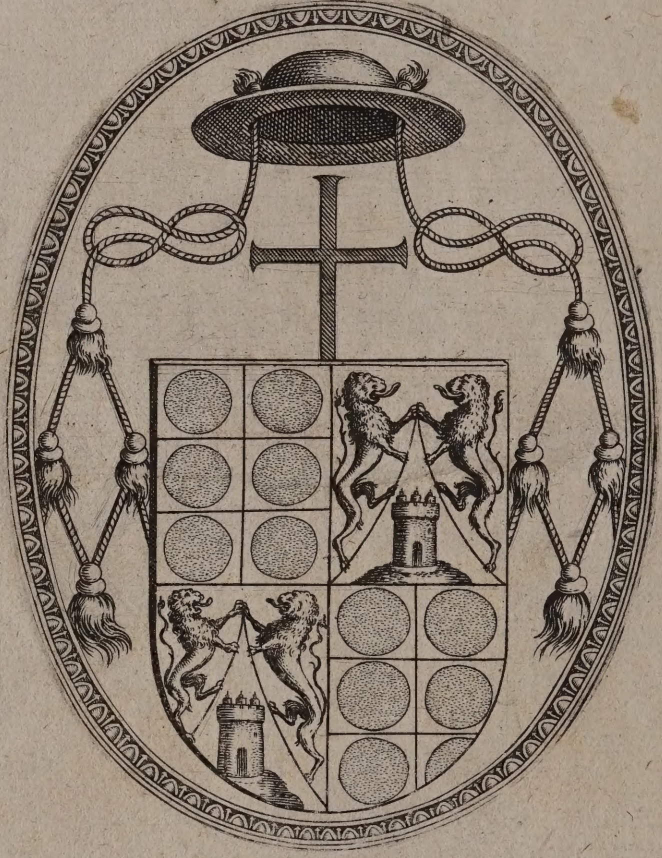
GEORGII
DE HARMO
MUNDI

FRANCISCI GEORGII VENETI MINORITANÆ FAMILIÆ,

de harmonia Mundi totius Cantica tria. Cum indice eorum, quæ inter legendum adnotatu digna visa fuere, nunc recens addito.

Scatet opus hoc Platonicorum et Cabalistarum placitis adeo, ut vix queant ad unum omnia notari, ea propter caute legendum. —

Talia probarint, spiritus quibus spirat.

Cum priuilegio.

PARISIIS
Apud Andream Berthelin, via ad diuum Iacobum, in domo Gulielmi Rolandi sub insigni aureæ coronę: & in vico Longobardorum in domo eiusdem G. Rolandi.
1 5 4 6.

PROOEMIVM.

FRANCISCI GEORGII VENETI minoritanæ familiæ in opus de harmonia mundi, trifariam distinctum, ad Clementem septimum pontificem maximum

PRÆFATIO.

NON EQVIDEM PATER BEATISSIME fastu vllo, neque secundum carnem, & sanguinem, sed bono genio, imò & meliori spiritu ducor, vt pro minus collustratis hanc qualemcunque accendere coner faculam, non certè noui luminis, sed eam, quæ à luce illa omnes illuminante subrutilat, Et vt de messe Domini opulentissima in Dominicum horreum pro pauperculis cibandis afferam, saltem vel paruulos mergites, ab aliis messoribus, forsitan iubente Domino, posteris derelictos: ex quibus triticum excussimus, non certè nouum, sed antiquum noua quadam forma conductum, nouóque modo subactum, aqua proculdubio non cisternarum dissipatarum, sed melioris, & salutaris sapientiæ: ex qua bibenti fit fons aquæ salientis in vitam æternam: Quam aquā haurientes ij, qui primi Euangelicæ doctrinę iecere fundamenta verè filij Dei effecti, stultitiā existimarunt sapientiā huius mundi, quæ viribus propriis, & ab humana industria excogitatis innititur, nulli veritati cedens, nisi quam syllogisticis rationibus sese ostendere posse confidunt, qui eam sectantur. Sed eæ deductiones compositæ & in ipsis sensibus radicitus fundatæ ~~solitariam illam, atque~~ intellectualem opificis naturam (vt Proculus docet) attingere nequeunt: Sed neque inferioris naturæ effectus, proprietates, aut passiones (vt aiunt) docere possunt: cum harum causæ, ex quibus ipsas coniicere suis argumentationibus opinantur, sint (omnium eorum consensu) mortalibus penitus ignotæ: Insuper ex sensibus procedentes, qui fallaces sunt (sicuti multis rationibus probat Pyrrho Heliates) nullam nobis synceram præbere possunt veritatem: Hinc cum de diuinis agitur, quæ oraculis (vt ait Plato) comparari debent, relinquendæ sunt huiusmodi compositæ, & ex fallacibus sensibus deductæ rationes his, qui circa sensibilia versantur, & qui ea, quæ in agendo subijciuntur motui, extrema confinia suæ doctrinę statuerunt, & qui omnia combinare, & concludere opinantur per quædam axiomata, quæ refellere impossibile existimant: Sed hi ab ipsis occultata diuina irrident, quæ tanto magis exaltantur, quanto ad altius cor homo ascendere præsumit, cum sacra hæc solo diuino lumine ostendantur, contentionem oderint, silentium desiderent, superbos, & sapientes mundi respuant, paruulos, & humiles corde amplectentur, & pascant, syllogismos, & humanas deductiones penitus irrideant: cum nullum sit diuinitatis principium, nihilque eam antecedat, per quod aliud probari possit: Hinc tantum ad diuina, teste Areopagita, conscendere fas est, quantum seipsum diuinorum eloquiorum radius insinuauerit, qui expurgatis mentibus sese percipiendum tantummodo offert: Ideo si externi, vt vel minimam scintillam diuinarum rerum perciperent, omni cura, quæ animum offuscant, ammouere studuerunt, quanto magis ij, quibus diuina eloquia, & altissimarum rerum sacramenta credita sunt, animi purificationem omni studio perquirere debent? Brachmanæ enim nullum ad ipsorum admittebant sapientiam, nisi abstinentes à vino, & carnibus, sed à vitiis super omnia, vt Deum ipsum, quem intelligere cupiebant, diuina con-

Proculus

Pyrrho.

Plato.

Areop.

Brach.

Pharao. Philoft. Lyfides. uerfatione æmularentur. Itidem apud Indos inferiores docebat Pharaotes, fi Philoftrato credimus. Lyfides quoque Pythagoreus fcribens ad Hyparchum docet minimè pium effe myfteria veræ philofophiæ, quæ videlicet diuina redolet, eis communia facere, qui nec fomniare quidem purificationem animi potuere: neque Hierocl. enim poteft lippus, & immundus oculus (vt Hierocles de antiquorum, qui has femitas fequuti funt, promptuariis deprompfit) res nimium lucentes intueri: Nec poterit quis facris de nouo addictus non bene initiatus ftatim percipere colluftrationes illas diuinas: quia experrectus à fomno nequit ftatim lucida contemplari. Affuefaciendus eft igitur animus ad ftudia pulchra, & pedetentim expurgandus, Plotinus quoufque Diuina lux fubrutilet, & nofter in nobis (vt Plotinus ait) emineat intellectus: qui animum patri, & veræ luci applicet: illumque in opificis intellectionibus Proculus impermixtè collocet: Lumen quoque (inquit Proculus) coniungat lumini, non quale illud, quod fcientiarum effe perhibetur, fed pulchrius quoddam, & vnitum magis. Hinc congregati funt cum Deo Abraham, principes electæ familiæ, & doctores veræ fapientiæ, qui Dij effecti vehementer eleuati funt ad lumen illud fufcipiendum: quod à mortalibus remotifsimum tenebrofi Iudæi fcandalũ, & impij Gentiles ftultitiam exiftimarunt, colluftratis autem oculis vifum eft fulgor pulcherrimus, & verum omnium thefaurorum, ac integerrimæ fapientię promptuarium. Hinc magna conftantia etiam vitę difcrimine toto animo ipfum defen Paulus. dere conati funt: Ad quos thefauros etiam (vt Paulus docet) non per philofophiam, hanc videlicet traditam ab hominibus, & inanem fallaciam peruenitur: fed luce illa percipitur, per quam à claritate in claritatem confcendentes denique transformamur in eãdem imaginem illius, qui eft fplendor patris, & vera eius imago. Sed cum breuifsimus fit colluftratorum numerus, qui pofsint rutilans lumen illud fufcipere, hinc eos, qui huiufmodi initiari cupiunt, per eas femitas deducendos exiftimo, per quas ad illud fupremum lumen percipiendum facilius difponi pofsint: Eæ autem femitę proculdubio funt per hęc vifibilia ad inuifibilia Dei ex harmonica cognatione, quam confonantifsimam habent ad inuicem. De mũdi itaque vtriufque, & archetypi confonantia, deque ftatu vniuerfarum rerum, omniumque eorum, quę vterque ipfe mundus (prout ab archetypo fufcipit) harmonia maxima complectitur, pro huiufmodi faciliori ducatu, opportunè exiftimauimus pertractare: Quod facere cupientibus per multas femitas iter nobis accipiendum eft, eo quòd cunctis difciplinarum artificialibus fit remediis occurrendũ, Phyficis, Arithmeticis, Aftronomicis, Geometricis, Muficis, atque Diuinis. Si rerum itaque, quę fenfibus fubiiciuntur, tractatio erit, tum Peripatetici cum fenfibili doctrina fuffragabuntur: Si cœleftia indagabimus, Aftronomorum demonftrationibus innitemur: Si rerum naturalium concordiam perfcrutabimur, ad fecretiores philofophos dirigemus iter: Si de fyderum varietate, & de eo, qui eft ex diuerfis afpectibus, motibus, fonifque concentu tractatus habebitur, muficis continuò rationibus abfoluetur: Si fupremas intelligentias, & arcana fupercœleftia vtcunque explicare tentabimus, femotis his omnibus, ac in veftibulo relictis, prophetas, & fanctos, quibus peculiari dono datum eft noffe fecreta Dei viuentis, adibimus, aut lucem illam, quæ omnes illuminat, & in huiufmodi optimè inftruit, implorabimus. Si tamen aliqua ratione ex vifibilibus iftis ad penetralia cœleftia, & fupramundana fubleuari cupiemus, illud erit nobis (errore pofthabito) vnicũ iter per numeros, quibus hæc inferiora cum fuperioribus connexa ex harmonica ipforum proportione fe præbent contemplantibus fuauifsima, & ex mutua correfpondentia, atque vi fibi infita operantibus facillimam viam præftant: Numeris enim omnia difpofita funt, & inde adeò domeftici omnibus, vt eis nihil obftet: nam cognati fuperis ad cœleftia familiariter confcendunt: rurfusque cum

ſenſibilibus domeſticè agunt: & inde diuerſas naturas, diuerſoſque modos indu-
unt: Numerus enim qui (vt Proculus ait) ſemper idem exiſtit, alius tamen eſt in Proculus
voce, alius in rerum proportione, alius in anima & ratione, & alius in diuinis, &
qui in rebus creatis ligatus eſt, Deo familiaris abſolutiſsimus reperitur. De inferio
ribus autem loquentes Themiſtius, & Boëtius adeò numerum præferunt, vt ne- Themi. Boëtius.
minem exiſtiment abſque ipſo rectè philoſophari poſſe. Pythagorici, verò om- Pythag.
nes ſimul, & academici, ſed præ aliis ſecretiores theologi vbique numeros cele- Academ.
brant, & venerantur: nec immerito, quia vt perhibet Auenzoar Babylonius, ille Theolo. Auenzo.
omnia ritè nouit, qui bene ſcit numerare: Cui Plato adſtipulatur dicens in Epi- Plato.
monide: Si quis ab hominum natura numerum auferre velit, nullatenus pruden-
tes eos, aut ſcientificos relinquit: Nam anima nihil percipiet ſine ratione: Nec ra
tionem de rebus reddere quiſpiam poterit, qui numerum ignorat. Artes quoque
ſublato numero penitus euaneſcunt: & quod maximum eſt, bonorum quidem om
nium, mali autem nullius numerum eſſe cauſam aſſeuerat: Hinc, qui beatus futurus
eſt, qui cœleſtia & diuina rimari cupit, numerum ignorare non debet. Neceſſariò
igitur per numerorum ſemitas, & harmonicum ordinem nobis procedendum eſt,
ſi ritè, accommodateque per hæc inferiora ad ſuperna, ſupremumque conſcen-
dere voluerimus: Omnia enim ſibi inuicem, & primo mutuis concentibus corre-
ſpondent, aliis tamen, & aliis numeris: Quod Orpheus cecinit, poſtque eũ Pytha- Orpheus
goras docuit, nec non Stoici confitentur, dum dicunt mundum factũ adhibita ar- Pythag.
tê quadam concinnatrice. Proponit Plato, Porphyrius id multis rationibus aſſe- Stoici. Plato.
uerat, declarat Iamblicus, Chalcidius, Proculus, & eius præceptor Syrianus, & Porphy.
quotquot de Pythagorica, atque academica familia ſunt pro virili ſua interpretan Iāblicus.
tur, & affirmant exiſtimantes naturam nihil tam in rebus productis, quàm pro- Chalci. Proculus
ducendis habuiſſe antiquius, & accommodatius harmonia: qua partes omnes ma Syria.
chinæ huius concinnæ redderentur. Verũ diuini vates inferioribus numeris pro-
cul relictis ad diuinoſque, ac ſecretiora penetralia introducti multa non panden-
da contemplati ſunt, quorum meliora abſcõdentes in corde ſuo, ne delinquerent,
quædam, & pauca nobis, quantum eis permiſſum erat, præbuerunt contemplan
da: Ex quibus Iſaias ait: Vidi Dominum ſedentem ſuper ſolium excelſum, & ele- Iſaias.
uatum, ſuper totam videlicet hanc mundanam domum, cuius cœlum ſedes eius
eſt, & hanc plenam eius opificis gloria: quæ in diſtributorum graduum ſerie cum
diuinis ipſius opificis exemplaribus concinna refulget: Vndè inter artificem & fa-
bricã concordia, & mutuus amor decantatus per duos ſeraphinos alternis vocibus
ad alterutrum acclamãtes Sãctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus Zeuaot, Plena
eſt omnis terra gloria eius, vnicuique concinna proportione per cognatos nume
ros, quibus omnia diſpoſita ſunt, communicata. His itaque modulis, conſonan-
tiſsimiſque concentibus abſorpti cœleſtes vates numeros vocales, & eorum ratio-
nes in veſtibulis relinquentes philoſophati ſunt in melioribus, & diuinis nume-
ris, in naturæ ſpeciebus, & formis, imô in exemplaribus ipſis per omnia idearum
genera ordine quodam eis tantummodo, qui viderũt, cognita progrediẽtes. Huc
& Ezechiel Iſaiæ collega applicuit, quando diuinum tribunal, quod Hebræi Mer- Ezechiel
caua nuncupant, ex diuinis miniſtris, Seraphinis, Ophaninis, animalibuſque ſan Hebræi.
ctitatis, in omnium rerum conſonantiam deducendam confectum intuitus eſt, to
tum negotium concludẽdo dixit: Et aſpectus eorum veluti הואפן בתוך הואפן
haophan betoc haophan, id eſt rota in medio rotæ, ~~vt pro nunc~~ ſequamur tradu-
ctionẽ noſtram, quia mundana hæc domus ſphærica eſt in medio rotæ, & ſphæ-
ræ illius intelligibilis, & ſupremæ, id eſt in verbo, quod in illa ſupramundana ro-

ta medium poſsidet, dicente Ioanne: Quod factum eſt,in ipſo vita erat, In ipſo
Ioannes. in quam verbo, quo Pater portat, & ſuſtentat omnia, & quod Ioannes verus va
tes vidit in bicipiti Parnaſo, CHRISTI videlicet pectore, in quo bina diui-
Moſes. næ ſcilicet & humanæ naturæ faſtigia eminent,idipſum Moſes horum ſacramen-
torum primus reſerator vidit in bicipiti Sina,à quo Arabia illa uerè fœlicis non di
cam nomen, ſed rem aſſequuta eſt: Vndè faciei diuinæ, coràm, quàm ſæpius lo
quebatur, & poſteriorum effectuum eſt cacumina contemplatus: Sed hæc occul-
tiſsinis ænigmatibus incluſit in ſua mundanæ fabricæ grauida, & fœcundiſsima
deſcriptione indignum reputās rude, & imperitum vulgus vtriuſque mundi arca-
nis: Neque enim proponendum erat lumen ſublimiſsimū hebetioribus oculis po
puli adeò imbecillis, vt non poſſent intendere in faciem Moſi ex diuino conſor-
tio lumine illo rutilantem, niſi obducto velamine ſplendorem ipſum (prout illi
conniuentes oculi exigebant) cōprimeret. Tradidit igitur rudi populo ſub inuolu
cris enarratæ hiſtoriæ ſacramenta altiſsima relinquens in ſeceſſu ſapientibus locū,
vt ad intimæ ſapientiæ ſupremæque doctrinæ penetralia deducta cortina, & re-
uelata facie accederent, vt aliquando palàm promptuarium illud contemplaren-
tur, & aliquādo ex infirmis, & viſibilibus ad inuiſibilia procederēt per eos cogna-
tos numeros, & proportiones harmonicas, ex quibus tam à ſapientioribus He-
bræis, quàm à noſtris adinuenta ſunt moralia, allegorica, atque anagogica ſen-
ſa: Vndè etiam à ſuperis mouentur hæc inferiora tanto maiori efficacia, quanto
naturalia, & diuina excellentiora ſunt iis, quæ ab arte comparantur. Hac enim
Pythag. Cicero. muſica arte conducta Pythagoras (Cicerone, & Boëtio referentibus) iuuenem
Boëtius. furentem mutatis modulis cohibuit. Terpander, & Arion Methymneus Leſ-
Terpan. Arion. bios, & Iones, necnon Iſmenias Thebanus quamplurimos grauiſsimis morbis
Iſmeni. vexatos concentibus curarunt:Militum quoque animos atque equorum tubarum
Dion. & lituorum cantus accendit. De Alexandro quoque Macedone Dion tradit non-
nunquam vſque adeò eum incitatum Timothei modulis fuiſſe, vt veluti furens ad
arma proſiliret. Ad ſacra quoque conſcendentis Saulis regis furor ſic Dauidis ci-
thara temperabatur, vt ad priſtinam reduceretur quietem fugato malo dæmone,
qui ab harmonia illa collapſus concentum aliquem verum, veluti ipſi inimicum,
ſuſtinere nequit: Hinc cantus, & harmonicos ſonos in ſacris inductos fuiſſe opi
nor ab ipſo regio propheta ſacrorum vero reſtauratore, & ab eis patribus, qui
hæc Dei, & naturæ ſacramenta perceperunt. Quæ igitur vis, & quæ oblectatio
exiſtimanda eſt ineſſe rerum naturalium, atque diuinarum concentui? Hinc ve-
ritas, quæ eſt conuenientia rerum,etiā in rebus inferioribus explicata efficaciſsi-
ma eſt, atque delectationem affert eam percipientibus mira iucunditate refer-
tam: Sed in diuinis adeò animum exhilarat, & mouet, vt in alium penitus immu
tare videatur, maximè in Dauidicis hymnis, qui toties repetiti nunquam animis
bene compoſitis ſunt moleſti, oblectantes autem, & fauentes quamplurimum:
In ipſis enim quaſi in quadam legis totius ſuccentione decantantur vtriuſque mū
di cum archetypo modulamina, & ea, quæ eſt rebus omnibus à Meſsiah reſtitu-
ta conſonantia, & quo ſuaui greſſu in opificem redeat perfectiſsimum opus ipſius:
Neque tantummodo regius hic vates, ſed quotquot ſymbolum dederunt ſacræ
paginæ, hi fuere, vt in ipſis & veræ harmoniæ, atque diuinitatis amplam cogni-
tionem, & reliquarum doctrinarum profundum ſtudium admirari poſsimus:
Quis enim prophetas omnes veram poëſim inſtructos non videat? Quis in Mo-
ſe, Ezechiele, & Ioanne geometricas non agnoſcat exactiſsimas menſuras? Rur-
ſumque in Moſe, Ezechiele, Daniele, & Ioanne numerorum proportiones, &

in Dauidicis hymnis, & Salomonis epithalamio, atque in tota vtriusque testamenti descriptione, tanquam in pleno epithalamio, dulcissimum co nsummatæ musicæ concentum? Musicæ inquam sublimioris, quàm illa Orphei, Amphionis, & huiusmodi: vbique autem, & passim ab eis veræ philosophiæ vtriusque haustus imbibes, dummodo bene philosophari didiceres. Ii sunt igitur à nobis sequendi duces: Ii doctores imitandi, ad horum quoque mensurã quæcunque molimur formanda. Verumenimuero Pater Beatissime, quod à plerisque memoriæ proditum est, non aliunde Mercurium, Aglaophemum, Orpheum, Hesiodum, Pythagoram, Architam, Platonem, Parmenidẽ, Charũdã Zamolsim, Lycurgum, & quotquot demum istos sequuti præclarè philosophati sunt, aut leges dederunt, sumpsisse, quod traderent: Hos etiam (vt omnes, quantum fas est, conuenire faciamus) eatenus admittendos duximus, quatenus harmoniæ nostræ, quam moliri statuimus concordes videbuntur: sicubi verò dissonabunt, non aliter, quàm inutiles chordas renuendos. Illos itaque antiquos patres è vestigio sequentes inter alia rerum nomina, sed potissimè ipsius opificis, Latinis nostris prout ipsi tradiderunt, reddere conabimur, vel saltem quoad fieri poterit propinquiora: vt & clarius exprimamus eorum profunda sensa, & sacramenta, quæ latent in suis illis characteribus descriptis, adeò, vt Origenes existimet ea in aliud idioma traducta propriam vim minimè retinere: Idcirco non leuis, aut curiosus nouitatis author censeri debeo, si verbis ipsis primigeniis, aut his admodum proximis vtemur. Nec superfluum iudicetur, & inutile, si aliqua sæpius repetere videamur, quia eadem cum diuersis coaptanda toties necessariò repetuntur, quoties coaptantur: Sunt enim diuersa cum diuersis, & eadem cum multis componenda, vt omnia concinna adinuicem demonstrentur: & ex omni parte omnium operum Domini suauissimus hauriatur cõsensus flante (vt precamur) diuino spiritu, & omnium rerum artifice: quem concentum omnimodum tribus canticis diapasonis complecti posse iudicauimus: hinc quodlibet canticum octo tonis, diapason videlicet perfecto, consummabitur: In primo itaque cantico vtriusque mundi adinuicem, & amborum cum archetypo consonantiam personabimus: In secundo de conuenientia rerum omnium cum Mesiah capite, & de eo, qui per ipsum Christum omnibus rebus ex peccato confractis, ac dissonis est restitutus concentus: In tertio de homine rerum omnium vinculo consonantissimo ad harmoniam reuocando cum omnibus, quæ in eo vinciuntur, & cum opifice, cui conuenire, imò vniri inditum est: In quibus (ni fallor) totum vtriusque mundi negotium, & disciplinarum multarum summa continetur. Verum Pater sancte, & si iuxta cõmune adagium omnia noua placent, tamen ipsa noua plerunque æmulationem excitant: conniuentes etiam oculos nouo lumini non assuetos offendunt: vndè in odium conuersi sæpe oppugnare incipiunt, quod nondum bene perceperunt: Hinc me nasutis multis, & facilè obtrectantibus tam ex nouo procedendi modo, quàm ex aliquibus scintillis, iandiu sub cinere latentibus, seu ex silice nouiter excussis expositum non ignoro: Ideo Pater Beatissime hoc qualecunque opus, & omnia alia, quæ Dei auxilio noua molimur, cũcta etiã quæ in me sunt, censuræ tuæ, ac patrũ sacratissimi collegij tui summittenda duximus, & omnium qui obscuro lumine derelicto ad supremam, & splendidissimam lucem (quantum fas est) aciẽ direxerunt: Nec existimauerim Pater Sancte & Clementissime Clemens hoc nostrum qualecunque opus

Origen.

verè concinnum, nisi tua virtute, & authoritate omnibus membris ecclesiastici corporis reddatur suaue, & innocuus cibus sumentibus. Tibi igitur ipsum dicaui, qui Christi, in quo omnia, & per quem omnia in corpore hoc catholico vicem geris: vt sicut à Christo Dei verbo vitam & pulchritudinem suscipiunt omnia, sic opus istud, quod de omnibus tractat, per te fœlicius viuat, & pulchrum sit, & cunctis securum iucundumque epulum. Vale Pater Sanctissime, diuque.

INDEX HARMONICI VOLVMINIS TRIPARTITI SECVNDVM ordinem ipsius digestus.

INDEX TONORVM PRIMI CANTICI.

PRIMI TONI INDEX.

SECVNDI TONI INDEX.

TERTII TONI INDEX.

QVARTI TONI INDEX.

QVINTI TONI INDEX.

SEXTI TONI INDEX.

SEPTIMI TONI INDEX.

OCTAVI TONI INDEX.

Procœmium secundi Cantici.

INDEX TONORVM SECVNDI CANTICI.

PRIMI TONI INDEX.

SECVNDI TONI INDEX.

TERTII TONI INDEX.

QVARTI TONI INDEX.

QVINTI TONI INDEX.

SEXTI TONI INDEX.

SEPTIMI TONI INDEX.

OCTAVI TONI INDEX.

INDEX TONORVM CANTICI TERTII.

PRIMI TONI INDEX.

SECVNDI TONI INDEX.

TERTII TONI INDEX.

QVARTI TONI INDEX.

QVINTI TONI INDEX.

SEXTI TONI INDEX.

SEPTIMI TONI INDEX.

INDEX MODVLORVM ET CONCENTVVM OCTAVI TONI.

Modulus primus. Materia.

Modulus. II. Dispositio.

Modulus. III. Mensuræ.

INDEX MAXIME NECESSARIVS EOrum, quæ ex totius operis sylua colligi potuerunt, antehac nunquam æditus. In quo quidem numerus primo loco positus, folium indicat. Alter verò caput in quo summarium continetur, ostendit.

A

B

D

I

O

FINIS.

Canticum Primum, quo DIVINA, HVMANA, COELESTIA, SVPERCOELESTIA, ATQVE INFERIORA OMNIA CONCINNA PROportione, & Harmonica ſuauitate diſtributa eſſe demonſtrantur.

PROOEMIVM PRIMI CANTICI.

CONCENTVRI *de mundi ſonoritate Pater Beatiſſime, æquum eſt, ut per eos concinnos gradus arripiamus iter, per quos ſummus ille Archimuſæus opus intrauit: Qui ſonoris numeris ſingula quæque, & totum ipſum mundum diſpoſuit: A quo nec manus obſoluit ipſe artifex, quouſque ad conſummatam conſonantiam per debitos numeros in ſeipſum cō duxerit opus, ut plena diapaſon ſymphonia conſummaretur: quæ tum demum completur, quando primum ſex tranſactis mediis ultimum, quod idem eſt, & non idem cum primo, ad ſeipſum reuocat. Hac quidem octaua fabrica mundi tota perficitur: hac diſponitur: hac denique cōſummatur. Perficitur enim quādo opifex ſummus per ſex rerum gradus ſacramentorum plenos, recluſos à* Moſe *ſub uelamine ſex dierum, totam hanc fabricam diſpoſuit: & in ſeptimo requieuit. Qui ſi cum primo connumeretur, dum in ſeipſo exiſteret, octauus eſt: Et perfectum opus hac dierum concinna uiciſsitudine diſpoſitum perſeuerat: ut ſemper poſt ſeptimum in octauum, qui idem eſt cum primo & non idem, reuertatur. Sic tandem conſummabitur conſonantiſſimum* Dei *opus, quando in octaua perfecta (de qua ſuo loco diſſeremus) in idipſum omnia reſtituentur.* Nos quoque Opificem *è ueſtigio ſequentes per octauam iſtam harmonicum hoc opus conſummabimus ad idem redeuntes, à quo & principium ſumimus: ut utrunque extremum de* Deo *ſummo ſit.* Primus *nanque* Tonus *de ipſo erit, in quantum principium eſt:* Vltimus *de eodem inquantum eſt finis:* Intermedij *uerò de progreſſu primi in ultimum, in quibus (ni fallor) continentur elementa mundanæ & ſupramundanæ ſpeculationis.*

PRIMI CANTICI TONI.

PRIMI TONI CAPITA.

QVOD A SANCTIS VIRIS DIVINO LVMINE COLLVSTRATIS DE DEO DISCERE POSSVMVS, Quæ tractamus. Cap. I.

CVPIENTIBVS *nobis iuxta quod exigit opus aßumptum, inuestigare, quis sit mundi huius progenitor, id proculdubio euenit, quod Plato quodam afflatus numine dicere solebat: Opificem, genitoremq; uniuersi tam inuenire difficile, quàm inuentum digne profari: cũ lumen inhabitet inaccesſibile. Hinc de illo loquentes per multa deuia errarunt quamplurimi, omnes utique illi, quorum oculos ipse non collustrauerat. Ideo iubet Pythagoras, ut de diuinis nemo sine lumine loqui præsumat: sine illo inquam lumine, de quo Psalmographus canit: In lumine tuo uidebimus lumen. Qua luce protoplastes hominum perfusus Deum ipsum deambulantem ad meridiem uidit: uocem cognouit: & creatarum omniũ rerum naturas, ut singulis quibusque conueniens nomen imponeret, rite prospexit. Hoc lumine Set (habito Enos) cœpit inuocare nomen Domini adhuc occultum, & Enoc futura prædicere. & in Deum ipsum transferri. Hoc lumine Noe, ut nõ tantum Hebræorum, sed Chaldeorum & Scytharum monumenta (si Beroso credimus) tradunt, futuram inundationem prædixit: arcam fabricauit: hominum & iumentorum saluauit semen. Postea Armenos & Scythas, deinde Italos, quos scriptura Chitimos appellat, naturæ secreta, Theologiam, sacrósque ritus docuit: & cursus astrorum, Annósque ad motum solis, & mẽses pro Lunæ cursu distinxit: Quem Poëtæ sub nomine Iani Decantant. Noë siquidem Ianus (qui uitiferum signat) lingua Aramea dicitur. Quod lumen quanto posterius, tanto fulgidius Abrahæ mentem postea perfudit, ut ritus meliores docuerit: signum electæ familiæ dederit: Deum unicum in trinitate ~~diffusum~~ primus agnouerit: de nomine Dei recluso, déque sacramentis ~~solitamine~~ suæ celsitudinis, & quomodo in alios seipsum per sacramentales uestes, aut canales diffundat, ante omnes (ut Cabalistæ asserunt) scripserit: uel docuerit, quæ alij scripserunt. Pro quo citati Alexander, & Eupolemon sic deponunt: Abraham sanctitate, & sapientiam omnium præstantißimus Chaldeos primum, deinde Phœnices, demum Aegyptios sacerdotes astrologiam, & diuina docuit. Sed Iulius Firmicus astronomus ipsum ob mirabilem sapientiam diuinum appellat: Qui unicum rerum opificem non sine uitæ discrimine testatus est, & omnia quæ ad sapientiam cultúmque diuinum spectant, seruauit, & docuit posteros: Quæ Isaach quasi hæreditario iure reliquit: & hic Iabacob: & ipse familiæ suæ istiusmodi tradidit monumẽta, ut ab ea familia sapientia omnis emanauerit: Qua super omnes perfusus fuit Moses, in*

Pytha. Dauid Bero. Abrahã Cabal. Alexan. Eupol. Iul. firm.

quem omnium patrum eius doctrina confluxisse non dubitatur. Et haec est sapientia Aegyptiorum, qua (Lucae testimonio in actibus Apostolorum) instructus erat. Hanc enim Abraham Aegyptios docuerat: quam postea literis cõmendauere post suam Io. Inachi filiam, quam ueluti deam colunt Aegyptij: eo quòd ab eadem literas habuisse opinabantur: Sed falsò, quia Inachus Argiuis imperare cœpit, quo tempore iam Abrahae nepotes lucem hanc capescebant. Sed Eupolemon scribit Mosem fuisse Inachi & Ogigis temporibus, & hunc sapientem, qui grammaticam suos Hebraeos (quibus ab עבר, quod est transire nomen dedit) & omnem sapientiam docuit: Qui postea Phœnicibus eam ob uicinitatẽ largiti sunt: à quibus & Graeci rationem characterum suscepere. Vnde Plinius dixit literas primordiales fuisse Assyrias: & ex Phœnicia Cadmon in Graeciam sexdecim transtulisse: à quibus Assyriis etiam Aegyptij didicerunt: quamuis de antiquitate glorientur: Nam Moses (ut diximus) eorũ institutis initiatus eos meliora docuit: ut à Strabone Sacerdos Aegyptius dictus sit. Fuerunt etiam in conscribendis Atheniensium rebus clari Helanicus, Philochorus, Castor, Thales, & Alexander, Polyïstor, & omnium historicorum facilè princeps Diodorus, qui Asiam, & Europam prope uniuersam diligenter suis oculis perlustrauit. Hi omnes uetustatum amplissima insignia, déque Mose praestantissimo duce, & rerum diuinarum Authore praedicarunt. Nec enim ante eum inuenitur, qui literis aliquid commendauerit: nisi forte Abraham (ut tetigimus) & Enoc: quorum doctrinam Moses, tanquam legitimus haeres plenissime in suis uoluminibus congessit addens, quae ab ore Dei uiuentis quotidianis oraculis acceperat, uel in ipsis omnia complectens. Hinc magna audacia Augustinus noster loquitur: Nulla gens, inquit, de antiquitate sapientiae suae super patriarchas, & prophetas nostros ulla se uanitate iniqua iactauerit: quando nec Aegyptus inuenitur (quae solet falsò, & inaniter de suarum doctrinarum uetustate gloriari) qualicúnque doctrina sua patriarcharum nostrorum tempore praeuenisse sapientiam. Nec eos aliquis philosophorum praeiuit: cum philosophi nomen à Pythagora samio traxerit originem: qui eo tempore, quo Iudeorum captiuitas soluta est, florere cœpit. Nec adducantur Sapientes, qui longe praecesserunt philosophos: qui & ipsi post Abraham, Isahac, Iabacob, & Ioseph, imo post ipsum Mosem fuerũt: ut optime supputat Augustinus. Thales qui (Cicerone teste) primus de natura rerũ disputauit, floruit eo tẽpore, quo Ezechias Iudaeis, & Numa Põpilius Romanis praesidebat. Et post eum sequuti Solon Atheniensis, Chilo Lacedaemonius, Pittacus Mitilenaeus, & caeteri Vates, etiam uetustissimi Graecorum, prophetis Hebraeis iuniores sunt: Moses enim ante Troiae excidiũ trecẽtis annis supra decẽ scripsit: ut Augustinus, & Eusebius supputant. Homerus autem, & Hesiodus (ut Cicero ait) centũ & quinquaginta annis Troiam sequuti sunt: quibus paulo

Marginal notes: Eupole. — Plinius — Strabo — August. — Pytha. — Augusti. Cicero — Au. Euf. — Cicero

prior Orpheus cum suis sacris, tempore uidelicet Gedeonis, sed post Mosen annos circiter trecentos, precessit. Moses igitur primus fuit, qui publicis literis cōmendauit ea, quæ lumine & consortio diuino collustratus didicit sacramenta: quibus uel pro parte sui progenitores edocti fuere. Sed hæc historiis inuoluens ineruditæ plebi, cum qua agebat, se domesticum præbuit: Sapientioribus secretiora eloquia credens: Posteris autem sapientibus in recessu relinquens sub cortina lumen diuinarum, & naturalium rerum splendidissimum introspiciendū, ue luti columba illa, quam Propheta commemorat facie simplicissimam, sed posteriora eius auri nitore fulgentia. Quo splendore Sapientum oculi, nec sensibilibus, nec aliis quibuscúnque inquinamentis fœdati, cum ipso introspexerunt Dei, & naturæ altissima sacramēta. Horum primus magnus Trismegistus fuit: qui intantū Mosi sequutus est disciplinam: ut Moseus à Priscis illis sapiētibus appellaretur. Ostendit enim Artabanus, quæcūq; de Trismegisto dicuntur, hæc eadē Artabā. in Mose fuisse: Plato quoq; philosophantiū magister ut cum Cicerone, Augustino, Apuleio, Proculo, & multis sapientibus cōueniam (dicant alij quicquid uelint) adeo cum Mose consentit: ut Numenius Pythagoræus dicat Platonem nil aliud esse, nisi Mosen attica lingua loquētē. Pythagoras, à quo Academici didicere (teste Hermippo Pythagoræo) de Mosi doctrina multa in suam philosophiam transtulit: ut uerum sit, quod Iambicus magnus sacerdos Aegyptiorum in eo, quod de eorum mysteriis uolumine cōpilauit: inquit: Pythagoras, Democritus, Plato, Eudoxus, & multi alij ad sacerdotes ægyptios accesserūt: ubi ex colūnis Mercurij, quæ omnigena doctrina inscriptæ erant: sercetiorem philosophiam didicerunt: sed Mercurius (ut diximus) à Mose hausit. Hic ergo doctor, à quo tota syria, Aegyptia, Græcáque sapiētia emanauit. Testantur hoc & de nostris ultra Augustinum Ambrosius, Eusebius Pamphilus, & Cyrillus: quorū ultimus ad uerbū ait: Pythagoras & Plato cum in terra Aegypti operam disciplinis darent, multorū uirorum illustriū, & in primis Mosi doctrinam pro suo studio nō ignorarunt: Erat enim id tēporis apud Aegyptios nomē Mosi in non mediocri admiratione: unde rationem Dei, hoc est primæ causæ eos quidem accepisse nō dubitamus: quos sequutus Numenius Pythagoræus multa ex Mosaica doctrina in suis libris cōscripsit: ut magnus Basilius testis est. Et ut ab his me expediam, probant Clemens Alexandrinus, Atticus Platonicus, Eusebius, & Aristobolus: quòd Gentiles (si qua habuerunt egregia dogmata & mysteria) à Iudæis usurparunt: & fabularum inuolucris implicuere: ut illud Deucalionis à diluuij historia, & Phaëthontis figmentum à retrogradatione solis: quæ fuit tempore Ezechiæ. Vnde etiam confingerent de gigantibus, qui montem monti imponerent, & in cœlum tendere tentarent, à turri Babylonica traxisse, nulli dubium est. Hinc Sulmonensis, unde originem & fabricam mundi decantaret, usurpauit. Homerus quoque, Hesiodus, & Linus, unde de septima luce sanctificanda canerent, hinc proculdubio acceperunt: Ait siquidem Homerus,

Plato Cicero Auguft. Apule. Procul. Nume. Plato Hermi. Iambli. Augu. Ambr. Euf. Pā. Cyrillus Basilius Clemens Atticus Eu. Ari. Ouid.

Home. *Septima lux aderat cuncta & perfecta fuerunt. Quem alij sequuti in idem cõ-
ueniunt: & ante eos Orpheus, unde authorem uniuersi summis laudibus extol-*
Artàba. *leret, in suo de uerbo diuino sumpsit: nã (Artabano teste) Orpheus de doctrina Mosi multa didicit. Post quos Virgilius premere uentos sub æolo didicit ab arca Noë: in qua omnigena animalia ipsius Noë regebantur imperio. A fœlici quoque statu Adæ decantarunt, & oratione soluta scripserunt quamplurimi Saturnia regna aurea. Longum esset retexere quàm multigena arcana inferioris, & supramundanæ naturæ poëtæ didicerint inuoluere in fabularum, & ænigmatum uelaminibus ab his, qui sacris edocti oraculis occultabant sacramenta sibi credita: ne sancta exponerent porcis conculcanda. Sed quia aliquid non existimant posse stare philosophiam peripateticã cum Hebræa: immo hinc ridendi sumunt occasionem, dicant ubi inuenerint, immo cõfinxerint dictum fuisse à suo Aristotele de Mose: Iste homo multa bona dixit: sed nihil probauit?*
Clear. *Ideo & quantum peripateticorum princeps detulerit Hebræis Clearchus peripateticus citatus pro eo in libro de somno dicat. Ait enim quòd cum Aristoteles disceptaret cum Hyperochide, dixerit: Iudæus erat, qui ab altioribus Asiæ locis ad maritimas ciuitates descendẽs, & lingua, & animo Græcus fuit: Cũque accidisset, ut eo tempore nos quoque maritimis Asiæ locis uersaremur, philosophiæ amore ad nos sponte uenit: qui multo plura nobis attulit, quàm accepe rit: hæc Clearchus. Ad quæ loca idem Aristoteles nauigauit suasus Platonis epistolio, ex Aegypto in Israëlitarum sapientum commendationem conscripto:*
Mega. *ut in Hebræorũ monumentis repperimus. Megasthenes uerò in tertio Iudaïcarum rerum non tantum Aristotelem, sed philosophos omnes discipulos Hebraicæ sapientiæ declarat. Omnia, inquit, quæ de natura prisci Græci scripserunt, alij etiam ante ipsos tradiderunt: Nam Brachmanæ apud Indos (qui & Iudæi uocantur) multo prius philosophati sunt. Nec miretur quispiam Iudæos indos*
Aristo. *fuisse: cũ & Aristoteles apud Clearchũ dicat: Iudæi sunt Calani ex india. Sed à patre præcipuæ tribus Iudæi appellati sunt: Israelitici autẽ ab eorum diuino Principe, & progenitore Iabacob: Hebræi uerò à trãsitu, cui semper tanquam*
Nume. *peregrini addicti sunt. Cui adstipulatur Numenius in primo uolumine de bono. Plato, inquit, & Pythagoras Græce exposuerũt, quæ adinuenerant brachmanæ, Aegyptij, atque Iudæi. Sunt & qui asserunt. Numenij, Philonis, Plotini, Iãblici, & Proculi mysteria à Paulo, Dionysio, Hierotheo, & Ioanne accepta fuisse. Importunum quippe foret omnes citare, qui Iudæos, & patres nostros (à quibus & nos primordia sapientiæ accepimus) primos asserunt fuisse doctores sapientiæ, à quibus fontibus mortales omnes hauserint: Hoc enim non modo nostri credunt: sed historiographi præclarissimi philosophíque insignes testantur: Quibus & gentilium oracula addamus: si adductis testibus non cre-*
Porphy. *dunt: Perhibet enim Porphyrius, Appollinis oraculum hæc de Iudæis tradidisse.*

Dura uia illa nimis, æratis clausáque portis, Ap.ora.
Quæ uitam nobis aperit, donátque beatam.
Nec uerò uerbis facilè enarrarier ullis,
Exponíque queat: illò quo semita ducit,
Quam primi ante omnes cœperunt tradere, pulchras
Qui nili epotant lymphas, phœnicibus inde,
Proximáque Assyriis ea cura, sed inclyta longe
Gens hebrea illam nouit, notámque recepit.
Et iterum alio oraculo.
Chaldeis, quæ uera esse sapientia, tantum
Hebreísque ipsis concessum agnoscere: pura
Aeternum qui mente colunt regémque, deúmque.

Ab huiusmodi igitur academia, quæ diuino lumine est edocta, & nō aliunde de Deo, déque rerum progenitore discere possumus: Si tamen à philosophis, uel aliis externis aliquid acceperimus, id faciemus ea lege, quàm docet Augustinus; Augu. *Vt accipiamus tanquam ab iniustis possessoribus, sicut olim hebrei ab Aegyptiis uasa, & idola quæ in meliorem usum conuerterent, uendicarunt.*

Quod absque huiusmodi lumine errarunt omnes de Deo loquētes per deuia quàm plurima. Cap. II.

QVam necessarium sit hoc lumen iis, qui de Deo loqui uolunt, satis experientia comprobabit: si repetere uoluerimus qualia hi, qui sibi sapientū nomen uendicarunt, sine hoc ipso lumine deliramenta confinuerint: Vt bene colligit Eusebius, Augustinus, Laërtius, & nouitiores quamplurimi, sed potissimū Eu. Aug. Lae. Cic. *Cicero. Thales enim milesius, qui inter sapientes primam tenuit exedram, a-* Thales. *quam dixit esse rerum initium: Deum autē eam mentem, quæ ex aqua cūcta cō fingeret. Anaximander natiuos esse Deos aiebat, longis interuallis oriētis, occidentisq;, innumerabiles quoq; mundos. Postea Anaximenes aëra deū statuit:* Anaxi. *eumq; gigni, essequè immensum, & infinitum, & semper in motu, quasi aër sine ulla forma Deus esse posit. Anaxagoras, qui ab Anaximene disciplinā ac-* Anaxa. *cepit, primus omniū rerum descriptionē, & modum mentis infinitæ ui ac ratione designari, & confici uoluit: nec ultrà inde progreditur: ut intelligatur, quæ sit hæc mens: & quomodo omnia confecerit. Crotoniates Alcmeo Soli, Lunæ,* Croton. *reliquisq; syderibus animos, & diuinitatē dedit. Pythagoras animū cēsuit esse* Pythag. *per naturas rerum omnes intentū, & commeantē: & utinam tā bene in se quàm in aliis uidisset. Xenophanes (mente adiuncta) omne quod esset, deum uoluit es-* Xenop. *se. Parmenides cōmentitiū quiddam coronæ simile efficit, & Stephanē appel-* Parme. *lat: cōtinentē ardorem, & lucis orbē, qui cingit cœlum: & hunc deum appellat. Empedocles multa alia peccans in deorum opinione turpissime labitur: Qua-* Emped. *tuor enim naturas, ex quibus omnia constare censet, diuinas esse unlt: quas & nasci, & extingui perspicuum est. Protagoras omnino sese negat, quid de Deis* Protag.

Democ. loquatur, scire. Democritus imagines, earúmq; circuitus in deorum numero refert. Sed cum neget quicquã esse sempiternum (quia nihil suo statu semper maneat) nonne deũ omnino tollit, & nullam opinionẽ de eo relinquit? Epicurus qui Democriti fontibus hortulos suos irrigauit, cogitabat Deum forma humana circũamictum: eo quòd ea pulcherrima omnium sit, & sola rationi & menti conueniens: Quẽ Cicero longis disputationibus destruit: & pluribus facetiis sugillat. Aristoteles multa turbat à magistro uno Platone dissentiens: modo enim mẽti tribuit diuinitatem, modo mundum ipsum Deum esse dicit, modo alium quendam præficit mundo, eiq; eas partes tribuit, ut replicatione quadã mũdi modũ regat, & tueatur. Tum cœli ardorem Deum esse dicit non intelligens cœlũ mundi esse partem, quẽ alio loco designat Deum. Xenocrates deos octo esse dicit: quinque qui in stellis uagis nominantur: Vnũ qui ex aliis syderibus quasi ex dispersis membris, Septimũ Solem, Octauúmque Lunam. Theophrastus inconstantia quadam modo menti diuinum tribuit principatum, modo cœlo, tum autem signis, syderibúsque cœlestibus. Strato philosophicus omnem uim diuinã in natura sitã esse censet: quæ causas gignendi, augendi, minuẽdiq; habeat: sed careat omni sensu & figura. Zeno legem naturalẽ Deũ esse censet. eámque uim obtinere recta imperantem, prohibentémque contraria. Et alibi æthera Deũ dicit: Et aliis locis rationẽ quandã per omniũ naturam rerũ diffusam. Cuius discipulus Aristo formam Dei intelligi non posse ait dubitans omnino, an deus sit animãs, nec ne. Cleãtes Zenonis etiã auditor nunc mundum Deum dicit esse nunc mentem, & hoc ultimum, & altissimum undique circunfusum, & extremum omnia cingentem atq; cõplexũ ardorem (qui æther nominatur) certissimũ Deũ iudicat. Perseus alius eius auditor res utiles, & salutares deorum esse uocabulis nuncupatas. Plato Asomaton id, quale esse posit intelligi non potest. Xenophon quasi in idem uemens Socratem retulit disputantem, formã dei quæri non oportere. Antisthenes populares deos multos, naturalem unum esse dicit. Plato quoq; cũ Hermogene differens ait: per Iouem Hermogenes (si mente haberemus præcipuum rectitudinis modum) constitueremus nobiscum fateri, nihil nos de Diis cognoscere: neque de ipsis quidem, neque de ipsorum nominibus, quibus ipsi se uocant: constat enim illos quidem ueris se nominibus nuncupare. Opificem tamen ipsum fatetur cum suis academicis, genitorémque uniuersi: Et hi (ut Augustinus ait) nostris sapiẽtibus uiciniores, quorum fontibus non dedignati sunt irrigari. Sequũtur alij lõgioribus quidem passibus. Speusippus Platonem auunculum sequẽs uim quãdam deum dicit, qua omnia regantur, tanquam animalem. Ex eadem schola Heraclides ponticus puerilibus fabulis respersit libros, modo mũdum, modo mẽtem Deum esse dicens, errantibúsque stellis diuinitatem tribuit. Chrysippus, qui Stoicorum Somniorum ueterrimus habetur interpres, magnam turbam cõgregat ignotorũ deorum: conatúrq; in ij. lib. ubi de natura deorum agit, Orphei, Musæi, Hesiodi, Homerique fabellas accõmodare ad ea, quæ antea de immor-

Margin notes: Democ. / Epicurus / Cicero / Aristote. / Xenocr. / Theoph. / Strato / Zeno / Aristo / Cleantes / Perseus / Plato / Xenop. / Antisthe. / Plato / August. / Speusip. / Heracli. / Chrysip. / Diog. ba.

talibus diis dixerat. Quē sequens Diogenes Babylonius, de Minerua & partu Iouis, ortúque Virginis multa somniat. Ciceronis Cotta omnes de diis loquētes redarguere, & suggillare uidetur: & p̄ tot fluctus nauigat eius cymba, ut quasi mersus ad aridam omisso pelago, desperatóque portu, pene naufragatus contendat concludens deos naturas obscuras, difficiléſque explicatus habens. Cotta
Omittā, quæ absurdiora poëtarum uocibus fusa, ipsa suauitate nocuerunt: qui & ira inflammatos, & libidine furentes induxerunt deos, fecerúntque ut eorū prælia, & uulnera uideremus: Odia præterea, dissidia, ortus, interitus, querelas, lamentationes effusas, in omni intemperantia libidines, adulteria, uincula, cū humano genere concubitus, iurgia, odia, & huiusmodi insanias multas. Sed & ad tantā insaniam deuenerunt multi: ut Deos quos adorarent, manibus propriis confingerēt: Vt de Aegyptiis Hermes Trismegistus ait. Sic fecere Assyrij, quibus statua Beli à filio Nino cōstructa (ut quibusdā placet) præbuit causam idolatrādi: Quē æmulati Moabitæ, Palestini, & populi multi, & ipsi suas p̄ libito cōfingebāt statuas: & sibi aras erigebāt: suiq; idiomatis uocabulo nominabant. Hermes Assyrii Moab. Palesti.

Et si quid sit Deus intelligere non possumus, tamen Deum esse & oraculis, & ratione, & consensu omnium edocemur. Cap. III.

DE Deo itaque loquentes illud Dionysii obseruandum censemus, quo ait: Tātum uidelicet fas esse ad celsiora conscendere: quantum seipsum diuinorū eloquiorum radius insinuare dignabitur: Comparandáſq; esse uires ad diuinos illos fulgores hauriendos: debere insuper à nobis innocue diuina, sobrie, pie, & caste reuereri: ne si naturali indagatione procedere uoluerimus, in uarios incidamus errores: sicuti illi, quos supra memorauimus sapientes sæculi. Aut eueniat illud Simonidis, quem satis Aristoteles, & Cicero celebrat, qui ab Hierone tyranno requisitus, quid esset Deus, unius diei spatium postulauit: Et sequenti die rediens, cum interrogaretur, biduum Simonides petiit. Tum crebrius tyranno petente, semper Simonides dierum numerum duplicabat. Sed interroganti Hieroni cur hoc faceret, respondit: quia quanto diutius considero, tanto res uidetur obscurior: quia lucem inhabitat inaccessibilem humanis ingeniis. Hinc protestatur cœlestis doctor in Euangelio, cui titulus est secundum Matthæum, dicens: Nemo nouit filium nisi pater: neque patrem quis nouit, nisi filius: & cui uoluerit filius reuelare. De hac igitur supersubstantiali, sacratissimáq; (ut Ariopagita prosequitur) neque dicere quicquam, neque cogitare præsumendum est aliter quàm sacra eloquia pie admodum, castéque tradiderunt. Ab his igitur sacratissimis sermonibus aliqua habemus: in quæ philosophorum nonnulli expeditis pedibus ueniunt. Aliqua uerò, quæ cū non attingere possint, aut non admittunt, aut ea subterfugiunt, aut tanquam dubia intacta relinquunt Quorum singula pertractantes, sic ea proponemus: ut pij æquis auribus admittant: Impij autem, & si non admittere, saltem respuere nequeant. Hi quippe in primo genere impietatis à Porphyrio Iamblico, & Proculo collocātur, qui negāt Deū Diony. Simon. Aristo. Cicero Hyero. Christus Diony. Por. Iā. Procul.

esse. Quibus explosis potius quàm confutatis (qui confutatione digni nõ possunt à sapientibus haberi) procedemus. In primis (ut tradunt nobis diuina oracula) Deum esse præsupponamus: à quo nullus philosophorum dissentit, nec mortalium quispiam, nisi in eam sortem ueniat: de qua sapientissime canit Propheta. Dauid *Dixit insipiens (inquit) in corde suo non est Deus: & perbelle insipientes dicuntur, qui negant ipsum Deum, cum omnis ratio dictet, omnéque lumen mortalibus tributum doceat Deum esse. Nam creata omnia, quorũ proprium est depẽdere ab alio, docent aliquid esse, à quo ipsa sint: & illud à nullo, ne in infinitũ fiat progressus. Et quæ mouentur concludunt unum esse, à quo omnia mouentur: qui nec ab alio moueatur: ut bene Aristoteles procedit in calce sui libri de* Aristo. *Physico auditu. Et illud perfectum est, nullius indigẽs: quod est Deus, siue principium, siue fons & origo omnium, siue summũ, aut infinitum, siue illud quo maius excogitari non potest, siue primum mouens, siue prima causa, aut illud quod est à se, aut Archetypus, & omnia cõtinens, uel quouis alio dicatur nomine, ipse est Deus. Quẽ qui negat, nõ minus, teste Auicena, indiget ratione, quàm sensu* Auicena *indigeat, qui negat niuem esse albam. Nam ut Plato in suo de legibus ait: Ter-* Plato *ra, Sol, Sydera, ipsúmq; uniuersum, temporum quoque uarietas ornatissima, annis, mensibúsque distincta deum esse ostendunt. Græcorum præterea, Barbarorúmque omnium consensus in id conuenit: Quod percurrens Marcus Tul. ait:* Cicero *Quid enim potest esse tam apertum, atque conspicuũ, cum cœlũ suspexerimus, cœlestiáque contemplati simus, quàm esse aliquod numen præstanti acumine mẽtis, quo hæc regantur? Quæ enim gens est, aut quod genus hominum, quod non habeat sine doctrina anticipationem quandam dei, quam appellant prolepsim? Ex illo enim cœlesti Epicuri de regula, & iudicio, uolumine accepimus esse an-* Epicuri *teceptam animæ rationi quandam informationem, quam hic intelligimus: in quo omniũ natura consentit deum esse: & ipsum mundum regere: Quibus annectit præclarũ facinus Atheniẽsiũ, qui Pythagoræ sophistæ librũ, in cuius principio,* Pythag. *an Deus sit dubitare uidetur, cõbusserunt, ipso de urbe atq; agro expulso. Sed Eusebius ulterius progrediens, dicit: De Deo dubitare nõ possumus, cũ natura,* Eusebius *immo diuinitus omnibus insitum sit, Deum esse uerum omnium rerum creatorẽ.*

Quomodo per creatarum rerũ uestigiũ, aut imaginẽ: & eorũ cõsonantiã cũ Archetypo deuenire possumus in cognitionem eius fœcũditatis. Cap. IIII.

VT illam diuinissimam fœcunditatem, quæ umbratice in omni eius fabreficio inuenitur, ex his quæ præ manibus habemus domestica, apprehendere possimus, singula saltem adumbranda sunt: cum nihil in rerum natura sit (teste Mercurio) quod non aliquam præ se ferat diuinitatis imaginem. Omnia nãque uiuẽ- Mercu. *tia penes seipsa prolem suam gignunt: & concine producẽdo in propatulo, quod in penetralibus conceperunt, summi opificis laudes uoce quadam sua depromũt. Ad quos hymnos, & pueri in fornace Babylonica expurgati, & Dauid cum hymnis suis finem imponeret, omnia inuitat. Arbores enim & plantæ cum bro-*

cos suos, aut gemmas producunt, semen quasi fœtum in eorum corpore generāt. Cum autem fructus reddunt, quasi quodam partu Deum sua uoce collaudant. Coagulantur grandines, & niues in aëre, præparantúrque pluuiæ in nubibus, & tunc fit eorum conceptus: cum autem in terram descendunt, quasi completa fœtura, & ipsa benedicunt opificem. Gignunt animalia meliorem fœturā. Sed cum in lucem producunt, & ipsa in Dei laudem prorumpunt. Sensitiua etiam uirtus in se simulachrum, & intentionem faciendorum concipit, postea membra moriendo in opus, quæ cōceperat parit. Qui Phantasiæ fœtus propinquior est animæ, quàm uegetatiuæ, quæ tantum in corpore fit: Ideo expreßius diuinæ mētis fœtum ostendit. Sic anima rationalis cum accipit à phantastica uim, quæ debita prudentia faciunda metitur omnia, prius in mēte fabricando exemplar eorum, quasi fœtum in eadem mente producit: quem parit extrinsecus: Vbi quod est in mente excogitatum, in propriam figuram, aut formam conducit. Quæ excogitatio, tanquam uita operatrix exprimit (teste Augustino) creatricem uitam diuinam, in qua omnia præexistebant, antequam in formas proprias explicarētur. Opus autem fabricam opificis demonstrat: Quæ consonanti ordine conducta, in opificis ipsius cui in operando aßimilatur, laudem concinit. Alius est etiam rationalis uitæ fœtus huic cōsimilis, ratio uidelicet atq; discursus, qui formatus in mente ab ea re quam scimus, uerbum ab eodem Augustino nominatur. Qui fœtus uterque propinquior est animæ quàm phantasiæ, aut uegetatiuæ cōceptus, quia rationalis uis in intellectionem suam, & per illam in seipsam reflectitur. Quibus succedit amor sanctus, & liber: quod non efficit Phātasia. Prolem autem hanc in propatulo parit: quando sonanti uerbo, quod conceperat, manifestat. Sed cum Angelicus status perfectior sit, quàm illorum qui adhuc in stadio pugnant, excellentiorem parit conceptum, nulla intercapedine mutatum: quem pariens prolatu quodam in dei laudes continue perseuerat. Ex quibus omnibus in opifice, cuius simulachrum tenent, omnia gradibus suis contemplamur: & uerbi: & creaturarum conceptum in ideali uita. Propalat autem uerbum essentiale, cum in sacra pagina manifestat: & uerbum ideale, quādo quæ fabricauerat in mente, elucescere facit in opere. Quod est quoddā dicere, & manifestare, quæ concepta sunt. Hinc Moses, & Dauid, quorum alter arcana Dei scripsit, alter decantauit, omnia declarant uerbo producta.

Augu.

Idem.

Moses. Dauid.

Quod deus sit omnium rerum, & numerorum fœcunditate plenus: ut poßit omnia consonantißime producere. Cap. V.

ELementa, principiáque naturæ, pulchrum quoque mundum totum emanasse affirmat Mercurius, ab eo qui est & omnium rerum, & utriúsque sexus fœcunditate plenißimus uim totam continens generandi absque alicuius extrarij adminiculo. Hinc à Poëtis Pan. (quod totum significat) dicitur: quem solem esse Archades existimantes adorabant. Est quippe uerus sol, non hic cœlestis, sed supramundanus, & diuinus. Et si licet prosequi, quæ de hoc Pane finxit

Merc.

Poetæ

antiquitas: quæ diuina mysteria semper sub ænigmatibus tradebat, percurremus etiam eius typicam picturam. Cornua primo in capite locabant, denotantes regnũ, quod in superioribus, inferniſque tenet: Cornu enim pro regno etiam apud eos, qui sacra nostra scripsere, acceptum Hieronymus in oratione Abacuc longa serie probat. Barba uerò prolixa radios lucis, aut diuinæ suæ uirtutis, usque ad ima protensa prætendebat. Pars inferior hispida propter arbores, uirgulta, montes, saxa, & feras: Superior uerò leuis: Vnde & super harauah, id est, planities equitare dicitur: quod traductio nostra habet occasum. Sonat fistula septem calamorum, id est septem planetarum harmonia in qua sunt septiformes soni, qui diapason consummatam uidelicet consonantiam complent. Virga in manibus est potestas, qua cuncta moderatur: ridentem eum fingebant, eius sempiternam fœlicitatem innuentes. Delitiariq́ue aſſerebant in echo, quæ est uox emiſſa in concauis, uel obiectis dispositis quibunſcunque resonans: Vox enim uerbũ, & mẽtis conceptũ exprimit: Ideo uoce uel dicto Deus mũdũ, & omnia eius mẽbra fabricauit, uocéque gubernat imperitando. Amorẽ etiam ergo nos pluribus clamoribus manifestat: Reciproco uerò amore (qui est resonans echo) delitiatur. Et hæ sunt delitiæ, quas habet cum filiis hominum. Nebridem stellatam in pectore gerebat: quia omnium stellarum concursum, atque uim unica pelle, unicóque actu, aut nutu continet. Sed quem Poëtæ Pan. id est, totum, omniáque continentem dicebant, Philosophi causam primam, & omniũ causarũ principiũ uocauere dans omnibus causis, ut influant: quia quicquid agit causa secunda, agit in uirtute primæ magis influentis quàm secunda, inquit Proculus. Et esto quòd causa secundaria etiam uniuersalis ammoueat à re uim, quam præstitit, prima minime remouet: & infra dicit: Omnia habere eſſentiam à primo ente, & prima causa, & uiuere à prima uita: immediatéq; à prima, & summa intelligentia: Quæ sit omnium fœcunda eorum, quæ alij præstãt, neceſſe est. Estq; in seipso summe fœlix, & beatus: Sed Beatitudo (ut diffinit Speusippus) est bonum ex bonis omnibus accumulatum. Beatus autem est, qui nullo indiget, & qui habet quicquid uult: si bene docet Augustinus, Boetius, & Plato. Nihil ergo deest illi qui omnia continet, tanquam uera omnium sphæra: ut dixit Hermes. Et cum nihil sit extra sphæram mundi: sic nihil extra diuinũ ambitum, qui omnia complectitur: cui est illud inexplicabile nomen, ubi literæ omnes numeros circulares continent, decem uidelicet, quinque, & sex, atteſtãtes singulæ uerissimam eſſe sphæram, quod nominant, omnia ambitu suo continentem. Quarum etiã literarum significata idem innuunt: Ioth enim scientia, uel principium interterpretatur: ה He eſſe: ו Vau & ipsum: in quo omnia uidelicet quiescunt: ut sit ipse principium omniu m eſſentiarum præstans omnibus ut sint, eſséque ipsum est prima rerum creatarum, ut Proculus docet. Ideo à prima causa emanat, cui soli dare. ipsum eſſe attribuitur. Ideo alibi concludit aperto ore, omnia procedere ab una causa: Quæ omniũ primo ut grauida sit, neceſſe est: si uera est Pe-

Marginalia: Hiero. — Poetę Philo. — Procul. — Spensi. August. Boetius Plato — Hermes — Procul. — Peripa.

ripateticorum sententia: Nemo dat quod non habet. Nec aliquid natura produ citur, aut fabricatur arte, nisi illud prius in fabricante praeexistat. Generatur animal, aut homo ex seminaria uirtute, qua genitum cōtinebat: & ex semine generatur herba quae praeerat in semine potentia (ut dicunt Peripatetici) aut uirtute aliqua. Hinc sapientissimus philosophus Moses cum de plantis producendis ageret, inquit: Cuius uidelicet plantae semen sit in ea, id est, uirtus seminaria ad aliam plantam producendā. Extat & in artificis mente fabrica idealis, ex qua conducit extrariam: ut longo sermone differit Augustinus interpretando illud Ioannis, quod factum est, in ipso uita erat, Vita utique creatrix, & idea omnium rerum faciendarum. Quia sicut artificium uiuit in artificis mente, antequam conducatur: sic uiuebat mundus in mente illa diuina, antequam deduceretur in opus. Continet insuper omnem numerum existens ipse uera unitas: quae principium, & radix omniū est numerorū, dans omnibus, ut numerentur. Omnis enim multitudo (ut idē Proculus ait in theorematibus theologicis) est ab uno. Nec aliquid esset unum, simul cum aliis multitudinem faciens (ut ibi prosequitur) nisi per unius participationem unitatem sibi cōpararet. Quod uniū, & antiquissimum nemo ambigit Deum esse, qui antequam peculiarem unitatem rebus inferioribus communicaret, in primum numerum se diffudit: Et hinc in denariū (si Hebraeornm theologiam admittimus) tanquam in decem ideas, & memsuras omnium numerorum, & rerum omnium faciendarum: hac de causa ulterior numerus dari nequit, quamuis Aristoteles alias rationes multigenas assignare conetur. Qui denarius coaceruatus in unum reddit, à quo exordium habuit: ut sit denarius numerorum finis, & complementum, & principium decadum. Quem numerorum seriem omnia tanquam uerum exemplar imitando, ad illud unum redire contendunt, unde processerunt: Vt aliquantulum progressus noster Proculus subinfert, dicens: quod omnis ordo ab unitate incipiens procedit in multitudinem unitati coelementalem: & ipsa ordinis multitudo tandem ad unitatem reducitur. Et omnia quae sub globo lunari sunt, per hominem tanquam per decimum genus eorum, quae sunt corruptioni subiecta: Et cœli nouem per decimum cœlum: quod empyreum dicunt: & nouem Angelorum ordines per suam decadem in primariam unitatem restituuntur: Quae suo loco latius differemus.

Moses | August. | Ioan. | Procul. | Hebrei. | Aristoteles | Procul.

Quod Deus sit unus. Cap. VI.

DEum unum esse, habemus legiferum diuino oraculo intonantem. Audi Israel, tu uidelicet qui Deum principem habes (sic enim Israel interpretatur) Dominus Deus tuus Deus unus est. Et iterū introducit ipsum ad populum protestantem: Videte quòd ego sum solus: & non est alius praeter me. Cum quo eius, imo legis occentor conuenit, dicens: Non est Deus praeter Dominum, & non est Deus praeter Deū nostrum. Cum qua ueritate conueniūt omnes sapientes. Abraham ob unius Dei confessionem,

Moses. | Dauid

in ur.id est,fornacem à Chaldeis proiectus est, & illæsus euasit: unde summo fauore prosequutus est eum Deus, pro cuius solius gloria non recusauit mortē subire. Pro hac ueritate asserenda Socrates & carceres, & mortem sustinuit: Apule. Aug.Ge. *ut Apuleius, & Aulus Gellius attestantur: nulla tamen sibi gratia cōparata, eo quòd sponte ueneno suscepto sibi mortem intulit cōtra edictum illius Dei, quem unicum profitebatur: qui uetat omnino & sibi, & aliis quempiam inferre* Pl. Tris. Auic. *mortem. Probat Plato in Timæo Trismegistum æmulatus: quòd Deus mundi exemplar sit unus: eo quòd mundus unus est. Constanter asseuerat Auicena Impossibile esse duo à se necessaria. Nec aliud habet à se, ut necessario sit, nisi Deus. Aristoteles Homeri sententiam celebrat: Non est bona multitudo numinum: Vnus ergo Princeps, & Deus. Ille enim Vlixem sic concionantem decantat. O Achiui non est bonus pluriū principatus: Vnus ergo Rex sit. Hinc de humano ad diuinum principatum conscendens, per analogiam quandam concludit necessariam unitatem principis diuini sicut & terreni, qui diuini simulachrum* Hiero. *gerit. Quomodo procedit Hieronymus cum rustico suo differens. In apibus (inquit) unus princeps. Grues omnes sequuntur unam ordine literario: Imperator unus, Vnus prouinciæ iudex: In naui gubernator unus: & in mundana fabrica unus Opifex, unus moderator. Vnde omnes sapientes contemplantes picturas, & formas uarias huius mundanæ domus, unam tantum eorum causam, & pri-* Nico. & Boetius. Pro. Pyt. Eusebius *mam arbitrati sunt: ut Nicomachus, & post eum Boetius, & Proculus in eo, quem de causis scripsit, & in theorematibus docto, & compendioso sermone demonstrat. Pythagoras (ut Eusebius refert) unitatem Deum esse dicebat, & bonum, & intellectum: dualitatem uerò dæmonem, ac malum, in qua materialis* Plato *est multitudo. Adstipulatur Plato in epistola ad Dionysium. Cum studio, & ex sententia (inquit) scribimus animi: Deus principium epistolæ præbet. Si secus autem, non Deus, sed Dij: concludens omnia bona ab uno, malum autem à mul-* Cicero *titudine confusa. Nec potest (inquit Cicero) omnibus intercontinentibus mundi partibus esse perfectio ordinis: nisi ex uno, & diuino, & continuato spiritu cōtinerentur. Nec aliquis de sapientibus aliquando opinatus est adorandum esse nisi unicum Deum: qui est principium uitæ, & dator omnium bonorum: Cui soli* Procul. Por. Iāb. Pla. Pyt. Aristo. Christus Moses. *hunc mundum regenti preces dirigendas docet Proculus, Porphyrius, Iamblicus, Plato, Pythagoras, Aristoteles & posteri omnes. Sed sacræ literæ super omnes hoc dogmate resperssæ sunt. Sic Christus instruxit nos: ut orationē in primum dirigemus, dicens: Cum oraueritis dicite Pater noster De quo & Moses: Nunquid non ipse pater tuus, possessor tuus? Qui à Poëtis quoq; Pater omnipotens dicitur, Primus fons, & origo omnium: A quo quædam numina sunt, & mi-* Sopho. *nistræ potestates eius, ut Sophocles distiche iambico canit.*

In ueritate solus unus est Deus:
Qui cælum hoc, & terram capacem condidit.

Quem Euripides Iouem præcipit nominandum: Per cuius caput Orpheus ceci-

nit,uniuersa in lucem processisse. Cæteras autem potestates ministras esse censendas,quæ extra Deum sunt: & ab ipso separatæ. Hinc ipsi Dei ministri, intelligentiæ separatæ à philosophis,& à sapientibus Hebræis dicuntur. In Deo autem esse quædam numina non ambigimus,quæ nostri uocant attributa: sapiētiam quam antiqui Palladem nominarunt: Intelligentiam, aut solertem discursum,Mercurium:Sempiternum,Saturnum:Formæ fœturam,Neptunū:qui uirtus aquarum est,de quibus dicitur. Producant aquæ serpituram animæ uiuentis(ut uerba Hebraica sequamur) Naturam rerum secretam,Iunonem, Amorem,Venerem,Lucidam uitam,Solem,aut Apollinem,& cætera id genus: quæ uulgus opinabatur plures esse Deos: quod alienum fuisse ab omnibus sapientibus Cicero in libro, quem ædidit de natura Deorū asserit:Plinius autē socordiam quandam dicit,innumeros existimare Deos:& opinari matrimonia inter eos contrahi, tantóque æuo ex his neminē nasci: & alios esse grandæuos, sempérque canos:alios iuuenes,atque pueros:atri coloris,aligeros,ouo æditos,puerilium fere deliramentorum est. Sed super omnem impudentiam, adulteria inter ipsos fingi, mox iurgia, & odia, atque etiam furtorum esse & scelerum numina: quæ bene utique confutat. Docet autem nō nimus impie,quàm indocte de Deo:cum de ipso sine eius lumine rite effari non possimus. Quo lumine collustrati theologi nostri,confidentius de ipso loquuntur: & eius unitatem citra omnem solutionem comprobant: quia infinitum aliud secum stare minime patitur,nec mente,nec uelle,nec potentia,nec bonitate,nec essentia, quæ legenda relinquo ubi ab eis copiosissime tractata sunt. Addunt etiam de uirtute qua omnia potest: Vnde si essent duo,posset unus destruere,quæ alius fabricauit: & si non posset,non esset Deus:qui omnipotens est. Et progressi ratiocinantur, quoniam uterque utroque frueretur: cum essent summe fruibiles, & nolēs frui peccaret. Fruēs autem aliquid acciperet ab alio,tanquam imperfectus: & sic Deus perfectissimus esset imperfectus: & adhuc ultra. Si duo, uter illorum hanc machinam fabricauit? Et uter illorum ipsam moderatur? Et si qui fecit,ipse & regit,quid alter facit? Si uerò unus fecit,altérque gubernat,quomodo intrauit gubernator in domum non suam? Ex ordine igitur, & moderamine concludamus cum Dionysio,Platone,cum ueris philosophis, Astronomísque omnibus tantarū rerum sibi inuicem conuenientium opificem eundem,& rectorem:qui est omniū artifex,omnem habens uirtutem,omnia prospiciens.

Cicero

Tgeol.

Diony. Plato Philo. Astro.

Quod fœcundissima mens illa prima, quæ Deus dicitur,ad intra extráq; produxerit. Cap. VII.

EX his conditis imaginibus manuducti ad diuinam mentem eminētissimam, omniúmque fæcundissimam,eius lumine collustrati uidebimus prolem sui simillimam,qui est uera imago Patris:quā in se primo generat unico, & nunquam interrupto actu:quo semper absque aliqua interiectione, aut uicissitudine se intelligit summum per essentiam bonū.

Vnde resultat proles, quæ est plena intelligentia, plena sui imago, & plenum
Io. Mer. Plato Orph. *mundi exemplar. Quam prolem Ioannes, & Mercurius uerbum nominarunt: Plato Dei Patris filium: Orpheus uerò palladem, id est sapientiam ex Iouis capite natam. Ex qua plena intelligentia suæ bonitatis summæ amor producitur ligans intelligentiam cum mente, & eò amplius, quanto immensa proportione sibi intimior est, quàm aliæ proles cum eorum parentibus. Hinc est exactißima parentis imago, quadam tamen resolutione, aut aliquo intrinseco absoluto, tanquam genita distincta à generante. Et nisi esset in Prototypo illo summo generatio, non esset in creatis generationis imago: Nec dedisset sterilis, & absque*
Isaias *fœtu suis rebus fœcunditatem: ut per Isaiam de incredulis quadam impatientia conqueritur dicens: Ego qui cæteris generationem tribuo, sterilis ero? Est ergo*
Ricar. *in summo opifice germen, atque fœcunditas: Quia & si extat (ait Ricardus) iucundißime fœlix, uoluit tamen ex insita bonitate, mens illa fœlicißima hanc suam prolem palam producere construendo fabricam eius imagine plenam: In qua ordinata graduum serie se diffundens aliquos suæ propagationis, & fœlicitatis capaces effecit: Quorum alios momentanea tãtum subiectione, alios autem prolixiori pugna statuit suæ fœlicitatis participes fieri, cuicunque debitas mansiones aßignans. Sed quia illi debebant paulo post rerum creatorem impugnare, non aßignauit eis peregrinationis hospitia, aut alium instantaneæ pugnæ campum quàm triumphi palatium. Mortalibus autem (quibus longum cum diuersis hostibus indixerat bellũ) dedit lata certaminis spatia, & hospitia opportuna. Et quia uniti cum alterabili & defectibili natura, de pabulis, & fomentis, quibus uitæ cursum ad debitum finem traherẽt, prouidere curauit. Quæ omnia opportuno tempore præparanda, elementis, & cœlis, tanquam obedientißimis ministris commisit, iubens & ad ipsius hospitis uoluptatem extendi campos, subsistere ualles, fronde tegi syluas, lapidosos surgere montes: Et cætera id genus: quæ potius ad decorem, & ornatum, quàm ad neceßitatem ordinata cõspicimus: Vt ab his delectationibus, quas in huiusmodi seruitutis hospitiis sentiret hospes, ad excogitanda fercula illa exquisitißima, quæ in triumphali aula sunt præparata, conscenderet. Cognoscebat enim infœlicitatem huius corporei carceris: in quo bona illa absolutißima ab omni degenerante materia nõ possunt nisi per sensibilia excogitari, nisi particulari lumine reuelentur. Ideo summo artificio disposuit rerum illarum cælestium harmonicas imagines: ut per has facile abducto ignorantiæ, aut peccati uelamine ad cœlestia ipsa traheremur:*
Orige. *& ex pulchritudine operum, & decore creaturarum (ut Origenes in Periarchon scribit) parentem uniuersi intelligamus. Id maxime, cum proprior imaginis ratio in homine reperiatur: qui diuinæ mentis solus inter mortalia (ut dicunt*
Platoni *Platonici) habet simulachrũ. Hominis autem simulachrũ animal tenet: Animalis Zoophytum: Zoophyti autem planta: Plantæ uerò metalla: Metallorum lapides. Et quia inferiora ab homine imperfectam continent Dei imaginem, di-*

cunt Catholici Sapiẽtes illa omnia tenere Dei uestigium, per quod imperfectius Catholi.
deiformem speciem repræsentant: Vnumquódque magis & minus secundum di
stributam ipsis perfectionem. Sunt enim elementorum, & mixtorum formæ te-
nuissima summi boni simulacbra. Viuentia uerò, cæli, & sydera maximè Sol,
ad secretiora cõtemplanda deducunt. Rationales uerò mentes tanquam supre-
mus imaginum gradus, intima penetralia introeuntes, ad eum contẽplationis gra
dum deueniunt, quo in thalamum præparatum aliquando intrent: imo seipsos
babitaculum, & templum Dei constituant: ubi uerum sympositum omnibus mu-
sicalibus concentibus celebratur.

Quòd Deus mundum fabricauerit. Cap. VIII.

INter ea, *quæ latent bumana ingenia, & naturales transcendunt*
discursus, est mundi genitura: an sit, si de nouo fuerit, & si neces-
sario, an libera quadam mentis diuinæ affluentia. Hinc sapien-
tes sunt in uarias partes dissecti. Aristoteles cum ea turba, quæ Aristo.
non admittunt nisi quæ propriis uiribus, suóque ingenio inuestigare ualent: un-
de, & cur bæc genitura fuerit intelligere nequiens, ipsam aspernatur: Platonẽ-
qúe ingratus discipulus falsò criminatur, quòd ipse solus mundum generat. Sed
Plato ipse cum cæteris sapientibus meliori lumine collustratis mundi fabricam Plato.
profitetur: & banc consonantissimam, numerísque plenissimis dispositam: sub
quorum uelamine, & obscuris recedentium sensuum indiciis mundi sacramen-
ta nondum bene initiatis occultauit. satius existimans doctè retexere, quæ per
diuina oracula accepta sunt: quàm frustra suo ingenio elaborare, ut ea appre-
bendat, quæ captum fugiunt rationalis discursus: & tantum mente pura, læta,
& festiua consonantia suscipiuntur. Hinc Mercurius mentem complexus, bæc Mercu.
penetralia introducens mundi fabricam, & gubernatorum eius, & composito-
rum omnium, & ex elementis deorsum tendentibus purum naturæ artificium,
unitum tamen opificis menti, paucis uerbis in suo Pymandro innuit. Quæ ele-
menta præiacta docet sola Dei uoluntate in deteriorem notam, quàm in opifi-
ce præexistant. Empedocles autem Agrigentinus, & Heraclitus Ephesius non Emped. Heracli.
semel, sed continuè mundum generari, & corrumpi asserunt. Quod secundum
partes, aut renouationem quandam non collustratis occlusam, posset in gremio
ueritatis admitti. Democritus uerò mundum genitum docet: & interiturum se- Democ.
mel: & nunquam ulterius reparatum iri. Hesiodus etiam & Orpheus mundum Hesiod. Orph.
progenitum decantant. Thales ex septem sapientibus unus orbem bunc Dei fa- Thales. Pythag.
cturam asserit. Pythagoras, & eius interpres Hierocles Deum opificem, & Hiero.
patrem rerum profitetur. Consentit Auicena Arabs, Algazel Saracenus, Phi Auicena Algazel
lon non minus doctrina quàm Græca facundia celeberrimus, Alcinous Plato- Philo. Alcinous
nicus, qui ait: Mũdũ bunc uniuersum pulcherrimũ opificiũ Dei necesse est esse.
Et multi posteri, quos lõgũ esset retexere. Vnde nõ solus Plato mũdũ generat, Plato
sed ipse cũ multis generatũ testatur. Externis autẽ omissis deueniamus ad eos,

Moſes.

qui non ea, quæ imaginantur, ſed quæ uiderunt, & quæ à diuinis oraculis acceperunt, docent. Moſes enim Theologorum pater, & philoſophantium magiſter præcipuus, In principio, inquit, creauit Deus cœlum, & terram, & cætera quæ ſequuntur. Cui Deo pleniſsimo, ſanctóque uegetato numine, qui multis locis probat ea, quæ dixit, magis credendum eſt quàm Ariſtoteli: qui nec rationibus, nec miraculis, nec oraculis ſua huiuſmodi ludicra confirmat. Loci autem, quibus Moſes corroborat ea quæ docet, ſunt: Miracula, portenta, oracula, uaticinia. Cōſenſus partium totius dogmatis, grauis authoritas eorum, qui eius doctrinam confirmant, & interpretando approbant. Miracula in propatulo ſunt. Virga in colubrum, & coluber iterum in uirgam tranſmutatur. Vertit aquas in ſanguinem. Ranæ, Muſcæ, & Cyniphices, aut Pediculi (ut apud Hebræos habetur) ad homines, & iumenta perurgenda aduocati ueniunt. In quo ceſſarunt Magi Memphitici: quia non potuerunt ipſi nec ab eis aduocati dæmones producere pediculorum materiam: quæ eſt humanus ſudor, aut humor excalefactus: cum ſolius Dei ſit ſubiectum creare. Ideo profeſsi ſunt, quòd digitus & uirtus Dei inibi erat de nouo producens: Quod uirga Aaron, & Moſi deuorans eorum baculos iam indicauerat, præſtigia uidelicet inferiorum ſpirituum, & uirtutem deuorandam à uirtute Dei, quæ in Aaron Moséque operabatur. Locuſta inſuper & Brucus, & ignis cum grandine fluit: Veſica & tabe reſoluuntur corpora: Primogenitum omne ab homine uſque ad pecus magno ſacramento interiit. Deducēs autē ſuos iſraëliticos mare aperuit: Aquā de petra, coturnices de cœlo, fulgura, nebulam per diem, columnam ignis per noctem, caliginem, & ex ipſa Dei uiuentis uoce, quæ populum nunc terrebat, nunc conſolabatur, deduxit. Clades Ægyptiis, ſtrages ſubitas male merentibus, ignem arrogantibus, lepram murmuranti immittit: Numeroſam turbam ab infirmitate, & eorum ueſtes à corroſione conſeruat: Paſcit inſuper ipſam cibo cœleſti, & hoſtium eandem uictricem reddit. Hæc igitur & huiuſmodi multa in ſui, doctrinæqúe fauorem ſummus doctor, qui eum, & nos per ipſam docebat, præſtitit. In uerbis etiam ſuis monſtra placauit, clades ceſſarunt, uenenati curabantur. ut prodigiis huiuſcemodi lex, & ſapientia uitæ, & diſciplinæ, quam populum docebat, celebraretur. Oracula uerò non delphici Apollinis, Iouis, aut Palladis, uel fictæ ſapientiæ, aut ſimulatæ diuinitatis, ſed ore Dei uiui data ſunt: cuius aliqnando uoces innumerabilis illa turba præſenſit. Et ſi non credat quis tantummodo Moſi huiuſcemodi narrāti, aut plebeis eius referentibus, credant externis ſapientibus: qui pro hac ueritate deponunt, Beroſo uidelicet Chaldæo, Maineto Ægyptio, Hieronymo Phœnici, Dario regi, Ptolemæo Mendeſio, Menandro Epheſio, Nicolao Damaſceno, Abideno hiſtorico, Eſtieo, Theodoro, Chorilo, atque Ezechielo poëtis, Demetrio hiſtorico, Hecateo Abderitæ philoſopho, & aliis multis ultra quadraginta ſapientibus à Ioſepho, Ariſtobolo, Tertullia-

Ber.mai. Hie. Da. Ptol.Me. Nic.Abi. Eſt.The. Ch.Eze. Dē.He. Ioſe.Ari.

no, & Eusebio citatis: qui pro ueritate prædictorum mirabilium deponunt. Ter. Euf.
Veniamus ultra progreßi ad uaticinia: De quibus Ptolemæus in Fructu, Soli nu Ptolem.
mine afflati prædicunt particularia. Et Isaias: Annunciate, quæ uentura sunt, Isaias
& dicemus, quòd dij estis uos. Vnde & si Moses docens, & eius asseclæ pro-
phetæ omnes tot particularia Memphitico regi, tribubus illis, principibus, & re
gibus multis, de ipsis, de ciuitatibus, déque populis eorum uaticinati sunt, quis
dubitet eos sancto numine afflatos? Quis de falsitate eos criminabitur? Quis
ambiget de eorum doctrina? Legatur Mosi contextus, omnia uaticiniis, & futu Moses
ris euentibus plena sunt adeo, ut nihil prætermiserit eorum, quæ ad sacramen-
ta philosophicarum, & diuinarum rerum, futuri Meßiæ, & omnium quæ suc-
cessura erant, ut scientibus legem, & oculis collustratis est manifestum: quæ
sub uelamine (ut sacramenta illa exquirebant) retexit. Quis enim sanus hæc
posthabens ad philosophorum monumenta, nec rationibus, nec oraculis com-
probata, nec diuinorum odore resperssa recurrat? Ea tamen quæ ueri philoso-
phi docent, & à Mosaïcis institutis non discrepant, admittimus. Quæ autem so
la authoritate, aut solo excogitatu, nullis rationibus, nullísque locis munita, con
tra ea adducunt, quæ sacris literis continentur, omnino respuimus. Si enim autho
ribus deferre uoluerimus: cui quæso magis deferēdū censemus, Aristoteli, Ale- Aristo.
xandro, Auerroi, Epicuro, & similibus, qui solum aliqua doctrinæ facula lucēt, Alexan. Auerrois
an Mosi, prophetis, Salomoni omnium sapientißimo, Euangelistis, Apostolis, Epicuro. Mos. p
qui doctrina, sapientia, moribus, uaticiniis, oraculis, prodigiis, & omnimoda san Sal. Euá.
ctitate, tanquam ardentißimæ faces coruscant? Qui quod dicunt de diuinis, as-
seuerant, uitæ discrimine probant, prodigiísque confirmant. De humanis uerò
& inferioribus supra homines loquentes, omnia secreta sancti numinis radio
penetrantes, illa posteris clara luce patefaciunt. De quibus Eusebius ad uer- Eusebius
bum, Philosophorum errores non à meipso, sed contradictione & pugna inter
eos mirabili coguosces, , quos quando inter ipsos aut cum aliis comparo, non fa
cilè negauerim illos claros fuisse uiros: Quando uerò Hebræorum philosophis,
atque theologis confero, & doctrinam doctrinæ illorum comparo, caduca &
friuola omnia, quæ philosophi excogitarunt, mihi uidentur. Nec mirum: illa di-
uinitus edita sunt, hæc humanitus. Hinc qui sapiētiæ delibamenta gustare uolue-
runt, ab eis edoceri (ut supra diximus) coacti sunt. Possem etiam in testes Mosi
Hebraicæqúe doctrinæ citare Apionem Alexandrinum, Porphyrium, Alexan Ap. Ale.
drum polyistorem, Eupolemonem, Theophrastum, libros Sibyllinos, Oracula Porph. Al. pol.
Apollinæa, Clearchū peripateticum, Megasthenem, Strabonem, Iustinum, Cor Euf. Th. Lib. sib.
nelium tacitum, Demetrium Phalerium, Ecathæū Abderitam, Orpheum & Or. ap. Cle. peri.
Solinum. Sed aliorum dicta suis locis relinquentes, Porphyrij tantum & Or- Mega. Str. Iu.
phei, & Solini de multis paululcula adducamus. Porphyrius enim in libro de Cor. ta. De. ph.
abstinentia, Hebræorum religiosos aut uates multis prosequitur laudibus uo- Ec. Ab.
cans eos philosophos, & omnibus aliis uatibus & sanctimoniam profitentibus Or. So. Porphy

Orph. *præponens.* Orpheus *autem in libro quem de uerbo sacro scripsit, sic (exclusis primo legum & diuinarum rerum contemptoribus) decantat.*

Vnus perfectus Deus *est, qui cuncta creauit:*
Cuncta fouens, atque ipse ferens super omnia se se,
Qui capitur mente tantum: qui mente uidetur:
Qui nullúmque malum mortalibus inuehit unquam:
Quem præter non est alius: tu cuncta uideto
Hic ipsum in terris melius quo cernere posis.
Hic etenim uideo ipsius uestigia: fortem
Nícque manum uideo: uerum ipsum cernere, quis sit,
Nequaquam ualeo, nam nubibus insidet altis.
Nemo illum nisi Chaldæo de sanguine quidam
Progenitus uidit: quem cœlorum aurea sedes
Sublimísque tenet: cuius se dextera tendit
Oceani ad fines: quem de radicibus imis
Concusśique tremunt montes: nec pondere quamuis
Immenso sint, ferre queunt: qui culmina cœli
Alta colens: terris nunquam tamen ille sit absens.
Ipse est principium, medium quoque, & exitus idem.
Priscorum nos hæc docuerunt omnia uoces:
Quæ binis tabulis deus olim tradidit illis.

Orpheus *Ecce quàm exerta uoce fatetur* Orpheus *à tabulis* Mosaicis *didicisse, quæ decantat de* Deo *cognito soli* Mosi *de sanguine Chaldæo progenito: quamuis aliqui opinentur* Orpheum *decantasse de* Noë: *Alij de* Enoc, *Platonici de* Zo-
Didym. *roaste, qui fuit filius* Chan & *nepos* Noë, *ut* Didymus *ait: uerum ipse* Chan *filius* Noë, *si* Beroso *creditur. Nec enim istis datæ sunt tabulæ, sed* Mosi, *de quo solo legitur, quòd facie ad faciem cum* Deo *locutus sit: Quem multi ab eius doctrina edocti æmulantes, sanctæ uitæ se addixerunt: ut prophetæ & qui*
Solinus *sapientiam oculis collustratis suscipere affectabant: de quibus* Solinus: *Interiora Iudææ, quæ occidentem contuentur,* Essemæi *tenent: qui præditi memorabili disciplina à ritu gentium uniuersarum diuisa maiestatis diuinæ (ut reor) prouidentia ad hunc morem destinati. Nullæ ibi fœminæ:* Venere *penitus se abdicauerunt, pecuniam nesciunt, palmis uictitant. Nemo ibi nascitur: non tamen deficit hominum multitudo: Locus ipse addictus pudicitiæ est: Ad quẽ plurimi licet undique genitium properent: nullus admittitur, nisi quem castitatis fides, & innocentiæ meritum prosequatur: Nam qui reus est, uel leuis culpæ, quamuis summa ope adipisci ingressum uelit, diuinitus submouetur. De* Mosi *enim discipulis, & filiis prophetarum & prophetis ipsis loquitur: de*
Paul.ap. *quibus & noster* Paulus *cũ ipsis* Hebræis *differẽs ait: Cicuierũt in melotis & in pellibus caprinis, egentes, angustiati, afflicti: quibus dignus non erat mundus:*

In solitudinibus errantes, in montibus, & speluncis, & cauernis terræ: Qui eo testimonio digni inuenti sunt, cui non immerito credendum censeatur. Sed supra modum admirandum occurrit consentanea cœlestis, diuiníque nuntij doctrina Iesu ueri messiæ, uncti diuinis charismatibus præ omnibus participibus suis: Qui Mosi dogma approbans & admittens, arcana multa à patre habita discipulis referauit: quæ uulgo sub parabolis, ne daretur sanctum canibus, proposuit. Qui discipuli adeo repleuerunt orbem uniuersum: ut quotquot sapientum passim sibi nomen uendicant, doctrinam illam amplexentur & uenerentur: in qua tantum numinis, tantúmque diuini luminis splendet, ut facilè omnia excogitata humana transcendat: Hanc, quia nulla sublimior adhuc mortalibus apparuit, nec etiam apparebit: suscipiamus omnes, quibus sapientiæ cura est: Nec expectemus (ut cum Firmiano loquar) donec Socrates aliquid sciat, Lac. Fir. *aut Anaxagoras in tenebris lumen uideat, aut Democritus uirtutem de puteo abstrahat, aut Empedocles dilatet animi sui semitam, aut Archesilaus & Carneades aliquid sentiant, atque percipiant: aut Aristoteles ea probet, quæ sensum effugiunt: Mundi enim genitura non est cum physicis connumeranda speculationibus, ubi Deum habemus opificem, qui fabricando, aut motum præstando stabilis remanet. Sed quæcunque mouendo non mouentur (inquit uester Aristoteles) philosophicam considerationem transcendunt, & ad diuinam scientiam spectant:* Aristo. *Quæ orationibus & oraculis impetranda est (inquit Plato) naturalia autem ratione quærenda, & moralia usu cōparanda:* Plato. *Et Salomon omnium sapientissimus, Reperi, inquit, quòd quanto quis magis hæc inuestigauerit, tanto minus inueniet: quia operum Dei nullam potest homo inuenire rationem. Ideo philosophi in huiusmodi conatu operas simul & industriam perdiderunt: quia ueritas & arcanum summi Dei qui fecit omnia (sequitur Firmianus) ingenio & uiribus comprehendi non potest: alioqui nihil inter Deum hominésque distaret, si consilia atque dispositiones maiestatis æternæ cogitatio assequeretur humana.* Salomon Lac. Fir. *Hinc & ipse Aristoteles Simonidis sententiam celebrat in eo, quòd ait: Solus Deus habet hunc honorem, ut sit metaphysicus: Nam ueritatis uia (ut alibi fatetur) etiam sapientibus est præclusa: ideóque à fonte ueritatis expectanda est.* Aristo. Si. poeta *Sed (heu dolendum nimis) euenit multoties quod Iamblicus ait: Vt notitiæ rerum à Deo datæ longo tempore humanis opinionibus confundantur, exiguum diuinitatis & ueritatis retinentes: cum non assentiatur his quæ humanis illabuntur sensibus: qua ueritate recedente subcreuerūt tenebræ: quibus obuoluti, & obcæcati sibi nimis credentes cæcorum duces facti sunt: & in foueam cadentes multos secum falsis argumentationibus, & apparentibus rationibus deduxerunt: De quorum multis uel pauca perstringam: quibus cætera qua uia procedant, dignoscantur.* Iambli.

Mundi conditio non dat philosophis, ut concludant contra eius genituram. Cap. IX.

Aristote. PEripatetici, qui frequentes sunt his temporibus, à suis sensibus non recedentes opinantur nihil stare, aut sciri posse nisi ex sensatis syllogizando probent eadem demonstratione, quam pinxit Aristoteles, sed nusquã in progressu naturali seruauit: cũ omnes suæ deductiones ex præacceptis ab eo procedãt. Sed aliis omissis, ueniamus ad ea, quæ cõtra orbis genituram fortissima prætendunt robora quadrifaria. Sed quid possunt Orige. (ut cum Origene loquar) aduersus ueritatem ipsam adducere, quod nõ ineptũ, inualidum, & falsum coarguatur, cum deliramenta quædam proponant, nec ratione subnixa, nec prudenti saltem homine digna? Quæ utique sumus (iuuante Deo) tam facilè euersuri, quàm leuiter illi obiecerunt. Et ut friuola magis omittamus (quamuis omnia quæ adducunt lubrica sint) adducemus primo rationes, quas ex mundi ipsius natura deducunt contra mundi fabricam. Contemplabantur cœlum à contrariis penitus semotum: hinc concludebant nullatenus corrumpendum, ex consequenti nec genitum. Videbant insuper, quæ generantur nouum sibi comparare locum: cœlum autem, quia nequiuerit nouum locum sibi uendicare, ideo nec generari potuisse. Intuebantur adhuc omnia, quæ mouentur transmigrare ad nouum locum: aut moueri circa aliquod stabile, sicut sphæræ omnes circa centrum: ut omnis difformitas reduceretur ad aliquod uniforme. Pari modo putabant omnem nouum reduci ad antiquum: unde omnis generatio & corruptio fit circa materiam antiquam: & omnis motus regulatur cum stabili terra, aut immobile centro, cum quibus fundamentis non uidebant posse stare mundi nouitatem. Et quia generatio unius est corruptio alterius: & nihil potuit præcedere orbem, quod corrumperetur: Vnde ingenitum asserebant. Existimabant ultra progresi, omne productum præfuisse potentia in materia: adeo ut necesse existimarent materiam semper præfuisse. Adducunt etiam præcipuum robur, & ab omnibus admissum, ex nihilo nihil fieri: ideo inferebant mundum, cui nihil præfuit, fieri minime potuisse. Quæ omnia utrum concludant nécne, facilè demonstrabimus præsupponendo (ut ueritas est) tria operationum genera, & tres operantes. Est enim artifex: qui naturam præsupponit, materiam uidelicet, formam, & totum compositum. Est naturalis agens, qui Dei effectum præexigit, subiectum uidelicet, uel materiam. Est summus opifex Deus nullo exteriori indigens: cum sit perfectus omnigenam continens uirtutem. Qui opifices analogia quadam conueniunt, sed æquiuoco differunt: nec ex meta operandi unius concluditur uirtus alterius: Error enim esset procedendo ab arte ad naturam: ut si quis dicat: Ars præexigit compositum, aurifex aurũ, faber ærarius metallum, carpentarius lignum, & architectus lapides, & cementũ: ergo & naturale agẽs cõpositũ præexquirit. Sic errãt philosophãtes, dum opinantur summum fabrum exquirere in opificio suo subiectum, uel ma-

teriam, quam exquirit naturale agens: Nec quia hoc operatur de contrario in contrarium: ut etiam eadem uia summus opifex procedat. Vnde, quæso, didicerunt has illationes illi, qui docuerũt artem distingui à natura, & naturalia ad aliud genus doctrinæ pertinere, & ad aliud æterna & seiuncta à motu? Artifex enim inducit formam artificialem, & præsupponit naturalem. Agens uerò naturale inducit formam substantialem, & præsupponit materiã, quæ est effectus Dei: *Et si Deus in operando aliquid præexigeret, præexquireret etiam priorem* Deum, *qui illud produxisset: & sic primo esset aliquod prius. Quæ sunt ergo hæc argumentorum portenta? Paralogizant etiam, dum ex possessione noui loci quam acquirit de nouo genitum, uolũt mundum à genitura excludere, quia nullum acquisiuerit locum. Sed dando, quòd sibi comparauerit locum, eundem dicam sibi acquisiuit, in quo nunc est. Est enim circa centrum aut terræ, aut mundi, aut sphæræ illius intellectiuæ, cuius centrum (ut* Hermes *ait) est ubique.* Hermes *Quòd autem perstringunt omne nouum reduci debere ad aliquod antiquum, ipsis damus. Et illud antiquum est diuina mens, qua omnia cõtinentur, antequam explicẽtur in proprias formas: & explicata moderatur, & conseruat. Quòd subiungunt omnem transmutationem naturalem ex materia in materiam fieri, admittimus: sed in primæua productione, & absoluta ab omnibus naturæ legibus, quibus princeps iure non tenetur, hoc non exquiritur. Omne autem productum præexistere primo potentia quadam damus: sed naturalia in materia: mundus autem ipse, & rerum species in ideis, uel in exemplaribus illis, in quibus* Platonici *simul cũ* Ioanne *nostro, longè supra peripateticos transcendentes conueniunt, qui ait: Quod factum est in ipso uita erat: ubi habebat esse in potentia. Nec monstra sunt ô* Aristoteles *ideæ* Platonis: *sed uespertilionis sunt oculi (ut ais) si non uident ea, quæ sunt manifestissima in natura, aut in naturæ authore. Et ut dissoluamus naturaliũ robustissimum nodum: quòd ex nihilo nihil fit: rogatos illos esse uelim, ut hanc suam sententiam exponant, cũ ambigua sit. Si enim eius sensus sit, ex nihilo per artem, aut naturã nihil fieri, quæ subiectum exigunt, in quo operantur: liberas manus præbemus. Sed quid ad artificem supremum, quem longis passibus natura æmulatur: sicut ars naturam ipsam, ut* Aristoteles *cum suo* Auerroi *consentiunt? Et sicut in esse, sic & in opere deficit naturale agens determinatum, ac motui, tempori, & successio ni subiectum, ab eo qui est omnibus naturæ legibus absolutus. Si autem intelligant ex nihilo, id est post non esse nihil fieri, hoc reliquerunt posteris comprobandum: unde nobis latus relinquitur campus negandi, quod nec probatur, nec ex se ipso euidẽs est. Si autem uelint, ut illud nihil excludat omne genus causarum, etiam hoc damus: Sed in mundi genitura nos præsupponimus operatricẽ causam, & supremam: quæ materiam, subiectum, formas dandas, instrumenta, qualitates disponentes, & omnia quæ ad opus aliquod conducendum exquiruntur, sua interminata uirtute continet.*

Platonici. Ioan.

Aristo. Auerrois

Neque motus idem præstat. Cap. X.

Persistentes adhuc peripatetici in suis speculationibus rerum naturalium, & in prospectu habentes, motum esse in eo, quod mouetur, aut generatur, aut in subiecto transmutationis: & cum nullum subiectum illius antiquæ, & primæuæ productionis præfuerit, concludebant, ipsam minime fuisse: nec mirum est, si errabant: cum noluerint discedere à sensatis: A quibus (inquit Augustinus) non est expectanda syncera ueritas. Nec ex ipsis, aut ex rationibus in eisdem fundatis possumus (teste Proculo) deuenire in cognitionem diuinorum: quæ intellectiua sunt, semota à materia, motu, successione, & ab omnibus sensibus. Hinc oberrabant ab illis feculentis & deterioribus generationibus ad diuinum opificium, quod omnem uiā naturæ transcēdit, arguentes. Annectunt nescio quid friuolum, & ineptum, motum uidelicet rectum perpetuari non posse: quia pertransiret spatium infinitum: quod natura minime sustinet. Circularis uerò motus, quòd non pertranseat aliquod infinitum, potest esse perpetuus: Sed in æternis (ut aiunt) à posse ad esse, ualet deductio: Hinc opinabantur conuincere mundi æternitatem. O pulchra deductio præsupponendo æternum, quod probare prætendunt. Addit blasphemus Arabs, impossibile fore mundum habere aliam dispositionem, quàm nunc habeat. Perfide canis quis hoc tibi reserauit? Qua mensura mensus es potentiam artificis? Qua authoritate terminare præsumis potentiam infiniti, ut non possit, & destruere, & fabricare pro libito? Exsibilanda est potius hæc bestia blasphema, cum de diuinis loqui præsumit, quàm audienda, aut satisfactione digna existimanda. Illi tamen respondet Albertus, cui cognomento magnus, profundiori philosophia refertus quàm Auerrois. Dicemus (inquit) motum cœli ad alium mundi statum, & ad quietem ipsam terminari, ad quam (ut docet Aristoteles) tēdit omnis motus. Hinc cadit Auerrois ratio, & per se resoluitur eius figmentum. Sed quia motus tempus gignit: & ipsum tempus est mensura motus & quietis: Hinc etiam ex parte temporis paralogizant: Si mundus (inquiunt) non erat antequam principium sumeret, cum illud ante, sit aliquid temporis, ergo tempus præcedebat motum, qui est ipsius causa & progenitor. Addunt etiā, quocunque instanti dato, illud est principium futuri, & finis præteriti temporis, ergo tempus præfuit ante illud primum instans, ex consequenti motus & mundus. Totus hic error ex mala uerborum intelligentia procedit, dum illud ante angustant ad aliquam partem temporis tantummodo significandam: Nam apud nostros, & etiam externos in genere dicendi peritissimos, uidemus illud ante, aliud quàm partem temporis significare: Aliquādo enim æternitatem significat, ut illud in prouerbiis: Dominus possedit me in initio uiarum suarum, antequam quicquam faceret. Et in Ecclesiastico: Ab initio, & ante sæcula creata sum. Apud Sulmonensem quoque dicitur: Ante mare, & terras, & quod tegit omnia cœlum. Nec ignorabat ille sagacissimus, tempus à circuitu cœlorum

Augu. Procul. Auerrois Alb. ma. Auerrois Aristo. Prouer. Ecclesia. Ouid.

fluere: tamen dicit ante cœlum, quod tegit omnia. Significat etiam anteriorem partem loci: unde anteambulones, & antesto. Significat etiam superiorem gradum, à quo Antistes, qui est aliis superior. Et cum tot significata habeat illud ante: cur artare uolunt ad partem temporis tantummodo significandam? Nonne & illud concederent, materiam esse ante formam ordine quodam, quamuis tēpore nō præcesserit? Sic Deus fuit ante mundū æternitate, & ordine quodā: Quod autē adiungunt instans finem esse præteriti, & principium futuri, soluit Algazel dicens. Sicut se habet punctus in continuis, sic instans in successiuis: Pūctus uerò aliquando est finis partis lineæ, & principiū alterius patris: aliquādo est principiū totius lineæ, nec finis partis præcedentis: Sic illud instans, in quo mundus habuit exordium, fuit principium temporis sequentis, & non finis præteriti. Negat Arabs similitudinem: quia tempus transit, linea permanet. O ridicula solutio: cum similitudo non sit de transitu, & permanentia, in quo differunt: sed de parte indiuisa in qua conueniunt. Omnia enim quæ in aliquo cōueniunt, in alio differunt: ut etiam nouitiis in eorum dogmatibus triuiale est. Adiungunt nescio quid apparens: Quod fluit (inquiūt) habet aliquid ante se & post se. Sed (ut aliquid de promptuariis naturæ & Dei adducamus) plus dicimus: ꝙ uidelicet omne fluens reuertitur ad id, à quo & principiū habuit sui fluxus. Aqua enim ad mare, à quo traxit originē reuertitur, ut Salomō sapiētissimus docet: & experientia comprabat. Corpus ad terram, ex qua sumptum est. Spiritus, & omnia à Deo facta, in eundem à quo progenita sunt, reuertuntur. Gyrum (inquit Proculus) producta omnia efficiunt, à Deo incipiētia, & in ipsum desinentia Deum. Sic & tempus redit in eandem æternitatem, à qua fluxit: quæ remanebit cessante tempore, sicut & ante tempus præexistebat. Hinc ad Auicenam interrogantem, quomodo opifex præcesserit mundi fabricam, dicemus cum Augustino philosopho utique integerrimo: quòd præcessit duratione illa æterna. Plotinus quoque (quamuis supra hominem multa docuerit, prout hausit ex Ammonij fontibus, & ille ab his qui fuerunt edocti diuinis oraculis) in hac mundi duratione paralogizat, dum ait: Quod resoluitur in aliud, dissecatur: sed cum ultra mundum nihil sit, in quo possit dissolui, durabit perpetuo. Cui dicimus: Mundum resolui secundum partes, ut perseueret meliori nota: sed non de resolutione disputamus ad præsens, cum de eius genitura sit sermo: nec discrepat à religione nostra, ut perpetuo duret Dei fabrica, ut conueniamus cum Platone, & Plotino: qui nephas existimant interire, quæ immediate à Deo benedicto profecta sunt. Hinc & animam immortalem asserimus, quia à Deo producta, & inspirata. Corpus etiam æternitatem consequetur, si animæ naturam induerit: ut alibi differemus.

Algazel

Auerrois

Salomon

Procul.

Auicena

August.
Plotinus

Ammo.

Platō
Plotinus

Minus itidem tribuunt gubernatores eius. Cap. XI.

OPinabantur etiam mundi fautores, intelligentias sphæras mouentes fœlicitatem adipisci in perpetua cœlorũ reuolutione: ut uidetur in- (Astro.) nuere Aristoteles in superiori philosophia, ubi altiora repetens, acrius pro ista mundi æternitate decertat. Cui plus concedit Ioan- (Io. Sco.) nes Sco. melius forsitan eius interpretando uerba, quàm ipse conceperit: quoniam beãtur non solum mouendo orbes, sed dum (illa reuolutione mediante) fungentes Dei officio, perfectionem rebus inferioribus communicant. Adstipulan- (Platinus) tur quæ Plotinus de cœlo, & de mundi anima pertractando, ait: Absurdũ quippe est opinari animam, quæ ad tempus cœlum continuit: non etiam semper idẽ efficere, perinde ac si per uiolentiam continuerit. Et parum progressus inquit: Quid in causa esse potest, ut mundus aliquando desinat? Non enim elementa mundi uelut ligna, reliquáque huiusmodi conteruntur: & cum hæc semper permaneant, manet & uniuersum. Hic de futura permanentia loquens, præsupponit ipsum semper fuisse. Hinc subinfert semper duraturũ, quia non potest dissolui principatus animæ ipsius, nec eius natura labefactari: Quod & Aristo- (Aristo.) teles magnipendit: quia princeps huius mundanæ domus, cum sit sempiternus, uicißitudinem non recipiens, etiam domus eius sempiterna esse uidetur. Et cũ eius gubernatores non laborent, nec fatigentur uoluendo, sempiterno motui addicti nunquam quiescent. Quæ ut dissoluamus, errorem dicimus esse æquiuocationis, arguendo ab immediato ad ultimum finem. Omnia penè ad diuersos fines ordinata sunt, sed ad unum ultimum tantum. Animalibus finis immediatus est uictitare, & pasci, ultimus uerò homini seruire: qui (multorum sapientum sententia) finis est omnium inferiorum. Hominis autem finis immediatus est regere domum, rempublicam, familiam, mercari, studere, & id genus, sed ultimus deuenire ad Deum, uel ad fœlicitatem, ~~siue~~ non per uirtutem stoicam, aut speculationem peripateticam, uel per purgationem academicam, siue per fidem, & gratiam, ut nostri catholici asserunt. Intelligentiis uerò separatis à Deo, & à corruptibili materia, finis immediatus est, cœlos, & homines regere, cæteráque ipsis commissa, ultimus uerò in speculatione primæ substantiæ, ubi beantur: ut (Idem) ipsemet Aristoteles in ethicis perhibet. Esto igitur, quòd à motu & ab inferiori fine quiescant, non tamen à beatitudine cessabũt: sicut nec homo minus erit fœlix, si rempublicã & inferiora non regat. Mirandum quippe est, ut quis opinetur mentes illas beari in continua motione: cum omnes motus (ut etiam ipsi docent) ad quietem tendant: & maior sapientiæ profectus fiat in exedris, & in subselliis quiescendo, quam in motu. Nec cessabunt, quia laborant: sed perfecto, & consummato opere, & præstito inferioribus eum quem debebant fauo- (Plotin.) rem. Nec desistet anima, de qua Plotinus loquitur, uitam præstare uniuerso à motu cessans. Nec eius elementorum, aut partium annihilationem asserimus, sed quietem à motu: ut reducatur tandem post multas reuolutiones in sabbatariam

quietem,multis etiam sapientibus occlusam. Nec pœnitebit opificem cum perfe-cto opere cessabit:sicut(sacris literis attestantibus)quieuit ab omni opere quod creauerat,consummata mundi fabrica:ut uerum sit, quod ipsimet philosophi docent,motum omnem in quietem tendere. Nec labefactabitur princeps huius mũdani atrij regnans in quiete. Figant hic ergo pedes sapientes omnes mundanæ machinæ finem perpetuo inuestigãtes:ne post incessantẽ motum incessabili phãtastisticatione currentes nunquã quiescant:nec suam quietem continuo cursu præpediti aliquo lumine uidere possint.

Neque ab opifice procedendo intentum probant. Cap. XII.

CVm iterum ex mũdi huius noua genitura uideatur induci in opificem noua relatio ex nouitate operis, ex consequenti mutatio quædam in natura,uel uoluntate,quod perfectissimo & immobili euenire non potest:nec ab intrinseco, quia nihil potest seipsum mouere,nec ab extrinseco,quia ab eo pateretur cum deturpatione perfectissimi, & infiniti. Multa huiusmodi adducuntur ab Aristotele,Auerroi, Mose Aegyptio, & sequentibus:quæ Cicero contra Platonem inuehens, suo diserto sermone in unum contexit: Quibus inquiens oculis animi intueri potuit uester Plato fabricam istam tanti operis,quam construi à Deo, & ædificari facit? Quæ molitio? Quæ ferramenta? Qui uectes? Quæ machinæ? Qui ministri tanti muneris fuerunt? Quomodo parere Architecto,aër,aqua,ignis & terra potuerunt? Vnde tot exortæ formæ aptæ cadentes ad animum efficiendum, pariẽdósque sensus? Et aliquantulum progressus ab istis sciscitor:cur mundi ædificatores extiterint per innumerabilia sæcula dormientes? Nam & si mũdus nullus erat,sæcla aliqua erant:etiam si non illa,quæ dierum, noctiúmque numero annuis cursibus cõficiuntur (nam fateor ea sine mundi conuersione effici non potuisse) fuit enim quædam ab infinito tempore æternitas, quam nulla circũscriptio temporum metiebatur:Spatio tamen quali ea fuerit,intelligi non potest: quod nec in cognitione quidem cadit,ut fuerit aliquod tempus,nullum cum tempus esset. Isto igitur tam immenso spatio cur pronoca cessauit? Laborem ne fugiebat? Quid autem erat,quòd concupisseret Deus mundum signis & luminibus tanquam ædilis ornare? Si ut Deus ipse melius habitaret:antea in tenebris tanquam in gurgustio habitabat:Si eum uarietate delectari putamus, quia cœlum & terrã exornasse uidemus: Quæ ista potest esse delectatio Dei,qua tãdiu carere potuisset? An hæc,ut fere dicatis,hominũ causa à Deo constituta sunt? Sapientúmne, an stultorum? Si sapientum,propter paucos igitur tanta rerũ facta est molitio: Si stultorum,at primũ causa non fuit:ut de improbis bene mereretur. Deinde quid est assecutus,cum omnes stulti facti sunt? Miserius stultitia quid dicere possumus? Hucusque Cicero. Addit Alcinous: Cũ nihil extra mundum superfit,quod uim inferat,non patietur morbum,neque dissolutionem aliquam: Et cum perpetuo durabit: ergo & perpetuus fuit. Addit Auicena: Agens in uirtute alterius nunc

Aristo. Auerrois Mo. egy. Cicero

Alcinous

Auicena

ꝓducere potest,quod ante nō poterat:quia fauor coagētiū ipsi expectādus est:
Primū autē propria uirtute operās,expectare nō debet:sed cōtinuo agere. Decertāt mūdi serui pro dignitate sui principis:ut cōtinuæ reuolutioni addicti nun quā ad quietē in qua fœlicitas uera est,perueniāt. Nos autē pro opifice summo, qui pax, & quies nostra est, tanquam legitimi milites decertabimus defendentes æternam eius quietem,in quam dirigitur omnis mundi reuolutio. Cōtra quā quietem,& contra ueritatis murū quām debiles machinas erexerit,statim apparebit. Damus Aristoteli, quod adueniat noua relatio, sed rationis, ut putat Scotus uir acerrimi iudicij. Plus autem dat Michaël Caßianus, ut sit reälis non quidem noua, sed æterna cum æterna eius uoluntate ad mundi fœturam, ad quam deuenit pro libito. Et miror de hac instantia nouæ relationis resurgentis, cum noua continuò producantur: ex quibus insurgit noua relatio, aut ad Deum fabricantem, uel gubernantem,siue saltem (ut ipsi dicunt) tanquam finē amatum & desyderatum. Cur ergo est contra Dei maiestatē relatio noui mundi,& non partium nouarum? Nec habet pro inconuenienti ille Saracenorū splēdor, Algazel qui & ipse pro mundi nouitate,& quiete dimicat, ut agens perfectißimū omnibus citatis conditionibus ad effectū producendum differat quousque uoluerit,& tunc producat,nulla ipsi accedente nouitate. Nec sua demonstratione probant Philosophi, ut illis dispositis consequatur effectus in Deo,qui libere agit,ut eius suffragiis muniti statim declarabimus. Insurgit tamen in eum frustra hic & alibi impius Arabs præaccipiens, quæ omnes sapientes negarēt: unde deliramenta quippe puerilia sunt illa figmenta arabica: ut eius fidus interpres ueritate coactus fatuum ipsum,& omnes eius rationes existimet. Præponit Auerrois Algazelem contra philosophos bellum direxisse, præpeditum morbo phrenetico,aut errore legum. O insanum atque uecordem,postquam tāto labore conaris soluere rationes, quas adducit lethargū patiens. Blasphemas insuper maledicte sanctißimas leges ore diuino æditas,& de errore criminari audes ea,quæ diuinitate plena sunt: Tu nunc uideris. Nec pro te exclamo, sed pro puberibus, & nondum initiatis, qui non percipientes diuinorum occultißimas rationes,quæ longo uix tempore exquisitißima diligentia, purgatáque mente(ut Plato & sapientes testantur)prospiciuntur, facilè oberrant in huiusmodi. Ideo cum Platone uos iuuenes hortamur,ne temerè de diuinis,mundíque sacramentis sententiam proferatis: quia in primo rerum obtutu nihil nisi sensibile offertur. Qui autem sensibus innituntur,obtenebratis mētibus altißima Dei, & naturæ arcana non percipientes religionem aut exsibilant, aut post tergum reiiciunt: & hi se summos uiros existimant,si Auerroistarum, aut Aristotelicorum, aut Epicureorum (& utinam falsò) sibi nomen uendicent, qui profunda religionis sacramenta non etiam olfecerint: Auerrois potißimè, in cuius maliuolam animam,hæc sapientia habitare,atque intrare contempsit. Et aliqui ridiculi se magnos existimant cum Auerrois disciplina sint prorsus imbuti: Cuius do-

Scotus
Mic.Cas.
Algazel
Philoso.
Auerrois
Idem
Algazel
Plato
Idem

ctrina habet aliquid in fronte, quod alliciat: quod inconcuſſum, ueriſimile, & utile uideatur. Sed ubi altius introſpexeris, falſa, infida in magiſtrum, impia in omnem cultum omnia uidebis, paucis exceptis, in quibus à præceptore deuiare non potuit. Sed dimiſſo Auerroi, ad quem erroris cõmunio nos deduxit, ueniamus ad Ariſtotelem, qui minus à pietate elongatus religionem naturæ humanæ inſitam fatetur: Deum huius machinæ principem aſſerit, & moderatorem, & etiam opificem in eo, quem de mundo ædidit, quamuis ubi per ſenſatas rationes procedit, neget illud, quod eiſdem rationibus attingere nequit: Qui in hoc negotio aliqua pietate procedendo ait: Agens à propoſito uel à natura ſi bonum eſt, bonũ operatur quoad poteſt: id maxime cum nullo obſtaculo præpediatur, quia bonum (ut etiam Dionyſius docet) eſt de ſui natura communicatiuum. Quem non minus piè quàm acutè procedentem progreſſu debito proſequamur. Agẽs ſua opera, & induſtria conſequuturum bonum laborat pro uiribus, ut illud adipiſcatur: Sed bonum diſtribuens, partitur quomodo, & quando uult, ~~ſi~~ ut uera docet Paulus, qui (cum de ſpiritu Dei dona ſua impartienti cum Corinthiis ageret) ait: Diuidens ſingulis prout uult. Et ſi contendatur, ꝙ bonum natura fertur in bonum communicandum: hic altius quàm philoſophia exquirat, conſcendentes dicemus: Semper illud ſummum bonum ſe diffundit in prolem ſuam, & ſpiritum coæternum: in qua prole exemplaria continuè producit æterna illa mẽſura, quæ ſemper præſens eſt, & tota poſſeſsio ſimul. Nec ocio torpebat ante mundi genituram, qui atteſtante Filio, ſemper operatur opus, quod nemo nouit ſicut nec operantẽ niſi Filius: & cui uoluerit Filius reuelare. Quæ non ſunt reuelata Ariſtoteli, nec Auerroi, nec eis, qui tantũmodo Ariſtotelica, aut Ciceroniana face cõtenti ſunt. Nec dormiebat Cicero (ut tecũ loquar) qui in ſeipſo fœliciſsimus erat, nec pro ſe, qui nulla re exteriori indiget, hanc mũdanam domum tanto ornatu fabricauit: ſed pro Antiſtite homine non ſtulto, aut ſceleſto, ſed iuſto atque ſapiente: uel ſaltem, ut in eadem domo ſapientia, & bonitate inſtrueretur: ut dignus eſſet ciuis ſupramundani palatij. Hunc ludum cum orbe terrarum, & cum filiis hominũ habuit: Quem Cicero, aut Ariſtoteles non cognouit: Quia ut Triſmegiſtus ait: Deus (quem naturam nominant) homini ſe ſe ~~immiſcens~~ communicans miraculum attulit, quod omnium miraculorum ſuperat rationem. In quo effigiem propriam intuens, illi amore ingenti ſubriſit: & ſibi tanquam filio congratulatus opera eius omnia uſui ſuo conceſsit: ut omnia in ſe reduceret per eum, cui ~~immixtus erat~~ ſe communicauerat, ſed ipſum in primis: dũmodo expurgatus, & genus ſuũ diuinum recognoſcens dignus Deo efficeretur: Sed huic maximum affert impedimentũ corporeorum delectatio, & erroneus amor inferiorum: Quibus præpeditæ mentes nec ſe, nec etiam Deum, cuius imaginem præ ſe ferunt, agnoſcũt. Nec inſtrumentis indiguit. Cicero, qui ſolo iuſſu omnia peragit. Nec adminiculo egebat ad formas producendas Archetypus ille, & omnium formarum dator exiſtens (ut docet ille termaximus) omniúmque fœcunditatum pleniſsimus.

Ariſtot.

Diony.

Paulus

Triſme.

Nec mirum si elementa ei paruerint, quæ solo ipsius imperio iacta sunt. Nec in gurgustio habitabat, sed in amplissima æde illius immensæ sphæræ, cuius centrũ est ubique: Illic resedit per illa æterna sæcula, quæ nec tu nec mens aliqua citra ipsum apprehendere potest. Ideo nec mirum si tu & cæteri mortales dificitis in excogitando ea, quæ in archiuo summi architecti recondita iacent, paucissimis reserata. Et ut ad Alcinoum me uertam, non est aliquid extra mundum, in quod resoluatur, nec ipsum resoluendum dicimus: esto quòd habuerit suæ durationis principium. Et si resoluetur, nihil præexigit, in quod dissoluatur, sicut nec aliquid præexquisiuit, unde fabricaretur: cum eius fabrica, aut dissolutio à legibus generationis & dissolutionis naturalis absoluta sit. Nec coadiutores expectauit ô Auicena *Auicena, qui propria uirtute & bleneplacito omnia peragit: ut statim declarabimus. Et nõ natura aut necessitate, ut opinãtur illi, quibus sempiterna Dei uirtus, & amor, quo mundum fabricauit occultus est.*

Cur aberrauerint Philosophi à catholica ueritate. Cap. XIII.

HÆc, & similia robora, atque machinas direxerunt philosophi frustra contra muros supernæ ueritatis, Cuius disciplina non est humano usurpata fastu, sed sancti numinis claritate ꝑfusa: quæ eos, qui sibiipsis sapientes sunt, & alios contemnunt, irridet eos in tenebris suæ offuscatæ arrogantiæ relinquens, quos uerò collustrat, ad penetralia Dei, & naturæ clara luce speculanda inducit. Et ut eorum, qui sibi sapientiæ nomen arrogant, uecordiam uel in parte in propatulo exponam, hoc unum eos interrogare uelim: ut referent quomodo Deum benedictum agnoscant. Respondebunt utique: Ex motu, & sensibilibus istis: quibus manuducimur ad ea, quæ cognosci à nobis possunt: quia omnis nostra notitia habet ortum à sensu: & ex- Auerrois *perimentum sermonum uerorum est (inquit Auerrois) ut concordent sensatis. Et illud notius est, in quod plures sensus conueniunt. Hæc sunt uulgatissima eorum dogmata: sed dicant quæso. Habéntne ista sensibilia cum Deo summo proportionem uniuocam, an æquiuocam? Non quidem uniuocam: ut sequamur eorũ instituta: quibus docent Deum, & creata non conuenire in aliqua ratione uni-* Porphy. *uoca substantiæ, aut entis. Hinc Porphyrius eorum dogma prosequens, ait: Si* Aristo. *quis omnia entia uocet, æquiuocè (inquit scilicet Aristoteles) nuncupabit. Quẽ multi nouitiores sequuntur: quamuis aliqui tenentes conceptum uniuocum Dei, & creaturæ, substantiæ, & accidentis conentur mentem Aristotelis ad suum propositum interpretari: timentes forsitan tam magnifacto uiro absque necessitate contradicere. Si autem æquiuoca sunt: non ideò mirum, si per inferiora hæc procedendo oberrant in Dei cognitione. Quid enim possunt per suum motum,* Aristote. *aut sensibilia ista imaginari de Deo, à sensibus. & motu penitus alieno? Remo-* Auerrois *tus est enim (ait Aristoteles cum suo Auerroi in sermone de cœlo) penitus à modis creaturarum. Hinc quod sit primum mouens, quod non moueatur, tantummodo cognoscunt, omni alia cognitione de ipso per creaturas seclusa: cum eum*

remoueant à modis creaturarum. Ideo nec mirum, si multa tanquam sibi occlusa, ab opifice summo auferre conentur. Quòd uidelicet mũdum creauerit, quòd libera generositate eum fabrefecerit, & quãdo uoluit eundem erexerit. Quid secundum naturam, Quid ue pro sibi innata benignitate producat: Quomodo omnia etiam minima prospiciat, Quid exquirat à fabrefactis suis, Cur machinam istam conduxerit, Quomodo se habuerit in eius fabrica. Et mirum quippe, cum ex una parte remoueant Deum penitus à modis creaturarũ, ex altera per ea, quæ in istis inferioribus prospiciunt, uelint Dei omnipotentiam, atque uirtutem coarctare. Audiant quæso quid magnus Dionysius, primo eorum imbutus disciplina, postea radiis sancti numinis collustratus de ipso dicat. Deus (inquit) est omnia eminenter. Quicquid enim boni in domesticis istis prospicimus, Deo sublimi, excellentiori modo quo possumus, dedicemus: quia omnia quæ in artificio pulchrescunt, in Artifice pulchrius uigere debent. Et quicquid in mediocribus cõmendatur, & infimis in optimo reperiri condecet. Bonũ enim in meliori sẽp melius est. Bona est sapiẽtia in Ciue, melior in Prætore, optima in Principe. Bona est potentia in Milite, melior in duce, optima in Rege. Simile habeatur de clementia, liberalitate, cæterísque uirtutibus, & ornamentis. Cũ autem fœcunditas, potentia, uigor, pietas, pulchritudo, munificentia, & cætera id genus, in inferioribus luceant: in diuina illa mente summo splendore uibrare debẽt. Nã in plebe ista mundana hæc omnia tanquam aduentitij colores animum pingunt: in Principe autem supramundano, radiis suæ interminatæ essentiæ (quæ omnia sibi tributa atque dicata unit) coruscat. Fatentur isti Deum primum, & optimum omnium, cætera autem ipsi inferiora, atque ministrantia. Et si in huiusmodi fœcunditatem, libertatem, generationem, & similia commendant: cur à Deo optimo negant, qui suis domesticis ait: Ego si cæteris generationem tribuo, sterilis ero? Dicent forsitan: Remouemus à Deo, non modo quod imperfectionem sapit: sed omne quod à perfectione deficit. Hinc fœcunditatem ad extra ab eo tollimus: ne aliquid noui, aut mutatio aliqua ascribatur illi æterno, & immobili. Libertatem quoque contingentiæ ab eo auferimus: ne tanquam imperfectus spe retributionis agere uideatur: nec libertatem negamus, quã agit, secundum quod ei conueniens est. Arguta quippe sunt hæc, nec tamen angustant. Nónne ô sapientes gymnasia omnia docent: quòd inferiora hæc simulachrum Dei pro uirili sua tenere conantur? Hoc Platonici passim, hoc Catholici nimia consonantia resonãt. Sed & ipsi Peripatetici in idem conueniũt: sicut eorum magister in sermone secundo de Anima ad uerbum ait: Naturalissimum operum uiuentibus est: quæcunque perfecta, & non orbata, aut generationem spontaneam habẽt, facere alterum, quale ipsum est. Animal quidem, animal: Planta uerò, plantã: quatenus ipso semper diuino, & immortali esse participẽt, quoad possunt: Omnia enim illud appetunt, & illius causa agũt omnia, quæcunquæ agunt secundũ naturam: & non possunt ipsum imitari continuo, rationéque perpetua pro eo,

Dionysi.

Isaias

Platonici
Catholi.
Aristo.

quod nihil contingit corruptibilium idem, & unum numero permanere, secundum quod potest participare unũquodq; ,sic cõmunicat: hoc quidẽ magis, illud uerò minus:hucúsque Aristoteles:quorum uerborum summa est:quòd unũquodque huius mundani corporis membrum,quanto pefectius, tanto magis contendit

Auerrois *æmulari opificẽ:quis infidus Arabs de cœlo interpretetur. Quomodo enim cœlũ ô perfide est illud sempiternũ,quod omnia æmulãtur:cum hoc sempiternũ sit, cuius gratia elementa, & cœlum ipsum, & omnia agunt? Nónne ubique resonant*

Aristo. *Aristotelis dogmata,Deum esse omnium finem gratia cuius, ut amati, & desyderati mouentur omnia? Sed hæc minima sunt inter multa, quæ perfidus canis contra ueritatem latrans magistri sensa extorquet, & destruit:in quibus potius destructoris quàm cõmentatoris nomẽ ei ascribi posset. Nec miretur quispiam,si contra hunc maledicum excandesco:quia zelus Dei uiuẽtis urit me: quẽ iste miser blasphemare audet: & alios quamplurimos (heu dolendum)blasphemare facit. Audite quæso, quid iste canis de Deo optimo ibidem latret. Solicitudo,inquit,diuina,cum non potuerit hoc facere permanere, secundum indiuiduũ miserta est dando uirtutem,ut poßint permanere in specie. Obmutesce perfide canis,nec de Deo loqui præsumas lucifuga. Qua temeritate metiri audes potẽtiã omnipotẽtis? Cur nõ potuit dare homini, cæterisq; rebus inferioribus permanentiam:quã dedit Saturno,omnibúsq; Planetis, & syderibus,ut asseris? Quomodo factus est impotens in inferioribus:qui tam potens fuit in supremis? Quæ dignitas summi Dei,qui cum unum beneficium præstare non posset suis inferioribus,de alio prouidere curauit. Si uerò hanc solicitudinem cœlo attribuis: miror quippe,dum prouidentiam, & opus summi Principis ministris ascribis. Et si cœli hoc facere nequierunt:cur summus Princeps facere non potuit? Sed redeũdo,unde digreßi sumus, fatentur isti omnia, diuinum esse, atque perfectionem æmulari,elementa in esse,plantæ in uita & fœcunditate,animalia in meliori uita, & sua qualicunque conditione. Homo uerò, qui peculiari dono libertatis gaudet, in eadem Deum æmulatur. Hinc etiam libertas in Deo comprobatur: quia omnia continet, quæ cæteris præstat. Nec deficit summa perfectio in depreßis gradibus:nec destruitur in multis eius simplicitas:qua omnia infinita uirtute continet. Nec enim anima intellectualis degenerat:si sentiẽdi,uegetandi, & secundum locum mouendi,iuxta eorum dogmata,uirtutem exercet. Sentit enim Deus(ut ad altiora conscendamus)suis sensibus: quos ei sacræ literæ tribuunt. Mouet cætera omnia stabilis manens, uegetat, & pascitur suo cibo sapientiæ. Sed hæc omnia modo, & perfectione,uq;,latent humana ingenia:nisi eius lumine collustrentur. Est nanque libertas non utique secundum naturam electio (ut aliqui opinantur)nec ad bonum,aut malum indifferens:sed ad bonum pro arbitrio suo. In perfectißimo autem animantium homine hæc libertas aliquantulum degenerauit.ut etiam in malum ferri poßit:sed in hoc Deum minimè æmulatur: in meliori autem sorte supra omnia ipsius gerit imaginem. Estque in ipso Deo*

fœcunditas absque labore, ut Mercurius ait: Deus utriusque sexus fœcunditate munitus, fons est omnium sexuum, & fœcunditatum. Et cum otio non torpeat semper ad intra producit, ad extra autem pro libito uoluntatis: Quæ cũ sit prima regula contingentium, nec facultas nobis est, nec fas quærere ipsius primi principij causam: ad quod cum deuenimus, iubet etiam Aristoteles quiescere. Nec dispositione præuia, aut approximatione indiget, nec resistentiam timet, nec spatio præpeditur, qui iubendo omnia facit. Hæ autem inferiores causæ, & instrumenta ipsius subiectum ab ipso Deo fabricatum exquirunt dispositionem præuiam: & applicationem præexigunt: temporis successionem expectant: & huiusmodi adminiculis indigent, quæ exquiruntur in agente pro determinata uirtute. Ideo ratiocinantes ab huiusmodi opificibus conditionatis ad eum, qui ab omnibus istis absolutissimus est, in errores uarios incidunt. Si autem ex his, quæ in fabrica ista prospiciunt, in cognitionem Archetypi deuenire contendunt, ei hæc omnia attribuant sua conuenienti, & perfectissima nota. Quæ autem in operante debilitatem denotant, ammoueant: tuncque prospicient suprema archetypi cum inferioribus, & mediis suauissima sonoritate, & harmonia, quam proposuimus, correspondere. Neque enim eadem claue intrant in concentum cantores, succentores, & occentores quamuis in eandem consonantiam conueniant. Sic & tres mundi, quos concordare prætendimus, diuersa nota procedentes eundem concentum efficiunt: Sunt enim omnia in opifice, uelu ti in simulachro quodam: quæ in istis inferioribus tanquam in imagine, uel uestigio contemplantur: Sed deficit imago, & multomagis uestigium ab eo, quod repræsentat. Ex his nihilominus per analogiam, & Symbolum quoddam deuenimus in cognitionem opificis: Quæ nec differenti ratione ueluti æquiuoca, nec eadem ad unguem sicut uniuoca, conueniunt: sed similitudine quadam repræsentando perfectissimam illam notam rerum superiorum, sua qualicunque deteriori, & feculentiori unumquodque pro gradu suo.

Aristot.

Rationes pro mundi nouitate. Cap. XIIII.

QVam debiles fuerint philosophorũ machinæ contra mundi fabricam, & nouitatem, iam uidimus: reliquum est, ut ex aduerso dimicantes, succincti in aciem eorum iacula in ipsos retorqueamus arrepta, ubi opus fuerit, rõphea diuini uerbi. Inter alia tela, quæ philosophi direxerunt, fuit disconuenientia nouitatis cũ Deo æterno, non percipientes unde nouitas potuerit aduenire. Et (ut Censorinus ait) an oua, aues ne ante generatæ sint: cum & ouum sine aue, & auis sine ouo gigni non possit. Hinc existimauerunt orbem hunc sempiternum, & uniuscuiusque geniti initium idem & finem arbitrati sunt perpetua sua reuolutione. Sed à uobis ô Physici quæro, unde hæc nouitas, quam continuè uidemus? Dicit Arabs: quòd hoc ex nouis reuolutionibus procedet, quæ tamen antiquæ sunt ex sempiterna successione, & ibi status est, ubi antiquitas seruatur & nouitas. Hinc aliqui dixe-

Cẽso. ad Q. Metellum.

Auerrois

rũt,cœlũ partim nouum,partim antiquũ. Sed cum istæ reuolutiones fiant ab intelligentiis præsidentibus,non erit status in cœlo. Quæro unde illæ de nouo moueant,quæ ministræ dicuntur opificis,aut mouentis primi,ut dicitis? Mouent igitur de nouo, ut explicent ea, quæ de nouo fieri iubet primus motor: qui stabilis manens dat cuncta moueri. Non igitur à cœlo,nec ab intelligentia, sed à primo mouente est huius nouitatis principium: qui hæc innouari iubet pro libito: & ordine quodam apud se recondito,nulla necessitate coactus ,ne uideatur conne-

Aristote. xionem habere cum inferioribus: in quod consentit Aristoteles: dum asserit ipsum fœlicem sine aliquo bono exteriori. Nec contingentia aliqua foret: si necessariò exiret in opus: Quam contingentiam probat Aristoteles in rebus ex eo quòd non expediret consiliari,aut negotiari, nisi contingentes forent euentus. Sed hæc contingentia non est iam re genita: quia tunc necessariò est. Hinc

Idem Solon Agathon Aristoteles conmendat Solonis,uel Agathonis dictum, quòd hoc solo priuatur Deus,genita ingenita facere. Si igitur præcessit hæc contingẽtia,ea erat in producente,non quidem secundariò: qui necessariò ordinem primi prosequitur, sed in ipso primo. Nec est indiuiduum contingens, tantummodo quia potest destrui: species autem æternæ, quæ non possunt dissolui: quia si potest destrui post factum,potuit tamen non fieri,antequam factum esset: quod & ipsi concedunt de indiuiduis,quamuis dicant species necessarias: Nam productio ad indiuiduum, uel suppositum, ex quibus resultat species, terminatur, sicut ipsi utrunque docent: ideo ipsi soluant. Qua insuper mensura uolunt mundi fautores suam hãc machinam mensurari? Si tempore, non erit æterna: Si æternitate, recorden-

Boetius tur quòd ipsa est tota possessio simul (ut integerrimus philosophus Boëtius scribit) & ea semota à tempore, & motu. Quomodo igitur erit hic mundus æternus, qui coæuus est tempori, & penitus motibus mancipatus? Et si contendas æternum, dicas quæso: Durat ne illa æternitate, qua Deus Benedictus, an alia? Si alia, erunt & aliæ gubernatorum, & specierum æternitates: quæ infiniti naturã sapiunt: & sic plura infinita continebuntur in mundo isto tam paruo. Si eadem æternitate qua Deus, ridiculi profectò sunt: dum opinantur orbes, & eorum motores, mensurari Deo: cum nihil distet à Deo ipsa æterna

Albertus duratio. Nec potest (inquit Albertus) mutabile secundum naturam, & operationem eadem mensura mensurari cum eo, qui penitus immutabilis est. Dicent: Æternitas mundi differt ab illa primi agentis: quia illa tota possessio simul,hæc autẽ successiua. Sed dicã, Si successiua, habet partes: partes huiusmo-

Raymũ. di autẽ infinitæ esse nequeunt. Habet etiam(ut cum Raymundo Iulio procedã) successiuũ principiũ & finem. Si ergo illis terminis clauditur, quomodo potest conuenire cum æterno, quod nullo fine concluditur? Quomodo insuper erit æternum illud,cui semper aliquid de nouo additur? Quomodo infinito addi potest? Non crescit,inquient,infinitum: Hoc eis damus: Quid ergo facient hæ nouæ reuolutiones? Coniunguntur ne cum illis primis: an incipiunt nouum infini-

tum? Si primum, erunt igitur aliqua plura quàm infinita. Dicit Arabs: Non est inconueniens hoc in successiuis, sicut nec in numeris: ubi infinitæ decades tantum redderent ex illa infinita repetitione: quantum infiniti centenarij: Nec maius augmentum faceret numerus additus istis, quàm illis. O bone Deus, Quis, quæso, potest talia æquis auribus audire? Ex hypothesi impossibili in numeris imaginata, nunquam uerò habita, soluere uult ea, quæ ex reuolutionibus, quas infinitas præcessisse asserit, inconuenientia sequuntur. Sed ne fiat contentio de successiuis, & numeris, dicant ingenuè isti mundi fautores: Intelligentiæ uoluentes cognoscunt has reuolutiones an non? Si non cognoscunt: magna ipsis quippe calumnia infertur, existimando illas ignorare suos motus, quos multi Astronomi norunt: Si uerò cognoscunt omnes, & infinitas: quomodo intellectu determinato infinita apprehendere possunt? Si uerò dicas: Cognoscunt partem illarum reuolutionum, partem quoque non: Quæ erit, quæsò, pars illa non intellecta ab intelligentiis, aut quæ erit oblita ab his, qui obliuionem non patiuntur? Insuper cum generatio ad indiuiduum terminetur, & ultima generatio equi ad ultimum equum, ad primum quæ generatio terminata est? Dicent: Non datur primus. Et quomodo quæso datur ultimus, & non primus? Vbi ordo, qui est primi ad ultimum? Miror quippe ualde, & admirari non desino de mūdi sapiētibus priscis, & de nouitioribus ipsis assentiētibus, cum asserant omnia moueri, & ordinata esse in Deum, tanquam in finem ultimum amatum, & desyderatum, sine ordinante: Et dicant Deum primum motorem, & non ordinatorem. Sed si ordinauit omnia, cognouit etiam eadem in particulari: cuius contrarium docent. Ordinauit, inquient, superiora: sed hæc infima secundariæ causæ. Quibus dicam: Quomodo respondent hæc infima supremis, diuersis ordinantibus? Nònne dicit Aristoteles: Quod unus solus est Princeps, ne res male disponantur? Si iterum dependent omnia ab illa finiente causa, ut gratia ipsius sese magnifaciant: Quomodo igitur habent esse à se, quæ in alio perfici quærunt? Cur indigent conseruante, quæ non indiguerunt generante? Filius absque patre conseruatur: generatur autem nequaquam. Cur igitur dant tutorem membris uniuersi, à quibus parentes auferunt? Quæ nugæ sunt istorum, qui alios nugaces criminātur? Ex uno enim loco negāt. quod ex alia parte ueritate ipsa compulsi fatentur. Negat Arabs Deum mundi opificem: & interpretando sermonem de cœlo uocat ipsum creatorem. Aristoteles quoque ex sensibilibus procedens Platonem irridet: qui mūdum genitum passim fatetur: & in eo, qui ipsi ascribitur de mundo, Deum ipsius mundi opificem asserit: Et in superiori philosophia eundem Principem uniuersi docet. Et quomodo intrauit princeps in domum, quam nec fecit (ut dicunt) nec hæreditario iure acquisiuit, nec ære aliquo emit. Dicunt iterum: Non intelligit ista particularia, ne fatigetur, aut uilescat mens illa suprema. Et in sermone de bona, & mala fortuna bene fortunatum docent, qui dirigitur à Deo. Sed quomo-

Auerrois

Astroni.

Aristo.

Auerrois

Aristote.

Plato

Aristo.

do dirigit, quæ non intelligit? Quomodo condigna præmia reddit pro bene, aut male gestis (ut ibidem asseritur) qui singulas operationes non discutit? Et in Meteoris docent, q̃ Deus supposuit ignem purum sub orbe Lunæ. Quomodo dispo suit, & ordinauit, quod nec fecit, nec cognoscit? Importunũ quippe foret omnia adducere, quæ contradictione manifesta ex seipsis destructa corruunt. Sed de multis hæc pauca adduxerim: ut intelligant Peripatetici, & Auerroistæ nõ omnia incõcussa, & solida eorum dogmata. Sed ut propositum prosequamur, præponderandum existimo Augustini, Macrobij, & multornm sapientum iudiciũ, qui nõ existimant mundi æternitatem stare posse cum tam parua rerum gestarum memoria, & cum artium, & rerũ multarũ adinuẽtione celebrata ab Eusebio Pamphilo, Clemente Alexãdrino, Beroso Chaldæo, Aristotele, Auerroi, Theophrasto, Epigene, Critodemo, Philostephano, Suphano, Egesia, Archimacho, Damasthene, Aulo Gellio, & aliis quamplurimis diuersorum idiomatum, sed diffusissimè à Plinio in suo de naturali historia, ubi multa ex supradictis au thoribus se collegisse fatetur. Quibus fauet authoritas sacrarũ literarum: quæ diuersarũ rerum inuentores declarat: Quamuis discrepet de inuẽtoribus, sicut & præfati authores inter se: Quod cõtingit aut uarietate idiomatũ, aut quia hi storici, maximè Græci, sibi uoluerunt non sua uendicare. Si igitur ab initio, imo ante initiũ fuit mũdus (ut Philosophi asserunt) cur per innumerabiliũ sæculorũ seriẽ nõ fuerat cultus, quo nunc utimur, inuẽtus? Nõ literarũ usus, quo solo memoria efficitur æterna: Nõ multarum rerum experiẽtia. Vitis cultum Noë tradidit, ut Moses narrat: qui Ianus fuit, si Beroso credimus: sed Bacchus, si à figmentis poëticis aliquid mutuari placet: per quem solarem uirtutem, qua uinum refertum est, ueri poëtæ intellexerunt. Sed Roma iam adolescente Galli uini cultum didicere. Frugum uerò culturvm, & usum Ceres docuit. Græci literas à Cadmo paulo ante Troiæ excidium suscepere. Ægpytij (qui Mizraïmi Hebraicè dicuntur) à Mizrai filio Cam nepote magni Noë (Clemente Alexandrino teste) medicinam consecuti sunt: quam Apollo & Esculapius amplia runt: Ordinauit Hippocrates cooites: Distendit Galenus pergamenus: Auxit Auicena Arabs, uel Persa, ut alij dicunt. Herbaria medicamenta Chiron Saturni, & Philere filius. Musices Pythagoram authorem aliqui tradunt: Alij Amphionem. Sed Tubal inuentor & pater canentium cithara fuit, ut in sacris literis habemus. Pythagoras autem malleorum pondere, chordarum, & fistularum longitudine cõsonantiam sub numerorum proportione collocauit. Mar sias geminas tibias: obliquam tibiã Mydas in Phrygia: Pan fistulã: Monaulum Mercurius reperit. Chaldæi & Aegyptij astrologiam adinuenere, ut dicunt nonnulli. Sed ante illuuionem aquarum Enoc in ea peritissimus fuit: post quem Noë: quam post illuuionẽ Italos docuit: qui à Chitin abnepote Noë traxere ori ginem: Sed à Thubal filio Iaphet (ut aliis placet) Hieronymo referente. Turres adinuenere Cyclopes, ut Aristoteles: Phœnices, ut Theophrastus: sed &

Augu. Macro. Eusebio Pamphi. Cle. Ale. Beroso Chald. Aristo. Auerrois Theo. Epigene Crito. Phil. Suph. Egesia. Archi. Damast. Aulus Gellius. Plinius Pphilo. Diuersarum rerũ inuentores. Moses Berosus Clemen. Alexan. Gene. Hiero.

Nembrot:ut sacræ literæ perhibent. Ægyptij item lucernas, & textilia: Inficere lanam Lydij: fusum in lanificio Closter filius arachnæ: Linum & Retia arachne: Fulloniam artẽ Nicias Megarensis: Aes conflare, & temperare Aristoteles: Lydũ Scythæ. Theophrastus Delam Phrygẽ putat. Aerariã fabricã alij Chalybas, alij Cyclopas: Ferrũ in Creta, eos qui uocati sunt Dactyli Idæi. Sed sacræ literæ Tubalchain, qui fuit malleator, & faber in cunctis operibus æris, & ferri ante aquarum illuuionem per multos annos. Argentum Erichthonius, ut alij Ceacus: Auri metalla, & cõflaturã: Cadmus Phœnix ad pangæum montẽ, ut alij Thoas & Eadis in Panchaia, aut Sol Oceani filius. Plumbũ ex Cassiteride insula prius asportauit Midacritus. Fabricã materiarum Dædalus, & in ea serram, ascium, perpẽdiculum, terebrum, glutinum, lithocollã, normam, & forcipem, & libellã, & tornũ, & clauẽ. Theodorus samius mensuras, & pondera, Phidon argiuus, aut Palamedes, ut maluit Gellius. Ignem è silice Pyrodes Silicis filius: Mercaturas Pœni: Culturam arborum Eumolpus Atheniensis: Bouem, & aratrum Biges Atheniensis, ut alij Triptolemus. Loricam Midus Missenius: galeam, gladium, hastam, Lacedæmonij: ocreas, & cristas Cares: arcum & sagittam Scythẽ Iouis filium, alij sagittas Persen Persei filiũ inuenisse autumant. Lanceas Aetolos: Iaculũ cum amento ferunt inuenisse Ætolum Martis filium. Hastas uelitares Tyrrhenũ, & Pilũ: Pẽtasileam amazonẽ securim: Piseũ Venabula: Et in tormentis scorpionem Cretẽsem. Catapultã Syros phœnicas: Balistã, & fundã, Aeneã: Tubã Piseũ Tyrrhenũ: Testudines, Artemonẽ Clazomenũ: Equũ, qui nunc aries appellatur, in muralibus machinis Epeum ad Troiam: Equo uehi Bellorophõtem: Frena, & strata equorũ Pletroniũ: Pugnare ex equo Thessalos, qui centauri appellati sunt. Bigas prima iunxit phrygũ natio: Quadrigas Erichthonius: Ordinem exercitus, signi dationem, tesseras, uigilias Palamedes in bello Troiano: Specularem significationẽ eodem bello Sinõ: Inducias Lycaõ: Fœdera Theseus: Ventorum rationem Aeolus Heleni filius: Biremẽ Damasthenes Erythræos fecisse testatur: Triremes Thucydides Amoclem Corinthum: Quadriremem Aristoteles Carthaginenses, quos alij Charchedonios dicunt, cuius architectus Vosporus fuit. Quinqueremes Nesigiton Salaminius extruxit: Sex ordinum Zenagoras syracusius: Sed Alexander ad duodecim, Ptolemæus soter ad quindecim, Ptolemæus philadelphus ad triginta, Ptolemæus philopator, qui Triphon cognominatus est, ad quadraginta, Onerariam Hippius Tyrius inuenit, Lembum Cyrenenses, Cymbam Phœnices, Celocem Rhodij, Syderum obseruationem in nauigando Phœnices, Remum Copæ, Vela Icarus, Malum & antemnam Dædalus: Hippagium Salaminij, Anchoram Tyrrheni, Adminicula gubernandi, Typhis. Omitto innumerabilium aliarum rerũ inuentores quos supra adducti authores describunt: Et ad uos: qui mundum æternum asseritis, loquar: Quid ante hæc breuissima tempora, quibus rerum inuentores assignantur faciebant illi mundi in co-

Aristo. Theop. Au. gel. Dama. Thucy. Aristot.

læ ſine Cerere, & Baccho, ſine terræ cultu, quos non mercatura, non literarum ſtudia, non diſciplinæ, non militia, non nauigatio, non fabricandi ars, non texendi, non ſuendi, non tela, non lanificium exercebat? Quibus ueſcebantur? Vbi habitabāt? Quibus ueſtiebantur? Quid agebant artium penitus ignari? Ridiculū quippe eſt, ut iſti qui mundum æternum aſſerunt, artium, & uictus humani inuentores deſcribant: cum eadem ſimul ſtare non poſsint.

Cur ante, uel poſt, quàm Moſes narrat Deus mundum non fecerit. Cap. XV.

HIc offendit quāplurimos nedū uulgares, ſed ſapientes, à ſenſibus, & domeſticis deducta imaginatio. Quid faciebat (inquiunt) Deus antequam mundum fabricaret? Quid illucúſque expectauit? Cur & aliquantíſper non diſtulit? Hæc, & ſimilia inuoluunt August. non ſegregantes Dei conditionem à noſtra. Sapienti ioco reſpondet Auguſtinus uulgaribus: dum interrogant, quid faciebat Deus ante mundi fabricam: In ſaltu (inquit) erat ligna incidens, ut temerarios, & curioſos combureret: qui uel quod heri fecerint, non recordantur: & quod Deus fecerit ante mūdi genituram inquirere præſumunt. Sed (ut cum ſapientibus loquar) dicant quæſo: Quid intelligunt per illud ante, de quo interrogant: Si fluxum temporis imaginantur, errant: cum tempus ſimul cum mundo principiū ſumpſerit. Si uerò per illud ante, aliquid in æternitate opinantur, cum æternitas ſit tota poſſeſsio ſimul ſucceſsionem non habens, in illa non eſt ante, uel poſt: unde quæſtio nulla conuincitur: Fuit tamen ante ſuum opus impartibilis, atque tota ſimul æternitas: in qua & coæternum ſibi opus ſemper exercuit, ſuam uidelicet continuè producendo intelligentiam & prolem, ſuúmque amorem: Sicut ſemper produxiſſet Sol (ut Idem inquit Auguſtinus) lucem & ſplendorem igniuomum: ſi ſemper fuiſſet. Nec terminat ſuum opus illa infinita uirtus: Quæ habens obiectum infinitum, infinita producit germina menſurata æternitate ab omni ſucceſsiua duratione ſeiuncta. Ideo quæ ſucceſsiua ſunt, æterna eſſe non poſſunt: ut ſomniant philoſophi: Nunc enim ſtans æternitatem ſignat: & nunc fluens tempus conſtituit: Boetius ut docet Boëtius philoſophus, & ipſe præſtantiſsimus. Non ergo tempus conuenit cum æternitate: nec æternum eſſe poteſt: Nec æternum ſucceſsionem habere: Vnde fatua eſt quæſtio, cur ante tempus temporaneum mundum Deus non fecerit, quaſi ſit aliqua ſucceſsiua duratio, antequam ſucceſsio cœperit: non Aristo. enim tēpus fuit ante mundū. Nec aliud probat Ariſt. quādo mundi æternitatē Ioan. Scotus demōſtrare nititur (ut decernit uir grauiſsimi iudicij Ioānes Scotus) niſi ꝙ nunq̄ fuit tēpus abſq; mūdo, nec mūdus abſq; tēpore. Quod cum loco, pari ambulare paſſu dicunt ſapientes: Ideo ſicut extra locū nihil eſt, ad locum pertinēs, ſic extra tēpus nihil eſt ad tēpus ſpectās. Hinc ad eos, qui ſciſcitantur, cur poſterius opifex ſuum mundum non fecerit, loquar: Aſsignent mihi quæſo ſuum ante, & poſt, ſecluſa mundi machina: & ego aſsignabo cauſam, cur Deus in illo ante,

uel post mundum non fecerit. Pudeat igitur quærere cur ante, & post Deus nõ fabricauerit, quasi absq; mundi successu fuerit ante, & post: nisi forte (ut aliqui dicũt) fuerit ante imaginatũ. Nec profectò necessarium erat, aut conueniẽs Deum fabricasse mũdũ in illo ante: quod tu nũc imaginaris. Quã optimè igitur Timæus Locrus huiusmodi uerba, fuit, erit, ante, & post, quæ sunt temporis con ditiones, iudicat imprudenter transferri ad diuinam substantiã. Audiant quæsó isti curiosi non ineptum Democriti iocum: Quod est ante pedes nemo spectat: & cœli scrutantur arcana, Deique secreta rimantur. Hinc etiam Sapiens: Difficile (inquit) existimamus, quæ in terra sunt cognoscere: & quæ in prospectu sunt, inuenimus cum labore: Quæ uerò in cœlis sunt quis inuestigabit: Et sensum Dei quis scire potuit, nisi ipse dederit sapientiam, & miserit spiritum suum de altißimis? Misit quippe aliquando, multifariam, multísq; modis loquens patribus in prophetis, nouißimè autem loquutus est nobis in filio, qui ea omnia, quæ audiuit à patre, nota fecit eis quos elegerat discipulis: Qui simul cum prophetis multo plura de Dei, naturæqúe sacramẽtis cognouerunt: quàm per scripturas reserauerint, memores illius prophetici sermonis: Abscondi in corde meo elo quia tua, ut non peccem tibi. Sapientia enim Dei loquebantur inter perfectos: Quam si literis commendauerint, ea tamen lege scripserunt, ut introclusa mysteria nemo intelligat, nisi qui eodem numine quo ipsi perfusi erant, ducantur.

Timęus

Democr.

Salomon

Deficiunt Philosophi, dum probare nituntur Deum necessariò agere ad extra. Cap. XVI.

Expeditis à mũdi fabrica, aliud bellum cum Philosophis nobis dirimendum restat, antequam intremus in Dei, & naturæ penetralia: An Deus uidelicet necessitate quadam, an libera, & contingenti electione ducatur ad opus. Opinabantur philosophi meliorẽ necessitatis conditionẽ quã cõtingentiæ & hac de causa illã Deo attribuebãt: Quibus uidentur adstipulari rationes, ea potissimè, quia per propriã substãtiã agit & nõ per mendicatã uirtutẽ: Quia etiã effectus mundi uidentur necessarij, qui nullatenus à causa cõtingente prouenire uidẽtur: Ordo etiã rerũ inuariabilis apparens & necessarius, ne uniuersum confundi, aut disturbari posit. Nec existimare poterãt cõsentaneũ, ut diuinus intellectus necessariò, & uoluntas liberè ageret, cũ nõ minus perfecta sit quàm intellectus, & mẽs illa diuina. Possemus & nos aliquas sagittas ex pharetra rationalis discursus in philosophos dirigere, sed cũ huiuscemodi negotium ad Deũ pertineat, id nõ rationibus inuestigandũ, sed discẽdũ ab oraculis cũ Platone censemus. Intonat magnus legifer: Dixit Deus, & factum est, cum quo & eius succẽtor Dauid: Ipse dixit, & facta sunt. Quod autem uidetur sapientes illos perturbare nihil penitus est. Præsupponunt dispositionem necessariã perfectiorẽ contingenti, quod posteris reliquerunt probandum. Nonne magis commendamus Principẽ, qui omnia cõducit pro libito, quàm si naturæ aut alio quouis impulsus stimulo conduceret opus?

Moses.

Dauid

Quis libertatem damnet, quæ non bene (ut uulgo dicitur) pro toto uenditur auro? Quod tanquam peculiare bonum hominibus cōcessum sapientes existimant. Quæ perfectio quæso, Quæ laus in mentibus excælsis, si semper cogerentur ad alteram partem? Quæ dignitas in Principe, si omnia natura, & nihil animo generoso faceret? Postquam communi consensu fatemur Deum mundi Principem: Quæ gloria de regimine, de sapientia, de iustitia, de clementia ei posset ascribi, si ad omnia sibi credita ineuitabili necessitate duceretur? Quas ei gratias, quémue cultum ei deberemus? Cur ô Aristoteles (ut ais) sacrificare naturæ insitū est? Cur tenemur Auerrois (ut doces) magnificare Deum creatorē orationibus & sacrificiis? Si Deus necessario ait, ad quid sacrificia? Ad quid orationes? Ad quid diuinus cultus? Cur orare nobis proprium est (ut Plato, Porphyrius, Iamblicus, & Proculus docent) si Deus orationibus non flectitur? Ad quid Pythagoras & Socrates, oraculi testimonio, omnium sapientissimi orabant? Ad quid totum genus humanum omni tempore, omni loco, omníque natione diuinis præcibus deditum fuit? Vnde preces concluduntur proprias esse humani generis, cui cum præces natura (ut docent) insitæ sint, illis flectitur Deus: & non semper necessario operatur. Nec quia agit secundum propriam substantiam, necessario exit in opus, nisi intrinsecum: In extrarium uerò nullæ externæ causæ compulerunt: Nec spes boni alicuius consequendi, quia seipso est fœlix aliquo bono exteriori non indigens, ut profiteris tu Aristoteles cum nostro regio propheta. Nec effectus necessarij concludunt necessitatem in Principe, aut prima causa, cum eius imperio uel ordine secundariæ causæ (quas eius ministras Plato, & alij sapiētes uocāt) necessario agant: ut necessitas sit ab eius imperio, uel ordine, à quo eas pro libito absoluit. Hinc ignis non combussit pueros in fornace Chaldaica: Cessauit sol à cursu unius diei spatio ad Iosue imperium: Retrocessit Ezechiæ tempore per decem lineas, aut decem horas: Defectum sustinuit in plenilunio, patiente Christo. Ridebunt peripatici, & sugillando dicent: Qui philosophorū, aut sapientum hæc narrant? Somniant isti nugaces, qui leges sequuntur, ait ille impius Arabs: Sed quid nobis in hoc negotio cum Aristotele, aut Auerroi? Celebrata est sententia ab iis, qui peritiam iudicandi habent: plus creditur duobus affirmantibus, quàm mille negantibus. Quid mihi si Aristoteles, & mille philosophantes simul negent uerbis, quod multi testes, & ipsi sapientissimi, facto asserunt comprobasse? Attestantur hoc sacræ literæ, quibus magis credimus, quàm Aristoteli. Attestatur & ille eximius philosophus Dionysius, cui nomen Ariopagita ab Ariopago: Quod concilium prius erat nouem uirorum, qui ex nouem primis magistratibus eligebantur: Postea ad quinquaginta usque creuerunt ex præcipuis tū doctrina, tum sanctimonia, & sapientia, tum etiam diuitiis, ne paupertate impulsi mentirentur: ut Androtio in secundo, & Philocorus in tertio rerum atticarum scribunt: Quibus sapientibus causæ maiores delegabātur cognoscendæ. Is ad Polycarpum scribens, Apolophanem sophisten, quia non admit-

Plato
Porphy.
Iāb. Pro.
Pyt. So.
Aristote.
Dauid
Plato.
Auerrois
Dio. Ari.
Andro.
Philoc.

teret uariationem solis in Messiæ morte exhibitam, his uerbis redarguit: Nescio quo spiritu afflatus, ad diuinationem prorupisti Apolophanes, quando unà mecum aspiciens eclypsim contra naturæ ordinem, tempore Christi patiẽtis ad me conuersus dixisti: Hæ præclare Dionysi sunt uicissitudines rerum diuinarum: Ea si potes argue: Nempe tecum unà præsens fui, unáque aspexi, iudicaui omnia, dignáque sum admiratione prosequutus. Cui etiam integerrimo philosopho si non credis, audi quid Astronomi dicant. Æsculus in eo genere peritissimus, tunc temporis Solem in Ariete, & Lunam in Libra uolui Astronomico calculo decernit, quando defectum passus est Sol stante plenilunio: quo Iudæi de more Pascha suum celebrabant. Phlegro insuper Olympiadum egregius supputator lib.13. in anno quarto ducentesimæ secundæ Olympiadis defectionem solis magnam fuisse perhibet super omnes, quæ ante fuerant: quo tempore Christus passus est. Retrogradationem solis simul & aquarum illuuionem tanquam toti orbi notissimam Plato minimè tacuit. Legantur Persarum & Chaldæorum monumenta, ubi hæc famosissima miracula recondita sunt. Hinc & sacerdotes Persæ memoriam triplicis mithri, id est, solis celebrant: ut Dionysius, & Strabo testantur: Mithros enim uel Mithras solem Persæ appellant: Qui tempore Ezechiæ uisus est triplicem peragere cursum, uel tres figere stationes, & consueto progressu ad occasum, & nouo recessu per decem horas ad orientem, & rursus denuo ad occasum tendens. Omitto alios testes, Philosophos, Gentiles, Chaldæos. Ægyptios, Phœnices, Græcos, Sibyllas, historiographos á Iosepho, Aristobolo, Tertulliano, Eusebio ad hæc citatos quãplurimos. Et si ualet arguẽdi locus ab authoritate, ualeat & hic depositio tot sapiẽtum in facto, quod Aristoteles negat in uerbis. Prudentissimè Auicena motum illum neque necessariũ, neque uiolentum existimat, sed medium inter utrunque, ut sit ad arbitriũ principis. Sunt tamen adeo ligatæ causæ secundariæ cum prima, ut tantum operentur, quantum ipsa iubeat. Sed eadem (ut inquit Augustinus) res quas condidit, ita administrat, ut ipsas proprios motus agere sinat: Quod quia rarò contingit, & ordo à primæua institutione decretus, ut in pluribus & frequenter perseuerat, ideo Aristoteles iudicat naturale, atque necessarium. Naturale (ut ipse docet in de physico auditu) est, quod accidit ut in pluribus, & frequenter. Nec poterat ultra ex sensibilibus inuestigare. Operationes uerò Dei, & connexionem rerum inferiorum cum prima causa, non rationis discursu inuestigandæ, sed oraculis (ut diximus) ediscendæ sunt. Hinc progressus ex ea necessitate, quæ uidetur in effectibus ad necessitatem causæ, conuincitur nullus, cum effectuum necessitas ab ordine primæ causæ dependeat. Nec quippe necessarij sunt, cum particulares sint omnes: quia opus naturæ non ad uniuersale, sed ad singulare terminatur, quod magis cõtingens, quàm necessarium esse ipsimet perhibent. Sed quia contendunt species æternas, & necessariam cohærentiam subiecti ad prædicatum, in qua essentiale propriũ, uel quidditas (ut aiunt) de sub-

Marginalia: Aescu. — Phlegro — Plato — Persæ Chaldæi — Diony. Strabo — Persæ — Ioseph. Aristot. Tertul. Eusebius Aristo. — Auicena — Aristo.

iecto dicitur, alia est exquirenda necessitatis causa, quæ est (ni fallor) correspõdentia ad illa exemplaria, uel ideas æternas ab Aristotele suis sensibus immerso derisas, à Platone & nostris sapientibus celebratas, à Syriano uiriliter defensatas. Quam correspondentiã meliori necessitate suffultam existimo: quàm si illud uniuersale ex multis (ut opinantur) particularibus pullularet: Quod (iudicio meo) stare nequit, cum illud uniuersale sit esse quoddam simplex, quod nec intelligentia, nec natura (teste Proculo & multis sapiẽtibus) producere potest: ~~quia etiam uniuersale, aut simplex: est prima omnium rerum creatarum antequam intelligentia, aut cœlum, aut aliud particulare, quodcunque sit, produceretur~~. Et quamuis modus producendi Proculi ab aliquibus carpatur, in conclusione tamen conueniunt: Qua admissa modum arguendi ipsi enodent. Subsequitur igitur effectus (ut ad id redeamus: unde digressi sumus) immutabilem determinationem & ordinem supremæ causæ, nisi eadem ipsa aliter decreuerit. Quòd uerò addunt Dei uoluntatem coæquam perfectionem habere cum intellectu, qui necessariò agit, admittimus, dum in penetralibus operatur cum ipso intellectu conformis, sed effectus extrarios, quos intellectus ab æterno in uerbo depinxit, pro libito explicat. Miror quippe eos Philosophantes, qui Deum fatentur simplicissimũ, & perfectum omni exteriori secluso, & statim sui dogmatis obliti, Deum necessariam connexionem cum inferioribus habere existimant, ac si nequiret sine ipsis aut stare, aut beatus esse. Quomodo simplicissimus, si necessariam habet cum aliis connexionem? Quomodo princeps omnium (ut aiunt) necessariò mancipatus seruitio inferiorum? Quæ dignitas, quæ ue conditio summi principis? Nec timeant, ut destruatur ordo cælestium, & uniuersi, si pro libito disponit, & uariat artifex, cum sciat ad ordinem reducere, quæ fabrefecit, & ordinauit. Nec quippe timenda est artificij destructio, quando artifex apponit manum, cuius contactu potius perficitur, quàm destruitur.

Arifto. Plato. Syria. Procul. Sapien.

Progressus pro contingentia in diuino opificio. Cap. XVII.

Hucusque scutum pro ueritatis & diuinæ celsitudinis defensione sumpsimus: nunc autem ultra ea, quæ diuina docuerunt oracula, aliqua in hostes ueritatis dirigemus tela: qui Deum existimant necessariò agere. Et si potius contemnẽdi, quàm confutandi, sunt ij, quos Proculus de mente Platonis in tertio genere impietatis collocat, nec cum ipsis agendum, cum de diuinis loquimur, decernit: tamen ut ipsi propriis spiculis confodiantur aliqua percurremus. Et hos rogatos uelim, ut exponant: unde mõstra in natura eueniant. Dicent quippe: Quia defuit, aut superfuit materia: uel qualitates debita proportione non respondent: siue propter continentis malitiã: & huiusmodi, quæ in diuersa membra subdiuiduntur. Sed si causæ hæ necessariò agunt: cur non omnia debitè præparant, cum natura (ut aiunt) non deficiat in necessariis? Quomodo igitur necessario agunt, si deficiũt? Inferre uis, inquiẽt, causas naturales operari contingenter. Et si dicerent: Quid sequeretur? Tamẽ

Procul.

ut tollatur superflua altercatio, recordentur esse tritum in scholis, necessarium duplici modo se habere: alterum quippe absolutum, alterum uerò conditionatũ. Alterum (nisi sacrarum literarum ueritas me fallat) soli Deo benedicto tribuẽdum est. Alterum uerò inferioribus, ut necessaria sint ex ordine ab opifice dato. Sed quia forsitan negarent philosophi, ueniamus ad opus istarum causarũ. Nam si peccant, & monstra producunt, id est, quia deficit ordo, sibi à natura (ut dicunt) uel ab opifice summo decretus: ut ueritas est. Et si deficiunt ab ordine, ille non erat simpliciter necessarius, sed datus à prima causa: cui aliæ subordinatæ in eius uirtute agunt: à quibus si prima se subtrahit, non solum deficiunt, sed nihil operantur. Et si aliqua uidentur de necessitate conducere, id prouenit ex lege ipsis data, ut canit ille Deo plenus: Terminum posuisti, quem non transgredientur. Nec tamen legi tenetur, qui aliis legem imponit. Sed dicent: Scientia igitur erit de possibilibus aliter se habere: cuius oppositum docet Aristoteles? Quibus dicemus: Si Aristoteles uester intelligit ea, quæ sciũtur necessaria esse ex ordine uniuersi: sic erit de impossibilibus aliter se habere. Si autem intelligit necessaria absolutè, recordetur, quid in calce libri de physico auditu docuerit: quòd ad sapientem non sufficit dicere: nisi dicti rationem assignet. Nec adducant experientiam: quia inde facilè concludetur necessariũ illud ex ordine prouenire: quo deficiente, illa deficiunt: Ergo non sunt simpliciter necessaria. Si dicant: ergo possunt aliter se habere: Quid ad me? Ipsi soluant: Potest enim ignis non comburere, ut de facto fuit: Potest & amoueri quicunque effectus ab ea causa, quæ eos produxit, remanente tamen inhærentia (ut diximus) prædicati ad subiectum, de quibus est eorũ scientia. Sed ultra progressi à peripateticis uellem perdiscere: Vnde illa necessariò inhæreant. Dicent: Habent à natura, ut experientia comprobamus. Sed quid est hæc eorum natura? Nihil certè, nisi author uniuersi, qui est uera intelligentia non errans, postquam (ut docent) opus naturæ est opus intelligentiæ, non errantis: Cuius ordine omnia succedũt: quia ei seruiunt omnia, inquit Propheta. Nec dicãt, Quid ad nos de Prophetis, cum sciri non existimemus, nisi ea, quæ demonstratione probantur? Sed ubi, quæso, habet originem demonstratio? Nonne ex principiis, quibus notis terminis assentimus, uel experientia comprobamus? Sed si demonstratis credimus per principia & experimentata: ergo alia magis sciuntur quàm demõstrata. O execrabile uitium, quod inoleuit apud nostros, qui christiano funguntur nomine, ut non admittant pro certo, nisi probetur demonstratione: quam pinxit Aristoteles: Vtitur uerò minimè in suo progressu naturali: ubi semper ex præsuppositis ab eo factis procedit: ut quam credunt demonstrationem, sit deductio per locum ab authoritate, uel ex præacceptis ab ipso. Si catholici sunt, magis sacræ paginæ, q̃ Aristoteli credant: Si Academici, sciant per illustratiuos radios multa, maximè diuina cognosci, aut per conuenientiam dictorum cum intellectu ueritati affecto. Si Peripatetici sunt, audiant suum Aristotelem, alia quàm demonstra-

Dauid
Aristoteles
Dauid
Aristoteles

ta posse cum certitudine cognosci: Vnde habēt, q̄ scire sit per demonstrationem intelligere? Nonne ab Aristotele sic dicente? Et nos habemus dogmata nostra à
Prophe. *Prophetis diuino oraculo edoctis: qui prodigiis, & uitæ discrimine probant, q̄d docent. Et si diceremus, quòd scire est cognitio certa de quacunque re, peccaremus ne in spiritum sanctum, an in Aristotelem? Non quidem in spiritum sanctū, & de Aristotele parum curo: quia nec meus dominus est, nec ad tribunal eius ueniam iudicandus, si ei nō adhæsero. Sed dicent me temerarium, aut ignarum: quia discedere audeo ab Aristotelicis institutis, quæ tot præclara ingenia sequuntur. Hinc dolor, hinc lachrymæ (heu horrendum facinus) postquam magis timent negare Aristotelem, quàm Paulum, in cuius pectore Christus resonat: imo ipsum Christum, qui est Dei sapientia, & ueritas, qui omnes iudicabit, illos potissimè qui ipsum nomine, doctrina autem, & uita Aristotelem, quem cacodæmonem Græci uocant, aut insanum, & impium Auerroim sequuntur. Parum ducimus (ut cum Ioanne Scoto loquamur) negare Aristotelem, in his quæ*
Io. Sco. *sunt contra doctrinam ueritatis, quam defendimus: Qui & si sagacissimus fuit, & studiosus lector aliorum dogmatum, & diligens collector, uersutus tamen criminator fuit priscorum: quorum sententias male adductas nequaquam impu-*
Simpli. *gnat, procedens potius (ut Simplicius eius auditor ait) contra uerba quàm sensa, multáque occludens: ut solus uideatur sapiens. Quid ergo mirū si iustissimè carpatur, qui tot præclaros uiros iniustè criminatus est? Parmenidē, Melissū, Democritum, Pythagoram, & eius diuinum præceptorem Platonem: Cuius doctrina (non tantum meo sed multorum sapientum iudicio) tāto excedit Aristolicam,*
Plato *quanto diuina, quibus semper redolet Plato, simul cum Pythagora, eminent ter-*
Aristo. *restribus, quibus deprimitur Aristoteles: Qui (ut ait Proculus Academici, &*
Procul. *Peripatetici dogmatis professor) simul cum Theophrasto, & alius peripateticis, usque ad formas uniuersum mouentes suæ speculationis lumen accēderūt.*
Plato. *Plato uerò ab eo, qui inter entia dignitatem habet, longe semota, & eo quidem digniora sumit exordia: unde & eius progressus sublimior. Alios quoque innumeros criminatur Aristoteles, quorum dicta, si ruminentur, non forte digna castigatione iudicabuntur: Ab his enim ipse didicit omnia, quæ scripsit. Nec sibi uendicat, coactus ueritate, nisi elenchos. Cætera uerò ab antiquioribus accipiēs suis syllogisticis processibus innectit: ut potius artificiosam artem, & depressum modum procedendi tradiderit, quàm scientiam: ut ipsemet tacite fatetur, ubi de posteribus analyticis tractat docens, quòd scientia sit per demonstrationem, & hæc per quidditates (ut aiunt) & proprias rerum differētias nobis occultas: Vnde principia demonstrationis conuincuntur ignota, & nullam inde, uel paucissimam demonstrationem haberi posse. Damnat insuper demonstrationem circularem, & tamen docet demonstrationem fieri ex his, quæ sunt de omni per se, & secundum quod ipsum, ut eius more loquar: Quæ enuntiationes sunt conuertibiles, & ad inuicem se inferentes. Non datur (inquient) circulatio in demon-*

stratione ex causis. Sed aduertant, quòd parum supra dixerat demonstratio-
nem circularem aliquando reperiri. His autem omissis, cum nihil doceat in do-
ctrinis, quæ ab antiquis non acceperit: cur ei magis credendum est quàm anti-
quis, qui ante eum tradidere? Dicent: Suscipimus librata Aristotelica trutina:
Et utinam non deprauata in damnum religionis christianæ, & ueritatis: Tamẽ
petulantes aliqui, & in doctrina nouitij impudentissimis buccis dicere audent:
Non allego tibi Genesin, Ieremiam, aut Isaiam: sed Aristotelem adduco: quasi
Moses, & prophetæ non fuerint sapientes, & gnari literarum: cum tamen ille
fuerit omni sapiẽtia Aegyptiorum instructus: postea Dei oraculo subuectus ad
ipsius Dei, & naturæ penetralia contemplanda: quæ neque Aristoteles, neque
eius studiosissimi asseclæ aliquando cogitarunt. Et Prophetæ diuino afflati lu- Prophe?
mine, quod lucifugæ, & obtenebrati uidere nequeunt, nedum uaticinati sunt:
sed multa ex intimis promptuariis Dei, & rerum inferiorum (sub suis tamen
ænigmatibus) tradiderunt. Dicunt aliqui modestiores: Honoramus prophetas,
& sanctos uiros in diuinis: sed in naturalibus hic est regula, quam sequi debe-
mus. Sed miror quippe, quomodo diuina, & suprema cognouerint: & inferio-
ra, per quæ ad suprema deuenitur, ipsis fuerint occlusa. Et cum Deus sit spe-
culum, in quo omnia lucent, quomodo ipsum cognouerunt, non cognitis imagini-
bus, quæ splendent in eo? Hinc non opinarentur illos archetypum cognouisse, nō
cognitis quæ in eo continentur, si connexionẽ archetypi cum mundana hac ma-
china, & humano mundo percepissent: Quorum quilibet alterius simulachrum,
& imaginem tenet: & ex unius cognitione alius facilè dignoscitur. Hinc & à
diuino oraculo, & à sapientibus multis, Mercurio, Platone, Socratæ, Zoroaste, Mercu. Plato.
& ab ipso Aristotele, mirum in modum commẽdatur propria cognitio: quia ex Socrates Zora.
ea in Dei, & machinæ huius perfectiorem cognitionem, quam tradat ipse Ari- Arist ot.
stoteles, facilius peruenitur. Necessarium quippe erat uatibus illis diuina, &
humana, & eorum correspondentiam intueri: qui de diuinis ita loquebãtur per
ænigmata, & uelamina rerum inferiorum, ut Dei sacramenta uulgaribus, &
noctuinis oculis occultarentur. Sed si quis sublato uelamine prophetas legerit,
prospiciet eos melius naturæ, & Dei arcana rimatos, quàm Aristoteles. Nec
Sol culpandus est, si oculus non uidet. Quando (inquit Hieronymus) Ciceroni Hiero.
addictus eram: si propheta aliquis sumebatur in manibus sermo horrebat incul-
tus: & putabam defectum esse nō luminis, sed solis: Castigatus autem, & sub-
lato uelamine uidit in prophetis, quæ in gentilibus antè non legerat. Sed ut ad
rerum contingentiam redeamus. Acrius hic arguit Algazel, ex eo, quod partes Algazel
huius machinæ sint eo modo dispositæ: ut sine aliqua contradictione potuerint
aliter situari, unde cõtingentes: sunt & nō necessitate, sed pro libito dispositæ.
Respondet Arabs: Nos dicimus, quòd mundi partes non potuerunt aliter di- Auerrois
sponi: eo quòd mundus sit animal. Vnde per fide didicisti à tuo Aristotele huius-
cemodi arguendi modum? Vis enim ut tua authoritas sit pro principio demon-

strationis. Vnde insuper hæc illatio? Somnias ne, an phrenesim pateris? Si mundus est animal: est ne sensibile an insensibile? Si sensu priuatus, ergo non animal: Si sensitiuus: uidet ne, audit, odorat, gustat, comedit? Si comedit: quis, quæso, ei præparat cibum? Vnde illum sibi comparat? In mundo ipso, an extra? Si in mundo: comedit seipsum: Si extra mundum: est igitur alius mundus. Et dubium est, ne comedendo se inuicem, se destruant. Sed dimisso ioco in re tam graui, si detur quòd sit animal (ut Plato, Aristoteles, & multi sapientes innuere uidentur) utique non est animal contentum sub genere animalium: quia ea, quæ sunt in machina ista, diuiduntur priori diuisione, antequã deueniatur ad animal. Sed esto quòd dicatur animal secundum analogiam & similitudine quadam: Cur dispositiones eius non potuerunt aliter ordinari? Vnde repugnat homini, ut oculũ unũ tantummodo habeat in fronte, sicut de quibusdam dicitur? Cur non potuit in aliis animantibus mandibula superior mobilis fieri, inferiórque firma, sicut in cocodrilo cernimus? Cur non possent alia animalia duplicia habere genua, sicut Camelus? Quæ repugnantia esset, si homo haberet quatuor brachia, & unam tantummodo auriculam? Hæc sunt à summo moderatore sic coordinata, ut sine aliqua contradictione potuerint aliter disponi, nisi præsupposita conditione specificæ naturæ: quam ipsi idẽ opifex statuit. Sed ad mundanũ animal ueniamus. Qua necessitate dispositum est mare, & terra, ut oceanum intret per angustissima ora Abilæ, & calpes promõtoria excelsa: quæ columnas Herculeas uocauit antiquitas? Vnde necessarium est: ut inde statim longè, latéque diffundatur: quod iterum in Thuscum mare (quod Tyrrhenũ uocant) distenditur: nunc in sinũ Adriaticũ angustatur: nunc dilatatur in Syriacum: nũc per Aegeum circũfluit: quod ex pulcherrima insularum interiacentiũ numerositate archipelagus dicitur: & inde per arctissima ora coarctatum Hellespontus fit: Propontúsq;, ubi expandit: & ubi iterum premitur Thracius Bosphorus: quãdo iterum effunditur, Pontus Euxinus, id est hospitalis (mollitis ferarum gentiũ moribus) efficitur: qui primo Axenus, id est, inhospitalis ex sæuo admodum incolentiũ ingenio dicebatur: Et iterũ cũ paludi Mœotidi admiscetur Cimerius Bosphorus nominatur? Quæ etiã necessitas, ut Nilus p Aetiopas, & Arabes ad Ægyptũ perueniens, & Tanais per utránque Scythiam discurrens, & in mediam ferè Mæotidem defluens tres mundi præcipuas partes distinguant? Quæ etiam necessitas, ut terræ aliqua pars in ualle deprimatur: alia per cãpestria dilatetur: alia exurgat in colles, & excælsiores montes: atque ut flumina sempiterno lapsu, & torrentes suis temporibus decurrant? Qua necessitate sunt aliæ terrarum Glebæ fœcundæ, aliæ steriles, aridæ aliæ, & aliæ paludosæ? Nónne possemus totum terræ ambitũ sine aliqua repugnantia imaginari planũ, molle, atque frugiferũ? Et si Deus potest facere, quæ cogitare nõ possumus, ut sapientiores quàm Auerrois affirmant, cur non potest facere quæ imaginamur? Quod si efficere ualet: non ergo necessariò sunt res dispositæ eo modo, quo cernimus.

Plato
Auerrois

Quod Deus cognoſcit particularia. Cap. XVIII.

NVnc & alia contra phyſicos ſua ſunt retorquenda iacula ut in cõ
cuſſæ ueritatis ſcuto muniti ad alia pergamus. Opinabantur Deũ
benedictum ſublimiora tantum, & uniuerſalia proſpicere, parti-
cularibus aut paruipenſis, aut ſecundis cauſis creditis: quaſi de-
dignaretur, aut turpius ageret intellectus diuinus, ſi huiuſmodi cõtueretur. Nõ
uidere (inquit Ariſtoteles) quædam melius, & nobilius eſt quàm uidere: Quẽ Ariſtó.
interpretãdo Arabs, ait: Ignorare uilia melius eſt q̃ ſcire. Quæ ſunt (quæſo) illa Auerrois
uilia, quæ ſatius eſt ſi neſciuntur quàm ſi ſciantur? Illa quæ nõ ſunt, ſciri non poſ
ſunt: Illa quæ ſunt, bona utique ſunt: Si bona, quomodo uilia? Et ſi contendas ui-
lia eſſe etiam quædã bona: quæ ſunt quæſo illa bona uilia? Si intelligis Angelũ:
cur non cœlum? Et ſi cœlum: cur non hominem? Et ſi hominem: cur non elementa,
ubi habitat homo? Cur non equos, & boues, uniuerſáque homini miniſtrantia,
& quæ in homine nota quædam includuntur? Vbi ponemus terminos eius intel-
ligentiæ? In cœlo ne, an in terra, elementis, plantis, an in animantibus? Vbi quæ-
ſo? Et (ut cum Cicerone loquar) ſi Deus conſulit cœlo, & inſulæ, quam nos orbẽ Ciceró
terrarũ uocamus, conſulet & incolis ipſius, & partibus inſulæ, Europæ, Aſiæ,
& Aphricæ, & habitatoribus earum: & magnos ut præferat (quia nemo ma
gnus niſi diuino afflatus numine) & paruos ut ſuſtentet: Nam puſillum, & ma
gnum (ut ſapiens ille ait) effecit. Quorum, & totius mundi, cum ipſi eum fatean Sapien.
tur principem: quid faciet in principatu niſi regimen detur? Et ſi regit omnia:
quomodo melius eſt, ut ignoret etiam infima, quæ gubernat, quàm ſi ea cogno-
ſcat? Quis adegit eum in ignorantiam Phyſicarum, Mathematicarum, atque a-
liarum rerum, etiam ſi minutiſſimæ ſunt? Quis menſus eſt capacitatem eius? Ari Ariſtó.
ſtoteles, an Auerrois? Commendat ille ſententiam patrum Chaldæorum: qui de Chaldæi
ſcientia Dei ſolerti ingenio perſcrutati ſunt: & tamen non conſentit cum ipſis: ꝙ
Deus omnia intelligat. Nec uileſcit (boni uiri) intellectus ſapientis: ſi herbarũ,
ſuccorum, & lapidum gradus, qualitates, & uires etiam minutiſsimas cogno-
ſcit. Nec ſi cœleſtium gradus, minuta, ſecundas, tertias, & centeſimas partes mi
nutorum cognoſcat. Omnium uoce commendatur Salomon, cui cognomento ſa- Salomon
piens: quia diſputauit à cedro Libani uſque ad hyſſopum, quæ exit de pariete:
& qui diſſeruit de iumẽtis, uolucribus, reptilibus, & piſcibus: Viluit ne propter
hoc intellectus, & ſapientia ipſius? Viluerunt ne Ariſtoteles, & Theophraſtus Ariſtot.
qui eum imitati, alter de animalium, alter de plantarum natura diſputauit? Et ſi Theoph.
antiquiores repetere uoluerimus: nónne Hermes in ſapientia maximus, ſyderũ Hermes
quorũdam, lapidum, & herbarum ſingularem ſcripſit concordiam? Auus eius
Eſculapius (ut quibuſdam placet) pro Deo habitus eſt ſimul cum Apolline: Aeſculá.
quia primi cognitis herbarum, & radicum proprietatibus ad ſananda huma- Apollo
na corpora ipſarum ſuccos, folia, & pulueres applicauerunt. Quis, quæſo, ſa-
pientiores, an rerum iſtarum ignari, an illi, qui tanto honore ob ipſarum cogni-

tionem sapientum nomen sibi uendicarunt? sed dicent: Fuerũt sapientes, non quia singularia, sed quia rerum species, & naturam uniuersalem speculati sunt. Et quomodo rerum species indagarunt, nisi præhabita (ut docent) à particularibus experientia? Nec cognoscere potuerunt species absque singularibus: cum uniuer sale nihil aliud sit (ut asserunt) nisi unum de multis. Quomodo istud unum intelligi potest, nisi & multa intelligãtur: à quibus illud unum per eos extrahitur: uel per rationes ideales, quas ipsi non sustinent? Et si species intelligere non repugnat sapienti: nec si omnes species intelligat, repugnabit. Cognoscere poterit igitur animalia, pisciculos, uermes, formicas, & plantas. Sed cur quæso hominem antistitẽ mundi ignorabit? Quomodo eũ tanquã princeps reget, prouidebit de necessariis, iudicabit, nisi indigentias eius omnes, benè maléque acta cognoscat? Intonat Dei sapientia, cui satius est credere quàm Aristoteli, aut Auerroi: Scit Pater uester quibus indigetis. Intonat & eius prophetica tuba: Nõ est occultatum os meum à te, quod fecisti in occulto: imperfectum meum uiderunt oculi tui, & in libro tuo omnes scribentur: ut accipiant pro bonis, uel pro male gestis condigna præmia. Aliud adducunt: quod fortissimum robur existimant. non posse uidelicet mentem illam supremam inferiora hæc intelligere: ne ab eis mota, aut perfecta à sua simplicitate cadat. Miror quippe, quomodo Dei summi cognitionem cum nostra æquiparent, cum dicat Aristoteles: quoniã intellectus Dei est simplex, & perfectus, & à se. Et sic, à se intelligit omnia quæ sunt in sæculo: Cuius uerba interpretando Auerrois, ponit differentiam, inter Dei scientiam & nostram: quia nostra causatur ab ente: illa autem est entis. Nec uult aperte dicere: quòd sit causa entis: ut catholici libere profitentur: ueritate tamen coactus tacere non potest. Nam superius per obscura uerba dixerat, quæ nescio an Barbarus barbaricè protulerit, an studiosè inuoluerit: quod inuitus fateri cogebatur. Audite, quæso, portenta uerborum: Veritas inquit est: primum quòd scit omnia: secundum, quòd scit se tantum scientia in esse, quod est causa eorum esse. Et ut Barbarum barbarico sermone prosequamur: Si in esse scientiam in rebus, est causa eorum quæ sunt: ergo intelligendo causat ea quæ sunt: Et si ea intelligit: nònne eorum intelligentia est in intellectu ipsius? Cur ergo tu, & præceptor tuus deridetis ideas: quæ nihil aliud sunt, nisi cognitiones rerum, & exẽplaria faciendorum in illo intellectu primo: qui omnia cognoscendo, & iubendo producit? Nec ab obiecto producto cognitionem sumit, aut mouetur, uel perficitur, mendicátq; ut intelligat, aut excitetur: ut noster intellectus facit. Nec deficit ille intellectus summus tot particularia speculãdo: Potius deficeret ille unicus intellectus Auerrois tot indiuidua informando, uel dirigendo, aut illustrando. O stultitiam atque uecordiam. Robustiorem opinaris intellectum, quem fabricas, quàm sit Deus, qui omnia fabricauit? Cum Deus insuper sit finis omniũ: in quem & omnia diriguntur, tãquam in amatum, & desyderatum: à quo hæc omnia diriguntur? A natura inquient. Sed quæ est hæc natura? A nemine adhuc

Christus

Dauid

Aristote.

Auerrois

exploratum habeo, quæ sit natura illa: de qua loquuntur, an sit à Deo fabricata, an tanquam Dei cōiunx simul cū eo mundum produxerit: cum dicant, Deus & natura nihil facit frustra, quasi simul mundi huius fœturā educant. Nec potest esse huiusmodi natura, materia, aut forma, quæ nihil agunt, nihil ordinant. Nec rationes, neque rerum gradus, quia nescio quid uniuersale innuunt per hanc suam naturam: quòd simul cum Deo agat. Sed quid illud sit nusquam explicuerunt. Profitentur tamen Deum simul cum ipsa agere: & omnia bene disposuisse: & alibi asserunt Deum nihil agere, nisi tanquam finem attrahentē. Et si causæ secundariæ, quibus coagit, sunt hæc natura: quis ordinauit eas? Quis statuit, ut simul cooperarētur? Est natura (inquiunt) principiū motus, & quietis. Sed quid est hoc principium motionis, & status, nisi inclinatio insita mā cipatis ipsi motui ab aliquo agente? Et uelint uolint, in unum conueniendum ipsis est, à quo omnis motus, & ordo procedet, ut ipsi docent. Et nisi timerem me exponere peripateticis uelut temerariū lacerandū, interrogarē, quid est hæc natura, cui primo nota dicunt esse uniuersalia? Quis mutuus processus à natura ad nos, & econuerso? Quis in isto pilarum ludo respōdet nobis. Quæ est iterū hæc natura, quæ accommodat nobis principia: per quæ conclusiones cognoscamus? Est ne aliquid generale agens? Aut quid aggregatum ex naturalibus? Aut ipsōrum ordo? Est ne aliquid rationis capax, aut elementum, lapis, cœlum, uel huiusmodi sensu carens? Si nō sentit, nec intelligit: quomodo sunt ei nota principia? Si uerò intellectiuum: quid est hæc natura? Sumus nos, an intelligentiæ, an Deus ipse? Si nos: quomodo eadem erunt prius nobis nota: unde præaccipiamus notitiam? Si intelligentiæ sunt hæc natura: quomodo sunt extra naturalem, & Physicam speculationem (ut ipsi docent) quia non mouentur dum mouent? Et cur nō dicunt: sunt nota intelligentiis separatis, uel coniunctis hæc principia? Si uero Deus est hæc natura: cur ipsam nominant tanquam aliquid ab eo seiunctum: dum dicunt Deus & natura? Est ne iterum hæc natura intellectus aliquis extra uniuersum, aut quinta, uel sexta essentia? Dicent forsitan Auerroistæ: Natura est intellectus unicus, perfectus, hæc omnia intelligēs. Sed quomodo erit hic intellectus principiū motus, & quietis, in eo quod est secūdū quod est? Erit igitur hic intellectus in animantibus, pulicibus, & muscis, & plantulis minimis, & elementis, mouens ea propriis motibus. Non ergo tantummodo hominibus, sed etiā rebus omnibus erit hic unicus intellectus: cur ergo non omnia intelligent? Est ne hæc benedicta natura, quæ cælos, membra corporum, & organa omnia disposuit: de qua dicitis: quòd non deficit in necessariis, nec aliquid frustra agit? Quia nec membrum, nec cœlum, nec uilissimum puluisculum, nec motum aliquē admittit superfluum, cum omnia quamoptimè disposuerit. Sed quis est ordinans hæc omnia, nisi ille quem Deum profitemur? Cur ergo de natura loquentes innuitis aliquid ab ipso Deo separatum? Forsitan ne fateamini Deum mundum fecisse: quod impiè negastis: Concessistis tamen, quòd Deus cum natura si-

mul fecerit, quasi non potuerit Deus aliquid sine natura efficere. Quæ est enim conditio naturæ huius, ut suppleat in quibus Deus perfectissimus deficit? Est ne rursus hæc natura à se, an à Deo producta? Si à se: erunt igitur duo habentia esse à seipsis, & duæ primæ causæ, duo denique Dij. Si à Deo producta est: erit igitur Deus opifex naturæ huius uniuersalis: cur non & particularis? Quæ somnia sunt ista? Dicent: In particularibus concurrit causa particularis simul cum uniuersali. Si concurrit causa prima, & coagit, intelligitne quæ facit? An deterioris conditionis est causis inferioribus? Si intelligit ea particularia in quibus naturæ coagit, ineptè dicitis ipsum particularia non intelligere.

QVANTA DISSONANTIA ABSONI REPERIANTVR MVNDI SAPIENTES IN SVIS DOGMAtibus. Caput primum.

TANTA *dissonantia, & pertractant, & agitant mundanũ hoc instrumentum illi, qui mundi sapientes dicuntur: ut eorum familiæ, nec doctrina, nec moribus, nec religione, nec fine, propter quem omnia operantur, conuenire poßint. Et tam horrido horrore perstrepunt, ut nullus poßit eos simul sonantes auscultare fracta penitus hormonia: Quæ (ut musici diffiniunt) est concentus neruorum, aut uocum in integros modos sine aliqua offensione consonantium. Isti autem in eadem familia enutriti, sub eodem præceptore edocti, penitus dissonant. Socratici discipuli Aristippus, & Ariston adeo dissentiunt in fine: ut alter in uoluptate, alter uerò in uirtutibus finem nostrum collocauerit.* Aristip. Ariston

Aristotelis præcipui asseclæ Alexander, & Auerrois eius dogma scindentes biuium faciunt, maximè in negotio animæ: cum ille mortalem, hic autem unicum intellectum in omnibus asserat: qui non modo inter se, sed à ueritate dißident. Alexan. Auerrois

Aristoteles autem auditor Platonis uno anno supra uiginti à doctrina, & moribus præceptoris adeo dißẽtit: ut eum criminetur, & falsis calumniis prosequatur. Aristote.

Saracenus Algazel contra omnes philosophos insurgit: Et in eũ Arabs Auerrois inuehi nititur: sed uelut coluber in ipso conatu frangitur. Algazel Auerrois

Lucretius Epicurus & à condiscipulis, & à seipso dissentit, nunc Deum cum mortalibus consortium habere decãtans, nunc habere denegans, sic in multis aliis dissonantia manifesta prosequitur. Lucreti.

Pythagorei uerò circa animarum transmigrationem in plures partes penitus dissonantes secantur. Pythag.

Hiarcas Brachmana, & Apollonius Thieneus transmutationes fieri etiam bestias asseuerabant. Vnde sunt illæ metamorphoses celebratæ: quibus alium in lupum, Illam in Philomelam, aliam in Laurum, & huiusmodi mutatos decantant. Hiarcas Apo. Th.

Iamblicus, & Porphyrius transmigrationes huiusmodi in bestias penitus reprobarunt, non admittentes animam à centro suo, in quo semel defixa est, euelli posse. Iãblicus Porphy.

Sed & Proculus, Hermias, atque Syrianus horrendum existimabant facinus, cœlestem animam in bestias præcipitari. Procul. Hemias Syrianus

Timæus Locrus Pythagoræus nobilißimus ad terrores hominum has transmutationes inductas asseuerat. Timęus

Thales Millesius aquam opinatus est esse rerum omnium principium: Sed eius auditor Anaximander rerum principia credidit infinita: Subdiscipulus autem Anaximenes infinito aëri omnium causas tribuit: Cuius discipuli Anaxagoras, & Diogenes dissentiendo, Ille infinitam materiam ex dissimilibus particulis cõtextã generũ, & specierũ omniũ, pro sui cõditione principium fuisse sibi persuadebat: Hic uerò aërẽ (diuinæ tamen rationis compotem) rerum materiã opinatus est, Superfluũ, ineptũmq; esset omnia retexere, quibus Thales Anaxim. Anaxi. Anaxa. Dioge.

sapientes mundi discordantes horrendum strepitum in auditorum aures incutiunt: Quod eis euenit: quia ab uno in quem omnes cõuenire debebant, discesserunt, singuli in uiam, & figmentum speculationum suarum abeuntes. Hinc corũ dogmata (quia absq; ullo, quod præstat omnibus ut sint, & harmonicè cõueniãt) in multitudine cõfusa fundata, dissoluta sunt: Omne enim ideo est (inquit Boëtius) quia unum numero est: & omnia etiam diuersissima instrumenta cõsonant: quia eadem numerorum proportione cõueniunt uoces. Nã cõsonãtia (ut Musici docent) est similiũ, dissimiliũq; uocum in unum redacta concordia. Nec dissonãtes forent: si alius (ut Plato diuinus cũ suo Plotino numine quodam perfusus) mẽtem eleuet: Si cum Pythagora Dei: & naturæ sacramenta numeris, & ænigmatibus inuoluat: Siue cum Ammonij suauitate ueritatem cum mente æquet: Vel iocosa facundia cum Socrate animum delectet: Siue cum Heraclito acumine quodam, & obstruso sermone auditorum uires incitet, & inflammet: Vel si cum Carneade ingenio, & uelocissimo eloquio in stuporem inducat. Extant & alij uariis gressibus incedentes. Aristoteles ordine animum recreat: manco uerò sermone, & ambiguo perplexum relinquit. Simplicius dicendi copia mentem dilatat. Porphyrius dogmatum uarietate multiuagos animos depascit. Themistius compendioso sermone auditores lætos, & attentos reddit. Alexander Aphrodiseus magna constantia philosophiæ succos exprimit. Proculus fertilitate Attica luxuriatur. Et ut ad Saracenos, Arabes, Ægyptios, Persas & Bactrianos me uertã, Algazel Saracenus debita pietate edoctus ultra cõmunis philosophiæ metas trãscendit intrepdus. Auempace, & Alpharabius Arabes grauitate pedes consolidant. Auerrois prima fronte incõcussus uidetur, sed intestina omnia (multorum sapientum iudicio) tabe soluuntur, ut nullum diuinæ harmoniæ, & mundanæ paruum afferat concentum. Mercurius Trismegistus Ægyptius (ut uulgò dicitur) sed Madianita (ut aliis placet) cũ sua mente unitus, semper diuina redolet: & discursus transcendit humanos. Iamblicus numeris atque mysteriis addictus sacramenta pythagoræa, & Aegyptiaca prodere conatur. Zoroastes, Orpheus, & Charondas Persa ad naturæ secreta penetrantes ut mũdũ sua magia maritent, dulcia Hymenæi naturalis epithalamia personant. Hebræorum uerò & Chaldæorum sapientes diuinis instructi oraculis perfectiorẽ Hymenæum, machinæ huius uidelicet cum archetypo, & humano mũdo semper decantant. Omitto quamplurimos posteros: qui illorum cuipiam adhærentes, & ipsi sua cantica, suosque sonos ædidere: Qui omnes (quamuis diuersis instrumentis) dummodo eisdem numeris personent, suauem & ipsi harmoniam conducunt. Quando autem à debitis numeris, & ab illa ex unitate consonantia, unde omnis concentus, recedunt tanquam dissoni, & offendentes nerui, ab omni harmonica consonantia sunt penitus abiiciendi.

Boëtius

Musici

Diuersi.

Au.cõsonantia.

Quòd Catholici scriptores conueniant. Cap. II.

QVi autem unũ Deũ fatentur omnium opificem, & fontem a quo omnes aquæ ueræ sapientiæ emanãt, unisoni omnes effecti, Hebræi, Græci atq; Latini summa cõsonantia, & eundem Deũ collaudant, & mundanæ domus iaciunt fundaméta. Moses, Iob, Dauid, Salomon, Vatésque omnes, cum quibus qui Euangelia scripserunt, & Paulus cum toto Apostolico cœtu simul cum supercœlestibus intelligentiis in Dei concionabulo suauissimam efficiunt harmoniam: diuersis quidem uocibus, eodẽ tamen sono: Nam dissimiles uoces non dissonantiam, sed concentum efficiunt, dummodo in unum conueniant: Quæ enim consonantia: si omnes citharæ nerui grauem, aut acutum redderent sonum? Vel si (ut musicæ principia tangamus) hypate, perhypate, lichanos, mese, paramese, & subsequentes omnes instrumentorum fides, sic à musicis denominatæ, hypatis tonũ grauissimum, quo Saturnum repræsentet, efficerent? Quæue planetarum cõsonãtia: si omnes Saturni grauitate incederent, aut Lunæ uelocitate currerent? Quæ etiã corporis pulchritudo: si omnia mẽbra oculi essent, aut aures? Sicut enim pulchritudo (ut Peripatetici docẽt) ex uariis mẽbris ad se inuicẽ cõsonãtibus resultat: Sic ex uariis uocibus diapentica, diapasonica, diatessaronica, uel diatonica consurgit harmonia: Quæ non in uariis uocibus fundatur, sed in cõcordi sono: qui ex illis diuersis uocibus resultat. Nõ ergo in diuina cithara dissonantiam generant personantes: Si Ioannes & Augustinus eleuentur ad feruidos, & acutos seraphinos: Si Ambrosius, & Matthæus inter thronos graues sententiarũ proferant uoces: Si Lucas, & Gregorius delectentur suauitate cherubica: Si Hierony. cum Marco robustiori potestatum, & uirtutum uoce dissonos hæreticorum flatus comprimat, atque suffocet: Si Salomõ, & Bernardus epithalamia sponsi & sponsæ cœlestiũ nuptiarũ cum Gabriele decantent: Et ad Græcos deueniẽdo, Basilius cum Ezechiele diuina semper cum superioribus mentibus depromit. Gregor. Nazianzenus cum Ieremia tragica uoce patienti spõso, & spõsæ cõpatiens, stragem quoq; ad eorum nuptias inuitatorum deplorat. Isaias, & Ioan. cui cognomẽto Chrysostomus cum Archangelis mirabili facundia resonant. Daniel, & Ioan. ille Damascenus Dei sacramenta clariori uoce pertractant: sed hic inferiores & domesticos influxus, ille uerò supercœlestem fontẽ, unde hæc inferiora fluunt, describit. Subsequuti sunt & alij succentores consoni in hoc diuino instrumento. Correspondet Scotus, & Franciscus altisono Augustino: sed ille tardiori motu grauiorem, atque robustiorem sonum facit: hic uerò celeriori cursu acutius resonat. Albertus grauida sententia, & secretorũ naturæ utriusque solerti indagatione Ambrosium æmulatur. Thomas Angelicus uoce & doctrina, ineffabilique suauitate Bernardum, amplitudine uerò Augustinũ prosequitur. Bonauẽtura cum Gregorio deuota magis quàm docta modulatione cõcinit. Ægidius & Petrus Aureolus romana quadam facundia cũ Hieronymo redolent. Hen-

Mira cõso. doct. inter se.

ricus Gandauensis sublimitate doctrinæ cum Origene eleuatas mentes reficit. Omitto aliorum prophetarum, & doctorum quàmultiplicium tam de antiquis, quàm de nouitioribus mirabilem concordiam cum diuersis supremis mentibus: ut isti in suprema parte instrumenti, illi uerò in inferiori resonent consonantes, tanquam musicæ aues etiam diuersarum specierum. Illi autem, qui Philosophi & sapientes mundi dicuntur, nec uoce, nec doctrina magis conueniunt, quàm diuersorum generum animalia: Quorum aliqua mugitum, aliqua hinnitum, alia balatum, alia rugitum, alia latratum, uel ruditum ædentia tãta perstrepunt dissonãtia: ut impossibilis uideatur eorũ concordia, nisi eodẽ spiritu repleantur: qui eos
Lactan. possit ad unanimes mores, & sonos deducere. Nam, ut Firmianus ait, Eis dissonantia euenit, quia ab illo unico omnium ueritatum magistro, & consonantiæ datore (ut diximus) recesserunt, temerariè ea, quæ obstrusa potius quàm abdita Deus esse uoluit, scrutari propriis uiribus præsumentes, naturam uidelicet rerum cœlestium, & inferiorum: Quæ à nobis longè remota neque tangi manu, neque sensibus percipi possunt: & tamen de illorum omnium ratione sic disputant, ut ea quæ asserunt, comprobata, & cognita uideri uelint: Vnde nedũ ipsi in errorem ceciderunt, sed alios quamplurimos illis inhærentes secum cæci in foueam tenebrarum, & errorum conduxerunt: & (heu miserabile dictu) in dies alios atque alios conducunt.

Quanta dissonantia mundi sapientes eius fundamenta iecerint. Cap. III.

ET ut comprobemus uera, quæ diximus, aliqua iterum ex eorũ fundamentis producamus: sed pauca: ne multa sua dissonantia lectores tædio afficiantur, eáque stomachentur: & ne uideamur congeriẽ fecisse ex iis, q̃bus alij quãplurimos libros cõpleuere. Et primo
Leucip. Democ. Diodo. Leucippi, & Democriti, & Didori flagitia effundamus: qui præfuisse corpuscula quædam leuia, alia aspera, alia rotunda, alia partim angulata, fastigiata quædã, adũca quædam, & ex his effectũ fuisse cœlũ, ac terram, nulla cogẽte na-
Thales tura, cõcursu quodã fortuito. Thales Milesius, sui Apollinis testimonio sapiẽs declaratus, aquã opinabatur omniũ rerũ principiũ: cũ sibi uiderẽtur omnia mẽbra animalis aqua nutriri: Quæ quasi in meditullio residet: sicut in animaliũ corporis centro aqueus humor existens omnibus membris pabulũ præbet. Hanc aquã antiquiores Thetim uocabant, & fixã paludẽ: & eius uim fœmineã existabãt, sicut Neptuni masculeã: quæ stabilis existens perfectius susciperet omniũ stella-
Anaxi. Diog. rũ cõcursum. Anaximenes Epicureus, & Diogenes libertus in unicũ principiũ conueniebant: sed illud aërem opinabantur aqua priorem, & medium respirationis, qua suscipitur incrementũ. dicuntur enim spiritus & aër apud Hebræos
Hippa. Herac. mutuo cognomẽto. Hipparchus uerò Metapõtinus, & Heraclitus Ephesius illud unũ principiũ ignẽ esse dicebãt: quia subtilissimũ est omniũ corporum: & ex quo primo cœli cõpacti sunt: Qui lux quædam existentes lumen suũ omnia mouens, & cũ omnibus cõmiscibile demittũt: ut ab eo omnia (dissidio & amicitia inter-

ueniente) generentur. Empedocles *Metaonis filius ex Sicilia, ne erraret omnia* Emped.
quatuor elementa illud unum principium fuisse docuit: Quem sequuti Poëtæ *di* Poëtę
xerunt Iouem *æthereum,* Plutonem *terreum,* Alman Iunonem *Æreum, & Me-*
stim (quæ lachrymis udis alit hominū riuos) aqueū principium fuisse. Prosequi-
tur Empedocles *terram esse materiam, & primū subiectū omniū: quæ formas,* Empedo.
& figuras rerum teneret: quod aqua, aër, ignis facere nequeunt. Anaxagoras Anaxa.
Clazomenius omnia corpora homogenea, & partes homoëmorias continuæ di
uisioni subiectas existimabat: & simul collectas facere principium subiectiuū.
Pythagoras *altius quàm multi credant conscendens, numeros & eorum subie-* Pythag.
ctum metras, id est accommodatas proportiones(quas harmonias, cõcentus, &
cohærentias uocant) censuit esse rerum principia: non quidē numeros illos, qui-
bus mercatores utuntur: sed formales, aut naturales: quorū notitia apud eos re-
condita est: qui philosophari, & theologizari didicerunt per numeros: Quē Py
thagoras *sequutus est* Alcyneon Crotoniates, *qui unū dixit principiū effectiuū,* Alcyn.
duo uerò aut infinibilem binarium, materiale, subiectiuum, & initiū omnis mul-
titudinis. Anaximander *uerò* Milesius *ultra progressus infinitatem quandam* Anaxi-mā.ni.
(quam interminatam materiam dicunt) subiectiuum principium existimauit. Et
quia suapte natura, & quantitate, & forma caret, opinabatur eundē esse sub-
stantiam perpetuæ generationis: ut infiniti mundi sint regeniti: & in infinitum re
generētur. Epicurus Neocris *filius* Atheniensis Democriti *uestigia philosophan* Epicur.
do prosecutus principia rerum dixit corporea, solida, non creata, mente per-
cepta: sempiterna: quæ nec corrumpi possunt, nec contundi, aut quouis modo im
mutari: Quibus principiis ultra formam, & magnitudinē, quæ ipsis dabant sui
præceptores, etiam pondus illis attribuit. Socrates Sophronici, *&* Plato Aristo Socrates Plato.
nis filius ambo Atheniēses tria posuere principia. Deum, Materiam, *&* Ideā. Aristote.
Aristoteles *Nicomachi* Stagirites: *principia quidem endelechiam, siue speciē,*
materiam, & priuationem asserit: & inter principia priuationem connumerat:
cõtra id quod alibi docuerat, æquiuoca uidelicet non annumerari. Zeno *Mnas-* Zeno.
sei filius Citiensis *principia quidem Deum, & materiam collocat, ut ille sit agēs,*
hæc autem sit patiens: & elementa quatuor intermedia. Voluit ille Diodorus Si Dio. sic.
culus altiora repetens hanc mundi genituram describere: sed postquam per mul
ta circa suum osirim uagatus est, lectores magis confundit, quàm doceat. Hic
equidem miror summopere, quòd à nullo ipsorum, qui materiam principium sub-
iectiuum constituunt, habeamus: an sit fabricata à Deo *benedicto, an simul cū*
eo mundum fabricauerit illa natura factibilis, & omnium formarum pulchritu
dine orba, an omni effigie carens coæterna socia, & coniunx fuerit demogorgo
nis deorum patris (ut Poëtæ *somniant) an excussa, ut* Pallas, *sit de cerebro* Io-
uis. Non *quiescit mens, dum speculamur naturam omni uirtute, omníque forma*
carentem sine eius opifice. Quis autem ipse fuerit à nemine eorum habemus.

Dissonant Philosophi etiam in negotio animæ. Cap. IIII.

VAgis autem dissenserunt in describenda animæ natura, & origi
Aristo. ne. Nec mirum: cum eius notitiam Aristoteles penitus difficilli-
Lucre. morũ esse cẽseat: cui astipulatur Lucretius decantans: Ignorant
Anaxi. multi, quæ sit natura animaï. Anaximander milesius ex terra ca
lefacta corpuscula, pisces, uel piscibus similia animalia facta, &
Thales. ex iis hominem concreuisse usq; ad pubertatem, qua se alere posset. Thales eius
conciuis ex terra opinabatur coisse materiam igni similem: & ex hac hominem.
Pythag. Dicear. Pythagoreorum alij minuta quæ sunt in aëre, alij autem ea mouens. Dicearchus
Anaxi. Xenop. animam esse corpus mouens ex seipso. Anaximenes aëra: Xenophanes ex terra
Parme. Boëtes & aqua: Parmenides, & Boëtes ex terra, & igne: Epicurus ex igne, & aëre,
Epicur. & spiritu mixtam pro atomorum similitudine prodeuntem: Quare uno cõmo-
to, omnem spiritum commoueri: unde quãdoq; audita niue, cãdorẽ, & frigus si-
mul homini recordari contingit. Vel cum quis comedit acerba: alij stupescunt:
Et alij cum oscitãtibus oscitant. In hoc secutus antiquissimos Maurasphes Ara-
bes: Qui huius spiritus ingressum in animam cõfitebantur: egressum uerò mini-
Diog.cy. mè, cum dicant in nihil resoluendum: ut in ipsorum theologia deponitur. Dioge-
Anaxim. Emped. nes Cynicus cum Anaximene aërem credit esse animam: Empedocles ex pluri-
Auẽdac. Anaxa. bus elementis: Auẽdachis ex pluribus elemẽtis, amore, & uictoria: Anaxagoras
Cra. the. Democ. cœli cõtẽplator quid impassibile nõ recipiens passiones: Grates Thebanus nullã
Leucip. esse animã, sed corpora sic à natura moueri: Democritus, & eius collega Leu-
cippus calorẽ, aut igneam figuram rotundam, siue spiritum ex infinitis atomis
Circias tanta facilitate motũ, ut corpus omne illi sit præuium. Circias fusum cordis san
Maro Hippoc. guinem: quem Maro æmulatus decãtat. Multo uitam cũ sanguine fudit. Hippo-
Asclepia. crates Cous spiritum tenuem per corpus diffusum: Asclepiades carnem cũ quin
Zeno que sensuũ exercitio sibi consono: Zeno stoicorum Princeps ex adminiculo diui
Galenus ni ignis, id est, prouidẽtia genitam: Galenus Pergamenus cõplexionem corporis:
Hippar. Virgilius Hipparchus uigorem ignis, à quo Poëta: Igneus est olli uigor, & cœlestis origo.
Heracli. Ephesius Heraclitus Ephesius scintillã stellaris essentiæ: Heraclitus Põticus lucẽ: Crito
Hera.põ. Critola. laus Peripateticus ex quinta essentia genitam: Posidonius ideã: Chrysippus a-
Posido. nimam esse spiritum, quia una, eadémque respiramus, & uiuimus: spiramus aũt
Chrysip. Aegyptii spiritu: & uiuimus anima: Ægyptij quandã uim transmeãtem in omnia corpo-
Chaldæi ra: Chaldæi uirtutem absq; determinata forma suscipientem tamen extrarias
Aristo. omnes. Arist. post multa confutata, quæ antiqui dixerunt de anima, decernit ip
sam esse corporis naturalis organici potentia uitam habentis perfectionem, uel
principium intelligendi, sentiendi, & cuiuscunque motus: ubi (Iudicio meo) effe
ctum potius, quàm essentiam, aut originem animæ declarat: ueluti siquis decerne
re uellet, quid Pont. Max. aut Imperator sit: diceretque, Ille est qui mouet
exercitum, regit equum suum, aut præcipit in regno. Circa uerò naturam eius,
& durationem adeo se se continuit, & inuoluit sententias: ut nullus adhuc, quid

ſentiat, clarè diffiniat. Hinc biuium fecere eius præcipui ſectatores Alexander, Alexan. Auerrois
& Auerrois: Et quàm uterque ſit ab omni pietate, religione, & ueritate elon-
gatus, iam in propatulo eſt. Pythagoras exiſtimauit animam eſſe diuinũ quod- Pytha.
dam genus hominibus inexiſtens, formis quidem plenum, ſed demerſum, & præ
peditum corporea ſylua: ut Lethæum fluuium, id eſt obliuionẽ imbibiſſe uidea-
tur: Quem Timæus Locrus, & Plato cum cæteris Academicis imitantur. Hu- Tim. lo. Plato
iuſce autem animæ eſſentiam, & naturam tanquam diuina ſacramenta de mo- Idem
re occultare ſtuduerunt: aut nõ expreſſere, quæ nec forſitan intellexerant: ut
in 10. de leg. Plato teſtatur: Qualis (inquit) anima ſit: & quam habeat uim om-
nes fermè ignoraſſe uidentur: Siquid tamen de ipſa tradiderũt, per numeros tã
quam ſibi magis cognitos proceſſere: Quorum naturam quadrifariã, & quo-
modo ex uocali ad formalem, & inde ad rationalem ex quo ad diuinum nume-
rum conſcendatur non percipientes, aut deliramẽtum quoddam hunc progreſ-
ſum per numerum adiudicarunt: aut longioribus paſsibus, & deuiis, poſt Pytha.
& Plato. gradientes, in uarios calles declinarunt. Anaxander dixit animã nu- Anaxan.
merum eſſe: Ariſtoxenus numerum ſeipſum mouentem. Alij ex unitate tanquã Ariſto.
ex indiuiſibili: & dualitate, tãquam ex diuiſibili animã eſſe exiſtimabant. Seue Seuer.
rus geometricam eſſentiam habere autumat ex puncto & diſtantia illam com-
ponens: hac quidem diuiſibili: illo uerò indiuiſibili. Plutar. & Atticus dicunt p- Plutar. Atticus
tibilem partem eius irrationalem: impartibilem, quæ diuina eſt: hac quidem diui
na emanante cõponentèq;: illa uerò ſubiecti uicem optinẽte. Addunt quippe in-
genitam eſſe animam ſecundum ſubiectum, genitam ſecundum formam. Plotinus Plotinus
magis phyſicè loquens inter intellectum, & ſenſum mediam collocat: huius qui- Aſme.
dem indiuiduam, illius uerò etiam per corpora diuiſibilem. Aſmeus & Theodo Theod.
rus altius conſcendunt, trahentéſque (teſte Porphyrio) originẽ ſuæ opinionis ex Prophy.
perſide, duos ponunt intellectus ante ſuam animam: alterum quidẽ uniuerſalium
ideam in ſe continentem: alterum particulariũ, & horum mediã animã. Procu- Procul.
lus unicã, & multiplicem, Indiuiduam, & pro ſubiectorũ numero multiplicatã:
Nec Platonis ſententiam de ipſa explicauit eundem magiſtrum æmulatus, qui Plato
plæríſque locis (maximè ſcribens Dionyſio) proteſtatur Dei ſacramenta non
eſſe publicanda: Nec etiam ubi collocata ſit anima, iſti mundi ſapientes aliqua
conſonantia deponũt. Hippocrates principalem animæ poteſtatem in capite ſe- Hippo.
dem habere aſſerit: Negat Epicurus: eo quòd plura animalia capite ſecto uiuãt
ad tempus, tanquam nullo damno allato uniuerſitati: ut apes, & fuci. Empedo- Emped.
cles præcipuam animæ uim in corde cõſtituit: Sed & hoc negat Epicurus: quia
crocodili auulſis cordibus aliquãdiu uiuunt: & uiolentiæ reſiſtunt. Stoici in cor Stoici
de, nõ mediãte ſanguine (ut dicebat Empedocles) ſed ſpiritu, ut in ſpiritu potius
q̃ in corde collocata ſit: ut innuit Chryſippus. Alij in ſanguine, qđ tractũ uidetur Chryſip.
à Moſe: Qui (diuino oraculo iubẽte) ſanguinẽ interdicit ueſcẽdũ: eo ꝙ animalis Moſes.
anima in ipſo ſit. Litigãt in hoc negotio adhuc philoſophi & medici ſub iudice.

Quod non minus dissentiant in describendo eum finem, quem omnia appetunt. Cap. V.

LOngum nimis & tædiosum esset omnium afferre sententias multigenas de huiusce nostræ uitæ, & cõditionis fine. Octo supra du cẽtas & octoginta meminit Augu. collectas opiniones à M. Var. Sex quoque cõmemorantur à Plotino in suo de Beatitudine, quibus omißis, breuius percurremus eas: quæ frequentius in scholis, & in triuiis ꝑtractantur. Zeno Citiæus, Cleãtes, Poßidonius, Hecatõ, Dionysius Babylonius omnes Stoici, finem nostrũ laboriosas uirtutes existimabant: sed Antisthenes expreßit, quòd in uirtute animi. Epicurei uerò, maximè Aristippus, Eudoxus Gnidius, & Cyrenaici in uoluptatibus: quæ laboribus contrariãtur: Peripatetici in speculatione: Platonici diuina semper redolentes decreta satis affinia christianæ religioni dedere: Hi unionem cum summo bono finem hominis decernunt: ut Plotinus in calce uoluminis de uno & bono deponit: Ad quem deueniendum dicunt recuperatis alis duplicis philosophiæ: quibus euolatur ex hac tenebrosa sylua, & omnium malorum matre ad mentem per uirtutem: per sapientiam autẽ ad Deum. Hæ sunt de fine celebriores sectarũ opiniones, post quas sunt aliæ depreßiores. Pyrrhon Elliensis. Eurycholus, & Xenophanes omnem fœlicitatem tollunt: unde & ab omnibus irridẽtur. Periander Corinthius, & Lycophron, in honore, & dignitate: Alij uerò in sanitate: unde orabat ille sapiens: ut esset mẽs sana in corpore sano. Herillus Chalcedonius, & Socratici multi, in sciẽtia: Orpheus sub Narcißi fabula, in pulchritudine: Epicharmus & Sphæreus fœlicitatem existimabant ideam: Milo Crotoniẽsis. & Athletarũ pars plurima in fortitudine: Biõ & Boristhenes, in prudentia: Bias Prienæus in sapientia: Thales Milesius in congerie ex huiusmodi effecta: Pittacus Mitilenæus in bene agere. Omitto quæ uiliores sentiunt: quorum aliqui perinde ac Sardanapalus uiuunt, nulla electione habita: Alij uerò, ut acquirant quod nunquam poßident, continuo uento laborant. Sed ad eos qui sapientes habiti sunt redeamus, hi enim cum hominis terminum præclusum haberent, nec uiam docere potuerunt: si quid autem consentaneum religioni tradiderunt: id fecere Mosem tanquam simiæ æmulati, uariis figmentis asserentes, se ab oraculis didicisse: Ægyptiorum enim legislator Osiris à Mercurio: Zoroastes Bactrianis, & Persis ab Oromasi: Charondas Carthaginensibus à Saturno: Solon Atheniensibus à Minerua: Zautrastes apud Harimaspos à bono numine: Zamolysis Scythis à Vesta: Minos Cretensibus à Ioue: Lycurgus lacedæmoniis ab Apolline: Numa Pompilius Romanis à Nympha Egeria: Mahumetes Arabis ab Angelo Gabriële: In quibus nil consonum inuenies: nisi quod lex naturalis à Deo insita mẽtibus humanis suadet: Aut quod à communi doctore Mose furtim acceperunt. Sed ultimus partim à Mose, partim à christianis decerpens utrũque confundit. In his igitur elementis sapientiæ mundi sapientes tanto certamine pugnant: ut cui ex illis

Auguft. M. Varr.

Zeno Cleantes Pofsid. Dio. Ba. Stoici Epicuri Eu. Gni. Cirena. Plotinici

Pyr. Elli. Eurych. Periãder Lycoph. Herillus Orph. Epichar. Milo Athlete Bion Borifth. Bias Pittacus Legif. vñ hauferit quę tradide.

palmam deferre debeas, ignores: quousq; (ut Firmianus ait) aliquis de cœlo descendat: qui sententiam de singulorum opinionibus ferat. Sed interim, cũ eos dissonantes sustinere nequeamus, illis omißis ad nostros reuertamur.

Vnde nostri consonantiam, & illi dissonantiam traxerint. Cap. VI.

QVotquot *musicæ instituta tradidere, docent fundamentum consonantiæ esse unum: in quod multa similia & dißimilia conueniant.* Et *harmonicum sonum, quem multi concinentes faciunt,* Polymniã Poëtæ, & *grammatici uocant, quasi multorum cantuum in unum conuentionem.* Vnde *concentum hunc ex instrumentis, fidibus, fistulis, aut uocibus conuenientibus procedere necessarium est: si in unum debeant conuenire soni, uel uoces harmonicæ.* Nec *enim rugitum* Leonum: Boum *mugitum: hinnitum* Equi, *aut ruditum* Asini *quis conuenire faciet.* Nec ex Lupi, & Agni *neruis factæ fides (ut experientia didicimus) in consonantiam aliquam deduci possunt: quia eorum dissona sunt fundamenta. Conueniunt nihilominus diuersorum idiomatum, & nationum hominum uoces facili conuentu: quia unicum secundũ speciem est ei fundamentum. Conueniunt & multæ* Aues *musicæ diuersarum specierum: quia unicum est eis propinquum genus, & à supernis* Symbolum. Cõ*ueniunt & artificialia instrumenta simul, & cum uocibus naturalibus, quia utrobique similitudo, aut uera, & expressa, aut per analogiam quandam.* Con*ueniunt etiam doctores nostri, quibus sacrarum literarum figitur, & terminatur canon (inquit* Augustinus*) ut nulla ratione dissentiãt:* Q*uia unico, & uero authore totius sapientiæ iecere fundamenta: super quæ innumerabiles doctores uariè dispositi, in diuersis climatibus succeßiuis temporibus, multigenis complexionibus, & multiplicibus idiomatibus, summa consonantia diuersa ædificia moliti sunt:* Q*uod nullatenus fieri potuisset, nisi eiusdẽ diuini intellectus radiis collustrati (ut* Platonici *dicunt) aut (ut catholici asserunt) edocti fuissent ab codẽ spiritu sancto, qui inhabitare facit unanimes in domo:* Et *qui facilè præstat omnibus cor unum, & animam unam.* Hoc *spiritu completi antiqui uates,* Aposto*li, & diuini instrumenti ueri sonantes, non in* Scholis*, aut* Gymnasiis *litigiosis disputationibus garrularũt: sed in agris, & in urbibus, & in frequenti multitudine, cum doctis, atque indoctis, cum principibus, & populis agentes, tanta constantia dogmata illa proponebant, ut uitæ sanctimonia, & splendore, prodigiis multis, & sanguine proprio illa ueridica confirmarent.* Mundi *autem non dicã concentores sed dissonatores (quia dißidebant in fundamento) facti sunt penitus absoni.* Hi *igitur sibiipsis sapientes effecti religionem, aut partim, aut penitus sustulerunt: oracula contempsere: propriis uiribus, & adinuentionibus innixi, unusquisque sua uoce reboans, adeo dissonarunt, ut alij unum, alij innumerabiles mundos asserant.* Et *eorum qui confitentur ipsum unum, alij ortum, alij initium non habere, alij interiturum, alij semper futurum, alij mente diuina, alij fortuito, & casibus agi, alij immortales animos, alij mortales, alij reuolui in bestias,*

August.

Platon.

alij nequaquã: Qui uerò mortalem, alij mox interire post corpus, alij etiã uiuere postea, uel paululum, uel diutius non tamen semper: Alij constituerunt in corpore finem boni, alij in animo, alij in utroq;. Has, & alias pene innumerabiles dissensiones philosophorum inuenies: ut eos non harmonicam consonantiam, sed Babylonicam confusionem struxisse intuearis: Cuius arcis ædificator Nembrot, sub quo prima linguarum confusio facta est, altioraq; supra uires attentare uolens ipsam turrim usque ad æthera construere statuit: ut ab alteratione semotus cœlum, & supramundana circumamictus adhuc uelamine alterationi obnoxio, propriis uiribus specularetur. Quem secuti isti mundi sapientes, aut ciues Babylonis, & confusionis effecti sunt: aut altius quàm debebant uolantes cum Icaro in aquis sunt obruti, sic protestãte opifice summo Isaiæ, Pauli, & Abdiæ oraculo, quo ait: Perdam sapientiam sapientum, & prudentiam prudentum reprobabo. Si qua tamen uera, inter multa falsa quæ opinati sunt tradiderunt: ea sine ullo sapiẽtum dubio à diuinis uocibus didicere: quia summi Dei arcana nostris uiribus apprehendi nequeunt. Ideo sæpius monet Plato: ne iuuenes, & nõ adhuc initiati temerè de diuinis sententiam proferant: sed credant legibus: donec maturescente ætate, per debitos disciplinarũ gradus, & ꝑ quandã animi separationẽ reuelẽtur oculi: quos habent omnes, utuntur uerò ꝑpauci: Aut (ut Plotinus, & Proculus dicunt) subrutilet à Deo lumen magis sibi unitum, quàm naturale: quo ipsum Deum & patrem omnium cognoscimus: & eius primæuam facturã, & operationẽ immediatã, & occultã: Quod lumẽ Plato Solẽ, naturale uerò Lunam uocabat: Quo solari lumine perfusa magna nostrorum cõcentorum copia, aliqui præludio quodam præcesserunt, ut Moses, Iob, Salomon, Isaias, cæteríque prophetæ: Qui suauissimam præcẽtionem sub figura mundani instrumenti diuine personarunt tanta suauitate, ut expurgatæ aures nunquam offendantur, & nunquam fastidient. Sed expressiorem sonum fecere Apostoli, & Euangelistæ: Quos secuti innumerabiles Hebræi, Chaldæi, Græci, atque Latini libris consonantissimis compleuerunt orbem.

Isaias Paulus Abdias

Plato

Platonus Procul.

Plato

Qui doctores in diuino, & mundano instrumento circa penetralia personauerint concordes. Cap. VII.

Heb. Au. varius ꝑcedẽ. modus.

Plurimi succentores in his cantionibus Hebræi fuere: & hi geminum apprehenderunt iter. Alij declarantes, & exponentes scripturam, & legem, quatenus ad hunc mundum sensibilem, & inferiorem, & actiuam uitam attinet, Talmudistæ dicti sunt. Alij mũdanarum curam, iudicialia, & omnimodum usum tam Reipublicæ, quàm priuatarum rerum Talmudistis relinquentes, contemplationíq; uacantes, & uitæ supernæ, omnia quæ scripta sunt ad archetypum retulerũt: & in illo aut per numeros, aut per Symbolicam rationem, uel per Anagogicum sensum omnia interpretati sunt. Et ex istorũ utrisq; sunt, qui per utrámq; uiã procedunt. Aliis uerò tantũmodo corticẽ literæ cibari satis est, ut Rabbi Salomoni, Dauid, Chimhi,

Leui Bengarson, Rebunachi: Inter hos & Moses filius Maïmoni dictus Aegyptius, quem Rambam appellant, & alij quamplurimi. Cabalistae autem, qui à uero oraculo acceperunt (nam Cabala ore receptio dicitur) uel ab edoctis ab huiusmodi didicerunt, secretiora legis sensa prosequentes, de multis qui scripserunt, Ii sunt: Primus Hanoc: de quo meminit Thadaeus in epistola, & Origenes in Periarchon: Abraham patriarcha, de formatione compendiosum, & grauidum uolumen aedidit, quamuis aliqui existiment eius authorem Rabbi Achiba, de mente tamen Abrahae. Simeon beniochaï, qui in antro quatuor annos supra uiginti latens Zoar (quod luminare dicitur) scripsit: Quem sequitur Elcana mirabili mentis eleuatione. Post hos. Abraham Alaphia, Ioseph Carnitole, Abraham aben, Azra Amaï ben hanina, Azariel Garonensis, Haij Geon, Reubē hispanus, Aarō Mechubal, Rabbi Iabacob de amictu, uitta, uel Binda regia. Mair merur, Neburac, Bona dies de massa auri, Mair filius Theodori pater Mosi, Butriel, Sebadia, Moses Gerundinensis filius Nehemani: qui Rāban per n scribitur: Ioseph Cicatiglia, Manahen Ricanati, Iehuda Nagid, qui sanctus dicitur Rabbi Ioseph Albo, Rabbi Moses de Leone, Rabbi Ama, Rabbi Babaie. Et in librum Iezira commentaria aediderunt Iabacob Coen: Rabbi Moses, Rabbi Isahac, Rabbi Tedacus leui, Rabbi Samuel non minus in Platonica, & Peripatetica, quàm Cabalistica disciplina imbutus: Abraham de Holam aba: id est de saeculo uēturo. Multáque alia uolumina uidimus, quorum certos authores nō habemus, ut Porta lucis, Porta iustitiae, Liber secretorum, Liber sabbati, Liber consilij, De ordine uoluntatum, Cognitio inueniendi, De ciuitate gratiosa, Super errores, Lucerna Dei, Liber decennij, aut denarij, Thesaurus uitarum, Secretū fidei, Lumen oculorum, Corona nominis boni, Sepher Temunot, Mercaua Ezechielis, De secretis orationum, Imre sepher, id est eloquia pulchritudinis. Et cōplures alij scripsere, quorum uolumina nō adhuc ad manus nostras delata sunt. Fuerunt quoq; quāplurimi: qui & si non scripserint, tamen in ea doctrina peritissimi cum multo tempore perseuerauerint, collegium illud celeberrimum septuaginta sapientum (quod Sinedrim uocabāt) promeruere: in quo (ut nōnulli asserunt) fuit noster Paulus eruditus primo ad pedes Gamalielis: In hoc enim nō admittebantur, nisi qui in linguis, & rerum secretarum notitia pollebant: Inter quos (post septuaginta illos, quibus Moses Dei iussu de spiritu suo impartitus est, ut in libro numerorum legimus) fuerūt Prophetae multi, & uiri insignes. Sed ut Prophetas, & toti orbi notissimos omittamus, Ezra primus (ut fertur) haec monumēta sacratissima commisit septuaginta uoluminibus: quae prius ore tantūmodo docebantur. Sed eorum, quae scripsit, intelligentiam Simeoni iusto sacerdoti magno synagogae praefecto credidit: A quo suscepit Antigonus cum sociis: Post quem Ioseph filius Loëtze, & Ioseph filius Iohana Ierosolymitanus: Et ab his Iosuha filius Parabiah, & Mithai Arbelensis: A qbus Iehuda filius Tabai, & Simeon filius Sota, & ab his Semeia, & Abtalion: A quibus Hillel, &

Libri incertis authoribus.

Numeri Autho: Hebrei.

Samai, qui habuerunt multa millia discipulorum. Et ab istis succreuit turba quāplurima: Rabbā Iohana bensdachai, Eliezer filius Hircani, Iosue filius Ananiæ, Ioseph Cohem, Simeon filius Nataniel, & Eleazar filius Arac, & pene infiniti: quorum sententiæ partim in talmud, partim ab eis, qui cabalistice scripserunt celebratæ sunt. Authores christiani. Ex his autem, qui uerum Messiā secuti sunt, Paulus noster, & Ioannes magnifica illa sensa ubique prosequentes cæteris altius scripsere. Sed ex his, qui cōmentaria ædidere (ut uidere uideor) nullus secretiora illa sacramenta Olfecit nisi Diony. & Origenes: Sed hic, aut qa studebat cū Propheta abscōdere eloquia Dei sibi credita, ne peccaret: aut quia iuratus à pceptore Ammonio nō est ausus palam producere ea, quæ bulliebant in mente: Ideo per corticē semper leuius decurrit, ea tamē lege, ut secretiorem medullam innuat expertis: quāuis ex quibusdā uerbis dictis cōtra Cælsum nōnulli asserant ipsum ab huiusmodi Schola declinasse, & tātummodo Platonica dogmata secutum penetrasse ad illa secretiora pabula. Sed (ni fallor) in multis eius doctrina, sicut & Platonica, redolet Hebraicam Theologiam. Authores externi. Ex externis autem, qui illas semitas secuti fuerint, Pythagoras præcipuus est. Post quem Plato cū suis Academicis, Eudoxus, Archyta Tarētinus, Philolaus, Brachmanæ, à quibus Apollonius Thieneus, & quotquot Pythagoricam familiam secuti sunt: Qui aut immediate à Prophetis, aut ab eorū auditoribus susceperūt. Sed ij omnes eorū dogmata tradiderūt sub uelaminibus, & cortinis reclusa, adeo ut nemo nisi quem ipsimet uiua uoce docerent, intelligere posset: ut & mysteria, quæ tractabant, & eorum instituta exquirebant. Hinc posteri, sensa illa profundissima ad diuinitatem superexcælsam pertinentia non intelligentes, ad alia genera interpretandi descenderunt, Græci atque Latini, & Hebræorum quamplurimi.

Cur antiqui studuerint abscondere dogmata, quæ tradebant sub metaphoris & ænigmatibus. Cap. VIII.

SEmper antiquorum studium fuit sacramenta Dei, & naturæ inuoluere, & obtegere, & Dei eloquia sibi credita in corde suo abscondere: ne pecarent: Quā legē obseruarūt ex Indis Brachmanæ Aethiopes, Persæ, & Aegyptij. Mercu. Hinc dicebat horum spendor Mercurius: Tractatum tota numinis maiestate plenissimum, irreligiosæ mentis est multorum conscientiæ publicare. Hoc Orpheus, & uates omnes antiqui, hoc Pythagoras, Socrates, Plato, Aristoxenus, Ammonius inuiolabili fide seruauere. Hinc Herennius, Plotinus, & Origenes (ut scribit Porphyrius in de educatione & disciplina Plotini) iurarunt, ne Ammonij dogmata æderēt: Et quia Plotinus uiolato iureiurādo ab Ammonio præstito sacramenta publicauit, in transgressionis pœnam (ut nonnulli asserunt) horrendo pediculorum edulio consumptus est. Alexan. Themi. Gloriatur & peripateticorū dux, se Alexan. (Themistio referente) ea lege sua naturalia instituta tradidisse, ut nemo intelligeret, nisi ipso qui tradidit interpretante. Iesus. Sed externis omissis, summus omnium doctor, & redemptor Iesus filius

Dei discipulos docet, ne dent sanctum canibus: nec margaritas exponant porcis conculcandas. Quæ magistri monumenta, ut seruarent discipuli, aut non scripserunt, aut, quæ solum ad miracula, mores componendos, & legis instituta pertinent, ab omnibus obseruanda tradiderũt. Sic fecere Apostoli, & Euangelistæ omnes, Paulo, & Ioanne excepto: Nã hic tribus Euãgeliis iam uulgatis, multísque exactis annis, ad extirpandã hæresim Ebionitarũ, qui Christũ hominẽ, sed nõ Deum asseuerabant, de æterna filij Dei generatione déq; per ipsum hominis unione cũ Deo, mortificato primo animali nostro aliqua paucis, & obscure pronunciauit. Apocalypsis uerò mysteria tot inuoluit ænigmatibus: ut nec Oedipus qui solus Spingis, nec Salomõ qui Sabæ Reginæ ænigmata soluebat, nec quispiã alius enodaret, nisi eo spiritu perfusus, quo plenus erat ille, qui scripsit. Sed Paulus cum iam præteriisse senserit figuram huius mundi, aliquos uel paucos elegit discipulos: de quibus ait: Nos autẽ reuelata facie gloriã Domini speculantes, dolens se nõ habere bene initiatos quãplurimos: quibus hæc sacramenta credere posset, & de Hebræis peculiariter adhuc rudibus, & agrestibus conqueritur dicens: Est nobis grandis sermo, & interpretabilis ad dicendũ: quia imbecilles facti estis ad audiendũ, & cũ deberetis esse magistri propter tempus, indigetis, ut doceamini, quæ sint elementa exordij sermonũ Dei: Et facti estis, quibus lacte opus est, nõ solido cibo. Perfectorũ aũt est solidus cibus, eorũ qui pro cõsuetudine exercitatos habẽt sensus ad discretionẽ boni & mali. Sed attẽde quod sequitur. Quapropter intermittentes inchoationis Christi sermonẽ, ad pfectiora feramur, nõ rursum iacientes fundamentum pœnitentiæ ab operibus mortuis, & fidei ad Deum, Charismatum, doctrinæ, impositionis quoque manuum, ac resurrectionis mortuorum, & iudicij æterni. Et hæc quidem faciemus, si permiserit Deus: Impossibile est enim eos, qui semel sunt illuminati, gustauerunt etiam donũ cœleste, & participes facti sunt spiritus sancti, gustauerũt quoq; bonũ Dei uerbum, uirtutésq; sæculi uẽturi, & prolapsi sunt, rursum renouari ad pœnitentiã. — Paulus

In his enim uerbis duo attẽdenda sunt. Alterum, quod innuat Apostolus habere in scrinio pectoris ultra doctrinam de pœnitentia, de baptismo, de resurrectione mortuorũ, iudicij, & huiusmodi, de quibus Theologi plenissimè scribunt. ~~Alterum est, quis sit casus à quo indicat impossibile per pœnitẽtiã releuari, si ea quæ abscondenda sunt reuelauerit indignis, aut si quis indignè suscipiẽs tanto sacramento iniuriã inferat~~. Secernit igitur Apostolus perfectiores discipulos: inter quos loquitur ea, quæ ad superiorem sapientiã pertinent, factus ueri magistri discipulus: qui nomen Dei patris manifestauit eis tantummodo, quos ipse Pater dederat: & eos delegit quibus loquebatur mysterium regni Dei, ab eis, quos in parabolis docebat. Sic Ezræ (ut in eius uolumine quarto legimus) Deus huiusmodi uerbis indixit: Reuelans reuelatus sum super rubum, & loquutus sum Mosi, quando populus meus seruiebat in Ægypto: & adduxi eum super montem Sinai: & detinui eum apud me diebus multis: & enarraui ei mirabilia multa, — Ezra.

& ostendi ei temporum secreta, & finem: & præcepi ei dicens: Hæc in palam
Deus facies uerba: & hæc abscondes. In palam enim fecit legis præcepta, Christi genealogiam, aliquas breuissimas priscorum patrum historias, recluso tamen earũ sacramento: Item sacrificia, cæremonias, arcæ fabricã, bellum cum Amalechitis, & cum cæteris diuersarum nationum regibus: Et hanc sapientiores Hebræi legem scriptam uocant: in qua sublimiora sensa continentur quàm multi excogitẽt: Quorum sensuum notitiam præfati sapientes legem dicunt ore ad os: Quã iuxta præceptum Dei uiuentis reserauit Moses ore septuaginta senioribus: quorũ successio durauit usq; ad captiuitatẽ factam à Nabucdonozor: quo tẽpore cessauit, aut diminuta fuit usq; ad Cyrum: tunc enim (diuino suggerente spiritu assignatis uasis templi quinq; millibus quadringentis, solutáq; captiuitate, & remissis familiis ad numerũ quadraginta duorum millium, trecentorum & septuaginta, exceptis seruis, & ancillis) sub manu Zorobabel, Neemiæ, & Ezræ, reædificari cœptum est templũ Domini: Quo resarcito, & restauratis sacris (iubẽte Domino) doctrinã illam in septuaginta uolumina, iuxta numerum seniorũ redegit, ne dispergerentur: hac tamen Dei uiuentis lege, ut rudibus nõ exponerentur. Nam prima (inquit) quæ scripsisti, textum scilicet legis in palam pones, legãt digni, & indigni: Nouissimos autẽ septuaginta libros cõseruabis, ut tradas eos sapientibus de populo tuo: In his enim est uena intellectus, sapiẽtiæ fons, & sciẽtiæ flumẽ: quæ diuino: & in excogitabili artificio sunt occlusa sub corticè. Et ne
Diony. hæc tanquam Apocrypha cõtemnãtur, uideamus qd Diony. in huius rei fauorẽ deponat: Decentissimũ (inquit) erat diuina, & incomprehẽsibilia per ænigmata occultari: & inuiam multis ponere sacrã, abditámq;, supramũdanorũ intellectuum ueritatem. Est enim non omnis sacer, neque omniũ (ut eloquia aiunt) scientia: & aliquantulũ progressus ait: O Timothee diuinus in diuina doctrina factus, secreto animi quæ sancta sunt circũtegens ex immũda multitudine, tanquã uniformia hæc custodi. Nõ enim fas est in porcos proiicere inuisibiliũ Margaritarũ inconfusum, & luciformẽ, beneficũmq; ornatum. Ab ista igitur altissimi Dei lege, tanta obseruantia à patribus ueteris, & noui testamenti, mundíq; sapientibus celebrata nõ recedentes, solidum sapientiæ cibũ solidioribus animis ca grauitate & reuerentia proponemus: ut sumere possint digni: & brutales por
Nazian. ci, cæteriq; indigni non conculcent. Philosophabimur itáque de Deo (ut Naziãzenus docet) quibus, quando, quomodo, & quãtum opus fuerit, cõmittentes scripturæ, quãtum permiserit Dominus: & iudicauerit propalatione dignum, reseruantes ea, quæ inter sapientes sunt tantummodo ore communicanda.

Quomodo possent dissonantes concordari. Cap. IX.

ET ne in nostra harmonia, quæ est cõcẽtus omniũ neruorum in integros modos sine offensione cõsonãtiũ, aliquid horridum, & dissonum admittamus: ipsos philosophos mũdi cõcentores in eam introducemus cõsonantes: dummodo instrumenta sua, aut elementa-

res neruos coaptare uelint. Facient quippe si Deū (ut natura docet, religio suadet, ratio comprobat) authorem, & opificem uniuersi fateri uelint: quia tota sapientia hominis in hoc solo posita est (inquit Firmianus) ut Deum cognoscat, & Lactan.
colat. Hunc igitur unicum suscipiamus omnium rerum uerum, & unicum principium, liberum opificem, & supremum fontem, à quo omnis ueritas emanat. Tunc facilè omnium dissimiliū uocum soni in eandem consonantiam uenient: quæ ex similibus dissimilibusque uocibus resultat: sicut tot mēbra diuersissima, unica colligata uita in eodem corpore sunt consonātia: sicut & mūdani corporis partes conueniunt concentu suauissimo: quia unica sunt uita perfusæ & colligatæ: Vnus est enim in eis uitæ spiritus, omnes consonantissimas reddens. Omnia insuper membra mystici & ecclesiastici corporis conueniunt melodia suauissima: quando uiuunt illa unica uita, quæ ait: Ego sum uia, ueritas, & uita: Cuius spi- CHRISTVS.
ritu perfusi sunt primæui patres, factúmque est eis omnibus (inquit Lucas) cor Lucas.
unū, & anima una. Et ij omnes diuersorum idiomatum, nō sine admiratione assistentiū unica Apostolorum uoce instruebantur. Quo etiam spiritu perfusi, & collustrati doctores nostri, quamuis diuersis instrumentis, & uariis cantilenis, tamē cōsonantissimè personarunt. Et ut à præcipuis exordiamur, Cecinerūt in Dei cōcionabulo quatuor Græci, & quatuor Latini tanquam bases, & fundamenta nostræ Theologiæ cū quatuor illis, qui Euangelica elemēta tradiderunt quatuor distinctis, tamen consonantibus cantilenis. Enodat enim Hieronymus, Hierō.
& Chrysostomus literalem testam. Prosequitur uterque Gregorius Romanus, Chryso. Gregor.
& Nazianzenus negotium animæ sub cortice reclusum. Figit Damascenus cum Nazian.
Ambrosio graues sententias, & allegorica sensa. Euolat Augustinus cum Ba- Basili.
silio in Anagogico cantu ad suprema personanda: Eos autem, qui præcesserunt usque ad Hieronymi tempora, ipse in de illustribus uiris commemorat sibi notos Hieron.
septem & triginta ultra centum: Quibus Genadius præsbyter Massiliensis unū Genad.
supra nonaginta adiungit. Hos autem multi absque numero subsecuti sunt, usque ad Petri Lombardi tempora: qui Damascenum æmulatus theologicam doctri- Petr. Iōb. Mamasc.
nam in quatuor uolumina redigens, & distinguens, disputandi materiam posteris præbuit. In quo genere disputatiuo scripserunt de fratribus Minoribus usque ad Bartholomæum Pisanum, qui eos commemorat centum, & eo amplius. Sed diuersarum professionum, nationum, & idiomatum adeo succreuerunt concordia mirabili intersonantes: ut nec sono terminum, nec fidibus numerum assignare possimus: de quibus dicere liceat: Vidi turbam magnam: quam dinumerare nemo poterat nisi ille, qui numerat multitudinem stellarum. Omnes tamen mira consonantia conueniunt: quia collustrati à summo doctore, & suprema luce, à quo omnis lux, & ueritas emanat. Illi autem, qui propriis innituntur uiribus, sentiunt in seipsis comprobari illud propheticum: Omnis homo mendax: Deus enim solus fontem ueritatis continet, à quo haurire necesse est: si uera & concinna dogmata tradere prætendimus: ~~cum nulla sit de substantiis separatis,~~

~~de naturæ secretis, déque ipsius authore Deo scientia, nisi diuinitus reuelata. Diuina enim non tanguntur: & mundana quolibet momento sensum effugiunt: quo fit: ut quam sapientiam, & scientiam certam uocant: siue de cœlestibus, siue~~
Isaias ~~de naturalibus, is error sit meracissimus, aut crāßior obscuritas~~. Hinc Isaias uero lumine collustratus, Chaldæis, & Philosophis, mundiq; sapientibus impro perat dicens: Sapientia tua & sciētia tua ipsa decepit te: Saluent ~~te~~ astrologi, cœli, & aruspices. Tantum igitur scimus, quantum intellectus positus in fastigio humani animi purus, lucidus, & perspicuus in æternitatis speculo intuetur: Quo lumine freti ad particularium dogmatum concordiam ueniamus, comprobantes
August. quæ Augustinus super Genesim docet: quicquid Philosophi de natura rerū ueris documentis demonstrare potuere literis nostris non esse contrarium: Si quid autem falsum dixerint: ut iaceat eorum solertia necesse est. Ad hæc igitur particularia elementa descendamus.

Conuentio ~~sapientum~~ quorundam in geniture mundi spatio. Cap. X.

PRæsupposita mundi fabrica, quam supra probauimus: & hanc nouam confiteamur: ut & sacræ literæ docent, & mathematici omnes confirmant, dum ex mundi ipsius Genesi eos pronosticantur, qui in eodem futuri sunt, euentus: quanto igitur tempore facta sit uideamus. Est sapientis doctrina: quòd qui manet in æternum creauit
Idem Albertus Mag. sen. omnia simul: Cui consentit Augustinus, Albertus, Magister sententiarum cum doctoribus Hebræis, ~~& omnibus qui rectè sentiunt:~~ Nam finita, & determinata uirtus in agendo tempus exquirit, infinita uerò nequaquā, qualis est opificis summi non quidem bene mensurata à maledicto Arabe, & à cæteris qui dixerunt Deum non operari infinita uirtute: quia non est infinitum opus productum: Vsus nanque est sua interminata uirtute in fabricando, quamuis eandem infinitam non explicauerit in opus: sed illud clausit eis, quibus uoluit terminis: quod & iubendo produxit. Cum igitur omnia iussu, & uerbo produxe-
Dauid rit: dicente Propheta. Ipse dixit, & facta sunt: mandauit, & creata sunt: Dicto enim uerbo, fiat lux, uel sit firmamētum, aut globus cœlorum in medio aquarum, siue producat terra herbam uirentem: cur tanta mora facta est lux, donec diei spatium præteriret, & uespera fieret? Et cur usque ad tertium diem dilata est terræ germinatio, & usque ad quartum Solis, Lunæ, & Stellarum productio? Et cur in quinto tantummodo data est aquæ fœtura? Et cur in sexto celebrata est hominis plasmatio? Et septimus cur ad quietem deputatus est?
August. Dicant si quid habent. Ridet hos Augustinus merito ridendos: qui existimant Deum tempus exquirere in agendo. Nec cum externis (qui dicunt mundum ingenitum, aut non uidentes suæ nouitatis caussam asserunt ipsum ab æterno, & totum simul productum) nobis agendum est: Sed cum nostris ~~qui scripturarum sacramenta non percipientes, occidentem literaum saluare contendunt.~~
Augusti. Hinc aliquando (ut idem Augustinus ait) ad indignum facinus deue-

ueniunt: si secundum uerba semper extrahatur sensus. Nec ~~inter sensatos~~ admit tit Origenes eos: *qui diem primam, secundam, & tertiam, in quibus uespera &* Orige.
mane dicta sunt fieri sine Sole, *Luna, &* Stellis, *& primam diẽ sine* Cœlo *fuisse existimant* ~~Magnam quippe summo & æterno opifici, cui præsto sunt omnia, iniuriam inferũt: dum ipsum operari per tempus, & successionem opinantur: cuius mensura est æternitas: & tota possessio simul~~. Nec debebant *huius mundani animalis mẽbra (inquit* Hiarchas Brachmanarũ *princeps) seorsum produci, sed* Hiarh. Antiqui
simul: Animal *enim mundum esse omnes ferè antiqui cõsentiunt: & etiam* Peri- Peripate.
pateticorũ nõnulli: nec Aug. *negat.* De *huius itaq; fabrica tota simul confecta* August.
ipse Moses *eam, quã per dies distinxisse uidebatur, repetens, simul productam uno, eodémque die asserit dicens:* Istæ *sunt generationes cœli & terræ: quando creatæ sunt in die, quo creauit* Dominus Deus *terram, & cœlum, & omne uirgultum agri antequã esset in terra, & omnem herbam agri antequam germinaret.* Sed *& ipse* Deus *cum* Iob *disserens, dum ait,* Ecce *behemot quem feci te-* Iob.
cum, apertissimè innuit, angelum malũ, qui penè ab omnibus dicitur primo die cũ Angelis *lucis productus, simul quoq; cum homine fabricatum fuisse.* Damasce- Dama.
nus autem ex Gregorij Nazianzeni *officina plus asserit,* Angelicas *uidelicet* Naziãz.
uirtutes prius excogitatas ꝗ corporea: quæ excogitatio (ut ait) opus eius est Cui *adstipulatur id, quod in* Iob *subnectitur de eodem:* Ipse *est principium uia-* Iob
rum Dei: *quibus uidelicet egressus est in creaturas producendas.* Si *autẽ prima creaturarũ est simul cum homine producta: qui est ultimum* Dei *opus: citra omnem utiq; cõtrouersiam omnia concluduntur simul fabrefacta.* Sed *quia membra principalia huius mundani corporis sigilatim propagata dicuntur, id fuisse intelligatur secundum eum ordinem, quo homo, propter quem facta sunt omnia, aptissimè inducitur postremum* Dei *opus, iuxta illud triuiale* Peripateticorũ: Peripa.
Quod *primum in intentione, est ultimum in executione.* Intermedia *uerò ordinem eundem prosequentia à primo usque ad ultimum succedunt.* Hoc *autem, quod multos conturbare uidetur, de septem dierum distinctione, ut in litera enarratur, quamuis multa confutatione non indigeat, quia ex seipso corruit, tamen ut perturbatæ mentes quiescant, aliqua, uel pauca dicemus præmittentes, quòd tres dies, qui deputati uidentur ad fabricam, & tres ad ornatum, & septimus, qui circulum dierum claudens ad requiem dicitur destinatus, non sunt dies, qui circuitu Solis distinguantur:* Non *enim existimandum est sapientissimum uirum* Mosem, *immo* Deum *ipsum per* Mosem *loquentem* ~~tanta hebetudine perculsum~~*, ut diceret primos tres dies ex uespere manéque confectos præcessisse* Solem *quarto die fabricatum: à cuius motu uesper & mane causantur.* Nec *sunt illi* ~~delirantes~~ *audiendi: qui nubeculam quandam lucidam cœlo concreatam dicunt à qua dies diuidebantur, & horæ.* Quomodo *quæso illuminabat nubes, cuius proprium est offuscare, & obtegere?* Quomodo *nubecula erat: quæ cœlestem, & terrestrem illuminaret machinam?* Vbi *etiam collocare*

uoluerunt hãc suam nubeculam: cum nequaquã eam admittat regio ætherea ab omni peregrina impressione aliena? Nec in aëre terræ uicino potuisset parua nubecula totum hemisphærium illustrare: facit enim magnitudo Solis, & debita altitudo, ut totũ hemisphærium illuminetur, & umbra causetur pyramidalis in alio hemisphærio: quæ noctem, & tenebras causet in toto pyramidis spatio. Et quia pyramidalis umbra non transgreditur orbem Lunæ, ideo Stellæ non occupatæ ab umbra illa terræ nullam Eclipsim patiũtur. sed continuo lumen, quod in nos flectunt, suscipiunt. Quomodo insuper poterat hæc nubecula aërem illuminans diem ex uespere, manéque causare: cum aër adhuc non esset distinctus: nec esset firmamentum, aut cœlorũ globus, nec aquæ supercœlestes ab inferioribus essent diuisæ? Omnia siquidem in confuso fuisse, habetur in litera, usque ad secundum diem. Summo etiam opifici nõ mediocrem calumniam inferunt cum ista sua nubecula existimantes Deum fabricasse mundum imperfectum, accendisseq; lumen aduentitium, quousque proprium lumen accenderet: sicuti faciunt architecti nostri: qui aliquãdo turrim ligneam fabricant: ubi campanas collocent, quousque ex lateribus suam, quam intelligunt turrim, construant: Quæ omnia imperfectionem non modicam ascribunt Artifici. Pari modo explodendi sunt, qui somniant Deum fabricasse solem primo die imperfectum: postea quarta die ipsi lucis formam dedisse. Dicant qua fronte isti. Si sol prima die fuerat imperfectus, nec suo lumine donatus, quomodo mundum illuminando causabat diem, ac noctem, ut parum supra dixerant? Et si informis primo effectus fuit, sicut materia: cur non dixit Moses, Sol erat imperfectus, sicut de terra dixerat, Terra autem erat inanis & uacua? Postea de collata perfectione subiunxit: Producat terra herbam uirentem. Aduertant insuper ꝙ quarto die dixit Deus: Fiant, uel sint duo luminaria magna: Nec dixit, Producant duo luminaria lumen suum: sicut paulo ante terræ præceperat: ut produceret. Imaginabantur isti, ꝙ Deus pictorum more, primo figuram stylo adumbrasset, ut postea accõmodatis notis & coloribus pingeret. Absonum quippe est Deo: quod mortales ex imperfecta uirtute exquirũt. Sed quia de materia dicitur, ꝙ prius informis, postea propriis figuris depicta sit, intelligatur hoc, ordinem naturæ, & non temporis signare: ut non modo Augustinus, & antiqui Theologi consentiũt, sed Philosophi insignes, & Poëtæ peritiores conueniunt: Trismegistus enim Alcinous Platonicus, & alij sapientes dicunt: Hesiodus quoq;, Euripides, & Ouidius decantant cælum, & terram olim mixta fuisse, & chaos quoddam, postmodum separata generasse singula: arbores, uolatilia, feras, & mortalium genus: Quod à Platone semimoseo in Timæo, & à Philone in Græca, Hebraicáque lingua celeberrimo apertissimè demonstratur: & diuisionẽ illã dierum non ad tempus, sed ad ordinẽ productionis, & rerũ productarum referre docemur. August. autẽ ultra cõscendens per dies illos ordinatã, & perfectam cognitionem, quã de productis rebus habebãt mentes Angelicæ interpretandum existimauit: duplicem excogitãs in eis cogni-

Augusti. Antiqui Theolo. Trisme. Alcinous Hesiod. Euripid. Ouid. Plato.

Augusti.

tionem rerū: alteram in uerbo, quam matutinam, alteram in genere proprio, quā
uerspertinam uocat: ex quibus cōiunctis conficiebatur plena cognitio: sicut ex ue
spere, & mane perfectus fit dies: Sub quorum typo locutus est Moses agens cū
inerudita plebe, cum rusticis, operariis, coquis, fartoribus, macellariis, opilioni-
bus, lutearis, & id genus, innuens sapiētibus mysteria maxima sub cortice reclu
sa. Refellunt tamen illi ~~boni~~ uiri Aug. quia non uidetur conuenire cum ipsorum
sensu literali: ~~Sed minus conueniunt eorū deliramenta, figmentáq; meracissima:
quae cum falsa sint, & textui repugnantia, & à litera, & ab omni ueritate di-
screpant~~: Non enim potest semper, & ubiq; litera saluari: ut illud, Si oculus tuus
scandalizat te, erue eum: & proiice à te. Et illud: Sunt eunuchi, qui se castraue
runt propter regnum cœlorum. Et in psalmo: Ascendit super Cherubin, & uo- Dauid
lauit super pennas uentorum. Idem quoq; Propheta: Foderunt manus meas, &
pedes meos. Nec enim Deus, qui ubiq; est, ascendit, & descendit: nec Cherubi-
nis, aut uētorum pennis indiget, ut portetur: Nec fuerunt aliquando manus Da
uid confossae, aut terebrati pedes. Innumerabiles sunt loci scripturae sacrae, qui
non possunt secundum literam exponi: Nam totus penè prophetarum contextus
metaphoricus est, & de uno loquens aliud innuit: ut suo loco, Deo fauente, saltē
pro parte disseremus. ~~Omnes igitur sapientes, qui mundi genituram admittunt:
& quorum oculi aeterna & unica luce collustrantur, in hoc conueniunt: quòd
simul facta sint omnia~~. Sed cur illa distinctio fiat per senarios dies, & quanto
mysterio aliqualiter percurremus.

Cur numerus senarius fabricae, & septimus dies reqei addictus sit. Ca. XI.

ET si omnia summi opificis opera magno mysterio, magnóque sa-
cramento fabricata dicuntur, non minus est hoc de senario, quo
tota fabrica partita enarratur: Nam senarius (ut Mathemati- Mathe.
ci & Augustinus docent) est primus numerus perfectus: quia ex August.
partibus aliquotis combinatis, uno uidelicet, duobus, & tribus ad unguem re-
sultat, unde & Gamon à Pythagoreis dicitur: propterea quòd partes suae iu-
xta se positae ipsum gignant: Qualibet insuper duae partes aliquotae combina-
tae senarium constituunt: ut sexies unum, ter duo, bis tria. Nec consonantior quip
pe numerus ad mundi fabricam poterat reperiri senario: qui constat ex pro-
portione dupla, quam intra se proximè continet: Haec autem est quaternarij
ad binarium: qui numeri simul iuncti senarium reddunt: Quod in aliis nume-
ris uix inuenias, nisi in eis qui naturam senarij seruant: ut duplus, triplus, qua-
druplus, aut quadratus eius, & similes. Est igitur senarius resultans ex du-
pla proportione, quae diapason facit omnium cōsonantiarum consonantissimum.
Ideo Pythagoras ipsum Genesi, nuptiisque prorsus accommodatum asserit: & Pythag.
per consequens mundi fabricae, in qua sunt uerae nuptiae, & cōnubia rerum ce-
lebrata. Conuenit quoque senarius primo perfectus summo opifici Deo, aut fa-
bricae ipsius, cui nihil deest: sic nec senario per sua mēbra digesto deest aliquid,

nec superest,nec deficit,nec excedit quicquam,nec effluit,nec influit aliquid,nec alienis indiget adminiculis:sed æquale,temperatúmq; est, & suis partibus,uiribúsq; nititur:atq; consistit. Partes quoq; *gignentes genitum similem genitori reddunt:* Ideo cum Deus *opus suum ad hūc numerum partiendo produxisset, dixit*

Moses *Moses: Perfecti sunt igitur cœli, & terra, & omnis exercitus eorum.* Hinc &

Orpheus *iubet hymnos sexta generatione finiri:quia de rebus creatis non ultra*

August. *cani potest,cum inibi tota sit perfectio terminata.* Docet itaq; Augu. *Deum sex diebus perfecisse opera sua:quo numero potius mysterium,quàm temporis partes signari opinatur.* Ideo etiam *numeris indigemus,ad percipienda* Dei *& naturæ sacramēta non quidem mercatoris,sed suis numeris distincta.* Vlterius *ꝓgredientes dicamus: ꝙ ex figura trigona quā optimè hic numerus fabricæ conuenit:huius enim basis est ternarius,summitas unum, intermedia duo, ut in obiecta patet figura* ∴ : Nam *fabrica tota à tribus personis emanat, cū eorum opera ad extra sint indiuisa:* Tendunt *quoque in unum finem, in quem omnia diriguntur:* Transitus *autem est per binarium,materiam uidelicet:* Nam *primum huius egressus principium materia fuit,quæ binarium sapit: & in unum reduci tendit per formam,quæ ternarij gerit imaginem:sicut ex omni parte in præcedenti figura ternarius per binarium tendit in monadem:* Ad *quam reductis omnibus sequitur sabbataria quies diei septimi claudentis, & terminantis omnium dierū curriculū.* Hoc *igitur senario longe excælsiore illo,qui dierum successione numeratur,fabrica partita est.* Si *admittatur igitur* Deus *summus opifex suo perfecto ordine in opus processisse,facilis erit catholicorum sapientū cōcordia cū phi-*

Plato. *losophis,maximè* Academicis*:* Quorum Princeps *in* Timæo *dixit, ꝙ* Deus *mundi propagator,producta gemina materia cœli,& terræ statim postea lucē,qua res distinguerentur, & distinctæ cognoscerentur,produxit:aut iussit rebus inesse:*Ideo *notanter dicitur(ut habet ueritas literæ)sit lux super materiā, uidelicet ipsam informans.* Primo itaque *materia cœli, & terræ fabricata dicitur simul & lux,per quam materia ipsa artificis imagine, aut simulacbro pingeretur.* Et hæc *necessariò fuit: & dicitur prima egressio opificis in opus : & prima illustratio, aut lux uisa obtenebrata materia, ex qua simul cum luce facto composito apparuit primus dies ex uespere materiæ, & mane formæ confectus.* Sed *quia nequaquam conueniebat materiæ totus diuinitatis affluxus, ideo secunda die collocatum dixit* Arachiah, *cortinam uidelicet, uel* Massam *cœlorum inter superexcelsum fontem lucis & aquarum,& obtenebratam materiam,paucásq; bonitatis aquas,ne maior esset aquarum & bonitatis influxus quàm materiæ ipsi cōueniret:* Sed *hoc factum dicitur die secūdo infausto uidelicet.* Hinc *separationem istam* Hebræi Gemebunde *legunt suprapposito accentu, quem* זַרְקָא Zarco *dicunt, quasi dolentes de obstaculo constituto inter affluentem bonitatem, & susceptiuam materiam:*Et *hoc quo ad primæuam productionem.* Sed *nobis quoque gemendum est de hoc infausto die : quo interpositum*

est etiam inter nos & Deum tribunal librans quantum gratiæ, quantúmq; diui ni affluxus unicuique admittendũ sit. Exuberantißimus est enim fons diuinæ bonitatis, undè magis quàm suscipientes mereantur, afflueret, nisi interiectũ fuisset obstaculũ probibens: prout ordinatiua iustitia exquirit. In die autem tertio secũ dum quippe numerum formalem rerum formæ explicantur, & segregari dicun tur ab interioribus, & terreis, ideo dicitur: Congregentur aquæ, quæ sub cœlo sunt, in locum unum: id est, colligãtur uires generatiuæ insimul, & appareat ari da: quæ illarum uirium collectarum uirtute fœcundetur: ut subnectitur: Producat terra herbam uirentem: & lignum seminiferum, & ea quæ sequũtur. Productis igitur formis, & depicta terra, ut apparerent, & uiderentur picturæ il læ, quarto loco dictũ est: Sint duo luminaria magna in globo, aut massa cœlorũ: & diuidant, id est, discernere faciant inter obscurum, & lucidum: & uideantur ea, quæ collustrata sunt suis formis: & secernãtur ab his, quæ adhuc in suis tenebris, & figuris obscurioribus iacent. Quinto autẽ die uitali ex quinto charactere, scilicet ה uitam significante plena uitæ communio describitur, dum ait: Serpant, aut producant aquæ serpituram animæ uiuentis, & auẽ uolantem tã super terram, quàm super faciem cœlorum. Creauit quoq; Deus eodẽ die dracones magnos, aut cete grandia, ut habet nostra traductio: & omnem animã uiuentem reptantem super terrã: undè intelligatur Deus totius uitæ superioris, & inferioris author. Magna sunt hic sacramenta: Primo, cur aquæ dicantur producere uiuentia, & animantia, sicut & semen eorum aqueum est: & cur primo producta illa animantia ab aqs dicantur, postea à Deo fabrefacta, prout aquæ serperãt & produxerant, & quid sit auis uolans super terram, & super faciẽ cœlorum. Sed nõ datur hic accessus ad tam intima penetralia: cum propositum nostrũ sit percurrere cur, & quomodo opera illa per dies quinq; dicantur distincta, & in sexto numero quippe perfecto, & uitali, ex litera ו sex & uitã significante, iterum bestiæ introducantur productæ in genere suo: & homo in forma perfectißima, cum imagine, uidelicet & similitudine Dei. Septimus quoq; cur requiei dicatur ascriptus: ut conueniant uidelicet requies, & dies sabbati: sicut eorum nomina in mysteriosa lingua Hebraica consentiunt.

Concordia antiquorum in rerum unitate. Cap. XII.

PAtens est cõtrouersia Peripateticorum cum antiquis, Parmenide. Peripa. Parme.
Melisso & sequentibus circa rerum unitatem: Quæ altercatio quippe uerbalis est: ut rectè sentit Simplicius, & alij sapientes: In Simpli.
quam concertationem intrarunt illi, qui aut non intelligunt, aut se intelligere dißimulant, ut disceptandi ansam nanciscantur: Quorũ litigia facilè explicantur si admittãt (ut debẽt) Deum rerũ authorẽ, sustentaculũ, & uinculum: De quo Plato ad Hermiã, Erastũ & Coriscũ loquẽs ait: Vos qui tres estis, Plato.
hanc epistolam legere oportet, uel saltem bini, & quanto frequentius fieri potest: ut cognoscatis Deũ omniũ rerum quæ fuerũt, quæ sunt, & quæ futura sunt,

Principem: & principis, opificisq; causæ Patrem & Dominum: Quomodo phi-losophãdo apertè fœlicis hominis naturã attingere poterimus: cognoscẽdo uide-
Manil. *licet rerũ causam finem, & sustentaculũ, aut cõtinuè diffusum in nos Deum: iu-xta quod scribit sapiens ille Astronomus: Nãq; Canã tacitæ naturæ mentæ po-*
Ierem. *tẽtem, Infusumq; Deum cœlo, terræq; fretoq;. Sicuti per Ieremiã ait: Cælũ, & terram ego impleo. Quod nisi faciat: uiuificet & sustentet omnia facilè in nihi-lum resoluentur. Sic itaq; omnibus rebus est unum esse diffusum: in quo sunt, & conseruantur. Cuius rei exẽplum præbere possumus etiam in sensibilibus: Nam*
Iamblico Diony. Acade. *Sol, qui (teste Iamblico) est perspicua imago diuinæ intelligentiæ: aut perspicua statua in hoc mũdano templo (ut Diony. simul cũ Academicis docent) unicus est in essentia, & luce, multiplex tamen in radiis: sicuti ipsum primum esse unicũ est in se: & illud diuinum, æternũ, & immutabile, multiplex tamen in creaturis dif-fusum. Et sicuti Sole contrahente radios omnia tenebræ sunt, Pari modo auer-tente faciem suam diuino sole omnia turbantur: & in puluerem suum, aut nibi-*
Thales *lum reducuntur. Thales igitur hoc esse contemplans, in sua origine infinitum il-*
Parme. *lud asserit. Parmenides autem illud in radiis cogitans finitum esse dicebat. Nec*
Aristote. *tanti uiri negarunt radiorum diuersitatem: ut ipsis impingebat Aristoteles: Nã sicut ipsemet fatetur. Parmenides posuit principia rerum contraria, ergo mul-ta concessit: cum in eodem contrarietas esse nequeat. Et si principia concessit, ef-fectus utique non negauit à principiis distinctos: alioqui nihil ab illis distarent*
Idem Melissũ *principiis. Nec opinatus est Aristo. (ut existimo) Parmenidẽ, atq; Melissum uo-luisse generationem, cuius assignabant principia fieri secundum apparentiam tã*
Auerrois *tummodo: sicut delirando dicit Auer. & nouitiores nõnulli suum uolentes defen-dere Aristot. qui inuebitur contra antiquorum uerba, & non sensa: ut inde nan-*
Thomas *ciscatur occasionem disputandi, ut satis urbanè dicit Thomas: Reprobat Arist. uerba Platonis, & aliorum antiquorum non quidem ut refellat, quæ Plato scri-psit: sed quod uerba prætendunt: ne qui ex uerbis metaphoricis Platonis, quibus occultabat profundum sensum, in errorem laberentur: ut puta cum audiunt ani-mam dici circulum, aut numerum, credant hæc dicta fuisse secundum materialẽ mathematicam: similiter quando omnia unum dicuntur, opinentur illud unum es-se aliquod cõpositum, aut rem particularem: Omnia siquidem unũ esse intelligan-tur: quia omnia ab uno habent, ut sint: sicuti omnes numeri habent suum esse ab*
Heracli. *unitate in ipsis diffusa. Nec multum ab istis distat Heraclitus: qui omnia pro-pter sui mobilitatem, & instabilitatem conuenire dicebat in quodam uno perma-nente, & intrãsmutabili: quod esse nequit, nisi illud diuinum esse: à quo omnia*
Hiero. *scintillant: Sed obscurius loquens (ut Hierony. ait) à sudantibus Philosophis uix*
Xenop. Alexan. *intelligitur. Cum istis quoq; Xenoph. consentit: si quis diligenter prospiciat ea, quæ ab Alexan. Græco recitãtur: qui primo Peripateticus fuit, postea Xenoph. familiæ addictus, eius dogma suscepit, & scripsit: Cuius rationes cõcludunt om-nia esse unum in ratione primi, & præcipui esse, nõ in particulari ratione essen-*

di: Cui consentiens Albertus ille magnus subnectit: Nullum est uerum esse, nisi il- Albertus DEVS
lius, qui dixit: Qui est, misit me ad uos. Nam ille est à se, & per se: cætera autẽ
nec à se, nec per se: sed tantum sunt, quantum de esse illius participant. In hunc
sensum opinor finxisse Ægyptiorum antiquitatem: & inscriptum fuisse Palla- Aegypt.
dis peplo: Pallas est quicquid erat, quicquid est, quicquid erit, & quicquid ui-
des: cuius uelum nullus sapientum aliquando reuelare potuit: quia infinitum est
illud esse suum diffusum, & inclusum in particularibus rebus, quibus tanquam
uelaminibus quibusdam occultatur, ut capi nequeat: tum quia occultum, tum quia
infinitum, & transcendens omnem captum præter suum: Pallas enim, quæ de ce-
rebro Iouis nata dicitur, sapientiam illam significat: per quam, & in qua facta
sunt omnia, iuxta propheticum illud: Omnia in sapientia fecisti. Qua etiam re- Dauid
plentur omnia: ut sequitur idem propheta: Impleta est terra possessione tua. Si-
cut & per Ieremiam nuper dictum fuerat, & alij multi sapientes conueniunt: Ieremiã
& Poëtæ decantant, inter quos Lucanus ait: Nilq; Dei sedes, nisi terra, & põ- Lucanus
tus, & aër, Et cœlum, & uirtus, supos quid quærimus ultra? Iuppiter est quod-
cunq; uides: quocunq; moueris. Hic forsitan didicit ab Isaïa: in quo Deus loqui- Isaias
tur dicens. Cœlum sedes mea, & terra scabellum pedũ meorum. Sanè igitur in-
telligendo, quomodo omnia sint unum, dimissis Sophisticis altercationibus, quas
Aristoteles adduxit: ut præberet iuuenibus latam disceptandi materiam, om-
nes sapientes facilè conuenient circa illud unum in quamplurima diffusum.

De prima rerum productione consensus. Cap. XIII.

QVantum autem ad fabricæ ordinem spectat omnes unanimes cõ-
sentiunt: ꝙ erat, aut præintelligi debet subiectum quoddam infor
me omnium formarum receptitiũ: quod Philosophi uocarũt mate
riam, aut Hylen, & aliqui Chaos: sed Moses תוהוובוהו To- Moses.
hu & Bohu, id est informe quoddam: & in quo omne formãdum erat, potentia
uidelicet. Et quia ab ipso primo subiecto educenda innumera erant: ideo dixit
Anaxagoras ibi fuisse infinita, id est indeterminati numeri: & hæc deducta in Anaxa.
actum per unicum illum intellectum, & mentem omnium fabricatricem: quam
Arist. naturam uocat: quamuis aliquando uideatur hanc naturã distinguere à Aristo.
Deo: & eam ipsi associare: sæpius repetens, Deus & natura facit, uel non fa-
cit. Sed hæc natura disponens, uel distinguens nihil aliud est (ut alibi diximus)
nisi ipse Deus. Vnde consentit Aristo. cum Anaxagora, ꝙ Deus de materia, aut Aristo.
massa illa omnia deduxit: In qua eductione, cũ præsupponatur materia, in quã Anaxa.
inducitur, aut ex qua deducitur (ut Peripateticis placet) & forma quæ induci-
tur, & potentia, uel aptitudo, aut dispositio materiæ. Hinc resultãt tria princi
pia Peripatetica, materia, forma, & priuatio. Nec dissentit Pythagoras: qui Peripa. Pythag.
astruit in hac fabrica intercedere par, & impar: Par enim secundum philoso-
phãtes per numeros materiam significat, maximè binarius: impar autem formã.
Gradus quoq; formarum, & rerum compositarum per parem, & imparem nu-

Pythag. plato *merum consonantissimè distribuuntur.* Et quod Pythagoras *per numeros,* Plato
per magnum, & paruum describit: cum omne quod est, maiorem, uel minorē gra
dum essentiæ, & perfectionis sortiatur, distinctum ꝑ pares, & impares nume-
ros. Vel *si de corporibus sit sermo: quodlibet ad literam habet magnam, uel par-*
uam, siue mediocrem quantitatē: quæ etiam per numeros pares, & impares ter-
minatur, & secernitur. Nō *igitur per magnum, & paruum materiam tantum-*
Idem Aristo. *modo intelligit* Plato: *ut uidetur ipsi impingere* Arist. *Qui eius assiduus auditor*
bene noscere potuisset Platonem *uocasse materiam sinum informē, potētiam ma-*
trem mundi, nutricem formarum, subiectum, receptaculum: & huiusmodi nulla
quantitate, nulloq; gradu distinctum. Quam materiam, quia massa quædam est,
Abrahā *ut docet* Abraham *in lib.* de Formatione, Hinc Democritus *dixit cōgregatam ex*
Democr. Empedo. *atomis aliquando densius, & aliquando rarius.* Idcirco Empedoc. *inter prin-*
cipia, densum, & rarum collocauit. Et *quia continua, & solida condensari ne-*
Democr. *queunt, ipsos atomos indiuisibiles dixit* Democritus *esse materiale principium:*
Quæ materia inanis est, nisi cōstypata, aut dilatata disponatur in subiectum ca
pax formæ producendæ: ideo indiguit agente, & dispositore aliquo. Sed cum
nullus rerum dispositor intelligi possit ante mundi fabricā nisi Deus, & author
uniuersi, igitur Democritum *habemus consentientem aliis sapientibus: qui dicunt*
summum opificem ex materia omnia composita produxisse: à quo etiam formas
Peripat. *omnes emanare necesse est: siue educantur de gremio materiæ: ut uolunt Peripa*
tetici, siue ab ipso datore formarum immediatè emanent: ut aliis sapientibus pla-
cet: quia generans, & producens dicitur, qui formam deducit in actum, quomo-
documq; id fiat. Sed cum Democriti *oculus non uideret: cur magis hæc pars, q̄*
alia tertiæ cohæreat: aut cur potius forma illa in hoc, q̄ aliud subiectum induce-
retur, id casu fieri opinatus est: Quod tamen non est absq; causa: sed quia nobis
incognita, si effectus expectatur, dicitur à fortuna: si uerò præter spem, aut no-
Emped. *bis non opinantibus euenit, fortuitus nuncupatur.* Empedocles *uerò à sensibilibus*
elementis exorsus eorum progenitorem tacuit: uel quia eius perscrutationem cū
Physica, de qua intendebat, minimè cōuenire ꝓspiceret: uel quia noluit propone-
re, quod determinare nequiret: Nā *(ut alibi diximus) nō esse de diuinis ulterius*
Plato *affirmandū docet* Plato, *nisi quantū diuinum pandit oraculum.* Vnde *qui silet,*
nō ex hoc discedit à ueritate, neq; à Mosaicis institutis: qui (oraculo docēte) de
elemētorū, & omniū rerum ꝓgenitore præcipuo disseruit. Asserit *quoq; ꝑ litē,*
& amicitiā omnia disponi, generari uidelicet ꝑ cōuentionem partium in cōposi
tum, & dissolui ꝑ dissidium partium à toto, in quo conueniebant. Et *quia amore*
Moses. *connectuntur omnia, ideo* Moses *inducit spiritum, qui amor est, & nexus rerum*
(ut suo loco Deo fauente explicabimus) incubantem, & cōfouentem aquas, illas
uidelicet ex quibus omnia uiuentia generantur: Animalia enim ex aquis ab Ar-
tifice ꝓduci iubētur: nec plantæ sine aqua producuntur, quāuis dictum sit: Pro-
ducat terra herbam uirentem. Nam *terra sine humore aqueo minime producit.*

De concordia Peripateticorum in generali, aliorum quoque omnium in essentialibus. Cap. XIIII.

STatuimus ut Peripatetici, & alij quāplurimi in iucundam sapientum harmoniam conueniant: Quod profecto tanto uidebitur difficilius, quanto magis illorum princeps, ut singularis, & excellentior haberetur, ab aliis etiam nō dissentiens dissentire uoluit, à Platone maximè, prosequens processum oppositum. Duplex est enim processus: sicut & duplex natura: ut ipse Plato meminit. Altera sensibilis: de qua est opinabilis ratio: quam scientiam uocant: Altera uerò incorrupta natura meliorum substantiarum, immutabilis, constans, continua, semper eadem, quæ non penetrabili cogitatione percipitur: uerum mentis acie uidetur. Hæc uocatur diuina scientia: quia de diuinis tractans, & diuinitus edocta est. Præcedens autem dæmoniaca nūcupatur: qa de terrenis est: & quia suggesta ab iis inferioribus intelligētiis: quas Marcus Tul. lares, Apuleius modo lares, modo genios, Alij uerò dæmones appellant: qui continentur infra lunarem orbem, circa rerum terrenarum intelligentiā uersātes. Hinc Græci, tā Peripatetici, ꝗ Platonici ipsum Platonē diuinū, Arist ot. uerò dæmonē uocauere: quia illi semp cura fuit, & de diuinis tractare: & ab eis addiscere: qui à diuinis oraculis susceperant: Hic autem propriis uiribus innixus ea tantum admittere uoluit: quæ suis sensibus & rationibus probare iudicabat: Hac enim uia uenatus est motus multiplices, qualitates quadrifarias, tria rerum principia, causas quatuor, & huiusmodi: quæ facilè ex sensibus deprehenduntur. Nec ultra progreditur sensibilis doctor: nisi transgrediatur (ut ipse ait) metas suæ sensitiuæ: doctrinæ Quod & aliquādo facit cōfitens Deū rerum effectorem: quamuis infra sensitiuos limites contentus asserat mundum ingenitum, & tollat à Deo rerum facturam. Si tamen illum in conuentū Platonicorum, & diuinorum sapiētum conducere uoluerimus, is unicus mihi uidetur modus: ut (quemadmodum à musicis aliquando fieri solet) obseruemus istum ab infimis suprema petentem: Platonem uerò cum Ioanne à summo progenitore ad ima descendentem: Hic enim à uerbo incipiens ait: In principio erat uerbum: & uerbum erat apud Deum: & Deus erat uerbum. Postea descendit per ideam, & lucem nobis præstitam, ad diuina cognoscenda usque ad carnem ab ipso uerbo assumptam: Qualem etiam binum progressum obseruatum demonstrabimus in conuentū pertractando rerum diuinarum cum elementaribus, & inferioribus: A Deo enim per ternarium deuenitur usq; ad cœlos: & illuc conscenditur ab elementis per quaternarium: ubi conuenientes, & conducti numeri per alterutrum duodenarium constituunt: quo numero partitum est cœlum, & multifarie decoratum: ut suo loco (Deo fauēte) explicabimus: Quem progressum obseruāt ij duo præcipui philosophorum principes. Plato igitur Pythagoreorum. & antiquiorum sapientum uestigia prosequendo uolens describere mundi fabricam ab opifice per uiam numerorum exorsus est: De quo cum difficultate maxima (ut

Plato. — interdum — Tul. Cic. Apule. — Aristo. — Idem — Plato. Ioan. — Plato

ipse fatetur) inuento hæc profert: Vnam in principio accepit ex uniuerso portionem: secundam autem primæ duplam: & cætera quæ sequuntur. *Aristo.* *Arist autẽ (maximè in libro de Physico auditu) à principiis inferioribus, & elemẽtaribus exorditur conscendens per motus uarios usque ad primũ motorem Deum inuestigãdum.* *Plato.* *Plato iterũ ex oraculis, & ex iis, quæ ab antiquis uenari didicit, ex numeris iacit suæ doctrinæ fundamẽta: cum numeri rebus diuinis, terrestribus, & humanis domestici sint. Patet igitur, si quis prudenter conduxerit illum per ternarium diuinorum, & hunc per quaternariũ corporeum, & sensibilem ad duodenarium utrisq; cõmunem deueniens, illic eos conuenire faciet. Et (ut clarius loquamur) procedatur uia Peripatetica ab elemẽtis, & imis rerum principiis usq; ad cœlestem machinam, quæ uidetur: & tractatio erit de motu, generatione, corruptione, alteratione, augmẽto, diminutione, & motu locali usq; ad ipsum primum motorem quoniam sit. Sed de eius arcanis, de mundi genitura, de intelligentiis, & huiusmodi conticescant isti uenantes ueritatem per sensus: & ea relinquant illis, qui expurgatis oculis ipsa uiderunt: aut eadẽ suscepere ab his, qui uiderant: aut per similitudinem, & sacramenta numerorum procedant: quibus nihil est familiarius diuinis rebus. Eodem modo conducant negotium animæ (quãtum fas est) per suos sensus, relinquentes ea, quæ transgrediuntur Physicas metas, sapientibus diuinis. Et si aliqua inter eos uidetur dissonantia, à superioribus doctoribus remittantur fibræ: ab inferioribus autem contrahantur, & subleuetur sonus: sicut in instrumentis fieri solet: & inuenietur eorum cõcordia: Ad quã conducendam, operam, & industriam apponeremus: nisi negotium nimis nos à proposito nostro distraheret: quod est concordare non tantum sapientes, sed omnia quæ in machina ista continentur.*

QVOMODO VNVS PER VIGINTI *septem distendatur.* *Caput primum.*

MONADEM *in multitudinem diffusam omnibus sapientibus patet: Sed quomodo unitatis natura cum multitudine conueniat, & absq; discrepantia in ea cohabitet, hic nobis labor exanclandus est.* Neque alio quoquomodo conuenire potest, *nisi per unitatis harmoniam: quæ in multitudine comperitur.* Hinc Plato Timæum Locrum *imitatus animæ, & mundi fabricam describit per acceptam monadem: & per duplatas, triplatas, & quadriplatas proportiones usq; ad uiginti & septem, cubũ uidelicet primi numeri deuenit, addens omnia interualla repleta fuisse.* Quod ut faciant eius interpretes Proculus, Chalcidius, & posteri *senarium primum perfectum numerum unitatis loco collocant: quem eodem ordine duplando, triplandóq;, usque ad. 162. deueniunt: Et tunc interualla replent diapentica, diatessaronica harmonia, tono etiam, semitonio, & lẽmate: ut tota anima, totusque mundus harmonicus sit: & omnem contineat diuinam harmoniam:* Nam *primus, & summus monas in primum numerum, ternarium uidelicet diffunditur: qui si quadretur nouenariũ cõplet: Quo numero intellectuum separatorum ordines, cœli, elementariáq; omnia summa harmonia distribuuntur: ut infra demonstrare prætendimus: Qui numerus si ad cubum reducatur, uiginti septem illos supra memoratos reddit: Sed antequam gradus isti harmonici rerum distribuantur, materia prima (quam poëtæ* Chaos, *Græci* Hyle, & Hebræi היולי *id est* Hiuili *uel* Tobu *dicunt) præexigebatur: quæ cum numeratis non connumeraretur: sicut agens primum, & summus monas in aliorum numerum non uenit: quamuis per unitatem suam omnibus præstet, ut numerẽtur.* Hinc *sapiẽtissimè* Moses *ante rerũ fabricã productionẽ materiæ præmisit dicẽs:* In principio *creauit* Deus *cœlum, & terrã, materiã uidelicet utriusque: quæ postea formata sunt:* Nam *alteri formam tribuit secundo die, dum ait:* Sit *arachiba in medio aquarum, id est extensum uel expansum omnium cœlorum:* Vnde *sequitur & uocauit arachiba cœlos.* ~~Nec enim arachiba firmamentum est: ut habet traductio nostra~~ quod est.*: sed globus, & massa omnium cœlorum:* Quod *comprobatur in eo, quod sequitur:* Fecit Deus *duo luminaria magna, & stellas: & posuit ea in arachiba:* Nec *enim in firmamento, id est stellato cœlo posita sunt illa luminaria: sed unũ quodque in orbe suo: ex quo concluditur illud arachiba significare glomeratũ quid ex omnibus orbibus.* Terræ *autẽ formam tribuit tertio die, in eo quod ait:* Congregentur *aquæ quæ sub cœlo sunt in locum unum: & appareat arida: quam aridam uocauit terrã:* Quod *ut clarius exprimeret, supra dixerat:* Terra *autem erat tobu, quod chaos, uel rudis quædam massa, uel materia exponitur.* Sequitur ובוהו *uabohu, cuius significatum est,* Et *in quo ipsum scilicet formãdum inerat:* Nam *in materia omnia (ut triuia-*

Plato

Procul. Chalcid.

Moses

le est) potentia praeexistunt antequam in formas proprias explicētur. Intermedia igitur genera uigesimo septimo numero complentur: inter quae genera multa sunt interualla, harmonicis secundorum generum, & specierum numeris, aut gradibus complenda: & in specierum latitudine singularia eodem ordine, suáq; harmonia collocātur: Habet enim latitudinem quandam species ipsa: quāuis numero cōparetur: qui nullam uidetur habere latitudinem: Si tamen diligentius introspiciatur: partitur unitas quando tonus, qui ex unitatis excessu, nouenarij uidelicet ad octonarium generatur in semitonium: & illud in lemma dimidium uidelicet semitonij diuiditur, mutatis numeris minoribus in maiores. octo scilicet in 16. & 32. 9. uerò in 18. & 36, quod apud musicos commune habetur. Diuiditur itaq; numerus naturalis, qui est rerū proportio, quāuis uocalis nō diuidatur, nisi in superiorē numerū reductus. Tantum enim differt homo ab homine, & equus ab equo: canis quoq; à cane, ut necessarij sint gradus in ipsarum specierum latitudine. Viginti igitur & septem sunt prima rerum productarum genera in tres nouenarios distincta, supercœlestem uidelicet, cœlicum, & elementarē: Quorū concordiam harmonicam à Deo summo infusam (ipso fauente) declarare praetēdimus: Ex Archetypo enim ad Angelicū orbem, hinc ad sphaeras, & inde ad terrestre uolumen unitas illa omnia reddens consonantissima descendit: ut quicquid in unoquoq; est, itidem in reliquis suauissima proportione respōdeat, uocibus utique uitae energia canoris: Quas uitae uoces spiritus uitae à primaeua institutione

Moses. subministrauit. Hinc Moses ait: Et spiritus Elohim uolitabat super aquas, primordialia uidelicet rerū semina, ea confouendo, uitamq; unicā praestando suauissimam.

Paulus Deus enim (inquit Apostolus ex Arati sentētia) est in quo uiuimus: mouemur, & sumus, mediante illo spiritu, qui intus alit: & mente, quae agitat totā

Maro Ierem. molem rerū fabricatarum: ut antiqui dixerunt uates. Sed & ipse Deus per Ieremiam inquit: Cœlum, & terrā ego impleo. Quem spiritum, & quē Deū infu

Platonici sum cœlo, terraeque, fretoq; Platonici animā mundi dixere: ut nōnulli eorū clare profitentur: Qui mundi membra uiuificando, colligandóq; harmonica concor

Pytha. Anaxa. dia, concentus mundani instrumenti redderet cōsonantissimos. Hoc uidit Pythagoras: cuius studium in numeris, & his cōsonātibus inerat. Hoc innuit Anaxagoras: quando unūquodq; in alio, aut quodlibet in quolibet (ut irridendo dicunt Peripatetici) contemplabatur. Non quidem asinum in musca, aut elephantē in carduele, uel cœlum in pulice asserens: sed species uniuscuiusq; in alio mirabili affinitate repraesentatas, & eadem uniuersali uita uiuentes, & amica societate unitas: ut unius ad alterū per corruptionē, & generationē propriarum formarū facilis relinqueretur transitus, & Symbolū, existente eadem materia, & uita

Pythag. Acade. omniū: unde ad inuicem resultet proportionatus concentus: Sed non explicauit: quod nec clarè forsitan percepit. Pythagoraei autem, & Academici lumine diuino, & prophetico collustrati, quia ab eis fuerant edocti, qui illum spiritum à diuinis hauserant oraculis, id apertius tradiderūt. Ipsi autē diuini uates ad Sym-

positum illud Deificum euecti, ubi formæ, & exemplaria rerum concinna sua-uitate, unico sono in eodem unico uerbo respondent, clarè perceperunt concentũ illum: Quẽ in tam uaria membra mũdani instrumẽti diffusum hac crassiori car ne prægrauati sentire non possumus: nisi nunc unum, uunc alium modulum susci-piendo, omnes in mente colligamus: ubi harmonicum illum rerum creatarum ad inuicem, & cum artifice concentum aliquali suauitate percipiamus: unde ad cõ summatissimos hymnos cum matutinis astris subleuari possimus: & simul cũ ci-uibus illis, plenis faucibus in opificis laudes resonare. Sola enim (inquit Plato) philosophi, aut ueri sapientis cogitatio alas per crassiorem corporis molẽ de-missas recuperat: quibus ad supercælestia uolando per mundana hæc, & cæle-lestia, eorum modulos aliqualiter percipit: donec ueniat quod perfectum est: cui cedat, quod ex parte est. Proponemus itaque trium Enneadum concordiam: ex quorum una ad aliam ordinatis gradibus conscendentes ad Archetypum totius consonantiæ fœcundum deueniamus. Plato.

Quanto ordine à trino Deo per ternarium fiat in fabricata omnia pro-gressus. Cap. II.

PHilosophorum Pater, naturalisque ordinis, & concentus solertissi mus indagator Pythagoras, qui priorem in naturalibus nõ habuit, secundum non uidit, disciplinam suam non tantum ex Chaldæis, & Assyriis hausit, sed ex Hebræorum sapientia occultiori imbutus, tã tum ternario numero attribuit (sicut ab eius sectatoribus habemus) ut omnem Deitatis rationem, & consequenter uniuersum ternario perfici asserat: Crescit enim numerus omnis trino augmento, in longum uidelicet, latum, atq; profundũ, ultra quod non datur progressus. Dimẽsio insuper perfecta in corpore, eodẽ tri plici augmento consummatur, triplicíq; intersecatione, recto angulo. Nec enim plures recti anguli in aliqua figura possunt causari: quãuis obtusi & acuti ꝗplu rimi. Trina itaq; est productio numerorum, & quãtitatis cõtinuæ: Nam si unita ti addatur numerus, linearis fit: Et si punctum in longum protrabitur: lineam cõ stituit. Si uerò numerus crescit in latum, superficialis efficitur: & si lineæ adda-tur latitudo: in superficiem mutatur. Si iterum numerus in profundum deduca-tur: corporalis fit, solidus, & cubus. Et si latitudini profunditas adiungitur: cor-pus cõstituitur. Corpori autẽ trimetro, & numero cubo, nihil addi potest, ut Phi losophi omnes Pythagorei, & Mathematici docent. Hinc Aristo. hunc numerũ in principio sermonum de cælo celebrat: Habemus, inquiens, ternarium numerũ à natura: & sustinemus ipsum quasi legem, secundum quam uidelicet omnia di-sponantur. Hinc secundum eundem numerum tenemur magnificare Deũ rerum omnium opificem, & creatorem. Tribus etiam omnia spiritualia, & corporalia constant, principio scilicet, medio, & fine: quã trinitatem hauriũt ab illo super-excelso ternario: à quo omnia, in quo omnia, & per quem omnia: ut docet Pau-lus. Tribus insuper (ut Trismegistus ait) perficitur mundus: himarmene, necessi-

Pythag. Chaldei Assyrii Pythag. Mathe. Aristo. Paulus Trisme.

tate, & ordine: quæ sunt, causarum conuentio ad inuicem, executio uel fœtura,
Sapiens *& fœturæ debita distributio: Tribus etiam (ut sapiens ait) Deus mundum dispo-*
suit, numero, pondere, & mensura: Quibus omnia superexcelsæ trinitatis ge-
rant uestigium: Numerum enim ab illa summa unitate, & fonte omnium nume-
rorum habet: Pondus ab illa sapientia, quæ omnia librat: Mensuram ab illo arti
Magi *ficis spiritu, qui unicuique conuenientem portionem tribuit. Hinc Magi tres prin*
Plæo *cipes super mūdum opinabantur, Oromasim, Mitrim, & Araminim, id est Deū,*
Mentem, & Animam. Dei enim excelsi proprium est unitas: Mentis uel sapien-
tiæ ordo, uel pondus: Animæ autem, uel spiritus mensura, & motus. Quod Pla-
to per ænigmata ad Dionysium Regem percurrit, dum ait: Circa omnium Re-
gem cūcta sunt, ipsius gratia omnia, ipse pulchrorum omnium causa. Omnia nā-
que sunt circa Regem eius unitate connexa: & ipsius gratia omnia ponderata
sunt: & ad ipsum cuncta ordinata: & ipse omnia numerando, & proportionan
do pulchrorū omniū est causa tam efficiens, q̄ finalis, & regens, & sustentans,
Orph. *principiū uidelicet, mediū, & finis omniū: ut Orph. antea decātauerat: & Plato*
Plato. *iterū repetit in epistolis: Omnia, inquiens, ab ipso proficiscūtur: & illum repe-*
tunt: atque in eo quiescunt: & sustentantur: A patre enim omnia tanquam à pri
mo fonte proficiscuntur: & in filio tanquam in domo per ideas resident: Cuius
Thē. He. *filij, & sapientiæ diuinæ sigillum (ut habetur in Theologia Hebræorū) est ב,*
bet, aut bait, quod domum significat: Omniáque per spiritum sanctum in formas
proprias explicata sunt: unde totum opificiū ab אלהים elohim confectū describi
tur: Quod nomē nō est plurale (ut aliqui existimāt) sicut ipsius punctatura indi
cat, sed singularis existens in bina, id est intelligentia, quæ spiritui sancto attri-
Ecclesia. *buitur. Hinc in Ecclesiastico dicitur: Et spiritu intelligentiæ replebit illū. Quā*
Hermes *trinitatē etiā Hermes sub ænigmate sphæræ docet, dū ait: Deus est sphæra: cu-*
ius centrū, id est, Pater est ubiq; p̄ suā potentiā: circūferētia uerò .i. sapiētia, &
Filius Dei nusquā: quia capi nō potest, & omnia circūplectitur: ut in eodem Ec-
Idem *clesiastico legimus: Gyrū cœli circuiui sola, & in profundū abyssi penetraui.*
Relatio uerò mutua utriusq; centri uidelicet, & circūferentiæ spiritum & a-
morem reciprocū resignat. Hinc à trino Archetypo emanare nō debuit fabrica,
Pytha. *nisi trina, & triquetro ordine, & numero sonora: ut Pythagorei, Platonici, &*
platonici Boëtius. *Boëtius differunt. Non enim omnis numerus harmoniæ cōuenit, sed suis consonā*
tibus p̄portionibus coaptatus. Ternarius itaq; simplex Deo simplicissimo attri-
buitur: q̄ summa unitas existēs in tres tamē diffunditur hypostases, modo quidē
inexplicabili, quāuis multi explicare conētur. Ternario uerò quadrato, aut su-
p̄ficiali distribuuntur tres enneades: ut sint nouem intelligētiarum ordines, nouē
cœli, nouēq; genera corruptibiliū, & generabilium: Quæ omnia decimo nō sine
mirabili sacramento (ut suo loco declarabimus) perficiuntur. Ternario autē cu-
bo, uel solido complentur omnes simul enneades: In quo omnes musicæ propor-
Plato. Procul. *tiones concluduntur: ut innuit Plato: & Proculus longa serie differit.*

Quomodo Angeli per nouenarium nostrum simplici ternario correspondentem distribuantur. Cap. III.

NOuem esse Angelorum ordines, siue gradus apud Dionysium, Iamblicum, & ~~nouitiores~~ Theologos exactissimum est: Et nouenario numero (non quidem simplici, sed aliquo modo composito) consummantur: Quia, & ipsi ab intellectu simplicissimo seiuncti (unde separati intellectus tam à philosophis, quàm à sapientibus Hebræis dicuntur) aliquam compositionem admittunt: quia in eis est essentia, & uirtus ipsos perficiens: uel materia (ut inquiunt) Metaphysica & forma. Nec enim recedentes ab actu puro sunt penitus, à materia expoliati: cum in latitudine rerum pateat, quòd quicquid ab actu puro recedit, ad materiam necessario declinat. Vndè Dionysius de Angelis doctor præcipuus asserit ipsos immixtos esse, materiæ uidelicet. Verum quia in ipsis gradus sunt perfectionis, Deo proximiores primo ternario distribuuntur, expressiorem simplicis ternarij gerentes imaginem: Sequẽtes uerò duplato: Et ultimi tertiato ternario concluduntur. Primi itaque expressiori imagine trini Dei gaudentes diffusionem illam summæ monadis, in trinitatem repræsentant: Deus enim & Pater omnium habens essentiam intellectui suo obiectam (quæ à Theologis memoria fœcunda dicitur) se ipsum intelligendo sapientiam, aut uerbum, uel ~~cognitionem~~ imaginem suiipsius gignit, quæ filius dicitur. Hinc ille patris sibi nomen comparat: Producta nanque sapientia, cum sit producenti simillima, & ab eo naturali progressu emanans, filij sortitur nomen. Amor autem pullulans ex utriusque cognitione: qui summum bonum sunt, spiritus, nexusque utriusque nominatur: Cui amori parentem cùm prole connectenti ordo correspondet Seraphicus. Cherubicus uerò plenus sapientia, & decore, summæ sapientiæ respondet, & filio: qui patris est complacentia, & rerum omnium decor. Throni uerò ipsi Patri inseruiunt, in quibus sedens gloriatur continua uerbi, & spiritus productione: In quibus & mũdũ diiudicat, ut in psalmo legitur: Parauit in iudicio Thronũ suum. Ad quem etiam Filium aduocat, omnimodam iudicandi tribuens ei potestatem: ut in Apocal. ipsemet perhibet: Ego, inquiens, uici: & sedeo in Throno Patris mei. Sed cum summum bonum in alios facilè se diffundat: hinc & alium triplicem ordinem, quo ad creaturas producendas, nec non & gubernandas se haberet, produxit: Quibus ordinibus, & ministris, tanquam magnificus opifex, & princeps, operari & regere statuit. Sed unum hic præcauendum est: quòd Deus (ut in hoc Augustinus, & tota Theologorum schola conueniunt) semper trinus, & indiuisus operatur ad extra: ut nunquam aliqua personarum sine cæteris operetur: Quod & exẽplis cõprobatur: habemus (inquit Origenes) à patre, ut simus: A filio, uel uerbo, rationis uel ordinis communionem: Vitam uerò à spiritu uitæ, qui rotis incumbit mundanis, & supercælestibus. Quia igitur dat Deus Pater omnibus, ut sint, Dominus omnium merito dicitur: de quo in sacro eloquio legitur: Do-

Diony. Iambli. Theolo.

Diony.

Apocal.

minus uniuersorum tu es. Hinc ei dominationis ordo respondet. Et quia præest debito ordine & potestate, quam tribuit filio: qui ait: Data est mihi omnis potestas in cœlo, & in terra. Potestates nominantur, qui exequuntur ea, quibus præsidere filio datum est. Et quia dat uitam, constantiam, & sanctimoniam omnibus rite dispositis per spiritum sanctitatis, & uitæ alius ordo exquirebatur, uirtutum uidelicet: per quas conducerentur omnia ad ueram uitam, & sanctimoniam. Et hoc est, quod Psalmographus canit: Spiritū oris eius omnis uirtus eorum. Et quia trinus trina se communicat ratione, trinarióque ordine: ideo curauit producta omnia (maximè hominem, cuius causa facta sunt omnia, & in quo omnia continentur) trifario gradu regere. Distinxit nanque hominum genus per gradus superiores, & inferiores: partitusq; est, & distribuit regna, & prouincias: quibus iußit præferri aliquos in spirituali, alios uerò in ciuili regimine. Quibus prouinciis, & regnis principatuum ordinem præposuit: Archangelos autem principibus, & prælatis: Angelum uerò unicuique homini unum resignauit: ut rectè sentit Hieronymus super illud summi Principis: Angeli eorum semper uident faciem Patris mei, qui in cœlis est.

Matth. · Hieron.

Sicut Deus descendit in nos per tripartitum Angelorum ordinē, ita nos per eos in Deum conscendere possumus. Cap. IIII.

Diony.

Notißimum est apud Dionysium non modo intelligentias inferiores, sed etiam nos illuminari, purgari, & perfici à superioribus: Quibus si assentimus, facilè ad Angelorum gradum, & ordinem nobis proximiorem conscendimus: Ex quo rectè agendo, & expurgati aliis merito præferimur, & de nobis Archangeli, id est principes Angelici curā habent: Inter quos prælatos, & subiectos principatus intersunt, ut hos subiiciant, illos autem euehant ui quadam occulta: Quam & si neuter eorum percipit, sentit tamen subditus iugum quoddam præsidentis: à quo facilè se absoluere nequit: imo timet, & reueretur uim illam: quam prælatis principatus influunt: prout ipsi hauriunt à terrifica sede diuinæ maiestatis. quæ ~~in aquilone sita~~, terrificis legibus & igneis omnes tam angelicas, quàm humanas mentes sub iugo seruitutis ligat: Quarum transgreßio malum culpæ: & punitio malum est pœnæ: ut Ieremias spiritu diuino subuectus uaticinatur: Ab aquilone panditur omne malum. Vnde ille homicida, qui ab initio in ueritate non stetit, peruicaci arrogātia prorupit dicens: Ponam sedem meam ad aquilonem: & ero similis altißimo, princeps uidelicet malæ, & confusæ syluæ: sicut ille principatur in regno pacis, & quietis: Inde mundi, id est rerum seiunctarū à Deo princeps sæpius à uerò principe nominatur: ut in Euangelio, cuius titulus est secundum Ioannem: Venit, inquit, princeps mundi huius: & in me non habet quicquam. Et iterum ait, cum de triumpho quem de ipso erat reportaturus dissereret: Nunc Princeps mundi huius eiicietur foras. Et ad eandē aquilonarē partem mortales, dū legem transgrediuntur, se se conferunt ut inde reportent

Ieremias · Ioan.

suæ transgreßionis pœnam: ubi pauefacientes filij elohim, id est iusti iudicis Dei seuere diiudicant: & iudicium acerrimè exequuntur: ut dæmonibus, & hominibus timorem illum Dei incutiant: quem pahad פחד *Hebræi dicunt: De* Iahacob
quo Iahacob *horum sacramentorum magister loquens cum socero* Labam *Arameo dixit:* Nisi Deus patris mei Abraham, & timor patris mei Isahac affuisset mihi, forsitan nudum me dimisisses. *Et iterum:* Iurauit Iahacob per timorem patris sui Isahac: *Cui uim Deus præstauerat ab illo tribunali roboris, &* Idem
iustitiæ: sicut patri Abrahæ ab austro misericordiæ & pietatis: Quorum Symbolo decoratus Iahacob sedet in medio solio gloriæ. Ab aquilone igitur omne malum, & transgreßionis, & iustitiæ punientis procedit seueritate, & terrore quodam, quo inferiores in præsidentium timorem inducantur. Nónne princeps est homo cæteris hominibus similis? Quomodo eum timerent, & reuererentur cæteri: nisi terror Diuinus eum eueheret: & cæteris timorem incutiens eos deprimeret: ut ipsum tanquam principem reuererentur? Quod totum per principatus istos summus princeps exequitur. Præsidentia autem omnis deformis nimium habetur: nisi is aßistat ornatus, & decor in præsidente: quo merito aliorum princeps habeatur: Ideo & superiorum ministerium præsidenti necessarium est, quo excutiantur impedimenta, uitia uidelicet, & corporei mundi uoluptates: Et hoc uirtutum ordo efficit: Quorum fauore comparata constantia, & robore fortes contra uitia, & effœminantes uoluptates efficimur. Sed ut & contra has aëreas potestates inuidiæ, & maliciæ plenas præualeamus, etiam potestatum præsidium nobis necessarium est: ut cum Eliseo dicere poßimus: Plures sunt nobiscum, quàm contra nos. *Ne etiam mundanis affectibus præpediamur, sed dominemur omnibus ipsis, aßistunt sua uirtute intelligentiæ: quæ dominationes dicuntur: Quorum fauore corpus in seruitutem redigere ualeamus: & terram submittere, iuxta* Imperatorium decretum, *quo dicitur:* Replete terram: & submittite eam. *Omnium itaque inferiorum obtento dominio, restat, ut ad Deum conuersi ipsi soli uacemus: Quod fieri potest, si memoria supercœlestium per thronorum subsidium retineamus, contemplemúrque eadē illustratione cherubica, & cognato, parentíque summo per ardorem seraphicum conflati uniamur: Vndè sicut per Angelicos gradus summus opifex in nos descendit sua uirtute, & illapsu: sic etiam per eosdem ad ipsum, à quo processimus, redeamus. Nec prætermittam ea, quæ* Augustinus *de hoc regressu in Deum eisdem gradibus pertractat. Et primo quatuor affectus, timorem uidelicet, dolorem, gaudium, & spem connumerat: Quos ab irascibili & concupiscibili procedere existimauit: quibus addit sensum, imaginationem, rationem, intellectum, & intelligentiam, quem nouenarium nouem Angelorum ordinibus coaptans, totum hominem in Deum deducere conatur: quamuis hoc prudenti lectori relinquat perficiendum: ut tamen ex eodem colligere possumus, sensus Angelis, qui nuntij dicuntur, resignat: sicut & ipsi sensus corporei nuntij*

F ij

sunt uirtutum interiorum intellectus uidelicet, rationis, & sensuum animæ imaginationem, quæ plusquam sensus percipit, Archangelis coaptat: Virtutibus timorem: Potestatibus dolorem: Qui enim metu uitiorum, confortatur interiori uirtute dolendo de peccatis, potest cum potestatibus demones ~~effugare~~ uincere: & cum uirtutibus ~~miracula~~ egregia facere: Principatibus rationem respondere facit: Quia sicut illi præsunt spiritibus: sic ratio sensibus, atque affectibus: Dominationibus amorem, siue gaudium: Rectè nanque aliis dominatur, qui omnes amat: & de eorum profectu gaudet. Thronis intellectum, qui sedes Dei dicuntur: Et intelligentiam Cherubinis tribuit: qui tãto perfectiori scientia pleni sunt: quanto Dei maiestatem familiarius, lucidiusque contẽplantur: Intelligentia nanque animæ uis est, quæ immediatè Deo supponitur. Seraphinis autem spem æquat: cum ipsi conducant in Deum: qui est spes omnium finium terræ.

De Intelligentiarum Authore. Cap. V.

Opportunum existimaui, antequam progrediamur, inuestigare quis Auicena *fuerit separatarum mentium progenitor, id maximè, cum grauissimæ authoritatis uiri Auicena, & alij asserere ausi sint, primum omnium parentem Deũ unam tantummodo produxisse intelligentiam, eo quòd idem semper eodem modo se habens, non potest (ut ratio naturalis indicat) producere diuersa. Hinc ad unam tantummodo intelligentiam Dei fœturam coartabant: Quæ à Deo producta ad primam mentem conuertebatur: undè secundam producebat intelligentiam: Et intelligendo seipsam, subsequentem adgenerabat, animam uidelicet primi orbis: Intelligendo uerò operationem suam, in ulteriorem producendã procedebat: Et sic deinceps uariata causa in substantia, & operatione uarij producebantur effectus. Huic sententiæ facilè manus dare possemus, si primus opifex ad unum tantum effectum producendum coartaretur: Quod uel imaginari de uniuersi Progenitore absurdissimum est: cum ei non particularis, sed uniuersalis correspondeat effectus, mundus uidelicet unicus, & unicum esse omnium rerum: quia prima rerum productarum, est esse, inquit Proculus: ut rectè sensit Parmenides, & Melissus, & cum eis Plato in Parmenide, & Timæo: quamuis Aristoteles contra illorum sapientum uerba, & non sensa, frustra laboret. Hoc igitur uniuersum tanquam animal quoddam unicum quidem in se, in membris uerò diuersum ab unico parente progenitum est, unicáque uita uniuersali uiuit. Sapientes uerò catholici nostri alijs telis contra huiusmodi congrediuntur, asserentes artificem summum in opus exire nulla naturali lege ligatum, sed liberum in quodcunque opus uoluerit omnigena uirtute, omnimodáque fœcunditate plenissimus: Nec is aliqua impulsus necessitate, sed insita beniuolentia exiuit in opus externum: quamuis etiam hi penè blasphæmè ~~[illegible]~~ opinentur primam causam necessariò agere, & eandem semper eodem modo se habere: Non inde tamen sequitur: quòd non possit producere nisi unicum effectũ: cũ ab eodem sole, qui semper idem existit,*

Procul. Parmed Melissus Plato. Aristo. Theolo.

& ab eadem terra quæ in æternum stat, nulla interueniente uarietate, nullóque excolente uarij producantur effectus, herbæ uidelicet, flores, & illa, quæ terra ipsa putrefacta solari uirtute producuntur. Et si dicent: Coagentibus alijs particularibus causis, conducuntur effectus uarij: hoc reliquerunt probandū an uarietas hæc à diuersis causis, uel ab eodem sole multigena uirtute fœcundo procedat. Quāto magis: primus, & uerus Sol, de quo Trismegistus merito philosophorum pater his uerbis deponit. Deus meus existens utriusque sexus fœcunditate plenissimus, uita, & lux, uerbo suo mentem alteram opificem peperit, filium uidelicet omnibus ideis fœcundum, & exemplaribus rerum faciendarū, quæ in ipso tanquam omnium uita præexistebant. Omnia nanque (ut Mercurius prosequitur) in Deo sunt: non utique ut in loco posita, sed in mente collocata: ex qua omnia producens omnium dicitur parens. Hic solus à naturæ legibus solutus, nullo præsupposito subiecto, nulláque materia, omnia, & etiam materiam ipsam sua plenissima fœcunditate produxit. Causa uerò subsecundaria, aut naturalis (ut aiunt) subiectum, & materiam à Deo productam exquirunt, in quam agant: Et in his locum habet, quod Peripateticorum princeps deponit: communi uidelicet acceptione animi cōsentaneum esse, ex nihilo nihil fieri. Hinc Augustinus Latinorum Theologorum merito pater cum tota huiusmodi familia aperta uoce asserit Angelos nullam omnino posse creare naturam: Et quòd non magis Angeli sint rerum creatores, quam agricolæ frugum: Quam sententiam munire studuerunt recentiores Theologi, Aegidius Romanus, Henricuss Gandeuensis, Ricardus, & acerrimè Ioannes Scotus, quæ omnia in suis libris legenda relinquo. Hic summa admiratione obstupeo, quoniam tanti uiri negēt Deum omnium opificem: & quòd nihilominus secundariæ causæ ex nihilo producant contra eam philosophiam, quam profitentur: in qua celebriores asserūt: nec ab ipso summo opifice mundum, aut aliquid ex nihilo productū fuisse: Qui autē ueritatis lumen suscepere, solum Deū omnium authorē profitentur. Mūdi totius (inquit Alcinous Platonicus) deorum & dæmonum author est: atque id uniuersum uoluntatis diuinæ munere nunquam in posterum dissoluetur. Plato autem ipsum bonum summum causam esse substantiarum separatarum, & earū durationis præsupponens sic ipsum introducit ad eas exorsum: Vos quidem non immortales, nec omnino dissolubiles estis: non tamen aliquando dissoluemini: Nā si omnia quæ constituta sunt, destrui possunt, atque dissolui: quæ rectè constituta sunt, & bene se habent dissoluere, atque destruere, ~~praui animi est, & sibire pugnantis~~ non decet. Mercurius quoque cum de planetarum præsidentibus ageret, inquit: Deinde septem fabricauit gubernatores: & sic omnia enumerat à Deo producta. Nec opinandum est in tanta uniuersi consonantia plures fuisse progenitores, pluresque esse regentes, pluráque ex seipsis constare: Quia inde confusio, dissonantia, & ex consequenti facilis dissolutio esset in uniuerso.

Trisme.
Tercu.
Augusti.
Aeg. Ro.
He. Gā.
Ricardus
Ioā. Sco.
Alcinous
Plato.
Mercu.

Quomodo secundo quadrato ternario cœlos fabricauerit opifex. Cap. VI.

EOdem numero, eisdem gradibus summus moderator cœlos distribuit, secundo uidelicet nouenario: ut antiquorum, & communis opinio censet: quamuis nouitiores nonnulli decimum asserant non percipientes quomodo saluetur in octaua sphæra motus, quem trepidationis dicunt sine decimo circulo: Nec eis uidetur consentaneum, ut ipsa octaua sphæra, quæ tribus motibus uoluitur, annexa sit primo mobili: quod uno tantum gyro conducitur: Habet enim ipsa motum diurnum ab oriente in occidentem supra polos mundi: Habet & ab occidente in orientem supra polos zodiaci, aut signorum, quibuslibet centum annis gradu uno, ut Ptolemæo placet: Sed (Ptolem.) *in sexaginta, ut alij asserunt: Habet & illum assertum motum trepidationis: unde opinantur esse nonum cœlum: quod moueatur tantum duplici motu inter ipsam, & primum mobile: quod unico tantum motu reuoluitur: ut ordine debito reducantur omnia in primum mouentem: qui unico motu gyrando cætera omnia rapiat secum regulari, & ordinato circuitu: Et seruetur, quod docet Aristoteles* (Aristo.) *in superiori philosophia, necesse uidelicet esse omnia debito ordine in illud reduci, quod ipsorum causa est. Verum cum octo conspiciantur orbes: & armilla, & aliis instrumentis cõprobentur distincti: & ultra hos nonum esse (quod primum mobile Astronomi, sed alij,* ~~*nescio qua ratione*~~*, crystallinum uocant) ratio* (Astron.) *manifesta concludit. Hos admittimus: decimum uerò cum nihil habeat pro se, nisi ut motus ille trepidationis assertus saluetur, non admittimus: cum alio modo saluari poßit. Saluantur quidem (ut instrumento prospexi, & experientia clarißimã cõprobaui) omnes motus ipsius octauæ sphæræ sub illo nono circulo absque decimo. Nec latuisset hic decimus orbis Ptolemæum, Hermetem, Aratum, & alios antiquos solertißimos cœlorum, & motuum, & aspectuum eorum* (Ptolem. Hermes Aratus) *inquisitores: qui contenti sunt numero nouenario. Sed quia Theologi decimum asserunt, quod empyreum uocant, uitale, igneum, atque diuinum: ubi recipiuntur, qui diuiniorem duxerunt uitã: ut Plato, & sui Academici (Plotinus maximè in eo quem de mundo ædidit) cum nostris theologis consentiunt: Ideo dicimus:* (Plato. plotinus) *esto quòd decimus dicatur, tamen propriè cum istis nouem minimè numeratur: Quia isti mobiles, illud autem stabile: Isti ex una materia, illud ex alia: Quod à Mose omnium philosophorum, theologorũ, & prophetarum facilè princeps, imo ab ipso rerum Opifice discere possumus: Vbi à Mose rogatus ut secum* (Moses.) *inhabitaret: & continuis oraculis instrueret: quæ ad conducendum numerosißimum populum, & ad legem tradendã exquirebantur: Veniam, inquit, sed fac mihi arcã ligneã: quæ uidelicet mundi, in quo habito, typũ gerat: Quã cubito cum dimidio consummabis, nouem uidelicet palmis: Cubitus enim sex palmos continet: dimidium uerò cubiti tres palmos: Quibus nouem cœlos representaret. Decimum autem scilicet coopertorium, ex auro fieri iußit, materia quippe multum à ligno distante: Quod decimum cum illis nouem non plenè connu-*

meratur: sed principium est alterius combinationis: Nam denarius, quamuis primos numeros compleat, est tamen denariorum principium: sicut centenarius denarios perficit: & est millenariorum exordium: Sic & cooperimentum illud (quod propitiatorium uocant) arcam terminans melioris rei principium præbebat: Nam super illud insidebant cherubini: unde propitiationes habebantur: Sed in arca lex, manna, & uirga profundo mysterio stabant recondita. Pari modo & empyreum cœlum, quamuis nouem cœlorum numerum compleat, est tamen rerum spiritualium, & diuinarum principium, Angelicam, diuinámque naturam redolens: ut sit proportionatum locatis illis: Sic & omnia decima, nescio quid diuinum habentia, à Deo tāquam propria exiguntur simul cum primitiis: ut principium numerorum, uel rerum primordia, & fines, uel decimæ illi reddantur: qui principium & finis est omnium rerum. Nos autem de naturis separatis, & his quæ connumerata adinuicem conueniunt tractare prætendentes, eas, quæ tanquam illarum perfectio cum perfectiori connexæ inferiora in illud perfectum conducunt, omittemus: De qua unione cuiuslibet enneadis in suū decimum perfecta earum enneadum concordia (Deo fauente) differemus. Nouem itaque sunt cœli, Mobile primū: per quod primus motor omnia mouet: Postea stellatum cœlum, per quod opifex in numerosa instrumenta rerum efficiendarum se diffundit: Et per septem ministros præcipuos exequitur: quibus insident septem illi præcipui spiritus, aut intelligentiæ: Qui ante thronum Dei existentes fruuntur præsentia: & in facie illa diuina, tanquam in speculo omnia complenda speculantes ad nutum principis eadem omnia exequuntur: Quorum nomina (si doctoribus Hebræis credimus) hæc sunt: Saturno præest Zaphchiel: Ioui Zadchiel: Marti Camael: Raphael Soli: Honiel Veneri: Michael Mercurio: & Lunæ Gabriel: Qui per cœlos, tanquam per instrumenta, coaceruatis omnium stellarum & signorum influentiis, operantur in hæc inferiora concurrendo ad metalla, lapides, plantas, & animalia producenda: Sed potissimè ad omnia quæ in homine sunt: & ad eundē spectant: siue bona, siue mala uideantur: Sed quomodo malum, uel bonum operentur, aliqualiter percurrēdum cēseo.

Quomodo planetæ, aut stellæ operentur in inferiora bonum, uel malum. Cap. VII.

STellas influere bonum & malum, & Ptolemæus & omnes, qui astrologica pertractāt, asserunt: Datur per Saturnum firma, & inconcussa prudentia: A Ioue recta iustitia: A Matre constans robur, & fortitudo: A Sole feruens charitas, & amor: A Venere delibatiua, & suauissima spes: A Mercurio penetrans fides: A Luna, (quæ est in motu facillima, & in nullo pertinax) moderata temperantia. Nec planetæ isti, tanquam harum uirtutum fontes, aut domini supra enarrata influunt: sed corpus & eius uires disponendo, facilè ad prædictarum uirtutum incrementa cōducunt: dummodo animus uires illas moderando disponat ad consequenda Proplema

ea, quæ omniũ bonorum largitor per ſuos miniſtros, aut inſtrumẽta influere decernit. A Saturno iterum tanquam à grauiori, ſublimioríque fautore ad ſecretiora trahimur uidelicet Theologica, atque diuina, ſecretiorem philoſophiã, occulta utriuſque naturæ: & ad cumulum omnium rerum cõgregandarum, temporalium uidelicet & diuinarum diſpoſitione quadã conducimur: ſine quibus nemo utique magnus eſt: Quid enim erit doctor, niſi ſententias multas collegerit? Quid Imperator niſi aggregauerit pecunias, copias, amicitias, & uirtutes, quibus merito præfici debeat? Quid Sanctus, niſi meritis, & gratiis multiplicibus conſtipetur? Per Iouẽ debito temperamento conducti legem cõdimus, & ſeruamus: ſubminiſtramus quod æquum eſt: ſubiectos pacifico ordine & tranquilla quiete debita prælatura gubernamus: nè deteriores ſimus apibus, gruibus, camelis, capris, & cæteris huiuſmodi, quæ ſuum ducem cognoſcunt. A Marte uim habemus, & impetum ad opus perficiendũ: ut fortunati ſimus in operibus: Nã fortunæ cauſa eſt naturæ impetus, ſi rectè ſentit Ariſt. ubi de bona, & mala fortuna ſcripſit. Venus leporẽ, & feſtiuitatem præſtat, & amorem: quo agitati quæcunque ardua cum delectatione perficiamus: quia delectatio opus perficit: Nec enim laborẽ in perſcrutandis rebus naturalibus, atq; diuinis ſuſtinere poſſemus, niſi adeſſet amor: Quo recreati ſupprimimus afflictionem, quã affert cogitatio aſsidua. Nec mercator in augendis pecuniis, aut qui præſidentiã ambiunt, ſufferrent labores qui in huiuſmodi perquirendis occurrunt: niſi rerum acquirendarũ amore conſolarentur. Mercurius prõptos, acutos, & ſolertes ad omne opus reddit: ſed ad ueritatem potiſsimè indagandam, acquirendámq; eloquentiam, muſicam, & gloriam. Luna in his omnibus propinquiorem, & uariũ motum præſtat, ut homini tanquã fini, & mundi cœleſtis & ſupercœleſtis typo omnia ſuperiora membra reſpondere faciat. De Sole nihil particulare dicam: qui omnibus uelut gallus (cui moriens Plato ſe debere dixit) dat fœtum, operationem, & uitam ſicut charitas, quam ſibi accommodauimus, omnes uirtutes ueluti uita, & forma decorat: Malè autem diſpoſitis omnia cedunt in malum. Hinc Triſmegiſtus cũ de his ageret, quos diuinum illud (quodcunq; fuerit) abiens dereliquit, reſiduum uidelicet ſenſibile, & animale concedẽs dæmoni, His, inquit, iraſcendi, atq; appetendi uires in naturam abeunt ratione carentem: Et primæ dehinc zonæ creſcẽdi, atq; decreſcendi officiũ reliquit: Secundæ machinationem malorũ, ocioſũmq; dolũ: Tertiæ ocioſæ concupiſcentiæ deceptionem: Quartæ imperioſam, atq; inexplebilem ambitionem: Quintæ prophanam arrogantiam: & audaciæ temeritatem: Sextæ occaſiones diuitiarum prauas, & ocioſas: Septimæ mẽdacium inſitum: Et ſic animus relictis inferioribus, aut animalibus conditionibus dæmoni, & malis influxibus, harmoniæque motione exutus, tanquã diuinum ad octauam naturam reuertitur uim propriam repetens, unáq; cum illis, qui illic ſunt, patrẽ laudat: Quod & Salomon innuit dicens: Spiritus redit ad eum: qui dedit illum. Reliqua omnia uanitatibus ſubiecta relinquuntur, ex quibus ſatis reſeratum ha-

Ariſtote.

Plato.

bemus,ſphærarum influxus malè diſpoſitis nocere: A quibus diuinum, quod ipſis inerat: abſceſsit. Sed illo ſtante influentiæ omnes cedunt in bonum: quæ adhuc clarius explicabimus.

Vndè proueniunt mala, an influentiũ malitia, an ex mala diſpoſitione recipientis. Cap. VIII.

CVm ſummus opifex omnia, quæ fecerat uiderit ualde bona: nõ ſine admiratione, & proſternatione animi audimus tot mala, quæ de ſyderibus Dei optimi miniſtris aliqui aſſerũt decernentes planetas (quos maliuolos dicũt) potius ſceleſtos quàm cœleſtes: quòd Saturnus uidelicet omnes deuoret filios, quatuor exceptis: ꝙ aliquo infortunio moleſtatus ſit uorax, tenax, difficilis, exilium, diſcrimina, dolum, nequitiam, proditiones inducens, uiolentiam inſuper, captiuitatem, damnationem, perfidiã, pertinaciam, iram, omnĩſque boni odium, metum, anguſtiam, dolorem, funera, luctũ, orbitatem: Item maleficia, furta, ueſpillones, polinctoreſque, & magos faciat. Et de Martis ſignificatione Firmicus ille Maternus ſua prõpta eloquẽtia hæc ꝓhibet: ꝙ eſt ꝓditio, pugna, cædes, audacia, temeritas, elatio, ſeditio, cõtrouerſia, prædæ, inſidiæ, latrocinia, uulnera, captiuitates, fugæ, difficultates ꝑfidiæ, obſcœnitas, incautus amor, facilis offenſio, uaria cogitatio, nullum conſilium, uiolenti principes, feroces, inhumani, alienæ ſemper cædis appetentes, periuri, doloſi, inconſtantes, maledici, incompoſiti, omnia contaminantes, omnia polluentes: Significat etiam deformẽ, inuerecundum, partubus pernicioſum, aborſum puerorum: Et in quacunque cœli parte ſemper aliquid minatur mali: Si in ariete, facit fures, clamoroſos, fraudulentos: In Tauro, audaces, temerarios, obloquutores, quibus fas & nefas iuſtum ſit: dummodo ſuam expleant libidinem: In Geminis, malitiæ deditos, & occulta facinora uigili ſagacitate perquirentes: Et ſic de aliis ſignis proſequitur. Pari modo & de domibus: ut ſi fuerit in horoſcopo facit callidos, audaces, furioſos, diſsipatores patrimonij: Si in ſequẽti domo, maxima adhuc decernit mala, magna infortunia, alienos à parentibus, & à domo ſua ſemper peregrinos, uulnera, uincula: Et ubicunq; fuerit, ſemper eũ indefeſſò ſermone calumniantur. Cui adſtipulatur quod Ptolemæus antea dixerat: poſt quẽ Alcabitius, & Albumaſar: Quorũ alter aſſerit: quòd etiam abſq; mala irradiatione oppreſsiones maliuolas, effuſionẽ ſanguinis, & multa facinora perpetrat: Alter autẽ iis inſequitur calũniis: quas paucis uerbis explicare nequit. Omittã, q̃ de Mercurio, Ioue, Venere, & Luna aſſerũt Mathematici, & poëtæ: Quod Iuppiter uidelicet, & Mars uenereo turpiq; congrediantur accubitu: & multa nefanda perpetrent: In cõgreſſu maximè Martis cum Saturno, Phaëthonte, Stilbone, Phoſphoro, uel Luna: cũ quorũ quolibet aliquid mali ſemꝑ cõminatur, ꝑcuſsiones uidelicet ferri cum primo, æris cum ſecundo, nummorum aureorum cũ tertio: Et ſic de aliis proſequitur. O bone Deus quid feciſti? Quomodo ſunt cunctã bona, quæ fabricaſti? Cur tam malos præſides nobis præfeciſti? Quis tutus

Firmicus

Ptolem. Alcabi. Albu.

erit à tot sceleribus? Quis immunis à ministris cœlestibus, imo potius scelestis? Nec mirum, si qui horum cognitionem profitẽtur, tot mala in mundo quotidie sequutura prædicunt: cum ad ea perpetrãda cœli, sydera, uel præsidentes Angeli nos conducere uideantur. Qui autem non scioli, sed ueræ sapientiæ dilectores
August. *existunt: aliter penitus sentiunt: Ab auribus omnium (inquit August.) repellendæ sunt huiusmodi stultitiæ: non solum eorum qui ueram religionem tenent: sed etiam eorum, qui Deorum quorũcunque uolunt esse cultores: Hæc enim opinio quid agit aliud, nisi ut nullus colatur, aut adoretur Deus? Magnam quippe cœlo iniuriam faciunt: cum ibi, uelut in clarißimo senatu, & splendidißima curia*
Orige, Hiero. Ambrof. Augusti. *opinentur scelera facienda decerni. Citare quoque possem Origenẽ, Hierony. Ambrosium, & quamplurimos ex nostris: qui cum August. consentiunt: Sed cũ apud superstitiosos minus faciat christiani authoritas, ueniamus ad externos: imo ad eos, qui præcepta horum prognosticationũ præcipui tradiderunt: & cõprobabimus ipsos dogmata sua aliter tradidisse, quàm uulgus & turba sciolo-*
Ptolem. *rum existimet. Legatur Ptolemæi contextus in principio Apotelesmatum: qui merito in huiusmodi, & aliis perfretur: & uidebitur quid astris, quid genituræ, quid parentũ spermati, quid cibariis, qđ loco, & quid moribus tribuat: Valde (inquit) imitatur genitus parentum semen, & sanguinem: ut triuiale est. Loco*
Parphy. Ptolem. *etiam multum tribuit: qui est principium generationis, ait Porphyrius, quemadmodum & pater. Hinc Ioue, aut Venere significante (prosequitur Ptolemæus) non erit natus albus, qui nascitur in Æthiopia, regione, locóque obstante. Acce-*
Hali. *dunt mores, & cibaria: quia multoties (dicit Hali eius interpres) ad morum, ci-*
Virgilius *borúmque naturam trahuntur nati: Parum igitur relinquitur astris: Quod non latuit illum, qui dixit: Pauci quos, æquus amauit. Iuppiter, aut ardens euexit ad æthera uirtus. Diis geniti potuere. Quibus uerbis innuit non modo astra, sed genituram, & mores euehere homines ad sublimia: Vnde concludit ipse Astro-*
Ptolem. *nomorum princeps: Sicut Physicos laudamus, qui infirmitatis originem, & causas multigenas inquirunt, pari modo nos ludibrio haberi non debemus, si in iudicio nati de regione, natali, cibariis, moribus, & aliis occurrentibus petamus: Et in eo libro, qui Alarba dicitur, concludit ea accidentia multoties in genito occurrere, ut cœlestem influxum recipere nequeat: aliquando uerò parum, & aliquando multum, quod ignorant quamplurimi. Hinc in Apotelesmatum uolumine conqueritur de multis: qui non habentes omnimodam causam prognosticandi in astris, ab alia parte scilicet necromantia, & geomantia (ut eius interpres exponit) accipiunt, unde diuinent deducentes homines in sophisticationem & errorem, cum ea uelint prædicere, quæ mortalis percipere nequit: eo quòd nihil certi, sed opinio ex multis dißimilibus in hac arte colligi potest. Et cum aliquid certa scientia asserere uoluerint, abominabilem faciunt eam doctrinam: quæ bona, & utilis est. Hæc sparsim Astronomorum Dux. Sed plus dicam: quòd si omnia cœlo regente disponerentur: essent utique ualde bona à bonis causis moderata.*

Mercurius Termaximus dictus non modo in regno, sacerdotio, & doctrina: sed philosophia, Metaphysica, & Theologia supremus reliquit in colũnis Memphiticis (Iamblico longa seriè referente) omnes astrorũ influxus optimos esse: Si autem malum sequatur: illud subiecto indispositio, non syderibus iubet ascribi: exemplo lucis solaris demonstrans, quæ bona utique est: Si autem lipposum oculum offendit: id ꝑuenit ex mala dispositione recipientis: Cui Plato in Epimenide adstipulatur his uerbis: Deus lunam crescentem, atque decrescentem fecit: & menses ad annum constituit: omnémque horum numerum fœlici quadam fortuna cõferri ad numerum docuit. Hinc terra fœcundior facta concipit, fructúmque ad alimentum animalium omnium parit, quum & suauiter uenti flant: & hymbres in terræ gremium fœliciter defluunt. At si quid mali in his accidit, non diuina, atque cælestis culpanda est natura: sed humana, quæ iniustè uitam suam distribuit: hucusque Plato. Exclamat etiam Hierocles Stoicus in carmina Pythagoræ dicens: Vt malus quisque sit, malitiæ suæ ipse sibi causa est. Nec à purißimis fontibus superioribus emanant iniqui animi sordes. Plato etiam in sexto de legibus: à quo Aristoteles decerpens itidem in politicis perhibet: Hominem uidelicet rectam disciplinam assequutum, in diuinißimum, mansuetißimũque animal euadere: Si uerò non satis, aut minus bene fuerit educatus, ferocißimum omnium, quæ in terris nascuntur, redditur animal. Et Chrysippus. Vt caderet sua, tribuit certè amentiæ causam, & rursum. Mercu. Iambli. Plato Hieroc. Plato. Crysip.

Quam falsò accusant superos, stultíque queruntur
Mortales: & enim nostrorum causa malorum
Ipsi nos sumus: & sua quemque uecordia lædit.

Rationibus comprobantur quæ sapientum sententiis iam decreta sunt. Cap. IX.

ET si sapiẽtibus attestantibus omnes influxus bonos minus aliqui credunt: quàm debeãt: nisi Helleboro digni sint, cedẽt rationibus quas inexplicabiles adducemus in mediũ. Dicant quæso, qui influxus malos asserunt, unde hæc malitia? Est ne à Deo iubente, an ab intelligentia mouente, an à cœlo gyrante? Non quidẽ à Deo: qui est prima regula omnium: Et malum, aut peccatum illud est: quod fit contra uoluntatem principis: aut declinando à suo libramine: Nec malum in natura à fonte bonitatis prouenire potest. Hinc contra eos, qui culpam in Deum proiiciunt, decantat psalmographus: Quoniam declinauerunt in te mala, cogitauerunt consilia, quæ non potuerunt stabilire, quia nimis fatuum, & absurdum est, uel excogitare, quòd à Deo optimo mala proueniant: & à summo moderatore transgreßio legis: cum uelle eius sit ipsius lex. Nec dicatur: Concurrit Deus semper ad motum: consequenter ad effectum inde prouenientem. Sed effectus multoties est malus, siue influẽti siue recipiẽtis causa, tandem concurrit Deus ad malum: Sed esto quòd tanquã prima, & uniuersalis causa influendo ad malum conueniat, non cooperatur ad Psalm.

deformitatem, sed ad substratum actus : ut aiunt: in quod secundaria causa deformitatem inducens culpanda est: Commune enim habetur: quòd pluribus causis ad eundem effectum concurrentibus, effectus ipse semper debiliorem & deteriorem prosequitur causam: quæ si cum suprema conueniret, bonus semper sequeretur effectus: Vnde non prima, sed secundaria causa culpanda est. Sũt etiã qui intelligentiam præsidentem criminari præsumant: Sed dicant istiusmodi: facit ne hoc ipsa intelligentia ex mandato summi principis, quem unicum moderatorem uniuersi omnes fatentur, an contra mentem, & imperium eius? Si iussu ipsius aliquid expleant, non quidem malum est: quia non est malum, nisi quod contra summi moderatoris ordinem perpetratur : Si uerò principi aduersantes id faciunt: magna quippe est in summo regente confusio: si ministros tanta rebellione proteruos impunes abire sinat. Nec ad prælatos malos respiciant: qui uiatores sunt: & suo donati arbitrio, ut mereantur obsequentes imperium principis: & demereantur transgressores in breui reddituri uillicationis suæ rationem. Quod & in Angelis factum fuit, antequã stabilitati darentur. Vnde puniti plures à ministerio Dei expulsi sunt: ut non modò Theologia nostra diuinissima docet, sed etiam Aßyriorum, Arabum, Ægyptiorum, atque Græcorum dogmata confirmant. Pherecydes Syrus casum dæmonum describit: & Ophin, id est serpentem dæmoniacum caput fuisse exercitus rebellantis. Ægyptiorum splendor Trismegistus eundem casum tetigit docens lapsum Angelum, & hominẽ (ut patet bene intuenti) à diapason diuinæ consonantiæ in harmoniam inferiorem, aut dissonantiam, & miserrimus seruus imo exodus effectus est. Homerus Græcorum præcipuus uates, & mysteriorum pictor casum primi rebellantis sub nomine Atarum suis decantat carminibus. Arabum quoque Theologia Hebræam æmulata idem asserit. Et ipsi quoque dœmones multoties casum suum inuiti faßi sunt. Illis igitur lapsis & exclusis, cæteri sunt tanta stabilitate muniti: ut cadere deinceps nequeant. Sed ut cum sapiẽtibus, & bene initiatis loquamur, non ne dicunt omnes illos motus inuariabiles & ab errore semotos in sua continua reuolutione? Si igitur tanta diligentia uoluuntur orbes illi, ut nullus aliquando accidat error: cur & in significationibus, & influxibus syderum nõ sunt fideles? Et si obsequentes, fidique sunt ministri, non influent malũ: neque malè disponent exequendo mandatum summi boni: Quomodo igitur ad trãsgreßionem in regem inducunt ministri: qui ipsius regentis iussa nunquam transgrediuntur? Quomodo etiam ad defectum propellunt causæ illæ, quæ nunquam deficiunt? Si autem aliquis ipsos deficere contendat : cum nullum malum impunitum relinquat in uniuerso summus moderator, & sine coordinante pœna: quando punientur, cessabunt ne à motu, an ab errore corrigentur? Si cessabunt, quomodo erit (ut aiunt) ille motus perpetuus? Si uerò ab errore desistent correcti, cur cito non corrigũtur? Ad quid differtur correctio? Cur Deus tandiu non correctis, imo rebellibus ministris credit suæ domus administrationem perpetuam? Quomodo stabit

Pherecy.

Trisme.

Home.

perpetuitas cum errore, cum error sit prope nihil, & in nihilum tendat? His autem, qui cœlos ipsos de malitia culpare uolunt, postquam Deum, aut intelligentiam mouentem criminari non possunt, dicemus: Si cœli mali sunt, undè eorum malitia? Sunt ne producti mali: an malis moribus deprauati? An natura eorum deficiente in malum prolapsi sunt? Non quidem sunt producti mali ab opifice optimo: Nec deprauati sunt moribus: cum non sint libero arbitrio donati: quia eorũ motus & influxus naturales sunt: & non liberi: ut omnes asserũt. Sed dicent aliqui, animati sunt, & possunt eorũ animæ deprauari: Quæ sunt quæso eorum animæ? Nonne essent intelligentiæ mouentes? Sed cum nuper eas à culpa absoluerimus, ad cœlos redeamus. Influunt ne cæli tanquam causæ secundariæ, an tanquam instrumenta? Si tanquam instrumenta: cum ipsa non moueantur, nec operentur nisi pro arbitrio artificis deducentis, ergo in culpa relinqueretur Artifex, quod iam explosum est: Si autem tãquam causæ secundariæ: cum opus sit à uiuente, reducetur error in animas ipsorũ, aut intelligentias eos mouentes: quod etiam exclusum est. Hoc etiam addamus: quòd cœli agunt aut à natura, aut ex arbitrio: Si à natura: cum ordo ipsius naturæ sit à Deo, ideo merito celebratur illa Peripatetica sententia: In his quæ sunt à natura, nec laudamur, nec uituperamur: Cum laus sit ordinãtis: nec uituperium adesse potest in ordine summi boni. Si autem libere agunt: id faciunt ducti irascibili, aut concupiscibili: Si irascibili: cum aliquis planeta semper decernat (ut aiunt) impetuosos influxus, cur non consumitur ira sempiterna? Cur iterum magis dicatur accendi in una domo, quàm in alia? Quid nanciscitur in propria, aut in peregrina domo: quod ipsum ad malum decernendum accendat? Quomodo iterum accenditur, quod inalterabile asserunt? Si autem concupiscentia ducuntur cœli: quid commodi, aut utilitatis ex inferioribus sibi comparant? Nam ad huiusmodi tantummodo concupiscentia extenditur: Et qui malè concupiscit: id facit subuersus ex inebriante materia: Sed cum materia cœlorum sit ab alteratione semota, nõ inebriat, neque subuertit. Ex quo igitur loco cœlos criminantur? Sunt (inquient) natura mali: Vnde quæso malum in natura? Colligunt sapientes has rationes, & origines mali in natura: Aut quia causa non potest moderari superfluum materiæ, aut satisfacere si deficit, aut debitè disponere, & id genus: Quæ omnia ex debiliori uirtute causæ procedunt. Sed cum cœlorum faber sit infinitæ uirtutis: quomodo defecit in opificio suo? Nec alia deficiens causa concurrebat: cum ipse sine aliquo adminiculo cœlos fabricauerit. Si Mosi, imo ueritati creditur. Moses.
Quid iterum resistere poterat opifici: qui omnia in esse deducebat? Quis infinito resistebat: aut resistere potest? Hinc facundus uates Isaias ait: Dominus exercituum decreuit: quis potest infirmare? Et manus eius extenta: quis auertet eam? Isaias

Quod nec Saturnus, neque Mars, neque aliud quodcunque sidus sit malum: ut præferebatur. Cap. X.

Ptolem. AVdiant criminatores syderum quid primo de Saturno deponat Astronomici dogmatis princeps in tertio Apotelesmatum. Si Saturnus, inquit, fuerit solus in statu animæ significator, & Dominus loci Mercurij, & Lunæ, & ad mundi angulos bona irradiatione refertus, erit amator bonorum, magni, & firmi consilij, secretarum & Iul. Fir. diuinarum rerum perquisitor. Sed & Firmicus eum multis prosequendo laudibus dicit: quod eius ducatus in rebus deliberandis est, acerrimum ingenium: sermo certus, stabilis amicitia, longa prouidentia, regaléque consiliũ: Altum quoque significat intellectum, & profundam rerum scientiam. Et de ipso iuniores deponunt: quod cũ uita communis à Ioue decernatur, separatam atque diuinam Saturnus sibi uendicat. His autem, qui hanc uitam simulant, præ cæteris est infensior: Quos ab eis spretus Iuppiter dereliquit: nec Saturnus ut suos cognoscit: qui ueros solitarios, & diuinos diligit. Hinc finxere antiqui: quod Iuppiter sibi regnum usurpauit, fugato Saturno eis uidelicet qui bono Saturno inimicantur. Is autem in Italia latuit: quando Italorũ ingenia subleuare cœpit: E Græcia tamen uenisse dicitur: quia sublimes & profundæ speculationes à Græcis ad Italos peruenere. Sed olim ab altioribus, longioribúsque plagis orientis, ubi secundum Arabes, & Persas, subtilissimi habitant dæmones, longæuæ, Saturniæq; uitæ in regionibus, illis uidelicet Saturno subiectis: Sed (ut uerius dicamus) à diuinis ora-Albu. culis sublimes speculationes edoctæ sunt. Albumasar Arabes forsitã æmulatus, in regionibus Indiæ Saturno suppositis longæuos dicit esse homines: ac extremo senio ut plurimum, decedere: eo quod Saturnus domesticos minimè lædat. Antiqui Ouid. autem Philosophi, & uates Saturnum optimum decantarunt: & auream ætatẽ sub eodem percurrisse. Sulmonensis autem Pythagoreos & Platonicos imitatus hæc carminibus cecidit.

Aurea prima sata est ætas, quæ uindice nullo
Sponte sua sine lege fidem, rectúmque colebat.

Multáque prosequitur bona sub Saturno cucurrisse: & ab eius patrocinio soluti mortales declinasse: undè de succedente curriculo prosequitur dicens:

Postquam, Saturno tenebrosa in tartara misso,
Sub Ioue mundus erat: subiitque argentea proles
Auro deterior, fuluo pretiosor ære.

Virgilius Cui adstipulatur alius uates decantans:

Ante Iouem nulli subigebant arua coloni.

Et Pollioni tanquam quid magni auspicando ait.

Iam redit & uirgo, redeunt Saturnia regna.

Plato Nec ridendi sunt uates: qui per poësim suam ad intima mentis, & naturæ (Platone teste) penetrarunt: Nec puras decantabant fabellas, ut aliqui opinantur:

quas nec anus pueris, atque puellis narraret. Theologi tamen dicti sunt profunda, & arcana inuolucris fabularum occludentes. Hinc celebrãtur à sapientibus qui ad illa mysteria penetrant. Arist. Simonidis, & Homeri testimonio grauissima loco philosophiæ corroborat: Achesillas nouæ academiæ inuentor tantum Homero tribuit: ut nunquam in lectum se reciperet: quin prius aliquid ex eo legeret: Sed & in lucem ad amasium ire dicebat: quo sibi magis legendi daretur copia. Anaxagoras, & Basilius noster egregiã uirtutis laudem in Homeri poësi admirantur. Thuscus ille uir omni scientia præditus, acerrimíque ingenij Maronem Homeri imitatorem in omni naturali, atque morali philosophia doctorem præponit. Sunt & qui totam eius fictionem ad Allegoriam deducãt. Lucretius omnia philosophiæ præcepta carminibus pertractat. Orpheus ultra quàm facultas extendatur, humana ex sacris literis (ut ipsemet fatetur) Theologiæ, & sacrorum decantat mysteria, Ouidius etiam Pythagoræ arcana in sua metamorphosi reclusit: Sed nimis lasciuienti progressu deprauans, à dignitate illa aliquãtulum cecidit, Declinauerunt & alij, adeo ut magis lenonum, quàm uatũ, & sapientum officio fungantur, contenti tantummodo uenena texere uerborum lepo ribus: Quos merito Plato à rep. exterminari iubet, etiam ꝙ heroum facta decantent: ne tenues mentes ipsorum heroum picta lasciuia deprauarentur: quas abluere ualidior ætas nõ posset. Ad priscos autem illos philosophicos, atq; Theologicos uates redeuntes, illi Saturnum fœlicem, & beniuolum attestantur. Tempus quoque significare uoluernnt: quod Græci Chronum aspiratũ dicunt à Crono non aspirato, quod Saturnum significat: Per quod tempus omnes filios deuorat: quia omnia consumit, quatuor exceptis elementis: ex quibus, & in quæ cum omnia transmutentur, ipsa permanent. Quorum elementorum poëtæ Iouẽ ignem uocauerunt: Iunonem aërem: Neptunum aquam: & Plutonem terram. Ea autẽ mala, quæ Saturnum decernere nõnulli perhibet, proueniunt ab eius uirtute frigida, atque sicca: qua ad atram bilem fauere uidetur: Vnde suffocatur, & comprimitur concupiscens uirtus, & naturalis amor: cuius sedes est humidum, & calidum: Ideo ipsum segregant ab humana societate: ut sit non ipse planeta, sed natus, quem ille disposuit complexione ipsa partim ab influxu, partim à genitura, & cibariis, partim à moribus comparata, ab humana societate seiunctus: Id maximè, si fuerit Martis siccitate, aut Lunæ frigiditate suffultus: sed hic contẽplationi, studio, diuinísq; incũbat, ei, qui solitariam uitam ducit, amicis: & sentiet Saturnũ nõ malum, sed bono influxu sibi fauere. Si autem quis ex Saturnia cõplexione tristẽ se sentiat, audiat illum, qui dixit: Beati qui lugent. Si uerò cogitabundũ se nactus fuerit, audiat adhuc dicẽtem: Maria optimam partem elegit. Si autem cumulandi cupiditate laborauerit, congreget sibi thesauros in cœlo: Eisdem legibus se moderetur, si Martis inflammatione quis agitatus fuerit. Si enim colera Martialis te impetuosum, & iracundum facit: nõ ipsa in pauperes, & pusillos utare: sed ad uitia compescenda. quia (ut Chrysostomus ille aureus

Aristo. Arche. Anaxa. Basilius Dantes Lucre. Orph. Ouidius Plato. CHRISTVS. Idem Chrysost.

ait) Vbi ira non est, scientia non proficit: iudicia non constãt: crimina nõ compescũtur. Pugnæ ergo, cædes, audacia, elatio, prædæ, captiuitates, fugæ, uiolentiæ, & si quæ huiusmodi sunt, exerceantur in hostes Domini: & non erit malus hic Mauors: sed cum Phinee Eleazeri filio de zelo cõmendato, & cũ Dauide bellante bella Domini inter sanctos & amicos Dei annumerabitur. Si autem dolus, periuria, fraudes, temeritates, furiæ, mala homicidia, furta, & huiusmodi subsequũtur: ea omnia inde ueniunt: quia curuatur rationis moderamẽ: qua porta data, ruunt uenti passionũ, & perflant omnia turbine. Si uerò sub imperio Aeoli. i. rationis debitè regẽtis, uel (ut in sacris literis habetur) si bestiæ introductæ in arcam, starent sub imperio Noë: impetus omnes qui ex Martia excãdescentia ꝑueniunt, moderati, & boni utiq; essent. Non secus de Venere iudicandum est: quæ ad turpem concubitum inducere dicitur: Nam si debitè moderaremur cõcupiscentiã à Venere confotam, etiam Sole, Martéq; feruorem ministrantibus erit amor bonus, & feruidus in Deum ipsum, & proximum. Et sic cõprobabunt

Augusti. omnes: ꝙ falsò de natura sui, aut stellarũ influxu (ut ait Aug. cõqueruntur mortales: & ꝙ peccatũ adeo uolũtariũ est: quod si non uoluntariũ, non est peccatũ. Vndè autem obliquitas uoluntatis malè eligentis proueniat: & quid syderibus, quid materiæ, quid concupiscentiæ, quid malis moribus, aut malæ consuetudini ascribendum sit, alibi Deo fauente, declarandum duximus.

An stellæ agant in nos necne, & si agunt, utrum cognoscendo, an disponendo. Cap. XI.

COntendunt aliqui, & asseuerãt nos nihil à sydereis afflatibus cõparare: Vndè hoc dogma de influxu syderum, tanquam absurdũ & à philosophia penitus alienum, explodunt. Subnectunt ꝙ grauissimi philosophi, quorum cura & diligentia fuit in perscrutandis rerũ causis, mutuãdo ueritatem (si qua sit) à medicina, à Mathematicis, ab omníq; arte, & scientia, & tamẽ nunquã utuntur astrologicis causis. Et ad hoc comprobandũ mittunt nos ad Fauorinũ Academicum, Panætium Stoicum, Carneadem, Possidonium. Timæum, Pythagorã, Arist. Platonẽ, Plotinum, Auicenã, Aueroim. Mittant, quæso, & ad Galenũ, Hippocratem, Esculapium, & Apollinem: quia facilè eis respondebitur. Recordentur enim quoniam in fauorẽ dog-

Deuter. matum ab eis inuentorum meminerint de agrario præcepto: quo in Deuteronomio iubetur: ne quis totum demeteret agrum: sed intactã portionem pauperibus relinqueret: qui mergites, & manipulos ad famem tollendã sibi acciperet. Vndè si quis in uos inueheretur dicens, Augu. Amb. Hiero. Orig. Damasc. Rabbi Salomon, & uterq; Rabbi Moses, cæteriq; doctores Hebræi, Græci atq; Latini diligentissimo labore perscrutati sunt sensa scripturæ: & quæ scribitis non tetigerunt: ergo non sunt uera, quæ dixistis. Quid concluderet contra uos? Nónne tritum habetur in scholis: quòd arguendo per locum ab authoritate negatiua nihil infertur. Non damnãt sapientes ea, quæ uos acerrimo uestro ingenio excogita-

*ſtis optima, quamuis ab aliis non tacta: ſic nec quis damnari debet: ſi altius per-
ſcrutetur cauſas quàm fecerint, quos connumeraſtis, philoſophi. Vltrà progre-
diar. Si philoſophi ſunt, philoſophiæ metas tranſcendere noluerunt: ſed erant cō
tenti perſcrutari cauſas in uiribus, aut qualitatibus corporum inferiorū: ut mul
ti noſtri temporis faciunt: apud quos declinata eſt nimis eorum theorica, &
praxis. Conueniunt omnes, quos laudatis, ſecretiores philoſophi, quòd inferiora,
& quæ naturalia dicuntur, hauriunt fauorem à ſuperioribus, & cœleſtibus po
tius uno aſpectu, quàm alio: quod pulchrum ſcire exiſtimatur: quamuis Peripa-
tetici ſuis ſenſibilibus depreſſi contenti ſint pro cauſa omniū effectuum aſſigna-
re ſenſibiles qualitates. Siquis autem effectus uideatur, ad quem non poſſit qua-
litas ſenſibilis, dicunt illud eſſe à cauſa nobis ignota. Et cum de ſuperioribus lo-
qui contigit: quid ſcirent ſatis patere potuit ex his, quæ eorum princeps in Me-
teoris docet de calore ſolis: Prouenit (inquit) ex duabus ſimul coniunctis cauſis,* Ariſtote.
*ex motu uidelicet, & ſitu: non ex motu ſolo, quia Iouis, Martis, atque Saturni
uelocior eſt: ſed quia diſtantes, eorum inflammatio in uelociſſimo motu ad nos
uſq; non peruenit. Nec procedit à Luna, Venere, & Mercurio, quia & ſi pro-
pinquiores, tardi tamen in motu non adeo inflammantur. Miror quippe, quo-
modo tam celebris uir imaginatus ſit inflammationem in his, in quibus non reci-
pitur peregrina impreſſio: Diſtantiæ enim & motui attribuere uoluit, quod na
turali uirtuti aſcribi debet. Nónne, quæſo, alius debuit melius perſcrutari cau
ſam, cur afflatus, aut radius ſolaris calorem inferat, & ſi Ariſtoteles ſoler-* Idem
*tiſſimus cauſarum naturalium inquiſitor non indagauit? Quod forſitan negle-
xit: quia noluit tranſcendere metas ſibimet aſſignatas in inferiori ſua philoſo-
phia: quam naturalem uocant: Sed in his, quæ ſcribit ad Alexandrum, aliquan-
tulum conſcendens docet: quòd in ſumendis medicinis diligenter obſeruetur cœ-
lorū aſpectus, trigonus uidelicet aqueus, & diſtantia Lunæ à Saturno, & mul
ta eiuſdem generis, quæ ab Alchindo diligenter habentur exarata. Et quid ante* Alchin.
eum Triſmegiſtus doceat in ſideribus obſeruari, alibi explicabimus. Democri- Triſme.
tus (Hippocrate referente) aſtrologicam facultatem poſtpoſuit: non quia cœ- Democr. Hippoc.
*li non agant: ſed quia difficillimum ſit aſtrorum ſemper aſpectus, & figuras in-
ſpicere. Nónne idem Hippocrates morbos, euaſionem, & interitum prognoſti-* Idem
*catur ex Lunæ domicilio: & aſpectibus cum aliis planetis? In cuius libelli prin
cipio dicit Hali de mente authoris, quòd medicus aſtronomiæ imperitus eſt tan* Hali.
quam cœcus baculo uiam examinans. Nónne Plotinus docet reditum fieri in Plotinus.
*Deum per Mercurium, Venerem, & Solem? Sed quomodo nos in Deum con-
ducunt, ſi nihil operantur in nobis? Longum eſſet retexere, quæ Plato ſuo oc-
culto progreſſu, & quæ multi Academici, & ſecretiores philoſophi doceant
à cœlis hauriri, & quomodo, & quando. Quid enim faciunt cœli ſuo motu
continuo, ſi in nos non agunt? Influunt (dicent) in plantas, & elementa: Sed
dicant quæſo: Nónne corpora noſtra caleſiunt à ſole: & alterantur à Luna*

(*nisi Biriæ simus*)*non persuadebit nobis astutus* Mercurius, *quòd nõ alteremur à luminaribus:quod etiã uulgares rustici percipiunt.* Operantur *& alia sidera effectus non minus cognitos sapientibus, quàm effectus luminarium uulgaribus:* Ptolom. *ut sapienter dixit Astronomorum* Princeps *in principio* Apotelesmatũ. Nec *tamen siderum influxus plenos cõducunt effectus:cũ ad eosdem concurrant cibaria, mores, genitura, locus, sed potissimè animi libertas.* Hinc idem Ptolemæus Idem *ibidem, & in fructu docet:quomodo corporea aliqua extremitate offensa contemperari possint: & quomodo animi libertas influxum reprimat: ne ueluti pecudes ui trahamur à corporeis inclinationibus:*Optimus(inquit)*Astrologus multum malum prohibere poterit à stellarum dispositione profecturum, cum earũ naturam præsciuerit, præmuniendo ne occurrat: & ne malè dispositum subiectum nocumentum suscipiat, undè beneficium reportare debet: cum influxus cœlestis omnis sit bonus:ut diximus:* Ideòque *uitiosam tristitiam, aut rigiditatem superfluam non proiicias in Saturnum, nec ferocem temeritatem in Martem, nec fraudulentam malitiam in Mercurium, nec lasciuos amores in Venerem: nec instabilem progressum in Lunam: sicut nec lipposus calamitatem imputare debet luci, nec combustio templorum, aut ædium igni, nec percussura mala in lapidem, nec uincula, carceres, & cædes flagitiosorum in seueritatem iudicis inferantur, sed in malè operantes: sic nec mali effectus, qui sequũtur ex indispositione subiecti recipientis attribui debent sideribus.* Et *ut à sublimioribus exempla petamus,* Quid *excellentius sacramento sacramentorum?* Indignè *tamen sumentibus, & malè dispositis fit in iudicium, & condemnationem.* Et *si ad particularia decreta siderum deuenire lubet (siqua ueritas subest opinioni mathematicorum)* Saturnus *disponit intellectiuam uirtutem, uacat* Saturnus *prudentiæ, & speculationi diuinarum, humanarumque rerum, & penetrat usque ad splendorem ueræ philosophiæ.* Si *autem in malum dirigat profundum ingenium, & ut suam libidinem expleat, prorsus intendat fraudibus, dolis, simulationibus, renuente superiore & diuino, quod synderesim dicunt: tunc repletus atra bili sentit anxietatem, & tædium: quibus adeo opprimitur: ut credat bona & proficua, quæ noxia sunt:* Cui *sic oppresso multa occursitant deliramenta, mortuorum uidelicet species, lemures, laruæ, manes, sepulchrorum terriculamenta, bustorum expauescentia:* Occurritque *interiori oculo ira* Dei, *dæmonum irritamenta, blasphemiæ, desperata* & *inuisa salus.* Cognoui *aliquando uirum ab huiusmodi agitatum, cui oranti occursitacula erant capita mortuorum, nigræ & prolixæ barbæ, oculi horrendi, aspectu terribiles:* Ad *quæ conduxerat miserum non* Saturnus, *cum esset natura lepidus & festiuus, sed bilis atra, quæ ex mala conscientia comprimente, & malè actæ uitæ recordatione insurgebat.* Idem *de* Martiali *dicendum est: qui si* Martiam *uim, & impetum non in zelum iustitiæ (ut debet) sed in uoluptates inferiores explendas excitauerit: tunc prædæ, tunc rapinæ, tunc multa mala.* Possent *etiam*

in malum deduci influxus eorum planetarum; qui beniuoli dicuntur: Nam Iouis *decretum ex calido & humido, aut benigna natura, ad clementiam deducens, posset tantum augeri, ut animus flexus ad plenißimam dissolutionem deducere tur. Sic* Veneris *mollis influxus benignum reddens, non moderatus effœminatũ facit: & libidini mancipatũ: undè sequuntur multoties, adulteria, incestus, stupra, sacrilegia, insuper mortes, incẽdia, prædæ, euersiones urbium, & odia perpetua. Sol etiam pater uitæ, & luminis dator, qui &* Apollo *dicitur, ad ueram sapientiam conducit, & regiam dignitatem. Si quis autem hoc animi splendore à Sole: imò à* Deo *per solem comparato abutitur, in superbiam malam: elationem, arrogantiam, & aliorum contemptum decurret: inde multa mala ex bono proueniunt, sicut ex uino ingurgitato orietur cordis oppreßio, deiectio uirtutis, & multa id genus, quod tamen moderatè sumptum cor lætificat, & uires corroborat. Aqua bonum est elementum ad multa perutile: suffocat tamen incautos: & ædificia non bene firmata deiicit. Boni sunt itaque influxus omnes: dummodo subiecta sint bene dispoſita: ut infrà particularius differemus.*

Qualiter tertio ternario quadrato elementaria omnia produxerit omnium artifex. Cap. XII.

ALexander *(teste* Laërtio*) refert in succeßionibus philosophorũ, & in commentariis* Pythagoreis *adnotasse monadẽ esse principium omnium:* Et *ex monade indefinitam dualitatem, ueluti materiam authori, monadi subiecisse: & ex monade, ac dualitate numeros gigni, ex numeris puncta: ex pũctis lineas surgere, ex quibus planæ figuræ constant: ex planis autẽ solida corpora consistere:* Quorum *præcipua sunt quatuor elemẽta, ex quibus elementaria omnia emanant. Sed cũ de supercœlesti, atq; cœlesti fabrica & sua materia iam disseruerimus: restat, ut de elemẽtis, & ex ipsis cõpositis corruptioni obnoxiis referamus.* Quatuor *igitur sunt elementa, & primaria fundamenta rerum: ex quibus omnia componuntur:* Quorũ *formas superiores antiqui dixerũt afferre opem,* Aquæ Neptunum: Aëri Iunonem: Igni Vulcanum: *Hic admirantur aliqui* Augustinum, & *ante eum* Plinium, *has formas & earum assertores irrisisse: Irrisit quippe* Augustinus *eos, qui has formas, tanquã numina quædam mortalibus fauentia adoranda docuerũt:* Nec *negauit in archetypo rerum faciendarũ exemplaria: Sunt enim in cœlis, & in supramundano mundo elemẽta meliori nota, & animalium imagines:* Quarum *primaria genera quaternario distributa uidit* Ezechiel *ante* Dei *tribunal, tanquam ad ipsum pertinentia: ut docetur in theologia* Hebræorum. *Extat ibi & alius quaternarius, cuius hoc quadruplex genus animaliũ stat pro uno angulo: cui adiungũtur alij tres, uidelicet* Ophanini, Seraphini, & *angeli seruitutis, qui simul cum illis animalibus sanctitatis (ut dicunt authore* Abraham *in libro de formatione) cõplent tribunal* Dei: Qui & *si gaudet ternario numero, diffundi tur tamẽ in creata ꝑ quaternariũ: Ideo per elemẽta illa quadrifaria, suprema,*

Alexan. Lucre.

Augustĩ. Plinius

Ezechi. The. he.

inferiora, & media conſonantiſſimo numero (ut ſtatim diſſeremus) diſtribuit diuidens machinam hanc in quatuor mundi partes: Eurũ, Zephyrũ, Auſtrũ, & Boream: & cœlum per illas triplicitates, igneam, aëream, aqueam, & terream A quo cœlo quatuor tempora, uer, æſtas, autumnus, & hyems: Vndè fauor ad quadruplicem ſubſtantiam, corpoream, uegetabilem, ſenſitiuam, & rationalem: Quam ſubſequuntur quatuor corporeæ qualitates, calidum, frigidum, humidum, atque ſiccum: Item quadruplex quantitas, punctum, longitudo, latitudo, profunditas: Quadruplex etiam motus, aſcenſus, deſcenſus, progreſſus, & circulus. Animus quoque noſter quadrariam uim à ſupernis ſuſcipit, illud, ſcilicet rationale, quod Auguſtinus portionem ſuperiorem, & Plotinus intellectũ uocat, quod eodem Plotino authore ſumus nos: & uim animalem, quam Hebræi nephes dicunt: quarto ſpiritum illa omnia connectentem: Suſcepitque iſte homo (ut ſtoici docent) ſplendorem quatuor uirtutum: Quatuor inſuper ſubuehentes exceſſus (ſi Orpheiam Theologiam ſequimur) Poeſim à muſis: Myſterium à Dionyſio: Vaticinium ab Apolline: Amorem à Venere: Quæ intrant per quatuor portas: per ſenſum, imaginationem, phantaſiam, & intelligentiam: Quæ omnia emanant ab opificè trino: cui tamen ineſt quaternionis idea: ut utrunque ex ſuo magno nomine tetragrãmo diſcere poſſimus, quæ ſuo loco declaranda reſeruabimus.

[Margin: Auguſti. · Plotinus · Stoici · Orphe.]

Cur quaternario numero elementa diſtributa ſint. Cap. XIII.

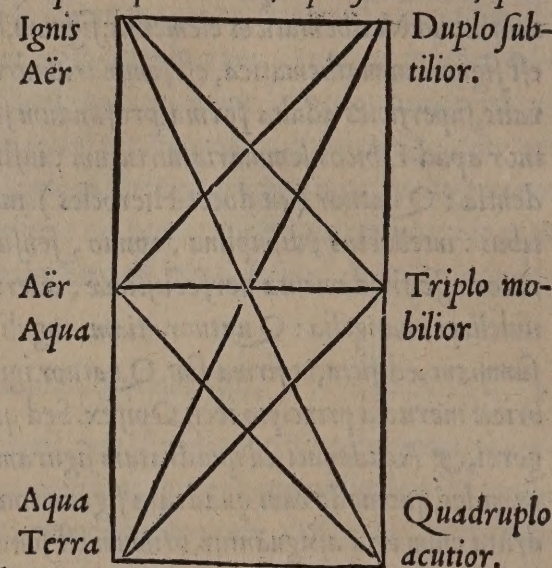
VT aliqua de Pythagoreis, & ſecretiorum Theologorum promptuariis educamus, quaternario numero omnia fundamẽta iaciẽda ſunt: cum ipſe ſit omnium numerorum radix & exordium: Coaceruatio enim à monade uſque ad quatuor denarium reddit: Vltra quem numerum (ut meminit Ariſtoteles in problematibus: & Hierocles in carmina Pythagoræ) nulla regio, nullũq; idioma aliquãdo progreſſum eſt: Nã Hebræi, Græci, Latini, & Barbari omnes cum ad denarium peruenerint, iterũ monadẽ reſumentes dicunt undecim, & ſic deinceps imitantes naturã ducẽ, quæ denaria lege digitos in manibus, & pedibus partita eſt, imò opificẽ ſummũ: qui ſupercœleſtem mundum, & archetypum (ut Theologia Hebræorum docet) illo numero diſtribuere uoluit: Qui numerus omnia numerandi genera cõtinet, par & impar, quadratum, quadrantalem, longum, planum, cubalem, pyramidalem primũ & compoſitũ: Quo etiam numero, ſcilicet denis proportionibus quatuor cubales numeri cõſummantur: ſicut ipſe quaternarius eſt radix denarij, & per denarium cẽtenarij: & per hos millenarij: nam unum duo, tria, & quatuor decadem complent: Pari modo per denarios ad centum, & per centenarios ad mille deuenitur. Continet inſuper quaternarius omnem muſicam conſonantiam: cum in ipſo ſit proportio dupla, tripla, quadrupla, ſeſqualtera, ſeſquitertia: Vndè diapaſon, biſdiapaſon, diapente, diateſſaron, & diapaſon ſimul cum diapen-

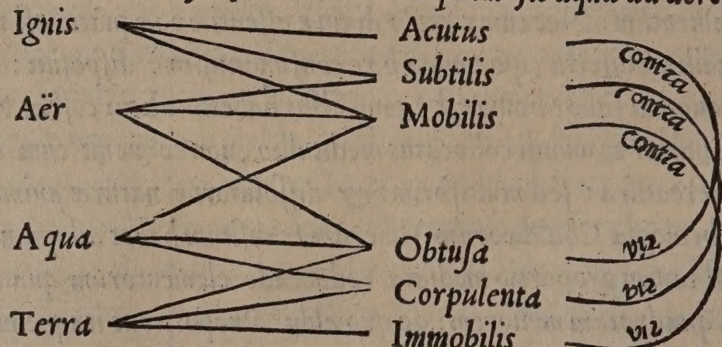
[Margin: Ariſtote. · Hierocl. · Thc. he.]

te resultat. Hinc Hierocles *Pythagoræ interpres hunc numerum adeo extollit,* Hierocl.
ut eum opificem, & causam omnium asserat: quia nihil dici, aut fieri potest: ni-
si à quaternario numero tanquam à radice, & fundamento omnium proueniat.
Hinc *per ipsum, tanquam per quoddam sacrum iurabant* Pythagorei *alluden-* Pythag.
tes (ut opinor) ad Tetragrammon *Hebræorum, à quibus secretiora illa dogma*
ta suscepere. Et *Pythagoræ sectatores* Iamblicus, *Syrianus, &* Proculus *pro-* Iambli. Syrian.
bare nituntur supernum mundum eodem numero distributum esse. Sed ne ab Proc
elementari nostra ratione longius digrediamur, quàm deceat, ad elementa re-
deamus: quæ quatuor sunt in tota machina: Et *quatuor etiam apud* Metaphy-
sicum elementa: essentia, esse, uirtus, & actio: Quatuor *apud physicos semi-*
naria naturæ: uirtus, pullulatio naturalis, adulta forma, & cõpositum. Qua-
tuor apud Mathematicos *elementa: signum, linea, planum, & solidum.* Et *quod*
est signum in mathematica, est seminaria uirtus in physicis, linea pullulatio natu
ralis, superficies adulta forma, profundum siue cubum ipsum cõpositum. Qua-
tuor apud Ethicos *seminaria uirtutum: iustitia, temperantia, fortitudo, pru-*
dentia: Quatuor *(ut docet* Hierocles*) iudiciariæ potentiæ in rebus existen-* Hierocl.
tibus: intellectus, disciplina, opinio, sensus. Quatuor *iussit summus mode-*
rator esse fundamenta perfectissimæ, æternæ, & inconcussæ legis, quatuor
uidelicet euangelia: Quatuor *etiam angulis artifices naturam imitantes con-*
summant ædificia, ut firma sint. Quatuor *igitur fundamēta totius mundanæ fa-*
bricæ meritò à principio iecit Opifex. *Sed quia hunc numerum reducunt* Pytha Pythag.
gorei, & Academici *ad quadratam figuram geometriæ, atque ad cubos, & py* Academ.
ramides, quomodo cum quadrata figura conueniant elementa uideamus: Qua-
drata enim tria assignantur, primum est solidum, secundum nequit à nobis com-
mensurari circulo, tertium, quia diametrum, cum costa nulla sectione conueniet.
Sic *& elementa soliditate gaudent: ut sint firmum totius mundani ædificij fun-*
damentum. Nec *cum circulo diuinæ essentiæ coæquatio est nobis cognita: licet*
sit illi manifesta, qui omnia hæc consonantissimè disposuit: Nec *diameter eius*
(quod ni fallor homo est) consectilis habetur alicui costæ: Nam *homo, tanquã*
diameter in mundi collocatus meditullio, non conuenit cum aliqua determina-
ta creatura: sed multiformis & dissolutoriæ naturæ animal (ut habetur in
Theologia Chaldæorum*) liberum transitum habet ad quancunque imaginem:* Th. Ch.
Est tamen proportio mediata reducendo elementorum quadraturam infimam
in quadratum meliorem: de quo alibi. Proportione *itaque mirabili conueniunt*
hæc quadrifaria elementa, sicut & quadrati numeri: qui proprio numero con-
cluduntur: & medio aliquo conueniunt utrique proportionato: Sunt *enim 4,*
& 9, quadrati numeri, medius est senarius: à quo sicut ad 4, est proportio
sesqualtera: Pari *modo à 9, ad 6.* Sic *conueniunt 9, cum 16, alio quadra-*
to, quorum medius est 12, A *quo sicut ad 9 est proportio sesquitertia, & eadē*
est à 16, ad 12, Eodē *ordine progrediuntur omnes quadrati numeri:* Quos *imi-*

tantur elementa proportianata cũ suis cõbinatis qualitatibus: quarũ alterã sibi propriam unumquodq; retinet: in altera tanq̃ medio cũ sequenti conuenit elemento. Aqua est humida, atq; frigida: humidũ retinet tanquã propriũ, in frigido uerò cũ terra participat. Terra est frigida, atq; sicca: frigidum ei proprium est, quo cum aqua cõuenit: in sicco uerò igni coæquatur: Vndè sicut se habet terra in frigiditate cum aqua: pari modo in siccitate cum igne: & hic in caliditate cum aëre: qui in humido aquæ coaptatur. Aliam insuper conuenientiam adinuenere Academici in numero quaternario, usque ad quadruplam proportionem deuenientes, ad quam duntaxat musicæ rationes procedunt: ulterius enim progrediendo aures uidentur offendi: Nam ignis aëre duplo subtilior est, triplo mobilior aqua, duplo acutior: Itẽ aër aqua duplo acutior, triplo subtilior, quadruplo mobilior: Rursus aqua duplo terra acutior, triplo subtilior, quadruplo mobilior, ut ĩ obiecta figura conspicitur. Et hæc secundum Timæũ & alios Pythagoricos est elemẽtorum harmonia: in quibus q̃uis ignis sit acutus, subtilis, & mobilis: aër subtilis, mobilis, obtusus: aqua mobilis, obtusa, corporea: terra obtusa, corporea, immobilis: est tamẽ eadem omnium proportio: Nã inter ignem & terrã ea lege aër, & aqua interiecti sunt: ut quemadmodum se habet ignis ad aërẽ, sic aër ad aquam, & aqua ad terram. Et rursus sicut terra ad aquam: sic aqua ad aërem: & aër ad ignẽ in conueniẽtia, & consonanti contrarietate: ut quamoptime animaduertere possumus ĩ adiecta hac figura.

Academ.

Boëtius

Est igitur in elementis ex omni parte tanta consonantia: ut non sit mirum, si in compositis, & in locis suis magna suauitate quiescant. Hinc canit Boëtius, Pythagoreos imitatus.

Tu numeris elementa ligas: ut frigora flammis,
Arida conueniant liquidis: ne purior ignis
Euolet, aut mersas deducant pondere terras.

Nec alia ratio adduci potest elegantior: cur aqua terram non suffocet, cum superior ea sit: nisi quia non uult discedere à consonantia: qua eadem ligauit opifex in seipsis, & in compositis tanto perfectius, quanto cōpositum partibus suis perfectius est.

Quòd elemēta reperiantur in omnibus mundanis membris. Cap. XIIII.

QVatuor itaque elementa consequuntur quatuor perfectorum cōpositorum genera: lapidum, metallorum, plantarum, & animalium. Quorum primum fundatum est super angulum terreum huius mūdanæ domus: Lapides enim terram imitantur semper uersus centrum descendentes, nisi adusti sint: ut pumicei lapides spongiosi facti cum cauernis aëre plenis. In puluerem autem redacti propriam naturam lapideam resumentes descendunt. Et cum lapidibus numeratur crystallus, & beryllus: qui, quamuis ex aqua geniti, adeo congelati sunt, ut terrestres facti descendant: Quod non contingit gelu & niui. Calculi etiam in uesica generati terream naturam imitantes descendunt: quamuis ex aqueo humore sint geniti. Et hi omnes stipticitate quadam concreti sunt, ut liquefieri nequeant sicut metalla, quamuis descendant, sicut & lapides. Super secundum angulum aqueum metalla constructa sunt: quæ quamuis ex omnibus elementis (teste Hermete) conficiantur: potissimè tamen ex aqua conflata eius naturam sapiunt & liquefiunt: ut in hoc testes habemus Timæum Locrū, Platonem, Plotinum, Aristotelem, Auicenam, & nouitiores eos sequentes. Nec discrepat Democritus: quem aliqui fingunt tradidisse metalla ex lixiuio & calce generari: Arefieret enim uelut cementum: nec liquefieri posset. Hoc negotium longo sermone prosequitur Albertus ille magnus: sed compendiosius Abubacher. Videmus (iste inquit) in mineris, ꝙ propter continuū quorūdam montium calorem aquæ grossities in tantū decoquitur: & inspissatur, ut per tempus fiat argentum uiuum. Et ex pinguedine terræ eadem decoctione, & calore generatur sulfur: continuatoq; calore generantur metalla. Aurum enim nullum habēs defectum ex argento uiuo, & sulfure puro, fixo, claro, & rubeo gignitur. Argentum ex eodem argento mobili & sulfure fixo, puro, claro, & albo, cui deficit color, aliqua fixio & consequenter pondus. Stannum imperfectū ex eisdem partibus imperfectis parca decotione, ac digestione interueniente. Plumbum ex eodem argento terrestri, & feculento, carente puritate, & fixione, & ex sulfure grosso aliquantulum rubeo, cui deficit fixio, puritas, & decoctio: Vnde fit imperfectum ualde. Cuprum adhuc ex eodem impuro, & non fixo, terrestri, adurenti, non claro, & ex huiusmodi sulfure combustibili, cui deest fixio, puritas, & pondus: Vndè imperfectum est & immundum. Ferrū deniq; ex eodē impuro, fixo, ex parte terrestri adurente, albo, non claro, & ex sulfure minus fixo, terrestri, & comburente: undè imperfectum & immundum: à quo abest puritas: & deficit pondus. Quæ omnia cum ex argento uiuo sint, & illud aqueum: ideo aquæ naturam sapiunt. Huic adstipulatur

Herm.
Timæ.
Plato.
Plotinus
Aristo.
Democ.
Alber. m.

Auice. Gilgil. Auicena, tam in physicis, quàm in epistola ad Hazem philosophum. Sed Gilgil Hispalensis opinabatur metalla ex cineribus gigni: eo quòd mergantur in aquis, & liquefiant, sicut uitrum, quod ex terrestri cinere, & lapide contuso extrahitur. Sed non concludit: quia mergitur metallum ex terreo, incorporato humido, clausis porositatibus aërem retinentibus. Nec uitrū deducitur ex materia terrea, sed ex humido radicali ipsis cineribus, & lapidibus intrinseco: in omni enim composito sunt quatuor elementa. Super tertio angulo, aëreo uidelicet, plantæ constructæ sunt: quæ (nisi sub dio) non pullulant: neque coalescunt. Et quamuis interueniant ad compositionem ipsius plantæ, & aliorum omnium cætera elementa, aëream tamen naturam sapit. Planta enim sibi cognatum aërem semper petit: & aëre priuatum statim corrūpitur lignū: & putrescit: nisi subueniat aqueus humor, qui cū aëre participat. Sup quarto angulo huius quadrifarij ædificij, qui ignis est, fabricatur zoophytū: siue animal, cuius uita (ut multi sapiētes docent, Plotinus potissimè) ignea est à cœlo igneo comparata: & à spiritu uitæ, Ezechi. Virgilius qui igneus est, uiuificans omnes mundanas rotas: ut Ezechiëlis oraculo edocemur, quo ait: Et spiritus uitæ erat in rotis. Cum quo Maro antiquorum uestigia imitans, aut furore poëtico arreptus decantat. Igneus est olli uigor, & cœlestis origo. Super quatuor igitur elementales bases fabricata sunt quinque genera præcipua compositorum: quæ enneadem complent, lapides, metalla, plantæ, zoophyta, atque animalia, quæ sunt in angulo igneo. Zoophytum autem, cum quoddam pexmixtum sit, & imperfectum: nō habet determinatum angulum: sed in aliorum gremio suscipitur.

De alia partitione rerum elementatarū: per quam tolluntur instantiæ multæ: quæ possent fieri circa prædicta. Cap. XV.

ET si unicuique angulo, aut elemento huius quadrariæ domus assignatum sit suum uniuersale genus, subdistinguntur tamen ab inuicem. Lapides enim quamuis terrei sint, omnes tamen ab alio elemento fortius interueniente denominantur aliquando. Conueniūt proculdubio omnia elementa ad lapides componendos, sed potissimè terra, & aqua: Vndè opaci lapides terrei dicuntur, perspicui uerò aquei. Liquefiunt aliqui fortissimo igne: ut in uitrum conuertantur. Aliqui ex pluuia guttatim cadente generantur in conchyliis: ut margaritæ in mari Indico, & Britānico. Cry Augusti. Aristote. stallus & Beryllus (ut Augustinus, & Aristoteles scribunt, & experientia docet) fiunt ex aqua congelata, euacuatis porositatibus: ut nec calorem suscipere, nec liquefieri possint. Ignis etiam adest in lapidum compositione: qui etiam ex silice chalybe percusso, extrahitur: & in ipso aliquando resoluitur: nisi decipiatur Hermes: qui in arcanis docet lapidem à terra in cœlum, id est ignem cōscendere: & à cœlo iterum in terram eius nutricem reuerti: Ad quod cœlum (ut ait) portauit uentus in suo uentre reclusus. Metalla quoque, & si aquea sunt, ipso-

rum tamen aliquā igneam naturam sapiunt: ut aurum, & ferrum: quorum alterum solarem, alterum Martialem ignem imitatur. Stannū uerò & cuprum aërea sunt: illud à Ioue, hoc à Venere aëream naturam suscipiens. Argentum autem terreum cum Luna: plumbum cum Saturno: & uiuum argentum in aqua cōuenit cum Mercurio: qui est (ut aiunt) arbiter undis. Omnia tamen aquea natura dotata sunt: ut liquefaciant, & pondere distent. Sicut enim aqua ab aqua differt in pondere: sic metallum à metallo, non tantum ratione specifica, sed indiuidua. Distat enim in pōdere aurum barbaricum ab obrizo: Tharsense ab Indico, & Vngarico: & hoc ab Hispano: illud autem ab auro euilat: Quod per Gion fluuium deueniens, cum fontis in horto deliciarum existētis uirtutem persentiat, omnium optimum est: sicut aqua quae quanto fonti propinquior, & perfectior est, tanto leuior. Distant enim aquae pro regione, & situ in bonitate, & pōdere: à quo (ut Vitruuio placet) aëris bonitas dignoscitur: & ibi loca pro aedificiis construendis decernenda iubet. Plantae quoque, quāuis aëreae sint naturae, tamen aliquarum radices, succus, folia, & flores dicuntur calidi, in primo, secūdo, tertio, uel quarto gradu: aliqua frigida, uel sicca, & huiusmodi: de quibus disputare praesens locus non patitur. Illa tamē diuersitas prouenit: quando planta aliqua magis, & minus naturam alicuius elementi se induit. Animalia quoque, quamuis ignea sint, aliqua tamen magis terrea in terra oblectantur: ut talpa, uermes, & communiter reptilia omnia: Pisces omnes aquei aqua nutriūtur: Chamaeleon aëre: Salamandra igne, & ipsorum aliqua calore feruent: ut columbae, leones: Aliqua humido deprimuntur, ut agnus: Aliqua sicco: ut lepus, dammula: Omnia tamen ignea sunt distincta per gradus: unde nomina mutuant ab elementis: aut ab eorum qualitatibus. Vitruu.

Quòd elementa reperiantur non tantum in hoc terrestri mundo, sed coelesti, supercoelesti, & archetypo. Cap. XVI.

ELementa in omnibus reperiri amplissimi testes sunt: Sed ea, quae in mūdo hoc inferiori habentur, feculenta, & crassiora sunt: Quae in coelo: nitida, atq; pura: Quae supra coelos: uiuentia, & ex omni parte benefica, Et, ut ab inferioribus incipiamus, est terra haec circa cētrum stabile firmamentum pedibus, omnium seminum matrix foecundissima: Est in coelo densitudo: quae uideri potest in Sole potissimè, & Luna, & stellis: quae (ut Plotino placet) radios solares repellunt. Est in angelis: ut firma sint Dei sedilia: & nobis fecundi, dantes tanquam ministri Dei terrae huic feculentae foecunditatem. Est in archetypo omnium firma, foecūdissimáque natura: de qua dicitur: Aperiatur terra: & germinet saluatorem. Est aqua haec leuis, & aequatissima, mundans, & lauans omnia. Est in coelis suo afluxu terram irrigans: & cōmixtibilis uirtus (ut Basilius longo sermone disserit) Est in angelis docēs, & mūdans: de qua, cum de coelo agitur, in psalmis canitur: Qui tegis aquis superio- Plotinus. Isaias. Basilius. Psalm.

ra eius. Est in Opifice: qua ablutionem peccatorum facit, & regenerat, mundificat, collustrat, & pascit. Sed uide harum aquarum differentiam: Humor hic uitæ calorem obruit, cœlestis irrigat, supercœlestis intelligit: diuinus mentes purgat, & pascit. Est aër hic elementaris, quo respiramus, uidemus, audimus, & odoramus. Est in cœlis translucens natura: ultra quam stellas fixas prospicimus: Est in cœlo superiori spatium: ubi resonant suauißimi beatorum concentus: ubi patet uisio illa, & corporis principis, & reginæ, & omnium militum. Est in angelis uitalis flatus, & aura tenuis. Est in Opifice summa, & perfectissima uita, & spiritus: quo spirans in omnes dat omnibus, ut uiuant, atque respirent: & quo tanquam sibilo auræ tenui Eliæ, & aliis domesticis loquitur. Est ignis elementaris apud nos calefaciens, coquens, & perficiens. Est in cœlo Sol lucens, & calefaciens inferiora, & Mars agitans, & dans robur. Est in angelis seraphicus, & feruidus amor: de quo Psalmographus canit: Qui facis angelos tuos spiritus: & ministros tuos ignem urentem. Est in archetypo (ut Heraclitus, Empedocles, & alij sapientes deponunt) Ignis idealis: & spirituale lumen, Sed (ut Zenoni placet) artificiosus ignis ad omnia producenda egrediens. Et de spiritu, & diuino igne habetur in libro sapientiæ: Omnium est artifex: omnem habens uirtutem. Fauet Cleãtes dicens, quòd ignis ille incorporeus, diuinus, uitalis, & salubris est: qui omnia gignit, conseruat, sustinet, alit, & auget: sicut hic inferior dißipat, & disturbat. Fauent & diuini testes Moses, & Paulus: quorum alter in repetitione legis, quæ Deuteronomium dicitur, & hic cũ Hebræis disserens ait: Deus ignis est. Et ne infima pars mundi secludatur ab hoc ædificio: uideamus quid Homerus de inferioribus elementis decantet in decimo Odysseæ.

(Eliç. — Psalm. — Heracl. — Empedo. — Zeno. — Cleantes — Moses. Paulus — Aome.)

Sic ubi tartareas Acherontis uoluit in undas
Se phlegethon, stygioque simul deductus ab Alueo
Cocytus, gemino qua rupes scinditur amne.

Virgilius *Quem & Virgilius imitatus canit.*

Hinc uia tartarei, quæ fert Acherontis ad undas:
Turbidus hic cœno, uastaque uoragine gurges
Aestuat: atque omnem cocyto eructat arenam.

Quorum fluuiorum Phlegethõ igneus est: cocytus aëreus: Acheron terreus: styz uerò aqueus: quamuis hæc sit potius inferna palus, quàm fluuius. Alij uerò ex etymologia uocabuli hos fluuios elementis accommodant, Phlegethõtem igni, qnasi ab exustione deductum: Cocytumque, qui clamorosos significat ululatus terræ, propter uarios concauitatum anfractus: Acheronta uerò fluentem fluidæ aquæ: Stygem autem aëri elementorum uinculo: Et de omnibus his scribit Proculus: Quæ in cœlo sunt elementa, summitates, & excellentiæ elementorum, sunt ea, quæ sub orbe Lunæ ex secundo ordine: Illa uerò, quæ infra terrã sunt: infimum quoddam ac ueluti fex elementorum: ubi mali cruciantur. Sed ad

(Procul.)

nostros ueniamus. Est ignis, de quo summus doctor comminatur impiis se dictu rum: Ite maledicti in ignem æternum. Est aër de quo Isaias: Percutiet te Dominus aëre corrupto: quod communiter de dānatis exponitur, Est aqua (teste Iob qui ait) ad nimium calorem transibunt ab aquis niuium. Est denique infœlicissima terra in centro terræ huius, de qua iterum Iob: Dimitte me ergo: ut plangam paululum antequam uadam, & non reuertar, ad terram tenebrosam, & opertam mortis caligine, terram miseriæ, & tenebrarū. Sunt igitur elementa in Deo seminaria rerum, & producendorū ideæ, & origines: In angelis distributæ potestates: In cœlo uirtutes quædam: In natura rerum semina: In mundo hoc inferiori crassiores formæ: Nisi enim essent elementares uirtutes in cœlo, quomodo ab eius influxu generarentur, & transmutarentur elementa hæc: ut quod nunc est aer in pluuiam conuertatur, A qua in aerem exhalet, Terra in lignum uertatur, Ex quo ignis, & ex illo aer, & cinis quæ terra est? Hinc astronomi signa, & planetas ab elementis denominant tria signa cuilibet elemento attribuētes: In Optifice uerò necesse est, ut sint omnia, quæ distribuit: ut celebrata est illa Peripatetica sententia: Nullus tribuit ea: quæ non habet. Sunt igitur fundamenta hæc omnium rerum quadrifaria à Deo, cui est nomen quatuor literarum: Quarum quælibet circularem numerum cōtinet: & hinc omnes numeros, qui circulares dicuntur, illæ literæ complectuntur: Vndè magno mysterio nobis innuitur: quòd omnis reuolutio generationis, & corruptionis, & uicissitudinis rerum reuerti tandem debet in illud, à quo processerunt: Quæ sacramenta forsitan Domino succurrente clarius alibi explicabimus.

CHRISTVS. Isaias Iob Idem Aristo.

De figura elementorum secundum Pythagoreos, & Platonicos. Cap. XVII.

T*imœus Locrus ex officina Pythagorea, & post eum Plato istiusmodi figuras elementis ascripserunt: Terræ primum cubum octo angulorum, & sex laterum, in forma tesseræ: Et hoc ob eius stabilitatem, grauedinem, & motus difficultatem. Ignem autem in pyramidem quatuor basium, & quatuor angulorum formant: ut faciliorem habeat ascensum. Aerem in octaedrum, id est octonorum sessuum corpus conducūt: uidelicet ex octo basibus, & sex angulis solidis, uigintiquatuor uerò planis: Et hoc quia in ascēsu ignem consequitur. Aquam denique figuram Icosaedram tenere dicunt: quæ habeat bases uiginti, & angulos duodecim: eo quòd aqua sua flexibili natura mobilis sit, atq; diuisioni perfacilis: Quæ omnes figuræ ex quaternario tractæ sunt: Nam terra ex duobus primis quadratis: Ignis ex quatuor basibus, & totidem angulis: Aër ex bis quatuor basibus: Duplicantur enim, ut ex utraque parte penetratiuus sit, & facilioris motus. Anguli uerò plani ex sex quaternariis: Aqua autem ex uiginti basibus, & duodecim angulis, quæ 32. conducunt: Qui numerus est ex duobus quadratis, quorum radix est quater-*

Timœ. Plato.

narius. Sunt iterum bases ex quinque quaternariis, anguli uerò ex tribus: Et hæc omnia collocant uniuersi in figura duodecaëdra, id est in sessili per duodenos situs: quæ est ex duodecim basibus pentagonis, & uiginti solidis, planis autem sexaginta: Quæ omnia à quaternario oriuntur: duodecim ex tribus quaternariis: uiginti ex quinque: sexaginta ex quindecim. Eorum autem elementorum omnium consonantia ex illis basibus, & angulis colligitur plenissima. Aeris ad ignem est proportio dupla in basibus, in angulis solidis sesqualtera, in planis uerò dupla: undè resultat harmonia duplicis diapason, & diapente. Ignis uerò ad terram in basibus sesqualtera proportio: in angulis uerò dupla: ex quibus diapason iterum, & diapente. Terræ autem ad aquam in basibus est proportio tripla sesquitertia: in angulis sesqualtera: undè diapason, diapente, & diatessaron in basibus: in angulis uerò diapente resultat. Aquæ uerò ad aërē in basibus dupla sesqualtera: in angulis uerò dupla: undè diapason, & diapente in basibus: in angulis uerò, iterum diapason consurgit. Deficit tamen aliquantulum consonantia, & proportio ignis ad aquam: & aëris ad terram, quibus inest plena in qualitatibus contrarietas, ab ea proportione, quam habent elementa suo ordine collocata: & ubi duo semper conueniunt per intermedium: quod de utroque participat: ut supputare possunt experti.

QVOMODO ANGELI PRIMI *ordinis conueniant cum primo cœlo quod primum mobile dicitur.* *Caput primum.*

POSTQVAM *de trium enneadum genitura disseruimus: ad ipsarum concordiam, unius uidelicet fabricæ cum alia particularem consonantiam deueniamus. Et à supremis spiritibus exordiẽtes, ut solidum aliquod præsupponamus: accedemus ad Ariopagitam nostrum Dionysium uerum arcanorũ speculatorem: Qui ea mysteria quæ ei Paulus (ut aliqui opinantur) sed Hierotheus (ut ipse fatetur) crediderat, depromẽs dicit: quòd omnes intelligentiæ inferiores à superioribus illuminantur, docentur, & purificantur, denique ad opera Dei exequenda mittuntur: Supremi autem à Deo tantummodo destinantur: & omnes sunt administratorij spiritus in ministerium missi. Sed differentia est: quia primi solum à Deo iubentur: sequentes autem à Deo, & superioribus destinantur, & impelluntur, iussu tamẽ Dei. Hic conueniunt Paulus docens, quòd omnes mittuntur, & Dionysius dicens, ꝙ superiores non destinantur ab aliis, uidelicet intelligentiis: sed à Deo tantummodo: ut in cœlesti Isaiæ oraculo habemus: quo dicitur: Vnus de Seraphinis, id est supremis uolauit ad me, iussus uidelicet à Deo ad cuius throni, & maiestatis contuitũ subuectus erat: undè ille Seraphinus erat destinatus. Sed quia Dionysius docet seraph esse nomen officij, non personæ: tunc aliqui decepti dixerunt illum non fuisse de supremis, sed functum superioris officio: Quod (ni fallor) non est ad mentem Dionysii, cum omnes Seraphini denominentur à שרף, id est saraph Hebraicè, quòd Latinè accendere dicitur: Et eorum officium sit succendere non modo se, sed inferiores: ad quos mittuntur: Nec inferior fungitur eorũ ministerio: nec superiorum sibi nomen uendicat. Cum igitur ille Seraphinus, ut Isaiam succenderet, & eius labia ignito calculo purificaret, aduenerit: officio, & nomine, ordinéque supremo Seraphinus fuit. Isti igitur supremi, qui à solo Deo destinantur, conueniunt cum primo mobili: quod à primo mouente tantummodo agitatur, & circunuoluitur: Qui motor primus est, aut prima intelligentiarum: quibus cœli crediti sunt: aut primus moderator omnium: Quod Proculus, & alij Platonici pari modo cum Trismegisto conuenientes docent, ut Boëtius canit.*

Diony. | Hierot. | Paulus Diony. | Isaias. | Diony. | Procul. Platon. Trisme. Boëtius

Tu triplicis mediam naturæ cuncta mouentem
Connectens animam, per consona membra resoluis:
Quæ cum secta duos motus glomerauit in orbes.
In semet reditura meat: mentemque profundam
Circuit, atque simul conuertit imagine cœlum.

Alij autem cœli mouentur raptu quodã à primo mobili, imò à primo motore:

ab inferioribus uerò intelligentiis motu particulari, & proprio ſpatio: Et ſicut primum unico mouetur impulſu: ſic unicum influxũ recipit: Alij autẽ uarios pro uarietate mouentiũ, & motuum. Hinc Arabs, quamuis barbaricè, uerè tamen depromit dicens: Optimum habet ſuã perfectionẽ à ſe: Quod autẽ propinquum iſti per paucã, uel unã operationẽ, & unũ motũ tantummodo: Quod uerò remotum eſt per multas: quanto enim quis ſuperior eſt, tãto eius motus maior eſt uirtute, minor uerò numero: Et quanto quis inferior, tanto eius motus maior eſt numero: minor uerò uirtute, cæteris tamẽ paribus: Sol enim quãuis ſit in medio planetarũ, uirtute tamen eſt maximus, & rex erraticorũ ſyderum: undè tanquam rex mediũ tenet. Patet etiã ille ordo in ciuili republica, & ſupercœleſti: In ciuili enim miniſtri agitantur, & turbantur circa multa: ut expleant iuſſa imperantis: Architriclini uerò iuſsi iubent, & ad pauca mouentur: Domini autẽ grauitate quadã penè immobiles imperant non recedentes à loco, nec à propoſito. In republica etiã ſupercœleſti intelligentiæ inferiores Hebraicè מלאכים *Malachim, Græcè angeli, Latinè autẽ nuntij uel miſsi dicũtur, eo ꝙ frequẽtius ad nos deſtinati, ſupremi mãdata deferant. Superiores uerò intelligẽtiæ, quia raro deſtinantur, aſsiſtentes à Daniele dictæ ſunt, Mittuntur tamẽ aliquando: ſi uerum deponit Paulus dicens, ꝙ omnes ſunt adminiſtratorij ſpiritus miſsi in ſalutẽ eorũ, qui capaces ſunt æternæ hæreditatis. Intermedij autẽ frequẽtius ſuperioribus, & rarius inferioribus mittuntur: Sic & in cœleſti Republica ſuperiores circuli tardius mouentur, infimi uelocius. Luna omniũ circulorũ infima in octo, uel nouẽ diebus ſupra uiginti cõplet motũ propriũ. Saturnus ſuperior in triginta annis: Sol, & Venus intermedij in uno anno: Stelliferũ cœlũ ſupremũ omniũ ſphærarũ quæ uidẽtur, in multis millibus annorũ reuolutionẽ ſuã perficit: quãuis omnes rapiantur a primo mobili: cuius motio eſt immediatè à primo mouente: undè unica eſt & ſimplex: Inferiorũ uerò circulorũ multiplices. Particulares autẽ cõuenientias, quas habet mobile illud primũ cũ ſupremo ordine intelligentiarũ: qui Seraphinorũ eſt, ſi percurrere lubet: uideamus quid de ipſis mentibus Seraphicis, ex officina præceptoris ſui deponat magnus ille Dionyſius: Hic etenim ſexdecim ipſis attribuit dicens: Seraphinorũ cognomen eſt, mobile ſemper circa diuina, Inceſſabile calidũ, Acutũ ſuperferuidũ, Inflexibilis ſemper motionis, Suppoſitorũ agminũ reductiuũ, Actiuum exemplar, Recalefaciens illa inferiora, Reducens in ſimilem caliditatẽ cœlitus igneo illo uigore comparato, ea quæ tanquã holocauſta ſumma ui incendij expurgat: Non circũuelatũ exiſtens, ſed lucidum, inextinguibile, ſemper illuminans, omnẽ tenebroſam obſcuritatem expellens: Et quantum in huiuſmodi cum Seraphinis mobile primum cõueniat, uideãmus: Cum enim primum ſit, quod mouetur, & ab ipſo primo mouente immediatè meritò in reuolutione ſua ſemper in ipſum primum fertur: ut eius iuſſa capeſſens expleat in aliis omnia ad libitum imperantis. Oportet ſecundo, ut inceſſabili calore uigeat: quo ſine intercapedine moueatur, & tanta ui trahat ſecum*

Auerrois

Daniel

Paulus

Diony.

omnia:ut à tãta machina minimè impediatur. Acutum inſuper ut ſit, neceſſe eſt, in uirtute qua omnia penetret: & uſq; ad ultimos globos uim ſuam diffundat: Et cum omnes rapiat, feruentius eſt ſuper illos omnes: Ideo ſicut dicit, ſuperferuidum eſt ſcilicet genus Seraphinorum: ſi uidelicet debeant inferiores omnes mouere, & ferueſcẽtes & Deificos facere, ſic ſuperferuidũ eſſe debet illud, quod omnes ferueſcere facit ad motũ: Et cũ inferiora omnia ad eius nutũ moueãtur, ut ſemper expleant, quæ ſupremus iubet, coguntur ambo habere motũ inflexibilem: Et ne uideatur utriuſq; uanus labor in mouendo ſibi ſubiecta: ſicut Seraphini ui ſua ignea reducunt inferiores mentes in Deũ: ſic iſtuc rapiẽs ſuo igneo impetũ mouendo omnia ea diſponit: ut in primum redeant: Et quia utrumque non modo impellit, ſed præcedendo rapit ſecum, dicũtur actiua exẽplaria: Quorum Seraphini amoris incẽdio, & globus iſte igneus celerrimo motu, & influxu omnia calefaciunt: reducuntque ſic in id incendiũ, quo ipſi accenſi ſunt: Sed illi uim hauriunt à Deo, quo fruuntur: & hic à magni nominis reuolutionibus duode-

Hebrei. cim: quas hauaia dicũt Hebræi: Quarum quælibet uni ſigno præponitur: & to-

Greci Pythag. tum nomen, quod Hebræi quatuor literarum, Græci tetragrammũ, Pythagorei tetractim dicũt, omnibus ſignis: Quorũ uirtus eſt in primo mobili: ut dicũt aſtronomi: quãuis imagines in ſtellato cœlo appareant nõ tantũ in ſitu ſiderũ: ſed in ueris figuris: ſicut cõprobarũt certis tẽporibus, & inſtrumẽtis uiri probatiſsimi: qui oculis propriis uiderunt Tauri, uel Arietis figurã in orbe ſignorum. Illius igitur ſancti ſanctorum, & ſanctiſsimi nominis uirtute illi inflammando, & hic

Plato. tanquam rota fullonum purgando, quos mouet, incendunt: ut tanquam holocauſta aſcendant ad ſupremũ. Et ſicut Seraphini nihil cognoſcunt ſuperius, quo obtegantur, cũ ſint primæ luci abſq; medio addicti: ſic iſte circulus ſuperiorẽ nõ habet circulum mobilem: cum ſit contiguus empyreo globo, & Dei ſedili: quod tãta diuina luce eſt prefuſum: ut nihil obſcuret, ſed illuſtret indutus naturã ſuperioris: ſicut omnia denaria, de quibus ſuo loco diſſeretur: undè utrique ſemper lucidi ſunt. Continent etiam inextinguibile lumen, & incendium: quo ſemper inflamment, & illuſtrent: ut illi perpetuo colluſtratiuo incẽdio, & hic raptu, & & ui ſua ignea poſt multos circuitus, proiectis fecibus omnia purganda reddat opifici expurgata: adeo ut in eundem deſtinatum reditum faciant.

Qua concordia Cherubini ſtellato cœlo reſpondeant. Cap. II.

SVccedit ordo Cherubicus, qui quãtũ cõueniat cum ſtellifero cœlo, uideamus. Eſt cherub (ſi uerè ſunt interpretationes Chaldaicæ iã triuiales) immaculata pictura: undè Cherub opus Phrygium, aut fictum dicitur: uel (ut Abrahæ à benazra placet) eſt pictura, uel imago cuiuſcunque formæ ſeparatæ: Sed quæ pulchrior pictura in tota mundi machina octauo cœlo? ubi ſunt imagines complures non à Phrygiis Indis, uel ab Arachne Lydia: ſed ab ipſa Pallade, & diuina ſapientia: quæ cœlũ

illud figuris ſemper uiuentibus (ut quibuſdam placet) & plenis uirtute pinxit: ſicut & in Cherubicis mentibus ſpecies pinxerat idearum. Ideo alia interpretatione dicitur Cherub ſcientia multiplicata, ſiue ſcientiæ plenitudo, aut plures ſcientiæ, & ordines, uel multus ordo: à כָּרָה cara, quod eſt, ordinauit, & רַב rab, quod eſt multum: In ipſis enim eſt multiplicata ſcientia, & ſpecies rerũ multiplices, & in cœlo imagines multæ. Vtrobique autem pictura eſt ſine macula, & indelebilis: quæ nulla inuidi temporis colluuione conſumetur: nec peregrinã picturam, aut impreſsionem ſuſcipiet, repletis utriſque plenis imaginibus à fonte idearum: ex quibus etiam, tanquam ex exemplaribus formis, terra hæc tanta florum, & herbarum uiuenti ornatu componitur. Sicut enim terra floribus, cœlum ſtellis, ſic mens Cherubica uariis formis ſcientificis ornatur. Ideo dicitur ſcientia multiplicata, eius ſpeculatione extenta ad diuerſiſsima cognoſcenda. Eſt pariter ſtellatum cœlum multiplicatum lumen ad diuerſiſsima confouenda. Confouent etiam Cherubini per idem cœlum hæc inferiora, dante ipſis prima cauſa undè influant. Hinc pſalmographus canit: Aſcẽdit ſuper Cherubinos, & uolauit: ad omnia uidelicet citiſsimè diſponẽda per ipſorum omnigenam cognitionem, & uirtutem. Et hæc eſt illa prima operatrix uirtus (ut Dionyſii uerbis utar) qua repleti Cherubini ſunt ad inferiora coaptanda diſpoſiti: ut Vgo, & Albertus in expoſitione ſentiunt. Et quod facit per Cherubinos, tanquam per miniſtros & cauſas ſecundarias, ſummus opifex, idem cõducit per ſtelliferum orbẽ, tanquã per inſtrumẽtum: ut cum Academicis catholici multi conueniunt. Eſt inſuper (inquit Dionyſius) Cherubicus ordo repletus diuina pulchritudine, & ſapientifica traditione, & communicatiuus ad ſecũda genera: Sic & octaua ſphæra plena eſt pulcherrimis ſtellis & uirtutibus communicandis ſecũdo generi, erraticis uidelicet ſyderibus. Commune eſt apud aſtronomos, quãtã uim ſigna præſtẽt planetis, quando eos in domiciliis ſuis recipiũt. Manifeſta eſt etiã diſpoſitio, quã inducũt in naſcentis alicuius horoſcopo, Neq; minus in aliis mundi inferioris rebus diſponendis: ut moderari uideantur machinam hanc ſub globo lunari, fauore tamen hauſto à ſupremo parente, & ſancto ipſius nomine: ut in Dauidico hymno canitur: Domine Dominus noſter quàm admirabile eſt nomen tuum in uniuerſa terra: quæ per ſydereas illas figuras, & uirtutes imbibitas à ſancto nomine uitam, pulchritudinẽ, & uirtutem haurit. Quibus intercedunt ſeptem erratica ſydera: quæ & ipſa à ſeptem menſuris uel circulis fabricæ (ut Hebræorum theologia docet) per ſeptẽ ſuas intelligentias regulantes ſuſcipiunt, undè influant. Diuiditur ille ſtellifer circulus in duodecim imagines præcipuas: quarũ quælibet, & partem terræ ſibi ſubiectam, & membrũ aliquod minoris mũdi diſponit: Vndè uterque mũdus ab ipſo cœlo regulatur, cuius circulus medius Mineruæ, aut Iuſtitiæ circus à Memphiticis dicitur, & ab Arabibus ductoria regis. Illo enim tanquam uirga quadã ſupremus rex inferiora moderatur p Cherubinos, tãquã per miniſtros:

[Margin notes: Dauid; Diony.; Vgo; Albertus; Diony.; Aſtron.; Dauid; The. he.; Aegyp.; Arabib.]

in quibus unica illa regis cognitio multiplicatur: ut iteratis uicibus intelligāt ea, quæ supremus unico actu complectitur. Sic & cœlū iteratis reuolutionibus explicat, quæ opifex unico influxu tribuit. Et sicut stelliferū cælum gyratur à primo mobili: sic Cherubini excitantur à primo ordine angelorum, Seraphico uidelicet: ut locum etiam in ipsis habeat illud Academicorum, imò diuinorum hominum dogma, quo docetur: ꝙ qui cupiūt docti effici, & sapientes, primo amatorij efficiantur, ut per amorem pulchritudini rerum affecti, ad ipsas speculandas moueantur: de quo amplissimè Plato in symposio, & Plotinus in de triplici reditu animæ ad Deum conscribunt. Hinc ea quæ in Dionysio uidebantur contraria facilè conueniunt: Docet enim inferiones angelos à superioribus doceri: illuminari: purgari: & iterū dicit: Cherubinos suscipere immediate à Deo, quæ secundis communicant: Nam diuinam essentiam omnes sine medio speculantur: ut in solo fœlicitatis fonte beentur: A quocunque enim canali citra infinitū haurirent, possent facilè sentire influentis defectum simul & influxus, qui quidem defectus cum beatitudine stare nequit. Et illa diuinæ essentiæ uisio ab Augustino meridionalis, rerum autem in uerbo matutina, in genere proprio uespertina dicitur. In cognitionem igitur illam dexteræ excelsi, ubi sunt omnes delitiæ, quæ ad dexteram dicuntur esse archetypi, feruntur mentes omnes angelicæ, & beatorum, Deo dirigente: iuxta illud Dionysii: Gaudent omnes mouente patre. Ad inferiora autem peragenda disponuntur inferiores superiorum imperio: quibus illi parent, oculum tamen semper in Deum dirigendo: ut canit regius Propheta: Ponite corda uestra in uirtute eius: & distribuite domos eius. Est enim sermo principis angelicis ministris imperantis: quòd corda, & affectus semper in Deum dirigant per incendium Seraphicum: quo excitati distribuant domos eius, cœlestem uidelicet, & mundialem: In quo ministerio inflammātur ab igne Seraphico, imò à spiritu Dei igneo ꝑ Seraphinos: A quibus etiam illustrationis ad inferiora pertractanda incrementa suscipiunt. ut autem Deo perfruantur, lumine ipsius Dei perfusi collustrantur.

Academ. Plato Plotiuus. Diony. Augusti. Diony. Psalmus

Confirmat hæc mirandum Ezechielis oraculum. Cap. III.

Ezechi.

EVentis quamplurimis, quæ celeberrimo uati Ezechieli reserata sunt etiā negotium mūdanæ fabricæ interfuit: Cuius descriptionem Hebraicam ueritatē sequētes proponemus, quantū maximè ad Cherubicū mysteriū attinet. Extendit, inquit, Cherub manum de medio Cherubinorū ad ignem, qui erat inter Cherubinos: & leuauit, & dedit in manu eius, qui erat uestitus lineis, uel talaribus tunicis: & accepit, & egressus est. Et apparuit ad Cherubinos similitudo manus hominis sub alis eorū. Et uidi, & ecce quatuor Ophanini apud Cherubinos: & Ophaninus unus apud Cherubinum unum, & Ophaninus alter apud Cherubinum alterum. Et uisio Ophaninorum sicut aspectus lapidis tharsis. Et uisio eorum similitudo una ad quatuor, sicut si esset Ophaninus in medio Ophaninorū: Cumq;

ambularent,in quatuor partes gradiebantur:nec reuertebantur,dũ irent:ſed ad locũ,ad quem reſpiciebat primus,uel caput ſequentes eum ibant: nec reuertebantur,dum irent. Et omnis caro eorum,& dorſum eorũ,& manus, & alæ eorũ, & Ophanini pleni erant oculis in circuitu quatuor Ophaninorũ. Et Ophaninos ipſos uocauit rotas in auribus meis. Hic rogatos eſſe uelim ſapientes,ne me carpant: ſi à communi interpretatione locum iſtum noſtri Ezechielis ſegregauero. Admittunt omnes catholici quatuor ſenſus in ſacra pagina: Quibus ueritas literæ, animæ negotium, myſterium eccleſiæ, & arcanum cœleſtis gloriæ elucescit. Et horum primus literalis, ſequens moralis, tertius allegoricus, ultimus anagogicus ab omnibus dicitur. Sed ſi cum iſtis admittatur mundanæ fabricæ deſcriptio,non incongruè naturalis ſenſus ille uocabitur. Quo modo interpretandi ſæpius utitur omnium interpretum ſacrarum literarum apud noſtros facilè princeps Origenes, prout ab Ammonio,imò à ſapientibus Hebræis acceperat. Orige. Ammo. Si autem noſtri hoc nouo interpretandi genere (quod tamen uetuſtiſsimum eſt) offenduntur, collocabimus ipſum in anagogico: poſtquam induximus Deum, in quo beari debemus,huius fabricæ opificem, moderatorem,& muſicum: Qui eã conſonantiſsimam adeo ex omni parte conduxit: ut quicquid de una dicitur, de alia quoque per ſymbolum, & analogiam intelligi poſsit. Ad quarũ rerũ phyſicarũ,& diuinarum concordiam accincti ſumus. Sed ad interpretationem accedẽtes uideamus quid loquatur noſter Ezechiel de Cherubicis mentibus diſponentibus fabricam: & de eorum ratione ad Deum,ad Seraphinos, & ad producta omnia. Ezechiel Extendit (inquit) Cherubinus manum de medio Cherubinorum: Vni aſcribit opus,cum ſuppoſiti,aut ſingularis ſit operatio: ut apud Ariſtotelẽ, Ariſtote. & theologos noſtros triuiale eſt. Sed ne credatur hæc adminiſtratio uni tantummodo credita dicit,de medio Cherubinorũ:ut omniũ uirtute agat: Sicut Gabriel legationem uirgini attulit: & epithalamium celebrauit in uirtute, & nomine omnium angelorum: ſed Dei in primis, ſicut nonnulli accommodatiſsimè diſſeruerunt. Theolo. Quam uirtutem extendit(inquit) ad ignem, id eſt ad uigorem ſeraphicũ: quia & ipſi ſeraphini interſunt,tanquã uis ignea,& excalefactoria uirtus ad opus perficiendũ. Hinc proſequitur, quòd ignis erat inter Cherubinos colligatos uidelicet glutino Seraphici,imò diuini amoris: quo excitãtur ad miniſteriũ. Sumpſit ergo ignem: & dedit illi,qui erat ueſtitus lineis,aut ſtola ſancta,uel podêre(ut ſeptuaginta interpretantur,& conſentit Hieronymus) id eſt Chriſto,de quo in Apocalypſi dicitur: Et uidi in medio ſeptem candelabrorũ aureorũ,id eſt ſeptem planetarum & angelorum ipſis præſidentium,ſimilem filio hominis ueſtitum podêre,aut ſtola ſancta uſque ad talos,quia totus ſanctus Nazaræus noſter à uertice uſq; ad uolas pedum: Cui data eſt omnis poteſtas in cœlo, & in terra,& per quẽ producta ſunt omnia. Nec cũ iniuria dicitur: ꝙ ignis acceptus à Seraphinis per Cherubicas manus datus ſit Chriſto: cũ ipſum ignẽ nõ dederit ei tanquã inferiori: ſed uelut miniſter attribuebat opifici: cuius imperio LXX. Hiero. Apocal.

opus peragebat. Nam & si omnia per uerbum facta sunt: multa tamen ipsum tanquam summus Princeps, per ministros exequitur. Et postquam ignem susce pit, infert uates, ꝙ ad opus egressus est: quia sicut opifex amore succinctus (ut Dionysius, Boëtius, & alij sapientes testantur) in fabricam cõducendã egressus est: sic ministri amore succensi exequũtur, quæ opifex iubet. Nec tamen ministri ipsi, eo quòd cooperentur Artifici, dicuntur rerum creatores, sed executores illius, à quo omnia fiunt: Vnde sequitur: Et apparuit inter Cherubinos similitudo manus hominis, illius uidelicet qui dixit: Pater meus usque modo operatur: & ego operor. Et ne quis suspicetur ex hac interpretatione Cherubinos aliquo modo esse rerum creatores, possumus etiam cauillosos cõsolari, locũ aliter interpretantes: ut cherubinus sit sciẽtia idealis, uel cognitio rerũ faciendarũ, quæ acceperit ignem amoris de medio cherubinorũ, id est idearũ, & picturarũ: quæ in illo uerbo diuinissimo sunt, quibus afficiebatur antequã in formas proprias explicaret, Ideo dicitur ꝙ post acceptum ignẽ in opus egressus fuit. Nec aliũde quippe processit, ut in fabricã exiret, nisi ab amore. Subsequitur partitio fabricæ cum ipsis Cherubinis. Et uidi (inquit) & ecce quatuor Ophanini apud cherubinos. Qui Ophanini (si literam sequi uelimus) sunt conti, uel canthi ferrei (ut bene sentit Hieronymus) quibus lignorum radij artantur, & stringuntur ~~& non~~ vel rotæ, ut traductio nostra habet. Sed si altius rem perscrutari iuuat, Ophanini (authore Abraham in libro de formatione) pertinent ad mercaua, id est tribunal summi Dei simul cum Seraphinis, & Angelis ministerij & animalibus sanctitatis. Nam sicut cœlis & planetis agentibus respondent suæ intelligentiæ, sic materiæ, & elementis disponendis præsunt intellectuales uirtutes, quæ Ophanini dicuntur, qui iuxta Cherubinorum plenam scientiam, aut secundum ideales picturas, disponunt materiam, & unicuique rei disponendæ adest Ophaninus unus, iuxta cherubinũ unum, id est secundũ particularem ideam rei faciendæ. Et cum omnia rerum exemplaria abscondita sint, tã quã thesauri sapientiæ in uerbo humanato, ut dicit magnus ille Paulus. Ideo inducitur hominis similitudo in fabrica conducẽda. Mirabili artificio uates cœlestis nunc summum & increatum Cherubinum, id est plenissimã picturã idearum meminit, nunc ministrantes, & plures commemorat innuens Cherubinum Deificum per productos Cherubinos, & Ophaninos in harmonicam fabricam disponendam exire. Et quia opus hoc habet non solum consonantiam ab Archimusæo, sed pulchritudinem à pulchro, Sequitur, Aspectus autem Ophaninorum erat quasi uisio lapidis tharsis: Quod Aquila, & interpretatio nostra habet chrysolitum, Symmmachus hyacinthum, Septuaginta uerò carbunculum traduxerunt. Sed Tharsis multoties mare significat, iuxta illud psalmi, Conterens naues tharsis, id est maris. Sed ad interpretationes lapidum redeuntes incertæ sunt, & à diuersis tam Hebræis, quàm Græcis, & Latinis uariæ habentur, unusquisque tamen sua ratione mouetur: Rabbi Bacchaie quoque thar-

Diony. Boëtius

Hieron.

Abrahã

Paulus

Aquila Symma. Psal.

ſim chryſolitum interpretatur: quem Hebraicè det, קריאוליק cariolic, Et hunc eſſe coloris cœleſtis, aut maris elati, & eius uirtutum fauere ad digerendũ, & impinguandũ. Vndè de Aſſer (cui addictus erat hic lapis) in Iabacob præſagio dicitur: Aſſer pinguis panis eius: & præbebit delicias regibus. Et ſi uolumus omnes interpretationes accommodare: poſſumus quidem ex Symbolo omnium quæ uno nomine myſterioſo ſanctæ linguæ continentur, Si enim ſignificatum eius eſt mare: cum aqua ſit rerum ſeminarium ſimul cum terra, quid materiæ diſponendæ aptius conuenit, quam uirtus aquea per Ophaninos ſubminiſtrata? Si uerò per tharſim propheta carbunculum intelligit (qui anthrax Græcè dicitur, & alio nomine rubit, ſed ille in nocte lucet: rubit uerò nequaquam: qui & omnibus lapidibus figuram imprimit, nec ſuſcipit: & omnium dicitur prætioſiſſimus à Plinio, Caliſtrato, Aaron, Archelao, Aluredo, & Arnoldo) & hoc quidem accommodatiſſimum eſt: Nam ophanini materiam obtenebratam diſponendo illuſtrant, & ad formam, figuramque ſuſcipiendam diſponunt: undè pretioſa eſt eorum operatio. Si autem per tharſim hyancinthus intelligi debet: & ipſe aqueus eſt (ut Arnoldo placet) & cum mari & aqua conueniens ſua frigiditate ardorem extinguit. Comparat etiam gratiam, & gloriam, ait Thethel, undè & ipſe conueniens eſt, Ophaninis diſponentibus materiam uirtute aquea, undè gratia, forma, & gloria in ſubiectum deducatur. Si uerò chryſolitum bene interpretantur: ut in communi uſu habetur, eſt & ipſe auro ſimilis, cum aliquali colore marino, ut Plinius, Arnoldus, & Bochus ſcribunt: undè ad diſponendum illa uirtus accommodatiſſima eſt ex aquea natura molliente, & aureo colore picturæ, maximè ſtellarum aptiſſimo. Si uerò Bachaie ſequi uoluerimus: quòd ſit lapis fauens digeſtioni, pinguedinique: & hoc accommodatiſſimum eſt: cum officium ophaninorum ſit digerere, & pinguefacere materiam. Addit ſacrorum interpres: quòd ophanini quatuor erant ad diſponendam materiam ſuſcepturam quatuor elementorum formas, antequam compoſitum conduceretur. Sed quia in compoſitis una tantum cernitur facies: ideo ſequitur, quòd aſpectus eorum erat ſimilitudo una: quaſi eſſet Ophaninus in medio Ophanini: quia in compoſitis unumquodque elementum eſt in alio: Et ſi coniunctum reſoluitur, in quatuor illa elementa reuertitur. Ideo ſequitur: Cumq; ambularent, ex amicitia uidelicet compoſiti ad ſeipſa in quatuor partes gradiebantur: & non reuertebantur, cum ambularent: quia ad reſolutionem deuenientes elementa nõ reuertuntur in compoſitum: niſi à ſuperiori cauſa deducantur: undè ſubinfert: Ad locum, ad quem tendebat caput, ſiue dux eorum, ſequebantur & ipſa elemẽta ſuperiori cauſæ obedientia. Quod autẽ caro, dorſum, manus, & alæ ophaninorum dicantur plenæ oculis, pulcherrimũ eſt: cũ in elementis diſponendis tot oculi requirantur in diſponentibus, quot ſunt formæ in ſubiecta illa introducendæ. Nam formæ oculi ſunt, & ſplendores rerum compoſitarum. Et quòd ophanini dicti ſint rotæ in auribus uatis conſentaneum eſt: quia generationes,

[Margin: Plin'us, Caliſtr., Aaron, Archel., Alured., Arnol, Idem, Thethel, Plinius, Arnol., Bochus, Bacha., Ezechi.]

& corruptiones rerum succedunt ea continua reuolutione, qua uoluuntur cœli imitantes sphæram illam supremam intelligibilem: quousque ipsa eadem omnium moderatrix circunuoluentibus rebus statum indixerit, eo tempore & momento, quod Pater Posuit in sua potestate.

Thronorum quinque proprietates. Cap. IIII.

Diony. Ptople. QVanta etiam sit concordia Thronis cũ tertio orbe, qui est primus erraticorum syderum, iudicare possumus ex iis, quæ Dionysius de Thronis, & Ptolemæus de suo Saturno tradit, unusquisque in doctrina sua facilè princeps: Habemus enim in antiqua traductione Dionysii de ipsis Dei subselliis hæc ad uerbum: Ipsi altissimarum, & cõpactarum sedium omni diligenter exaltati ignominia subiectionis, ad summũ supra mundanæ sursum ferens, & omni extremitate ineffabiliter in sublimissimũ: Et circa uerè excælsum totis uiribus incommunicabiliter, & stabiliter collocatum, & diuini super aduentus in omni passibilitate, & in materialitate acceptiuum, & Deiferum, & familiariter in diuinas susceptiones apertum: Hæc quidem nominum ipsorum (quantum ad nos attinet) declaratio. Hucusque Dionysius: sed pauloante dixerat: quòd Throni nomen dicitur effusio sapientiæ, & manifestatio Deiformium suarum habitudinum: Quibus uerbis ex denominatione, potiusquã ex quidditate, aut ratione tangit sanctarum Dei sedium proprietates. Prima est: quia licet sedilia sint, ab omni tamen sunt exaltati ignominia: quia sicut Deo seruire regnum quoddam est, sic esse subsellium ipsius Dei non est quidem ignominiosum, sed præhonorandum, & sublimè. Ideo præmittit, quòd altissima sunt. Deinde qua claritate sint illustrata ipsa sedilia innuitur, quia dicit compacta, id est iuncta consonanti ueritate (si bene Vgo eius fidus interpres exponit) quia in eis iudicans uerax est: imo ipsa ueritas. Iunctura enim in subselliis diuinis conuenientia est iudiciorum, cũ ipsa ueritate incontaminabili: Vel sunt compacti amore (ut Alberto placet) sicut cathedræ nostræ clauis, aut glutino. Bene quidem uterque interpretatur: quia in ipsis sedibus est uis seraphici amoris, & illustratio cherubica. Et hoc est, quod præcepit Dominus Aaron, cæterisque sacerdotibus: qui Deo ministrant: & eius uice iudicant: ut portarent in pectore urim, & tumim: quod nostra expositio habet doctrinam, & ueritatem. Sed uim uerborum interpretando, urim illustrationes significat: ab אור id est or, quod est lux: sed plurale multiplicem doctrinam, & collustrationem (qua refertus sacerdos esse debet) significat. Tumi uerò perfectiones, & remotiones ab inferiorum quacunque macula per Dei amorẽ designat. Perfecti enim debent esse sacerdotes: ut perfectissimi Dei officio merito fungi possint. Tertio loco, ut intelligatur rectus & fidelis eorum incessus in Principem super eos diiudicantem dicit: quòd sublati sunt ad supramũdanũ, & sublimissimum collocati totis uiribus in uerè excelso. Quartò, ut inde hauriant diuinos influxus sine aliquo grauamine repugnantis materiæ. Vltimo con-

Vgo

Alberto

cludit, quòd stante in eis omnimoda dispositione, & propinquitate, consuetudinéque, & immediato mysterio Dei Deiferi efficiũtur: Optima quippe descriptio qua sedilia Dei primò declarentur ab omni indignitate remota, & sublimissima: iuxta illud Ecclesiastici: Ego in altissimis habito: Postea quòd ueritate, & amore sint compaginatæ sedes: ubi sedere debet æquissimus iudex: & quòd semper in ipsum tendant, cui seruiunt: & à quo hauriunt: ut digna sint sedilia: Quæ adeo numen illud imbibunt: ut expurgatos in ipsum Deum deducant: Inquinatos autem terreant, & offendant. Hinc de huiusmodi diuinus Ioannes in patmotica uisione ait: A throno eius procedunt fulgura, & uoces, scilicet comminantes, & tonitrua perterrentia. Et de fauore ab illis nobis præstito sacramentorum inspector Paulus deponit: Adeamus, inquiens, cũ fiducia ad thronum Dei, consecuturi inde quod petimus. Nec aliquẽ offendat illud Psalmographi. Qui sedes super Cherubin, quia in Cherubinis, Seraphinis, & etiam animabus iustis, tanquam omnium Dominus sedet ad libitum. Scriptum est enim: Anima iusti sedes est sapientiæ. Potissimè autem dicitur sedere in Thronis: ut nomen indicat. Qui cum sint amore Seraphico compaginati, & illustrati splendore Cherubico: Ideo dicitur sedere in Cherubinis, & Seraphinis. Et cum totum cœlum sit glutino aureæ charitatis (teste Ioanne) compaginatum: Ideo per Isaiam dicit: Cœlum mihi sedes est: Et cum hæc inferior machina semper ei præsto sit, subinfert: Et terra scabellum pedum meorum. In qua omnia operatur, & distribuit, diuidens singulis, prout uult: sicut anima omnia membra corporis mouet ad libitum: Cui tamen primarium sedile est cor: sicut Dei sedes potior est cœlum, & in ipso Thronorum ordo.

Ecclesia. Ioannes Paulus Dauid Isaias

Quanta consonantia eisdem proprietatibus Saturnus coæquetur. Cap. V.

SI autem hic thronorum ordo cum Saturno conueniat, uideamus. Exaltari dicuntur Throni ab inferioribus: Vnde familiares Deo, qui per eos diiudicat omnia, quæ in suo opificio continentur. Est etiam Saturnus planetarum septimus in ascensu sedile quoddam: Vt non sine mysterio Deus dicatur quieuisse die ipsi dicato: iussitque populo suo eodem die quiescere: qui sabbatum, id est requies dicitur, denominatum à Saturno, qui Hebraicè שבתי sabbatai, quod requies meæ, aut sedilia mea potest interpretari. Nec inde arguatur: quòd lex illa diuinissima Saturnia sit, aut à Saturno edocta: cum in ipsa iubeatur eius obseruatores non pertimescere sydera: & in eadem declarentur ipsimet sideribus non esse subiecti: quamuis à Deo per instrumenta cœlica, & per ministros ipsius quilibet fauorem sibi possit comparare. Sed si uolumus, ut ipsi quibus data est lex illa à Deo immediatè influxum susceperint, ut in plærisque locis eiusdem legis innuitur, non tamen Saturnus excluditur: cum ipsi dicant legem accepisse de loco, aut mensura diuinitatis: quæ bina dicitur: cui respondet Saturnus, & intelligentia præsidens ipsi. A quo loco affluit requies, peccatorum remissio, & exuberantia illa, quæ iubi-

*leus dicitur, post quadratum numeri septenarij: qui cum Saturno septimo pla-
neta consentit.Dictum fuit secundo loco de Thronis, quòd sint compaginati ue-*
Iul. Fir. *ritate, & amore. Et de Saturno Firmicus ille maternus, quòd est tenax: & fa-*
Alchabi. *cit Saturnios suos bene cõpaginatos: Vnde silentio, & solitudine (teste Alcha-*
Ptolem. *bitio) delectantur. Et sunt firmi solidíque consilij, ut Ptolemæus testatur: Sunt-
que ex illa compagine tenacissimæ naturæ, ideo auidè congregant: & diffici-
lè dispensant, segregatíque à societate, & in se collecti silentio, & eleuato in-
genio arcana Dei, & naturæ acrius perscrutantur: ut cum Thronis fiant uiua*
Democr. Plato. *Dei sedilia. Vndè prosequuntur supramemorati Astronomi: & cum eis Demo*
Aristo. Auicena *critus, Plato, Aristoteles, & Auicena dicentes: Fauet Saturnus ad altum intelle-
ctum, & profundam rerum scientiam secretiorem Philosophiam, & Theolo-
giam: cuiusmodi est illa Hebreorum: quæ supramundani Saturni sapit influxũ:
Et in hoc optimè thronis coæquatur: in quibus sedens iudex ingenio, legum co-
gnitione, stabili sermone, longa prouidentia, regalíque consilio fulgere debet:
Additur rectitudo, intemerata fides, & cum sedente Principe conuenientia.
Et de Saturno dicitur, quòd si solus regit nullo impedimento molestatus dat fi-
dissimam amicitiam. Deiferi insuper dicuntur Throni, ac sapientiam effunden
tes, Deiforméque habitudines. Et Saturnus Deifer est diuinos suscipiens af-
flatus: quos in Saturnios suos diffundit. Non prætermittam quod perhibet an-*
Ianus *tiquitas de Saturno: quòd Ianum docuerit sapientiam, & partem regni ei cesse
rit, in hoc innuens sapientiæ effluxum à Saturno prouenire: qua refertus ma-
ximam partem habet ad regnum obtinendum: diffuditque Deiformes habitudi
nes in temporibus ipsi dicatis, Ideo fœlicissima prædicantur: & tunc auream*
Versus *fuisse ætatem, qua nec furtum, nec quicquam perperam committebatur: Non
galea, non ensis erat, non militis usus: nec erat sub eo fas partiri limite campũ:
nec aliquem seruitio premi: nec tunc belli, aut famis iniuria quis molestus erat:*
Macro. Nouius *Ideo ipsi dicata erant (ut refert Macrobius) solennia, & sacrificia, quæ Sa-*
Mũmi. Masuri. *turnalia dicebantur: quæ septem diebus celebrabantur. In cuius rei fidem No-*
Mallius *uius, & Mummius citantur: quamuis Masurius, & Mallius aliter senserint:
Quorum prior unum tantum diem, alter tres ipsi consecrat: Fuit enim diur-*
Cesar *num eius solennium: Sed à Cæsare primò, postea dictante Augusto propagatũ*
August. *fuit usque ad trium dierum ferias: Sigillariorum autem adiecta celebritas in
septem dies discursum publicum, & lætitiam religionis extendit. Accommoda-
tè quidem septenarius dicatur Saturno: qui septimus est planeta: qui requiem
innuit: cui septimus dies ascribitur: qui millenarium septimum indicat: quo (Io-
anne teste) malorum suggestore uinculis detento quiescent mortales, tranquillã
uitã degentes: Quod per septenarium annum quietis, pérque annum magnum*
Leuitico. *Iubilei, post quadratos septenarios in Leuitico satis præfiguratum est. Et cum
Saturnus Saturnios suos Deiformes facere studeat: eos qui prauis moribus,
factis magis, quàm uerbis influxum eius bonum calumniantur, indignabundus*

meritò deprimit, & castigat: ut in Hebræis pluries cõprobatum cernimus: Qui affluentias diuinissimas ueri Saturni, præ cæteris incomparabiliter suscepe-runt. Vnde exultans Propheta ait: Non fecit taliter omni nationi: & iudicia David
sua non manifestauit eis. Hinc & tanto grauius seruitute, captiuitate, & pla-gis multis pressi sunt, quanto Principis, & ueri Saturni dona maiora contem-pserũt. Alia sequitur coaptatio Saturni cum septimo in ascensu Angelorum or-dine. Scribunt Messahala, & Alcabitius omnes planetas iungi cum eo: Illum Messa. Alcab.
autem quia supremus sit omnium, nulli coniungi: sic & Saturniæ religioni (quæ tamen supramundani Saturni est) omnes adhærent, uel secundum uerum ad-implementum mysteriorum in lege illa diuina contentorum, uel imitando tan-quam simiæ Mosem illius legislatorem: & iactitando se ab Apolline, Ioue, Mercurio, Minerua, Nympha Egeria, Vesta, & bono numine accepisse, quæ à Mose suffurati sunt. Ipsa uerò Lex nec alicui adhæret: nec ab aliquo quicquam accepit, nisi à Deo ipso: Et hæc grauida diuino partu Euangelij, ef-fœta uidetur expulsa: cum tamen in summo honore habeatur ab his, qui rectè sentiunt: quia Euangelium legem ipsam non soluit: sed implet usque ad mini-mum iotam, & apicem. Sic omnes Angelorum ordines cum Thronis iungun-tur ad iudicia Dei complenda: ipse autem nulli. Concurrit enim Seraphicus, amor, ueritatis & iustitiæ zelus: Interuenit etiam cherubica scientia: quæ in distributiua iustitia gradus disponat: & in iudicatiua retributiones, & fla-gella, pro meritis & flagitiis decernat. Adsunt Dominationes, id est mentis li-bertas (sic enim à Dionysio declaratur dominatio) ut liberum ab affectu, & Diony.
passione proferatur iudicium. Virtutes assistunt iudicibus: ut sint uiriles, at-que constantes in iudiciis proferendis. Præsto sunt Potestates: ut iudicium prolatum exequantur coërcentes (ut uerbis Dionysii utar) omnem tyrãnidem, Idem
& abutentes uiribus suæ potestatis, Conueniunt Principatus, Angeli & Ar-changeli præsidentes Principibus, hominibus particularibus, & prouinciis: ut approbent, & faueant iudicio, & distributioni delatæ à iudice. Nec alij ad sua officia explenda Thronos asciscunt: Non Seraphini ut ament: non Che-rubini, ut intelligant: non Angeli, ut nuncient: nec alij, ut exequantur ea, ad quæ deputati sunt officia.

Dominationum proprietates decem. Cap. VI.

CVm Saturnum (quem maliuolum scioli appellant) cum sanctissi-mis Dei sedibus conuenire fecerimus: ubi nulla apparebat con-cordia: facilè Iouem Dominationibus coaptabimus, potissimè conuenientibus his, quæ de utrisq; à suis authoribus deponuntur. De Dominationibus hæc magnus Dionysius scribit, Sanctarum Dominatio- Diony.
num manifestatiuam nominationem existimio declarare, Absolutam quandam, & omni pedestri, minoratione liberam anagogen: in nullámque tyrannicarũ

dissimilitudinem, ullo modo eam uniuersaliter inclinatã, Liberaliter seuerã Dominationem omni minuitiuæ seruituti superpositam superiorem omni subiectioni, & remotam ab omni dissimilitudine, & dominationis incessanter appetentẽ: & ad ipsiusmet naturaliter subsistentis uirtutem similitudinem, quantum possibile est, & seipsam, & quæ post ipsam sunt optimè, & speciosè conformantem: ad nullum uanè uidentium, sed ad propriè On uniuersale conuersam: & Dominicæ semper Deiformitatis in participatione, secundum quod possibile est ipsi factam. Hucusque Dionysius. *Cuius mens est (ut ipse præmittit) Declarare nomina, aut denominationes sanctarum* Dominationũ *mysteriorũque plenas. Et horũ primum est, quòd habent absolutam quandam eleuationem, liberam ab omni cõculcante depressu: qui diminuit dominantis dignitatem. Et secũdo libera est eorum mens ab omni tyrãnica dissimilitudine: adeò ut nullam in ea sentiat inclinationem. Nec profectò, quid proprius ascribi potuit tyrannidi, quàm dissimilitudo à uerò principatu, cum hic iure, & tyrannus contra ius dominetur:* Alter *fauere & subleuare studet subiectos:* Alter *uerò deprimere & expillare:* Alter *ueritatem, pietatem, munificentiam, & iustitiam, & clementiam redolet:* Alter *mendaciis, dolis, impietate, auaritia, crudelitate omnia dissipat:* Alter *diuinam quandam per imaginem:* Alter *diabolicam. Dissimilis est ergo tyrannus legitimo* Principi: *multo magis autem* Deo, *cuius* Dominationes *locum tenent.* Est *tertio, liberalis cum seuera æquitate, & ab omni famulatu, & diminuente seruitute expedita uera* Dominatio: Nec *existimet quispiam seueritatem liberalitati repugnare: cum seueritas sit æqua distributio sine obliquante affectu: ut ueritati innixus iudex coërcere ualeat insolentiam: & debita munificentia magnifacere benemeritos.* Quod *facere nequit: nisi liberum habeat animũ ab auaritia, odio, commodo proprio, & huiusmodi: quæ deducunt animum in seruitutem diminuentem à recto libramine iustitiæ. Hinc toties summus omnium* Princeps *iudicibus, & sui uicem tenentibus exclamat, imperat, & protestatur, ut manus habeãt ab omni munere liberas, quia munera, erutis oculis mentis, in miserrimam deducunt seruitutem.* Hinc *quarto loco infertur, quòd dominãs superior sit omni subiectioni: quæ ex muneribus, sanguine, affinitate, clientela, patria, amicitia, consuetudine, ambitione, uel undecumque contrahatur.* Additur *quinto, ꝙ remota sit* Dominatio *ab omni dissimilitudine à summo* Principe: *qui est ipsa ueritas:*

CHRISTVS. *Dissimilitudinem autem hanc peccatum inducit: quo discrepat quis à prima ueritate. Hinc de primo rebellante ait summus doctor.* Ille *homicida ab initio in ueritate non stetit. Sed existimo ꝙ aptius traduci posset occisor., quàm homicida: quia ille tunc non fuit hominis, sed suiipsius occisor.* Nec *apud* Hebræos *est in usu hoc uocabulum homicida: quo idiomate* Ioannes *suum scripsit* Euangeliũ, *ubi illa uerba recitantur. Sunt igitur, & esse debent tantum* Deo *conformes: ut* Dij *merito appellari possint: sicut de ipsis in* Exodo *dicitur:* Diis *non detrahes, id est, iudicibus.* Et *ibidem furem & periurum iubet appelli ad* Deos, *id est iudi-*

ces. Et Psalmographus cum de huiusmodi, aut de Apostolis praefectis duodecim tribubus Israël caneret, ait: Dij fortes terrae uehementer eleuati sunt. Sequitur sexto, quòd incessanter dominatum appetere debeant. Possent hic imbecilles offendi: quomodo illae sanctae intelligentiae ad dominum indefesso desyderio aspirare dicantur, cum in Ecclesia ista, cuius illa coelestis typus est, & exemplar, à summo hierarcha Christo damnentur: qui ad praesidentiam flagrant: ut in Euangelio, cui titulus est secundum Lucam, ait: Reges gentium dominantur earum, & qui potestatem habent inter eos benefici uocantur, uos autem non sic: sed qui uoluerit inter uos esse maior, sit tanquam minister, & seruus. Quibus faciemus satis ueritatem notam sapientibus depromentes: Dominij enim & praesidentiae appetitus, cum naturae insitus sit, culpandus non uidetur: Nec possumus subiectionem & infimum gradum appetere immediatè, sicut nec possemus uoluntatem in dolorem extendere: cum dolor (teste Augustino) accidat ex rebus, quas nolumus: sic infima appetere est contra naturae instinctum: qui semper in maiora, & meliora fertur. Hinc magna appetens non superbus, sed magnanimus dici debet: si rectè docet Aristoteles in Ethicis. Et si in culpa esset praesidentiae appetitus, summus doctor Christus non proposuisset illam renuntiantibus terrena in praemium dicens: Sedebitis super sedes duodecim iudicantes duodecim tribus Israël. Et iterum in Apocalypsi, ut ad certamen, & uictoriam nos induceret, altum consessum promittit dicens: Qui uicerit, faciam eū sedere in Throno meo: sicut & ego uici, & sedeo in Throno Patris mei. Criminādus igitur non est appetitus, sed malum obiectum: quando uidelicet uolumus exaltari in his momentaneis rebus peregrinationis nostrae cum iactura coelestiū: ad quae aspirare debemus. Criminandus est & modus, praesumendo obtinere propriis uiribus, quae à datore omnium bonorum recognosci debent. Hinc errauit ille, qui dixit: In coelum conscendam, super astra Dei exaltabo solium meum: Sedebo in monte testamenti in lateribus aquilonis: ascendam super altitudinem nubium: & ero similis altissimo. Tot peccata committit, quot uerba profert. Cōsessum sublimiorem sibi uendicat nullis existentibus meritis: Rursus solium eminentius scandere uolebat non uocatus, cum sedere debuisset in nouissimo loco: quousque sentiret Principem dicentem: Amice ascende superius: Sederéque decreuerat in monte testamenti, in latere aquilonari: unde lex data est: unde proterui puniuntur: unde casus, & multa delicta scatent iuxta illud Ieremiae: Ab aquilone pandetur omne malum. Hinc merito sententiam, & iudicium Dei persensit: cum se in loco iudicij (frustra tamen) collocare tentarit. Ambiebat iterum conscendere super altitudinem nubium supercoelestium: unde irrigantur omnia per canales Deiferos: Assimiliaríque Altissimo nefandè cogitauerat, cui nec dignus erat seruus. Hinc omnium infimus, & ab altissimo semotissimus effectus est. Si igitur sublimem gradum beatitudinis à summo dispēsatore comparare uoluisset: obtinuisset utique (ut Anselmo, Bernardo & aliis sapientibus placet) de quo, Deo

Dauid | CHRISTVS. | Augusti. | Aristote. | CHRISTVS. | Apocal. | Ieremi. | Ansel. | Bernar.

fauēte, alibi pertractabimus. Appetere igitur incessanter cum sanctis Domina
tionibus regnum nobis promissum, imò desyderare unionem illam cum Patre
Ioannes *summo, pro qua orat Christus in Euangelio, cui titulus est secundum Ioannem
dicens: Rogo Pater, ut sicut ego & tu unum sumus: ita & isti unum sint in te,
non est peccatum, sed uirtus. quia bonus est gradus ille, & ad ipsum deuenitur
Leuiti. per sanctimoniam: ad quam nos hortatur summus Princeps, dum ait in Leuiti-
co: Sancti estote, quoniam ego sanctus sum. Hinc septimo loco subinfert, ꝙ
totis nisibus aspiceret ad similitudinem uirtutis naturaliter, & à seipsa subsi-
Boetius Plato stentiam habentis: quæ summi hierarchæ est. Rectè (ut Boëtius, Plato, & alij
sapientes docent) æmulantur fabrefacta omnia opificem suum, quoad possunt,
Sed cum sint sanctæ Dominationes charitatis uinculo colligatæ, non solum si-
biipsis, sed cæteris omnibus pro rerum exigentia fauent: ideo octauo loco sub-
infertur: Quantum possibile est, & seipsas, & quæ post ipsas sunt, optimè, &
pulcherrimè cum perfectissimo conformantes. Quod utinam seruarent omnes,
qui præsidentiam appetunt: quia non superbiæ, non inuidiæ, non iniustitiæ, nō
criminis alicuius rei essent, si tantum prodesse anhelarent, quantū præesse. Ad
quod perficiendum duo exiguntur: quorum alterum subinfert Dionysius no-
no loco dicens: Ad nullam uanitatem aspiciendam cōuertantur: nec ad inferio-
ra aliqua: sed ad propriè on, id est ad illum, qui uere est. Et hic solus dicitur ue
rè esse, qui Mosem docuit, ut interrogātibus, quis eū destinauerat, respōderet,
אֶהְיֶה אֲשֶׁר אֶהְיֶה eibie, asser, eibie. Quod nos interpretatum habemus, Ego
sum, qui sum. Aptius autem diceretur, Ero, qui ero, nam utrumque est uerbum
futuri temporis: ut sit sensus: Ero uidelicet in oculis uestris, & Ægyptiorum:
qui ero in prodigiis, & portentis: & qualem in eis me uidebitis, eūdem uos &
illi reputare cogemini. Subticeo altissima arcana illorum uerborum, quomodo
tres personas significent: & quomodo primum uerbum supra hocma, quæ sapiē
tia dicitur, & nos filium uocamus: Tertium supra bina, quæ est Spiritus sancti
intelligentia, illud autem medium scribitur supra cheter: qui fons, origo & pa-
ter omnium est: In quem nedum principantes, sed omnes dirigere debēt oculos.
IESVS Hinc summus Doctor instruit nos: ut orationes nostras in eum dirigamus præ-
mittendo in exordio orationis: Pater noster, in quem uidelicet omnes tendunt.
Secūdū, quod exquiritur, est illud ultimo loco sanctis Dominationibus à Dio-
nysio assignatum: quo ait: Laborant pro uirili sua suscipere dominicā Deifor
mitatem: ut efficiantur diuini, atque Deiformes diuinam illam pulchritudinem
contemplantes: & ad eandem alios conducentes. Ad quorum exemplarium ui-
tam si aspiramus, Primo necesse est, ut semper appetamus cœlestia: Nulli simus
secundo loco tyrannicæ seruituti subiecti: Liberū tertio habeamus dominium
in nos ipsos, conculcando omnia à Deo abducentia. Liberi quarto simus men-
te, & affectu ab omni uili subiectione, Non admittētes quinto, in nobis quic-
quam, quo dissimiles Deo efficiamur: Nulli, sexto, seruiamus ex quadam ani-*

mi generositate, nisi summo Principi: Cui, septimo, semper adhæreamus ipsi plenè conformati, Conantes, octauo, quoad possumus, omnes ad ipsam summã pulchritudinem, & Deiformitatem conducere. In ipsum, nono, tota mentis acie, & operibus intendamus, Vt decimo, ipsi non solum conformes, sed iidem facti eadem semper sua pulchritudine perfruamur.

Quo concentu easdem omnes proprietates Iuppiter imitetur. Cap. VII.

QVam concinnè Iuppiter hæc Dominationibus attributa consequatur, facilè erit diiudicare: si uera sunt, quæ de ipso Astronomi deponunt: Ait enim Iulius ille maternus ex Ptolemæi officina: Est Iouis significatio formæ dignitas, nobilitas animi, sana sapientia, & intellectus: Tum iura, leges, statuta, religio, Tum pietas, modestia, gratia, fides, & quicquid egregius bene instituti uiri potest animus cõcipere. Quæ omnia operatur, potissimè cum in Horoscopo fuerit: aut in domiciliis, aut in finibus, aut in altitudine, & signis, & locis, in quibus ex connaturali proprietate gaudens fauorem accipiat: ut disponat ad ea, quæ Dominationes ex iussu Principis influũt. Facit etiam in locis huiusmodi constitutus nobiles, præclaros, magnos, insignesque præsides, seu præfectos ciuitatum, & pro mensura genituræ bonos, modestos, beniuolos, lætos, & diuites. Et hæc omnia (ut Physicè loquamur) operatur ex natura calida, & humida reddens complexionem tractabilem ex humido: amicabilem ex sanguine: ad sapientiam dispositum ex calido proportionato: generosum ex abundanti influxu. Hinc in eo pietas, beniuolentia, fides, modestia, gratia, & quicquid ad iustum, rectumq; pertinet: cõtẽperata enim complexio ad omnia bona facilè disponit. Sed si altius conscendere uolumus, trahitur hic influxus à Dominationibus, quæ animam disponunt, sydus autem tantummodo corpus: Deus uerò & influxum, & incrementum, tanquam primaria causa, omnibus præstat. Sed ad concordiam ueniamus. De Dominationibus dictũ est: quòd sunt ab omni pedestri uilitate liberæ: & de Ioue, quòd disponit ad formæ nobilitatem. Quis, quæso, sublimiorem conscendit locum, homo an bellua? Vir, an mulier? Angelus an homo? Ille nempe qui forma elegantior est, cæteris digne præponitur. Inter omnia enim animantia soli homini, qui forma est omnibus speciosior, dictum fuit: Dominare piscibus maris, uolucribus cœli, & bestiis terræ. Et de Principe omnium dicitur: Speciosus forma præ filiis hominum. Nec forma, quæ tantummodo corporeos oculos demulcet, in prædominantibus exquiritur: Sed illa, quã peroptabat Paulus in Thessalonicensibus, ut merito aliorũ duces & prĩcipes essẽt, dicẽs. Imitatores nostri facti, ita ut sitis forma oĩbus credẽtibus. De qua forma gloriabatur lex (ut exponũt Hebræi) aut Beata uirgo dicens, ut nostri asserunt: Nigra sum, quãtum uidelicet ad forinsecã apparentiã: sed formosa interiori pulchritudine: Si tamen utraque pulchritudo conueniat: magis digna imperio species resultabit. Dicitur secundo loco de illis, quòd nulli subiiciantur tyrannidi, iniustitiæ, uel rapinæ. Et de istis subinfertur: Nobilitas

Iul. Fir. Ptolem.
Genesis. Psalm.
Paulus
Cantic.

uuena. *animi sola est atque unica uirtus, ut ait Satyricus. Non ergo qui sanguine, diuitiis, aut potestate splẽdet: sed qui uirtute fulget nobilis merito dicitur: de qua nobilitate loquitur sapiens dum ait: Beata terra, cuius rex nobilis est. Sic Moses* Ecclesia. *non minus in morali disciplina, quàm naturali & diuina instructus dixit in repetitione legis: Tuli de tribubus uestris sapiẽtes, & nobiles: & cõstitui eos Principes, tribunos, quinquagenarios, & decenos: Verum ubi in Deuteronomio habemus nobiles in Hebræo dicitur,* ידועים*, irduhim, id est cogniti, in uirtute uidelicet, & bonitate: quæ est uera nobilitas, & libertas ab omni tyrannide, & impietate semota. De mentibus illis dicitur tertio, quòd liberum habent dominum sui conculcantes omnia, quæ abducunt à Deo. Quid enim est hoc, nisi debita omnium rerum moderatio: quæ ad prudentiam sapientiámque spectat? Et de significatione huius sexti cœli dicitur: quòd est sana sapientia, & intellectus. Quis enim sanam habet sapientiã, & intellectũ: nisi qui omnia faciũda bene moderatur, admittitq; proficua, & noxia repellit? Hinc Firmianus diffiniens sapientiã* Lactan. *ait: Sapientia est intelligentia in bonum: & abstinentia delictorum, improborũq; omnium. Hierocles uerò Stoicus de prudẽtia, ac sapientia simul hæc protu-* Hieroc. *lit. Diuinorum, & omnium bonorum dux prudentia, atque sapientia recto hominis animo collocata suffragatur ei, ut de omnibus bene consulat. Quod facit, si sibiipsi rectè dominatur, & deuia omnia conculcat: ut sursum eleuetur ad eũ, quem sublimem sortitus est finem. Sequitur quarto, ut sint liberæ dominationes affectu, & mente, à uili subiectione. Et de Phaëthonte dicitur: quòd in horoscopo facit genitos magnos, & præpositos ciuitatis. Et si magni sunt: mente & corde ut sint liberi, necesse est: Quam libertatem non solum in principibus, sed in* Paulus *militibus omnibus summus Princeps exquirit. Hinc Paulus cum Galatis gloriatur: Non sumus filij ancillæ, sed liberæ: qua libertate Christus nos donauit eripiens à seruitute peccati, & diabolicæ tyrannidis. Adiungit quinto, ut nihil admittant præsides ipsi, quæ eos degeneres ab Hierarcha summo, dissimilesq; red-* Iul. Fir. Alcabi. *dat. Et de benigno nostro sydere dicit Firmicus, & Alcabitius: quòd ad leges, iura, statutaq; decernenda, atque obseruanda deducit. Sed & Hebræi Iouem,* צדק *Zedec dicunt, quod iustum significat: Iustus namq; est: qui leges ueritatis,* August. *& regulas illas æternas: quibus (teste Augustino) omnia moderantur, rite obseruat. Subnectitur sexto, quòd ex quadã animi generositate nulli, nisi summo Principi seruiant. Et Iuppiter suos Phaëthonteos iustitia, & bonitate semper prosequens ad sublimia continuò eos prouehit. Hinc sequitur septimo, quòd sicut illi semper ad Deifica pro uirili sua pertingere laborant, sic Phaëthon iustitiæ influxu suos in Deum continuè inducit. Succedit octauo amor, & charitas in alios ut illos conducant, quo & ipsi tendunt. Itidem facit Iouialis pietas, & iustitia. Penultimo infertur: quòd pleni fide dominantes illi, semper mentis aciem in Deũ dirigant. Et de hoc planeta dicunt: ꝙ fidem præstat in Deum, à quo diuinis charismatibus repleantur. Concluditur ultimo loco, ꝙ illæ mentes cum Hierarcha*

unitæ idem sint, omni bonitate, & perfectione refertæ: Et de planeta dicitur: quòd conducit ad omnia, quæ bene instituti uiri potest animus concipere. Hinc Pythagoras Iouem asserebat esse uirtutem, & harmoniam, & animi temperamentũ, sanitatem, omneq́; bonũ: & ideo eius fauore & iuuamẽto stare omnia. Pytha.

De tribus coæquationibus Mauortis ignis cum Virtutibus. Cap. VIII.

Vt quinti ordinis ipsarum enneadum concordiam pertractemus, libeat inspicere, quid noster Dionysius Deo plenus de sanctis uirtutibus doceat. Ipsam (inquit) sanctarum uirtutum fortem quandam, & incommutabilem uirilitatem in omnes secundum earum Deiformitatem operationes ad nullam susceptionem inditarum, ei diuinarũ illuminationum imbecilliter infirmatam, potenter in imitationem Dei reductam, non relinquentem suimet imbecillitate Deiformẽ motum, sed firmiter ferentẽ in superessentialem, & potentificam uirtutem, & ipsius imaginem uirtutis similem (iuxta quod licet) factam: & ad ipsam quidem, ut principalem uirtutẽ potenter conuersam: ad secundam uerò uirtutem dans Deiformiter prouenientẽ. Hæc Dionysius: Et antequã progrediamur: cur quintus hic ordo peculiari nomine uirtutum nuncupetur, declarare conabimur, Licet omnes angeli ab eodẽ Dionysio uirtutes dicantur: & merito, cum omnis operatio uirtutem operatricem præexigat. Ideo cum nullus angelorum ordo, aut particularis intelligentia otio torpeat: sed omnes mandata principis exequantur: in quolibet eorum uirtus exigitur: qua uirtutes denominari possint. Ad hanc igitur tollendam difficultatem, recordabimur, quæ de Seraphinis, Cherubinis, & aliis ordinibus dicta sunt. Quamuis enim Seraphini intelligant: omnésque alij spiritus ament: ab amore tamen, quo maximè calent, Seraphini, id est incendentes dicuntur: Et esto iterum, quòd omnes intelligant: Cherubini tamen ex plenitudine scientiæ denominantur. Sic & à dono, quo maximè uiget, uocatur iste ordo uirtutum, quamuis omnes sua uirtute, suaq́; fortitudine gaudeant. Placet & hic Alberti sententia: quòd cum superiores sint nobilioribus stemmatibus decorati, cedunt inferioribus in hac denominatione. Presbyteri enim quamuis diaconi gradum teneant, à digniori tamẽ nomẽ sibi uendicant Sacerdotis. Idẽ est de Episcopis, & Patriarchis, & huiusmodi. Virtutes ergo denominãtur à dono, quo maximè fulgent: Quo donum multiplici proprietate scribitur decoratum: septem uidelicet, quæ à summa uirtute suscipiunt: & duobus, quibus inferioribus se communicãt. Hoc enim proprium est omnium ministrorum Dei in hierarchia cõstitutorũ: ut inferioribus communicent, quæ à superioribus suscipiunt. Primum igitur donum est uirilitas, inconcussaq́; fortitudo ad ea expugnãda, quæ summo principi inimicantur. Mirabile est hoc sacramentum, quomodo ille summus imperator fœlicissimus in regno pacis, ubi confregit potentias, arcum, scutum, gladium, & bellum: & existens ipse uera pax, & beatitudo omniũ adhuc decertet per suas uirtutes, & pugnet: & cum bellator ille, qui Domini prælia susceperat, in sui

Diony. (margin, beside "Vt quinti ordinis")
Alberti. (margin, beside "Placet & hic Alberti")
Dauid (margin, beside "uirtutes, & pugnet")

fauorem deprecetur dicens: Expugna impugnantes me, uel contende cum con-
tendentibus mecum: ut habet ueritas Hebraica: & apprehende arma; & ſcu-
tum, & exurge in adiutorium meum. Si enim in pace eſt locus eius omnibus bel
licis inſtrumentis confractis, quomodo dicitur ꝙ pugnetur? Et ſi pugnat, quomo-
do quieſcit in pace? Si iterum omnipotens eſt: quid ei pugna: cum ſolo nutu om-
nia cōterere poſsit? Apiamus hic aliqd de ſecretis cœleſtibus. Eſt Deus ſummus
ſuprema uirtus, eſſentia ꝑfecta, nullius indigēs, omnipotens, omnia ſciēs, ex ſeip
ſo ſummè fœlix, nihil patiens, nullā ſuſcipiens contagionē, nullā uim, nullā mole-
ſtiā, nullámq; externā uoluptatē: quia bonorum noſtrorū nō indiget: nec cōtra-
rio aliquo offenditur. Eſt etiam ipſe Deus in omnibus omnia operans, & omnia
implens: ut lætari poſsit, pati, & pugnare in membris ſuis: ut ipſemet teſtatur di-
IESVS cēs: Eſuriui, ſitiui, &c. quæ ſequūtur. Fœliciſsimus eſt ergo in ſeipſo, & in corre
gnantibus membris: pro quibus non ultra ſumit ſcutum, gladium, nec bellum: cū
pace perfecta gaudeant omnes in illa triumphanti curia. Eſt etiam pugnans &
patiens in membris huius militantis eccleſiæ: Pugnauit nāq; in bonis angelis con-
tra malos: Pugnauit in Moſe, Ioſue, Dauid, aliiſque militibus: qui bellarunt bel-
la ipſius: maximè contra Amalec: cōtra quem indictū eſt bellum perpetuū: ut in
Deuter. Exord. Deuteronomio iubetur, & fortius in Exodo: ubi dicitur: Quia manus ſuper ſe-
dem Dei ad pugnandum pro Domino contra Amalec in generatione, & gene
rationem. Hanc pugnam exercuit potiſsimè Chriſtus Ieſus, quouſque penitus eū
Nume. foras eiecerit. De qua pugna loquitur Moſes in libro Numerorum dicens: Idcir
co dicetur in libro bellorum Domini. Quod multi non aduertentes laborant in
declarando, quis fuerit ille liber, in quo bella Domini ſcripta ſint, & multa cō-
memorant, quæ non ſunt: cum de futuro loquatur Moſes, & de libro euangelij:
Paulus ut interpretantur ſane intelligentes: In ipſo enim pertractantur bella principis
gloriæ contra principem tenebrarū. Quod clarius expreſsit Paulus ſcribens Co
loſſenſibus in hæc uerba: Chriſtus tollens quod erat aduerſus nos chirographū
decreti: & ſpolians principatus, & poteſtates, palam triumphans in ſemetipſo,
traduxit confidenter omnia ſpolia, & exuuias ab inimico tyrannicè detentas.
Pugnat & quotidie in membris militantibus, quouſque conducantur ad ueram
Iſaias quietem: de qua dicitur in Iſaia: Requieſcet populus meus in pulchritudine pa-
cis: in tabernaculis fiduciæ: in requie opulenta. Quieſcunt uictores in pulchri-
tudine pacis debellatis hoſtibus: & ipſis fugatis habitant in tabernaculis fidu-
ciæ: ſed in requie opulenta potientes exuuiis. Quam pugnam cum Deus exer-
ceat in membris ſuis, iubet etiam ſuis peculiaribus militibus, qui uirtutes cœle-
ſtes dicuntur: ut pro nobis pugnent: ne opprimamur à ualida inimicorum poten
tia. Et de extrema pugna, quæ omnium erit acerrima, dicitur in euangelio, cui ti
Matthe. tulus eſt ſecundum Matthæum: Virtutes cœlorum mouebuntur, in ſubſidium ui-
delicet tunc pugnantium. Iſtæ igitur, quibus peculiariter commiſſum eſt bellum,
uirtutes dicuntur: atque uirili, & inconcuſſa fortitudine dotatæ ſunt. Et quod

facit summus Imperator per uirtutes, tanquam per ministros: itidem facit per Martem, tanquã per instrumentum: Quem fauere bellantibus omnibus triuiale est, ex natura eius (ut physicè loquamur) semper igneo fauore succensa, ut còlericos, iracundos, impetuosos, fortes, uiriles, & inconcussos faciat suos Martiales. Sequitur secundo de sanctis uirtutibus: ꝙ aggrediantur, & perficiant omnes operationes suas, tanquã Deificæ & Deiformes, sicut & omnes aliæ intelligentiæ: quæ Deiformes effectæ nihil ab ipsa uniformi, & Deifica pulchritudine degenerant. Quod & Mars Iuppiter, & Saturnus, & quodcunque cœleste instrumentum efficit, in hoc laudans summum opificem, qui omnia ualdè bona fabricauit. Hinc canit Deiformis citharœdus: Laudate eum sol & Luna: Laudate eum stellæ & lumen, Stellæ utiq; tã fixæ, quã erraticæ, & lumen omnium earũ in circunsonãtissimo hoc theatro laudãt opificem. Exquiritur tertio: ut nullatenus sint imbecilles ad hauriẽdum illapsum uirtutis diuinæ: ne succumbãt deficiente propria ui: quæ in nihilum tendit, nisi fauor à fonte illo supremo continuè subministretur pro se, & pro eis, quibus fauent. Hinc Moses pugnanti populo cum Amalechitis succurrebat uirtute, quam continuè orans brachiis in cruce protensis hauriebat: Quod & Mars præstat ui sua ignea: ut Ptolemæus, Hermes, Firmicus, Alchabitius & omnes astronomi cõueniunt, undè Empyrois dicitur: Ignea enim uis indeficiens est: & sine intercapedine operans. Est etiam semper augens, & incrementum suscipiens pro augmento materiæ: Et ut ex se defectiuum semper operetur, ut semper hauriat, necesse est: Ideo Mars simul cũ præsidentibus uirtutibus, ut semper succurrant suis, quibus præsunt pugnantibus, ut semper imbibant à superiori uirtute opus est.

Dauid

Moses.

Ptolem. Hermes. Iul. Fir. Alcha.

Quomodo adhuc conueniant in aliis sex proprietatibus. Cap. IX.

VLtra progressus Dionysius de uirtutibus Deificis dicit: quòd ualidis uiribus Deum imitãtur: & ad eundem conducunt ueros milites, qui pro regno Dei certant: ut in ipso coronam accipiant: quia non coronabitur (intonat cælestis tuba) nisi qui legitimè certauerit. Et quod per uirtutes bellatrices perficitur, per Martem belli significatorem disponitur: Quod bellum si recta intentione suscipimus, bonum utique est, & sanctum: Si uerò id ambitione, odio, liuore, & superbia committimus, malum utique est, & diabolicum. Si enim Mars (inquit Firmicus) sit bene dispositus in nona domo, fauente Ioue, & domo ipsa, & Horoscopali irradiatione, fœlices facit: & qui facilè omnia consequantur. Sed quid est fauente Ioue, nisi fauente belli iustitia, & zelo Domini, pro quo semper militare debemus? Quinto subinfertur, quòd ex aliqua imbecillitate non relinquant opus Deiforme, & pugnam, quam susceperunt: ne de regno, & militia simul cum Saule non ea fide, qua debebat, bellante propellantur. Adducitur sexto, quòd firmiter, & incessanter in potissimam, & superessentialem uirtutem, qua perfectam principis imaginem sibi comparari possint, feruntur. Nec adest hic nu-

Dionys.

Paulus

Iul. Fir.

gatio, aut repetitio: sed ad sublimiora ipsos semper conscendere declarat: Primo enim habent uirilem constantiam: Secundo omne opus cœleste, & Deiforme exercent: Tertio ne infirmentur, semper à supremo fonte hauriunt: Habent, quarto, Deum præ oculis in exemplar: Perseuerant quinto in incepto opere: Sexto in supremum hierarcham semper tendentes omnimodam similitudinem, & imaginem eius sibi comparant: Quod ut faciant sunt in ipsum Deum toto affectu, totisque uiribus conuersi: Et sic tanquam uasa sanctissima omnibus charismatibus repleta communicant octauo loco inferioribus sibi creditis uirtutem, & fortitudinem: Vltimo student omni diligentia eos, quibus fauent, Deiformes efficere: Ad quæ omnia pyrois ui sua ignea disponere uidetur, Et cum
Diony. de quinque dictum sit, de sexto prosequamur. Est ignis (nostro Dionysio te-
Plotinus ste) semp̄ sursum tendēs, sed Plotinus ultra progressus dicit: Ignis usq; ad cœlum perueniens, cum torpere non possit, ad alia tēdit amplificationem suam undique perquirens. Et cum ad inferiora ferri non possit natura impugnante, ductu facillimus, tractuque naturali ab anima perducitur ad uitam: ut per cōmunionem cum superioribus ab unica uita comparatam transitum faciat in suprema. Si metas philosophiæ, aut ueritatis transcendat Plotinus iudicent legentes. Hoc tamen pro constanti habemus, ignem semper sursum ferri: & potius suprema, quàm infima petere. Quid quæso magis accommodatum dici potuit cum sexta proprietate uirtutum, qua semper sursum feruntur, ut supernis seruientes in eorum similitudinem transformari satagant: Non secus cum septima, qua ut itidem faciant, omnibus uiribus in Deum conuertuntur, sicut ignis, qui semper ad sursum latus in suprema transmutare contendit, non modo seipsum, sed omnia quæ accendere potest. Lapides uerò, terram, metalla, & quæcunque cedere nolunt, in sua deiectione relinquit. Et quod de igne dictum est, iti-
Ptolem. dem efficit Mars ex natura, & impetu suo igneo, De quo Ptolemæus non minus physicè, quàm mathematicè procedens in primo apotelesmatum dicit: Martis stella disiccat, & comburit, & eius calor igni assimilatur. Hinc per igneas proprietates Marti accommodatas eum cum sanctissimis uirtutibus conuenire fecimus: unde illis, quibus Mars & uirtutes fauent, ad omnia redduntur prōpti, atque solertes. Sed cum bonum contingat uno modo, malum autem multifariam: hinc impetus nullo rationis freno moderatus, nullo interiori oculo directus ruit, uelut equus lasciuiens, in multigena præcipitia, tyrannidem, oppressionem, homicidia iniusta, furta, rapinas, immoderatam lasciuiam, & cætera mala, quæ solent scioli per Martis significationem nimis larga licentia prognosticari: Hoc enim non à Marte, qui tantummodo impetum præstat, sed ab animo impetum illum malè regulante procedit: Si autem bene reguletur fortior, atque ualidior Mauors igneo, aut Herculeo uigore redditur: Quem sapientes (Boëtius potissimè) carminibus celebrant, & hic celebratum nobis imitandum hortatur subinferens.

Ite nunc fortes, ubi cælsa magis
Ducit exemplar uia, cur inërtes
Terga nudatis superata tellus
Sydera donat. Ad quæ consequenda inter naturalia dona feruor colericus exquiritur: Inter cœlestia fauor Martialis: Inter supercœlestia uirtutũ uigor: Inter diuina gratia Dei, aut spiritalis ignis inflammatio: Quo sancti fortes facti sunt in bello: uicerunt regna: operati sunt iustitiam: adepti sunt repromissiones: obturauerunt ora leonum: extinxerunt impetum ignis: effugauerunt aciem gladij: conualuerunt de infirmitate: castra uerterunt exterorum, & cætera, quæ cũ Hebræis disserens meminit Paulus. Quæ ipse, ut uerus theologus, feruori fidei attribuit: nihilominus & alia conuenientia intercedunt. Nec tãtummodo Mars (ut puri mathematici opinantur) est in causa, Ideo tot errores ebulliunt in eorum prognosticationibus: quia scilicet non attendunt cooperantes causas cũ cœlo, quas ipsorum dux Ptolemæus attendendas docet. Et quia stellarum concursus, & earum uirtutes non plenè à nobis cognoscuntur, ut omnibus sapientibus notissimum est: hinc etiam de eorum effectibus iudicium certum dari nõ potest, accedente etiam arbitrij libertate, qua multa respuere, & multa pro uoto suscipere possumus. Nec moueantur acriora ingenia ex eo, ꝙ astra uideantur plantis, & animalibus per putrefactionem generatis, completam uitam præstare, & formam: & illarum formarum quædam bonæ, quædã malæ uidentur: ut concludant bona & mala à cœlesti influxu procedere. In quã hæresim si incurrerint, facilè ab ea amouebuntur, si attendent (præter ea quæ superius adduximus) quàm sit absurdum nimis à fontibus illis lympidissimis aquarum cœlestiũ, aut supercœlestium emanare turbida aliqua. Et de hoc Marte Ptolemæus in tertio apotelesmatum decernit: quòd si solus animæ dispositioni præsit, natus erit fortissimus, & potens: Si uerò malè erit dispositus, hoc nõ influxui sydereo, sed qualitatibus repugnantibus ex quadam antiparistasi influxuum ascribat. Sed (ut melius dicamus) id prouenit ex subiecto malè disposito: sicut medicamina, optima uina, & delicatiores cibi malè se habẽtibus nocẽt. Et de huiusmodi Iãblicus ex columnis, aut promptuariis magni Trismegisti hæc depromit: Omnes cœlestes influxus boni, beneficique sunt suscipientes tantummodo ipsum bonum: Et hoc agentes intuitu æterno immutabiles sunt: quamuis in ipsa alterabili natura operantes degenerent, perpetuo tamen ordine semper benefici sunt: Proinde à fluxu cœli in materiam discordiis plenam resultat aliquando dissonum, uiribus tamen cœlestibus, semper bonis permanentibus. Ideo qualitas nocens in terris, alia est à cœlesti influxu, qui dum in se existit, ac à datore bonorum influitur, quousque ad ima peruenerit, bonus est, tanquam in primo gradu. Secundo dum in subiecto uiliori suscipitur: & ipse uilescit. Tertio propter diuersam recipientis naturam, diuersimodè suscipitur. Quarto qualitatibus inter se differentibus in eodem subiecto, & ipse uariatur. Quinto

Paulus

Ptolem.

Idem

Iamblic.

Trism.

patiente subiecto, patitur. Sexto ex omnibus in subiecto cōprehensis aliud quoddā postremo resultat. Influxus igitur cœlestes, & immateriales, q se in Saturni uim contentiuam, & Martis motricem extendunt, frequenter obsunt per accidens: Illa, quando in materia frigidiori suscipitur: hæc autē quando in feructiori. Quod omnino fit pro dispositione materiæ: Sol enim, quamuis calore & luce nōnullos offendere uideatur, necessarius tamen est ad uitam: similiter omnes cœlestes influxus ueniūt salutares, quāuis uel subiecti peruersitas puerse suscipiat, uel debilitas facilè tolerare nō posit efficaciā superiorū. Omnes motus cōferūt uniuersis, etiā minimis partibus eius: quāuis interim particulæ minimæ hoc, uel illo motu leuētur, aut non facilè illum suscipiant, sicut in chorea, dum singuli harmonicè saltant, cōgruuntq; gestibus inter se, & toti choro: digitus tamen, & pes offenditur, & premitur: Et si quid debilè incesserit, pessundatur. Hæc ille.

Magna melodia Sol in octo cum potestatibus conueniens quasi diapason reddit. Cap. X.

VT sanctissimas potestates cum planetarum rege conuenire faciamus, quid de illis doceat Dionysius uidēdum est. Ipsarum (inquit) sanctarum potestatum æquipotentem diuinarum dominationū, & uirtutū bene ornatam, & inconfusam circa diuinas susceptiones ordinationem, Et ordinatum supramundanæ, & intellectualis potestatis: Nec tyrannicè in ea, quæ inferiora sunt potestatiuis uirtutibus præcipitatæ: Sed potenter in diuina, post bene ordinata reductæ, & post eam Deiformiter reducentes, & ad potentificam causalem potētiam (quantum fas est) assimilatæ, & eam (ut possibile est angelis) reuelantes in bene ordinatis per ipsam ordinibus potestatiua uirtute. Hæc Dionysius. Inter cuius sermonis principia dignissimum sanctarum potestatum includit priuilegium, ut sint illæ, quæ omnia mala, simul & malignantes coërceant. Quæ Gregorius, & Bernardus apertè referant, Quorum prior ait: potestates uocantur hi angeli, qui hoc potentius cæteris in suo ordine perceperunt: ut eorum ditioni uirtutes aduersæ subiectæ sint: quorum potestate refrenantur, ne corda hominum comprimere, aut obūbrare ualeant. Alter uerò ait: Illi spiritus, qui potestates nominantur, dum crucifixi nostri diuinam potentiam ubique attingentes eam magnificare delectantur: hinc ad disturbandas dæmonū, hominumq; uires pro his, qui hæreditatē capiūt salutis, potestatem accipiunt. Quæ omnia Dionysius tangit in eo, quòd diuinarum dominationum, & uirtutum donis fulgere dicit: quibus possint rebelles uirtutes, & potestates coërcere. Nec est ordinum cœlestiū confusio: eo quòd unius dona alteri communicentur: Sicut enim omnes amant, & intelligunt: duo tamen supremi ordines hoc particulari priuilegio sunt decorati, ut unus amantium, & alter intelligentium ordo dicatur. Non secus omnes angeli inimicantur malis, & contra eos pugnātes ipsis resistunt: nihilominus pugna Virtutibus peculiariter assignatur, & resistentia malis authoritate quadam potestatibus

Grego. Bernard.

attribuitur: Quæ omnia in Republica inferiori typum gerente illius supercœlestis conspicimus. In hac quippe rex imperat, milites pugnant, potestates uerò, siue prætores crimina compescunt: rebelles coërcent, & iustitiæ moderamine malis resistunt. In superiori quoque rep. iubet imperator: domestici, & familiares sunt Seraphini, sapientes moderatores Cherubini, & assessores Throni, pugnantes sub principe Michaële sunt uirtutes compescentes mala, & fugantes tenebras scelestorum. Sunt potestates fulgentes cum sole, & fauẽtes uerò Soli, qui ait: Data est mihi omnis potestas in cœlo, & in terra: Quam CHRISTVS.
ab omni inuidia liber suis secretioribus amicis communicauit dicens: Ecce dedi uobis potestatem calcandi supra serpentes, & scorpiones, & supra omnẽ uirtutem inimici. Dat etiam potestatem, ut filij Dei fieri poßint: Et hoc per lucem, quæ illuminat omnem hominem, qui uult illuminari, & tenebras peccatorum, aut tenebrosarum potestatum caliginem non opponit. Hinc potestatum ordo suauiter conuenit cum uerò Sole omnia illuminante: de quo dictum est: Fecit Deus solem, ut potestatem haberet in diem. Sed ad solem sydereum reuertendo, uiget hic Martis feruore, & Iouis benignitate: sic potestates uirtutum robore, & dominationum rectitudine refertæ sunt: Fugantque potestates dæmones tenebrosos: ne molestiam electis inferant: sicut sol fugat tenebras noctis, & tenebrosos quosque, ut in Iob legimus, Cum subitò apparuerit Iob. Dauid
aurora arbitrantur umbrã mortis. Et Dauid cum loqueretur de catulis leonum quærentibus ab Elohim deuorandi licentiam, subinfert, Ortus est sol, & congregati sunt, & in cubilibus suis collocabuntur, Quibus fugatis sequitur, Exibit homo ad opus suum. Aßistere dicuntur potestates uerò Soli crucifixo tanta fidelitate, ut omnia ei subiicere conentur. Respondet & hic sol supremo Soli tanta consonantia, ut Plato eum uocet conspicuum filium summi boni, nõ qui Plato.
dem primum, sed secundum, per quem in cognitionem primi deueniamus. Alias utriusque solis omnimodas conuenientias alibi relinquemus declarandas. Dionysius enim cum Platonicis quibusdam hunc, quem uidemus solem, perspicuam Dei statuam uocat: Sed Iamblicus imaginem diuinæ intelligentiæ appellat. Diony. Iamblic.
Sequitur secundò de potestatum ordine, quàm sit bene ornatus, & inconfusus. Et sol omnium ornamentum sedet tanquam rex in meditullio erraticorum syderum omnes ornans, & decorans, & ad cuius gressum regulantur, & disponuntur omnes, adeo, ut inde motus eorum dicantur diurni, uel nocturni, meridionales, uel aquilonares, orientales, uel occidentales. Ordinatæ sunt utique potestates, ut suscipiant à Deo, unde inferiora disponant. Et sol noster ordinatus est ad primum, ut ab ipso lucem, & uirtutem suscipiat, qua cætera illustret, & uiuificet, Vndè sol pater uitæ dictus est. Sequitur tertio, quòd illarum ordo sit supra mundanæ & Deificæ potestatis, ut Vgo exponit. Sed Vgo
(ni fallor) sunt ordinatiũ simulachrum Deifici imperij, & non ordo ipsius, cum inferiora non ordinent superiora, sed eorum gerant imaginem. Sol quoq; inter

omnia sydera est imago, & statua summi principis: sicut potestates simulachrū supramundanæ potestatis: qui Sol, & uera lux utriusque mundi cœlestis, & terrestris est. Sequitur quarto, quòd potestatem in interiora exerceant absque aliqua tyrānica impietate: ut doceamur qualem æquitatem exquirat summus princeps ab eis, qui uicem eius in cœlesti, & mundana rep. tenent. Nam de dominationibus: & de potestatibus dicitur: quòd sint absque tyrannica ui: Et sic ille cum æquo Ioue, & iste cum benefico Sole quamoptimè conueniunt: Qui ambo ad imperia, & dominia æquo fauore disponunt: Ille (ut physicè loquamur) ex natura sua aërea bene chordato, & hic ex calido tēperato, semperque benefico. Vnde (Ptolemæo, & Firmico docentibus) ex moderato influxu disponunt ad honorificentissimam hominum reconciliationem: fortitudinem animæ & corporis: magnam uictoriam omnium: summam expectationem: & quicquid ad regiam pompam pertinere uidetur. Eius quoque significatio est principatus non atrox, non difficilis, non iniquus: sed ex iustitia, & beneficentia splendidissimus. Quod autem addunt solares spiritu superbiæ paululum inflatos, honorumque cupidos: hoc ad eorum magnanimitatem (quæ uulgò superbia dicitur) posset referri: Nam Sol, & Phaëthon suos natos decernunt iustos, bonos pro qualitate dominationum, & potestatum, quibus respōdent: Faciunt etiam (maximè Sol) doctrina claros. Hinc dixit antiquitas, Phæbum, aut Apollinem ueræ philosophiæ fauere, & claræ cognitioni, quæ in principe uigere debet: Vndè Plato in prouerbiis docet non dignè dominari, nisi qui ex diuina quadam sorte philosophantur. Sol igitur cum suos solares maturos in consiliis, in eloquio graues, zelantes in iustitia decernat: ad quid eos inuitat, nisi ad cœlestia quibus confirmari debent: ut conueniat sexto cum potestatibus, quæ ea, quæ post se sunt agmina ad Dei imitationē deducunt? Quod uerò septimo de potestatibus subinfertur, adeo cum sole conueniunt, ut nihil aptius: Illæ enim, quoad possunt, nituntur exprimere similitudinem illius potentificæ causæ, à qua acceperunt potestatem: Et Sol uera Dei statua, & imago supremi luminis adeo in notitiam Dei perducit, ut non habeant Academici aliquid, per quod expresius Deificam illam naturam docere posint, Cuius essentia Patrem, splendor Filium, calor Spiritum sanctum resignat, & eius benefica uirtus Dei in nos munificentiam. Hinc summus doctor Patris beneficam naturam per Solem docuit dicens: Estote perfecti sicut Pater cœlestis: qui solem suum oriri facit super bonos, & malos. Pulcherrimè octauo loco subnectitur, per potestates (quibus omnia Deo fauente gubernari possunt) repræsentari illam Deificam potentiam, quam Dionysius uocat potentificam, id est potentes faciens ministros suos: Qui si ardent, ab illo diuino igne inflammantur: Si cognoscunt, id faciunt suprema luce collustrati: Si iudicant alios, hoc est ex authoritate illius, qui dixit, faciam uos sedere in throno meo: Si dominantur, id est ex dominio præstito ab eo, qui dixit: Domi-

Ptolem. Iul. Fir. — Plato — CHRISTVS. — Diony.

namini piſcibus maris, & uolucribus cœli: Si inimicos coërcent, recordentur ſententiæ illius: Sine me nihil poteſtis facere: Si poteſtatem exercent, omnis poteſtas (inquit Paulus cœleſtium arcanorum non inſcius) à Domino Deo eſt: qui operatur omnia in omnibus. Paulus

In quinque participant principatus cum Venere. Cap. XI.

De principibus cœleſtibus proſequitur Deiformis Dionyſius dicens: Manifeſtant quidem cœleſtes principatus illud principale Deiformiter eductiuum: Et hoc, cum ordine ſacro, & principalibus decentiſſimis uirtutibus: Et ad ſuperprincipale principium eas uniuerſaliter conuerti: Et alias hierarchicè ducere ad illud ipſum, quantum poſſibile eſt, formari principificum principum, manifeſtaréque ſuperessentialem eius ordinationem, ornatúmque principalium uirtutum. Hucúſque Dionyſius. Et ſi omnia creata Dei ſimulachrum gerunt, diuerſa tamen pro diuerſis, quibus referta ſunt, chariſmatibus uarias perfectiones repreſentant. Ignis robur, & amorem: Aqua clementiam, pietatémque: Aër ſubtilem ſpiritum: Terra eſſentiæ ſtabilitatem. Ex compoſitis homo intrinſecas operationes, & totum quod eſt in Deo, gaudens perfecta ipſius imagine: Stellatum cœlum exemplaria, aut ideas multiplices: Primum mobile motorem primum: Seraphini amoris incendium: Cherubini ſcientificam uim: Et ſic de ſingulis. Vndè cum Saturnus præ ſe ferat grauitatem iudicij, Iuppiter æquiſſimam præſidentiam, Mars inconcuſſam uirtutem, Sol clariſſimum imperium refert: Venus autem peculiarius repræſentat pulchritudinem illius, à quo omnia pulchreſcunt. De qua quærebat Socrates apud Platonem ab Hyppia, determinat in Phædro & in Sympoſio, & cum eo Plotinus in ſuo de pulchro. Vndè non eſt aliquod pulchrum (ut Academici, & Stoici docent) niſi quantum participat de illa Deifica pulchritudine: quamuis Peripatetici dicant pulchritudinem eſſe ex conſonantia omnium partium in toto. Quam conſonantiam, aut pulchritudinem à ſummo pulchro acceptam, ſi ſeruarent, utique ipſa pulcherrima eſſent: Sed quia cauſæ ſecundæ pro ſuæ ſortis conditione à prima deficiunt, ut ſint in eis diſtincti gradus, ex debiliori uirtute eorum non ualentes moderari ſubiectum producunt nonnunquam effectum deformē. Animis autem, qui ſunt ſuo arbitrio donati (ut rei ueritas eſt, delirent qui uoluerint arbitrio ſuo) facilius deficientibus multæ deformitates relinquuntur in moribus: Quod etiam cœleſtibus mentibus contigit, antequā (ut dicunt theologi) eſſent in gratia Dei conſolidatæ. Nec mirum ſi nos imbecilles non cō ducamus operationes noſtras cum ſummo exemplari concordes, quouſque per extremum glutinum gratiæ, & amoris ipſi pulcherrimo coniungamur: Sed hoc mentibus tam angelicis, quàm humanis ſolummodo poſt pugnam, & uictoriam cōſecutam donatur. In pugna uerò hac adeo à ſummo pulchro, & debita conſonantia deficiunt mortales, quòd hanc mundanam ſcenam fœditatibus,

Diony. Socrates Plotin. Academ. Stoici. Peripa. Theol.

turpitudinibus, omnigenis deformitatibus, & strepitibus complent: Quæ nisi à supremo moderatore regularentur, aliquãdo tantus horror perstreperet: ut tartareæ confusionis initium sentiremus. Sed multa mala, & deformitates per ministros, quos corporeis oculis non uidemus, coërcet. Et hi sunt angeli hominibus præsidentes, uel archangeli qui prælatos, aut principes regunt: uel principatus, quibus (ut Dionysio, Hierotheo, *&* Iamblico *placet) prouinciæ creditæ sunt. Sed primos suo loco reseruantes, adducamus quæ de principatibus Danieli orãti pro redemptione captiui populi à Gabriele archangelo dictum est: Venissem ad te à principio orationis tuæ, ut decreueram: sed princeps regni* Persarũ *restitit mihi uiginti & uno diebus. Quæ resistentia (ut sentit* Gregorius*) non ex altercatione processerat, sed ex cœlo sibi creditæ gentis, morã procurabat* Danielis, *& religiosi populi: quamuis à principio fuerit exauditus: Ex qua mora elongarentur* Persæ *à deturpanti infidelitate: & per fidem, & deuotionem summo pulchro adhærere possent. Testatur &* Iesus *filius* Sirach *unicuique genti præpositum esse rectorem. Et bene principes illi rectores dicuntur ducere ad rectum, quod nihil aliud est, quàm partes coordinare ad inuicem, & ad archetypum totius ordinis: undè sequitur pulchritudo, & pax. Quibus ex aduerso principes sunt, deformare, & obtenebrare satagentes: undè tenebrarum principes iure dicũtur. Et sicut ipsa Deifica pulchritudo per principatus ad æternum decorem nos iubet conduci: Sic per* Venerem *ad externam pulchritudinẽ, & ad dispositionem intrinsecæ* Deiformitatis *cõducimur, ut pulchro addito pulchro, resultet pulcherrimum: ut* Albertus *ex promptuariis suorum* Peripateticorum *depromit. Hinc Deifica pulchritudo pulchrum hunc mundum sua mente gerens uenerea ui (si licet) explicauit in effectum nullis externis causis impulsus, sed insita forma boni, qua (ut* Dionysius *inquit) quisque facilè se communicat. Et ne quempiam offendat* Veneris *nomen in Dei negotium commixtum, sciant legentes nos non intelligere, nec meretricem* Venerem Paphi *reginam, nec sidus collocatũ in tertio cœli uolumine: sed amoris uim, quæ in omnibus uiget: De quo multa celeberrima deponit* Plato *in* Symposio. Hoc *quoque* Deus *summus opifex agit nobiscum: & eundem reciprocatione quadam à nobis exquirit, & mandat: ut uidelicet* Deum *ipsum diligamus, & proximum, inde totam legem, & prophetas dependere docens.* Hæc *est enim illa amoris uis, quæ ad beatitudinẽ, summamq́; pulchritudinẽ introducit, non ad cupidinem inferiorem sub typo pueri cæci, alati, nudi, pharetram & arcum gerentis à poëtis depictum: ut sapiẽter dicat* Affranius: *Amabit sapiens, cupiunt cæteri. Hinc* Apuleius *duas* Veneres *describit, alteram cœlestem, quæ solis hominibus, & eorum paucis præsit, nullis ad turpitudinem stimulis, uel illecebris amatores suos percellentem: Alteram uerò uulgarem: quæ sit percita populari amore, non modo humanis animis, uerum & iam pecuinis, & ferinis, ad libidinem imperitare: & immodico, truciq́; perculsorum animalium captiua corpora complexu uincientem: Eademq́; lege, qua*

Diony. Hierot. Iambli. Daniel

Grego.

In eccle.

Albertus

Diony.

Plato.

Affran. Apule.

geminatur Venus,geminatur & Saturnus, & Mercurius,cæteriq; Planetæ:ut Ptolem.
ex Ptolemæo,& aliis ſapiētibus diſcere poſſumus. Eſt igitur bona Venus,quādo ei fauent principatus,& numen illud amoris ſupramundani: Cuius ſignificatio eſt (ut dicunt inferiores, & ſuperiores aſtronomi) gratia,iocus, omnis decor,omniſq; uenuſtas,ut grati ſint huiuſmodi Venerei Deo, & hominibus. Et de principatibus ait noſter Dionyſius: quòd deducunt ea, quibus principantur, Diony.
in conformitatem opificis: cuius imaginem gerunt: Ipſius enim pulcherrimi non gerunt imaginem,niſi pulchra: Ideo principatus omnia deturpātia à prouinciis, quibus præſident,coërcere nituntur,& hoc ingenti uirtute. Hinc de eiſdem ſubinfertur: Confœderati ſunt ordine ſancto, & conuenientiſſimo cum principalibus uirtutibus,à quibus uim ſuſcipiunt:ut opus ſuū efficacius conducant. Et quia non exigitur uirtus exigua ad redintegranda,quæ deturpata ſunt: ideo non ſolū à ſanctis uirtutibus,ſed à ſummo principe ſibi fauorem comparant: ut tertio loco ſequitur: Ad ſummum principatum ſunt tota intentione conuerſi. Et quantum eos in omnibus proſequatur Venus,in propatulo eſt: ſi qua de ipſa mathematici uera deponunt: Docent enim,quòd bona ſunt Veneris decreta: & ſi bona fuerit Marth.
radiatione illuſtrata,meliora ſunt. Hinc Ioue, aut Sole ipſi fauente,ad iuſtum, clarumq; amorem facilè conducit conueniens cum principatibus: qui, ut uirtutē hauriant,ad uerum Solem ſemper aſpiciunt: A quo habent etiam uerum principatum: undè poſſint aliis dominari. Hinc ſequitur quarto,ut ſint aliorum præcipua dignitate duces,ad illud principificans principium, quantum poſſibile eſt,cōuerſi informantur. Duces quippe ſunt dominationes, Duces poteſtates,Duces & principatus: Sed primi ex magnitudine quadam ab omni pedeſtri ſummiſſione elongati. Poteſtates autem claritate quadā præcellentes,& quaſi ex præmio rerum clariſſimè geſtarum habent,ut captiuis dominentur,& iubeant. Principatus uerò,tanquam archítriclini in palatio regis, aut in prouinciis ſibi creditis præſidentes,curant,ut omnia bene compoſita ſplendeant. Hinc dicitur, quòd præcipua dignitate ſunt duces ad conducendos,quos curant: ut ſummo,& pulcherrimo principe digni ſint. Ad cœlos quoque deſcendendo, Iuppiter ex iuſtitia, & temperamento quodam compoſitiſſimus præſidet cum dominationibus: Sol ex claritate, & magnifica uirtute cum poteſtatibus: Venus autē præcipua elegantia ſuos facit compoſitos:ut omnia, quæ pertractant,ſuauiſſima conſonātia moderantes pulchrifaciānt: In quo uterque exprimit nobis pro uiribus ſupremum illum,ac pulcherrimum principatum: Nam operationes habent ſimulachrū mentis: & mens bene diſpoſita ſimulachrum Dei. Hinc de principatibus ultimò ſubinfert Dionyſius: quòd conantur manifeſtare in nobis illud ſummum principium dans omnibus principatum. Patefaciūt inſuper Deificum illum ordinē, & Diony.
decorē in intrinſecis: Phoſphorus autem corporea,& extrinſeca pulchra,uenuſta,& corporeis luminibus grata reddere ſatagit oblectans in ſuperficie, ſicut Saturnus ſua oblectamenta ad centrum,& intrinſeca colligit.

Qua cantilena Mercurius cum archangelis concinat. Cap. XII.

Diony. AD archangelos deueniens noster Dionysius ait: Ipsa autem sanctorum archangelorum uirtus æquipotens quidem est cœlestibus principatibus: Est enim eorum, & angelorum (ut dixi) hierarchia, & dispositio una: Siquidem non est hierarchia nisi & primas, & medias, & ultimas uirtutes habens. Archangelorum sanctus ordo in communicatiuo medio constitutus communi quodam, socialique iure extrema complectitur: Altioribus nanque principatibus, & sanctis angelis communicat: Illis quidem, quoniam ad supremum ipsum principatum præcipuè intentus est, & ad eius (quantum fas est) formatur imaginem: & angelos ordinatissimis, & inuisibilibus ductibus unit, & iungit: Ipsis uerò archangelis inest propheticum officium: ut diuinas illuminationes hierarchicè per primas uirtutes suscipiant: & angelis eas Deiformiter annuncient: & per angelos nobis manifestent secundũ sacrã uniuscuiusq; illuminatorũ analogiã. Hæc noster Dionysius. Arcanum celeberrimum depromit: quòd non sit hierarchia, nisi in ipsa fulgeant uirtutes, & charismata suprema, media, & infima: ut quælibet hierarchia à trino opifice procedens tribus sit connexa ordinibus: & tota multitudo in tres hierarchias distribuatur: Quarum prima ad ipsum Deũ semper aspiciens illi immediatè seruiat, Seraphini uidelicet, Cherubini, & Throni: Sequens uerò ad Deiformem uirtutem nobis conferendam: quod in dominationibus, uirtutibus, & potestatibus declaratum est: Sed ultima ad dispositionem humanã, ut Deiformis efficiatur homo, addicta est: Nec tantũ ad prouincias, principes, & particulares homines conducendos, ut omnibus triuiale est, sed etiam ad quædã secretiora in nos deducenda: Pro cuius explicatu accedemus ad triplicem reditũ animæ in Deum: de quo Academici (Plotinus maximè nescio quo spiritu attractus) sedulo disserunt. Qui reditus fit (ut dicunt) per musicam amatoriam, & philosophiam. ut per musicam numeris, atque mensuris ad canoras uniuersi, & archetypi harmonias excitemur: Per amatoriam modis pulcherrimis afficiamur: Per philosophiã uerò rationis, & discursus beneficio adiuti abstrahamus uniuersales rationes: aut (ut habent in usu scholastici) quidditates rerum. Quorum primus fit per sensibilem quandam rationem, qua percipimus rerum consonantiam: Secundus per rationem concupiscibilem, qua afficimur illi perceptæ numerosæ consonantiæ: Tertius uerò per rationem intellectualem abstrahentẽ ab omnibus sensibilibus, per quos gradus euecti ad altiora conscendentes animũ inducimus ad ideas totius pulchritudinis, & consonantiæ: Demum ad ipsum bonum, & pulchrum, ad quod omnes ministri, & instrumenta eius inuitant, & attrahunt. Ad numerum enim Mercurius, ad amorem Venus, ad abstractam uerò contemplationem Phœbus impellit: Et aliquando Luna Soli familiaris eius fungitur officio, & nomen sibi uendicat à Phœbo dicta phœbe: Quæ (ut Firmicus, & alij mathematici asserunt) facit bonarum artium cultores, ac omnium re-

[Margin notes: Academ. Plotinus. (beside "animæ in Deum"); Iul. firm. Mathe. (beside "gitur officio")]

rum sublimium exploratores diligentissimos. In causis autem supercœlestibus, & ministris summi principis eadem fiunt per hierarchiam hanc extremam: angeli enim absolutos à sensitiuis uinculis, & supernis uacantes suscipiunt: archãgeli uerò cum suo Mercurio diuinos numeros comtemplandos apponunt: qui numeri sequuntur abstractionem à sensibus, sicut sensitiui & uocales præcedunt. Principatus postea, qui omnes æquanimiter curant, omniáque disponunt, ad summum illud pulchrum, cui uerè affici debemus, introducunt: Quo tendit illud Iamblici, sed ut melius dicam, Trismegisti: à quo Iamblicus dicit, quod scriberet: angeli absoluũt à materiæ uinculis: archangeli sonoritate sua sursum euocant: principatus ad pulchritudinem ipsam ui amoris trahunt, & couniunt: Et sic omnes ministri principis officia sibi credita fidissimè exequentes omnes, quorum curam gerunt, deducere ad communem principem satagunt: nisi aduersentur sibi commissi. Vnde quærenti, cur angeli Persarũ, Chaldeorum, & aliarum nationum non deduxerint ipsis creditos ad ueri Dei cognitionem, respondet Dionysius dicens: Non possumus dominationes, aut archangelos rectos, & iustos accusare: si gentes eis creditæ ad eorum, qui Dij falsò dicuntur, culturam sunt deuolutæ, sed illis imputandum est: qui moribus propriis à rectò calle in Deũ tendente sponte sua deuiarunt: Cuius erroris adeo perniciosi causa fuit amor proprius, atque superbia. Vndè & aliquando rebelli populo Hebraico idem crimen impingitur per prophetam dicentem: Scientiam Dei repulisti: & post cor tuum ambulasti. Hucusque Dionysius. Et cum ipsum Deum cognouerint, aspernati sunt semitas eius, Ideo familiares, & ipsis fauentes angeli illud dicunt, quod in Ieremia scriptum est: Curauimus Babylonem: & non est sanata: derelinquamus eã. Et iterum contra elatos Idumæos zelo Dei succensus exclamat. Arrogantia tua, & superbia cordis tui decepit te. Docet enim noster Dionysius: quòd archangeli cum principatibus, & angelis qui sunt in eadem hierarchia, satis conueniunt, paucis exceptis: uidelicet quòd isti extrema loca tenent, archangeli autem medium: Item quia archangeli cum utrisque illorum cõueniunt: sed illorum quilibet cum ipsis tantũmodo: & quia habẽt se ordine quodam secundum sub, & supra: undè principatus archangelos: & isti angelos, tanquam eorum prophetæ collustrant: Et postquã tertius hic ordo in ascẽdẽdo, scilicet principatuum est tanquam propheticus, non est mirum si Paulus euectus fuit usque ad hunc tertium cœlum: ut inde hauriret ea, quæ gentes, & principes, & filios Israël doceret: Ad quod tertiũ supernũ cœlũ conscenderũt & prophetæ omnes lactentes ab illis sacris uberibus, de quibus in Canticis dicitur: Inter ubera mea commorabitur dilectus. Et iterum: Quãpulchræ sunt mammæ tuæ: quando uidelicet lacte plenæ sunt: quod per principatus, & archangelos, & angelos exprimitur: ut per ipsos nos pascat Deus: sicut pauit electam familiã illam Israëliticam in terra lacte & melle manante: Et hoc proprium est pastoris officium, pascere sibi creditum gregem: & eum facibus uerarum doctrinarũ

Iamblic. Trism.

Diony.

Ierem.

Diony.

Paulus

Cãtic.

illuminare,& accendere. Hinc *Apostolis quos prætulit duodenis tribubus, & uniuersæ ecclesiæ militanti, dixit uerus Sol:* Vos *estis lux mundi: & de* Ioanne, *qui docebat dirigere uias* Domini, *& rectas facere semitas eius, dixit. Ille erat lucerna ardens, & lucens: & sicut musicus omnes fibras, & uoces dißimiles conatur ad unicum sonum deducere, sic archangeli cum imagine summi principis omnia comformare, & componere student: ut sibi perfecta unione copulentur. Sic & Mercurius numeros uocales, & formales, aut rationales conducere in eandem consonantiam laborat.* Hinc *docet* Alchabitius *quòd si* Mercurius *cum Saturno coniungitur, decernit ad numerum quo terræ, uel ædificia mẽsurantur: Si cum Ioue, ad numerum psallendi: Si cum Marte, ad numerum bellicum: Si cum* Venere *ad numerum fidium, sonorum, atque fistularum. Hæc secũdum doctrinam eorum, qui inferiora tantummodo sapiunt, dicta sint. Si autem altius conscendere uoluerimus, deducit Stilbon noster (quem Hebræi Stellã per antonomasiam uocant) ad compositionem numeri rationalis cum diuino: docétque ueram concordiam, & unionem cũ* Deo: *de qua dicitur,* Qui *adhæret Deo unus spiritus efficitur cum eo.* Vndè *(si ritè docent secretiores Hebræi) Mercurio præsidet archangelus* Michaël *supracœlestis sacerdos,* Qui *constitutus super omnes animas suscipiendas conatur eas in Deum deducere illa consonantia, & harmonia, qua ipsi perpetuò cõiunctæ semper prorumpant in perpetuos hymnos, & laudes illius maiestatis æternæ.* Et *hoc est, quod de ipso, cæterisque archangelis prædixerat* Dionysius: *quòd angelos, & omnes sibi creditos unificat pro quanto sunt bene ornati, & dispositi uirtutibus, & meritis: aptique sunt ad unionem illam cum summo pulchro, & consonantißima unitate: quæ nullam dissonantiam in suo regno pacis, & tranquillitatis admittit.* Et *hoc faciunt angeli officio quodam prophetico suscipientes illuminationes per primas uirtutes, & eas inferioribus angelis, & hominibus manifestant magis, & minus, secundũ analogiam recipientium:* Non *enim æqualiter angeli omnes docent, sed pro captu uniuscuiusque, ut in libro triginta duarum semitarum apud secretiores theologos Hebræorum celeberrimo scribitur.* Est *etiam hoc celebratum apud Peripateticos in eo, qui de anima scribitur: quòd agunt agentes in subiecta secundũ eorum dispositionem:* Quos *archangelos tanquam ueros præsides, & duces imitantur boni prælati docentes gregem, & dirigentes in Deum pro uirili sua, & unumquemque pro quanto dispositi sunt.*

CHRISTVS. — Alchabi. — Hebrei. — Paulus — Diony. — Thc. he. Aristote.

Quomodo denique Luna coaptetur cum angelis. Cap. XIII.

Diony.

AD *angelos tandem ueniens noster* Dionysius *ait:* Ipsi *enim angeli (sicut prædiximus) completiuè consummant omnes cœlestium animorum dispositiones, secundũ quod consummandũ est.* In *cœlestibus quippe essentiis habentes angelicam proprietatem, & magis nobis propinqui angeli aptius nominantur, quàm priores, quanto circa euidẽtiora uersantur: & familiarius nobis diuina nuntiantes nostra omnia ornare stu-*

dent. Hæc pauca de inferioribus ministris depromit: Primo, quòd concludunt, & complent dispositionem omnium cœlestium spirituum, cum ultimi sint: Secundo, quòd uerè annumerantur inter angelos: Tertio, ꝙ magis dicuntur angeli, id est nuntij: eo quod frequentius mittantur, & familiarius agant nobiscum: Vltimo concludit, ꝙ hæc mūdana negotia ab eis ferme omnia disponūtur. Hinc paulo inferius subnectit. Statuit altissimos terminos gentium, iuxta numerum angelorum Dei. Quod si à Deuteronomio accipitur, nostra traductio simul cum ueritate Hebraica habet: Constituit terminos populorum, iuxta numerum filiorū Israël: Sed Dionysius forsitan iuxta numerum angelorum dixit: quia per ueros filios Israël electi designantur, iuxta illud Saluatoris: Non ueni, nisi ad oues, quæ perierunt, domus Israël, id est electorum: Nam oues collocandæ in dextris electos, qui tandem sunt in angelos, imò in ipsum Deum transformandi, significant: ideo angeli dicuntur. Æquiparat etiam, magno mysterio suo loco declarando, numerum angelorum cum tribubus Israël, id est electis. Opinantur enim nonnulli sapientes numerum electorum æquandum cum numero sanctorum angelorum: ut plena sit ad inuicem mutua proportio: & harmonicus concentus. Quantum autem Luna cum angelis conueniat percurramus: Est enim Luna ultima planetarum, claudens, & complens dispositiones eorum: Annumeratur secundo loco inter planetas: Tertio, cum magis dicatur planeta quàm alij: sicut illi de ultimo ordine peculiari uocabulo dicuntur angeli: Et quarto manifestius hæc omnia inferiora disponit. Quo ad primum, Influunt omnes planetæ in ipsum ultimum suscipientem omnes superiorum influxus inferioribus communicandos: sicut Luna Deifera, quæ à secretioribus Hebræis Malcut dicitur: & nobis immediatè communicat omnia: quæ à superioribus canalibus imbibit iterū refundenda. Et quamuis sit ultima planetarum, connumeratur tamen cum illis, sicut Malcut cum diuinis illis mensuris. Quomodo autem magis dicatur planeta, dicimus ꝙ hoc est secundum obseruationem: quia magis Lunæ decreta, quàm aliorum planetarum attenduntur: Et hoc aut ex familiaritate, quam habet nobiscum, siue quia maior citra Solem, quàm alij apparet: uel quia magis uaria in motu, aut quia nocumenta eius ex suapte natura frigida euidentiora sunt: aut quia receptaculum est omnium aliorum influxuum: siue quia motus eius est magis sensibilis uulgaribus (inquit Ptolemæus) & etiam sapientibus, qui hanc sibi disciplinam uendicant. Vndè à quibusdam huiusmodi generis sciscitanti mihi, cur tantummodo in dandis pharmacis, in aliisque rebus administrandis Lunæ decreta, & non aliorum planetarum obseruabant, responderunt ipsi: Quia Luna magna est, motusque eius clarè percipitur: & nobis propinquior est. Risi recordatus, quæ Ptolemæus in principio apotelesmatum præmittit: ꝙ luminariū effectus, quia maiores, & euidentiores, ab imperitis obseruantur: quod etiam quibusdam animalibus contingit: ut sentiant luminarium effectus: sed experti, & prudentiores etiam ad aliorum syderum decreta aspiciunt prognosticando

Deuter.

CHRISTVS.

Ptolem.

Idem

ex eorum aspectibus hyemes longiores, ualidos, ac diuturniores uentos, & niues, & gradines, & huiusmodi: quæ ex uariis stellarum fixarum, & errantiũ syderum dignoscuntur: siue ab ipsis procedant illi effectus: siue ab intelligentiis præsidentibus, siue à Deo iubente: ut istæ exequantur, & illa signent: aut tanquam instrumenta coagant. Verum quia Galenus in prognosticandis infir-
Alchin. *mitatibus, & morte inde proueniente, & Alchindus in Pharmacis, potionibus, & pillulis tribuendis decreta Lunæ obseruare uidentur: non gaudeant: qui tantummodo luminaria simul cum irrationabilibus animalibus cognoscunt. Nã utrique, simul cum Luna executrice eorum, quæ superiora decernunt, obseruãt etiam illorum decreta. Extat & alius effectus, quo Luna potest magis dici pla-*
Ptolem. *neta quàm alij: frequens uidelicet (ut inquit Ptolemæus) & uaria mutatio: ut patet in diothotomitate, & plenilunio: quia tunc fiunt sensibiles alterationes, maximè in debilibus: Et p quartas reuolutiones cœli apparent euidentes fluxus maris, & refluxus. In quadrato autem aspectu cum Sole, eo quòd uires amittat, debilissimum fit augmentum, & decrementum aquarum. Sic & angelorum effectus magis sentiuntur: qui aliquando bene expurgatis animis sese etiam uisibiles præbent: ut uirgini Cæciliæ, & marito Tyburtio, & Valeriano leuiro purificatis, baptismate suscepto ab Vrbano episcopo. Viderunt eos & sanctæ mulieres: quæ ad sepulchrum Christi solicitæ conuenerant. Petrum de carcere liberauit angelus, qui adeo illi familiaris erat: ut pulsante ipso ad ostium Mariæ Ioannis matris post liberationem, idque ingenti gaudio Rode ancilla nuntiaret astantibus, nonnulli dixerunt: angelus illius est: Vndè colligitur angeli consuetudo cum Petro. Loquebatur & angelus cum Ioanne. Luctabatur cum Iacob. Tres simul cum Abraham familiarius egerunt comedentes, ut uidebatur, & denuntiantes fœlicissimum uxoris partum, & horribilẽ Pentapolis stra-*
Agar *gem. Egit & angelus Abrahæ domesticus nimis familiariter cum Agar expul-*
Gedeon. *sa à Sara. Gedeoni quoque triticum expurgãti præsto fuit angelus Domini tri-*
Manue *buens ei robur contra Madianitas. Manueh etiam & uxorem eius de conceptu, & partu fortissimi Samsonis, deque uita, & sanctimonia eius, & de sacrificio Domino libando familiarissimè docuit: Insuper uidentibus ipsis cum flamma*
Elias *holocausti in cœlo conscendit. Angelus Eliam in Bersabee bis excusit: bis pabulum subministrauit: & in Horeb docet, quem super Israël, & quem super Assyrios ungat in reges, & quem sibi successorem prophetam constituat. Flentes po-*
Iudicum *pulos angelus in libro Iudicum aperta uoce redarguit: quorum patres tanta celebritate præcedens de Ægypto liberauit, per mare, & desertum conduxit.*
Tres pu. *Tres pueros in fornace solatur, igneam flammam ueluti gelidum rorem præ-*
Daniel Zachar. *bens. Loquitur Gabriel cum Daniele recondita mysteria, & Zachariæ magni Ioannis conceptum denuntiat. Reginæ quoque cœlorum plena legatione fungẽs, celeberrimóque nuntio conceptum, & partum Messiæ saluberrimum prædixit. Longum esset omnes retexere, cum quibus angeli consuetudinem habuere: sed*

de eorum conditione prosequamur. Concludit ultimo loco Dionysius: ꝙ negotia nostra disponunt ea uirtute, & influxu, quem à superioribus susceperunt. Et Luna omnium superiorum afflationes colligens, corpus nostrum undique agitat & disponit, caput uidelicet cum est in Ariete, collum in Tauro, & sic deinceps, ut iam in propatulo omnibus est: & astronomi de hoc passim deponunt. Corpus itaque extra, & in penetralibus totum disponit. Patentia enim membra patefaciunt Lunæ dispositiones ferro tacta: quando Luna est uidelicet in signis membris illis præsidentibus: In intestinis autem eius sunt decreta manifesta: ut uideantur ad eius imperium pharmaca operari: & nequicquam aliquando sumi: ut Ptolemæus scribit: & clara experientia comprobatum est, utputa, quando Luna cum Ioue congreditur, quasi ipsi cedens, uix quicquam operatur. Cõprobatum est etiam idem efficere Veneri coniunctam: Et quod operatur Luna in exteriori tantummodo, idem in utroque homine faciunt angeli.

Diony. Astron. Ptolem.

Conuenit iterum terra cum Luna. Cap. XIIII.

ABsoluta concordia primæ, & secundæ enneadis flectendus stilus est ad conuenientiam elemẽtorum cum cœlis, & supracœlestibus mentibus. Et primo est terra Lunæ respondens multiplici consonantia, Primo quia terra aquam attrahit, & imbibit: adeo ut sapiens inter insaturabilia terram annumeret: quæ nunquam satiatur aqua: sic Luna perpetuo attractu aquam deducit, aliquando ascendere faciens, quando uidelicet ipsa ab orizonte orientali ad medium cœli conscendit, & ab ipso medio cælo descendens ad orizontem occidentalem ipsam aquam secum deducit tanta ui, ut uideatur fugere à nobis. Cum iterum inde ad oppositum medij cœli pergit, aquam secum deducit: Rursus rediens ad ipsum orizontem orientis aquas tanquã sibi pedisequas cõducit: Humores etiam in arboribus corporibusq; humanis excrescendo sursum trahit, decrescẽdo ad ima depellit. Conuenit secundo in qualitatibus primis, frigido atque sicco: quibus terra actu, Luna uerò uirtute referta est. Hinc nocua, hinc maligna immerito culpatur, cum benefica sit: Imbibit enim ex natura sua terrea aquas illas cœlestes, & affluxus omnes: quos ex uicinitate sua nobis communicat. Ab aliis ergo planetis, maximè Sole recipit quod terrestribus impartitur. Hinc Plato in conuiuio dicit Lunam Solis, terræque participem. Est insuper uarietate singularis: undè modo curuata est in cornua, modo æqua proportione diuisa, modo sinuata in orbem conspersa est maculis, aliquando pleno orbe immensa, ac repente nulla, nunc in aquilonem elata, nunc in austrum deiecta, Iã subiecta coitui breui dierum spatio, & statim grauidatione plena, moxque parit conceptum. Terram igitur in hac multigena uarietate sibi assimilat, quæ nunc ornatu suo spoliata subfusca apparet: nunc herbis, floribusque depicta pulcherrima uidetur: Pars aliqua petrosa, alia paludosa, macra alicubi, pinguissima alibi, depressa uallibus, elata montibus, fertilis hic, alibi sterilis conspicitur: Pars conspersa uariis maculis,

Salomon Plato.

pars rubea, pars nigra, pars alba, uel subfusca uidetur: Tenax etiam ex ea portio reperitur, & alia harenosa & fluida: Nũc iterũ effœta, nunc stellarũ coitũ suscipit, & breui spatio prægnans fœtum deducit. Gaudet igitur inter sydera Luna, inter elementa terra uarietate multigena: qua etiam assimilantur.

Aqua cum Mercurio, & Saturno intersonat. Cap. X V.

MErcurij *natura tanto difficilior est explicatu, quanto ipsa stella occultior est: adeo ut uix, & raro uideatur. Latet autem eius uis: quia facilè induens naturam planetæ, cui coniungitur: aut signi in quo residet, operari uidetur non secundum quod est ipsi propriũ, sed ut alterius executor. Hinc Hermes, id est interpres dicitur fœtuum, quos conceperunt alia sydera: Cum Sole enim (Ptolemæo teste) desiccat: cum Luna infrigidat: cum Saturno fauet intelligẽtiæ: ut alibi idẽ perbibet: Cum Marte in rebus bellicis (ubi audacia exquiritur) ingenium præstat: Cum Venere autem permixtus androgynum, aut hermaphroditum generat (ut fingit antiquitas) ab Hermete & Aphrodité denominatum: Et id occurrit, quando quis ingenium à Mercurio præstitum in lasciuia secundæ, id est deordinatæ Veneris exercet: Et huiusmodi in sacra pagina effœminati dicũt utriusque sexus pignus tenentes. Quod Plato sub alio ænigmate describit: hominem uidelicet ex Sole, Luna, terraque confectum, & hunc habere à Sole, ut masculus sit: à Terra uim fœmineam: à Luna, quæ de utroque participat, promiscuã naturam, ut Androgynus sit: Masculus itaque & uir, quando uerò Soli adhærens à facie eius concipit, & parit opus dignum Deo: Fœmina uerò cum solum animalis, aut corporis terrei opus exercet: Promiscuum autem, cum Sole & suprema luce relicta naturale lumen cum animali terreo cõponit: Vndè huiusmodi à Plat. sectus dicitur in duas partes, relicto meliori deteriorique uacãs. Sic noster Mercurius cum rationali discursu conueniens, ipsique fauens, nunc ad superiora, nunc ad inferiora conuersus uarios parit effectus. adeo ut eius complexio facilè apprehendi nequeat: Est tamen (ni fallor) aqueus natura. Hinc Lucanus decantat ipsum arbitrum undis: Sic etiam planetarum ordo exquirit: ut post Lunam terream sit Mercurius aqueus: Venus aërea: Sol igneus. Et iterum, Mars igneus: Iuppiter aëreus: Saturnus aqueus: Signiferum cœlum terreum: Primum mobilè igneum. Quo ordine etiam angelicæ mentes succedunt: Habent enim angeli naturam terream cum Luna: Archãgeli aqueam cum Mercurio: Principatus aëream cum Venere: Potestates igneam cum Sole: Virtutes iterum igneam cum Marte: Dominationes aëream cũ Ioue: Throni aqueã cum Saturno: Cherubini terream cum firmamẽto: Seraphini igneam cum primo mobili: & cum archetypo in ignea ui Spiritui sancto conueniunt: Throni uerò cũ filio, qui est aqua supramundana, de qua omnium philosophorum, & theologorum facilè princeps Moses pertractat, quando aquas sub globo aut cortina cœlorũ segregat ab iis, quæ desuper erant: Quæ sunt aquæ angelicæ Deum, teste*

Ptolem. Idem

Antiqui.

Plato

Idem

Lucanus

metaphoricè

Moses.

Dauide, laudantes: Sunt & summa affluentia bonitatis diuinæ, quæ ne plus q̃ inferiorum gradus, & opera merentur effundatur, interposita est continens illa cœlestis: in qua tanquam in tribunali quodam diiudicatur, quantum ex ipsa aqua cuiq; tribui debeat. Sed huiusmodi arcana Moses sub testa reclusit patribus, populisq; illis, quibus in figura omnia cõtingebant: Ex quibus multigenis, & occultissimis sacramentis antiqui philosophi, & uates aliquos cortices extrahentes sibi multa uẽdicarunt: adeo, ut credatur Pythagoræ, Socratis, Platonis, Aristotelis, & aliorum sapientia, quæ à summo fonte Deo per Mosem ad mortales emanauit, ut ipse Moses, & non Socrates (sicut scribit Cicero) sapientiam uocauerit de cœlo, & primus literis publicis commendauerit. Sed clarius hæc explicata habẽtur à Christo, & eius asseclis, quibus eadem credidit. Et forsitã hæc aqua sapientiæ salutaris diffusius adhuc propinabitur mortalibus, quando superiores Dei ministri in aqueum cœli atrium conuenient omnes, quibus à supremo fonte dabitur facultas aperiendi excelsos illos canales, nunc ob infœlicia tempora conclusos: imò ob mala merita illorum, qui his deterioribus offuscati, infœlicésque tenebræ effecti illam supremã lucem, & aquam apprehẽdere nequeũt: nec merentur: Quos canales iubeat Deus sua clementia aperiri: quia terrena facies iam in summa ariditate reperitur, & propinet, sicut propinauit Mosi: qui merito sumptus ex aquis dicitur: Perfundatque ipsam Dei filius aqua suprema per ministros in cubiculum aqueum colligendos, sicut olim tanta copia propinauit discipulis, ut flumina de uentre eorum scaturirent aquæ uiuentis: undè fieret fons saliens in uitam æternam. Sed ad nostrum Mercurium redeundo, naturam sapit aqueam: Nam sicut hæc lauando aufert obtegentẽ maculam: ut appareat nuda rei forma: sic ille Hermes uerus interpres amouet testam extranei idiomatis, obscuritatem ænigmatum, & parabolarum, aut cuiuscunque detrusi sermonis difficultatem: Et aperiens ea, quæ in penetralibus arcanis Dei: & naturæ recondita sunt, nudam offert ueritatem contuendam. Et ut cum Mercurio aliquid prodamus de internis, diuinísque promptuariis, est in coordinationibus superioribus suprema aqua: Quæ sapiẽtia, & Dei filius dicitur: Est media pietas, misericordia, & pax: Et inferior, uber lacteum, quod omnes prophetæ suxerũt, & Paulus simul cũ aliis, ~~quibus~~ cui datum est conscendere ad tertium cœlũ, ut illis inuolucris propinarent: quibus permissum est cognoscere mysterium regni Dei tantũmodo in parabolis. Habet ergo Hermes, ut sapiat, interpretetur, reuelet à suprema aqua, quæ ait: Nemo nouit Patrem, nisi filius, & cui uoluerit filius reuelare: Et iterum: Omnia, quæ audiui à Patre, nota feci uobis. Nec dicimus, ꝙ hoc faciat stella Mercurij, nisi quantum ipsa operari potest aut disponendo, aut ueluti instrumentum intelligentiæ præsidentis. Dicitur insuper Mercurius à mercibus, quibus præest: quæ cõmutantur pretio metallorum, quæ aquea sunt: ut uirtute aquea elementari, & cœlesti currant ipsæ merces.

Cicero

CHRISTVS.

Idem

Aër cum Ioue, V*enereque reboat.* Cap. X V I.

A Er Veneri *respondet ipsius natura (ut physicè in astris loquamur)humida, & calida:*Hinc *animalia aërea ipsi dedicarunt.* Et *sicut aër , & spiritus disgregata copulat , & coniungit , sic uirtus illa* Venerea . *Sed duas* V*eneres esse aperto dogmate docent*

Acade. Academici:Alteram *quippe aetheream:*Alteram *uerò aëream: Superior munda, casta,ordinata, cum* Ioue *conueniens,superiora, diuina, & spiritualia connectens:*Inferior *deordinata,lubrica,uaria,& lasciua,animalia , & illis inferiora coniungit.*De*que ista* V*enere tot obscœna à poëtis decantantur: quia omniũ*

Augusti. *malorum est causa,sicut illa omnium bonorum.* Hinc *ait* Augustinus:Duo *Amores fecerunt duas ciuitates : amor* Dei *regulatus & bonus, amorque proximorum usque ad contemptum sui fecit ciuitatem* Dei : *Sed inuersus amor sui us-*

Gram. *que ad contemptum* Dei *fecit ciuitatem diaboli.* V*ndè uis huius syderis à gram*

Orpheus *maticis* Venus *dicitur:quia ad omnia ueniat,malũ,scilicet & bonũ:* Quod Orpheus *canit in hymnis:*Generas*(inquit)omnia,quæcũq; in cœlo sunt , & in terra,urgens mortales,& immensum genus ferarũ amoris furentibus philtris: Omniaq; amore replentur: & nihil eo uacuum est,sicut omnia aëre complẽtur, qui*

Boetius *naturæ uacuũ abborrẽtis appetitũ replet.* Amore *enim(inquit* Boëtius *)cœli iũgũtur: & elemẽta cõueniũt in cõpositis.* Amore *animalia cohabitant:* Ciuitas *cõseruatur: & incremẽtum suscipit omnis* Resp. *Amore* Deus *orbem fabricauit, & gubernat: & summa omnium, quæ à nobis exquirit, est ipse amor .* Diuinus

Diony. *amor (inquit* Dionysius*)non permisit regem omnium sine germine in seipso manere :* Et *sicut amore se diffudit in omnia extra se , sic amore omnia ad se trahere delectatur,hominem potissimè:in quo conclusa sunt omnia :* Ideo *ipso uni-*

Idem Hiero. *to omnia unita erumt.* Et *cuncta hæc concludit* Dionysius *de mẽte* Hierothei *dicens:*Amorem *siue diuinum,siue angelicum, siue spiritualem,siue animalem,siue naturalem dixerimus,insitam quandam intelligamus, cõmiscentẽq; uirtutẽ: quæ superiora quidẽ ad inferiorũ prouidẽtiã mouet:æqualia ad socialẽ inuicẽ cõmunionẽ cõciliat: & postremo inferiora quæq; admonet,ut ad potiora,sublimioraq; cõuertãtur.*Et *quia in omnibus exquiritur amor,&* Venus,Ideo *utroq; sexu*

Cyprii Aristo. Cyprij *eam pingebant barba quidẽ prolixa, & ueste fœminea.* Et Aristophanes *uocabat eam* Aphroditon,*non* Aphroditem:*quia in omni sexu, omnique animo reperitur.* Hæc *quoque* Lucifer *dicitur,quasi ferens lucẽ:*Solis *uidelicet, aut ferens nos ad ipsam lucem,ideo* Phosphoros *dicitur :* Nã *amor & appetitus ueritatis per omnia conducit, quantũcumq; ardua:ut ipsam ueritatẽ adipiscamur.* Dicitur *eitiam* Hesperos, *quando* Solem *subsequitur : quia adepta uirtute non*

Poetę *minori dilectione ei afficimur,q̃ antea.*Quæ *autẽ præcedit, est (ut fingunt poëtæ)cœli, & diei filia.i.paruula lux, & nouella claræ ueritatis, quã inquirimus: alioquin ad ipsam pquirẽdã nõ moueremur.* Quæ *uerò sequitur,*Iouis & Diones.*i.humiditatis filia: quæ æthera est, & nitida.* Aliam *autem fingunt poëtæ*

progenitam ex pudendis cœli, & spuma maris, & hæc est polluta ex spuma genita, & fece aquarum inferiorum nutrita, ut dicit Macrobius. Sed ueritatem pãdẽdo, ideo ex pudẽdis cœli genitam dicũt: quia generandi appetitus à cœlo animãtibus insitus est: Sed polluitur & sordidatur à deordinatis animis. Bona quoq; Venus trahi cygnis candidissimis dicitur: q puritatẽ in colore, delitias in cantu significant: Eiq; rosam inter flores suauissimam dicatam scribit Herodotus: inter plantas uerò myrtum potissimè: inter gẽmas margaritam: inter aues colũbam: Quarũ cõueniẽtiam suo loco reseruabimus declarandam: nũc de ea, quam habet cũ aëre prosequamur: Videmus enim omnia, quæ de duplici Venere dicta sunt, in duplici aëre reperiri: hoc turbulẽto uidelicet, & puro æthere. Hinc enim ad fœtũ, cõnubiaq; cõducit per uim spiritus ipsi incubantis: qui est uera uis aërea: undè uterq;, & spiritus, & aër, aut uẽtus eodem nomine nuncupatur ab his qui res uocant secundum earum proprietates. Turbulentus autem aër in Iunone describitur infestus supremæ Veneri, & his qui suo fauore gaudent. Sed tandem Venus sui Iouis præsidio præualet deteriori, & infestæ fortunæ.

Macro.
Hero.

Ignis cum Sole, & Marte feruet. Cap. XVII.

Elementaris hic ignis Soli respondet: qui est uerus, & cœlestis ignis (ut ex officina Platonica Speusippus deprompsit) decoquens omnia, quæ ad cibum magni animalis pertinent: sicut hic elementaris humani animalis cibum coquendo perficit. Dictus est quoque Apollo (ut eidem Speusippo placet) eo quòd uis eius ex multis ignibus constet: omnium uidelicet siderum uim & lucem solus continens. Nec stellarum concursus suos conducunt effectus, quousque phæbeo semine grauidentur. Cui & gallus (qui dat ut oua gallinarum fœcunda sint) dedicatus est. Hinc opinabatur Chrysippus Apollinem dici ab a, quod est sine, & poly, multitudine, quasi solus sit cœlorum & syderum uim continens. Vndè & Latini Solem dicunt, quasi solum lucentem: Et Assyrij Adad, quod lingua eorum solum significat. Hebræi uerò שמש Semes, quod proprium interpetrari potest, eo quòd lux, & eius beneficium sibiipsi proprium sit. Alia autem sydera ab eo utrunque impartitum habent: Lucetque tanto excellentius, quanto sublimior est ignis ille cœlestis hoc elementari: Calefacit uterq;, sed hic intropellendo, Ille extrahẽdo humiditates: Hic tantummodo propinquis beneficium præstat: Ille remotissimis, ut etiam in uiscera terræ penetret eius radiorum uirtus: qua metalla coquit, & perficit: quæ hic elementaris postea expurgat. Vulcanus quoque is dictus est à maiori ui, ac uiolentia ignea, aut quia canus, id est candidus in flamma uolat: Ille uerò cœlestis dicitur Phæbus à specie & nitore, undè pulcherrimũ fingebãt antiqui. Medicinæ insuper inuẽtorẽ dicebant, ex calore uiuifico, & benefica uirtute, aut forsitan secretiores philosophos imitantes: qui dicunt Raphaëlẽ (qui medicina, aut medicus Dei interpretatur) eidẽ præesse. Eius simulachrũ hic inferior ignis tenet: qui obfrigescentia animãtia calefaciẽs uitam quo-

Speusip.
Idem
Crysi.
Latini
Assyrii
Hebræi
Antiqui.

dammodo sibi restituit. Fugat cœlestis ignis tenebrosos principes, & eorum tur-
Psalmus mas: ut canitur in psalmis: Ortus est Sol, & congregati sunt, & in cubiculis suis
Iob collocabuntur. Et in Iob dicitur: Cum uiderint aurorã, arbitrantur umbrã mortis. Fugat & hic inferior eosdem: ut ualeat pro socio. Vndè non ab re primi pullulantis ecclesiæ sapientissimi institutores iusserunt lumina ad cadauera mortuorum accendi: à quibus non ammoueantur, quousq; perfectis sacris sacræ terræ cõdantur: Publicásq; orationes, & psalmodias, accẽso lumine fieri docuerũt: Quod & Deus, cui sacra ipsa exhibẽtur, exquirit, scilicet, ut omnia sacrificia
Pytha. igne offerãtur, & in altari semper ignis ardeat. Hinc Pythag. in symbolis: Ne loquaris de Deo sine lumine. Quod tamẽ alij, & etiã nosipsi alibi secũdũ analogiã interpretati sumus: Confert enim ad sacra infimus hic ignis lucẽs, cœlestis quoq;, angelicus, intellectualis, & diuinus: Obtenebrosus autẽ ignis nequaq̃, nõ infernus ardor, nõ malæ cõcupiscẽtiæ incendiũ, nõ immoderata excandescentia, nõ exusta intelligẽtia: Nã hic obscurus ignis omnia cõsumit, omnia sterilitate cõplet: ut nihil in nocturna illa flamma possit quis operari. Hinc aliqui interpretari uoluerũt ignẽ: eo ꝙ nihil ab eo gignatur. Est tamẽ bonus & naturalis ignis calor uitam tribuẽs, & fœcũditatem. Nec enim oua in pullos mutantur, nec eruca uel bombix in necydalũ, nec plantæ crescunt: nec aluntur, & fouẽtur animalia, nisi calore, aut superiori, aut animãti, aut elementari, quæ symbolo quodam congenea sunt analogia quadam. Et adeo ignis fœcundus est, ut seipsum gignat: & cæteris, ut generent, præstat nõ calore solo, sed lucis ui, quã haurit ab illo qui di-
CHRISTVS. xit: Ego sum lux mundi. Et ut declararet Moses omnia lucis beneficio ꝑducta,
Moses. Plato post fabricatam materiam (quam terrã uocat) opertam tenebris, dixit lucem statim fabricatam: qua omnibus daretur uita, & forma: & qua (ut ait Plato) cuncta uideri possent. Qui uitæ uigor est in igne illo diuino: qui spiritus uitæ dictus incubans super faciẽ aquarũ omnibus uitam præstabat, & formas, ꝑ quas unaquæq; res ab alia seiũcta à cõspiciẽtibus discerneretur. Nec enim à materia (ut aliqui opinantur) est (ut aiũt) indiuiduatio, aut determinatio rei particularis: sed à propria forma singulari (ut acutiores docent) quæq; distinguntur. Sed si uoluerimus acutius inspicere, undè ueniat hæc determinatio, comperietur: ꝙ à materia, forma, & spiritu prouenit: quod per literas punctaturas, & accentus sacri idiomatis innuitur, ut habetur in reconditissimis arcanis Hebraicæ theo-
Idem logiæ. Quos Plato imitari uolens in Cratylo, tantum defecit, quantum Græcũ idioma Hebrææ linguæ fœtus (ut ita dicã) spurius deficit ab ipso sacro, & mysterioso eloquio: In quo secundum rerum proprietates nomina ab Adam, iubente Deo, imposita fuere.

Lapides cum cœlis succentant. Cap. XVIII.

CVm mixta multigenã habeant naturam, non facilè cũ uno cœlo conueniunt: id maximè, quia in unoquoque primorum generum, multa interueniunt genera subalterna, & species: quæ diuersorum siderũ

naturam ſapiunt. In *lapidum enim genere diuerſæ ſunt ſpecies : ſicut in metallis, plantis, & animalibus.* Et *quamuis lapides terrei ſint , quadam ſuffulti ſtabilitate: & metalla fluida, & ui ignea liquefiant, ut in aqueam naturam tranſire uideantur:* In *utriſq; tamen ſpecies diuerſiſsimæ continentur: & cum diuerſis nõ tantũ planetis, ſed ſtellis fixis conueniunt:* A*damas cum capite* Olgol, *cum corde leonis granata:* Et *caudæ urſæ conuenit magnes :* Alis *cornui ſmaragdus achamec iaſpis:* Scorpionis *cordi ſardonius:chryſolitus uulturi cadenti.* Et *multa huiuſmodi pertractantur à* Mercurio , *& nouitioribus nonnullis, forſitan ſuo loco latius declaranda.* Multa *ſunt etiam* Marmorum *genera:* Eſt *marmor* Thæbanum *cæteris hilarius, uiride, maculoſum, ſerpentum maculis aſperſum : undè* Latinè Serpentinus, *Græcè* Ophites *dicitur.* Et *hoc multiplex,* Lacedæmonium, *augusteum, & tiberium .* Porphyrites *rubet candidis interuenientibus punctis,* Leucoſtictos *uocatus,* Baſaltes *ferrei coloris, atque duritiei.* Onychites *in* Arabia *antiquitus; poſtea in* Germania *repertus .* Alabaſtrites *ex* Thebis , Damaſco, Carmania, India, Aſiáque *originem trahit : quem cauant ad uaſa unguentaria, & uſtum contundunt pro emplaſtris .* Eſt *etiam* Ligdinus *eximij candoris* Thebaicus, *intercinctus aureis guttis.* Coralus *nigro, albo , rubeóque colore, quem aliqui* Pyritem *uocant.* Simires, *quem antea* Pyropæcilũ *uocabant : quia ſit flammis igneis uarius.* Eſt *etiam thuſcum marmor niuei cãdoris, & uariis uenis diſtinctum .* Magnes *quincugenea.* Taſio, *ſilex cotes, tuphus, & quàm plurima genera, quæ à* Plinio, Alberto, Vitruuio *pro ædificiis faciendis memorantur.* Sunt *etiam lapides prætioſi multigeni, qui diuerſas naturas ſapiunt .* Si *tamen uolumus ex eorum communi proprietate ad unum genus ſuum primarium reducendo uni elemento, uníque planetæ conſignare dicemus , quòd terrei ſunt: & cum* Marte Saturno *ſuppoſito cõueniunt ex natura duriori, & terrea, igne bene decocta, & adeo conſtipata, ut tenuiſsimò ſpiritu uiuant:* Viuunt *nihilominus undè non immerito dicuntur lapides uiui: ſola tamen uita gaudentes, ratione, ſenſu, & omni motu priuati, præter augmẽti & alterationis:* Creſcunt *enim & alterãtur ignis & ſolis caliditate .* Ineſt *etiã eis appetitus tẽdendi ad centrũ aut ex grauitate, aut ex ſuaptè natura.* Ex *eorũdem autem benefico temperamento cum* Ioue: *ex pondere, glutino, & ſtipticitate cum* Saturno, *ex duritie cũ* Marte, *ex uita uerò cum* Sole *conueniunt.* Et *ſi quid gratiæ in eis eſt cum* Venere, *ex occulta uirtute cum* Mercurio, *& communi beneficio cum* Luna.

Plinius
Albert.
Vitruu.

Metalla idem faciunt, cum Marte *potiſsimè.* Cap. XIX.

METALLA *etiã multigena ſunt, ſed ſeptẽ potiora cũ erraticis ſyderibus (ut tritiſsimũ eſt) coæquantur.* Aurũ *ſoli merito comparatur (ut inquit* Hierocl.) *quia nullis tenebris ſit admixtus; & qa excedit omnia, quæ ſunt ei cõfinia,* Argentũ, *æs, ſtannũ, & huiuſmodi.* Et *ſolũ ex metallis rubiginem nõ recipit: ſicut ſol nihil obſcurũ admittit.* Argentũ *ſimul & argentea omnia, ut marcheſita, & huiuſmodi ſubii-*

Herocl.

ciuntur Lunæ: quæ quantum distat à Sole, tantum argentum ab auro. Stannum Ioui: Sunt tamen qui ei attribuant aurum, argentum, & omnia aurata: Alij uerò aurum Saturno resignant ex pondere, ex uirtute uerò Soli: Stannum tamen proprium est Iouis: Aes Veneris: Aes uerò rubeum, ut aliqui asserunt. Sulphurea omnia, & ferrum, cũ Marte cõueniunt. Plumbum cũ Saturno, ut põdus & color indicat: ipsius enim sunt fusca omnia. Argentum autem uiuum cũ Mercurio, qui facilè induit naturam planetæ, cum quo coniungitur, aut signi in quo peregrinatur: sicut ipsum uiuum argentum aut natura operante, aut arte succurrente (ut aiunt) facilè in aliud metallum transmutatur. Et quamuis ad metallorum productionem omnes cœli concurrant, Sol tamen potissimè, qui omnium planetarum uirtutem cõtinens penetrat suis radiis in uiscera terræ, decoquens, & perficiens metalla omnia: Ad singulare tamen genus ipsius opitulatur planeta. Esto etiam ꝙ aqueam naturã sapiant metalla omnia: & unũquodq; suo planetæ natura respõdeat: in ditione tamen Martis esse uidentur, ut ex supremi archetypi arcanis docemur: in cuius parte aquilonari, quæ ab Hebræis גבורה gebura dicitur, & Marti præsidet, collocatur: & hũc tanq̃ instrumentũ habet sui

Iob *opificij, aut interpretẽ, aut executorẽ suæ fœturæ. Hinc dicitur in Iob: Ab aquilone aurũ uenit. Eorum autem intelligentia in cratere superiori est Zamael, ut*

Hebrei *asserunt Hebræi: uel Typhõ, ut ait Orphe. In cratere autẽ inferiori, Ille qui di-*

Orpheus *xit ponam sedem meam ad aquilonem: Qui à Saluatore princeps huius mundi*

CHRISTVS. *Mamona, & diuitiarum dominus dictus est: ut in Euangelio, cui titulus est secundum Matthæum, dixit: Facite uobis amicos de Mamona iniquitatis. Quod omnes exponunt de diuitiis, & pecunia, sit argẽtea, aurea, uel ærea. In Euangelio quoq; Lucæ ait: Nemo potest duobus dominis seruire. Hic Mamona in Ieremia dicitur* אמון מנא, *id est Amon mino: Quod nos interpretatũ habemus tumultũ Alexãdriæ: Præerat enim Ægyptiis, qui opulẽti erant argẽto, & auro: ideo eius uim Deus per Mosem auferẽs iussit Hebræis, ut sibi tollerẽt aurũ, argẽtũ, & uasa quæq; pretiosa ab ipsis Ægyptiis: quæ tandẽ in sacra summi principis omnibus ritè dominatis offerrẽt: Cuius imperio expoliatus fuit Mamona à populo Israelitico, & à Mose debilitatus uirtute: ut suos Aegyptios defendere nequiret: Vndè sublato fauore dominantis, ruerit Aegyptij letali, subitoq; præ-*

Roma. *cipitio. Romani autẽ & sacramẽta, & subordinatam potestatem ipsius Mamonæ non aduertentes, ut sibi accersirent auri dominatorẽ, templum in monte Auẽtino Ioui Ammonio dedicarunt, id est Deo Ammonio ab Ammo, qui Mamonã dicitur: & non ab arena, nec ab Ammone pastore, ut aliqui opinantur. Et hũc in specie arietis (qui est ipsius Martis domus, aut roboris excelsi instrumentũ)*

Hebrei *uenerabantur. Qui Aries Aegypto dominatur: ut Hebræorum sapientissimi asserunt: quamuis alij ipsam Virgini subiiciant. Ideo (ut ipsi Hebræi prosequuntur) in exitu patrum eorum de Aegypto primogeniti Memphitici interfecti sunt: ut demonstraretur elisa uirtus, quam eis præstabat princeps, & primo-*

genitus signiferi cœli. Quæ si secundum anagogiā intelligere voluerimus, sublimiora hic includuntur mysteria suo loco forsitan declaranda. Cur etiam à redemptis ab illa seruitute primogenita à liberatore exquirebantur? Qui & immolari iußit pro peccato Arietē, caput uidelicet triplicitatis aquilonaris: ut Ptolemæus in primo sui Tetrabibli docet: à qua parte (Ieremia teste) panditur omne malum. Ptolem. Inde ereptus ille Hebræus populus uerum transitum fecit in Dei uiui celeberrimū cultum. Quibus pluries indictum fuit, ne timerent ultra cœlorū signa, sicut cæteræ gentes: quia ab ipsorū uiribus exempti, tāquā peculiaris familia soli Deo subiecta, suo liberatori soluerent debitas gratias: à quo tyranno Ægyptiaco, & aquilonari, sicut Moses eripuit populum Israëliticum, sic Messiach omne hominū genus: ut diceret, Nūc princeps huius mūdi eiicietur foras. CHRISTVS. In quo singulari certamine lætus de uictoria citra peccatum, iterū dixit: Venit enim princeps mundi huius, & in me nō habet quicq̄ nec in primo, nec in secūdo bello. Idem Primū enim geßit pro se in monte deserti: secundum pro nobis in cruce: In qua spoliando principatus, & potestates aquilonares, & tenebrarum harū traduxit spolia, cōfidentia magna docens nos, ut hos inferiores thesauros cōgregare nō curaremus: quorū princeps est Mamona: sed procuraremus thesauros in cœlo: quorum princeps est ille, in quo (ut inquit Paulus) sunt omnes thesauri absconditi. Paulus In quos thesauros has inferiores diuitias permutare debemus. Hucusque proceßimus de metallis, & thesauris pertractantes: ne has feces, & scoriam uerorum thesaurorum in idolum nobis constituētes simul cum eorum principe ruamus amißis ueris thesauris: In quibus plenißimè diuites esse poßimus.

Viuaciori sono respondent herbæ cœlis, maximè Ioui. Cap. XX.

DVo occurrunt tam in herbis, q̄ metallis non mediocri indagatione digna: Vndè uidelicet, & quomodo ab eis hauriatur uirtus. Non quidē ex calido, frigido, humido, atq; sicco, ut asserūt Peripatetici facilè sese expedientes ab aßignatione causæ effectuū, & operationū rerum: Peripate. Nā uirtutē cōprobamus in eis omnē qualitatem excedentem, undè prosint, aut noceant. Nec cōtēti abire à theologis: qui dicunt, & uerè, hoc insitum eis à Deo. Pulchrū erit aliqualiter percurrere quibus mediis infundatur rebus illa uis, quā Hebræi כח coah dicunt. Hebrei. Docent academici simul cum Trismegisto & innuit Hiarchas Brachmanarū princeps apud Philostratum, Academ. Trism. Hiarch. Philost. Sed in secretiori Theologia Hebræorum ubique asseritur, omnia quæ sunt sub globo lunari, & in mūdo hoc generationi, & corruptioni obnoxio, eadem meliori nota esse in cœlesti mūdo, perfectiori in intelligentiis, perfectißima in archetypo: Thc.he & eadē serie unūquodq; superiori, & supremo pro suo genere respōdere: & ab eisdem suscipere, à cœlis quidem uim illā cœlestē, quā quintā essentiam uocant, ab intelligētiis spiritualem, uiuentēq; uigorē omnē qualitatiuam uirtutem transcendentem, ab archetypo autem per ista intermedia pro gradu suo originalem uim totius perfectionis. Hinc ad planetas ad fixa sydera, hinc ad intelli-

gentias; earum & inde ad archetypum unaquæque res aptè reduci poteſt: Ex cuius rei ſerie tota magia naturalis, & ſecretior, ueraque philoſophia emanat. Hinc rerum conſonantia in hoc multiplici mundo, & myſtica intelligentia in exponendo, quod non dicitur per illud, quod ſcribitur: Quod cum in toto hoc noſtro progreſſu reſerare propoſitum ſit, nunc tantum in genere percurremus, quomodo herbæ cum cœlis conueniant: ſicut & de metallis tetigimus: Quorum, quamuis unumquodque ad ſuum (ut diximus) planetam deducatur: tamen ad Martiã ditionẽ, tã in cœlis, quàm in angelis, & archetypo redigitur: ſic herbæ, quibus ineſt benignior uitæ ſpiritus, cum aëre, Iouéque aëreo conueniunt in genere: in ſpecie autem unaquæque cum ſuo planeta, & fixo ſydere. Cum enim lapides terrei, metalla aquea ſint, plantæ recta ſerie procedendo aëreæ comprobantur. Cuius rei ſignum eſt: quia ſub aëre pullulant, coaleſcunt, & creſcunt: aëre uerò priuatæ nedum non coaleſcunt, ſed moriuntur. Viuunt enim, & pullulant herbæ ſub Dio, Veneris, Iouíſque beneficio, Sole tamen uim quandam ſeminalem infundente: Animalem enim uim inferiora à Sole hauriunt, generatiuam à Venere, naturalẽ à Ioue ſic dicto, quia ſemper iuuet. Quælibet enim ſtella, imò omnes ſimul minus quam Iuppiter naturales uires in nobis fouent, atque corroborant. Vndè hunc accipere ſemper fauſtum eſt: Solẽ forſitan (ut quibuſdam placet) non ſemper tutum: quia immenſus ille uigor recipientis debilitatem aliquando offendit. Quia igitur Veneris, Iouíſque beneficio potiſſimè coaleſcũt plantæ, dicimus, ꝙ aëreæ, Iouiæq́ ſunt, licet quælibet ſubſit ſuo ſyderi: Vndè aliquæ ex excedenti influxu ad nocuum uirus tendant. Pro quibus tamen, & antidota bona Iuppiter, imò ſummus opifex præparauit: Ideo nunquam uſui humano interdictæ ſunt herbæ, nec fructus arborum, nec earũ cultus: Nam in horto uoluptatis poſitus fuit homo, ut ederet de fructibus arborum, & excoleret illas: quamuis altius conſcendat negotium, quàm præ ſe ferat in corticè litera: à quo loco eiecto homini ante, & poſt diluuium, & in utraque lege, Moſaica, & Euãgelica, etiã ſemper olera eadẽ cõceſſa fuere, niſi quæ aliquo graui exceſſu uiroſa, & nocua effecta ſunt in radicibus, ſtipitibus, foliis, aut fructibus ſeſe uitãda reddidere. Carnes autem ante diluuium non erãt in uſu, imò (ut aliqui aſſeuerant) interdictæ: Metalla uerò (quibus theſaurizatur in hac peregrinatione) in Euangelio denegantur: quæ ſub Martis ditione (ut diximus) continentur: Sic animalium ſanguis, morticina prædata, dilaniata roſtris, uel unguibus, aut dentibus, & huiuſmodi, quæ Martia ſunt, & ex parte ſiniſtra in lege prohibentur his, qui in dextris collocandi ſunt: à quibus (ne ultra progrediamur, ꝙ liceat) abſtinendum duximus.

Occentant zoophyta cum Saturno. Cap. XXI.

ASſerunt hi, qui ſecretiores origines naturæ perſcrutantur, animalia, quæ per putrefactionem naſcuntur, in aquis, in terra, & in ædium ruinis, Saturni fauore generari: & Saturnia eſſe. Et quamuis id à

quibusdam attribuatur Soli, tãquam inter sydera ex suo calore benefico omniũ communi parenti, est tamen subtiliori diligentia perscrutatum, & assertum hoc à Saturno prouenire: Qui superioris, & contigui cœli uirtutem sentiens, si non potest animalia perfecta disponere, aut conducere, quantum patitur natura syderis saltem feces animalium, & imperfecta coalescunt uirtute ipsius, comparata tamen à superiori, imò à supramundano cœlo, & ab intelligentia præsidente: Vnusquisque enim planeta suam habet intelligentiam, & in diuinis suam mensuram: ad cuius amussim regulatur: & illæ dicuntur mensuræ fabricæ. Saturnus itaque illa mensura regulatur (sicut docetur in Hebræorum theologia) ubi residere dicunt Elohim: qui in omnibus operibus sex dierũ inducitur opifex, & insessor: Sed ille cum deficiat ab opifice causa, & ab omnigeno instrumento stelliferi cœli, pro sua uirtute usque ad animalia imperfecta extẽditur. Hinc eidẽ attribuuntur mures, uermes, scorpiones, & huiusmodi ex putrefactione progenita: sic ostreæ, spongiæ marinæ, conchylia & huiusce generis, quæ zoophyta à Platonicis nominantur. Hinc forsitan antiquitas illam primæuam sapientiam redolens finxit Saturnum ex cœlo natum: nec ut patrem generare, sed eius uirilibus abscissis, & in mare proiectis, inde Venerẽ generatam fuisse uim uidelicet generatiuam ex humore calefacto.

The. He.

Antiqui.

Intercinunt animalia cum stellato cælo, & primo mobili. Cap. XXII.

SI stellifero cœlo respondeãt animalia, ubi eorum sunt expressæ imagines, nemo est, qui dubitet: Ibi enim ab animantium simulachris diuiduntur, & denominantur signa regij circuli: qui zodiacus dicitur à ζῷα, quod Græcè animalia significat: & Latinè signifer, quasi ferens signa, & effigies animalium: Quod signiferum quamuis totum cœlum in duodecim scindas diuidat, tamen ei assignantur limites à tropico Cancri, usque ad tropicum Capricorni: ultra quos limites multæ figuræ animalium obseruatæ sunt ab astronomis. Et primo Draco ingens, & flexuoso corpore inter ambas arctos. Ophiuchus, qui & serpentarius dicitur, supra Scorpionẽ. Boote, q & Arctophylax uocatur, plaustri custos depictus. Herichthonius cũ sua capra, cuius genua apponuntur Geminis, & pedes iuxta Tauri cornua. Cepheus, quem septentrionalis circulus occupat. Cassiopea iuxta latus sinuosi Anguis. Et nõ procul est Andromeda: & sub ipsa dimidiatus Equus: propeq; Cassiopeam Perseus. Sunt & Pleiades penè omnibus notæ: Cygnusque iuxta Cepheum. Est & Aquila ad orientem semper spectans: Delphinusque cum stellis nouem musurarum numero gaudens: undè musicum signum dicitur. Orion insuper antè tauri uestigia fulget. Canis in cœli centro, post cuius caudam Nauis: & sub pedibus Orionis Lepus: & ad huius pedem sinistrum Eridanus: & sub Ariete & Piscibus Cetus. Prope autẽ Aquarium piscis magnus: postque Scorpionis caudã Sacrariũ: antè quem Centaurus. In parte Australi ad Cancrum est Hydra cum suo coruo in cauda, & multa huiusmodi non sine causa finxit

antiquitas. Quæ animalia, cū multa ſint, & natura uaria, in octaua ſphæra merito ſunt collocata: & uera animalia ſubiiciuntur ei: quæ uaga eſt in motu triplici, & ſtellarū figuris diuerſiſſima: Quarum numerus ſicut ſoli Deo cognitus eſt: ſic earum effectus circa aues, animalia, reptilia, piſces, & herbas: Quas & ſi cum Ioue conuenire fecerimus: non tamen ſunt ſtelliferi cœli beneficio priuatæ. Planetæ enim exequuntur ea, quæ ſuperiores ſtellæ influunt. Vndè magna concordia uniuſcuiuſq; cum ſuo ſigno, domo, aut triplicitate, & particularibus ſtellis. A quibus non minus, quàm ab erraticis procedunt effectus, licet attribuātur iſtis, tanquam uicinioribus, & magis diſtinctis, magiſq; mortalibus manifeſtis. Et ſi ſuperius adhuc conſcendere uellemus, & altius perſcrutari animaliū cauſas, origines, & formas: forſitan comprobaremus has non de gremio materiæ, ut ſomniantur phyſici, ſed aliunde procedere: Cum non ſine cauſa ter repe-

Moſes. tatur à Moſe animalium productio: Cuius primo aqua, poſtea Elobim, tertio loco terra inducitur author. Et iterum repetendo, ultimo loco concludit, ꝙ Elobim illa omnia fecerit. Nec prætereūdum eſt, ꝙ ab aquis introducatur producta auis ſupra faciē cœlorū, & nō ſub cœlo, ut habet traductio noſtra: Id enim tactū eſt, ut innuatur nobis & auiū, & animaliū imagines prius ſupra cœlos productas, quàm in terra pullularent: ut non à terra, ſed à cœlo, & à ſupramundanis fontibus ſit eorum origo. Cum ſuperiori cœlo igitur nō ab re conuenire fecimus animalia, quæ & ſi cum omnibus aliis ab omniū authore procedunt, per cœlum ſtelliferum tamen, tanquā per præcipuum inſtrumentum fabricantur. Aſſerunt

Matthe. etiam mathematici, In primo mobili eſſe rerum, & ſignorum imagines potioris uirtutis, ſecundum quas in genituris prognoſticantur.

Succentant eadem potiſſimè cum ſupercœleſti mundo. Cap. XXIII.

CVm omnia à primo, & uno proceſſerint: ut ab eodē dependeant, ipſiq; correſpōdeāt, neceſſe eſt. De opifice enim ſapiētia ſcriptū eſt, ꝙ ſpiritu intelligentiæ ſuæ omnē uirtutem cōplectitur, omnia proſpicit, omnes intelligentiæ ſpiritus continet: & in ſe permanēs unica uirtus omnia innouat. Quo etiam ſpiritu replet orbem terrarum uniuerſum, uiuificās, uniēs, & circūſonare faciēs, omnia attingens à fine uſq: ad finē, & diſponens omnia ſuauiter. Quæ ſuo loco latius diſſerenda differimus.

Quæ in particulari cum Saturno conueniant. Cap. XXIIII.

ABſoluta conuenientia rerum in genere, quomodo etiam ipſarum ſpecies cum ſuperioribus conueniant, percurramus: ut undique accipere poſſimus, in quibus opificē laudare ualeamus. Et ut ab inferioribus compoſitis incipiamus, Ex elementis habet terrā: Ex lapidibus conueniunt Saturno qui nigri ſunt: Onichinus, ziazaa, ut color indicat, & effectus formiculoſus in geſtante, potiſſimè cum in ſomnis meliores ſpiritus ſopiuntur. Et ipſi ſimul cum Mercurio, & cauda Scorpionis conuenit calcedonius, ſicut color ſubſapphyrinus, fuſcus, & pallidus innuit: habetque à bono

Saturno,ut phantasticas illusiones expellat:conseruet,& compaginet uires corporis:sed à Mercurio,ut raucedinem prohibeat:& uocem clarificet,nigrior potissimè. Ex mineralibus plumbum regit: Etiam sibi subiicit iaspidem,& magnetem, & camoinum. Ex herbis ipsi & Serpẽtario cœlesti respõdet serpentaria. Dominatur quoque rutæ,cimino,belleboro,assæ fetidæ,quã Græci Silphion appellant: Item opio,mandragoræ,& illis quæ stipticant. Ex animalibus possidet camelũ,suem,simiam,ursum,catum præcipuè nigrum, mulum,asellum: Aues autem eas,quæ sunt longi colli,& grossæ uocis,grues,struthios, pauones & id genus:undè de Argo conuerso in pauonem decantat poëta: Excipit hos oculos uolucris Saturnia pẽnis. Serpentes insuper,scorpiones, & reptãtia in terris,aquis & ruinis murorum,aut tectorum:ut mures,formicas,& uermes multiplices. Ex humoribus atrambilem humectantem regit,tam natiuam, quàm aduentitiã,præter adustam. Colorum uerò niger,plumbeus,& liuidus ipsum consequuntur. Sapores etiam acetosi,acriores,& graues eius grauem naturam imitantur. Similiter & ea,quæ grauiter olent. In temporibus autem autumno, & hyemi præsidet,uentisque fortioribus,& grauibus. Itẽ Indis, & Aethiopibus:ut color attestatur. Sic & locis obscuris,subterraneis,& solitariis. Insuper piscinis,stagnis, & paludibus,locisque horrendis. Thesauris etiam occultis, & his qui longis itineribus,& cum difficultate acquiruntur. Quæ autem in homine possideat,ad utriusque mundi maioris,& minoris concordiam reseruabimus. Ouidi.

Quæ harmonizent cum Ioue. Cap. XXV.

EX elementis(ut diximus)Ioui respondet Aër,& omnia,in quibus hic dominatur: Stannum in mineris,calidáque & humida: cuncta quoque ad uitæ nutrimentum, augmentumque spectantia, potissimè quæ masculina sunt: Et quæ dulcia & suauia reperiũtur in odoribus,& saporibus. In omnibus animantibus sanguis, & in parte hac altè rabilis aëris uenti, qui animantium calorem confortant naturalem, pariter & uegetatiuum: qui sunt(ut quibusdam placet)præcipui aquilonares, aut septentrionales:ubi residet ignis,& uigor ille supremus:qui uiuificat, & cõfortat absque ustione: Sed meo iudicio aptius australes Ioui respondent: & ille austro supramundano:de quibus in Canticis dicitur: Surge aquilo, & ueni auster:perfla hortũ meum: & fluent aromata illius. Ab aquilone igitur uim trahit corroborantem: & ab austro beneficum temperamentum,& affluentiam omnium bonorum. Colores etiam,uirides clari,& qui confortant ipsi dedicati sunt: Vndè ex lapidibus smaragdus uiridis,esto ꝙ aliũde Mercurio, Veneriq; respondeat. Dedicati sunt ei omnes lapilli uirentes,& crocei appretiati, & aliqui albi, ut crystallus. Sapphyrus uerò cum Ioue,& Saturno: sed habet à Ioue, ut uenustũ reddat: & obsistat inuidiæ,& fraudi: & placabilem constituat,pacemque appetentem: à Saturno,ut calorem refrigeret: & faueat ad intelligentiam occultorum,& magiam. Sed in superioribus conuenit cum Alaiot, tutiam aliqui eidem Cãtico.

dicatam asserunt, quamuis ex fauore, quem præstat luminibus, uideatur luminaribus conuenire. Ex arboribus, in primis à poëtis passim cantatur, ipsi quercus dedicata. Ab eodem quoque regitur oliua, & oleum, & frumentum, hordeum, passulæ, uitella ouorum, zacharum album, glycirrhizæ, phasiani, perdices & similia naturæ conuenientissima: & omnia, quorũ dulcedo est manifesta, & subtilis, paulumq; habet stiptici, & acuti saporis, cuiusmodi sunt nuces, amygdalæ, pinei nuclei, auellanæ, pistaci, amidi, buglosa, ocimum, beeniæ radices cãdidæ & rubentes: Enula insuper, spica nardi, macis, manna, si modo mirabolani uirtute constipetur: qui totus Iouius est. Ipsi autem cum Phœbo mastix, & menta, Sed cum Venere rheubarbarum quod in choleram præualet, & expellit sicut Iuppiter, & Venus Martium impetum. Orpheus ipsi attribuit Styracem. Ex floribus autem est lilium, & uiola, Sed ex auibus aquila potissimè imperatorum insigne: qui ueri Iouis iustitiam cum clementia administrare debent subiectis. Gallinæ quoque, coturnices, & aues complexionis temperatæ. In quadrupedibus elephantes, oues, agni, & mansueta quæque animalia: Cui cũ ipsius piscibus secundum subiicitur clima, & regiones in eo existentes Lyciæ uidelicet, Pamphiliæ, Phazaniæ, Garamãticæ, Nasamonitis, & similes. Si uerò ad exercitia humana descendere uolumus, fauet religiosis, prælatis, regibus, iudicibus ritè iudicantibus: Vndè ab Hebræis Iuppiter צדיק id est Zadic nominatur: quod apud nos iustum significat: & subsequentes prædominatur lucris inde prouenientibus, & licitè acquisitis. Arabes Ioui aliqui subiiciunt: quia sunt morigerati, fideles, nec non inuiolabilis fidei, nitidi, mundi, regni cupidi, & eorum regio, maximè Arabia fœlix est uariis odoramẽtis respersa. Alij Ptolemæo suffulti Marti eos subiiciunt: quia prædis, & rapinis uiuere delectantur. Sed opinentur isti, & Ptolemæus quicquid uelint: In Arabibus omnibus, qui uere Agareni sunt, habet locum oraculi uox ad Agar deferens: quòd natus eius, & tota posteritas figere debebat tabernacula sua iuxta fratres eius, & manus suas contra omnes, manusque omnium contra eum: Quod totum hucusque ad unguem completur. Sed ad Iouem reuertendo, eius est spiritus uitæ: qui & in omnibus uiuẽtibus reperitur, & in toto mundano hoc animali, si mundum animal uocare licet. Ad quem spiritum conducendum interuenit quoq; Sol, atq; Venus, Oritur enim à Sole, & in animali à corde, quod Solare est. Infunditur quando Iuppiter ingentem Solis in se temperat potestatem: Exundat autem, profluit, transfertur, prolem propagat, & ad uoluptatem cuiusque sensus sese dilatat, fauente Venere.

Ptolem. (margin)

Quæ robur à Marte suscipiant. Cap. XXVI.

IAm conclusimus ignem Marti dicatum: pari modo ei conueniunt adusta & acuta omnia: sapores acres, & amari linguam peruretes: ut castorij, euforbij, raffani, & similiũ. Colores uerò flammei, uiolacei & purpurei. Ex lapidibus amethistus Marti cum Ioue (Hermete authore) dicatus est: Habetque ex Marte undè faueat capturæ fe-

Hermes. (margin)

rarum: & uictorem reddat in pugna cum eis: & uigilem faciat: & expertum: à Ioue autem ut bonum intellectum augeat, & æquam mentem: sicut ex Aarō Aāron & Artephio discere possumus. Eisdem subiicitur Iaspis multigenus: Qui habet à Marte, ut potentem reddat: sed à Ioue, ut febres, & distemperamenta expellat: & ad æquam compositionem inducat: & in superioribus conuenit cum Alramet. Respōdet etiam Marti & capiti Olgol: Et utrisque (docente Herme te) æquatur elleborū. Marti iterū euphorbiū, ammoniacum, laureola, napelus, scamonea, & cōmuniter uenenosa calida, ex caloris superabūdantia. Itē alliū satiuum, uel syluestre (quod Dioscorides ophioscorodum, uel elaphoscorodum uocat) cæpe, ascalonia, & omnia huiusmodi: quorum sapor lachrymosus dicitur. Ex animalibus autem, equi in primis ad bellum aptißimi, muli, hirci, hædi, lupi (ut etiam Augustinus testatur) pardi, onagri, & communiter animalia rapacia: & etiam homini infesta: ut muscæ, pulices, & huiusmodi: Serpētes quoque & dracones ueneno insultantes. Ex mineris uerò, uitrum, æs citrinū, & ferrum, furni, fornacis, pistriniq; magistri, flebotomātes, chirurgici, tonsores, macellarij, militésque omnes, qui paßim mauortij à Marte dicuntur. Ex regionibus ipsi cum Scorpione Ptolemæus subiicit Syriam, Cappadociā, Metagonitē, Comagenā, Mauritaniam, & Getuliam, Cum Ariete autem Britanniam, Galatiā, Germaniā, Barsaniā, concauā Syriam, Idumæā, Iudæā, In particulari terras, & gentes armigeras. Ventos quoque impetuosos, maximè ex plaga aquilonari tendentes ad occasum, & omnia impetuosa, & uiolentia. Non quidem hæc ex malitia stellæ sic decernentis, sed ex impetu malè moderato: Origo enim est à Marte cœlesti, & etiam supercœlesti: deordinatio uerò à nobis malè regulātibus: hinc ipsi attribuuntur spolia, rapinæ, prædæ, depopulationes, deceptiones, & nefanda omnia, quæ uiolentia, & impetu perpetrantur. Sed si rationis, & legum freno moderaretur uis, & impulsus ille: omnia hæc iuste conducerentur.

Marginal notes: Arthe. — Hermes. — Disco. — August. — Ptolem.

Quæ cum Sole, aut Phœbo concinant. Cap. XXVII.

SOl mediam sedem inter planetas, tanquam rex omnium poßidet, luce, magnitudine, uirtute, & pulchritudine omnes excedens, omnes collustrat: & cōsequenter ad inferiora omnia disponenda interuenit. Sed quæ præcipuè eius motum sequuntur, inter elementa est ignis, inter metalla aurum, & aurata omnia: Ex consequenti ea, quæ, eodem colore fulgent, tam in floribus, quàm lapillis, Carbunculus nocte rutilans, Lapis, qui Solis oculus dicitur, figuram habens pupillæ: ex qua lumen emicat. Chrysolithus, topazius ad aureum eius colorem declinans, hyacinthus, rubinus, balagius, & huiusmodi aureo, uel rubeo colore referti. Panthaura, uel Pantheus, sic dictus: quia Pantheræ animali maculoso aßimilatur: Habet enim quasdā nigras, rubeas, pallentes, uirides. roseas, purpureas, & uarias notulas: hinc continet (ait Albertus) tot uirtutes, quot colores: & potißimè uictorem reddit gestantem: aut qui eum respicit (ut ait) oriente sole. Et hunc Aaron euanthum appel- Albertus

lat: Alij autem Pantocreos: quia omnes colores continere uidetur. Ex herbis multæ reducuntur ad Solem: & per ipſum ad ſtellam: quæ Cãicularis à Latinis dicitur: undè dies caniculares, & feruentiores propter coniunctionem ſolis cũ ea, Quam Græci Sirion ἀπὸ τοῦ σειραίνω, quod eſt arefacio: quia tunc maxima ſiccitas eſt: uel, ἀπὸ τοῦ σαίρω mutata, α, in, ε, qđ hiare ſignificat: quia tũc facit hiare homines, & canes potiſſimè: Et collocata eſt in medio cœli: ut Aratus: Iginius, & alij mathematici ſcribunt. Inter ſolares autem plantas periti connumerant Balſamum, Palmam, Cedrum, Laurum, quæ uenenoſa, & fulgur repellit: & ex calore ſuo ſolari algores hyemales non timet: qua & uates Phœbei coronantur. Hinc omnes poëtæ ipſi eam Soli dicatam prædicant. Fraxinũ quoq; quæ eadem uirtute Phœbea uenenoſa longius arcet. Pæoniam, ut nõ ſolũ uirtus, ſed nomen indicat, non quidem illam, quam Dioſcorides Chelidoniam, uel Crateam, Romani Fabium, Galli Tonam, Ægyptij Mothon uocant: Sed illam, quã Græci Glyciſidem, & Theodorus apud nos Dulciſidam, & Antiqui ephialtiõ dixere: utpotè contra ſuppreſſiones nocturnas incuborum, & faunorum præualidã. Lotũ etiã Ægyptiam, quæ rotunda folia, & poma habet: Nam (Theophraſto authore) multa ſunt huius plantæ genera, flore, fructu, & caule diſtincta: ſed de illa loquimur, quam Cratinus Stephanem uocat: Cuius caules cõprimuntur ad Solis occaſum: aperiunturq́ue ad ortum. Ex cuius ſemine panes fiunt ab Ægyptiis paſtoribus, aqua uel lacte ſubacti: quo cibo negant quicquã ſalubrius eſſe: undè Lothophagi dicti ſunt. Ad idem quoque attinent omnes herbæ, & flores Heliotropiæ dictæ: quæ reſtringuntur abeunte Sole, uerſa uice illo redeunte protinus explicantur: & eundem continuè proſequuntur. Eius inſuper motum ſequitur citraria: crocus, qui in omnibus ſolaris eſt: quamuis eius odor ab aſtrologis omnibus gratiis dedicetur. Item muſcus, ambra, mel flauum, calamus aromaticus, lignum aloë, cinamomũ, piper, gariofalus, zinziber, cæteraq́ue aromata: Thus etiam, & amaracus, & ea, in quibus eſt ſapor acutus dulcedine immixtus: Et etiam (authore Orpheo) Libamomana, quam ſuam magiam proſequens dicit Solis Thymiama. Inter Phœbea autem animalia ſunt, Leo in primis ferarũ rex: ut non ſine cauſa in Leonis ſigno Sol augeat uim. Inter aues uerò Gallus: quem Leo ueretur, cum ſit in ordine Phœbeo ſuperior. Eadem ratione, inquit Proculus, Apollineum dæmonem, qui nonnunquam apparet ſub figura Leonis, ſtatim obiecto gallo fugere. Sunt etiam Phœbei cygnus, aſtur, & coruus: ut quibuſdam placet: Accipiter, ut perhibet Porphyrius in de myſtica theologia Aegyptiorum, & Græcorum: quia lucis, & ſpiritus ſymbolum apud eos eſt: & quia altiora, & lucidiora uolando petit. Sed de animalibus poſt Leonem eſt Aries: in cuius ſigno exaltatur Sol, cocodrillus, & uitulus marinus, qui etiam ſubeſt cordi Leoni: ex cuius corio cingulum confectum à dolore renum redimit, & raucedine, reddens gutturi Phœbeam conſonantiam: ut ſæpius comprobatum eſt. Fulguris etiam impetũ mitigat: Quæ omnia ſolares influxus re-

Aratus. Iginius. Dioſco. Romani. Galli. Aegypt. Græci. Theod. Antiqui. Theop. Cratin. Orph. Procul. Porphy.

dolent. Non erubuerunt Aegyptij etiam Scarabæum, qui & Cantharus dicitur, inter solaria connumerare animalia. Hic utroq; sexu semper gaudens, sper mate in stercus effuso pilam conficit, pedibus inuoluens, cœlum, & mensem Lunarem: aut Solis coitum pro generatione expectat. Ex prouinciis ipsi cum Leone Ptolemæus subiicit Italiam, præcipuè Romam: Item Appuliam, Siciliam, Phœnices, Chaldæos, & Orchenios. Ex ædibus, magnifica quæque, sedes regales, thronos, palatia magna, pulpita, theatra, & omnia regia. Habet etiam suum diẽ & horam, sicut & alij planetæ, sed ipse præcipuum, sicut & in membris humanis primarium membrum regit, scilicet cor. Sed hæc suo loco clarius referanda seruantur.

Ptolem.

Quæ cum Venere delitientur. Cap. XXVIII.

VEnus copulæ domina cum omnibus bene compositis symbolum habet: & cum his quorum sapor est dulcis, & unctuosus, & odorq; delectabilis, & color ad albedinem tendit. Humidis delitiatur: & uires auget: undè potius aquas, quàm aliud elementum sibi uẽdicat. Ex metallis croceum æs, atque rubeum: Ex lapidibus, ipsi potissimè dicatur Beryllus: qui gestantem (inquit Aaron) reddit alacrem: diuitem: magnificũ: ad unionem, coniugalemque amorem promptissimum: Solatur desolatos: fauet mulieribus prægnantibus: ne earum contaminetur partus. Et aqua, in qua iacet, suspiria tollit, & cunctas infirmitates hepatis. Argẽto autem immixtus à lepra liberat, contagione uidelicet Martia. In quibus quàm bellè Veneri conueniat, facillimum est huius naturam cognoscenti diiudicare. Chrysolithus uerò fauens sapiẽtiæ (ut asseritur) & stultitiæ resistens dicatur Veneri, & Mercurio: Qui (sicut Plotino & aliis Platonicis placet) præstat ingenium, & captum ad rerũ consonantiam: qua affectum reddit etiam cupidum intelligendi res ipsas consonantes, interueniente maximè Phœbeo uigore: qui à materialibus, & crassiori bus expurgat. Smaragdus etiam eisdem, & Ioui (ut diximus) respondet: Hinc (Aarõ teste) uim eloquẽtiæ præstat, & gratiã: luminibusq; gratissimus est: Et cũ stellis supioribus, Athimot Alaata. Sapphyrus quoque, Corneola, lapis lazuli, Corallus, omnésque pulchri, & delectabilis coloris. Ex herbis Veneri, id est lucifero datur rosa, hespero myrtus, Itẽ bene redolentia, & suauis odoris Thymus, Ladanus, Ambra, Thymiamata. Et cum Sole datur Muscus, & Sandalus: cum Saturno autem Coriandrum. Fructus quoque suaues, & delectabiles: Ficus, Vua musa, quæ est genus fici, ut aliqui asserunt, Pira dulcia, Malũ punicum à Carthagine punica habens cognomen, ubi laudatissimum est: undè finxere poëtæ malum punicam in Cypro à Venere primo satam. Volatilium columba communi uoce ipsi dicata est. Turtur etiam, quæ adeo symbolum cum columba continet, ut in purificatione partus absque differentia alterutrum illorum iubeatur offerri. Passer etiam, qui datur, iubente lege, in purificationem lepræ, infirmitatis quidem Martiæ: cõtra quam nihil magis proficuũ Venereis.

Aaron

Plotin. Platonis

Aaron

Poëtę

Item motacilla à uulgaribus cauda tremula nominata. Ex regionibus, *ipsi cum* Ptolem. Libra Ptolemæus *subiicit* Bactrianam, Caspiam, Syriacam, Thebaim, Oaxim, & Troglodyticam regionem. *Cum* Tauro Cyclades, *maritima paruæ* Asiæ, Orph. Cyprum *potissimè*, Parthiam, Persidem, & Mediam. Item (ut Orpheo *placet*) Cærulea littora, Balnea, Choreas, Muliebria *cuncta mollia*, & *facilis commixtionis*. Hinc Aphrodite à Græcis *dicta est*: *quia ex spuma maris nata*, & *mater* Hymenei, *id est nuptiarum numinis*, & *copulæ*: Ideo *ab ea proueniunt facultates*: *quæ ex nuptiis*, & *amore mulierum sunt*. Præest *etiam leuiori musicæ*, *sicut* Mercurius *mediocri*: & *grauiori* Iuppiter, atque Sol. Item *omnibus uoluptatibus in circunferentiam dissolutis*, & *dilatatis*: *sicut* Saturnus *coartatis ad centrum*: & Iuppiter, *atque* Sol *ex utroque commixtis*.

Quæ cum Mercurio *intersonent.* Cap.XXIX.

MErcurius *elementa indistinctè mouet*, *singulariter nullum*: *Est enim stellæ*, *cui commiscetur*, *adiutor*: Ideo *complexionem nullã regulat*, *nisi quatenus cum alio iunctus ipsum coadiuuat*. *Similiter sapores*, *colores nullos*, *nisi permixtos*, *ut iridis*, & *caudæ pauonis*, & *similes*: *aut eos*, *qui reguntur à sydere*, *cui connectitur*. *Sic etiam nullum sexum sibi uendicat*: *sed permixtum hermophroditum uidelicet*, *aut androgynum*. In *ætatibus quoq; nullã regit*: *sed eam*, *quæ apta est in* Prople. *aliam mutari*. Ex *climatibus*, *aliqui ipsi ascribunt quintum*: *sed* Ptolemæus *eidem cum* Virgine *assignat* Græciam, Achaiam, Cretam, Babylonem, Mesopotamiam, Assyriam: *Cum* Geminis *autem* Hyrcaniam, Armeniam, Mantianam, Cyrenaicam, Marmaricam, & *inferiorem regionem* Aegypti. Ex *mineris*, *ipsius est argentum uiuum*, & *marchesita argentea*. Ex Lapidibus, *qui sunt diuersorum colorum*, & *figuræ uariæ à natura insitæ*: *ut uideantur picti*: Et *huiusmodi multi sunt*, Achates, Porphyritum, & *similes*. Item *uitrum*, & *lacha*: & *simul cum* Venere & Ioue *smaragdus*: *sed cum* Sole *topazius*: *qui ex* Phæbea *ui gratiam gestantibus apud principes præstare dicitur*: & *ex* Mercurio *sanare phreneticos*, & *feruentes undas maris tepidas reddere*: & *in superioribus conuenit cum* Elpheta. Animalia, *quæ ab ipso reguntur*, *sunt sagacia*, & *ingeniosa*: *ut uulpes*, & *simia*: *quamuis alia ratione à* Saturno *regatur*. Item *quæ uelociter currunt*: *ut dammulæ*, *capræ syluestres*, *cerui cum suis hinnulis*, *lepores*, *qui utroque sexu gaudentes suum* Hermetem *imitantur*. Ea *insuper quæ facilem consuetudinem cum hominibus habent*: *ut canes* (*secũdum aliquos*) *præsertim magis domestici*. Ex *auibus omnes*, *quæ à natura musicæ sunt*: *ut carduelis*, *ficedula*, *miliaria*, *à cibis quos comedunt*, *sic denominatæ*: Item *merula*, *turdus*, *alauda*, *calendris*, & *similes*. Insuper *ingeniosa quæque*: *ut psittacus*, *pica*, *porphyrio*, & *similes*: *sicut* & *homines sagaces*, *acuti*, *uersatiles*, Mercuriales *dicuntur*. Sed *ex terræ nascentibus*, *ipsum sequuntur plantulæ*, *quæ breuiores*, & *minutis foliis sunt*, *mixtisque naturis*, & *uario colore composi-*

tæ:Inter quæ cõnumerantur fumus terræ,pimpinella,petroſelinõ,maiorana, & huiuſmodi.In exercitiis uerò,ad ea cõducit in q̃bus ſubtilius exquiritur ingeniũ. Fauet enim ad philoſophiam,ſcripturarum inueſtigationem, indagationem ænigmatum,ad metricam poëſim,Geometricam,Arithmeticam diſputatiuam, Sophiſticam,pictoriã,ſcalptoriam,& omnia, in quibus occurrũt figuræ, & characteres formandi.Regit inſuper facultates prouenientes ex computis,annumerationibus, cælaturis,ſcripturis,& menſuris. Sed multa aut pauca congregat pro natura ſideris, cui coniungitur:ut ſit coadiutor(ut diximus) & interpres aliorum planetarum, & ſuperiorum ſiderum, & ſubtiliter in omnia penetrans,omnium uirtutem ſecum deducens in ſubiecta penetrare facit.

Qualiter omnia iſta cum Luna conſummatam harmoniæ conſonantiam deducant. Cap. XXX.

LVna alter Sol non incongruè à quibuſdam dicitur : quia ea, quæ Sol ſuperius ui maſculina generat : hæc ipſius,& aliorum planetarum fœtum ſuſcipiẽs inferiori mundo ſibi uicino ædit . Ideo eius motus præ cæteris obſeruatur, quaſi omnium conceptum parientis:A Mercurio enim accipit uim humores commiſcentem : à Venere eam , quæ conducit ad formas genituræ conuenientes:à Marte robur,& impetum:à Ioue naturalem ſpiritum, & omnium rerum fomentum: à Saturno compaginem , & ſtabilitatem: Sed à Sole,qui omnimodam uirtutem continet (ut Iamblicus,Iulia- Iambl.i Iulianus.
nus,Proculus, & alij quamplurimi aſſerunt)omnimodam fœturam , & lumen. Procul.
Quæ omnia uariè explicat pro uaria ſui complexione,gyro,& aſpectibus diuerſis tam cum planetis,quàm cum aliis ſideribus:In prima enim quarta Peripatetici putant eſſe calidam,atque humidam:In ſecunda calidam, & ſiccam:In tertia frigidã,& ſiccam:In quarta frigidam & humidam.Nunc quoque eſt in auge,nunc depreſſa , nunc in extremo ſui epicicli diſtat ab ea: nunc plena lumine, nunc media,nunc uix uidetur,poſtea totaliter occulta : Iãq; eſt in coniunctione cum uno planeta, in ſextili cũ alio, & cum illo in quadratura,aut oppoſitione. Et hæc eadem in Ariete caput regit,collũ in Tauro, & ſic proſequẽdo. Quod etiam in maiori mundo facere non dubitamus,regendo uidelicet diuerſa in diuerſis ſignis collocata,ut ſic ſemper uaria uarios producat effectus: & per frequẽtes coniunctiones cum planetis,& aliis ſtellis,uxor omnium facta, ab eis ſuſcipiat ea,quæ tanquam rerum omnium inferiorum mater,& media inter utraque,ſuperiora uidelicet & inferiora,iſtis omnibus communicet. Ideo non ab re ipſi aſſimilatur mater illa omniũ gratiarũ plena : quæ ea quæ à ſup̃nis fontibus per diuerſos canales haurit , largitur inferioribus pro recipientiũ diſpoſitione. Sed ad Lunã reuertẽdo, & ſi ab omnibus ſtellis ſuſcipit,id potiſſimè facit à Sole:cui quoties coniungitur,toties fœtu, & uiuifica repletur uirtute:quam humectatis, & diſpoſitis inferioribus infundat. Ab ea etiam in cœleſtibus incipit re-

Plato. *rum series: quam* Plato *catenam uocat: qua unaquæque res, aut causa alteri
connexa, ab ipsa dependet, quousque deueniatur ad supremam omnium cau-
sam, à qua omnia.* Et *hanc seriem etiam inferiora sequuntur*. Conueniunt *enim
lapides cum herbis, & istæ cum animalibus: hæc uerò cũ cœlis: & illi cum in-
telligentiis separatis: & istæ cum diuinis illis proprietatibus, aut attributis: de
quibus suo loco differemus.* Sed *in præsenti deueniamus ad ea (si qua sunt) quæ
à* Luna *particulariter reguntur.* Et *primo aqua tam maris quàm fluuiorum, ut
manifestum est, eius sequitur motum.* Sic *& omnia humida, & humores arborũ,
& animalium, maximè albi: ut albumina ouorum, pinguedines, sudores, super-
fluitates corporum:* Et *ea, quorum sapor est parumper salsus, & insipidus:* Flo-
resque albi, quorum complexio est frigida, & humida. Ex *gemmis, si aliquæ*
Varro. *attribuuntur ei, potißimè sunt uniones: qui ex aqua in conchis(* Varrone *& ex-
perientia testibus) generãtur,* Peculiarius *in mari* Oceano: Aliqui *tamen circa*
Bosphorum Thracium, *& in* Archania, *&* Britannia. In *regionibus enim om-
nibus, quamuis exequatur ea, quæ superiora decernunt, peculiarius tamen ei-*
Ptolem. *dem cum* Cãcro Ptolemæus *subiicit* Bithyniam, Phrygiam Colchim, Numidiã,
Carchedoniam, Aphricam, Carthaginemque. Ex *animalibus quamuis (ut dixi-
mus) omnia sequantur octauum cœlum, tamen (*Mercurio, Timæo Locro, *aliis-
que sapientibus attestantibus) quædam sunt* Saturnia, *aliquà* Iouialia, *alia ue-*
Mercu. Timœ. *rò* Martialia, Solaria, Venerea, *uel* Mercurialia: Lunaria *uerò aliqua, & ab
aliquo istorũ syderum (ut ipsi autumant) fluunt eorũ animæ:* Sunt *(ut rectius di-
camus) fauore, aut medio alicuius illorum materiam disponentis, infunditur a-
nima à formarum datore.* Inter *quæ animalia* Lunaria *(ut uidere uideor) sunt
potißimè, canes fideles, & præ cæteris animantibus domestici, sicut* Luna *præ
cæteris planetis, quamuis inter* Mercurialia *animantia eos connumerauerimus
secundũ quorũdam opinionem.* Sed Lunares *ipsos existimamus, non tantũ quia
sunt familiares, sed ex eorũ natura uaria, qua & amore, & odio superexcel-
lũt.* Varij *sunt etiã magnitudine, colore, & moribus super omnia animãtia.* Ali-
qui enim sunt fidi custodes, Alij *leporarij,* Alij *auiũ exploratores,* Alij *tauros in-
uadunt,* Alij *lupos,* Alij *aues,* Alij *homines extrancos,* Alij *nullos offendũt:* Sed
omni humana cõsuetudine lætantur. Item *inter* Lunaria *cõnumerare possumus*
Chamæleontẽ: *qui pro uarietate coloris obiecti nouũ indui colorem uidetur, si-
cut* Lunã *suscipere uariã naturam cõprobamus, pro uarietate signi in quo repe
ritur.* Ex *magisteriis, cõmuniter sunt plebeia, & uulgaria, & depressa, sicut ip-
sa infima est omniũ siderum: superiorum tamẽ cõceptus omnes explicat:* Ideo *(ut*
Thebit. Thebit *docet) si captare uirtutem alicuius stellæ quis uoluerit: accipiat lapidẽ,
& herbam stellæ illius: à qua attrahere uim desiderat: quãdo* Luna *subit stel-
lam illam: aut eandẽ aspicit aspectu trino, uel sextili, quasi absq; ipsa* Luna *me-
dia uim superiorũ attrahere nequeamus.* Hinc *dicimus eã inducere in consonan
tißimos effectus superiorũ omnium: & ipsorum harmoniam in his inferioribus*

complere. Et *his contenti ad præsens, omittemus multa: quæ in particulari dici possent de herba Lunaria, & aliis multis ad Lunam reducendis: quæ forsitan nimis curiosa, aut superstitiosa uiderentur.* Hæc *tamē pauluscula dicta sint pro quanto, quæ à sapientibus allegatis asserūtur, subsunt ueritati, & decreto Sanctæ matris ecclesiæ: cuius fidem profitemur.*

Quæ in particulari cum quibusdam particularibus stellis resonent. Cap. XXXI.

NOn *contenti planetarum influxu ij, qui in rebus naturalibus operari desiderant, stellarū etiam affluentias attrahere conati sunt, earum uidelicet, ad quarū cognitionem peruenire potuerunt.* Reperimus *enim in particulari tractatu* Mercurio *ascripto, & apud nouitiores nonnullos, quædā inferiora conuenire quibusdam syderibus maioribus: & quæ maiorem, & expreßiorem uim habere uidētur cum inferioribus:* Et *hæc omnia connectere student: ut efficacior sit uirtus, & opus.* In Tauri *enim decimo octauo gradu est caput olgol* Iouia, *atque* Saturnia *præstans audaciam, & uictoriam: cui subest* Adamas, Helleborum *nigrum, &* Artemisia. In *uigesimo secundo gradu eiusdem sunt* Pleiades, *uel* Vergiliæ *de natura* Lunæ, *& complexionis* Martiæ, *quibus respōdet* Crystallus: *sed melius* Diadocus *in colore beryllo similis, semen* Fœniculi *cum* Thure. Hircus *in gradu tertio decimo* Geminorum, *cui dant* Sapphyrum, Prasium, Item Artemisiam, & Mādragoram. Aldebara *in uigesimo quinto gradu* Arietis *secundum* Hermetem: *quāuis alij eam collocent in primo, uel tertio gradu* Geminorum *ex natura* Martis, *& cōplexione* Venerea: *cuius est* Rubinus, Tithymalus *mater sylua diuitiarū & gloriæ augmentū.* In Cancri *sexto uel septimo* Canis *maior ex natura* Veneris: *& sibi uendicat* Beryllum, Sauinā, Dracōteam, *& gratiæ fauorem.* In *decimo septimo eiusdem est* Canis *minor,* Mercurialis *natura, & ex complexione* Martis *præest* Achati Solsequiæ Pullegio, *& gratiæ dono.* In *uigesimo primo* Leonis, Cor Leonis, *stella quippe regia* Iouialis, & Martia: *hæc regit* Gergonzam *siue granatum,* Chelidoniam, & Masticem: *Atram bilem reprimit: temperatumq; reddit.* In Virginis *decimo nono,* Cauda Vrsæ *maioris* Venerea, & Lunaris: *eius est* Magnes, Cichorea: *cuius folia, & flores uoluuntur ad Septentrionem.* A *raptoribus, ueneficiis, & incantationibus simul unita hæc omnia tuētur: ut scribit* Hermes. In Libræ *septimo est ala corui dextra: in duodecimo ala sinistra,* Saturnia, & Martia: *Ipsam sequitur* Onichinus *niger,* Lapathū *quadrigenū,* Iusquiamum, & Lingua *ranæ:* Et *hæc fauent cōtra malos homines, dæmones, & malos uentos.* In *eiusdem quintodecimo,* Alaazel, *uel spica* Venerea, & Mercurialis, *cui attribuūt* Smaragdum, Saluiam, Trifoliū, & Mandragoram. Et *hæc quidem præbent honestatem,* Lætitiam, *diuitiarum augmentum, & uictoriam.* In *eiusdem adhuc decimo septimo est* Alchameth *de natura* Iouis, & Martis: *sed illius, cum luminaria bono aspectu respexerint, istius autē,*

Mercu.

Hermes.

Idem

cum ex contrario. Et ipsi dedicant Iaspidē, Plantaginemq́;, sanguinē sistere, & febres expellere. In Scorpionis quarto, Elpheia Venerea, & Martia: Huius est Topatius, Trifoliū, Hedera, & Rosmarinus: qui tamē ad aliud pertinet, quàm uulgò creditur. Et hæc reddūt hominē dilectū Deo & hominibus, propter causas nō multis cognitas: Vndè non ab re Rosmarinus erat infrequenti usu sacrificiorum in lege ueteri: quē Hebraicè uocant אזוב *Ezob: sed ex uicinitate uocabuli nostri traduxerunt hyssopum. In Sagittarij tertio est cor Scorpionis ex natura Martis, & Ioui astans, præsidēs Sardonio, Amethysto, Aristolochiæ longæ, Croco, bono colori, animo læto, sapientiæ, & dæmonū fugæ. In Capricorni septimo, uultur cadēs ex natura Veneris, & Mercurij tēperata nimis: quæ possidet Chrysolithum. Satureiam, Fumum terræ. In aquarij sexto decimo est cauda Capricorni Saturnia, & Mercurialis: Cuius est Calcedonius, Maiorana, Nepita, quæ Calamintha dicitur pulegio similis: Itē gratia in causis, diuitiarū augmentū, atq; incolumitatis donū. Hæc pauca ex Hermete, quæ uel nulla sunt respectu eorū, quæ in hac materia possent adduci: Virtus enim est in unaquaq; herba, & lapide: sed maior in stella à natura insita: ultra q̄ etiā à superiori suo unūquodq; inferius multa sibi comparat, maximè uerò ab intelligētiis præsidētibus: sed potissimè à suprema causa: cui omnia unica, & cōsummata respōdent cōsonantia, qua semper suū opificē laudant suis hymnis, suóq; concētu, prout inuitantur à sanctis pueris in fornace Chaldaica canētibus: Benedicite mōtes, & colles Domino, Benedicite uniuersa germinātia in terra: Benedicite fontes, maria, flumina, & omnia quæ mouētur in aquis: omnes uolucres cœli, bestiæ & pecora, simul cum filiis hominum, & angelis laudent suum opificē, & Dominum.*

Hermes.

Quam bellè omnia hæc depicta sint in arca, quam cœlesti oraculo fabricauit Moses. Cap. XXXII.

CVm grāde onus humeris sancti Mosi à Deo esset impositum, nec ipsum lateret humana imbecillitas, illud subire recusauit: sed sic decernente Deo, ut populum de Aegypto traduceret, pro eius ducatu & *tutella angelum suum promisit:* Hoc *non contentus Moses magna confidentia Deum protestatus est dicens: Nisi ueneris tu, non uadā: Cognoscebat enim ad multa Dei præsentiam necessariā, undè nec angelo promisso, nec in signis, & portentis perpetrandis potestate tradita contentus, Deū ipsum flagitabat ductorem, Nisi tu (inquit) præcedas, non facias nos ascendere de loco isto. Et iterum: In quo cognoscemus, quòd inuenerimus gratiam in oculis tuis ego, & populus tuus, nisi tu ueneris nobiscum? Cui assentiens Dominus ait: Fac mihi sanctuarium, & habitabo in medio uestri: & hoc iuxta omnem similitudinem tabernaculi, quod ostendam tibi, huius uidelicet mundanæ domus, quæ Dei ipsius habitaculum est: ut per Isaiæ oraculum aperto sermone ipsemet attestatur, dum ait: Cœlū sedes mihi est, & terra scabellum pedum meorū. Quā fabricam cū totam ostenderet Mosi: subiunxit: Vide,* & *fac secundū exēplar,*

quod tibi in monte monſtratū eſt. Sed cum longum nimis eſſet, omnia retexere demonſtrata, quæ ad fabricandam arcā mundo conformē pertinent, aliqua uel pauca percurremus. Et primo partitionē, de qua dicitur: Altitudo eius, ſimiliter & latitudo habeat cubitū, & ſemiſſem .i. nouē palmos: Cubitus enim in ſex palmos diuiditur: & dimidiū in tres: Quæ partitio per nouenariū nouē cœlos repræſentat: Quibus præeſt empyreū alterius quippe, & nobilioris materiæ: Et hoc per coopertoriū aureū denotatur: quod nobilioris materiæ erat tota arcæ machina: quæ iuſſa fuit fieri ex lignis ſetim, aut cedrinis: quod idē eſt ſecūdū doctores Hebræos: Et eſt illud lignū (ut nōnulli aſſerunt) quod nos laricē dicimus: quāuis pro larice interpretatio noſtra habeat cedros. Erat & alia partitio trifaria totius machinæ: cuius una pars nullo defenſa tecto, aut umbraculo, imbribus, niui, ſoli, calori, frigoríq; ſubdebatur: quæ iſtā ſignificat fabricā omni tranſmutationi ſubiectā: Quā nō modo homines mūdi, ſed immūdi, & ꝓphani, & omnifaria animalia inhabitant: Eratq; in ea ob ſacrificia, iugeſq; immolationes, ſicut & in iſta, uitæ & mortis perpetua uiciſſitudo. Reliquæ duæ partes, ambæ obtectæ, & undiq; ab omni pegrina iniuria liberæ, quēadmodū uterq; mūdus, cœleſtis, & ſupercœleſtis, nec iniuriæ, nec cōtumeliæ capax. Ambæ itē ſanctitatis nomine honeſtatæ, ſecretiorq; pars Sancti ſanctorū, reliqua tantūmodo, ſancti titulo decorata: Et hæc cœleſtem mundū, ubi angeli inhabitant, & reſignat: in quibus poſt Luciferi caſum (ut noſtra theologia docet) nec peccatum, nec macula quæpiam reperitur. Supercœleſtis autē per interiorē, & ſecretiorē locum denotatur: in quē ueniunt, qui [illegible] ſacerdotes effecti ſeipſos hoſtiā uiuentē, & Deo placentē cōſecrarunt: ut cū ipſo eodem uniri mereantur: qui uerè Sanctus ſanctorū eſt. Et hic (ut reor) eſt [illegible] deliciarū hortus, in quo plātatæ ſunt, & fœlicitantur arbores omnes Adonai electæ, quas plantauit Pater cœleſtis à nullo amplius eradicādas: Cui præſidet nō ſine myſterio cherubica uirtus, ſicuti & Dei ꝓcepto præſidebāt arcæ, quæ collocata erat in loco illo, q̄ ſanctus ſanctorū nuncupabatur: ſed in hoc figuratiuo habebantur remiſſiones, & domeſtica cū Deo colloquia: Ibi autē in uero habitaculo iā expiatis introeuntibus habetur cum ipſo Deo perfecta unio, & plena ex omni parte oblectatio. Iuſſæ ſunt etiā fieri ſeptē lucernæ aureæ: quæ ſeptē ſidera lucentia in ſuis orbibus repreſentarent. Sed & candelabrū ſeorſum nominatur cū calamis tribus ex utróq; latere, cūq; ſcyphis, ſphærulis, & floribus ipſorum: Quod Solem reſignat in medio planetarum habentem ex utraque parte tres planetas in forma ſphærica: qui tanquam ſcyphi, & uaſa recipientia, quæ à ſupernis influuntur, flores producunt circa inferiora influendo. Et ſic, qui nūc inter ſeptem lucernas connumerabatur, ſeiunctus etiam, dicitur fabricatus ſimul cum adiacentibus ſideribus: ut intelligantur hæc à Sole lucē accipere, & oriri quodammodo. Proſequitur de quatuor tentoriis ad quatuor mundi partes ſituatis: Quæ omnes cœleſtes, & ſupercœleſtes manſiones repræſentarent: & quāuis multæ ſint in utraq; domo,

Exodus

ad quatuor tamen plagas omnis partitio eorum conſummatur: Sed orientalis,
*& occidentalis per quinquagenarium:auſtralis uerò, & aquilonaris per cēte-
narium numerum partitur: quia hinc retributio per centuplum, numerum qui-
dem perfectum,& inde remiſsio per quinquaginta, numerum remiſsiuum,ſit in
ſupercœleſti tentorio:ad cuius exemplar hoc erat fabricatum.* Aderant & cor
*tinæ in tentoriis ipſis cum quinquaginta foraminibus: pro quibus noſtra tradu-
ctio habet anſas:per quæ foramina,tanquam per canales, & uaſa quædam,ſuſ
ciperentur remiſsiui influxus*. Altare *quoque unum in medio tabernaculi pro
holocauſto quindecim cubitorū tam in longitudine,quàm in latitudine: &* Aliud
pro thymiamate: Quod *utrinque cubito conſummabatur:* Aliud uerò *aureū ad
aquilonem:*Vndè*(teſte* Iob*)aurum uenit.* Illa *autem duo in medio* collocata, *ubi
eſt lignum uitæ,ex lignis confecta dicuntur:ut per holocauſtū recuperaretur ui
ta deperdita per peccatū:& per uerum thymiama aſcēderet homo, quò tēdit.*
Et *illud cōſummabatur numero quindenario:quātū reddit nomē* יה Iab: Quod
crebrius laudare iubemur,dum dicitur alleluia,id eſt laudate Iab: Quod *cōpo-
nitur ex decē, & quinq;:undè uenit remiſsio,ut patet ſcientibus*. Sed *illud thy-
miamatis cubito cōſummabatur:quia reddat diuinū nomē in ſupputatione,quic-
quid uelit,ad exprimendos effectus ipſius, ipſe tamen* Deus *unicus eſt:cui om-
nes preces, & oblationes offeruntur:* Quique *habitat in uerò tabernaculo: ad*
Dauid *quem ſuſpirans propheta dicebat:*Domine *quis habitabit in tabernaculo tuo?* Et
CHRISTVS. *iterum:*Ingrediar *in locum tabernaculi admirabilis.*Quod,*quia in multas man-
ſiones partitum eſt,*Chriſtus *plura eſſe dicit,dū ait:*Facite *uobis amicos de ma-
mona iniquitatis:ut cum defeceritis,recipiant uos in æterna tabernacula.*Quod
tamē unū eſt omnia complectendo: Cuius *ſubſellium, & ſcabellum eſt hoc, quod
habitamus mundanum tabernaculum:* Ad *cuius utriuſq; effigiem maximis my-
ſteriis & illud à* Moſe,*& templum à* Salomone *fabricatum eſt:ſed hoc à* Da-
uide diſpoſitum, & ordinatum : Quorum *quoque imaginem gerit hoc humanū
tabernaculum, & templum:quod ſecūdum* Apoſtolum *ſumus nos.* Sed *proſequē
do adhuc ſacramenta recondita huius tabernaculi, attendendæ ſunt etiam cor-
tinæ decem uiginti octo cubitorum:*Hic *enim numerus continet tres nouenarios,
eos per unū excedēs,illudq; unū ſignificans, ad quod terminātur omnes nouena
rij:ut ſtatim dicemus:*Denario *itaq; numero, qui omnes inferiores numeros cō-
plectitur,diſtribuuntur cortinæ:quæ omnia uelabant circumcirca, & uigeſima*
Academ. *octaua mēſura perficiebantur: ut omnia illa ab* Academicis *diſtributa ſuo uige
ſimo ſeptimo numero continerent*. Tabulæ *autē elementa ſignabant: ex quibus
omnia cōſtant:ut numerus, & proportio utrorumq; indicat:* Vicenæ *enim erant*
Timœ. *octonariæ, & ſenæ.*Et *ex elemētis, aqua deſcribitur à* Timœo Locro *in figura
icoſaëdra,id eſt ex uiginti baſibus: & aër octaëdrus.i. octonorū ſeſsuum: ter-
ra uerò ex ſex: & ignis ex quatuor,* Quæ *denotabant tabulæ uicenæ, octonæ,
ſenæ,collocatæ ad quatuor mūdi plagas:*In *quibus eſt ꝓportio ſeſqualtera,du-*

pla sesquitertia, quincupla, tripla, sesquitertia dupla sesqualtera, qualis est proportio elementorum: ut antea tetigimus. Illud quoque aduertendum est: quòd quælibet tabula habebat duas incastraturas: quibus cum binis tabulis sibi adiacentibus coniungeretur: sic quodlibet elementum duas habet qualitates: quibus cum duobus uicinis elementis cōnectatur. Terra enim frigiditate cum aqua: siccitate uerò cum igne colligatur. Eadem serie cætera elementa conueniunt. Et sicut quælibet tabularū duplicibus basibus firmabatur: sic quodlibet elemētum in duplici mundo residet, corruptibili uidelicet, & incorruptibili, & cœlesti. Vtrinque autem tabulæ cōnectebantur quinque uectibus, aut phalangis: quia in unoquoque composito elementa colligantur quinario quodam: quod quintam essentiam non ineptè dicunt. Sed si altius conscendere libet: docent secretiores theologi Hebræorum: q̄ omnia sunt colligata per, ה, quod quinque significat: & est sigillum spiritus sancti, qui nexus dicitur omnia ligans. Omnia igitur quæ ad tabernaculum pertinent colligata dicuntur in unum: dissolubilia tamen, & iterum connectibilia per ministros leuitas: sicut omnia, quæ in hoc mundo inferiori sunt nunc per angelicos ministros, & cœlos dissoluuntur: nunc uicissitudine quadam iterum componuntur, uirtute tamen supremi nexus: ut semper unum sit mundanum tabernaculum. Cætera quoque omnia ad tabernaculum illud attinentia mēbrum aliquod huius mundani templi, & consequenter humani resignat, etiam illius, de quo Apostolus: Tabernaculum non manufactum, id est non huius creationis. Ad quod per hoc manu factū inuitamur: cuius cætera multa: quæ ibi tanguntur, reseruabimus declaranda: quando, Deo fauente, deueniemus ad sacrarum literarum interpretamenta.

Quanto mysterio omnes enneades in suo decimo conueniāt. Cap. XXXIII.

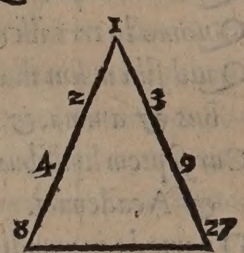
NOn absque sacramento omnium opifex exquirit à nobis primarias, & decimas portiones omnium: primas uidelicet, & ultimas: cum ipse sit omnium principium, & finis: Cui principio fructus primarios: & cui fini decimas offerre debemus. Denarius enim est finis, & complementum omnium numerorum: ultra quem nec ingenium, nec natio aliqua excogitauit: quia ulterior non datur. Et quia complementum est denarius: ideo non tantum operum, & fructuum à nobis productorum exquirit decimum: sed in naturali serie, & genealogia hominum celebriori electione denarium sibi asciscere uoluit. Decimus enim ab Adam fuit Noë: & ab hoc decimus fuit Abraham: Christus uerò omnium gratissimus, secūdum genealogiam legalem à Luca contextam decimus est septimi denarij à Deo incipiendo: ut per reuolutionem denarij, & septenarij secretiori sacramento in Deum reuertens cæteros conducendo secum adduceret. In Matthæi uerò textura naturali, & secundum carnem est sexagesimus tertius à Deo, post nouem uidelicet septenarios. Sic enim Euangelistæ, qui discrepantes uidentur (ut Hieronymus, & Hieron.

Augustinus docent) conueniunt:ꝙ Matthæus uidelicet carnalem, & Lucas legalem genealogiam describit. Illud quoque aduertendum est: quòd decimus semper sapit duplicem naturam: & numeri, cuius est finis: & illius, cuius est principium: Decem enim finis est numerorum, & principium denariorum: Nam cum perueneris ad decem, dicis, unus denarius, duo denarij, & sic deinceps: ut indicāt characteres Hebræi in suis significationibus numeralibus. Sic decimus in unoquoq; primariorū generum sapit utriusque naturam. Primus enim nouenarius, scilicet rerū corruptibiliū terminatur in hominem: qui ex incorruptibili & corruptibili cōpaginatur. Nouenarius autē cœlorum terminatur in cœlū empyreū: quod quia materiale, cū cœlis conuenit: sed in dignitate materiæ cū superioribus habet symbolum. Ideo in arca, quæ cœlorum fabricam resignabat, decima portio, scilicet coopertoriū erat ex auro: altera quippe materia ab illa totius arcæ: quæ in nouē partes (ut paulo antè diximus) partiebatur. Nouem etiā
Paulus angelici ordines terminantur in Christum eorum regem: qui & angelorum, & Dei naturam amplectitur: in quem etiam terminantur omnia: ut ait Apostolus: Quoniam placuit scilicet Deo, omnem plenitudinem habitare facere in eo: & in ipso reconciliari, aut recapitulari omnia: ut habet textus Græcus. Hæc in se-
Idem cundo uolumine (opitulante diuina gratia) explicare conabimur. Et omnia tan-
Plato. dem terminantur in illum uerum decimum, & primum: de quo iterum Apostolus: Et cum ipso Plato in epistolis: à quo omnia, in quo omnia, & per quem om-
Diony. nia: Sed inferiores nouenarij per medios, & medij per supremos (secundū Dionysium) uniuntur cum ipso: cui omnis laus, & concentus debetur.

CVR VIGESIMO SEPTIMO NVmero à Platone fiat illa prima descriptio. Caput primum.

Timœ. OMNIBVS Pythagoricis, & Academicis manifestissimum est, mũdum, & animam primo à Timœo Locro, postea à Platone describi quibusdam legibus, & proportionibus musicis, ueluti heptachordum quoddam ex septem limitibus cõfectũ, incipiendo ab unitate, duplando usq; ad cubũ binarij, triplando usq; ad cubũ, & solidum ternarij: quibus numeris, & proportionibus rebantur disponi, & compleri animæ, mundique totius fabricam: iuxta Pythagoræ monumenta. Et hoc ex impari, tanq̃ ex masculo: & pari, tanq̃ ex fœmina: ex quibus uirtutibus cõplexis omnia propagãtur. Sed in cubo utriusq; terminari dicebãt opificiũ: quia ultra trinã dimensionẽ, in longũ uidelicet, latũ, atque profundũ nõ datur progressus. In his itaq; numeris, & proportionibus, omnis uis actiui, & passiui cõtinetur: & omnis glomeratur cõsonantia. Quorum numerorum

Adrastũ. Calci. figurã (si Adrastum & Calcidium sequi uoluerimus) formabimus triangularẽ: In cuius trianguli uertice unitas collocatur: sex alij numeri utrinque scindunt partes. In uno quidem latere omnium duplorum ordo: In alio uero triplorũ series substernitur. Porphy. Seue. Procul. Prophyriũ autẽ, Seuerũ, & Proculum sequendo utrosque numeros per rectas lineas triplici ordine ab unitate disponemus,

ordine ab unitate disponemus, sentit Proculus fuisse de mẽte	1. 2. 4. 8. 1. 3. 9. 27.

Aut cõmixtũ in eadem linea, ut Platonis. 1. 2. 3. 4. 8. 9. 27.

Quæ interualla eiusdem numeri repleri possint, & quæ nõ. Cap. II.

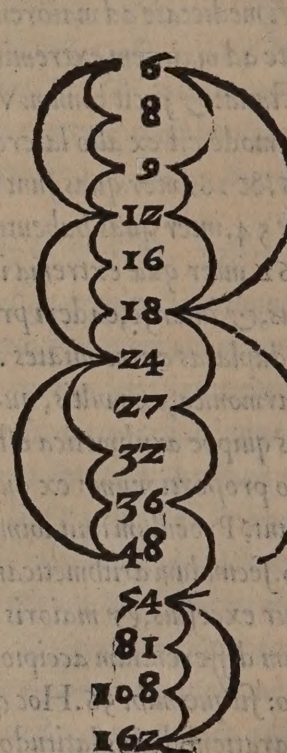
HOrum autem numerorum, aut limitũ aliqua replentur: aliqua uerò compleri nequeunt: maximè illud, quod est inter unum & duo: cum non interiaceat medium, nisi uelimus incidere unitatem: ut tãgit Proculus. Idem Ideo non bene replentur media, nec cõducuntur harmonicè, nisi augeantur numeri: ut statim declarabimus. Inter duo autẽ, & quatuor interuenit solus ternarius cum proportione sesqualtera ad minorem numerum, & subsesquitertia ad maiorem: undè neque hic potest harmonicè compleri interuallum. Non secus inter quatuor & octo interiacet senarius cum eisdem proportionibus diminutis pro complẽda harmonia. Ex altero autem latere, ubi sunt numeri impares, inter unũ & tria sunt duo cum proportione dupla ad unũ, ad 3. uerò sesqualtera. Et inter 3. & 9. est senarius: à quo pari modo ad 3. ꝓportio dupla, & ad 9. sesqualtera. Eadem lege occurrunt 18. inter 9. & 27. Et hucusque extenditur horum numerorum proportio.

Cur ad maiores numeros reducatur hæc coordinatio. Cap. III.

ET si in 27. numero omnia genera rerũ primaria, & aliqua inter media continentur, non tamen omnia: cum non adsint spatia, quibus illa potiora interiacẽtia genera collocari possint: Ideo alia assignatur figura eisdem limitibus, & eadem proportione, sed latiori campo, & amplioribus interuallis replendis. Assumendus est igitur loco unitatis senarius, duplando per 12. 24. & 48: & triplãdo per 18. 54. & 162. in qua figura omnia interualla suis generibus replentur: Nam media interiecta inter 6. & 12. sunt 8. & 9. ubi 9. æquali secundum numerum portione exceditur, & excedit: Ipsum uerò 8. eadem parte excedit, & ab ipsis exceditur extremis. Hinc inuenimus unitatem, & dualitatem per sex multiplicantes numeros, prædictas suscipientes medietates: quod prior numerus facere nequibat. Et inter 12 & 24. sunt 16. & 18: & inter 24. & 48, sunt 32. & 34. medietates quidem alteræ harmonicæ: alteræ uerò arithmeticæ, & geometricæ: quæ tamen omnes ad harmoniam pertinent: Nam maioris extremitatis ad minorẽ, est proportio dupla: & facit diapason: A minori uerò extremitate ad maiorem medietatem est sesqualtera: & facit diapente: Sed extremitatis eiusdem ad minorem medietatem est proportio sesquitertia: & diatessaron reddit. Et idem est ex maiori medietate ad maiorem extremitatem. Diapẽte autem facit à minori medietate ad maiorem extremitatẽ: Ipsius medietatis autem ad medietatẽ est sesquioctaua: & facit tonum: Vndè habetur tota harmonia resultans ex tonis: Parique modo est ex alio latere multiplicato per triplum, ubi primæ extremitates sunt 6. & 18. inter quas sunt medietates 9. & 12. Aliæ autẽ extremitates sunt. 18. & 54. inter quas habentur media interiacentia 27. & 36. Rursus sunt. 54. & 162. inter quæ extrema intercidunt 81. & 108: Quæ media cum extremitatibus, & inter se, eadem proportione correspondent: quã cõueniebant media inter duplatas extremitates. Quæ autem sint media geometrica, arithmetica, & harmonica, ex multis, quæ diuersi scripserunt, hæc pauca subinferam. Medietas quippe arithmetica est proportio excessuum: Geometrica uerò est proportio proportionum: ex quibus ambabus resultat harmonica. Et quomodo se habeant, Proculum imitabimur sic eam deducentem. Est inter 12. & 6. medius ipse 9. secundum arithmeticam inquam medietatem: In ternario enim numero reperitur excessus, & maioris ad medium, & medij ad minorem: Rursum extremorum differentiam accipio: quæ est ipsum 6. & hoc cum minori termino multiplico: fitque mihi 36. Hoc diuido per 18: quod ex ipsis extremis cõficitur: fitq; comparationis huius latitudo dualitas: Hanc addo ipsi 6. & hinc resultantem habeo harmonicam medietatem ipsum 8. Qua enim parte maioris ab ipso exceditur maiore: eadem minoris parte ipsum minorem excedit terminum: Tertia enim à 12. separatur, tertiáque ipsum 6. excedit: Rursum interuallum & eius

triplum ponamus: ueluti 18. & 6: hos complicans facio 24: cuius medietatem capiens 12. uidelicet arithmeticum medium habeo: Accipiens uerò iterum excessum 18. ad 6. ipsum uidelicet 12. cum minori multiplico termino 6. uidelicet, & tunc resultat mihi 72. Hoc partior per 24. quod ex extremis componitur: fitq; mihi totius compositionis latitudo, ternarius: Hunc addo ipsis sex: & habeo harmonicam medietatem inuentam, eadem parte minus extremum superantem, qua ipsa à maiori extremo superatur: Quibus regulis omnia interualla docet repleri, citra semitonia & dieses. Alij autem harmonicam medietatem hoc modo colligunt: siquidem accipiunt duos terminos, & medium inter illos sic se habens, ut sicut se habet maior terminus ad minorem, sic excessus maioris ad medium, ad excessum medij ad minorem terminum, quales sunt hi numeri 3. 4. 6. Ibi nanq; à 6. ad 3. est proportio dupla: Eadem est excessus 6. ad 4: qui sunt 2. ad excessum 3. ad 2. qui est unus: Datque mihi duplã proportionẽ: quæ excipitur ex excessu, tãquam ex arithmetica: & ex proportione, tanquam ex geometrica medietate. Procul. Timœ. Plato. *Proculus autem Timœum, & Platonem imitatus, celebriori magisterio colligit harmonicum medium ex arithmetico: quo omnia interualla repleantur. Et hæc omnia in triangulari figura aliqui sic collocare uoluerunt. Si autẽ Proculum, Porphyrium, & Seuerum sequi uoluerimus, eadem linea omnia sic collocabimus.* Procul. Porphy. Seuerus.

Cur iterum ad maximos numeros reducatur coordinatio ad. 3. 84. uidelicet usque ad 1 0 3 6 8. Cap. IIII.

SI enim possibile esset (inquit Proculus) in eisdē nobis descriptis terminis, sesquitertias proportiones in sesquioctauas, & lemmata diuidere, nihil amplius negotij haberemus: Sed quia id nullo modo fieri potest: alia rursum regula hoc à nobis inuestigandum est. Cū igitur propositum sit à principio, duplam proportionem prædictis medietatibus, & sesquioctauis coarctare, replereque opus est, ut subduplus terminus, simul cum duobus sesquioctauis, etiam sesquitertium habeat. Accipiatur igitur tertius numerus ab unitate, secundum octuplam proportionem facit 64. Ab hoc quidem tres sesquioctauos formare possibile est: Omnis enim numerus multiplex tot sub multiplicibus proportionibus à se denominatis præesse censetur, quotus ipse ab unitate distat, sesquitertium uerò non habet. Quare ipsum rursus triplicantes habebimus 192. Cuius sesquitertius. 256: Sesquioctauus uerò 216: Et huius insuper sesquioctauus 243. Ratio autem ipsius lemmatis post ablationem duorū sesquioctauorum. 243. & 256. remanet. Ab omni enim sesquitertio duobus sesquioctauis ablatis, ratio sola remanet lemmatis: Sed ipsius 256 sesquioctauus est 288. qui medietatem custodit arithmeticam interiacens inter 192. & 384: qui duplam habet proportionem ad 192: & ad 288. sesquitertiam. Si igitur possibile esset ab ipso 288. duos sesquioctauos formare, repleremus utique hunc sesquitertium sesquioctauis duobus & lemmate. Sed non contingit: quia suus sesquioctauus 224. octauum non habet: quare ad ipsum sesquioctaua proportio fieri nequit: si inquam unitatem indecisam seruare uoluerimus: quia octaua ipsius portio est 40. cum dimidio. Duplicantes igitur ipsum dimidium, integrum unum faciemus: & tunc poterimus octauam ipsius partem accipere. Quamobrem cogimur etiam omnes ante ipsum numeros duplicare: & omnes qui post ipsum sunt. Erit igitur loco ipsius 192. 384: Loco uerò 216, 432: Pro 243, 486: Pro 256, 512: Pro 288. 576: Huius autem sesquioctauus 648: Et huius sesquioctauus 729: Postea 768: Duplus quidem existens ad 384. Rationem uerò lēmatis habet ad 729: & isto repletum, artatumque est modo duplo proportionis interuallo, sesqualteris, sesquitertiis, sesquioctauis rationibus in his 384. 482, 486, 512, 576, 648, 729, 768. Quod si totam figuram replere uoluerimus, numerosque omnes consequenter describere: pro prima quidem parte ipsum 384. sumere debemus: Pro istius autem dupla 768: Pro tripla autem primæ & sesqualtera secundæ 1152: Pro quadrupla autem primæ, 153: Loco autem quintæ particulæ, quæ tripla est ad tertiam, 3456: Pro sexta, quæ octupla est ad primam, 3072: Pro septima autem, cuius prima est septima & uigesima portio, 10368. Si igitur hos etiam terminos replere, densareque harmonicis, arithmeticisque medietatibus uoluerimus: quæ interiectæ sesqualtera & sesquitertia faciant interualla, erunt intermedia ipsorum 384, & 768: qui illius

Procul.

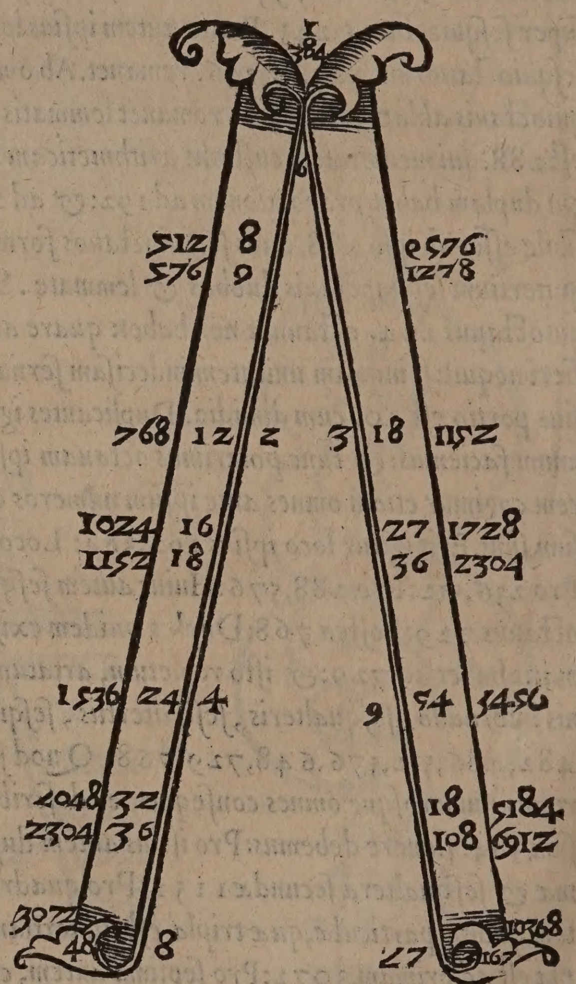
duplus est 512: qui harmonicam medietatem, & 576, qui arithmeticam efficit. Et si triplicis interualli, uidelicet 384. & 1152. prædictas accipere uolueri mus medietates 576. harmonicam retinet medietatem: qui in duplo arithmeticã seruabat. Et 768. qui in duplo maior erat extremitas arithmeticæ medietatis locum obtinet. Rursum si dupli, & quadrupli, & easdẽ uoluerimus capere medietates, erunt intermedia quidem ipsorum 768. & 1536. ipsum 1124. harmonica medietas: & 1152. arithmetica. quòd si nos secundum densare, repleréque uoluerimus triplum, quorum termini sunt 1152. & 3456 ipsum 1728. harmonicam nobis præstabit medietatem: & 2304. arithmeticam. Et si etiam terminos uoluerimus replere, duplũ, qui in terminis est. 1536. & 3072. ipsum 2048. harmonicam custodiet medietatem: & 2304. arithmeticam. Si uerò tertium triplum, sextam uidelicet, & septimam portionem uoluerimus similibus coarctare medietatibus: erunt nobis extrema 3456 & 10368. media autem harmonicum quidem. 5184. Arithmeticum uerò 6912. Quorum figura hic apponitur. Cuius coordinationis ĩterualla adhuc tonis, & lemmatibus, id est semitoniis minoribus, & à

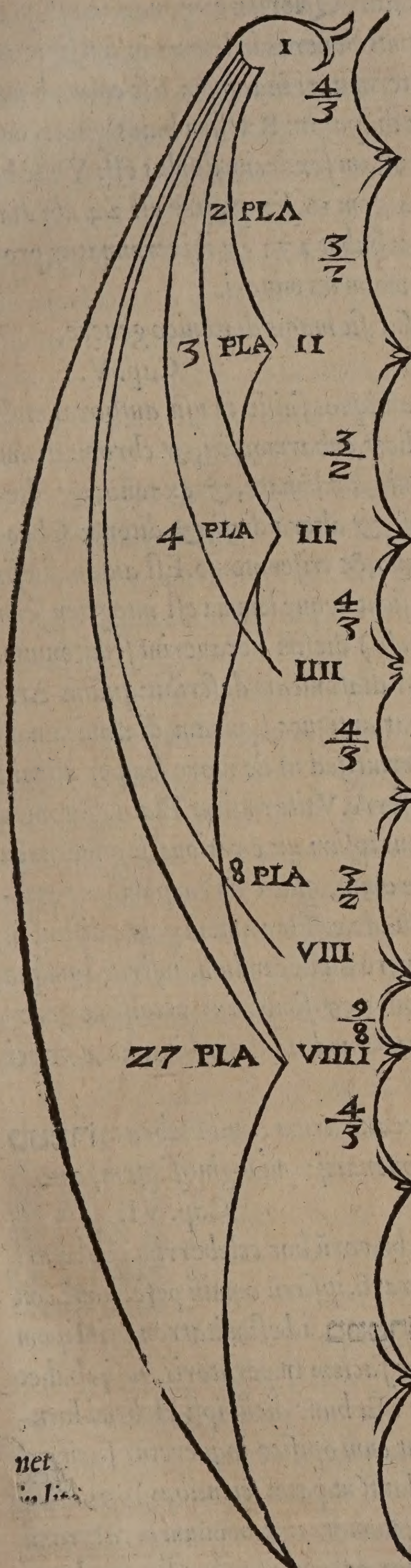
Timæ. *quibusdam Timæum Locrum imitantibus, replentur etiam apotomis, id est semitoniis maioribus. Et quamuis Pythagorei quidam non admitterent semitonium: quia non potest proportio super particulari diuidi in duas portiones æquales, posteriores tamen*

Ptolem. *harmonici, Ptolemæus potissimè, & si consenserunt nõ dari exactum semitoniũ, diuiserũt nihilominus tonũ in semitonia inæqualia, quæ dicũtur maius, & minus, aut lẽma, & apotome: Quorum lemmata*

Proculus *Proculus de mente etiam Platonis iudicat necessariò ponẽda, omissis apotomis: quæ non*

Plato. *spectant ad diatonicum genus: quo utitur Plato. Hæc igitur cum omnibus alijs consonantiis in recta linea sic collocant, ut nobis sequens figura demonstrat.*

384	Tonus	
432	Tonus	
486	Sẽito.uel	Diateſſaron
512	Tō. [λεμμα.	
576	Tonus	Diapente
648	Tonus	
729	λεμμα	
768	Tonus	
864	Tonus	
972	λεμμα	Diapente
1024	Tonus	
1152	Tonus	
1296	Tonus	Diateſſaron
1458	λεμμα	
1536	Tonus	
1728	Ton.dieſis	Diateſſaron
1944	λεμμα	
2048	Tonus	
2304	Tonus	
2592	Tonus	Diapente
2916	λεμμα	
3072	Tonus	
3456	Tonus	
3888	Tonus	
4374	λεμμα	
4608	Tonus	
5184	Tonus	
5832	λεμμα	Diateſſaron & Diapēte
6144	Tonus	
6912	Tonus	
7776	Tonus	
8748	λεμμα	
9216	Tonus	
10368		

In qua serie trigintaquatuor termini habentur. Quorum consonantia est quater diapason, cum diapente, & tono: quamuis Seuerus in lemma ipsam figuram terminet: sed clarius, & lucidius colligitur terminari in tonum: Est enim ab uno ad binarium proportio dupla, ecce primum diapason: Rursum huius quaternarius, & huius iterum octonarius: & huius etiam sexdecim duplus est: Vndè hucusque quater diapason extenditur: ipsius autem 16. sexqualter est 24 ubi diapente: Et ad hunc sexquioctauam rationem habet 27: & ibi terminatur progressus. Vndè liquidè apparet figuram in tonum terminari. *(Seue.)*

Cur in huiusmodi descriptione Plato usus sit magis diatonico genere, quàm chromatico, & enharmonico. Cap. V.

TRia genera harmoniæ apud antiquos fuisse in usu authores multi perhibent, diatonicum uidelicet, enharmonicũ, & chromaticum: Diatonicũ autẽ est ex semitonio, aut lẽmate, & ex tono, & altero tono: Enharmonicũ ex diesi, & altera diesi, & ditono: Chromaticũ uerò ex semitonio, & altero semitonio, & trisemitonio. Est autem diesis ueluti quarta pars, non tamen examussim: sicut neque lemma est integrum semitonium: esto quòd aliqui antiqui (teste Proculo) diesim uocauerint semitonium. *(Procul.)* Mundi igitur, & animæ negotium Plato per diatonicum describit: quãuis Aristoxenus non sine admiratione sapientũ dicat antiquos figuram diatonicam nõ cognouisse: *(Plato. Aristox.)* Quod non tanquam uerum asseruit: sed ut de more semper aliquid noui uideretur (ut ait Adrastus) in mediũ afferre. *(Adrast. Plato.)* Vtitur igitur Plato diatonico genere in mundi, & animæ ratione existimans ipsum uitæ rationalis gubernacula suscepisse, relinquens enharmonicum uitæ omni, quæ cum corporibus partitur, præesse: chromaticum uerò ipsi corporali ideæ. Hoc autem genus distinctũ est, miniméque generosum. Enharmonicum uerò ad docendum, instruẽdumque accommodatum est: Sed diatonicum aliis plenius, & simplicius, magisque generosum. Hoc igitur genere tanquam magis accommodato describit animæ præcipuè, uniuersique primarium officium.

Quo mirabili artificio in prima omniũ creaturarum, quã Hebræi מטטרון *mitatron dicunt, cõtineantur illi tres nouenarij: qui uigintiseptem, cubum uidelicet eorum complent.* Cap. VI.

INter recõditissima arcana Hebræorũ hoc celeberrimũ habetur: ꝙ una est prima omniũ creaturarũ, ipsarũ omniũ pefectionẽ continẽs, quã uocant מטטרון שר הפנים, id est mitatron principem facierum: quia semper stat ante faciem Imperatoris, iusq; habet introducẽdi benemeritos ad præsentiã ipsius. Et hunc dicũt ipsi Hebræi locutum fuisse cũ Mose, & ipsum eò subuexisse: ut cum opifice loqueretur facie faciẽ: Quorũ uerborũ literæ supputatæ reddunt (ut patet scientibus) 999. [illegible] uẽ uidelicet centenaria, nouẽ denaria, nouẽq; numeros: ut omnium creaturarũ uirtutẽ cõnectat: Quarũ simpliciora explicãtur per numeros, media per dena-

rios,& extrema,& craſsiora per centenarios:qui tamen omnes tres nouenarij ſunt. Quæ omnia cum in uerum decimum terminentur,qui complementum eſt omnium,millenarium perficiunt:qui eſt aleph, de quo dicitur in fine Canticorum, הָאֶלֶף לְךָ שְׁלֹמֹה id eſt aleph(q̃d mille ſignificat)tibi Selomo: Tibi uidelicet, qui es pax tibi ipſi: ut innuatur, quòd quamuis illa ſit perfectiſsima creaturarum,non tamen eſt ſibiipſi finis & pax,cum terminetur in aleph,id eſt millenariũ,qui eſt uerus primus,& uera unitas,& decimus,& milleſimus, & ultimus finis omnium:ut in Iſaia ſæpius repetit dicens: Ego ſum primus, & nouiſsimus. Hinc merito primitias, & decimas à nobis exquirit. Nec contriſtentur cœlorũ reginæ merito affecti, ſi Mitatron dicimus primam omnium rerum creatarum ſimplicium:cum illud ſit nomen officij,& non perſonæ: undè & Mariæ competere poteſt,& cõpetit:ut patet ſupputanti numerũ,quẽ reddunt literæ eius nominis:& extremæ literæ illorũ triũ uerborũ,quibus dicitur Mitatrõ ſar apanim: utræque enim præbent.290.Nam in מִרְיָם quod eſt Hebraicæ nomen beatiſsimæ uirginis:cuius,ר,dat,200,duo,ם,80,&,י,10.Quæ ſimul iuncta conſtituunt.290.Tãtundẽ reddunt illæ extremæ literæ:quarũ prima,ſcilicet נ,dat.50. ultima,quæ eſt,ם,40:media autem,quæ eſt,ר,200:Quæ ſimul iunctæ reddũt, 290. Neque hinc exiſtimet quiſpiam Mariam Chriſti matrem locutam fuiſſe Moſi:Cũ hoc(ut diximus)ſit nomen non perſonæ,ſed officij:fungatur illo quiſquis ſit. Quis autẽ tunc illo fungeretur officio,multa dicunt Hebræi: ſed quomodocunque res ſe habuerit, ille fuit qui immediatè loquebatur, aut angelus, aut uir angelicus effectus, uel in angelũ tranſmutatus, dicente Paulo cũ Galatis:lex ordinata eſt per angelos in manu mediatoris. Deus uerò, aut Dominus uel tetragrãmaton introducitur loquens ipſi Moſi:quia quicquid faciebat angelus,erat iuſſu,uirtute,& influxu ipſius Dei mittentis,ac ſi ipſemet operaretur: Qui uerè operabatur influxu,aut uirtute,quã (ut ſupra diximus) flagitauerat Moſes non contentus nuda,& ſola uirtute angelica.

Cãtico.

Iſaias

Paulus

Quod idẽ numerus, & eodem ordine in ſuperioribus uirtute quadã ſuperexcellenti contineatur. Cap. VII.

POſtquam Moſes mundi totius fabricam deſcripſit,ſubintulit: Cõpleti ſunt cœli, & omnis exercitus eorum, pro quo nos habemus, Et omnis ornatus eorum. Et quia tota cœli, terræque militia, & exercitus à Domino producti ſunt, ideo ipſe dicitur princeps exercituum: ſed Hebraicè שַׂר צְבָאוֹת.Quarum literarum numeri ſupputati redddũt 999,ת,n·ש, &,ר,900 צ,90,ו,ב,א,9, Dicitur igitur princeps totius militiæ:quæ continetur in illis tribus nouenarijs:Quos omnes continet ui aleph,& millenarij ipſi proprij. Inſuper & tres illi nouenarij continẽtur in literis plenis magni nominis Dei ſimul cum literis, quæ ſignificant ignem, aquam,aërem,uel ſpiritum,aut uentum,& puluerem:Ex quibus quatuor elementis, mediante uirtute magni nominis(ut dicunt Hebræi) omnia producta ſunt.

Quæ literæ plenæ ipſius magni nominis, & literæ elemẽta ſignificãtes hæ ſunt. יוד הא וו חא *Quarum litterarum ſupputatio (ut manifeſtũ eſt exper* אֵשׁ מַיִם רוּחַ עָפָר *tis) reddit præciſe eundem numerum, qui eſt 999. Vndè eliciuntur omnia, quæ ex elementis uirtute magni nominis fabricata ſunt, illo numero cum ſuis proportionibus terminari. Quæ multum ponderantur apud eos, qui illam partem ſecretioris theologiæ, quam* גִּימַטְרִיָּא *id eſt gemataria dicũt, ſequuntur. Et hunc modum procedendi in rebus phyſicis, & diuinis, imitatus eſt*
Pythag. *Pythagoras, & ſequentes ipſum: quamquam multi horum ſacramentorum ignari circa puros numeros laborantes tempus, ſimul & induſtriam perdiderunt. Illi igitur tres nouenarij ſuis muſis, & conſonantiis referti, undique circunſonãtes ſuum opificem collaudant ad eundem ſuauiſſimo curſu properantes.*

Quòd ex unitate primi reſultet in omnibus conſonantia. Cap. VIII.

DIffuſa creata omnia, & in multas partita portiones inconcina, diſſonantiaque remanerent, niſi per debitam harmoniã in unum
Boëtius. Nicom. *reducerẽtur: Conſonantia enim (ut Boëtius, & Nicomachus diffiniunt) eſt parium, diſpariumque uocum in unum redacta cõcordia. Hinc & huius mundani organi conſonantia eſt parium, diſpariumque rerum in unum illud primum conſonantia: adeo, ut illius unitate gaudentia omnia*
Plato. Ariſtote. Simpli. *unum dicantur: ut doctè, & profundè diſputat Plato in Parmenide: Cui Ariſtoteles contradicens potius ad uerba (ut Simplicius ait) quàm ad ſenſa arguit. Eſt enim (docente Orpheo) Deus unus per identitatem: cæterorum autem unũquodque per diuerſitatem unum dicunt, & per depẽdentiam, participationem, & colligationem cum uero uno, qui Deus eſt: Qui nunc per ſpecies multiplices materiam figurat, nunc autem illa multa (ut ait) ad unam opificem colligit ideã. Et tandem ipſa omnia complicans cum ſuo principio, à quo emanarunt, ad uni-*
Plato. Pythag. *tatem eadem impellit, & trahit. Ideo Plato, & alij Pythagorici, ut machinã iſtã unicam illa ſuprema unitate demonſtrent, & cum ipſa denique per concordiam, & conuenientiam uniri, colligunt portiones rerum pares, & impares: & earũ proportiones, & conuenientias harmonicas, illas omnes ab unitate procedere dicentes: atque ad unitatem tendere: cuius deſyderium tribuit ille, qui ſummè unus exiſtens dat omnibus, ut unum ſint: & in unũ tendant. Omne enim quod eſt (in-*
Boëtius procul. *quit Boëtius) ideo eſt: quia unũ numero eſt. Et omnia hæc (ait Proculus in theorematibus theologicis) ſicut ab uno proceſſerunt: ita ad illud unum continuo curſu properant: cum ipſo tanto maiori concordia conuenientia, quanto magis de illo uno participant, de quo dicitur: Porro unum eſt neceſſarium, tanquam finis, uidelicet, & terminus, in quo omnia, aut beentur, aut quieſcant. Ipſe enim opifex*
Diony. *(inquit Dionyſius) tanquam omnium cauſa omnia in ſe conuertit: nè deficiant, aut turbentur ſibiipſis derelicta.*

Qua nota heptachordum exaratum animæ conueniat. Cap. IX.

ET *quia Plato per hoc suum heptachordum uidetur tam animæ hu*mane quã mundanæ opificium describere, etiam quomodo ipsi humanæ animæ coaptetur perscrutandum est, ubi hoc primo præsupponitur: ꝙ non est numerus, quãtus ipsa anima semota ab omnibus corporeis legibus: undè nec diuiditur, nec per partes multiplicatur. Sed est numerus substantialis, uniformis, ad seipsum conuersiuus, & rationalis, corporea omnia, & materialia longo superans interuallo: Cuius partitio non est secundum materiam: nec ab inferioribus, & crassioribus: sed ab efficiente causa (inquit Proculus) proueniens. Ab his inquam perfectis rerum omnium mensuris, ad quas opifex respiciens operatur, animam partitur, quemadmodum & uniuersum hoc ad intelligibilia diuisit exemplaria. Est igitur in anima iste diuisionis modus immaterialis, intellectualis, impermixtus, animalis substãtiæ perfectiuus, generatiuus multitudinis, quæ in ipsam, & sub ipsa est, eiusdemque ad unum ordinem per harmoniam collectiuus: qui diuersas partes colligit: & impermixtæ puritatis causa existens, conferensque ipsi animæ multitudinis cõfluentem rationum communionem, ut sit ipsa anima (sicut docent Timæus, & Plato) partibilis, & impartibilis. Nam si (ut Aristoteles rectè sentit) est in ipsis partibilibus impartibile quoddam, quod eorum contentiuum est: multo magis in his, quæ non solum diuiduam, sed indiuiduam naturam habent, aliquid impartibile necesse est esse, quod semper maneat: Nam opifex ipse sempiternus (ut aiunt) fabricator totum quiddam unum ante diuisionem constituit animam, & alia. Nec sempiternus productor, cum unum producit, aliud destruit in toto: quia non perit totalitas destructione, aut productione partium: sed manet, partibúsque ipsis præest. Non enim partes ante totum produxit: sed ipsum totum ante partes: non quidem integrale, sed essentiale. Insimul igitur est animæ substantia totum habens partes, unum, & multitudo harmonia mirabili collecta: Quam qui percipere uoluerit, non statuat metam suæ industriæ ad mathematicas speculationes: sed seipsum ad conuenientem animalis substantiæ locum quammaximè excitatus erigat: & recta trutina pensitet triplicem esse totalitatem: Hanc quidem ante ipsas partes, illam autem ex ipsis partibus, aliam uerò in unaquaq; partiũ. Sed de illa, quæ est ante partes tradidit Plato: quæ etiã in productione partiũ minimè absumitur, sed manet: Nã q partes tradit, bonus est: nec cõpactum soluit: quod mali, & non boni est officiũ. Permanet igitur ipsum totũ, quod partes præcedit: & dissoluitur id, quod ex ptibus esse dicitur: & cõflatũ ex nouarũ partiũ harmonica ratione solutis partibus perit: Dissoluitur enim quod in partibus est signatũ à Plat. per circulos illos, in quos ipsam animã diuidit. Est igitur anima unica, & multiplex, unitatẽ habẽs in ipso intellectu: qualitatẽ autẽ, & multitudinẽ ad inferiora tendẽs: Et quæ in se existens unica est, ad infima descẽdens diuiditur: Rursus ad se reuersa cõponitur,

Plato · Procul. · Timæ. · Plato. · Aristo. · Plato

Procul. & reunitur pergens uia Dionysiaca, & Apollinea: ut tangit Proculus ex antiqua theologia Orphei, Hesiodi, Euripidis, & Æschyli: qui in fabulis inuoluerunt, quæ à uiris diuinis didicerant. Est enim (ut illi docent) in archetypo diuinus sol: à quo omnis numerosa pulchritudo, omnísque decor, & couniens harmonia, uitaque emanat: In cuius dextera est pietas, & beneficentia: & in sinistra seuera punitio. Sed uates isti gentiles aut non percipientes Dei sacramenta, aut occultare ea studentes, omnia quæ in supremo sole uigent, decantarunt de hoc, quem oculis corporeis uidemus, sole. Et hunc appellarunt Phæbum, Apollinem, Solem, ut supra tetigimus: Quem dicebant gratias gestare in dextera manu: arcum uerò, & sagittas in sinistra. Ipsum quoque uocarunt Bacchum, & Liberum patrem. Sed istis omissis quantum ad præsens negotium spectat, uocarunt ipsum in nocte Dionysium discerpentem, & dilaniantem, & ipsummet in septem partes discerptum: Apollinem uerò in die componētem, quæ discerpta erant: & ipsum quoque in septem partes concisum: & hoc per septenarium counientem, adeo ut semper septenario procedat. Quapropter uocabant ipsum septenarium ducem. Et hic ex unitate, binario, & quaternario resultat: ex quibus cōsurgit bisdiapason, harmonia uidelicet perfectissima: Vndè merito lyram gestare dicitur: & harmoniæ dux. Et bene uitæ, dissolutionísque authori septenarius attribuitur: qui ex primo impari, scilicet ternario, & ex primo pari, quaternario uidelicet componitur. Binarius enim à Pythagoreis numerus non dicitur: sed confusio quædam unitatum. Ex pari igitur, & impari tanquam ex actiuo, & passiuo generantur omnia: & eadem uia dissoluuntur: sed generatio, & uita est à supna luce, & ui unicte: dissolutio uerò ab infernis, & nocte dilaniante. Ideo in nocte Dionysius discerpens dicitur: In die autem uniēs Apollo, sic dictus quasi mala pellens: Ideo ueteres Apellinem pro Apolline dicebant. Et Athenienses Alexiacon, id est malorum expulsorem. Ab Homero autem Vlion, id est salubritatis author dictus est: In quo etiam residet unitas illa omnia consonantissima reddens: Quæ si inferioribus indulgens diuisionē pati uideatur, à statu tamen suo non diuellitur: sed dispersa colligit, & reunit. Quo forsitan tendit illud propheticum: Aufceres spiritum eorum (spiritum inquam unitatis, & unientem) & deficient sibiipsis dimissa omnia. Si autem remittitur spiritus ille uitæ, & unitatis, renouantur, & recreantur eadem omnia: Quæ cum à Deo benedicto efficiantur: ideo sequitur: Sit gloria Domini in sæculum: lætabitur Dominus in operibus suis: quando uidelicet ea conduxerit ad debitum temperamentum, & unionem cum suo principio, à quo processerant, uisa quippe ab eo ex sectili natura discedere: Ab ipso tamen non destituuntur: ut dissoluta perpetuò maneant: cum semper adsit unitas illa, quæ partes & antecedit, & subsequitur ui sua tandem discerpta omnia ad se trahens.

Marginalia: Procul. — Orph. Hesiod. Euripi. Aeschy. — Pythag. — Veteres Atheñ. Home. — Psalm.

Quomodo tres illi nouenarij reperiantur in homine. Cap. X.

HOmo perfectissimum simulachrum mundi existens illa omnia, quæ in magno mundo glomerantur, eadem proportione continet: ~~Et primo nouenariũ centenariorum in deteriori parte, quæ est bifarium corpus: ut Plato asserit: Quorum utrumque ex quatuor~~ Plato ~~elementis: Corruptibile enim ex quatuor alterabilibus, & incorruptibile saltem post resurrectionem erit ex elementis nobilioribus, nequaquã corruptioni obnoxiis: qui duo quaterni dant mihi octo: Quibus (ut compaginatum sit corpus, & uiuat) inest uita quædam unica: Sit modo illa anima, quam Hebræi נפש id est nephes uocant: aut sit uitalis spiritus, uel rationalis anima supplens omnium uitarum uices: ut nouitiores dicunt. Ex ea cum illis octo resultat primus nouenarius: qui terminatur in decimum, proportionem uidelicet superiorem.~~ In anima uerò est secundus nouenarius collectus ex quinque sensibus exterioribus, & quatuor interioribus, uidelicet imaginatiua, cogitatiua, phantasia, & sensu communi: terminaturque ad intellectum, tanquam ad decimum: Et in hoc est alius nouenarius purior in simplicibus numeris: quibus cum nouem ordinibus angelorum, & superioribus annumerationibus conuenit: ut sit in eo plena angelorum, & Dei imago: sicut suo loco differemus: & terminatur in illum decimum, fontem uidelicet supremum, & omnium parentem: Cui operationes, & preces debentur omnes: sic docente filio Dei qui ait: Cum oraueritis, dicite Pater noster. Et ad quem tandem conuersi cum eodem uniri debemus. CHRISTVS. Interualla autem harum enneadum per operationes (quas actus secundos appellant) complentur. Habet enim homo triplicem operationem: & hanc consonantem, & harmonicam: cum mundo hoc inferiori in natura: cum cœlis in sensibus: cum angelis in parte superiori, rationali uidelicet intellectiua, & uoluntaria: Quam consonantiam nisi haberet cum omnibus, non posset, nec in omnibus operari: nec omnia intelligere. Et inter omnia animantia solus homo gaudet hoc honore: ut cum omnibus agat: & in omnia posit, etiam in summum opificem, intelligendo & amando. Sed si uolumus exactè deducere hominem ad Platonis, & Pythagoreorum figuram, quæ septem terminis præcipuis continetur Plato Pytha. collectis ex primo pari, & ex primo impari, tanquam ex actiuo & passiuo, recordabimur illius tritissimi, apud Peripateticos: esse, in homine, Peripate. uidelicet intellectum possibilem omnia suscipientem, & intellectum agentem omnes producentem conceptus: qui in passiuo illo intellectu suscipiuntur. Et in utroque hoc quidem suscipiente, illo uerò producente est septenarius ex ternario, & quaternario collectus: quia est conceptus supernorum, quibus ternarius: & compositorum, quibus quaternarius est addictus. Insuper & ipse homo est ex utraque parte confectus, ex spirituali, uidelicet mente, & crassiori, scilicet corpore: ex quibus quoddã ~~mixtũ~~ ex utroq; resultat, sensus potissimè interiores: q partim animales sunt, partim intellectuales, utrũq; cõnectẽtes.

Plato. *Et si (ultra q̃ permittit Plato) ad particularia descēdere licet: limites illos omnes ipsi homini applicabimus. Nam in eo est unitas: portio uidelicet quædam diuinitatis: qua Deum intelligit: & circa ipsum operatur. Et hæc duplatur in duplici intellectu, agenti, & passiuo: quadruplatur in quadruplici ui elementaria: octuplatur in combinatis (ut aiunt) quadruplicibus elementis. Ex alia parte in trinum uenit per triplicem animæ potentiam, In nouenarium per nouem sensus, quinque corporeos, & extrinsecos, & quatuor interiores: In uigesimum septimum autem pergit amplectendo tres ipsas enneades contentas in homine: in quo ipse intellectus, aut portio illa suprema est dux, & uita præcipua. Et horum limitum interualla omnia replentur per operationes proportionatas, omnium illarum potentiarum, & partium: sed ad mundanum heptachordum reuertamur.*

Quid sibi uelint illæ tres proportiones Musica, Geometrica, & Arithmetica, quibus anima & totus mundus disponitur. Cap. XI.

Aristo. *Celebrando Aristoteles ternarium numerum ex Pythagoreis prōptuariis depromit, quòd ipsum habemus à natura: & sustinemus ipsum quasi legem. A natura quippe est progressus multitudinis ab uno, & ad eundem regressus, qui per ternarium ipsum fit: Opifex enim seipso contentus, & clausus summa unitas est: in multa autem ab eo producta, quæ altera dicuntur, binarius diffunditur: sed eadem omnia ad se reuocando ternarium complet. Vnitásque illa perfectissima, & faustissima est: binarius uerò infaustus: sed ternarius conuertens multitudinem, & ipse fœlix est numerus: quo Deus gaudet, deducto uidelicet opere in debitum finem cū perfecta sui imagine: In ipso enim est unitas illa perfectissima generans, undè patris nomen sortitur. Secundus qui binarium facit in diuinis, est filius genitus, non tamen infaustus: quia non extra illam omnimodam perfectionem diuinæ essentiæ, sed intra eius ambitum continetur: Vndè nec omnino est alter, aut secundus, nisi in persona: nam in essentia est penitus idem. Tertius est amor connectens parentem cum prole, & econuerso.* Pythag. *Hinc (ut Pythagorei dicunt (ubicunque unum reperitur: illud fœcundum est, & generans: generatum uerò binarius est, aut secundus: sed illud quod utrūque connectit ternarium facit. Nec enim quiescit binarius, & alter, donec per ternarium, id est, formam reuertatur in primū. Identitas igitur omnium rerum existentium in Opificè musica proportione (inquit* Procul. *Proculus) declaratur. Alteritas autem rerū productarum Arithmetica: sed alteritatū unio Geometrica, Eadem serie animæ negotium (ut idem* Idem. *Proculus ait) procedit, eadem existens in se, multiplex in potentiis, & sensibus sibiipsi iterum collecta: Eadem iterum in opificè, multiplex uerò in se, semper autem ad unionem cū eodem opificè tendens. Tres enim fabricator cōtētiuas uniones ipsi animæ, & mūdo tribuit: quas* Plato *Plato medietates appellauit: ideo qa uniuersi ordinem alligare uidetur. Geometrica quidem substantiarum cōprehendit*

multitudinem, substantialésque unit processus: Ratio enim unionis similitudo est harmonica: quæ identitates omnes, illarúmque essentias in unam contineat unionem. Arithmetica autem, quæ alteritates, primas, scilicet medias, & ultimas in unum complicet: & coniungat. Quibus etiam medietatibus ciuitates gubernari docet Plato in Rep. Nam harmonica medietas iustitiæ similitudo est, maioribus quidem terminis maiorem tribuens rationem, minoribus autem minorem, Arithmetica dans unicuique, quod secundùm mensuram æquale est, pacem in populis conducit, Geometrica uerò æquando, & colligando unionē præstat. Et has proportiones finxere antiqui uates Græcorum (ut Hesiodus, & alij sicut ipse Proculus meminit) fuisse Themidis filias: quæ omnium potentias, uirésque continet: & est numen eorum, quæ fas sunt: Nam fas Græcè θέμις, *eiúsque filiæ Eunomia Dice, Irene: Eunomiæ simulacbrum est Geometrica medietas: quæ est quasi bonam unionem conducens. Irenes Arithmetica, quæ (ut diximus) ad pacem deducit: Nam pax Græce* εἰρήνη, *id est Irene dicitur. Hinc Martianus iureconsultus, eos, qui disciplinæ publicæ, & corrigendis moribus præficiebantur, Irenarchas appellabat. Dice autem in musica repræsentatur: qua declaratur identitas, & iustitia æquale secundum dignitatem consequens. Et unaquæque ligat, & uincit, Musica in identitate principij, Arithmetica in æquali distributione, Geometrica in unione cū principio, à quo processerunt. Hinc Timæus has proportiones uincula nominauit. Hæ igitur medietates per totam mundi, & animæ penetrant substantiam: unámque ipsam ex multis efficiunt uariarum sortitæ specierum colligatiuas, unitiuásque uires. Cum autem tres sint hæ: Geometrica quidem omne, quod ad substantiam in ipsis animis, & rebus attinet, colligat: Nam substantia una est ratio, quæ per omnia commeat continens, complectēnsque omnia, prima, media, & ultima: quemadmodum ipsa Geometrica medietas una, & eadem est ratio per tres penitus commeans terminos: Harmonica autem omnem identitatem animarum diuisam extremis ipsis rationum communitatem, cognatámque copulationē tribuit. Quæ inquam identitas in uniuersalibus quidem communioribus longè euidentius cernitur: In particularibus uerò minus, & obscurius. Arithmetica autē alteritatem colligat: uariumq́; animæ & rei processum: & hæc maioribus quidem secundum ordinem minus inest: minoribus uerò magis: Dominatur enim in particularibus alteritas: sicut identitas in uniuersalibus, melioribúsque: habetque hæ duæ quomodo comparentur ad se inuicem, sicut identitas, & [redacted]. Et quemadmodū harū unitas est substantia ipsa, sic Geometrica medietas unitas est. Omniū igitur substantiarum, quæ in quatuor & triginta terminos intelligi uolumus, unio, uinculumque est ipsa Geometrica medietas: necnon æqualium identitatum ipsa harmonica, sicut alteritatum ipsa Arithmetica, omnes inquam per omnes extensæ terminos.*

Plato

Hesiod.

Procul.

Martia.

Cur septem limitibus mundi, & animæ negotium complectantur Pythagorici & Academici. Cap. XII.

Timæ. Idem

VIsum est Timæo, & Platoni ipsum æmulanti animam septẽ limitibus cõplecti: In primo præponendo unitatẽ, tanquã ipsius animæ supremũ: quo in opificẽ summã unitatem cõtinens idẽ sit cum eo: quia omnia in uerbo præexistentia, idem erãt cum ipso uerbo: ut dicunt Theologi nostri.

Orph. Sed Orpheũ imitantes, dicimus, ꝙ anima in intellectu primo suũ collocat caput. Secũdus limes, qui duplam proportionẽ ad primam cõtinet, progressum innuit ipsius animæ à Deo. Tertius uerò egressum ad eundẽ. Quartus autẽ egressum à seipsa, ut circa alia peragenda uersetur. Quintus retrocessionẽ ad sese, ita, ꝙ processus à seipsa annectatur progressui, quẽ facit ab eo, qui eandẽ præcedit: & regressus ad seipsam à regressu suiipsius ad præcedentẽ ipsam opificẽ dependeat. Vltimi uerò limites, qui ex solidis constituuntur, cõuersionẽ docent corporũ, quibus annectitur ipsa anima, Corporum dixi, quia mundus ex bifario corpore cõstat, incorruptibili, & cœlesti: & corruptibili, & feculento: Parique modo, ut perfectam mundi imaginem cõtineat, homo ex bifa-

Platoni. rio corpore perficitur, secundum Platonicos, elementari, & cœlesti: Elementare autem, per cubum, aut solidum binarij qui materiam signat, Cæleste uerò per cubũ ternarij denotatur. Itaq; mũdi harmoniam, illa quæ est in mente, & anima,

Academ. & toto homine consequitur: ut plærisque locis ab Academicis habetur, maximè

Procul. Proculo: sed hic dicit mundum decem modis harmoniæ participem: animã uerò quadrifariam. Et quemadmodũ ipsa unitas quaternarij est causa: hic autẽ denarij: sic intellectualis harmonia animalẽ efficit: hæc autẽ sensibilẽ. ~~Hinc dicunt Hebræi, ex recõditissimis ipsorũ arcanis, animam ex magno Dei nomine quatuor literarũ procedere, mũdũ autẽ totũ ex decẽ annumerationibus prouenire, & regi: Sed à tribus supremis iussu, à septẽ uerò reliquis executione: hinc uocant has septẽ, annumerationes fabricæ. Secũdũ itaq; unitatem (ut

Syria. Syriano placet) perfectus, & totus mundus repræsentatur. Secũdũ binariũ autẽ multitudo in ipso innuitur, atq; uarietas: Per diuisionẽ uerò pariũ & impariũ, masculinũ, & foemininũ ab ipsis incipiẽdo Diis usq; ad stirpes, & plãtas: Secundũ binariũ enim & ternarium, id quod in Diis est: secundum uerò quaternariũ, & nouenarium, id quod in generibus melioribus nobis, superioribúsq; est: secundũ cubos autẽ usq; ad terrestres, ultimásq; procedẽs uitæ species, & easdẽ in primo~~

Pythag. [redacted]. Cõpletur igitur harmonia perfecta per cubos: quos Pythagorei harmoniã nominare consueuere: quoniam soli figurarum angulos proportionabiliter æquales habent ad latera, & ad superficies. Sed hoc fit duplici uia, diuidẽ-

Procul. Theolo. Antiqui. do uidelicet, & colligẽdo: Ideo (inquit Proculus sequẽs, ut ait, antiquos theologos) sunt in Opificẽ duplices uires, diuisiuæ, & cõtentiuæ: per alteras quidẽ imperiũ suũ à patre secernere autumat: per alteras uerò omnẽ ipsius fabricã pa-

Idem. ternæ appellicare unitati: Ideo ipsi Theologi hæc opera uocant incisiones, &

uincula. Sed quæ generatiuæ sunt uires, & incisiuæ, duplæ sunt: quæ autē per-
fectiuæ, triplæ. Nec miretur quispiā, si Proculus Opificē à patre distinguere ui- Procul.
deatur de mente Theologorū: qui absq; dubio Hebræi sunt: & qui ab eis didi-
cerūt, quorū doctrina totum Platonicū dogma cōspersum esse facilè iudicabit,
qui utrorūq; semitas uel olfecerit: Nā & Moses (ut cautè obseruandū est) in-
ducit Elohim rerum opificem: quod nos Deū habemus interpretatum. Et hoc be-
ne attēdenti seriem Hebraicæ Theologiæ nomen est Spiritus sancti: qui etiā in-
ducitur uolitare super aquas, eas cōfouendo. Horum etiam sacramentorū con-
scius Dauid cecinit. Verbo Domini cœli firmati sunt: & spiritu oris eius omnis Psalm.
uirtus eorū. Firmatum est enim opus à uerbo, sed dispositum per spiritum oris
eius: quē Moses dixit Spiritum Elohim. Nec tristētur Theologi nostri, existimā-
tes id esse cōtra Augustini sententiam ab omnibus celebratam: qua decernuntur
opera trinitatis ad extra, adeo indiuisa esse: ut quicquid facit una persona, fa-
ciant & reliquæ: Quod uerum est, sed uni tanquam iubenti ascribitur opus: a-
lij tanquam sustentanti: alij uerò ueluti disponenti: ut Paulus omnium istorū sa- Paulus
cramētorum præcipuus doctor exprimit dicēs: A quo omnia, in quo omnia, per
quem omnia. A patre enim tanquam à primo fonte emanant omnia: In filio ue-
rò tanquam in piscina per ideas collocantur: Per spiritum uerò explicantur: &
propriis gradibus unumquodque distribuitur.

Quomodo in mundi anima (more Platonico loquendo) limitum eorum interualla repleantur. Cap. XIII.

CVm ad interuallorū cōplemēta deueniunt, qui Platonem inter-
pretantur, exemplificant de anima mundi, qua omnia uiuifican-
tur: ut dicunt Academici. Sed hoc nos attribuimus spiritui uitæ: Academ.
& illi, qui lignum uitæ, fons uitæ, & mundi uita dicitur. Innuunt
igitur isti, aut quod Plato de illa uniuersali anima tātūmodo locutus sit: aut per
illam uniuersi animā, consequenter etiam minoris mundi, qui simulachrū maio-
ris, & archetypi tenet, cōplementa, & colligationes exaret: Dicunt enim, quòd
harmonica medietas omnē animæ colligit idētitatem: cœlestibúsq; inseparabilē
tribuit cōmunionē, maioribus quidem circulis maiores motus, minoribus autem
minores motus distribuens: Celerius enim mouentur, quæ continent, quàm quæ
cōtinētur. Sic & elemētis subtilioribus, tenuioribúsq; maiores, & uelociores mo-
tus, crassioribus autem minores, & tardiores, & cōsequēter inferiores gradus
in quibus resultant cōsonantiæ illæ uariæ, distribuit. Et quēadmodum duæ me-
dietates, harmonica uidelicet, & Arithmetica, uniuersum in duo diuiserunt: sic
sesquitertiæ, & sesqualteræ rationes constituerunt particularē mundi ornatū:
Et in exemplū adducūt diuina genera animarum, dæmones, & particulares a-
nimas rationales, quibus replentur sphæræ. Et dicunt (maximè Procul. diuina Procul.
genera tota se totis priorum genera participare. Dæmones uerò (nō illos quos
diabolos uocamus: sed intelligētias quasdā cœlestes & sapiētes) sic totorū par-

ticipare aiũt, nõ tamẽ illa tota ſuperiorã, ſed aliquid illorũ: quia ſuſcipere nequeũt ꝓprietates diuinorũ generũ.i.ſupernarũ intelligẽtiarũ, aut annumerationũ: quæ ſunt in archetypo. Particularia autẽ genera, animæ uidelicet noſtræ rationales ſuꝑiorũ participãt, nõ tamẽ ſemꝑ: ſed partibiliter, & ꝑ tẽpore. Ideo nõ aſsiduè, ſed multa intercapidine homo ſpeculatur multipliciter à craſsiori materia, cui alligatus eſt, præpeditus. Anima autẽ illa uniuerſalis habet horũ omniũ rationes: quia in omnes diffuſa omnia replet, & uiuificat: Idẽ de anima noſtra

+ mentem Ariſtote. ſuprema dici poteſt: quã Ariſt. ~~intellectũ agentẽ~~, Plot. intellectũ abſolutè, Ioan.
Plotin. Ioannes lucem, Auguſt. portionẽ ſuperiorẽ uocat: ſed Moſes נִשְׁמַת חַיִּים pro quo nos
Augusti. Moſes. habemus ſpiraculũ uitæ: In textu autem habetur uitarum: quia illud ſupremum
Acade. Triſm. (quocũq; nomine uocetur) uiuit ſuperiori uita, & inferioribus eãdẽ cõmunicat: Cũ quo ſi unitur anima noſtra rationalis (quã Acad. particularẽ dicũt) tũc ſecũdum Triſm. mentẽ adipiſcitur: & ſentit uirtutẽ animæ illius ſuperioris: ut cum Tatio filio diſſerens ait: Quicũq: ô filij diuino hoc munere ſunt ſuffulti, hi ſecũdũ operum cõparationẽ ꝓ mortalibus immortales habentur intelligentia ſua cũcta cõplexi, quæ in terra ſunt, quæ in mari, & ſi quid eſt præter ea ſupra cœlũ. Atq; adeo ſeipſos erigũt: ut ipſum quoq; bonũ intueãtur immortales effecti. Tũc quoq; ſentit homo eã pleniſsimam harmoniam, quã cum omnibus habet, cum omnibus ipſis domeſticè agẽs. Sed quia duæ ſunt portiones, ex quibus omnia fabri-

Moſes. cata ſunt: materia uidelicet, atq; forma: & illã Moſi nũc terrã, nũc תֹהוּ (quod nos chaos dicere poſſumus) uocat: hãc autẽ lucẽ. Sed cũ materia ſit unica in om-

Plato nibus inferioribus, & partibilis ad partitionem formæ, ut innuit Pla. & nõ mul-
Idem tiplicatur forma ad partitionẽ materiæ: ideo hãc dimittemus (ut idẽ Plato ait) particula ſingulorũ relicta: particula inquã materiali, cuius proportio eſt (ut ip-

Idem ſe ait) 256. ad 243. Quarũ differentia eſt 13: quod ad materiã pertinet, inquit
procul. Procul. quia ultra duodenariũ eſt, numerũ quippe diuinũ: & quo cœleſtia metiũtur. In hoc terdenario fundatur lẽma, ꝓportio quidẽ animæ ad ipſa materialia, feces, ſedimẽta atq; turbata, ad cõplemẽtũ tamẽ utriuſq: mũdi ꝑtinẽtia. Hac igitur ſemota deformi partitione, eã in qua reliquæ omnes ꝓportiones cõperiũtur, uideamus. In principio, inquit, unã ex uniuerſo accepit opifex portionẽ: quã duplauit, dũ materiã informari iuſsit, ad quã lẽmatis ꝓportionẽ habebat. Quadruplauit aũt dũ in elementa diſtincta effudit: quæ octuplatur cõpoſita perfundens, & uiuificans: ſed hoc per uim fœmineam. Ex imparibus autem (ut diximus) tanq̃ ex ui maſculina omnia eadem ſerie replet uſq; ad ſuũ cubũ, ꝑfectã ui-

Pytha. delicet, ſecũdũ Pythag. harmoniam. Replet autem interualla, diapente, diateſſaro, tono, & lemmate: Diapente quidem ad diuina genera aſpiciens: Diateſſaro ad dæmonum genera, & particulares animas, quibus ſphæras plenas eſſe dicunt. Tonis uerò replet ad brutales animas deueniens: quæ comparatio eſt tertij ternarij ad cubum dualitatis: Lemma autem ad corporale, & uegetatiuum, attendens uſque ad metalla, lapides, & infima quæque genera.

Quod ea, quæ de existentibus in sphæris dicta sunt, scripturæ sacræ conuenire uideantur. Cap. XIIII.

Ne miretur quispiam si Pythagorei, & Academici sphæras repletas dicant intelligentiis, & animabus in eisdem locatis, cum & in sacro eloquio à Mose dictum sit: Completi sunt cœli, & omnis exercitus eorum: pro quo nos habemus, ornatus eorum. Exercitus enim, & militiæ cœlestes intelligētiæ sunt, & formæ intellectuales: quæ sunt ipsorum cœlorum ornatus pulcherrimus. Nam per has formas, quas Plato cum Mose exercitus cœlorum uocat, sphæræ cœlestes (ait Proculus) ornantur. Ideo has Euripides, & post eum multi dixerunt domicilia, & atria esse Deorum, id est mentium cœlestium. Quæ autem, & quot sint in cœlis formæ, & intellectus ob ipso Deo summo distincti, solus ille nouit, qui numerat multitudinem stellarū (ut canit Psalmographus) & omnibus eis nomina uocat. Nomina quippe uocat non corporalium stellarum, sed intelligentiarum præsidentium: ut nonnulli sapientes exponunt. Vnicuiq; enim orbi, unam saltem intelligentiam tota schola sapientum, etiam Peripateticorum aßignat. Sed & cum unaquæque stella suam habeat uim, & influxum in inferiora: necesse est: ut & ipsa suam habeat præsidentem intelligentiam: quæ uim conferat, ut agat: cum operatio à puro corpore prouenire minimè poßit. ~~De animabus autem nostris restat difficultas: & apud multos ridiculum existimaretur: quòd ipsæ animæ in sphæris collocentur.~~ Nec tamen extraneum uidetur sanè intelligentibus. Decantarunt enim etiā catholici aliqui non mediocris ingenii animas humanas ad sphæras uarias subuectas. Quod non de corporeis sphæris tantummodo intelligendum est: sed de illis supramundanis rotis, ad quas reuertuntur animæ: prout ab eis processerūt: ut in secretiori Theologia Hebræorum plenißimè traditur. Et istæ sunt, mulli dubiū, mansiones uariæ, & multæ in domo patris: ut summa ueritas intonat. Trāsitum autē eas facere Pythagorei autumant: dū descendunt per eas intelligentias, & sphæras: ad quas reuertuntur perfecto cursu bene actæ uitæ: Et hinc astronomi (si quid ueritatis habent) prognosticando decernunt hunc esse Saturnium, uel Martium, alium Iouium, Venereum, uel Mercurialem, aut Phœbeum, uel Lunarem. Varij quippe sunt affectus, inclinationes, & mores in hominibus: non quidem tantummodo à materia uariè disposita (ut nonnulli opinantur) prouenientes: sed ab influxu uario, & forma diuersa: non quidem diuersitate specifica, sed particulari, & propria: Quorum gradus, & si uariè sunt distributi ab eo, qui idem manens diuidit (inquit Apostolus) singulis, prout uult, cooperantur tamen secundariæ causæ angelicæ, & cœlestes corpus, & alia, quæ Deus ipsis commisit, disponentes. Nec dicat aliquis Apostolum de diuisione gratiarū inibi locutum fuisse: quia (ut rectè sentit Gregorius) mentes tam angelicæ, quàm ~~humanæ in donis suscipiendis aßimilantur, sicut in naturaliū gradnum participatione conueniunt.~~

Pythag. Academ. — Plato Moses. Procul. — Euripid. — Psalm. — CHRISTVS. Pythag. Astron. — Paulus

Quid poſsit dici de complementis interuallorũ triũ enneadum. Cap. X V.

POſtquam de repletione interuallorum cudimus: quicquid dici poteſt de complementis primorum generum, uiginti & ſeptem, a ut trium enneadum percurrendum eſt. Replentur quidem ſecundum proportiones ſuperparticulares: ut dicunt Pythagorei: Et hoc eſt
Pythag. ſecundum unam tantummodo portionem rebus impartitam: Non tamen diuiditur illa unica uita: ſed ſicut ſol unicus eſt in ſe, in radiis autem, & effectibus multiplex, & uarius, efficaciuſque in uno tempore, & loco, quàm alio influens: ſic & anima unica in corpore exiſtens diuerſiſſimos habet effectus. Et ut à nobilioribus incipiamus: In intellectu, aut in capite, intelligit: in corde uult: in oculis uidet: in auribus audit: in manibus operatur: in pedibus ambulat: in inteſtinis digerit, & uſque ad feces expellendas interuenit: Vbi, quamuis tota operetur, cum non ſit diuiſibilis, non tamen ſecundum ſe totam, ſed ſecundum partem uirtutis peragit: Nam ſi uirtus ſemper eſſet eadem: & opus conſequenter idem eſſet. Nec organorum uarietas ſufficit ad tam uarios effectus conducendos: quia abſoluta à corpore non poſſet niſi unicum opus conducere: Nihilominus à corpore ſemota uult, intelligit, ſecundum locum mouetur & ſenſibus utitur: qui ſecũdum interiorem hominem ſunt. Varia igitur eſt in effectibus, & unica in ſe: quæ organis, & inſtrumentis ſuis ſecundum partem ſeſe impedit: undè reſultat proportio ſuperparticularis, totius uidelicet ad aliquã partẽ proportionatam: ſic & uita mundi unica eſt, de qua dicitur: Deus cui omnia uiuunt. Et
Paulus Aratus Orph. Paulus Arati ſententiã celebrãs ait: In ipſo (ſcilicet Deo) uiuimus, mouemur, & ſumus. Ex cuius unitatis latibulis (inquit Orpheus) prouenit numeroſa multitudo. Vndè arbor uitæ in medio paradiſi ſituata, quæ uitã omnibus præſtat, unica eſt: & tamẽ dicitur עֵץ חַיִּים hez chaiim, id eſt arbor uitarũ: quia ipſa unica diuerſos uitæ radios in alia diffundit: ſicut de corporis myſtici uita dicit Pau-
Paulus. lus: Vnus, atq; idem ſpiritus diuidit ſingulis, prout uult. Qui etiã ſpiritus uitæ
Ezechi. exiſtens idem cum arbore uitarum omnia uiuificat: ut Ezechielis docemur oraculo, quo ait: Spiritus uitæ erat in rotis: In rotis inquã mundanis, aut cœleſtibus, & terreſtribus. Nam omnia ob ſphæricam formam gaudentia ſphæram illam ſupremam, & diuinam imitantur. Hæc igitur uita tota in ſe exiſtens ſecundũ quandam portionem (quæ ab ea minimè diſſecatur) ſe communicat, uni quidem in proportione ſeſqualtera, alij in proportione ſeſquitertia, alij in ſeſquioctauá, alij in ſeſquiſextadecima: undè diapente, diateſſaron, tonus, & lemma reſultant. Cum quibus autem particularibus generibus, & ſpeciebus, hac uel illa proportione uita ipſa prima ſeſe diffundens omnia diſponat ſuis numeris, ponderibus, atque menſuris, in particulari nullus adhuc uel innuit. Nec puto exprimi poſſe, nec percipi, niſi ab expurgatis, & repletis ſapientia: qua omnia
Sapien. noſcere, omniáque amplecti ualeant: ſicut in libro Sapientiæ dicitur: Ipſe mihi dedit eorum, quæ ſunt, ſcientiam ueram: ut ſciam diſpoſitionem orbis ter-

rarum, & uirtutes elementorum: initium, & consummationem, & medietatem temporum: uicißitudinum permutationes: cōsummationes temporum: mutationes morū: stellarum dispositiones: naturas animalium: iras bestiarum: uim uentorū & cogitationes hominum: differentias uirgultorum: uirtutes radicum: & quæcunque sunt abscondita, & improuisa didici. Et hoc fit illa mente adepta, & illius charismatis perfusione, de quo Ioannes ait: Vos unctionē habetis à sancto: & nostis omnia. Et iterū: Nō necesse habetis, ut aliquis uos doceat: quia unctio eius docet uos de omnibus: Vnctio quippe illius, de quo summa Veritas ait: Ille suggeret uobis omnia: & docebit uos omnia. Et hoc fit per mortem osculi, ut secretiores theologi docent: de qua dicitur in Psalmo: Pretiosa in conspectu Domini mors sanctorum eius. Velut Paulus ait: per trasformationem in eandem imaginē: aut secundū Platonicos, contactu quodā essentiali idearū ipsius primi intellectus potentis omnia facere in suscipiente. Ex quo contactu, quasi ex coitu quædam cōcipiuntur imagines: & inseruntur rerum species: aut expergiscitur anima: & purgatur ambrosia & nectare à contagione inducta ex letheo gurgite: ut Pythag. Empedoc. Heracli. & Socrat. in Phædro deponunt: & post eos turba quamplurima decantauit. Sed Peripateticorum familia asserit animam rationalem à principio fuisse tanquam tabulam rasam, & hanc semper nouas suscipere formas. Sed neutri illorum suam probant sententiam: undè quæ sit rei ueritas Deus nouit, & qui sunt diuino lumine collustrati. Et de purgatione quæ exquiritur ad sapientiā illam suscipiendam loquēs Plotinus ait: ꝙ illucusq; pergit: ut à rubigine, & ab extraneis affectibus nudatus animus purus possit cognato & parenti primo adhærere, ipsumq; cōtēplari. Quod exerta uoce admonet summa ueritas dicens: Beati mundo corde: quoniam ipsi Deum uidebūt. In quo etiam, tanquam in archiuo, & idearum fonte omnes rerū gradus distinctè, & clarè percipere poßint cognitione illa, quā August. matutinam uocat: & postea descendere ad eam cognitionem rerum in seipsis: quæ ab eodem uesperti na nominatur: Qua nedum beatorū animæ, sed & non plenè à corporibus absolutæ potiuntur in extasi, & mentis quodam excessu, ultra quàm patitur hac caligine obtenebrata humana conditio: Aut edocti sunt diuinis oraculis, sicut de Abraham magno patriarcha coniectare poßumus ex libro de formatione, ab eo (ut asseritur) compilato: ubi ex connotatis per literas nominum rerum in idiomate Hebraico, & per reuolutiones, & permutationes earum, perque numeros ab eis consignatos: & punctaturas, atque accentus innuit rerum quidditates, & conuentum earum mirando quodam artificio, potius contemplando, quā exprimendo. Ideo hic rem nostram prosequamur.

Ioan. CHRISTVS. Psalmus Paulus Platoni. Pythag. Empedo. Heracl, Peripate. Plotinus CHRISTVS. August. Abrahā

Quomodo omnia suo numero, pōdere, & mēsura cōstituta sint. Cap. XVI.

POstquam igitur plenam rerum cōuenientiam describere nequimus, methaphoricos sermones, & à rebus inferioribus mutuatos prosequemur: Qui quamuis uarij sæpius uideantur, multoties tamen cō-

ueniunt in ſententia: qui in uerbis diſcrepantes, aut extranei iudicantur. Quod
Plato. enim ſapiens innuit per numerum, pondus, & menſuram, Plato deſcribit per nu-
meros, figuras, atque ſolida: Numeris nãque ſignificare uoluit formas rerũ ſpe-
Ariſtote. cificas: quas etiam Ariſtoteles numeris cõparauit: Per menſuras uerò uires uni-
cuique rei præſtitas indicat: de quibus etiam ſumma Veritas in euangelio loqui
CHRISTVS. tur dicens: Vnicuique dedit ſecundum propriam menſuram, id eſt ſecundum id
quod unicuique menſuratum eſt ab illis archetypi menſuris, quæ omnia iuſtiſ-
ſimò examine metiuntur: Per ſolida autem, rerum pondera deprehendi, atque
grauia elementa, quæ nos ſemper ad ima deducunt: aut rerũ inclinationes, quæ
Auguſti. quaſi pondera, ſiue in bonum, ſiue in malum trahunt, & impellunt. Hinc Augu-
ſtinus amorem pondus nuncupat dicẽs: Pondus meum amor meus, illuc feror,
ubi amo. Iterum per numeros medium arithmeticum deſignatur. Per dimenſio-
nes, atque menſuras medium geometricum. Per pondera autem medium muſi-
cum: quod in librata portione, aut ſimilitudne uelocitatem, tarditatemq́ue mo-
tionum, & acumen, grauitatemq́ue uocum, ac rerum inclinationes grauiores, ſi-
ue leuiores comprehendit. Et ſicut in fibris, aut fiſtulis, ſiue inſtrumentis, qui-
buſcunque ſonantibus, temperamenta ex ponderibus deducta neceſſaria ſunt.
Sic in rebus quibuſlibet, maximè in homine, omniũ rerum uinculo, ut ſit bene cor
datus temperandi ſunt appetitus: & inclinationes naturales ad metam ratio-
nis, aut diuinæ legis in humanis mentibus inſitæ. Temperandi ſunt quoque cibi,
& omnia, quæ in noſtrũ uſum conuertimus, ponderibus ſuis: ſicut in maiori hac
machina, elementa, cœli, & omnia, propriis gaudent temperamentis: adeo, ut
innumerabiles ſpecies, & formæ, ſuis mẽſuris libratæ cõcinnè cõueniant. Quo-
rum ſubiecta corpora, quamuis cuncta ex quatuor elementis componantur, ta-
mẽ innumerabilia reperiuntur. Nec mirũ: Nã ſi ex cubo, qui ex tribus numeris,
lineari uidelicet, plano, & ſolido cõficitur: & ex quatuor figuratur ſupficie-
bus, diuerſæ lineæ, & penè infinitæ à centro ad circunferentiam conducuntur:
quantò magis in mundano cubo, à ternario (ut ſupra exarauimus) in uigintiſe-
ptem deducto reperiẽtur innumerabiles formæ, ac innumerabilia cõpoſita ſub-
iecta: quamuis omnia ex quatuor elementis, tanquam ex quatuor præcipuis ſu-
perficiebus per ſuos meliores numeros, quibus formæ multiplicatæ ſubiectis cor
poribus correſpondeant. Quæ conducuntur per ſeptem ſidera, perq́; ſeptẽ intel
ligentias ipſis præſidẽtes: ac per ſeptẽ numina: à quibus intelligẽtiæ ſuſcipiũt: un
dè influũt. Et quãoptimè ſeptenarius ille ex quatuor ſuperficiebus & tribus nu
meris reſultans conducitur in compoſitũ per ſeptenarium cœleſtem, angelicum,
& diuinum, interueniente quoque duodenario ſignorum: qui per partes ſepte-
narij conducitur. Nam ter quatuor, & quater tria, duodenarium conſtituunt.
Vndè tanta conſonantia reſultat: ut artifices muſici, naturam ducem proſequẽ-
tes ſua harmonica inſtrumenta huiuſmodi concinnis cauſis coaptare ſtuduerint.
Priſci enim elementorum numero contenti, Mercurio inuentore, quatuor ha-

buere neruos:ut Nicomachus est author,quorum Hypate terram, Parhypate Nicomā.
aquam,Nete ignem,Paranete aërem resignare uoluerunt.Qui numerus ipsis sa
tis fuit usque ad Orphei tempora. Et quia inuenta facilem exitum præbēt ad-
dere uolentibus,posteri facilè ultra progreßi sunt:Nam quintam chordam Cho Chore.
rebus rex lydorum adiunxit:Sextam Hyagnis Phryx: Septimam Terpander Hyag. Terpan.
Lesbius inueniens septem planetarum numero æquauit. Et huius septenarij fi-
brarum grauiorem,& tardiorem graui Saturno, & tardißimo in motu attri-
buerunt.Sic reliquarum unamquamq; suo ordine planetis coæquarūt.Posterio-
res autem adhuc ulterius sunt progreßi: Lycaon enim octauam addidit. Pro- Lycaon. Prophr.
phrastus uerò Periotes nonam:ut concentum nouem sphærarum resignaret,aut Estiacus Timoth.
primæ enneadis quam descripsimus.Estiacus autem Colophonius, decimam ap
posuit:Timotheus Milesius undecimā. Eorum uerò semitonia interponentes us-
que ad quintamdecimam protraxerunt: Vndè bis diapasonicum instrumentum
cōfecere. Tandē enharmonicū, atq; chromaticū genus cū diatonico intermiscē
tes,usque ad uigesimā octauā deuenerunt: Qui numerus tres nostras enneades
cōtinet,uno superaddito,anima uidelicet,quæ est uita unica omnia replēs,omnia
perfundens, omnia colligans:ut unū reddat corpus totius humanæ machinæ:ut
Platonici asserunt: sitq; uerū monochordum ex tribus generibus creaturarum,
angelica,cœlesti,& corruptibili reboans unico flatu tantūmodo,& unica uita:
de qua Ezechiel ait:Et spiritus uitæ erat in rotis.Est igitur hæc mundi machi- Ezechie.
na ex numero simplici,quadrato,& cubo summa consonantia conducta.Nec so
lum ex ternario in uigintiseptem,sed ex senario in 162: & ex 384.in 10068:
sicuti supra explicauimus:Et ex quocunq; numero consonanti eodem modo pro-
tenso in longū,latū,atq; profundum:ut omnia interualla debita cōsonantia reple
ta resignent omnia intermedia genera, & species consonantißimas ad inuicem,
& in toto mūdano instrumento:quæ species distinguntur per numeros,formā-
tur per figuras,& sustentantur in solidis.

Quibus causis interueniētibus hæc multiplicia genera cōducātur.Ca. XVII.

OMnium rerum causas perscrutatus Aristoteles quatuor tantummo Aristote.
do reperit omnibus iam communes materiam, formam, efficientem,
& finem. Quarum tres satis copiose descripsit:sed de causa agen
te in particulari, aut parum, aut nihil reserauit hoc tantum dicens:
quoniam Deus,& natura in huiusmodi operatur: Sed quo influxu,quibus in-
strumentis,& quando ea conducat,nullatenus tetigit. Et quia rerum initiū de-
prehendere nequiuit,contendit defendere mundum æternum. Alia quoque tan
quam aliena, & à sua doctrina, & ab humanis ingeniis silentio præteriit. Illi Hebreī
autem,quia meliori doctore sunt instructi,Abraham potißimè,de huiusmodi re- Abrahā
bus profundiori quodam modo pertractant. Tria enim elementaria principia
præsupponunt,terram,aquam, & ignem:Aërem uerò non habent tanquam ma
teriam:sed ueluti glutinum,& spiritum illa tria cōnectentē. Quibus ternis prin

cipiis tres literas alphabeti ipsorum applicuerunt, אמש. Et quia illa à quibusdam intelligentiis (quas Ophaninos uocant) disponuntur per septem erratica sidera: quæ aliquando in propria, aliquando in peregrina domo reperiuntur, per septē literas denotare uoluerūt: quæ sunt bifariæ productionis, remissius uidelicet, & fortius pro uarietate apicū ipsis appositorum. Quæ literæ huiusmodi sunt בגד כפרת, Reliquas autem duodecim literas semper uniformis prolationis, duodenis signis ascribūt: quæ sunt הוזחט ילמנסעק. Et sic omnes literas alphabeti ipsorū distribuerūt: quæ uigintiduo sunt. Eæ autē permixtæ, & permutatæ inexplicabiles cōstituunt dictiones: quas signare uolunt innumerabilia corpora: quæ ex illis, quas supra adduximus, planis, & solidis, & eorum permixtionibus cōducuntur. Volūt insuper unūquodq; cōpositū denominari illis literis: quæ designāt causas cōgredientes ad cōpositū illud conducendū. Et quia in unoquoq; fabrificio supereminet aliquod elemētū, aliquis planeta, & aliquod signū opinantur unūquodq; ritè denominatū: quādo cōponitur nomen ex tribus literis denotantibus illas tres supereminentes causas: Sicq; asserunt aliqui Adā cognouisse, quod nomen unicuiq; rei accommodatum imponeret. Sed quia corpora absq; uita, & anima mortua sunt, & imperfecta: hinc literis illis, certa, & accōmodata addiderūt puncta. Quæ sicut literis illis præstant, quomodo proferātur: & quodāmodo uiuant: sic p ipsa designare uolunt uitā rerum cōpositarum. Et quia omnia emanant: & incrementa suscipiūt à supramūdanis fontibus, ab ipsisque semper dependent, uoluerunt etiā per accentus suprapositos literis illis designare fontes, canales, & influxus illos à denis numinibus, uel fontibus procedētes. Qui denarius numerus, si iungatur cū illis uigintiduobus, triginta-

Abrahā duo constituit. Hinc Abraham docēs de mūdi genitura, atq; de cōcinna formatione, & cōpositione ipsius inquit: In trigintaduabus semitis sapientiæ Deus benedictus suū mundū creauit: Quāuis hoc dictum interpretari possimus de triginta duobus gradibus intellectualibus. Sed prosequentes negotium nostrum explicabimus, quid sibi uelit ille quaternarius: quo, 32, excedit nuper numeratū numerum, 28: quo monochordū mundi declarauimus completum, & repletū sua unica uita. Quaternarius enim hic est illius tetragrāmi, aut quadriliteri (ut Latino sermone loquamur) qui dum adest, omnia fœlicē sortem consequuntur. Nam aduenit tanquam perficiēs, cōplens, pulchrificiēs, & ut omnia iam inter se consonātia reddat cū Deo cōsonantissima: sicuti ex sacris literis discere possumus.

Ierem. Ipse enim est, qui in Ieremia loquitur dicens: Cœlum, & terrā ego impleo. Hinc non sine mysterio in mundanæ fabricæ descriptione à Mose introducitur post omnem mundi fabricam tanquam perficiens, & complens omnia: dum in princi-

Genesi. pio secundi capitis libri Genes. ait. Hæ sunt generationes cœli, & terræ, in creatione eorum, in die, qua creauit יְהֹוָה אֱלֹהִים Adonai Elohim terram, & cœlū, pro quo nostra ~~[illegible]~~ traductio habet: In die qua creauit Deus terram, & cœlum. Id enim obseruandum est: quoniam cum unūquodq; in fabrica hac mun-

dana productum enarretur sub nomine Elohim, *solummodo introducitur opifex. Sed dum reperit complementa, & consummationes rerum describit, simul cum* Elohim *introducitur tetragrammus. Quando etiã describit hominis fabricam: qui est totius mundi perfectum uinculum, & pulcherrimum* Dei *opus, præ cæteris diuinitate repletum, quadriliterum simul cum* Elohim *introducitur plasmator: dum dicitur:* Et *formauit* יהוהאלהים Adonai Elohim *hominem puluerem de terra. Hic nanque quaternarius est, tanquam fons, à quo nedum quatuor elementaria flumina (sicut alibi explicabimus) emanant, sed etiam quæcunque ex eis, in quacunque nota reperiantur, composita sunt: sicuti ex quaternario numerali, tanquam ex radice, & fundamento omnis numerus pullulare comprobatur: ut patet per arithmeticas deductiones: Qui tamen quaternarius in diuinis quaternitatem non constituit: cum nunquam ab unitate diuinitatis discedat.* Et *cum sit fons, & origo totius harmoniæ, & cuiusuis pulchritudinis, ideo in archetypo præcipuam sedem, secundum* Hebræorum Theologiã, *obtinet in* תפארת Tipheret: *Quod pulchritudinem, gloriam, maiestatem, omnimodam perfectionem, & consummatissimam consonantiam importat, à nobis minimè expressibilem. Bene igitur introducitur in mundano monochordo, tanquam uiuificans,* & *ornans, ille à quo omnis uita, & pulchritudo.*

Quomodo omnes isti tres nouenarij adhuc contineantur in supremo nomine Dei, & ab ipso emanent. Cap. XVIII.

SEd ut usque ad primum, & supremum conscendamus principium, ultra quod nõ datur accessus, adumbrabimus quanto mysterio, qualiue sacramento, illi tres nouenarij, siue cubus ternarij supercœlestis, à quo totus cubus rerum creatarum descendit, contineatur in supremo* Dei *nomine: & in superexcelsa* Dei *mensura: cui illud nomen attribuitur: & inde emanant omnia, quæ in illo lineari quadrato, siue superficiali, & cubo continentur: Ab illa enim suprema mensura, & fonte omnium emanationum (quem* Hebræi Coronam *superiorem, & nos,* Christo *docente,* Patrẽ *uocamus) primo emanat filius: qui ab* Hebræis, *& à nobis sapiẽtia uocatur:* Et *ab utroq; spiritus producitur: qui primũ, & uerum ternarium perficit.* Nec, *quia ad ternarium peruenit, effœta est prima illa unitas, & infœcunda: imò fœcundissima tota trinitas fuit: & ternarium suum quadrans nouem choros angelorum produxit: atque iterum quadrans nouem cœlos fabricauit.* Et *per iteratam quadraturam, nouenarium rerum inferiorum eduxit:* Ex *quibus nouenariis cubus resultat 27: ultra quem non extenditur ternarius.* Idcirco *ad illum cubum deueniẽs, ultrà non est progressus: cum numerus suapte natura, cum in longũ, latum, profundumque creuerit, ulterius extendi nequeat.* Sed *quia omnis generans prius est illa genitura fœcundus, ut innueretur fœcunditas hæc in Patre, & in supremo fonte præfuisse, nomen sibi uendicauit, quod utrumq; cubum ternarij con-*

Pebræi CHRISTVS. Hebrei.

N

tineret:qui 27,eſt, Vtrumq; dixi: quia cubo ad extra producto reſpondet ille,
à quo iſte productus eſt: Qui in fonte illo ſupremo exiſtens,tanquam idea, &
principium pullulatiuũ,nunquam ab unitate recedit. Quod nomẽ Hebraico ſer
mone hoc ipſum eſt אהיה אשר אהיה ehieh aſſer ehieh,Quod nos traductũ ha
bemus, Ego ſum,qui ſum. Quarũ literarum numerus,ſi ſupputetur in prima di-
ctione cũ ſecunda: & iterũ in ſecunda cũ tertia:utrobiq; ſecundum cõputatio-
nem numeri maioris in dictione media 27,reddit: Siquidem utrumq; אהיה 21
præſtat,אשר autem 6,Nam א dat unum: ש 3,ר uerò,2,qui ſimul iuncti cõſti-
tuunt 6. Et is numerus cũ 21,reddit 27: Ecce igitur quomodo 27, in illo nomi-
ne bifariæ reperiuntur: ut denotetur & ille numerus diuinus, qui nunquam ab
unitate diſcedens eſt idea, & fons numerorum: & ille creaturarũ,qui in gene-
ribus rerũ diſtinguitur, & numeratur. Et nõ ſine myſterio geminus 27,conne-
ctitur per illam dictionẽ aſſer: quæ apud nos relatiuum importat, quod eſt,qui.
Per quã relationẽ,aut in qua cõiunguntur illi duo numeri: & exprimitur eorũ
cõiunctio: ſicuti per relationes indicantur omnes operationes, quas Deus habet
ad intra,& ad extra. Nam ſummus doctor Chriſtus Ieſus, dum explicare uo-
luit illas ſanctiſſimas perſonas productas, & producentes,non aliter expreſſit,
niſi per relationes quaſdam,uocans Patrẽ, Filium, & Spiritũ ſanctũ. Pari mo-
do, & in omnibus quæ agit nobiſcũ, ſortitur aliquod nomen relatiuũ: per quod
opus quoq; ipſius indicetur. Dũ enim mundũ fabricauit,ſortitus eſt nomẽ fabri-
catoris,ſiue creatoris: & id reſpectu creaturæ productæ. Similiter, dum regit,
atq; ordinat ipſum mundũ,dicitur rector, & gubernator: ac per regimẽ, & gu-
bernationẽ cõiungitur nobiſcũ: ſicut & per creationẽ,quãdo creauit,aut produ
xit. Sic deniq; ſemper reperies Deũ agere, & coniũgi nobiſcum per relationes
quaſdam: quæ an ſint reales,uel rationes,ut diſputatur à Theologis, nõ ſit cõtẽ
tio ad præſens. Et dũ etiam re ipſa ſeſe in nobis non modo per gratiam, ſed me-
liori modo diffundit,ex iſta diffuſione reſultat relatio replentis ad repletũ. Nõ
mirũ igitur ſi etiã ille bifarius numerus, 27,relatiuo cõplectitur: quod tamẽ in
Deo abſolutiſſimũ quoddam eſt,multo plura,multóq; maiora importans. Quod
tanq̃ maximũ arcanum Moſi indicauit referendum patribus, & fratribus ſuis,
dum in manu graui, & brachio extento,multiſque prodigiis uoluit liberare eos
de Aegyptiaca ſeruitute. Et ut de multis, & maximis mirabilibus illo ſanctiſſi-
mo nomine contentis aliqua adumbremus, id primum obſeruandum eſt: in illo
nomine contineri tres dictiones: quarum media habet tres literas: Quarum li-
terarum media,quæ eſt ש,habet tres ramuſculos in unum colligatos: Quæ in-
dicat trinitatẽ perſonarum colligatarum in una eſſentia diuina. Illæ autem duæ
trinitates quæ ex literis, & dictionibus diſiunctis,trinitates rerum ab ipſo ema
natarum deſignare uidẽtur: Nam diximus numerum rerum creatarũ eſſe noue
narium,ubi trinitas reducitur in ſeipſam, dicendo ter tria faciunt nouẽ. Dedu-
ctus iterũ nouenarius per ternariũ,mũdi cubũ perfectum cõſtituit. Eſtq; multi-

plex trinitas in rebus omnibus: cũ eadem omnia simulachrũ, aut uestigiũ Dei trini habeant, saltẽ in hoc: quia cuncta habent egressum, & principiũ à Deo: progressumq;, ac finẽ in ipsum à quo processerunt. Quod principiũ, & finis rerum est ipse Deus: sicut ꝑ literas ipsius supremi nominis indicatur. Nã ibi est א, quæ est principiũ literarũ: & unitatem significat: quæ principiũ numerorum est. Et י, iod, quæ denarium, & cõplementũ numerorũ importat. Et sic istæ duæ literæ denotant ipsum nominatum esse principium, & finem rerum omnium. Intercedunt quoq; duo הה, he: quarum prima mediat inter unitatem, & denarium, indicans primam rerum creatarum fœturam, quæ in mente Dei fit, emanãtem à primo principio significato, per א, aleph, & tendentem in ultimum finem indicatũ per י, iod. Aliud uerò, ה, quæ est ultima litera, tam istius supremi nominis, quàm tetragrammi, explicationẽ rerum innuit in genere proprio. Ideo dicunt Hebræi Deũ fabricasse mundum ה, he. In primo quidẽ produxit in mẽte: In secundo uerò explicauit in ꝓprias formas, hac tamẽ lege, ut res in secũda productione explicatæ consequantur, & æmulentur primã productionẽ in simulachro, & consonantia. Illud quoq; obseruandũ est in utróq; nomine Dei magno, esse quaternariũ literarũ: qui ta·e à ternario non discedit: nã utrobiq; sunt tres literæ tantum: sed una gemin a, quæ indicat utramq; fœturam in mẽte, & in effectu. Vndè nõ est quaterr rius propriè, in illa diuinitate, quæ semper ternario gaudet. Et ut denotẽti omnia numina, siue attributa, aut ꝓprietates, uel mensuræ, siue quæcunq; i[illegible]eo numerari uidentur, omnes illi numeri tetragrammi [illegible] 26. redu [illegible]tur in א, quæ litera unũ importat: & [illegible] [illegible]libet dat decẽ: Qui denarij si 6, dat [illegible]umero: & ex duobus [illegible] mu[illegible]cti reddunt 20: Qui numerus simul cum illis 6, constituunt 26, A qua li[illegible], incipiunt feré omnia diuina nomina celebriora: quæ sunt אדני אלהים אל. Et similia: & potissimè illud supremum nomen, cuius principiũ est etiã ipsum א, aleph: quod etiam significat mille, finem, uidelicet, & terminum omnium numerorũ, decadum, & centenariorũ: innuens illud quod est principiũ, & finis omniũ, esse penitus unũ: Deus igitur unicus in seipso existit, & etiã diffusus in multigenas creaturas, sicut unũ diffunditur in omnes numeros, nunq̃ discedit ab unitate ipsi ꝓpria, & peculiari: Imò ex hac unitate omnes chordas mũdani enharmonij in unũ colligẽs, tẽperatas, & cõcinnas reddit: Nã sicut in musica uocali (ut Boët. docet) harmonia, & cõsonãtia est pariũ, dispariũq; uocũ, in unũ redacta cõcordia, pari modo in enharmonio machinæ huius, harmonia & cõsonãtia est pariũ, dispariũq; generũ, specierũ, & indiuiduorũ in unũ redacta cõuenietia: In illo quippe uno, à quo omnis multitudo emanat, sustẽtatur, regitur, & perfunditur: sicut ab unico sole collustrantur omnia domicilia, & spatia nõ impedita illius hemisphærij, in quo est. Et sicut unum colligit omnes numeros, post quadratum primi numeri in denarium, & post tot denarios, quot numeri sunt in quadrato ternarij, colligit ipsos denarios in unum centenarium: & denique

Marginal notes: Hebræi. — Boëtius

enumeratis tot centenariis, quot numeri, & denarij, colligit omnia in milenariũ: quod significatur per א, aleph: Quæ litera in lineis, qbus formatur character, comprehendit (ut diximus) omnes numeros literarũ tetragrammi: Quarũ quælibet non sine magno sacramento importat numerum circularem: adeo ut omnes numeri illi sint circulares: & omnes numeri circulares in eisdem literis comprehendantur: Qui sunt quinarius, senarius, & denarius: Et quinarius denotatur per literam ה, he: Senarius per ו, uau: Denarius uerò per י, iod: Qui singuli numeri, & omnes simul, ueram illam sphæram intelligibilem, Deum propriè significant: qui & omnibus rebus ab eo productis suum ipsius simulachrum dedit in circulo: ut redire conentur completo mundi cursu, ad id, à quo processerunt. Aliud quoque sacramentum, quod in eisdem literis continetur, obseruandum est. Nam ה, he quinarium significans quintam essentiam indicat, insitam omnibus rebus ex quatuor elementis compositis: ו, Vau uerò senarium numerum perfectũ importans uitam denotat illam, qua omnia uiuunt. Et י, iod importans denarium numerum perfectum, diuinitatem ipsam repræsentat, qua omnia replentur: ut sæpius dictum est: & quam omnia repræsentant: ud per imaginem, aut per uestigiũ, & simulachrum. Si autem reuertamur ad supremum nomen, in quo, loco ו, uau, ponitur א aleph: & id in prima fronte dictionis: ut intelligatur, nunquã nominatum discedere ab eius circulari proprietate: & ipsum aleph unum importans, quod est principium omnium numerorum circularium. Nam & ipse re per unitatem multiplices numeros potentia continet: & ipsos deducit ad actum [illegible] eundem conducit ad unitatem denarij, centenarij, & milenarij, quod iterum significatur per aleph. In hoc accommodatissimè Deum figurans: qui summè unum existens, omnia numerata, potestate continet, & omnia in particulares, & numeratas explicat formas: atque tandẽ in se ipsum illa eadem omnia reuocat: ut totum mundanũ enharmonium ab uno procedens, unica uita, & flatu consonantissimum, in unum tendat, & redeat.

DE MODO PROCEDENDI, ET *concordia generali hominis cum mundo maiori, & archetypo.* *Caput primum.*

PICTORES *naturæ æmuli accuratiſsimi eá, quæ figu-
rant, quoad poſſunt, ſedulò imitantur:* Nam *pictura (inquit*
Apollo Apollonius *Pythagoreus) eſt imitatio quædam rei natura-
lis, à natura comparata: ſed colorum compoſitio eſt ab arte:*
In *prima autem potior pingendi uis collocata eſt.* Et *quod
faciunt illi coloribus, itidem pro uirili ſua & ueri deſcrip-
tores facere conantur: ſiue poëtæ, ſiue oratores, ſiue hiſtoriographi ſint:* In
*quibus omnibus magis imitatio, & plena rerum deſcriptio, quam natura tribuit,
quàm artificioſa characterũ compoſitio commendatur.* Ideo, *cum nos deſcrip-
tores ſimus operũ ſummi artificis, æquum eſt, ut iis, quæ exaramus, ſcribẽdi mo
dus pro uiribus congruat:* Cuius *rei noſter* Moſes *Deo plenus extat exemplar
clariſsimũ: qui utriuſque mundi fabricam ſcribens, pro ut illorũ uterque exqui-
rebat, accommodata cura contexuit:* Nam *macrocoſmi partes (prout naturæ or
do poſcebat) ſolo iuſſu productas enarrat.* Ad *minorem uerò mũdum deueniẽs,
qui tamen maior eſt uirtute & myſterio) eius opificium tanto celebriori artifi-
cio deſcribit, quanto ipſe eſt excellentiori munere fabricatus:* Quod *manifeſtum
eſt in his, quæ circa eum geſta ſunt:* Nam *domum pro eodem antea præparaue-
rat, in quam iam confectam, & paratam induxit.* Ditionem *poſtea in animan-
tia quæcunque tribuit: amœnitatis locum omnibus deliciis conſitum ad eius uo-
luptatem plantauit: ſociam iucundiſsimam dedit:* Atque *omnia, tanquam legiti-
mo hæredi, eius donauit arbitrio, unica tãtum arbore excepta: ut inde ſuperio-
rem* Dominum *recognoſceret: in hoc enim tanquam in propria forma (inquit*
Mercur. Mercurius, & Salomon) *deliciabatur.* Sed *& ipſum fabricans, ſolẽniſsimo ac-
cerſito collegio, ~~aut~~ ſanctiſsimæ* Trinitatis, *ut catholici dicunt: ~~aut ſanctorum an
gelorum, ut nonnulli Hebræorum autumant: ſiue ſupramundanorum numinum,
aut menſurarum rerum faciendarum (quas ideas dicere poſſumus ſimul cum at-
tributis, & perſonis) ut ſecretiores Theologi afferunt:~~* exordio quodam præmiſ
ſo, non ſolo iuſſu, ſed propriis manibus, & uirtute eum plaſmauit. Quod *obſer-*
Moſes *uans ſapientiſsimus* Moſes *longiori, & celebriori ſermone hominis opificium
narrat:* Bis *enim eius formationem repetit, nunc creatum, nunc factum, nunc
ſpiratũ in nares eius ſpiraculũ uitarũ, non ſine myſterio exarans diſtinctè om-
nia, quæ ab artifice circa eum geſta ſunt, depromit:* Cætera *quoque ad eundem
pertinentia ſolenniſsima enarratione diſſerit.* Meritò *itaq; opifex, & ſcriptor
hominẽ tanta diligentia ꝓſequũtur, cũ in eo tota naturæ uis, & numẽ ſublimiſ-
ſimũ ſit collocatũ, ut dicat ſapiẽs ille ſaracenus* Algazel: Ad *cõpoſitionẽ homi-*
Algazel *nis ueniẽs natura ceſſauit, tanquam nihil honoratius componendũ præ manibus*

habens. In ipso enim conclusa est (Galeno teste) omnis sapientia, ultra quam nõ reperitur, sed (ut rectius dicamus) non excogitatur à nobis. Cognoscebat insuper in terris solum hominem uirtutẽ, & superna esse culturũ, ideo ipsum ea diligentia fabricauit. Vndè cum Mosem in utriusque mundi descriptione meritò prætulerimus, ipsum euestigio sequentes & nos operosiori diligẽtia humani mũdi artificium describemus: In quo arte quadam inextimabili, & sapientia incõprehensibili omnia glomerauit artifex, quæ in tam spatiosa machina distribuerat: ut omnium rerum uinculum factus, omniáque in unum conglomerans, sicut ab uno emanarunt ipsa omnia, ita ad idem in homine cõglobata per eũdem reducerentur. Quòd necesse est, si opus debet imitari artificẽ: qui sphæra quædã, & circulus est, ait Hermes. Paríque modo & fabrica eius est circulus: cuius extremum alterum est exemplar eius, uel idea in unica illa mente, uel uerbo residẽs, medium fabricata omnia, sed alterum extremum homo, qui & ultimo est ab artificè productus, & producenti simillimus: ut & in hoc locum habeat illud Origenis: quòd semper finis in rectè agentibus initiis consimilis est. Stabat igitur circulus rerum creatarum apertus, quousque homine cum uerbo unito, illa duo clauderẽtur extrema: Quod potißimè fecit ille, qui dixit: Ego sum α & ω. Et sicut Trinitas illa diuina una includitur essentia, sic tres isti mundi unico concluduntur circulo: De quo amplißimè Plato in Phædro, Et post eum Proculus in de uotis & precibus summatim tradit: Is enim ait: Circuli gyrum quẽdam creata efficiunt à Deo incipientia, & in ipsum desinentia Deum: Omnia enim in ipso manent, & ad eundem conuertuntur: quam conuersionem secundum perfectricem trinitatem habent. Hos trinos mundos Ioannes commemorat dicens: In mundo erat, & mundus per ipsum factus est, & mundus eum non cognouit: Vocat omnes mundos, ut idem omnium esse declaret: Omnia enim sunt, & esse habent communicatum ab illo, qui dixit: Qui est, misit me ad uos: Eos tamen distinguit: ut & differentiam inter eos esse demonstret: Alter tamen est alterius simulachrum: Mundus enim quem habitamus, simulachrum Dei cõtinet: & homo mundi, & archetypi habet imaginem: Hincque est homini cum utroque concordia. Sed incipiamus à conuenientia, quam habet per corpus cum fabrica ista mundana, ut à uisibilibus ad inuisibilia debito ordine conscendamus.

Galen.
Hermes
Orige.
Plato.
Procul.
Ioan.

Quòd homo imitetur mundum in figura circulari. Cap. II.

Extat sententia sapientum, quòd inferiora semper superiora æmulantur: adeo, ut si fieri posset, etiam supremi cõsequerentur perfectionem: sed cũ id fieri nequeat, alterum alterius typum prosequitur. Hinc metalla plantarũ, & plãta, Zoophyti, & hoc animalis, animal autem hominis, & homo Dei simulachrum habet: ut docent Platonici. Eodẽ Cursu (inquit Boëtius) tẽpus æuiternorũ mensuram, & illa Dei æternitatẽ, & totam simul plenitudinem imitatur: Quam cum æquare nõ poßint, ex to

Platon.
Boëtius

ta simul plenitudine in successionem, & illud ex immobilitate declinat ad motũ. Imitatur enim ignis hic elementaris phœbeam lucem, & *illã diuinam & inacces sibilem: Sed quanto Sol à luce suprema deficit, tanto hæc elementaris à solar i: si comparatio cum infinitis permittitur. Omnia igitur inferiora suprema imitantur, etiam summum opificem: qui meritò archetypus dicitur, quasi primus omnium typus, principatumque in omnibus tenens, imò omnium imaginum, quæ in inferioribus conspiciuntur idea existens, ea quæ magis ipsi accedunt, perfectius assimilat. Cum igitur Deus sit intelligibilis sphæra, & mũdus hic totum se præbeat in sphærica figura conspiciendum, homo etiam, qui inter Deum, mundumq; hunc medium tenet, eadem figura terminari necesse est: & imitari intellectualem illam sphæram in anima, sensibilem uerò in corpore: ut hæc præsens pictura docere potest: A cuius umbilico secundum aliquos, sed à pectine (ut uerius est) si circinus ducatur circulus ille perfectè cõducitur: Vndè tota corporis mensura à rotunditate prouenire, & ad ipsam tendere dignoscitur. Caput enim rotundum*

Lactant. *est, globo, & orbi simile, inquit Lactantius: Corpus quoque omne tornatile mensura proportionatissima: Nam ab extremitate lacerti uersus manum, ubi pulsus agitatur, ad pollicem in circulari mẽsura reperitur proportio dupla sesqualtera: A collo uerò ad tibias eadem proportio: Pollicis ad brachium prope spatulam tripla: Brachij pari modo ad pulpam coxæ tripla. Alia quoque multa de numeris, & proportionibus humani corporis prosequi possemus, tam patentibus, quàm occultis: sed timeo, ne dum de numeris disserimus, numerum, & mensuram excedamus: & tenues uires tanto oneri succumbant: cum ea lateant (harmonicè tamen conducta) in uenis, neruis, & interioribus*

Augusti. *uisceribus: quæ nullus aliquãdo reperit, inquit Aug. nec etiã crudelis diligẽtia anatomicorum: qui corpora mortuorum dilaniant, ut abdita cuncta rimentur: & inde, quomodo, & quibus locis curandum sit, addiscant: Completos tamen numeros, quibus coaptatio hæc harmonica, tanquam cuiusdam organi intrinsecus, atque extrinsecus totius corporis constat, nullus ualuit inuenire: quos forsitan nullus est ausus quærere. Extant tamen (ut prosequitur Augustinus, &*

Hippoc. Pythag. *docet Hippocrates, & Pythagorei) Vndè nos uel quædam (si nõ omnia) in hoc harmonnico opere saltem adumbrare possimus.*

De proportione mensurarum in homine. Cap. III.

CVm nihil temere, nihilque dissonum factum sit in homine, sed omnia his numeris conducta, ut seruent (inquit Damascenus) illius membra proportionem quandam ad inuicem, & ad mundi partes, sicut chordæ in cithara: Ideo etiam de cura summi Opificis circa consonantissimam dispositionem, & mensuras membrorum, ex multis pauca percurremus: In quibus omnis concentus, omnisque harmonia consummata uidebitur, cæteris omissis, quibus intermedia, tanquam interualla repleta perficiūtur: Totius enim corporis ad truncum est proportio sesquioctaua: A trunco uel thorace ad crura tota usque ad plantas, sesquitertia: Pectoris uerò à collo usque ad umbilicum, & ad lumbos uel aluum usque ad finem trunci dupla: Latitudo uerò iliorum ad coxæ latitudines sesqualtera: In quibus tonus, diatessarō, diapente, & diapason resultant. Est etiam capitis ad collum tripla, ubi est diapason simul & diapente: Et iterum capitis ad genu tripla: Eademque ad pernā, uel petasonem: Et sic omnia membra humani corporis mensuris exactissimis cōducta comprobantur, sicut Hippocrates Thessalum filium sapienter docet: Et Boëtius id lōgiori sermone disserit: Hoc quidē placuit Opifici per Mosem sub typo arcæ à Noë fabricatæ explicare: Ait etenim Trecētorum cubitorum erit longitudo arcæ, Quinquaginta cubitorum latitudo, & triginta altitudo: ut sit lōgitudinis ad latitudinem sexcupla proportio, ad altitudinem decupla: Quibus mensuris corporis nostri structura docetur: ut non modo mea sententia est, sed diui Augustini: Quem legens post mea inuenta gauisus sum testimonio, & fauore tanti uiri: sed (ut uerum fatear) dolui, quòd ante me inuenta mea aliquis dixerit. Extat itaque eadem proportio in arca illa, quæ & in humano corpore: Sed si etiam numerum coaptare desideramus, attendendum est ad mensuras: quibus nonnulli microcosmographi metiuntur ipsum humanū corpus: Diuidunt enim id per sex pedes, qui aliquantulum minorantur à communibus: & mensuram unius ex iis pedibus hexipedam uocant: & hanc partiuntur in gradus decem: undè ex sex hexipedis sexaginta gradus resultant: Gradum uerò quemlibet in decem, secundum aliquos: sed melius, ut alij dicunt, in quinque minuta: ut omnes gradus simul trecenta minuta reddant: quæ Moses cubitos uocat: Qui si communes intelligerentur, nec ad arcam, nec ad humanum opificium conuenire possent: Nam si ad arcam referantur, paruula fuisset ex communibus cubitis: qui sunt duorum duntaxat spithamarum, pedem habētes & dimidium, aut sex palmos. Ideo prudenter Augustinus, & Origenes (ut capax esset arca, ad omnium animalium genera capescenda) opinati sunt illos fuisse Geometricos: Geometricus enim sex communes capit: Et hoc nō ignorabat ille, qui instructus erat in omni sapientia Aegyptiorum, apud quos hæc doctrina uigebat quàm maximè. Si etiam ad opificium humani corporis hoc referre uoluerimus, huiusmodi mensura conuenire minimè potest. Conueniunt itaque minuta, & proportio ex

Damasc.

Hippoc.
Boëtius
Moses.

Augusti.

numero ipsorum resultans, quæ in huiusmodi à sapientioribus penditur. Est igitur corpus humanum in longitudine trecentorum minutorum, in latitudine quinquaginta, & triginta in altitudine: ut cum arca conueniat: Cuius corporis artificium summus curauit artifex potius, quàm arcæ, quæ ab arte naturam imitante constituẽda erat. Duas insuper fenestras commemorat, alteram desuper tãquam spiraculum ad aërem, cæteráque necessaria capescenda: Alteram uerò deorsum ad euacuãda superflua. Et quid aptius corpori humano dici potest, cui est fenestra superior, multiplex tamen, qua & necessaria pro sustentando corpore, & lucem pro eo conducendo suscipimus? Sed hæc cubito dicitur consummata, modica quidem mensura, cum paruum sit os in comparatione cæterorum animantium. Ostij autem inferioris nec mensuram, nec officium ob honestatem describit: sed ex fenestra dimissum coruum immundum, atque columbam mundissimam commemorat: & quòd coruus fœtentia petierit, columba uerò cum oliua signo pacis reuersa sit. Clarum est harum auium mysterium: Nam ex superiori fenestra nostra, ore uidelicet, exeunt mũda, & immunda quãplurima. De immundis cœlestis doctor aperto sermone loquitur dicens: Quæ de ore exeũt, à corde procedunt, & coinquinant hominem, cogitationes malæ uidelicet, homicidia, adulteria, fornicationes, furta, falsa testimonia, blasphemiæ, & huiusmodi ritè per coruum significata, qui semper immundis delectatur, uoce, & prognosticatione infaustus. Exeunt quoque ex eadem fenestra laudes, hymni, orationes, confeßiones, instructiones, & uerba bona multigena per columbã simplicißimam quamoptimè descripta: Et hæc pacis signum reportat ad arcam: quia bona uerba (inquit Sapiens) amicos multiplicant, diuinos uidelicet, angelicos, & humanos. Et quàm sibi grata sit laus, in psalmo Deus declarat dicens: Sacrificium laudis honorificabit me: & illic iter, quo ostendam illi salutare Dei, & pacem, unionemque cum ipso.

CHRISTVS. Sapien. Psalm.

Consonantia membrorum, & lineamentorum eius ad inuicem. Cap. IIII.

Et nisi, uel nimia curiositate accusari dubitaremus (quod tamen solummodo à uulgaribus contingeret) accederemus & ad ipsa lineamenta faciei, & manuum: Quæ omnia sagacißimus artifex nõ casu in tam eleganti corpore euenire permittit, sed accurato sigillo, sicut animam, & corpus format: parique modo & omnia, quæ adiacent corpori consignat, & imprimit: ut eo artificio, quo per corporis & animæ partes ordinatißimas machinam hanc cum archetypo repræsentat: artem etiam, magisterium, & secretißimam compaginem, dispositionemque animalis humani resignaret tanto secretiori indicio, quanto & ipsa, quæ indicat, sunt obscuriori uelo reclusa. Hinc multi in metoposcorum prognosticationibus errores, & plures in chiromantia: quia sunt in manibus inferiora, & debiliora signa. Nec existimet quispiam hæc ad uitia, uirtutesque conducere: quia talia nihil penitus ope-

rantur, ſed uim, diſpoſitioneſque naturæ indicant, bonas utique omnes, dummodo dux totius corporis animus eas in bonum ſua prudentia dirigat. Et cum ſuo homo ducatur arbitrio, hinc ſecundo errant prognoſticantes, ſi uolunt ultra naturæ diſpoſitionem mores quoque ipſos, & effectus auſpicari. Quod in Zopyri iudicio comprobatum fuiſſe, in ſcholis, & in triuiis iam inoleuit: Qui cum ex forma Socratem non ad uitia (ut uulgò dicitur) ſed ad Venereum opus propagationi neceſſarium, & hinc illis uitiis, quæ inde ex malo regimine oriri ſolent, inquinatum iudicaret, & ideo irrideretur à Socraticis diſcipulis, quia huiuſmodi uitia in præceptore non cognoſcerent, compreſſit eos Socrates dicens: Ne irrideatis hominem: Talis quippe eſſem, qualem me Zopyrus adiudicauit, niſi ratione, & philoſophiæ præceptis naturam ſuperaſſem: ſed melius dixiſſet, in bonum direxiſſem. Quo forſitan ſenſu eſt illud Saluatoris: Nolite iudicare ſecundum faciem. Nec omnino aſpernēda eſt huiuſmodi doctrina, quæ non ex ſuperſtitione, ſed ex partium omnium harmonica correſpondētia procedit. Hinc quoque accuratiſſimam artificis diligentiam admirari, & laudare cogimur: qui etiam corporis huius corruptibilis lineamenta, & colores tanto artificio, tantóque ſacramento cōduxit. Hinc grauiſſimi iudicij uiri, ſe eiuſmodi doctrinæ dediderunt. Ariſtoteles Peripateticorum dux, & naturæ ſolertiſſimus indagator in tractatu particulari, & ad Alexandrum, & in primo de partibus animaliū, multa de huiuſmodi conſcripſit. Aedidit quoque Conſtantinus Aphricanus de hac re uolumen egregium. Raſis in ſecundo ad Almanſorem. Scripſit Galenus, Auicenà, Albertus magnus, Michaël, Scotus, Conciliator, & multi noſtri temporis uiri non infimi. Pythagoras quoque (ut ad antiquos, & grauiſſimos uiros redeamus) adoleſcentes, qui ſeſe ad eius diſciplinam ſuſcipiendam offerebant proſpiciens, φύσι ογνωμόνημα, id eſt mores, naturaſque eorū coniectatione quadam ex oris, & uultus ingenio, déque totius corporis filo, atque habitu ſciſcitabatur: Et quem idoneum iudicabat, in diſciplinam recipi iubebat. Hoc & à Pharaote Indorum rege celebratum fuit: qui iuuenes ad philoſophiam admittendos, ex quibus parentibus progeniti forent, quibus moribus imbuti, quo pudore, & affectu referti, examinari ſuadebat. Ideo cum Apollonio loquens ſubintulit: Oculi nanque mores hominum plæroſque indicant. Multa quoque in ſuperciliis, genis, totóque uultu poſita ſunt: ex quibus ſapientes, & natura periti homines imagines, tanquam in ſpeculo aſpicientes, quæ mens illis ſit, quodq́; ingenium contemplantur. Lucius enim Sylla, & Cæſar dictator (ut Horatius canit, & Liuius narrat) hoc iudicio mores aduerſariorum ſub uulpe latentes ſæpius coniectabāt. Nec ab re Plautus in Comœdiis lenones, & facinoroſos: & Martialis Zoilum peſſimum ex mendoſa phyſiognomia deſcribunt. Et Satyricus ille Aquinàs de plebeia muliere ait: Frontemq́;, manumq́; Præbebat uati. Sed ne credatur hoc alienum à debita pietate, adducamus Iob Dei teſtimonio comprobatum, qui ait: In manibus hominum ſignat, ut nouerint ſinguli opera ſua: Quamuis

Zopy. Socrates CHRISTVS. Ariſtote. Cōſtant. Raſis Galen. Auicenà. Alber.m. Micha. Scotus. Cōcilia. Pythag. Pharao. Lu.Sy. Cæſar. Horat. Liuius. Plautus Martia. Iuuena. Iob

doctores noſtri magis ad animos moribus inſtruendos, quàm ad naturæ, & opificis ſacramenta attendentes in alio ſenſu interpretati ſint. Triuiale eſt etiam apud phyſicos iudicium de complexione, & ꝓprietate naturæ per colores. Terreus enim color ex frigido, ſiccoque conductus atram bilem Saturniamq́ue naturam pollicetur. Cæruleus uerò, aut ad albedinem tendens pituitam ſignificat:
Auice. Nam frigus (teſte Auicena) albefacit materiam humidam, ſiccamque denigrat. Subrubeus autẽ color, ueluti ſpiſſus aër ex radiis phœbeis rubens ſanguinẽ indicat: ſed igneus tanq̃ flãma excãdeſcens, choleram: Quæ quãuis ſit ex acutiſſima uirtute actiua aliis prædominans, facilè tamen ex eius ſubtilitate eſt alteri commixtibilis, ſanguini maximè, & atræ bili. Vndè ſi cum ſanguine ſuperabũdante miſceatur, rubore uiget: Si uerò cholera ſuperabũdat, ſubruffum efficit: Si autem æquali mixtione, ruffum: ſed ſi cholera eſt aduſta cum ſanguine canopum reddit, rubicundum prædominante ſanguine, & ſubrubicundum præualente cholera. Si autem bilis cũ atra bili miſceatur, nigredine tingit: ſi cum atra bili, & flegmate æquali mixtione, erit color canopus: Superabundante flegmate, luteus: uincente uerò atra bili glaucus: Si autem cum flegmate miſceatur æquali portione, color erit citrinus: Si per ſuperabũdantiam alterius, pallidus aut ſubpallidus: Hinc dicitur cholera rubea, citrina, uitellina, nigra, & huiuſmodi. Ex actibus quoq;, & operationibus coniectatur hominis natura: Tardus enim motus, & ſolidus atram bilem terream ſignat: Pauor & inertia, remiſſumq́ue opus flegma: Alacritas, & amicabiles mores ſanguinem: Impetus acutus, igneáq; uis cholerã. Multa quoq; huiuſce generis ab inſtructis in naturæ opificio tradũtur: ſed hæc pauca tetigimus, ut innueremus quanto ordine, quantaque correſpondẽtia conſtruxerit ſummus opifex hoc tabernaculum, & corticem ueri hominis in eo habitantis: ut inde ſubleuemur ad contemplandam conſonantiam ipſius melioris hominis, quam intrinſecus habet, & cum archetypo: ſicut exterior figura cum ipſo homine interiori.

Quòd omnia includantur in homine, ſermo generalis. Cap. V.

Moſes. QVanta plenitudine, quantáque cõcordia omnia in hoc homine ab artifice ſummo fuerint concluſa, Moſes noſter integerrimus philoſophus unico, & myſterioſo uerbo innuit dicens: Formauit Dominus Deus hominem puluerem de terra: & inſpirauit in faciẽ eius, aut in nares eius ſpiraculum uitarum. Vtrumq́ue extremum rerum omniũ tangit, ut intermedia quæque, quæ inter illa extrema continentur, incluſa quoque intelligantur in homine: in cuius opificio ſummum, & infimum cõciliata deſcribit: Infimum enim & præ omnibus minoratum eſt terræ elementum: Supremum uerò ille, qui ait: Ego ſum uita, in omnia uidelicet uitæ radios diffundens.
CHRISTVS. Et ut omnes uitæ gradus in homine concluſos declararet Moſes, non ab re dixit ſpiraculum uitarũ: quia omnibus uitæ gradibus uiuit hic homo. Ambo igitur extrema, & medium conueniſſe innuit in homine: dum terram, puluerẽ, & ſpira-

culum uitarum in eo conuenisse dicit. Et sicut in maiori mundo diuina uniuntur cum terrenis influendo per cœlos, & illa econuerso suscipiendo per eosdem cœlos, qui naturam sapiunt utriusque extremi: sic diuinum illud homini communicatum per cœleste quoddam signatum per puluerē secreto indicio, ut & nomen hominis primo expressum indicat, quod est אדם. Vbi א, diuinitatem ד, cœlestem naturam ם, uerò corporeū corruptibile apud peritos importat. Est itaque in homine corruptibile, celeste, & diuinum, aut uitale omnigenū. Viuit enim homo elementorū, & lapidū uita: quibus essendi, augendi, & alterabilitatis uigor continuè subministratur. Viuit cum metallis superiori uita: quæ spiritū quendam occultissimum habent: ideo aut nunquam, aut quàm rarissimè ab artificibus inuentus, quāuis multa sit diligentia perquisitus. Viuit cum plantis uegetatiua uita, cū animalibus motiua, cū mentibus separatis rationali, aut intellectiua, cū Deo uerò diuina & æterna: de qua Ioannes: Vita erat lux hominum. Et iterum: Sūma Veritas: Veni, ut uitam habeant: & abundantius habeant. Meritò igitur dicitur insufflatū, in hūc hominem spiraculum uitarū, omnigenū uidelicet, Et quod Moses per duo extrema, & medium occultè innuit, Salomon, siue Philon aperto sermone exprimit dicens: Eduxit Deus hominē de limo terræ, aut puluerem de terra: & dedit ei uirtutē continendi omnia: Cui adstipulatur Trismegistus: qui interrogatus à filio de hominis generatione respondit: Homo est quoddam omne, & quoddam totum in omni, id est in Deo, qui omnia uirtute constat, non quidē cōpositione: homo autē cōpositione constans est ex omnibus rerum potestatibus. Augustinus autē nedum in toto homine, sed in anima tantummodo hanc omnimodam rerum continentiam contēplabatur: Ad totius (inquit) sapientiæ similitudinem facta anima omnium rerum in se gerit imaginem, unde à philosopho diffinita est omniū rerū similitudo: Habet enim in se uires, quibus omnia comprehēdit, omnia inuestigat, omnibusq; similis existit: Cum enim sit una, similis est terræ per sensum, aquæ per imaginationē, Aëri per rationē, firmamento per intellectū, Cœlorū cœlo p intelligentiā. Et sicut Deus est omnibus captibilis, & participabilis: sic anima est omnium capax. Sed ad hominem ipsum reuertamur: qui omnia nedū similitudine, sed uirtute, & actu tanta dignitate, & cōsonātia cōtinet: ut meritò Boëtius priscos illos patres imitatus uocet ipsum secūdū musicæ genus sic differēdo de eo: uiuacitas illa rationis incorporea quadā coaptatione misceatur: & ueluti grauiū, leuiumq; uocū in unā cōsonantiā est efficiēs tēperatio. Sed hanc Mercurius uocat harmoniā superiorē, ad eā uidelicet, quæ corporis, aut corporei mundi est. Illam Zoroastres (forsitā in solitudine, quā bisdenis annis incoluit) ritè persensit: ut diceret: Exultat homo ob harmoniam, in qua mortale corpus existit, simul uidelicet cum anima temperatum. De quo (ut Origeni placet) ~~meminit~~ Moses, cum ait: Masculum, & fœminam creauit eos, diuinum uidelicet illud per masculum intelligens, & per fœminā corpus hoc animale: quod spiritui & diuino illi subiiciatur: ut ipso incubante, concipiat, & pariat tantæ cō

Ioan. CHRISTVS. Salomon Philon. Trism. Augusti. Philoso. Boëtius Mercur. Zoroa. Orige.

post accipi allegoricé.

sonantia, quòd non solum homo opus Dei, sed & opus ipsius hominis reddatur harmonicum & consonantissimum: Quam utriusque consonantiam suo loco reseruantes, prosequemur eam, quam ex partibus omnibus maioris mundi, quibus homo componitur, resultare non ambigimus.

Quanta elegantia elementa in hoc homine reperiantur. Cap. VI.

HOmo perfectissimum, absolutissimumque Dei opus, omniũ quoque Dominus, ea quæ ad ipsius compositionem conueniunt, tanquam electas pro Domino portiones perfectiori condimento, suauiorique consonantia continet, quàm ea, quæ in eius mancipiis concluduntur. Hinc elementa, cæteráque omnia hominem componentia, in eo tanquam in capite sublimiori quadam dignitate conspiciuntur. Elementa igitur, & si in omnibus crassioribus rebus comperiuntur consonantia, in homine tamẽ tanto maiori, quanto ipse est meliori uita donatus: Est nanque (ut diximus) solus ex cunctis animantibus cœlestis, diuinæq; uitæ particeps: Ideo elementa, cæteráq; omnia in supremo hoc opificio supremam quandam sortem prosequuntur. Non est mirum igitur, si ultra communem consonantiam, quam habent portiones, & qualitates corporeæ ad inuicem, & in aliis compositis, nescio quæ alia modulatio in huius hominis complexione proportionata, coloribus, figuris, & lineamentis bene conductis persentitur: Quæ clarius à cordatis uiris, & expertis dignoscitur longè gratior, quàm uocis harmonia hauriatur ab auribus etiam bene iudicantibus. Et cum de proportione elementorum, & eorum qualitatum superius tetigerimus, nunc illis omissis eam, quam tenent in homine bene conducto, percurremus: Cui, ut sit bene compositus, hæc complexionum & humorum pondera consignarunt, Sanguini octo, Pituitæ quatuor, bili duo: atræ bili unum, ut ubique sit proportio dupla: sed primi ad tertiã quadrupla, ad ultimũ uerò octupla: Quã-
Appoñ. Alc. Ap *uis Aponensis Aphrodiseum imitatus aliter has proportiones assignet, triplam uidelicet supertripartientẽ quartam, duplam superbipartientem tertias, & sesqualteram: qualis est proportio quindecim ad quatuor, uel triginta ad octo, & 8. ad 3, & 3. ad 2. Sed nescio qua ratione munitus id fecerit, cũ antiqui, &*
Procul. *peritissimi in negotio harmonico nunquam admiserint harmoniam (teste Proculo) ex superpartientibus proportionibus resultare. Corpus uerò, eiusque humores consonantissimi sunt, à quorum conuenientia, si unus quidem discrepet, totum*
Hippo. Galen. Haliab. Auicena. *distemperatur corpus: ut ex Hippocrate, Galeno, & Haliabbate ultra Auicenam plenissimè discere possumus, si legere uoluerimus, quæ primus in de natura hominis, secundus in primo de complexionibus, ultimus uerò in primo theoricæ scripserit.*
Pythag. *Pythagoras quoque formari hominem docuit concretione, & cõpagine humorum intra dies quadraginta, iuxta uerò rationem harmoniæ intra septem, aut nouem, uel decem (ut plurimum) menses consummatum, atque perfectum infantem gigni.*

Quæ in ipso homine elementis respondeant. Cap. VII.

CVm elementis ultra eorum portiones, quæ sunt in corpore, uiuaciores hominis partes (inquit Aug.) cõueniũt, sensus, uidelicet exteriores. Oculus enim (quia luce mediante uidet) igni respondet: & absq; igne, & luce nequaq̃ percipit. Aures cum aëre conueniũt, quo sonus reboat: aut ipso percusso sonus efficitur. Olfactus autem, & gustus cũ aqua, in qua residet sapor, & odor: Sed olfactus in istis exhalationibus humidis, quibus crassatur hoc spatium, per quod conuolant aues: gustus uerò in istis fluxilibus, & corpulentioribus humoribus: Tactus autẽ terram & crassiorem materiam sibi asciscit: A quo Franciscus acutus nimis declinans dicit Augustinum loquutum fuisse ad aliorum mentẽ de aqueo ipsius gustus obiecto, nihilominus prosequendo, rationem reddit Aug. cur gustus aquæ cõueniat: ait enim: Quæcunq; in ore sapiunt, ipsius oris humore cõmiscentur, ut sapiant, etiã si arida, cũ acciperẽtur, fuisse uideãtur. Qui tamẽ sensus omnes ꝑcipiunt ui quadam ignea, qua anima, cui sentiẽdi uis est, motum incohat in omnibus sensibus, sed non eadẽ serie: In uisu enim represso colore usq; ad eius lucẽ: In auditu, usq; ad liqdiorẽ aërẽ ignis calore suo penetrat: In olfactu, trãsit aërẽ purũ usq; ad humidam exhalationẽ perueniẽs, undè crassior hæc aura subsistit: Sed in gustu, transit, & peruenit usq; ad humorem corpulentiorem: Quo etiam penetrato, atque traiecto cum ad terream grauitatem peruenerit, tactum ultimum sensum agit.

Augusti.

Franc. de Ma.

Ex compositis cum quibus lapides conueniant. Cap. VIII.

POst elementa prima, ex quibus omnia componuntur, mixta succedunt: quæ quamuis ex omnibus elementis commisceantur, alicuius tamen naturam unumquodque imitatur. Lapides enim terream proprietatem sapiunt: quamuis Albertus Auicenæ testimonio suffultus quid aquei, quo componi, & conglutinari possint, eis attribuerit: ne uincẽs siccitas coagulari non permittat: uincit tamẽ terrea uis. Et cum mẽbra, & partes hominis ordinem sequantur mundani corporis, lapidum locum in homine ossa posident: Nam & ipsi ossa mundani corporis ab Empedocle dicebantur: Quem æmulatus poëta decantat.

Albertus Auicena

Emped.

Magna parens terra est, lapides in corpore terræ
Ossa reor dici, iacere hos post terga iubemur.

Qui lapides & ipsi uiuunt in hoc mundano corpore, sicut ossa in humano: Vndè & priscorũ nõnulli dixere lapidibus inesse animas: quæ uenenũ fugarẽt, phãtasmata pellerẽt, ferrum, & paleam traherent, fortitudinẽ præstarent, & audaciam, cæteráq; id genus operarentur: quæ magis ad uitam, q̃ ad qualitates spectant. Obuiat nihilominus Alber. cum (iudicio suo) primum animæ opus sit uiuens, tum quia porositate carẽt, qua uita penetrat: tum etiam, quia anima multa operatur: lapides autem tantummodo unũ habẽt effectum. Sed rationes istæ de uita superiori concludunt, de inferiori uerò nequaquã: Alio enim gradu uitæ an-

Albertus.

gelicæ mẽtes uiuũt:alio homines:alio plãtæ:alio metalla:alio lapides. Horũ enim uita unã tãtũ operationẽ habet:ſuprema autẽ anima omniũ inferiorũ opationibus præeſt. Viuit nãq; lapis,& unius generis tãtũmodo opatur effectũ,attrahẽdo,uel pellẽdo,aut lætificando,& huiuſmodi: Viuit planta,uegetat,& cibat:animal ultra hæc mouetur, & ſentit: Homo uerò ſuperaddit ratiocinationẽ, atq; diſcurſum. Viuit utiq; lapis:undè & uiuens dicitur,creſcitq́;,& compaginatur cum alio lapide,aut cum oſtreis,uitro,uel huiuſmodi: Viuumq; eſt opus eius,augmentum uidelicet, attractio,uel expulſio,& quodcunque illud ſit. Viuunt & oſſa in humano corpore: quæ creſcunt,motui ſeruiunt, & medulla eorum eiſdem uitam, & fomentum præbet. Nec poroſitas exquiritur, ubi non eſt uegetatio, & motus: poſſet tamen poroſitas comprobari in lapidibus: ut in aliquibus patet penetratio aquæ,& olei, & ſudor multoties:niſi dicatur, quòd ille producitur ex aëre adiacenti reſoluto:ſed hæc non ſunt præſentis ſpeculationis. Ad-

Dauid ſunt etiam oſſa melioris hominis, de quibus Regius propheta: Exultabunt omnia oſſa mea. Et iterum: Conturbata ſunt omnia oſſa mea. Rurſumque: Aruerunt oſſa mea, quia oblitus ſum comedere panem meum: Panem utique cœleſtẽ, & angelis communem,quo paſcitur melior homo in ſuperna curia: de quo ſum-

CHRISTVS. ma Veritas ait: Vt edatis, & bibatis ſuper menſam meam in regno meo.

Quibus reſpondeant metalla. Cap. VIII.

HVmores ſuccedũt,q̃ quãuis diuerſam imitẽtur naturã elemẽtorũ,aquei tamẽ omnes ſunt:ſicut & metalla cõmuni natura aquã ſapiũt: Virtutẽ tamẽ quodlibet habet cũ aliquo elemẽto,& aliquo planeta cõueniẽtẽ:in quibus reſidet potior uita,quã in oſsibus, & lapidibus. Generantur itaq; humores, & habitant in humano corpore, ueluti metalla in terra tãquã in uiſceribus

Her. Eu. mũdani corporis. Hinc Her. Euates Arabũ rex uocat ipſam genitricẽ metallo-

Ptolm. rũ:quæ tanquã mater in uẽtre geſtat:nutriũturq́; (ut Ptole. placet) ex radiorũ

Auicenna. omniũ ſtellarũ cõcurſu,aut(phyſicas rationes ſi ſequamur cũ Auic.)per uirtutem mineralẽ,aut per uim cõmunẽ: ut idẽ Hermes opinabatur: Quã uim ultra phyſicas metas tranſcẽdens in Marte collocabat, Vel generantur p calidũ, uſti

Emped. uum,ut Emped. uoluit:uel per calorẽ igneum exiſtentẽ in mõtibus, ſicuti aſſeue-

Abuba. rat Abubacher:aut per uirtutẽ naturalem lapidis formatiuam,ut tenet Alber-

Albertus tus. Ad humorum quoque productionem interuenit ſtellarum concurſatio,uirtus generatiua, planetæ alicuius ſupereminens uis, calor naturalis, quo decoquantur,& purificentur, formáque eorum particularis. Eſt in metallis (ut diximus) uita imperfecta: eſt etiam in humoribus uita, qua cum toto corpore uniantur: & præſeruati à putredine diuerſis ipſius corporis operationibus inſeruiant: Reſidetque uitæ uigor magis in bili,& ſanguine: In hoc,ut per ipſum traducatur eadẽ uita ad omnes corporis partes: In illa uerò, ut uiuacius operetur: Et uſq; adeo ſanguini uitã ineſſe opinati ſunt nõnulli: ut ſedẽ ipſius uitæ ſanguinem adiudicauerint:ſicut & ſacræ literæ docent, dicente Moſe, uice tamen

Dei, in Leuitico: In ſanguine animalis eſt anima eius. Ex ipſo etiam bene deco- Leuiti.
cto ſemen efficitur, ex quo uiuens, & animal generatur. Et ſpiritum, tanquam
uitæ uehiculum Triſmegiſtus in ſanguine collocat: quo abeunte, ſanguis, ueluti Triſmeg.
eius uehiculum, aut abit cum ipſo: aut triſtans, & dolens de priuata ipſi propinqua uita congelatur. Sunt etiam in homine metalla illa ſuperiora, de quibus
in plæriſque locis meminerunt eloquia ſacra: Eſt enim aurum, de quo ſuperna CHRISTVS.
ueritas, & reparator interioris hominis, ubi iſta reſident, ait: Suadeo tibi emere à me aurum ignitum: ut locuples fias. Et hoc eſt aurum, quod offerri iuſſum
eſt in conſtructionem tabernaculi, hominis expreſſiſſimi typi. Iuſſum eſt quoque
offerri argentum cum ære, hyacintho, pellibus uariis, lignis Thymiamate, &
gemmis: Quod argentum aliquando uertitur in ſcoriam, ut in Iſaia conqueritur Iſaias
Dominus: quia ſapientia, & doctrina uiri, (etiam diuinorum eloquiorum, quæ
argentum purgatum terræ, purgatum ſeptuplum in Pſalmo dicuntur) multoties deprauantur: quando uidelicet cum mala uita, uel errore aliquo miſcentur: Pſalm.
Sed hoc ſæpius purgatur, fauente ſummo Artifice, de quo Malachias ait: Sedebit conflans, & emundans argentum, & purgabit filios Leui: qui præcipuè purgati eſſe debent in auro charitatis, & argento ſapientiæ. Sed ſuper omnes expurgati debent eſſe ſacerdotes, quibus in lege iuſſum fuit portare ואת התמים Malac.
האורים id eſt urim ue tumim: ubi noſtra traductio habet doctrinam, & ueritatem: Sed melius diceretur illuſtrationes, ſcilicet ueritatis, & perfectiones, omnimodas uidelicet. Et iſti dicuntur ab Apoſtolo ædificare ſupra fundamentum, Paulus
quod Chriſtus eſt, aurum, & argentum. Ab argento itaque, ſi bene ædificare
uolumus, ammoueri debet omne erroneum, & humanam ſapiēs pompam, falſaque adinuentio, & uitæ coinquinamentum: & tunc ſequetur, quod Salomō ait:
Aufer rubiginem de argento, & egredietur uas puriſſimum. Sunt quoque in homine æs, ſtānum, cuprum, ferrum, & plumbum ex eadem quippe materia progenita: Deficit autem eis digeſtio decoctio, fixio, puritas pondus, uel aliquod
illorum, undè decidūt à perfectione auri, uel argenti. Sed ſi digeratur materia,
decoquatur, fixetur, & ad puritatem, pondúſque conueniens deducatur: tunc
aurum, atque argentum dignum regia efficietur præſentia, ut de domo Iſraël,
& conſequenter de omnibus ouibus, quæ perierant illius domus, per Ezechielē Ezechiel.
efficere permittit ſummus faber dicens: Verſa eſt mihi in ſcoriā domus Iſraël:
Omnes iſti æs, ſtannum, ferrum, & plumbum in medio fornacis ſcoria argenti
facti ſunt, propterea hæc dicit Dominus: Eo ꝙ uerſi eſtis omnes in ſcoriam, ideo
colligam uos in medio Ieruſalem, ſicut coadunatur argentū, æs, ſtannum, ferrū,
& plumbū in colatorio uaſe, ut cōflato igne liquefiant, illo uidelicet igne, de quo
idem Faber ait: Ignem ueni mittere in terrā: Quo miſſo dicato ſibi quinquageſimo die factum eſt (ait Lucas) illis conflatis omnibus cor unum, & anima una. Lucas
Tunc illud Iſaiæ uaticinium impletum eſt, quo dicitur: Auferam omne ſtannum tuum: & iterum in ſequentibus. Pro ære adducā aurum, pro ferro argētū Iſaias

& pro lignis æs, & pro lapidibus ferrum. Sed hac nostra tempestate (heu dolendum) Ieremiæ uaticinium tragica uoce proclamandum esset, quo dicitur: Aes & ferrum uniuersi, corrupti sunt, & defecit sufflatorium: In igne consumptum est plumbum: frustra conflauit conflator: malitiæ enim horum non deficiunt: Argentum abominabile uocate hos, scilicet proteruos: Nam Dominus abominatus est eos: Qui nisi citò succurrat, breui omnes abominatione ꝑpetua digni reddentur, sicut de Babyloniis scripsit Ioannes in sua Apocalypsi. Et de aliis Isaias, & Ezechiel: Vndè conflator exorandus est, ut conflet, & expurget, & restituat contaminatos ad puritatem priscorum: qui fuerunt tempore magni expurgamenti.

Ierem.

Ioan. Isaias Ezechi.

Quibus concinant quædam mixta mineralia mirando artificio. Cap. X.

VLtra humores sunt intestina eorum uasa, quæ medium inter ossa carnésque tenent: Quem locũ in magno mundo marchesita, & alumen possident: quæ (ut Albertus docet) inter lapides, & metalla media sunt. Duriora quoque intestina carnibus sunt, ossibus uerò molliora, minúsq; sentiũt, & uiuũt, quàm caro, magis autẽ quàm ossa: Vndè media comprobantur inter utraq;: Corruptioni uerò magis sunt obnoxia quàm caro ex materia, quam continent, corrumpente. Sed in meliori homine uasa humorum, id est uerorum influxuum sunt potentiæ, & uires naturales eosdẽ suscipiẽtes, intellectiua uidelicet uis, uoluntas, irascibilis, & cõcupiscibilis: quæ omnes influxus collustratiuos inflammantes, & ad opus conducendum amore, uel impetu suscipiunt: Quæ medium inter naturalem uitam, & diuinas uirtutes, quibus ipsi Deo assimilamur, tenent: sicut media illa existunt inter lapides & metalla, & intestina inter carnem & ossa. Sed sunt corruptioni obnoxiæ potentiæ istæ, & tantæ peruersioni, ut etiam dicantur ablatæ, sicut mysticæ in Machabeorum uolumine scribitur: ꝙ Antiochus uidelicet asportauit à templo magno Dei non solum aurum: argentum, & omnes lapides pretiosos, sed etiam altare aureum, candelabrum luminis, & uniuersa uasa. Et quid per altare aureum asportatum ab Antiocho diabolum, & peccatum figurante intelligitur, nisi uoluntas, in qua aurea charitas residet? Et quid per candelabrum luminis, nisi intellectus designatur, in quo splendet omne lumen interioris hominis tã naturale, quàm diuinũ? Sed per cætera uasa cæteræ intelliguntur potentiæ suscipientes, & operantes: Quas particularius exprimendo subinfert: quòd abstulit etiam mortariola, & uasa concupiscibilia: Quorum hæc, citra omne uelamen, concupiscibilem uirtutem indicant: Verum mortariola, quibus conteruntur dura, uim irascibilem innuunt: qua contra uitia, & seipsum peccantem iratus homo duros affectus, duráque opera, & obliqua in puluerem redigit: Quod alumen, & huiusmodi efficiunt mordentia, & corrodentia carnem superfluam, & contaminatam: quæ malam operationem, & malos, corruptósq; fructus significãt. Auferũtur autẽ huiusmodi uasa, & potẽtiæ, aut

Albertus

uires: quãdo exercentur in alios uſus, quàm in eos, quibus ſunt deputatæ: ſicut in alio typo habemus de uaſis aſportatis ab Ieruſalem in Babylonẽ: quibus Babylonius rex abutens in laſciuiis ſenſit manum Domini cõtra ipſum ſcribentẽ ſententiam in pariete: ut in Daniele legimus enarrante, & interpretante. Daniel

Cum quibus plantæ uireſcant, & uegetentur. Cap. XI.

POſt metalla primarium genus eſt plãtarum: Quarum uirtus in carne, & ſanguine cum ſpiritibus uitalibus illac tranſmeantibus in hoc paruo mundo ſatis clare conſpicitur. Eſt enim planta uegetans natura ſuaipſius (mediante ſpiritu uitali) altrix & creſcẽs. Eſt quoque in carne uegetatiua uirtus præbens alimentum, & augmentum manifeſtum, in quorum utroque deperditum facillimè reparatur: Inciſa nanque planta iterum pullulat, etiam duriuſculus cortex: Sic caro, cutiſque ſecta iterum creſcit quamuis ſæpe & cutis in carne, & cortex in planta cum æterno uibice: Viuitque utraque ſpiritu quodam ſecretiſſimò: ſed hoc planta creſcit, & effectus uarios inducit in folia, fructus, aut radicem eius comedentem: Caro autem non tantum creſcit, ſed multiplici agitatur motu, dilatando, reſtringendo, & ſecundum locum mouendo, pro diuerſitate muſculorum in ipſa exiſtentium. Et ſi carnes non creſcunt in iam adultis, deductiſque ad terminum augmenti, nutriuntur tamen continuè, ut Galenus, Auicena, Albertus, & alij diffuſe pertractant. Adſunt itaque in homine uires plantarum nedum terreſtrium, ſed excelſarum. De terreſtribus ſenſitiuus doctor Ariſtoteles in ſermone de anima loquens dicit: ꝙ homo eſt arbor inuerſa capillos capitis, tanquam radices in ſuperiorem partem protendens, & per os in ſupernis exiſtens nutrimentum capit, ſicut planta radices in terram, & deorſum extendit, infernéque nutritur. Et de cœleſtibus arboribus cœleſtis doctor, poſtquam de pane, uino, & oleo cœleſti decantauit, ſubinfert: Saturabuntur ligna Adonai, pro quo nos habemus ligna campi, & cedri Libani, quas plantauit. Plantat enim has arbores ille, de quo dicitur: omnis plantatio, quam non plantauit Pater meus cœleſtis, eradicabitur. De qua plantatione Moſes antea ſcripſerat dicens: Plantauit Dominus Deus paradiſum uoluptatis à principio, quod in Hebræo habetur מִקֶּדֶם id eſt michedem: Et ſi bene perpendatur uis & myſterium huius uocabuli chedem Patrem ſignificare uidebitur, qui eſt principium, fons, & radix omnium plantarum. Plantatus eſt itaque homo in horto uoluptatis per radices, capillorũ: de quibus dicitur in Cãticis: Comæ capitis tui, ſicut purpura regis iuncta canalibus: illis uidelicet ſupnis, per quos fluũt omnia chariſmata à fonte omniũ bonorũ: Et huiuſmodi arbores plantatæ ſecus decurſus aquarum, fructum dant in tempore ſuo: & folium earum non defluet: & omnia, quæcunque faciunt, proſperabuntur: Nam tunc arbor eſt bona: Si autem ſeiuncta à canalibus illis ſupernis, in terrenis, & inferioribus radices figit, tunc eſt arbor mala: de qua ſumma Veritas ait: Non poteſt arbor mala bonos fructus facere: ſicut nec arbor bona malos fructus red

Gale. Auicena Albertus Ariſtot. Dauid CHRISTVS. Moſes. Cãtico. Pſalm. CHRISTVS.

dere. Et illa, quæ bonos fructus producit, firmatis radicibus in plantatore tandem mediantibus fructibus, & uirtute plantatoris ipsius, cum eodem unitatem
Idem. *cōsequetur, iuxta mediatoris intercessionem, qua dixit:* Rogo Pater, *ut sicut ego & tu unum sumus, ita & isti unum sint in, radicati uidelicet, conclusi, & conglutinati, reuersique ad eundem, à quo processerunt.*

Animales conditiones in homine uiuere omnibus patet. Cap. XII.

Q*Væcunque ad animalia pertinent, si in homine contineantur, quia manifesta sunt, breuius quàm materia exquireret, percurremus: Sentit enim homo, mouetur, imaginatur, timet, dolet, concupiscit, odit, comedit, digerit, expurgat, mingit, dormit, suspirat, clamat, ululat, cantat, garrit, ambulat, saltat, natat, fert onera, trahit, diuersissimisque cibis pascitur, herbis, fructibus, carnibus, piscibus, radicibus, pane, uino, & aqua: Insuper omnigenos mores, & effectus uarios facit diuersissimorum animalium.*
Peripate. *Hinc naturas eorum potestate (ut dicunt* Peripatetici*) aut uirtute (ut nouitiores asserunt) continere uidetur:* Ideo
Aristote. *Aristoteles in suo de physiognomia mores hominum diiudicat ex figurarum, & partium conuenientia cum animalibus.*
Nume. Harpo. Boëtius. Plotiuus Emped. Pythag. *Et aliquando adeo bestias imitatur: ut Numenius Pythagoreus, Harpocratius, Boëtius, Plotinus, Empedocles, & ante eos Pythagoras dixerit, quòd ad expiationem anima deposita ueste humana bestiæ indumentum assumit, cuius se moribus simillimam præbuerat: uel fit comes ferarū, ut urbanius dicunt* Her-
Hermi. Syria. procul. Moses, *mias, Syrianus, & Proculus: Cuius transmutationis, aut denominationis authorem, quamuis aliqui Pythagoram, aliqui uerò adhuc antiquiores fuisse autument, Moses (ni fallor) tamen noster, & sacri eloquij scriptores fuere: quorum monumenta omnium antiquissima habentur:* Ille nanque uxorem Lot in *statuam salis conuersam scribit: & Enoch non in bestiam, sed in melius immutatum, scilicet in angelum, aut in ipsum* Deum. *Daniel autem Nabucdonosor uersum in bestiam, fœnumque instar bouis comedisse describit. Ieremias ob crudelitatem populum suum struthionibus æquiperat: & multa huiusmodi in pro-*
CHRISTVS. *phetis, & Salomone reperiuntur. Sed Christus omnium doctor præcipuus uoraces, & cruentos lupos appellat dicens:* Intrinsecus autem sunt lupi rapaces. *Et Iudam in nequitia sua proteruientem diabolum nominat, dum ait:* Nonne uos elegi duodecim, & unus ex uobis diabolus est? *Et à Mose Pythagoras*
Apule. *(ut diximus) accepit: quamuis Apuleius Madaurensis asserat ipsum Pytha-*
Zoroa. *goram imbutum etiam à Zoroastre Oromasi filio Bactrianorum rege: qui in suis oraculis ait:* σὸν γὰρ ἄγγεον θῆρες χθονὸς οἰκήσουσι. *id est tuum uas bestiæ terræ inhabitant, in tuo uidelicet corpore uires bestiarum sunt: & non uermes co-*
Gemist. *medent tuum uas, ut Gemistus exponit. Et si Pythagoras, tanquam omnium doctrinarum accuratus perquisitor aliqua in parte à Zoroastre edoctus fuerit, tamen, omni errore postposito, multo plura ab eis, qui diuina ubera suxerunt,*
Archyta. Euritus. *didicit: Et ab eo postea Archyta Tarentinus, Euritus, & Philolaus: qui illa pau-*

luſcula carmina, & ſymbola Pythagoræ aſcripta (ut nonnullis placet) literis cō
mendauit: Quæ carmina exponens Hierocles irridet illos, qui animam hominis Hiero.
in beſtias tranſmigrare exiſtimant: Ideo, quid ſenſerint illi antiqui ſapientes in
huiuſmodi re, percurremus.

Quid de tranſmigratione animæ humanæ in beſtias ſenſerint antiqui, & quæ ſit rei ueritas. Cap. XIII.

Metamorphoſes huiuſmodi de mēte Pythagoræ, & Platonis de- Pythag. Plato.
cantatas, etiā pueris in ſcholis notiſſimū eſt. Hanc enim in lau-
rum, illum in lupum, aliam in philomelam, aliam in hyrundinē,
& huiuſmodi tranſmutationes quāplurimi cecinerūt: Sed utrū
Pythagoras, Plato, & ſacri authores, à quibus illi didicerūt,
opinati fuerint illas tranſmutationes re ipſa fieri, aut affectu tantummodo, di-
ſputatur ab eorum ſectatoribus: Aliqui enim contendunt Pythagoram ſic opina
tum fuiſſe: Alij uerò ſcripta illa poëtico more à Platone tradita exiſtimarunt,
ut de Atticis Zenocrates, Archeſilas: & Carneades, De Aegyptiis uerò Am- Zenoc. Archeſ.
monius, & ſequentes. Sed Carneades ipſius Platonis ueſtigia obſeruando ſce- Carnea. Ammo.
pticorum more, potius quàm determinādo, eum ſcripſiſſe arbitrabatur: Ar- Archeſ.
cheſilas ueritatem potius à Platone deſcriptam opinatus eſt: Zenocrates uerò, Zenoc.
& Ammonius aliqua, uel pauca tanquam uera ipſum dixiſſe crediderunt, tam Ammo.
de anima, quàm de prouidentia, & aliis huiuſmodi occultiſſimis negotiis: cæte
ra uerò ſub ænigmatibus uariis occultare ſtuduiſſe: Inter quæ, circuitū anima-
rum, reſtitutionemque rerum in triginta ſex millibus annorum, iuxta comple-
tam octauæ ſphæræ reuolutionem: Sed animarum tranſmigrationes in beſtias
non tanquam à ſe excogitatam, ſed ab Aegyptiis ſacerdotibus accepit, ad ani- Sa. ægy.
marum (ut aiunt) expiationem confictam: Deinde ab Orpheo, Empedocle, & Orph. Emped.
Heraclito carminibus decantatā. Qui autem rectè ſenſerunt, & ueram Plato- Heracl. Plato.
nis ſententiam proſecuti ſunt, tranſmigrationem animæ humanæ in beſtias peni- Iamblic.
tus reprobarunt. Id effecit Iamblicus, id Porphyrius, qui animam à centro, in Porphy. Procul.
quo ſemel eſt defixa, diuelli non permittit. Sed Proculus, Hermias, atque Sy- Hermi. Syria.
rianus horrendum exiſtimarunt facinus, cœleſtem animam in beſtias præcipita-
ri: quia humanum corpus non aliam capit animam, quam humanam: nec humana
anima in aliud quàm humanū corpus inclinatur. Neque fas eſt (inquiunt) in cor
pus animantis ratione carentis animam rationalem corruere, prohibente diui-
na lege tam nefariā generationē: Vndè Porphyrius, & Iamblicus, cōfutato ho- Porph.
rum errore, cōcludūt hominē moribus deprauatū nequaquā aſinū, ſed aſininū, Iambil.
neque leonem eſſe, ſed leoninum dici debere. Et ante hos quid Timœus Locrus Timœus
Pythagoreus inſignis, & etiā Plato in ſuo de legibus ſenſerint, audiamus: Quē- Plato
admodū (inquiunt) corpora quandoque uirulentis, ac letalibus ſanitati reſtitui-
mus, cum ſaluberrimis non poſſimus, ita animas cohibemus ſermonibus figura-

tiuis, & metaphoricis, cum regi ueris non poſsint. Neceſſe igitur mulctæ perhibentur infligi, ꝙ uidelicet animæ improbæ meticuloſorũ tentoria ſubeant muliebria: & demũ cõtumeliæ datas immanium, ac ſanguine humano cruenta ferarũ corpora ſubeundo afflictari: Laſciuientium animas, porcorum, aprorũue ſubire formas: Leuia, & ſublimia captantiũ, figuram uolucrum, & aërea petentium: Segnium autem, & inertium, aquatilium ideam: Cuncta autem hæc fatum ſecũdo ortui deputaſſe, Hucuſque Timœus. *Hinc circa tranſmigrationes iſtas, ſanè intelligendo, rectè ſapientes iſti opinati ſunt, imò fideliter recitarunt, quæ à diuino, & prophetico dogmate acceperant: ubi docentur tranſmutationes huiuſmodi citra omnia uelamina:* In imaginem (*inquit* Dauid) *pertranſit homo.*

Pſalm. *De tranſitu quoq; corporis in melius, dicit* Apoſtolus *cum Philippenſibus agens:* Paulus Saluatorem expectamus dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, qui reformabit corpus humilitatis noſtræ, configuratũ corpori claritatis ſuæ. *De tranſmigratione uerò animæ Corinthiis ſcribens ait:* In eandem imaginem tranſformamur, *Quæ uidelicet* Filius Dei *eſt:* Nam poteſtas data eſt nobis, qua fiamus filij Dei. *Et de*

Pſalm. *tranſitu in peiorem conditionem iterum decantat regius* Propheta: Homo, *cum in honore eſſet, non intellexit, comparatus eſt iumentis inſipientibus: & ſimilis factus eſt illis: non quidem natura, ſed moribus, & conſuetudine: Cum quibus*

Pythag. Plato Boetius Pythagoras, Plato, *& omnes eorum aſſeclæ, qui rectè ſentiunt: Quorum dogma hincinde conſperſum de mutatis in peius colligens* Boëtius *fidiſsimus eorum interpres ait:* Euenit igitur, *ut quem transformatum uitiis uideas, hominem exiſtimare non poſsis. Auaritia feruet alienarum opum uiolentus raptor, lupo ſimilem dixeris. Ferox, atque inquietus in litigiis linguam exercet, cani comparabis. Inſidiator occultus ſurripuiſſe fraudibus gaudet, uulpeculis exæquetur. Iræ intemperans fremit, leonis animum geſtare credatur. Pauidus, & qui non metuenda formidat, ceruis ſimilis habeatur. Segnis, ac ſtupidus torpet, aſinum uiuit. Leuis, & inconſtans ſtudia permutat, nil ab auibus diſtat. Fœdis, immundiſque libidinibus mergitur, ſordida ſuis uoluptate detinetur. Ita fit, ut quis ꝓbitate deſerta, homo eſſe deſiſtat: & cum in diuinam conditionem uitiis mancipatus trãſire nõ poſsit, uertatur in belluã:* Hucuſq; Boëtius ex Timœo Locro, *& aliis* Pythag. *Iſta igitur trãſformatio fit ſecũdũ affectus, habitus, mores, & operationes: quibus non minus dignoſcitur rei natura, ꝗ forma, & effigie: Clarius enim pomũ à piro, & pſicũ ab amygdalis fructu cognoſco, ꝗ trũco: Nec minus lupum à cane, & aſinũ, aut mulũ ab equo per uocem diiudico, quàm ex pelle. Solẽ quoq; magis luce, & colore, quàm figura à Luna diſtinguo: Ex beſtiis uerò egredi animæ dicũtur, quando earũ affectus ſuperauerint: ut quampulcher*

Theſpiõ. *rimè* Theſpion *Gymnoſophiſtarum dux cum* Apollonio *diſſerens aiebat: Si iuxta* Herculis *iudicium electionem feceris, frugalitatem nunquam contemnens, & eam, quæ ſecundũ naturam eſt, parſimoniam amplexus, multos leones ſuperaſſe diceris, multaſq; hydras obtrũcaſſe:* Geryones *quoque, &* Neſſos *uiciſſe*

quãplurimos,& alia quæcunq; de ipſo prædicãtur certamina. Et tũc anima hominis, quæ beſtiarũ malis moribus coërcita ſpiritu bruti imaginario circunducebatur,ſoluta,& longo tẽporis curriculo,magniſq; laboribus purificata,à beſtiarum expedita conditionibus ad cœleſtem digna redeat ſedem.

Quid de particularibus tranſmutationibus mira conſonantia cum noſtris depoſuerint externi. Cap.XIIII.

VNdiq; habemus de hac tranſmigratione teſtes concordes: Heraclitus enim ſucceßione neceſſaria è ſummis ad ima, econtraq; , ex imis ad ſumma iter animã agere dixit:ut uera ſit illa apud Chaldæos celebrata ſententia,de qua ſcribit Euantes,hominem uidelicet eſſe diſſolutoriæ naturæ animal,nullã habens propriam imaginem,extrarias autẽ,& aduẽtitias quamplurimas.In ſupremam enim naturam,& diuinam, hominẽ trãsformari per uirtutis excellentiã, & Ariſt. in Ethicis,& Plotin. in libro de uirtutibus aſſerunt : Quos tota ſequitur poëtarum turba decantantium, homines Deos effectos. Cantat & noſter Dauid inter uates eximius: Ego dixi Dij eſtis:Et Paulus cum Epheſiis diſſerens ait:Qui adhæret Deo , unus ſpiritus efficitur cum eo. Intercedit Pythagoras ſemitheologus & ſemiphiloſophus dicens:Si depoſito corpore æthera aſcenderis,eris immortalis Deus. Et Ioannẽ conuerſum in angelum Malachias apertè teſtatur Deum introducens dicentẽ: Ecce ego mitto angelum meum ante faciem tuam:Quos angelos , antiqui Deos nominare ſolebant:Ad quorum gradum multos euectos etiam ipſi gentiles perhibent:& uſque ad eam inſaniam deuenere , ut etiam pro Diis adorarent huiuſmodi homines ſuperiori bonore,quo nos ueneramur noſtros, quos ſanctos, id eſt confirmatos in unione cum Deo dicimus: Hos nanque ſolummodo interceſſores ad Deum,cui ſunt uniti,flagitamus:Illi autem,tanquam Deos, ipſos colebãt. In deteriorem autem partem multo plures labuntur: quia(ut ſubinfert Heraclitus) cum non modici ſit laboris in ſupernis ſedibus perpetuò degendi , fatigari, conuerſarique cum Diis,& eis iugiter ſubiici,Ideo partim quieſcendi deſyderio illectam,partim imperandi ſpe erectam animam ad inferiora labi facilè aſſerit. Ad quæ deiecta aliquando (ut Empedocles ait) mutatur in plantã, ut de Daphne in laurum uerſa decantat Ouidius. Poëta quoque Polydori animã ex ſtipite clamantem deſcribit. Ex Ariſtotele quoque,ſed clarius ex Euangelio in plæriſque locis diſcere poſſumus,homines arbores dici,nunc bonas,nunc malas: Bonæ autem(ut antea tetigimus)plantatæ dicuntur in Dei hortulo: Malæ uerò in terra hac depreſſa,ſteriles utique,& infructuoſæ,exciſionemq; expectãtes: ut in ignẽ mittantur arſuræ: Et de his clamat Baptiſta: Iam ſecuris ad radicem arboris poſita eſt.Et aliquando etiam in lapides mali dicuntur mutati , ut idem Baptiſta ait: Potens eſt Deus de lapidibus iſtis ſuſcitare filios Abrahæ . Moſes quoque narrat uxorem Lot in ſtatuam ſalis conuerſam:Qui enim nutritioni tantummodo deditus die,noctuq; torpet,uiuit,ut planta: Obduratus autem , ut

[Marginal notes: Heracl. — Chaldæi. Euantes — Ariſto. Plotin. — Pſalm. — Paulus. Pytha. — Malac. — Heracl. — Emped. — Ouidi. Virgilius. Euange. — Ioã. Bap. — Idem. Moſes.]

nec uerbum Dei, *nec superna charismata suscipiens aliquando molliatur, lapis merito dicitur*. In *salem uerò conuersa describitur mulier illa, quæ in exemplũ, & condimentum obaudientium data erat*. In *animalia quoque homines muta-*
Aristo. *tos infiniti penè utrinque authores habentur concordes*. Aristoteles *in* Politicis *scribit hominem moribus deprauatum nõ solum in bestiam mutari, sed ea ipsum*
Plotin. *deteriorem fieri*. Plotinus *de transmutatione in animalia & plantas in suo de proprio cuiusque dæmone differens ait*: Quicunque *proprietatem seruauerint humanam, homines iterum nascuntur*: Quicũque *uerò solo usi fuerint sensu, bru ta animalia redeunt, ita tamen, ut qui sensu præcipuè una cum ira, animalia fe ra exoriantur*: Quicunque *autem sensu per concupiscentiam, uoluptatemq́; utã- tur, salacia, & ingluuiosa animalia reuertantur*. Verum *si non tam sensu, una cum his, quàm sensus degeneratione uixerint, una cum ipsis, plantæ repullu- lant: solum nanq;, uel maximè in his uitale uiguit, omnísq; illis cura fuit ut in plã- tas commutarentur*. Verum *qui musicis modulis nimium deliniti uixerunt, in cæ teris non deprauati, animalia musica renascuntur*: Et *qui sine ratione regnarũt, aquilæ fiunt, nisi prauitate aliqua sint infecti*: Qui *uerò ciuilem uirtutem conse- cutus est, homo reuertitur*. Hucusque Plotinus *ibidem, sed in eo, quem de proui- dentia ædidit, hæc adiungit*: Ratio *seminaria bouis nõ in alia quàm in bouis ma teria est, similiter & ratio seminaria hominis in subiecto humano existens nec minuitur, nec augetur, quod ab initio natura tributum fuit*. Non *quidem minui- tur secundum subiectum, aut rationem specificam, sed mutatur secundum affe-*
Pythag. Academ. *ctus*: Quibus *omnes* Pythagorei, & Academici *consentiunt*. Sed *hæc eadem in*
Sa.scri. *plærisq; locis sacri eloquij antea scripta cõperimus ultra ea: quæ superius ad-*
Petrus. *ducta sunt*: Ad *malè nanque initiatos inquit* Apostolus: Veluti *animalia muta,*
Isaias *prout ducebamini, euntes*. Et *obtenebratum populum, atque ingratum per* Isaiã *execrando* Dominus *ait*: Cognouit *bos possessorem suũ, & asinus præsepe* Do- *mini sui*: Israël *autem me nõ cognouit, peior uidelicet bestiis effectus*. Et *in pro-*
Salomon *uerbiis* Salomon *hominẽ nunc leonem, tigridem, ursum, uel aprum appellat: nunc leporem, canem leporarium, aut cuniculum: nunc formicam, hericium, serpentem, uel araneam: nunc aquilam, stellionem, gallum, uel auem aliam nominat: & mul ta huiusmodi in metaphoris differens mores hominum per bestias, quibus assimi lantur, describit*. Sed *ne nimium excedamus omnia externorum, & scripturæ sa*
Moses, *cræ loca huiuscemodi explicãdo, adducemus, quæ* Moses *summatim, & pefectè cõclusi sub typo arcæ, quam* Noë *summo mysterio iussu* Dei *dicitur fabricasse*.

Omnia *contineri in homine sacro artificio describit* Moses, *in arca* Noë. Cap. XV.

NOë, aut Noach (*ut dicunt* Hebræi *atque* Chaldæi) *omnium hu- manorum* Deorum *maiorum, & minorum pater, renouator hu-*
Scythe *mani generis, semenq́; mundi à* Scythis *denominatus*, Ianus *quo-*
Berosus *que dictus* (*si deflorationi* Berosi *creditur*) *is fuit, cui magno ty-*

po & mysterio dixit Deus: Finis uniuersæ carnis uenit coram me, quia repleta est terra iniquitate, seu rapinis: ut habet ueritas hebraica: Rapuerat enim homo inferiorum sortes, undè à statu suo deciderat. Pro ipsius igitur reparatione dixit summus Pontifex ad eum, qui solus reperiebatur iustus in generationibus suis: Fac tibi arcam de lignis leuigatis: pro quo in Hebræo habetur de lignis גפר id est gopher, quod cupressum significat, ut quibusdam placet, & secundum alios, pinũ picẽ stillantem: Hinc Hieronymus in traditione super Genesim Hieron.
ait: Pro quadratis, aut leuigatis, in Hebræo legimus bituminatis. In qua arca Augustinus, Hebræi sapientes, & omnes, qui rectè sentiũt, hominem quo ad omnes partes putant describi: Cuius arcæ, & hominis partitiones cum paulo superius satis explicauerimus, ueniamus ad ea, quæ in ipsa, & consequenter in homine continentur: Cui dicitur: Ingredere tu in arcam, & omnis domus tua: Intrare enim debet homo intra seipsum, si saluti suæ consulere uelit, sicut ad Abraham dictum fuit: Vade ad te, pro quo nos habemus, exi de terra tua. Et in euangelio Ioannis dicitur: Abierunt discipuli iterum ad semetipsos, cognito uidelicet Iesu suscitato: Nam recesserant à semetipsis per incredulitatem contractam ex morte, & pasione ipsius. Sic quoque de lasciuo illo adolescentulo, qui abierat in regionem longinquam, inquit Ambrosius: Quid est longius ire, nisi extra se ire? Intrat ergo homo ad se, quando ad cor redit, in quo cubiculo collectus, & clauso ostio (iuxta Saluatoris edictũ) expeditus, & dispositus ad patrẽ orat. Iubetur quoque intrare cum liberis, & omni familia sua, quam explicans ait: Vxor tua, & filij tui, & uxores filiorum tuorum tecũ. Celebratur nimis in sacris literis uxorarium sacramẽtum, ipsique regnum cœlorum comparatur. Nec uoluit Christus mulieri samaritanæ pandere sacramentũ aliquod, nisi accersito uiro: Vade, inquit, & uoca uirum tuum: Et ad uirum ait Sapiens: Perfruere uita cum uxore, quam diligis: Quæ non sit sterilis, sed tanquam uitis abundans, & producens conuenientes fructus: de quibus dicitur: Facite dignos fructus pœnitentiæ: & appropinquabit uobis regnum cœlorum. Quo forsitan sensu docebat Mercurius præcauendũ à uiro, cui nec uxor, nec filius esset. Hinc & Christus omnium dux, & doctor nõ minus factis, quàm uerbis uxorem sumpsit, qua omnes nos generauit: & de qua in Apocalypsi dicitur: Et uxor eius præparauit se. Sed quæ sit uxor, quam introducere debemus in arcã, satis in nomine uxoris Noë exprimitur, si uera sunt, quæ in monumẽtis Scytharum, & Chaldæorũ reperiuntur, quòd uidelicet diceretur Tytbea magna, & Aretia, id est terra, quam Hebræi ארץ erez: & Chaldæi ארעא arca dicunt: Cum qua terra, tanquam cum omnium matre unitus spiritus noster, & mens fœcundos nos reddit. Hinc homini statim producto cum sua uxore iubet oraculum dicẽs: Fructificate, & multiplicate, & replete terram, & submittite eam, animal uidelicet nostrum: Quo in seruitutem redacto, digni efficiamur adhærere illi uxori, quæ de cœlo descendit à Deo parata, sicut sponsa ornata uiro suo. Et hoc fit repu-

Margin notes: August. Hebræi (beside "Augustinus"); Ioan. (beside "gelio Ioannis"); Ambros. (beside "in regionem"); CHRISTVS (beside "clauso ostio"); Mercu. (beside "bat Mercurius"); CHRISTVS (beside "stus omnium"); Apocal. (beside "omnes nos generauit").

diata priore, ſicut & imperator noſter Chriſtus factis edocuit: qui eam uxorem, in qua continebantur ea, quæ ſanctificabant hominem animalem, ſynagogã uidelicet, aut dimiſit, aut in meliorem, & ſpiritualem uxorem, in qua ſanctificaretur homo ſpiritualis, ſua excellenti uirtute conuertit. Proſequitur ſcriptura enumerans filios, quos homo ad penetralia mentis deducere debet: Quorum nomina ſunt, Sem, Cham, & Iaphet, Sem nomen ſignificat, quo res exprimitur, & nominatur, denotans, quòd fructus debent eſſe expreſſi, & nominati, cognitique Deo: qui omnibus nomina uocat, & capillos capitis enumerat. Sequens eſt Cham, quod Hebræi חָם ſcribunt, & calorem ſignificat: quo feruere debent opera, ne tepida ſint, aut frigida, ſed calida, & feruentia. Et quia ſummo pulchro non debent præſentari opera, niſi pulchra, ideo nomen tertij filij dicitur Iaphet, quod dilatatum, aut pulchrum interpretatur. Vxorata quoque dicuntur opera, quia commixta eſſe oportet cum uirtute diuina: quam gratiam, ſiue charitatem uſitato uocabulo appellãt: ſine qua opus noſtrum inualidum eſt & inutile, ut ait cœleſtis ſpõſus: Sine me nihil poteſtis facere. Sic etiam nec opera noſtra ſine eius gratia perfici poſſunt. Hinc Iſaias ait: à facie tua Domine cõcepimus, Poſtea ſubinfertur de animalibus immundis, ꝙ bina introducantur & bina, id eſt duo mares, & totidẽ fœminæ: & de mũdis ſeptena, & ſeptena eadẽ ſerie, parique modo & uolucres. Animalia itaque, id eſt omnes animaliũ uires in arcam introduci dicuntur ſub imperio Noë, hominis uidelicet, pocificè dominantis, & quieſcentis in arca mentis ſuæ: Quod fit, quando ſubiugatis paſſionibus ſcit homo premere, & laxare habenas ſecundum exigentiam, ut de Aeolo Poëta Moſem æmulatus decantat. Eſt autem ratio, aut portio illa ſuperior, uel intellectus, more Platonico loquendo, tanquam antiſtes in tota humana domo, omnibus præſidens: ſunt & uires beſtiarum intellectu, uel mente regendæ, eius uidelicet, qui iam mentem adeptus eſt, de quo loqui prætendunt eloquia ſacra. Sed quæ ſint beſtiarum uires, Moſes trifariam exprimit dicens: Ex cunctis animantibus uniuerſæ carnis inducas tecum in arcam, maſculini ſexus, & fœminini de uolucribus iuxta genus ſuum, de iumentis in genere ſuo, & ex omni reptili terræ ſecundum genus ſuum. Serpit enim homo, uegetatiua uirtute cum reptilibus, quæ ſuper terram reptant: Ambulat cum animalibus extimatiua, Phantaſia, & cogitatiua: Volat cum uolucribus ſpeculatiua, & contemplatiua. Harum primis homo inſeruit in primæua ætate, mediis in iuuẽtute, ultimis iam prouectus, & illam adeptus mentem, quæ (Ariſtotele authore, & practica comprobante) ſerò aduenit. Sic & in animali mundano, aut in totins generis humani ſucceſſione occurrit: Cui in primæua ætate ante diluuium data ſunt olera, plantæ, & huiuſmodi uegetatiua ſolummodo in cibum: Sequenti uerò ætati animalia conceſſa ſunt, & animalium ſacrificium indictum: Prouecto autem in cibum datus eſt panis ille: qui de cœlo deſcendit: Quæ aliqualiter olfecit Vgo Pariſienſis in ſuo de arca Noë. Pro triplici itaque genere iſto τευστευῦ in arca

CHRISTVS.

Virgilius

Ariſtote.

Vgo Pa.

fieri iussa sunt, uel, ut habet textus Hebræus, *inferiora, media, & suprema:* Q*uæ partitiones, quomodo ad unguem sint in corpore humano, neoteritij dicant, apud quos hæc triuialia sunt: Est enim sub diaphragmate uenter inferior cũ intestinis: & ab eo usque ad collum, interstitium pro corde, & hepate, & aliis uasis uirtutum animalium. Supra collum uerò est caput, tertium, & supremum hospitium, in quo residet ratiocinatiua uirtus, & intellectus cum sensibus interioribus, & exterioribus, tanquã suis cubiculariis: Sed hoc hospitiũ adhuc in tria cœnacula partitũ est: ut inhabitare possint tres hospites illi, quorum medius ait:* Intrabo, *& cœnabo secum:* Et *iterũ de reliquis dicit:* Ad *eum ueniemus, & mansionem apud eũ faciemus, ego, scilicet* Pater, *&* Spiritus *sanctus.* Et *pro tot hospitibus commorantibus in hoc humano mundo iubetur introduci ex omnibus cibis, qui mãdi possunt tam à uirtutibus animalibus, & rationalibus, quàm à diuinis: quia nullus affectus in homine relinqui debet à bonis, & licitis cibariis ieiunus: alioquin eos cibos appetunt, quos non licet, aut seipsos ex fame deuorantes, inquietudine, & litigiis arcam, & omnia in ea existentia turbarent:* Impossibile *est enim (inquit* Hieronymus*) humanam animã aliquid nõ amare: idcirco præparari iubentur escæ, & opera pro omnibus uiribus nostris: in quibus cibari, & delitiari possimus.* Et *quod per arbores plantatas in paradiso uoluptatis, & homini in cibum dicatas antequam expulsionem, & diluuium pateretur, dictũ est, nunc per cibaria omnigena innuitur:* Q*uibus cibis etiam cælestis hospes sese cibandum promittit, dum aperta uoce nobiscum cœnaturus intrare testatur.* Nec *prætereundum censeo id, quod dicitur, arcam, scilicet bitumine linitam intrinsecus, & extrinsecus, ne uidelicet ex rimis aliquibus, uel modicis excat uentorum flatus: passionum uidelicet, & affectuum malè frenatorum: aut fluctus tentationũ introëant: Sunt tamen in arca humana foramina, atque porositates, quas sagacissimus artifex ad naturæ expurgamẽta, & ad alia necessaria disposuit.*

Neote. — CHRISTVS. — Idem — Hiero.

Cur animalia immunda bina ex utroque sexu, munda autem septena in arcam dicantur introducta. Cap. XVI.

QVare *immunda animalia binario numero deduci iubeantur ad arcam, quamuis (ut* Origines *ait) difficile sit exarare, tamen (Si quid in his difficillimis ausim dicere) hoc esse existimo: quia ex cõcupiscentia, & ira omnis immundus affectus trahit originẽ:* Ideo *irascibilem partem (inquit* Alcinous*) constituerunt* Dei *ministri in corde, concupiscibilem in loco, qui est inter umbilicum, & renes, eam illic uincientes tanquam syluestrem belluam uinctam catena argentea: ut illa liberum arbitrium, quod & ipsum in corde est, moderetur: & ad libitum dirigat: hancque uinctã & incarceratam habeat: ut nihil posSit, nisi quantum uerus* Noë *permiserit.* Et *nisi his frenis moderaremur impetus utriusque belluæ, rapidè secum ferrent omnia in præceps.* Et *bene immundi affectus per binarium designantur: qui numerus (ut* Hieronymus *contra* Iouinianum *differens ait) infaustus est, & malus,*

Origẽ. — Alcinous — Hieron.

& ad materiam pertinens, quæ est omnium malorum fons, & origo. Ideo secunda die, nō absque causa, silentio prætergressum est illud delectabile uerbum: Et uidit Deus quòd bonum. Hinc quoque masculus & fœmina dicuntur introducti, quia in utroque homine uigent immundæ uires, quibus propagātur omnia: sed in inferiori homine illæ ex materiali natura infectæ dicuntur, in superiori uerò per commixtionem cum illo. Benignè autem nimis egit nobiscum artifex inserendo in nobis affectus immundos, & mundandos binos: mundos autem septenos: tum quia plures, tum quia continentur numero celeberrimo: qui totum, &
Augusti. uniuersum innuit (inquit August.) quia ex toto impari scilicet ternario, & ex toto, & primo pari, quaternario uidelicet cōponitur, aut ex primo numero masculino, & ex primo fœminino: qui complicati duodenariū reddūt, numerum quippe
Procul. diuinum, atque cœlestem, ait Proculus: quo cœlorum signa, intelligētiæ præsidentes, reuolutio magni nominis, multaque alia (ut statim dicemus) partiuntur. Partes autem illæ sicut complicatæ reddunt duodecim, sic combinatæ constituunt septem, numerum quidem quo expurgationes distribuuntur: ut non sine mysterio prisci illi patres in peccatorum expurgationem multa per hunc septenarium statuerint, septennem uidelicet pœnitentiam pro quolibet peccato, iu-
Salomon xta sapientis sententiam, qua dicitur: Et super peccatorem septuplum. Leprosus quoq; mūdandus passeris sanguine aspergebatur septies: Iuxta quod Naaman Syrus septies lauari in Iordane, qui fluuius iudicij interpretatur, iussus
Eliseo fuit ab Eliseo. Septimo quoque anno fiebant remissiones, & septimo mense cuiuslibet anni, ut Hebræorum theologia docet: Et post quadratum septenariū
Leuiti. dabatur plena remissio, ut in Leuitico legimus. Septem quoque petitionibus consummauit cœlestis Doctor orationem ordinatam in expiationem nostram:
Dauid Quo septenario purgantur etiam eloquia Domini (inquit Propheta) ueluti argentum à terra. Et si altius conscendere uoluerimus, fontemque, & originem remissionis perquirere, in septimo loco, aut in mansione summi archetypi eam reperiemus: ubi etiam per septenarium ipsum expurgati uerum sabbatum, quod in hoc septenario datur, læto animo celebrare possimus. Vndè & septem, & sabbati nomina apud Hebræos admodum conueniunt, imò penitus idem sunt. Merito igitur munda in nos introducenda distribuuntur septenario numero, quo typum gerimus septenarij excelsi. Vlterius progreditur Origenes assignando septem uires mundæ portionis in homine, quæ suo loco legenda relinquimus.

Quòd omnes quoque cœli in homine continentur. Cap. XVII.

POstquā primam enneadē conclusam in homine demonstrauimus, secundā quoq; in eodē contineri nobis declarandū est, cœlos uidelicet, qui adeo cum homine cōueniunt, ut aliquādo homines cœ-
Dauid li nominentur, dicente Dauide: Cœli enarrant gloriam Dei: Quod quidē omnes de Apostolis, & prædicatoribus interpretandū autumāt:

Nam si uera est Ptolemæi doctrina, quòd aspectus huius terrestris mundi cœlestibus uultibus subiiciantur, ut sit Scorpio terrestris sub scorpione cœlesti: & taurus, aut aries hic degens sub cœlestibus imaginibus: multomagis homo, qui est totus mundus, conuenit cum omnibus cœlorum aspectibus: adeo, ut omnes ipsorum cœlorum, & intelligentiarum eis præsidentium uires suscipiat, & cõtineat. Vndè Trismegistus ait: Cumque homo in se omnium potestatem contineret, opificia septem gubernatorum animaduertit: Ii autem humanæ mentis meditatione gaudentes, singuli eorum proprij ordinis participẽ hominem reddidere: Sed altius loquitur, quàm in corticè literæ uideatur. Quomodo autem ab ipsis planetis hauriat homo, docet Plato, Plotinus, cæteriq́ue Academici. Recipit (in quiunt) anima in descensu à Saturno ratiocinationem, intelligentiam, & speculatiuam uim: à Ioue uires agendi, & practicam: à Marte irascibilẽ, & animositatis ardorem: A Sole imaginationem sciendi, & opinandi naturam: A Venere concupiscibilem, & desyderij motum: A Mercurio interpretandi, pronuntiandi, penetrandiq́ue uigorem: A Luna undè plantare, generare, & augere posſit. Corpus autem ipsum tractabilè ex elementis, & inferiori enneade confectum, & eidem simile declarauimus. Et ut ab uniuerso accipiat, & totum quoddam conficiatur, etiam à supremo septenario (ut Mercurius innuit) imò à tota archetypo haurit ea, quæ saltem pro parte suo loco (Deo fauente) declarabimus. Nunc autem prosequamur ea, in quibus cum signis duodenis conuenit: & omissis multis, quibus quamplurimi uolumina compleuere, adducam tantũmodo, quæ Manilius Mathematicus insignis decantat dicens.

Dauid Ptolem.

Trism.

Plato. Plotin. Academ.

Mercu.

Manilius

Accipe diuersas hominis per sydera partes:
Singulaq́ue in propriis patentia signa figuris:
In queis præcipuas toto de corpore uires
Exercent: Aries caput est ante omnia princeps.
Sortitur censusque sui pulcherrima colla
Taurus: & in Geminis æquali brachia sorte
Scribuntur connexa humeris: pectusque locatum
Sub Cancro est: laterum regnum, scapulæque Leoni:
Virginis in propriam descendunt ilia sortem:
Libra regit clunes: Et Scorpius inguine gaudet:
Centauro femora accedunt: Capricornus utrisque
In genibus: Piscesque pedum sibi iura poposcit.

Nec credantur hæc poëticè tammodo decantata: Nam Chirurgici expertisſimi clara comprobarunt experientia incisiones multis nocuisse, etiã usque ad mortem: quando uidelicet ferrum applicatum fuerit membro subiecto, aut correspõdenti signo, per quod tunc Luna decurrit: Quod aduertentibus minimè contingit. Inde quoque comprobatur conuenientia cœlestis, & humani corporis, quia triplicitas manifestè correspondens in hoc, sicut in illo experientia clara conii-

citur, quando ex frigore pedum dolet uenter, & pectus, quæ respondent eidem triplicitati: undè & medela uni apposita alteri medetur: Nam calefactis pedibus cessat dolor uentris: & huiusmodi multa sunt, quæ alios aspectus triquetros, quadratos, & sextiles, & omnem cœlorum uim comprobant esse in corpore humano, sicut & in cœlesti: Quod non latebat illum Termaximum, qui cũ Tatio filio differens ait: Tabernaculum istud ô filij est zodiaco constitutum: qui ex duodenario numero constat: Et ne dum planetæ & signa: quæ sunt in octauo cœlo, sed etiam primi mobilis, & empyrei uirtus in homine continetur. Nunc autem prosequamur de imaginibus octaui cœli, & nono correspondentibus.

Mercu.

Vndè unumquodq; signorum zodiaci habeat denominationem, & quid agant illa animalia, à quibus denominantur, cum Sole. Cap. XVIII.

Macrô.

HArum denominationum rationes Macrobius ex fontibus Academicis, uel leuiter tetigit: quibus addemus ea. quæ ex melioribus riuulis hausta sunt. Primum itaque signum Aries dicitur: quod animal sex menses hybernales sinistro incumbit lateri: sed ab æquinoctio uerno super dextro: Sic & Sol eodem tempore dextrum Hemisphærium, reliquo ambit sinistrum. Est insuper aries caput, & dux ouium, & signum illud ab eo denominatum caput signorum est, & dux mensium anni. Vndè Astronomi ab introitu solis in primam partem Arietis, totius anni euentus prognosticantur. Ab eodem quoque uaticinantur philosophantes rurales, qui (ut refert Isahac) si uiderint arietes seniores magis procliuos ad coitũ, quàm iuuenes stato tempore: inde arguunt fœlix, faustumque anni curriculum, & optimam tẽperiem. Succedit Taurus, quem ad Solem referri multiplici ratione Aegyptius cultus ostendit, uel quia apud Heliopolim Taurum Soli consecratum (quem neritem cognominant) maximè colunt: uel quia bos apis in ciuitate Memphi Solis instar excipitur: uel quia in oppido Herminti magnifico Apollinis templo consecratum Soli colunt taurum, Pachim eundem cognominantes, insignem miraculis naturæ Solis conuenientibus: Nam & per singulas horas colores mutasse asseritur, & hirsutus setis dicitur in aduersum nascẽtibus contra omniũ animalium naturam: undè habetur ueluti imago solis in aduersam mundi partem nitẽtis. Sed cum hæc sapiant fabellas satis meracissimas, aliæ rationes quærendæ sunt: Est enim taurus armentorum rex, sicut aries pecorum, leo ferarum, & homo omnium creaturarum rationabilium: quorum imagines Sol planetarum rex pro suis domiciliis uendicat: Et ab Ariete, cuius uirtus est in capite, ad Taurum uim in collo potissimè continentem ascendit: & ex rege pecorum ad regem armentorum, & hinc ad regem ratione utentium pergit: Et hinc Geminos uocant alternis mortibus semper succedentes, ut finxit antiquitas de Castore & Polluce: Nã homo prosequatur uita aut succedat mors, semper uiuit in potiori parte, quæ in æternũ permanet, pecudum animis in nihilum resolutis: Viuit etiã hac mortali uita ipse homo perpetua indiuiduorum uicissitudine. Geminorum

Astron.

insuper dicitur signum, aut quia, illuc cum applicauerit, Sol uires geminat: aut quia tunc geminat iter descēdēdo, sicut ascēderat. Sequitur ergo Cācer animal quidē retrocedens, quia Sol cū ad eius primū limen aduenerit, ad ima retrocedere incipit. Est etiā Cācer super omnia animalia lunaris merito Lunæ domiciliū: Et hoc tanquā pectus cœli, Gemini autē brachia. Succedit Leo tanquam scapulæ, & latera eiusdem cœli, in quo signo, tanquā in proprio domicilio, & imagine sibi potissimè dicata feruet Sol super omnia tempora, licet eius radij magis flectantur, quàm dum per Cancrum, & Geminos pergeret: Nam inde uires suscipit, tanquā à loco à Leone inter solaria animalia præcipuo denominato: Hic enim ex substantia solis naturam deducere uidetur: undè ex caloris intemperie sæpius languet, sicut & corpora nostra, quando Sol est in eodem signo: Ideo tunc Physici Pharmaca, flebotomiam, & sanguinis diminutionem uetant, nisi quatenus cogit necessitas. Succedens signum Virgo iure uocatur: quia tunc Sol, à quo signorum præcipua denominatio fit, omnem uirtutem producendi amittere uidetur: & ad sterilitatem quandam deuenire: quia illac commeante, iam segetes, uinum, & fructus terræ maturi, & parti terræ fœturam claudere uidentur. Quod postea subsequitur signum, Libra merito dicitur: quia tunc diuidi libra, aut mensura fructus collecti incipiunt: Partiturque Solaris cursus in portiones æquales diurnam & nocturnam: Statera quoque librari uidetur tempus maxima gaudens tēperie inter calorem, frigusque medium. Huic adiicitur Scorpio, uenenosum animal, eo cæteris importunior, quo grauiori supplicio afficit: In cauda uirus habet: ferit semper obliquo ictu: Et id mirandum uidetur, quòd nunquam ei deest uenenum, medio die potissimè, quādo ardoribus feruet Sol, cū tamen Phœbus medicus sit omnibus medelam afferens: Quod tamen sane inspicientibus absonum minimè uideri debet, cum omnia quanto perniciosius uenenū habent, tanto & efficacius antidotum: Viperæ enim aut tiri caro, ex qua tiriaca conficitur, remedium uirulentis præbet: cum tamen ipsa sanie uenenosa ebulliat: Itidem efficit caro ipsius scorpionis etiam ab eodem uenenatis: Sic undecūque prouenit unum extremum, & aliud inde procedit: Nam & ipse Deus summè bonus hæc de seipso testimonia profert: Ego percutiam, & sanabo: occidā, & uiuere faciam. Et de Sole diximus, quòd aliquando sit discerpens Dionysius, & aliquando Phœbus reuniens: Nec mirum igitur si pro domicilio suo aliquando scorpionem asciscit. Hic forsitan ad illum scorpionem alluditur, de quo in Iosube, & in numerorū uolumine legimus: Terminus Iebuda erit ab extremo maris salsi, à sinu, qui respicit ad meridiem, & egreditur de meridie ad ascensum scorpionis, uel scorpionum, ut Hebraica ueritas habet: Quæ altius conscendunt, quàm præ se ferat in cortice litera: Est enim Scorpius terreus, cœlestis, & supercœlestis, à quo sol aliquam suscipit uim. Sunt etiā in inferiori cratere scorpiones, de quibus summa Veritas ait: Ecce dedi uobis potestatem calcandi super serpentes, & scorpiones, & super omnem uirtutem inimici: Nec enim de signo

Deuter.

Iosuhe
Nume.

CHRISTVS.

cœlesti, aut paruulo animali, quod quilibet facilè comprimere potest tantummo do loquebatur. Adiungitur Sagittarius, ubi existens Sol hyeme grandinũ, & im brium in nos sagittas dirigit. Monstrum quoque dicitur in posteriori parte dege nerans, quia sol istuc pergens luce, influxu, & effectu degenerare uidetur. Capricornus sequitur, quem Hebræi expresso uocabulo גדי *id est gedi nominant, quod nos hædum possumus interpretari, qui est animal: semper ad alta tendẽs, dum pascitur, domus quippe soli conueniens, dũ ascendere incipit. Illuc enim intrãs iter cõuertit ex descẽsu in ascẽsum, Ideoq́; tropicus dicitur locus ille ἀπὸ τῆς τροπῆς quod est conuersio: Inde ad Aquariũ pergit, quod Hebraicè* דלי*, id est deli dicitur: & hoc situla, uel uas bauriẽs interpretatur. Aptissimè quidẽ tũc in bauriente uase contineri dicitur, quando terra, & inferiora omnia incipiunt à cœlestibus haurire uim iam cõtractam, sicut cœli à supramundanis fontibus. Po stremo sunt Pisces, in quos terminatur zodiacus, quos etiam consecrauit Sol, ut nõ tantũ aëreis, terrenisque animalibus uitã præbere dignoscatur, sed illis quoque, quorũ conuersatio in aquis est mersa: Tanta est enim uis Solis: ut abstrusa quæque penetrando uiuificet usque ad infima terræ. Fœlici quippe homine terminatur solis cursus in pisces, quos humani generis redemptor, & uerus mundi Sol comedit perfecto uitæ curriculo, & transmutatus in meliorem sortem. Eadem quoque serie Deifica uita, & influxus per Solem significatus descendit in*
Psalm. *hominem à capite incipiens usque ad pedes, & fimbrias: ut Psalmographus sub alio typo decantat dicens: Sicut unguentum in capite, quod descendit in barbã, barbam Aaron, quod descendit in oram uestimenti eius. Incipit igitur à capite, uel ab Ariete, transit per Taurum, quia per colli uirtutem diffunditur ad brachia, & geminas partes duplicium uirtutum, & operationum. & trãsmeat per Cancreum pectus, & uirilem, Leoninamque uim scapularum & laterum: Ad ilia autem ueniens steriles reddit fontes illos à carnis operibus: Si tamen id naturæ conseruatio exigit, uoluptatẽ saltẽ libra subsequẽti moderatur, & superio ris Scorpionis influxu coërcet huius scorpionis extremũ morsum caudæ, id est nouissimæ excælsa præponẽdo, quibus nouissima uolupatis mortificet. Ferit in-*
Iob *super lumbos, & carnis fomenta per arcitenentis sagittas: De quibus in Iob dicitur: Sagittæ Domini militant contra me. In parte enim superiori fauentes*
CHRISTVS. *uirtutes, & in interiori coërcentes exquiruntur: Tandem uis illa cœlestis per Capricornũ genua flectit: undè iterum ascendere incipiat, iuxta Imperatoris edictum: Qui se humiliat, exaltabitur: Crura quoque confouens, per haustus rerum supernarum ad currendum in uiam mandatorum Dei. Virtus autem pisciũ perambulantium semitas maris ducit pedes nostros per hos mundanos latices ad mare illud excelsum, & aquas quæ super cœlos existentes continuè laudãt Do*
Idem *minum: & quæ producunt ueros pisces, quibus pascamur cum Christo completo curriculo uolubilis uitæ huius. Hinc nõ sine mysterio dicũt secretiores Theo logi, quòd Deus in conuiuio iustorum parat auem, taurũ, & piscem, duo illa iu-*

xta illud Euangelicum: Tauros meos paraui, & altilia mea occisa sunt: Piscem uerò tanquam nouissimum ferculum, in quod pedes affectuum nostrorum semper tendere debent.

Cur illa signa, & præcipui articuli in homine sint duodenario numero distributi. Cap. XIX.

IN archiuis sapientum binos comperimus progessus rerum, Alterum quippe per ternarium à supremis infima petentem, Alterum uerò per quaternarium ab inferioribus conscendentem ad superna: & illum à diuinis ad deteriora secutus est Plato: hunc uerò ab infimis ad superna prosequens Aristoteles tantum procedit, quantum ex his per suos sensus poterat manu duci. Quaternarius igitur est elementaris numerus, & etiam mysterio magno diuinus reperitur pro rei condecentia: ut Orpheus & ante eum sapientiores dixere: Et hic parit omnium infatigabilem (ut prosequitur idem Orpheus) impermutabilemque numerum denarium, ultra quem non datur numerus. Quaternarius autem ipse per ternarium complicatus numerum conducit duodenarium primum crescentem, & magis cœlestem, & diuinum, quàm terrestrem: Vndè crescentia omnia, & diuina quamplurima ipso distribuuntur. Est etiam hic numerus compositus ex duobus primo perfectis, senariis uidelicet: & est primus crescens, & hoc in sexdecim abundans per quatuor, undè illa excrescentia fœlix est, quia fit per quadratum æqui laterum, & parentem denarij: Ideo merito Plato in Phædone, & plærisque in locis hunc numerum ueneratur, & ipso supernum mundum partitur duodecim faciebus, totidemque coloribus, perfectiori tamen nota: Nam lapides, fructus, arbores, flores, & huiusmodi in superna regione reperiri asserit tanta perfectione, quòd ad nostram notitiam hucúsque nec deuenere, nec illa eadem imaginari possumus: Hæc enim ab eis susceperant, qui diuinis oraculis edocti fuere: Quibus etiam instructus Ioannes, in calce suæ Pathmoticæ uisionis ab arbore uitæ per singulos menses duodecim fructus produci enarrat: Ciuitatem quoque illam supernam constructam describit duodecim fundamentis ex lapidibus p̃tiosis cũ duodecim nominibus Apostolorũ, duodecimq; distinctã portis, quibus totidẽ angeli præsidebant: & in ipsis inscripta meminit duodecim tribuũ nomina. Insuper ex omni latere eius, mẽsuram duodecim millibus stadiorũ consummat, ut uates Ezechiel antea fecerat. Hos itaq; secutus Plato, ut Rẽpu. suã cœlesti cõformaret: ciuitatem, & agros in suo de legibus hoc numero disponit, & in libro de Repu. duodenariũ solidat, in corpusq; reducit, uidelicet 1728, ad quẽ cũ deuenerit Resp. aut dominiũ, disciplina si uigeat, suũ (ut asserit) finem cõsequitur: & si ulterius ꝓgreditur, sensim in peius fatali lege decurrit, id maximè degenerante disciplina: Et idem huius numeri solidũ Reip. terminum fore existimauit, cum sit crescens primus, & ultra solidum nõ detur progressus: tũ

Plato. Aristote. Orph. Plato. Ioan.

quia haurit totum cœlestem influxum: Per millenarium enim qui est solidus denarij, stelliferi cœli denotatur influxus multiplex millenarius pro numero stellarum ibidem residentium. In septingentis autem septem planetarum uires, & per uiginti octo Lunæ fauor designatur: Eius enim motus distans à cursu aliorum siderum erraticorum, quasi solitarius habetur, reuolutionem complens uigesimo octauo die, quo redit ad idem punctum Zodiaci: sed uigesimo nono ad solem, quo tempore ipse processit gradu ferè uno. Plato. *Plato igitur hunc numerum celebrat Mercurium æmulatus, & ambo Mosem, & Deificos uates, imò ipsum Deum: qui elegit duodenam familiam illam Israëliticam, quam semper sic partitam stare iussit, & eidem præfici duodecim principes: & totidem lapides locari in fundo Iordanis, dum per ipsum ad terram promissionis transmearent: & in pectore summi sacerdotis eodem numero lapides figi præcepit. Duodecim insuper panes facierum, pro quo nos habemus panes propositionis, in arca collocantur: & totidem lapidibus altare construitur.* Salomon *Quo etiam numero mare æneum à Salomone fabricatum pro offerendorum lauacro, boues sustinebant. Mari quoque rubro transacto, illi electæ familiæ duodecim fontes in helim parati fuere: & ad explorandam promissam terram duodecim exploratores missi sunt. Ad cuius numeri metam Christus Dei sapiētia Apostolicam familiam secernit, quos & duodenis tribubus præficit: Et illarum consignati, & electi præcipui à Ioanne per duodena millia enumerantur: Cuius etiam populi Reginam stellis duodenis coronatam describit: Excrescentibus panibus cophynis duodenis fragmenta colliguntur. Diem insuper per bis duodenas horas partiuntur, & Luna quotidie gradus duodecim percurrit: & Iuppiter omnia æquans duodenis annis cursum proprium perficit.* Tim.lo. *Hinc non absque causa Timœus Locrus totum mundum duodenis faciebus describit. Et si ad inferiora descendamus, crescentia multa hoc numero progrediuntur. Lepus, & cuniculus fœcundissimi duodecies in anno generant. Camela duodecim mensibus fœtum gerit. Pauo duodecim oua ponit.* Plato *Quadrat ulterius Plato millenarium, & solidat centenarios in decies centena millia, ut etiam superna, & ministrantes, & assistentes intelligentias, iuxta Danielis uaticinium, cōnumeret. Quarū præcipui principes per duodenarium complicatum ex eius medietate, senario uidelicet distribuuntur in septuaginta duos: Quo numero & seniores in figuratiuo populo, & discipuli in uero, iuxta idiomatum numerum præferuntur: Quibus idiomatibus (ut ab antiquis sapientibus discere possumus) totidem angelici principes præferuntur:* Sapien. Hiero. *Quæ ab Hieronymo super illud psalmi, circumamicta uarietate, aliqualiter pertractantur. Sed assignando cuilibet suum senarium, non sine mysterio duodecim principes potiores restant:* Procul. *Ideo Proculus hunc numerū Dijs, generibusque his, quæ ab eis procedunt, consecratum asserit. Hinc cœlum diuinitatis sedes in duodecim signa partitur, quibus præsident duodecim angeli præcipui suffulti duodenis irrigationibus magni nominis Dei:*

Quod poëtæ uelut simiæ imitantes duodecim adinuenere numina, quæ signis illis præferrent: Palladem Arieti, & consequenter humano capiti: Venerem Tauro, ceruici, & collo: Phœbum particularem Geminis, & brachiis: Mercurium Cancro, & pectori: Iouem particularem Leoni, humeris, aut scapulis: Cererem Virgini, & iliis: Vulcanum Libræ, & natibus: Martem Scorpioni, & pudendis: Dianam Sagittario, & femori: Vestam Capricorno, & genibus: Iunonem Aquario, simul & cruribus: Neptunum uerò Piscibus, atque pedibus: Vndè Manilius decantat. Poëtæ Mani.

Lanigerum Pallas, Taurum cytheræa tuetur,
Famosos Phœbus Geminos, Cyllenius Cancrum,
Iuppiter & cum matre Deûm regit ipse Leonem:
Spiciferæ est Virgo Cereris, fabricatáq; Libra
Vulcano, pugnans Mauorti Scorpius hæret:
Venantemque Diana uirum, sed partis equinæ
Atque angusta fouet, Capricorni sydera Vesta:
Et Iouis aduersum, Iunonis Aquarius signum est:
Agnoscitque suos Neptunus in æquore Pisces.

Quorum numinum non sine causa aliqua masculina, & aliqua fœminina assignantur, ut innuatur utráque uis à supernis descendere. Illud quoque obseruandum censeo, quòd cœlum sedem diuinorũ, & ultimum corporalium duodenarius partitur numerus: qui ex quaternario elementari, & ternario diuino deductus resultat, ac quasi uinculum existens corporea cũ diuinis cõnectit. Cõtinet insuper hic numerus (ut Pythagorei dicũt) perfectã harmoniã diapasonicam in partibus, ex quibus componitur, 7, uidelicet & 5. Quorum, 7, cõtinet sesquitertiã proportionem ex 4. ad 3. & 5. sesqualteram ex. 3. ad 2. ex quibus proportionibus resultat diapason: Cuius extrema quasi circulum quẽdam efficiunt ad eandem notam, sed altiorem, terminando extremum unum, à quo alterum incipit, ut circularis, cõueniat circulari cœlo, & harmonico. Vltra hæc quasi necessariò cœlũ eiusq; signa sunt duodenario numero distributa: ut in eo cõperirentur aspectus oppositi trini, quadrati, & sextiles, qui, nisi in duodenario, haberi minimè possunt: Ibidẽ insuper cõtinerẽtur elemẽta secũdũ principiũ, mediũ, & finẽ. Ad huius quoq; numeri metã dispositi sunt articuli in humano corpore correspõdentes duodecim signis (ut diximus) secũdum proprietatem figuratorũ, quæ in illis imaginibus repræsentantur. Aries, cuius robur est in capite, capiti meritò correspondet: Taurus collo, & ceruici: & sic de reliquis. Sed hoc parum foret, nisi adesset homini etiam supernum robur multiplex, cui respondent humana membra: adeo ut inferiore moto, moueatur & superius, cui illud correspondet, sicut nerui in citharis bene chordatis. Et hoc innuit summa Veritas dum ait: Date, & dabitur uobis, tanquam si diceret, si manus uestra in pietatem proximi moueatur, extendetur quoque diuina multo plura uobis impartiens. Et huiusmodi Pythag. CHRISTVS.

multa prosequi possemus: sed illa relinquimus suo loco latius declaranda.

Correspondentia qualitatum cum planetis, & octauo cœlo. Cap. XX.

EXtant in humano corpore qualitates, & complexiones suam habentes consonantiam cum planetis, & stellifero cœlo: Eam enim, quam hoc habet cum eis manifestam, in suis triplicitatibus postponentes, ad eam ueniamus, quam Saturnus habet conuenientiã cũ atra bili: ut ij, in quibus hæc præualet, Saturnij dicantur, motumq́ue, & influxum eius adeo consequentes, ut omnibus eorum operationibus Saturnus interesse uideatur: Et ab eodem attracti ui quadam consonanti semper in Saturniis rebus delectentur, solitudine, contemplatione, profunda imaginatione, appetitu congregandi ex timore illato à terra frigida, siccáque natura, & in huiusmodi Saturni decretis. Iuppiter autem cum sanguine suum habet concentum, & cum aëre humido, atque calido, & consequenter cum uita, quæ potissimè in huiusmodi residet: Qui & concinna sua dilatatione æquante ui suos phaëthonteos tractabiles, & benignos reddit, & ad opus facillimos, sicut Saturnus constipans ad quietem, & concentricam delectationem inuitat: ex ui tamen bene compaginante, robore, & fortitudine munit. Mars igneus totus, cum bili, & omnibus igneis symbolum habens ad omnes igneos impetus suos mauortios, tam ciuiles, quàm spirituales impellit: hos quidem ad feruidum amorem, illos autem ad bella, & inuasiones. Sol etiam cum rubea cholera, & igneis cõtemperamẽtis cõueniẽs phœbæos suos ab illustriora opera, & satis contẽperata deducit. Venus cum aëreo calore, & bullienti cholera, uel saltem excitata, & aqueis rarioribus, quæ quasi aëream naturam sapiunt, conueniens, ad mollia quæque scalpenti quadam ui trahit: & ad uoluptatem circunferentias uersus fluentem allicit: nisi eius influxus cõtinua propinquitate Solis corroboretur: & in humano mundo rationis freno coërceatur: Est enim ipsa ueluti aurora, in qua pro maiori anni spatio dominatur humida atque lasciua, rorem demittẽs, somnum prouocans, artus dissoluens: sed confota uigore succedentis, aut sociantis Solis faciles effluxus aliquantulum comprimit. Mercurius cum subtiliori, & acutiori spiritu conuentum habens penetrat: & ad quodcunque opus peragendum promptum, facilemq́ue constituit nullum suaptè natura habens determinatum opus: sed huc, illucq́ue uagans in penetralia omnia sua acutie sese recipit: Sed effectus eius non minori difficultate dignoscitur, quàm eius aspectus corporeis oculis uideatur. Luna & si aquarum ductrix habeatur, non tamen aquea tantummodo, sed omnia, quæ superiora influunt in inferioribus, explicat.

Quòd intellectus conueniat cum orbe signorum. Cap. XXI.

COncinere demonstrauimus stelliferum cœlum uariis pictum figuris cum Cherubinis, qui pulchræ figuræ interpretatur: Nunc autem conuenire faciemus cum intellectu pleno imaginibus, & concepti-

bus rerum, quas intelligimus, plenóque ideis eorum, quæ facturi sumus. Et ut doceatur cœlum ipsum cuncta complecti nō tantū reuolutione, sed uirtute, sapientes partiti sunt illa signa in quatuor ternarios, iuxta quatuor elementa, & fundamenta omnium rerum, cuilibet ternario aßignantes principium, medium, & finem ipsius elementi ipsi conuenientis: Vndè generationes, status, & resolutiones rerū omniū conficiuntur: Principiū enim ignis Arieti dederunt, augmētū, uel progressum Leoni, finē uerò Sagittario: Terræ autē principiū Tauro, progressum Virgini, & extremum Capricono: Aëris principiū Geminis, processum Libræ, terminū uerò Aquario: Sed aquæ principium Cācer poßidet, mediū Scorpio, finem autē Pisces. Sic intellectus apprehendit principiū, progressum, finemque rerū omniū ex ipsis elemētis productarū, & producēdarum, ultra quæ nihil reperitur, quod intelligi poßit: quia extra ipsa nihil est. Et sicut in intellectu opificis diuini uel humani omnia ab eo facienda concipiuntur, sic omnium rerū fœtura in cœlo cōcipitur: explicatur autē, & producitur per planetas, sicut per uires inferiores ad effectum conducuntur ea, quæ noster concipit intellectus: qui potißimè residet in cerebro, & hoc in craneo pleno innumerabilibus capillis: Sic uirtus illa gignendi est (ut dicunt Theologi Hebræorum) in sacro Dei nomine diffuso per cœlum, & replēte ipsum tāquam craneum, & testam quādam plenam innumerabilibus stellis: Numerus tamen cognitus est illi, qui numerat multitudinem stellarum, sicut & capillos capitis, ut ait Veritas summa: Capilli capitis uestri omnes numerati sunt: Non utique illi, qui abcißi pessundantur (inquit Origenes) sed illi, qui erant in Nazaræis Spiritu sancto repletis: ut alios prosternerent: de quibus dicitur in Canticis: Comæ capitis tui sicut purpura regis iuncta canalibus, illis uidelicet supernis, per quos fluunt omnes effusiones gratiarum, quibus excisis debilis homo à fœmina, id est parte sensitiua uincitur, ut de Samsone legimus: Qui capilli influxum, & uim suscipiunt à superno fonte, sicut & stellæ. Sed ad intellectum redeamus. Componit etenim cōceptus, & imagines, quas continet, & orationes, & sententias, quibus instruimur: & generatur scientia tota, sicut quando stellarum influxus componuntur cum uirtutibus planetarum, & elementis: quorum uis in cœlis continetur, interueniente potißimè magni nominis, aut ipsius opificis uirtute, producuntur diuersæ species, & particulares res, quarum nomina (ut aiunt) resultant secundum proprietatem influxuum, & influentium: Quæ cognoscens Protoplastes nomina rebus secundum earum quidditates imposuit: Quò forsitan tendit illud summæ Veritatis: Nomina uestra scripta sunt in cœlis. Trifariam enim partiuntur Hebræi uiginti duas literas sui alphabeti: quarum tres tria elementa, septem totidem planetas, & duodecim duodena signa, tanquam characteres eorum significare asserunt: Et illas septem literas duplices uocant, tum quia bifariam pronunciantur, blæse, & acutè: tum quia planetas repræsentant, qui pro diuersitate signorum, in quibus reperiuntur, remittunt, &

CHRISTVS.

Orige. Cantica.

CHRISTVS.

acuunt uim: Duodecim *uerò simplices uocant,quia unico modo proferũtur semper, & quia signa repræsentant: quorum uirtus semper eodem modo se habet:* Tres *autem tribus elementis ascribunt, igni uidelicet, aquæ, & terræ: Aërem uerò non tanquam elementum, sed ueluti glutinum elementorum habẽt. Sicut igitur ex planetarum, & signorum aspectibus simul cum elementis conficiuntur omnia corpora,ita ex literis, & characteribus illas partes significantibus constituuntur nomina rerum ex ipsis compositarum:ut in libro de formatione, qui* Abrabæ *inscribitur, mysterio non mediocri innuitur:* Q*uorum cõpositorum corporum spiritum, & animam per puncta, & accentus significari nonnulli asserunt.*

Rapit primum mobile cum corde,aut libertate animi ibi residentis. Cap. XXII.

E*St nonus circulus,quod primum mobilè dicitur, cœlorum dux, ui sua omnes cœlos rapiens secum conducit: & ipse à nullo inferiori circulo ducitur, sed à sola intelligentia ipsum mouente, uel à* Deo *iubente:* In *quem, tanquam in primum motorem, ne tota cœli harmonia confundatur, ducitur omnis motus, ut in calce organi sui probat*

Aristo. *Aristo. Sic in nostro hoc paruo mundo est uoluntas domina omnium aliarum uirium, & earum ductrix ad libitum: Cui merito regnum, & principatus debetur, quia semper ad bonum,tanquam in obiectum sibi adæquatum tendit: quãuis aliquãdo errore,aut ui animali impellente,malũ eligat credens,aut præfingẽs illud esse bonum:* Et *tunc non domina,sed serua miserrima efficitur, ut summa* Veritas *ait:* Q*ui facit peccatum,seruus est peccati.* Re*ctè igitur & in bo-*

CHRISTVS. *num tẽdens iure præfertur,sicut in* Politiis,*qui in melius, & magis bonũ respicit merito præponitur.* H*æc autẽ uolũtas, aut synderesis cũ portione superiori iuncta,ueluti mobile primũ,omnes inferiores uires secũ ducit ad uotũ: sed ipsa recta à nullo deducitur,nisi à summo mouente,uel ab eo influxu,quẽ gratiã, chari*

Theolo. CHRISTVS. Dauid *tatem,uel amorem infusum dicũt theologi.* De *qua iterum summa* Veritas: Nemo *uenit ad me,nisi* Pater *meus traxerit eum:* Et *regius propheta, tunc currere dicit per uiã mandatorũ* Dei,*quãdo per amorẽ dilatatũ, & motum fuerat eius cor.* Ad *eius quoq; uolũtatis ordinatum motũ reliqui inferiorũ uiriũ progressus sequuntur,sicut orbiũ motus omnes ipsius primi mobilis gyro regulãtur.* Nec *quispiam dicat uolũtatẽ,tãquam cæcã ab intellectu deduci:quia nihil amare possumus,nisi præcognitum: in quod solũ fertur ipsa uoluntas, ut* August. &

August. Aristote. *Aristot. consentiunt:* Nam *sicut lux oculo uiam ostendit, ipsum tamẽ minimè ducit,sic intellectus demonstrat uolũtati semitas,non tamen per eas ipsam cõducit, sed restat suæ operationis domina. Sic quoque stelliferum cœlum primo mobili quodãmodo representat gradus,& nomina rerũ p ipsum,& planetas producẽdarũ,& ad ea exequenda primũ mobile accẽditur: & uoluit omnia motu diur-*

Idem *no.* E*st igitur in homine uolũtas,& cor (ut ait* Aristot.*) sicut prima intelligen-*

*tia in orbe,primo uidelicet,ipſiuſque primæ ſphæræ ſimulachrum habēs gyrat,
& trahit omnia,ſicut primū mobilè cæteros orbes . Et ſicuti peccatum in natu-
ra conſequitur,quando inferiores cauſæ à prima diſcrepant, & inferiores or-
bes à primo mobili: Sic quādo mēbrorū, & inferiorū uirium lex mēti repugnās
ducit hominē captiuū in legē peccati. Cedere itaq; debet omnis mēbrorū lex mē
tis dictamini,ſicut oēs ſphæræ cedūt primæ mouēti, & rapiēti eas oēs ſuo diur
no motu. Et quis unaquæq; inferiorū peragat curſum ſuum, multo tamē tardio-
res ſunt in ſuis motibus ꝙ prima,pulcherrimè nos inſtruētes uires inferiores, &
ſi aliquid,ſecūdū quod eſt ſibi propriū,operātur,tardū uel paucū illud opus eſ
ſe reſpectu operis arbitrij bene regulati. Omniū autē motuum tardiſsimus eſt il-
le ſtelliferi cœli,quod in cētū annis mouetur gradu uno,ut Ptolemæo placet: qui* Ptolem.
*eſt numerus quadratus denarij, qui cōficitur ex ꝑtibus quaternarij numeri ele-
mētaris: Vndè innuitur ꝙ cœlū illud corpus repreſentat elemētare: & etiā quia
integratur ex quadruplici genere ſignorū, ꝓ natura quatuor elemētorum , ſicut
& corpus ex eiſdē cōponitur. Nec carpat me quiſpiā, quod paulo ſupius cōue-
nire fecerimus ſtellatū cœlū cū intellectu,nūc autē æquemus cū corpore: Nā ſer
pēs nūc diaboli,nūc Chriſti typū tenet: & hoc,dum ipſemet ait: Sicut Moſes ſer
pētem exaltauit in eremo,ſic oportet exaltari Filiū hominis. Et planeta quilibet
nūc alicui elemento,nunc alicui angelorū ordini aquiparatur . Huiuſmodi quo-
que multa reperiuntur cum diuerſis comparata ex ſymboleitate, quam diuerſa
nota res habent ad inuicē: Reſpectu enim ſuperiorū mentiū cœlū illud ſe habet,
ut corpus: & reſpectu rerum inferiorum producendarum ſimilitudinē habet in-* Porph.
tellectus producētis ideas. Sic quoq; in coordinatione rerū à Porphy. & Ariſt. Ariſto.
*aſsignata idem ad ſuperius cōparatū habet rationē ſpeciei , ad inferius uerò ra
tionē generis. Eſt itaq; in propoſito noſtro motus primi mobilis,ueluti motus ani
mi, & motus ſtelliferi cœli,corporei motus ſimulachrum habens : ſed planetarū
reuolutiones motus uirium inter corpus, animumq́ue exiſtentium repræſentant.
Sed ſi iſta hæc cum infimis, & ſupremis æquare uoluerimus , eſt in cœlis ferui-
dius omnium mobilè primū,In paruo mundo cor, & uoluntas , In angelico ſera
phinus ardens. Eſt iterum uis ignea in ſeraphinis inflammans,in primo mobili ra
piens , in uoluntate & corde noſtro feruēs uirtus: Ideo hæc habitat in corde ca
lidiſsimo omnium membrorum , calore quippe & naturali & meliori : de quo* Dauid
*Pſalmographus ait: Cōcaluit cor meum intra me. Et iterum: Inflammatū eſt cor
meum. Eſt quoque uis terrea in Cherubinis pulcherrima idearum figura, in ſtel
lifero cœlo ſplendida ſiderum pictura , in infimo uerò elemento ex uariis her-
bis , & floribus ornatus.*

Quæ conſtipentur, & ſolidentur cum Saturno. Cap. XXIII.

SEntētia Ptolemæi eſt explicata ab aſſeclis ſuis , planetas omnes ad Ptolem.
*hominem hunc fouendum deſtinatos,quorum quatuor ad cōſeruan-
dum indiuiduum, tres uerò ad opus conducendum : Quatuor ſunt*

Idem Luna, Sol, Iuppiter, & Saturnus: Sol autem, ut idem dicit ad uerbum, est origo
uirtutis uitalis, quæ est in corde: Iuppiter respicit uirtutem naturalem in hepa-
te: Saturnus uim receptiuam: & Luna crescentem, & decrescentem uigorem:
Sed tres alij ad mores & operationes exquiruntur: Phātastica enim uis, & pe-
netratiua in rebus faciendis à Mercurio expetenda est: Appetitus, concupiscen-
tia, & delectatio, quæ opus perficit à Venere: Impulsus cum irascibili, & impe
tu, ut fortunatum sit opus, à Marte. Saturnus igitur uirtutem receptiuam regit,
& inter intellectuales uires potissimè memoria receptiua est, adeo, ut à Ioanne
Scoto Scoto & ab assectis non connumeretur inter potentias actiuas: cum sit tantum-
modo (ut asserunt) uirtus suscipiens. Huic enim Saturnus præsidens reddit Sa
turnios suos bene memorantes, cum habeant uim illam aqueam adeo constipatā,
Alcabi. ut diu conseruare possint susceptas imagines. Regit quoque aures (teste Alcabi
Iul. Fir. tio) super omnes sensus receptiuas: sed Firmicus ei potissimè ascribit dextram.
Est insuper auditus omnium sensuum spiritualior, & consequenter instrumētū
secretioris, & profundioris sapientiæ: ad quam Saturnus peculiari uirtute cō-
ducit. Audiens (inquit scriptura) sapiens sapientior erit: uel adiiciet, ut accipiat:
ut habet textus Hebræus. Et hoc est proprium Saturniorum, ut audiant, & cū
silentio audita ruminantes ad secretiora penetralia ingrediantur: ubi diutur-
na, longaque rerum multarum consideratione, & experientia prudentes efficiā
Hebrȩi tur, quod proprium est Saturni cœlestis, & supramundani, quem Hebræi בינה
bina dicunt, quod intelligentiam, uel prudētiam interpretantur. Cōueniūt quoq;
cum ipso lien, stomachus, uesica, & matrix. Et bene splen ipsi dicatur, qui (teste
Galen. Galeno & Auicena) est uas, & receptaculum superfluitatum terrestrium, &
Auicena grossarum: quæ potissimè à Saturno reguntur. Est insuper (ut iidem testantur)
rarus, mollis, & spongiæ similis: ut attrahat, & recipiat superfluitatem nigram:
nutriturque sanguine subtili nigro: Quæ omnia ad ipsum Saturnum referūtur.
Stomachus quoq; à Saturno conuenientissimè regitur, qui est ex sui natura uin
centibus partibus neruosis frigidus, atque siccus: ideo attrahens humiditates, si-
cut terra, Saturnus, & Luna. Calefacit uerò, & digerit ex caliditate insita car
ni eius confota caliditate membrorum illi adiacentium, scilicet hepatis, cordis,
Idem. splenis, fellis, & hymenæi, ut docet Auicena: ex qbus adminiculis calidior hepa-
Galeno te redditur, quamuis contrarium sortitus sit à natura: quæ (teste Galeno) pro-
pe uentrem ipsius excalefactoria collocauit. Et sicut stomachus constipatus est
ui Saturnia ad continēdum cibum, ita matrix ad continendum fœtum, & uter-
que neruosis partibus compaginatur. Si autem humores Saturnij nimium aucti
ad distemperamentum deueniant, pariunt infirmitates chronicas ex humore me
lācholico grosso, & uiscoso phlegmate generatas, epilepsiam, apoplexiam, para
lysim, apostemata dura, quæ sclirotica dicuntur, cancros, podagras, phthisim,
hæmorrhoides ani, & uuluæ, ragadias, fistulas, ulcera occulta, chronicos deflu-
xus uentris, icteritiam nigram, elephantiam, quartanam febrem, & huiusmodi

morbos,qui cum difficultate curantur: & corpus exterminant. Et si tempus adest,etiam ad mortē prædicta nimia alteratione agitata deducūt. In facie quoq; que hominis & cute hæc,dum dispositor fuerit, imprimit suæ complexionis signa,maculas uarias,oculos impares, longam faciem,aspectum indecentem, & fœtidum,dentes uarios,& turpes,staturam diuersam,pedes deformes, contortos,calcaneos corrugatos,nigros quoque pilos,raros,& grossos,iuncta supercilia,colorem fuscum,glaucum, uel plumbeum: Sed hæc pro Solis dispositione uariantur. Ad mores etiam melancholicos ducit,nigra indumenta, tardas operationes,solitudinem,cauernis & antris aliquando mancipatos, puteorum,& cochlearum fossores,calcis & cementi compositores,& multa huiusmodi exercitia uilia, si depressus fuerit, inducit: Bene autem dispositus, ad profundißima quæque,& sublimia euehit.

Quæ æquentur cum Ioue. Cap.XXIIII.

Aequans omnia Iuppiter,sibi uendicat aurem sinistram, ad cōplendam sapientiam iam à Saturno excitatā. Et amori fauens æquat iecur amoris sedem,tanquā peculiare domicilium. Hic enim amorē incohoat,quem explicat Venus,cui amor ascribitur: Nam à iecore Iouis sede trahit orginem: undè apud authores medicinæ iam est uulgatum adagium: Splen ridere facit,cogit amare iecur. Cui adstipulatur,quod Galenus & Moses Cordubensis ex antiquorum institutis deducunt: qui malefactores in membris, quibus peccauerant punire solebant. Ascendentes enim domos alienas,fustigabantur pedibus,maledici & blasphemi lingua torquebantur, & multa huiusmodi. Sed Titionem nimio amore lasciuientem iussu Apollinis punitum describunt Vates in iecore perfosso rostro uulturis, & falconis. Contemperatus igitur Iuppiter in uirtute,ex calido & humido, rectè hepati præsidet: quod eadem qualitate gaudens,alitur ex sanguine ingrossato,ut inquit Galenus,Haliabas,& Conciliator: Cuius rei signū adducunt: quòd sanguis extra uenas coagulatus ipsi aßimiletur: undè à Galeno uocatur primum sanguinis organum. Aequat sibi & stomachum simul cum Saturno: sed hic parti neruosæ,frigidæ, atque siccæ prædominans,ille uerò parti carneæ,calidæ,& humidæ. Et cum uēter sit etiam humido calore suffultus,ipsum quoque Ioui subiiciunt: Occurrerēt hic multa de musculis uentris,& aliis particularibus differenda: Sed cum forsitan hæc nimis longa,& superuacanea cura foret,abducénsque nos à proposito, nō breui semita,Ideo illis omißis,de solis membris principalibus prosequamur. Supponunt quoque eidem brachia,dexteramque manum non absque sublimi sacramento,ut pius Iuppiter supramundanus deducat ad ea opera,per quæ quis posset merito in iudicis dextera collocari. Addunt umbilicum, ad quem tanquam ad centrum referuntur circumadiacentia: Vndè in templo Iouis Ammonij effigiem umbilici repositam tradit antiquitas. Sunt,& qui asseuerant etiam costas, pecten,intestina,& sanguinem Iouia esse. Et si suprabundauerit sanguis, usque

Galen. Moses. Poëtę Gale. Haliab. Concili.

ad diſtemperamentum, proueniunt morbi ſynochi, id eſt continuati, uenarũ fra-
cturæ, ſputa ſanguinea, ſanguiniſque defluxus per hæmorrhoides, per mẽſtrua,
per nares, & undecũque fluant: Apoſtemata quoque hepatis calida, & ex pluri
mo ſanguine concreta. Et ſi ad mortem deducit infirmitas, eius mortis genera
ſunt, per ſynochas febres, per tertias notas, cardiacam, id eſt corporis imbecil-
litatẽ laſſeſcente ſtomacho, ſquinantiã, colicã, & iliacam paßionem, & ea, quæ
huiuſmodi conſequuntur. Corporis autem diſpoſitor figuram tribuit condecen-
tem, ſtaturam moderatam, & formoſam, oculos ad magnitudinem tẽdẽtes, ſub-
nigros, capillos flauos cum caluitie quadam, duoſque dentes inciſorios cæteris
longiores. Sed oriente ſole reddit cutem ſatis albam, & oculos mediocres: occi-
dente uerò, albedinem remißiorem præſtat. In moribus autem honeſtos facit,
fideles, parentibus obſequentes, iuſtos, legales, & huiuſmodi multa, quæ ab A-
ſtronomis memorantur. Sed hæc tamen quantum uirtus illa cœleſtis ſe extendit,
aut diſponens corpus ipſum cœleſte ſydus, aut ulterius operans præſidens intel-
ligentia, iubente & cooperante prima.

Quæ ferueant cum Marte. Cap. XXV.

MArs ſua ſedilia habet in renibus, uenis, & diſcurſu ſpermatis ꝑ
dorſum, & in chyſti fellis. Sed hæc quidem ſolus, cum Ioue au-
Iul. Fir. Auicena — tem (authore Firmico) in hepate, & naribus. In renibus itaq;
conuenienter feruet, cum & ipſi (teſte Auicena) calidi ſint, &
ſicci: quamuis alij ipſos calidos, & humidos opinentur. Sed hoc
eſt, quia calidum & humidum & radicale, calore uiuifico informatum uiget in
eis, ex ſui autem ſimplici natura ſicci ſunt, & Martij. Cuius rei ſignum præbẽt
calculi, qui in ipſis generantur: quia feruent potißimè in Martialibus, & Mar-
te fauente. Et hos naturæ diſpoſitor combinauit, ſicut & multa corporis mem-
Galen. Auicen. — bra: ut Galenus & Auicena diſputant. Ii autẽ dati ſunt ad coquendum ſuper-
fluum aqueum, & ſanguineum: ſicut chyſtis pro receptaculo choleræ: & ſpleni
Galen. — pro ſuſceptorio humoris melancholici groſsi, ut idem Galenus determinat. Præ
fertur etiam decurſui ſpermatis & dorſo, per quod deſcendit: ut ſuo calore ca-
leſiat ſemen: & uigorem ſuſcipiat ad prolem gignendã. Adiudicant inſuper, qui
de re huiuſmodi tractant, eundem præeſſe uenis: quamuis ex natura neruea pã
niculari, & ligamentali frigidæ, & ſiccæ, ut forſitan(non obſtante natura fri-
gida, quæ ad eas conſtipandas exquiritur) calefactæ ab eo, ſanguinem in ſuo
calore conſeruent. Et(ut ſecretiorem rationem educamus de promptuariis natu
ræ) etiam ex loco id concludemus. Nam inter hepar Iouium, & cor ſolare ſitum
habent, ſicut Mars inter utrumque. Venæ etenim omnes ſiue hepatis porta, ſiue
meſeraicæ, in quas ipſa diuiditur, ortum habent à concauo hepatis, in cuius pun
Galen. — cto, ueluti chordæ tentorij in clauo(Galeno authore) colligantur, cui ſapientes
Ariſtote. — multi conſentiunt. Similiter & uena, quæ maior ab Ariſtotele nũcupatur, à Ga
Haliab. — leno, & ab Haliabate concaua, ab Auicena uenter, ab aliis pergibba: quia iu-

xta gibbum, & conuexum hepatis est, omniumque prædictorum opinione (Auicena excepto) collocatur in hepate, & abeodẽ oritur, quãuis physici nõ cõsetiãt: Sed ab Auicena, tanquã neutro inter eosdẽ inter hepar, & cor collocatur: & omnes alij nominati, ipsi hepati eas cõtinuari assentiũt: sicut Mars Ioui. Et sicut inter hepar & cor sanguis fluit per uenas uitam baiulans, sic inter Iouem & Solem est Mars, quasi uehiculum, aut fomentum uitæ, suo calore, & impulsu illam confouens. Et nedum ex situ, sed ex proprietate, & uirtute, quæ est ultra qualitates ipsas, uenis cõuenientissimè præsidet: & canali spermatis in ipsa istis cõueniens: sed potissimè chysti uasi feruentis bilis, quæ ei propriissima est. Hæc autem distemperata excedens nimis, aut corrupta (maximè in prædictis locis) causat infirmitates Martias, pustulas malignas, carbũculos, antraces, erisipillã, formicã, impetigines, febres, quæ ex cholera fiunt, acutas phreneses, & morbos omnes, ex feruenti & adurenti colera prouenientes, cancros, gangrenas, fistulas, scabiem, pruritum, uariolas, excoriationem, adustionem, aborsum, uenenosas infirmitates, & in diuersis corporis membris ulcera, pro mansione uaria in cœlestibus signis membris ipsis conuenientibus: Et si in huiusmodi tantus sit excessus, ut natura aut ars cohibere non possit, mortẽ inducit. Naribus quoque præest: ex quibus feruor bilis accensæ in chysti, inflammatæ in corde, & uaporantis ad cerebrum exhalat: Et aliquando ibi sistens tantum exæstuare hominem facit, ut dicat, Isaias: Quiescite ab homine, cuius spiritus in naribus eius est. In figura quoque exteriori rubeum facit: oculos uarios, ad citrinum tendentes, barbam, capillos, cæterósque corporis pilos rubeos, obscuros, spissos, & grossos, staturam mediam, faciem rotundam, lentiginibus & maculis quibusdam cõspersam, nares amplas, & latas, plenas spiritu, aspectum horridum, dentes longiores, gressus distantes. In complexione uerò efficit calidum, & inde impetũ, & uim maximam confert: & promptum reddit ad omnia: hinc & ad mala præualidum. Et nisi impetus ille rationis freno moderetur, facilè ducit in præceps.

Auicenã
Idem
Isaias

Quæ uiuificentur, & clarescant cum Sole. Cap. XXVI.

CVm Sol (omnium sapientum testimonio) sit pater uitæ, & in quo residet (ut Pythagorei opinantur) uirtute quadam uita, & uerus Sol, ideo ipsum cordi assignant, tanquam præcipuo uitæ sedili. Et sicut ipse Sol in maiori mundo est principiũ lucis, & uitæ, dans omnibus planetis, ut luceant: sic cor in humano mundo (teste Galeno, & alijs sapientibus) est origo uitæ, & caloris, dans omnibus membris, ut uiuant & operentur. Est enim anima (cuius primaria sedes est cor, ut ait Aristot.) principium intelligendi, sentiendi, & secundum locum mouendi: Et sicut Sol ipse ex uita conuenit cordi, ita ex luce oculis, maximè dextro respondet, sinistrum Lunæ relinquens: præfertur etiam medullæ, quæ non ueluti superflua aspernenda est, inquit Aristoteles, sed tanquam uita ossium, & fomentum eorum, est in ipsis

Pytha.
Galen.
Aristote.
Idem.

reclusa: Est enim alter sanguis, sed ex decoctione, & calore in albedinem mutatam ait Auicena, & cum ipso Aristo. Cuius rei signum hic reddens dicit, quòd nouellis adhuc animalibus medulla cruenta admodum est: ætate autem prouectis, & pinguescentibus ad adipem trahitur. Subiiciunt quoque Soli patri generationis, femora, & lumbos uasa quippe seminaria: undè non sine causa sapientißimus priscorum patrum Abraham, ab alumno suo iuramentum exegit super femora Meßiæ, seminarium uas, pro cuius munda & mysteriosa generatione, solicitus erat ipse Abraham, dum mitteret seruum iuramento astrictum ad accipiendam uxorem Arameã pro Isabac: ex cuius semine Meßiah generari debebat. Regulat insuper tanquam uitæ instrumentum uitalem spiritum: intellectum quoque, & rationem: undè doctrinæ, & ueræ philosophiæ, & cognitioni segregatæ à sensibilibus mirum in modum fauet: Fidelemq́ue facit pro uirili sua, magnanimum, compositum moribus, sublimia appetentem, & principatus, per fidẽ tamen clarum, & excellens ingenium, & uirtutẽ. In exteriori autem prospectu reddit hominẽ formosum, & pulchrum: nec immeritò, cũ ipse respõdeat supramundanæ pulchritudini, & sic eius uas, receptaculũ, & instrumẽtum. Varios quoque, & pulcherrimos præbet oculos, animi potißimũ indiciũ. Hinc de Dauid non sine mysterio dicitur in primo uolumine Regum: ꝙ erat ruffus, cum pulchritudine oculorum, & bono aspectu, pro quo nos habemus, pulcher aspectu, decoráq; facie. Et his potißimè fauet cum in ortu fuerit: & si altius cõscendere uoluerimus, id facit Sol quãdo suscipit influxũ à superno oriẽte, de quo dicitur. Veniet ab oriẽte iustus. Staturã insuper decẽtẽ præstat, in colore albũ cũ fuscedine quadã, aut rubedine, capillos crispos & multos, faciẽ rotundã, atq; uenustam, os decẽs, labia exigua, supercilia gracilia, colloquio dulcẽ, & grauẽ, incessumq; uenustum: In complexione autẽ tẽperatè calidũ. Si autẽ corpus malè fuerit dispositum, uarias mouet infirmitates, in oculis potißimè: In ore autẽ alcolã, & cancrenam: & pustulas in corpore: Mouetq; mẽbra, unũquodq; ꝓ domicilio in quo repitur: sed diuersißimo de à Luna. In Ariete enĩ mouet femora: In Tauro genua: In Geminis tibias, & cauillas: In cancro pedes: In Leone, & Virgine, collum: In Libra, brachia & humeros: In Scorpione, pectus & cor: In Sagittario, stomachẽ & uentrũ: In Capricorno dorsum: In Aquario coxas, & uerenda: In Piscibus, iterũ femora cũ succedẽte Ariete. Sed si nimis ebullit humor ab eo motus, & corpus sit (ut diximus) malè dispositũ, benefico ipsius fauore abutẽs, exæstuationes fiũt, anxietates & inquietudines, apostemata, potẽtes oppressiones, uel sanguinis fluxus ex ebullitione illa, qua nimium aucta, letalia eadem fiunt. Et sic Phœbus medicus, & medens, atque uiuifica uirtus eius, ex mala dispotione recipientis nocumenta etiam mortifera infert. Nec mirum quia ex uaria dispositione recipientium lutum indurat, ceram autem liquefacit. Sic & de uero, diuinóque Sole dictum est: Positus est hic in ruinam, & in resurrectionem multorum in Israël.

Auicen. Aristote. — Regum — Isaias

Quæ mollescant cum Venere. Cap. XXVII.

VEnus ex membris capitis, ori præesse dicitur: quo osculum, amoris pignus, donatur. In corpore autem dominatur anchæ, spinæ dorsi, spermati, pinguedini, carnibus, renibus, uuluæ, uel matrici cũ Saturno, uentri, pectini, & umbilico, & huiusmodi omnibus, quæ operi uenereo inseruiunt: ut Astronomi docent. Ancha enim quæ à Galeno os sacrum dicitur, siue latus amplum, ut carnem multam circa illud amictam sustinere ualeat, quasi pixidem quandam habet: in qua extremitas coxæ superior (quæ uertebrum dicitur) ingreditur, & in ea uertitur, & mouetur: undè quadrifariam nũcupatur ad quatuor aspiciens: In eo enim quòd ad partem syluestrem tendit (teste Auicena, & Alberto) uocatur os ilij, Arabicè autem albartapha: Ad interius autem relatum os femoris dicitur, ad posterius os anchæ: & ad subiectum uertebrum pixis coxæ: In qua regione ueluti intra parietes cõtinentur uesica, matrix spermatis receptaculum, & huiusmodi, quæ Veneri inseruiunt: & sunt quasi promptuaria Venerearum rerum. Cur autem Venus spinæ dorsi præferatur, duæ tantummodo rationes occurrũt: Altera, quia est quasi canalis, & colatorium Venereæ substantiæ: Altera uerò, quia in illa spinula colligantur ossa: undè est quasi uinculum corporis, & eorum sustentaculum, & quasi platea publica (ut aiunt) arteriarum, neruorum, spirituum, & uirtutũ, cõtinens medullam ueræ humiditatis, ut ait Conciliator. Et est (Galeno authore) tanquam carina necessaria uitæ, & motui animalium, hinc quamoptimè Veneri correspondens, quasi uinculum connectens hominis partes, affectus, mores, & spiritus: Amor enim in archetypo nexus, & neuma dicitur: in maiori uerò mundo amore, & amicitia generantur, & colligantur omnia, si rectè sentit Anaxagoras, Boëtius, & alij sapiẽtes quamplurimi: Pariq; modo in minori mundo, ut ipse utriq; sit conformis, omnia Venere colligantur. In semine quoque (quod Græci sperma dicunt) tanquam in massa quadã sunt animalis partes omnes colligatæ, exitq; semen eo actu prouocatum, qui passim uenereus dicitur: undè omnia, quæ ad ipsum pertinent, meritò Veneri conuenire uidentur: Pinguedini etiã præfertur, quia aërea est: Cuius signum dabat Aristot. quia natat super aquas delata ab aëre, quasi ab utre. Concordat Galenus dicens, ꝙ pinguedo, & oleũ sunt de natura aëris tẽperati, & utrumque ex natura humida collatur, ex calida autem ardet: Sed Ioannes Serapiõ pinguedinem collocat inter elementa grauiora: & leuia, calida, & frigida: Habet enim (inquit) supra se ignem, & aërem, undè temperatissimæ est complexionis, sicut & Venus, quæ eis præfertur. Eadem ratione subiicitur ei caro calida, & humida cum debito temperamento: ut ab Auicena, & Galeno discere possumus: Renes etiam, & si ratione suæ calidæ, & siccæ complexionis subiiciebantur Marti, tamen quia uiget in eis humidum radicale, Veneri quoq; mãcipantur. Additur uenter, qui Ioui, Veneriq; ex symbolica eorum natura respõdet: undè Venus Iouis dicitur filia:

Astronõ. Galen.

Auicena Albertus

Concili. Galen.

Anaxa. Boetius Græci.

Aristo.

Galeu.

Ioã. Ser.

Auicena Galen.

& in eadem ſede ambo regnare dicuntur. Cur autem uulua, & matrix Veneri ſubiiciantur, magis ſilentio prætereundum, quàm ſermone declarãdum duxi: cum natura illa mẽbra eo pudore affecerit, ut cum uirorũ cadauera à fluctibus
Plinius *uehãtur ſupina, mulierũ prona ducuntur, ut occultẽtur occultãda, ſicut Plinius*
Solinus *& Solinus referunt. Pectini etiam, & umbilico tanquam propriis inſtrumentis*
Iob Grego. *præfertur: Virtus enim uenerea (authore Iob, & Gregor. eius interprete) fœminis eſt in umbilico, ſed uiris in lumbis: Si autem humores in eiſdem partibus exiſtentes diſtemperantur, tunc ægritudines uariæ Veneris motum conſequentes inducuntur: & facilius, ſi ſuperfluunt humores ipſi: Nam ex ſuperfluo cibo, & potu, & nimio luxu iſtiuſmodi generantur infirmitates, quæ inualeſcentes mortem inducũt: febres uidelicet, & morbi phlegmatici, & proueniẽtes ex humoribus ſuperabundantibus in membris prædictis, in quibus eſt uirtus concupiſcibi-*
Ptolem. *lis, & quibus (Ptolemæo authore) Venus præſidet: Quæ ſi domina fuerit in horoſcopo, hæc ſui dominij ſigilla imprimit, colorem albũ cũ fuſcedine quadã, aut rubedine, capillos pulchros, multos, & ſpiſſos, faciem rotundã, uenuſtam, & uagam, oculos nigros, ſupercilia gracilia, dulcia colloquia, decentem inceſſum, motus faciles, & lepidos. Sed ſi mala, & inferior Venus præualuerit, delitiis deditos efficit, mulierũ amatores, labiles ad omnia uitia mollia: Si autẽ bona, cui animus legũ freno coërcitus reſpondet, recto, & ſancto amore omnia peragit.*

Quæ acuantur, & penetrent cum Mercurio. Cap. XXVIII.

MErcurius in capite ſibi uendicat linguam, cuius ſermo penetrat uſque ad interiora mentis: hinc eloquentiæ fautor, & Hermes, ſcilicet naturæ interpres: Quæ lingua occultiſſima omnium mẽbrorum efficaciſſimè operatur etiam in magnam diſtantiam, ſicut Mercurius adeo occultus, ut cũ difficultate, & rarò uideatur, tamen acutiſſimè penetrando magna cũ efficacia peragit: ſicut & ei præſidens intelligentia Michaël angelorũ Princeps, ut nonnulli aſſerunt. Quia etiã
Idem *Mercurius ſua ſubtilitate efficaci, & aſtu (ptolemæo teſte) reddit hominẽ ad opera diſpoſitum, & promptum, ideo manibus tanquam omniũ operum inſtrumento neceſſario præfertur: Addunt neruos, quorũ aliqui, paſſiui uidelicet ſunt frigidæ & ſiccæ naturæ, motiui uero calidiores tum ex motu, tum ex ſimplicio-*
Idem. *ri ſpiritu in eis exiſtente: Sic Mercurius (authore Ptolemæo, & ſuo interpre-*
Hali *te Hali (bifariam habet uirtutem: aliquando deſiccat, id maximè cũ ſoli applicatur, à quo abũdantiorem uirtutem ſuſcipit: aliquando humectat, & hoc quãdo cum Luna annectitur uirtute, ſicut contigui eorum ſunt orbes. Ex ſuaptè autẽ natura conſtringit Mercurius, undè reddit ſuos Mercuriales graciles, & neruoſos: Neruis etenim præeſt, qui ſunt generale operum inſtrumentum, ſicut manus particulare, & ſi ulterius procedere iuuat, etiam ex ortu ipſorum neruorũ conuenientiã eorundẽ cũ Mercurio cõiectare poſſumus, etiam uarias authorũ*
Ariſto. Galen. *ſequendo opiniones. Ariſto. enim ipſos à corde originẽ trahere autumat: Galen.*

à cerebro: Auicena uerò, Auerrois, Albertus, & Cõciliator Aristoteli fauere uidentur: Sed qui rectè sapiunt, eos cõcordantes dicũt neruos ipsos habere ortũ immediatũ à corde, à quo & cerebrum: formari autẽ, & diuidi ab ipso cerebro. A corde iterum (ut inquit Alber.) habẽt duritiẽ, mollitiẽ uerò à cerebro, à quo diuiduntur. Sic & Mercur. cuius uirtus in neruis uiget, à Sole, qui est cor mandani corporis, habet uim: & tanquã eius filius semper sequitur patrẽ eidẽ obsequẽs, adeo ut ab eo uel nullis, uel paucis gradibus distet: Et est Lunæ, quæ conuenientiã habet cum cerebro, contiguus: undè uim suscipit ab utroque. In cerebro quoq; uim habet cũ uentriculis eius, uenis, & arteriis. Vltimo præfertur cruribus, & pedibus manuum coadiutoribus, tam etiam fidelibus, ut alteris deficientibus altera suppleant: Visi nãq; fuere nõnulli, quibus manus deficiebant, pedibus fuere, scribere, & multa huiusmodi officia manuum peragere. Si autem præualet eius uirtus in homine, reddit ipsum statura mediocrẽ, & gracilem, colore subalbũ, capillos, barbam, & oculos nigros & pulchros, frontem eleuatam faciem longam, nares æquales, iuncta supercilia dentes minutos, digitos subtiles, & longos, figura satis formosum, id maximè Solis ortu suffultus: sed occidente Sole efficit colore subnigrum croceo permixtum, corpus extenuatum, complexione siccum. Malè autem disposito subiecto inducit amentiam, memoriæ defectum, morbos inquietantes, uarios absq; causa timores, ignauiam in membris, & neruis, balbutiemq;: item phrenesim, apoplexiã, epilepsiam, colicũ & morbos consequentes materias furentes, sanguinis sputum, cuius causa non uidetur: & occultas ægritudines. Si autem infirmitates proueniãt à causa extrinseca, ea est, lectio, scriptura, ratiocinatio, mensura, nimia excogitatio circa poësim, & huiusmodi. Et quia efficax est nimis in operando, & uelox, breui spatio suum Mercurialem conducit ad uitæ terminum: ut in ipso locum habeat illud sacri eloquij: Consummatus in breui expleuit tempora multa. Sapien.

Quæ agitentur à Luna. Cap. XXIX.

ET si Luna totum corpus, & singula mẽbra pro uarietate signorum, & aspectuum cum Sole, aliisque planetis disponit, maximã tamen uim habere dicitur in agitandis quibusdam membris peculiari cõuenientia ipsi respondentibus: Præest enim sinistro oculo, sicut Sol dextro: ut duo in utroq; mũdo luminaria mutuo cõcinãt. Crebrò quoq; prædominatur, & humoribus omnibus, qui in utroq; mũdo, & etiam in arboribus animantibus ascẽdũt, & descendũt Lunam ipsam prosequentes: Quod in mulierũ ꝓfluxibus satis euidẽter cõprobatur: qui ideo menstruales dicũtur, quia Lunæ ꝓsequũtur curriculũ: quod mense ferè ꝑficitur. In aliis quoq; humoribus itidem est bene intuentibus manifestũ, cum ꝓcliuiores sint, cũ Luna est in aqueo signo, quã cum in igneo, uel terreo. Et ideo obseruari hæc in Pharmacis dandis iubent in huiusmodi negotio periti. Pulmoni quoque præferri adiudicatur, qui tanquam flabellum cor, & ea quæ inflammantur ab ipso corde, refrigerat, atq;

Auicen. Auerrois Albert. Cõcilia. Albertus.

contemperat, sicut Luna ea quæ ardentissimo Solis uigore exæstuant: Et sicut
Galen. Auerrois *cor (teste Galeno, & Auerroi) pulmonem nutrit præbens eidem calorem dige-*
stum, & suauē: ita Sol sua excalefactoria uirtute est Lunæ ipsius alumnus. Me
dullæ insuper spinæ dorsi præsidet, & expurgamentis, quæ per colatoria nasi,
oris, & huiusmodi defluunt: superfluis quoq; ungulis, pilis, & similibus: sed simul
cum Venere præest pinguedini. In exterioribus autē hæc signa suæ dispositio-
nis imprimit, colorem cæruleum, & subalbū, oculos caprinos, & glaucos, motū
uelocem, & uarium, staturam mediocrem, & gracilem, ut in pluribus: In mori-
bus autē facilè mutabilem, nisi aliqua bona irradiatione fuerit suffultus: & in
exequēdo quæ cogitauerit prōptū, uelocē, & uulgo satis beneuolū: Varias insu
per dispositiones pro uarietate signi, in quo recipitur, & aspectuum concurren
tiū, & luminis, quo nūc semiplena habetur. Male autem disposito subiecto infir
mitates inducit ex illis superfluitatibus prouenientes. Omnia insuper mēbra fer
ro, uel alio quouis modo agitata, pro signi cōuenientia cū mēbris illis, lædit: Sed
potissimè cerebrū, cui efficacius prædominatur: undè in eo læsi (etiam in scriptu
ra sacra) lunatici dicuntur, & patientes morbos dæmoniacos: Nam in huiusmo-
di lunaribus, ~~& fœminis~~ larga uidetur dæmonibus eos agitandi concessa facul-
tas. Quod si uerū sit, & undè eueniat, & quomodo cuilibet mēbro aliquis pla-
neta, & signū, aut superior uirtus (ut tetigimus) dominetur, altior hîc exquire-
Paulus *retur indago forsitan literis non committenda, dicente Apostolo: Sapientiam lo*
quimur inter pfectos: qui uidelicet possint esse capaces diuinæ, & summæ proui
dentiæ: Quæ & si omnia regit, atq; disponit, curā tamen exequendi uariis mi-
nistris distribuit beneficis, & maleficis: prout magna hæc mūdi exquirit Respu
Dauid *blica. De beneficis autē ministris canit Propheta: Immittit angelus Domini in*
circuitu timentiū eū, ut eripiat eos: De maleficis uerò, Immissiones per angelos
Ioan, *malos. Cōcordat Ioan. qui in Apocalypsi angelos fauentes meminit, & nocen-*
tes. Ex aliis quoq; scripturæ sacræ plerisq; locis de utrisque possumus edoce-
ri. Et quod facit summus Prouisor per angelos, tanquā per ministros, idem facit
(ut aliâs diximus) per cœlos, tanquam per instrumēta: ut omnia cooperentur in
ministerium Dei: Quod antiquitas, uel in parte olfaciens uaria finxit numina
Virgilius *membris humanis præfecta: Aurem aliqui Memoriæ, sed Phœbo dedicatā Vir*
Nu. Pō. Ti. Liu. *gilius meminit dicens: Cynthius aurem Vellit, & admonuit. Dexterā autē for*
titudinis sedē, & per quā fit iuramentū Numa Pōpilius Fidei cōsecrauit, ut Li-
uius narrat. Digitos sub Mineruæ tutela collocarunt: Genua Misericordiæ dedi
cauere: hinc ea flectunt ueniam, & misericordiā flagitantes. Vmbilicum uerò,
quem Veneri tanquā luxuriæ sedē subiecimus, Ioui consecratū perhibent: undè
umbilici effigies celebrabatur in templo Iouis Ammonii: eo ꝙ omnia membra ad
ipsum umbilicū, tanquā ad centrum referri existimabāt: sicut mēbra omnia mū-
dana ad cētrū sphæræ illius deducuntur, cuius circūferentia est nusquā, sed cen
Hermes *trum ipsum ubiq;: ut Hermes docuit. Et multa huiusmodi prosequuntur antiqui*

adiudicantes omnia, etiam minima membra, à superis regi. Quod si rectè intelligatur, & ueri cognoscantur præsidentes, non erit à debita pietate alienũ, cũ & sacra eloquia testentur membra nostra à supernis uirtutibus gubernari. Et ut ab infimis incipiamus, de pedibus ait Propheta: Et statuit supra petram pedes meos, & direxit gressus meos. De manibus quoque ait: Benedictus Dominus Deus meus, qui docet manus meas ad prælium, & digitos meos ad bellum. Et de ore inquit: Immisit in os meum canticum nouum, carmen Deo nostro: Cum quo illud Saluatoris, Ego dabo uobis os, & sapiẽtiam: Sed & capillos capitis adeo curat, ut dicat: Capillus de capite uestro non peribit. Sic igitur omnia membra utriusque mundi regi à superioribus comprobantur: De quo saltem pro parte (Deo fauente) suo loco differemus.

Dauid

Psalm.

Dauid

CHRISTVS.

Quod ex proportione motuum planetarum adinuicem, & cum octauo cœlo, innuatur proportio uirium nostrarum. Cap. XXX.

PErficit Saturnus motum suum in triginta annis: Iuppiter in duodecim: ex quo resultat proportio uelocitatis motuum duplex sesqualtera: Iouis autem ad Martem, qui duobus annis perficit cursum suum, sescupla: Sed Martis ad Solem, Venerem, & Mercurium dupla: cum isti ferè anno uno compleant sphæræ uolumen aliquantulum, propter epyciclos mutatis uicibus: undè nunc uelocior, nunc tardior uideatur uniuscuiusque illorum motus, tamen pariter perficiunt iter, quod cœperant, musicam hanc cœlorum suauißimam efficientes debitis modulaminibus, nunc alter alterũ præcedens, nunc subsequens. Saturni iterum ad stelliferum cœlum millecupla, & ducentupla proportione est motus uelocior, si uerum est, quòd octaua sphæra moueatur contra primum mobilè, & quibuslibet centum annis gradu uno, ut Ptolemæo placet: Nam utrumque apud nonnullos dubium est, uel falsum: Sed illud præsupponimus, quod communiter tenetur. Martis etiam motus, qui ter millecupla proportione uelocior est motu octauæ sphæræ: & sic de reliquis planetarum motibus ad reuolutionem stellati cœli, & ipsorum adinuicem facilis est supputatio scientibus ipsarum reuolutionum terminum. Hinc igitur in paruo mundo proportio uirium, & operationum coniectari potest: Nam motus cogitatiuæ ad practicam talis esse debet, qualis Saturni, qui illi dominatur, ad Iouem huic fauentem: Et horum ad impetum à Marte agitatum: Vita autem, & concupiscibilis uirtus, atque ingenium, quorum primum regit Sol, secundum Venus, tertium Mercurius simul eandem cantilenam efficiunt, cum unum nequeat stare sine consocio: Vitam enim potißimè rationalem consequitur concupiscibilis, & amor, spiritusque peragendi. Hinc Academici docent per hæc tria simul homini dari reditum in Deũ: Sed hæc cum superioribus suis numeris proportionantur. Et quamoptimè semper concupiscibilis uirtus, & solertia concomitatur animum, & uitam: ut & delectatio fastidia, quæ laborem, & opus consequuntur, nonnũquã ammoueat: & solertia, astuque omnia debitè peragãtur.

Ptole.

Academi.

Q

Post hos omnes est Luna omnia explicans, & hæc conuenit cum intellectu practico, qui omne opus dirigit, uelut gubernator in naui, dum mare transmeat: Ipsius autem, & planetarum ad signiferum cœlum se habet proportio, pro uelocitate motus eorum: Quam proportionem sequitur illa, quæ est intellectus practici ad omnes uires tam intellectuales, quam animales: & ea quæ est ipsarũ ad inuicem, & omnium ipsorũ ad corpus, quod non mouetur, nisi quatenus à superioribus uiribus ducitur, sicut cœlum octauum: cui ex sua triplicitate quaternanaria comparatur corpus quatrielementale, ultra motum diurnum, quo ducitur à primo mobili, non habet motum proprium, nec trepidationis, nec alium quempiam, ut aliqui asserunt: & illum, quem uidetur habere, autumãt esse ex uariatione Solis: cuius motus est quodammodo regula, & amussis aliorum. Hic enim Zodiacum in quolibet anno transgreditur, & ultra: ne dum per sex horas, quæ in quibuslibet quatuor annis computatæ reddunt diem integrum, qui additur omni quarto anno bisextili denominato, sed etiam minuta quædam, centesimam uidelicet partem diei, uel circa: Quæ ex centum annis collecta diem constituit: Sed cum hic non addatur sicut in bisextili, ideo quibuslibet centum annis
Ptolem. uidetur Sol præuenire introitum in Capricornum die uno, quamuis Ptolemæus dicat, quòd hoc faciat quibuslibet trecentis annis: Nos autem comprobatum habemus ab anno natiuitatis Christi, quo Sol uigesimoquinto decẽbris die intrabat in Capricornũ hucusque, quo intrat die undecimo, uel circa, Solem in 1520 annis præuenisse suum introitum quatuordecim diebus, uel circa: undè clara luce comprobatur, quòd quibuslibet centum annis præueniat per diem, in quo solet moueri gradu uno: Sed hoc existimatur (ut nonnulli asserunt) ex motu octauæ sphæræ in contrariũ orbẽ, quod est ex ista Solis uariatione. Hac autẽ omissa simul cum proportionibus, quibus uirtutes, & opera nostra proportionantur adinuicem, & cum sphærarum motibus, undè harmonia resultat suauissima, quod potius ad tertium uolumen pertinet, ad particularem effectus ipsarũ sphærarum circa diuinas, humanasque uirtutes descendamus. Septem igitur uirtutes præcipuæ passim connumerantur, quæ per septem planetas ~~tanquam per instrumenta à summo bonorum fonte in homines diffunduntur~~ [x significantur]: Per Saturnum spes, & contemplatiua uita: per Iouem iustitia, & æquitas: per Martem fortitudo: per Solem omnium regem charitas omnium uirtutum regina: per Venerem pietas, & temperantia: per Mercurium prudentia in agendis: per Lunam, quæ nunc occultatur, nunc apparet, fides: quæ in apertis, occultisque uersans ducatũ præbet pergentibus per huius noctis caliginosas tenebras, quousque illucescat Sol ille supremus matutina, uespertina, & meridiana luce, quæ etiam peregrinantes in hac ualle tenebrarum illuminet, quantum peregrinationis status exquirit: & quantum mortales disponuntur ad ipsam suscipiendam per fidem, & expurgatoria opera.

De concordia admirabili rerum inordinatarum, & secum utriusque mundi. Cap. XXXI.

ET antequam ad concordiam hominis cum supercœlesti mundo conscendamus, percurremus etiam cõuenientiã, quam habent utriusque mundi huius corporei, & inferioris expurgamenta; infernæque partes. Est enim in mundo hoc sensibile terrenum habitaculum, est domus cœlestis, est denique excelsa, & supercœlestis, ubi summus residet Moderator: Sed ultra hæc omnia sunt expurgatoria loca, quo feces tã huius domestici, quàm cœlestis mundi confluunt, tanquam quid superfluum, & expurgamentum cibi supremæ uitæ, quæ pascitur mentibus angelicis, & humanis animis: ut ipse testatur in Euangelio, cui titulus est secundum Ioannem dicens: Meus cibus est, ut faciam uoluntatem Patris mei, qui in cœlis est. Quæ autem sit hæc uoluntas, alibi declarans ait: Descendi de cœlo, non ut faciam uoluntatẽ meam, sed eius, qui misit me: Hæc est enim uoluntas eius, qui misit me, ut omne, quod dedit mihi, non perdam ex eo, sed resuscitem illud in nouissimo die. Anima igitur, & mens angelica est cibus Dei, & Christi, qui comedit, & suscipit eas omnes: ut sua calefactoria & diuina uirtute expurgando, & coquendo in uisceribus misericordiæ suæ, quibus uisitauit nos oriens ex alto, faciat illas dignas Deo. Digerens itaque hunc cibum, quem assumpsit, illam partem melioris substantiæ in seipsum tanquam nutrimentum non necessitatis, sed complacentiæ transmutat. In eandem (inquit Paulus) imaginem transformamur, ut & nos filij Dei (ut inquit Ioannes) nominemur, & simus. Nec tantum humanas animas in cibum suscipit, sed etiam mentes angelicas, ut ipsas expurget, & tãquam omnium mediator easdem Deo uniat, ut ex Dionysio, & Lynconiẽse discere possumus: Ille enim dicit: angeli purgantur à superbia, & ignorantia: Et hic interpretando ait: Illis primis substantiis diuina scientia, quæ est uerbum, & filius Dei, est ueluti purgans non à sorde, quæ insuit, quæ apud nos solet dici uera purgatio: sed ne insit obstans, quod genus purgationis est secundũ ueritatẽ optimum, & sufficientissimum. Vltimæ igitur digestionis superflua ad fœtida, & feculẽta loca inferni demissa sunt, & demittuntur: Quo sine aliquo ordine corruẽtes, in illo cõfusissimo globo, & tenebrarum horrẽdissimo chaos inuoluti debitas luũt pœnas suæ proteruiæ, qua noluerũt cibare illũ, q cõquerẽdo minatur dicẽs: Esuriui, & nõ dedistis mihi mãducare: Ideo maledicti à me, & explosi ite in ignẽ æternũ, cui dati estis in cibũ perpetuũ, postq̃ mihi, & mẽbris meis cibus esse noluistis, sicut ego meipsum in cibum uobis præbui: ut in me uiueretis. Isti igitur tanquam mortui, & cadauera fœtentia proijciuntur, iuxta Isaiæ uaticinium: Facta sunt (inquit) morticina eorum, quasi stercus in medio platearũ inferni: Quod idem factũ est antea de mentibus angelicis: quæ nedũ noluerunt epulum esse summæ Veritatis, & mediatoris: sed præsumpserunt ipsum deuorare, dicente Ioanne in celeberrima illa uisione: Et stetit draco

Margin notes: CHRISTVS. — Idem. — Paulus — Ioan. — Diony. Lyncon. — CHRISTVS. — Isaias — Apocal.

ante mulierem, quæ erat paritura, ut cum peperisset, filium eius deuoraret: Vnde ortum est prælium magnum in cœlo, Michaël & angeli eius præliabantur cum dracone: & draco pugnabat, & angeli eius: & non præualuerunt, neque locus inuētus est amplius eorum in cælo: Et proiectus est draco ille magnus, serpens antiquus, qui est diabolus, & Satanas. Proiectus est igitur cum satellitibus suis, tanquam expurgamenta, & feces in cloacam inferni: ad quam demittuntur in dies mortales multi, & ipsi feces in rem suam malā effecti: Quod an conueniat cum mundo isto humano, satis in propatulo est attendenti eius dispositionem: In ipso enim est arx suprema cerebri, ubi portio superior rationis, imò portio diuina residet omnia inferiora gubernans. Est etiam cœlestis mansiuncula pars anterior capitis, ubi uirtutes obsequentes, imaginatiua uidelicet cogitatiua, & huiusmodi inhabitant, tanquam cœli, & regis superioris ancillæ exequentes, quæ Dominus iusserit. Sūt etiam inferiores pedissequæ, uirtutes uidelicet sensitiuæ habitantes domum inferiorem & sensibilem, quæ merito superioribus ministris, sed principi potissimè famulari deberent, ut summus Imperator præcepit dicens: Subter te erit appetitus tuus. Est infimus quoque busti locus, sub quo pedes ueluti columnæ tantummodo subiiciuntur: ubi est expurgatoria domus, & ostium inferius huius humanæ arcæ: ex quo superflua feculenta, sordidáque emittuntur perpetuò negligenda. Sic & animi illi, imò animæ, mulierculæ uiles effectæ, quæ relicto auro primo, croco, & delitiis cœlestibus, qbus nutriri debebant, amplexatæ sunt (inquit Ieremias) stercora, id est

Ierem. *oblectamenta rerum inferiorum, & ipsæ iumenta, & stercora sunt effectæ: de quibus alius propheta ait: Computruerunt iumenta in stercore suo. De quo-*

Ioël. *rū etiam confusione, & inordinatione consonanti, hæc pauca tetigimus, ne pars aliqua huius mundanæ, & humanæ domus relinquatur intacta.*

Quòd Homo concinat cum angelis eos continens. Cap. XXXII.

H*Omo est (inquit sapiens) cui data est uirtus continendi omnia: Ideo ultra inferiora, & media, alterabilia uidelicet & cœlestia, apprehendit etiam angelos, & ipsum Deum: ut sit quodammodo uinculum omnium, omnibusque proximus, ac uerus mundus omnia continens, cum omnibusque conuersans: cum superis quidem per fidem, & sapientiam, cum mediis per ratione͞, & discursum: cum infimis per sensum, & dominium: Sitque cum omnibus symbolū habens, cū materia in proprio subiecto, cum elementis in corpore quadrifario, cum plantis in uegetatiua uirtute, cum cœlis in influxu partium superiorum ad inferiores, & in motu circulari ad idem tendens à quo uenit: cū angelis in mente, & sapientiam: cum Deo in omnium continentia, quam habet homo compositione, Deus autem sim-*

Mercu. *plicitate quadam. Hinc ait Mercurius: Homo uel cælicolis est præstantior,*

uel ſaltem pari ſorte potitur: Etenim quicunque cœlitum ad terram deſcendit, cœli limitem deſerit: homo autem aſcendit in cœlum, illudque metitur: Nec eum fugiunt, quæ ima ſunt, & quæ ſublimia, ac reliqua omnia: & quod maius eſt, terram haud dimittens in cælum attollitur: tam ampla eſt humana poteſtas. Quamobrem audendum eſt dicere hominem quidem terrenum Deum eſſe mortalem, Deum uerò cœleſtem immortalem hominem: Vndè horum uirtute gubernantur ſingula: uni tamen cuncta ſubiiciuntur. Eſſe itaque angelos nedum ſacra eloquia docent, ſed & philoſophi naturales id aſſerunt, & probant, Plato maximè cum omnibus ſuis Academicis, Chryſippus, & Ariſtoteles: Hic ſiquidem ait, Abſurdum fore, eam partem, quæ eſt ad gignenda animalia aptiſſima, ueluti ſydera, & æthereas regiones, priuatam eſſe ſua fœtura: Vndè neceſſarias adiudicabat ibi genituras, & has eſſe intelligentias. Chryſippus uerò in unoquoque perfectionem reperiri aſſerebat: Nam catulus imperfectus eſt, canis autem perfectus in ſuo genere: Sic equuleus ſit equus perfectus, & puer uir. Eadem ſerie & in partibus contingit, cum manus ſit perfectior pede, & oculus manu: Vndè cum mundi inferioris partes imperfectæ ſint, quia terra tantummodo gignit: beſtiæ ſenſu, & motu uigent: homo ratione regitur, & appetitu ad ima trahitur. Eſt igitur ratio ſenſibus non præpedita, & hanc in angelis eſſe oportet. Hinc aſſerebat Plato inter Deos, atque homines natura & loco medias quaſdam diuorum poteſtates interſitas, easque diuinationes cunctas, miracula, particularesque homines gubernare: Et ſi à gentilibus genij, à noſtris autem angeli nominantur. Sed quomodo ſe habeant nobiſcum influendo, & conuerſando, undè ſuauiſſimus reſultet in operando concentus, quia hæc intuitum oculorum, cæterosque ſenſus effugiunt, non facilè eſt de eis diſſerere, ideo non Zenonem, Cleanthem, Chryſippum, uel Ariſtotelem, Sed prophetas, & pontifices noſtros, Dionyſium, cæterosque patres diuino lumine colluſtratos in hoc negotio conſulere debemus: ſed præcipuè illum pontificem maximum, qui ait: Omnia, quæcunque audiui à Patre meo, nota feci uobis: Is enim ait: Angeli eorum, paruulorum uidelicet, ſemper uident faciem Patris mei: à quo hauriunt: quod in nos influant, ut tanquam fermentum cum noſtra maſſa adiuncti, uirtute tamen ſummi opificis non quidem corrumpant, ſed in diuinam ſortem nos commutent: Vndè iuxta propheticum illud: Cum ſancto ſanctus eris, nobis quoque dici poſſit, cum angelo angelus eris. Dum igitur homo eorum influxum, & uigorem ſuſcipit, dicitur Seraphicus, Cherubicus, angelicus, & huiuſmodi pro natura ſuſcepti influxus. Habet itaque homo conuenientiam cum omnibus illis, & ab omnibus ſuſcipit (iuxta Dionyſii monumenta) purgationes, illuminationes, & profectus. Sed ad particularia deſcendendo, ſuſcipit homo ab angelis, ut bonus ſit Dei nuntius, & interpres diuinæ mentis: Ab archangelis, ut dominetur omnibus, quibus præſidere datum eſt: A principatibus, ut etiam ſubditorum omnium uires

Philoſo. Plato Academ. Chryſo. Ariſto. Chry.

Zeno. Clean. Chryſ. Ariſtote. Diony.

CHRISTVS.

Diony.

complectens omnes ad se ui quadam occultissima, & supercœlesti attrahat: A uirtutibus uim suscipit, qua in hostes ueritatis, & braui, pro quo pugnamus, roboretur: A potestatibus præsidium in mundanæ huius domus inimicos: A Dominationibus auxilium, quo subiicere possimus inimicum domesticum, quem semper nobiscum portamus: Et ut debitum finem consequamur, à thronis suscipimus, undè compaginemur: & undè in nobis ipsis collecti memoriam in illa æterna spectacula figamus: A Cherubinis mentis lumen, aut superexcelsas imagines, & figuras: quibus ipsa contemplari possimus: A Seraphinis uerò, ut perfecto amore tandem ipsis inhæreamus. Et nisi symbolum, & communicationem cum angelis haberet homo, non posset in angelum transmutari, sicut iam effectum fuisse supra declarauimus.

Modulatur homo cum Deo ipsius templum, & imago existens. Cap. XXXIIII.

SAtis, superq; homini datum fuit, ut ipse alter mundus effectus mundi ipsius partes omnes in se complecteretur, id tamen munificentissimò Datori parum uidebatur, nisi & seipsum homini, tanquàm dilecto filio præberet: Quod asserere minimè auderem, nisi sapientes, & ipsemet omnium bonorum largitor idem testaretur. Adiudicauit Xistus Pythagoricus hominis animã esse templum Dei, & inde immortalẽ instar hospitis, ut locus sit proportionatus locato: Sed exerta uoce hoc Paulus intonat dicens: Templum Dei, quod estis uos: Quod pluribus locis scripturæ sacræ comprobari posset: Sed præmittamus, qualiter homo sit Dei simulacbrũ ad imaginẽ Dei, & cũ similitudine ipsius factus, ut ipsemet opifex ante, quàm eum produceret, reseràuit: Est enim simulacbrũ, & imago Dei continens omnia, quæ in Deo sunt: Et in hoc differt imago à uestigio, quia hoc partem, illa autem totum (ut docent nostri theologi) repræsentat. Hinc qui de hac imagine pertractarũt, inuestigare conati sunt omnia, quæ in Deo repræsentare possit homo: ~~Trinitales~~ enim omnes tres hominis potentias cum tribus personis coaptare studentes dixerunt, quòd in memoria Pater, qui memoria fœcunda dicitur: in intellectu Filius, Dei uerbum, & sapientia, & in uoluntate Spiritus sanctus amor quippe diuinus resignetur. Sed acutiores Theologi ulterius progredientes docent, quòd etiã in operationibus (quas actus secundos dicunt) repræsentantur diuinæ illæ proprietates, aut actiones: siue (ut dicunt) notionalia, & sentialia, uel quocunque alio nomine diuina nuncupari possunt: Nescimus enim nec scientibus loqui licet arcana illa Dei semoti ab omnibus creaturarum modis: & qui est (inquit Dionysius) omnia eminenter: adeo ut hæc, quibus utimur, uocabula ea, quæ in ipso sunt, exprimere nequeant, nisi per similitudinẽ, & analogiam quandam: secundum quã ulterius progredientes dicemus, quòd etiã in passionibus nostris aliqua in Deo repræsentamus, quæ quãuis in Deo passiones nõ sint, analogicè tamẽ passionum nomine ipsas nũcupamus: ut est ira, furor, atque concupi-

Xistus. Pythag. Paulus

Theologi.

Diony.

ſcentia. Et hinc de primis ait Propheta : Domine ne in furore tuo arguas me, neq; in ira tua corripias me : Et iterum : Cũ exarſerit in breui ira eius : Et quis nouit poteſtatẽ iræ tuæ? Infinita penè ſunt loca ſcripturæ ſacræ atteſtantia irã, furorem, & excandeſcẽtiam Dei. De complacentia quoque, quæ eſt ex concu piſcenti uirtute, intonuit Paterna uox dicens : Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui: & de cõplacentia, quam habet nobiſcum, in Prouerbiorum uolumine ait : Delectabar per ſingulos dies ludens coram eo omni tempore, ludens in orbe terrarũ, & delitiæ meæ cum filiis hominum. Ioannes quoque ait: Sic Deus dilexit mundum, ut filium ſuum unigetum daret. Plena ſunt ſa cra eloquia tam de amore Dei in bonos, quàm de indignatione eius in proteruos, & rebelles, Sed hæc omittentes ad particularia membra Dei ſimul cum Dionyſiõ ſacri eloquij teſtimoniis ſuffulti deſcendamus, ſecundũ quæ Dei portamus expreſsiorem imaginem : Ipſe enim ex pluribus ſcripturæ locis membra humana Deo attributa comprobat, caput, oculos, nares, os, linguam, manus, pe des, digitos, & cætera huiuſmodi : Pedibus nanque eius terram pro ſcabello dedicatam, & cœlum pro conſeſſu Iſaiæ uaticinio edocemur : Manibus quoque omnia plaſmaſſe, & digitis eadem appendere, quorum illa opera ſunt, canente Dauide: Quoniam uidebo cœlos tuos opera digitorum tuorum, Lunam, & ſtellas, quæ tu fundaſti, aut paraſti, ut habet ueritas Hebraica. Oculi autem eius ſuper iuſtos eſſe perhibentur, & aures eius ad præces eorum, uultus autem, aut facies eius, irata uidelicet, ſuper facientes mala, ut perdat de terra memoriam eorum. Et multa huiuſmodi reperiuntur in Deo, ſed clarius in Chri ſto, in quo ipſe Deus eſt habitu inuentus, ut homo: undè facilius cum eo conformari poſſumus, dicente ipſo Apoſtolo : Dedit nos conformes fieri imagini filij ſui: Ad quod peragendum Corinthios excitat dicens : Sicut portauimus imaginem terreni, portemus & imaginem cœleſtis, illius uidelicet, qui eſt uera ima go Dei inuiſibilis, primogenitus omnis creaturæ : in quem transformari nobis datum eſt, dicente eodem Apoſtolo : In eandem imaginem transformamur, in eandem uidelicet, quæ eſt filij Dei: Cui Ioannes adſtipulatur dicens : Dedit eis poteſtatem filios Dei fieri: Et hoc fit, quando ei conformes efficimur, primo in uirtutibus intellectiuis, poſtea ſi uires omnes exteriores, & membra ritè concordemus cum Deo, & redemptore noſtro, ut ſibi inuicem concinna ſuauitate reſpondeant. De ſupernis nanque potentiis, intellectu, uoluntate, & memoria inquit Auguſtinus in ſuo de Trinitate : In eo, quod ad contemplationem pertinet æternorum, non ſolum trinitas, ſed imago Dei eſt: Et alibi de intelligentia in ſeipſam reflexa proſequitur dicens : Ecce mens meminit ſui, intelligit ſe, diligit ſe : Hoc ſi cernimus, cernimus quippe trinitatem, non quidem Deum, ſed ipſam imaginem Dei : Si uerò declinat mens ad inferiora, nullibi reperio, quòd inde reſultet imago, imò fœdatur ratio imaginis, & tanto magis, quanto homo turpioribus occupatur. Rationalem igitur creaturam ad imaginem

Dauid
Prouer.
Ioan.
Diony.
Iſaias
Dauide.
Paulus
Ioan.
Auguſt.
Idem

Dei factam contemplantes, diligentes, eamque rememorantes rationem imaginis excitamus in nobis: Deum autem ipsum excogitantes, & amore prosequentes in eandem imaginem, quæ est ipse filius Dei, transformamur: Nã amor (authore Dionysio *) est uirtus transformãs amantem in amatum: Quem amorem, & concupiscibilem uirtutem si moderemur, iramque, & excandescentiam ratione frenatam exerceamus in hostes principis, adbuc imaginem portamus illius, de quo excandescente in prophanatores templi dicit propheta (ut* Ioannes *interpretatur)*Zelus domus tuæ comedit me: *De quo iterum amore succenso in* Apocalypsi *dicitur:* Dilexit nos, & lauit nos in sanguine suo. *Nec tantum* Filio *conformamur, sed etiam* Patris, *& totius trinitatis gerentes imaginem ipsi conformari possumus: Dixerat nanque Deus (ut* Moses *narrat)*Faciamus hominẽ ad imaginem, & similitudinem nostram: *Cuius doctrinam redolens* Trismegistus *trinitatem, cuius imaginem gerimus, non sub personarum nominibus, sed alijs uocabulis exprimit dicens:* At Pater omnium intellectus, uita, & fulgor existens hominem ipsi similem procreauit: cui tanquam filio congratulatus est: Pulcher enim erat: atque patris sui ferebat imaginem: *Qui* Pater *est intellectus, habens (ut dicunt* Theologi*) essentiam pro obiecto:* Filius *est uita ipsomet docente, dum ait:* Ego sum uita: Spiritus sanctus *est fulgor, imò & ipse ignis, fulgens, & inflammans: Quibus omnibus conformamur, recta intelligentia, recta uita, rectoque amore: Conformamurque ipsi in particularibus quibusdã, quæ per analogiam scriptura membrorum nominibus nuncupare solet, de quibus particulariter uideamus.*

Diony. — Psalmographus. — Ioan. — Moses. — Trism. — Theol.

De consonantia membrorum Dei, & hominis. Cap. XXXIIII.

*Q*Væ autem sint membra in Deo, quibus homo conformari poßit, adumbrando potius quàm pingendo percurremus, adducentes de pluribus aliqua, quæ scriptura sacra de re huiusmodi atteſtatur: & in typo arboris superexcælsæ descripserunt antiqui: *Omnes enim tam creaturæ ratione utentes, quàm redẽptor, & ipse Deus arbores dicuntur, ut innuit* Moses *in suo horto uoluptatis, quem describit plantatum, & consitum diuersis arboribus, id est multigenis gradibus, & conditionibus creaturarum rationabilium: Sed in medio arbor uitarum dicitur collocata, à qua omnis uita tam angelica, quàm humana, & quæcunque alia sit, emanat, & fluit: & in qua omnia uiuunt, & uiuebant antequam in proprias formas explicarentur, dicente* Ioanne: *Quod factũ est, in ipso uita erat. Ibidem quoque dicitur fuisse arbor scientiæ boni, & mali, quæ (nisi fallor)* Christus *homo est, qui solus simul, & semel gustabat bonum beatitudinis, & malum paßionum nostrarũ. Nec enim (ut omnes* Theologi *clamant) alius quisquam fuit, qui simul fuerit beatus, & uiator, nisi* Christus Iesus: *Cuius gradus interdictus fuit* Adæ, *alijs omnibus conceßis. Arbor itaque homo est, arbor* Christus, *arbor & ipse* Deus, *qui in arboris typo, eo sacramento describitur, ut membra hominis omnia ipsi con*

Antiqui. — Moses. [handwritten: + mystice] — [handwritten: + mystice] — Theolo.

ueniãt: Eius enim cacumen (quod coronam uocant) caput est, cui ipsa corona imponitur: Capiti autem utrinque est oculus: Dextro quidem remunerandos beni
gnissimè intuetur, & sinistro puniẽdos acrius respicit: De quibus oculis dicit scri
ptura: Oculi Domini contemplantur bonos, & malos. Sed illud minimè præter-
eundum censeo, quòd עין, id est bain Hebraicè fontem significat, & oculum:
adeo ꝙ oculus, & fons diuinæ pietatis idem sit, sicut & idem est oculus, & fons
pietatis in nobis: Qui si aperiatur ad lachrymas fundendas pro Dei amore, & CHRI
præ dolore Christi patientis, & afflicti proximi, statim diuinæ pietatis fons ad STVS.
compatiendum lachrymanti aperitur: Ideo saluator non sine causa dixit: Beati
qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur, exuberãtia uidelicet diuinæ pietatis sus
cepta ab illo fonte, de quo dicitur: Quoniam apud te est fons uitæ. Sunt ibidẽ Psalm.
& aures, de quibus quoq; canitur in psalmis: Et aures eius in præces eorũ: Ad
preces etenim nostras mouentur, quando & nos aperimus aures, ut audiamus,
quid loquatur in nobis Dominus Deus: & quãdo audimus preces, & clamores
proximi nostra ope indigentis. Sed si moueatur caput nostrum (portio uidelicet
illa suprema in arce residens) in obiectum Deificum, uel bonum aliquod, moue-
tur & ipsum omnium præcipuum caput, & omnium bonorum largitor Deus at
trahẽs, & deducens, iuxta illud Saluatoris: Nemo uenit ad me nisi Pater meus CHRI
traxerit eum: Præuenit enim aliquando Deus, ut ait Propheta: Misericordia STVS. Dauid
eius præueniet me. Sed aliquando ipse Deus exquirit, ut nos primo moueamur, Ioël. CHRI
sicut scriptum est: Conuertimini ad me, & ego conuertar ad uos. Mouetur tũc STVS.
& ille, qui factus est caput corporis ecclesiæ, sicut ipse omnibus protestatur,
dum, ait: Venite ad me omnes, qui laboratis, & onerati estis, & ego reficiã uos
benignè ad uos ueniendo, uobiscumque mansionem faciens. Sub oculis & capite
sunt utraque brachia, & manus dextra & sinistra: Illa quippe misericordiam
impartitur, & omnia bona: hac autẽ punit malemerentes lege seuerissima, quæ
ab ipsa prouenit: Inde enim lex, & iustitia dura: & à dextera uenit lex miseri
cordiæ, & gratiæ per Filium Dei, qui non sine causa semper dicitur in Patris
dextera collocatus. Hinc magno mysterio flagitiosi duram Christi sententiã sus
cepturi ad iudicis sinistram dicuntur collocandi: misericordiam autem consecu
turi ad dexteram. Brachium itaque sinistrum reuelatum fuerat patribus in du-
riori lege: sed dexterum reseratum est nobis per Filium Dei, de quo uaticinari
nolẽs Isaias clamabat: Domine quis credet auditui nostro, & brachium Domi Isaias
ni cui reuelatũ est? aut per quem reuelatum est, ut habet ueritas Hebraica: Vti-
que per illum, aut supra illum, qui ascendit tanquam uirgultum de terra sitien-
ti, iudaica uidelicet gente suis sceleribus tunc arida effecta. Venit itaque sine
aspectu, & pompa regij apparatus, plenus tamen thesauris sapientiæ, & mise-
ricordiæ, quæ collocantur ad dexteram: Ideo diffudit sapientiam, clementiam,
& misericordiam in discipulos, populumque ipsi creditum omnia sua distribuẽs,
corpus, sanguinem, & animam, beatius existimans dare, quàm accipere, omni-

CHRISTVS. *busque protestaus, & clamans:* Date, *& dabitur uobis:* Mouete *manum uestrã*
Dauid *in proximum, & sentietis dexteram* Dei *in uos largissimè apertam.* In *meditul-*
lio autem tanquam cor, & totus uenter est uerum pulchrum Socraticum, *imò di*
uinum, à quo omnia pulchra: de quo psalmographus ait: Virtus, *& pulchritudo*
in sanctuario eius: pro quo nos habemus : Confessio *& pulchritudo in sanctifi-*
catione eius: Illud *enim* תפארת Tipheret, *quod interpretatum est magnificen-*
tia, potius illud uerum pulchrum significat, quo omnia pulchrescunt uita, & pul-
chritudine diuina. Huic *respondet pulcherrimum , & excellentius omnium mẽ-*
brorum cor summopere à Deo *ipso concupitum:* Quo *moto in* Dei *amorem, mo-*
Cantici. *uetur & cor diuinũ in amorem diligentis, ut in* Canticis *dicitur:* Dilectus *meus*
mihi, & ego illi, inter ubera mea commorabitur : Vbera *enim hæc sub brachiis*
Salomon *collocata sunt, quæ lactere desyderabat* Salomon *dicens :* Osculetur *me osculo*
oris sui, quia meliora sunt ubera tua uino, quia suauissimum lac propinant, quod
prophetas, & amicos Dei *constituit, & sapientes rerum diuinarũ.* Et *quia hæc*
propinatio facta fuit potissimè in terra promissionis (quæ uulgò terra sancta di
Daniel. *citur, sed à* Daniele *terra zebi, id est præcipua, & iucunda, cum in ea diffusa*
sint omnia charismata, & omnia dogmata legalia, & prophetica) ideo dicta
fuit terra fluens lac, & mel, id est sapientiam, & gustum rerum diuinarum: Vn-
dè nec mirum : si butyrum comedens, ex illo lactè confecto scit reprobare malũ
Isaias *(ut* Isaias *ait) & eligere bonum: quia spiritualis iudicat de omnibus.* Hæc *igi-*
tur ubera lactarunt omnes prophetas, quæ alio nomine dicuntur tertiũ cœlum,
Paulus *ad quod conscendens* Paulus *uidit arcana* Dei, *quæ non licet homini loqui.* Sub
corde autem sunt intestina omnia, & instrumenta quædam, tanquam fundamen
ta totius uitæ, & generationis : Vndè *in archetypo hoc intestinum dicitur fun-*
damentum, arbor, & truncus uitarum omnium : A *quo loco largissimi influxus*
uitæ cœlestis in nos, descendunt: dummodo Deo *uiuere, & ipsi uitæ uacare cu-*
CHRISTVS. *remus, ut author uitæ ait :* Oues *meæ uocem meam audiunt , & cognosco eas,*
& sequuntur me , & ego uitam æternam do eis . Vltimum *autem in archety-*
po existens pedes repræsentat , per quos terram inhabitat, quæ dicitur scabel-
lum pedum suorum: undè & illud Hebraicè Sachina *dicitur , id est habitatio in*
nobis: Dicitur *etiam terra uiuentium, & regnum, quo uidelicet immediatè re-*
Idem. *gnat in nobis:* Et *hanc diuinitatem mortalibus communicatam summus doctor re*
gnum cœlorum uocat, dum ait: Regnum Dei *intra uos est ,* Sed *hoc qui uult, si-*
biipsi uiolentiam inferat, cum soli uiolenti rapiant illud, maximè à diebus Ioan-
nis Baptistæ, *qui fuit terminus legis* Mosaicæ, Christo Euangelicã *legem ordiẽ-*
te, in qua non animalium, sed suiipsius mortificatio omnimoda exquiritur , &
perfecta in homine animali subiugando uiolentia.

QVa sonoritate omnia, etiam particularia in hoc feculento mundo existentia cum archetypo conueniant. Tonus Septimus.

RATIONIBVS ET AVTHORITATIBVS PROBANTVR OMNIA HABERE IN ARCHETYPO ALIQVID cui respondeant. Caput primum.

SAPIENTVM dogma probatissimum est, nec minus tritissimum, omnia fabricata praeexistere in artifice prudenter, & non fortuito casu fabricante: Pari modo domus in architecto: sic quoque sermo praeexistit in oratore: neque aliter foetura in generante, & praegnante: sic machina haec uniuersitatis in summo progenitore Deo, tanquã uita creatrix praeerat, ad cuius metam omnia membra formaret. Numerus etenim, pondus, & mensura, quibus annumerantur, firmantur, & metiũtur omnia (ut Augustinus sapientissimè docet) non sunt in rebus productis, sicut nec mensura, qua mensuratur pannus, aut pondus, quo grauiora ponderantur, uel numerus, quo numerantur omnia, in rebus mensuratis, firmatis, aut numeratis reperitur, sed proculdubio extra eas. Numerus itaque, pondus, & mensura, quibus metita, & librata sunt omnia, extra illa omnia necessariò sunt. Et cum nihil sit extra omnia producta, nisi ipse Deus, restat, quòd in ipso sit numerus, põdus, atque mẽsura. Quamoptimè igitur & eleganter Prisci Theologi celebrarunt dogma illud antiquissimum, primo (ut fertur) ab Abraham patriarcha propalatum, quo docemur mensuras, & annumerationes esse in archetypo, quibus omnia disponuntur, & numerantur. Et de his Augustinus optimè prosequitur dicẽs: In Deo sunt numeri sine numero, cum omnia, quae in eo sunt, sint ipse Deus unicus. Estque pondus sine pondere, quo non grauatur, sed stabilitur ipse opifex dans caetera cuncta moueri, & stabiliri tandem. Sic & anima nostra est numerus quidam, & mensura rationalis dicta ab Academicis, qua omnia intelligenda à nobis & operanda metimur, ut ab errore, stultitia, & deformitate in operibus nostris declinare possimus. Nec profectò subsisteret haec mundi fabrica concinna, & librata ponderibus debitis nisi numerata, & librata ab opifice & gubernatore ipsius. Sic nec domus aut Resp. sua pace, & tranquillitate gauderet, nisi moderaretur ab eo, qui eandem regit: Cuius mensura, & libramen est in moderante, ad cuius metrum disponuntur omnia eidem credita. Necessariò igitur in Deo benedicto intelliguntur mensurae, & annumerationes, quibus omnia mẽsurat, & numerat, ut in Ecclesiastico legitur: Arenam maris, pluuiae guttas, & dies saeculi, quis dinumerauit? Altitudinem maris, & profundum abyssi quis dimensus est? nisi uidelicet illa opifex, & gubernatrix sapiẽtia, de qua & in psalmo canitur: Qui numerat multitudinem stellarum, & omnibus eis nomina uocat. Sed & capillos capitis omnes cõnumerat, ut in Euangelio dicitur. Qua autem mensura opifex mensurauerit hanc mundanam domum, ab Ezechiele & Ioanne serio edocemur, quorum alter calamo sex cubitorum & palmo, alter ue

Margin notes: Augusti. — Prisci. Theolo. Abrahã — August. — Academ. — Ecclesia. — Dauid — CHRISTVS. — Ezechie. — Ioan.

rò arundine aurea mensuratam ciuitatem, aut domum hanc mundialē se uidisse perhibet, ut suo loco latius differemus. Baltassari quoque per Danielem dictum est: Numerauit Deus regnum tuum, & compleuit: ut innuatur quoque uitæ curricula numerata esse, ultra quæ transgredi non possimus; sicuti Iob aperto ore Iob loquitur dicens: Breues dies hominis sunt, & numerus mensium eius apud te est: constituisti terminos eius, qui præteriri non poterunt, quamuis abbreuiari. Numerantur etiam omnium merita & flagitia, ut conuenienti proportione remunerentur, & puniantur ab eo, qui per Zachariam loquitur dicens: Metiar Ierusalem, Zach. animam uidelicet (ut in sensu morali exponitur) & uideam quanta sit longitudo, & latitudo eius. Quod Christus clarius referat dicēs: Qua mensura mēsi CHRISTVS. fueritis, remetietur & uobis. Et per alium Euangelistam ait: Date, & dabi- Lucas. tur uobis: Mensuram bonam, confertam, coagitatam, & superfluentem dabit in sinum uestrum, quia eadē mensura qua mensi fueritis, remetietur & uobis. Sed flagitia hominum duplici dicuntur librata mensura, maiori uidelicet & minori. Maior montibus comparatur, dum dicitur: Iustitia tua sicut montes Dei: Quæ Dauid ab Hebræis dicitur Din, Quod iudicium durum, & forte significat, ut nullus ad ipsum possit iustificari, sicut dicit Propheta: Non intres in iudicium cum seruo tuo Domine, quia nō iustificabitur in cōspectu tuo omnis uiuens. Et in Isaia Isaias dicitur: Facti sumus immundi omnes, & quasi pannus mēstruatæ uniuersæ iustitiæ nostræ. Cum quibus Gregorius, Omnis (inquit) humana iustitia iniustitia esse Grego. cōuincitur, si districtè iudicetur. De iustitia autem minori dicit Micheas pro- Miche. pheta: Adbuc ignis in domo impij, thesauri iniquitatis, mensura minor iræ plena. Mensa quoq; dicuntur charismata nobis tributa, & donata fides, ut cum Ro- Paulus manis Apostolus ait: Sicut Deus diuisit mensuram fidei. Et iterum cum Ephesiis: Idem Vnicuique nostrum data est gratia secundum mensuram donationis Christi. Perfectam quoque mensuram, & determinatam corporis resumendi in fœlici ac beato statu nos habituros ibidem protestatur, dum ait. Occurremus omnes in unitatem fidei, & agnitionis filij Dei in uirum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi. Mēsuratur quoque spirituale corpus, eiusque membra, Ibidem ut paulopost subintulit dicens. Veritatem facientes in charitate crescamus in illo per omnia, qui est caput Christus, ex quo totum corpus compactum, & cōnexum per omnem iuncturā subministrationis secūdū operationē in mēsurā uniuscuiusq; mēbri. Ex istis, & plærisq; aliis locis scripturæ sacræ cōprobantur mensuræ, & libramina esse in archetypo, quibus omnia inferiora, & quando creabantur mēsurata sunt, ut unū quodq; suis gradibus staret cōcinnū, & nūc quoq; librantur, & pensitantur, adeo ut nihil sit in creatis, aut agatur, quod non respondeat, & examinetur mensuris illis æternis, & tantum unaquæque res sit, tantumque agat, quantum à supernis illis mensuris tributum fuerit: & tantum pro bene, aut malè actis reportent, quantum per mensuras illas decretum fuerit conuenire. Sed ad rerum particularium correspondentiam descendamus.

Cui maiestati materia prima succentet. Cap. II.

OMnia facienti, & primo actui Deo summo, ut respondeat omnipatiens materia, & prima potentia receptiua, conueniens est, ut inter illa duo extrema resultent intermedia omnia, ex eo, qui est in omnia conducenda omnipotens, & ex ea, quæ est ad omnia suscipienda dispositissima. De quorum conuenientia Eusebius Pāphilus in suo de Triade & Monade concinnè disserit. Primo (inquit) enti semper est aduersa materia: Ille nanque solum facit, hæc solum patitur: Ille duntaxat mouet, hæc tātummodo mouetur: Quam susceptricem omnium specierum physici aliqui pandochem nominarunt: Sed Pythagoras, & Empedocles cum Peripateticis syluam: Plato uerò sinum informem, matrem mundi, receptaculum, subiectum, nutricem formarum, & earum omnium capacem potentiam, sicuti Deus est omnia potens facere, omnium earundem formator, prima causa agens in omnibus, mundi pater, fons in omnibus fluens. Et rursum dixerunt, materiam susceptricem, & expultricem omnium specierum, sicut ipsas opifex iuxta diuina, causatiuáque exēplaria distinguit. Hæc non ens, & principium passiuum entium, sicut Deus actiuum principium omnium, existens in omnibus, & extra omnia. Ex quo habet imagines, & obscuras ostensiones, exactionesque primi entis: Vndè omnis essentia est ad actionem per potentiam deducta, idque iure: Nam ex diametro ad se inuicem posita simulachra quædam proiiciunt similitudinis. Incomprehensibile quoque intellectui primum ens constituit incomprehensibile intellectui etiam extremum: Et siquid eorum apprehendi potest, negatiuo deprehendetur ratiocinio: Nam primum ex negatiua diffinitur, ut Dionysius docet, quòd nihil existat entium, sed effectrix causa, & melior ipsis: Ex negatione etiam diffinitur aliud extremum, quòd entium nihil existat, sed ipsis deterius. Simplicissimum primum, simplicissimum quoque postremum. Sed hoc uacillat, à specie in speciem transiliendo, illud autem semper est idem, semperque agens, sicut hæc semper suscipiēs quousque durabit successiua generatio. Media uerò interualla de utróque extremo participando minus & magis perfecta reperiuntur, quanto magis altero extremorum appropinquant. Hinc Zeno Mnasei filius Citiensis duo posuit principia rerum, Deū & materiam: quorū illum agēdi dicebat causam, hanc patiendi. Sed Plato, & Socrates tertium addiderunt, ideam, uidelicet in diuis sensis, uisisque Dei, aut in diuina mente, uel uerbo: ut nostri Theologi habent in usu, Quod tamen idem est. Sed hic rei series est attendenda. Respondet materia & pura ipsius potentia omnipotenti Patri: Vndè nō sine mysterio Moses Deum inducit creatorem, & opificem materiæ huius, quæ ipsi sine aliqua intermedia causa correspondet. Cætera autem producta enarrat per intermedias causas, iussu tamen parentis primi, & opificis summi: ita quòd productio materiæ, & ipsa materia producta differt à productione aliarum rerum, & ab ipsis rebus in lucem, æditis: adeo, ut Timæus Locrus, & Plato uo-

Marginalia: Eusebius Pamp. — Pythag. Emped. Peripate. Plato — Diony. — Zeno. — Plato. Socrates Theolo. — Timæ. Plato. — (manuscript:) & materialia

cau:rint cogitationem materiæ ſpuriam, & alienã à cogitatione aliarum rerũ.

Cum quo ſtabiliatur terra. Cap. III.

ELementa omnia in cœlis, angelis, & Deo reperiri conuenienti ſua nota patefecimus: Nunc autem, qua conſonantia conueniãt eadẽ elementa cum archetypo, reſerandum occurrit. Eſt quippe paterna mens omnium fœcundiſſima, ut germina illa bina produceret, filium uidelicet, & ſimul cum ipſo Spiritum ſanctum: quibus cætera omnia huius uniuerſi produxit, & totum ipſum globum: Quod filiale germen perfecto à ſe decreto temporum curriculo in ſalutem gentium dedit. Pro quo Iſaias horum Sacramentorum [redacted]precabatur dicens: Aperiatur terra, & germinet ſaluatorem. Hoc Theologi noſtri de beata uirgine, Hebræi de ultima archetypi menſura (quam ſachinam, id eſt habitationem mediatã Dei in nobis, & domeſticam uocant) interpretantur. Sed (ni fallor) de paterna mente meritò intelligi poteſt: quæ eſt filij in primis, & conſequenter omniũ aliarum rerum prima pullulatrix. Nam de filio, qui uerbum & ueritas Dei dicitur, canit Propheta: Veritas de terra orta eſt. Qui etiam dicitur aqua ſalutaris ex eadem terra ſcaturiens. Eſt itaque terra hæc receptiua omnium fœcunditatum, & conſequenter ueluti prima parens etiam omnium pullulatiua: adeo (ut Plutarcho authore) phyſici opinentur Deum auſpicatum mundi creationem à terra tanquam à centro, & matre omniũ. Quod & Moſes innuit enarrans productionem, quã Deus iactis fundamentis elementaribus iuſſit fieri dicens: Germinet terra herbam uirentem, & lignum fructiferum iuxta genus ſuum. Et ſicut hæ terrenæ arbores, niſi plantatæ ſint in terreo elemento, minimè uiuunt: ſic de meliori, & rationali arbore dicit ſumma Veritas, quòd niſi ſit plantata à Patre ſummo agricola, in terra uidelicet illa ſuperna, eradicabitur. Eſt etiam terra hæc in æternũ ſtans à ſuo nunquam centro diuulſa, nec ad locum alium deſtinata, omnibus aliis elementis, & elementariis rebus ſucceſſione quadam agitatis, & diuerſa petentibus ſpatia. Eſt & paterna illa mens ſemper in ſe ſtabilis, nequo miſſa, neque à centro ſuo dimota, & ſi filius, ſpiritusſanctus, intelligentiæque omnes ad diuerſa exequenda mitti dicuntur. Eſt iterum terra centrum uniuerſi: eſt & Pater cẽtrum ſphæræ intellectualis, ubique per ſuam eſſentiam & potentiam exiſtens: ſed in cœleſti palatio aperta præſentia apparens, tanquam terra, & habitatio illorum. Ad quam ſuſpirando Propheta dicebat: Credo uidere bona Domini in terra uiuentium.

Isaias · Theolo. · Dauid · Plutarc. · Phyſici · Moſes. · CHRISTVS. · Dauid

Cum quibus cætera elementa in eodem reſonent. Cap. IIII.

AQua in qua eſt ſeminaria uirtus animalium (cum eorũ ſemen aqueum ſit) cum filio conuenit: qui uera aqua exiſtens continet ſeminariam uirtutem omnium rerum, dicente Ioanne: Omnia per uerbum facta ſunt. Et hoc eſt, quod dixit Moſes ex parte iubentis opificis: Producant aquæ ſerpituram, aut fœturam animæ uiuentis, & uola-

Ioan. · Moſes.

tilis uolitantis super terram, & super faciem globi cœlorũ. Vndè forsitan Tha
Thales les Milesius, à quo Ionica secta, existimauit aquam principium esse rerum : &
omnia in ipsam aquam resolui, & eadem omnia ab ipsa nutriri, & ipsa priua-
ta arescere. Et quamuis fructuum & herbarum semina terrea sint, tabefieri ta
Trism. men necessarium adiudicauit Trismegistus, si fœcunda esse debuerint: Tabefa-
cta enim fuere à principio in fonte diuinarum idearum. Tabefiunt quoque aut
humore terreo, aut rore, uel pluuia, uel de industria adiecta aqua : si germina
Genesi. re debent. Vndè non ab re dicitur in mundanæ fabricæ descriptione, quòd uir
gulta, & plantæ non germinauerant: quia Deus non pluerat super terram. Nec
X Christus. etiam spiritualis genitura sit sine aqua, [redacted]: ut ipsemet Nicode-
CHRISTVS. mo dixit: Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu sancto non potest introi-
re in regnũ Dei. ~~Ex aqua enim illa diuina suscipit uim diuinæ genituræ: sed ex
spiritu illo igneo fomentum uitæ, & nutrimenti. Nec opinãdum est hominem re-
nasci debere ex hac aqua elementari, ut aptus sit regno Dei: sed ex aqua illa di
uina, cuius hæc elementaris est signum, & sacramentum.~~ Est iterum aqua ne-
cessarius potus pro uita plantarum animaliumque omnium sustentanda: quam-
uis homini tanquam regio animanti elegantior præparatus sit potus, aquæ ui-
Idem. delicet, quã continuo stillat uitis illa, quæ ait: Ego sum uitis uera, & Pater meus
agricola est. A qua uite uirtutem quandam solarem, & beneficam imbibens a-
qua, magis proficuum & celebrius poculum efficitur pro homine omnium re-
rum creatarum antistite: & ipsius opificis legitimo hærede. Est & sapientia il-
Ecclesia. la filij Dei potus expurgatæ mẽtis, ut in Ecclesiastico dicitur: Et aqua sapiẽtiæ
salutaris potauit illum. Quæ etiam clamat dicens: Si quis sitit, ueniat ad me,
CHRISTVS. & bibat. Et iterum, cũ Samaritana illa loquens ait: Siquis biberit ex aqua, quã
Idem ego dedero, fiet in eo fons aquæ salientis in uitam æternam. Sed hæc quoque a-
liquando distillata per uitem illam supramundanam conuertitur in uinum salu-
Salomon berrimum ipsius electæ familiæ propinandum: Ad quod inuitabat Sapiens in
CHRISTVS. Canticis dicens: Venite, & inebriamini charissimi. De quo uino in ultimo sym-
posio celebrato ab ipsa uera uite dixit: Bibite ex hoc omnes, Ex hoc uidelicet ui
no terrestri in cœleste commutato, subiungens: Sed ego ultrà non bibam de hoc
genimine uitis, donec bibam illud nouum uobiscum in domo Patris mei: ubi admi
Dauid. nistratur uinum, de quo propheta agens de conuiuio cœlesti in psalmo cecinit:
Calix meus inebrians quàm præclarus est. Est etiam aqua hæc lauans, abluẽs,
Apocal. & purificans. Et de Filio Dei inquit Ioannes: Qui dilexit nos, & lauit nos à
Zach. peccatis nostris, aqua uidelicet illius fontis, de quo Zacharias uaticinando: In
illa die erit fons patens domui Dauid in ablutionem peccatoris, & menstrua-
Paulus tæ. Cum quibus Paulus cum Hebræis disserens de hoc Filio Dei inquit: Portãs
omnia uerbo uirtutis suæ, purgationem peccatorum faciens, aquea uidelicet uir
Isaias tute. Isaias autem eundem uocat spiritum iudicij, aqueum tamen: sicut aliud ger
men diuinum spiritum nominat ardoris dicens: Saluus erit omnis, cuius nomen

*scriptum fuerit in libro uitæ in Ierusalem. Et hoc si abluerit Dominus sordes fi-
liarum Sion, id est animarum electarum in spiritu iudicij, & in spiritu ardoris.
Iudicium ad filium pertinet, qui ait: Omne iudicium dedit mihi Pater. Ardor au* CHRI
tem ad Spiritum sanctum refertur, qui perficit, & abstergit ea, quæ Filius pur- STVS.
*gando, & abluendo madefecerat: Cui ardori respondet hic elementaris ignis,
qui cruda coquit, & calefacit: qui aurum, cæteráque metalla purgat, & diuer
sa in unũ conflat: qui tandem unam in alteram naturã transmutat. Sic illud cru-
da & horrescentia decoquit, & condit: ut possint tanquam Dei fercula ad men
sam præsentari in cœlesti, Deificoque symposio. Nam cũ de Samaritanis inci-
pientibus iam albescere, & decoqui tanquam segetes per dispositionem Spiri-* Idem.
*tus sancti loqueretur, ait: Alium cibum habeo manducare, quem uos nescitis; ani
mas uidelicet Samaritanorum dispositas: & quæ iam decoquebantur intrinse-
cus operatione Deifici ignis: Calefacit, & expellit omne frigus peccati, & ti-
moris, eo quòd non possit cohabitare gratia cum peccato: Et charitas, si perfe-
cta est (inquit Ioannes) foras expellit timorem. Conflauit uirtus illius sacri fla-* Ioan.
*minis tempore Apostolorum corda populi audientis uerba illa inflammata, ut
omnibus breui esset cor unum, & anima una. Et adeo conflat, ut separari ne-
queat, dicente Paulo: Quis nos separabit à charitate Christi? Purgat quoque* Paulus
*omnem scoriam peccati, & cõcupiscentiæ igneus ille spiritus in nobis perfusus.
Transmutat etiam, adeo, ut puerum pastorem & citharœdum in exquisitissimũ
prophetam, & Psalmographum redderet. Implet piscatores, & doctores gen-
tium, & lumina mundi constituit. Perfundit persecutorem Saulũ, & in uas ele
ctionis, & in Paulum immutat. Fit igitur, ut quotquot ex malis in bonos uertan-
tur, id sit huius caloris beneficio. Aër uerò (ut docet Abraham in libro de for-* Abrahã
*matione) non connumeratur inter elementa: sed tanquam medium, glutinum, &
compago habetur diuersa insimul coniungens: ideo merito respondet (ut uer-
bis eius utamur) spiritui, qui de spiritu est. Sed ne offendantur piæ aures existi
mantes, quòd duo asserantur sancti spiritus, dicemus, quòd conuenit cum uirtu-
te spiritus couniente omnia, quæ dissidentia uidentur, & reboanti in omnibus fi
stulis mundani instrumenti. Et hoc est, quod per Ezechielem dicitur: Et spiri-* Ezechi.
tus uitæ erat in rotis. Et quod hic de mundano, Paulus de humano instrumento Paulus
*docet, dum ait: Idem autem spiritus diuidit singulis, prout uult. Et plærisque
in locis habetur, Spiritus sanctus homines implet, qui ignis dicitur, quia pur-
gat, & conflat: Aër autem quia nectit, ligat, conglutinat, & implet omnia ab eo
complenda.*

Quid inibi notent lapides. Cap. V.

A*D elemẽtaria ueniẽtes incipiamus à lapidibus, qui terrei sunt, &
ad fundamẽta ædificiáq; accommodati Patri, Filióq; respondẽt.
Hinc aliquãdo pro una, aliquãdo pro altero, aliquãdo ꝑ utró-
que petra, uel lapis accipitur. Filius enim petram se esse ostendit,* CHRI STVS.

quando dixit Petro: Et super hanc petram ædificabo ecclesiam meã.i. supra me Paulus ipsum, ut ~~omnes~~ aliqui exponũt. Ipse siquidẽ est lapis fundamẽtalis, ut Apost. ait: Nemo potest ponere aliud fundamẽtũ, nisi quod positũ est Christus Iesus: Qui & lapis angularis dicitur, reprobatus quidẽ ab ædificantibus secũdũ carnẽ, & sanguinẽ: sed ab opificẽ summo positus in caput anguli structuræ, & ædificij illius sacræ Ierosolimæ, quæ ædificatur ex uiuis lapidibus. Qui etiam fuit illa petra à Mose percussa, à qua fluxerũt aquæ pro poculo Israëliticæ gentis, si bene interpretatur Idem Paulus cũ Corinthiis differẽs. Oẽs (inquit) patres nostri sub nube fuerũt, omnes mare transierũt, & omnes in Mose baptizati sunt in nube, & mari: & omnes manducauerũt eandẽ escam spiritalẽ, & omnes biberunt eundẽ potum spiritualẽ: Bibebant enim de spiritali consequenti eos petra, petra autẽ erat Christus. Si autẽ per aquã sapientiã Dei, qui est filius, intelligere uoluerimus, ut supra reseravimus: petra, ex qua fluxit illa aqua sapientiæ salutaris, Patrem merito signat: Quæ סלע Hebraicè dicitur, quod nos fortẽ, uel montẽ petrosum, aut cõfugiũ possumus interpretari. Et quis est fortis, & omnipotẽs, & supremũ omniũ confugiũ, nisi Pater æternus? Nec miretur quispiam, ꝙ petram nũc pro Patre, nũc pro Filio accipiamus: quia in sacris literis aliquando pro utróque simul ponitur. Nã euen אבנ Hebraicè lapidẽ significat, cuius dictionis si duæ primæ literæ accipiantur, אב ab faciũt, quod Patrẽ significat: Si autẽ media cum ultima coniungitur נב ben cõstituũt, quod Filius interpretatur אבנ igitur quod nos dicimus petram, & Patrem & filium resignat, qui idem sunt, reprobati quidem ab illis ædificantibus, & construentibus, doctrinas & statuta Hebræis, siue gentilibus: qui nõ confitẽtur Deũ Patrem, & Filiũ eius Iesum Christũ: Qui nunc aqua fluens de petra, nunc ipsa eadem petra dicitur: quia à Patre procedit, idem tamen cum Patre semper existens. Sed quomodo, & cur Moses hanc petram percusserit, & cur ex illa percußione indignatus Deus contra ipsum Mosem, & Aaron dixerit: Quia non credidistis mihi, ut sanctificaretis me coram filiis Israël, propterea non introducetis populum hunc ad terram, quam dedi eis, altiorem exquireret indaginem hoc negotium. Percußit bis, duplici errore uidelicet: Altero, quia minus credidit quàm debebat: Altero uerò, quia præceptum transgressus est: Demandauerat enim Dominus, ut loquerentur ad petram: & Moses, consentiente Aaron, ipsam percußit: Ideóque conquestus est Deus quòd non crediderint, solum uidelicet sermonem sufficere, & quòd transgreßi sunt limites mandati percutientes petram, ad quam imperauerat Dominus, ut tantummodo loquerentur. Et hoc fuit eorum peccatum, non autem, quia uendicauerint sibi, quod Deo tribuere debuissent, sicuti multi exponunt. Nec parua fuit transgreßio conducere Dei opus per seueritatem (id enim percußio innuit) quod Deus per pietatem, ut magis sanctificaretur in populo, perpetrare statuerat iubens, ut pio & dulci sermone absque percußione aquam de petra educerent: cum non essent extrahendæ aquæ misericordiæ

per asperã iustitiæ fistulam. Postquã igitur uoluerũt in uirga ferrea (ut aiũt) agere cũ populo, meruerũt sentire diuinã, ferreãq; sentẽtiam, qua dictũ est. Nõ introducetis populum in terram, quã dedi eis. Longius & mysteriosius forsitã esset, quàm hic exquirat locus, retexere omnia arcana, quæ de petra possent reserari: & cur nunc אבן eben, nunc dicatur סלע selah, nunc צור zur, de qua in psalmo ait Dauid בצור bezur, id est ĩ petra exaltauit me: Quod uocabulũ etiã nomẽ Dei forte significat. Sed his omissis ad nostra ueniamus, concludẽtes quòd in archetypo, à quo omne robur, & uirtus à quocũque inferiori hauriatur est idea, & uirtus petræ, cui hæc inferior subiectione æquatur conuenienti. Dauid

Quam sedem illic habeant metalla. Cap. VI.

Metalla, quæ aquea sunt, illi supremæ aquæ respondent: de qua dicitur in Ezechiele: Effundam sup uos aquã uiuã, Deũ uidelicet Filiũ: qui & uitæ, & sapiẽtiæ dicitur aqua, & plenus thesauris absconditis: quos tanq̃ uerus dux, & imperator totius militiæ spiritualis copiosissimè ꝑ exigẽtia uniuscuiusq; expendit, donãs ex eis omnibus, qui de nouo suæ militiæ ascribũtur donatiuũ opulẽtissimũ, ut ꝑ Osee prophetã dicitur: Argẽtũ multiplicaui, & aurũ, in donatiuo uidelicet. Sed cõqueritur, ꝙ eius milites illud dedicauerint Babal polluẽtes dona, & charismata diuina, sicut in Ioële apertiori querela prosequitur dicẽs: argentum meũ, & aurũ meum tulistis: & desiderabilia mea, & pulcherrima mea induxistis in delubra uestra, Sicut & de Balthassare legimus in Daniele, qui uasa aurea, & argẽtea, & p̃tiosa quæquæ ꝓfanauit abutẽdo eis cũ epulonibus, meretricibus, & ganeonibus: Quem (proh dolor) imitantes q̃ plurimi donatiuo gratiæ, & donis Spiritus sancti abutũtur in rebus pessimis cõflãtes idolũ, & uitulum prostitutionis suæ, sicut olim præuaricatores illi, quos deduxit Deus ex Ægypto in argẽto, & auro multo, quo necessaria cõpararẽt, & offerrẽt pro tabernaculo Domini construendo, illud conflauerũt in idolũ scandali, & perditionis. Gratia igitur, & charismata diuina nobis per filiũ Deũ impartita sunt, uerum aurum, & argentum: cuius proprius possessor Deus est, qui per Aggeũ protestatur dicens: Meum est aurum, & meũ argentũ. Illud tamen nobis libẽter communicat gratam habens permutationẽ quandam, de qua in Apocal. dicitur Suadeo tibi emere à me aurum ignitũ, ut locuples fias. Nec habemus, quod permutare possimus, nisi flagitia, peccata, & liberum arbitrium. Sed aliquando gratis impartitur pro necessariis cibis, & uestimentis, ut queamus in conspectu regio nuptiisque cœlestibus comparere: Quod si amittimus, ueh nobis, quia expulsi à nuptiis ꝓiciemur in tenebras exteriores. Et hoc est, quod deplorabat Ieremias in lamentationibus dicens: Filij Sion inclyti amicti auro primo, quomodo conuersi sunt in uasa testea. Et iterum: Quomodo obscuratum est aurum. Et per Isaiam dicitur: Argentum tuum uersum est in scoriam, offuscata uidelicet cognitione spirituali, refrigerata charitate, & fœdatis, aut fugatis charismatibus

Ezechi. Osee. Ioël. Daniel Aggeus Apocal. Ierem. Isaias

diuinis. Et tanti auri est possessor cœlestis Imperator, ut etiam pauimentum supernæ ciuitatis ab ipso rursum fabricatæ, ex auro in Apocalypsi legamus confectum. Sed ultrà progreditur Iob dicens, etiam glebas terræ illius supernæ regionis ex auro fabrefactas, ut concordet terra cum pauimento, & fundamento unico, qui est ipse Iesus Dei Filius, ut ait Apostolus: Super quo & nos ædificare suadet aurum, argentum, & lapides pretiosos: Quod signabant omnes oblationes, quæ in antiqua lege fieri iubebantur. Sed & hoc thesauro nobis impartito mandat, ut lucremur supramundanas diuitias datis nobis quinq;, duobus, aut uno talento, ut refert Matthæus: uel decem, aut quinque, siue una tantũ mna, sicut in alio euangelista legimus, durissimè comminando, nisi curemus augere pecuniam, & multiplicare cœlestes thesauros, in quos has thesauri feces commutare debemus. Nec tãtummodo iste Deus Filius sibi uendicat pretiosiora metalla, quæ ad thesaurum pertinent, sed & omnia alia aquea, & fusilia, quæ eiusdem generis sunt pro diuersis conducendis ab opifice præparata, maximè uero pro bello gerendo, & imperio conseruando. Ad quod ferrum necessarium est in malorum supplicium, & stabilè robur regni, & imperij ipsius Filij Dei: de quo dicitur in psalmo: Dominus dixit ad me, Filius meus es tu, ego hodie genui te: Postula me, & dabo tibi gentes in hæreditatem tuam, & possessiones tuas terminos terræ: Et reges eos in uirga ferrea. Et iterum in alio psalmo: Ad alligandos reges eorum in compedibus, & nobiles eorum in manicis ferreis. Sed & de ferro pro re bellica in Apocalypsi dicitur, quòd gladius ex ore eius procedebat ex utraque parte acutus, ad debellandos uidelicet, & comprimendos rebelles. Et si non adest uindictæ, aut iustitiæ tempus, adhuc tamen ferrum exquiritur, quo scribantur peccata punienda, sicut in Ieremia legimus: Peccatum Iehuda scriptum est in libro ferreo. Sic & Iob ait, Vt exarentur in libro ferreo. Est quoque necessarium æs ad uasa templi conflanda: ideo non sine mysterio in Exodo iubentur omnia uasa tabernaculi confici ex ære, similiter & uasa templi, & mare, ut in tertio uolumine regum legimus: Quod æs multum nimis sanctus Dauid, qui elegantissimum Filij Dei typum gessit, Spiritu sancto plenus accipiens de bet, & berot ciuitatibus Adadezer Assyrij præparauit pro uasis illis, mari, altare, & columnis conflandis. Tulit quippe æs de Assyriis, qui negotiatores interpretãtur, bonus negotiator: ut ipsum in meliorẽ usum, & Dei ministerium conuerteret, sicut docet summa Veritas dicens: Facite uobis amicos de mamona iniquitatis, commutãdo uidelicet æs, ferrum, & lapides istos, qui pretiosi dicuntur, in illos supernæ ciuitatis: in qua non tantum aurum, sed ferrum, & æs pretiosum reperitur, ut typicè loquitur Moses in Deuteron. dicẽs: Eius lapides ferrei sunt, & de montibus eius æs foditur. Nec enim in terra hac inferiori, quæ Canahã, aut Charam dicitur, ab illo peregrinanti populo, iuxta sponsiones diuinas possessa, sunt (sicut nouimus, & uidimus) lapides ferrei: nec de montibus eius æs, aut metallũ aliquod foditur: undè de meliori regio-

[Margin notes: Iob; Paulus; Matthe.; Lucas; Dauid; Idem.; Apocal.; Ierem.; Iob; Exodus; Re.iii.; CHRISTVS.; Deut.]

ne, cuius illa inferior typum gessit, necessario intelligitur. Stanũ autẽ, & plũbũ quasi feces metallorum non reperiri dicuntur in illa superna regione: in qua nihil feculentum, nihil imperfectum adesse potest. Hinc aliquando imperfecti, & à diuinis recedentes, tanquam argenti scoria illis comparãtur fecibus, ut in Ezechiele dicitur: Omnes isti æs, ferrum, stannum, & plumbum in medio fornacis scoria argenti facti sunt. Et per Isaiam promittit Dominus auferre stannum, & scoriam argenti à populo suo, reducendo eos ad argenti & auri ueram speciem. Ideo expreßius & excellentius habetur in archetypo aurum & argentum, cui hoc inferius aliquid pretiositatis continens correspondet: Inter quæ homo tenens locum medium alteri eorum adhæreat necesse est. Sed audiamus Redemptoris monita dicentis: Thesaurizate uobis thesauros in cœlo, Cætera quoque metalla, & omnia quæque necessaria in supernis habent suum locum, undè sumant uirtutem & robur cuiuscunque bonitatis, quæ in ipsis est. Ezechi. Isaias CHRISTVS.

Quem locum ibidem teneant plantæ. Cap. VII.

CVm trium mundorum connexio, & correspondentia pertractetur, & de conuenientia arboris huius uegetalis cum intellectiuis arboribus plantatis in cœlesti hortulo dictũ sit; restat, ut de sui perexcelsa arbore, quæ est idea, fons, & origo omnium aliarum, & illarum cum ipsa concentu pertractemus: Est enim arbor illa suprema typus, & radix omnium, nedum arborum, sed quarumcunque rerum, ut habetur ex Hebræorum monimentis. Sed illa aliquando dicitur arbor uitæ sita in medio paradisi, id est supramundanæ regionis, de qua plenius habetur in Genesi. Quã etiam celebrat Ioannes in sua uisione pathmotica dicens: In medio plateæ, eius & ex utrãque parte fluminis lignum uitæ afferẽs fructus duodecim, per menses singulos reddens fructus suos: & folia ligni ad sanitatem gentium. Verum ut fructifera sit arbor continuò irrigatur à fonte illo supremo, qui ait: Me dereliquerunt fontem aquarum uiuentium dominum. Ideo dicitur, quòd lignum & arbor illa uitæ erat ex utrãque parte fluminis. Nec ab re dicitur producere fructus duodecim per duodecim menses: quia irrigata est à quadruplici fluuio magni nominis quadriliteri ab æterno illo fonte emanante: Qui quadruplex fluuius, aut nomen ter reuolutum duodenarium facit: & pro qualibet reuolutione alicui signo præfertur, ut docetur in Theologia Hebræorum. Et inde omnium signorum & intelligentiarum præsidentium fœcunditas, & primarij influxus, & fructus duodenarij per totius anni & temporis spatium. Sed nedum fructus rationales, id est bene initiati, & perfusi illo influxu sunt salubres & proficui, sed etiam sibiipsis infructuosi, & non plena gratia (quam gratum facientem uocant) donati, sunt utiles aliis impartientes doctrinam, & conferentes sanitatem per sacramenta & sacrificia, licet nihil eis prosit. Et isti sunt folia, de quibus dicitur: Et folia ligni ad sanitatem gentium. Et hæc eadem arbor aliquãdo dicitur scientia boni & mali, dum uidelicet exi- Apocal. Ierem. The. He.

nanita, & mortali unita carni experitur etiam malum paſsionum humanarum ſimul cum bono, quo pleniſsimè diuina illa portione perfruitur. Quæ arbor eſt in medio paradiſi, ut omnibus pro recipientium exigentia, aut dantis liberalita-

CHRISTVS. te fructus ſuos æqua portione communicet. Et hinc aliquando ſeſe uitem nominat dicens: Ego ſum uitis, & uos palmites: ut in ſtatu myſtico, aut in uera transmutatione, quam facimus aliquando in Deum, eadem planta ſimus cum ſuprema imò rami & ſurculi ipſius. Cuius arboris, aut uitis, & totius hortuli cum cæteris arboribus agricola eſt ille, de quo dicitur: Et Pater meus agricola eſt. Nam in illo ſupremo horto non tantum diuina illa, excelſa, & ſupramundana arbor plantata eſt, ſed multæ aliæ: quibus totus hortulus eſt completus, de qui-

& mystica Geneſi. bus dicitur in Geneſi: Produxit dominus Deus de terra, illa uidelicet uiuen-

Idem. tium omne lignum, uel arborem pulchram uiſu, & ad ueſcendum ſuauem. Et iterũ: Ex omni ligno paradiſi comede. ~~Nec enim in illo paradiſo ſunt ligna hæc uegetantia, quæ ſolent à nobis pro tempore plantari, & in uſum ædificiorum conuerti, uel areſactioni exponi, ut comburantur: ſed quæ ab æterno plantatæ~~

Ibidem ~~ſunt ab illo agricola, de quo dicitur ibidem: Plantauerat Dominus Deus para-~~

Iſaias ~~radiſum uoluptatis à principio.~~ Ipſemet quoque in Iſaia dicit: Ego plantaui te

Pſalm. uineam electam. Et in pſalmo dicitur: Perfice eam, quam plantauit dextera

Idem tua. Sed in alio pſalmo nihil expreſsius eo, quod dicitur: Saturabuntur ligna Adonai: pro quo nos habemus ligna campi & cedri Libani, quas plãtauit. Ligna hæc, aut arbores uocantur Adonai, & tetragrammi, aut quadriliteri: ut intelligatur de quibus arboribus loquitur. Et cedros adiungit quas plantauit ille, qui niſi plantet, omnes eradicabuntur. Si autem à ſenſu anagogico ad ſenſum mo-

Orige. ralem Origenem ſequentes tranſcendere uoluerimus, arbores ſunt uirtutes plantatæ, & infuſæ nobis à cœleſti agricola, à quo omne datum optimum, & omne donum perfectũ: In paradiſo enim, & in ſtatu hominis delitiantis in illis ueris, & æternis delitiis eſt plantata arbor iuſtitiæ, & arbor prudẽtiæ, fortitudinis, & temperantiæ: uel arbor pietatis, clementiæ, & ſapiẽtiæ, aut diſciplinæ: Quæ bonæ arbores nõ poſſũt malos fructus facere: qa pudicitia bona eſt, nec poteſt afferre fructũ impudicitiæ: nec iuſtitia iniuſtitiæ fructus ꝓducit: nec ea ſtultitia, quæ plãtata eſt in corde tuo, poterit afferre fructũ ſapiẽtiæ: neq; ulla iniuſtitiæ arbor dabit fructũ, aut florẽ iuſtitiæ. Sed aduertẽdũ eſt, ꝙ arbores bonæ

Paulus ſunt Spiritus Dei & diuinæ, quarum fructus cõnumerãtur à Paulo, dũ inquit: Fructus autẽ Spiritus eſt pax, charitas, gaudiũ, patientia, longanimitas, benignitas, bonitas, & quæ ſequuntur. Arbores autem malæ ſunt carnis, cuius opera, &

Idem fructus deſcribuntur ab eodem dicente: Manifeſta ſunt opera carnis, immundi-

CHRISTVS. tia, impudicitia, luxuria, & id genus: Quæ arbores infructuoſæ, aut mali fructus ſucciſæ areſient igne comburendæ inextinguibili, ut ſumma Veritas ait: In ignem mittent, & ardent. Ad ſuperiorem autem ſenſum redeundo, in quem ali

Orige. bi idem Origenes conſentit, omnis arbor eſt omne genus perſonarũ, ſiue rex ſit,

aut seruus, ciuis, aut rusticus, artifex, aut etiam mulier: Vterque enim sexus tam in arboribus, quàm in animantibus reperitur: Illas autẽ aliquãdo plantat Deus pulcherrimas etiam in cœlesti paradiso: & aliquando euellit, ut per Ieremiam Ierem.
ait: Quos plantaui, ego euello. Sed per Ezechielem tota series arboris planta- Ezechil.
tæ in horto delitiarum, & irrigatæ, confotæ, atque euulsæ describitur sub nomine Assur per quandam hyperbolen, ut sentit Hieronymus: *Ait enim Ezechiel:* Hiero. Ezechie.
Ecce Assur, quasi cedrus in Libano pulcher ramis, & frõdibus nemorosus, in excelsum eleuatus: Aquæ nutrierunt illum, abyssus exaltauit eum, flumina eius ibãt in circuitu plantationis suæ, & riuos illius misit ad omnia ligna campi: Ideo exaltatus, & eleuatus est super omnia ligna agri: Et adeo describit ipsam arborem excelsam, quòd in paradiso, ubi erat plantata, nec cedrus, nec abies, aut cupressus, uel alia quæpiam arbor paradisi Dei ipsi poterat aßimilari. Sed ne de tanta altitudine nimium confidat, subiungit: Iuxta impietatem eius eieci eum, & succident eum alieni: Et multa prosequens de ipsius ruina tandem subinfert: Ecce descendere te feci cum lignis uoluptatis ad infima terræ: Vndè docemur, quòd etiam plantati quacunque sublimitate in paradiso delitiarum decidunt, sicut protoplastes, & intelligentiæ illæ, quæ ceciderunt: cum nullus ex se stare, aut erigi poßit, ut summa Veritas ait: Si quis (inquiẽs) in CHRISTVS.
me non manserit, mittetur foras sicut palmes, & arescet, & in ignem mittent, & ardet. Sunt igitur arbores uegetabiles: sunt arbores humanæ: sunt arbores angelicæ est: & arbor suprema, atq; diuina. Nec istæ uegetabiles uirescunt, nec fructum producunt, nisi donatæ uita, & fœcunditate à suprema per medias. Nec humanæ, aut angelicæ arbores uiuunt, aut stabiles sunt nisi conseruentur ab ea, quæ sola in se stabilis est: & ab eadem uitam hauriant, & irrigentur à fonte illo superno, à quo omne bonum: ut de angelis Iob perhibet dicens: Ecce Iob
qui seruiunt ei, nõ sunt stabiles, aut nõ credẽt, scilicet firmiter: & in angelis suis posuit mutationem, quã aliqui prauitatẽ, alij autẽ splendorem interpretati sunt. Et de arboribus humanis dixit summa Veritas: Qui manet in me, & ego in eo, CHRISTVS.
hic fert fructũ multum: quia sine me nihil potestis facere. Habent igitur arbores omnes inferiores illam supernam arborem, cui correspondeant: & à qua uitã, incrementa, & fructus suscipiant: de qua multoties in sacris eloquiis innuitur sub typo harum inferiorum. De illa igitur déque aliis arboribus excelsis (ut opinor) à prophetis edoctus Plato in Phædro sub Socratis persona supra huma- Plato
nas semitas loquens, altiorem illum mũdum, & puriorem describit, simul & omnia, quæ ad hominis usum producta sunt, à communi hac conditione seiungẽs. Puriora nanque illa & perfectiora esse asserit: uerumque ibi esse cœlum, ueramq; lucem, ueram quoq; terram: A qua si quis ad hanc, quæ à nobis colitur, terram, lapides, arbores, flores, fructus, & huiusmodi deuenerit, ambesa atque corrupta omnia salsedine quadam maris huius uideantur. Declarat quoque, quãta sit differentia inter eam speculationem quã ueri Saturnij, & à turba se-

moti, diuinique uiri habent, & eam, qua potiuntur, qui terrenis huiusmodi curis impliciti contaminati sunt salsedine, id est sapientia huius mundani maris. Sunt nanque (inquit) ibi arbores, flores, fructus, montes, lapides Sardij, Iaspis, Smaragdus, & cætera huiusmodi: quorum istæ sunt particulæ quædam deformes, & ad horum speculationem, & claram intuitionem peruenimus mortui, ut superius admodum apertè reserauit, non quidem morte corporis, sed per omnimodam sensuum sequestrationem, & purgatorias uirtutes ab omni extraneo, & alieno. Quousque autem illa omnia claro intuitu nobis prospicienda offerentur, & reuelata facie contemplanda, per has inferiores inter nos est habendus sermo, ex quibus innuere ualeamus supramundana atque diuina, & horum tandem auspiciis ad ea sortis nostræ non immemores euehi.

Cum quibus nostra hæc æquetur planities. Cap. VIII.

IN *cœlesti regione nõ solum sunt lapides, metalla, arbores, & fructus, ad quæ per hæc inferiora conduci poßimus, sed etiam est situs planus, & montuosus, & asper: estque frugifer, irriguus, & satiuus: & ex aduerso syluestris, & aridus, sicut & hic inferior diuisus est mundus.* Tripartitam *enim hanc uidemus terram, cuius una pars est plana, habitabilis, & irrigua: alia deserta, & arida: tertia uerò montuosa.* Et *montium aliqui, maximè colles, fœcundi sunt & pingues: & aliqui deserti, & aridi. Sed pro nunc de planitie prosequamur, quam in regione illa superna reperiri testatur* Psalmographus *dicens:* Qui ascendit, uel equitat super planitiem.

Psalm. Dominus nomen illi: *pro quo* ~~*mendosa*~~ vulgata *traductio habet occasum:* ~~Nam ערבות *id est harauot iucundum, aut planitiem significat: quod traductor noster uertit occasum, existimans fortè uerbum illud prouenire ab* ערב*, quod uesperum denotat, & horam illam, qua Sol ad occasum uergit: Sed hoc per duo segol, illud autem per pata het camez punctatur, & differũt penitus in significato*~~. Bene *igitur dicit* Propheta, *quòd Deus equitat super iucunditatem, & planitiem: cum sit fœliciſsimus ex se, nihil asperi, nihil hispidi continens.* Verũ *alij (& forsitan melius) illud harauot interpretantur cœlum empyreum summè planum, & leue: in quo nec tumefactio stellarum, nec gibbosum, uel asperum aliquod reperitur: sed totum est planum, totum iucundum, atque amœnum. Si autem adhuc altius conscendere uoluerimus ad supramundanam, scilicet planitiem, comperiemus, quòd sicut sunt aquæ supercœlestes, quæ* Dominum *continuè laudant, & aquæ, & ignis diuinus, ut supra tetigimus, pari modo sunt in archetypo illo planities, à quibus omnia iucunda, lenia, dulcia, amœna, & delectabilia procedunt.*

Ant. the. Et *hæc apud antiquos* Theologos *dicitur regio meridionalis supramundana,*

Canti. *de qua in* Canticis *concinitur:* Indica mihi, ubi pascas, ubi cubes in meridie. Et

Isaias *iterum:* Veni Auster, & perfla hortum meũ, & fluent aromata, & omnia de-

Ioã. bap. lectabilia: *A qua plaga uenit ille, in cuius aduentu (ut* Isaias *simul cum* Baptista *testatur) fuerũt praua in directa, & aspera in uias planas. A meridie enim ue-*

nit Redẽptor, si uera præsensit Abacuc, qui ait, Deus מתימן id est de Teman
ueniet scilicet ab Austro, ut bene interpretatus est Theod. & cõsentit Hierony. Theod. Hiero:
in cõmẽtariis, & rei ueritas est: Nã uenire ab Austro, est uenire cũ lumine ueri
tatis, & cum gratia, & misericordia: Quod totũ tangit Ioan. dicens, quòd ipse
est lux, & ueritas, & quòd gratia per eundem facta, & diffusa est. Et sicut
à fulgenti meridie, & leni planitie uenit, ita ab eius asseclis hoc planum iter as-
sequendum est, pacis quippe, mansuetudinis, patientiæ, quietis, æquitatis, pieta-
tis & æquanimitatis ut (si fieri posset) nihil asperi, nihil horridi in eis præsen-
tiatur. Hinc iussit remittendas iniurias, pacem omnibus denuntiari, & afferri,
patienter omnia sufferri dicens: Beati misericordes, Beati pacifici, & beati qui CHRISTVS.
persecutionem patiuntur propter iustitiam: Imò & omnia instrumenta bellica,
& occasiones pugnandi deponi iussit, iuxta Isaiæ uaticinium, quo ait: Et con- Isaias
flabunt gladios suos in uomeres, & lanceas suas in falces. Non leuabit gens con CHRISTVS.
tra gentem gladiũ, nec exercebuntur ultrà ad prælium. Quod obseruauit Chri
stus iubẽs Petro, ut poneret gladium in uaginam omnem uindicandi animum
interdicens. Sic & quando Iacobus, & Ioannes (ut narrat Lucas) uoluerunt Lucas.
aduocare ignem de cœlo, ut consumeret Samaritas, qui neglexerant suscipere
Christũ hospitio, increpauit eos dicens: Nescitis cuius spiritus filij estis? pacis CHRISTVS.
uidelicet, & charitatis, Et subinfert: Filius hominis nõ uenit animas perdere, sed
saluare, Vndè & ipse melius factis q̃ uerbis docẽs, tanquã mutus stetit corã tõ
dente ipsum, non aperiens os suum, & tanquam agnus, qui ducitur ad uictimã.
Quod obseruauere tot ueri christiani, qui per trecentos, & iis plures annos,
innumerabiles omnè genus martyrij animo imperturbato sustinuerunt: Apud
quos nec murmur, nec querimonia resonabat, imitatores enim effecti erãt illius
ueri agni in dextera dei collocati, qui ad uictimã silens ductus est, os suum non
aperiens in blasphemiam, contumelias, aut querimonias aliquas: Sed heu infœli-
cia tempora, cum in Christianis solum nomen relictum sit, fugata omni Israëli-
tica, imò Christiana mansuetudine, & lenitate, falces & uomeres, in quos con-
flati erant gladij, iterum conflauerunt in lanceas, & rompheas acutißimas &
noxias effecti Esauani, & Idumæi, hispidi, horridi & contentiosi super omnes
nationes & populos, adeo ut neque in temporalibus, neque in spiritualibus ali-
quando à litigiis uacent, sempiternis cõtentionibus ubique addicti, ut Christus Idem.
eos iam suos esse minimè cognoscat, sed eis dicat: Nescio uos: & excludat à re-
gno pacatißimò, leni, & amœno eos, qui semper aspera itinera, & uitam hispi-
dam prosequuti sunt. Poßedimus (inquit Moses suo typico sermone) omnes ciui Moses.
tates, quæ sitæ sunt in planitie, factusque est earum bonus possessor ipse, de quo
in Numeris dicitur, quòd erat uir mitißimus super omnes, qui morabantur in Numer.
terra: Per quã uiam incesßit & ille, qui dixit: Memento domine Dauid, & om- Dauid
nis mansuetudinis eius. Christus quoque suis christicolis dixit: Beati mites, quo-
niam ipsi poßibunt terram, illam uidelicet planam, & pacatißimam. Sed quia

montes, & eorum habitatores commendātur in sacris eloquiis, ideo, & quid isti
montes significent, prosequendum est.

Quibus eleuantur montes. Cap. XIX.

INtrantes electi filij Israël promissionis terram non modo plani-
ties, sed montes possederunt debellatis, & expulsis eorum habi-
Iosue tatoribus, ut in Iosue legimus, ubi dicitur: Cœpitque Iosue om-
nem terram montanam, & meridianam, terramque Iesse, & pla
nitiem, & occidentalem plagam, montemque Israël, & campestria eius, & par
tem montis, quæ ascendit Sebir usque Baalgat per planitiem Libani subter mō
tem Hermon, singula quæque distribuens tribubus & familiis illis, ut longo ser
mone prosequitur: Quæ omnia in figura contingebant patribus illis, qui typum
tenebant introëuntium ueram promissionis terram duce Iesu, cuius Iosuath fi-
gura præcessit. Est nanque superna terra (ut diximus) uera planities, ubi sunt
etiam montes irrigui, & aridi, & utrique necessarij. De primis canitur in psal
Psalm. mis: Rigans montes de superioribus, aut excelsis suis, sicut isti materiales irri-
gantur à nubibus superioribus: sed isti non producunt aromata sicut illi, de qui-
Cantic. bus dicitur in Canticis: Fuge dilecte mi, & assimilare capreæ, hinnulóque cer-
uorum super montes aromatum. Nec stillant dulcedinem sicut illi, de quibus ait
Ioël. Ioël: Et erit Ierusalem sancta, illa uidelicet superna completo electorum nume-
ro, aut apertis portis per Redemptorem, sic ordinata, quòd alieni non transi-
Canti. bunt per eam, & in die illa (ut sequitur) stillabunt montes dulcedinem, & col-
les fluent lacte, sicut de tota terra Zebi dicit, quòd fluet lacte & melle, non qui-
dem lacte, quod exprimitur ex uberibus caprarum, uaccarum, & ouium, sed
ab illis uberibus excelsis, de quibus dicitur: Meliora sunt ubera tua uino: Nec
melle, quod deducit ex floribus solicita apis, sed illo, de quo iterū dicitur: Mel
Dauid & lac sub lingua eius: Et à Dauid in psalmo: De petra, melle saturauit eos,
Salomon id est de melle emanāte à petra, quæ est Deus: Nam צור id est Zur, Quod nos
habemus interpretatum petram, nomen Dei forte significat. Reddunt igitur illi
montes & lac, & mel dulcissimum & aromata suauissima: ideo anhelabat ad
eos ille, qui dixit: Ibo ad montes myrrhæ. Est autem inter eos præcipuus mons,
ad quem multoties ipse clementissimus Deus sua benignitate nos deducit, dum-
Isaias modo exequamur, quæ nobis mandauit: ut per Isaiam protestans ait: Custodiē-
tes sabbatum meum, & tenentes fœdus meum adducā in montem sanctum meū,
Dauid & ex hoc tanquam ex ærario omnium thesaurorum asserebat Dauid se impe-
trare, quod petebat dicens: Exaudiuit me de monte sancto suo. Et hic mons ali-
Idem quando pro hospite, & aliquando pro hospitio sumitur. De hoc iterum Pro-
Iridem. pheta canit: Quis ascendet in montē Domini, aut quis stabit in loco sancto eius?
Et alibi: Domine quis habitabit in tabernaculo tuo, aut quis requiescet in mon-
te sancto tuo? Est etiam ipse Deus hospes, mons supremus, cuius cacumen ele-
Isaias. uatum est in immēsum. Est quoque mons excelsus Messiah, de quo Isaias aper-

to ſermone ait: Et erit *in nouiſsimis diebus præparatus mons* Domini *in uerticè montium,& eleuabitur ſuper omnes colles, & fluent ad eum omnes gentes: & ibunt populi multi,& dicent:* Venite *aſcēdamus ad montem* Domini,& *ad domum* Dei Iabacob,*ideſt ad Chriſtum,& eccleſiā, & docebit nos uias ſuas: & ambulabimus in ſemitis eius,quia de Sion exibit lex, ubi diffudit ſpiritū ſanctum ſuum ſuper* Apoſtolos, *qui ſuggeſsit eis omnia, quæ continebantur in lege.* Sequitur: Et uerbum Domini de Ieruſalem: Nam *ipſum* Dei *uerbum æternū humanatum uerbum frequens habuit in Ieruſalem, & in templo illo* Ieroſolymitano. *Iſte igitur mons fuit, qui & aliquando planities dictus eſt, quando in aduentu ſuo reddidit omnia aſpera in uias planas. Sed & mons dictus eſt ſublimis ſuper alios propter eminentiam naturæ: plenitudinem gratiæ, & culmen uirtutum,atque meritorum. Sunt alij quoque montes intellectuales, qui tanquā miniſtri ſupremo monti aſsiſtunt, & inſeruiunt,de quibus* Iſaias *ait:* Montes & Iſaias
colles cantabūnt laudem,& omnia ligna regionis plaudent manibus. Nec enim *cantant ſaxoſi, & terrei montes,nec ligna combuſtibilia plaudunt manibus,ſed rationales arbores,& montes, de quibus iterum in pſalmo: Simul montes exultabunt ante faciem* Domini,*quia uenit:* Et *rurſus:* Montes *exultauerunt, aut ſaltarunt(iuxta* Hebraicam *ueritatem)ut arietes, & colles,ſicut agni ouiū:* Quæ *omnia ad ſuperiores montes,colles,arietes, & agnos,quorum ſimulachrum habent, & quibus correſpondent,referuntur,ſi rectè intelligi debent.* Sunt *etiam montes mali magni robore, & malitia,ut in* Ieremia *loquitur* Dominus *dicens:* Ecce *ego ad te mons peſtifer,aut deſolatè,uel corruptor:ait* Dominus, *qui corrumpis uniuerſam terram:extendam manum meam ad te, & euoluam te de petris,quibus ſcilicet confectus es, & dabo te in montem combuſtionis, ubi, iuxta ſapientis ſententiam, potentes potenter tormenta ſuſtinebunt.* Et *ad ſatan, qui aduerſabatur* Zorobobeli *ædificanti templum, dicit* Dominus *per* Zachariam: Quis *tu mons magne contra* Zorobobel? *Sed hos facilè* Dominus *demolitur, & diſsipat per ſe,aut per electos ſibi montes,ſicut ad* Iſaiā *inquit:* Triturabis *mōtes,& comminues: & colles quaſi puluerem pones.* Et *in ſortem iſtorum montiū poſitus eſt* שעיר *id eſt* Sebir *datus in poſſeſsionē* Eſau, & *ducum,qui egreſsi ſunt de lumbis eius,id eſt hominis animalis & omnium,quæ ad ipſum pertinēt, ut in* Geneſi *ſub figuratiua teſta longo ſermone deſcribitur.* Hoc *enim indicat nomen ſebir,quod non tantum montem illum, ſed turbinem,turpitudinem, malā cogitationem, malam mentem,crinem,pilum, capillum,bircum,& diabolum nō ſine myſterio ſignificat:* Ad *quem montem conſcenderat ille,qui fuit caput totius rebellionis,turpitudinis, ſuperbiæ, & malæ cogitationis dicens:* In *cœlum conſcendam, ſuper aſtra* Dei *exaltabo ſolium meum, ſedebo in monte teſtamenti in lateribus* Aquilonis. Et *iſti ſunt montes meritò explanandi,ut infert* Iſaias *de iſto arrogantiæ principe dicens:* Veruntamen *ad infernum detrabens in profundum laci.* Et *in particulari de monte* Sebir *per* Ezechielem *ait* Dominus: Dabo

Pſalm. Pſalm. Ierem. Sapien. Zachā. Iſaias Geneſi. Iſaias Ezechie.

montem Sebir desolatum, & auferam ex eo euntem & redeuntem. Et de om-
Abacuc. nigena hac turba inquit Abacuc: Contriti sunt montes sæculi, & incuruati sunt
colles mundi ab itineribus æternitatis eius: Per quos montes sæculi dæmones in-
Hieron. telliguntur (ut putat Hieronymus) qui eleuãt se contra scientiam Dei, & per
colles aliæ dæmonum fortitudines, quæ faciunt homines corporum pulchritudi-
nem, dignitates, diuitias sæculi, nobilitatem generis, cæteráque mundi bona ad-
mirari. Et cum ipsis dæmonibus, & principibus tenebrarum tumefacti, & ob-
tenebrati mali homines, & ipsi cum principibus obscuritatis dicuntur mõtes ca-
Ierem. liginosi, de quibus per Ieremiam Dominus ait: Non impingantur pedes uestri
ad montes caliginosos, & obtenebratos. Isti sunt enim mõtes, & excelsa in qui-
bus adoletur incensum superbiæ cũ maxima Dei indignatione, ut multiplici que-
Regum. rimonia in libris Regum lamentatur Dominus, & de populo adhuc immolante
in excelsis, & de regibus, qui ipsa excelsa non abstulerant. Isti sunt quoq; mõ-
Hiero. tes & excelsa in quibus Saul (ut ait Hieronymus) sacerdotes Dei interfecit tu-
mefactus, & eleuatus appetitu regnandi contra Deum, & contra Dauid; cui
ipse Deus iam tradiderat regnum: Erat enim in Gabaa quod excelsum, aut ele-
uatum interpretatur: A quibus montibus nobis declinandum est, tanquam à ci-
Apocal. tissimè ruituris, & in nihilum deducendis, undè in Apocalypsi legimus, ꝙ quan-
Dauid do effundetur calix indignationis Dei montes non sunt inuenti, ut & Psalmo-
graphus sub typo arboris loquitur dicens: Vidi impium superexaltatum, & ele
uatum sicut cedros Dei, & transiui, & ecce non erat, quæsiui, & non est inuen
tus locus eius. Sunt quippe & alij montes nobis conscendendi, culmina uidelicet
Psalm. uirtutum, ut conueniamus cum uirtute diuina, de quo diuus Citharœdus ait: Iu-
stitia tua sicut montes Dei: In iustitia enim, quæ communis est uirtus, omnis ca-
Dauid terua uirtutum deprehenditur. Et de uirtutibus nostris inquit idẽ Regius Pro-
pheta: montes excelsi ceruis, id est culmina uirtutum sunt pro illis robustis cer-
Hiero. uis, qui nouerunt occidere serpentem, ut sentit Hieronymus in commentariis,
Orige. Canti. & Origines in Canticis: Sed hic addit, quòd montes etiam significant eminen-
tes cognitiones, dicens: Venit quis saliens super mõtes alti sensus, & sublimis in-
telligentiæ, de quibus dicitur: Ecce hic uenit saliens in montibus, transiliens col-
les. Et rursus: Fuge dilecte mi ad montes aromatum: In quos conscendentes uti-
nam mereamur cum Elia, & Mose audire uocem Domini blandientis, do-
centis, & pascentis eo lacte, & melle, quo pauit Mosem, & per ipsum to-
Ezechil. tum populum ex monte Sinai, ut simus illæ oues, de quibus ait Dominus per Eze
chielem: In pascuis uberrimis pascam oues meas in montibus excelsis. Sic Chri-
stus ex monte Thabor tanta dulcedine tres pauit Apostolos, ut Petrus omnium
aliarum rerum oblitus exclamando diceret: Domine bonũ est nos hic esse. Pauit
quoque ex monte Sion omnes Apostolos, & eos, qui cum ipsis erant supremo pa
bulo Spiritus sancti sui, quo adeo eos refecit suggerens eis omnia, ut bona cra
pula & ebrietate madefacti eructarẽt uariis linguis in populos magnalia Dei.

Et ob hanc causam, & alias pro nunc subticendas regius propheta hunc mon- tem Sion celebrat dicens: Mons Sion, quem dilexi. Et iterum: Diligit Dominus portas Sion. Et rursus: Videbitur Deus deorum in Sion. Et alibi: Elegit Domi- nus Sion, elegit eum in habitationem sibi. Sic in plærisque aliis locis. Sed & per Isaiam ipse Dominus ait: Dabo in Sion salutẽ. Et in Ioële: Ego Dominus Deus uester, qui habito in Sion. Et ex Abdia: In monte Sion erit saluatio. Ioãnes quo- que in sua celeberrima uisione: Vidi supra montem Sion, agnum stantem, & cum eo magnum signatorum numerum, quibus omnibus impartiebatur de ple- nitudine sua, quam omnes accipimus. Sed (ut opinor) de illo supremo Sion loqui tur, cui hic inferior in meditullio mundi existens perpendiculariter subiicitur, ut ex utróq; uerus mediator, & fons supernus omnibus distribuat mana, mel, lac, aquam sapientiæ, & omnia bona: ut posideamus non solum planitiem, sed mon- tanam irriguam, id est eminentiam gloriæ, & graduum in meridiano illo gra- tiarum, & Gessem, complutam uidelicet regionem & madefactam ab illis su- pernis canalibus, & riuulis, uel illam supernam pluuiam, de qua in psalmo: Plu- uiam uoluntariam segregabis Deus hæreditati tuæ, Gessem enim pluuia inter- pretatur. Posideamus quoq; Planitiẽ, & barauab, de qua supra diximus, & cã- pestria, & mõtes Israël, nõ qppe syluestres & aridos, sed feraces & optimos, & partẽ illã montis, quæ ascẽdit Sebir: Mons quippe Sebir est culmen prospe- ritatis mundanæ datæ Esau, cuius pars quoque data est Israëli, quamuis portio rerum diuinarum data sit ei in funiculum hæreditatis suæ, non tamen destituti sunt in bonis temporalibus, quæ fortunæ dicuntur: Quæ bona ueri Israëlitæ nõ possederunt seiuncta à patrono suo, qui Deus est: sed simul cum ipso, qui dixit Abrahæ: Ego ero merces tua magna nimis. Et de quo dixit propheta pro se, & suis Israëlitis: Dominus pars hæreditatis meæ. Ideo notanter dixit Iosue, quòd eorum pars fuit usque ad Babalgad, quod patronus, uel Dominus fortunæ in- terpretatur. Sunt etiam montes aridi, & deserti, qui in sortem ueniunt cum ari- da, de qua statim dicemus: Ideo per huiusmodi montes siccos sicco pede transibi mus usque ad incultam, & inferacem eremum, ubi de utroque tractabimus.

Dauid Psalm. Psalm. Psalm. Isaias. Ioëlis. Abdias Ioan. Psalmus Genesi. Dauid

Quid desertum, & arida. Cap. X.

CVm nihil sit in mundo hoc inferiori absque sua præsidente intelli- gentia (ut sapientes multi consentiunt) & absque idea, uel mensu- ra in archetypo, cui respondeat, & unde regatur, cõueniens est ut etiã desertum, & loca arida etiã ipsa manu Domini fabricata habeãt suas intelligentias, & aliquid in supramundana curia quocunque nomi- ne censeatur: unde ariditatem suscipiant, aut secludãtur ab irriguo supremi fon tis, unde omnis uera irrigatio. Est itaque desertum (ut ab etymologia uocabu- li incipiamus) destitutus & derelictus locus à fauore cœlesti, sicut etiam sonat uocabulum Hebræum, quod est מדבר *id est midbar, & id sine aliqua re secũ dum eius linguæ etymologiam dicitur: Vocatur quoque arida uel siccum, ut be-*

ne sonat uocabulum Hebræum congregatis aquis in locum unum. Cum igi-
tur congregantur aquæ supramundanæ in locum unum, remanent alia loca
cum arido influxu non irrigantia, nec madefacientia ea, quæ curant: ideo tor
Psalm. rida, & sicca remanent illa omnia priuata cœlesti beneficio, ut in psalmo ca-
nitur: Auertente te faciem turbabuntur: auferes spiritum eorum, qui datur
per supernum irriguum, & deficient, & in puluerem suum reuertentur. Et
Leuiti. in Leuitico ait Dominus: Si non audieritis me, dabo uobis cœlum desuper fer-
reum, & terram æneam: Consumetur incassum labor uester, non proferet ter-
ra germen, nec arbores poma præbebunt. Econuerso autem, quid bene operan-
Deuter. tibus summus moderator in Deuteronomio promittat, audiamus: Aperiet (in-
quit ipse Dominus) Thesaurum suum optimum cœlum, ut tribuat pluuiam ter-
ræ tuæ in tempore suo: Benedicetque cunctis operibus manuum tuarũ. Sed ad-
uertẽdum est, quòd loca deserta, & arida sunt in multiplici differentia: Quæ-
dam enim sunt tãtummodo priuata irrigatione superna non quidẽ in toto, quia
in nihilum tenderent: sed illa plus, illáque minus pro suscipientium condecentia,
aut pro imperio irrigantis. Quædam etiam sunt arefacta non tantum priua-
tione summi irrigui, sed incendio chaldaico fornacis illius, cuius flamma ascen-
debat cubitis quadraginta nouem, quadrato uidelicet numeri remissionis, &
punitionis: & adeo torrentur huiusmodi, ut fiant habitacula tartareorum ci-
uium, sicut de Babylone à superno fauore destituta, & suo igne contosta inquit
Ioannes Ioannes in Apocalypsi: quòd facta est habitatio dæmoniorum, & custodia om
nis spiritus immundi. Non secus de alia Babylone, & misera Roma commina-
Isaias Hieron. tur Deus per Isaiam sub nomine Bosra, id est uindemiatricis, ut exponit Hie-
ronymus: Hæc enim uindemiauit uniuersum orbem, ~~primo quidem~~ gladio tem-
porali, ~~deinde gladio spirituali~~: Ait igitur: Et conuertentur torrentes eius in pi-
cem, & humus eius in sulfur, & erit terra eius in picem ardentem nocte ac die,
& non extinguetur in sempiternum. Ascendet fumus eius à generatione in ge-
nerationem, & desolabitur in sæcula sæculorum. Non erit transiens per eam,
sed upupa, ulula, ibis, hericius, onocrotalus, lamia, onocentaurus hirsutus, &
quicquid est terrifici generis habitabit in ea. Per quæ omnia diuersa spirituum
immũdorũ genera intelligũtur: Quorum princeps est עזאזל id est hazazel, pro
Leuiti. quo nos habemus, ~~nescio quo sensu~~, interpretatum emissarium in libro Leuitici.
Huic igitur habitanti in deserto, & principi desertorum spirituum mittebatur
hœdus sortis, & peccati: & iubebatur illic dimitti non sine magno mysterio, ut
uidelicet diabolo habitanti in inculta eremo, & squalenti deserto dimittatur
peccatum, & quicquid ad ipsum pertinet aridum, & hispidum. Alterum autem
hœdum, qui est caro & concupiscentia eius, offeramus Domino crucifigentes il
Paulus lam, iuxta apostolicum monumentum: Qui autem Christi sunt carnem suam cru
cifixerunt cum uitiis, & concupiscentiis: ut tandem uiuat, & ipsa cum spiritu
coram Domino, ut denotabat caper constitutus uiuus coram Domino. Ex euan

gelio quoque habemus desertum esse sedem malorum spirituum, narrante Lu-ca quòd uir ille nequam spiritu uexatus fractis catenis agebatur à dæmonio in deserto. Dicuntur quoque habitare in deserto, qui priuati sunt irriguo cœlesti, aut peccatis seruientes, aut ea per pœnitentiam expurgantes non adhuc digni superno rore. Ideo notanter dicitur in Genesi, quòd Ismaël expulsus à domo Abrahæ, arcuique ac sagittis inseruiẽs morabatur in solitudine in deserto Pharam. Et pro non adhuc bene initiatis, & dispositis ad cœlestes imbres dicitur, quòd Ioannes Baptista prædicabat baptismum pœnitentiæ in deserto, ubi nondum bene perfusus morabatur puer. Et Moses cœlestiũ iam influxuũ particeps pascebat gregem non intra in penetralibus, sed ultra desertum. Sed & per desertum traduxit totum populum Israëliticum typum gerentem eorum omnium, qui per pœnitentiam ad supercœlestem patriam conscendere satagunt. Christus quoque omnium exemplar, & dux pœnitentiæ & initium euangelicæ uitæ uoluit agere in deserto, quo ductus fuit à Spiritu sancto: ut ieiunaret, & bellũ iniret cũ principe mundi huius deserti, & derelicti à supercœlesti irriguo. Sic & Dauid figura præcedens ipsum Christũ, & futuram ecclesiam antequam deueniret ad regnum, quod figurabat regnum illud, quod intra nos est, morabatur in deserto ipse, & uiri, qui cum eo erant. In deserto est etiam omnis anima de nouo intrans in ergastulum corporis huius, ~~ubi deseritur a~~ sapientia, uirtute, cognitione, & operatione bonorum operum, iuxta illud Sophoniæ: Et ponet speciosam in solitudinem, & eremum, ueluti in deserto. Sed quãto magis anima à deserto huius corporis sequestratur, tanto magis disponitur ad cœlestem influxũ, & constipatur affluentia omniũ bonorum redolentium, uelut aromata: ut in Cãticis dicitur: Quæ est ista, quæ ascendit de deserto, sicut uirgula fumi ex aromatibus myrrhæ, & thuris, & uniuersi pulueris pigmẽtarij. Sed & uidens eã fauore dilectissimi filij Dei munitam, de cuius plenitudine omnes accepimus, iterum ait: Quæ est ista, quæ ascendit de deserto delitiis affluens, innixa supra dilectum filium? Et aliquando tantis charismatibus perfunditur, ut redundet etiã in corpus, quod desertum erat, ut Psalmographus ait: Pinguescent speciosa deserti. Et iterum: Posuisti desertum in stagna aquarum. Et per Isaiam ad egenos, & pauperes quærentes aquam dicit Dominus: Ponam desertum in stagna aquarũ, & terram inuiam in exitus aquarum. Sed multoties cõtrarium euenit, quòd frugifera anima adhærens arido corpori deseritur & ipsa, dicente Zacharia: Posuerunt terram desiderabilem in desertum, terram utique bonam & aptam ad suscipiendum cœleste semen, ut redderet fructum cẽtuplum. Quos rebelles odit Dominus, & deserit, ut ipse ait per Malachiam de Esau, qui animal nostrum ab ipso odio habitum, & à nobis odio babendum significat. Esau, inquit, odio habui, & posui montem eius Sebir in solitudinem, & hæreditatem eius in dracones deserti. Nec enim Deus Esau, Ismaël, peccatores omnes, corpus nostrum, & spiritus malos relegaret in deserto, nisi & ipsius esset desertum, & aliquid in

Lucas. Genesi. ^ Sine. Sopho. Canti. Ibidem David Psalm. Isaias. Zacha. Malac.

archetypo:cui talia respondeant,& præsto sint. Est ergo(ni fallor)tribunal iustitiæ ipsius seueræ,quam Hebræi דין id est din uocant,aut est mensura illa seueritatis,à qua omnia dura,aspa, & adusta igne: Vndè sunt etiã angeli ignei, & ministri iustitiæ eius seuerissimæ,qui in scriptura antiqua dicuntur filij Elo-
Ioannes him:sed à Ioanne in sua Apocalypsi angeli nocumenti, quibus datum est nocere terræ, & mari,arboribus, hominibus, & cunctis diuino iudicio subiectis. Inde
Iob sunt etiam angeli aduersantes,& probantes eos,qui sunt in fusorio huius corporeæ molis:hinc Satani, id est aduersantes nominantur:iuxta illud Iob: Cum starent filij Elohim corã Domino,uenit etiam Satan succinctus ad aduersandum Iob, & probandam eius patientiam, & fidelitatem in dominum. Et quando illinc mittuntur punitiones, & fiunt hominum pericula ,fiunt quoque arefactiones subtracto irriguo superno,ut probentur, aut condignam pœnam suæ transgreßionis reportent delinquentes: Quibus succurrat clementißimus moderator fauore,& irroratione tribunalis suæ benignitatis, & irrorãtis gratiæ,atque linientis misericordiæ.

Quid frugifera terra. Cap. XI.

Genesis NVlli dubium, quin terra omnis arida sit suapte natura, ut in Genesi dicitur:Terra autẽ erat inanis,& uacua: Et iterũ: Vocauit Deus aridã terrã: & hoc quousque irrigetur à suis fontibus,ut ibidem sequitur:Fons ascendebat irrigans uniuersam faciem terræ. Hoc igitur irriguo madefacta terra bona efficitur, quam multigenam supra esse comprobauimus,elementarem,humanam,cœlestem, angelicam,diuinã,
Iob & infernam:quæ à Iob dicitur terra miseriæ& tenebrarum : ubi umbra mortis,& nullus ordo,sed sempiternus horror inhabitat. Sed hanc tanquam semper aridam,& tostam æterno igne posthabentes,quæ sit ferax, & undè irrigetur, prosequamur. Est nanque terra hæc elementaris tantum fœcunda,quantum à supernis fontibus irrigatur,non quidem pluuia communi tantummodo, quæ in steriles montes,saxa,aridam,& penitus in inferacẽ arenam descendit: sed à superioribus aquis,& cœlestibus, & supracœlestibus. Nec enim aliunde fœcunditatem naturalem suscipit frugifera terra,ut ex multis locis scripturæ sacræ facilè comprobare possumus,sed de quamplurimis uel pauca adducam. Ait igitur
Deut. in Deuteronomio Moses:Si audieris uocem Domini, abundare te faciet in omnibus operibus tuis,fructu uteri tui,fructu iumentorum tuorum, fructúque terræ tuæ, quam iurauit Dominus dare patribus tuis,ut daret tibi. Aperiet Dominus thesaurum optimum cœlum, ut tribuat pluuiam terræ tuæ tempore suo.
Ezechi. Et per Ezechielem inquit: Dabo in circuitu colli mei benedictionem, & deducam imbrem in tempore suo,& pluuiæ benedictionis erunt: Et dabit lignum a-
Zacha. gri fructum suum, & terra dabit germen suum. In Zacharia quoque ait: Hæc faciam reliquiis populi huius:uinea dabit fructum suum, & terra dabit germẽ suum, & cœli dabunt rorem suum. Quod & si facit,ut in pluribus,per causas

secūdas aliquando tamen facit immediatè: ut apertissimo sermone loquitur Dominus in Deuter. dicens: Terra, ad quā ingredieris possidendā, nō est sicut terra Aegypti, de qua existi: ubi iacto semine in hortorum more aquae ducuntur irriguae, sed montuosa est, & campestris de coelo expectans pluuias, quam Dominus Deus tuus semper inuisit, & oculi illius in ea sunt à principio anni usq; in finem. Et si obedieritis mandatis meis, quae ego praecipio uobis hodie, ut diligatis Dominum Deum uestrū, & seruiatis ei in toto corde uestro, & in tota anima uestra, dabit pluuiam terrae uestrae tēporaneam, & serotinam: ut colligatis frumentū, uinū, oleū, & foenū ex agris ad pascenda iumenta. Pulcherrima est haec doctrina, qua docemur Aegyptū, quae mūdū hūc, & mundanos homines signat, suscipere irriguum à causis secundariis prosequentibus ordinem, quem eis dedit ille, qui solem suum oriri facit super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos: sed peculiaria loca, & eorum hospites suscipere incrementum immediatum ab ipso omnium bonorum fonte, qui ultra quàm ordo secūdarum causarum exigit, aperit uenas, & canales suae bonitatis diffundēs & immittens quādo, & quo lubet. Illud quoque dicitur opus naturae, quia ex causis ordinatis, & agentibus immutabiliter ad imperium opificis, aut ab intelligentia (ut aiunt) non errante in iubendo, aut in exequendo: Sed in hoc particulari quodam modo operatur opifex pro meritis, uel flagitiis recipientium, ut uideatur ultra generalem curam omnium & communem, quam naturalem influxum dicunt, ipse liber moderator pro suscipientium dispositione exuberantiam tribuere merentibus, iuxta promissiones adductas, & retrahere à male merentibus: Quod etiā ex plerisque locis scripturae cōprobare possumus: Comminatus est enim in eadem repetitione legis dicens: Si nolueris audire uocem Domini Dei tui, maledictus fructus uentris tui, & fructus terrae tuae, armēta boum tuorum, & greges ouium tuarū: & percutiet te Dominus egestate, febrae, frigore, ardore, aestu, & aëre corrupto: Eritque coelū super te aeneū, & terra, quam calcas, ferrea: Dabit Dominus imbrem terrae tuae puluerem, & caetera: quae sequuntur: Quod diuersis temporibus euenit: Nam tempore Elisei terra illa feracissima arefacta fuit, ut dicerent habitatores Ierico ad ipsum, sicut in quarto uolumine Regum legimus: Aquae hae pessimae sunt, & terra sterilis, & tota planities circa hasphaltum, quae (ut in Genesi legitur) antequam subuerteret Dominus pentapolim illam erat irrigua, sicut paradisus Dei, nunc (ut uidimus) tota arefacta est, ueluti cinis fornacis, iuxta illud Ieremiae: A facie maledictionis arefacta sunt arua. Quod contigit etiam propter scelera Achab tempore Eliae, quando prohibitae sunt pluuiae annis tribus. Et de huiusmodi ait Psalmographus: Posuit terrā fructiferam in salsuginem à malitia habitantiū in ea. Terra igitur, quaecunque sit, si ferax esse debet, necesse est, ut irrigetur à supernis fontibus mediante terra illa, de qua inquit propheta: Credo uidere bona Domini in terra uiuentiū: Quae irrigata à superioribus canalibus, tanquam piscina superior effundit in

Deut. | Deuter. | Regū. 4 | Genesi. | Ierem. | Dauid

Idem *terram inferiorem, & in eius hospites. Et de illa ait idē propheta: Visitasti ter-*
ram, & inebriasti eam, multiplicasti locupletare eam: Non enim de hac feculen-
ta loquitur, sed de diuina, ut innuit in eo, quod sequitur: Flumē Dei repletum est
aquis. Nec enim flumen Dei conuenit cum hac infima terra, sed cum illa cœle-
sti, & collibus, & uallibus melioribus, de quibus subinfertur: Et exultatione col
les accingentur, & ualles abundabunt frumento, clamabunt, & hymnum di-
cent. Hæc denique est terra illa, de qua in Genesi legimus, quòd antequam pluc
ret Dominus, fons, uel uapor (ut habet ueritas textus) ascendebat de terra irri-
gans uniuersam faciem terræ: Quæ terra uiuentium irrigatur à supramunda-
no uapore, qui tanquam aqua uitæ ascendebat, & ascendit de terra illa: Quæ
etiam irrigatur ab eo fonte, qui in quatuor fluuios diuisus madefacit, humectat,
& fœcundum reddit uniuersum circuitum terrarum: Ex qua terra tāquam ex
Isahac. *uera piscina omnium charismatum, & benedictionum Isahac in huiusmodi be-*
ne initiatus uoluit benedicere utrumque eius filium, illud pro utróque repetens,
In pinguedine terræ, & in rore cœli erit benedictio tua. Sed benedicendo Esau
addidit illud uerbum desuper, ne uideretur tanquam carnalis, & animalis ho-
mo excludi à benedictione supernæ piscinæ, à qua omnis benedictio descendit.
Ab hac enim irrorantur angeli, qui terrei dicuntur, ut supra disseruimus. Irro-
rantur & plagæ cœli, & cœli ipsi terrei, & corpora nostra, & quicquid in no
Psalm. *bis aridum est expectans supernum irriguum, ut in psalmo dicitur: Dominus da*
bit benignitatem, & terra nostra dabit fructum suum. Benignitas enim uel bo-
nitas (ut habet textus Hebræus) est benedictio, & irriguum emanans ab illa ter
ra uiuentium irrorata, & repleta aquis, quæ supra cœlos sunt. Quibus irriga
tionibus madefactus terreus homo fit capax diuini seminis de quo ait cœlestis
CHRI *agricola: Exit, qui seminat seminare semē suum: Cuius portio, ut subinfert, ceci*
STVS. *dit in terram bonam: Quæ (nulli dubium) est anima, uel mens infusa, uel compa*
cta in hoc terreo & corporeo uase: Vndè effecta quodammodo & ipsa ter-
rea, ideo irroranda est à supercœlesti irriguo mediante illa uiuentium terra, de
qua iterū dicitur: Veritas de terra orta est, & iustitia de cœlo prospexit. Hæc
igitur nostra omni industria excolenda est irrorante, & seminante cœlesti agri
cola, ut fructus reddat, quibus mereamur in eius supercœlestem terram intrā-
tes cum diuino agricola in æternis māsionibus super terram illā fabricatis per-
petuo degere: Quod ipse sua benignitate concedat.

Quid mare, & aquæ. Cap. XII.

EX sacris eloquiis, & experientia clara edocemur mare esse colle
ctionem aquarum, & hāc bipartitam: Alteram, quæ sub cœlo est:
& alteram, quæ supra cœlum: Inter quas est globus uel massa cœ-
lorū. Est igitur mare hoc infimū exagitatione & æstu feculentū
& salsum: inde homini pro cibo & potu nocuum: Est tamen piscibus fœcun-
dum, corallum quoque & uniones, uel margaritas producēs, omnium fluuiorum

dulcium, & imbrium regiones fœcundantium origo. Eius insuper aqua transiens per meatus subterraneos ad fontes sua humiditate, & uirtute relinquit, undè terra radiis solaribus confota metalla producat: Quam tamen fœcunditatem suscipit ab illis aquis supernis, de quibus dicitur: Serpant, aut producant Genesis. *aquæ serpituram animæ uiuentis. Nec enim omnis anima uiuens à mari producitur, sed ab illis aquis, quæ sunt super cœlum: Quod nisi interpositum obstaret, illæ superexcelsæ aquæ fœcundiores redderent has infernas, & terram, & omnia inferiora: Obstat enim intermedium cœlum, imò ministri inibi præsidentes, tanquam censores, ne plus distribuatur infimis rebus, quàm mereantur, aut ordo, uel dispositio principis exigat: Si quid tamen fertilitatis reperitur in huiusmodi aquis, hoc prouenit ab illo mari excelso, quod est supra cœlum partitum in duodecim signa: Quod, ut in templo Dei gerente mundi imaginem repræsentaret, Salomon fecit mare æneum sustentatum à duodecim bobus: quorũ* Salomon *tres aspiciebant ad orientem, totidem ad meridiem, tres ad occidentem, & totidem ad aquilonem, quemadmodum diuididuntur per eosdem aspectus duodecim cœli signa: ut apud astronomos tritissimum est. Mare itaq; excelsum, & pelagus infinitæ substantiæ Deus est: ut Damascenus ait. Et cũ in ipso Deo omnia* Damas. *contineantur, est locus particularis, aut mensura, quæ mare dicitur, aut aquæ, uel collectio aquarum. Et est illa meridionalis regio superna, in qua (ut habetur in Theologia antiqua) est aqua sapientiæ supremæ, misericordiæ, clemẽtiæ, pietatis, & gratiæ: Quæ est possessio peculiaris Filij Dei, de quo ait Pater: Et ponam in mari manum eius, & in fluminibus dexterã eius: Ipse inuocabit me, Pater meus es tu: & ego Primogenitum ponam illum excelsum præ regibus terræ.* Psalm. *Proximiorem huic dein locum in illis mansionibus tenet cœlorum Regina, quæ ideo dicitur mater misericordiæ, gratiæ & pietatis: Quod & nomen eius indicat Hebræo idiomate huiusmodi literis scriptum* מרים *Miriam, quod si per siruph, aut reuolutionem literarum more eorum scribatur,* ים רם *ram iam dicit: Quod mare excelsum significat: Cum quo adeo ipsa unita est, ut idem mare censeatur, ut in cœlesti oraculo innuere uoluit Gabriel* Gabriel *dum ait: Inuenisti gratiam apud Deum immediatè: & non illam, quæ sub interposito cœlorum globo inferioribus distribuitur. Quod mare, & aquas cognoscens Ionas, cum durus nuncius ad Niniuitas delectus fuisset, bonus & pius* Ionas *uir, simplex columba nomine & re, ne seuera mandata perferret, iter arripuit ad ipsum mare per Tharsis aliquãdo significatum, ut etiam sentit Hieronymus* Hieron. *in commentariis Ieremiæ dicẽs: Per Tharsim omne pelagus intelligitur, iuxta il-* Psalm. *lud psalmi: Conterens naues tharsis. Illuc enim proficisci uoluit, ut inde misericordiam, & ueniã pro Niniuitis reportaret: Quod & fecit, suscepta tamẽ in se pœna, ut seruaretur dei iustitia, quæ nullũ delictũ impune permittit. Hinc ad sedandos tempestuosos impetus à ministris seueræ iustitiæ Dei excitatos ait: Ecce ego, mittite me in mare hoc agitatum, & cessabunt fluctus, suscepta uidelicet*

pœna, quã debebant Niniuitæ. Gratũ quippe habuit Deus hoc charitatis opus, uoluit tamẽ, ut Niniuitæ ipſi cooperarẽtur ad placandũ diuinum tribunal propria pœnitentia, quam fecerunt ad prædicationẽ Ionæ, & ſaluati ſunt. Ad hoc
IESVS quoque mare fugit Ieſus redemptor noſter, ut pro nobis inde reportaret ueniã, & gratiam tanta quidem copia, ut pro toto mundo, & mille mundis ſufficeret. Hinc & Samaritæ illi, & in templo omni populo aquam gratis offerebat. Sed ut faceret ſatis tribunali iuſtitiæ diuinæ pœnam pro delictis exigenti, ſponte mari agitato ſeſe obtulit ſuſcipiens in ſe omnes tempeſtates, & fluctus, iuxta illud
Pſalm. pſalmi: Omnes fluctus tuos induxiſti ſuper me. Voluit tamen Deus, ut ipſi cooperaremur per opera pœnitentiæ reuertentes ad ipſum Deum, ut clamabat ip-
Bapti. ſe Redemptor, & præcurſor eius uterque dicens: Agite pœnitentiam, & appropinquabit regnum cœlorum, impetrata iam uenia. Ideo magno ſacramento
CHRISTVS. dictum eſt: Non dabitur uobis ſignum, niſi ſignum Ionæ prophetæ, qui ſicut ueniam pro populo unius ciuitatis impetrauit ſuſcepta in ſe pœnitentia triduani ſepulchri in uentre piſcis, Sic uniuerſalis Redemptor pro toto humano gene-
Iſaias re remiſſionem obtinuit ſuſcepta in ſe pœna, iuxta illud Iſaiæ: Attritus eſt propter ſcelera noſtra, contritione quidẽ quã maxima perlata in paſſione, & deſignata per triduanũ ſepulchrum, de quo alibi. Hoc eſt quippe excelſum illud ma-
Pſalm. re, & regio meridionalis, ad quam ambulabat Deus commiſſa tranſgreſſione à protoplaſte, & per quod mare delectatur dirigere greſſus, ut in pſalmo canitur: In mari uia tua, & ſemitæ tuæ in aquis multis: Magis enim frequentat iter miſericordiæ & clementiæ ſignatæ per mare, quàm iuſtitiæ & punitionis. Frequentat & aquas ſapientiæ, in qua omnia fecit, omniáque moderatur greſſibus quidem à nobis non perceptis: ideo ſequitur: Et ueſtigia tua non cognoſcentur, quia nullus in illam ſapientiam ſupremam intrauit, nec ipſe Moſes, dicente
CHRISTVS. Veritate infallibili: Nemo nouit filium, ſupremam uidelicet ipſam ſapientiam, aut aquam, niſi pater: neque patrem quis nouit, niſi filius, & cui uoluerit filius reuelare. Habet quoque Deus iter in mari hoc amaro, & feculento: ut iuxta
Hieron. Hieronymi ſententiam, tanquam fons uitæ uiuificet omnia, quæ in hoc mari ſalſo, & uenefico mancipata ſunt morti abſque illius uitæ adminiculo. Per hoc nihilominus mare nobis tranſeundum eſt, ut deuenire poſſimus ad portum, & ter-
Paulus ram uiuentium: ſicut apoſtolus myſtico ſermone diſſerit dicens: Omnes mare trãſierũt: & omnes ſub Moſe baptizati ſunt in nube, & mari: Cuius aquæ cum repræſentent aquas illas ſuperexcelſas gratiæ, & ſapientiæ, ad quas pergimus, ideo à ductore noſtro nobis indictus eſt tranſitus per has aquas inferiores, tanquã per ſacramentũ illarum, in quibus mundamur, & beamur: ſicuti habemus in
Ioan. euãgelio, cui titulus eſt ſecũdũ Ioannẽ: Niſi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu ſancto, nõ intrabit in regnum cœlorum: His enim aquis ſenſibilibus renaſcimur in cõſpectu hominum, aut in faciem eccleſiæ: ~~ſed~~ et in conſpectu Dei renaſci-
Apocal. mur ~~illis aquis~~, de quibus habetur in Apocalypſi: In conſpectu eius tanquã mare

uitreum simile crystallo. Vndè forsitan aliqui sumpsere, ut dicerent aquas quæ sunt supra cœlum, esse cœlum crystallinum, quod primum mobilè dicitur: ~~Ridicula quidem res, cum cœlum illud sit igneum, & non aqueum, aut crystallinum~~: & aquæ illæ supercœlestes, de quibus in plærísque locis scripturæ legimus, sint angeli Deum laudantes, aut ipsum tribunal misericordiæ, uel domus sapientiæ: A *quibus aquis irrigantur & cœli, qui aquei sunt, & purificantur animæ suis sordibus coinquinatæ, & fœcunditatem & uitam suscipiunt omnes aquæ istæ inferiores.* Et *cum Deus adiudicauerit nostris exigentibus flagitiis subtrahere irrorationem, & influxum aquarum superexcelsarum, desiccantur istæ inferiores, & in mala occursitacula aliquando conuertuntur: ut attestatur diuinus noster* Ioannes *in* Apocalypsi *dicens:* Et *sextus angelus effudit phialam suam in magnum flumen* Euphratem, *& exiccauit aquam eius.* Secundus *autem, & tertius, qui effuderant phialas suas, alter in mare, & alter in flumina, in mortiferum sanguinē ea reddiderunt.* Et *utinā flumina, quæ debebāt scaturire de uentribus nostris, & mare, in quo baptizati sumus (sic nostris exposcentibus meritis) nō fuissent nūc cōuersa in sanguinē, qui regnū* Dei *possidere nō potest,* Aut *nō fuissent exiccata obstructis canalibus excelsis: adeo ut aridi & tosti, qui tan quā flumina irrigare deberēt uniuersam terram, nec pro aliis, nec pro se habent uel undè uiuant maxima siti æstuantes.* Et *utinā nō deueniāt tanquā* Babylonij, *ad quos* Ieremias *ait:* Ecce *ego dicit* Dominus *iudicabo causam tuā:* Desertum *faciam mare, & siccabo uenam eius.* Quod *euenit omnibus illis, qui nolūt audire dicentem:* Si *quis sitit, ueniat ad me, & bibat.* Sed *ad alia transeamus.*

Ioannes

Ierem.

CHRISTVS.

Quid fontes. Cap. XIII.

NOn *multum nobis laborandum est, ut declaremus* Deum *esse fontem, ipsomet acclamante, & in huiusmodi uerbis cōquerente:* Me *dereliquerūt* Fontem *aquarū uiuentium* Dominum: *hoc etiam regius propheta, & qui à diuinis secretis erat, attestati sunt:* Alter *enim ait:* Apud *te est fons uitæ:* Alter *autē ipsum introducit dicentē:* Sitienti *dabo de fonte aquæ uiuæ gratis.* Qui *fons (ut paulo inferius ait) mittebat fluuium pcedētē de sede* Dei, *&* Agni. *Sed* Isaias *plures testatur esse diuinos fontes dicens:* Haurietis *aquas in gaudio de fontibus saluatoris.* Qui *fontes sunt ipse* Pater *prima origo omnium, ipse* Dei Filius, *sanctus quoque spiritus:* Et *hic quāuis sit ignis, tamen aliquando sortitur nomen fontis, uel fluuij.* Vndè Ioannes *exponens illud uerbum summæ* Veritatis: Fiet *in eo fons aquæ salientis in uitam æternam, inquit, hoc autem dixit de spiritu, quē accepturi erant credentes.* Vel *fontes sunt (sicut exponit* Hieronymus*) documēta euangelica, & uerba diuina, quæ lauant, & purgant animas melius quàm aquæ fontis abluant corpus, iuxta illud* Saluatoris: Vos *mundi estis propter sermonem, quem ego locutus sum uobis.* De *quibus fontibus ait propheta:* In *ecclesiis benedicite* Deo Domino *de fontibus* Israël, *illius uidelicet* Israëlis *uniuersalis, de quo dicitur:* Non *ueni nisi*

Ierem. David

Ioan.

Isaias.

Hieron.

CHRISTVS. Dauid

CHRISTVS. *ad oues,quæ perierant domus Iſraël,domus utique illius, quæ eſt tota collectio fidelium ſuſcipientium uerbum,& aquam ſapientiæ ſalutaris,ut alibi,* Deo *fauente, declarabimus. Sed ut ad ſublimiores fontes redeamus, fons primus, &*
Canti. Zacha. *origo omnium bonorum* Pater *eſt, de quo in* Canticis *dicitur :* Fons *hortorum, & puteus aquarum uiuentium.* Fons *quoque eſt* Filius, *de quo* Zacharias: *In illa die erit fons patens domui* Dauid , *& habitantibus* Ieruſalem *in ablutionem peccatoris,& menſtruatæ: quod omnes,citra controuerſiam,exponunt de* Chriſto *& filio* Dei. *Et quòd* Spiritus *ſanctus ſit fons, iam diximus. Eſt etiam fons ſapientiæ,& lex à primo fonte emanans facta & ipſa fons,ut in prouerbiis ait*
Salomon Canti. Salomon: *Lex ſapientis fons uitæ:Et in* Canticis: *Hortus concluſus , fons ſignatus. Eſt quippe lex diuina hortus conſitus ex omni genere arborum: quia omnis doctrina,omniſque diſciplina in diuina lege ſub mirabili corticè continetur : & ideo dicitur, quòd eſt hortus clauſus . Eſt quoque fons ſignatus ſigillo* Dei *uiui eam docentis,ut non ſine myſterio dicatur, quòd ſumma legis comprehenſa decem præceptis deſcripta fuerit digito* Dei. *Nec enim tot, & tanta ſacramenta in ea lege recluſa ſub teſta hiſtoriæ poſſunt à mortalibus proſpici, aut excogitari,*
Dauid. *niſi diuino lumine colluſtrentur,iuxta illud* Prophetæ : Reuela *oculos meos, & conſiderabo mirabilia de lege tua. Eſt inſuper fons aliquando humana crea-*
Heſter *tura, ut de* Heſter *dixit* Mardocheus: Paruus *fons, qui creuit in fluuium, & in aquas plurimas redundauit,* Heſter *eſt.* Fuit *quoque, & eſt* Regina *cœli exuberantiſſimus fons immediatè hauriēs ab infinito pelago.* Sunt *& alij fontes apoſtoli , prophetæ , & doctores , qui propinant populo aquas ſapientiæ & do-*
Iſaias *ctrinæ,de quibus ait* Iſaias : Ad *fontes aquarum potabit eos,id eſt ad doctores*
Hiero. *tã ueteris,quàm noui teſtamenti,ut ſentit* Hieronymus. *Et iterum ſuper illud:In illo die haurietis aquas in gaudio de fontibus ſaluatoris,ait:* Haurient *de fontibus repletis à ſaluatore,de cuius plenitudine omnes accipiũt, effecti & ipſi fontes non quidem infiniti , ſicut diuini , ſed eorum aquis completi.* Sed *aliquando (proh dolor) exiccati ſunt fontes,contrahente ſummo fonte influxum ſuum, de*
Petrus. *quibus ait* Petrus: Hi *ſunt fontes ſine aqua , & nebulæ turbinis exagitatæ,quibus caligo tenebrarum reſeruatur , & toſtura æterna poſtquam in ariditate, & ſiccitate ciſternarum diſſipatarum oblectati ſunt relicto fonte aquarum uiuentium,qui nos continuè ſua clementia potando foueat.*

Quid flumina,aut canales. Cap.XIIII.

Salomon FLumina *ortũ habere à mari ex ſcripturæ teſtimonio clariſſimè patet dicēte* Salo. *in* Eccleſi. Omnia *flumina intrãt in mare , & mare nõ repletur,magis uidelicet q̃ erat,aut nõ redundat,ut habet traductio noſtra,* Ad *locũ ſuũ flumĩa reuertũtur: & ecce ipſa redeũt,ut uadãt:* Redeũt *q̃ppe ad fontes,ut iterũ fluãt, & in mare,undè originẽ habẽt,reuertũtur.* In *quibus fluuiis generãtur piſces, & ex eis irrigãtur regiones, & ad*

nauigationem peruij multigenis obsequiis hominibus proficui sunt. Magna quidẽ sunt fluuiorum mysteria: Mare *enim & pelagus infinitum est ipse* Deus, *fontes uerò in multiplici genere: flumina autẽ rationales animæ sunt ab ipso mari emanantes, & ad idem redeuntes. Sed hæc flumina elementaria sempiterno lapsu, & circuitu fluunt, & refluunt: illa autem meliora flumina per hæc denotata semel, & unico cursu ad suum principium tendunt, nisi* Pythagoreorum *sit uera opinio de circuitu animarum, quam fides catholica non admittit: De quibus* Pythag.
fluminibus canitur in psalmo: Eleuauerũt flumina Domini, *eleuauerunt flumina* Psalm.
uocem suam: eleuauerunt flumina fractiones suas. Nec *enim* Erydanus, Danubius, Tagus, Nilus, Euphrates, *uel* Indus *dicuntur flumina* Domini, *sed terrarum & regionum: nec clamant, aut uocem eleuant. Sũt igitur hæc flumina* Domini, *ore, lingua, auribus, oculis, manibusque donata: de quibus iterum dicitur:* Flumina *plaudent manibus:* Et *horum impetus lætificat ciuitatem* Dei, *dũ per terreos meatus corporis huius à mari æterno transegerint ad fontes, à quibus adhuc per terreos alueos, sed patentes publicè operando in corpore mundi ad mare ipsum redeunt dantes in transitu debitos fructus, terræ irriguum, piscibus genituram, & nauigantibus transitum, non suffocationem, non terrarũ colluuionem, non ædificiorum ruinam:* Quia *hoc facientes non fluuij pacis lætificantes ciuitatem* Domini, *sed* Babylonij *dicuntur de quibus in psalmo: Super* Psalm.
flumina Babylonis, *illic sedimus, & fleuimus:* Quia *nimio, aut inordinato impetu suffocant, & destruunt: aut exiccantur, & arefiunt, iuxta illud* Isaiæ: Et Isaias
arescet aqua de mari, & fluuius desolabitur, & desiccabitur, & deficient flumina. Attenuabuntur, *& siccabuntur riui aggerum, & nudabitur alueus riui à fonte suo: & omnis sementis irrigua siccabuntur.* Multa *quoque prosequitur, quæ omnia longum esset retexere, & explicare. Sed hi aluei exiccati aliquando replentur igne iustitiæ punietis, quæ exiccare facit fluuios misericordiæ, & pietatis, quos impij suscipere non merentur. Sunt etiam flumina eloquentiæ, ut adagium iam tritum est. Sunt & flumina sapientiæ, ut nudo sermone in Ecclesiastico dicitur:* Ego *sapientia effudi flumina quasi trames aquæ immensæ:* Ego Ecclesia.
quasi fluuij diorix, id est fluuij piscina, siue deriuatio, & nõ fluuius dorix, ut habent mẽdosi codices: & sicut aquæductus exiui de Paradiso, *& dixi:* Rigabo *hortũ plantationũ, & inebriabo partus mei fructũ.* Et *de* Salomone *iterũ dicitur:* Repletus *est quasi flumine sapiẽtia.* Iob *quoq; de inquirẽte sapiẽtiã ait:* Pro- Idem Iob
funda fluuiorũ scrutatus est, & abscõdita pduxit in lucẽ: Qui *fluuij potissimè fluunt à terra lacte & melle manante.* Fluunt *quoque ab humana terra, si uerũ summa* Veritas *profert, dum ait:* Qui *crediderit in me, flumina de uẽtre eius fluent aquæ uiuæ.* Et *hæc sunt flumina, super quæ ordinatus est orbis spiritualis, ut canit regius propheta dicens:* Domini *est terra, & plenitudo eius,* CHRISTVS. Dauid
orbis terrarum, & uniuersi, qui habitant in eo: quia ipse super maria fundauit eũ, & super flumina præparauit illum. Nec enim orbis hic terræ feculẽtæ,

~~cuius Dominus est princeps tenebrarum~~, *fundatus est super flumina: sed orbis ecclesiæ, & terra, à qua ueritas orta est, sanctorum quidem habitaculum fundata est super flumina, & fundamenta illa, de quibus apostolus ait:* Estis ciues sanctorum, & domestici Dei superædificati supra fundamentum apostolorū, & prophetarum: *Qui & solidæ bases sunt ædificij spiritualis, & flumina irrigantia per circuitum: Quæ tamen flumina omnia uim habent ab illo fluuio maximo, qui (ut in Genesi* [a mystice] *legimus) egrediebatur de loco uoluptatis ad irrigandum paradisum.* Et ecce erat in quatuor capita: Irrigat *enim fluuius ille primo paradisum uoluptatis per omnes canales excelsos, diuisus postea in quatuor capita maximo sacramēto importata per quatuor literas sacratissimi nominis, cuius plena reuolutio duodena dat (ut diximus) omnibus signiferi cœli portionibus, & intelligentiis illis præsidentibus fœcunditatem, undè fluant in inferiora contenta sub illis portionibus, ut aquam illam haurientes, & madefacti, & abluti redeamus ad ipsum fontem, & pelagus omnium charismatum, & uoluptatum, completo debito peregrinationis curriculo.*

Paulus

Quid piscinæ, lacus, & stagna. Cap. XV.

EX *mari, fontibus, fluminibus, & aquis scaturientibus è uisceribus terræ, fauente aliquando pluuia, oriuntur stagna, lacus, & piscinæ: quæ tamen in scriptura sacra sunt in maxima differentia. Piscina enim, quæ apud* Hebræos *nomen habet benedictionis, semper fausta est:* Nam ברכה *beraca utrumque significat, benedictionem & piscinam. Lacus uerò nomen, ut in pluribus traductum à* בור *bor, quod puteum, uel quendā inferni locum significat, semper infaustum est. Stagnum uerò, quod Hebraicè* אגם *agam dicitur, nunc in bonam, nunc in malam partem assumitur. Ad meliora autem conscendendo, quæ per hæc inferiora significantur, aduertendum est: quòd piscina, sicut aquam suscipit, sic & diffundit, nulla aliquando facta in ea aquarum putrefactione. Et hi sunt, qui talenta accepta communicant, & lucrantur in benedictionem, impartiendo seipsos aliis, iuxta apostolicam sententiam, qua dicitur:* Omnibus omnia factus sum, ut Christo lucrifaciam. *Sic & qui sapientiam, uel doctrinam ipsis tributam communicant, sicut summa Veritas docet:* Gratis accepistis, & gratis date. *Et de his loquitur* Sapiens, *qui eam sapientiam, quam diuino dono suscepit docens, & scribens communicauit.* Extruxi mihi, inquit, piscinas aquarum, ut irrigarem syluam lignorum germinātium. *Sed hæc est piscina inferior, de qua* Isaias: Cōgregastis aquas piscinæ inferioris. *Est quoque piscina superior, & excelsa, de qua in eodem* Isaia *loquitur* Deus dicens: Egredere in occursum Achaz tu, & qui derelictus est Iasub filius tuus ad extremum aggeris, uel aquæductus piscinæ superioris in uia, uel semita trita agri fullonis. *Quæ uerba sunt plena mysteriis: Iussus enim fuit* Isaias, *ut iret in occursum* Achaz, *contra quem insurrexerant rex Syriæ, & rex Israël, tanquā allaturus eī opem, & fauorē à* Dei *benignitate, quæ ex illa*

Idem

CHRISTVS.

Salomon

Isaias

Idem

superiori piscina emanat: & ideo dicitur, quòd uenit ad piscinam. Et ducere ius*sus fuit, qui derelictus fuerat filius eius* Iasub, *qui pœnitēs, aut reuertēs ad* Deū *interpretatur, tanquam dignus suscipere donum benedictionis, & aquam illius piscinæ.* Nec uacat *à mysterio, quòd ad extremū aquæductus, uel aggeris, aut aluei superioris piscinæ iussus fuerit uenire propheta:* Hoc enim *est uas, & alueus molis huius corporeæ nobis sanctificandæ, ut ad ipsam tanquam ad alueū fluuij mundum, & dispositum descendere poßit, & per ipsum transcurrere aqua illius supremæ piscinæ, & in eo tanquam in domicilio, in quo tum oportuerit immorari:* Ipsum *enim corpus templum est animæ: hæc uerò sedes Dei: ut ait apostolus :* Templum Dei, *quod estis uos.* In *quod intrat, & exit spiritus adeo occultè, ut nemo sciat, undè ueniat, aut quo uadat, uel quando inhabitet, aut recedat, nisi ipse spiritus, & qui cum ipso uenit* Filius Dei, & Pater *æternus, sicut ipsa* Veritas *attestatur dicens:* Ad *eum ueniemus, & mansionem apud eum faciemus.* Efficitur *autem quis dignus diuinæ aquæ alueus, quando reuersus, & directus in Deum peccata relinquit, & fugat concupiscentias, & carnem eius fomitem terit, premit, & calcat: & seipsum tanquam pannos purgandos abluit.* Et hoc *est, quod dicitur:* In *uia, aut trita semita agri fullonis,* מסלת, Mesilat *enim, pro quo nostra traductio habet uiam stratam, significat pedibus calcatā, & tritam, purgatamque lapidibus.* Ad *eundem locum legimus in quarto uolumine* Regum *uenisse* Ezechiam, *quando perrexit ad eum* Rapsaces *missus à rege* Assyriorum, *ut exprobraret, & comminaretur regi, & populo* Ierosolymi*tano: ut & ipse tanquam uerus pœnitens aquam gratiæ, & benedictionis mereretur à* Deo: *quam etiā commeruit: liberatus enim fuit de manu regis* Assyriorum, *percußis in castris ex militibus eius centum octoginta quinque millibus.* Est *igitur piscina superior benedictio diuina propinans omnia bona:* Piscina *autem inferior est benedictio sanctorum impartiens nobis, pro quanto à piscina superiori susceperunt communicanda.* Est *quoque piscina ad lauandum, de qua noster* Ioannes *meminit dicens :* Est *autem* Ierosolymis *probatica piscina, in qua lauabantur oues in templo* Domini *offerendæ: quia coinquinatus, & non lotus in uerum* Domini *templum intrare nequit, iuxta* Domini *uerbum:* Nisi lauero *te, non habebis partem mecum, sicut etiam per* Isaiam *dicitur:* Sanctus *uocabitur omnis, cuius nomen scriptum fuerit in libro uitæ in* Ierusalē: Et *hoc, si abluerit* Dominum *sordes filiarum* Sion, Nam *licet oues sint ad dexteram iudicis reponendæ, & licet eorum nomina scripta sint in libro uitæ, tamen ut lauentur necesse est, in illa utique piscina, de qua dicitur in psalmo:* Amplius *laua me ab iniquitate mea.* Et *in* Ezechiele: *Laui te aqua, & mundaui te.* In *qua etiam piscina est sanguis melius abluens quàm aqua, de quo in* Apocalypsi *dicitur :* Lauit *nos à peccatis nostris in sanguine suo.* Et *iterum in calce uisionis ait:* Beati *qui lauant stolas suas in sanguine agni, ut sit potestas eorum in ligno uitæ, & per portas intrent in ciuitatem.* Et *aliquando hanc piscinam in nobisipsis,* Deo *fauente,*

Paulus

CHRISTVS.

Regum

Ioan.

CHRISTVS.

Isaias.

Psalm.

Ezechi.

Apocal.

Ibidem

construĉtam habemus, quãdo uidelicet tacti à Deo uenimus ad lachrymas, quæ
Canti. abluũt delicta, iuxta illud Canticorũ: Oculi tui sicut piscinæ hesbõ: Hesbõ enim
Ezechi. cogitationẽ significat, illã utiq;, de qua dicebat Ezechias: Recogitabo tibi omnes
annos meos in amaritudine animæ meæ. Ex qua recogitatione fluunt lachrymæ
Dauid abluentes: ut dicebat regius propheta: Lauabo per singulos noctes lectum meũ,
lachrymis meis stratum meum rigabo. Bona est itaque piscina, sed lacus, in quibus putrescit aqua, & moritur, infaustus est: ut ex plærisq; locis scripturæ ꝓbare possumus: Nam de botris terrenæ uineæ in Apocalysi legimus, quòd uindemiati missi sunt in lacum iræ Dei magnum. Et in Trenis ait Ieremias deplorans præuaricatricem Ierosolymam: Posuerunt in lacum uitam meam. Sed quòd hic lacus locũ inferni significet, qui בּוֹר bor Hebraicè, puteus autẽ Latinè dicitur, aperto sermone habemus in Isaia dicẽte: Ad infernum detraheris in latera putei, pro quo nos habemus in profundum laci. Item in psalmo: Posuerunt me in lacu inferiori. Et sic paßim, ubi de lacu fit mentio, bor, id est puteus inferni in Hebræo habetur: Cuius in supernis, cum nihil infaustum ibi sit, non habetur exemplar. Est tamen illic tribunal, à quo diiudicantur, qui illuc mittendi sunt: Cui respondet & subiicitur locus iste, & consimiles simul & omnes, qui inibi detrudendi sunt simul & ministri illic eos uincientes, & torquentes, aut perpetuò, aut pro tempore, ut postea liberentur, sicut Zacharias ad eorum saluatorem, & liberatorem loquitur dicens: Tu quoque in sanguine testamenti tui eduxisti uinctos de lacu, ubi non sunt aquæ, id est de puteo inferiorum: Ibi enim non reperiũtur aquæ linientes, & refrigerantes, quamuis per aquas misericordiæ inde tempore suo eripiantur expurgati. Stagnorum autem aliqua fiũt ex pura collectione aquarum extrinsecus aduenientium, & hæc facilè corrumpuntur, putrefiũt, & arescunt. Aliqua uero colliguntur ex scaturientibus aquis, & hæc non putrescunt, cum ueluti piscinæ suscipiant, & diffundant. Altera itaque stagna nocua sunt, & infausta: quia cito arefiunt, & exiccantur, iuxta illud Isaiæ eulogium: Arefaciam stagna, & deducam cæcos in uiam, quam nesciunt: Aut quia in sulfurem & ignem conuertuntur, sicut legimus in Apocalypsi: Timidis & incredulis pars eorum erit in stagno ignis, & sulfuris, quò etiam malorum princeps paulo antè missus declaratur. Sed stagna, quæ ex scaturientibus aquis, & fontibus fiunt, tanquam piscinæ, benefica, & proficua sunt: Vndè inter potiora beneficia collata populo illi peculiari in tot prodigiis egredienti de Ægypto à Psalmographo connumerantur, dum ait: Posuit deserta in stagna aquarum, & terram sine aqua in exitu aquarum: Et iterum: Qui conuertit petram in stagna aquarum, & rupem in fontes aquarum. A quibus stagnis ad fluuios, & fontes terræ uiuentium conducat nos summos ductor, & tandem ad mare illud immensum, in quo ablui, mergi, inuolui, & pleno haustu compleri ualeamus.

Margin notes: Apocal. (botris… Apocalysi); Ierem. (Trenis); Isaias (Isaia dicẽte); Psalm. (in psalmo); Zacha. (Zacharias); Isaias (Isaiæ eulogium); Dauid / Idem. (Psalmographo … Et iterum).

Quid mare Rubrum. Cap. XVI.

Mare rubrum non sine causa adeo in sacris celebratur eloquiis, quod ים סוף *iam suph, id est mare finitū, aut mare palustre uera interpretatione significat:* Solus enim Deus *mare infinitū est. Cætera autem maria, lacus, & stagna finita, determinata, perturbatáque sunt, aut salsedine, aut terra, lutóque perfusa paludosa, & cœnosa redduntur. Et hæc sunt maria à nobis transeunda simul cum adiacenti deserto, ut tandem penetratis collibus & montibus ad illud mare clarum, & dulcissimum deuenire possimus, à quo uerum lac, & mel continuè fluit, relicto* Pharaone, *id est dissipatore & concussore cum suis Ægyptiis: qui angustiæ, aut angustiantes interpretantur: & sunt in ipsa palude, quæ fit ex commixtione aquæ cum terra:* Vndè *paludosum efficitur, & ut in pluribus carectū: ut bene interpretatum habemus textum illum, quando mater* Mosi *posuit filium in carecto ripæ fluminis, ubi in* Hebræo *habetur* בסוף *quod alibi rubrum habemus interpretatum: & simul cum* ים *quod mare significat, interpretatum est mare rubrum.* Nec tamen *carectū hoc est illius maris rubri, aut palustris, quod sinus* Arabicus *dicitur à populo* Israëlitico *pertransitum, cum distet à ciuitate regia multo itinere.* Ideo *per* Zuph *bene interpretatum est carectum, aut palustre, ubi (heu nos miseros) omnes simul cum* Mose *ponimur, quando à mari illo lympidissimo, & immēso emanantes intramus in hoc corporeum ergastulum ad idem supremum pelagus iterum reuersuri.* Nobis *igitur faciendus est transitus per hoc angustum, & paludosum mare, sed hoc quidem scissum: ut liberū nanciscamur transitum dimissis illius accolis cœno illo obuoluendis, & cum duce suo pertinacissimo à sua palude obruendis, in cuius uolutabro obuoluti erant.* Quo *mari traiecto maxima solennitate uerum phasce, id est uerus transitus ductore* Deo *nobis celebrandus est, cum* Psalmographóque *dicendum:* Peccauimus *cum patribus nostris, iniquè egimus, impietatem fecimus, dum in* Aegypto, *palustri mari, arida, desertóque habitauimus.* Patres *nostri in* Aegypto *non intellexerunt mirabilia tua, nec fuerunt memores multitudinis misericordiæ tuæ:* Nec *nos intelligimus opus, quod continuè peragis nobiscum deducens nos ex hoc cœnoso pelago.* Illi *irritauerunt, uel (ut melius dicamus ad ueritatem literæ) rebellarunt supra mare rubrū, uel palustre: & nos rebellamus in corporea hac palude, quæ est causa, & excitamentum totius rebellionis.* Illi *meritò laudarunt nomen magnum quadriliterum, in quo saluati sunt: & nos laudare debemus nomen* Iesu, *in quo solummodo (inquit* Petrus*) oportet nos saluos fieri: & in quo uirtus illius magni nominis quadriliteri continetur.* In *hac igitur altercatione cum mari, &* Aegyptiis *cum arida, & hostibus multigenis collocauit nos opifex noster, ut notam faceret in populis potentiam suam à multiplicibus laqueis nos liberans.* Et *hoc facit increpando hoc paludosum mare corporis nostri, docendoque nos illud mortificare, ut exiccetur ab omni molliēt humore, & fœdā-*

Dauid

Petrus.

ti cœno, deducendo nos per aridā ipsius, & per desertum pœnitentiæ fœlicius, quàm per molles luxus: Quos qui fugiunt, & austeri uiuunt in solitudine, & in
Dauid ipso deserto pœnitentiæ, saluantur: ut propheta subinfert: Et saluauit eos de manu odientium, & redemit eos de manu inimicorum, qui cum austeris facilè in pugna succumbunt, cum mollibus autem uincunt. Qui autem temerariè illud transmearc præsumunt propria uirtute confisi, in ea palude sese inuoluentes suffocātur, ut de Aegyptiis scriptum est: Equum & ascensorem inuoluit in mari, id est inuolui permisit, ꝑ quo nos habemus proiecit. Vndè sequitur: & operuit aquas tribulantes eos: unus ex eis non remansit. Hoc est igitur mare, quod omnes pa-
Paulus tres illi (iuxta Apostoli sententiam) transierunt in nube, & mari, supremo uidelicet baptizati: Quod & omnes transire debemus, si uolumus portum salutis attingere.

Quid nubes, & pluuia. Cap. XVII.

DVo ex nubibus cōferuntur nobis beneficia: Alterum est obtectus: Alterum uerò pluuia: & ambo solis uigorem mitigant: Lux enim eius nimis excellens percellit oculos minus dispositos, aut tantæ luci non assuetos: & calor exiccans, & exæstuans perurit aliquādo: utrumque tamen necessarium est: Ad quornm temperamentum summus moderator nubes pro tempore interiici iubet, quæ lucem comprimant, & arefacta madefaciant, & irrorent. Non secus nubes illæ meliores, quorū istæ simulachrū tenent, interponuntur tanquam uelamina, quando non possunt debiles mortaliū oculi in gloriam, & splendorem opificis ueri quidem solis intendere: In quod
Plotin. spectaculum lucidissimum (inquit Plotinus) si oculus sordibus infectus, nec dum purgatus, aut ignauia debilis intēdat, caligabit protinus, nihilq; discernet. Ideo, ne offendantur oculi sic infecti, opponitur nubes: sicuti populo murmuranti glo-
Exodus ria Domini apparuit in nube, ut in Exodo legimus. Et iterum: Veniam ad te in caligine nubis, ut audiat me populus loquentem ad te. Sic & ascendente Mose ad Dominum in montis uerticem nubes operuit montem, ne offenderentur uulgares oculi intendentes in gloriam Domini, quæ erat tanquam ignis ardens su-
Ezechi. per uerticem montis. Et Ezechieli loquens atrium & domum, ubi erant, nube cō
Regum pleuit. Sic quoque in tertio uolumine Regum legimus, quòd Deus loquens Salomoni in templo, ne gloria eius ibi apparens offenderet conniuentes oculos, nebula impleuit templum, & domum. In hunc itaque modum Deus sese inferioribus
Psalm. præbet, ut in psalmo canitur: Nubes, & caligo in conspectu eius. Quod & cum apostolis obseruauit, quando enim eis gloriosus apparuit, nubem præmisit, quæ eos obumbraret, ne eorum adhuc debiles oculi à spendore gloriæ suæ instar solis resplendentis offenderentur. Alterum beneficium est, quòd sicut inualescente sole refrigeramur in corpore obtectu nubium, sic & feruescente calore diuinæ iræ in arefactos animos absque cœlesti rore nube clementiæ eos pientissimus
Esaias index protegit, sicut per Isaiam ad gentem dissipatam, & arescentem loquitur

dicens: Ero *sicut nubes roris in die messis.* Quo *rore madefacti, & nube prote-cti tales euadimus, ut in nobis illud eiusdem Isaiæ locum habeat :* Rorate *cœli* Isaias
desuper, & nubes pluant iustum, uel iustitiam, ut habet ueritas Hebraica, *id est iustus efficiatur illud supernum irriguum, & pluuiam suscipiens,* de *qua dicitur in psalmo:* Pluuiam *uoluntariam segregabis* Deus *hæreditati tuæ, quæ infirma-* Psalmus
ta erat per peccatum : Tu *uero perfecisti eam pluuia misericordiæ, gratiæ, & omnium bonorum: quæ dissipantur per peccatum, & iustitiam punitiuam proce dentem ab aquilone, à quo panditur, uel aperitur omne malum super habitato-res terræ.* Et *hoc est quod idem propheta antea dixerat;* Posuisti *terram in for* Prophe.
nicationibus tuis, & malitiis tuis: ideo prohibitæ sunt stillæ pluuiarum. Et *si nu-bes (ut in pluribus) beneficæ sunt, tamen aliquando tenues leuiter resoluuntur in auram: & aliquando nocuæ sunt.* De *primis inquit* Iob: Abstulit *quasi uen-* Iob
tus desiderium meum, & uelut nubes pertransiit salus mea. Et *de his, qui bestias uiuunt, & frustra susceperunt diuinam irrigationem ait* Thadæus: Hi *in epu-* Thade.
lis conuiuantes sine timore seipsos pascentes nubes sunt sine aqua, quæ à uento circunferuntur. Et *in* Osee *huiusmodi dicuntur nubes matutinæ pertranseuntes* Osee.
absque aliquo fructu super terram: & utinam absque maximo in seipsos detri-mento, postquam in uanum acceperunt animam suam. Nocuæ *igitur fiunt aliquã do sibiipsis, & aliis, quando ex eo, quod acceperunt, non modo nõ lucrantur, sed abutuntur in perniciem: ut nebula, quam acceperunt in profectum, uergat eis in detrimentum, sicut dicitur in* Ioële: Conturbabuntur *habitatores terræ, quia* Ioël.
prope est dies obscuritatis, & tenebrarum, dies nebulæ, & caliginis adeo con-sensatæ, ut non leuem obtectum præbeat, sed obscurum, & tenebras miserabi-les. Et *adeo constipatur aliquando, ut tanquam murus opponatur, ne aliquis in-ter* Deum *& nos fiat accessus, ut in* Trenis *inquit* Ieremias: Opposuisti *nubem* Ierem.
tibi, ne transeat oratio: Ibique Hieronymus: Nubes *opposita orationi uidetur,* Hiero.
cum caligine quadam, & nubilo cæcitatis mens obuoluitur, ne radio diuinæ con templationis illustrari mereatur. Sunt *etiam meliores nubes, in quibus* Deus *ha bitare dicitur, ut in* Marco *legimus, quòd uenit uox de nube.* Et Christum *ascẽ* Marco.
dentem nubes suscepit ab oculis discipulorum, sicut Lucas *testatur.* Necnon *etiã* Lucas.
similem filio hominis uidit Ioannes *in sua celeberrima uisione sedentem super nu* Ioan.
bem : Quod *cognoscens* Dauid *ait:* Qui *ponis nubem ascensum tuum, aut tri-* Dauid
bunal tuum: & melius, ut habet ueritas literæ. Hæc *autem omnia pro nobis di-cta sint, qui non possumus intueri, & conscendere lucem illam inaccessibilem, quã ipse* Deus *inhabitat.* Vndè *gloria eius, aut ipse sedens in gloria sua est tanquã nubes non ualentibus ipsam præ uisus debilitate contueri, quousque dabitur ui-dere eum facie ad faciem, sicuti est.*

Quid ros, & pruina. . Cap. XVIII.

PLuunt sereno tempore ros & pruina, è cœlo, sed maxima differẽtia: Ille enim purus, fœcundus, fœlix, atque semper beneficus: Hæc autem infausta, & nocua descẽdens cũ maximo algore, & quãdo exiccantur, & deficiunt flumina. Et mirum quidem est, quòd humor ille roris foueat, hic autem brumalis exiccet, uratque plantas, & ipsam terram quodammodo conflagret. Sic enim ab eodem cœlo egreditur beneficium, & maleficium: A sole enim induratur lutum, & cera liquescit pro uaria dispositione recipientis. A Christo beneficentißimo suscepere aliqui beneficium, aliqui damnum iuxta Simeonis uaticinium: Ecce hic positus est in ruinam, & resurrectionem multorum in Israël. A Deo tandem optimo egreditur & bonum, & malum, dicente Isaia: Ego sum faciens bonum, & creans malum, faciens lucẽ, & creans tenebras, Cum hoc tamen stat illud, quod Ieremias in Trenis de ipso Deo optimo ait: Ex ore altißimi non egredientur bona, neque mala. Et ne sint hi sermones in controuersia, dicemus, quòd omnia quæ à Deo, & à cœlo procedũt, sunt bona in se, sed nobis nec bona, nec mala, nisi pro nostra bona, & mala dispositione: aut in quantum eis bene utimur, ut abutimur. Pruina igitur, & si inter nocua computatur, fauet tamen braßicæ, aut cauli, quæ ipsa maturatur, & conficitur: Occìdit quoque uermes, ne grana corrodant. Sed hac pruina dimissa, ad aliam per hanc figuratam deueniamus, quæ est effectus quidam iustitiæ punitiuæ descendens, quando terra congelata est refrigerata charitate, & quando flumina canalesue gratiarum, atque diuinorum charismatum exiccantur arescentibus hominibus præ timore, & iniquitate sua, adeo, ut irroratio illa sit nocua, quæ bene dispositis minimè noceret: sed adhuc sæpe prodest, dicente Gregorio: Mala, quæ hic nos premunt, ad Deum ire compellũt. Ecce igitur quomodo hæc pruina, & si improbos destruit, bene tamen dispositos, & cum patientia eam suscipientes maturat, & perficit: Ros autem semper beneficus est uirtus diuini uerbi irrorans audiẽtes, liniens, & refrigerans: Ideo accommodatè Moses dixit in cantico extremo habito pro commendatione legis, & doctrinæ datæ: Stillet ut pluuia doctrina mea, fluat ut ros eloquium meum: Vtrumque & pluuia & ros leuiter, & sine tumultu descendit super herbam fouens, & fœcundans: Sermo enim est de leni & silenti pluuia, undè sequitur: Et quasi imber sup herbam, & sicut stillæ super gramen. Non secus est uirtus diuini uerbi irrorans, fœcundans, fouens, demulcens, & pascens animos: Quod perbellè figuratum est in mana angelorum, aut fortium cibo, quod simul cum rore descendebat eloquia Dei, & uirtutem eorum significans, ut longo sermone in Exodum Origenes pertractat. Et quamoptimè sacra eloquia dicuntur Manuh, quod significat, quid est hoc, quasi quàm mirabile est hoc? Nam ipsa eloquia diuina magis intelligentibus sunt magis miranda, & in maiorem stuporem inducentia, ut benedicere poßint: Quid est hoc? Quod bene persensit ille, qui dixit:

Simeon

Isaias

Ierem.

Grego.

Moses.

Orige.

Dauid

Reuela oculos meos, & considerabo mirabilia de lege tua. Et iterum: Mirabilis facta est scientia tua, id est eloquiorum tuorum, ex me, sed melius supra me eleuata est, & non potero ad eam. Ideo meritò ipsorum diuinorũ eloquiorũ cognitio, & sensu dicitur panis fortiũ: quia & si exteriori facie omnibus sese domestica præbent, medullam tamen continent non nisi à robustissimis dẽtibus corrodendam. Dicuntur quoque ab eodem propheta Ros hermon, qui descendit in montem Sion. Est enim hoc uerbum diuinum, ros, anathematizatũ (ut sentit Hieronymus) ab Hebræis: sic nanquam Hermon interpretatur, Sed descendens supra mõtem Sion, id est super ecclesiam & uiros in Spiritu sancto congregatos. Hæc est quippe ecclesia, non fabrica, aut possessio præbendarum, uel dominium temporalium. Et cum per hunc rorem det nobis Deus fœcunditatem, cibum, & uitam, ideo sequitur: Quoniam mandauit Dominus illic benedictionem, & uitam usque in sæculũ. Quomodo autem, quando, & quibus distribuerit Deus rorẽ eloquii sui, pulchro mysterio declaratũ est Gedeoni, cui primo datũ est signũ de rore cadente supra uellus terra intacta, cũ postea ceciderit ros super terrã sicco uellere: Nã eloquia diuina primo ceciderũt supra Israëliticũ populũ, gẽte p terrã denotata sicca remanẽte: postea diffusa sunt in gẽtibus, Iudæis, & Israëliticis in ariditate dimissis, ut publica & constanti uoce Paulus & Barnabas (sicut habetur in actibus apostolicis) Iudæis protestati sunt dicentes: Vobis primum oportebat loqui uerbum Dei, sed quia repulistis illud, & indignos uos iudicastis æternæ uitæ, ecce conuertimur ad gentes, sicut nobis præcepit Dominus: Posui te (ait) in lucem gentium, ut sis in salutem usque ad extremum terræ. Quod audiẽtes gentes gauisæ sunt, & glorificauerunt uerbum Dei. Ideo magno sacramento Isahac plenus Spiritu sancto primo benedixit Iahacob in rore cœli, & in pinguedine terræ madefactæ ab illo rore: Postea eleuatus in mentis excessum præsentiens, quæ futura erant, eandem benedictionem roris impartitus est Esau, qui aliquando excutere debeat iugũ seruitutis à collo suo, & ad Christum deduci, & repleri rore cœlesti. Est quoque eloquium diuinum canale, theca, & uagina diuinitatis, sicut, טל, tal quod ros significat, est uagina sacratissimi nominis quadriliteri, ut aliquid de secretis reconditæ theologiæ Hebræorum pandamus. Et quamuis uerbum Dei passim, etiam rusticulis, & plebeculis publicetur: & uox sonans ad aures omnium deueniat, sensus tamen & gustus eius, qui sunt ros & manna, ad paucissimos diffunduntur, quia omnibus indignis denegatur, ut per Aggeum prophetam inquit Dominus: Quia domus mea deserta est, id est diuinus cultus, & festinat unusquisque in domum suam quærendo quæ sua, & non quæ Dei sunt, propter hoc prohibiti sunt cœli, id est cœlestes uiri ne darent rorem: & terra, id est populus indignus, ne daret germen suum. Et uocaui siccitatem super terram, super montes, & tandem super opera manuum hominum eorum, qui nõ curant, quæ Dei sunt. Et cognoscens regius propheta rorem prohiberi ex Dei seuera iustitia, dixit de montibus, in quibus ab

Dauid

Idem.

Hieron.

Paulus Barnab.

Theolo. Hebrei.

Aggeus

Dauid

ea punitus est Saul: Montes Gelboë nec ros,nec pluuia transeat super uos. Sic dum ipsam iustitiam Dei in nos nostris improbitatibus irritamus, terra nostra arefit, & infœcunda probibito rore & pluuia non potest dare fructum suum: quia non suscipit à piscina illa suprema benedictionem per pluuiam, & rorem: Quem Dominus sua benignitate in nos demittat,ut poßimus dicere cum prophe-

Psalm. ta: Etenim Dominus dabit benignitatem, & terra nostra dabit fructum suũ.

Quid grando,& nix. Cap. XIX.

SVmmus & æquus iudex & si multa bona in bonorum fauorẽ præparauit, aliqua tamen etiã in uindictam malefactorum constituit,

Ecclesia. quorũ quædã connumerãtur in Ecclesiastico,ubi dicitur: Ignis,grã do,fames,& mors,hæc omnia ad uindictam creata sunt.Et de igne

CHRISTVS. non fouente,sed torquente ipsemet iudex comminatur se dicturum puniendis:Ite maledicti in ignẽ æternũ,qui paratus est diabolo,& angelis eius:ut sit in utrorumque uindictam & pœnam. Sed cum satis supra de igne dixerimus,ueniamus ad grandinem,quæ est aqua in aëre cõgelata,differtque à niue,& pruina:quia grando congelato firmius imbre gignitur: Nix humore mollius coacto,& pruina ex rore gelido:Et illa aqua cõgelata,si fortiori frigore constipetur, ipsa grã do efficitur:si leuiori autem,granula generatur, quæ solet cadere ueris tempore utpote, Martio,& Aprili, Et non sine admiratione est, quòd aqua tempore æstiuo congeletur in grandinem, & in maiori æstu fiat maior congelatio, & grandioris aquæ,undè dicitur grando quasi grandis aquæ gutta: Ideo non sine causa inter thesauros Dei,aut naturæ,quæ est opus & peculium eius,computa-

Iob tur nix,& grando,dicente ipso Deo in Iob:Nunquid ingressus es thesauros niuis,aut thesauros grandinis aspexisti,quæ præparaui in tempus hosti in diem pugnæ,& belli?Hinc habemus,ꝙ nõ tantum producta sunt huiusmodi à causis inferioribus, & naturalibus, ut phantasticè & frustrà declarare nituntur illi, quos naturales, aut physicos uocant, cum ignorent ea, quæ in thesauris opificis recondita sunt:Et ad eius libitum præparata in pugnam, aut fauorem suscipien-

Psalm. tium,sicuti etiam in psalmo dicitur:Ignis,grando,nix,glacies,spiritus procella-

Sapien. rum,quæ faciunt uerbum eius. Et in libro Sapientiæ: A petrosa,id est à dura ira plenæ mittentur grandines.Sed & hæc à mysterio minimè uacant, maximè si ad minorem mundum,& humanum transire uoluerimus: Qui confotus multoties temperie,& multiplici calore,nihilominus in ipso tepescit,& alget ex abundantia iniquitatis,adeo,quòd pluuia illa uoluntaria fausta, de qua supra diximus,conuertatur in grandinem. Et quanto maiora sunt dona,& charismata, quibus donati sumus,& quanto plura sunt beneficia collata, tanto magis ex in-

Dauid. gratitudine congelatur pluuia gratiarũ in pernitiem nostram,ut ait regius propheta:Posuit pluuias eorum in grandinem, & ignem non fouentem,sed comburentem in terra ipsorum. Quod utinam non contingeret falso fungentibus Christiano nomine,qui feruescere, & ardere deberent igne spiritus sancti summa co

pia diffuso in progenitores nostros apostolos, & inflammari amore Christi, qui tot & tanta pro nobis perpessus est. Hinc maius est Christianorum sacerdotum, doctorum, & maiorum uirorum peccatum, qui in beneficiorum multitudine potius congelati in grandinem sæuissimam fiunt, grandinemque iustitiæ punientis prouocant, ut Ægyptiis contigisse in Exodo *pariter & in psalmo legimus:* Et occidit *in grandine uineas eorum, & moros eorum in pruina:* Et tradidi *grandini iumenta eorum, & greges eorum in carbonibus ignis.* Postea *sæuit in quinque reges* Cananeorum, *& eorum exercitum in* Gabaon, *sicut scribitur in libro* Iosue, *ubi dicitur:* Mortui *sunt multo plures lapidibus grandinis, quã quos gladio percusserunt filij* Israël: *quia multo plures ex ingratitudine pereunt, & propria malitia, qua congelatur aqua gratiarum in grandinem, & in ruinam propriam, quàm quos occidunt insequentes hostes.* Habet *enim peccatum, ut perpetranti pœna sit, & suo pondere ad aliud trahat, & inducat* Dei *iram, & punitionem, & charismatum carentiam, ut* Dominus *in* Aggeo *loquitur dicens:* Percussi *uos uento urẽte, aurigine, & grandine, & omnia opera manuum uestrarum:* Sed *melius iuxta ueritatem literæ:* Percussi *uos arefactione, siccitate, & grandine:* Nam *aurigo morbus regius est nihil ad propositum faciens.* Et *sic, ubicunque de grandine fit mentio in scriptura sacra, in uindictam proculdubio deductam esse comperies.* Sed *qui minus potentes sunt, minusque in malo constipati, granulæ comparantur, ipsaque, id est leniori uindicta ueniunt puniendi.* Nix *autem, quæ est mollis & lenis aquæ coagulatio uelut lana, non in perniciem data legitur, nec nocua est nisi fortius congeletur, imò sæpius proficua sato tritico fomentum præstans: tantáque albedine decoratur, ut eidem dealbanda etiam spiritualia comparentur, sicuti habetur in psalmo:* Lauabis *me, & super niuem dealbabor.* Et *iterum:* Niue *dealbabuntur in* Selmon. Et *in* Isaia: Si *fuerint peccata uestra rubra, ut uermiculus, & ut coccinum, quasi nix dealbabuntur.* In *euangelio quoque legimus uestimenta* Christi *transfigurati effecta fuisse alba uelut nix.* Et *in* Apocalypsi, *capilli illius, qui erat uestitus podere albi dicuntur sicut nix.* Illius *quoque* Nazaræi *in* Trenis *dicti sunt candidiores niue, cum purior sit candor rerum spiritualium quàm albedo niuis, quamuis ipsa in rebus corporalibus supremum teneat gradum in albedine.* Huic *etiam tanquam faustæ* Salomon *in* Prouerbiis *fœlicia æquiparat dicens:* Sicut *frigus niuis in die messis, ita legatus fidelis ei, qui miserit eum, animam domini sui quiescere faciet.* Hoc *pro orientalibus adductum est, qui solent seruare niuem fidelem custodem doni, quod eis tribuit summus prouisor, ut in æstate & messis tempore aliquantulum refrigerent solis incendia, & ardentes temperent artus, ut quiescant ab illa agitatione ignea.* Sic *legatus fidelis anxias curas sui principis temperat:* Quod *etiam in oratoribus euangelicis locũ habuit, qui missi fuere ad messem illã, de qua dixit* Dominus: Messis *quidem multa operarij autẽ pauci:* A *qua reuertẽtes septuaginta duo fideles legati (ut*

Psalmi. Iosue Aggeo Psalmus Isaias Euange. Apocal. Treno. Salomon

Lucas narrat) cum gaudio de operatione facta in messe, gauisus est & princeps, qui eos miserat, undè sequitur: In illa hora exultauit in spiritu sancto dicens: Confiteor tibi Pater domine cœli & terræ, & cætera quæ sequuntur. Ecce quantum refrigerabatur Dominus in fideli executione legatorum, quos miserat. Cæterum friget nix, sed frigus eius, quæ conseruatur in palea bono temperamento referta, imò tendenti potius ad caliditatem, non est frigus expellens calorem charitatis, sed potius compescens ardorem concupiscentiæ: & confouetur uestimento duplicis amoris, uel charitatis Dei & proximi iuxta illud Sapientis in prouerbiis: Non timebit domui suæ à frigoribus niuis, omnes domestici eius uestiti sunt duplicibus, utráque uidelicet charitate, aut bona mente simul & bono opere suffulti, ut tangit Hieronymus in commentariis. Si tamen nix resoluatur in aquam igne non decoctam, lædit: Parimodo si frigus hoc, & zelus castitatis resoluatur in fluentem aquam mundanæ gloriæ, & non coctam igne spiritus sancti, & amoris diuini, nocet, & damnat, & redire facit in maiorem concupiscentiæ ardorem, iuxta illud Iob: Ad nimium calorem transibunt ab aquis niuium. Nix igitur est zelus bonorum operum, qui comprimit ardorem malæ concupiscentiæ, feruet in Deum & in proximum, & nitet candore bonæ exemplaritatis, & albescit munditia. Pruina autem, cum sit ros congelatus, eos quippe resignat, qui uerbum Dei suscipiunt duri uelut petra, undè eis uirtus ipsius diuini uerbi congelatur. Et de huiusmodi dicitur in Euangelio, in quo de semine uerbi Dei agitur: Aliud cecidit supra petram, & natum aruit, quia non habebat humorem, congelata ex suscipientis duritie uirtute diuini uerbi, adeo, ut nullum in eis afferat fructum.

Hiero. Iob CHRISTVS.

Quid glacies & crystallus. Cap. XX.

Sapien.

GLacies & crystallus, nulli dubium, aqua sunt congelata, sed differunt, quia glacies est facillimæ resolutionis, ut in libro Sapientiæ dicitur: Facilè resoluebatur sicut glacies. Crystallus autem adeo constipata est, ut euacuatis, & ablatis penitus porositatibus non possit ultra calorem intrinsecus admittere, ut resoluatur. Et hæc quoque in ærario Domini condita sunt, & in sacris eloquiis mysterioso typo cōmemorantur, inuitanturq; in opificis laudē a pueris illis diuino rore in ardenti fornace perfusis: Benedicite glacies, & niues Domino: eo quòd & ipsa faciunt uerbum eius, & exequuntur imperium principis. Sed ad hominem propter quem omnia facta sunt, & omnia hæc commemorantur, ueniamus. Glacies simulachrum tenet peccatoris, cui aqua diuinæ benignitatis congelata est à frigore peccati, & à uento aquilonari, undè panditur, & aperitur omne malum, sicut in Ecclesiastico dicitur: Frigidus uentus Aquilo flauit, & gelauit crystallus ab aqua. Sed utinam aqua hæc congelata transcendens limites glaciei non uertatur in crystallum, adeo in se compactā & constipatam, ut hospitem Deum, & peregri-

num calorem suscipere nequeat, neque dissolui, nisi adsit uirtus omnem uim naturæ excedens. Cæterum resoluitur glacies humana à calore amoris sereni, & puri in Deum & proximum, ut in eodem Ecclesiastico legimus: Sicut in sereno glacies, soluentur peccata tua. Crystallus uero & si fortius exquirat robur, tamen ne in abysso peccatorum congelati desperent, propheta spiritu sancto plenus consolatur eos præcinens ea, quæ uerbum, & ipse spiritus sanctus mittendi à Patre facturi sint pro reparatione supnæ Hierosolymæ dicēs: Mittit crystallum suam sicut buccellam, quæ ualde porosa est & suscipiens peregrinū humorem madefacientem. Et unde hoc fiat, quod natura non potest, admirans ipse propheta subnectit: Ante faciem frigoris eius, scilicet crystalli, quis stabit potens dissoluere illam? Sed statim sancto lumine collustratus subintulit; Mittet uerbum suum, & liquefaciet eam, flabit spiritus eius, & fluent aquæ lachrymarū, & gratiarum profluuia in locū peccati, iuxta illud Apostoli: Vbi abundauit iniquitas, superabundauit & gratia. Sed ad meliora transeamus.

Ecclesia.
Dauid

Quid paradisus uoluptatis. Cap. XXI.

LAtus quippe nobis oblatus est dicendi cāpus: Sed quia ea, quæ ad illum delitiarum hortum, & fœlicitatis locum pertinent, latent penitus sensus humanos, ~~ideo Sapiens illius descriptor Moses uel pauca sub metaphoris tetigit, innuens semper ad anagogicum sensum, cum non terrestris (ut uulgò dicitur) sed cœlestis, diuinusque sit hortus ille plantatus à cœlesti agricola, & opificè summo in terra quidem non hac feculenta, sed in terra uiuentium figurata per terram illā promissam, de qua dicitur: Vineam transtulisti de Aegypto, eiecisti gentes, & plantasti eam: & radices eius plantasti, & impleuit terram. Et ne decipiatur quis credens, quòd de terra hac crassa loqueretur, paulo inferius subinfert. Visita uineam istam, & perfice eam, quam plantauit dextera tua, & super filium, quem confirmasti, uel corroborasti tibi~~. Ecce quàm clarè innuit uineam illam meliorē, & cōsequenter omnes arbores sacri horti plantatas esse in filio, & in uerbo diuino, quod ait: Si quis in me nō manserit, mittetur foras sicut palmes & arescet, & in ignē mittent & ardet. Et ut aliquid aperiamus de arcanis recōditis sub uelamine historiæ, uel pauca (ut non exponantur indignis margaritæ) percurremus. In uerbo enim & filio Dei nedū arbores, sed omnia plantata & fundata sunt, dicēte Ioāne: Quod factū est in ipso uita erat: Cū quo Paulus: Portās omnia uerbo uirtutis suæ. Quod & liber uitæ à diuino cōcentore dicitur: Et in libro tuo omnes scribētur: Nam ibi omnes descripti sunt sub imaginibus, & exemplaribus æternis: Sed & ipse cum omnibus simul in eo contentis est in Patre: Et ideo plātati sumus etiam in Patre, in quo est ipse, qui ait: Sicut tu Pater in me, & ego in te, & ipsi in nobis unū sunt, Hinc supra diximus hortulū plātatū in Patre, cū sit plantatus in filio, qui est à Patre, & à quo (ut ipsemet fatetur) omnia acce-

Moses
Psalm.
CHRISTVS.
Idem

pit. Et in his sunt uerae delitiae, & uoluptates, undè meritò dicitur paradisus, uel hortulus deliciarum irrigatus ab illo fluuio uoluptatis, de quo diuus cytharœdus ait: Inebriabuntur ab ubertate domus tuae, & torrēte uoluptatis tuae potabis eos, ex fonte, scilicet de quo sequitur. Quoniam apud te est fons uitae. Cōsitus itaque est hic hortus omnibus arboribus uisu pulcherrimis, & gustu suauissimis, cum omnia in eo contenta pulchra sint & iucunda, maximè rationales mentes, quae ipsius gerunt imaginem, quamuis in cœno isto corporeo detrusae sordescant, ut tamen inde pulchriores euadant. In quo paradiso nedum homo, sed etiam angelus collocatus fuit, ut ad cherubinum principem Tyri, uel Assur (qui non homo, sed angelus erat, ut inquit Origenes: uel fortitudo quaedam
Hiero. Ezechi. Tyri, ut sentit Hieronymus) loquitur Ezechiel dicens: Tu signaculum similitudinis: Ad quam etiam homo tendit perfectam consequuturus, quando simi-
Idem. les ei erimus uidentes eum facie ad faciem: sicuti est. Tunc erimus & nos in illis deliciis, in quibus fuerat cherub, de quo sequitur propheta: perfectus sapientia, & plenus decore in deliciis paradisi fuisti. Et hoc quousque inuenta fuit iniquitas in eo, quia tunc ei dictum est: Repleta sunt interiora tua iniquitate, peccasti, & eieci te de monte sancto Dei: Perdidi te ô cherub: Non quippe ad illum fit sermo, qui positus est ad custodiam ligni uitae, quia hic est unus de cherubinis locatis supra propitiatorium, undè remissiones peccatorum expectabantur: Quod denotat gladius ille uersatilis in manu cherubini custodientis uitae arborem: Nam uerti debet homo à creatura in Deum per ueram pœnitentiam, quae resuba Hebraicè, & Latinè uersio dicitur, si uult in paradisum delitiarum redire, sicut per auersionem à Deo, & conuersionem uel (ut melius dicamus) per prolapsum ad creaturam, & casum eiectus erat, sicut & de alio principe transgressore dicitur: Cecidisti lucifer, qui mane orieba-
Isaias ris; uel ut habet ueritas literae, Quomodo cecidisti ulula fili aurorae? ut asse-
Hieron. rit Hieronymus in cōmentariis, ut uerbum illud הילל sit à ילל quod est interiectio, aut uerbū querelandi, sicut paulo antè, Vlulate, quia prope est dies Domini, habetur הילילו. Et bene quidem ululandum ipsi erat, cum eiiceretur ab omnigena uoluptate ad omnimodā calamitatem. Sequitur: Confractus es in terram, qui uulnerabas gentes. Inuidia enim fuit, sui peccati initium, qua aemulans
Sapien. hominē sublimādū conabatur ipsum perdere, ut in libro sapiētiae dicitur: Inuidia mors introiuit in orbē terrarū. Homini itaq; concessus est ad ipsum paradisum regressus, quia aliquali ignorantia deceptus, & fragilitate attractus cecidit: Ille autem nulla ignorantia obuolutus, nec carnis fragilitate circūdatus propria malitia peccauit peccato irremissibili, & penitus in spiritū sanctū. Regressus autē nobis datur per pœnitentiā, & reuersionē ad Deū, & ad locū delitiarū figuratum per terrā illā lacte & melle manantē: Figuratusq; est reditus in populo illo Israëlitico, qui primo in Aegypto oppressus fuit maxima pœnitentia per multos annos sub oneribus luti, & laterum, & paleae conducendae, quae signant

pressuram multiplicem, quam patimur in hac corporea mole, maximè dum contendimus redire in Deum: Transeundumque nobis est per cœnosum & paludosum mare, ut paulo āte diximus. Vinea igitur traducta de Aegypto est totus numerus saluandorum, qui deducendi sunt in ueram terrā promissionis, & in terram uiuentium, ex qua eiectæ sunt gentes, de quibus dicitur in Apocalypsi: Proiectus est draco ille magnus, serpens antiquus, qui est diabolus, & satan: & angeli eius cum eo emissi sunt, nec locus eorum inuentus est amplius in cœlo. Electi autem replantati sunt, sicut transplantantur plantæ materiales, & uegetatiuæ, ut melius producant: Qui plantati enim erant in uerbo ab æterno, transplantati sunt postea in Messiah, sicut ipsemet clara luce testatur dicens: Sicut palmes non potest facere fructum à semetipso nisi manserit in uite, sic nec uos nisi manseritis in me: Vos enim elegi, & posui in horto meo, ut eatis, & fructum afferatis, & fructus uester maneat, neque unquam de horto eiiciemini. Et hic est hortus, uel uinea, de qua iterum ait: Ite & uos in uineam meam, ut operemini mea gratia, sicut positus fuit protoplastes, ut operaretur iustitia illa, & lumine dato ab initio, sed per peccatum deperdito. Et quamuis Deus filius sit hortus, & uinea, est etiam arbor uitæ, quia uitam omnibus præstat: & in quem qui credit, non perit, sed habet uitam æternam. Est etiam panis uitæ, ut ipse testatur dicens: Ego sum panis uiuus, qui de cœlo descendi, si quis manducauerit ex hoc pane, uiuet in æternum. Est itaque fons uitæ, arbor uitæ, panis uitæ, & ipsa uita. Est quoque arbor scientiæ boni & mali, iuxta superius dicta & infra dicenda: Quam æmulatus est Diabolus, & eius suasu æmulatus est & protoplastes credens obtinere gradum nulli concessum, & ipsi peculiariter denegatum, cum interdiceretur, ne de arbore illa comederet, ut bene interpretantur nonnulli uerbum illud Ionæ typum Christi (eius testimonio) gerentis, propter me uenit hæc tempestas, in angelis quidem, & hominibus: cum utrique gradum sibi illū uendicare præsumpserint, undè eiecti sunt. Est itaq; paradisus uoluptatis locus, & mansio in archetypo omnibus delitiis consita, ubi sunt gradus omniū creaturarū, & in medio omnium Christus tanquam arbor, & fons uitæ, ac omniū bonorū plenissimus, de cuius plenitudine omnes suscipiunt: Quo introductus fuit protoplastes, & angeli omnes: Et expulsis rebellibus nōnulli fideles aliquādo introducti sunt, quibus datus est accessus ad intima cubicula superni regis, ut de Henoc & de Elia communis sentētia est. Nec secus de Mose, Abrahā, & prophetis multis opinandū est: Quibus adeo patefacta sunt summi Dei arcana, ut aliqui illorum facie ad faciem regem Deum se uidisse glorientur, & Christū, quē uenturū multifarie prædicarunt. Neq; minus excogitandū est de familiaribus ipsius Christi iā à Patre in mūdū destinati, qbus ipse dixit: Ego sum ostium: Per me si quis introierit, saluabitur: & ingredietur, & egredietur, ad libitum uidelicet in paradisum ipsum uoluptatis: Qui non terrestris est (ut uulgò dicitur) sed plantatus ante mundi fabricam, sicuti bene fenis

Apocal.

CHRISTVS.

Idem

Ionas

terrestris
mystice

CHRISTVS.

Hiero. Hierony. qui in Genesim ad uerbum ait: Pro paradiso textus habet גן עדן
Symma. Gãn abedẽ, id est hortũ delitiarũ: Pro quo Symmachus trãstulit paradisum florẽtẽ. Necnõ quod sequitur cõtra oriẽtẽ in Hebræo מקדם mikedẽ: Quod Aquila posuit ἀπὸ ἀρχῆς, & nos ab exordio possumus dicere: Symm. uerò ἐκ πρώτης, & Theodotio ἐν πρώτοις, quod & ipsum non oriẽtẽ, sed principiũ significat: Ex quo manifestißimè cõprobatur, quòd priusquã cœlũ, & terrã Deus faceret, paradisum antè cõdiderat. Hucusq; Hierony. quẽ ad uerbum adduxi, ne aliqui abusu decepti opinentur me somniare, cũ dixerim paradisum illũ nõ esse terrestrẽ, ut à stolis dicitur, sed cœlestẽ, imò diuinũ, in quẽ datur introitus, quãdo homo auersus à peccato, & creatis in Deũ toto & mũdo corde reuertitur: Tũc enim Deũ uidet, mentẽ adipiscitur, regnũ cœlorũ poßidet, quod intra nos est: & in ipso paradiso delitiatur: Quæ omnia (ni fallor, nec falli reor) idẽ sunt. Et hæc est rõphea uersatilis, quã tenet cherubinus pro custodia ipsius paradisi, uersio uidelicet: Quæ si est à Deo ad creaturas, tunc expulit sic auersum à ligno uitæ, & à delitiis ipsius paradisi: Si autem ipsa auersio erit à peccatis, & creaturis ad Deũ, tũc per cherubinũ cõsequitur remißionẽ & reditũ ad eundẽ paradisum, à quo expulsus erat. Et idcirco cherubini iußi sunt collocari super coopertoriũ arcæ fœderis, quod propitiatoriũ dicebatur, quia inde fiebãt propitiationes, & remißiones peccatorũ: Qui cherubinus multis rationibus Christũ figurat, in quo facta est uera propitiatio & remißio peccatorũ, Et geminus cherubinus arcæ, geminam eiusdẽ Christi naturã indicat. Multa omitto, quæ in huius sententiæ corroborationem adduci possent per numeros literarum Hebraicarum, & reuolutionem earum, ne uiderentur extranea, & commentitia non assuetis, & non habentibus elementa illius progressus: Sed quia instatur cum descriptione fluuiorum inde egredientium, cum illi per terram hanc habitabilem fluere uideantur, & ortũ habere ex terrestri loco, ideo quid & fluuij ipsi significẽt, uideamus.

Quid Gion, Physon, Tigris, & Euphrates ex ipso paradiso fluentes. Cap. XXII.

mysticum.

AB illo fonte paradisi emanare aqua dicitur, uel fluuius, qui statim partitur in quatuor capita: Quæ si secũdum [illegible] sensum intelligere uoluerimus, recordabimur, quòd à diuino illo fonte uitæ decurrit aqua, essentia uidelicet & esse omnium rerum, quod prima diuisione diuiditur in quatuor elemẽta tanquã in præcipua, & primaria principia materialia rerum: Qui fluuius essentiæ egrediebatur de uoluptate, id est de deitate fœlicißima ad irrigandã, & perfundẽdam uniuersam terrã, id est materiã: quæ primo producta terra appellata est. Et bene primo decursu diuidi dicitur in quatuor capita, in quatuor uidelicet elemẽta, cũ quibus & nomina fluuiorũ cõueniũt: Nomen enim unius est פישון Physon, quod oris reuolutionẽ aliqui interpretantur: Sed melius os, & dentatio à שן sen, quod est dens diceretur: ne à שנה .i. sana permutauit, tractũ putemus. Hinc etiã terrã indicat, de qua dicitur,

ꝙ circuit omnẽ terram hauilat, quod parturiẽs interpretantur, quia terra hauilat, id est fœcũda & frugifera circũdatur à litore arido, undè illis uerbis utraq; terra exprimitur, arida, & frugifera. Et bene terra primo per aridã exprimitur, cum in Genesi dictũ sit: Et uocauit Deus aridam terram: Quæ sic arida permaneret, nisi irrigaretur à fluuio illo egrediente de paradiso uoluptatis ad irrigandam (ut in textu habetur) uniuersam terram. Accepta igitur à Deo fœcunditate pro captu suo producit nõ tantum herbas, & plantas (ut omnibus patet) sed etiã metalla, & lapides prætiosos. Ideo sequitur: Et ibi aurũ, & aurum terræ illius bonũ, & ibi nascitur הברולח ואבן השהם Bedolach aliqui Bdelium, alij crystallum, uel talcum interpretantur: Et Auen asoham lapidem onychinum. Nec sine causa hæc tria nasci dicuntur in terra, ut uidelicet paucis uerbis indicetur, quid boni & mali habeamus ab ipsa terra. Habemus enim aurũ, & cætera metalla, quæ omnia thesauros defectibiles, & contemnendos significant, concessos tamẽ ad nostros usus, dum in hac feculenta terra peregrinamur: & ut ꝑ ipsos acquiramus cœlestes. Bdelius uerò, id est crystallus, uel talcus nullo sunt calore resolubiles, ut clara experientia comprobauimus. Et onychinus lapis præstigiosus dicitur, intus circa centrum coloris terrei, in circunferentia uero cœlestis: Quæ duo biuium denotant mortalium pergentium, aut habitantium super terra. Sunt enim qui adeo terrena sapiunt: ut induretur mens, & anima eorum aquea, ueluti crystallus, uel talcus, in quæ nullus ignis præualere potest. Aqueam dixi animã, cum non ab re in scriptura dicatur: Producant aquæ omnẽ animã uiuentem. Sed potissimè rationalis est aquea, ut sit capax aquæ sapientiæ salutaris. Sed aliquando adeo induratur malitia, & peccato, ut nullo calore naturali sit resolubilis. Sed ne mortales sic indurati desperent per prophetã dicitur: Mittit crystallum suam sicut buccellas ante faciẽ frigoris eius, quis sustinebit? Emittet uerbum suum, & liquefaciet ea, flabit spiritus eius, & fluẽt aquæ. Alij uero lapides onychini efficiuntur, qui & si terrei sunt in cẽtrali natura, mẽte tamen & affectu cœlum contemplantur, & in cœlum tendunt. Quantum autem ad etymologiam fluuij attinet, diximus, quòd os dentatum significat: quia dum in terra sumus dentibus, id est certis uiribus animæ premendus, conterendus, & ruminãdus est omnis cibus: quem ore pro anima capimus: Quod nisi quis fecerit immundus habetur in lege: Secundus fluuius גיחון Gion dicitur, & pectus significat, quod pedum officium præstare serpenti iussum fuit: Cuius simulachrum tenet aqua fluens sine pedibus, & manibus super alueum terreum, quasi pectore super terram: & aqua maris super littora quasi eodem modo reptat. Hic autem fluuius circuit omnem terram כוש cus, quod Aethiopiam interpretantur, & etiam coopertum: Nã כוש cus à כשה cassah uenit, quod est cooperuit: Circuit nanq; aqua omnem terrã cooperiens & inuoluens eam in circuitu, dempta hac parua portione, quam habitamus. Et nomẽ tertij fluuij חרקל hidechel, quod à nostris interꝑtatũ est tigris: Sed uenit ab חרר

Genesi

Dauid

badad,quod significat acuit,& קל chal,quod leue interpretatur, ut significatũ eius sit acutum,& leue:Et denotat aërem,uel spiritum aëreum, qui leuis est,& penetratiuus magis quàm ignis:quia facilius poteſt excludi ignis ne alicubi intret quàm aër.Et hic præuenit Aſſur, id eſt diuitem , qui uento & aëre inflatur.Vel uadit contra Aſſur,id eſt contra ſpeculantem per ſe: Aſſur enim utrũque ſignificat & diuitem & ſpeculãtem:Qui enim uult per ſeipſum diuina ſpeculari, remanet uento plenus.Et tandem ſpiritus ille aëreus adeo acuet corpus per dotem iam effectum leue,ut penetrare poſsit cœlos, & quodcunq; ipſi obiicictur melius quàm aër hic craſſus. Ad quartum fluuium ueniens Moſes ait: Quartus fluuius הוא פרת *hu, id eſt ipſe perat, pro quo nos habemus,ipſe eſt Euphrates: Euphrates enim multiplicans,uel fructificans,aut frugifer interpretatur,ſicut & perat fructificare ſignificat: Vndè calorem & uim igneam deuorat,quæ omnibus fœcunditatem præſtat,ſicuti experientia comprobamus: Nã adueniente calore incipiunt germinare omnia,& ipſo ferueſcẽte maturare: & eodem recedente ſpoliatur terra,& arbores dimittunt fructus & folia:Sol enim,qui pater uitæ dicitur, mediante calore rebus inferioribus uitam præſtat, & conuenit cum Deo,qui ignis exiſtens dat omnibus fœcunditatem, & fructũ: Qui Deus non ſolum uim igneam,ſed omnium elementorum continens,tanquam uerus fons exiſtit,à quo omnis uirtus elemẽtaris emanat.Et hoc innuitur(ut ſecretiores Theologi aſſerunt)per quatuor literas ſui magni nominis: Per primã enim multis de cauſis,quas ſubticeo,ignis indicatur: Per ſecundam,quæ eſt nota aſpirationis, aër: Per tertiã aqua, & p quartã terra, & terreſtria omnia, cũ qbus unitur uirtus illa diuina ignea. Et hoc innuitur in figura illius literæ in qua* י *quod eſt prima litera igneam uirtutem diuinam(ut diximus) indicãs locatur in uentre illius literæ,quæ* ר *res dicitur,& ducenta importat, binarium uidelicet per centenariũ deductum,qui numerus rerum materialium eſt. Sed hæc tanquam extranea Latinis noſtris, & non initiatis in huiuſmodi dimittemus. Fons igitur & mare ſuperexcelſum,à quo iſta quatuor flumina fluunt,eſt magnum nomen Dei quadriliterum(ut Hebræi dicunt) uel uirtus importata per illud nomen,quod Pythagorei tetractim dicunt: & indicat illud diuinum eſſe fœcũdum omnium rerum,& à quo omnia:Quod Orpheus, & Homerus Oceanũ uocant diuinarum, & humanarum rerum originem primo ſemper exiſtentem, ſecundo in Deorum generatione emanantem,tertio irrigantem terrena, quarto ſtillantem in omnem fluidam materiam:Cuius iterum emanatio per formã quidem in angelis,per participationem ueram, & imaginem in animabus rationabilibus,per imaginariam in rationis expertibus, per umbram in corporum figuris reperitur: Quæ emanatio quadriuia innuitur etiam per animalia quadrigena uiſa ab Ezechiele,quorum Leo igneus eſt:Aquila aërea: Homo in anima potiſſimè,& in ſemine aqueus,ut alibi declarauimus:Vitulus uero terreus,& terræ cultui ſemper addictus: Quæ elementa compoſita ſimul unicam oſtendunt fa-*

Hebræi
Pythag.
Orpheus
Homer.
Ezechi.

ciem, & uirtutem, ideo dicitur: Quatuor facies uni, & quatuor pennæ uni: De *quo satis superius diximus*. Et *quia ~~aliquid ueritatis~~* in *litera continetur circa* historica *descriptionem illorum fluuiorum, etiam de ipsis undè oriantur; & qua fluant dicendum est, prout à diligentissimis* Geographis *accepimus. Physon (ut nõnulli asserunt, quibus assentit* Hieronymus) Ganges *est* Indiæ *fluuius, inter fluuios afferentes aurum præcipuus.* Hi *enim auriferi connumerantur,* Tagus *in* Hispania, Eridanus *in* Italia, Hebrus *in* Thracia, Pactolus *in* Asia, Ganges *in* India: *cuius ortus est ex* Medis *mõtibus,* Artemidoro *authore. Et de hoc dicit textus:* Et *aurum terræ illius est optimum.* Gion *autem qui* Nilus *existimatur, transiẽs per omnẽ terram* Aethiopiæ *& ab ultimis finibus terræ australis fluit ad septẽ trionem mirabili, & uario cursu:* Hic *enim quamuis longo tempore incertis ortus sit fontibus, tamen tẽpore* Neronis *eius origo inuenta traditur in monte inferioris* Mauritaniæ, *nõ longe ab* Oceano, *stagnante ibi lacu, quem* Hilidem *uocant:* Deinde *condit se itinere aliquot dierum, rursusque erumpit alio lacu maiori in* Mauritania Cæsariensi: Iterumque *harenis receptus per deserta uiginti dierum fertur ad proximos* Aethiopas: Deinde *prosilit in fontem, qui niger dicitur:* Inde Aphricam *ab* Aethiopia *disterminans medios secat* Aethiopas *cognomine* Astaplus, *quod gentium illarum lingua significat aquam è tenebris fluentem.* Et *hic plurimas insulas facit, quarum clarissima est* Meroë, *à ciuitate* Meroë *à* Cambise *condita, & à matris nomine uocitata:* Et *tandẽ ad mare* Aegyptium *deueniens per multa ostia ipsam* Aegyptum *insulam in formam* Δ *delta* Græcæ *literæ facit.* Hic *igitur in* Aphrica *oritur per mare* Arabicum *disterminata ab* Asia, *in qua alij fluuij trahunt originem:* Tigris *enim qui uadit contra* Assyrios, *in regione* Armeniæ *minoris fonte cõspicuo oritur in planitiæ, ubi tardior fluit, hoc usque ad* Medorum *fines* Diglito *appellato: tum incipit uocari* Tigris, *quòd ueluti sagitta uolare uideatur:* Medi *enim tigrim sagittam appellãt:* Et *influit in lacum* Arethissam: *indéque transuectus occurrente* Tauro *mõte in specu mergitur, subterque lapsus ab altero latere eius erumpit: quem locum* Zeroandam *nominant.* Alterum *deinde transit lacum, qui* Thesbitis *dicitur,* Rursusque *in cuniculos mergitur, & post uigintiquinque millia passuum circa* Nympheum *redditur tam uicinum* Arsaniæ, *ut confluant, non tamen misceantur:* Leuior *enim* Arsanias *innatat:* Quatuor *fere milliũ spatio mox diuisus in* Euphratem *mergitur.* Et *tandem uasto alueo perfusus in mare* Persicum *decem ostiis infertur.* Euphrates *uerò in mõte* Pariedro *maioris* Armeniæ *oriri dicitur, eadem plaga percurrens* Armeniam *maiorẽ à* Cappadocia *distinguit; & in sinũ* Arabicum *uel* Persicũ *(quod mare rubrum dicitur) fluit.* Hinc *nulla coniectura restat, quomodo ista quatuor flumina eandem habeant originẽ, cum ex distantissimis locis oriri uideantur.* Nec *tamen desunt, qui asserant eorum omniũ unicum esse ortum primarium, sed per meatus subterraneos illa currere ad diuersa loca, à quibus uidentur cursum suum exordiri.* Sed *prudentioribus non uidẽ-*

Geogra. · Artemi. · Nero

tur consentanea, cum ea sint interposita terrarum & marium spatia, ut ortus illorum fluuiorum conuenire non possint, nisi diceretur, quòd mare, à quo omnia flumina oriuntur, sit fons etiam illorum quatuor nominatorum fluminũ. Sed tũc non erit locus aliquis particularis, qui hortus, aut paradisus delitiarum dicatur à nobis inaccessibilis. Vndè typica uidetur omnino illa descriptio fluuiorum, per quos intelliguntur quatuor elementa, & principia totius esse producti: & indicatur illa quadruplex uirtus nominis quadriliteri, aut quadruplex effluxus præcipuus archetypi: Quæ omnia describũtur p illa quatuor flumina: eo quòd ipsorum habeant simulachrum, sicuti per arbores, fontes, hortum, & huiusmodi altiora describuntur sacramenta.

mare esse fontes originem

Quid Iordanis, & Ieor fluuius Ægypti. Cap. XXIII.

POst illa quatuor elementaria flumina, ex quibus omnia constant, duo alij fluuij in scriptura celebrantur, alter in terra promissionis sancta, qui Iordanis dicitur, & alter in reproba terra Ægypti nominatus Ieor: Qui magno mysterio faustos, & infaustos effluxus à supramundano tribunali significant: Cuius rei signũ est, quia omnia in Iordane perpetrata bona fuerunt, atque benefica: & quæ in Ieor perpetrata sunt, econuerso infausta & malefica fuere. In Iordane enim positi fuere lapides memoriales transitus filiorum Israël uenientium de Aegypto, & de Moabitis: In eo sanatus fuit Naamã Syrus iubente Eliseo: In eo baptizatus fuit Christus, & Ioannes, qui Christi baptismum præueniens, & ipse in eo baptizauerat. Ideo hinc, & aliis de causis à prophetis, maximè à Psalmographo est plerisque in locis decantatus. In Ieor autem multa commemorantur mala perpetrata in diuersorum perniciem: Ibi enim uidebantur submergi infantes Hebræorum. Postea aquæ illæ, iubente Deo, per Mosem conuersæ sunt in sanguinem adeo fœtentem, ut morerẽtur pisces, & affligerentur Aegyptij uolentes eas bibere, & diffunderetur cruor ille putridus in totam regionem. Ebulliuit quoque ranas, quæ operuerũt terram illam Memphiticam, & tandem mortuæ in immẽsos aggeres collectæ totum circuncirca aërem infecerunt. Est igitur aqua Iordanis benefica, illa uero Ieor ex aduerso nocua, & perniciosa. Sed ueniamus ad nomina, quæ rebus consona esse debent. Scribitur enim Iordanis suo proprio idiomate Hebræo ירדן ierden quod uersum facit נדרי nederi, id est uotum meum, spontanea uidelicet oblatio, quam unusquisque facit de seipso uolẽs perfectè seruire Deo: Qua oblatione facta omnia faustè, & fœliciter succedunt. Alter autem fluuius qui prius in scriptura dicebatur יארה iorah postea dictus fuit היאר haior præposterata litera. ה magno mysterio nunc subticendo. Sed in præsenti ne omnimodo silentio prætereamus significationem dictionis permutatæ tantummodo adducemus יאר Ior enim lucem significat cui dictioni præposita ה secũdũ proprietatem grammaticæ Hebrææ habet uim interrogandi, ut significatum היאר haior interpretetur, nunquid est lux? Quæ interrogatiua sententia negatiuam

Psalm.

infert, ut sit sensus: Nō est lux, & consequenter nec bonum, nec diuinum aliquod ibi est, sed remanet nominatū perniciosum illis apud quos fluit. Qui tamen fluuij emanant uterque à supernis tribunalibus, Iordanis à tribunali misericordiæ, & Haior à tribunali iustitiæ, ut in illo lauentur oues in dextera collocandæ, in isto autem submergantur hædi damnandi & puniendi.

Quid uinum, lac, butyrum, & mel. Cap. XXIIII.

HEc uacant à mysterio uinum, lac, butyrum, & mel, toties in sacra scriptura celebrata. Et ut expeditis manibus ueniamus ad interpretamenta horum uerborum, quæ sicut & cætera metaphoricè in sacris eloquiis habentur, uinum sapientiam rerum inferiorum significat, lac & butyrum rerum supernarum, & mel gustus & suauitas est, quæ habetur ex ipsis delibatis. Vino nanque & sapientia rerum inferiorum refertus fuit Salomon super omnes, qui ante, & post ipsum fuerunt, prout postulauerat à Deo offerēte, & promittente sese daturum quodcunque peteret: Ait enim, Da seruo tuo cor docile, ut populum tuum iudicare possit, & discernere inter bonum & malum: Quis enim iudicare poterit populum tuum hunc multum? Cui Dominus: Quia postulasti sapientiam ad discernendum iudicium, ecce feci tibi secundum sermones tuos, & dedi tibi cor sapiens, & intelligens in tantum, ut nullus ante te similis tui fuerit, nec post te surrecturus sit. Nihilominus cū esset plenus illa sapientia, adhuc aliam quærere uidetur dolēs, quòd non posset eā adipisci, ut in concionatorio suo, quod Græcè Ecclesiastes, Hebraicè uerò coëler dicitur, inquit: Et apposui cor meum, ut inuenirem sapientiam. Et iterum: Cogitaui in corde meo abstrahere à uino carnem meam, ut animum meum trāsferrem ad sapientiam. A quo enim uino abstrahit carnem suam, nisi à sapientia terrenorum, quæ non bene conueniunt cum supernis, sicut nec utrorumque sapientia? Hæc enim rerum inferiorum per uinum signatur, de uite terrena, id est de humanis ingeniis nascens, quamuis aliquando à Deo elargiatur, sicut nuper de Salomone diximus: Illa autem diuinorum propinatur ab illis uberibus excelsis, de quibus in Canticis dicitur: Meliora sunt ubera tua uino. Et hæc docet ueram discretionem boni & mali, ut in Isaia de Christo dicitur: Butyrum & mel comedet, ut sciat reprobare malum & eligere bonum. Nec enim in butyro uaccino sciet quispiam discretionē facere inter bonum & malū, sed in sapientia illa meliori, quæ de sursum est figurata per meliorem partem lactis, ex qua butyrū conficitur. Et quia ad hanc sapientiam comparandam exquiritur sequestratio melioris hominis ab animali, & excessus quidam mentis, qui mors osculi à secretioribus Theologis dicitur, ideo ad ipsam aspirans præmittit: Osculetur me osculo oris sui. Cur autem hæc melior, & diuina sapientia lacti comparetur, illa uero inferior uino, explicandum censeo. Vinum enim à planta deducitur, sed lac ab animali quod melius est: Illud itē inebriat: lac uero minimè, quamuis utrūque nutriat: Vinum quoque cōseruatum, & expositum non facilè permutatur,

Ecclesia.

Isaias

Theolo.

aut corrumpitur: Sed lac quàm diu extra ubera existit, tāto deterius efficitur, & facillimè corruptionem suscipit, sicut & sapientia rerum diuinarum & arcanorum Dei quanto magis propalatur, tanto maius patitur detrimentum, uelu ti sanguis extra uenas: Ideo communicanda tantummodo inter perfectos, aut in pectore conseruanda iuxta propheticum illud: Abscondi in corde meo eloquia tua, ut non peccem tibi. Si autem prematur lac in butyrum diu conseruatur, sed decoctum diutius. Sic & diuina sapientia pressa, & bene confecta in mente poßidentis, atque decocta igne amoris diu conseruatur, etiam in condimē tum aliorum ciborum, eorum uidelicet quæ à ueris doctoribus dantur monumē ta. Sed quia utraque sapientia bona est, dummodo illa uinaria in Deū dirigatur, & non peruertatur in muliebri corde, ut in Salomone permißū fuit ne quis
Isaias *in illa confideret: Et quod utrāq; donetur à Deo testatur Isaias, qui ipsius Dei nomine inquit: Omnes sitientes uenite ad aquas, sapientiæ uidelicet salutaris, & qui non habetis argentum properate, & emite absque ulla commutatione uinū, & lac: quia uidelicet donantur Dei munificentia absque ulla retributione conuenienti: Quod uinum & lac quamuis utrumque bonum sit, tamen mixta corrū puntur & putrescunt: Sic & sapientia inferior & suprema. Ideo qui uult sapere in diuinis, ut denudetur à sapiētia inferiori necesse est, dicēte Deo in Pau*
Paulus Isaias *lo & propheta, cum de sapientia superiori destinanda ageret: Perdam sapientiam sapientum. Pari modo quando quis nimis immergitur in sapientia, & astutia inferiori, denudatur à superiori. Ideo Adam nudus inuentus est, quia uoluit nimis sapere suasu serpentis, qui* ערום *harum dicitur, quod nudum & astutū significat: ut doceamur quod semper nimis astutus denudatur à sapientia diui-*
Salomon *norum. Vndè Salomoni, qui utranque permiscere uoluit iuxta illud, bibi uinum meum cum lacte meo, non bene succeßit: Sed melius euenit Dauid, & fœlicius, qui pascebatur lacte & melle, sicuti & omnibus electis indictum fuit, ut pascerentur in terra fluente lacte & melle, sicut toties in scriptura, repetitum est. Et utinam Salomon non miscuisset uinum & lac, sed cōtentus fuisset butyro & melle cum Meßiach, aut fauo cum melle & lacte, ut de uera sponsa dicitur: Fa*
Canti. *uus distillans labia tua, mel & lac sub lingua tua: Quod omnibus cultoribus illius ueræ terræ promißionis contingit.*

Quid terra fluens lacte, & melle. Cap. XXV.

Postquam explicauimus quid lac, & mel, enodādum restat, quæ sit terra illa fluens. Nec enim opinandum est Deum promisisse terram lacte uaccino, aut ouino, aut melle apum manantem populo electißimo, post tot labores deserti peragrati, post onerosißimā legis obseruantiam, post bella multa in nomine Domini perpetrata. Sed alia terra est (ni fallor) uerò lacte, & melle diuino emanans, quæ in plerisque locis à lege, & prophetis maxima celebritate, & frequētia decantatur. Est enim promissa terra uiuentium, quæ fluit uero lacte, & melle, ad quam suspirabat diuus

citharœdus,qui ait: Credo uidere bona Domini in terra uiuentium: Cuius typũ
gessit illa,ad quam deductus fuit populus Israëliticus post longam deserti pera
grationem: In qua super omnes regiones uiguit spiritus propheticus, & arcano-
rum legis perscrutatio, & sapientia, & gustus rerum diuinarum: adeo quòd
terra illa à Daniele uocetur צבי Zebi,id est gloriosa,ut habet traductio nostra Daniel.
aut inclyta,ut Hieronymus ait,uel terra fortitudinis,ut Symmacho placuit,siue Hieron. Symma.
iucunda, & præcipua super omnes alias non quidem fertilitate rerum corrupti
bilium,quia (teste Deo in Deuteronomio) fertilior est terra Aegypti: Nec latitu Deuter.
dine, aut amœnitate alias excedit,quia paruula & satis rigida. Est igitur præ-
cipua,gloriosa, & inclyta,quia supposita est largissimæ influentiæ prophetiæ,sa
pientiæ, & rerum omnium diuinarum. Ibi enim Patriarchæ educati sunt uoca-
to Abraham de Mesopotamia Syriæ: Illuc pergenti Israëlitico populo data est
lex omni sapientia plenissima,ut habitatores futuri essent loco conuenientes: Il-
lic prophetia pene omnis effusa est: Ibi prophetæ quamplurimi potentes opere,
sermone, & sapientia: Ibi Christus: in quo sunt omnes thesauri sapientiæ, con-
ceptus, natus, & educatus est: Ibique prædicauit, & multos sapientia repleuit:
Nec aliquando ab eo loco discessit,nisi cũ adhuc paruulus abductus fuit in Ae-
gyptum,ut Herodis immanitati cederet. Ibi passus surrexit, & inde ascendit in
cœlum, spiritum sanctum ibidem discipulis suis dedit, qui corda eorum omni sa-
pientia, omníque peritia linguarum compleret, & pasceret eos lacte, & melle
à superexcelsa terra deducto. Illic quoque natus, educatus, & spiritu repletus
est ille, qui dixit: Quã dulcia faucibus meis eloquia tua, super mel ori meo: Ad
quam dulcedinem delibandam alios inuitabat dicens: Gustate, uidete quoniam Dauid
suauis est Dominus. Si autem ad sensum allegoricum, & forsitan magis intentũ
à spiritu sancto conscendere uoluerimus, terra hæc fluens lacte & melle est ca-
ro, & corpus Christi, à quo fluxit & aqua in lauacrum peccatorum, & lac
& mel in uerum cibum uitæ & spiritus: imò exhibitum est ipsum corpus nobis
in panem, & sanguis in uinum. Lac autem ab ipso propinatum nunc datur inci-
pientibus, iuxta illud apostoli: Vobis autẽ quasi infantibus lac præbemus, Nũc
autem datur perfectis, ut de apostolis & primariis fundatoribus ecclesiæ sub Paulus
nomine sponsæ in Canticis dicitur: Mel & lac sub lingua tua. Tũc enim fuit mel
& lac sub lingua sponsæ, id est apostolorum, quorum cœtum Christus accepit Cantic.
in sponsam, ut per eos cæteros filios generaret, quando spiritus ille ueritatis eos
perfudit, & pauit, adeo ut per totum mundum diffunderent lac & mel ab illo
susceptum, id est doctrinam, & gustum rerum diuinarum. Et uerè lac cibus est
perfectorum, & eorum, qui sunt paruuli, astutia uidelicet & malitia, ut ait
ille præcipuus distributor lactis & mellis: Abscõdisti hæc à sapiẽtibus, & pru- CHRI
dentibus, & reuelasti ea paruulis. Est itaque cibus hic perfectorum, qui iuxta STVS.
regis ed:ctũ efficiuntur sicut paruuli, ut intrare possint ad penetralia regni cœ-
lorum, ubi pascantur uero lacte propinato ab illis uberibus, de quibus dicitur in

Canticis: Ibi dabo tibi ubera mea. Et iterum: Dilectus meus mihi, & ego illi, inter ubera mea commorabitur. Quod lac ſemper conſequitur mel, quia ad ſapientiam, & cognitionem diuinorum accedit guſtus, & delectatio.

Quid oleum. Cap. XXVI.

Oleum quoque in ſacris eloquiis celebratiſſimum eſt, & ad multa

Dauid Ioël. neceſſarium, ad reges uidelicet, ſacerdotes, & prophetas ungendos, & linienda ea, quæ offerebantur munera cerealia ad lumi-

CHRISTVS. naria confouenda, & ſanandas infirmitates. Nec reor ſacerdotes, reges, & prophetas, atque ſacrificia ſanctificari oliuarum oleo, ſed meliori uirtute, cuius oleum illud materiale ſacramentum erat. Oleum itaque melius, & uerum diuina quædam eſt uirtus, imò ipſa diuinitas effigiata per oleũ, quo

Canti. utimur. Et de iſto meliori dicitur in Canticis: Oleum effuſum nomen tuum, id eſt diuinitas, & uirtus ipſius diuinitatis indicata per oleũ: Qua uirtute præcipuè referti eſſe debent reges, prophetæ, & ſacerdotes: Reges, quia uicem, & imaginem Dei peculiarem gerunt in terris: prophetæ, quia miracula perpetrant, & futura prænuntiant, quod proprium Dei eſt, dicente Iſaia: Annuntiate nobis, quæ uentura ſunt, & dicemus, ꝙ dij eſtis uos: Sacerdotes, quia funguntur Dei officio diiudicando animas, & remittendo peccata, & quia mediatores exiſtunt inter Deum & homines: Mediũ autem (ut triuiale eſt in ſcholis) de utroq; extremo participare debet. Et quia IESVS fuit Rex regum, ſummus propheta, & pontifex maximus, ideo refertus eſſe debuit diuinitate ſuper omnes, ut Pſalmographus canit: Vnxit te Deus, Deus tuus oleo letitiæ præ participibus tuis, Bene quippe dicitur oleum letitiæ, quia nullum eſt uerum gaudium, niſi ubi Deus reſidet: Cui ſeruiens ſemper lætus eſſe debet. Hinc Chriſtus ait: Cum ieiunatis, id eſt Deo per ieiunium uacatis, nolite fieri ſicut hypocritæ triſtes: Sed

CHRISTVS. potius id temporis unge caput tuum, ut lætus ſis uidelicet, iuxta illud propheti-

Dauid cum: Vt exhilaret faciem in oleo. Et hic eſt hilaris dator, quẽ diligit Deus. Nec adducatur illud euangelicum: Beati, qui lugent, quia luctus ille ad animalem hominem ſpectat, qui aſſumi debet, ut ſubſequatur conſolatio, ideo ſtatim ſubinfertur: Quoniam ipſi conſolabuntur. Sicut igitur per aquam baptiſmi indicatur aqua illa ſupramundana, ita per oleum & chriſma denotatur oleum, chriſma,

Ioan. & unctio illa diuinitatis, de qua inquit Ioãnes: Vnctionem habetis à ſancto, &

Paulus noſtis omnia. Et Paulus: Qui unxit nos Deus, & qui ſignauit nos, & dedit

Petrus. pignus ſpiritus in cordibus noſtris: A quo etiam Chriſtus homo unctus eſt, dicente Petro in Actibus apoſtolicis: Vnxit eum Deus ſpiritu ſancto, & uirtute.

Quid Palma, cedrus, lignum ſetim & hyſſopus, atq; ſalix. Cap. XXVII.

Inter plantas autẽ celebrãtur nimis palma, cedrus, & hyſſopus, illæ tanquam omnium arborum, & hæc tanquam omnium plantarum minorum excellentiſſima: palma enim adeo celebris eſt, ut in duobus animalis ſimulachrum teneat. Alterum eſt, quia nõ fru

ctificat sine coitu, sed grauidatur eius rami gemmis masculeis, quasi semine quodã. Alterũ quia in superiori parte habet quasi cerebrũ, quod Hebræi הלולב Hebræi
halulab, Arabes uerò chedar, uel gemar uocant: Quo destructo moritur ar- Arabes
bor, sicut destructo cerebro animalis moritur ipsum animal: quod quidem huic soli inter plantas contingit: & adeo celebris est, ut in solennitate septimi mensis iussæ fuerint offerri spatulæ eius, quas Hebræi propriè כפות caphot, id est pal mas dicunt simul cum salicibus torrẽtis, & ramis arboris עבות habot, quod nos Hebræi.
habemus traductum densarum frondium: sed Hieronymus frondosas, & alij il Hieron.
lud habot myrtum interpretari uolunt. Et hæc omnia simul cum fructibus arboris pulcherrimæ, quæ est citrus, uel citria semper uirens, & omnibus horis pomifera, ut est communis sententia Hebræorũ, qui usque in hodiernum diem solẽni Hebræi.
tatem illam celebrant fructu eius, quem citrinum Galenus uocat cum frondibus supra ad ductis: Quos Hebræos æmulati Lacedæmonij Deos suos coronare so- Lacedæ
lebant illis fructibus, quos oximala persica nuncupant, ut Aristophanes author Aristop.
est. Nec uacat à mysterio quòd solennitas illa celebratur hoc fructu, qui contra uenenum ualet positum in uino, quod bibitur, ut Dioscorides scribit. Neque etiã Diosco.
sine mysterio sunt aliæ arbores, quæ in eadem solennitate lætum diem reddebant. Palma enim (ut diximus) satis expressum animalis simulachrum tenet in coitu, & cerebro, & etiam in eo, quòd comam in cacumine habeat circum extensam, & ramos in digitorum modum protensos, & fructus quasi in digitorum figuram formatos, undè dactyli, id est digiti uocantur. Pulpa quoque ipsorum fructuũ caro nuncupatur, ualde quidem medicinalis & summæ nutritionis, aut ex ui quadam quasi animali, aut ex natura phœbæa: Et tanti nutrimenti est, ut Anachoritæ quidam illa tantummodo cibo contenti fuerint, sicut usque in hodiernum diem multi in Aphrica alios cibos non habent in usu: Estque multigenus fructus, & uarius super omnes alios. Gloriosa insup est arbor, & expressum habet uictoriæ symbolum, quia rami eius nunquam flectuntur, sed onu- Aristote.
sti contra pondus surgũt, ut Aristoteles, & Plutarchus scribunt, & nos expe- Plutarc.
rientia didicimus: Hæc igitur gloriæ typus, simulachrum, & signum est, sicuti à sede gloriæ nim suam habet, ut notum est his, qui in huiusmodi initiati sunt. Cedrus autem (ut satis conueniunt ij, qui de plantis pertractant, Theophrastus, Theop.
Dioscorides, & Plinius) ea est, quæ tya uocatur resinam præbens electissimã, Discori.
quæ cedria dicitur, & cedrium, dentium doloribus utilissima in cauernas ad- Plinius
dita eos frangit, & dolores sedat: Expirantibus quoque uitam aufert, quia uires assumit adiuncto calore uitali, sed defuncta corpora incorrupta conseruat uitiosos humores exterens, & absumẽs. Multa quoq; de cedro prosequũtur ij, qui de plantis scripserunt, quòd ictibus cerastæ imposita cum sale remedio est: Elephantias curat, & ad pulmonis ulcera prodest cyathũ eius sorbere: Aduersus uermes, & tineas in clysterium iniecta præsidium est, & contra quadrupedum scabiem, canum, & boum: & quòd ardet uelut facula. Oleum quoque,

quod ex ea fit, multum celebratur indicans forsitan ueri olei fontem, misericordiæ uidelicet & pietatis diuinæ locum, cui illa arbor respondet: Sed an hæc sit
Hebræi arbor, ex qua arca fœderis fabricata fuit, an fuerit larix, ut Hebræi multi as-
Plinius serunt, siue cedrus ex alio genere, ex qua (ut Plinius, & alij narrant) fiebant mensæ nobilium pretiosæ, incertum habemus. Sed in hoc conueniunt omnes Hebreorum sapientes, quòd lignũ setim, & cedrus quam ipsi suo idiomate ארזים ארז erez arezim uocant, idem penitus sint, arbor quippe à diuo cytharœdo
Dauid celeberrimè decantata, quòd uidelicet sit arbor Adonai, ab eo plantata in libano, id est in uera sylua supramundana, & horto delitiarum, aut in candida illa mente diuina eminentissima: Vtrumque enim libanus significat, saltum uidelicet & candidum uel album. Sacramentaria igitur est hæc arbor simul & palma, & myrtus, quibus iussu Dei dies festi septimi mensis celebrabantur: Cedri enim eminentiores sanctos, & Dei primarios duces ab ipso plantatos significãt: Palmæ uerò uictorias, quas in Dei militia reportant: Myrtus autem in multiplici infirmitate conferens, multigenam gratiam sanitatum, quam Deus uincentibus confert. Et ij legitimè Dei festa celebrant, qui plantati sunt à Patre: uincunt enim & triumphum reportant cum filio, atque benefici sunt indigentiis aliorũ succurrentes cum septiformi spiritu: uel (Hebræorum theologiam sequendo) ij uera Dei festa celebrãt, qui pulchræ arbores sunt à tipheret & gloria Dei decoratæ, roborataeq; à uero robore cœlesti, quod gebura dicũt, & linitæ oleo pietatis, & diuinæ benignitatis in propriã, & aliorũ sanitatem atq; salutẽ. His autem adduntur salices torrentis, non quia (ut reor) ad hos pertineant infructuosæ arbores, in quibus suspensa dicuntur organa à propheta, ne audiantur Dei
Idem cantica, & concentus super indigna flumina Babylonis: Ait enim, In salicibus in medio eius suspendimus organa nostra. Sed quantum ad aliud significatũ conuenire possunt cum arboribus illis sacramentalibus, & festis: ubi enim nos habemus & salices torrentis, in Hebræo dicitur וערבי נחל uehirbe nachal: quod significare potest, & iucunditates hæreditatis: Nam ערב harab salix, & iucũdum uel amœnum interpretatur. נחל nachal autem torrentem, & hæreditatem significat, ut uterque sensus esse posit, salices uidelicet torrentis, & iucunditates hæreditatis supernæ, scilicet, & cœlestis, quarum delibatio fit à ritè cele-
Dauid brantibus ueras solennitates: Ideo pro sic celebrãtibus pecãtat propheta: Exultate Deo adiutori nostro, iubilate Deo Iahacob: sumite psalmũ, & date tympanum, psalterium iucundum cum cithara: Buccinate in neomenia tuba in insigni die solennitatis uestræ. Si autem in alio sensu intelligantur salices torrentis significati per illud hirbe nachal, per hos indicantur corpora nostra, quæ infructuosa sunt, imò & nosmetipsi infœcundi sumus, nisi irrigati ab aquis superioribus, & plantati simus secus decursus aquarum, ut possimus fructum dare in tempore suo: Ideo non ab re salices istæ dicuntur torrentis, quæ secernũtur ad celebrandas festiuitates Dei. Nec absque mysterio isti celebrantes, nunc per

ſalices, nunc per arbores frugiferas deſcribuntur: quia unuſquiſque infœcundus eſt ſibiipſi dimiſſus, fœcũdus autẽ irrigatus ab illa ſupramũdana aqua, quæ ait: Sine me nihil poteſtis facere. Celebratur quoq; nimis planta illa, quæ in Hebræo dicitur אזוב *ezob, quod ex uicinitate uocabuli traduxerũt hyſſopũ, ſed pro ueritate libanotis eſt, quã Romani prius, ſed hodie Italici omnes Roſmarinum dicunt: quæ inter plantas quidem nobiliſſima eſt, & magis quàm exiſtimatur excellens, quamuis multitudine, & frequentia uileſcat: Eſt enim ſemper uirens, nulli nocens, & multis infirmitatibus inimica, maximè morbo comitiali, qui dæmoniacum eſt. Radix quoque eius cum melle purgat ulcera, torminibus medetur, & ſerpentum ictibus, ſi cum uino bibatur. Prodeſt etiam in morbum regium in uino cum pipere: Et tanto in maiora mala prævalet, quanto maiori gaudet tutela, & fauore cœleſti, à quo omnis uirtus confouetur: Ideo non ſine cauſa ad aſperſiones faciendas cum ſanguine animalium in lege iubebatur aſſumi, iuxta quod decãtat propheta: Aſperges me domine hyſſopo, & mũdabor. Gradum enim illum apud ſecretiores Theologos diuinitatis indicat, aut menſuram illam, qua nos Deo, & Deus nobiſcum coniungitur: Cuius perfuſione & à peccatis mundamur, expiamur, & perficimur. Hinc in huius rei ſacramentum iuſſæ fuerunt fieri aſperſiones planta illa ſacramentaria.*

[Margin: CHRISTVS. — Dauid]

Quid uitis, & uinea. Cap. XXVIII.

Eſt quoque inter arbores celeberrima uitis à Noë (prout apertè in ſacris eloquiis continetur) primo plantata in terra, à qua ſublata fuit maledictio data per peccatum protoplaſtis, & fratricidæ, cuius ſemen penitus aquarum illuuione deletum fuit: Sed non adhuc bene initiatus Noë in huius uitis, & uini negotio inebriatus pudenda reuelauit, ut irriſui haberetur à filio, qui ligauit ipſius patris uerẽda (ut Beroſus ſcribit, uel abſcidit, ſicut alij tradunt) ne compleret, quod conceperat, dum uitem plantauerat: Quæ omnia in figura & ſub uelaminibus ſcripta ſunt: Per hanc etenim uitem melior uitis intelligitur: quam ſuſcipiens Redemptor noſter, adeo, ut ipſa effectus ſit, ait: Ego ſum uitis uera, & uos palmites. Atque iterum de utraque uite loquens inquit: A modo non bibam de hoc genimine uitis, donec illud nouum bibam uobiſcum in regno Patris mei. Ecce quàm clarè & uitẽ hanc, quæ uinum noſtrum materiale præbet, & illam, quæ cœleſte uinum, & melius producit, exponit. Per hanc nanque illa ſuprema intelligitur uitis, quæ uinum tradit ad cor uniuſcuiuſque lætificandum, iuxta illud prophetæ: Et uinum lætificet cor hominis. Nam abſque illo nulla uera eſt lætitia. Eſt itaque uitis uera Dei iuſtitia, quæ & in diſtribuendo, & in puniendo recta corda lætificat, ſicuti Pſalmographus canit: Lætabitur iuſtus, cum uiderit uindictam. Qui & ſi aliquando ex apparenti iniuſtitia turbatur pacem peccatorum uidens, & iuſtorum immeritam oppreſſionem, omnibus tamen ab æquiſſimò gubernatore æqua lance penſitatis, & recto libratis examine lætantur tãdẽ in his, de quibus

[Margin: Beroſus — CHRISTVS. — Dauid — Idem]

pauloante non bene perceptis triſtabantur. Dicitur *quoque hæc uiti fœcunda,*
Pſalm. *adeo ut fertiles ei plæriſq; in locis comparetur, ſicuti habetur in pſalmo:* Vxor
Eccleſia *tua ſicuti uitis abundans in lateribus domus tuæ.* Et *in Eccleſiaſtico inquit* Sapiē
tia: Ego *quaſi uitis fructificaui ſuauitatē odoris.* Hoc ideo *quia* inde, id *eſt à* ro
bore illo excelſo per uitē denotato acrior uirtus emanat, quæ mediāte Dei *gra*
tia, affert fructus quamplurimos. Et *quod mirum eſt, uitis cuiuis arbori ap-*
plicata fructus producit, ſed diuerſimodè: Debiliores *enim innixa ſalicibus*
quàm fraxino, ulmo, nuci, & huiuſmodi. Non *ſecus diuina illa uitis, & robur*
perfuſum omnibus arboribus rationabilibus, de *quibus alibi diximus, fouet, &*
fructum producit: Sed *meliorem adhærens* Petro, Ioanni, Paulo, *& huiuſmo*
di arboribus robuſtioribus, quàm debilibus & obſcuris. Placidè *quoque hæc*
uitis, quamuis natura acris, adumbrat, dum lignis uel colūnis inhæret. Sic *ro-*
bur illud cœleſte ipſius Dei *gratia, & benignitate permixtum iucundiſsima um*
bracula præbet, ſicuti Chriſtiferæ Virgini *ab angelo dictum fuit:* Et *uirtus al-*
Canti. *tiſsimi obumbrabit tibi.* Et *in* Canticis Salomon : *Sub umbra illius, quem deſide-*
raueram, ſedi, & fructus eius dulcis gutturi meo. Q*uam umbram & eius pa*
ter deſiderabat, dum diceret: Sub *umbra alarum tuarum protege me.* Et *quod*
hic alas uocat, alibi propagines nuncupantur, ut de ipſa typica uinea canens
propheta inquit: Operuit *montes umbra eius, & arbuſta eius cedros* Dei: Ex-
Dauid *tendit palmites eius uſque ad mare, & uſque ad flumen propagines eius.* Ve-
rum differt hæc uitis noſtra ab illa ſuperiori, quia hæc arboribus inhærēdo ful-
citur, illa autem arbores ſuſtentat, & fouet fœcunditatem præſtans, ut ipſa-
CHRISTVS. *met uitis perhibet dicens:* Q*ui manſerit in me, & ego in eo, hic fert fructum*
multum. Et *quia Chriſtus huic uiti iuſtitiæ connexuit pietatem, & miſericor-*
Iahacob *diam, ideo* Iahacob *cum de* Iehuda, *imò de ipſo Chriſto, qui ex illa tribu de-*
ſcendit, ageret in oraculo teſtamentario ait: Ligans *ad uineam pullum ſuum,*
& ad uitem fili mi aſinam ſuam: Aſina *enim, & pullus pietas eſt, & gratia,*
ut alibi declaratum eſt, quæ in Chriſto obuiarunt cum ueritate & iuſtitia, &
in ſimul colligata pararunt ei ſedē in domo Iahacob *in æternū.* Et *quod hîc per*
uitem & aſinum, alibi per uinū & panem innuitur: Q*uæ duo ordinauit pro ſa*
crificio in ea domo, eccleſia uidelicet, nō ſine magno myſterio indicās aſinū ad ui
tem ligatum, & pietatem, atq; miſericordiam ſimul cum iuſtitia & ueritate per
∧ mystice. *eum oſculata, & connexa fuiſſe.* Voluit *itaq;* Noë *plātare, & firmare uitē di-*
uinæ iuſtitiæ, ne ultra eius poſteros puniret, frætus diuina promiſsione, qua di-
DEVS. *ctū eſt:* Statuā *pactū meum uobiſcum, & nequaquā ultra interficietur omnis ca*
ro aquis diluuij, neque erit deinceps diluuium diſsipans omnem terram. Et *quia*
magis præſumpſerat q̃ debuerat, ſperās obtinere, quod nec particularia ſcelera
ultra puniret, inebriatus dicitur & illuſus à חם Chā, *qui calorē ſignificat, diui*
næ uidelicet excādeſcētiæ, ne generaret eos filios, quos ipſe ædere decreuerat,
Doc. he. *neq; præferret genitos ultra id, quod debebat:* Statuerat *enim (ut dicūt docto-*

res Hebræi) in eo loco collocare Canaban nouiſſimum filium ipſius Cham ut non ſentiret ſuper ſe diuinam iuſtitiam, & minus alij fratres, qui eum præcedebant. Hinc non Cham maledixit Noë, ſed Canaban, à quo ſumpta fuit errandi occaſio: Cuius maledictionis ſententia fuit: Canaban ſeruus ſeruorum erit fratribus ſuis: Vt ſic error, quem commiſerat, dum eum nimis præferret, per debitam oppreſſionem emendaretur. Si autem quis uitem debito loco plantet, & de fructu eius bibat aqua ſapientiæ temperato, & compreſſo conuenienti pane, non aſcendunt uapores, nec ad ebrietatem deducit: ſed uires corroborat, & uim tribuit operandi. Hinc ſummus doctor nos ad utrumque cibum capeſcendum adhortatur dicens: Qui manducat meam carnem, & bibit meum ſanguinem, in me manet, & ego in eo: Quam carnẽ antea panẽ uocauerat, & ſanguinem aliþ uinum nuncupauit. Quæ iterum ſumenda iuſſit ſub interminationis pœna, dũ ait: Niſi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius ſanguinem, non habebitis uitam in uobis. Hæc igitur nobis edenda ſunt, ut & uitam habeamus, & bonum opus operari poſſimus. Ad quæ iterum inuitat nos cœleſtis doctor dicens: Ite & uos in uineam meam: uineam utique eccleſiæ ſuæ, quam plantauit hic inferius ad inſtar illius ſupramundanæ uineæ, & curiæ: Vtrobique enim erectum eſt binum tribunal: iuſtitiæ uidelicet, & miſericordiæ per uinum & panem, ſanguinem & carnem, dextrum & ſiniſtrum, & huiuſmodi multa præfigiatum, ut & pro bonis operibus præmia reddantur, & pro malis conueniens infligatur pœna: Hac enim lege unuſquiſque introducitur in uineam domini, ſuſcepturus uidelicet iuxta opera ſua pœnam, uel præmium. Ideo dicitur: quòd Paterfamilias, poſtquam plantauit uineam, ſepe circundedit terminos, aut cuſtodiam poſuit, fodit in ea torcular, quo premeretur uinum iuſtitiæ: & ædificauit turrim: aut horreum, quo reconderetur triticum miſericordiæ, & pietatis: Quorum duorum uſus neceſſarius eſt, ut quamoptimè dixit Auguſtinus: Ad omne rectè factum amor, & timor ducit: Amor utiq; benignæ promiſſionis, & rei promiſſæ, atque timor iuſtitiæ punientis: Quæ tanquam duo calcaria impellunt ad omne opus bonum, aut tanquam panis & uinum mentem reficiunt operantis. Si autem hæc duo inordinata fuerint, & diligatur, & timeatur, quod nõ debet, efficiuntur calcaria impellentia ad omne malum, & cibus atque potus letalis. Hinc Auguſtinus aduerſam priori ſubinfert ſententiam dicens: Ad omne peccatum amor, & timor ducit: Sicuti enim amor, & timor Dei ad omne bonũ trahit, ſic amor & timor mundi ad omne malum impellit. Quod à ſaluatore diſcere poſſumus, qui ſicut uitam & præmium promittit iis, qui paſcũtur pane & uino, uel carne & ſanguine illa duo ſignificãtibus, amorem uidelicet & timorẽ, ſic cõminatur Apoſtolus eis, qui huiuſmodi abutuntur diligentes & timentes, quæ non debent, dũ ait: Qui manducat & bibit indigne, iudicium ſibi manducat & bibit non diiudicans corpus Domini: in quo utrũq; ſuſceperat, iuſtitiam, dum ipſum corpus pœnis expoſuit, pietatem & miſericordiam, dum per idem uulne-

CHRISTVS.
Idem
Auguſt.
Idem
Paulus

ratum gratiam & ueniam nobis obtinuit: Sic & corpus mysticum per hæc duo conducens ad opus reddere statuit tandem unicuique secundum opera sua. Et ne pro Dei timore & amore mundum timeat, & diligat homo, eum ab ipso mũdo omni diligentia diuellere studuit. Et hoc est quod sub typo uineæ canit propheta: Vineã transtulisti de Aegypto, eiecisti gentes, & plantasti eam. De tenebris enim & angustiis huius mundi traduxit nos in admirabile lumen suum, à quo eiecti fuerant illi, qui angeli lucis nũcupabantur, nunc autem tenebrarum:

David Vel literæ ueritatem sequendo, in qua habetur uitis [illegible], hæc uitis Aegypti est humanum genus peccato obnoxium, & conclusum in tenebris & angustia huius mundi per Aegyptum figuratis: quam quassauit, aut quassare, uel conculcare permisit תסיע tasiah enim uerbum est præsens tertij modi, aut coniugationis, & significat transtulisti (ut habemus in traductione nostra) quassare, aut conculcare permittis, uel facis: Nã ab aduersario & satellitibus suis multum pessundatur ipsum humanum genus. Et quia deprauata una gene-

Iob ratione, uel gente Deus erigit, & collocat aliam pro ea, iuxta illud Iob: Deus conteret multos, & stare faciet alios pro eis, ideo sequitur: Eiecisti gentes, id est bestiales, & plantasti eam, sicuti tempore diluuij factum est, replantato uidelicet humano genere: Quod in præsenti denotatur per uitem, quam alibi diximus significare diuinam iustitiam. Nec ab re, quia Opifex summus produxit, & disposuit totam mũdi fabricã, & ipsum humanũ genus iustitia illa distributiua, & regulante. Hinc Elohim, id est Deus in eo, quod princeps illius tribunalis, inducitur mũdi fabricator & dispositor. Sequitur: Respexisti ante ipsum, omnia uidelicet præparando, ut omnibus prius ritè dispositis introduceretur tãdem homo, tanquam mundi ipsius antistes in domum iam paratam, & instructam. Plantasti ra-

CHRISTVS. dices eius, iuxta illud Saluatoris: Omnis plantatio, quam non plantauit Pater meus, eradicabitur. Et impleuit terram breui temporis curriculo, ut manifestum est. Et operuit montes, id est eminentiora quæque umbra eius, quam præstitit Dei benignitas, ut omnes alias creaturas transcendere possit. Et rami eius ce-

Ierem. dros Dei, cedros utiq; illos, quos, ut in Ieremia legimus, succẽdit, & in ignẽ præci-

CHRISTVS. pitauit: Nam pro angelis, qui in paradiso erãt, Homines sublimiori sorte plantati sunt. Extendit usq; ad mare palmites eius, palmites quidẽ, quibus dixit: Et uos palmites, qui usq; ad Oceanũ perrexerunt euangelizantes, & fructificantes in uinea Domini. Et usq; ad flumen propagines eius: Mare est primus fons omniũ aquarũ figurans eas aquas, quæ supra cœlos sunt, à quibus fluunt omnes aquæ inferiores, quæ transeũt per firmamẽtũ, uel extẽsum cœlorum, sicut aquæ maris transeuntes per meatus subterraneos fluunt dulces in emolumentũ nostrũ, ut sit sensus, quod uirtus horũ palmitũ extẽsa sit ad omnes aquas, ad mare uidelicet excelsum, à quo hauserũt charismata, & ad aquas fluuiales, quæ per ipsos cæteris

Idem. communicatæ sunt, iuxta illud Saluatoris: Qui credit in me, sicut dicit scriptura, flumina de uentre eius fluent aquæ uiuæ. Præsentiens autem propheta

inuasiones, & strages, quæ ab inimicis fieri debebāt in uinea ista, dixit: Vt *quid destruxisti, id est destruere permisisti maceriam, aut sepem eius, & uindemiāt eam omnes, qui prætergrediuntur uiā, hostes uidelicet diabolici, & mundani?* De *prioribus sequitur dicens:* Exterminauit, *aut* deuastauit eam *aper, uel porcus de sylua, qui diabolum significat:* ~~*cum sit animal dæmoniacum.*~~ *undè diaboli, qui expellebantur à Christo, dixerunt:* Mitte nos *in porcos, tanquam in locum eis conuenientem.* Et *de hostibus mundanis subinfert:* וזיז שדי *uezíz sadai, id est uapor, uel fumus campi, depastus, & demolitus est eam:* Pro *quo nos habemus: & singularis ferus depastus est eam:* V*apor enim & fumus campi omnia mundana lenocinia significat, quæ consumunt, & dissipant humanam uitem, ne crescat* Deo, *& fructificet.* Pro *hac igitur sic demolita reparanda precatur propheta subinferens:* Deus exercituum *conuertere, iam respice de cœlo, & uide, & uisita uineam istam:* Et *perfice eam, quam plantauit dextera tua, & super filium hominis, quem confirmasti, aut corroborasti tibi.* Q*uis autem sit iste filius hominis, omnibus patens est, cui* Pater *omnem uirtutem tradidit purgandi, & perficiendi ipsam uitem, ut in* Ioanne *legimus:* O*mnem pal-* Ioān.
mitem, qui fert fructum, purgabit eum, ut fructum plus afferat: Q*uod, quamuis de* Patre *dictum sit, de filio etiam intelligitur, qui unum & idem est cum* Pa*tre, & qui nunc est uitis uera, nunc agricola, & nunc dominus uitis & uineæ dicitur, habens etiam postetatem coartandi eos, qui ipsam demoliuntur, & habens ius præmiandi & omnes, qui in ipsa operantur.* Hanc *igitur uel pater, uel ipsemet filius locauit agricolis, id est nobisipsis, ut operaremur, & custodiremus eam reddentes debitos fructus tempore suo.* Vitis *igitur arbor est, qui sumus nos: & uinea locus, in quo sunt uites, id est mundus hic, aut locus, in quo plantati sumus distributione diuinæ iustitiæ, quæ est uitis supramundana, qua excolitur, & confouetur hæc uitis inferior, cuius truncus* Christus *est, nos autem rami, uel palmites tantum fructus afferentes, quantum in ipsa uite manentes suscipimus ab ea, undè fructus producamus, dicente ipsa uite:* Sicut palmes non *potest ferre fructum à semetipso, nisi manserit in uite, sic nec uos, nisi manse-* CHRISTVS.
ritis in me.

Quid animalia sanctitatis. Cap. XXIX.

ET *quāuis alibi tetigerimus illa, quæ* Ezechiel *uiderat animalia, nō* Ezechi.
modo quatuor euangelistas in sensu allegorico significare (ut est cōmunis sentētia nostrorum sapientum) sed aliquid in archetypo, ad cuius uisionē subuectus erat propheta, ut satis clarè innuit, dū ait: Et *sup firmamētū, quod erat imminēs capiti eorū, quasi aspectus lapidis sapphyri: super firmamētū enim thronus est illius, qui ait:* Cœlū *mihi sedes est:* Cu- DEVS.
ius aspectus non sine mysterio scribitur similis lapidis sapphyro. Et *iterum ait:* Hæc *uisio similitudo gloriæ* Domini: Tamen *hic declarabimus, ꝙ non solum illa quatuor animalia, quæ ab* Hebræis *dicuntur animalia sanctitatis, sed ꝙ omnia*

V iij

alia habet in archetypo suas imagines, & exemplaria: quæ omnia in sancto armario collocata, sancta dici possunt. **Ioan.** Quando igitur Ioannes perhibet se uidisse ante thronum Dei leones, pardos, equos, boues, dracones, & huiusmodi, nõ quippe loquitur de his, qui nos uehunt equi, aut qui nos mordent serpentes, sed eorum exemplaria, quæ in Deo sunt, aut loca, uel numina opificis (undè hæc inferiora suscipiunt uim) indicat: Vel intelligẽtias innuit, quæ ipsis animalibus præsident, sicut & plantis, lapidibus, & omnibus, quæ hic inferius habent aliquam uim. Nec offendatur aliquis, si dicimus animalia esse in Deo, cum Ioannes dicat: **Idem** Quod factum est in ipso uita erat, uita utique creatrix, pullulatrix, & continuè fluens sustentãdo uidelicet, & conseruando producta, ne in nihilũ defluant. Quæ animalia in sensu anagogico, nulli dubium, sunt ea, quæ explicauimus: In **Hieron.** sensu uerò morali (ut Hieronymus rectè sentit) homo rationem indicat, Aquila portionem illam supremam, qua in diuina & cœlestia semper tenditur, Leo irascibilem, Bos uerò concupiscibilem uim: ex quibus quatuor fontibus omnes operationes humanæ egrediuntur. In sensu autem literali per illa quatuor animalia quatuor reges animalium præcipui intelliguntur: Inter aues enim Aquila cẽsetur regina: Inter feras Leo: Inter armenta & bestias, quas Hebræi dicunt **Hebrei** בהמות behemot, est bos: Inter creaturas autem rationales homo principatũ tenet. Per hæc igitur tanquam per animalium reges cætera omnia innuuntur animalia. In sensu uerò naturali hæc quatuor animalia omniũ rerum primaria elementa intelliguntur, ut nuper enodauimus. Sed ad anagogicum sensum redeundo, quem, citra omne dubiũ, sequitur propheta: Aquila est numẽ quoddam, aut **Hebrei.** effluxus, uel mensura quædam diuinitatis (ut dicunt Hebræi) nobis domestica: **Moses** quæ nos ad intimiora diuinitatis aut superiora deducit: de quo numine Moses in cantico ait: Sicut aquila prouocans filios suos uolando, & super eos uolitans, expandit alas suas, & assumpsit eum, atque portauit in humeris suis, usque uidelicet ad mansionẽ ipsi præparatam. Est iracundus, & excandescens leo iustitia punitiua in sinistris: Mansuetus uerò, & domesticus uitulus, uel bos, per quẽ concupisciua uirtus intelligitur in alia parte, quæ sinistra nobis est, archetypo autem dextera, licet bos armiger ex sinistra censeatur, per ipsum tamen mãsueta animalia indicantur, quæ ex dextera sunt: Vndè agnus, ouis ad dexteram tãdem collocandi dicuntur, & ipse homo, inquantum est animal mansuetum. Sed in eo, quòd principatum tenet, in meditulio est, & in domo Iahacob, in qua Christus regnare dicitur: Quæ cuncta iuncta sunt facie, & uirtute, ut dicat propheta: Quatuor facies uni, & quatuor pennæ uni: quia uidelicet unus est Deus omnia, quamuis diuersissima meliori nota, & uirtute cõtinens. Ad hæc igitur quatuor omnia alia referuntur animalia: quia omnia emanant uel à dextro, uel à sinistro, aut ab inferiori, siue à supremo numine archetypi: Cui respondent intelligentiæ, & planetæ, cum quibus autem hæc animalia, & aliarum rerũ genera conueniant, suprà aliqualiter explicauimus. Nunc uerò de quibusdam

particularibus animãtibus expreſsius diuinitatem, uel menſuras illas Archetypi
ſignificantibus percurremus.

Quid capreæ, cerui, & hinnuli. Cap. XXX.

CElebratos nimis in ſcriptura ſacra proſpicimus ceruos, hinnulos,
capreas, & capras, non ſolum in Canticis, ſed in lege, & Daui- Exodi.
dicis hymnis. In lege enim iubetur cooperiri tabernaculum ex pel
libus caprarum rubricatis: Et prohibitis renibus, & adipe cuiuſ-
cunque animalis, cerui & capreæ omnia comedenda conceduntur tanquam mũ
da, ut in Deuteronomio legimus, ubi dicitur: Verùm ſicut comedes capream, co- Deuter.
medes & ceruum. Et iterum: Veſcentur eis, quaſi caprea & ceruo, quorum ui-
delicet omnia inteſtina comeduntur, excepto ſanguine: quia in eo eſt anima, quæ
non debet comedi ſimul cum carne, eo quòd animalis anima non in nutrimentũ
hominis, ſed in deprauationem, coinquinamentum & perniciem ipſius (ut aiunt)
deuenit. In titulo uerò pſalmi uigeſimi primi, ubi nos habemus, In fine pro ſuſce-
ptiõe matutina, habetur in ueritate literæ, Vicẽti pro cerua auroræ. Et aliis plæ
riſq; in locis ꝓpheta hic adeo celebrat ceruos, ut clarè intelligamus illos referri
ad aliqua meliora, & occulta, ſicuti & Origenes conſentit, dum ait: Ceruus, Orige.
uel caprea animalia quidem ſecundum rationem naturæ, quam corporaliter ge
runt, referuntur ad aliquas rerum corporalium cauſas, atque illis inuiſibilibus
ceruis uidetur conuenire id, quod ſcriptum eſt: Vox Domini præparantis cer Pſalm.
uos. Quæ enim præparatio ex uoce Domini fit iſtis uiſibilibus ceruis? Aut quæ
doctrina ex uoce Domini ad eos deſcendit aliquando? Cerui igitur ſpirituales
ſunt, quorum formam & imaginem tenet illud animal corporale, quod uoce Do
mini diſponitur ad perſequendum ſerpentium genus: Voce utique illa legis, &
doctrinæ euangelicæ, quæ ceruos, id eſt eos qui uerè mundi effecti ſunt laua-
cro baptiſmi, & ſermonum Chriſti diſponit, & præparat ad pugnandum ſub
Michaële, imò ſub Chriſto contra ſerpentem, & draconem illum antiquum, qui
eſt diabolus: In qua pugna tum ex labore, tum ex colera zeli accenſa, tum etiã
ex ueneno ſerpentis propulſato ſitibundi reddũtur, fontemque ueræ aquæ appe
tentes, ut in pſalmo dicitur: Quemadmodũ deſiderat ceruus ad fontẽ aquarum, Pſalm.
ita deſiderat anima mea ad te Deus. Quorũ pulli aut hinnuli ſunt, qui de nouo
initiantur in uia Domini, ut currant ad montes, de quibus dicitur: Montes
excelſi ceruis. Montes enim culmina ſunt uirtutum, ad quos currunt, qui uir-
tutis amore ſuccenſi ſunt, & ſuperconſcendunt, qui iam ad culmen uirtutis
peruenerunt. In archetypo uerò cerui, & capreæ numina illa repræſentant
& influxus, à quibus animalia illa, & homines per ipſa ſignificati ſuſcipiunt,
undè poſsint, & dicantur cerui, uel capreæ: Quorum ceruorum ſublimium
hinnuli dicuntur apud ſecretiores theologos illæ menſuræ inferiores, quæ ſunt
ſub illis plenioribus menſuris pietatis, & iuſtitiæ per ceruos & capreas deſi-
gnatis. Per hæc igitur numina, aut proprietates diuinas obteſtatur Salomon Salomon

V iiij

ſapientiſſimus in Canticis dum ait: Adiuro uos filiæ Ieruſalem *per capreas, ceruoſque camporum, ne ſuſcitetis, neque uigilare faciatis dilectam. Cuius iuramenti uinculum eſt, per tribunal gratiæ, à quo præmiantur boni, & per tribunal iuſtitiæ, undè ſceleſti puniuntur. Hinc per hæc iurans, & obteſtans omnibus cenſuris, & ſententiis à ſupernis tribunalibus emanantibus ſe ſubmittit, & obſtringit, ut nequeat aliquo modo diſſolui, ſed reportet præmium de obſeruantia ſacramenti, pœnam autem de eius transgreſſione.* Et *quia inferiores menſuræ, quæ hinnuli dicuntur, uocantur etiam ubera, illa uidelicet, quæ lactarunt omnes prophetæ, ideo in eiſdem* Canticis *dicitur:* Duo *ubera tua, ſicut duo hinnuli capreæ gemelli.* Idem

Quid oues, & paſtores ouium. Cap. XXXI.

SVnt *quoque oues in ſcriptura ſacra ſemper fauſtæ, adeo ut tãdem conſtituendi ad dexteram iudicis præmiũ reportaturi de bene actis oues dicantur: & ex iis complures, qui ad excellentiores gradus ſubuecti ſunt, paſcebant oues. Paſtor enim ouium fuit* Abel *iuſtus,* Abraham *patriarcha præcipuus,* Paſtor *ouium* Iabacob, *& duodecim filij principes duodecim tribuum:* Qui *etiam à* Ioſeph *docentur, ut interrogati à* Pharao *ne de exercitio, & induſtria eorum, reſponderent,* Paſtores *ouium ſumus nos, & patres noſtri ab infantia noſtra uſq; in præsẽs.* Nec *uacat à myſterio quod ſequitur:* Deteſtantur Aegyptij *omnes paſtores ouium:* Nam *ſemper mundani & mali deteſtati ſunt eos, qui in ſimplicitate omnia, & in recta* Domini *uia incedunt, iuxta id, quod ait ſumma* Veritas: *Si mundus uos adit, ſcitote, quia me priorem uobis odio habuit:* Aegyptus *enim ſemper mundanos & anguſtiatores bonorum ſignificat.* Paſcebat *quoque oues* Moſes, *quando à* Deo *uocatus fuit ad meliora peragenda.* Paſtor *quoque ouium erat* Dauid, *quando, iubente* Domino, *à* Samuele *unctus eſt in regem* Iſraël. Sed *quod maius eſt, paſtor ouium* Deus, *& ipſe* Chriſtus *&* Meſſiah, *qui ait:* Ego *ſum paſtor bonus, & cognoſco oues meas.* Sed *de ipſo* Deo *nulla carne ueſtito inquit* Pſalmographus: Deduxiſti, *ſicut oues, populum tuum.* Clarius *autem in* Ezechiele: Ego *ipſe (inquit) requiram oues meas, & uiſitabo eas, ſicut uiſitat paſtor gregem ſuum: & liberabo eas de omnibus locis, in qbus diſperſæ fuerint:* In *paſcuis uberrimis paſcam eas, in montibus excelſis* Iſraël *erunt paſcua earum:* Ibi *requieſcent in herbis uirentibus, & in paſcuis pinguibus paſcentur ſuper montes* Iſraël: Ego *enim paſcã oues meas dicit* Dominus Deus. Paſcuntur *quippe oues, paſcuntur boues, capræ, & hœdi, paſcuntur & porci; ſed de his non fit mentio in ſcriptura ſacra, quia penitus immundi ſunt:* Oues *autem, boues, & hœdi, uel capræ ſua continent ſacramenta:* Oues *enim animalia ſimpliciſſima ſunt, ſemperque utilliſſima, omni manſuetudine plena, & ab omni nocumento ſemota.* Idcirco *qui oues paſcunt, id eſt mites ſunt & ſimplices, nulli nocentes, & ſemper benefici, à* Deo *diliguntur, & exaltantur:* Hœdi *autem, & capræ nocent uiti ipſam prouocan-*

CHRISTVS. Idem. Dauid Ezechi.

tes: Quam uitem nuper significare diximus iustitiam diuinam, quæ decerpitur, & excitatur ab his, qui Deum offendunt, & peccant. Ideóque tanquam petulantes hœdi reponendi dicuntur ad sinistram iudicis ab ipso pœnam flagitiorum suscepturi, sicuti mansueti, & benefici oues dicuntur ad dexteram collocandæ. Ouium igitur harum pastoribus tãquam in bonis exercitatis, & fidis ministris credit Deus oues suas meliores, quas ipse tanquam uerus, & principalis pastor pascit, & regit. Sunt igitur ueri pastores ouium, qui simplices, innocui, & semper bene agentes mansuetudinem, & pietatem sequũtur. Si autem hœdi sunt nobis pascendi, obseruãdum est, quod dicitur in Canticis: Pasce hœdos tuos iuxta tabernacula pastorum, scilicet ouium: Iuxta quæ tabernacula pascimus hœdos, quando iram, & excandescentiam nostram, & furentes impetus lasciuiæ frenamus illos regentes simplicitate ouina: Tunc enim hœdi pasti, & initiati moribus ouium possunt cum ipsis ad dexteram iudicis collocati expectare benedictionem, & præmium bonorum operum. Cant.

Quid animalia, pisces, aues, & plantæ mũdæ, & immũdæ. Cap. XXXII.

Quatuor genera uiuentium produxit Opifex summus in cibos hominis, plantas, & plantarum fructus, pisces, aues, & quadrupedia: In quorum quolibet genere munda, & immunda fabricauit, sicuti & eorum, qui ipsis uescuntur, aliqui mundi, & aliqui immundi sunt. Plantis enim pascũtur animalia, & homines, sed distinctæ sunt escæ dicente Deo: Ecce uobis hominibus dedi omnem herbam afferentem semen, quæ est super faciem terræ, & omnem arborem frugiferam, & arborem afferentem semen, hæc erunt uobis in escam. Sed omni bestiæ terræ, & uolucribus cœlorum, & cuilibet reptanti super terram, in quo est anima uiuens, dedi omnẽ uirorem herbæ in cibum. Et sic statutum est. Distinguit igitur cibos, quãuis traductio nostra in confuso de huiusmodi loquatur: Seminiferentes enim plantas, & arbores fructificantes dedit homini, qui seminandi & colligendi habet industriam: Bestiis autẽ, quæ seminare nesciunt, uirorẽ herbarũ, quæ uidelicet sponte nascũtur, tribuit, sicut canit Psalmographus producẽs fœnũ iumentis, quod fit ex herbis, quæ sponte nascuntur, & herbam, scilicet satiuam seruituti hominum. Hanc quidem simul & arbores fructificantes, tanquam mundas, & meliores homini concessit: Illas autem syluestres herbas tanquam immundas tacitè prohibuit, dum eas animalibus dedit in escam: Quæ ænigmaticè dicta indicant, ꝙ opera infructuosa, quæ nec semen habent, undè possunt seminari, & colligi fructus, tanquam immunda bestiis relinquuntur: Quæ uerò fructum, & semen fructus benefaciendi habent, tanquam munda homini assignantur. De animalibus uerò, piscibus, & uolucribus apertam discretionem inter munda & immũda tribuens hæc uetauit, & illa concessit, ut in Leuitico, & in Deuteronomio legimus: Secernit enim primo animalia munda ab immundis duplici signo: Quorum alterum est ruminare, uel (ut in Hebræo habetur) leuare granum: Alterum est un-

DEVS. Dauid Leuit. Deuter.

Orige. *gularum scissio: Quæ omnia de animalibus dicta Origenes munitus authoritatibus apostolorum, & Christi, diiudicat ad homines pertinere:* Paulus *Paulus enim cū de patribus illis ageret, quibus hæc lex data est, inquit: Omnes eandem escā spiritalem manducauerunt, & eundem potum spiritalem biberunt:* Bibebant autē Idem *de spiritali consequenti eos petra, petra autem erat Christus. Et iterum:* Nec *quis nos iudicet in cibo uel potu, quæ sunt umbra futurorum, hominum uidelicet,* Petrus. *ad quos illa omnia referuntur: Et Petro, qui sursum oraturus ascenderat, quærens cum Christo, quæ sursum sunt, ostensum est uas, in quo erant omnia quadrupedia, serpentia, & uolatilia, & adiuncta est uox dicens:* Surge, occide, *& māduca: Et timenti Petro id facere, ne contaminaretur, iterum dictum fuit:* Quod Deus *mundauit, tu commune ne dixeris. Et hoc repetitum fuit ter, quia* Orige. *mūdata erant (inquit ipse Origenes) in uirtute sanctissimæ trinitatis, quā Christus earum rerum mundator docuerat: Qui etiam dixit: Quod intrat in os non coinquinat hominem. Leuare igitur, aut reducere granum, uel ruminare est meditari cibū sacræ scripturæ, quem sumimus, & orationes, quas Deo fundimus: Quæ incassum & in uanum proferuntur sine mentis attentione: sic & frustra* Dauid *legūtur sacra eloquia, nisi qui ipsa legit, meditetur. Idcirco canit propheta:* Beati *qui scrutantur testimonia eius. Et iterum:* Beatus uir, *qui in lege Domini meditatur die ac nocte: Vbi non lectura, sed meditatio commendatur, & in ea homo prædicatur beatus. Ruminat igitur, & reducit granū, qui attenta mente reuoluit, quæ legit, ut opere compleat, quæ intelligit, & meditatur:* Leuat autem *granum, quando bona opera efficit præponderantia debitis, quæ contrahuntur ex defectibus commissis:* Scissam uerò *ungulam habet, qui ex lege præmeditata nouit discretionem ponere inter bonum & malum, hoc respuens, & illud amplectens: Vtrumque autem necessarium est, quia non sufficit cognitio & discretio, nisi opere compleatur: quod nascitur: Nec electio boni fieri potest, nisi rei eligendæ præcedat cognitio.* Pisces *autem iudicantur mundi, qui habent alas & pinnulas, quibus à cœno eleuentur, & squammas deponēdas, ut nouū hominem induāt: Qui uerò sine squāmis & alis cœno uolutantur illos significant, qui in luxuriæ stercore, aut luto rerū terrenarum obuoluti nunquā ab eis norūt discedere. Immundæ uerò aues sunt, quæ ungulas fortes habent, & rostra uorātia ex rapina uiuentes. Et hæc illos significant, qui semper aliena inuadunt nunquam sua portione contenti. Innocuæ uerò aues mundæ censentur, quæ mites, mansuetos, & qui neminem lædunt, significant. Quod autem hi comedendi cibi homines significent, satis apertè ex euāgelio discere possumus, dicente Christo de Samaritanis uenientibus ad fidem:* CHRISTVS. *Alium cibum habeo manducare, quē uos nescitis. Meus cibus est, ut faciam uoluntatem Patris mei, qui misit me. Sicut igitur Samaritani incipientes conuerti erant cibus Christi, sic & unusquisque nostrum, dum bene operatur est cibus eius, & dum proximo doctrinam, uel aliquā utilitatem impartitur, est cibus ipsius, cui seruit. Sic Christus factus est*

cibus noster seipsum nobis multipliciter tradendo, ut cōuenienter dicat: Ego sum panis uiuus, qui de cœlo descendi, si quis mãducauerit ex hoc pane, uiuet in æternum. Panis & cibus utique uitæ erat administrans nobis doctrinam uitæ, cibũ uitæ, & opera uitæ. Sic & nos dũ talia proximis nostris exhibemus, sumus eis cibus uitæ, & cibus purus, & mundus. Sunt autem cibus mortis, & immundus, qui docent doctrinas pestiferas, uel scandalum uitæ præbent, aut factis negant, quod uerbis prædicant: quibus inquit Deus: Quare tu enarras iustitiam meam, & sumis testamentum meum per os tuum, Tu uerò odisti disciplinam, & proiecisti sermones meos retrorsum? Si uidebas furem currebas cum eo, & cum adulteris portionem tuam ponebas, & cætera quæ sequuntur. De his ueluti immundis animalibus inquit Apostolus: Cum huiusmodi nolite cibũ sumere. Et hæc quo ad sensum mysticum. Ad literam autem reuertendo, undè animalia & plãtæ munditiam, aut immunditiam suscipiant, percurrendum esset: Sed nequit fieri sine altiori & profunda indagine: Non enim ex seipsis mũda uel immũda sunt: Nec uidetur, quòd à bono progenitore Deo ꝓueniat aliquod malũ, aut à summe lympido aliquid decidat immundum, cum potißimè dictum sit: Vidit Deus cuncta quæ fecerat, & erant ualde bona. Ex aduerso autem apparet, quòd infesta & mala procedant ab eo, qui per Isaiam dicit: Ego sum faciens bonum, & creans malum, faciens lucem, & creans tenebras: Quod sic intelligi potest: Cum creare sit ex nihilo, & terminetur ad subiectum, uel materiam, quæ habet rationem mali, ideo dicitur creans malum: Et cum facere terminetur ad formam, quæ habet rationem boni, ideo dicitur faciens bonum. Itaque quæcunque, quantum declinant ad materiam, habent rationem mali, & quæ magis summæ formæ appropinquant, eo magis habent rationem boni. Et hoc est, quod dicitur in Ecclesiastico: Contra malum bonum, contra uitam mors, & contra uirum iustum, qui Deo uacat, peccator semper ad ima declinans. Sequitur: Sic intuere omnia opera altißimi duo contra duo, & unum contra unum, quia non est aliquod bonum in mundo sine suo contrario: Sunt enim angeli lucis, & angeli tenebrarum: angeli uitæ, & angeli mortis: hospitium lucis, & hospitium tenebrarum: Grater mundorum, & crater immundorum: Quæ quidem à Deo facta sunt & bona in suo ordine, quamuis immunda nobis: Quam immunditiam trahunt aut à spiritu feroci & rapienti, influente Marte (ut dicunt Astronomi) uel Samaële eius intelligentia: sicuti Hebræi asserunt: Aut id habent à Saturno, ut infecta humore melancholico malo sedes efficiantur immunditiæ, sicut bona lætitia est sedes boni spiritus, imò Dei: Vndè propheta: Redde mihi lætitiam salutaris tui, & plærisque in locis docet seruire Domino in lætitia. Vel sit iste influxus à superiori numine, mediantibus secundis causis faustis uel infaustis. Aliqua dicuntur, & sunt munda; quia nullum inquinamentum afferunt comedenti, sed lætum & bonum nutrimentum: Alia autem detrimentum præstant uulta atra bili generata, uel ueneno inficiẽtia, sicut de multis plantis, & reptilibus om-

Idem

DEVS.

Paulus

Genesi

Isaias

Ecclesia.

Dauid

nibus notum est: Vndè hæc tanquam nociua aperto, uel occulto detrimēto, Deo tamen cognito, ab ipso, qui nos diligit, prohibentur, aliis concessis, quæ beneficiū corpori, & spiritui tribuunt.

Quid Ierusalem, Sion, & templum. Cap. XXXIII.

SI autem ad hospitia illius sacratissimæ regionis ueniamus, quæ non ab re dicitur terra Sancta, etiam illa cum adiacentibus locis sacramentaria sunt. Et inter alia loca illius promissæ, & figuratiuæ regionis celebratissima omnium ciuitatū est Ierosolyma: quæ cōmuni sententia ciuitatem illam supercœlestem indicat, & figurat, in qua omnes beari debent. Sion autem, ubi erat arx, & palatium regium, & principis sacerdotium, eminentiores illius supernæ ciuitatis mansiones innuit, quæ (teste Christo) ibidem multæ sunt. Harum igitur cōuenientia percurrenda est: Primo quidem nomine consentiunt, ut triuiale est, & etiam in ipsius nominis significato: Ierusalem enim (ut passim dicitur) uisionem pacis significat, quæ perfectissima uisio, & fruitio pacis, & principis eius in illa superna ciuitate habetur: Vel (ut alij dicunt) Ierusalem transferri potest hæreditas ipsis, ut uerbum deductum sit à iaras, quod est hæreditare, & lemo quod est ipsi: Vnde bene dicitur Ierosolyma quasi Ierus lemo ירוש למו Quæ interpretatio bene competit supernæ Ierosolymæ, in qua unicuique datur hæreditas, de qua inquit propheta: Hæreditas mea præclara est mihi. Rex quoque & fundator huius inferioris ciuitatis fuit Melchizedec: & rex atque fundator, & præcipuum fundamentum illius supernæ Ierosolymæ fuit ille, qui constitutus est à Deo sacerdos secundum ordinem Melchizedec. Corregnantes autem & cooperatores ipsius in construenda ciuitate ex lapidibus uiuis sunt omnes, qui secundum mandata principis bene regunt seipsos: ut unusquisque dici possit Melchizedec, quod rex meus iustus significat. Hæc quoque super montes sita est cum templo, & in meditullio mundi: Illa etiam super reuolutionem ultimi uoluminis habēs templum in medio perpendiculariter super huius inferioris templum erectum, ut non mediocris fidei testes asserunt: Inter quæ templa est cœleste, uel angelicum recta linea utriq; respōdens: De quibus tribus templis solebant gloriari Ierosolymitani dicētes: (ut habetur in Ieremia) Templum Domini, templum Domini, templum Domini est: Quos tamen reprehendit Ieremias dicens: Nolite confidere in uerbis mendacij dicentes, templum Domini, Non quidem ascribens mendacio, quod assererent tēplum Domini esse, & hoc triplicatum: sed quia confidere uolebant in templo absque opere, quod magnum mendacium erat ingratitudo, & peccatū tāto maius, quanto efficacior erat influxus charismatum super locum, & templum, & ciuitatē, quæ præcipua erat in regione fluēte lacte, & melle: Et in qua lac prophetiæ, hymnorum cœlestium, euangeliorum, & totius doctrinæ cœlestis emanauit: Et in qua erat templum Dei celeberrimum respondens templo superiori descripto ab Ezechiele, & commemorato ab Isaia, qui ait: Plena erat domus

CHRISTVS.

Dauid

Ierem.

Ezechi.
Isaias

maiestate eius, & ea, quæ sub ipso erant replebant templum. Ideo locus ille iuxta supramundanum templum electus fuit peculiariter à Domino, qui in secundo Paralipomenon ait: Elegi, & sanctificaui locum istum, ut sit nomen meum ibi in sempiternum: & permaneant oculi mei, & cor meum ibi cunctis diebus. Iussit quoque offerri ibidem omnia sacrificia significantia sacrificium sacrificiorũ, quod in ara crucis extra portam ipsius ciuitatis obtulit summus pontifex Christus. Hinc à doctoribus Hebræis asseritur maius esse peccatum, quod committitur in Ierusalem., & templo tantis excellentiis munito, & præcipuo conspectu principis gaudente. Hinc non sine mysterio dictum fuit Dauidi ascendenti de Hebron, ut regnaret in Ierusalem: Non ingredieris huc, nisi abstuleris cœcos, & claudos, id est ignorantiam, & peccatum. Ipse autem sanctus rex non tantũ abstulit cœcos, & claudos odio habentes animam suam, & ipsi inuisos (ut prouerbio diuulgatum est: Cœcus & claudus non intrabunt in templum) sed habitauit (dicit noster textus) arcem Sion, uel munitionem eius, ut habet Veritas literæ, id est in influxu præcipuo, quo sese corroborauit & muniuit, nec peccaret: Vocauitque eam ciuitatem Dauid, & ædificauit eam per gyrum à melo, & intrinsecus, ut habet traductio nostra: Vel secundum ueritatem Hebraicã מן המלוא min amilo, id est ex plenitudine charismatum muniuit eam. Et quòd de munitione meliori quàm murorum loquatur textus, apparet in eo, quod sequitur: Et ingrediebatur proficiens atque succrescens, & Dominus Deus exercituum erat cum eo: quia uidelicet donis & effluxibus diuinis se munierat. Templũ autem illud fabricatũ erat ad instar arcæ, uel tabernaculi fœderis mundũ utrũque repræsentans, maiorem uidelicet & minorem, ad quorum exemplar (ut diximus) arca & templum fabricatæ erant: In quibus figuratiuis fiebant sacra figuratiua quousque uera sacra succederent, quæ non in templo manufacto perficerentur, sed in meliori & perfectiori, de quo inquit Apostolus: Tẽplum Dei, quod estis uos. In hoc si bene peragerimus sacra ipsum purificando, conscendemus ad aliud templum, de quo iterum Apostolus ait: Tabernaculum non manufactum quod est ipse Christus: in quẽ datur nobis ingressus per ostiũ, quod est ipsemet: In quem ingressi, & cum ipso uniti conscendimus ad supramundanum templum, de quo dicitur in Apocalypsi: Dominus Deus omnipotens templum illius est, ciuitatis uidelicet supernæ. Sic itaque operantes, ut mereamur usque ad supremũ templum peruenire, tunc læti & absque mendacio dicere poterimus: Templum Domini, Templum Domini, Templum Domini est: In quæ templa Deus sua clementia fœlicem concedat ingressum.

Paralip. — Dauid — Paulus — Idem — Apocal.

Quid Aegyptus, Babylon, & Damascus. Cap. XXXIIII.

CVm bipartitum semper fuerit humanũ genus, in Dei uidelicet familiam, & diaboli, ut Augustinus præmittit in procœmio uoluminis de ciuitate Dei, & in toto contextu prosequitur, conueniens erat, ut in regione illa mysteriosa, & typica sacra eloquia cele- August.

brarent loca, quæ utriusque familiæ essent hospitia. Et sicut Ierosolyma cum omnibus circũiacentibus locis pro Dei familia, citra omne dubium, ordinata erat, de quibus longum esset enarrare per singula, sic Aegyptus, Babylon, & Damascus semper illi aduersam suscepere familiam, à qua sæpius populus Dei uexatus est. Aegyptus amplum ab Israëlitica gente susceperat beneficium, undè Pharao uocauit Ioseph צפנת פענח Zaphnat pabaneah, quod est uocabulum Aegyptium nullibi aliàs in scriptura repertum, ut ait Rabbi Salomon: pro quo tra-

Rabbi Salomon.

ductio nostra habet, saluatorem mundi, sed ut alij uolunt significat reseratorem secretorum: zaphan enim reserare Hebraicè importat, pabaneah autem est penitus Aegyptium, & occultum uel futurum incognitum significat. Verùm quicquid sit de uerbis, Ioseph Israëliticus saluauit Aegyptum reserans secretum uisionis, qua demonstrata fuerant Pharaoni ea mala, quæ super populũ ipsius uentura erant ab eis præcauens: Nihilominus ipsa Aegyptus ducentis & decem annis oppreßit populum, qui Ioseph auspicio illuc descenderat: Vndè bene Aegyptum, qui Hebraicè מצרים mizraim dicitur, angustias interpretantur, quamuis aliqui, nescio qua ratione, addant, quod etiã tenebras significet: Angustiæ enim & angustiatores bonorum semper fuerunt Aegyptij. Babylonij quoque tanquã Dei ministri captiuos duxerunt optimos quosque de Ierusalem, translato etiam rege eorum Ioachim in Babylonem. Postea iterum Sedechiam regem obsessum ceperunt cum toto exercitu, occisis filiis, & succenso templo: tenueruntque populum captiuum septuaginta annis, Damascus etiam multoties Dei populum afflixit, sed in captiuitatem non deduxit. Aduertatur hic quæso differẽtia inter hos oppressores. Aegyptus gratiose suscepit populum, postea afflixit, tandem ui dimisit. Babylon ui captiuum duxit, & semper mitius agens denique sponte dimisit. Damascus autem citra captiuitatem multoties molestauit. Aegyptus enim angustiatrix diabolus est, qui lepide suscipit hominem, & susceptum subiugat: nec dimittit, nisi uirtute diuina abstrahatur. Babylon confusio est caro, quæ animã suscipiens captiuam statim tenet, atque confusam per septuaginta annos, curriculum uidelicet commune humanæ uitæ: Verùm semper remißius agit, cũ in dies anima, quæ primo adeò opprimebatur, ut nihil intelligere posset, absoluatur ab opprimente & offuscante carne, ut succeßiue expeditius agat: tandem post curriculum uitæ pœnitus liberatur absoluta à uinculis corporeis. Damascus autem, quæ sanguinem bibens interpretatur, mundus est: qui non pascitur nisi his, quæ sunt secundum carnem & sanguinem, nunc molestat hominem, nunc absque molestia ipsum dimittit: Diciturque Damascus caput Assyriæ, uelut Assur, quod diuitiæ interpretantur, quarum non quidem supernarum, sed inferiorum, mundus hic caput & receptaculum est. Horũ autem locorũ onera, uel sententiæ, aut san-

Isaias

ctiones diuinæ ab Isaia describuntur: Quæ summatim hæc sunt: Onus Aegypti, id est diaboli est, quòd simulachra eius commouebuntur, & tabescent, in aduen-

CHRISTVS.

tu uidelicet illius, qui dixit: Nunc princeps huius mundi eiicietur foras. Onus

Babylonis,carnis ſcilicet quæ mentẽ confundit,eſt,ꝙ omnis manus, & cor, & corpus corruptibile diſſoluetur, & erit homo in melius trãſmutatus pretioſior auro obrizo. Onus Damaſci,*mundi huius uidelicet eſt, quia deſinet eſſe ciuitas, & erit ſicut aceruus lapidũ:* Nam *ſublatis hoſpitibus deſtruentur omnia ædificia huius mũdanæ ciuitatis.* Multa alia, *quæ ibidẽ dicuntur, poſſent in hanc ſententiam adduci,quæ omittimus, ne ulterius progrediamur, quàm deceat.*

Quid Arabia, mons Sina, & Meſopotamia Syriæ. Cap. XXXV.

HEc ab re in Arabia,quæ Sina mõte gaudet fœlix thure,atque uariis gummis, data eſt lex. Neque ſine myſterio Abrahã Spiritu ſancto plenus iuramento præſtito exegit à ſeruo ſeniori domus ſuæ,ut nullatenus acciperet uxorem, niſi de cognatione ſua, quæ erat in Meſopotamia Syriæ: Quẽ ſequutus Izahac, & ipſe Deo plenus præcepit Iahacob,dũ ipſum benediceret dicẽs: Noli accipere cõiugẽ de genere canahan, ſed uade, & proficiſcere ad Meſopotamiã Syriæ,ad domũ Batuel fratris matris tuæ, & accipe tibi inde uxorẽ de filiabus Labã auunculi tui. De Arabiæ myſterio inquit Apoſt. Abrahã duos filios habuit, unũ de ancilla, & unum de libera: Qui de ancilla,ſecũdũ carnẽ natus eſt: Qui autẽ de libera,per repromiſsionẽ: Quæ ſunt per allegoriam dicta: Hæc enim ſunt duo teſtamẽta: Vnum quidẽ in mõte Sina in ſeruitutẽ generãs, quæ eſt Agar. Sina mõs eſt in Arabia, qui cõiunctus eſt ei,quæ nunc eſt Ieruſalem, & ſeruit cũ filiis ſuis. Illa autẽ quæ ſurſum eſt Ieruſalẽ,libera eſt,quæ eſt mater noſtra. Vbi aduertendũ eſt, quomodo Apoſt. dicat Sina mõtẽ contiguũ eſſe Ieroſolimæ,cũ diſtet ab ea per quindecim dietas,interpoſita uaſta eremo. Non igitur de coniunctione locali (quia magno ſpatio diſiuncta ſunt) loquitur, ſed de coniunctione influxus,ſicut metaphoricè dicit Pſalmographus de rore Hermõ, ꝙ deſcẽdit in mõtẽ Siõ,cũ tamẽ diſtent mõtes illi per octoginta millia paſſuum. Cõiuncta igitur intelliguntur per influxũ,qui idem eſt in monte Sina,ubi lex ſcripta data eſt, & in Ieroſolymis, ubi ſeruata eſt magno fauore regis Dauid, qui cultũ Dei ſecũdũ legẽ ipſam amplIauit, & Salom. qui ædificauit tẽplũ, & multorũ prophetarum,qui floruerunt in Ieruſalẽ, & locis circũadiacentibus. Hæc lex ſeruitutis figurata eſt per filium ancillæ, quæ eiecta fuit ab Abrahã, iubente Deo, ad ſolitudinẽ Berſabee, quæ coniungitur cũ deſerto Arabiæ: nec procul inde Sina eſt, ubi Moſes paſcebat gregẽ poſt deſertũ, ut pauloante explicauimus. In hoc igitur mõte data eſt lex ſeruitutis illis, qui exierũt de Aegypto, figuratis per illos qui egreſsi ſunt de Agar ancilla Aegyptia, ut innuit Apoſt. in uerbis nuper adductis. Et quia eadẽ lex ſeruitutis ſeruata fuit in Ieruſalẽ inferiori, idcirco coniuncta dicitur cũ Sina: quia eodẽ iugo ſeruitutis uterq; locus ꝑmebatur, quouſq; deſcẽderet illa noua Ieruſalem deſurſum libera, quæ eſt mater noſtra, de qua Ioã. in Apocal. Vidi ciuitatem ſanctã Ieruſalem nouã deſcẽdentem de cœlo, à Deo paratam ſicut ſpõſam ornatã uiro ſuo, id eſt Patri noſtro Chriſto, cui erat ſponſa, nobis autẽ ma-

Paulus

Dauid

Paulus

Ioan.

ter: quæ non ex lapidibus ferro quadratis aut lateritiis confecta est, sed ex uiuis lapidibus suscitatis in filios Abrahæ, qui nunc filij, nunc autem insimul collecti, ex quibus pater alios generauit, sponsa dicti sunt: Quæ noua uisa est, quia nouo influxu fabricata ab eo, qui nouus homo existēs, & liber ad omnes nos innouādos uenerat, & liberandos à seruitute diaboli & peccati, ut infert Apost. Itaq; fratres nō sumus ancillæ filij, sed liberæ: qua libertate Christus nos liberauit. Qui & dedit noua instituta, nō quidē mutans, sed innouans legē antiquam, & transmutans eam in legem libertatis, quæ est secundum spiritum, ut alibi inquit: Vbi spiritus, ibi libertas: Secūdū quam legem regenerauit nos nouo semine, deducto ab eodē loco, à quo & sponsa ipsi parata descenderat. Est igitur mōs Sina perfusus eodem influxu, quo Ierusalem, quamuis ipse dicatur uallatus deserto: Quod bene explicatur in Exodo, ubi dicitur: In mense tertio egreßionis Israël de terra Aegypti uenerunt in desertum Sina: Nam profecti de Raphadim uenerūt in desertū Sina, & castrametati sunt in deserto, & castrametatus est ibi Israël è regione montis, ubi plurima aduertenda sunt. Primo, ꝙ locus prope Sina (ut diximus) desertus erat. Aliud est, ꝙ non ab re dicit Israëlem ex aduerso montis castra locasse, ut ab irriguo monte saltem è regione stantes susciperent ea, quæ suscipere nequibant super montē, ad quē non dabatur accessus, imò penitus interdictus erat, ut paulo inferius dicitur: Cauete, ne ascendatis in montem, nec attingatis fines illius: Omnis quippe, qui tetigerit eū, morte morietur, quia nondum erāt capaces potentiarū influxuum, ueluti infirmus, qui nō est capax uini, & solidioris cibi. Ideo tertio mysteriose tangitur ordo debiti progressus, dum dicitur: ꝙ profecti de Raphadim uenerunt in desertū, postea castrametati sunt iuxta montē Sina, & tandem debitis sacris expiati uenerunt ad regionem sanctam: Raphadim enim pauimenta significat, quæ artificio conducuntur: A quo loco nō sine mysterio populus dicitur deuenisse ad desertum, postea ad Sina innuēs mysteriosum progressum ab artificio Aegyptiaco, aut mundano: à quo qui recedit, & ipso expoliatur, statim inuenit desertum, quia nudatus est fauore: Sed immediatè applicat ad Sina, ubi incipit cœlestē influxū suscipere, quo bene perfusus tandem deuenit ad terram, in qua frui poßit pleniori irroratione diuina. Vltimo aduertendū est, ꝙ mysterio non paruo, primo dicitur in plurali, & castrametati sunt in deserto, & postea in singulari dicitur, & castrametatus est Israël contra Sina. Hoc ideo dictū est, ut doceamur, ꝙ non potest multitudo aliqua influxui cœlesti appropinquare, nisi in charitate unita. Quod cognoscens diuus Citharista decantat: Ecce quàm bonum, & quàm iucūdū habitare fratres in unum: quia in illos cœlestis influxus descēdit, sicut unguētum ex capite ad barbam usq; ad oram uestimēti, id est per totū corpus unitum charitate diffunditur. Et iterum cōfirmans, inquit, Quoniam illic mandauit Dominus benedictionem & uitam, ubi uidelicet sunt habitantes uniti in corde uno, & in animo uno. Et hæc Arabia Sina monte, & aliis bonis influxibus fœlix est

Idem · Exodus · Dauid · Idem.

illa uidelicet, à qua uenit regina sapientia, & diuitiis referta ad comprobandā sapientiā Salomonis: quæ Saba dicta est à loco, undè uenit: Nā שבא Saba Hebraicè, Latinè Arabia dicitur; & differt à Saba, undè Sabæi dicuntur, quia hæc cum, ס, scribitur, Arabia autem cum ש Et habetur utrumque in psalmo septuagesimo secundo, ubi dicimus: reges Arabum, & Saba: in Hebræo scriptum est מלבי שבא וסבא. Cum autem de regina illa fit mentio, scribitur per ש ex quo intelligitur illa fuisse regina Arabiæ: Quæ, quāuis sapiēs, meliorē quæsiuit sapientiam in Ierosolymis, innuens quod lex sapientiæ data in Arabia uiguit maiori sapientia in Ierusalem, potißimè quando completa; & explicata est ab illo, qui dixit: Ecce plusquā Salomon hic. Mesopotamia autem Syriæ, quæ Hebraicè Padan arã dicitur, locus est inter Chaldæos, & Cananæos aliquali potius progenie, quàm situ fausta: Inde enim Abrahā, & tota Hebraica gēs traxit originem à Thare, qui de Vr Chaldæorum in חרם uenerat locum & regionē, quæ erat Padan aram: Et inde Abraham in Canaban perrexit, plagam illam tandem possessurus, tanquam dignus illius peculiaris loci habitator. Iußit itaque Abraham dicens ad Izabac filium suum, & hic ad Iabacob, ut non acciperent uxores de filiabus Canaban, cui maledixerat Noë cū tota posteritate sua dicēs: Maledictus Canaban seruus seruorum erit fratribus suis. Nec enim debebat ex semine seruili accipi uxor pro filio liberæ, aut pro Iabacob, in cuius benedictione dictum est: Esto dominus fratrum tuorum. Ideo cum iterum pater repeteret benedictionem, ait: Noli accipere uxorē de filiabus Canaban, quasi inferendo, Si commiscueris te cum semine maledicto & seruili, non poteris consequi benedictionem, qua dictum est, esto dominus fratrum tuorū. Mißi sunt itaque ambo, hic ab Izabac, & ille ab Abraham ad terram, & gentem suæ geniture, quæ descenderat ex Sem filio Noë nequaquam maledicto, ut inde acciperent uxores, ex quibus producerent progeniem, quæ expelleret maledictos, & poßideret totam regionem illam occupatam ab iniusto possessore: In qua, ut dignè habitaret, expiata fuit familia illa lege, & sacrificiis. Si autē ad sensum mysticum transcendere uoluerimus, exiit progenies ista de Vr, id est de incendio Chaldæorum, & confusionis Babylonicæ, & uenit adhuc exigua familia, Tarah uidelicet pater Abraham cum filio suo, & Lot filio Haram, & Sarai uxore Abraham, ut uenirent in Canaban. Sed cū uenissent ad Haram, mortuus est ibi Tarah pater Abrahā nequiēs applicare ad Canabā. Sed ipso mortuo dictū est ad Abrahā: Egredere de terra tua, & de genitura, uel progenie tua, & de domo patris tui, & ueni in terram, quam monstrauero tibi. Quo contextu docemur, ꝙ familia illa, ut poßideret regionem speciosam, & à Deo dilectam, egredi primo debebat de confusione peccati, & incendio cōcupiscētiæ, & proficisci in Haram; quod excandescentiam, iram, uel zelum significat, quo armari quis debet cōtra peccatum, & malum. Sed cauendū est, ne excandescentia sit nimia, & effrenata, ut non moriatur ibi cū Tarah: Sed māsuetudine corrigat,

Psalm.

& frenet iram cum Abraham, & cum ipso exeat de terra confusionis, & de progenie impetuosa, & de domo patris confracti impetu suo, & ueniat mitis ad possidendam terram benedictam, ut in euangelio dicitur, cui titulus est secun-
CHRISTVS. dum Matthæum: Beati mites, quoniam ipsi possidebunt terram.

Quid Amalech, Moab, Amon, & Philistiim. Cap. XXXVI.

SEd cũ aliqualiter de regionibus transegerimus, percurramus etiam de populis ultra ea, quæ de gente Aegypti, Babylonis, & Damasci dictũ est: Fuerunt enim populo Dei infesti nimis Amalech, Moab, Amon, & Philistiim. Almalech enim adeo insolens fuit, ut pientissi-
Deuter. mus Deus dixerit in Deuter. Memento quæ tibi fecerit Amalech in uia, quando egrediebaris de Aegypto: quomodo occurrerit tibi, & extremos agminis tui, qui lassi residebãt, ceciderit, quãdo tu eras fame, & labore cõfectus, & nõ timuerunt Deũ. Cũ ergo dominus Deus tuus dederit tibi requiem, & subiecerit cunctas per circuitum nationes, in terra, quã tibi pollicitus est, delebis nomẽ eius de sub cœlo: Caue ne obliuiscaris. Nagna quidẽ uidetur Dei seueritas in istum Amalech, quod non absque mysterio factũ esse credimus: Erat enim Amalech gens magna, ueneno antiqui serpentis infecta, undè familiæ Dei inimica: Idcirco huic contra illam semper pugnandum erat, sicut & superni rectores bonæ fa-
Exod. miliæ decertabant, ut in Exodo legimus: דורכי ירעל כסיה מלחמה ליהוה בעמל קמדור: Quod ad uerbum interpretatum dicit: Quia manus super sedẽ iah, id est Dei, pugnans pro Domino contra Amalech à generatione in genera-
Saul tionem. Ideo graui indignatione eiectus fuit Saul de regno: quia noluit se cõformare cum bellatrice manu Domini, & pugnare contra eum, in quem lata erat di-
Samuel. uina sententia, & indictum bellum, sicuti per Samuelẽ fuerat ipsi indicatum, ne uidelicet percuteret, & destrueret ipsum Amalech, & omnia quæ illi erãt, interficiens à uiro usque ad mulierem, ab infante usq; ad lactentem, ab agno usq; ad ouem, à camelo usq; ad asinũ: quia omnia fœda erant, & nulla conseruatione digna, & minus in sacrificium offerẽda. Hinc graue fuit peccatum Saul, quia offerre uoluit abominanda contra diuinum præceptum. Moses uerò, Iosue, Dauid, & quotquot diuinum honorem zelantes fideles Deo inuenti sunt, pugnarũt pro uirili sua contra istum Amalech, quamuis non destruxerint eum penitus, si-
Numer. cut lata erat in eũ diuina sententia, ut in libro Numerorũ legimus: Principiũ gẽtium Amalech, cuius extrema perdẽtur. Et hoc, quia Messiæh reseruatum erat, ut penitus eum deleret, sicut & factum est: nec per alium id fieri potuit, imò a-
Moses. lij uirtute Christi uenturi contra ipsum præualebãt, sicuti de Mose legimus, qui missis militibus ad concertandum contra Amalech pugnabat & ipse precibus, eleuatis manibus in Deum: Sed graues erant manus eius, quia non erat ei plena uirtus expugnandi Amalech. Tulerunt igitur astantes petram, in qua sedit,
Paulus quæ, Apostolo interpretante, erat Christus, cui innitebatur: Et quousque aduêniret Christus, qui eum penitus deleuit, sustentabatur ab Aaron, & Vr, id est

à sacerdotio figurante Christum, & incendio ignis, quē ipse uenit mittere in terrā: Vr enim incēdiū, aut fornax iterpretatur. Et ut innuatur hæc familia Amalechitarū penitus diabolica, sine genealogia introducitur, sicut econuerso ad denotandā diuinitatē Melchizedech, & ipse absq; cognatione describitur. Moab quoq;, & Hamō, q̄uis de genere Sem fuerint, tamē semper infensi Dei familiæ, nec cum ea aliquando commixtibiles, q̄uis admissa fuerit Ruth Moabitis nō tantū in familiā ipsam Dei, sed etiam in genealogiā saluatoris: hoc ideo, quia fœminis non fuerit facta illa probibitio, qua in Deuter. iubetur, ut manseres, & diminuti aliquo membro non ingrediantur templum Domini, nisi usque ad decimam generationem, & Philistei usque ad tertiam: sed Moabitis, & Hamonitis probibetur accessus ille in perpetuum. Interdicitur quoque pax, & commixtio cū eis tanquam penitus infructuosa, sicuti in planta patere potest, cuius surculus, si in eodem trunco à quo diuellitur, inferatur, nullum fructum penitus producit. Sic nec semen filij cum matre, aut patris cum filia potest producere fructus bonos: & dignos familiæ Dei: ut in Moabitis & Hamonitis factum est: qui nati sunt de obscœna commixtione filiarum cum patre. Philistiim autem de genere Chā simul cum Aegyptiis processerunt: Fuit enim Philistiim filius Chasslubim & hic filius Mizraim, qui est Aegyptus, & iste filius Cham: Qui Philistiim quamuis exiguus populus, tamen diu Israëliticæ familiæ fuit infestus, & nunquam deletus, adeo, ut adhuc aliqui censeantur Philistei, qui non quidem cadentes, sed obuoluti dicuntur, aut inuoluentes à פלש *palas, quod est inuoluit: Multa enim reuolutione, & uaria fortuna pugnarunt contra Israël, & circa quāplurima obuoluti sunt. Hos autem populos & ad sensum mysticum reducendo, Amalech diabolum significat, contra quem nobis bellum continuum indictum est, dicente Deo: Ponam inimicitias inter te & mulierem, & inter semen tuum, & semen illius. Moab & Hamon geniti de patre Lot, qui inclusus interpretatur, carnē significant, quæ generatur de spiritibus animalibus, & uirtute seminali inclusa in uisceribus paternis. Philistiim uerò mundum significant, cum quo ludimus continuis reuolutionibus, nunc ab ipso expediti, nunc in eo iterum obuoluti. Hinc cōtra Amalech, & contra Moab, & Hamon (quorum primus diabolum, sequentes uero carnem effigiant) continua pugna sumenda est, & nulla habenda pax, nulla concordia, nullum commercium, ut lege iubetur. Cum mundo uerò nunc pugnandum est, nunc uerò conuersandum: ut suos dilectores ab ipso trahentes deducamus in seruitutem Dei, sicuti Christus nos docuit: qui cū publicanis, & peccatoribus manducabat, & conuersabatur, ut eos ad pœnitentiā reuocaret. Multa alia adducere possemus de rebus naturalibus, plantis, & lapidibus, mōtibus, & uallibus, locis, & populis particularibus, per quos tanquam per ænigmata quædam sacra eloquia indicant meliora, & ea quæ ad spiritum pertinent. Sed ne longius progrediamur, quàm deceat, de multis hæc pauca sufficiant.*

Deut. 23.

DEVS.

Quid sit illud vltimum, in quod omnia diapasonica consonantia conducuntur. Tonus Octauus.

DEVS OMNIA COMPLET FLATV; ET *uita suauissima.* Caput primum.

POSTQVAM *mundanam hanc domum cum suo hospite summo concentu dispositam demonstrauimus, & in enneadibus, & in repletis interuallis, restat, ut melos eius audire faciamus, qui ex uiuenti, & indefectibili flatu Opificis sui omnia complentis inexplicabili harmonia resultat: de qua* Orpheus σὺ δὲ πάντα πόλον κιθάρῃ πολυκρέκτῳ ἁρμόζεις, *id est, tu totum cœlum canora cithara temperas. Sed ultrà progrediens* Dorylaus Pythagoræus *dicit mundum esse organum* Dei: Itidem Alexander Mile*sius cum* Gregorio Nazianzeno: Laudabilis *(hic inquit) mundus est pro singulis quibuscunque speciebus, sed multò laudabilior ex harmonia omnium, compagéque uniuersorum, in quo summa est, & stupenda ex contrarietate in eadẽ uita, & sono concordia, dum inter se inuicem diuersa sunt; & cum singulis cuncta conueniunt, ueluti instrumenti fistulæ uel fibræ in eundem sonum congrediũtur. Hinc manet mundi fabrica (* Timæo Locro *attestate) in ipsa concinnitate indissolubili ratione præstantissima.* Vna quoque *(inquit* Apuleius *illos sapientes æmulatus) mundani orbis conuersio, unus concentus, atque unus stellarum, & aliarum rerum chorus ex diuersis occasibus, ortibusque:* Nam *sicut in choreis dux carminis hymno præcinit concinentium uulgus uirorum, ac mulierum mixtis grauibus, & acutis clamoribus unam harmoniam resonant, sic diuina mẽs mundanas uarietates ad instar unius concentionis reuelat:* Quam *uniuersarum rerum coaptationem, atq; concentũ homines (inquit* Augustinus *in suo uolumine de ordine) imbecilli mente cõplecti, & considerare nequeunt: sicut si quis in angulo amplissimarum, & consonantissimarũ ædium, tanquã statua collocaretur, pulchritudinẽ & consonantiam eius fabricæ non sentiret, cuius tamen ipse pars esset, nec totius exercitus ordinem miles in acie existens intueri potest:* Et hoc *est, quia anima cũ infimis degens inferioris pulchritudinis amore polluta ordinẽ pulchritudinemq; suam perdidit: adeo ut in pulchrũ uniuersi, & archetypi inspicere nequeat, nisi iterum pulchra, deiformisq; efficiatur: & resumat pristinum oculum deorbatum crassitudine mortiferæ huius, & obtenebrantis caliginis: ut ipso expurgato, uel recuperato quocunque se uertat, persentiat hoc mundanum instrumentum consonantissimum, & modulante* Deo, *concentum ipsius tanto suauiorem sono ex artificiis musicalibus proueniente, quanto natura, & naturæ opifex arte ipsa præstantior est.* Si *ad primum igitur musicæ formalis genus (quod mundanum* Boëtius *uocat) sese conferat, & ad basem ipsius inclinauerit aures, sentiet in elementis contrariis moderatam antiparistisim, in compositisque ex eis cantionem à summo concentore conductam tranquillam, &*

Orph. Dorylà. Alex. mi. Gre. Na. Tim. loc. Apuleius August.

suauissimam. Hinc domesticè de huiusmodi cum Iob agens summus opifex ait: Vbi eras, quando ponebam fundamenta terræ? Quis posuit mensuras eius, uel quis tetendit super ea lineam, ut examussim in debitam consonantiam ponderarentur, & extenderentur producta omnia? Et sup quo bases eius fundatæ sunt? Aut quis proiecit lapidem fundamentalem? Si nosti, enarra: Sin autem, dicam tibi: Id fuit à me factum tanta cōsonātia, ut præ gaudio & suauitate exultarēt astra matutina, & iubilarent omnes filij Elohim, qui opifex introducitur à Mose in tota fabrica: A qua tamen non defuit sapientia diuina omnia illa dispōnēs,

Salomon *undè ex persona eius Salomon in Prouerbiis loquens dicit: Quando appendebat fundamenta terræ, cum eo eram cuncta componens: & delectabar per singulos dies ludens coram eo omni tempore, ludens in orbe terrarum, uel ut textus Hebræus sonat, delitians in uniuersi consonantia: Vndè sequitur: Et delitiæ meæ cum filiis hominum. Nam* שעשע *sabasuah, quod interpretatum habemus delitias, superius ludens ~~larga licentia~~ traductum est. Prosequitur de mixtis imperfectis, quæ ex elementis producuntur dicens: Ausculta Iob, & considera mirabilia Dei: Nunquid scis, quando præcepit Deus pluuiis? Nunquid nosti semitas nubium? Et aliquantulum progressus ait: Nunquid ingressus es thesauros niuis? Aut thesauros grandinis aspicies? Et iterum: Quis dedit uehementissimo hymbri cursum, & uiam sonanti tonitrui? Postpaulumque subinfert: Quis est pluuiæ pater? Aut quis genuit stillas roris? De cuius utero egressa est glacies? De cœlo quis hæc genuit? Ille quippe Archimusæus, & omniū altisonans Deus*

August. *qui omnia illa suauissima concordia, & fortissimis numeris (ut inquit Augustinus) disponit. Eleuatus quoque animus ad medium huius instrumenti spatium*

Pythag. Tim. lo. Plato. Ptolem. Plinius Censo. *persentiet cum Pythagora, Timæo Locro, Platone, & Ptolemæo cœlorum cōsonātiam: quam Plinius, & Cēsorinus ex eorū officina describūt dyapasonicā ex tonis sex, & septē interuallis, q ex distantia planetarū resultant musicis dyastematibus cōsonātissimi, sed à nobis (ut aliqui opinantur) propter uocis magnitudinē non sunt intelligibiles: uel ut uerius dicamus, quia cōsonantia illa ad musicā naturalē, aut formalē pertinens nō aure, sed mēte expurgata percipitur tāta cōsonantia, ut omnis, quæ apud nos uocalis est harmonia, exiguū quoddā exem*

Pythag. *plar (Pythag. testante) habeatur, de quo in Iob iterū dicitur: Quis enarrabit cœlorū uoces, & concentū cœli quis dormire faciet? Aut ut textus Hebræus habet: Quis exponet nubes in sapiētia, aut instrumentū cœlorū quis faciet quiescere? Nullus quippe: Sed audiēt (ut paulo superius dixerat) sonū in tremore uocis suæ, & tonum de ore suo procedentem. Audiat (inquit) cum terrore sonum uocis eius, sapiētiæ uidelicet diuinæ omnia moderantis, timens non posse correspondere sonoritati tanti artificis, aut ne imbecillis mens opprimatur à gloria eius: sicut, quando ad populum Isräeliticum loquebatur Deus, terrore correpti dixerunt ad Mosem: Loquere tu, & audiemus: Nō loquatur nobis Deus, ne moria-*

Exodus *mur non ualentes sufferre debilibus auribus gloriam, & maiestatem loquentis:*

Vndè iterū Iob: Cum uix paruam scintillam sermonis eius audierimus, quis poterit tonitruum magnitudinis eius intueri? Sicut itaq; omnia implet, omnia circūsonare facit, ideo seqtur: Sub omni cœlo cōcertatio, & modulatio ipsius: Quod ut percipiatur potius meliori oculo, quàm auribus, præmisit dicens: Extendit lumen suum super omnes extremitates terræ, quo uidelicet ab expurgatis possint uideri hæc recondita mysteria. Resonat igitur in hoc magno uniuersi instrumēto in uocibus magnitudinis suæ: sed ab imbecillibus ingeniis comprehēdi nequeūt mirabiles concentus, cum expurgatus animus nedum hæc inferiora, sed si ad supremum huius mundani organi interstitium erexerit aures, sensurus sit concordiam, & harmoniam, uel pacem, quam fecit Deus (authore ipsô Iob) in sublimibus suis: Quod non de cœlis, sed de angelis, errore postposito, exponi debet: Vndè subinfert: Nunquid est numerus militum eius, aut cuneis eius, super quem nō surgat lumē, uel oculus ipsius omnia perscrutans, omnia numerans, & coaptās: ut ipsi simul cum cœlestibus circulis modulantissima successione, & ordinatissimis uicibus percurrendo cum uarietate unigena cursum consonantissimum compleant? Qui nunc calore, nunc frigore, nunc humido, nunc sicco & multigenis influxibus perfundendo terram, reddunt eam nunc spoliatam, nunc depictam floribus & herbis, & fructibus pro qualitate & opportunitate temporū, ad idē semper (continua tamen successione) reducentes: ut unicum omnium moderatorem, ad cuius nutum omnia disponūtur clarissimè inuicem, sicut moduli uel fibræ ab eodem personante successione quadam permotæ unam efficiunt harmoniam unicum indicantes carminis ducem. Si iterum ad occentores, & intercinentes in hac psalmodia direxerimus aures, percipiemus ipsum altisonantem omnia intersonare facientem proportione quadam (inquit Albertus) à creatoris sapientia adinuenta, nec ab intelligentia aliqua cōparata à seipsa, sed à fonte supramūdanæ sapiētiæ hausta: Si enim tēperatura est partiū corporis, quæ sanitas dicitur, nonne hæc ab eo, qui omnia ualde bona, & tēperata à principio disposuit, & iterū dissona cōtemperando sonat? Hinc Psalmog. canit: Misit uerbū suū, & sanauit eos. Et si conueniūt affectus animaliū ratione carentiū ad inuicē, & ad sibi necessariā pasturā, nōne hoc indidit naturæ opifex, ut condelectētur similia cū similibus habitare, & reiectis noxiis cibis sumant sibi cōuenientes præparatos ab eo? De his prosequitur Iob dicēs: Quis præparat coruo escam suā, quando pulli eius clamant ad Deum uagientes, eo quod nō habeant cibos? Cū quo regius propheta decātat: Qui dat escā omni carni, ei uidelicet cōuenientē. Si quoque ratione utētes insimul moribus coaptātur, nōne hoc facit ille, de quo iterū in psalmis canitur: Qui habitare facit unanimes in domo? Si iterū conueniūt cōcordes in ciuitate, uel repub. aliqua, nonne hoc est ab eo, qui per angelos pacis iussit pacem denuntiari, & tribui hominibus bonæ uoluntatis: quique per apostolos, & nuntios suos omnes in quancunque ciuitatem, domum, aut locum intrauerint, pacem mandauit offerri omnibus uolentibus eam suscipere? Si prompto,

Iob | Idem | Albert. | Dauid | Iob | Dauid

quoque animo aliqui legis onus suscipiunt, quo moderati tanquam bene dispositæ cicutæ admittantur in supercœleste instrumentum, æthereumque concentum CHRISTVS. *suauißimum, nonne hoc est ab eo, de quo dicitur:* Nemo uenit ad me, nisi Pater Idem *meus traxerit eum? Si qui autem syncero corde, aut attrahēti, aut uocanti suauitate melliflua adhæret, nonne hoc est ab eo, qui iterum dicit:* Iugum meū sua- Dauid *ue est, & onus meum leue?* Quod comprobauerat ille, qui dixit: Quàm bonus Israël Deus iis, qui recto sunt corde. *Et hæc est pax, & harmonia illa, ad quā tendimus: quæ exuperat omnem sensum. Ecce igitur idē in omnibus personator omnibus affluens, omnia sua uiuificante, & deifica uirtute circumsonare facit. Quis autem sit hic præcentor, aut quam notitiam de eo habere poßimus, percurrendum est.*

Quis sit iste, qui omnia cōplet, & quid de ipso cognoscere poßimus. Ca. II.

VNum esse, à quo omnia processerint, qui omnia cōpleat, & in quē, tanquam in finem amatum, & prædilectum eadem omnia tendāt, nulli dubium est: *Et illud idem Deum uocari ab omnibus, diuersis tamen nominibus pro diuersitate idiomatum. Hic autē ille est,* Isaias *qui per Isaiam dicit:* Ego sum ipse, ego primus, & ego nouißimus: Manus mea fundauit terram, & dextera mea mensa est, aut palmo conclusit cœlos. *Ter nō sine mysterio (ut habet textus Hebræus) repetitur ego, ut denotetur aliqua trinitas in summa illa unitate contineri. Ego igitur (inquit) sum ipse, qui uidelicet est à se: aut ego sum illud, quod est: ut clarè sonant uerba Hebraica. Sequitur:* Et ego primus, *& origo omnium:* & ego nouißimus *& finis, in quem tendunt omnia: Et tanquam primum efficiens manu mea fundaui terram stabile fundamentum totius machinæ, quæ super ipsam, aut circa ipsam fabricata est: Et dextera mea metior, ordino, dirigo, aut palmo concludo omnia aduocans, & trahens ad me, à quo ipsa omnia progressa sunt: undè sequitur:* Voco ea, & stant simul, *in meipsum uidelicet collecta: Quis autem, quātus, uel qualis sit iste Deus, cum omnem captum humanum fugiat, difficilè, imò impoßibilè erit inuestigare:* Paulus *quia inhabitat (teste Paulo) lucem inacceßibilē, quem nullus hominum uidit, nec uidere potest: Quod non latebat illos antiquos patres, qui pro constanti asseuerabant duas supremas mensuras, aut dignitates diuinas, quarū superiorem fontem, coronam, originem, undè scilicet omnia emanant, alteram uerò sapientiam, primogenitum, & aliis multis appropriatis nominibus uocant, non esse cognitas mortalibus, nec etiam ipsi Mosi: qui (ut dicunt) nec quinquagesimam portam mēsuræ præcedentis intrauit. Nullus igitur potuit intelligere Patrem, aut filium, quousque uenit ille, qui dixit:* Nemo nouit filium, nisi pater, neque Patrem quis Ioan. *nouit, nisi Filius, & cui uoluerit Filius reuelare. Itidem & Ioannes dicit:* Deum *nemo uidit unquam, sed unigenitus, qui est in sinu Patris, ipse annutiauit nobis.* Iob *Quod & Iob sub nomine lucis tetigit dicens:* Indica mihi, si nosti, in qua uia lux Iacobus *inhabitet: Lux utique illa, quæ à Iacobo dicitur pater luminum, & illa quæ di-*

xit: Ego sum lux mundi. De qua iterum Ioānes: Vita erat lux hominum, & lux Ioannes
in tenebris lucet, & tenebræ eam non comprehenderunt. Quod & Iob prose- Iob
quens ait: Auferetur ab impiis lux sua: Quæ omnibus cōmunicatur, ut omnem
hominem illuminet, dummodo suis tenebris non offuscetur, & tantæ lucis indi-
gnum se reddat. Hac quidem sola luce Deus, & diuina percipi possunt. Si igi-
tur aliqua de hoc præcentore, & delectabili concentu, & beatificante fine, &
pausa habeatur cognitio, ex hac luce ut procedat, necesse est: nec eam à sapien-
tibus mundi, qui in tenebris suarum adinuentionum inuoluuntur, expectare pos-
simus, Paulo attestante, qui ait: Loquimur Dei sapientiā in misterio, quæ abs- Paulus
condita est, quam prædestinauit Deus ante sæcula in gloriam nostram: & quā
nemo principum huius sæculi cognouit: Nam neque finem, neque media, quibus
in eundem finem, aut in concentum suauissimum inter Deum & hominem, quo
ipse beatur homo, deuenitur, ullus aliquando philosophorum, aut mundi sapien-
tum docuit: quia animalis homo, aut sapientia mundi, quæ carnalis est, non per-
cipit quæ sunt spiritus Dei, ut sequitur Apostolus: Et rationem subnectens ait: Idem
Quis enim scit hominum, quæ sunt hominis, nisi spiritus hominis, qui in ipso est?
Ita & quæ Dei sunt, nemo cognouit, nisi spiritus Dei. Nos itaque non spiritū
huius mundi accepimus, sed spiritum, qui ex Deo est: ut sciamus, quæ à Deo do-
nata sunt, qui & loquimur non in doctis humanæ sapientiæ uerbis, sed in doctri
na spiritus spiritualibus spiritualia comparantes. Triplex enim est apud philo-
sophos Peripateticos maximè celebratus progressus in scientia, resolutiuus aut
diffiniens, diuidens, & componens: Quorū nullus ad Deum attinet, qui nec dif-
finiri, nec diuidi, nec componi potest. Hinc diminuta nimis est theologia Peripa-
tetica, & doctrina illa minus sufficiens ad diuina, quæ puro intellectu, aut ex-
purgato spiritu percipiuntur. Alius igitur modus nobis quærendus est, quo diui-
na suscipiamus. Est nanque unus atque sublimis, ~~qui intuitiuus dicitur~~, dum ho-
mo mundo corde &, oculo aspicit in specula, & spectacula illa clara & æter-
na: ad quæ prophetæ omnes deuenerāt, hinc merito uidētes dicebātur, Sic Isaias
uolens explicare, quod senserat, dixit: Visio Isaiæ: Et iterū: Vidi Dominum se- Isaias.
dentem super solium excelsum, & eleuatum. Sic Ezechiel indicans undè habe- Ezechi.
ret, quæ annuntiabat, dixit: Facta est super me manus Domini, & uidi. Si-
militer & Daniel ait: Videbam in uisione mea. Ad quem gradum deuenerant Daniel
prophetæ omnes, quamuis diuersa uiderint: Quos sequuti sunt Ioannes, Paulus,
Stephanus, & alij apostolici uiri, quorum primus ait: Vidimus gloriam eius: Et
ultimus de seipso protulit: Ecce uideo cœlos apertos, & Iesum stantē à dextris Stephan.
uirtutis Dei. Medius autē testatur se uidisse, & audiuisse arcana Dei, quæ nō
licet homini loqui: quia nec uocabula suppetunt, nec mortales uoluti in cœni uolu
tabro digni habentur suscipere pretiosas margaritas, & splendorem, à quo co-
inquinati oculi potius offenduntur, quàm illustrentur. Est itaque progressus, &
cognoscendi uia media inter hanc ~~intuitiuam~~, & peripateticos illos modos: quos

omnes meritò pro uno computauerim, conuenientia uidelicet ueritatum, quas annuntiarunt, qui uiderunt, ad intellectum nostrum, qui capax est omnium ueritatum: undè intellectus pasibilis dicitur, scilicet omnium intelligibiliũ susceptiuus, imò ueritatum omnium cupidisimus: Qui expurgatus, dum assentit ueritati declaratæ, & in ipsa quiescit, magnum sibi comparat iudicium, uerum illud esse, quod tam bene cum suo intellectu coaptatur, ueluti clauis cum sera, quæ si non conuenit artificio ipsius seræ, conuincitur non esse clauis illius: si autem coæquatur, trãsit, aperit, & claudit, sua esse diiudicatur: Nõ secus sensus, uel interpretatio alicuius rei à ꝓphetis enuntiatæ, si intellectui expurgato sine aliquo disidio coaptatur, conĳcitur uera, sin autem, falsa, & non sua. Hæc igitur est uia quærenda à nobis, qui non possumus cum prophetis, & apostolis diuina intueri, ut procuremus intelligentiam, & interpretationem scripturarum: quas ædiderunt, qui uero oculo intuiti sunt, quæ dicunt: Quam interpretationem uerã diiudicabimus, cum fuerit intellectui nostro expurgato æquilibrata, & concinna. Hac itaque ueritate, & doctrina diximus Deum benedictum fuisse non tantũ huius machinæ opificem (ut in principio disseruimus) & finem, in quem omnia tendunt, ut statim declarabimus, sed eum esse, qui omnia complens omnia circũ-

Ierem. sonare facit, sicuti exerta uoce in Ieremia profitetur dicens: Nunquid non cœlum, & terram ego implebo? spiritu uidelicet, uoce, & concinna uirtute, & glo-

Isaias ria: ut Isaias se uidisse testatur, dũm ait: Vidi, & plena erat domus, cœlestis uidelicet, maiestate eius, & quæ sub ipso erant, replebant templũ illud excelsum.

Aggeus Sed non contentus opifex illo complemento, per Aggeum prophetam in aduentu Mesiæ sese eandem melius completurum promittit dicens, Veniet desidera-

Isaias tus cunctis gentibus, & implebo domum istam gloria. Et ne terra existimetur uacua eius maiestate, Seraphini præmisso trisagio inducuntur clamantes: Plena

Ezechi. est omnis terra gloria eius. Ezechiel quoque cum de mundana, & cœlesti rota, uel de ophaninis tractaret, per quos elementales rotæ disponũtur, subinfert: Spiritus uitæ erat in rotis. Addit quoque se audiuisse sonum, uel uocem animaliũ sanctitatis: à quibus rotæ, uel ophanini eas sequentes regebantur. Et audiebam (inquit) sonum alarum, quasi sonum aquarum multarum, quasi sonum sublimis Dei, uel שדי sadai, ut habet ueritas Hebraica: Sonum dicit audiuisse in alis animalium, quibus rotis uel ophaninis faciebant, tanquam sonum aquarũ: ex quibus ueluti ex uirtute seminaria omnia producuntur. Et cũ omnia sint à Deo, ideo dicit quasi sonum, aut uocem שדי: Quod nos aliquando omnipotentem, aliquando Deum cæli, hic autem sublimem Deum habemus interpretatum: quãuis forte melius, sufficientem causam, aut Deum plenè operantem possemus in-

Dauid terpretari: Est enim ille, de quo in psalmo canitur: Aperiente te manum tuã omnia implebuntur bonitate. Et iterum: Impleta est terra possesione, & influxu tuo. Ideo illo absente turbantur omnia, & in puluerem suum reuertuntur. Si uerò repleta cuncta manent, quamuis uicisitudinaria transmutatione succedant,

non tamen à sua harmonia deficiunt, sed sua succeßione, ueluti sonus in organo succedentibus digitorum, & manuum uicibus intactis modulis, ut in libro Sapiẽtiæ dicitur: In se enim elementa dum conuertuntur, sicut in organo qualitatis sonus immutatur, & omnia suum sonum custodiunt. Hæc in calce libri habentur: in principio quoque dicitur: Spiritus Domini repleuit orbem terrarum: & hoc quod continet omnia scientiam habet uocis. Vbi docemur, non tantum spiritum Dei omnia concinno sono replere, sed & dare antistiti homini, undè concentum ipsum percipiat dicens: quòd homo, qui omnia continet, & habet scientiam illius uocis, & cõcentionis, dummodo uidelicet sit spiritualis, & ipsius spiritus capax effectus. Infinita sunt penè loca scripturæ sacræ, qbus propositũ nostrũ cõfirmare possemus, sed hæc sufficiant, ut iam deueniamus ad externos, qui hos uidentes patres æmulati sunt: Quorum præcipui Pythagoras, & Plato ab huiusmodi familia edocti cum suis Academicis docent diuinum numen rebus omnibus infusum: Quod aliqui animam mundi, Aliqui Dei spiritum nominarunt: quos imitatus Poëta decantat. Sapien. Pythag. Plato

Spiritus intus alit, totamq́ue infusa per artus Virgilius
Mens agitat molem, & magno se corpore miscet:
Inde hominum, pecudumq́ue genus, uitæq́ue uolantum,
Et quæ marmoreo fert monstra sub æquore pontus.
Igneus est olli uigor, & cœlestis origo.

In eundem sensum canit Manilius dicens: Mamil.

Nanque canunt tacitæ naturæ mente potentem,
Infusumq́ue Deum terræ, cœlóque, fretóque.

In idem conueniunt Orpheus, Alexander Milesius, & Dorylaus, ut supra tetigimus: Ex quorum omnium officina Boëtius ait: Orph. Alexan. Doryla. Boëtius

Tu triplicis mediam naturæ cuncta mouentem
Connectẽs animam per consona membra resoluis:
Quæ consecta duos motum glomerauit in orbes,
In semet reditura meat, mentémque profundam
Circuit, & simili conuertit imagine cœlum.

Et Aratus sub nomine Iouis decantat. Aratus

Vita elementorum, mundi calor, ætheris ignis,
Astrorumq́ue uigor, perpes substantia lucis,
Et numerus celsi modulaminis.

Alexãder quoq; Milesius Pythagoricus ait: Ille animus, qui Iuppiter, id est Deus summus dicitur, uiget, atque implet omnia, & cœlum quasi citharam quãdam exagitans cœlestem efficit harmoniam. Et Trismegistus philosophorũ splẽdor in eo libro, cui titulus est, quòd Deus latens simul ac patens sit, ait: Ita Deũ existere semper, nisi semper agat omnia, impoßibile est: In cœlo uidelicet, in aëre, terra, mari, in mundo toto, in qualibet particula mũdi tota, tum in eo quod Alexan. Trism.

est, tum in eo quòd non extat. Nihil est in omni natura, quod ille ipse non sit: Est ille siquidem, quæ sunt: est ea etiam, quæ minimè sunt: Quæ quidem sunt deducit in lucem, & quæ non sunt, occulit in seipso. Hic Deus nomine melior, hic occultus, hic rursus omnium patentissimus, hic menti conspicuus, hic præsens oculis, hic incorporeus, hic (ut ita dixerim) multicorporeus: Nam nihil in corporibus est, quod non sit ipse: Omnia enim ipse solus existit, ut etiam docebat Parmenides, quem Aristo. iniustè redarguere conatur. Et idem Mercurius de Cōmuni: Nec quicquam est in omni, quod non sit ipse Deus: iuxta illud Orphei recitatum ab Eusebio:

Parme. Aristo. Mercur. Orphe. Euseb.

Iuppiter est summus uertex, atque infima planta:
Ipse est æternus semper simul, ac totus ubique
Terrai fundus. Et iterum:

Iuppiter est quodcunq; uides, quocunque moueris. Et cætera multa, quæ pluribus carminibus prosequitur. Omitto, quæ Anaxagoras, Democritus, Zeno, Theophrastus, Hierchas cum suis Brachmanis authore Philostrato, Platonici quamplurimi, Origenes, & multi alij de huiusmodi scripserunt: Et concludam cum Dionysio, qui omnia penè, quæ illi tradiderunt, & probarunt multis rationibus, unica conclusione edifferit: Deum in mentibus esse dicunt, & in animātibus, & in corporibus, & in cœlo, & in terra, & simul in eodem, eundem mundanum, circamundanum, supramundanum, supercœlestem, supersubstantialem, solem, astrum, ignem, aquam, spiritum, rorem, nubem, ipsum lapidē, & petrā, omnia existentia, & nihil existentiū. Et sic omnia implens omnia circūsonare facit.

Anaxa. Democr. Zeno. Theop. Hiarch. Philost. Plato. Orige. Diony.

Omnia uerè tendunt in Deum. *Cap. III.*

Fabrica hæc uniuersa, sphærarum motus, successiua generatio, & corruptio rerum, quæ omnia circularia sunt, Opificis gerunt uestigium: quo docemur, sicut Deus sibiipsi est principium, & finis, cōpletáque sphæra, sic omnia, quæ eius simulachrum tenent in eundem tendere, à quo processerunt: Nam hoc est unicuique proprium: ut de fluminibus ait Ecclesiastes: Ad locum, undè exeunt, flumina reuertuntur, ut iterum fluant. Sic & de terreo corpore dixit Opifex homini delinquenti: Puluis es, & in puluerem reuertêris: Quod & omnia facere docet ipse Salomon inquiens: Omnia pergunt ad unum locum, quæ de terra facta sunt, & in terram pariter reuertuntur. Et hæc de terrenis dicta sint: De duabus uerò hominis partibus prosequitur in calce uoluminis dicens: Reuertitur puluis in terram suam, undè erat, & spiritus redit ad Deum, qui fecit illum. Hic enim qui est à Deo, solutus à corpore statim in eundem reuertitur, nisi uiolento impedimēto detineatur: Terrea autem pars ad terram, undè immediatè processit, reducitur. Et cū terra sit à Deo, qui ipsam creauit, & illa cum omnibus ex ea pullulantibus debitum ordinem sequens, ut aliquando in Deum reuertatur, necesse est. Qui mouet omnia, & trahit in se omnia (inquit Aristoteles cum suis Peripateticis) tanquam con-

Ecclesia. Genesis Salomon. Idem. Aristote.

cupitus, & prædilectus ab omnibus dilectione, & concupiscentia à natura insita: Qui & uia mathematica procedens antea dixerat omnia ad unum reduci, sicut & ab uno processerant. Quod academici (maximè Proculus in suis Theorematibus Theologicis) apertissimè docent. Sic & non modico mysterio characteres Hebraici numeros significantes eodem ordine procedunt: Nam א est character significans unum, sed completo discursu per omnes characteres, quorum aliqui significant numeros, aliqui denarios, aliqui centenarios, deuenitur tandem ad idem א quod pronuntiatum dicendo Aleph, significat millenarium complementum omnium numerorum, & cubum denarij supremi numeri: ut sicut ipso charactere significat unum, ita pronuntiatum significet mille: & etiam idem significat character addito puncto א: Sed & hoc Aleph ducem significat, & est sigillum summæ coronæ, aut Patris summi continens in sua figura duo, י, & unum, ו, quæ literæ in numeris reddunt. 26. sicut magnum nomen Dei quatuor literarum. Itaque magno mysterio illud, quod in numeris mysterio quodam occulto contentis diuinum nomen repræsentat, in ipso simplici charactere Deum unicum, & primum omnium principium, & in suo pronuntiatu finem numerorum resignat. Sed & aliud sacramentum attendendum est in illo magno Dei nomine: in quo omnes literæ significant numeros circulares: Nā י dat denarium ה quinarium ו senarium: Qui omnes & soli sunt numeri circulares: ut innuatur, quòd Deus est uera sphæra: & omni progressu sphærico ordine procedit reducendo omnia in se, sicut ab ipso processerāt: Quod per Isaiā testatur dicens: Ego sum primus, & nouissimus: manus meæ fundauerunt omnia, ordinando uidelicet eadem in meipsum, ut sphæricum ordinem prosequerentur: Vndè non potest in aliud tendere massa hæc rerum creatarum, nisi in eum, cuius simulachrum tenet. Omnes insuper lineæ circuli à centro exeuntes in circumferentiam, & ab ea in centrum denotant, quòd omnes creaturæ emanantes à centro supremæ sphæræ tendunt in circunferentiam eiusdem sphæræ, tanquam in finem earum: Et sicut eædem lineæ nunquam exeunt limites sphæræ, aut circuli, sic nec creaturæ exeunt terminos illius diuinæ sphæræ: adeo quòd ab ipso sunt, & in ipso manent, & in ipsum eundem tendunt: Sicut etiā accidentia omnia innituntur substantiæ, quæ est eorū subiectum, & sustentaculum, sic creata omnia quæ sunt tanquam accidentia respectu primi, & supremi esse, quod est à seipso, innituntur ipsi, à quo dependent: & in quo tanquam in sustentaculo continentur: & in quo erant, antequam in proprias formas explicarentur, & ad ipsum aspiciunt, & tendunt tanquā ad locū & domū propriam: undè sine ipso, tanquam peregrina non possunt diu manere: sed ad ipsum redire satagunt, maximè homo: qui omnia uirtute continet, & potestate, ut docet Trismegistus: Qui moriens, Calcidio referente, dicebat: Hactenus fili pulsus à patria uixi peregrinus, & exul: nunc incolumis patriam repeto: Cumque post paulum à uobis corporis uinculis absolutus discessero,

Isaias

Trism.
Calcid.

uidetote ne me quasi mortuum lugeatis: Nam ad illam optimam, beatamque ciuitatem regredior, ad quam uniuersi ciues mortis contione uenturi sunt: Ibi nanque solus Deus est summus princeps, qui ciues suos replet suauitate mirifica, quo hæc, quam multi uitam cxistimant, mors potius est dicenda, quàm uita. In hanc sententiam ueniunt Didymus, Hiarchas, Porphyrius, Proculus, in de orationibus, & precibus: ubi docet de mente Platonis, Iamblici, & Porphyrij orationes esse necessarias, ut per eas reducamur ad patriam, à qua quãdiu hic sumus peregrinamur, inquit Paulus: Qui cum Hebræis differens exerta uoce ait: Non habemus hic manentem ciuitatem, sed futuram inquirimus. Et ut breuiter concludamus, in hanc sententiam ueniunt omnes, quorum lumina collustrata sunt.

Didym⁹. Hiarchas Porphy. Procul. Plato. Iambli. Porphy. Paulus

Quo appetitu in eundem pergant. Cap. IIII.

DVplicem esse appetitum in rebus omnes asseuerãt naturalem, & liberum: Sed in homine (ni fallor) tertium addere possemus, qui forinsecus, & supernaturalis est, atque diuinus ad se trahens effectu, & ad diuina opera meritoria & ipsi Deo grata perficienda inducitur. Et illud est, quod semper deprecatur ad optima, non quidem naturalis discursus, ut putant quamplurimi, sed portio illa superior, quam Plotinus intellectum uocat à ui rationali distinctum: Quo mediãte Deũ, diuináque intelligimus: & in ipsum mente, & opere tendimus: ut diffuse in suo de homine pertractat. Et hic in animi arce residens semper repugnat legi, quæ est in membris nostris deducens quo naturalis uirtus, & affectus minimè potest. Hic itaque est ego, ille autem est gratia, secundũ Apostoli doctrinã, qui ait: Non ego, sed gratia Dei mecũ. Hoc igitur diuinum ad optima, diuináq; tendit: Illud autẽ deterius, & animal nostrũ semper trahit ad ima, ex materia maximè à supremo distante. Medius uerò est animus noster, siue rationalis uis nũc huc, nũc illuc lata: uel nũc isti, nunc illi adhærens ignauia, siue uolũtatis arbitrio, quamuis suaptè natura tendat ad illud principium, à quo processit, nisi erroris mater materia distrahat: ut accommodatum est illud uulgare Boëtij: Inest mentibus hominum ueri boni certa cupiditas, sed ad falsa deuius error abducit: Quod est aut à materia (ut diximus) ad ima trahente, uel à corporeis imaginibus & obiectis multiplicibus præsentia distrahentibus: Præsens enim obiectum, & sensibile fortius mouet hominem adhuc animalem, & eum, qui non habet exercitatos sensus ad adiscretionem boni & mali: & qui non gustat uerum mel, lac, & butyrum, ut sciat reprobare malum, & eligere bonum: Qui non audit, quid loquatur in ipso Dominus Deus, nec gustat, nec uidet, nec sentit, nec percipit (ut Apostolus ait) ipse animalis homo, quæ Dei sunt: sed allicitur lenocinio horum apparentium bonorum, quæ umbra uerorum sunt:

Plotinus. Paulus Boetius Paulus

ut sapientes dicunt, maximè Plato in Rep. & in plærisq; locis, & sacra eloquia undique resonant hæc tanquã feces, & umbras, imò letale uenenum contemni debere: ut exerta uoce admonet summa Veritas dicẽs: Nolite thesaurizare uobis thesauros in terra, quos tinea demolitur, & latrones furantur, rubigóque cõsumit omni deuastationi obnoxios: quia corruptibiles, & feculenti, atque umbratici sunt: Sed thesaurizate uobis thesauros in cœlo ueros, permanentes, stabiles, & perfectos. *Et Paulus hæc omnia umbratica arbitratus est uelut stercora, ut meliores illos acquireret, & illuc pergeret, undè uenit. Sic omnes, quotquot habent lumina expurgata, & non sunt à grauante materia distracti, eodem sedulo deuenire contendunt, uocante, & attrahente eos summo bono ad seipsum: ut patet in latissimo campo scripturæ sacræ: Quos quidem aliquando aut propria uirtute, aut per fidos ministros impellit: & ~~ut~~ trahit, ut in Euangelio, cui titulus est secundum Lucam, dicitur:* Compelle eos intrare.

Plato

CHRISTVS.

Paulus.

Lucas efficaciter

Quo curriculo uehantur. Cap. V.

EA omnia, quæ nullam habent motionem liberam, nullum aliud ascẽdunt curriculum, quo uehantur in primum, à quo recesserunt, nisi instinctum, quem naturalem dicũt, quia à natura insitus, ut dicũt Peripatetici, aut (ut eorum uerbis utamur) quia fit in pluribus & frequenter: Sic enim naturalia diffinierunt: Sed, ut rei ueritas est, sic ab Opifice summo donati sunt: Qui uerò rationis, & libertatis Dei munere sunt participes, hi ascendunt curriculum suæ uoluntatis, aut amoris, iuxta illud Augustini: Amor meus pondus meum, uel curriculum meum, illuc feror, ubi amo. *Ad hoc tamen multoties magnam uim conferente natura, & attrahente diuinitate facilius currunt: Ad profectum enim sapientiæ, & doctrinæ promptius ueniunt bene chordati uiri in corpore, & sortiti bonam animam, & ad doctrinam dispositam, fauente ei Phœbo, Venere, & Mercurio, si Platonicos sequi uolumus. Et hoc aut disponendo corpus, aut quia intelligentiæ illis stellis præsidentes suo influxu fauẽt, ~~aut (ut Pythagorei dicunt) quia in descẽdendo anima induit naturam illarum intelligẽtiarum, sicut lux uidetur suscipere colorem uitri, per quod transit rubeum, cœlestem, uiridem, uel croceum~~. Currunt alij facilius ad dominium, si genitura, & uirtus id præstat: & si Sol, & Mars & huiusmodi ei fauerint: si uera sunt, quæ tradunt Astronomi. Currũt alij ad diuersas uirtutes naturali curriculo pro uaria dispositione corporis, & animi, & cœli fauentis: uerum nihil boni attingũt, nisi faueat superna uirtus, à qua omne bonũ:* Non enim sapientia acquiritur uiribus propriis, *ut testatur ille, qui iure cognomento sapiẽs dicitur:* Et apposui cor meum, ut scirem sapientiam: & intellexi, quòd omnium operum Domini nullam potest homo inuenire rationem, eorum, quæ fiunt sub sole: Et quanto plus laborauerit ad inquirendũ, tanto minus inueniet: *Et hoc quia sapientia datur à Deo, iuxta Iacobi sententiam:* Qui indiget sapientia, postulet à Domino, qui dat omnibus affluenter, & solus dat. *Nec ad dominium uenire*

Peripatet.

August.

Platoni.

Pythag.

Astron.

Salomon

Iacobus

Paulus Dyon CHRISTVS. *quis poterit, nisi donante Deo, ut ait Paulus, & cum eo Dyon Platonicus in suo uolumine de regno: Nõ est potestas nisi à Deo. Sed & ipsa summa Veritas ad Romanum præsulem inquit: Non haberes in me potestatem, nisi tibi datum fuisset desuper. Neque ad aliquod bonum opus ualet homo sine diuino fauore, ut ipsemet passim protestatur dicens: Sine me nihil potestis facere. Et ille, in cuius pectore ipse Christus resonabat, ait: Non sumus sufficientes cogitare aliquid ex nobis, quasi ex nobis: sed omnis nostra sufficientia ex Deo est. Hinc Iorã (ut in quarto uolumine regum legimus) propria uirtute cõfisus, contempto diuino oraculo, & fauore, bellicum currum ascendit congressurus cum Assyriis, à quibus uulneratus sagitta in incertum iacta inter stomachum & pulmonem, uel inter thoracem & loricam, ut habet ueritas literæ, miserabili casu de curru corruit: Quæ non uacant mysterio: Cadit enim curru propriæ uirtutis, qua cõfidebat: uulneratur inter duo fabreficia humano ingenio contexta, ut denotetur textura, & omne opus excogitatum humano astu, aut laboratum ingenio, ac uiribus propriis frustrari: atque in perniciem elaborantis absque diuino fauore conuerti, ut clara uoce per Isaiam loquitur dicens Veh filij desertores, ut faceretis consilium, & non ex me: & ordiremini telam, & non per spiritum meum: ut adderetur peccatum super peccatum: Qui ambulatis, ut descẽdatis in Aegyptum, ad uirtutes uidelicet, & astutias inferiores: & os meum non interrogastis, nec fauorem flagitastis sperantes auxilium in fortitudine Pharaonis: qui nudans, uel dissipans interpretatur illumque astutissimum & nudum serpentem significat: qui sua astutia dissipauit genus humanum, & nudauit protoplastem, adeo ut erubesceret à facie Domini. Sequitur: Et erit uobis fortitudo Pharaonis in cõfusione, & fiducia umbræ Ægypti in ignominiam. In uanum igitur laborat, qui naturali cursu, aut inferiori fauore diuina pertingere opinatur: Quod confirmare possumus exemplo eunuchi Candacis reginæ, qui in curru legebat Isaiam casso labore, quousque iubente Spiritu sancto Philippus iunxit se currui illi docens, quæ ille intelligere nequibat: & lumen præbens, fideique insigne: ut inde operari posset, quæ antea non ualebat: Et tunc præsentia, & fauore Philippi, imò Spiritus sancti mittentis, & assistentis effectus est ille currus ad instar illius, de quo dicitur in psalmo: Currus Dei decem millibus multiplex millia lætantium. Adest siquidem diuino currui ad fauorem illuc conscendentium nõ tantum Spiritus sanctus, sed multa millia administratoriarum potestatũ, dicta decem millia hyperbolicè, ut inquit Hieronymus. Adsunt igitur isti coniuncti psallentibus, & operantibus, & aliquando currum prouehunt, ut statim dicemus: Qui currus Dei multigenus est: Quorum unum conscenderat Petrus, alterum Ioannes, ut dicitur in Euangelio: Currebant duo simul, sed ille in curru fidei, hic uerò charitatis: Quæ cum ignea sit, ideo uelocius ducit: Vndè sequitur: Sed ille, qui erat iunior cucurrit citius Petro: Non quidem quia iunior, sed quia amore feruentior. Petrus autem prior introiuit in monumentum: quia prima ianua,*

Idem Paulus; Ioram; Isaias; Eunuch.; Philipp.; Psalmus; Hiero.; Ioan.

per quam datur introitus ad Christum suscitatum, ad sæculum uenturum, & ad Deum *est fides, dicente* Paulo: Oportet *accedentem ad* Deum *per fidem accedere: Qua habita, cursus in charitate fit uelocissimus: Et aliquando in curru igneo cum equis ignis, super quem conscenderat feruidus* Elias *cum rediret ad* Deum, *à quo processerat: Quem ignem sentientes, simul & fragrantiam dilecti illo calore in nos spirantis dicemus statim:* In *odorem unguentorum tuorum currimus. Et iterum cum propheta:* Viam *mandatorum tuorum cucurri, dilatasti cor meum.* Paulus Dauid

A *quibus trahatur iste currus.* Cap. VI.

CVm *currus iste Dei sit, ut etiam à uirtute diuina trahatur, necesse est: quia uirtus inferior nõ sufficeret:* Ideo *summa* Veritas *ait:* CHRISTVS.
Nemo *uenit ad me, nisi* Pater *meus traxerit eum: Quod cognoscens ille, qui nomen sapientis peculiari priuilegio obtinuit, dicebat:* Trahe *me post te. Trahit quippe dupliciter, ut per* Osee *aperto sermone ait.* Trahàm *te in funiculis hominum, in uinculis charitatis:* Funiculi *hominum ad humanitatem* Messiæh *pertinent, uincula autem charitatis ad diuinitatem:* Nõne Christus *homo attraxit nos præsentia, doctrina, oratione, exemplo multiplici, & operibus multigenis, maximè his, quæ perpessus est pro nobis in carne & corpore?* Nonne *etiam attraxit numine quodam diuino. Quod sentiens* Petrus *dixit:* Verba *uitæ æternæ habes, ad quem ibimus? Et iterum:* Tu *es Christus filius Dei uiui. Complexurus itaque simul uincula humanitatis, & diuinitatis, maximè in extremo, quo ordinatè agens solet fortius operari dixit:* Cum *exaltatus fuero à terra omnia traham ad meipsum. Et adeo uerè ad se traxit, ut per multos annos, quos amore ligauerat, deduxerit ad omne genus martyrij intrepidos. Sed & hanc uim attrahendi apostolis, & legatis suis donauit, dum dixit:* Venite *post me, faciam uos fieri piscatores hominuu: ut trahatis eos in sagenam uerbi Dei. Et etiam in quam partem deberent proijcere sagenam docuit post resurrectionem non sine mysterio dicens:* Mittite *in dexteram nauigij rete:* In *qua dextera est charitas, pietas, amor, misericordia, benignitas, & cætera id genus:* In *sinistra autem timor, terror, comminatio, iustitia seuera, punitio, & similia.* Hinc *innuens, quòd diuinus cõcionator magis attrahere debet animos liniendo quàm terrendo, & potius uinculis charitatis, quàm terroris, ut ipse fecit cum adultera, peccatrice, publicano, telonario, & huiusmodi benignitate deducens, & non terrendo minis. Et quamuis aliquando debeat orator diuinus alta uoce annuntiare populo scelera eorum, nihilominus id facere debet non improperans, sed cum charitate admonendo proponere ea, quæ à rectitudine iustitiæ pro sceleribus parata sunt.* In *hanc igitur partem mittentes illi* Apostoli *retia sua non ualebant ea trahere præ multitudine piscium, ut doceamur, quãtus prouentus fiat in amore, & charitate.* Nec *absque causa subinfertur:* Et *cum tanti essent, non est scissum rete: quia uirtus, & prædicandi officiũ in*

Salomon Osee Petrus CHRISTVS Idem Idem

charitate exhibitũ, coadiuuante Deo, firmatur, & corroboratur, ut frangi, aut
Paulus *scindi nequeat: sed omnia perficere, iuxta illud Apostoli: Omnia possum in eo, qui me confortat: Trahunt etiam angeli, & administratorij spiritus, ut exequan*
Psalmus *tur ea, quæ iubet summus moderator, ut de eis dicitur in psalmo: Benedicite Dominum omnes angeli eius, ministri eius, qui facitis uoluntatem eius, nõ tantum in hominibus, sed omnia mouendo, & in omnibus influendo, quãtumcunque minimis. Hinc multa uidemus agitari, & operari præter id, quod eorũ natura præstat: & nescientes mortales, undè hæc eueniant, admirantur: Quod tamen contingit multifariam: Aliquando enim præueniunt præsensione, & motione quadam ea, quæ homini uentura sunt: ut ex authoribus grauißimis externis, & ca-*
Cicero *tholicis, & clarißima experientia comprobare possumus. Narrat Cicero in primo de diuinatione, ꝙ Lacedæmoniis pauloante leuctricam calamitatẽ in phano*
Calisth. *Herculis arma sonuerũt: At eodem tempore Thebis (ut ait Calisthenes) in templo Herculis ualuæ clausæ repagulis seipsas aperuerunt: & arma, quæ parietibus infixa erant, humi inuẽta sunt: Eademq́ue tempestate multis signis Lacedæmonij leuctricæ pugnæ calmitates denuntiabant: Nam Lysandri, qui Lacedæmoniorum clarissimus fuit, statuæ quæ delphis stabat, in capite corona subito extitit ex asperis herbis, & agrestibus: Stellæq́ue aureæ, quæ in delphis erant à Lacedæmoniis positæ post naualem illam uictoriam, qua Athenienses conciderunt pauloante leuctricam pugnam, deciderunt: neque repertæ sunt. Quid me-*
Ioseph *morem ea multa portenta recitata à Iosepho quæ præuenerunt Ierosolymitanã cladem perpessam sub Tito, & Vespasiano? Luna multorum dierum insolita eclipsi uidebatur cõpati futuræ ruinæ: Fulgur per mediam horam, tanquã meri dies templum circundedit: Ianua eius ærea, quæ uix à uiginti uiris mouebatur, hora sexta noctis ultro aperta est: Currus, & exercitus armatorum magno im*
Euseb. *petu per regionem circumuehi uidebantur: Quæ omnia confirmat Eusebius Cæsariensis in tertio ecclesiasticæ historiæ. Et ut breuiter me expediam, omnes penè clades insignes aliquibus portentis, & prodigiis à Dei ministris præuentæ*
Myda Cicero *sunt. Multos quoque signa præuenere in ortu, ut de Myda puero refert Cicero ibidem, cui dormienti formicæ in os tritici grana congessere, omen dictum ma-*
Plato *gnarum diuitiarum, quod euenit. Platoni autem cum in cunis dormienti apes in labello consedissent, responsum fuit, singulari illum suauitate orationis fore: ita futura eloquentia præuenta est in infante: Quod Ambrosio episcopo Mediolanensi in nostris historiis legimus contigisse. Hecubæ uxori Priami parituræ Paridem uisum est parere ardentem facem: quæ Troiam, & totam Asiam in-*
Heracl. *cenderet. Matri Phalaridis (ut scribit Heraclitus Ponticus auditor Platonis) uisum fuit Mercurij simulacrum sanguinem fundere in terram, quo tota domus redundaret: Quod immanis crudelitatis signum in filio pariendo præbuit:*
Philistus *Dionysii genitrici (ut Philistus ait) prægnanti uisum est parere satyriscum. Hortulanæ uero Claræ Asisinatis matri nedum uisum est, sed clara uoce signi*

ficatum fuit, quòd salua parere deberet lumen quoddam clarißimum. Porten-
tum, quod in Ioannis Baptistæ natiuitate fuit, omnibus notũ est: quo cõprobatur
quid angeli agant nobiscũ & ortũ præueniendo, & celebrando: quãuis in gẽtili
bus mali angeli operarẽtur. Patri Zachariæ Gabriel apparuit: Nõ credẽti ser
mo subtrahitur: sterilis fœcundatur: nato puero, sermo patri obmutescẽti resti-
tuitur: ut uicini, & rerũ cõscij cogerentur exclamare admirantes, Quis putas
puer iste erit? Ad antiquiores autem conscẽdendo, Izabac oraculo celeberrimo
præuenitur: à sterili, & anu cõcipitur: à decrepito generatur: Eius filius Iaba-
cob in matris utero cũ germano altercatur: undè parentes diuino oraculo docẽ
tur duas gẽtes in uẽtre illo materno cõtineri. Antiquus legislator fluuio, & care
cto necãdus exponitur: & à filia Pharaonis nõ casu, sed disponẽte Deo suscipi-
tur: qui per angelũ suũ eã illud deduxit, ut puerũ saluaret, & diceretur Moses
i. sumptus ex aquis, & qui fauore angelico cõtinuò dux esset illius celeberrimæ,
& decãtatæ traductionis Israëlitici populi de Aegypto. Robustorũ fortißimus
Sanson à sterili angelico oraculo fœcundata cõcipitur: & Nazareus, id est sa-
cratus Domino cõstituitur anteq̃ natus. Longũ esset nimis retexere omnia, quæ
in scripturis sacris, & gentilibus historiis q̃plurimis possent adduci exẽpla: qbus
pbarẽtur Dei ministri p̃uenisse multos aut ante, aut in ipso ortu, uel fauisse bel-
lo, siue aliis rebus arduis, aut familiariter multifariã cũ hominibus egisse: Sed
hæc pauca dicta sint, ut discãt increduli, & qui nolũt admittere nisi ea, quæ suis
animalibus sensibus apprehẽdũt, ꝙ sunt angelici ministri mißi in ministeriũ no-
strum: qui nõ tãtũ nobis suadẽt peragẽda modo insensibili, sed uisibiles, & sensi
biles sesẽ multipliciter præbuisse trahẽtes homines etiã nõ adhuc natos, aut non
adultos ad diuersa: & præcauẽtes uariis portẽtis à futuro excidio, uel ad opus
strenuum deducentes: Quæ adhuc ex sacris literis comprobare possumus.

Quid operentur angelici Dei ministri in isto attractu, comprobatur ex scriptura sacra. Cap. VII.

MInistri circunsonantißimi tribunalis, & Archimusæi summi, ut
fidi sint, omnia pro uiribus deducere satagunt in consonantiã
cum Principe, sicut Dionysius sæpißimè repetit in suo de an- Diony.
gelica hierarchia: Hi enim (inquit propheta) præueniunt con- Dauid
iuncti psallentibus, & seipsos harmonizantibus, tanquam in-
structi concentores chordas omnes, & uoces adaptantes in summo Dei mono-
chordio, ut illud reddant concinnum, & suauißimum. Et si quæ sunt inutiles
fibræ, uel moduli, aut dissentire uolentes, eos abiiciunt, rescindunt, & pes-
sundant: ne in mundano, atque cœlesti, uel humano instrumento aliquod dis-
sonum sua ignauia inueniatur. Et ut ab altioribus locis exordiamur, Ducto-
ri populi Israëlitici, ne in tanta prouincia absonus, aut dissonus inueniretur, ma-
gna celebritate à Deo summo aßignatus fuit angelus ducens, & pertrahens.
Ecce ego (inquit) mitto angelum meum, qui præcedat te, & custodiat te in

uia: & introducat in locum, quem præparaui tibi. Obſerua eum, & audi uocē eius, quia non dimittet, cum peccaueris, quia nihil abſonum admittere uult. Et ut ſcias ipſum meo iuſſu, & uirtute omnia peragere dico, ꝙ in illo eſt nomē meū, uirtus uidelicet nominis illius, in quo omnia mirabilia efficiuntur. Hic igitur angelus nunc præcedendo, nunc ſubſequēdo caſtra defendit, docuit, cuſtodiuit, traxit de Aegypto, & deduxit ducem, & populum, quo pergebant. Angelus quoq; comes, & dux fuit patri electæ familiæ Abrahæ in Aegypto, in Charam, & quocunq; perrexit. Angelus Izahac ſaluauit ab immolatione, cuſtodiuit in peregrinatione facta in Geraris, & in diuerſis locis, & à iurgio habito cum Abimelech. Angelus etiam Iabacob duxit in Meſopotamiam Syriæ, ditauit, & protexit ab inuido Laban, & à perſecutione fratris Eſau eum perſequētis. Sed & quid operentur angeli in nobis, proſpexit in ſomnis non adhuc bene in huiuſmodi initiatus, ut ſomno ſopirentur animales ſenſus angelicæ conſuetudinis inimici, quos non adhuc plenè mortificauerat. Magnum quippe eſt ſacramentum ſcalæ, & angelorum aſcendentium, & deſcendentium: ſed hoc ad præſens ſufficiat, quòd inde docemur omnes angelorum miniſterio deduci ad quemcumque gradū uirtutum, meritorum, & dignitatis, & indignos deponi uſque ad extremum miſeriæ gradum: prout eorum exquirunt mala merita: Hoc enim angelorum aſcēſus, deſcenſuſque ſignificat: Et ſcala gradibus diſtincta ordinem uniuerſi, & rerum omnium gradus reſignat. Nec ulterius in tanto myſterio fandi datur facultas. Neque defuit angelus Ioſeph huius patriarchæ filio, dum fratres eum multo inſequerentur odio uſque ad uenditionem: Apparuit enim ei uir in agro, qui

Hebrei. Hebraicè איש dicitur, quo nomine plæriſq; in locis dictus eſt Gabriel illius Ioſeph aſſiduus comes, & doctor, ut Hebræi aſſerūt. Longum quippe foret omnia adducere, quæ per angelos in ſacris eloquiis pro hominibus facta leguntur: ſed

Dauid concludamus cum illa Pſalmographi ſententia pro quocunque iuſto (ut bene ſen

Hieron. tit Hieronymus) decantata: Angelis ſuis Deus mandauit de te, ut cuſtodiant te in omnibus uiis tuis: In manibus portabunt te, ne unquā offendas ad lapidem pedem tuum: Super aſpidē, & baſiliſcum ambulabis, & cōculcabis leonē, & draconē. Neſcio quid clarius adduci poſſet de tutela, cuſtodia, & ducatu angelorum. Sed ne uideantur, qui in lege euangelica ſunt, & gentiles ab angelis derelicti, & tantū circūciſis inſeruiſſe, ut falsò iactitāt Hebræi, uideamus quid in euāgelicis, & apoſtolicis ſcripturis petractetur. Ad Philippū, qui Spiritus ſancti iuſſu currui eunuchi illius Candacis reginæ (ut pauloante diximus) ſe iunxit, locutus primo fuerat angelus mandans, ut illuc pergeret, docens, quòd etiam gentiliū curam habent. Et Cornelio Centurioni gentili ſeſe uiſibilem præbuit iubens & Petro, ne contēneret gentiles, & incircunciſos, qui uidebātur immundi. Legimus quoque angelum datum cuſtodem uiſibilem Agneti, & Cæciliæ, atque huius interceſſione marito Tyburtio, & leuiro Valeriano baptiſmate expurgatis oculis corporis ſeſe obtuliſſe cōtuendū, & nares eorū odore, atq; fragrantia reple-

uisse. Cum mulieribus euangelicis quãta familiaritate egerit, suscitato Christo, plenius docemur in euangelio. Petrum autem in carcere excitauit, soluit, deduxit, & traxit quo iusserat princeps, qui eum miserat. Importunũ certè foret omnes retexere, quos angelus Domini eripuit, & deduxit: Hoc est enim eorum officium, ut ait propheta: Immittit, sed melius iuxta literam, moratur, aut castrametatur, angelus Domini in circuitu timentium eum, ut eripiat eos. Dauid *De his etiam, quos tanquam dissonas fibras coërcuit, aut abiecit hic angelus, exempla non desunt. Conductus erat Bilham, ut malediceret Israëlitico exercitui, sed angelus Domini astitit ei, euaginato, strictóque gladio asinam perterruit, & iumentum, id est animalem hominẽ significatum per iumenta illa, de quibus in psalmo: Homines, & iumenta saluabis Domine:* Psalm. *Hæc enim asina aliquando animal nostrum significat, aliquãdo uulgarem populũ, ut sentit Origenes, quæ prius portauit legislatorem: postea, præuio Zachariæ oraculo, portat Christum, & redẽptorem mũdi:* Orige. *Sed hæc iubetur solui ab apostolis simul cũ filio subiugali, quia in euangelio solutus est populus ab oneribus antiquæ legis: Qui, ut denotetur nouus, nouáque synagoga, aut collectio credentium, additur pullus, & filius subiugalis. Hic simplex populus Deo adhærens uidet, quæ non potest uidere deprauatus, & maledicus propheta, atque male operans doctor, sicut plerisque in locis euangelij legimus, q̃ à turba suscipiebatur Iesus, & redemptor: qui à legisperitis, & phariseis, & principibus sacerdotum in sua malitia obcæcatis contemnebatur.* Euang. *Arcet itaq; angelus simplex uulgus, & per ipsum multoties maledicũ doctorem, & qui nefaria moliri conatur. In castris Assyriorũ demõstrans quãtum blasphemia sit Deo execrabilis octogintaquinq; milia de exercitu blasphemantis penitus deleuit & abiecit. Sodomitas, & gomorrheanos igne cõsumpsit. Aegyptios aquis obruit. Chaldæos flamma combussit pueros in fornace ab incẽdio præseruans. Septuaginta milia ex numeratis à Dauid occidit in Israël extendens manũ ad delendã Ierusalem, nisi eius misertus Dominus iussisset ipsi angelo percutienti, ut manũ contineret. Hoc est enim ministrorũ Dei officiũ cõsummata mẽsura nequitiæ, nõ permittere dissonos modulos in consonantissimo Dei instrumẽto, ut canit diuus Citharœdus: Angelus Domini coartans, & persequẽs eos:* Dauid *Verũ aliquando id exequitur summus Moderatur per angelos malos, tanq̃ per ministros iustitiæ, ut alibi testatur idem propheta dicẽs. Et immissiones per angelos malos.* Idem *Cœlestis etiam noster Ioãnes de his meminit, quibus datum est nocere terræ, & mari, cæterisq; rebus.* Ioan. *Hucusque ad pauca ex multis digressi sumus, ut cõprobaremus ducatũ, attractũque in bonum, & in pœnam, iuxta merita & flagitia datum fuisse angelis: qui etiã ad omnia disponẽda præfecti sunt, ut longo sermone prosequitur Origenes in librum Numerorum dicens: Opus est ipsi mundo angelis, qui præsint exercitibus terrenis, regnis, prouinciis, cœlis, hominibus, bestiis, animalium natiuitati, & progressui, uirgultis, plantis, lapidibus, cæterisq; rebus eam uirtutem donãtes, quã dicunt inesse rebus à pro-* Orige.

prietate occulta: Multo magis opus est angelis, qui præsint operibus sanctis, uirtutibus, & hominibus, ut ipsi qui semper uident faciem patris summi recto ducatu possint cōducere homines, cœlos, & unumquodque etiam minutissimum ad locum suum, tanquam membra huius mundi concinna, in quo Deus tanquā præcipuus antistes omnia suauissimè disponens inhabitat non contentus, aut circumscriptus, sed continens omnia.

Quomodo omnia per senarium à Deo egrediantur. Cap. VIII.

Postquam de attrahentibus nos in Deū aliquantulum disseruimus, etiam numeri, per quos exiuimus, & iterum reuertimur in Deū (ut cum Augustino conueniam) contemnendi non sunt: cum in multis sacrarum scripturarum locis eorum ratio magnifacta uideatur, & merito: cum Deus omnia fecerit in numero, pondere, & mensura. Legimus igitur, non sine mysterio, opificem summum egressum in creaturas producēdas per senarium numerum quidem primo perfectum, & dantem trigonum magno sacramento, ut supra explicauimus: Quam perfectionem habet à se, nō autem quia in eo Deus creauerit mundum, ut alibi idem Augustinus affirmat. Hūc igitur primo perfectum elegit ad mundi fabricam perfectā perfectissimus artifex: Et ut concinna esset, illum numerum elegit, quota sunt media diapasonicæ consonantiæ perfectæ: Senaria enim sunt cum septem interuallis, post quos deuenitur in octauum, quod ipsum diapason complet: Quo etiam ordine procedit reuolutio hebdomadaria rediens ad eundem octauum, à quo cœpit: ut sabbatum in sabbatum, dominica in dominicā, & intermedij dies semper senarij sint: Qui senarius, si quadretur in 36. & simul cum denario in cubum reducatur, omnes gradus Zodiaci cōplent, 360. Compleret etiā dies anni, nisi sol parcè transiret quolibet die gradum unum: Prorogat enim cursum suū usque ad 365. dies quot sunt artus in humano corpore. Si uerò combinetur senarius, signa ipsius Zodiaci reddit, & articulos præcipuos in corpore nostro, multáque alia cōducit memorata supra, ubi de duodenario numero tractauimus. Et insuper senarius bis ter binum tenarium designans, quibus opifex exiuit in opus: Primo enim fabricam, secundo ornatum eius perfecit: Primis nanque tribus diebus creauit elemētaria omnia, & fundamenta huius mundanæ fabricæ, & distinxit ea: Primo supercœlestia à terrestribus per globum, & massam cœlorū, postea aquas à terra donans huic suam fœcunditatem: Reliquis autem tribus diebus fabricam suis ornauit hospitibus collocās in cœlo bina luminaria, & stellas: In terra animalia quadrupedia: In aquis pisces, & sua reptilia: In aëre aues, & uolatilia. Et sic Deus trinus cū materialibus agens, quorum ex materia est binarius, siue dualitas, bifariam se communicauit: Spiritus in igne, luce, & calore omnia uiuificante: Filius in aquis, & genitura ex eis procedente: Pater autem omnium principiū, & origo existēs in primordiali fundamento, & in base, super quā firmātur omnia. Sexto autem die mundi totius antistitem hominem produxit omnia illa

Augúst. [margin, beside "(ut cum Augustino conueniam)"]

Idem [margin, beside "tem quia in eo Deus creauerit mundum"]

complectentem: Qui etiam per sex ætates crescens proficeret, ut in septima & in uero sabbato requiesceret.

Quomodo per senarium in eundem redeant, & in Christum maximè, qui est uera quies, & uerum sabbatum. Cap. IX.

SIcut per senarium omnia egressa sunt à Deo, ita per eundem numerũ, & eodem ordine in ipsum redeunt quiescentia, & benedicta in uero sabbato: Quod aliquantulum tangit Augustinus *in suo de* Genesi contra Manichæos. *Sed nos ulterius procedemus, quousque spiritus suggesserit. Prima die facta est lux; & nobis redeuntibus in Deum necesse est, ut appareat illa lux, quæ illuminat omnem hominem uenientem in hunc mundum: & lux illa fidei, quæ est principium progrediendi in Deum. Secunda die positus est globus cœlorum diuidens inter aquas supra cœlestes, & inferiores significans eam discretionem, & prudentiam spiritualem, qua sciamus reprobare malum, & eligere bonum: & secernere amorem spiritualem, & superiorẽ à carnali, & inferiori: Conueniũt enim illi amores, & ex quodam symbolo facilis datur trãsitus à spirituali ad carnalem, nisi interponatur cortina, & firmamẽtum prudentiæ fulcitæ diuina gratia, quæ diuidat inter eos. Aquæ autẽ, quæ tertio die congregantur, in locum unum passiones naturales, & uoluptuosas notant: quæ insimul sub dominio rationis colligi debẽt, ut appareat arida mens nostra, nuda, & expoliata ab omnibus terrenis affectibus: Quod tantum placet in oculis Domini, ut id prospiciens condelectetur, quòd sit bonum:* Et tunc imperat *terræ mentis nostræ, ut germinet, & producat herbam uirentem, & lignum, uel arborem fructiferam, iuxta genus suum, id est multigenam uirtutem. Sed quia non potest lux abscondi supra montẽ posita, neque lucerna accensa occultari debet sub modio, sed imponi cãdelabro, ut luceat omnibus, lux uidelicet & exemplar bonorũ operum:* Ideo *sequenti die, qui quartus est iubẽtur fieri duo luminaria magna in quolibet bene operãte. Luminare maius est opus meritorium in gratia factum lucẽs corã* Deo, *& angelis eius. Luminare minus est prudentia, & sapiẽtia in rebus inferioribus disponẽdis: quæ nox quædã sunt respectu rerũ supercœlestium, quibus uacans splendet tanquã sol. In rebus autem istis depressioribus disponendis cum multũ prosint doctrinæ exẽpla, & fauores sanctorũ, & angelorum, qui sunt tanquã stellæ in firmamẽto cœlorum,* Ideo *addũtur stellæ ibidem collocatæ in fauorem* Lunæ. *Quinto autẽ die proficiscentibus de uirtute in uirtutẽ dicitur:* Serpant *aquæ serpituram animæ uiuẽtis, & uolatile uolans super terram, & super faciẽ firmamẽti cœlorũ, & ~~non~~ sub firmamento, ut habet traductio nostra.* Seqtur, ꝙ creauit Deus התנינים הגרולים *bataninim bagadolim, quod nos interpretatum habemus cete grandia.* Sequitur: Et *omnem animam uiuẽtem, quæ produxerant aquæ ad speciem suam.* Grãdia *sunt sacramenta de istis cetis, aut bataninim bagadolim:* Non enim *apparet, cur magis debuerint exprimi cete, quàm alij pisces, qui sunt forsitã ipsis maiores, Alij au-* Augusti.

tem interpretati sunt illud uerbum bataninim, dracones, sicut in psalmo ultimo:
Psalm. *Dracones & omnes abyssi. Volunt enim uocabulum illud bataninim utrunque significare, & cete, & dracones. Sed nec etiam uidetur, cur magis debuerint exprimi dracones, quàm leones animalium syluestrium reges: aut boues armētorum duces, nisi uelimus intelligere draconem illum, de quo dicitur in psalmo:*
Dauid *Draco iste, quem formasti ad illudendum ei: Qui omnibus aduersatur, maximè proficiscentibus in uia Dei, & tanto acriorem pugnam ipse cum suis reptilibus, qui eum sequuntur absque numero præparat, quanto quis rectius, & uigorosius incedit. Cōtra hos itaque oportet, quòd sumamus pennas sicut columbæ, & aues, quæ uolant non sub firmamento, sed super faciem cœlorum per contem-*
nedum
Idem *plationem, & eleuationem mentis in Deum dicentes cum propheta: Quis dabit mihi pennas ut columbæ, & uolabo, ut fugiam ab his laqueis? Et iterum: Anima nostra sicut passer erepta est de laqueo uenantium, laqueus contritus est, & nos liberati sumus. Si autem bataninim secundum etymologiam uocabuli interpretari uoluerimus, donata significat: per quæ dona Spiritus sancti (ut sentit Orig.)*
Orige. *intelligere possumus: Quibus præualere ualeamus cōtra omnia reptilia, & insidias paratas ab aduersariis in hoc mundano mari, & eisdem uiuere uera uita, quod innuitur in eo, quod sequitur: Et omnem animam uiuentem. Et quia ista dona, quæ largitur nobis Spiritus, parata sunt primo à filio Dei, qui est uera aqua supramundana, ut superius diximus, ideo sequitur: Quæ produxerant aquæ ad speciem suam: Sic enim de hoc spiritu loquitur in euangelio: Ille sugge-*
CHRISTVS. *ret uobis omnia, quæcunque dixero uobis: Et iterum: Ille de meo accipiet, & annuntiabit uobis. Multa subticeo, quæ de his batanininis, uolatilibus, & auibus iterum productis deducere possemus sacramenta, ne ultrà digrediamur, quàm hic exigat locus: Sed cum & hoc condelectatus fuisset Deus fœlici oculo prospexit, quod bonum. Sexto tandem die ait: Producat terra (quam suprà pro mente interpretati sumus) animā uiuentem, id est meliores uitæ fructus: Et boc quādo aliqualiter absoluti sumus ab hoc mortali corpore Deo uiuentes eidem conformati: In quo adeo Deus condelectatur, ut non tantum laudet, & dicat, quod bonum, sed cooperetur nobiscum dicens: Faciamus hominem in imaginem nostrā cum similitudine nostra: Nam quando homo Deo, & uirtuti incumbit, transformatur, & transit in imaginem eius actu, quam primo habebat potestate: & efficitur masculus & fœmina: Fœmina quidem suscipiendo semen, & conceptum*
Isaias *à uero agente, iuxta illud Isaiæ: A facie tua Domine concepimus, & peperimus spiritum salutis: Masculus autem efficitur, quando operatur secundum susceptā gratiam. Copulato itaque intellectu nostro cū lumine diuino fit mens, & homo cōpletus, & producēs fructus, de quibus sequitur: Fructificate, & multiplicate multum fructū producentes, pauco non contenti, repletéque terram, terreum uidelicet animal profusione superioris hominis, aut charismatibus desursum præacceptis: ut redigatis animal illud in debitam seruitutem spiritus: & tunc domi-*

nabimini piscibus, uolucribus, & bestiis, id est omnibus uirtutibus animantibus, siue sint aqueæ, siue aëreæ, siue terreæ: Igneæ enim uirtutes tanquam cœlestes, & diuinæ præesse debent. Et cum transierit homo per istos sex gradus, statim perueniet ad septimum, ubi ueram requiem nanciscetur: & Iesum, qui suo proprio nomine dicitur ישו in quo sunt duæ literæ magni nominis Dei י & ו interposita ש quæ est principium sabat שבת, id est ueræ requiei: ut intelligamus Iesum esse non tantum redemptorem hominum, sed eorum ueram requiem, & refectionem quiescere facientem nos ab operibus, & laboribus nostris, & cibantem nos seipso pane uiuo, qui de cœlo descendit, & potantem uino conuerso in illud nouum, quod bibitur in regno Patris sui. Octauum diem subticuit Moses, cuius prouincia est per typos legis deducere suos Hebræos usque ad requiem Christum cedens ipsi in opere, ad quod post illam requiem nos deducere intendebat: Ad terminũ enim umbræ umbratica lex conducere nos debebat, nec ultrà prouehere, sed ille perfectus exequutor, & reserator legis (de quo dicebat Moses, Mitte Domine quem missurus es) tanquam perfectissimus doctor nos instruit, quibus operibus uacare debeamus post requiem dicens Apostolis, quòd in regeneratione, quæ post resurrectionem erit, sedere debebant iudicaturi duodecim tribus Israël exercentes officium Dei, sua gratia eius cooperatores effecti. Et de omnibus dixit, ꝙ post resurrectionem erunt tanquã angeli Dei: qui continuè seruiunt, & ministrãt ei exequentes, quæ ipse iubet: Quod opus multum differt à primo, quia illud cum labore, & anxietate, hoc autem sine labore, & cũ delectatione: Illud tendit in requiem, hoc autem nullam requiem appetit, cum ipsum sit sibi quies, & delectatio summa, quam homo desiderare, & habere potest. Moses.

Qualiter per senariũ ætatũ inducatur genus humanũ in ipsum Deũ. Ca. X.

SIcut mundanum opus in sex diebus, ita & ipsius mundi cursus per sex distincta tempora, tanquam per sex ætates deuenit ad sabbatarium millenarium descriptus à Ioanne in Apocalypsi: Primo enim die dicũtur terra, cœlumque factæ cum luce quadam communi, & eius diuisione à tenebris: & quòd spiritus Elohim uolitabat super aquas, Sic homo in prima mundi ætate dicitur fabricatus ex anima & corpore, tanquam ex cœlo & terra cum aliqua luce legis naturalis, & diuinitate collustrante, maximè dum erat in statu innocentiæ: Sed diuisa fuit lux à tenebris, quando homo expulsus fuit de illo paradiso uoluptatis: & quando lucens & diuinus Henoc sublatus fuit à tenebroso uulgo: Et in fine illius ætatis dicitur, quòd filij Elohim accesserunt ad filias hominum grauidãtes eas. Maxima quidem sunt hic sacramenta de correspondentia filiorum Elohim fœcundantium filias hominum, ut gigantes, uel cadentes (ut habetur in litera) generarent uiros nominis, & potentes à sæculo cum spiritu Elohim: qui uolitans super faciem aquarum reddebat eas fœcundas inter tenebras, quæ cooperiebant faciem abyssi. Incepit secunda ætas in Noë, qui tanquam medium & firmamentum quoddam fuit diuidens in- Ioan.

ter primam illam ætatem longæuam, & secundam, in qua occurrit linguarum cõfusio: denotatam per aquas inferiores: Et illud medium uocatum fuit cœlum: quia cœlestis fuit Noë diuidens, & iustus in generationibus suis, id est quantum patiebatur illud curriculum temporis: Diuisa nanque fuit ea tempestate familia Dei in Sem & Iaphet à familia diaboli in Cam cum posteris suis: Ab hoc enim uenit Chus, id est Aethiops, Mizraim, id est Aegyptij, & Chanaan, à quo Chananæi, generationes quidẽ deteriores, & reprobatæ signatæ per aquas inferiores: & diuisæ ab illis, quæ irrigatæ fuerunt ab aquis superioribus: Et hæc diuisio hucusque manet, ut doctè, & bene tractat Hieronymus in Genesim. Vel firmamentum, aut globus cœlorum discriminans inter aquas & aquas Diuus Abraham fuit, in quo illa ætate particulari signo fœderis distinctus fuit cum sua familia ab aquis, id est populis terrestribus, & animalibus: Ipsi enim primo datum fuit signum sensibile, & distinctiuum inter familiam & familiam, & pater fidei, id est fidelium dictus est: Non tamen in hoc die, aut ætate dictum est, quod bonum: quia tota mancipata fuit ærumnis, & calamitatibus: Dispersæ enim & diuisæ fuerunt tunc gentes in terra, factáque fuit linguarum cõfusio, & semper tunc tumultuauit mundus etiam in ipso patre electæ familiæ Abraham: qui tot, & tanta perpessus est à Chaldæis, ut uix ereptus sit de fornace incẽdij: Et inde peregrinatus est in Aegypto in Charam, oppressusque nimis, quousque eum consolaretur familiare hospitium angelorum: qui & ipsi decrepito genituram, & uxori sterili & uetulæ partum denuntiarunt, Izahac uidelicet, qui risus interpretatur, quia in eo gauisus est pater; & cœpit fœlicior ætas. In hac igitur cœperunt congregari aquæ, id est populus electus, & Dei familia ad locũ unũ, & secerni à gentilibus priuatis diuinis charismatibus, ut tunc appareret arida. Segregata quoque illa tempestate fuit gens Israëlitica ab Aegyptiis: & tanquã terra madefacta aquis legis, doctrinæ, sapientiæ, & sacrificiorum disposita fuit, ut ipsi diceretur: Producat terra herbam uirentem, & lignum frugiferum, quæ prius erat inanis, & uacua sine lege, & sacrificiis legalibus: & processit hæc ætas usque ad Dauid per quatuordecim generationes, duplicem uidelicet septenarium. Alter fuit ab Abraham usque ad Aminadab, in quo seruiuit populus oneribus pressus, mare transiuit, deserta peragrauit, montes conscendit. In altero ab Aminadab sub Salmone usque ad Dauid legem suscepit, belláque egit, & labore bellico terram promissam obtinuit possidendam: regno insuper & prophetia decorata fuit: Et hæc tertia ætas, quasi duplex fuit ex duobus septenariis: quorum alter expurgationi addictus fuit per seruitutem, mare, desertũ, & uarias oppressiones: Alter fructui, & prouentui in promissa terra, & regno obtento est ascriptus. Et bene utrumque per septenarium fit, cum expurgatio, & remissio, & bonum opus ipso numero (ut alibi fauente Deo declarabimus) perficiatur: Quod in mystica fabricæ descriptione innuitur, cum in eodem die hæc duo facta fuisse describantur. Primo enim congregatæ sunt aquæ, &

Hieron.

apparuit arida, ſicut congregatæ ſunt in tranſitu populi per ſiccum, & aridam maris rubri: In quibus aquis (inquit Paulus) omnes baptizati ſunt, & initiati in ſeruitium Dei: Et diuerſas manſiones fecerunt in deſerto, quæ progreſſum pœnitentium, & proficiſcentium in uia Dei ſignāt, ſicut Hieronymus longo ediſſerit tractatu, quem de quadraginta duabus manſionibus nominauit, in quibus totus homo debita pœnitentia caſtigatur. Altero autem (ut diximus) germen, & fœcunditas terræ iam in poſſeſsione poſt mare, & deſertum peragratum obtenta tribuitur. Sed cum hæc omnia aduesperauerint in deprauato Saule, & clauſa ſit hæc dies, ideo neceſſe eſt, ut alia ſuccedat. In quarto igitur ſplendet regnū in Dauide, Salomone, & reliquis regibus: fulgēt ſacerdotiū erecto tēplo, & ſacris celeberrimè inſtitutis, tāquā Luna & Sol: Coruſcāt ꝓphetæ ꝗ plurimi, tāꝗ ſtellæ in firmamēto. Succeſsit & hæc per binū ſeptenarium ſplendidiſsima dies, quouſque ſucceſsit ueſper, & infœlix nox deprauatis, & peſsimis effectis regibus illis Manaſſe, Amon, Ieconia, & reliquis: adeo ut ad captiuitatem miſerrimam in Babyloniam ducerentur: Vndè aliam diē renouari oportuit. Cœpit itaque quinta ætas ſub captiuitate in populo errabundo, & uago, nullamque habente determinatam ſedem, inſtar uolatilium cœlorum, quæ illo die producta ſunt: Sed ad ſolatium cœlum habebant, quod contemplari poterant. Nec defuerunt cete grandia, magni uidelicet uiri Ieremias, Iſaias, Ezechiel, Daniel, Zorobabel, Eſra, Neemias, Aggeus, Thobias & ſimiles: qui in captiuitate, & in omnibus quaſſantibus fluctibus præſtabant: nec ad idolorū cultum, nec ad ritū gentium, inter quas errabundi captiui erant, inclinabātur: Quibus aduerſitatibus, tanquam uomeribus, ligonibus, & raſtris ritè excultis dictum eſt: Fructificate, multiplicate, & replete terram: & dominamini citò à captiuitate liberandi: Ex eis nanque productum eſt germen illud ſalutis Ieſus filius Dei, Beata uirgo, & apoſtoli, cæterique apoſtolici, & euangelici uiri ex ſtirpe illa generati. Sed cum etiam ætas iſta aduesperaſceret ex malis, auaris, & hypocritis ſacerdotibus: & datis principibus in Romanorum ditionē ſexta ſucceſsit, ætas & dies: Hæc igitur fœliciſsima, & fauſtiſsima fuit à filio Dei & redemptore mūdi ſub quo cœpit: & in quem Dei gratia fœliciſsimo terminabitur ſucceſſu, quamuis diuerſa paſſa ſit, & patiatur: In hac homo de terra productus ad ueram imaginem, & ſimilitudinem Dei deducitur, ut poſsit etiam fieri ipſius Dei filius, dūmodo credat in nomine eius non uiuens ſecundum carnem, & ſanguinem, ſed ſi renatus ſit ex Deo profeſsione, & opere. In hac etiam ſerpentes, reptilia, & omnia immunda pacificata, & mundata ſunt, ut Petro hoſpitanti apud Simonē Coriarium demonſtratum eſt in uaſe illo pleno reptilibus, & animalibus immūdis: Cui & dictum eſt: Surge, & mā duca: & renitenti ipſi iterū dicitur: Quod Deus mūdauit, tu commune & immundum ne dixeris: Mundauit enim omnia in ſanguine ſuo. In hac quoque dicitur: Maſculum & fœminam creauit eos: quia facta eſt deſponſatio animæ, & eccleſiæ cum Chriſto illo ſacramento, de quo in-

Paulus
Hieron.

Paulus quit Paulus: Sacramentum hoc magnum est Christi, & ecclesiæ, In hac rursus datur dominium homini, & præponitur pecoribus, serpentibus, & uolatilibus: quia effectus Filius Dei, & cohæres Christi omnibus ritè dominatur, nisi homo ultrò se in seruitutem redigat peccati, carnis, & diaboli. Præparantur insuper in escam herbæ omnes afferentes semen, & arbores fructiferæ, & habentes in se semen: animantibus uerò cæteris omnis uiror herbæ. Dubitat meritò hic Auguſt. Augustinus in suo de Genesi contra Manichæos, an possit hæc litera saluari, cũ leones, tigrides, elephantes, ursi, simiæ, & huiusmodi animalia diuersa syluestria, & habitantia loca deserta, & arenosa non pascantur herbis, sed carnibus: Sic milui, aquilæ, accipitres, & aues, quæ uiuunt ex rapina: Vndè quamuis in libro retractationũ conetur saluare literam, tamen alius exquirendus est sensus, ad quem forsitan potius uerba prætendunt. Obseruandum igitur est, ꝙ cum omnia animalia reducta fuerint in seruitutem hominis, tunc cibus omnibus præparatur, denotando, ꝙ subiugatis passionibus, & deductis omnibus in seruitutem rationis, & Christi, tunc habent in cibum herbam seminiferam, & arborẽ dantem fructum: quia omnia opera in gratia Messiæh meritoria, & fructifera sunt: Illis autem, qui bestias uiuunt, datur tantummodo uiror herbæ syluestris, nec satiuæ, nec seminiferæ: Distinguntur enim cibi in ueritate literæ, quamuis nostra traductio habeat, ut sint nobis in escam, & cunctis animantibus terræ, nulla distinctione declarata inter cibos hominum, & cibos animalium. Datur etiam purè uiuentibus sub Messiah cibus peculiaris, & reconditus: de quo Apocal. in Apocalypsi: Qui uicerit, dabo ei mana absconditum, quod nemo scit, nisi qui accipit. Datur quoque ei hic cibus adhuc uiuenti in hoc mundo simul cum pane illo uiuo, qui de cœlo descendit, donec perueniat ad octauum ipsum, quo in domo Patris simul cum Filio comedamus, & bibamus super mensam eius nouum illud ciborum genus. Si autem rebellis, aut infidus quis efficitur Christo, dissentiunt animales uires ab eo: undè eius cibo non contentæ pascuntur puro uirore herbarum simul cum pecudibus. Ecce quomodo genus humanũ per curriculum sex ætatum tandem deuenit ad Christum, tanquam ad uerum sabbatum, & quietem, & septimum: per quem reuertitur in octauum illud, à quo recesserat.

Quomodo homo particularis regulatè uiuens deuenit in Christum per sex ætates significatas per sex illos dies. Cap. XI.

TOtum decursum istum quibus ex partibus conueniat sex curriculis hominum in septimum, difficilè perscrutandum uidetur, nisi lux illa collustret, quæ omnem hominem per illas ætates eius, suis radiis uariè, & accommodatè illuminat: Illa itaque luce perfusi, & hominis curricula cum illis sex diebus æquare conabimur: Infans enim ex materno utero, ubi in tenebris degit, egrediens in lucem uenire dicitur, ut ipsi quãoptimè conueniat illud, quod dicitur: Fiat, aut sit lux etiam ipsum illuminans. Illud quoque obseruandum est, quòd ætas ipsa silentio transit nullum opus celebre

peragens: imò si quod est, diluuio obliuionis consumitur: quia omnia illa infantilia deponuntur: & obliuiscuntur pauca familia saluata: quia pauca restant in adolescentibus ex infantia, uis uidelicet seminaria & adolescens uirtus: Quod denotat in capite septenij mutatio dentiũ, qui robora, & uirtutes hominis significant, ut alibi longo sermone declarauimus. Sequitur secunda ætas post septem annorum curriculũ, quo semper (ut Chalcidius, & Macrobius diffuse tradũt) aliqua in homine mutatio fit. In hac itaque puer solutus ab infantilibus uinculis edoceri incipit doctrinas uarias, & diuinum cultum, sicut mundus à Noë tunc edoctus fuit: Suscipitque puer firmamentum diuidens, id est discretionem, qua secernit inter aquas & aquas, operationes uidelicet rationales ab animalibus: Et quia completur ætas, & non completur opus aliquod, sed solummodo incipitur, ideo aptißimè conuenit cum illo die, quem sapiens descriptor Moses consummatum ut asserit, sic ait: Et factum est uespere, & mane dies secundus: Sed in eo nullum opus perfici innuit, cum taceat, quod de aliis diebus ait: Et uidit Deus quòd bonũ. Hinc non præmiatur, nec punitur puer ex opere perpetrato in ista ætate, cum nulla lege existimetur legitimum, nec à Deo uidetur inter alia opera computari. Neque etiam instetur, quòd prima die dictum fuerit, & uidit Deus lucem, quòd bona: quia lux non est opus nostrum, sed à Deo in nostrum beneficium, & adiutorium producta. Et quamuis etiam dicatur in secundo die factũ fuisse firmamentum, aut globum cœlorum, non tamen perfectum erat opus: quia nondum sole, luna, & suis stellis decoratum. Sequitur tertia ætas, qua adolescit homo utrique germini aptus, corporali, & spirituali: Fit enim aptior ad generãdum secundum carnem, & etiam secundum spiritum: quia tunc irrigari incipit doctrina, lege, & spiritu, adeo ut tunc aptus religioni, & oneri spirituali à sapientibus iudicetur: undè merito ipsi dici potest: Germinet terra, scilicet mentis tuæ herbam uirentem, & arborem frugiferam: Et hoc congregatis primo aquis uirium suarum ad debitum locum, quæ primo erant permixtæ, ut non discernerentur uirtutes animales à rationalibus: Tunc enim fit melior sequestratio uiriũ, & apparet ei, quàm sit arida uirtus naturalis sibiipsi dimissa. Et uidet hic Deus dupliciter, quòd bonum: primo, quia aquæ uirium cõgregatæ sunt insimul: postea, quia terra madefacta imbribus supercœlestibus producat fructum, ut possit dicere cum propheta: Etenim Dominus dabit benignitatem, & terra nostra dabit fructũ suum. Succedit quarta, quæ florentißima iuuentus dicitur: ubi rectè incedẽs perfectè illustratur in mẽte, ut sol: & in intellectu inferiori, uelut luna: Sic enim docet Plato in Symposio, quòd intellectus noster cum diuina luce unitus, & effectus mens dicitur sol: sibiipsi autẽ derelictus est luna: immixtus uero cũ paßionibus animalibus est terra producens inferiores fructus. Post iuuentutem autem sequitur quinto loco uirilitas, qua homo debet esse perfectus uir, & perfectiori uirtute decoratus, & sapientia, quæ aqua salutaris in Ecclesiastico dicitur: Et quia in sapiẽtia producit meliora germina, ideo dicitur, pro-

Chalci. Macro.

Dauid

Plato.

Ecclesia

ducant aquæ animam uiuentem. producuntur etiam cete grandia, robusta uidelicet opera, & strenua, atque cōsilia solidissima: quæ nullos impetus maris pertimescunt. Crescunt itaque uiribus, uirtutibus, operibus, nomine, & fama: ideo dictum est existentibus in hac ætate: Fructificate, & multiplicate, & replete aquas maris, id est completam habeatis aqueam sapientiam, qua liceat uobis per omnes sinus maris discurrere. Sed nisi hæc omnia in Deum dirigat homo, uiuit adhuc aliqualiter bestiam, sicuti Salomoni (quamuis esset sapientissimus) euenit: ideo dicitur, quòd factæ sunt bestiæ, & iumenta, iuxta genus suum: Si autē

Psalm. Deo uiuit, ipsi immediatè succedit sexta ætas cum senectute illa, de qua in psalmo dicitur: Exaltabitur, sicut unicornis cornu meum, & senectus mea in misericordia uberum. Mirum in modum, quãdo deficere credebatur in senectute, exultat se accepisse rhinocerotis uires: Et quando sterilis putabatur, eam uberrimam fuisse iucundatur: Quod paucis contigisse legimus, ut robustiores in senectute effecti fuerint. Sunt tamen, qui in senectute non deficiant à robore uiriũ spiritualiũ, ut de Mose prouectæ, & maturæ ætatis scriptum est in calcē legis non sine mysterio, quòd cum esset centum & uiginti annorum non sunt diminuti eius dentes, nec caligauit eius oculus: quia nec in speculatiua, nec in operatiua

CHRISTVS. uirtute usque ad extremum defecit. Et in huiusmodi sexta ætas, & senectus fœlicissima est: quibus nostra requies ait: Ego uobiscum sum usque ad consummationem sæculi mundani, & uestri. Et sicut mundus in ultima ætate donatus est perfectioribus charismatibus, sic & humanus mundus gratia sanitatum, uirtutum, miraculorum, & omnigenæ perfectionis: quæ potius donatur in uitæ termino, quàm in principio & medio. Et hi mentem adipiscuntur: quæ ut in pluribus sero aduenit: Qua mente adepta, decorantur etiam perfecta Dei imagine, & similitudine: Vndè reliquum sibi est, ut consummato cursu coronam iustitiæ

Paulus accipiant cum Paulo, qui ait: Non solum autem mihi, sed & his, qui diligunt aduẽtum eius. Et hanc accipiũt in illo septimo, & requie perfecta Christo: per quem tandem ueniant ad octauum, undè progressi sunt, consummato cursu, perfectáque harmonia, & conducto concinno, & suauissimo diapason. Nec sine mysterio hæc septima dies, in qua perfecta quiescere debent omnia, ponitur sine uespere succedente: quia tũc nox non erit ultrà, neque dolor, neque defectus: sed quiescemus in luce perfecta, & perpetua, sicut rogauit ꝑ nobis ipsa requies no-

CHRISTVS. stra dicens: Pater, quos dedisti mihi, uolo ut ubi sum, & illi sint mecum: & uideant claritatem, quam dedisti mihi ante mundi constitutionem: & semper durabit absque aliqua tenebrarũ admixtione: Benedixitq; huic ætati septimæ, & requiei, iuxta quod promisit se dicturũ in septima mundi ætate: Venite benedi-

Idem cti Patris mei, possidete paratum uobis regnum à constitutione mundi.

Christus est uera requies, & uerum sabbatum. Cap. XII.

VT ab interpretatione uocabuli exordiamur sabbatum à שבת ue
nit, quod requiem significat: Quæ cum in continuo motu, & pere
grinatione uitæ huius haberi non posit, ideo inquit Paulus: Festi- Paulus
nemus ingredi in illam requiem, quæ est patria cœlestis, & uita
æterna, & quis eam dabit, audiamus nostrum Christum: Ego (inquit) ueni, ut ui
tam habeant, & abundantius habeant: Et iterum: Oues meæ uocem meam au- CHRISTVS.
diunt, & ego uitam æternam do eis, & non peribunt in æternum, nec rapiet eas
quisquã de manu mea: quia requies illa erit æterna, à qua nemo rapi, nemo ex-
trahi poterit. Et erunt (inquit Isaias) in requie opulẽta, in tabernaculis fiduciæ: Isaias
Quibus uerbis & abundantia, & securitas denotatur: Et utrumque dabit no-
ster Iesus uera omnium requies ex infinita illa participata essentia. Hinc postq̃
uitam, & fœlicitatem promisit, & hanc æternam subintulit: Pater meus, quod CHRISTVS.
maius est omnibus, dedit mihi, essentiam uidelicet, ut omnes interpretantur, &
obiectum, in quo omnes beari debent: Quod in ipso literarum mysterio compre-
hendi potest, si quis mysteria sacrarum literarum degustauerit: Nam in hac di-
ctione שבת est ב litera, quæ est sigillum summæ sapientiæ, qui est Deus Filius:
Et est ת ultima litera rationem finalem designans ש autem principium שבת sa
bat pro tota dictione accipitur, sicut est tritus modus accipiẽdi apud Hebræos
quod sabbatum requiem significat. Si totum itaque texatur, hoc importat: sa-
pientia, uel Deus Filius est finis, & requies: Quæ quantum conueniant Christo,
Paulus cum Hebræis horum sacramentorum peritis differens deponit: Ingredia Paulus
mur (inquit) in requiẽ, qui credidimus: quemadmodũ dixit: Quibus iuraui in ira
mea, si introibunt in requiem meam. Superest igitur introire quosdam in illã: sed
hi, quibus prius annuntiatum est, non introierunt propter incredulitatem. Et cũ
perfectis operibus ab institutione mundi dictum sit: Et requieuit Deus die septi
mo ab omnibus operibus suis: Et hic rursum, si introibunt in requiem meam, &
determinat diem quendam dicendo hodie, in Dauid uidelicet post tantum tem-
poris: Ait enim, Hodie si uocẽ eius audieritis, nolite obdurare corda uestra: Nã
si eis Iesus requiem præstitisset, nunquam de alia loqueretur: Hac die itaque re
linquitur Iesus sabbatissimus populo Dei, qui ingressi sunt, aut ingredientur in
requiẽ eius: in qua ipse quiescit, sicut Deus ab operibus suis: Festinemus ergo in-
gredi in illam requiẽ. Ecce quàm clarè, quàm lympidè testatur, & probat Apo
stolus Christum esse nostram requiem: Quem longo sermone sequitur Augusti August.
nus contra Manichæos: In Christo enim tanta requiescit plenitudo diuinitatis,
ut omnia, quæ in antiqua lege diuersissimis rationibus partita uidebantur, mul
tigenis sacrificiis, quamplurimis præceptis, inexplicabilibus cærimoniis, hoc uni-
co tantum absoluuntur fine Christo Iesu: qui (ut idem Apostolus docet) est au- Paulus
thor, & consummator fidei: & in quo omnia consummari, & quiescere debent:
In hoc ætates, & tempora complentur, & clauduntur: In hoc laborantes om-

nes quiescunt: Et (ut audacter loquar) in hoc quieuit & ipse Deus, cum omnia in ipsum direxerit. Nec enim uideo, quæ alia quies in Deo esse debeat: Fatigatus ne erat, aut lassus opifex summus, ut quiescendo refrigerium caperet? Quomodo iterum quieuit, cum dicat Filius? Pater meus usq; modo operatur, & ego operor: Si illucusque ambo operabantur, quomodo quieuerat Deus? An fortè filius, & Pater non erant iste Deus, qui mundum creauerat? Sed Ioãnes inquit: Omnia per uerbum facta sunt: Quod uerbum factum est caro, & habitauit in nobis, & illa eadem loquebatur. Et quamuis Moses dicat, quieuit. Et Christus dicat, usque modo operatur, non est Christus contra Mosem, nec Moses contra Christum, Imò pro Christo, & cum Mose Christus, qui ait: Est qui accusat uos Moses: Ille enim scripsit de me. Videamus igitur quid noster Moses de Christo scribat: Quod quidem faciemus, dummodo à nobis per ipsum auferatur uelamen, & reueletur facies, undè hoc primum cognoscere poßimus, quòd Deum nunquam pœnituit, qui omnia nouerat, antequam fierent. Nec ingemiscit Spiritus, qui paracletus, & consolator aliorum dicitur: Nec ignorauit diem aliquem, uel horam ille, qui est in sinu Patris omnia eius secreta cognoscens: & etiã omnia, quæ sunt reclusa in homine: Sed seruauit scriptura consuetum modũ loquendi, quo nos in quotidianis sermonibus utimur: Dicimus enim lætum diem, quia nos lætos facit: politam linguam, quia uerba polita proferat, quietum tempus, in quo nos quieti sumus: & multa huiusmodi. Sic intelligitur illud Apostoli, quòd spiritus interpellat pro nobis gemitibus inenarrabilibus, quia nos reducit ad cor, & compunctionem, qua cum gemitibus ueniam postulamus. Sic & illud Saluatoris, De die illo, aut hora nemo scit, neque Filius, qui est in sinu Patris, ut scire uidelicet faciat discipulos, inquit Augustinus. Similiter quando dicitur, Pœnituit me, hoc ideo quia punire uolebat malos: qua castigatione faciebat eos pœnitere, quamuis pœnitentia fuerit ipsis infructuosa. Pari modo & quieuisse dicẽdum est, id est præstitiße finem, qui Christus est: in quo quiescere, & pausare debemus: Quod quàm mirabili, & occulto modo tetigerit, & scripserit Moses in illa enarratione mundanæ fabricæ, Deo fauente, suo loco declarabimus. Hinc ipse Christus, & uerum sabbatum ait: Venite ad me omnes, qui laboratis, & onerati estis, & ego reficiam uos: & inuenietis requiem animabus uestris.

CHRISTVS. — Ioan. — Moses. — Paulus — CHRISTVS. Augusti. — CHRISTVS.

Cur completis operibus quinq; dierũ dictũ sit, Vidit Deus q bonum: sed completo opere sexti dictũ sit, Et erant ualde bona. Cap. XIII.

Augusti.

NOn sine industria (ut cum Augustino conueniam) dictum est in sexto die: Vidit Deus cuncta, quæ fecerat, & erant ualde bona: quia si unaquæque res habet in genere suo mensuras proprias, numeros, & ordines, quanto magis omnia simul, & uniuersitas ipsa, quæ istis singulis in unum collectis cõpletur? Omnis enim pulchritudo multo laudabilior est in toto, quàm in parte: Nam maior pulchritudo est totius corporis, quàm nasi, aut oris, uel genarum: Et pulchrior est sermo compositus ex dictio-

nibus, & clausulis suis, quàm sint ipsa uerba, aut particulares sententiæ: Iucundiorque est cantus ex omnibus uocibus, & consonantia multorum, quàm unius tantummodo, quamuis sonoræ uocis. Sic mundi uniuersitas pulchrior, meliorque est, quàm ipsius partes, & membra: ideo completa fabrica dictum est, quòd omnia erant ualde bona, pefecta uidelicet in suo toto. Pulcher quidẽ hic sensus, sed pulchrior (ni fallor) interpretatio in pulcherrimo Iesu: si uera docẽt sapientes, quòd tantum res sunt, tantum bonæ, tantum denique pulchræ, ut addunt Academici, quanto magis summũ ens, summum bonum, summumque pulchrum, à quo omnia pulchra, participant. Hinc dixere Theologi nostri naturam humanam perfectiorem esse post lapsum, quàm antea: quia Christo Deo unita, tanquam regio monili ornata est: diuinóque stemmate, & prosapia decora ex ipsius in ipso Christo regeneratione, & maiori cõmunione cum Deo. Cum igitur tantũ unũquodq; pulchrius, & melius sit, quanto magis de summo pulchro, & summo bono Deo participat, ea, quæ in Christo pulcherrimo & optimo omnium productorum conueniunt, pulchriora, & meliora sunt: Ideo Christo, qui prædestinatus est secundum Apostolum filius Dei, in uirtute producto sexto die primo omnium creaturarum, & collocato in capite æterni uoluminis, ut sapientes nonnulli docent, & reductis omnibus in ditionem eius, recensitisque omnibus in eo, in quo complacuit summo Patri omnem plenitudinem inhabitare facere, tunc omnia meliori gradu pulchrefacta, & meliora effecta sunt, frugiferáq; in eo, cui Pater omnia dedit: & in quo si quis non manserit, mittetur foras sicut palmes, & arescet: & in ignem mittetur, & ardet. Sic etiã & sacrificium, & sacerdotium, & omnia, quæ ad sacra pertinẽt, susceperunt in eo suæ bonitatis incremẽta, dicente Paulo, Christus aßistens pontifex futurorum bonorum per amplius, & perfectius, Et lõga procedit disceptatione cum Hebræis, & Romanis, demõstrans, ꝙ lex, sacerdotium, & sacrificia perfectiora effecta sunt in Christo incrementa meliora suscipientia: In ipso enim perficiuntur, magnificãtur, & exaltantur omnia, ut sine mysterio non dixerit: Cum exaltatus fuero à terra, omnia traham ad meipsum, & ipsa quoque exaltando. Qui uult ergo perfici, & exaltari, ipsi adhæreat, & seruiat: qui ait: Si quis mihi ministrauerit, honorificabit eũ Pater meus, qui in cœlis est: quia ubi sum ego, illic & minister meus erit.

Academi. Theolo. Paulus Idem CHRISTVS. Idem

Consummatur perfectum diapason in octonario. Cap. XIIII.

SI ad octauũ, & uerum diapason peruenire cupimus, oportet quidem, ut ad intima penetralia ingrediamur: Tunc enim ad octauũ peruenimus, quando ad ipsum Deum, à quo processimus, reuertimur: ut dicere poßimus cum Christo: Exiui à Patre, & ueni in mundum: iterum relinquo mundum, & uado ad Patrem: Nam & nos ab eodem parente exiuimus in hunc mundum ingreßi, ut in eundem reuerteremur per sex dies, aut per sex ætates, uel progressus: post quos dabitur quies, iuxta illud Apocalypsis: Beati mortui: q in Domino moriuntur, morte uidelicet iustorũ, amodo

CHRISTVS. Apocal.

iam dicit ſpiritus, ut requieſcāt à laboribus ſuis, in Chriſto ſcilicet, cui uiuūt mortui mundo. Poſt quam quietem (mira quippe res) ſequitur operatio ipſa quiete fœlicior, multum tamen diſtans à primæua operatione, imò quaſi ipſi oppoſita: Prior enim exitum à Deo concernit in Chriſtum, in quo perficimur, & quieſcimus: hæc autem reditum cum Chriſto in Deum, & unionem per ipſum cum Patre. Accommodatè quidem inter iſtos duos motus oppoſitos eo modo, quo diximus, datur quies media: quā docēt naturales reperiri inter quoſcunq; duos motus cōtrarios: Sūt enim motiones contrariæ exitus, & reditus: ſunt & cōtrariæ operationes illarum: quia altera laborioſa quietem expectās, altera nullā quietem appetit, nec offendit terminum: cum illa operatio, & continuus ingreſſus in Deum ſit ipſa quies, & uoluptas ſumma, ultra quam alia non datur: Et hoc ſecundū genus operationis facit binariū non illum materialem infauſtū, ſed fauſtiſsimum, & uerum diapaſon conſiſtens in proportione dupla, cum ſeptem tamen interuallis, & octo limitibus. Et cum per quietem habitam in Chriſto, & per Chriſtum deuenerimus ad hanc ſupremam operationem, non eſt nobis amplius requiei dies ſeptimo, & ſabbatum celebrandum: ſed dies ille, in quo ſuccedit melior operatio, quàm prima, quæ eodem die à principio effecta eſt. Egreſſus enim omnium creaturarum à Deo, & operatio ipſius Dei in creaturas eas explicando cœpit primo die, & regreſſus in eundem Deum per reſurrectionē, & ſtabilem unionē eodem die exordiū ſumpſit, qui idcirco dominicus, uel dominica dies dicitur: ideo ipſum ſabbatū, & ſeptimus, & quietis dies in hanc octauam, & dominicam diem celebriorem quidem feſtiuitatem myſterio, atque arcano profundiſsimo commutata eſt. Ceſſant igitur meritò in nobis, quibus per ueram requiē Chriſtum datur regreſſus in Deum, omnes ſabbatariæ feſtiuitates ab antiquis celebratæ: qui expectabant uenire in ſabbatum, per quod ſolum

CHRISTVS. *datur regreſſus iu octauam, ut ipſemet ait: Sine me nihil poteſtis facere: Et iterum: Nemo intrat niſi per me: Et quia Hebræi hoc ſabbatum, quod iam uenit ſuſcipere nolunt, nec per ipſum intrare curant, ideo nō poſſunt deuenire ad octa-*

Idem *uam, ad quam deuenimus ſolummodo per ſabbatum Chriſtum, qui iterum ait: Per me ſiquis non introierit, ille fur eſt & latro: Per me autem ſiquis intrauerit, ad octauā uidelicet, ingredietur ad penetralia diuina, & egredietur ad ueſtibula rerum creatarum non ipſis ſeruiens, ſed per ipſas laudans opificem: & utrobique paſcua inueniet. In quo ſympoſio ſuauiſsimo perſentiet illum concentum gloriæ, qua Seraphini (ut Iſaias uidit) concinebant plenum eſſe cœlum, & terram, creatorem, & creaturam, opificem, & opus ex amore, & correſpondētia mutua ad inuicem.*

Quòd cœli in ſua reuolutione diapaſon perfectè cōducant. Cap. XV.

DVo ſunt in diapaſon conſideranda: Alterum, ſemper ad eundem tonum à quo recedit reuertitur: Alterum, quòd non eſt ille tonus eiuſdem clauis & naturæ: Fit enim à ſol in ſol, uel à re in re, ut muſicis

terminis utamur, & huiusmodi, ut patet: sed unum est de ♮ graui, Alterum de ♮ acuto, sicut habent in usu nouitiores musici: Vel (ut Græcos sequamur) unũ est à proslambomenos, quæ adiecta dicitur, quia post omnes inuenta: alterum est in mese, quam nos mediam dicimus: Et ab hac usque ad nete hyperboleon, id est ultimam excellentiam est alterum diapason: Et eodem ordine in aliis terminis reperitur: in quibus est aliqualis identitas, uel conuentio cum differentia tamen: quia sunt diuersæ claues, & acutior tonus alius quàm alius, sed in natura summopere correspondentes: Sic & cœli suo circuitu quotidiano semper omnes ad eundem locum redeunt, à quo per punctum circuitus recesserant: non est tamen eadem reuolutio, neque illius diei, gradus, uel minuti: quia quodlibet cœlum aut planeta mutat gradum quouis die, uel saltem minutum, ut Mars, Iuppiter, & Saturnus: qui non prætergrediuntur gradum quolibet die, sed minuta aliqua: Cœlum autem stelliferum & si (ut opinantur multi) aliquali spatio mouetur à loco suo, complet & ipsum reuolutionem suam quolibet die rediens ad eundem locum per punctum, à quo recesserat: Qui omnes cœli istis suis reuolutionibus non tantum signant, sed fauent, ut omnia, in quibus influunt, hunc motum circularem sequantur, & ad id redeant, à quo processerant: Alia quidem per corruptionem ad terram, uel materiam, ex qua compacta sunt: alia uerò incorruptibilia per sequestrationem ab hac crassa materia reuertuntur ad illud principium, à quo emanarunt, sub alia tamen ratione: Processerunt enim ab eo, inquantum principium est, & tendunt in eundem in eo, quòd finis est: Idem tamen Deus est principium & terminus. Reuolutionem quoque suam diurnam faciunt omnes in 24. horis: quæ tres octauas, aut octonarios red dunt: qui ad inuicem comparati dant proportionem triplam: Nã 24. ter octo continet: Et hæc proportio constituit diapason, & diapente: ut etiam circuitus cœlorum concinnus sit, sicut & ipsorum distãtia, & correspondentia motuũ eorundem ad inuicem.

Musici Greci.

De concentu cœlorum tam ex distantia, quàm ex consonantia motuum. Cap. XVI.

COElos esse consonantissimos non tantum ex motu, sed ex distantia, & conuentione adinuicem omnis ferè antiquitas attestatur. Cẽsorinus, Plinius, & Eratosthenes distantias cœlorum ex officina Pythagorea assignantes colligunt terræ circuitũ esse stadiorũ ducentorum & quinquaginta duorum millium: Et quot stadia in terra sunt, tot in singulis esse stellis adiudicarũt, quis diuersarũ dicatur magnitudinũ: Sed hãc, ut minus opportunã controuersiã dimittentes dicimus, stadia hæc esse Italica cẽtum & uiginti quinq; pedũ, nõ olympica, quæ sunt pedum sexcẽtorũ: nec pythica, quæ sunt pedum millenorũ. A terra igitur ad Lunam sunt stadiorũ centũ & uiginti sex milia, & faciunt toni interuallum: A Luna autem ad Mercurij stel-

Censo. Plinius Eratost.

lam, quæ ſtilbon uocatur, dimidium eius, ueluti ſemitonium: Hinc ad phoſphorõ, quæ eſt Veneris ſtella, ferè tantũdem, hoc eſt aliud ſemitonium: Inde porrò ad ſolem triplum, quaſi tonum & dimidium, quod uocatur diapente: A Luna autẽ duplum cum dimidio, quod eſt diateſſaron: A Sole uero ad ſtellam Martis, cui nomen pyrois, tantũdem interualli eſſe, quantum à terra ad Lunam, idque tonũ facere: Hinc ad Iouis ſtellam, quæ Phaëthon appellatur, dimidiũ eius, quod facit hemitonium: Tantundem à Ioue ad Saturnum, cui phanum nomẽ eſt, inde aliud ſemitonium: Hinc uerò ad ſummum cœlum, ubi ſigna ſunt, itidem ſemitoniũ: Itaq; ab ipſo cœlo ad ſolẽ diaſtema eſſe diateſſarõ duorũ tonorũ cum dimidio: Ad terræ autẽ ſummitatẽ ab eodẽ cœlo tonos eſſe ſex, in quibus fit diapaſon ſymphonia, ut tota cœli machina enharmoniũ quoddã ſit conſonantiſſimis diſtantiis diſtinctum, & concinnis numeris colligatum. Concentum igitur cœlorũ ſuauiſſi-
Pythag. *mum, & quos allegauimus, authores, & Pythagorei omnes eſſe affirmãt non tã*
Plato *tum in diſtantia, ſed etiam in motu eorũ conſonantiſſimũ. Plato autẽ ad conducẽdũ modulamẽ hoc ſingulis orbibus ſingulas ſirenas inſidere dixit ſignificãs (ut quidam de eius familia declarat) ſphærarũ motus cantus numinibus exhibere.*
Procul. *Hunc eundẽ concentũ aſſerũt quotquot eius doctrinã profitentur, Proculus po-*
Calcid. Ptolem. *tiſſimè in Cratylo, & in Rep. & ſimul cũ Chalcidio in Timæo. Ptolemæus autem cœleſtiũ trutinator præcipuus in ſuo de harmonia inquit: Sol, & Luna primi geneſeos, & uitæ noſtræ moderatores certis numeris ſonoris cum aliis non tantum in motu, ſed etiam in effectu conueniũt. Et quia Iuppiter omnibus numeris fœlicibus Soli, pluribus autem Lunæ aſſociatur, Venus uerò omnibus Lunæ, pluribus uerò Soli coniungitur, ideo Iouẽ primũ bonorũ datorẽ, deinde Venerẽ*
Cicero *decernit animæ, & corporis, Cui adſtipulatur Cic. in ſuo de natura deorũ dicens: Cœlorũ tantus eſt cõcentus ex diſſimilibus motibus, ut cũ ſumma Saturnus refrigeret, his interiecta Iouis ſtella illuſtrat, & tẽperat: Multáq; proſequitur de cõuenientia non tantũ uirtutis qualitatiuæ, ſed operationũ eorũ cõſonantium ad mundi incolumitatem, rerumq; ſaltem per ſucceſsionem augmentũ, uel ſtatũ.*
Boëtius. *Omitto etiã, quæ Boëtius in procœmio arithmeticæ, Macrobrius in primo de ſom*
Macro. Stoici *nio Scipionis, Albertus in ſex principia Porphyrij, & Stoici (teſte Iſahac in li*
Albertus. Iſahac *bro de diffinitionibus) tradunt. Sed potiſſimè ſubticeo, quanto myſterio in ſcriptura ſacra Hebraica, & propria lingua ſcripta accentus ſuper ſingulas ſyllabas motum, concentumq; cœlorũ reſignent, quæ quanto profundiora ſunt ſacramenta, tanto magis uulgaribus occluſa. Pertranſeo quoque ea, quæ nouitiores hic diffuſe ſenſerint diſtinguentes cantica in tria genera ſenſuale, intellectuale, & diuinum: Ad quorum medium pertinet cœleſtis concentus, qui non ſenſu, ſed intellectu, & ratione percipitur. Nec grauiores uiros offendam, ſi adduxero ea, quæ coæui noſtri perſenſerunt, & cõprobarunt, atteſtatique ſunt de planetarum, & cœlorum modulationibus ex motibus ſuis magnis, & ſuper epiciclos prouenientibus, adeo ut omnis, qui hic exercetur concentus, horridus qui-*

dam ſtrepitus in illius cõparatione iudicari debeat, ſi cõparatio dari poteſt inter ea, quæ his craßioribus, & ea, quæ melioribus ſenſibus percipiuntur. Et hinc cum admiratione fidem præbui, quia illi mathematicarum rerum ignari tam doctè ea, quæ diuina luce proſpexerant, exponebant, quàm nec peritißimi in illis diſciplinis, nulli dubium, loquerentur. Nec mirum ſi ordinatißimæ mentes, & opifici conformes uident, & ſpeculantur ea, quæ ab eodem ordinatißima proceſſerunt: Hinc Paulus ad tertium cœlum, & ad ubera excelſa, quæ ſolebant lactere prophetæ, ſubuectus, quanto ordine ſummus omnium moderator cuncta mẽbra ſui mundani inſtrumenti coaptauerit proſpiciens, dixit: Omnia quæ ſunt, à Deo ordinata ſunt: ue uidelicet inordinata & confuſione plena facilè diſſoluerentur. Paulus

De conſonanti fœcũditate in ſeptenario numero planetarũ. Cap. XVII.

M*Irum quippe uidetur, quòd planetæ, per quos omnibus rebus ſubminiſtratur fœcunditas, diſtributi ſint numero ſeptenario, qui à peritis in formali arithmetica, & potiſsimè à Pythagoreis dicitur numerus infœcundus, eo quòd infra denarium nec numerum generat, nec ab aliquo numero generatur: undè dicitur ſterilis, & inde infœlix cenſetur, & infauſtus. Si quis tamen recta trutina hunc numerum librauerit, nanciſcetur illum fœcundum, & fauſtiſsimũ: Generatur enim ex primo pari quaternario, tanquam ex fœmina: & ex primo impari ternario, tanquam ex maſculo: undè omnis fœcunditas, ultra quam alia non datur. Hinc poſtquam deuenitur ad ſeptenarium, ulterior non fit progreſſus, ſed mutatio aliqua ſemper in melius uſque ad debitum incrementũ, De quibus mutationibus, quæ in homine fiũt per omnẽ ſeptenariũ, amplißimè ſcribũt Chalcidius, Macrobius, Galenus, & alij: Quod cõprobatiſsimũ eſt in mũdi fabrica, in qua cũ deuenit opifex ad ſeptenariũ, quieuit ulterius non progrediẽs, ſed relinquẽs fabrefactis omnibus, ut per ſua ſeptenaria curricula & ipſa producerent. Hinc nõ erat neceſſe ipſum ex partibus aliquotis cõponi, ut pareret: quia ex primo numero maſculino, & fœminino perfectã hauſerat fœcunditatem: Sterilis tamen dicitur à Mathematicis, quia non parit numerum infra limites denarij: nec paritur à partibus aliquotis: Sed à ſecretioribus ſapientibus fœcundiſsimus exiſtimatur: cum ex ui fœminea, & maſculea, quam cõtinet, det rebus fœcunditatem, & fructus. Planetæ igitur, atq; ſigna præſtant rebus inferioribus fœcunditatem ex numero duodeno, & ſepteno: quorũ uterq; ex primo pari, & primo impari, tanquam ex maſculino, & fœminino cõponitur, ſed diuerſimodè, ut ſtatim dicemus: Et hinc quilibet planeta, & unumquodque ſignum maſculeam, uel fœmineam naturam ſapit: ſed Mercurius utramq;. Perfecta autem fœcunditate in ipſo ſeptenario fit quies perfecta: Cõtinet enim hic numerus ſenarium primo perfectum, in quo facta ſunt omnia, & ſeptimum diẽ quietis, qui conuenit cum utroq; Saturno, cœleſti, ſcilicet & ſupramundano: & ab utroque ſabbatum non infœcundum, ſed terminus eſt præcedentis curriculis*

Pythag. Chalci. Macro. Galen.

post quem immediatè alius sequitur, in quo iterum fiunt operationes. Et hunc septenarium continens perfectissimè Christus uerum sabbatum nostrum nos (ut
Ioan. *diximus) ad octauum introducit. Hinc non modico sacramento Ioannes Spiritu subuectus uidit septem candelabra aurea, septem uidelicet planetas, & omnem septenariam uim: & in medio similem Filio hominis uestitum podere, id est tala ri uestimento omnia cooperiente usque ad talos, denotans, quòd ipse omnia pec cata nostra, ignominiam, & nuditatem cooperuit: & perfecit opus, & comple ctitur ipsum usque ad extremum: & dat omnibus in medio existens genituram, & fructum, tam in prima rerum genitura, quàm in ipsarũ regeneratione. Hinc declarans se illam perfecisse, deducto opere ad calcem, clamauit: Consummatũ est. Est igitur septenarius fœcundissimus in rebus, quamuis in ipsis numeris steri lis, & infœcundus uideatur.*

De harmonica conuenientia septenarij planetarum cum duode nis signis. Cap. XVIII.

Et quãuis discrepãtia uideatur in numeris planetarũ, & signorũ maxima tamen cõuenientia est in radicè utriusq;, quæ est quaternarius, & ternarius: Qui si iungantur septenarium constituunt: Si uero alter p alterũ quadretur dicendo, Ter quatuor, aut quater tria, reddũt duodecim. Cõueniũt insuper planetæ cũ signis in uirtutibus qualitatiuis, & elementaribus, & melioribus uiribus, undè quilibet planetarũ habet in aliquo signo suum domicilium: & in aliquo suam exaltationem à quolibet illorum aliquam uim, & fomentum suscipiens. Nec minorem conuenientiam habent septem intelligentiæ præsidentes planetis cum illis duodenis mentibus: qui
Ioannes *signis duodecim præsunt. De quorum qubuslibet Ioannes meminit in Apocalypsi, in cuius fronte ait: Et à septem spiritibus, qui in conspectu throni Dei sunt: quos reperi præsidere etiam planetis. In calce autem uoluminis, ubi ciuitatis supernæ fabricam describit, testatur, quòd in duodecim portis eius erant duodecim angeli: Et idcirco ipsorum angelorum, planetarum, & signorum conuenientiam tetigimus: ut intelligatur quanta consonantia & ministri, & instrumẽta Opificis conducant nos in eundem. Sed & signa ipsa effecta, & dicta sunt portæ supernæ ciuitatis, illæ forsitan duodenæ, de quibus ibidem scribit Ioannes. Quomodo autem hæc signa sint portæ supernæ ciuitatis aliqualiter tangit Plato dicens, quòd Cancer est porta per quàm descendit anima ad corpus:*
Plato. *& Campricornus porta, per quã iterum conscendit in Deum: Hinc illam hominum, hanc uerò deorum portam dixere. Sed si duodecim sunt portæ (ut Ioan-*
Ioan. *nes perhibet) æquatæ cum duo decim, signis, aut illa signantibus, quodlibet illorum signorum dicetur porta, sed quomodo, breuiter percurremus. Est enim porta Aries, & Taurus, qui offeruntur pro peccato, sine cuius purgatione illuc nemo intrare potest. Hinc deuenitur ad Geminos charitatis actus, Dei, scilicet & pximi: Quæ bina charitas roboratur in brachiis fortissimis Cãcri, qui-*

bus homo cōplectitur omne obiectū diligibile: Postea mirum in modum efficitur ualidissima in Leone animaliū potentissimo: Quo deueniens homo debilitat suū animal in seruitutem id redigēs, sterileq; reddit per Virginem: Sed in Libra pōderat utriusq; uires, & actiones recogitās quotidie, quæ sunt maiora, & ualidiora opera, aut secundū spiritum, aut secundū carnē. Venit postea ad fœlicem Scorpionē, de quo supra diximus: q mordeat cauda, id est fine omnia opera mala, sicut mysticè præceptū fuisse legimus Mosi: ut serpētem, & suggestorem malorum operum apprehenderet per caudam: Vidensque quanta sit serpentis malitia, arrepto arcu, & sagitta feriat illum per Sagittarium: Venietque ad Capricornum Saturni domicilium Deo uacans per contemplationem, mente intuēs cœlum figuratum per pelles caprarum, ex quibus fieri iussum fuit coopertoriū tabernaculi: Et inde pergat ad aquas illas, quæ supra cœlos sunt, quarum porta est Aquarius cœlestis: Nam per aquas eleemosynæ, & misericordiæ, quæ opera cœlestia sunt, deuenitur ad aquas diuinæ gratiæ, pietatis, & sapientiæ: Et tandem applicabimus ad pisces, qui in eisdem aquis nutriuntur, denotatos per pisces, quos comedit Christus iam in meliorem sortem per resurrectionem mutatus: qui simul cum uitulo & aue (ut docetur in Theologia Hebræorum) parantur in conuiuium pro iustis. Hæc pauca perstricta sint ex multis, quæ possemus dicere de istis portis supernæ ciuitatis, & de inducētibus, & attrahentibus nos in eas: ut ex istis paucis intelligamus, quòd omnia inducunt nos in Deum, angeli, cœli, planetæ, signa, & quicquid ex supernis est: sed potissimè ratio, & conditio hominis, in quo coaceruantur, & concluduntur omnia memorata. The. he.

De uera cœlorum harmonia, quam aliqui non intelligentes falsò negant. Cap. XIX.

SVnt uiri grauissimæ authoritatis, qui modulamenta cœlestium orbium ridicula penitus existiment: eo ꝙ nō auditur ille sonus, nec sensu aliquo percipitur, nullatenus sibiipsis persuadentes, quomodo ex triplici motu illo uelocissimo in aëre spisso, uel igne non resonet cœlestis chorus, aut concentus non audiatur. Hinc abstulerunt simul cum Pythagora concinnium à motu naturali: & contra Pythagoreos omnes, & Academicos à motu uiolento, & diurno adhærentes in hoc suo Aristoteli huius harmoniæ inimico præcipuo. Sed ne in supremis speculatoribus huius uniuersi consonantissimi discrepantia sit, atque dissidium, facilè eos conuenire faciemus attendentes ad id, in quo dissident. Negant Peripatetici uocalem sonum his sensibilibus auribus perceptibilem: hoc sibi damus. Transeunt Academici: & Pythagorei à numero uocali ad naturalem, uel formalem, & in intimo rationis sensu pedes, numerosque uniuersi digerunt: & uocalem harmoniam prurientem auribus tympano, lyra, organo, & humanis uocibus relinquentes, meliorem, quæ est in numeris, quibus opifex uniuersum disposuit, assumpserunt. Quod clarè exprimit Plotinus, quando nos docet redire in Deum per musicam dicens:

Peripate. Acade. Pythag. Plotinus

Quamobrem post sensibiles huiusmodi sonos, numeros, & figuras sic ducere hunc oportet, ut materiam, in qua sunt proportiones sensibiles, & earum comparationes separet: atque pulchritudinem, consonantiam uidelicet formalem, quæ in his est, reducatur. Præterea addiscat ea, ad quæ mirabundus uehementer afficitur, non esse ipsum pulchrum, in quod tendimus: Adeo quòd illud nõ est hoc, uel illud pulchrum, sed pulchrum tãtummodo. Et quod de pulchro dicit Plotinus, idem prosequitur Augustinus de bono, dum inquit: Tolle hoc bonum, tolle illud: & considera bonum in se, si potes, & illud est summum bonum, in quod tendimus. Et inter summum bonum, summum pulchrum, summumque concentum, & sensibile hoc bonum, pulchrum, & concentum est medius ille cœlestis, qui nõ est sensibilis, & uocalis, nec simplicissimus, atque diuinus, sed medius, & rationalis. Harmonia igitur hæc extrinseca, atque uocalis quasi statua est, & imago quædam melioris harmoniæ ratione perceptibilis: Quam statuariam symphoniam, si quis in foris reliquerit, adoraréque contempserit, mittetur in caminum expurgantis ignis: ubi illustratus, ac inflammatus tres suas potentias ad uniuersorum contionem coaptabit: simulque cum omnibus concinẽtibus tentabit discurrens per singulas creaturas usque ad summum opificem, quem trinum omnium authorem benedicet intellectus, ratio, & uoluntas: & aliquãdo apparebit quartus, id est animal hoc nostrum simile effectum rationali: quia in melius transformatum, & ipsum quasi rationale, & legitimus filius prorumpit in Patris laudes, omnia creata, ut itidem faciant, simul inuitans sicut tres illi pueri, ut in Daniele legimus: & ante eos Dauid effecerat inuitans elementa, plantas, grãdines, niues, pluuias, pisces, animalia, stellas, cœlos, & ultra mũdanas aquas in laudem opificis. Et ut cantica diuina mundana, atque cœlestia accommodato stylo exprimerent, ipsi, & alij prophetæ diuerso metro sua scripta deprompserũt: ut Hieronymus, Eusebius, & alij peritissimi attestantur. Iob (ut eidem Hieronymo placet) prosa incipit, uersibus hexametris dactylo, spondeoq; currentibus procedit, & propter linguæ idioma crebrò admittens & alios pedes non earundem syllabarum, sed eorundem temporum: Interdumque rythmus ipse dulcis, & tinnulus fertur numeris pedum solutis, quod metrici magis quàm simplex lector intelligunt. Sed alij probare nituntur, certis adinuentis regulis metricæ artis in illo idiomate, progressum illum Iob totũ hexametris esse carminibus: ut Romæ mihi nuper monstratum fuit. Dauidem autẽ Hieronymus præfatus Pindarum, Alcæum, Flaccum & Sirenum uocat: quia diuersis metris procedens simul cum lyra Christum personat, & psalterio decachordo ab inferis excitat resurgentem. Salomon dilectus Domini epithalamium sanctarum nuptiarum hominis cum Deo, Christi cũ ecclesia, utriusque testamenti ad inuicem, scripturæ cum sensu mystico, ex harmonia utriusque mundi cum archetypo resultantem consonantiam pulcherrimo carmine decantat in eo opusculo, quod meritò Canticũ canticorum denominat. Concentum uerò, & unionem archetypi cum paruo

Marginal notes: Idem August. — Daniel Dauid — Hieron. Eusebi. Hieron. — Idem — Salomon

mũdo in uentre mulieris celebratum,laudesque mulieris ipsum gestantis hymno mirabili præcinit. Ieremias quoque suas lamentationes tragico carmine decurrit: Et(ut nonnulli asserunt) Isaias etiam metrico quodam ordine procedit. Tota autem scriptura siue uersu,siue soluta oratione accentibus suis (ut diximus) magno mysterio cœlorum resignat motum, atque cõcentum. Hos itaque Deificos uates,& scriptores sacræ paginæ imitati,lõgis tamẽ passibus, ueteres Theologi gẽtiũ Orpheus,Aglaophemus,Empedocles,Parmenides,Heraclitus, Lucretius,& alij naturalia, diuináque modulamina numerosis carminibus exprimere conati sunt: ut & stylus cum materia conueniret.

Ieremi. Isaias

Orph. Aglao. Emped. Parme. Heracle. Lucre.

De concordia cœlorum cum supernis mentibus. Cap. XX.

VLtra ea, quæ superius de syderum conuenientia cum angelis dicta sunt,hoc etiam percurrendum censeo, quòd ipsi angeli mouentur à Patre,qui est fons,& origo,& primus omniũ motor. Hinc Dionysius:Gaudent omnes mouente Patre.Illi itaque à Deo moti mouẽt orbem: & isti corpora nostra,cæteráque inferiora disponunt ad eam consonantiam, quam iubet ipse primus omnium motor. Vt igitur illæ motiones, & influxus essent concinni accommodatas intelligentias unicuique orbi,& singulis stellis præposuit,Septẽ illos supremos totidẽ planetis,ut diximus,& duodecim duodenis signis, & toti illi orbi,atq; planetis cœlorum Reginam, quæ ideo coronata dicitur duodenis stellis pro numero signorum,& plurimis septenariis decorata,plenáque innumerabilibus charismatibus,sicut cœlum stelliferum plenum est innumerabilibus stellis:Et quia cœlorum omnium,& angelorum eis præsidẽtium uirtutem continent, ideo merito exaltata asseritur super omnes choros angelorum. Primum autem mobile à primo mouente regi debet: & per ipsum cæteri orbes:quibus tamen particulares ministri deputati sunt,per quos,& per instrumenta cœlica omnia inferiora, & particularia disponat summus ille moderator, hac tamen lege,ut superiores ministri, & summo regi propinquiores paucioribus,magis autem distantes pluribus motibus moueant:Et consequenter illi fœliciores sunt magis cum summo uno adhærentes, quàm isti,sicut docet Aristoteles,Albertus,Ptolemæus,Mestalac:sed potißimè Academici cum diuo nostro Dionysio. Et quamuis inferiores pluribus agitentur motibus, in eãdem tamen consonantiam deueniunt ui primi unici, & uniformis motus ab eodem unico mouente.Hinc primo, & unico magis adhærẽs est ipsa cœlorum Regina paucioribus agitata motibus, uim tamen omnium in se colligens,ipsamque collectam diffundens primo in duodecim principes Apostolicos,& consequenter ad particularia descendendo in quamplurimos, sicut uis illa stelliferi cœli diuiditur in duodecim signa,& consequenter in stellas innumerabiles: & sicut uis animæ collecta primo in cerebro per collum unicum canalem,quod in corpore mystico ecclesiæ typum gerit beatæ Virginis (ut docet Hieronymus) descendit ad duode-

Diony.

Aristote. Albertus. Ptolem. Mesta. Acade. Diony.

Hierõ.

nos præcipuos articulos corporis, & inde ad plures, & magis particulares, Non minus eadẽ uirtus reperitur in capite Christo collecta, & diffusa in duo-
Ioan. denas, & postea in quamplurimas partes, dicente Ioanne: De plenitudine eius omnes accepimus, ut in sequenti uolumine, Deo fauente, latius reserabimus. Per Christum itaque, tanquam per uirtutem masculeam, per illam autem, tanquam
Paulus per fœmineam fit hæc profusio: Qui in isto corpore mystico coniuncti sunt, sicut caput & collum, aut sicut coniuges in carnem unam, ita illi duo in spiritum unum, sicut de omnibus desponsatis, aut adhærentibus Deo inquit Apostolus: Qui adhæret Deo, unus spiritus efficitur cũ eo. Hæc supra adducta tetigimus ut discant legentes quanta consonantia ab omnibus, quamuis diuersis, ab uno tamen motis deducamur in eundem unum: Nam sicut particularis homo est unum indiuiduũ, & ad unicum finem directum, quamuis uariis distinctum mẽbris, & motibus, sic unica hæc fabrica, & mundanum corpus diuersis, & accommodatis membris distinctum unicum est, motum ab uno motore, in eũdemque finem distinctum, quamuis in partes plurimas uideatur diuisum. Omnia itaque in Deum tendunt: & in eundem nos dirigunt, licet uideantur ad diuersa suos gressus dirigere: Et tandem illò conducent, nisi nosmet libero animi arbitrio obsistamus ipsis omnibus inuitantibus, deducentibus, & attrahentibus.

Omnia in eundem deducunt, quia ab eodem suscipiunt, undè influant, quãuis influxus uideatur diuersus. Cap. XXI.

QVomodo autem omnia eundem influxum, & ab eodem fonte per diuersos tamen canales suscipiant, ut in eundem pergant, quamuis diuersis semitis, difficilius erit explicare, quàm asserere: Nam rei ueritas est, in quam expeditis pedibus ueniunt Philosophi cum diuinis nostris sapiẽtibus, quòd omnia bona de sursum à summo Bono, & Patre luminũ procedunt: Sed quomodo, difficile quippe explicatu est, prohibente Pla-
Plato tone ad particularia descendere, tamen collustrante ipso Patre luminum aliqua pro uirili nostra explicabimus, prout ipse Plato, & antiquissimi Theologi docent, omnia uidelicet catena quadam colligata, adeo, ut inferius semper à superiori suscipiat, & superius à supremo, sicut aliqualiter in præcedentibus reserauimus: Habet enim herba, uel lapis suam uim subministratã à cœlo: cœlũ ab intelligentia: intelligentia autẽ ab opificè, in quo omnia uirtute maxima præexistunt: Et semper eodem ordine unaquæque res alteri correspondet: Quod innui-
Exod. tur ab artificè summo in Exodo, quando iubet, ut unaquæque cortina tabernaculi, quod mundanæ huius machinæ typum gerebat expressissimũ, coniuncta sit cum sorore, aut socia sua. Iunguntur enim elementa, & mixta omnia cum cœlis, syderibus, & intelligentiis suis: & per ista media cum archetypo, in quo sunt omnes annumerationes, & omnia exemplaria rerum. Sed cum supra satis explicauerimus: quomodo res singulæ ad suos planetas, & sydera referantur, à quibus uim, & uirtutem suscipiunt, nunc percurremus colligationes planetarum cũ

mensuris supremis: ut inde prudens, & intelligens lector percipiat omnium inferiorũ conuenientiam cum summo: Mansiones enim in domo Patris quãplurimas esse testatur infallibilis Veritas: sed antiquiores Theologos sequentes decem illas uenerabimur, undè denarius numerus, quo non datur ulterior. Luna itaque, in quantum est omnium superiorũ influxuum receptaculum, ultimæ annumerationi respondet: aut primæ in ascendendo: quæ nunc terra uiuentiũ, nunc tabernaculum, nunc Luna, nunc receptaculũ, & sinus omnium influxuum, nunc autẽ regnum dicitur: de quo in psalmo canitur: Regnũ tuum regnum omnium sæculorum: Et iterum: Regnum ipsius omnibus dominabitur. In qua mansione existẽs ille, qui semper ubique est, uocatur אדני Adonai, aut מלך melec, id est Dominus aut rex. Sed in eo, quod ipsa Luna particularis est planeta, habet suam uim à secunda annumeratione, quæ יסוד isod, id est fundamentum dicitur, & Deus uiuus, uita mundi, & dispositor rerum omnium, sicut Luna corporum inferiorũ: Et ibi Deus uocatur שדי sadai, quod nos omnipotentem, uel sufficientem omnibus satisfacere possumus interpretari: de quo habemus in psalmo: Qui habitat in adiutorio altissimi, in umbra sadai morabitur: ubi traductũ est, in protectione Dei cœli commorabitur: Quod nomen cum uideatur magno mysterio siluisse, ideo aliud illius loci nomen assignandũ est, quod אל חי el chai dicitur, quod nos Deum uiuum interpretatum habemus: cum inde, aut per ipsum à superiori fonte, siue à supramundano sole uita omnium procedat, sicut per lunam uitæ fauor à sole profunditur. Mercurius respondet secundæ annumerationi particulari denominatæ הוד hod, quod apud nos ornatum, decorem, aut celebritatẽ sonat: de quo propheta: Confessio, & pulchritudo in conspectu eius, Pro quo melius diceretur: Celebritas, uel ornatus, & decor in conspectu eius: Et iterũ: Confessio, & magnificentia opus eius: sed ut ueritas literæ habet: Celebritas, uel ornatus, & decor opus eius: Et hic Deus influens uocatur יהוה צבאות Adonai Zeuaot, id est Dominus exercituum: Quod nomen non belli, sed pietatis est, & consonãtiæ, & suauitatis: Ad quã inferiorẽ inferior Mercurius, & ad quã superiorẽ superior Mercurius inducit. Venus autem à נצח nizach habet suam uim, quod interpretatum dicitur uincens, aut uictoria, aut perpetuum: & ponitur uerbum hoc in titulis plærumque psalmorum: Amor enim omnia uincit, & deducit opus usque ad calcem, omni paruipenso labore, & pro nihilo habito: Illic uero influens Deus dicitur אלהים צבאות Elohim Zeuaot, id est Deus exercituum: Quod nomen est Dei ordinantis, uel fabricantis, & ulciscentis iudicij per bella, siue per alias punitiones. Nec miretur quispiam, quòd Venus in belli uirtute collocetur, quia omne bellum iniustum à Venere deprauata, id est nimio amore proprio, uel inordinato procedit: Sic & omne bellum iustũ à recto amore, & bona Venere procedit: quia iustè bellatur Dei zelo, uel pro releuandis indebitè oppressis, quos diligimus. Sol autem cœlorum cor cum תפארת tipheret archetypi corde conuenit: Quod pulchritudo, aut pulchrum illud interpre-

Dauid

Psalmi

Idem

Psalm. tantur, à quo omnia pulchra: de quo in psalmo suprà adducto: Virtus & tiphe-
ret, id est pulchritudo in sanctitate, uel sanctuario eius: quod in medio totius
Deifici templi tanquã Sanctum sanctorũ est: Pro quo in traductione nostra ha
bemus sanctimonia, & magnificẽtia in sanctificatione eius: Et sicut sol iste sen-
sibilis omnia splendescere, & pulchra apparere facit, sic ille diuinus cuncta pul
Socrates chrefacit illa pulchritudine, quam Socrates ab Hyppia perquirebat: In qua glo
ria, & pulcherrimo throno residẽs Deus dicitur יהוה, tetragrammus, & qua-
driliteris: quod cũ ineffabile, & inexpresibile sit, sicut & eius pulchritudo, &
gloria, quando legitur, exprimitur sub nomine Adonai: Sed cum istud nomen ali
bi reperiatur, præponitur & aliud particulare, quod est דעת ו uau dahat, qđ
in nostram linguam uersum sonat uau, quæ est litera uitæ, & scientiæ, id est ui-
ta & scientia, & accommodatissimè, cum inibi sit arbor uitæ, & scientiæ boni
& mali, quæ est Iesus Messiah. Mars à גבורה geburah, quod robur significat,
Dauid habet robur suum: de quo propheta in hymno centesimo quadragesimoquar-
to suprà adducto ait: Potentiam tuam pronuntiabunt: ubi habetur גבורתך ge-
burateca: Et quod potissimè ibi exercetur, dicitur דין din, id est iudicium du-
Psalmi. rum, & seuerum: de quo etiam in psalmo: De cœlo auditum fecisti iudiciũ: ubi
habetur דין terra tremuit, & quieuit: quia tremebũdum est: Et ab illo per Mar
tem ueniunt seueræ punitiones, & strages, belligeriq; uiri. Hinc & Deus exer
Exodus Ierem. cens potentiam suam puniendo flagitiosos dicitur uir belli, ut in Exodo, Et in Ie
remia habetur: Dominus mecum tanquam bellator fortis, uel tanquam robustus
confractor, propriè interpretando illud כגבור עריץ chegibur hariz: Quod of
ficium exercens ipse Deus dicitur אלהים Elohim: Et angeli ibi seruientes di-
cuntur filij Elohim. Iuppiter uerò sic dictus, quia omnes iuuat, semper beneficus
cum illa mansione conuenit, quæ חסד chesed dicitur: quod misericordia, pietas,
uel clementia potest interpretari: Qua summus Deus omnibus beneficus dura,
& aspera semper contemperat in omnibus suam benignitatem diffundẽs, iuxta
Psalm. illud psalmi: Misericordia eius super omnia opera eius: Et ibi operans Deus di
citur אל el, quod nos interpretatum habemus Deum: quia omnia fouet, & om-
nibus succurrit cum summa pietate, & clementia: quod est ei proprium. Satur
num autem reperimus suscipere quicquid habet à בינה bina, quod intelligentiã
Ecclesia sonat: ubi præcipuè residere dicitur Spiritus sanctus: de quo in Ecclesiastico:
Et spiritu intelligentiæ replebit illum: Qui etiam dedit prophetis, & apostolis
rerum secretarum intelligentiam: A quo loco Hebræi susceperunt suum sabba-
tum, & diem septimum utrique Saturno cœlesti scilicet & supramundano dedi
catum: Et inde remissiones, & anni quietis, & iubilei per septenarium simplicẽ,
aut quadratum: Quæ omnia Deus operans dicitur יהוה ה id est litera ה he
cum nomine ineffabili, & quadrilitero: de quo fari nos uetat mysterij magnitu
do. Stelliferum cœlum subest חכמה chocmah, quod sapientia illa suprema est
quæ est Dei filius plena ideis, & formis rerum omnium producendarum, &

productarum, sicut cœlum illud est plenum syderibus uim omniũ in se continens: ut pauloantè diximus: In quo throno Filius ad dexteram Patris sedens, & ipse Deus nominatur יהוה י quod est ipsum semaphoras, & quadriliterum simul cum י iod, litera quidem significante ipsam diuinitatem simplicissimam. Primum uerò mobile primo mouenti, & fonti omnium rerum respondet: qui omnia mouens trahit ad se omnia, ueluti centrum omnes lineas circunferentiæ in se conducit: Centrum est enim & circulus, & sphæra omnia complectens, & complens, & omnes lineas in seipsum conducens: Quem attractum non auderem ascribere Patri summo, nisi eius me doceret Filius dicens: Nemo uenit ad me, nisi Pater meus attrahat ipsum: Quã uim attractiuam cum habeat Filius à Patre, ideo dixit: Cum exaltatus fuero à terra omnia traham ad meipsum: In qua suprema sede residens Pater summus dicitur אהיה אשר אהיה quod nos interpretatũ habemus, Ego sum, qui sum, sed melius diceretur ad sensum literæ, Sim qui sim: Vel secundum aliam uiam nomen eius est solummodo אהיה quod simplicissimũ esse diuinitatis sonat, de quo effari non licet: Vndè à peritis cognominatur ראה עין לא hain lo roeh, id est oculus non uidet: quia nemo nouit Patrem, nisi Filius, & cui uoluerit Filius reuelare. Solum igitur hoc dicam, quòd cum nominetur ille, qui est, aut sum, qui sum, Pater luminum intelligitur: à quo (teste Iacobo) omne datum optimum, & omne donum perfectum emanat, per diuersos tamen canales in omnia inferiora influens, ut omnia ipsi cooperentur, præstat, quo omnia cõducibilia in ipsum conducantur. Hinc omnes orationes in ipsum dirigi debent: ut ille docuit, qui solus ipsum agnouit dicens: Cum oraueritis dicite: Pater noster: Et sæpius repetens hortatus est, ut à Patre omnium bonorum largitore petamus: Qui sua clementia dirigat nos in eundem finem, propter quem, & ad quem aspiciendum instituti sumus.

CHRISTVS.

Iacobus

CHRISTVS.

CANTICI PRIMI FINIS.

Canticum ſecundum, quod

NOVVM DICITVR, IN QVO OMNIA IN CHRISTO MVLTIPLICI CONSONANTIA CORreſpondere demonſtrabimus dulcioribus modulis,quàm articuli,& membra in mundano, aut humano corpore.

PROOEMIVM.

Dauid *CVM in plæriſque locis.P.B. & ſæpius repetitum cõſpiciamus à* Regio *propheta in ſuis hymnis illud iucundum(ut ita dicamus) celeuma,* Cantate Domino *canticum nouum, perquirebam, an aliqua noua facta ſint nouo decantanda cantico:cum non aliud cœlum, aut ſydera nouo ſplendore micãtia uideamus:* Nec *alia curricula ſolem per diem, &* Lunã *in nocte peragere:* Nec *aliis horis diem diſtingui, nec nouis incrementis æſtatis tempus proficere,aut recentibus decrementis brumali tempeſtate deficere:* Nec *noua aliqua animantia,aut nouas aliquas rerum ſpecies cernimus:* Et *ut breuiter cum* Sapiente *concludamus,nihil ſub ſole nouum:* Nihilominus *cœleſti oraculo docemur omnia noua tempore redemptoris effecta fuiſſe:* Dixit *enim,qui ſe-* Ioan. *debat in throno(inquit* Ioannes *in celeberrima uiſione)*Ecce *noua facio omnia.* Paulus Et Paulus,*in cuius pectore* Chriſtus *ipſe reſonat,cum* Corynthiis *differens ait:* Vetera *tranſierunt,ecce noua facta ſunt omnia.*Hinc *docet nos nedum nouo cãtico,ſed nouis operibus,nouaque uita* Deum *laudare, dum ait:*Expoliantes *ueterem hominem cum actibus ſuis induite nouũ: qui renouatur in agnitionẽ* Dei *ſecundum imaginem illius,qui creauit illum.* Quæ *agnitio datur per uerbũ, & lucem,quæ illuminat omnem hominem uenientem in hunc mundum: ut deturpatã imaginem illuſtret, & perpoliat,nouamque quadammodo reddat: ut ſicut omnia per ipſum facta fuere, ita per eundem omnia renouarentur in homine: ut* Idem *docet nos idem* Paulus *in* Coloſſenſibus *dicẽs:*Qui *eſt imago* Dei *inuiſibilis,primogenitus omnis creaturæ, quoniam in ipſo condita ſunt uniuerſa in cœlis, & in terra,uiſibilia,& inuiſibilia, ſiue throni,ſiue dominationes,ſiue principatus, ſiue poteſtates,omnia per ipſum,& in ipſo creata ſunt:* Et *ipſe eſt ante omnes, & omnia in ipſo conſtant:*Et *hoc quoad antiquum:*Sed *de nouo proſequitur dicens:* Et *in ipſo complacuit omnem plenitudinem inhabitare facere, & per eum reconciliari,ſiue recapitulari (ut* Græci *habent) aut renouari omnia, ſicuti eſt rei ueritas,pacificans, & renouans per ſanguinem crucis eius, ſiue quæ in terris,ſiue quæ in cœlis ſunt dulciori ſono, & ſuauiori concentu, quàm fuerãt in-*

ſtituta:Ideo(ut diuinus teſtatur Ioannes) cum hæc in plena gloria proſpicerent ſancti,cantabant canticum nouum:Quod & miniſtri ipſius Principis, & Redemptoris cognoſcentes ad eius in hunc mundũ egreſſum de materno utero clara uoce præter ſolitum cecinerunt dicentes:Gloria in excelſis Deo, & in terra pax hominibus bonæ uoluntatis:quibus uidelicet datur innouatio, & unio cum Deo,cui excelſo ſit gloria, qui tandem per filium omnia innouando reduxit ultimum Dei opus in ſeipſum noua quadam harmonia, nouáque,& miranda conſonantia:quam nec muſici cognouerunt,nec Pindarus, aut Homerus carmine,nec Ligiſtus lyra,nec Orpheus hymnis,nec Apollo ſua cheli,aut teſtudine decantarunt:Nec Philoſophorum,aut ſapientum mundi ingenia excogitarunt: Sed hoc ſolummodo nouit ille,qui hanc harmoniam conduxit,& ſpiritus eius,de quo dicitur:Ille ſuggeret uobis omnia , & docebit uos omnia: Qui non tantum docet extrinſecus,ſed in animas ſanctas ſe transfert, amicos , & concinnatores Dei, & arcanorum eius inſtituit.Ipſe igitur aſtitit ſanctiſsimis prophetis, ut præludio quodam ſuauiſsimo hoc nouum canticum præcinerent : Ipſeque docens , & excitans nouos concinnatores, & ipſum nouum canticum clariori uoce decantãtes nos in eodem aliqualiter redderet inſtructos,adeo,ut ab ipſis edocti, & eodem ſpiritu corroborati ad ipſius cantici modulos manus poſsimus extendere, & clariſsima uoce auribus omnium intonare Ieſum Chriſtum Dei excelſi filium nouo modo conceptum , nouóque modo natum,nouum eccleſiæ corpus erexiſſe: Cui nouæ militiæ nouum ſignum tradidit, nouam uitam, nouoſque mores, & nouam doctrinam docuit:nouum cibum præparauit:noua ſacramenta inſtituit:nouum dominiũ, nouumq́ue principatũ erexit, nouumq́ue præmiandi modum: Nouum deniq; in Deum tranſitũ præbuit omnia innouãs:adeo, ut de ipſo ſcribentibus nouũ ſit nobis canendũ canticũ,& hoc octo tonis , more noſtro, tanquam diapaſon quodam nouo conſummabimus.

Ioan. Angeli Pinda. Homer. Ligiſtus Orphe. Philoſo.

TONI CANTICI SECVNDI.

CAPITA PRIMI TONI.

MESSIÆH DEITAS RATIONIBVS COMprobatur. *Caput primum.*

MESSIAM CHRISTVM *Vnctum nostrum fuisse, & esse Deum nedum testibus, & oraculis, sed fortissimis rationibus probare possumus:* Nam *facilem omnium consensum, & absque discrepantia uidemus, quòd* Deus *benedictus à se existens omnia habet à semetipso, ab alio autem nihil: Cætera autem omnia ab ipso habent, ut sint, & operentur: ideo dicebat magnus* Theodorus, *teste* Proculo: Omnia *orant, præter primum, & aliquid hauriunt ab eo, qui est à se: & est fons, & origo omnium: alioqui in nihil defluerent. Cum igitur cuncta & esse, & naturalem uim, & decus, atque ornatum habeant à* Deo, *omnia de ipsa diuinitate participant, sed diuersimodè:* Omnia *(inquit* Origenes*) habent à* Deo Patre, *ut sint: à spiritu uitæ, ut uiuant: à* Filio, *ut intelligant, & rationis portionem: à Spiritu sancto autem (qui tamen idem est cum spiritu uitæ) ut sancta sint.* Igitur *diuinum aliquod omnibus inest:* In *hoc quidem esse tantum aut simplex, aut compositum:* In *illo esse, & operari:* In *alio autem esse, operari, & intelligere. Sed aliis dimissis, de homine loquamur: cui omnia communicata sunt, ut perfectissimam* Dei, *& patris præ se ferat imaginem:* Vndè *merito* Filius Dei *dici potest, ut canit regius propheta:* Ego *dixi dij estis, & filij excelsi omnes.* Et cum Deus *sese magis communicet illi, quem excelsiorem, & perfectiorem efficere libet, condecens fuit, ut hunc, quem aliorum caput, redemptorem, regem, & æternum sacerdotem constituit, magis decoraret diuinitate, quæ oleum in sacra scriptura dicitur, ut iterum decantat propheta:* Vnxit te Deus Deus *tuus oleo lætitiæ præ participibus tuis, adeo, ut excellentiorem omnium effecerit in diuinitate ipsa cõmunicata:* Vndè *per antonomasiã, & hyperbolen quandam dicitur* Deus. *Alia quoque ratio in prõptu est: quia cum homo diuinitatis capax, in qua sólũmodo quiescere, & beari potest, effectus sit, ad ipsam aliquando deuenire debuit: & cum eadem uniri: qua unione non tantum deducitur* Deus *in hominem, sed potius homo in ipsum* Deum, *cum sit omnimodæ uirtutis, & efficaciæ:* Et *quanto magis hîc* Deus *unitur cũ aliquo, tãto magis reddit ipsum* Deũ. Nõ *mirũ igitur est, si hunc* Messiam, *&* Christum, *cui se præbuit ea plenitudine, & quam potest homo suscipere, talem reddiderit, ut merito* Deum *ipsum dicere possimus: qui & aliis dedit potestatem filios* Dei *fieri.* Addamus *& aliam rationem, quòd sicut omnia continentur, & recapitulantur in homine, ita omnia recapitulari, & couniri in* Deo *multo magis debuerunt per hominem:* Per *hominem quippe illum, qui inter alios primum tenere debebat, & obtinet locum: & qui omnia traxit ad se ipsum, ut ipsa omnia in* Deum *reduceret.* Nec *contendant aliqui dicentes, ꝙ ista unio non arguit diuinitatem in unito, sed coniunctionem tantum-*

Theod. Procul. Orige. Dauid Idem

modo: quia ipsa Veritas *summa, qualis sit istiusmodi unio, declarat, dũ ait:* Ro-
CHRISTVS. go Pater, *ut sicut ego & tu unum sumus, ita & isti unum sint in tẽ.* Qualis autẽ *sit eorum unio, alibi exprimit dicens:* Ego in Patre, & Pater in me est. *Et iterũ:*
Paulus. Ego & Pater unũ sumus. *Quod & Paulus exerta admonet uoce: Qui adhæret (inquit) Deo unus spiritus efficitur cum eo. Si omnes igitur unus spiritus effici possunt cum Deo, cur non erit unitus cum ipso ille, qui ex antonomasia dicitur Meßiah, Christus, & Vnctus, diuinitate uidelicet, qua adeo plenus erat, ut de plenitudine eius omnes accipiamus? Nec enim (ut ulterius progrediar) debebat omnigena creatura homo reparari per alium, quàm per quem fuerat institutus: Sed omnia instituta, & effecta sunt per uerbum, quod factum est caro, igitur & omnia per ipsum idem reparari debuerunt. Et ut honorificentißimo liberatori deberent redempti angeli, & homines, omniáque in ipsis contenta: conueniens fuit, ut liberator cui omnia manciparentur, omnium esset excellentißimus: quod fieri nequit, nisi per ~~magis participatam diuinitatem~~.* [*Unitam humanam naturæ*] *Nec debebat restitutio, & reparatio, quæ maioris æstimatur, quàm institutio, fieri per inferiorẽ, quàm per quem institutio ipsa effecta fuerat: Sed hæc facta est per Dei uerbũ, ideo debebat & illa per idem fieri, cum maius medium non haberetur, per quod fieri potuisset. Cũ insuper tota humana creatura deliquerit, nõ poterat per delinquentem lapsus huiusmodi reparari. ~~Nec per angelum fieri debuit, qui minor à sapientibus existimatur quàm homo, cui datur super omnes angelicos choros transcẽdere: Quod effici nequiret, nisi potentia præexisteret homo ipsis angelis maior~~. Nec erat angelus, uel alia creatura, nisi omnigenus homo, ~~unibilis~~* [+ *Uniendus*] *cum*
Idem. *omnigeno creatore, ideo dixit apostolus: Nusquam angelos apprehendit, sed semen Abrahæ. Peccatũ quoq; ipsum cum fuerit in Deum, non potuit reparari, nisi per Deum: Non enim interfuit ignorantia: quia hæc data in pœnam peccati nõ debebat culpam præcedere. Nec mera fragilitas fuit, quia nõdum sensualitas rebellauerat: Sed affuit superbia, quæ fecit & angelos, & hominem ab opifice suo apostatare: quia præsumpserat uterque uendicare sibi gradum eminentiorem, quàm ipsi cõpeteret: Omniũ enim creaturarũ conditionem æmulari concessum homini fuerat, sed Christi uenturi nequaq̃. Hinc arbores omnes meliores, & rationales, aut uirtutũ in cibũ permissæ ei fuerãt, præter arborẽ scientiæ boni & mali, quæ Christus est:* [*mysticæ*] *qui simul experiri debebat, & expertus est bonum beatitudinis, & malum paßionum nostrarũ: Quem gradum non ex ignorãtia, aut fragilitate, sed nimis ex cognitione lympidißima præsumens aggredi uoluit: Vndè eius peccatum quasi in Spiritum sanctum fuerat: quod est omnimoda desperatio, siue nimia præsumptio, aut proterua malitia, uel crimẽ læsæ maiestatis. Quæ scelera nullo sacrificio expiabantur, nec lege purgari poterãt, iuxta il*
Paulus. Dauid. *lud Apost. Ex operibus legis nõ iustificabitur omnis caro corã illo. Hinc Dauid in scelus minus, q̃ crimẽ læsæ maiestatis se cecidisse psentiẽs, dũ psalleret, & pro peccato suo deprecaretur, ait: Quoniam si uoluisses sacrificium dedissem, utiq;*

holocaustis non delectaberis. Et hæc peccata sunt, per quæ homo adeo nudabatur, ut nullum tegmentum arte, uel ingenio, aut uiribus humanis elaboratum, uel comparatum à natura ad tegendum sufficeret. Vndè non contentus Deus, quòd homo perizomate ex folio ficus contexto cooperuisset nuditatem suam, uestiuit eum tunicam pelliceam cõfectam quidẽ ex pelle illius Agni, de quo dixit Baptista: Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi. Et quòd de Iesu nostro redemptore loquatur scriptura illa, manifestum est ex reuolutione literarum textus Hebraici illorum uerborum: Et uestiuit eos: Et hoc secundum doctrinam Hebraicæ Theologiæ celebratissimam, hæc tamen, Deo fauente, suo loco reserabimus: Hinc nec humana uirtus, aut legale sacrificium poterat illud peccatum obtegere: Quæ cũ à scriptura sacra edoceamur, ideo uidendũ est, quid ipsa de hac Christi natiuitate perhibeat. Ioã. bap.

Idem corroboratur uaticiniis. Cap. II.

SI igitur diuina diuinis oraculis comprobemus, ueniamus ad diuinos uates Spiritus sancti ~~furore debacchantes~~. Regius propheta Christi elegantissimus typus in eius persona decantat: Adonai, uel Deus dixit ad me, Filius meus es tu, ego hodie genui te. Nec enim alius est filius, qui hodie, id est cõtinuè generetur à Patre Deo, nisi ipse Deus Filius, qui est Messiah, & Christus: contra quem conspirauerant principes sacerdotum, & in unum conuenerant gẽtes, & reges terræ, Pilatus uidelicet, & Herodes cum satellitibus suis. Et ille est, cui datæ sunt gentes in hæreditatem: & ditio eius protensa usque ad terminos terræ. Isaias quoq;, postquã partum adolescentulæ, aut uirginis in signum fœderis, reconciliationis, pacisq; diuinæ promisit, subintulit: Et uocabitur nomen eius עמנואל himanuel, id est Deus nobiscum, excellentiori quidẽ modo quàm antea unquã fuerit. Et iterũ, dũ de paruulo nascituro, & filio donando uaticinaretur, ait: Et uocabitur admirabilis cõsilij angelus אל גבור El gibor, id est Deus fortis, princeps pacis, Pater futuri sæculi. Nec contendant Iudæi dicentes, ꝙ אל fortẽ significet: quia incõgruus esset sermo dicendo forti fortis: Nam proprio significato גבור gibor fortis dicitur. אל el uerò communi usu Deũ significat. Nec poterat esse Pater futuri sæculi (quod paradisus delitiarũ est, ut sapientes Hebræi docent) homo aliquis, nec introductor ad eum, cum totus homo in ꝓtoplaste ab ipso fuerit expulsus. Si autẽ pater futuri sæculi intelligatur pater & dator beatæ uitæ, quod idẽ existimo, nullus potest esse hic pater, aut æternæ uitæ, nisi qui eã habet ex se, uerus existẽs beatitudinis dominus, qui est solus Deus in Christo dicente: Ego uitam æternam do ouibus meis. Ieremias autem claro contuitu hoc idem prospiciens familiari sermone ipsum Deum humanandum alloquitur dicens: Quare colonus, & peregrinus futurus es in terra, & quasi uiator declinans ad manendum modo quidem insolito? Et quia habitu inuẽtus fuit, ut homo fragilis, & passionibus subiectus, ideo sequitur ꝓpheta: Quare futurus es uelut uir uagus, & fortis, qui nõ potest saluare? Vi-

Dauid — *impulsu plenis* (manu)
Pilatus
Herodes
Isaias.
Idem
CHRISTVS.
Ierem.

ſus enim fuit tanquam leproſus, & uir dolorū, & obnoxius infirmitati noſtræ. Sed hæc quomodocunq; ſe habeant, Deus ipſe eſt ſub humanitatis pallio: Vndè adhuc proſequitur uates: Tu autē in nobis es Domine, & nomē tuū inuocatū eſt ſuper nos. Quæ uerba ſole clarius exprimunt Meſsiæh diuinitatē, cum dictum ſit, quòd peregrinus futurus erat in nobis: & ꝙ inter nos eſſet, modo uidelicet quodam inſolito: & ꝙ nomē Dei uocaretur ſuper nos, id eſt ſuper hominē, Meſ ſiam uidelicet, qui peculiariter uocatus eſt Dei nomine, ut alibi exprimit dicens:

Idem Ecce dies ueniunt dicit Dominus, *& ſuſcitabo* David *germē iuſtum & regnabit rex, & intelliget: & faciet iudiciū, & iuſtitiam in terram.* In diebus illis *ſal uabitur* Iuda: *&* Iſraël *habitabit confidenter: & hoc eſt nomē, quo uocabūt eū* יהוה, Adonai, *uel* Dominus *iuſtus noſter:* Quo *nomine (ut omnes ſapientes* Hebræi *citra controuerſiam aſſerūt) nullus poteſt uocari niſi Deus, & Meſsiah di uinitate plenus: de quo (ut omnes conſentiūt) loquitur propheta:* Quod & Tar

Targon *gō celeberrima interpretatio* Chaldaica *expreſſe habet ſic dicens*: Et ſuſcitabo David *Meſsiam iuſtum.* Qui *Meſsiah accommodatè dictus eſt* David, & Filius David: *quia de ſemine eius: & quia regnū uerū habuit, quod Dauidicū regnū uerba præceſsit: & quia ſunt in* David *multa ſacramenta nunc ſubticenda, per quæ ſæpius Meſsiæh perſonam induens de ipſo loquitur ſub propria perſona, & nomine, ut illud* Dominus *dixit ad me,* Filius *meus es tu, ego hodie genui*

Moſes te, *& multa huiuſmodi.* Sed *conſcendamus ad Moſem, à quo exordiri debeba-*

Bilham *mus*: Hic *enim inducit Bilhan Dei ſpiritu arreptum de futuro Meſsiah, & de eius diuinitate hæc præſenſiſſe* לאאיש אל ויכזבובן אדם ויתנחם: Quod *(~~quicquid habeat traductio noſtra~~) ad uerbū ſic interpretatur*: Nō *homo Deus & mentietur: & filius hominis, & pœnitebit?* Cuius *ſententiæ ſenſus eſt*: Nō *po teſt eſſe, ꝙ Meſsiah cū erit Deus homo mētiatur, ut illud, non, referatur ad uer bum mentiatur, ac ſi diceretur*: Homo Deus, *& nō mentietur.* Et *ꝙ de Meſsiah loquatur, clariſsimè patet ex his, quæ ſequuntur*: Ait enim: Et *filius hominis,* &

CHRISTVS. *pœnitebit?* Sic *equidem ſeipſum uocabat Meſsiah, ut illud*: Quem *dicūt homines eſſe filiū hominis? & pleriſque alijs in locis.* Sequitur: Ipſe *dixit, & non fiet*: Ipſe *loquutus eſt, & non ſtabit?* ~~Quæ, ut declaremus aliquid de reconditis arcanis,~~

Idem *producamus.* Omnes *prophetæ in aliquo defecerunt præter* Chriſtum: *qui ideo dixit*: Cœlum, *& terra tranſibunt, ~~uerba autem mea non præteribunt~~.* Defecit

Moſes. *enim* Moſes, *cum non introduxerit populum in terram promiſsionis, ſicut prædi*

Ionas *xerat.* Defecit Ionas *cū* Niniuitis, *quia nō ſtatim poſt quadraginta dies ſubmer*

Elias *ſa eſt ciuitas, ut prædicauerat.* Defecit Elias *cum* Achab, *cui prædixerat multa mala eius tēpore affutura: ſed* Deus *propter ipſius* Achab *pœnitentiam diſtu lit illa mala uſque ad obitum eius: undè minus cōpletum eſt, quod dixerat* Vates. Defecerūt *& alij prophetæ ex aliqua mutatione facta in iis, quibus prophe tauerant: adeo, ꝙ ipſorum omnium uaticinia reperiebātur aliquando conditionata*: & *uiſi ſunt, & ſecundum quid fuerūt mendaces*: Chriſtus *autem* Deus,

& homo nunq̃ repertus fuit, aut reperietur mẽdax: nec eius uerba mutabũtur,
aut deficiẽt. Et ꝙ Bilhan loqueretur de ipso Christo clara luce cõiectare possu
mus tã ex adductis uerbis, q̃ ex eis, quæ sequũtur: Subinfert enim: Benedictionẽ
accepi: benedicã, & nõ mutabor: quia nõ uidetur iniquitas in Iacob, neq; fraus
in Israël: quamuis nostra traductio habeat, Nõ est idolũ in Iacob, neq; simula-
chrũ in Israël. Veritatẽ autẽ literæ prosequẽtes clarè conspicimus, ꝙ de populo
illo pleno iniquitate, rebellione, & fraude non poterat uerificari sententia illa,
ꝙ in eo non esset iniquitas, & fraus: sed tantummodo in Messiah de illo populo
nascituro: in cuius ore non est inuentũ mendaciũ, aut dolus: & qui iniquitatẽ nõ
fecit: ut inquit Isaias. Propter ipsum igitur nõ poterat Bilhã maledicere populũ Isaias
illũ, & progenitores eius. Sequitur Vates: Dominus Deus eius cũ eo, & clãgor
& applausus regius in eo: quia fuit uerus rex regũ, & Dominus dominãtiũ de
stirpe regia Iehuda progenitus. Sequitur: Deus deduxit eũ de Aegypto, id est
de angustia, & ergastulo humanæ calamitatis: Et etiã ad literã ex Aegypto re
uocauit eũ defuncto Herode, ut habetur ex Euangelio secũdum Matthæum. Se Matth.2.
quitur: Fortitudo eius, sicut ראם, quod est animal omniũ potentissimũ in tradu
ctione nostra uocatũ Rhinoceros ex ῥὶν quod narem, & κέρας, quod cornu si-
gnificat: quia cornu habet in nare differens ab unicorni: qui cornu suũ habet in
fronte: & uocatur Græcè μονόκερως monoceros, id est unicornis. Differt etiã fe
rocitate, & corpore: quia hic equinũ, ille autem bouinũ corpus habet: Vndè ab
aliquibus dicitur bos Aegyptius, ut Sextus Pompeius refert. Aduersatur hoc Sext.Põ.
animal elephanti cum eo pugnans cornu prius ad saxa limato, longitudine ei si-
milis crura habens breuiora, colore buxeus, corpore aliquantulum gibbo, aspe
ctu horribilis, robore ingentissimo: Ideo Messiah omnibus præualens uirtute, &
robore cœlesti illi fortissimo animali assimilatur. Zacharias quoque tam apertè Zacha.
de Christi natiuitate loquitur, ꝙ nihil clarius: inducit enim Deũ loquentẽ super
Israël, & post multa dicentem: Et effundam super domum Dauid, & super ha-
bitatores Ierusalem spiritum gratiæ, & precum: & aspicient in me, quẽ transfi
xerunt. Neq; enim poterat Deus transfigi, nisi in aliquo corpore assumpto: Sed
aliud corpus, quàm Messiæh, nõ legitur assumpsisse: nec cõueniens erat, ut assu-
meret illo reiecto. De Messiah igitur loquitur, in quo habitans transfixus est à
Romano milite: qui eo uulnerato statim aspiciens in eum meliori oculo excla- Longi.
mauit dicens: Verè Filius Dei erat iste: De quo omnia, quæ præcedũt, & subse-
quũtur, citra dubiũ dicta sunt: Nũquam enim tã largè diffusus est spiritus gra-
tiæ suæ: & precum, sicut tẽpore Messiæh: quando supra multos orantes uisibili
specie, & igneis linguis apparuit: Nec aliquis transfixus fuit aliquando, q̃ tan-
ta celebritate & ab astanti populo corporeis oculis aspiceretur, & omnibus re
troactis tẽporibus ab omnibus credẽtibus oculo mẽtis, & cõtẽplationis nõ sine la
chrymis, & fletu cõspiceretur: De quo planctu magno faciẽdo à diuersis fami-
liis subintulit propheta: Et mirum quippe est, ꝙ à mille & quingentis annis citra

semper in die parasceues à populo publicè, & quotidie in priuatis cubiculis à deuotis deploretur mors nostri transfixi I E S V: Quod de nullo alio saltem

Aggeus post annum aliquando factum fuit. Aggeus quoque Christi diuinitatem & si nō

Hieron. claris, saltem obscuris uerbis profitetur, si bene ipsa interpretatur Hieronymus. Ait enim: Adhuc modicum, & ego, qui uidelicet moui cœlum, quando audita est uox mea: moui terram, quando me legem tradente, caligo & turbo tenebrosa, & mons ardere uidebatur: moui mare rubrum, quando uiam transeunti populo præbui: moui aridam Aegyptum cultu Dei uacuam per denas plagas: & solitudinem tegens populum in die per nubem, & in nocte illustrans ignea colūna, manna pascens eundem: mouebo adhuc cœlum fugans solem, & inducēs tenebras in morte desiderati à populo: & à me dilecti Filij: mouebo terram magno terræmotu scindēs durissimos lapides, reserans, & terrens sepulchra, ut reddāt mortuos suos: mouebo mare interfecto dracone, qui in eo cum multis reptilibus capiebat gentes: mouebo aridam, & eremum replens eam contemplatiuis, & solitariis uiris: & mouebo omnes gētes ad suscipiendam legem, & Dei cultum: qui solummodo susceptus fuerat ab Hebraica familia, & paucis aduentitiis: Vndè sequitur: Et ueniet desideratus cunctis gētibus: pro quibus primus legislator Moses non suffecerat. Et implebo domum istam, scilicet nouam ecclesiam, & collectionē populorū gloria. Et erit magna gloria domus istius nouissimæ, plusquam primæ: Prima enim fuit synagoga: & nouissima est ecclesia: quamuis Iudæi nescio quid cōfingāt de duabus domibus: Vna enim fuit eorū familia, unus cultus, unus sacrificandi modus, unà templi fabrica, à Zorobabel tamen, & Nehemia resarcita: Quæ nec distabat à fabrica tabernaculi: quamuis una lignea, & altera esset lapidea: quia unus utriusque fabricæ erat ordo: Vndè non alia domus post Dauid, aut Zorobabel dici poterat. Sed ista nouissima est Christi ecclesia: in qua omnia innouata sunt: Quæ si gloriosior prima esse debebat, meliora sacrificia exquirebantur, melior fabrica, & melior architectus. Sanctus enim fuit, & plenus Deo Moses primæ domus institutor: Verū plenior debebat esse huius secundæ domus architectus: quia quanto hæc gloriosior esse debebat, tanto eius artifex magis Deo plenus. Et si Bezeleel filius Vri electus ad fabricam lignei tabernaculi repletus fuit spiritu Dei, quanto magis debebat repleri Deo cōstructor tabernaculi non manufacti, id est nō huius cōstructionis huma-

Dauid næ, sed diuinæ? De quo & regius ꝓpheta (ut alios omittamus) exerta uoce decātat in psalmo octogesimo octauo dicēs: Quis in nubibus, id est in sanctis æquabitur Domino, Messiæh uidelicet uēturo: aut similis erit Deo in filiis Dei, sicut Christus: qui est Filius per uerā generatione̅: alij aute̅ per adoptione̅, aut per generatione̅ anagogicā. Deus scilicet & homo, qui glorificatur in cōcilio, & ecclesia sanctorū utriusq; testamenti, magnus, & terribilis suꝑ omnes, qui in circuitu eius sunt: q uidelicet intrare nō possunt in sphærā diuinitatis. Adonai Deus uirtutū quis similis tibi potēs? יה ia, & ueritas: id est diuinitas tua in circuitu tuo.

Tu dominaris poteſtati maris, & motum fluctuu eius tu mitigas : ut fecit imperans uento, & mari, in quo agitabantur diſcipuli. Tu humiliaſti, ſicut uulneratũ ſuperbum diabolum eiiciens, ſcilicet eum foras. In brachio uirtutis tuæ: non inuocando, ſicut prophetæ, & ſancti alij diſperſiſti inimicos tuos. Tui ſunt cœli, & tua eſt terra: orbem terrarum, & plenitudinem eius tu fundaſti: Aquilonem, & mare tu creaſti ſimul cũ Patre: de quo dixiſti: Omnia dedit mihi Pater. Thabor CHRISTVS.
& hermõ exultabunt, ut clarè patuit in transfiguratione. Tibi brachium, id eſt uirtus cum potẽtia: ideo firmabitur manus tua, in operibus uidelicet, quæ facies: ut nullus poſsit deſtruere, aut rapere quicquã de manu tua: & exaltetur dextera tua hæc perpetrans. Iuſtitia, & iudiciũ præparatio ſedis tuæ: miſericordia, & ueritas præcedet faciem tuã: ut conueniebat illi, cui datum eſt omne iudiciũ à Patre. Beatus populus, qui ſcit, & experitur iubilationem, quæ eſt ſub eo. Domine in lumine uultus tui ambulabunt: quia es lux uera omnes illuminãs. Et in nomine tuo exultabunt tota die: quando dabitur in eo loqui linguis, dæmones eiicere, & ægros ſanare: & in iuſtitia tua exaltabuntur ipſa, ſcilicet releuati: qui propriis meritis proficere nequeunt. Quoniam gloria uirtutis eorum tu es, cum ſine te nihil fieri poſsit. Et in beneplacito tuo, quo nos uocaſti, exaltabitur cornu noſtrum: Quoniã domini eſt aſſumptio noſtra: & ſancti Iſraël regis noſtri: qui uocauit nos de mundo, ut fructum afferamus. Tunc loquutus es in uiſione ſanctis tuis: & dixiſti: Poſui adiutorium in potente, & exaltaui electum de plebe mea: inueni Dauid ſeruum meum. Inducitur hic Pater loquens nõ de Dauid filio Ieſſe, ſed de proprio Filio Chriſto: qui Dauid plerisque in locis dictus eſt. Oleo ſancto meo, id eſt diuinitate, unxi eum præ omnibus participibus eius: Manus enim mea auxiliabitur ei, & brachiũ meũ cõfortabit: Ideo dixit Filius: Pater CHRISTVS.
meus non relinquit me ſolum, ſed mecum eſt. Nihil proficiet inimicus in eo, & filius iniquitatis nõ apponet nocere ei: iuxta illud edictum à filio: Venit enim princeps mundi huius, & in me non habet quicquam. Et concidam à facie ipſius inimicos eius: & odientes eum in fugam conuertam: ut in alio pſalmo dicitur: Ponã Pſalm.
inimicos tuos ſcabellum pedum tuorum, Et ueritas mea, & miſericordia mea cũ ipſo: undè idẽ ipſe effectus eſt ueritas, & miſericordiæ, gratiæq; plenus, adeo, ut de plenitudine eius omnes accipiamus. Et in nomine meo exaltabitur cornu eius: Nam Pater eum glorificare curauit. Et ponam in mari, uidelicet excelſo, & ſupramundano manum eius, & in fluminibus dexteram eius: de quibus ſupra diſſeruimus. Sed uideamus, quàm clarè ſubinferat: Ipſe inuocabit me, Pater meus es tu, Deus meus, & ſuſceptor ſalutis meæ: ideo uocabat Deum Patrem: Quod arcanũ non intelligẽtes obtenebrati Iudæi uoluerunt ipſum lapidare. Et ego primogenitũ ponam illum in multis fratribus: ex quo (inquit Paulus) Paulus
omnis paternitas in cœlo, & in terra nominatur, Excelſum præ regibus terræ: undè rex regum uiſus, & prædicatus eſt à Ioanne. In æternum ſeruabo illi miſe Ioan.
ricordiam meam, & teſtimonium meum fidele ipſi: Ideo filius ait: Hic calix no-

CHRISTVS. *ui, & æterni testamenti est in meo sanguine. Et ponam in sæculum sæculi semẽ eius: quo regenerauit nos in spem uiuam secundum spiritum. Et thronus eius, sicut dies cœli: Quod de filio Iesse uerificari non potest, cum defecerit thronus eius. Et paulo inferius dictum coroborat dicens: Semel iuraui in sancto meo, id est in Christo sancto, uel in meipso archetypo sancto, si Dauid mentiar, cum mẽtiri non posse, neque Pater dans, neque Filius suscipiens. Semen eius, spirituale uidelicet, in æternũ manebit. Et thronus eius sicut sol semper eodem modo perseuerans in conspectu meo: & sicut Luna perfecta in æternum: Quorum neutrum in filio Iesse habuit locum: quia nec sicut Sol eadem continua luce, & gloria splẽduit thronus eius: nec fuit sicut Luna perfecta in æternũ: Nam & si plenus fuerit in ipso Dauid, & Salomone, sicut Luna pefecta, diminutus fuit tamẽ in Roboam, & extinctus penitus in Ieconia, abducto ipso, & populo in captiuitatẽ Babylonicam. Et testis in cœlo fidelis: Nec enim reperitur alius testis in cœ-*

Ioan. *lo (si rectè sentit Ioannes) nisi Pater, Verbum, & Spiritus sanctus: qui tres unũ*

Idem *sunt. Hinc alibi dixit magno mysterio, & consonantia cum Psalmographo: Et à IESV Christo, qui est testis fidelis, primogenitus mortuorum. Prosequitur postea propheta domesticam querelam cum Patre, quòd permiserit Filium tot, & tam indigna pati dicens: Tu uerò dereliquisti, abominatus es, & excanduisti in*

CHRISTVS. *Christum tuum: Ideo omnibus audientibus clamauit in cruce ad Patrem Deũ dicens: Deus Deus meus, ut quid dereliquisti me, tanquam abominabile quoddam, & inimicum, inuisum, percussum, & humiliatũ. Fregisti fœdus serui tui, id est humanæ naturæ, cum qua unitus erat fœdere perpetuo, & uisus fuit eam relinquere in mortem. Prophanasti ad terram diadema, uel coronam sanctam, qua eum coronaueras, & constitueras super opera manuum tuarum. Dissipasti, uel amouisti omnes sepes, siue munitiones eius, ~~angelorum uidelicet custodiam~~, ut nec legio ~~eorum~~ Angelorum, nec angelus, nec homo fuerit ei in adiutorium: sed solus calcauerit torcular crucis. Posuisti munitiones eius formidinẽ, uel confractionem: quia & ipsi angeli pacis amarè flebant. Sic prosequitur usque ad calcem hymni de progressu facto circa hunc Deum hominem in passione sua, quam*

Baruch. *sustinuit in humana natura pro toto genere humano. Baruch etiam (quamuis in Hebræo canone non habeatur: quia tamen est in uulgata traductione, & communi usu ecclesiæ) quàm clarè de diuinitate nouissimi legislatoris, qui est Messiah, loquatur, audiamus: Hic (inquit) est Deus noster, & nõ extimabitur alius ad illum: Hic adinuenit omnem uiam disciplinæ: & tradidit eam Iabacob puero suo, & Israël dilecto suo dans legem, & præcepta, atq; ordinãs sacrificia: Post hæc in terris uisus est, & cum hominibus conuersatus est factus caro, & aperto ore docens, quæ in lege, & prophetis ænigmaticè antè tradiderat: adeo, ut discipuli dicerent: Ecce palam loqueris, & prouerbium nullum dicis. Ex multis autem oraculis, quæ possemus adducere hæc pauca sufficiant, quibus non credentes nec aliis credent.*

Quomodo sit deitas, & uerbum in ipso Christo. Cap. III.

QVamuis modus, quo Deitas erat, & est in Redemptore nostro, sit difficilis, & penè impoßibilis explicatu, imò nec intellectu perceptibilis, cum dicat Damascenus, quod incarnatio uerbi fuit ignota etiam summo Seraphino nedum quantum ad tempus, sed & quantum ad modum, tamen pro quanto nobis fari permiserit Deus, explicare conabimur, quomodo deitas, & uerbum sit in hoc homine redemptore. Aliquid patris semper reperitur in filio per semen, quo generatur: Hinc Aristoteles in Ethicis concludit, quòd pater magis diligit filium, quàm econuerso: quia sentit in ipso filio aliquid de suo: undè in multis apparet non tantū paternus spiritus, sed loquela, uox, mores, species, lineamenta acici, statura corporis, & huiusmodi. Sed Deus, quamuis sit omnium parens per analogiam quandā, pefectiori ratione est pater hominis: qui ipsius gerit imaginem, quàm aliarum creaturarum, quæ tantummodo eius uestigio gaudent. Sentit igitur, & continet homo aliquid diuinitatis excellentius, quàm cætera creata: quia ipsius peculiare genus sumus: ut inquit sapiens Aratus: Et ante eum Pythagoras ait: Diuinum genus hominibus inest: Cum quibus ambigens ille semipythagoreus inquit: Natus homo est: siue hunc diuino semine fecit ille opifex rerū, Multóque, & incomparabiliter maius deitatis munus esse in eo debuit, qui ~~antonomaticè~~ dicitur Filius Dei, & per quem cæteri filij Dei efficiuntur. Nedum seminaria uirtus Dei in omnibus productis rebus, & potißimè in homine est, sed continuus affluxus illius diuinitatis, sicut continua diffusio radiorum solis illustrat, & confouet omnia loca: ad quæ peruenit semper ipsis beneficus, uitam & fœcunditatem præstans: Quod clara luce comprobamus, dum per eius accessum ad nos fœcundatur terra: pullulant plantæ: gliscunt animalia ad generationem, & fœtum: festinant aues ad oua producēda, & confouēda: & pisces diffusis ouis suo generi maximū præbent incrementum: Et uersa uice ipso recedente, clausa uidetur fœtura: & plantæ deponunt, quæ antea fœcundatæ produxerant: Vndè si æquiformis esset ipsius solis affluentia, eadem semper in omnibus æqua esset fœtura. Summus autem, & supramundanus Sol cum non accedat nec recedat, quia semper ubique est, semper in omnibus pro eorum capacitate diffunditur: Semperque in cūctis affluens illorū esse conseruat fœcunditatem & operandi uim continuè tribuēs, & suggerens, nisi recipientis imbecillitas obstet: Vndè quanto quis est magis dispositus, tanto magis persentit diuinitatis affluentiam: Quod cognoscens Ieremias dicebat: Tu autem in nobis es Domine, & nomen tuum inuocatum est super nos, id est uirtus nominis, & ipsius nominati persentitur in nobis: Nam idem est nomen Dei, quod ipse Deus: & uirtus nominis diuini, quod uirtus Dei, si rectè sentiunt sapientes Hebræorum sic interpretantes: Sicut de angelo misso pro tutela, & ducatu Mosi testatur Dominus dicens: Ecce ego mitto angelum meū, qui præcedet te: Obserua eū, & audi uocem eius: quia nomen meum in ipso est,

Aristo. Aratus. Pythag. Ouidius Averus Ieremi. Sap. Heb. DEVS.

id eſt uirtus nominis mei, & diuinitatis meæ: ut ſupra adducti exponunt. Et adeo uirtus nominis Dei *tranſierat ad Chriſtum, ut & ipſe conſequutus fuerit id nomen, in quo omnia genuflẽctãtur: & in quo omnia efficiũtur mirabilia: quæ ſolebant fieri antiquitus in* אל שדי *el ſadai uſque ad Moſem:* Et *à Moſe uſque ad Chriſtum in quadrilitero illo nomine magno* יהוה*: Quorum nominum uirtu-*
CHRISTVS. *tem ſentiens Chriſtus conflatam in ſe, & in ſuo nomine magna authoritate dixit: In nomine meo dæmonia eiiciẽt: linguis, loquentur nouis: ſerpentes tollẽt: & ſi mortiferum quid biberint, non eis nocebit: ſuper ægros manus imponent, & bene habebunt. Influit igitur* Deus *in omnibus omnia implens pro captu ſuo, ſicut aër replet omne ſpatium non occupatum alio corpore: quia Iouis omnia plena: quod de aëre, & de* Deo *intelligi poteſt. Et ſicut totum corpus repletur anima, ut ſit tota in toto, & tota in qualibet parte, ſed modo quodam eminentiori in cerebro, & corde medio in ſenſibus, infimo autem in cæteris membris, Sic & in*
Ierem. *hoc mundano corpore eſt* Deus *dicens per* Ieremiam: Cœlum, *& terram ego impleo:* Terram *quidem, & elementa, cæteráque inferiora remiſſius, media plenius, ſuprema autem pleniſſimè replet: Quæ ſuprema ſunt angelus & homo, quos tanquam cor & cerebrum replet non tantum uita communi, ſed rationali, intellectiua, & libera, aut amatiua.* Nec *minori uirtute ipſa membra mundana replet* Deus, *quàm* Sol *ſpatia mundi, & anima membra omnia humani corporis. Eſt igitur* Deus *in homine, ſed potiſſimè in Chriſto per ſemen, per affluentiam, & per repletionem. Eſt etiam (ut* ~~nouitiores~~
Theol. Theologi *docent) per hypoſtaſim, aut perſonam, quam adiudicant in ipſo Chriſto, & uncto noſtro: eo* ꝙ *uideant opera tranſcendentia limites naturæ humanæ, quæ à ſuppoſito neceſſariò ueniunt: quia actiones ſuppoſitorum, aut ſingularium ſunt. Eſt etiam per in-*
Iacobus *ſertionem dicente* Iacobo: *Suſcipite inſitum uerbum.* Accõmodata *quippe trãſlatio eſt: quia inibi duæ naturæ unitæ ſimul glutino quodam naturali, aut diuino, & ſupernaturali fructum producunt magis ſecundum naturam inſerti ſurculi, quàm ſuſcipientis trunci.* Sed *ipſe Chriſtus dixit ſe eſſe unitum nobiſcum cõ-*
CHRISTVS. *tinuatione quadam dicens: Ego ſum uitis, & uos palmites: ſic & eius natura aſſumpta continuatione quadam meliori nota unita eſt cum uite diuinitatis. Alia quoque exempla poſſent adduci iſtius unionis diuinitatis cum illa natura humana aſſumpta, ſed hæc ad præſens ſufficiant.*

In uerbo diuino continebantur omnia. Cap. IIII.

Ioan. *OMnia præextitiſſe in uerbo, antequam in proprias formas explicarentur, Ioãnes huius myſterij ſummarius, & compendioſus deſcriptor aperto ſermone teſtatur dicens: Quod factum eſt, in ipſo, uidelicet uerbo, uita erat: Quod non ex legis tantummodo aſſertio-*
Auerro *ne (ut blaſphemat impius Arabs) tanquam loquens, & fabulator deprompſit, ſed ea protulit, quæ tanquam Aquila ultra humanos limites peruolitans uidit.*
Ioannes *Quod (inquit) audiuimus, & uidimus, & contrectauimus de uerbo uitæ, hoc*

annuntiamus uobis. Et iterum: Vidimus gloriam eius, gloriam quasi unigeniti à Patre. Ideo merito ipsum sequuntur stupentes sapientissimi non tantum christianorum, sed etiam externorum non pauci. Aemilius ipsius Ioannis dogmata, Aemili. *quando de rerum emanatione disputat, ad unguem prosequitur: conaturque eũ cum Heracliti carminibus concordare. Proculus in Parmenidẽ Ioannis doctri-* Procul. *nam adeo ueneratur, ut nullus eam pluribus, aut fortioribus rationibus probet. Alpharabius quoque in libro de entibus mutatis ponderat nostri Ioannis diuinis-* Alphar. *simam sapientiam: quem Ioannem Christianum appellat. Nec dissidet Platoni-* Platon. *corum dogma de ideis rerum, & numerorum à Ioannis nostri sententia. Sed & Hebræi sapientes* ב *bet dicunt esse sigillum supremæ sapientiæ, quæ est filius* Sap. He. *Dei: in quo omnia præexistebant consignata, & collocata tanquã in domo: Nã* ב *bet domũ significat, in qua existebant, & facta sunt omnia, sicut & psalmo-* Dauid *graphus canit: Omnia in sapientia fecisti. Erat enim ibi cœlum, & terra primo producta: Erant & omnium rerum formæ inde manantes, quando materiæ dispositæ donantur. Quod non percipientes Peripatetici, maximè nouitiores, in-* Peripate. *genti controuersia disputant de introductione, aut incobatione formarũ. Sed si antiquiores recensere uoluerimus, hi multigeni sunt: quãuis Auerrois dicat eos* Auerrois *tripartitos: Anaxagorei enim nihil opinabantur de nouo fieri: sed in lucem pro-* Anaxa. *duci eas quæ latitabant formas, existimantes, quodlibet esse in quolibet, Quo autem sensu, alibi declarauimus. Alpetragius existimabat formas esse à substan-* Alpetr. *tia cœli: & quòd dispositiones essentiales non essent in rebus per suum esse particulare, sed ab influentia primi cœli. Mathematici ipsam formam dari à syde-* Mathe. *ribus: Themistius, & cum ipso nonnulli alij diuersimodè hoc negotium determi-* Themi. *nabãt pro diuersitate generatorum: Inanimata enim ut elementa generari existimabant ab unica forma materiæ: Animata uerò, quæ æquiuoca generatione producuntur, ut uespæ ex cadaueribus equorum, apes ex putrefactione uaccarum, musciliones ex uino corrupto, ranæ atque mures ex terræ computrescentia: Hæc & huiusmodi à forma abstracta à materia produci existimabãt præsupponẽtes omne quod fit, à sibi simili necesse fieri. Et cum non sit in rebus inferioribus aliquod simile, ex quo istiusmodi generentur, ideo existimabant abstractas formas, à quibus uel ad quarum similitudinem generarentur. Sed peripa-* Aristo. *teticorum dux cum sua familia docens, quòd productor nõ aliud agit in ratione compositi, nisi mouendo materiam, & transmutando ipsam, educit formã de gremio ipsius materiæ: ubi prius præexistebat in potentia. Et ibi Arabs ait: ꝙ* Auerrois *hæc opinio habet similitudinem quandam cum sententia Anaxagoreorum, &* Anaxa. *Empedoclistarum: cũ utrique dicant agentem sequestrare formam à subiecto:* Emped. *Sed differunt, quia illi separãt quod actu præexistebat: Peripatetici uerò, quod potentia tantummodo: Auicena autem, & eius abbreuiator Algazel dederunt* Auice. Algazel *decreta Ioanni nostro satis confinia dicentes, quòd secundum dispositam materiam per cœlos, & causas secũdas infunduntur formæ à datore formarũ Deo:*

Et hoc quidem in productionibus particularibus, & successiuis: Sed in primaeua productione existimarunt, quòd primo materia, postea formae ipsam determinantes ab eodem fonte, scilicet diuino uerbo emanarunt. Accedit ad hos Cinesius ille Cyrenensis philosophus illustris: qui in hunc modum philosophatur dicens: Entia prima simplicia sunt: descendens uerò natura ab eis multiplici ratione uariatur: Sed ens primum simplicissimum est: à quo media, & ultima proueniunt: Illud autem simplicissimum Deus est per suum uerbum omnia continẽs.

Cinesius

Proculus uero Dyatocus in suis Theorematibus theologizans, & philosophans probat, quòd sicut omnis numerus ab unitate, ita omnis multitudo ab uno procedit, in quo continebatur uirtute. Ipsum autem unum in omnibus est actu: quia in ternario sunt tres unitates, in quaternario quatuor, & sic de reliquis, ut copiosius tractat Rabbi Samuel in commentariis libri, cui titulus est de formatione rerum. Sic & illud supremum unum est actu in omnibus omnia sustentans, ut ex Dionysio habemus in suo de diuinis nominibus: ubi ait: Monas habet omnem in se numerum unicè, & omnis quidem numerus complicatus in monade est: quantum uerò à monade progreditur, tãtum discernitur, & multiplicatur: Quod de numero, & unitate formali, atque essentiali intelligẽdũ est. Et ut antiquiores repetamus: qui fatentur omnia praefuisse in uerbo diuino, antequam in proprias formas explicarentur, audiamus, quid Hermes cum Tatio filio concionetur: O fili, inquit, arcanum est sapientiae uerbum sanctum sancti solius Domini omniũ, quod effari supra hominem est: quia ab ipso homo, & omnia, & in ipso omnia. Plato in Epimonide, cum de diuinorum consortio, & aequa dignitate dissereret, ait: Et nos honores reddamus, non alij mensem, alij annum, alij nullam sortẽ destinantes, nullumque tempus excludamus: sed totum ei tribuatur: in quo suũ curriculum percurrere mundum facit: Quod ordinauit uerbũ omniũ diuinissimũ: Nihil aptius cum eo, quod noster Ioãnes dicit, Omnia per ipsum uerbum facta sunt: & cum eo, quod canit propheta: Verbo Domini coeli firmati sunt.

Procul.
Rab. Sa.
Diony.
Hermes
Plato
Ioan.
Dauid

Ibidem omnia sunt numero, pondere, & mensura. Cap. V.

ET sicut omnia sunt ab opifice disposita numero, pondere, & mẽsura, eodem modo praeexistebat in uerbo illo sanctissimo: Numero quidem, quia numerositas rerum uniuersitatem exquirit suorũ exemplarium in archetypo, ut supra latius disseruimus. Ea tamẽ multitudine ibi sunt, ut nunquam ab unitate promptuarij discedant. Quod & Proculus in suis theorematibus theologicis docet: Omne, inquit, quod unũ participat, unũ est, & nõ unum. Sic & diuinae personae (ut edocemur à nostris Theologis) sunt unum in radicè essentiae, quam participant: & tres seipsis distinctae: Creaturae autem omnes sunt unum in fonte, à quo fluunt (ut sapientissimè dicebat Parmenides falsò ab Aristotele de errore calũniatus) in particularibus uerò formis distinctae: iterum tamen uniendae cum illo uno, ad cuius unionem academici (Plotinus maximè) tanta celebritate nos suadent. Numerosa ergo mas-

Proculus
Parme.
Academ.
Plotinus

sa stellarum est in Deo, & in uerbo, quo cœli firmati sunt: sic & numerosa multitudo animalium, arborum, lapidum, & omnium, quæ creata sunt. Nedũ est ibi numerus specierum, sed etiam singularium suppositorum, dicente ipso uerbo ad particulares homines: Nomina uestra scripta sunt in cœlis. *Et quod maius est, etiam eorum, quæ superflua uidentur in nobis, numerus reperitur in eo, dicente eodem uerbo:* Capilli capitis uestri omnes numerati sunt. *Pondus quoque, & mensura omniũ: & quo omnia ponderantur, & mensurantur in eo præesse debet: de quo inquit* Isaias: *Quis mensus est pugillo aquas, & cœlos palmo ponderauit? Quis appendit tribus digitis molem terræ, & librauit pondere montes, & colles in statera?* Deus *quippe, qui in fortitudine ueniet, & brachiũ eius dominabitur, & merces eius cum eo.* De *uerbo quidem incarnãdo loquitur propheta: quo* Deus Pater *omnia fecit, omnia suis nexuit ordinibus, iuxta illud* Pauli, *qui cũ de filio loqueretur, ait: Quem constituit hæredem uniuersorum: per quẽ fecit & sæcula: Qui cum sit splendor* Patris, *& figura substantiæ eius, portãs omnia uerbo uirtutis suæ. Quod* Augustinus *in* Genesim *exprimens ait.* Nihil *creatum fuit, nec ante tempora productum, quod non in* Dei *uerbo* Patri *coæterno coæterna uita uiueret,* Ideo *scriptura priusquam insinuaret unanquanque creaturam ex ordine, quo condita sunt, respicit ad* Dei *uerbum prius proponens:* Et dixit Deus, Fiat *& factum est.* Non *enim inuenit causam aliquam rei creandæ, nisi quia in uerbo* Dei *depictam iam reperit eam per uerbum, aut iussum in propriam formam conducens, & explicans, secundum quod in dicto uerbo distincta erant, & enumerata rationibus suis.* Hinc Pythagorei *numeros abstractos ponebant in* Deo: *quos uocabant ideam rerum faciendarum (ut statim dicemus) quas immutari in res* Physicas *opinabantur.* Sed *&* Plato *aliquantulũ eorũ dictũ corrigens docebat ideas illas participari rebus physicis, non autem ipsas mutari cum perpetuæ sint, & mutari non posint, nisi per mutationem intelligant earum communicationem cum rebus, quæ ad earum fabricantur imagines, & earundem uirtutem suscipiunt: adeo, ut nihil sit quod ab aliqua illarũ non dependeat.* Et *hæc est (ut opinor) elegantissima ratio, cur non posit transcẽdi denarius numerus: quia uidelicet numerorum idea non ultra extenditur, ut* Abraham *in libro de formatione constanter asseuerans dicit:* Decem, *& non nouem, decem & non undecim.* In *hoc enim denario, tanquam in omnium mensura, & pondere omnia includuntur, & ab eodem emanant: Quæ tamen omnia prius collocata sunt in domo diuinæ sapiẽtiæ, & depicta in æterno uerbo, quod est centrum diuinæ sphæræ ubique existens: quia omnia continet, & in omnia se extẽdit: ut pulcherrimè docet diuus* Dionysius *in suo de diuinis nominibus:* Est *(inquit) centrum sphæræ uniuersi omnes lineas continens, & principium rerum: ex quo est & ipsum esse, & omnia, quæ quomodolibet sunt.* Et *est omne initiũ, omnis finis, omnis uita, immortalitas omnis, omnis sapiẽtia, omnis ordo, numerus, & harmonia omnis, omnis uirtus, & omnis custodia, firmitas omnis, omnis*

CHRISTVS. — Idem — Isaias — Paulus — August. — Pythag. — Abrahã — Diony.

distributio, omnis intelligẽtia, omnis ratio, omnis sensus, omnis status, omnis motus, omnis unio, temperamentum omne, omnis amicitia, omnis continentia, discretio omnis, omnis diffinitio, & alia quæq; (quæcunque sunt) ab ipso exculpũtur, sicut erant in ipso uno, à quo omnis numerus, & harmonia mũdani huius instrumenti procedit, ueluti ab unitate, tanquam à fonte omniũ numerorum, & pro-
Nicom. Boetius *portionũ omnis numerus, & harmonia uocalis emanat: ut* Nicomachus, & Boëtius *diffuse pertractant.* Et hoc unum omnium principium est illud, de quo di-
Moses. Paulus *uus doctor* Moses *ait: In principio id est in sapiẽtia, uel uerbo creauit Deus cœlum, & terram.* Quod clarius explicat Paulus *dicens: Ipse est primogenitus omnis creaturæ, in quo condita sunt uniuersa.*

Cognitiones exẽplares in mente artificis ideæ dicuntur, & sunt. Cap. VI.

DVplices esse regulas in mente, & uerbo diuino à sapiẽtibus quãplurimis didicimus: Quarum alteræ sunt rerum faciendarum à seipso: & sunt propriè ideæ dictæ ἀπὸ τοῦ εἴδεος quod speciem, formamque significat: Alteræ autem exemplaria sunt, ad quorũ metas opera nostra deducenda sunt, quæ & ipsa ideæ dicuntur per analogiam quandam. Sunt ergo ideæ formæ, species, exemplariáque rerum æterna in mẽte diuina semper existentia, & antequam res fierent, ut ab eis tanquam à propriis sigillis unumquodque subiectum imprimeretur: Et nunc in sua existentia perseuerant: ut species ipsæ semper conseruentur, & æternæ sint: nec corrumpãtur, & transmutentur ad corruptionem, aut transmutationem indiuidui. Et per analogiam quandam etiam cogitationes rerum à nobis per artem faciendarum
Augusti. ideæ dicuntur, & exemplaria: ut longo progressu disceptat Augustinus super Ioannem. Sed quia non sunt exemplaria specierum, & rerum essentialium, non
Plato. sunt proprie ideæ, sed analogicè dicuntur, per quas illas diuinas coniectare possumus: Quæ (ut Plato docet) in paterno intellectu una, & simplex idea est, uirtute, & causalitate uniuersalis, & in seipsa uirtute præhabẽs formas omnes excellentiori quodam modo. Hæc autem procedens relucet multiplicata in eo, qui omnia habet à Patre: Et ultrà diffunditur aliquo modo diuisa in diuersis locis, aut mansionibus archetypi. Deuenit postea ad motores orbium, & alias intelligentias, quibus inferiora disponẽda cõmisit, præbens eis quasi sementẽ: & præcipiens, ut exequantur, & cõducant secundũ sibi datã infusionẽ. Ipsi autẽ explicant per cœlos tanq̃ per instrumẽta diuersis irradiationibus, & aspectibus opportunis, trigonis, exagonis, & tetragonis, nunc accedendo, nunc recedendo: Et tandem infunduntur formæ secundum subiectorum dispositionem, quas semper appetunt, ut informentur, & perficiantur: sicut fœmina appetit uirum, ut ab eo suscipiat fœtum, & genituram: uel ut eius sexu gaudeat. Illa autem omnia disponuntur uirtute luminis causæ primæ: quod à principio iussum fuit illustrare, & fœcundare omnia, tanquam semen, forma, & uita omnium. Hinc dixit Ioannes: Et uita erat lux hominum: Quia lux illa suprema est ipsorum, & omnium

uita: Quæ uita, & lux inducitur in materiam per causas secundas, & cœlica
instrumenta, sicut forma excogitata in mente artificis inducitur in subiectū per
instrumenta artificialia. Sunt etiā regulæ, & exemplaria in Verbo diuino, qui-
bus (inquit Augustinus) conformes uiuere debemus: Quas demonstrans summus August.
opifex Mosi dixit: Inspice, & fac secundum exemplar, quod tibi in monte mon- DEVS.
stratum est. Nec tantum de tabernaculo ligneo construendo loquitur, sed de ta
bernaculo, & templo uiuo Dei uiui componendo, quod sumus nos: quorū unius-
cuiusque illud cū suis sacris ibi peractis typum gerebat: ut suo loco latius, Deo
fauente, referabimus: Quas regulas etiam angeli (inquit idem Augustinus) con August.
sulunt in agendis, tanquam uitæ & ueritatis fontem.

Qui has ideas admiserint. Cap. VII.

FAcilis conuentus multorum sapientum in eandem sententiam quan
tum authoritatis præstet, quātæque ueritatis illam esse demōstret,
dicat Aristoteles, Proculus, Porphyrius, & alij sapiētes: qui uerita Aristotel. Procul.
tem rei probant multoties ex sapientum communi consensu. In ne Porphy.
gotio itaque idearum non solum Catholici, aut Christiani omnes cōueniunt, sed
externi sapientes tot, & tanti uiri, ut omnis suspitio merito tolli poßit, quòd no
stri magis lege, quā ueritate eas affirmēt. Zeno antiquus Philosophus Deū præ Zeno.
dicat naturæ principē, & dispositorē: quē logon, id est uerbū nominat, quod,
est intelligentia suiipsius, & rerum faciendarum, & cōsequēter idea: Quod ac
cepisse opinor ex officina Mercurij: qui in Pymandro ait: Mens Deus utriusq; Mercur.
sexus fœcunditate plenißimus, uita, & lux uerbo suo mentem alteram opificem
peperit: Qui quidem Deus ignis, atque spiritus septem deinceps fabricauit gu-
bernatores: qui circulis mundum sensibilem complectuntur: eorumque dispositio
fatum uocatur. Connexuit inde Dei uerbum ex elementis Dei deorsum tenden
tibus purum naturæ artificium, unitumque opifici menti: consubstantiale enim
erat. Ecce quàm piè, quàm doctè, quàm clarè docet omnia præfuisse in illa fœ-
cundißima Dei mente, aut intelligentia: quam uerbum appellat, iuxta Ioannis Ioan.
nostri doctrinam. Mens autem quam peperit, altera est persona, sed eadem es-
sentia: in qua opifici mente, id est uerbo producto, omnia fabricauit: Primum ue
ro fabricatæ sunt septē illæ mentes, qui primi intellectus separati dicūtur, iuxta
illud septenariū supramundanū: quē septenariū fabricæ Hebræi appellāt: cum Hebræi.
quo & has intelligētias, & suos orbes conuenire declarauimus: Quæ septē in-
telligentiæ aut Spiritus (ut in Apoc. & Thobia legimus) semper sunt in conspe Apocal.
ctu throni summi Principis: qui disponentes inferiora exequuntur: quæ supre- Thobi.
mus iubet: hincque eorum dispositio fatum uocatur. Postea clarè loquitur quo-
modo Dei uerbum, id est excogitatio rerum faciendarū: aut in quo est ipsa ex-
cogitatio, fabricauerit hoc mundanum opus uniendum cum opificè primo. Et si-
cut ipsum uerbum est consubstantiale, & unitum primo, id est summo Patri, sic
omnia, quæ per ipsum fabricata sunt ad unionem deducit. Et ab istis, uel à su-

Socrates Plato periori officina prophetis, & sanctis uiris reserata didicerunt Socrates, & Plato: qui dixerunt ideas seiunctas à materia in penetralibus Dei existētes, nō inter nubes, aut in concauo Lunæ: ut falsò calumniantur Peripatetici, uel alij nasuti. Sint igitur ideæ in summi architecti mente, uel uerbo, tanquam rerum causæ: à quibus procedens Plato super omnes philosophos causas à diuina prouidētia assignasse meritò dicitur à Theophrasto. Stoici suum Zenonem imitati dixerunt notiones in animis nostris anticipatas ideas esse: Sed hæ analogicè, illæ autem in mente diuina uerè, quia ad earum similitudines effigiātur materiæ informes in ratione specifica, ut dicit Plutarchus in de Placitis philosophorum. Et ante hos docet Timæus Locrus ideam ingenitam, ad extra uerò exemplar, adiuuantemque causam, uel formam omnium, quæ transmutantur: Cum quibus Epicharmus Sphæræus, & multi alij antiqui cōueniunt. Nouitiores autem Platonici, Iāblicus, Porphyrius, Plotinus, Hermias, Numenius, Proculus, & eius præceptor Syrianus hanc doctrinam ampliarunt: Quorum ultimus adeo in Apologetico pro Platone se diffundit, ut uolumen amplissimū ædiderit. Alcinous etiā magistri dogma explicās in libro, cui titulus est de doctrina Platonis, & in Epitomis inquit: Platoni placuit ideas esse, non quidem artificum propriè, ut scuti, & lyræ: neque eorum, quæ sunt præter naturam, ut febris, & bilis: neque singularium, ut Socratis, aut Platonis: neque minutissimarum rerum, ut pulueris, uel festucæ: sed sunt entium perfectorum, & notiones immutabiles, semperque manentes: & mensuræ quædam immateriales existentes, eo quòd mundus nō sit à casu, sed summo ordine ad instar eorum exemplarium, quæ erant in artifice fabricata: Quæ ideæ in opifice una est, & uniuersalis causa, uirtute omnia habens, & præhabēs, sed multiplicata per respectum ad ideata: quia multorū est: Vndè origine est una, multæ autem ex determinatis ab ea: Quæ opinio fulcita tot sapientibus, & diuinis oraculis, maiori assertione digna iudicatur, quàm Aristotelis hæresis, uel irrisio: quamuis offuscati Alexander, & Auerrois contrarium senserint. Et pulchrū est (si bene perpēdatur Aristoteles) ipse & si uerbis, nescio quo spiritu, discrepare uideatur, in re tamen non aliud sentit: Concedit enim potentiam actiuam, & artem præesse in artificè, antequam ad suum opus deueniat. Nec minor ratio est in artificè mundanæ fabricæ, quem cum & cognouerint, & quando, & cur, & quomodo mūdanam hanc domum fabricauerit, fabricam ipsam, & modum, & ordinem negat alicubi: quæ alibi ueritate coactus confitetur. Negauit forsitan ideas, & mundi fabricam, dum infra terminos physicos cōtentus profitetur, & docet: Asserit enim in eo tractatu de mūdo, qui eidem ascribitur, hanc machinam à summo artificè fabrefactam: & in superiori philosophia à physicis legibus absolutus, satis bene theologizans dicit, quòd sicut intelligentia nostra causatur à rebus, & obiectis cognitis, ita scientia, & cognitio Dei est causa eorum, quæ sunt: Sed quid est, quæso, intelligentia Dei causatiua rerum, nisi uerbum eius, per quod facta sunt omnia? Sed iam

Margin notes: Peripate. — Plato — Theop. — Stoici. — Zeno. — Plutarc. — Tim. Lo. — Epicha. — Sphær. — Iambli. — Porph. — Hermi. — Nume. — Proculus — Syrya. — Alcinous — Aristo. — Alexan. — Auerrois

ad collustratos diuino lumine redeamus. Paulus cum de uerbo incarnato cum Colossensibus dissereret, ex promptuario tertij cœli hæc depromit: Ipse est primogenitus omnis creaturæ, in quo cōdita sunt uniuersa in cœlo, & in terra. Nec quippe condita sunt materiali structura, aut in officina ferraria, uel lignaria, sed per rationes exemplares existētes in uerbo, & in filio, quem (ut alibi dixit) constituit hæredem uniuersorum: per quem fecit & sæcula. Moses quoque, cum fabricam mundi miro artificio describeret, binas semper productiones meminit: quarū alteras in mente, alteras in productione exteriori fuisse innuit: Illæ quidem per uerbum, dum ait: Et dixit Deus: Fiat, producat, uel faciamus: Hæ autē exterius explicatæ describuntur. Salomon Dei, & hominum iudicio sapientissimus adiudicatus, cum de sapientia Dei loqueretur, in qua facta sunt omnia, ipsam productam præmittit ante terram, montes, colles, abyssos, uel materiam informem, ante flumina, maria, & quicquid in eis continetur: & cœlorum atque inferiorum fabricæ astitisse, dum ait: Quando præparabat cœlos, aderā: quādo statuto suo, & gyro uallabat abyssum, omnia uidelicet formans, & in omnibus imprimens suis mensuris, & ordine: Vndè sequitur: Quādo æthera firmabat sursum: uel ut habet ueritas literæ: Cū deduceret nubes desuper, & firmaret fontes aquarum, & poneret aquis statutū, ne transirent fines suos: Cumque ordinaret fundamenta terræ, eram apud eū אמון amon, quod magister in qualibet arte, aut artifex, & figurans interpretatur. Ecce quàm clarè profitetur in sapientia diuina esse artificiū, quo omnia formarentur, & moderarentur: Et illud est exemplar, & idea rerum faciendarum.

Paulus

Moses

Salomon

Qui ideas respuerint, & quibus rationibus. Cap. VIII.

PRæcipuus inter eos, qui ideas abiecerunt, Aristoteles est cū suis Peripateticis: & hic uir quidem grauissimæ authoritatis apud eos, qui sensibilem tantummodo sequuntur doctrinam, & inferiorem philosophiam: qui nec piè, nec iustè, sed ingrati discipuli more magistrum irridendo ait: Valeant ideæ Platonis: quia nihil sunt, aut monstra sunt: superfluum, ridiculum, inconueniens, & falsum existimans ipsam ideas admittere. Superfluum quippe existimabat: cum sufficiat primo agenti obiectū suum, quod est eius essentia, per quam omnia operatur: & in qua continet omnia. Ridiculum quidem, quia non indiget Deus simulachro, aut paradigmate, per quod aliud cognoscat, sicut indiget homo specie sensibili, aut intelligibili. Inconueniens quoque, & absurdum eis uidebatur, quòd ex formis illis sempiternis generentur corruptibilia, & temporanea. Et cum ideæ sint relatiua, quia ad ideata referuntur, non possunt esse in substātia illa simplicissima ab omni imperfectione aliena. Absurdè etiam dicuntur conferre ad numerum, cum æquiuoca existant diuersæ rationis à rebus numeratis. Falsum insuper opinabantur per illa exēplaria res productas assimilari opifici: ut idearum fautores assere-

Aristote.

re uidentur, cũ res productæ non aſſimilentur primo, niſi per attributa: quorũ rationes multò inferiori nota, & per analogiam quandam reperiuntur in productis: Hinc uacillant, etiam qui Chriſtiani ſunt nomine, aſſeclæ autem cacodæmonis, exiſtimantes erroneum, & ridiculũ, quod non eſt imaginatus ipſorũ Ariſtoteles ſolertiſſimus cauſarum, & rerum perſcrutator: id maximè, cum fuerit Platonis auditor uiginti & uno anno: Vndè mirum eſt, quòd ſi aliquid boni de iſtis ideis ab eo percepiſſet non approbaſſet, & ſcripturæ commiſiſſet. Et ulterius progredientes leue iudicant, aſſertum etiam in doctrina Chriſtiana, quod nulla authoritate ſcripturæ ſacræ fulciatur: & id potiſſimè cum de Deo, de cognitione noſtra, déque rerum æternitate abſq; ideis omnia, quæ dicuntur, ſaluari poſſe exiſtimẽt: Nã cognitio noſtra (ut aiunt) ſufficiẽtiſſima eſt per genus in uniuerſali, & per differẽtiã propriã in particulari, dũmodo ipſa cognoſcatur: Quæ ſpeciem, & formam propriam ſpecificam decernit: quæ non eſt exẽplar in alio, ſed ut eſt actu exiſtens in compoſito eſt ipſum informans. Nec Deus uidetur illis figuris indigere, tãquam ſigillo imprimente, quia uirtute ſua omnia agere poteſt, & agit abſq; inſtrumento: Si tamen inſtrumentum aliquod concurrere iubet, illud eſt extra ipſum, & non in ipſo, ut de ideis dicitur. Nec poſſunt (inquiunt) exemplaria illa cauſare generatiuum, & corruptiuum motũ: quia nõ ſunt in ſubiecto, ſicut uirtus in ſemine: Nec per contactũ mouent, ſicut uirtus ſyderum pertingens uſque ad qualitates elementares: quia ipſa penitus ſeparata dicuntur. Hæc ſunt potiſſima monumenta, & robora eorum, qui negant ideas.

Errores ſunt, & non rationes, quæ contra eas facere uidentur. Cap. IX.

Contra idearum hoſtes an nobis pugnandum ſit, necne, dubia eſt mens: quia nõ ſunt exponenda ſancta canibus: neque lucernæ, nec lumina accẽdẽda ſunt ueſpertilionibus: nec margaritæ ſunt proiiciendæ porcis conculcandæ: Quod nobis faciendum eſſet, ſi arcana idearum cum huiuſmodi diſceptando (ut opus eſſet) exponeremus. Ne tamen lectores penitus ieiunos dimittamus, aliquid uel leuiter percurremus, ea tamen lege, qua Orpheus de arcanis diuinis decãtare ſolitus eſt, hac in primis de more proteſtatione præmiſſa.

Orphe. Vos, qui uirtutem colitis, uos ad mea tantum
Dicta aures adhibete, animoſque intendite ueſtros:
Contra qui ſanctas leges contemnitis, hinc uos
Effugite procul ô miſeri, procul ite profani.

Vos inquam, qui diuina contemnitis, oracula ſpernitis, leges abiicitis, ut ille maledictus Arabs: aut uenari uultis rationibus Deũ, & ſua arcana, quæ propriis uiribus inueſtigari non poſſunt, ſed tantummodo ab oraculis addiſcenda: undè Orpheus fatetur Deum cognitum ſoli Abrahæ (cui ſoli, & familiæ ſuæ credi-

ta sunt eloquia Dei) subinferens de Deo ipso.

Nemo illum, nisi Chaldæo de sanguine quidam
Progenitus uidit: quem cœlorum aurea sedes,
Sublimisque tenet: cuius se dextera tendit Idem
Oceani ad fines: quem de radicibus imis
Concussique tremunt montes, nec pondere quamuis
Immenso sit, ferre queunt: qui culmina cœli
Attollens, terris nunquam tamen ille sit absens:
Ipse est principium, medium, qui & exitus idem.

Fatetur igitur Deum esse principium, & finem omnium, & medium, quo fiūt omnia, iuxta illud Pauli: A quo omnia, in quo omnia, per quē omnia. Quod ar- Paulus *canum explicatum fuit Abrahæ Chaldæo, & posteris suis (qui Hebræi dicti sunt à transitu) & scripturæ commendatum in libro de Formatione: qui ipsi A-brahæ inscribitur. Vndè & Aristoteles, cum de ipsius Dei cognitione in prima* Aristo. *philosophia dissereret, patres Chaldæos ueneratur cedens ipsis: quia ab oraculis acceperunt: Qui (ut inquit Proculus nescio quo lumine collustratus) apud Deum epulati, & in puro uiuentes splendore, secundum perfecta undique, stabiliáque initiati sunt Phantasmata, asseuerantes opiniones, & rationes sciētificas pro nugis, & anilibus fabellis reputabant, cum illæ quidem incertæ, & dubiæ sint, nō procul ab irrationali existunt uita: Eæ autem syllogisticæ sunt, & compositæ: nullóque modo opificis ipsius solitariam, intellectualemque naturam attingere possunt. Illas tamen faciles, & fallaces rationes, ne uideamur eorum uersutiam declinare, iam enodabimus. Et primo cur irriserit Aristoteles, aut contempserit ideas, dicant Themistius, & Simplicius eius expositores,* Themi. Simpli. *& Franciscus inter nouitiores theologos insignis illuminati cognomine decora-* Franci. *tus: Horū primus ait: Aristoteles semper conatus est contradicere ad apparēs: Sequens uerò inquit: Arguit Aristoteles potius ad uerba, q̄ ad sensa: Vltimus autem largiori licentia, aut zelo diuinissimæ theologiæ in eum huiusmodi uerbis prorumpit: Aristoteles duplici de causa Platonē criminatur: Prima est inuidia, qua falsò, & impiè magistrum, à quo multa didicit ubique insequitur: ut manifestum est etiam mediocriter in Platonis dogmatibus expertis: Altera, quia & si fuit bonus philosophus, fuit pessimus metaphysicus: Sed nec in physicis inuentor, uerum tantum collector fuit, ut ipsemet in Elenchis fatetur dicens: Si de inuentis detur alicui laus, mihi debetur de Elenchis: Vbi ueritate coactus noluit sibi arrogare, quod nō fecerat: In illis itaq; arguendi regulis, & sensibilibus uersatus sponte discessit à diuino symposio: in quo (inquit Simplicius) nutritus Pla-* Simpli. Plato. *to semper diuina ueneratur, & à speciebus illis æternis, & ideis exorsus usq; ad ima deuenit: Aristoteles autem à sensibilibus procedens eousque conscen-* Aristo. *dit, quo suæ rationes ex sensibilibus formatæ deducere possunt. Diuisiones enim gratiarum sunt, inquit noster Paulus: Ideo alij datur sermo sapientiæ, alij sermo* Paulus

scientiæ, alij genera linguarum, & huiusmodi. Alij itaq; datur scire in humanis: alij sapere in diuinis. Aliis etiam (ut Cicero inquit) data fuit copia fandi: Aliis ad penetralia doctrinarum ingressus: sed ad utrunque (ut ait) nemini Græcorũ uiderat contigisse. Quid autẽ ipsi de seipso uisum fuerit, subticeo: sed ueniamus ad rationes. Existimant sufficere Deo suum obiectum: damus eis, sed dicimus, quòd in illo, uel in uerbo ab ipso producto, quod idem est cum ipso obiecto, sunt rerum ideæ: Quod non est obiectum sub ratione filij, aut uerbi producti, uel idearum: sed sub ratione deitatis, uel essentiæ. Nec ridiculum proponũt fautores idearum dicentes, quòd Deus indiget simulachro, cum ipse sese constituerit exemplar rerum faciendarum. Nec mirum, si ex exemplaribus æternis generentur corruptibilia, & temporanea: cum semper opus degeneret ab artifice uoluntario, & libero: & multoties ab instrumento: Imprimit enim sigillũ argẽteum, siue aureum in cera, uel luto multo ignobiliori ipso auro. Nec sunt ideæ relationes alio modo, quàm ea relatio, qua Deus refertur ad creaturas: sint autem rationes (ut aiunt) aut quocunq; uocabulo nuncupentur: Sicut enim creatura dependet à Deo, ita dependet ab ideis: quæ idem sunt, cum ipso Deo. Conferre quoq; ideas ad numerum non absonum est: cum tot sint species, quot ideæ earũ. Nec sunt speciebus æquiuoca, ut imaginabatur Arabs: cuius cura fuit semper mordere diuinos sapientes: Intricat enim hîc nescio quid de numeris, adeo ut Albertus ille magnus meritò ipsum spernat: cum esset in æquiuoco, eo quòd non fiat sermo de numero mathematico, quando assignantur rerum principia, & ideæ, sed de meliori numero, ad quem non peruenit Arabs. Postea excusat eum (si excusatione dignus est) ascribens errorẽ sentẽtiæ corruptæ: qui potius ascribendus erat corruptæ menti, quæ semper diuinis inimicabatur. Ad aliud autẽ: Verum est, quòd assimilatio in progressu ad Deum fit per attributa, & uirtutes: ex quibus cõscendentes summæ ueritati, & exemplari uirtutũ magis ac magis appropinquamur: In exitu autẽ ab ipso Deo progredimur similes per ideas, quibus figuramur eius imagine: Quod si Aristo. assiduus Platonis auditor noluit inuidia admittere, aut quia non erat consonum progressui suo facto ex sensibus, uel quia illi cacodæmoni Plato nõ explicauerit, nec crediderit diuina, quid ad nos? Nec deficiũt sacra eloquia de ideis perhibentia, dummodo sane intelligantur: ut supra tetigimus. Nec admittimus eas, tanquam necessarias admodum doctrinæ, quam docet Aristoteles ex diffinitione per genus, & propriam differentiam: sed ad illum, qui à superiori causa procedit: quò deuenire (dũmodo adsit facultas) laudat etiam Aristot. dolẽs, quòd oculus noster ad ea, quæ sunt manifestissima in natura, & in Deo ipsius naturæ, & rerũ naturaliũ authore sit tanquam oculus nycticoracis ad lumen solis. Dolet insuper, ꝙ sermo de diuina substãtia sit in nobis perpaucus & debilis. Hinc uenerãdi sunt illi, quibus Deus credidit eloquia, & arcana, quæ nos propriis uiribus inuestigare nequimus. Et uerum est, ꝙ non indiget Deus in operando aliquo instrumento, uel re ex-

Cicero

Auerrois

Albertus.

Aristote.

traria, seipso contentus, & sufficiens: sed ideæ in eo sunt idem cum ipso, etiam impartitæ rebus, non autem extrariæ. Nec inconueniens est secundum Platonicos, & diuinos sapientes, quod à summo ente emanat, & ipsum participat, esse aliquo modo unum, & aliquo modo non unum: aliquo modo idem, & aliquo modo non idem, sicut sol unus est in se, multiplex in radiis: & calor ab eo procedens idem est cum sole, & in suscipiente non idem: Sic & arbor una est in se, multiplex in ramis: eadem est cum fructu, & non eadem in sapore, gustu, & natura: Quod à Proculo in Timœum, & in theorematibus theologicis doctè, atque sapienter disseritur: Sic & Ioannes Scotus docet, quòd obiectum, ut est in cognoscente, est idem cum ipso, sed in proprio esse diuersum. Nec ipsis ideis utitur opifex, tanquam instrumento, sed tanquam ui (ut ita dicam) seminaria, & impreßiua formarum essentialium, à qua relinquatur simulachrum in suscipiente, sicut à generante naturali imprimitur forma specifica: Ab equo enim fit equus, & non simia: & ab aquila fit aquila, & non asinus. Et miror quippe, cur dubitauerint, quomodo uirtus illa idearum, cum sit ueluti seminaria uirtus, moueat passum ad formam suscipiendam: quia eadem dubitatio esset de quocunque agente, cum non minor applicatio, siue dicatur uirtualis contactus, sit in primaria causa, quàm in secundariis. Multa prosequi possemus disputãtes cum huiusmodi, sed superuacaneum adiudicamus, cum hæc non sint in controuersiã deducenda: sed potius suscipienda cum omni reuerentia, gratias agendo Deo collustranti intellectum nostrum ad arcana, & thesauros suos suscipiendos.

Platon.

Procul.

Ioã. Scot.

Quid habeamus ex ideis. Cap. X.

ET ne credantur ideæ frustra esse, & falsa imaginatione confictæ, uideamus, quid utilitatis assequamur ex ipsis, quas tantum ueneramur. Habemus ex eis formam, & esse specificum, ut conseruemur, & intelligamus: habemus denique nostrum pondus, atque mensuram. Et, quantum ad primum, disputatur à multis de origine, & incobatione formarum, undè progrediantur: Et communi gressu conueniunt Peripatetici, quòd animæ corruptibiles, ac mortales egrediantur de gremio materiæ, ut eorum uerbis utamur. De intellectiua autem, cum adhuc apud eos dubiũ sit an sit mortalis, uel immortalis, nec undè ueniat determinarunt, sed eorum Princeps dubius loquens ait: Si est aliqua forma ueniẽs deforis, ipsa est anima intellectiua: sed nescio uerè, quomodo quis imaginari poßit, quòd forma educatur de materia, nisi sit uera opinio Anaxagoræ ascripta, ꝙ quodlibet sit in quolibet. Sed dicunt, quòd inest potentia in actum aliquando deducenda. Sed ô Peripatetici, quis illam dedit materiæ in potentia, & quis in actum deducit? Natura (inquiunt) materiæ & subiecto hoc tribuit, & particulare agens uirtute seminaria deducit in actum. Quid autem sit hæc natura (ut alibi diximus) non determinant, sed aliud esse non potest, nisi primus opifex operans omnia in omnibus, aut secundariæ causæ agentes ad imperium eius, & uirtute ipsius.

Peripate.

Aristote.

Anaxa.

*Ipse est ergo primum agens, & primus formarum dator, à quo omnis uita, for-
ma, & ordo. Sed cum nemo det, quod non habet (ut ipsi Peripatici docent) ne-
cesse est ergo, ut omnis forma sit in opifice, à quo processit: Et formae ibi existē-
tes ideae sunt, ad quarum metas habemus particulares formas, & esse: Et cum
illud esse continuè fluat ab ipso, qui dedit, habemus ab ideis, secundum quas tri-
buit, undè sustentemur, ne defluamus in nihilum: cū nostrum esse continuè fluat:
Et quod fluit, necesse est, ut in aliquo permanente sustentetur: Fluunt enim tem-
pus, & motus, & sustentantur in cœlo permanente: Fluit calor naturalis, &
sustentatur cibo: Fluit aqua in fluuio, & sustentatur alueo: Fluit denique omnis
creatura in nihilum, & sustentatur diuino uerbo: in quo omnia condita sunt.*
Paulus *Hoc est, quod inquit Paulus de Patre omnium bonorum fonte: Portans omnia
uerbo uirtutis suae. Hinc habemus: undè intelligamus ab eis, quae inuariata, &
immutata permaneant: Nam ex his continuè fluentibus, & nunquam perma-*
Heracl. *nentibus in eodē statu nihil sciri potest, ut opinabatur Heraclitus Ephesius, Cy-*
Cyrillus Paron *rillus, Paron, & multi alij: quia cum forma rerum transmutabilium continuè
fluat, existimabant illam non esse semper eandem, neque habere determinatum
esse: adeo, quòd neque diffinitio, quae est permanentium, & necessariorum, de*
Parmen. *eis haberi potest: Quamobrem & Parmenides asserebat nihil sciri de inferio-
ribus, nisi inquantum à supremo, de quo est uera cognitio, dependent: Qui post-
quam de diuinis decantauit de inferioribus subinfert.
Hactenus & ueri mentem, intemerataque uerba.
Nunc res mortales carmen quoque sumite fallax.
Ecce quàm piè, quàm iustè, & quā eleuata mente uocat diuinorū cognitio-
nem ueram scientiam, & sermonem de eis intemeratum: quia stabilia, & firma
sunt: Inferiorum autem, & transmutabilium opinionem, fallacemq; sermonē di-*
Aristo. *iudicat: Quae nō uidit, aut uidere noluit Aristoteles, & Auerrois: quia nolue-*
Auerrois *runt excitare, & assumere oculum, quem (ut Plotinus ait) habent quidē omnes,
utuntur uerò perpauci: aut noluerunt admittere: quae docentur solummodo in
scriptura illa sacra bipartita: ex qua, tanquā ex uero thesauro extrahi possunt*
Augusti. *noua, & uetera, quae nouo, & ueteri decātamus cātico: Quod perpēdēs Aug.
ex sacris eloquiis collustratus, & diuino subuectus spiritu, quid de ideis dicat,
per quas habemus esse, & cognitionē, audiamus: In ideis est tanta uis, ut nisi eis
intellectis nemo sapiens esse posßit. Quae cū in uerbo incarnato sint, nō immeri-*
Paulus *to Paulus de ipso depromit: Ibi sunt omnes thesauri sapientiae, & scientiae abscō*
Philon *diti. Cui sententiae fauet Philon sapiētißimus in libro, quē scripsit, ꝙ peiora me-
lioribus insultare solēt, dicēs: Decet omnes, qui sciētiā quaerūt, ad Deū patrem
mentem erigere: Si uerò nequeunt, ad imaginem saltem eius, scilicet uerbum sa-
cratißimū. Faciūt etiam ideae necessariò ad numerum: quia in rebus transmuta-
bilibus, & continuae uariationi subiectis non potest uerificari, aut stabiliri an-
numeratio. Neque aliter omnia disposuit Opifex in numero, pondere, & men-*

sura, nisi quatenus in uerbo annumerata, ponderibus suis librata, & mensurata sunt. Septuaginta hebdomades (dixit Gabriel ad Danielem) determinatæ sunt super populum istum, pro quo nos habemus abbreuiatæ: Determinata sunt enim ibi non tantum hebdomades, sed omnia, quæ in hoc mundo fiunt, & facta sunt: põderanturque, ut harmonica sint: Nam (ut Pythagoras primo, & post eũ multi comprobarunt) à ponderibus uera harmoniæ ratio deprehẽditur: quæ tamen in numeris fundatur: Et isti numeri uocales simul cum naturalibus, uel formalibus, & rationalibus à diuinis procedunt, sine quibus, tanquã primariis fundamentis illi penitus nihil essent. Gabriel Pythag.

Quòd omnis harmonia à uerbo procedit. Cap. XI.

CVm in uerbo omnia numerata, & ponderata sint, & harmonia à numero, ponderéque dependeat, facilè concludimus cuncta consequi suam harmoniam ab ipso uerbo, in quo numerati, & distincti sunt rerum gradus concinni: Qui & necessariò harmonici sunt, si uera docet academicæ doctrinæ illustrator præcipuus Proculus: ꝙ omnis multitudo ab aliquo uno descendens harmonia indiget: qua uidelicet inter se, & cum ipso uno conueniat. Verum omnia ab illo uno uerbo emanarunt, & facta sunt utique harmonica, prout ab eodem unico uerbo accipiunt, & eius uirtute in unitatem primi tendunt: & eius attractu conducuntur. Hinc accepta fuit portio illa, de qua inquit Plato in Timæo: Vnam in principio accepit opifex ex uniuerso portionem: Ex fonte enim uniuersi, & totius esse accepta est una portio, quæ est (ni fallor) ipsum esse omnium rerum communicatum ab eo, qui dixit: Ego sum, qui sum, habens uidelicet esse à meipso: & ab inuidia semotus omnibus illud communico, suis tantum distributum gradibus. Quæ communicatio: cum sit facta materiæ primæ ab eo ad extra productæ, ideo sequitur Plato, quòd ab illo uno primo emanat binarius ipsi materiæ attributus: quia primo dualitatem consequuta est: Nam sicut ab unitate primus numerus emanans est binarius (si numerus censeri potest) sic ab illo summè uno esse communicatum primo determinatum fuit in materia: Et hunc binarium congeminat usque ad cubum, trinam uidelicet dilatationem, ultra quam non datur alia: Quod ex ista Platonis officina Aristoteles tradit in principio libri de cœlo. Ex alio uerò latere, quod formæ competit secundo productæ, & tertiæ à producente per ternarium procedit, usque etiam ad eius cubum: in quo omnigenam formam concludit: per quam materia reducitur in actum, & redit in primum: Vndè inest forma, tanquam medium inter perfectissimum & imperfectissimum utrique familiaris, & symbolum quoddam habens cum summo & infimo, ut hoc reducat in illud: Quo ternario forma, & ipse dator formarum gaudet: ideo hic, secundum nostram diuinissimam Theologiam, in ipsam diffunditur, aliqualiter nobis eam communicans: Quod academici ipsa ueritate excitati profitentur: Proculus nanque dicit animam hoc potissimè numero lætari, sen- Procul. Plato. DEVS. Aristo. Academ. Procul.

Plotinus. tiens quodam modo conuenientiam cum illo, cuius gerit imaginem. Plotinus autem, cui semper curæ fuit nuda palæstra, & expedita ab ænigmatibus, truncis tamen, & obscuris uerbis proponere, quæ antiquiores sui academici: & Pythagorici uelaminibus ænigmatum obuoluerunt, in libro de tribus substantiis inquit: Aeternum illud, atque perfectum, æternum semper, perfectumq; generat: quo
CHRISTVS. genitore genitum minus est, iuxta illud quod genitus ait: Pater maior me est. Se-
Plotinus quitur Plotinus: Ab ipso enim primo procedit, quod omnium maximum est post ipsum primum: Et hoc ipse uocat intellectum, intelligentiam, mentem, & Dei uer-
Mercur. bum, Sic & Mercurius uocat ipsum Dei uerbum, & mentem: Sed Zoroastres
Zoroa. Pythag. mentem: Pythagoras simul cum Psalmographo uocat ipsum Dei primogenitum
Dauid Ecclesia sapientiam, iuxta illud Ecclesiastici: Ego ex ore altissimi prodij primogenita an-
Orphe. te omnem creaturam: Orpheus uerò, poëtico more, uocat ipsam palladem de cerebro Iouis natam: Nam sapientia est supremi intellectus germen. Sequitur de-
Plotinus Theolo. inde Plotinus: Genitum ei, qui genuit, usque adeo cohæret, ut sola alteritate uideatur esse discretum. Verum Theologi nostri dicunt, quòd relatione reali differt, non tamen essentia, uel substantia: quamuis aliqui per absoluta quædam opinentur ipsos distingui. Sed his dimissis ad negotium nostrum reuertamur. Iam ex Plotino habemus duo in diuinis, generantem, & genitum, non quidem generationi animali, quam iubet procul astare, cum de sempiternis sit sermo: Et cum adhæsionem, connexionemque doceat inter generantem & genitum, confitetur etiam Spiritum sanctum: quem nexum, & amorem mutuum dicimus. Ecce quomodo confitetur Trinitatem in diuinis, qui ipsam ueritatem uenantur: Sed melius perciperent, si ipsum susciperent, & audirent, qui omnia, quæ audiuit à Pa-
Plotinus tre, nota fecit secretioribus discipulis. Postea ad animam descendit Plotinus: quam dicit uerbum diuinæ mentis eius gerentem imaginem: Nam ipsa, & omnia alia producta sunt Dei uerbo existentia, & ipsa uerbum non quidē illud essentiale, & Dei filius, sed expressiuum quoddam conceptus idealis: Sicut enim uerbum, quod uoce proferimus, manifestat cogitationem, quam mēte concepimus, sic creatura producta, quasi uerbum quoddam manifestat, quod Deus mēte cōceperat: Et quamuis quodlibet creatum posset hoc modo dici Dei uerbum, nullū tamē habet imaginē, nisi anima: Ideo & ipsa gaudet ternario, quo & eius progenitor: Et quæcunque sit rerum trinitas, est à primo ternario, à quo per uerbū omnis effluit multitudo: In qua cum sit similitudo, & dissimilitudo, paritas, &
Boëtius Nicame. imparitas, hinc tibi resultat harmonia, quæ est (authore Boëtio, & Nicomacho) parium, impariumque, aut similium, dissimiliumque uocum in unum redacta concordia. Ecce igitur quomodo & omnis harmonia à uerbo ipso procedit.

Quomodo istæ ideæ intelligantur à nobis. Cap. XII.

Est dogma Platonicum, quòd naturalia sunt discēda, moralia usu cōparanda, sed diuina cum reuerentia ab oraculis suscipienda: quia ad ea non possumus, nisi quantum ipsa suprema lux nostros collu-

ſtrauerit oculos: Vndè nec angelus, cuius intellectus non eſt materia præpeditus, ſine luce illa diuina Dei fabricam intelligere ualet. Ideo Moſes (ut ſentit Auguſtinus) miro artificio innuit, quomodo omnia, quæ producebantur, manifeſta fiebant mentibus angelicis ſucceſsione quadam illius luminis coruſcantis, dicens: Sicut ratio, qua creatura conditur, prior eſt in uerbo Dei, quã in ipſa creatura, quæ conditur, ſic & eius rationis cognitio prius fit in creatura intellectuali peccato non obuoxia per lumen uerbi, poſtea in genere proprio. Ex quibus binis cognitionibus eodem lumine, tanquam ex mane & ueſpere, integratur dies: Et eſto quòd incipiat ſcriptura à ueſpere, illud facit reſumendo ſucceſsionem à poſteriori parte. Multa proſequitur Auguſtinus, quibus demonſtrat angelos nõ intelligere illa arcana, niſi quatenus fuerint diuina luce perfuſi: multominus nos grauati mole corporea ſubuehi poſſumus ad illa ſpectacula, niſi diuina gratia noſter emundetur oculus, & ſuo lumine colluſtretur: Ideo hæc abſconduntur à ſapientibus, & prudentibus huius ſæculi: & reuelantur paruulis malitia effectis diſcipulis ueræ lucis, & ueritatis æternæ, quæ omnia condidit, & ordinauit. Et mirum quippe eſt, quòd nolint multi credere de mundi, & rerum particularium genitura progenitori, & opifici earum, & credant Ariſtoteli, & Auerroi, qui nec fabricarunt, nec eorum artificem, nec ipſam fabricam cognouerũt, niſi quatenus ſubeſt animalibus ſenſibus. Satis eis fuit ſtare intra limites ſuæ Philoſophiæ naturalis: quæ de rebus, prout motui multiplici ſubiiciũtur, pertractat: Quæ autem à Deo effecta ſunt, relinquunt his, qui ipſius Dei ſcholam frequentant: & aliquando ad eius penetralia introducuntur: ut non tantum audiant, ſed uideant, & manibus contrectent ea, quæ latent extrariò: Quomodo uidelicet ab ipſo uno ꝓceſsit hæc numeroſa multitudo, Ab ipſo bono cũcta hæc ualde bona, Ab ipſo uerò, ~~ut hæc~~ omnia uera ſint: Ab ipſo uerbo, & intelligentia ſuprema, ut cognoſcibilia ſint, & cognoſcantur: Ab ipſa uita, ut uiuant: Ab ipſo ſancto, ut ſancta ſint, quæ ſanctificari uolunt: Ab ipſo pulchro, ut pulchra ſint: Quod in parte ſua benignitate manifeſtauit ipſum Dei uerbum dicens: Ego ſum uia, ueritas, & uita: Et ſummatim concludens ait: Omnia dedit mihi Pater: qui eſt fons omnium bonorum immenſus, ut per me uidelicet producãtur, & cognoſcantur.

Auguſt.

CHRISTVS.

Rerum neceſsitas, & omne eſſe ab ideis dependet. Cap. XIII.

EX officina itaque ſummi architecti habemus, quòd ab ipſis ideis non tantum ſuſcipimus formas, & eſſe continuè fluens, cognitionemque, & numerum rerum, pondus, atque menſuram, & conſequenter, ut concinna ſint omnia, ſed habent, undè ſint, & neceſſaria ſint: quod probare poſſumus: Nam omnibus notum cenſemus, quòd nullus habet ea, quæ acquirere, & conſeruare ſatagit: Quærimus enim ueritatẽ, & ſapientiam, quia eam non habemus à nobis: Quærimus bonitatem, & uoluptatem, & uirtute proficere, & præfici, cum hæc in nobis non ſint, ſed aliunde com

paranda: Laboramus & ipsum esse conseruare, cum illud continuè ab alio hauriamus: & tandem, quicquid boni est, acquirere procuramus, tanquam aliunde proueniens: Deus autem nihil quærit, cum bonorum nostrorum non indigeat, inquit propheta: Cum quo Aristoteles in Politicis ait: Teste Deo, non est fœlicitas in rebus exterioribus: quia ipse est fœlix absque aliquo extra seipsum, Cum Deus igitur omnia habeat à se, nos autem nihil, omnia suscipere expectamus ab eo, qui tribuit secundum mensuras illas æquissimas, quæ sunt in archetypo: Quas nonnulli sapientum Hebræorum ideas esse docēt, ut nomina cōsonant: Nam idea est exemplar, meta, & mensura rei faciēdæ: Aequus enim & iustus distributor mensurat, & ponderat, quæ distribuit: ut unicuiq; tribuat secundum propriam uirtutem, aut secundum id, quod meretur: Sic & opulentissimus largitor Deus, esto quòd sit interminatæ bonitatis, tamen influit secūdum exigentiam recipientium: sed in primæua distributione secundum quod requirebat ordo uniuersi. Hinc posita est cortina in medio aquarum superexcelsarū, quæ immensæ sunt, & inter aquas has inferiores, & terminatas. Per cœlos itaque supramundanos mensurātur omnia donanda, ne plus detur recipienti, quàm conueniat: sed omnia mensurata, & librata distribuantur illis ponderibus, & mensuris, quæ non sunt in rebus mensuratis (ut ex doctrina Augustini supra diximus) sed in mensurante: Et istæ sunt ideæ, & exemplaria rerum æterna, à quibus unumquodque recipit esse, & donatiua, secundum gradum, & terminū, qui præteriri non potest: Vndè ex ordine ab opificè dato, & ab idea eius sigillante, iuxta mandatum regis, est ipsarum rerum recipientium & ipsum esse, & necessitas essendi, secundum formam datam.

Dauid. Aristote. Augusti.

Ibidem sunt etiam ideæ uirtutum, & regulæ, quibus conformiter uiuere debemus. Cap. XIIII.

LEges, regulas, & metas uiuēdi descriptas esse in uerbo, satis erat ad comprobandum illud uerbi æterni, & infallibilis Veritatis dicentis: Ego sum ueritas, & uia: à qua uidelicet emanat, undè omnia creata sint uera entia, & undè unusquisque rectum uiuendi tramitem teneat: & à qua omne iudicium rectum fit: Nihilominus & Augustinum adducemus explicantem, quæ Christus paucis uerbis complicata tradidit, Hæc enim in suo de trinitate ait: In libro lucis illius, qui ueritas dicitur, scriptæ sunt regulæ, quibus uidetur quemadmodum quisque uiuere debeat: & ibi quid sit iustum, & iniustum agnoscit: Ibi cernit habendum, quod non habet: Inde omnis lex iuxta describitur, & in corde hominis, qui operatur iustitiam, non migrando, sed tanquam imprimendo transfertur, sicut imago ex anulo in ceram transit, & aurum non relinquit: Nam illæ æternæ, & immutabiles sunt. Et cum de ciuitate superna ageret, docet has regulas etiam angelos dirigere dicens: Incommutabilis ueritas tanquam lex æterna in illa eorum curia superna ab angelis consulitur: Neque enim sibiipsis sunt ueritas, sed creatricis participes uerita-

CHRISTVS. Augusti. Idem

tis: ad quam mouentur, tanquam ad uitæ fontem: à qua si declinauerint, & ipsi iniqui, & filij mortis efficientur, ut ipsa Veritas perhibet dicens: Ille homicida ab initio in ueritate non stetit, quia non est ueritas in eo: Vndè oportebat, ꝙ aliunde, id est à uerbo susciperet: de quo incarnato inquit Paulus: Nihil putaui me scire inter uos, nisi Iesum Christum, & hunc crucifixum: quia tunc impleuit omnem ueritatem aperiendo uiam ad finem: in quem tendimus, complendo prophetias, & legem, attrahens omnia uirtute sua, præbensque doctrinam uiuendi consummatissimam: Quod ut declararet, clamans ait: Consummatum est, omne uidelicet mysterium, & completa ueritas, quam obtenebratæ mentes non cognoscunt, nec undè ueniat, neque à quo emanet. Ex scriptura quoque antiqua edocemur, quòd in Christo Dei filio, & sapientia humanata est omnis regula uiuendi, & iudicandi, ut ipsamet in Prouerbiis Salomonis loquitur dicens: Per me reges regnant, & legum conditores statuta decernunt: Per me principes imperãt, & potentes decernunt iustitiam. Et paulo inferius: Nunc ergo filij audite me: Beati qui custodiunt uias meas: Audite disciplinam: & estote sapientes, & nolite abiicere eam. Beatus homo, qui audit me: & qui uigilat ad fores meas quotidie, & obseruat ad postes ostij mei. Necnon in carne existens dixit: Ego sum ostium, per me si quis introierit, saluabitur. Vndè sequitur: Qui me inuenerit, inueniet uitam, & hauriet salutem à Domino. Ex Vaticinio quoque Ieremiæ hæc de ipso habemus: Hic adinuenit omnem uiam disciplinæ, & tradidit eũ Iacob puero suo, & Israël dilecto suo: post hæc in terris uisus est, & cum hominibus conuersatus est, unitus uidelicet carni humanæ. Ecce igitur quomodo hoc uerbum incarnatum, qui est Christus, & Messiah, omnem legem, & omnem ueritatem tradidit: quæ in utroque continetur testamento.

CHRISTVS. Paulus. CHRISTVS. Salomon. CHRISTVS. Baruch.

Ibi sunt rationes moderantes honestas, & turpes actiones. Cap. XV.

CVm igitur in uerbo diuino sint omnes regulæ bene, rectéque uiuendi, à quibus discrepare peccatum est, merito eidem, in quo sunt istæ regulæ discretio bene, aut malè actorum committitur, sicut ipsemet ait: Omne iudicium dedit mihi Pater. Ipse enim iudicabit uiuos, & mortuos, qui discernere omniũ merita, & flagitia nouit. Quod & Isaiæ oraculũ perhibet, dum de Filio nascituro de Virgine (qui Himanuel uocandus erat) pertractat dicens: Butyrum, & mel comedet, ut sciat reprobare malum, & eligere bonum. Comederunt quippe butyrum, siue lac, & mel omnes prophetæ, & patres illi, quibus data est promissa terra fluens lacte, & melle, & qbus datũ est sugere ubera illa excelsa: Sed nullus tãtũ comedit, ut posit plenissimè discernere malum à bono, nisi noster Himanuel, qui non tantũ opus, sed corda hominum cognoscebat, sicut ait Ioannes: Ipse nouerat omnes. Nec opus ei erat, ut quis testimoniũ perhiberet de homine: Ipse enim sciebat, quid esset in homine. Cui incarnando etiam regius propheta cum summa reuerentia loquebatur dicẽs: Confitebor tibi, quia terribiliter magnificatus es: mirabilia ope

CHRISTVS. Isaias. Ioan. Dauid.

ra tua, & anima mea cognoſcet nimis. Inter quæ mirabilia hoc enumerat, quòd omnia abſcondita uidet, ſubinferens: Non eſt occultatum os meum à te, quod feciſti in occulto, & ſubſtantia mea in inferioribus terræ: Imperfectũ meũ uiderunt oculi tui, & in libro tuo omnes ſcribentur. Sic & omnium merita, & flagitia connotantur in eodem libro, qui citra omnem controuerſiam, uerbum diuinũ, & ſapientia illa eſt, quæ unita cum humanitate facit noſtrum Meßiam, & Chriſtum.

Chriſtus eſt uerus homo diuinitate plenus. Cap. XVI.

SI Chriſtus fuerit uerus homo, cum omnes paßim confiteantur, ſuperfluum eſt diſputare: Vndè, cur uoluerit redimere genus humanum in humana natura aſſumpta, nobis reſtat percurrendum: Cuius rei prima ratio ſit, quia cum in primo homine totum genus humanum præuaricatum ſit, æquum erat, ut & ſatisfactio tribunali ſummæ iuſtitiæ Dei fieret per hominem, ſtante ipſius Dei lege, quòd quiſque puniri debet, per quæ & peccauit: & ſatisfactio facienda eſt ꝑ æquiualens, ſicut in Exodo, & in Deuteronomio legimus repetitum, quòd nocens alicui reddat animam pro anima, oculum pro oculo, dentem pro dente, manum pro manu, pedem pro pede, aduſtionẽ pro aduſtione, uulnus pro uulnere, liuorẽ, pro liuore: Ideo homo pro homine exponi debuit: ſed homo quidẽ cœleſtis, & innocens, & innoxius à peccato pro homine terreno, tranſgreſſore, & flagitioſo: ut non tantum ſumeretur debita pœna, ſed legitima redemptio fieret à non obligato pro ſe: Quod Paulus ſuis reboantibus uerbis intonat dicens: Quoniam quidem per hominẽ mors, & per hominem reſurrectio mortuorum: Et ſicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Chriſto omnes uiuificabuntur. Neque enim ſatisfactio, quæ pœnam exigit, fieri potuit, niſi per eum, qui paßioni eſſet ſubiectus. Præfici inſuper debuit is unicuiq; operi, qui in eo expertus ſit: Hinc homini fragili, & multis ſubiecto poßionibus cõueniens fuit princeps in huiuſmodi inſtructus, & aſſuetus, ut inquit noſter Paulus cum Hebræis diſſerens: Non enim habemus põtificem, qui non poßit compati infirmitatibus noſtris, tentatum autem per omnia pro ſimilitudine abſque peccato: ut regat cum debita clementia, & dolore de malo alieno: & piè iudicet expertus infirmitatem iudicandorum: Quod ipſe Chriſtus his uerbis innuit: Poteſtatem dedit Pater Filio hominis iudicium facere: quia Filius hominis eſt, conſcius uidelicet per experientiam conditionis eorum, qui iudicandi ſunt. Conſtitui quoque debuit caput corporis, qui eiuſdem rationis eſſet cum corpore, ne fieret chimæra, de qua dicitur: Prima leo, poſtrema draco, media ipſa chimæra. Eſt enim collectio omnium Deo ſeruientium corpus quoddã, cuius caput Chriſtus eſt, ut inquit Apoſtolus: Ipſe eſt caput corporis eccleſiæ: & alibi: Sicut in uno corpore multa membra habemus, omnia autem mẽbra nõ eundem actum habent, ita multi unum ſumus in Chriſto: ſinguli autem alter alterius

Exodus

Deuter.

Paulus

Idem

CHRISTVS.

Lucre.

Paulus

membra. Cum insuper paratum sit nobis cœleste regnum à constitutione mundi, & ad ipsum obtinēdū instituti simus, ut iure hæreditario illud acquiramus, erexit Pater hominem adeo plenum Deo, & filiali diuinitate, ut non tantum faceret eum primogenitum, sed per eum daret omnibus uolentibus piè uiuere, non secundum carnem & sanguinem, ut & ipsi filij Dei efficerentur. Et hic primogenitus uniuoca, & cōgenea ratione debuit esse frater cum aliis, si primus eorū numerari debebat: Quod horum arcanorū conscius Paulus non tacuit, sed ait: Paulus
Quos præsciuit, & prædestinauit cōformes fieri imagini filij sui, ut sit ipse primogenitus in multis fratribus: Et iterū: Si autem filij, & hæredes: hæredes qui- Idem
dem Dei, cohæredes autem Christi. In hunc insuper hominem uenit, in quo per ipsius rebellionem contaminata erant omnia, ut omnia in ipso purgās, omnia restitueret ad pristinum statum: Affuit enim in homine tanquam fermentum, non quidem corrumpens massam totam, sed perficiens: destruens uerò, & expellens corruptum, & deterius: Aut tanquam uirtus perfecta auri fuit, quam lapidem philosophorum uocant, quæ (ut aiunt) omne metallum statim in aurum conuertit, sic iste ea, quæ per peccatum conuersa erant in scoriam, in aurum uel argentum immutauit. Hinc per Isaiam dicitur: Et conuertam manum meam ad te, id Isaias
est Filium, qui nunc manus, nunc brachium dicitur æterni Patris: & excoquam ad purum scoriam tuam: & auferam omne stannum tuum. Et per Malachiam: Malach.
Et sedebit conflans, & emundabit argentum, & purgabit filios Leui, & colabit eos quasi aurum, & quasi argentum: & erunt Domino offerentes sacrificia in iustitia. Et per Isaiam iterum, cum de Meßiah futuro longo progressu agere Isaias
tur, aperta uoce intulit: Et scias, quia ego Dominus saluans te, redemptor tuus, sanctus Israël: Pro ære educam aurum, & pro ferro educam argentum: ponāque uisitationem tuam pacem, & cætera, quæ sequuntur: Quòd & si dispositiuè in omnibus, effectu autem in quibusdam fecit in primo aduentu, plenius & perfectius faciet in secundo: ut Apostolus ait: Saluatorem expectamus Domi- Paulus
num nostrum Iesum Christum, qui reformabit corpus humilitatis nostræ configuratum corpori claritatis suæ, secundum operationem, qua poßit subiicere sibi omnia. Tandē cū homine uniri uoluit, & per ipsum genus humanū redimere, & purgare, ut ipse Deus homo uiā faceret ad diuinitatē: ad quā consequendā instituti sumus, sicut ipsemet testatur dicens: Ego sum uia: Ego sum ostium: per me si quis introierit saluabitur: & ingredietur, & egredietur, & utrobique pascua inueniet. Venit itaque Deus ad hominem, ut hominem deduceret in Deum: Ideo cum in forma Dei esset, non rapinā arbitratus est esse se æqualem Deo, & homines deos facere, cum ad hoc essent instituti: Propter quod conducendum ipse Deus exinaniuit semetipsum formam serui accipiens, in similitudinem hominum factus, & habitu inuentus ut homo: humiliauit semetipsum factus obediens usque ad mortem: propter quod, & Deus exaltauit illum: & dedit illi nomē, quod est super omne nomen. Exaltabit quippe etiam illos, qui uoluerint secum uniri,

dans eis nomen diuinitatis, quod est super omne nomen: Ideo inquit Ioannes: Videte qualem charitatem dedit nobis Pater, ut filij Dei nominemur, & simus.

Sicut Christus in eo, quo Deus, continet omnia uirtute, sic in eo, quo homo, continet eadem omnia in eundem excellentissima nota collecta. Cap. XVII.

Paulus — NOn absque profundissima doctrina, & sacramẽto Paulus ex intimis penetralibus, ad quæ aliquando fuerat introductus, affert nobis celeberrimum Christi elogium dicens: Complacuit Deo patri in eo reconciliari, siue recapitulare omnia: ut expresse sentit,

Hieron. — & longo progressu disserit Hieronymus in epistolam ad Ephesios, dolens, quòd traductio Latina habeat instaurare pro recapitulare: Recapitulat utique Christus omnia in se omnia cõtinens: Nam sicut in summaria, & extrema repetitione orationis orator omnia recapitulat, & cõplectitur, quæ diffuse, & singillatim in tota oratione pertractauerat, sic summus opifex productis omnibus creaturis distinctè, in sexto & ultimo die hominem produxit, in quo continentur omnia. Sic etiam in ultimo hoc tempore, & ætate erexit, & mundo monstrauit filium suum Christum Iesum, in quo continentur eadem omnia multo maiori excellentia, quàm in aliis hominibus: Continet enim in eo, quòd Deus, ipsum Patrem

CHRISTVS. — æternum: Pater (inquit) in me est, & ego in eo: Continet Spiritum sanctum, de quo ait: Ille de meo accipiet. Et iterum Mittam uobis eum. Sed non mittit, nisi qui producit, dicunt Theologi nostri: nec producit, nisi illud in se primo contineat. Continet omnes perfectiones diuinas, ut idem ipse clara uoce profite-

Idem — tur dicens: Omnia dedit mihi Pater. Et iterum: Omnia tua mea sunt. Quæ sicut infinita, & immensa sunt, sic impossibilis eorum explicatus: Continet enim pietatem, iustitiã, clementiam, fortitudinem, pulchritudinem, imperium, regnum, omnia attributa, & omnia charismata, omnemque uirtutem fabricandi: Vndè dicitur

Idem — & ipse fabricator mundi, & per quem omnia facta sunt, & fiunt. Hinc ait: Pater meus usque modo operatur, & ego operor. In eo autem quòd homo, continet omnia, quæ in homine connectuntur, sed perfectiori nota: sicut & ipse homo Deo unitus pefectior est, imò perfectissimus omnium. Hinc dicitur primogenitus omnis creaturæ non tantũ tempore, sed dignitate, & perfectione: Et per symbolum omnium rerum, quod assumpsit, omnia perfecit, & purificauit, ut Petrus hospitans apud Simonem coriarium edoctus fuit per uisionem animalium quadrupedum, & uolatilium existentium in uase, quæ ante Christum reputabãtur immũda in antiqua lege, sed cœlesti oraculo purificata declarantur, tempore uidelicet Christi, qui omnia purgauit: Nam & si hoc in typum gentilitatis purificandæ demonstratũ fuit, non decidunt tamẽ à ueritate rei. Hinc permissi Christianis sunt cibi, qui dicebantur, & erant immundi ante Christi aduentũ: Quod

Idem — & ipse declarauit, dum dixit: Non quod intrat in os, coinquinat hominem: quia uidelicet iam per ipsum mũdabantur. Si enim per Noë purificata fuit terra ma

ledicta in peccato Adæ,ut inducitur à sacra scriptura Lamec dicens,postquam Lamec
genuit Noë:Iste consolabitur nos ab operibus, & sudoribus manuum nostrarũ, à terra cui maledixit Dominus, adeo, ut sicut fructus terræ maledicta infensus, & odibilis erat Deo ante diluuium, undè reprobatæ fuere oblationes; & munera Chain ex fructibus terræ maledictæ, & non purificatæ; sic post Noë suscepit Dominus, imò requisiuit in lege primitias omnium fructuũ terræ; à qua per Noë sublata erat maledictio, ut diffusius tractant sapientes Hebræi. Sap.heb. *Multo itaque magis, & perfectius terræ fructus, & omnia purificari, & mundari debebant per eum; de quo dicit Apostolus: Pacificauit per sanguinẽ crucis eius,* Paulus *siue quæ in cœlis, siue quæ in terris sunt. Nec pacificasset, nisi prius purificatis ab omni immunditia rebus, ex qua reddebantur Deo odibiles: Cui adstipulatur illud Ioannis: Misit Deus filium suum, non ut iudicet mundum, tanquam reum uidelicet, & immundum, sed ut saluetur mundus per ipsum, eum, scilicet purificantẽ, & mundantem: Quod & ipse Redemptor innuit, dum ait: Pater diligit* CHRISTVS. *filium, & omnia dedit in manu eius, ut omnia cõtineat, sanctificet, & possideat: Sicut enim homo in se continet elementa & elementata omnia perfectiori nota, quam in seipsis existant, ita eadem omnia perfectissimè continentur in Christo perfectissimo omniũ hominum, & omnium creaturarum: quia tabernaculũ illud Dei (inquit Apostolus) fuit non manufactũ, id est nõ huius creationis: quia* Paulus *non manu, aut uirtute humana genitum, & fabricatum, sed Spiritu sancto, & uirtute altissimi obumbrata Maria genuit, & peperit Iesum, non secundum hãc productionem, aut generationem carnis, & sanguinis, sed secundum Deum, qui dedit ei fœcunditatem, aut formando portionem illam incontaminatam, quæ ex primo parente per Patriarchas traducta tandem fuit in Mariam, ut forsitã non insulsè opinatur Petrus Lombardus, aut per nouam portionem extractam* Per.Lób. *(ut ait Damascenus) ex purissimis uirginis sanguinibus: quæ incontaminata nullatenus uidit corruptionẽ.* Damasc. *Sed hæc, & omnia alia committimus iudicio, & determinationi sanctæ matris ecclesiæ in Spiritu sancto congregatæ, à quo omnis, infallibilis, & inconcussa ueritas.*

CHristus est vita, & sustentaculum omnia viuificans, & omnia ad se trahens. Tonus secundus

MVLTIPLEX, ET VNICA EST VITA omnium. Caput primum.

NISI Sol, quem Deus ad declarandam suam maiestatem accendit, & anima, quam tanta excellentia fabricauit, me docerent, quomodo unũ possit esse multiplex aut plura, nõ auderẽ equidẽ dicere uitã esse unicã simul atq; multiplicẽ. Est nanq; sol unicus in se, multiplex in radiis, unicus in essentia, uirtute tamẽ omnigenus. Est etiã anima unica in se, sed multiplex in operatione: Audit enim in auribus: uidet in oculis: odorat in naribus: gustat in ore: palpat, & operatur in manibus: intelligit in cerebro: diligit in corde: graditur in pedibus: digerit in stomacho, hepate, & aliis mẽbris digestiuis: generat in deputatis ad hoc instrumẽtis, adeo, ut uideatur multiplex, cũ tamẽ unica sit. Nec ex hoc, ꝙ in aliquo mẽbro pati uideatur defectũ, diminuta est: Nã si debilis esset oculus, uel manus, non inde minor est in cerebro, uel corde. Ex quibus facilè dignoscetur, quomodo uita illa unica multiplex esset in membris, si admitteremus mundum esse animal, ut multi sapientes conueniunt, etiam illi, qui sacra eloquia uenerantur, cum ipsa obstare minimè uideatur: ut excitatissimi ingenij, & excellentis doctrinæ Augustinus decernit: undè & huic sententiæ assentire Augusti.
uidetur. Origenes autem in hanc eandem sententiam currit expeditis pedibus: Orige.
quã & rationibus, & sacræ scripturæ testimonio probare nititur dicens in suo de principiis: Quamuis diuersis officiis sit ordinatus mundus: non tamen dissonans, atq; discrepans ipsius intelligendus est status: sed sicut corpus nostrũ unũ ex multis membris aptatum est, & ab una continetur anima, ita & uniuersum mundũ animal quoddã esse immẽsum, & immane opinãdũ existimo: quod quasi ab una anima uirtute Dei & ratione teneatur. Quod etiã à sacra scriptura iudicari arbitror per id, quod à propheta dicitur: Nõne cœlũ, & terram ego impleo, dicit Dominus? Et iterũ per aliũ Vatẽ: Cœlum mihi sedes est, & terra sca- Ieremi.
bellũ pedũ meorũ. Quod etiã Saluator cõfirmat, dũ ait: Nolite iurare, neq; per Isaias CHRI
cœlum, quia sedes Dei est: neq; per terrã, quia scabellum pedum eius est: Sed STVS. Paulus
& illud, quod Apostolus, cum apud Athenienses concionaretur Arati appro- Aratus.
bans sententiam, dixit: Quoniam in ipso uiuimus, mouemur, & sumus. Et quomodo id est, nisi quia Deus uirtute sua uniuersum constringit, continet, & uiuificat mundum? Quomodo etiam cœlum sedes Dei est, & terra scabellum pedũ eius, nisi quia in cœlo, & in terra replet uniuersa? Hucusque Origenes, Cum quo Eusebius Pamphilus in solutionibus Theologicis de summo opificè ratioci- Euseb.
nans ait: Vita illic est, & mens, ut ipsi uitæ perpetuo ens permaneat, menti autem effigiet, & contineat ea, quæ sunt. Hinc primum ens uitale esse oportet, & intellectile: Vndè omnis essentia, uita, & intellectus participatione magis quã specie nominatur: Illud nãq; ipsum esse per se uita, & per se intellectus: Quod

autē præter hæc omne magis non ens,quàm ens:quia erat,quando non erat ens.
Et *hac perpetuitate manet ens,uiuit,* & *intelligit:* Eatenus *enim particeps est ui*
tæ,quatenus illud præbuit: & *tantū intelligit,quantū illud tradidit.* Multáque
prosequitur in hoc negotio , ex quibus concludit unā esse omnium uitam uiuētiū,
sicut unica est anima in omnibus membris corporis:quæ nō tantū diffunditur in
ipsis mēbris propriis,sed aliquo modo diffunditur usq; ad extraria: Nam *sudo-*
ri ab homine defluenti, & *cōdensato, atq; dispositio uita quædā infunditur debi*
lior,quàm hominis uita, & *pediculi efficiuntur:* Ex *flatu autē facta cōgerie,ci-*
micū & *pulicū uita repletur.* Quod *euenit,aut ex dispositione materiæ,aut ex*
scintilla uitæ ab homine decidēte,quæ minus perfecta q̄ ipsa uita in se,deterio-
Cardi. Cusa *ri nota illa subiecta uiuificat.* Et *ex his , q cardines christianæ domus dicuntur,*
solertissimus & *singularis disceptator, cū microcosmū ad maiorem mundū cō-*
pararet,dixit: Vita *illa mūdi,quæ seipsam,* & *omnia mouet,perpetua est,quia*
motus rotundus, & *circularis omnē cōtinens motū,sicut circularis omnē in se cō*
plicat figurā: Ad *quam animā totus corporeus mūdus se habet,sicut corpus ho-*
minis ad propriam animam. Est *insuper anima in mūdo,ueluti rex in regno, cu*
ius regimine ducuntur incolæ : à quo assignantur diuersi principes , & *duces,*
quorum ducatu regantur particulares populi , non tamen seclusi à totius domi-
nij rege: Sic *unaquæq; creatura , quæ primo in uita illa uniuersi præexistebat,*
determinato ipsi ducatu,specie, & *forma uiuit , angelus,homo,leo, aquila, uel*
planta : non tamen secluditur ab illa unigena uita,sed decedente illa particula-
ri uita , aut sublato illo particulari ducatu , reuertitur corpus ad regnum ma-
gis uniuersale,scilicet elementum terræ,anima autē ad uniuersi regnū uitæ. Re
uertitur enim(inquit sapiēs)spiritus ad Deū,*qui fecit illū.* Si *qui uerò detrudū*
tur tartareis carceribus,illic uiolēter uinciūtur. Si *autē externos adducere uo-*
Aristo. *luerimus,multos quidē habemus præ manibus:* Arist. *enim qui hac tēpestate ex*
Theop. Auerrois Philosophis *potissimè celebratur,cū* Theophra. *eius auditore, atq;* Auer. *profi*
Democ. Stoici. *tetur mundū esse animal.* Democ. *animalis mūdi animam dicit esse* Deū. Stoici
Eusebi. Plutarc. (Eusebio & Plutarcho *referentibus)dicunt* Deū *esse spiritum per uniuersum*
Indi. *mundū penetrantem,diuersis nominibus appellatum secundū rerū,per quas trā*
Hiarch. Philostr. *sit,diuersitatē.* Indi(*ut* Hiarchas *apud* Philostratū *docet)mūdū esse animal di-*
xerūt, & *hoc androgynū : quia patris* & *matris uicē supplet in animaliū gene-*
Zeno. *ratione,educatione,* & *amore.* Zeno *probat mundū animatū,suscipiētemq; esse*
Trisme. *ex eo,qui ex se generat animantia.* Et *sapienter* Trismegistus *in eo libro,cui ti-*
tulus est,q Deus *latens simul ac patens est,inquit:* Nihil *est etiam in corporibus,*
quod non sit ipse Deus: Omnia *enim solus existit, quæ sunt in lucem deducens:*
& *quæ non sunt occludens in seipso.* Hic *occultus,hic omniū patentissimus :* Hic
menti conspicuus, hic præsens oculis: Hic *incorporeus, hic (ita dixerim) multi-*
corporeus. Et *in libro de communi ait:* Nec *quicquam est in omni,quod nō sit ip*
Trisme. Ioan. *se* Deus:*qui est omnium uita.* Sed *uideamus q̄ concinē loquatur cum* Ioāne *no-*

stro: Is enim inquit: Quod factum est in ipso uita erat, & uita erat lux, omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Quod intelligere possumus in duplici sensu: aut quòd nihil factum est sine ipso, aut quòd illud quod factum est sine ipso conseruante, replente, & uiuificante, nihil est. Cum his Orpheus in sua theologia longo progressu decantat Deum esse, & conspici in omnibus mundanis membris: Quæ ad unguem prosequens Manilius canit. Orphe. Manil.

Cum spiritus unus
Per cunctas habitet partes, atque irriget orbem
Omnia peruolitans, corpusque animale figuret:
Quod nisi cognatis mēbris contexta maneret
Machina, & imposito pareret tota magistro,
Ac totum mundi regeret prudentia sensum,
Non esset statio terris, non ambitus astris:
Hæreretque uagus mundus, standóque rigeret.
Nec sua dispositos seruarent sydera cursus:
Noxque alterna diem fugeret, rursumque fugaret:
Non imbres alerent terras, non æthera uenti,
Non pontus grauidas nubes, nec flumina pontum,
Nec pelagus fontes, nec staret summa per omnes
Pars, sed per partes æquo digesta parente:
Vt neque deficerent undæ, nec sydera nobis,
Nec cœlum iusto maiúsue minúsue uolaret:
Motus alit, non mutat opus: sic omnia toto
Dispensata manent mundo, dominumque sequuntur.
Hic igitur Deus, & ratio, quæ cuncta gubernat.

Platonici autem omnes istud idē una uoce affirmant: eorū enim peculiare est dogma, Et ex multis rationibus, quibus itidem asseuerabant, hanc tantū à Platone educemus: Huic enim placebat duos esse motus, unū propriū, alterum externum: Esse autē diuinius, quod ex se sua spōte mouetur, q̄ quod pulsu alieno agitatur: Hūc autē motū in solis animis collocabat, ab hisque principiū alterius motus deduci putabat. Quapropter, cū ex mūdi ardore motus oriatur omnis, & hic ardor non alieno impulsu, sed sua sponte mouetur, ut animus sit, necesse est: Ex quo intelligimus animantem esse mundum: atque ex hoc quoque intelligi poterit, in eo esse intelligentiam. Sed meritò quis dubitaret, cum mundus sit animal, cur non alteretur, aut infirmetur, aut deficiat, sicut cætera animantia. Placet hic Chalcidij solutio, qui in Timœum ait: Quod à Deo instituitur, ab immutatione ætatis, morbis, senectute, & occasu immune est: ut omnes academici consentiunt, & deductione comprobatur, si bene perpenduntur ea, quæ à Deo immediate, & quæ per secundas causas producta enarrantur à sapiētissimo Philosopho Mose. Nec instetur de homine manibus Dei fabricato: quia Platon. Chalcid. Moses.

nec ipse sine puluere, aut terra subiecto intermedio, formatus est: Sicut cœli, & tota machina: quæ ex nihilo à Deo immediatè facta est, ideo ipsa, quo ad partes subiectiuas, & immediatè fabricatas à Deo est ꝑpetua, & indefectibilis: sic & anima hominis sine medio ab ipso Deo ꝑducta. Extat & alia ratio: quia cõstat mũdus ex omnibus partibus, ut nulla, uel minima quidẽ pars alicuius corporis extra mũdi ambitũ relicta sit, quæ ab extrinseco accedẽs calida, uel frigida moueat ægritudinẽ mundo: qui in se proportionatissimus est, esto ꝙ partes eius uideantur aliquando alteratæ, ratione tamẽ totius consonantes sunt. Est insuper mundus totum corpus, ut nihil extra se, quod effluat, dimittat, & minuatur, aut detrimentũ suscipiat: quod ex perditione partiũ, quæ in aliud quid resoluũtur, procedit: Intra mundũ enim degunt omnia: undè fluũt partes, & nõ fluunt: cum nihil extra eius terminos sit: in quo fluant. Partes igitur ipsius, quæ aliquando fatigatæ fluunt, ad naturam uniuersi tandem recurrunt recreatæ.

Vndè omnia sortiantur uitam. Cap. II.

Ierem. CVm unicus sit fons duplicis uitæ, q in Ieremia ait: Me dereliquerunt fontem aquarũ uiuentium Dominũ, necesse est, ut omnes & naturalẽ, & spiritualẽ uitã, & quæcunq; alia sit, hauriant ab illo

Genesis. fonte, à quo procedit fluuius, de quo in Genesi dicitur: Et fluuius egrediebatur de loco uoluptatis, qui Deus est, ad irrigandũ primo ipsum paradisum, id est totũ archetypũ per diuersos canales rerũ nobis cõmunicãdarũ: Et

Moses David istæ sunt aquæ supramũdanæ, quæ supra cœlos à Mose, & Dauid esse dicũtur. Postea diuisus fluuius in quatuor capita irrigat uniuersam terram. Quæ aquæ uitæ prius sunt in paterno fonte, postea in Filio, qui & ipse est fons apud Patrẽ existens, ut in psalmo canitur: Quoniam apud te est fons uitæ. Apud Patrẽ enim

Idem CHRISTVS. est Filius, cui Pater omnia dans & ipsum fontem cõstituit, ut meritò dicere possit: Ego sum uita, utramq; naturalem uidelicet, & spiritualem, omnibus tribuẽs: Quãdo enim dicimus omnia, quæ facta sunt, in ipso uita, erant, de naturali intelligitur uita: Sed cũ ipse ait, Ego sum resurrectio, & uita, de spirituali intelligitur: Quæ ꝑpetuata fit uita æterna: quã & ab ipso Filio Dei habemus, sicut ip-

Idem semet plærisq; in locis testatur dicens: Ego uitam æternam do eis. Et iterũ: Si qs biberit ex aqua, quam ego dedero, fiet in eo fons aquæ salientis in uitam æternã. Extat & alius fons uitæ in illo sanctissimo archetypo, qui Spiritus sanctus

Ezechi. est, & hic aliquando dictus Spiritus uitæ, sicut in Ezech. legimus: Et spiritus ui

Dauid tæ erat in rotis. De quo & in psalmo canitur: Emitte spiritũ tuũ, & creabũtur, ea quidẽ, quæ mortua, & destructa erant. Ii tamen tres fontes unus sunt in fonte illo uitæ, & essentiæ diuinæ, sine qua nihil uiuit, & nihil est, ut pulcherri-

Apule. mè, & piè Apuleius Madaurensis ea, quæ ex officina Platonica collegerat, depromit dicens: De rectore omnium, quantum dicere fas est (quia de ipso multa loqui uetus opinio probibet, cum omnem captũ humanũ aufugiat) hæc primo decernimus: In cogitationes omnium hominum incidere Deum esse, & suæ ori-

ginis non habere authorem: Denique esse salutem, & perseuerãtiam earum re rum, quas effecerit: Neque *ulla res est tam præstantibus uiribus, quæ uiduata* Dei *auxilio, sui natura contẽta sit*: Hanc *opinionem secuti uates, profiteri ausi sunt omnia plena* Deo. Et *paulo inferius*: Q*uæ priora sunt, amplius trahunt, un dè corpora illa cœlestia, quanto finitima sunt ei, tanto amplius de Deo capiunt: Minus quæ ab eo secunda sunt: & sic usque ad terrena pro interuallorum mo do indulgentiam* Dei *ad nos usque, beneficáque suscipiunt*: Sed *cum credamus* Deum *per omnia permeare, & ad nos, & ultra potestatem sui nominis tende re, quãtum abest, uel imminet, tantũ existimandũ est eũ amplius, minúsue rebus utilitatis dare.* Nec *dissonat hæc doctrina ab ea, quam* Apostolus *tradit, quan do, & gradus in ecclesia describit, & omnem congregationem corpori æqui parat: cuius anima, & uita plus, minúsue sese in membra diffundit secundũ eo rum exigentiã, & propinquitatem, non quidem situs, sed uirtutis, & symboli.* Paulus

Quid sit arbor uitæ. Cap. III.

OMnibus *triuiale est Christũ, & Messiam nostrũ multigenis myste riis celebratum, pluribusque uocatum nominibus*: Vocatur *enim* Agnus, Leo, Lapis *angularis*, Christus, Verbũ, Veritas, Vita, *& hu iusmodi*: Sic *& arbor uitæ dicitur, quæ collocata est in medio hor ti delitiarum, ut omnibus uitã impartiatur, sicut supra patefecimus.* Sed *quare dicatur arbor, nunc aperiendum restat.* Est *arbor in terra radicata, à qua uitæ suscipit incrementa*: Et Christus *est arbor radicem habens in terra uiuentium, undè primam traxit originem, quamuis corpus, & organum suæ diuinitatis tra xerit à populo iam sicco, & arido, ut inquit* Isaias: A*scendit ut uirgultũ de ter ra, & sicut radix de terra sitienti.* Diuiditur *arbor primo in ramos maiores, & pauciores, postea in minores quamplurimos*: Et Christi *pleniβima uirtus, & gratia diffusa primo fuit in paucos* Apostolos, *sed magnos & robustos uirtu te, & per illos in quamplurimos alios, quibus ideo illi meritò præferendi sunt.* Haurit *arbor à terra continuè uitæ incrementa palmitibus, ramusculis, floribus, & fructibus communicanda*: Viuit *&* Christus *in terra illa diuinitatis, & pa terna*: *sicut ipsemet perhibet dicens*: Sicut *misit me uiuens* Pater, *& ego uiuo propter* Patrem: Q*uam susceptam uitam à* Patre, *cæteris impartitur, ut ui uant: undè subinfert*: Et *qui manducat me sumendo cibum, sicut ramus à trun co, & radicè, ipse uiuet propter me.* Et *iterũ*: Si *quis in me non manserit, hau riendo scilicet à me uitam mittetur foras, sicut palmes, & arescet.* Viuunt, *& pulchrescunt flores in arbore, succisi autem statim arescunt, aut putrescunt:* Viuunt, *& flores cogitationum nostrarum in ea arbore, quæ ait*: Sine *me nihil potestis facere.* Neque *cogitare aliquid à nobis, quasi ex nobis possumus, inquit* Apostolus Maturescunt *quoque fructus in arbore ab ea suscipientes continua fomenta, sicuti ipsamet arbor loquitur dicens*: Q*ui manet in me, & ego in eo, hic fert fructum multum.*

Isaias | CHRISTVS. | Paulus | CHRISTVS.

Vbi plantata sit hæc arbor. Cap. IIII.

VBi autē hæc uiuifica arbor habeat suas radices, duo habemus ex diuinis prōptuariis monumenta. Alterū est, ꝙ paradisus, uel hortus ille delitiarū plantatus fuerat à Domino Deo מקדם michedem, quod à principio, uel ex antiquo significat: cum totus hortus, & omnis uera uoluptas radicata sit in antiquißimo illo Patre æterno omniū bonorum origine prima: siue plantatus est hortus in essentia illa diuina, quæ est uera terra uiuētiū: à qua omnis uita, omnesq; delitiæ, & uoluptates pullulāt. Alterū est, ꝙ lignū uitæ erat in medio paradisi: quia uerbū diuinū, quod est uera uitæ arbor, est persona media in illa sanctißima trinitate: & carne humana indutū cū hominibus cōuersans semper mediū tenuit: Nascēs enim in medio animaliū, disputās in medio doctorū, moriēs in medio latronū, resurgēs in medio discipulorū inuētus est. Et quāuis ipse, ut Verbū, ut Filius, ut Dei sapiētia sedeat ad dexteram Patris, tamē ut doctor, ut redēptor, ut Meßiah, ut arbor uitæ stat in medio archetypi: sicut uita hominis, qui est ad imaginē illius, habet sedē in corde, quod mediū obtinet in humano corpore: à quo & uita in omnia membra defluit. Et quamuis Deus sit totus ubique, non per partes, aut membra diuisus, nec cōsequenter in eo sit dextrum, & sinistrum, mediū, uel extremū his nostris corporeis legibus, est tamen diuino, & excellenti quodam modo nobis nō plenè perceptibili dispositio quædam, nō rei, quæ simplicißima est, sed influxus per respectum ad nos, secundum quam ipsius tenemus imaginem: & de qua uerificatur scriptura sæpius reiterans de dextera, sinistra, medio, oriente, occidente, meridie, aquilone, & huiusmodi dispositionibus ipsius diuini influxus, secundum quē arbor illa uitæ dicitur in medio collocata.

Qualiter sit formata ipsa arbor. Cap. V.

Sap. He. FIgurant hanc uitæ arborē sapientes Hebræi eo meliori modo, quo possunt, per hastā literæ ו, quæ recta est ad instar arborei trūci, cū illa superiori parte, quæ est tanꝗ litera י unita illi hastæ, supremū uitæ fontē significans Patrē æternū in Filiū influētē: quē ipsi Hebræi coronam superiorē uocant: cui uolūt dicatū esse א & י: quarū altera unū, & principiū significat: altera decē, & numerorū cōplemētū: ut innuatur, ꝙ Pater æternus sit principiū, & finis omniū. Et per cōtinuationē, & unionem cū hasta illa, quæ arborē uitæ figurat, denotatur unio, quam habet cū Filio: in quē omnia influit, ut & ipse dici poßit principium, & finis: & totū ו attribuatur Filio. Hinc magno sacramento iußit Deus in Exodo sculpi in columnis tabernaculi וויהם כסף uauehē chaseph, id est uauim eorū argentea: pro quo nos habemus cum capitibus argenteis: ~~Quod aut ignorauit traductor, quid importet: aut noluit pandere sacramentum~~: Columna enim tabernaculi, & totius mundi, ad cuius exemplar illud fabricatum erat, Christus, & uerbum humanatum est: quo & cœli firmati sunt, & Pater omnia portat, & sustentat. In hac igitur iussu

Dei insculpta erat litera, quæ uitam importat: ut denotaretur, ꝙ principium uitæ collocatum erat in eo à Patre æterno: ut ipsam aliis impartiretur, sicut pate facere dignatus est ipsemet Christus dicẽs: Sicut misit me uiuens Pater, & ego uiuo propter Patrem: & qui manducat me, ipse uiuet propter me. Et distinguitur hæc arbor in radicem, truncum, ramos, flores, & fructus: Radix enim est ipsa pullulãs deitas: Truncus est uerbũ in ipsa à Patre productum: Rami sunt attributa ipsi cõmunicata ab eo, qui dedit eidem omnia: Folia, & flores sunt ideæ uiuentes in ea: Sed folia ideæ sunt rerum irrationabiliũ: quæ in obsequium intellectualiũ producta sunt creaturarũ, sicut folia ad tegendum flores, & fructus, & quasi in eorũ obsequiũ cõstituta sunt. Flores autẽ ideæ intellectualiũ rerũ, à quibus expectãtur debiti fructus: Sed sicut multi flores decidunt sine fructu, sic multi angeli, & homines absque fructu ceciderunt, & cadũt continuè: & ab illa uitæ arbore semoti aresiunt, igne inextinguibili comburendi. Fructus uerò sunt regulæ bene agendorum à nobis, & dona, atque charismata, quibus donamur continuè, ut secundum illas regulas uiuentes poßimus nos quoque fructus operum nostrorum præsentare illi, qui & ipsam arborem uitæ, & nos qualiacũque arbuscula plantauit, ut ab ea arbore uitæ suscipiamus, undè debitos producamus fructus secundũ spiritum: quorum Paulus meminit dicens: Fructus autẽ spiritus est charitas, gaudium, pax, & c. quæ sequũtur. Nec ulterius progrediemur de figura illius, qui nulla figura effigiatur, dantis tamen omnibus, ut figurata sint: nec termino aliquo clauditur, cum omnia tamen in se concludat. Sed hæc pauca dicta sint, prout ex sacris literis discere potuimus.

CHRISTVS.

Paulus

Quibus, & quomodo communicata. Cap. VI.

CItra omne dubium habemus, quòd omnia, quæ uita gaudent, ipsam hauriunt à uitæ fonte, uel suscipiunt, & comedunt de fructibus arboris uitarum: Sed in controuersia uenit, quæ sint uiuentia: & utrum omnia uiuant. Viuunt quippe angeli, homines, animalia, & plantæ, unumquodq; sua uita, ut omnes conueniunt: sed de metallis, lapidibus, elementis, & cœlis extat apud nonnullos difficultas: quia cum eorum uita non appareat, diiudicant ipsa minimè uiuere, & inanimata uocant: Si uero mundus est animal, ut supra differuimus, & ut conueniunt pleriq; sapientes, nulli dubiũ est, ꝙ hæc omnia uiuunt, sicut mẽbra omnia, caro, intestina, nerui, sanguis, & ossa in humano, uel bestiarũ corpore: quãuis ossa, & huiusmodi semota uideãtur à uita priuata. In corpore autẽ crescunt ossa, mouentur, sustentãt corpus ipsum, quasi uiuæ colũnæ. Virescit caro, & redintegratur, ut uulnus & incisionẽ non timeat: & redintegrantur ossa confracta, quod mortuis rebus minimè contigit: Sic & membra magni, & mundani animalis uiuunt, unumquodque sua uita, ut Mercurius in eo tractatu, quem de communi appellat, inquit: Totum, quod est in mundo, aut crescendo, aut decrescendo mouetur: Quod autem mouetur, id propterea uiuit. Et cum omnia moueantur, etiam terra,

Mercur.

maximè motu generatiuo, & alteratiuo, ipsa quoque uiuit. Sed ueniamus ad superiora membra, de quibus dubitatur, an uiuant: & hæc sunt cœli, quos qui dubitat uiuere (inquit Theophrastus) non censetur philosophus. Nec defuerunt, qui dicerent cœlos animalia esse: Quod ex motu rationali, & cōtinuo influxu probare nituntur, quia non possent uiuentem præstare uim, nisi & ipsi uiuerēt. Ad inferiora uerò descendendo, Lapides ideo dicuntur uiui, quia uiuunt: Crescunt enim condensantur, durescunt, & uarios effectus habent eorum quamplurimi: qui non possunt procedere, nisi à uiuente. Viuunt metalla (ut diximus) superiori uita, quibus infunditur spiritus quidam occultissimus à luminaribus, & cœlis: Quod etiam nonnulli naturæ æmuli efficere gestiunt, existimātes posse stannum, æs, aut argentum uiuum in aurum, uel argentum transmutare, immittendo in ea spiritum, & uitam auri uel argenti, ut aiunt. Viuit aqua, cui potissimè attributum est germen animalium, in eo, quod dictum est: Producant, uel serpant aquæ serpituram, uel genituram animæ uiuentis. Viuit & terra, ut diximus: cuius uitam facilè comprobamus, dum uidemus eam fœcundissimam plantarum uiuentium. Et unà pars feracior est quàm alia, quod esse nequit, nisi quia uiuacior. Huius quoque terræ uita dignoscitur ex crassitudine, & pinguedine quadam, quæ augetur fimo animalium ex animali uiuo decidēte: undè secum aliquo modo uitam ferens, terræ, cui commiscetur, impartitur fauens generationi plantarum uiuentium: quæ à non uiuente prouenire minimè possent. Aër autem tantum de uita continet, ut Hebræi ipsum sæpius spiritum uocent, spiritum inquam continentem, & copulantem cætera elementa. De igne uerò nihil dicam, cum omnes antiqui fateantur uitam esse ignem quendam, & ipsam ab igne, lucéq; procedere. Et hæc omnia simul cum eis, quæ patenti uita uiuunt pro captu suo uitā suscipiunt ab authore uitæ: qui nunc fons, nunc fluuius, nunc arbor uitæ dicitur: quæ sese diffundit in totum mundanum corpus, sicut anima particularis in omnia membra corporis sui, ut omnes operationes, quæ fiunt per aliquod ipsius corporis membrum, ab anima uiuificante, & mouente proueniant: Sicut enim homo loquitur in ore, in oculis uidet, in auribus audit, in pedibus ambulat, & cætera huiusmodi, sic Deus prima omnium uita in sole illustrat, & calefacit, in syderibus uariis diuersa influit, in nubibus pluit, in aëre spirat, in terra germinat, in aquis, piscibus, & animalibus diuersa operatur: Sic & in diuersis hominibus operatur (inquit Paulus) omnia in omnibus. Et hic Deus, & uita est natura illa cōmunis operās, quam Aristoteles uidetur à Deo distinguere, dum ait: Deus & natura, quasi sit socia, & cōiunx Dei. Nec est alia natura uniuersalis, nisi Deus qui in omnia diffusus, omnibus dat, ut operentur: Quod (ut refert Socrates in Phædone) docet Anaxagoras cœli contemplator in principio libri, quem de mūdo ædidit, dicens: Mens omnium causa est fabricator & moderator, omnia exornans, atque replens. Et dolet Socrates, quòd rationem & modum eorum, quæ ab ipsa prima mente fiunt, non declaret. Academici uerò omnes animam mundi

Theop.

Hebræi Antiqui.

Aristo.

Socrates Anaxa.

Academ.

profitentur uno ore,qua omnia uiuunt:Et hanc maior pars eorum opinantur esse Deum. Porphyrius enim(Cyrillo referente in antiiuliano) Deū primo summum bonum dicebat, secundo Creatorem, tertio animam mundi: ut primo esset in se,secūdo res crearet,tertio repleret,& uiuificaret omnia. Numenius autem ulterius forsitan progrediens,quàm expediat,inquit:Deus primus in se substans est,secundus autem,& tertius unus cum primo est: Sed ille secundus inhærens materiæ, quæ binaria est, ab ipsa dissecatur: Ipse tamen cum tertio uitam rebus infundit: Quæ tamen, sanè intelligendo,conueniunt cū Theologia nostra in qua dicimus Patrem primum omnium principium, & ab eo non quidem secūdum Deum,sed secundam personam nostro modo loquentes,quæ inhæsit materiæ,dum carnem humanam assumpsit,aut dum exiuit in opus imprimens formas in rebus secundum exemplaria in ipso existentia, secundum quæ formans res diuersas,quasi in eas dissecatur:non tamen minuitur,nec aliquid ab eo decidit. Et hi simul cum tertio,id est cum tertia persona,qui tamen omnes unus Deus sunt, uitam rebus infundunt: Nā & Filius dicitur uita,& arbor uitæ,& tertia persona dicitur spiritus uitæ: quia ambo rebus inferioribus uitā infundunt: Sed uerbum,& Filius dat rebus uitam,ut uiuant: Spiritus autem, ut operentur opera uitæ: Quod innuit propheta dum ait:quòd uerbo cœli,& consequenter omnia formata,& stabilita sunt,sed spiritu oris eius est omnis uirtus eorum,in operando uidelicet,sicut & in libro Sapiētiæ legimus: Spiritus intelligētiæ sanctus mobilis est,id est faciēs alia moueri ad opus: Quod ut melius exprimat,subinfert: Omnem habens uirtutem. Sic & Paulus diuidit opera diuersorum secundū spiritum,tandem concludens: Hæc autem operatur unus,atque idem spiritus diuidens singulis,prout uult.

Porphy. Cyrillus. — Nume. — Dauid — Sapien. — Paulus

Quando, & cur uetita sit arbor. Cap. VII.

EXpressam doctrinam habemus in sacris eloquiis,quòd Deus post Adæ trāsgressionem dixit: En Adam factus est, sicut unus ex nobis,cognoscens bonum,& malum: Et nūc,ne fortè extendat manum suam,& accipiat etiam lignū uitæ,ut uiuat in æternū,eiiciamus eum: Quod & factum est. Nec miretur quispiam,quòd uideatur Deus ægrè tulisse Adam effectum esse boni & mali cognitorē: Non enim de profectu, sed de arrogantia uindictam sumpsit: cum uellet discernere bonum,& malum, & decernere quid iustum,& iniustum:quod Elohim,& iudicum est: in quorū synagoga & cætu astat Deus diiudicās:quia id homo sine ipso Deo facere nequit: ~~Aut quia uoluit assumere gradum, & locum Messiah: qui (ut alibi diximus) est uera arbor scientiæ boni, & mali. Probibuerat igitur,ne quispiam, filij Dei,& Messiah dignitatem æmulādo sibi uendicaret,qui est ueræ uitæ truncus,& arbor scientiæ boni & mali. Sed hoc altius est mysterium,quàm fari liceat, Ideo~~ aliam rationem assignemus: quæ ab omnibus intelligatur: Et ea est, ne homo peccato infectus indignè uitæ fomētum susciperet in sui perniciem: Nā

ſi in immunditiam deueniſſet, perpetuò ſtetiſſet, & ſtaret immundus, ſi immunditia cum illa uita ſtare poteſt: Vel ne indiſpoſitus ſuſcipiens uitæ nutrimentũ, ei cederet in malum, ſicut optimum uinum febricitãti, & delectiſſima caro quãuis bene condita pleuretico nocet. Et hoc eſt, quod inquit Paulus de comeſuro panem uitæ: Probet autem ſeipſum homo, & ſic de pane illo edat, & de calicè bibat: Qui enim manducat, & bibit indignè, iudicium ſibi manducat, & bibit, Quod enim erat primis parentibus arbor uitæ, nobis eſt panis uitæ: qui interdicitur indignis, ſicut & illa arbor interdicta fuit præuaricatori Adæ, & cuicũque indigno, & aliquo ſcelere fœdato interdicitur: Quia cum ſcelus, & peccatum ſit opus mortis, conuenire cum uita minimè poteſt.

Idem

Quomodo omnia in ea arbore, & cõſequẽter in Chriſto uiuãt. Cap. VIII.

Ioan.

ITerata ſæpius eſt illa celeberrima Ioannis ſententia, quòd omnia, antequam fierent, erant uita in uerbo. Nec opinãdum eſt, quòd in formas proprias explicata deſtituãtur ab illa uita creatricè, quæ in opificis mente uiuebant: Sed ultra hanc alias acquirunt uitas pro captu ſuo: Multiptex etenim eſt uita, ideo celebri nota dicitur hæc arbor עץ חיים ez haiim, id eſt arbor uitarum, ~~& non uitæ in ſingulari~~. Viuunt itaque omnia, illa uita creatricè: uiuũt & propria uita naturali: quæ tamẽ ab illa ſumma uita dependet, & eſt radius, uel ſcintilla ipſius, in quo uiuimus, mouemur, & ſumus. Viuit quoque homo ultra naturalem uitam multiplicem uita quadam ſpi-

CHRISTVS. ritus, de quo dicitur: Spiritus eſt, qui uiuificat. Et hic duplici uitæ fauet: Natu-

Ezechi. rali, iuxta illud Ezechiëlis: Et ſpiritus uitæ erat in rotis, omnia uiuificans: Spirituali, de qua idem propheta: A quatuor uentis ueni ſpiritus, & inſuffla ſuper interfectos iſtos, & reuiuiſcant: Mortui enim erant peccato, & indigebant ui-

Paulus ta ſpiritus: de qua Paulus: Si ſpiritu facta carnis mortificaueritis, uiuetis: Quæ utraque uita, & ſi à ſpiritu uitæ ſubminiſtratur, prouenit tamen ab arbore ui-

CHRISTVS. tæ, quæ eſt ipſum uerbum Dei humanatum, quod ait: Qui credit in filium Dei habet uitam æternam. Et iterum: Sicut enim Pater uitam habet in ſemetipſo, ſic dedit Filio uitam habere in ſemetipſo. Et ſæpius repetens affirmat, quòd eſt uita, aliis quoque pro gradibus ſuis cõmunicanda: per quos gradus prætendit nos

Idem deducere in uitam illam beatam, & æternam, ultra quam non eſt alia: Ego (inquit) uitam æternam do ouibus meis. Et iterum: Oportet exaltari Filium homi-

Ierem. nis, ut omnis, qui credit in illum non pereat, ſed habeat uitam æternã. Cuius uitæ fons eſt Pater, qui ait: Me dereliquerunt fontem aquarum uiuentium. Filius autem eſt fluuius uitæ de Paterno fonte procedens, aut arbor uitæ plantata in terra uiuentium. Spiritus uerò eſt, tãquam piſcina, uitæ aquam ſuſcipiens à fon-

Orige. te, & fluuio uitarum in nos quoque eam diffundens: Quod Origenes in Matthæum longo ſermone diſſerit.

Christus est sustentaculum omnium. Cap. IX.

ET si Christum diuinitate sua, & uerbi uirtute sustentare hāc mūdanam fabricā supra tetigerimus, tamen clarius explicantes prosequemur: Paulus enim id aperto sermone depromit, primò cum Hebræis dicens: Portat omnia uerbo uirtutis suæ. Et iterum cum Colossensibus ait: In ipso cōdita sunt uniuersa, siue quæ in terris, siue quæ in cœlis sunt. Et prosequens rursum ait: Omnia in ipso constant. Quod & Isaiæ uaticinio roboratur, dum ait: Et factus est principatus, scilicet totius machinæ super humeros eius, constituens eum hæredem uniuersorum, per quē fecit & sæcula, Hanc igitur machinam mundanæ domus, & omnes eius hospites sustentat, ut columna: regit, ut princeps: pascit, ut pastor cibo uitæ tam corporis, quàm spiritus: Si enim omnia per ipsum facta sunt, igitur & escæ per idem cōtinuè producuntur: Sed pro uita spirituali seipsum in edulium præbuit dicēs: Ego sum panis uiuus, qui de cœlo descendi, si quis manducauerit ex hoc pane, uiuet in æternum: Et iterum: Nisi manducaueritis carnem filij hominis, non habebitis uitam in uobis: Et rursum: Caro mea uerè est cibus, & sanguis meus uerè est potus. Sed quia continuè lauamur, & nostris iniquitatibus corruimus, ideo & huic ruinæ se supposuit sustentaculum, purgationem peccatorum faciens, & portans omnia peccata nostra, ut iusserat Pater, sicut in Isaia legimus: Posuit in eo Dominus iniquitates omniū nostrum, & liuore eius sanati sumus. Nec contentus nos expurgâsse ab omnibus coinquinamentis, sed ut uirtutes construeremus, seipsum præbuit fundamentum stabile, quod totum nostrum sustentaret ædificium. Nemo (inquit Paulus) potest ponere aliud fundamentū, nisi quod positum est Christus Iesus: Quod & Isaias antè prædixerat: Loquens enim sub Redemptoris, & Christi patientis persona multa commemorat, quæ passus est, dicēs: Corpus meum dedi percutientibus, & genas meas uellentibus: Faciem meam non auerti ab increpantibus & spuentibus in me. Postque multa commemorata ad ignauum, & obcæcatum populum conuersus, ait: Qui ambulat in tenebris, & non est lumen ei, speret in nomine Domini, in quo solummodo est salus: & innitatur supra Dominum Deum suum, qui uidelicet in humana carne saluauit mundum. Nec super alio, quàm super baculo isto, qui consolatur, & sustentat omnes, inniti possumus. Hoc est, quod de regina cœlorum, & mundi Imperatricè dicitur: Innixa supra dilectum Filium.

Paulus | Idem | Isaias | CHRISTVS. | Isaias | Paulus | Isaias

Cur non omnes sustententur ab eo. Cap. X.

ET si Christus ad omnium productionem, conseruationem, & prouisionem simul cum Patre conuenit, in omniumque redemptionem datus est, dicente Paulo: Pro omnibus nobis tradidit illum: Et esto quòd positæ sint in eo iniquitates omnium nostrum, & saluati dicamur eius liuore, nihilominus nec omnes uitam spiritualem ab ipsa uita Christo

Paulus

suscipiunt, nec eius fulcimento sustentantur, ne pereant: Quod non mediocrem difficultatem affert nobis, an scilicet hoc sit, quia non omnes sunt praedestinati, aut electi, an quia non tribuitur uita, & sustentaculum, nisi uolentibus: Sed illud derogat clementiae diuinae, & authoritati scripturae sacrae, quae ait: Deus
Idem *uult omnes homines saluos fieri:* Hoc autem inferre uidetur calumniam electioni diuinae, dum dicimus eam dependere à consensu, & uoluntate nostra: Sed (ni fallor) ab utroq; procedit, salua clementia, & dignitate diuinae electionis: Quae à nostro consensu non dependet, sed uult nos cooperatores in his, quae spectant ad nostram salutem: Nam sicut corona regni parata est nobis à cõstitutione mũdi, non tamen coronabitur, nisi qui legitimè certauerit, pari modo nec uitam suscipiunt omnes ab arbore, uel fluuio uitae existente, siue fluente in medio paradisi omnibus communicando, nisi qui se disposuerint ad ipsam uitam suscipiendã:
Apocal. Quae ideo clamat in calce Apocalypsis: *Qui sitit, ueniat: & qui uult, accipiat aquam uitae gratis.* Nec solummodo consensum, & uotum nostrum exquirit à nobis, sed etiam strenuitatem nostrã: qua bellando uincamus, sicut in principio eiusdem reuelationis describitur:
Ibidem Vincenti dabo edere de ligno uitae, quod est in paradiso Dei mei. Et dum in carne mortali degeret, clamabat in templo: Si quis
STVS DEVS. sitit, ueniat ad me, & bibat. Satis quippe est, quòd uitã nobis procurauerit, & eam dare paratus sit, & quòd tulerit iniquitates omnium nostrum, consensum à nobis exquirens, & ut ipsi cooperatores simus in negotio nostro: Qui igitur non uult audire uocantem, nec acquiescere attrahenti, nec à donante munus suscipere, meritò à tanto beneficio secluditur: ut ingenuè, & constanter dixerũt
Paulus Barnab. Paulus & Barnabas ad Iudaeos, sicut legimus in Actibus Apostolicis: Vobis oportebat primum loqui uerbum Dei, sed quoniam indignos uos iudicastis aeternae uitae, ecce conuertimur ad gentes. Et ipse Dominus in euangelio à Mat-
Matth. Lucas thaeo, & Luca annotato, cum parabolam de nuptiis, prandio, uel coena proponeret, subintulit, quòd multi se indignos tanto conuiuio iudicarunt, contemnentes scilicet uocantem nuntium, ideo seclusi sunt. Et ubicunque fit sermo de acquirendo regno coelesti, aut habendo Christi suffragio, & patrocinio, noster exquiritur consensus: undè sapienter, & doctè
Augusti. Augustinus inquit in uolumine, quod de ecclesiasticis dogmatibus inscribitur: Initium salutis nostrae Deo miserante habemus: ut acquiescamus salutari inspirationi, hoc nostrae est potestatis: In omni enim loco, prouincia, & regione Deus uoce prophetarum, praedicatione Apostolorum, euangelio diuulgato, Angelorum suggestione, internoque afflatu quelibet nostrum inuitat: ut
Paulus Paulus cum Romanis differens ait: Non est distinctio Iudaei & Graeci: Nam idem Dominus omnium, diues in omnes, qui inuocant illũ: Omnis enim quicunque inuocauerit nomen Domini, saluus erit. Quomodo ergo inuocabunt, in quem non crediderunt? Aut quomodo credent ei, quem non audierunt? Quomodo audient sine praedicante? Et quidem in omnem terram exiuit sonus eorum, & in fines orbis terrae uerba eorum: Verba quidem Apostolorum,

*& prædicantium, uerba angelorum internè loquentium, & præbentium duca-
tum, uerba Christi, & Spiritus sancti intrinsecus loquentis, & inspirantis. Om
nia enim tentat Christus, & sustentaculum nostrum, ut habeat à nobis consen-
sum pro suscipienda gratia, & salute, quam ipse conferre intendit: ut ad ele-
ctum populum aperta uoce, & consequenter ad omnes ait: Quoties uolui con-
gregare filios tuos, sicut gallina cõgregat pullos suos sub ala, & noluisti. Ad om* CHRI
nes enim est sermo illius, qui uult omnes homines saluos fieri. STVS.

Quomodo à terra fuerit exaltatus. Cap. XI.

OPortet (inquit ipse Deus Filius) exaltari Filiũ hominis, ut omnis qui
credit in illum non pereat, sed habeat uitam æternam. Magnũ qui-
dem est hic sacramentum, quòd uita æterna donetur in exaltatione
Filij hominis, & quòd ipse exaltatus dicatur à terra, sicut serpens
in deserto. Nec opinor hoc intelligendum de exaltatione corporis, quando in li
gno appensum à terra, & monte, in quo fixa erat crux, subleuatum fuit. Nec
arbitror hoc intelligi de illa exaltatione, qua semper apud Patrem excelsus est
in dextera ipsius sedens: sed de ea exaltatione, quæ fit in conspectu nostro, quã-
do uidelicet sublimitas diuinitatis eius hominibus aperitur: ut uidentes ipsum
qualis sit uenerentur, exaltent, & magnificent, Sicut in eius morte Centurio, &
qui cum eo erant uidentes aërem præter ordinem naturæ obscuratum, terram
tremere, lapides scindi, mortuos resurgere, exclamauerunt dicentes: Verè Filius
Dei erat iste: Aut de illa exaltatione, qua per ipsam crucẽ meruit Christus ho-
mo præfici omni creaturæ, sicuti Apostolus aperto sermone loquitur dicens: Paulus
Christus factus est pro nobis obediens usque ad mortem, mortem autem cru-
cis, propter quod Deus exaltauit illum, & dedit illi nomen, quod est super om-
ne nomen: ut in nomine Iesu omne genu flectatur, cœlestium, terrestrium, & in-
fernorum: & omnis lingua confiteatur, quia Dominus noster Iesus Christus in CHRI
gloria est Dei Patris: Quod & ipse saluator confirmat dicẽs: Oportuit Chri STVS.
stum pati, & ita intrare in gloriam suam: Quibus uerbis apertè demõstrat se,
inquantum homo est, acquisiuisse gloriam, & regnum per opus consummatum
in paßione, & cruce: Sed exaltatus dicitur à terra, quia & opus, quod opera- Idem.
tus est, & regnum sublimè, & excelsum, quod obtinuit, nõ erat terreum, sed cœ
leste, sublime, & altum: regnum (inquit) meum non est de hoc mundo, sed est il-
lud, quod parauit Pater à constitutione mundi: Cuius possessionẽ pro nobis, pro
se autem imperium obtinuit in cruce. Cur autem exaltatio Christi in cruce fa-
cta æquiparetur exaltationi serpentis, quem erexit Moses, iubente Domino, sa-
tis aperta habetur litera in libro Numerorum: ubi legitur, quòd cum peccasset Nume.
populus stomachando cibum à cœlo delatum, misit Deus serpentes ignitos in po
pulum: qui percussus ab eis, & plagatus uenit ad Mosem supplex, rogansque ut
tollerentur serpentes illi: Quapropter oranti Mosi pro populo dixit Dominus:

Fac serpētem æneum, & pone eum pro signo: qui percussus aspexerit eum, uiuet: quod & factum est. Sic & percussi quocunque genere peccati quo serpens antiquus, & eius satellites solent uulnerare mortales, si intuentur Christum in ligno pendentem, ubi omnium sanitatem, & salutem obtinuit, eius exposcentes suffragium, sanantur. Sed hîc latet mysterium, cur Deus uoluerit serpentem exaltari, qui est imago hostis humani generis: & cur Christus eidem assimiletur: Quid enim serpens ad sanitatem confert? Quæ cōuentio figuræ principis tenebrarum cum Principe lucis: Quod symbolum Christi cum immundo & diabolico illo reptili? Non est quidem hic conuentio, aut symbolum, nisi in erectione: Sanitas autē confertur modo uario, imò penitus opposito: Sanantur enim intuētes Christum ab ipso effectiuè, qui tanquam uerus medicus omnibus nobis attulit sanitatem, iuxta illud propheticum: Misit uerbum suum, & sanauit eos. Sanabantur uerò intuentes serpentem occasione sumpta, non quidem ei adhærentes, aut ab ipso sanitatem efflagitantes, sed abhorrētes: Nam uidentes figuram serpentum, qui missi fuerant à Deo in pœnam peccati, compūcti reuertebantur ad cor, & ad ipsum Deū deprecantes pro sanitate, & remedio cōtra serpentum morsus: Sicut & apud nos pingitur diabolus horrendus, & terrificus aspectu, ut deformitatem, & truculentam eius rabiem uidentes, & contemplātes populi ipsum perhorrescant, & ei inimicentur, quoad possunt. Alia secretiora mysteria de serpente prosequi possemus aperientes, cur omnium malorū suggestor in primo congressu cū homine serpentis effigiem induerit: & quomodo per eandem imaginem figuratiuus populus obtinuerit sanitatē corporis, quæ typus erat sanitatis utriusque hominis donatæ à Christo ipsi serpenti assimilato: sed hæc pauca dicta sufficiant, cum non omnia fari liceat.

Dauid

Qualiter exaltatus omnia traxerit ad seipsum. Cap. XII.

CHRISTVS.

EXaltatus itaq; meritò omnia traxit, quia tūc omnimodam uim attrahentem induit: Attrahit enim bonitas, & amor, adeo, ut uniat simul amantes. Sed quis maior, quis intimior, & intensior amor ostendi potuit, quàm uitam, & animam dare pro dilecto? Maiorē enim charitatem nemo habet, quàm ut animam suam ponat quis pro amicis suis, inquit ipse Christus, ut omnibus significaret: quantum uirtutis attractiuæ susceperit in cruce exaltatus. Trahit item sapientia, atque facundia. Hinc sapiens Salomon traxit reginam illam à finibus terræ, & lectores sapientes trahunt discipulos undequaq; ad suum auditorium. Nec minus ad facundum concionatorem conueniunt undiq; audientes. Sed ecce plusquā Salomon, & plusquā Demosthenes, aut Cicero, Christus rex noster in cruce exaltatus, in quo (ut inquit Paulus) sunt omnes thesauri sapientiæ, & scientiæ absconditi. Et iterum: Nos prædicamus Christum crucifixū, Iudæis quidem scandalum, gentibus autem stultitiam, ipsis autem uocatis Iudæis, atque Græcis, Dei uirtutem, & Dei sapientiam. Quam absconditam cum omnes non uideant, nec cognoscant, existimantes

Salomon

Paulus

illud opus stultitiæ, & non sapientiæ, nō attrahuntur: Attrahunt quoq; diuitiæ, & pecuniæ, quibus omnia obediūt, etiā usq; ad mortem, ut patet in his, qui militiæ stipendia accipiūt: Ad quæ tanto frequentius undiq; confluunt, quanto maior est copia in cōducente ad militiam. Sed adeo ueris diuitiis repletus fuit crucifixus noster, maximè in cruce, ut de plenitudine eius omnes accipiamus, & diues sit in omnes, qui inuocant illum: Qui & clamat ad quēcūq;: Suadeo tibi emere, uel acquirere à me aurum ignitum, ut locuples fias: Gloria enim & diuitiæ copiosæ sunt in domo eius. Trahit etiam potentia, & uictoria: Nam uincenti, & magno, atque potenti principi adhærent multi fauētes: & etiam inimici perterriti deditionem faciūt. Sed nulla maior uictoria, nullus gloriosior triūphus isto, quem Imperator Christianæ militiæ in duello habito in cruce reportauit de hoste humani generis, sicut ipse prædixerat pauloante quàm crucem subiret. Nūc (inquit) princeps huius mundi eiicietur foras. Quo debellato spolia diripuit: captiuos redemit: subegit mundum uincendi omnibus facultatem tribuēs: tot millia attraxit, ut non sit numerus eorum, qui ipsum imitantes uitam dederint, ut uincerent: Quod minimè fecissent, nisi attracti uirtute morientis in cruce. Est quodq; inter attractiua nouitas, ad quam & uulgus & cuiuscunq; grauitatis uiri ducūtur: Sed nulla maior nouitas ea, quam Christus in cruce exaltatus effecit, ut diceret sedens in throno post uictoriam: Ecce noua facio omnia: ut refert Ioānes, prout uiderat, & audierat in illis supremis, & recōditis penetralibus: De quibus innouatis agere curamus in hoc nouo cantico. Est etiam de maximè attrahētibus liberalitas, & larga distributio, potissimè eorum, quæ indigentibus necessaria sunt: Christus autem in patibulo illo suspensus omnia nostra delicta donauit: & pro nobis æterno Patri omne debitum soluit: Cum enim omnes essemus debitores, nullo excepto, omnibus indulsit, omnibus donauit, ut inquit Apostol. Cū essetis mortui in delictis, conuiuificauit uos donans uobis omnia delicta, delens, quod erat aduersus uos, chirographum decreti, affigens illud cruci. Et de Patris liberalitate cum Romanis inquit: Qui proprio Filio suo nō pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum, quomodo non etiam cum illo nobis omnia donauit? Hucusque locuti sumus de multiplici ui attrahendi, quam Christus in cruce moriens sibi comparauit: quæ in multiplici uirtute acquisita radicatur: Nunc autem prosequemur de eius propria uirtute attrahente, quæ ei connaturalis est & consubstantialis: Omnes enim comprobant, quanta sit uis attractiua in lapidibus. Magnes omnibus uidentibus ferrum attrahit: & balagius, atq; electrum confricatum allicit paleam, & multa huiusmodi. Quid igitur dicemus de illo lapide pretiosissimo collocato in capite anguli, ab hominibus quidem reprobato, à Deo autem electo, & honorificato? ut ait Petrus: Siquidem in eo non tantū uirtus balagij, magnetis, adamantis, & omnium lapidum pretiosorum, sed uirtus plantarum omnium, metallorum, animalium, hominum, angelorum, & etiam ipsius Patris æterni, qui dedit illi omnia: Ideo meritò omnes attrahit, maximè

CHRISTVS. CHRISTVS. Idem Paulus Idem Petrus

electos, & qui symbolum uolunt habere cum illo: Quod quidem habere possumus, si uoluerimus suscipere eius instituta, & monumenta, sacra quoque, & omnia, quæ docuit ad expiationem, & purificationem nostram: Aut si dignabitur Pater æternus sua interminata uirtute trahere nos ad Filium, cui adhærent ritè purificati. Sed ad alia transeamus.

Quomodo uirtutes, & numina in plura uidebantur diffusa. Cap. XIIII.

DEus, ut probauimus, in omnibus mūdani corporis membris operatur, omnibus præstans, ut ipsi cooperentur, ne partes mundi disiectæ, absque uniente uirtute deficerent, uel sibi inuicem adeo repugnarent, ut stare minimè possent. Sed hoc unitatis sacramentū non percipientes antiqui existimabant multigena numina, secundum rerum pluralitatem multiplicata, ut colligit Porphyrius, & post eum Eusebius Cæsariensis ex iis, quæ antiqui uates sparsim, & plærisque in locis decantarunt: Quæ breui sermone perstringemus. Vniuersi quidem aëris uirtutem Iunonē (quia mortales iuuet) appellarunt: Sed aërem effœminatum Iunonem inferiorem, cum nihil mollius: Eius autem aëris inferioris uirtutem, qui lunari luce illustratur, Latonam dixere à latendo, ~~quia latere facit, & obliuisci animas eorum, quibus institutæ erant, antequam lunarem orbem descenderent: ut uideantur, tanquā tabulæ rasæ in hunc inferiorem aërem ingressæ~~. Telluris autem uim Vestem appellant: quia herbas, floresque producit: quæ sunt tanquam uestes, & ornamenta ipsius terræ. Et quia uirtus hæc ferax est, in mulieris specie eam denotare uoluerunt. Rheam uerò (quam Opem Latini dixerunt) lapidosæ, atque montanæ terræ uirtutem esse arbitrati sunt: Cererem autem feracis planæ: sed seminum uirtutem Persephonem uocarūt: Plantarum uerò omnium Dionysiū promiscuū, quia herbæ sunt semper utroque sexu cōbinatæ: Quam uirtutē Aegyptij Irim, & Osirim nominarunt: Est etiam (ut ait Plato in Cratylo) Dionysius, quasi didus inon, id est uini dator, & consequenter cæterorum fructuum, ipsos maturās sua ignea uirtute, non quidem elementari, sed solari: Ignis enim elementarem uirtutem Vulcanum nuncuparunt: Sed ignis edacis uim dixere Vestam, & hac infœcundam: Vndè Poëta.

Porphy. Eusebius · *Plato.*

Nec tu aliud Vestam, quàm uiuam intellige flammam:
Nataque de flamma corpora nulla uides.
Iure igitur uirgo, quæ semina nulla reliquit.

Sed ut Plato sentit Vestem, quam & Vestiam dicunt, uocarunt rerum οὐσίαν id est essentiam: quia ipsa omnia uestiuntur. Et sterilis est, quia essentia non generat, nec generatur, sed indiuiduum generat, & generatur, nō quidem ratione essentiæ, sed ratione uirtutis generatiuæ existentis in generante: cui respondet potentia passiua in genito. Sed prosequamur. In Sole igitur hæc uirtus ignea dicitur Apollo, à motu radiorū, uel quadruplici etymologia (ut Platoni placet) se-

Idem

eundum quadruplicem uirtutem ipsi dedicatam, musicam, medicinam, uaticiniũ, & sagittandi peritiam. Hinc Apollo dicitur ab hemopolon, id est simul uertens omnia, & harmonia quadam conducens ad temperamentum: Vel ab apolyon, quod est abluens, & purificans: & consequẽter sanans: quod quidem medici est: Vel ab aplon, quod est simplex, & rectum, & uaticinantium est: qui rectè diiudicant futura: uel quia simplici mente, & recto corde suscipitur uaticinium: Vel ab aiballon, quod est perpetuus, uel fortis iaculator. Verum progrediamur. Atym porro, atque Adonidem ad fruges, & fructus pertinere diiudicant: Sed Atys ad flores, qui antequam ad fructum ueniant, defluunt. Hinc pudenda ei abscisa dicuntur, quoniam flores defluxi nec semina, nec fructus producunt: Adonis autem perfectos fructus respicit. Silenum uerò spiritalis motus dixere symbolum: Aquarum effectiuam uirtutem Oceanum: Sed symbolum eius Thetym, id est quasi scaturiẽtem fontem, ut Platoni placet: Eius autem aquæ, quam bibere possumus, uirtus Achelous dicitur: marinæ Neptunus: Sed in quantum generat Amphitrites, apud Aegyptios Nilus: Aquarum quippe dulciũ particulares uirtutes Nymphæ, maris uerò Nereides nũcupantur: Ad solem reuertendo, eius robur Herculem nonnulli appellarunt ei tribuentes duodecim certamina propter decursum per duodecim signa Cui aßistere dicunt nouem musas, id est nouem cœlorum orbes, in motu & uirtute consonantißimos: Qua uerò ratione anni tempora circũuolutus conficit, Chorus dicitur. Lunã uero Dianam uocarunt, & Lucinam: quæ confert mulieribus parturientibus ex nouilunio. Et quod Apollo in sole est, id in Luna Minerua. Et rursus Luna Hecate dicitur ꝓpter uarias corporis sui figuras: cui parcæ associantur Clotho ad generãdum, Lachesis ad nutriendũ, Atropos quasi sine conuersione ad pietatem neci præsidet, non quia Luna sola hæc faciat, sed quia effundit immediatè influxus, quos à superioribus, tanquam matrix suscipit effundendos. Saturni autem uirtutem, quoniam frigida & tarda est, tempori attribuerunt senem pingentes, quia tempore omnia senescunt. Martem igneum bello præfecerunt, ex impetu, quem in bili præstat: Venerem cũ suo Cupidine generationi & amori. Orationis, & interpretandi uim Mercurium nũcuparunt. Multa prosequitur Plato de horum nominũ etymologia, quam conatur demõstrare rebus congruã, pro quanto illud patitur idioma: Et ante eum Hesiodus, ubi de genealogia deorũ pertractat, & plæriq; posteri, Quæ omnia lõgũ esset adducere, nec nimiũ necessaria existimo, nec multum congrua, quia duriusculè applicata sunt: Imitari enim uoluit Plato etymologiã primæ linguæ, in qua protoplastes nomina rebus imposuit accõmodatißima. Sed tãtum differt cõueniẽtia nominũ cum rebus in lingua Hebræa ab ea, quæ est in idiomate Græco, & Latino, quãto ipsa lingua Hebræa sacratior, & diuinior est istis, quæ illã prosequũtur, longis tamen paßibus, & longioribus Latina q̃ Græca: quia hæc immediatè ab Hebræa, Latina autẽ à Græca deducta est. Sed prosequamur. Vniuersi symbolum Pana, id est totũ dixere.

Plato.

Aegypt.

Plato

Hesiod.

Et hoc diffusum in plurima membra existimabāt multiplicata numina: Hinc pro
diuersis indigentiis, hæc quæ diuersa opinabantur numina uariis orationibus,
multigenis sacrificiis, & suffumigiis deprecabantur: Sapientiam etenim à Mi-
nerua efflagitabant, quam de cerebro Iouis natam numen fauens sapientiæ pu-
tabant. Vincere in bello exposcebant à numine Victoriæ, quā opinabantur pro-
genitam ex Acheronte & Styge, id est ex afflictione, & tristitia: Acheron e-
nim sine lætitia, uel sine gaudio, & Styx tristitiam significat: eo quòd qui uince
re cupiunt, ut à multis abstineant, & sibiipsis maximam uim inferāt, necesse est:
undè tristitia exoritur. Sed in puniendis flagitiosis, uictricis Iustitiæ numen im-
plorabant, quam Nemesim dicunt. Regnum obtinere existimabant à Ioue omniū
domino: Et nuptiarum fœlicem copulam ab Hymenæo: Prosperam autem naui-
gationē à uentis Astræi Titanis, & Auroræ filiis, quasi natis ex solis calore ra
refaciente aërem, maximè in aurora, quando sol incipit radios suos super ter-
Aristo. ram diffundere: Quod sequitur Aristoteles dum in Meteoris dicit uentos pro-
duci ex calore solis: A Iunone nihilominus dicuntur habere imperium, quia non
nisi in aëre (quæ Iuno dicitur) perflant. Sed undè ueniant uenti, quamuis lon-
gæ sint poëtarum, & philosophorum ambages, ueritas tamen una est: de qua
Dauid inquit propheta: Qui producit uentos de thesauris suis. Sed prosequamur. Gra
tias comparare à Venere opinabantur, quæ sic dicitur quasi omnia uenustans,
Cicero uel ad omnia ueniēs, ut Ciceroni placet. Et si aliud quippiam emolumēti spera-
bant accipere à terra, mari, æthere, plantis, arboribus, cœlis, & huiusmodi, in-
uocabant ea, quæ ipsis opinabantur præsidere numina. Vulgares autem, quo-
rum cura est semper in multitudinem tendere, his non contenti numinibus, illa di
uiserunt in plura: Soles enim quinque ex uariis effectibus credebant: quatuor
Vulcanos: quinque Mercurios: Apollines quatuor: tres Aesculapios: tres Dia-
nas: Dionysios quinque: quinque Mineruas: Veneres quatuor: Cupidines tres.
Et per huiusmodi multa uagantes etiam perniciosis rebus immißis per angelos
malos non tantum nomina deorum dedere, sed & etiam instaurarunt sacra: Fe
bri enim phanum publicè in palatio Romani dedicarunt: & aram malæ Fortu-
Plinius næ in esquiliis, ut Plinius refert. Et ad hāc usq; insaniā deuenere, ut etiā furto-
rum, & scelerum uoluerint aßignare numina: Et horū omniū simulachra effin-
gentes sacra instituerūt eis, spreto unico Deo, à quo omnia. Hinc idololatrandi
Idem sumpsere causam cōponēte sibi unoquoq; (ut cū Plinio iocer) Iunones, Ioues, Ge-
nios, Lares, Penates, & deos, quos uoluerint. Ad extremā quoq; dementiā, &
caliginē deducti à Principe tenebrarū nō erubuerūt etiā apud inferos deos in-
uenire, quos colerent, omnium miserrimū, & infimū sub tribus nominibus uene-
rantes: Quem à ditando dixere Ditem, & Plutonem: Nam πλοῦτος Græcè, La
tinè diues nuncupatur: Cui aßignarunt Cerberū tricipitem, quasi carnem uorā
Statius. tem: κρέας enim carnē, & βόρον edacē dicunt: Et bene, quia semp circuit, quærēs,
quem deuoret, nulli parcens, sed continuè accusans, uel nocens: Vndè Poëta.

Dux Erebi populo poſcebat crimina uitæ
Nil hominum miſerans,iratus omnibus umbris:
Stant furiæ circum,uariæque exordia mortis:
Sæuáque multiſonas exercet pœna catenas.

Cui & aßignarunt tridentem ſceptrum, & currum trium rotarum: quem tres equi ducebant: & canem cerberum. Alij quoque ipſum pinxerunt tricipitẽ: Et hæc omnia, quia tribus ſcelerum fontibus præſidet, auaritiæ, ſuperbiæ, & luxui: Quod à ſcriptura ſacra non eſt alienum: Hæc enim ipſum uocat Amon mino in Ieremia,ſed in euangelio Mamona, in quantum præeſt diuitiis: Azazel uerò in Leuitico, ubi nos habemus hœdum emiſſarium:ſed in Tobia Aſmodæũ: Iuxta quæ trina nomina triplicem habet poteſtatem in mundo: de quo inquit Ioannes:Omne quod eſt in mundo,aut eſt concupiſcentia carnis, aut concupiſcentia oculorũ, aut ſuperbia uitæ. Et perbellè proſequũtur ſæculariũ literarũ gnari, collocatum deſcribentes in ſeceſſu tartari, domo quidem obſcura, & liuentibus ſemper umbris, & dira caligine opaca: unde princeps tenebrarum dicitur:ſed princeps mundi, quia ſuggeſtor eſt malarum concupiſcentiarum,quæ uigent in hoc mundo:Habitat quippe in ſeceſſu,id eſt in feculentißimis rebus,quibus dominatur: Quid enim aurum,quid argentum hoc infimum,niſi fex terræ? Quid carnis concupiſcentia, niſi feruor quidam, & ebullitio terreæ carnis? Et quid ambitus,niſi feculentæ huius portionis appetitus? Ad hanc igitur calamitatem deuenere mortales, ut in fece hac miſerrima ſummerſi dominum fecis ipſius adorarent: Ad quam calamitatem ferè mortales omnes deuenere,præcipuè Romani rerum domini: cum quibus tanquam præcipuis huius ſceleris authoribus agens Paulus dicit: Et mutauerunt gloriam incorruptibilis Dei in ſimilitudinem imaginis corruptibilis hominis, & uolucrum, & quadrupedum, & ſerpentum:propter quod tradidit eos Deus in deſideria cordis eorum,in immunditiã, ut contumeliis afficiant corpora ſua in ſemetipſis: Quia commutauerunt uirtutem Dei in mendacium, & coluerunt, & ſeruierunt creaturæ potius,quàm creatori. Et adeo pernicioſis ſpiritibus agitati erãt,ut ſeipſos mactarent dæmoniis, & filiorum ſanguine ſceleſtas quærerent placare uirtutes. Rhodij (teſte Euſebio) hominem ſacrificabant Saturno, non quippe bono,ſed malo. In Salamina quoque (quam antiquißimis temporibus Coroneam uocabant) uſque ad Diomedis tempora Graualæ Ceclopis filiæ homo cædebatur. Manethus etiam hiſtoricus Aegyptius in libro de pietate narrat homines in Heliopoli immolatos fuiſſe. Multáque huiuſmodi proſequitur Euſebius, & apud eum Dionyſius Halicarnaſeus & Diodorus Siculus: Sed hæc de multis ſufficiant ad hominum calamitatem miſerrimam ante Redemptoris aduentum innuendam.

Ieremi. Matth. Leuiti. Thobi. Ioan. Paulus Euſebius Mane. Euſeb. Diony. Diodo.

Chriſtus liberans ab hac calamitate humanum genus, deiecit trici-pitem illam beſtiam. Cap. XIIII.

TAntum itaque errorem, ſcelus, & infœlicitatem miſeratus Pater æternus demiſit filium ſuum Chriſtum Ieſum, qui eripuit nos de poteſtate tenebrarum: & tranſtulit in regnũ filij dilectionis ſuæ. Hic igitur pugna aſſumpta contra totius mali ſuggeſtorem, eum debellauit: & ablata ipſius poteſtate, ligauit eum tartareis carceribus habens
Apocal. (ut in Apocalypſi dicitur) claues abyſſi, & inferni. Et eius imperio angelus deſcendens de cœlo ligauit catena magna(ut ibidem dicitur) ſerpentem magnũ,
CHRISTVS. qui eſt diabolus: quem in cruce exaltatus iam debellauerat, ſicut promiſerat di-cens: Nunc princeps huius mundi eiicietur foras. Pro quo exultans Paulus cum
Paulus Corinthiis ait: Abſorta eſt mors in uictoria: Mors quippe eſt ipſe angelus mortis, & princeps tenebrarũ, ut exponunt ~~omnes~~ aliqui, qui rectè ſentiunt. Sequitur: Vbi eſt mors uictoria tua? Vbi eſt mors ſtimulus tuus? Stimulus nanque, & ſagitta mortis peccatum eſt: quo ipſe angelus mortis ferit, & occidit nos, ueluti ſagitta uenenata: Sed uirtus peccati, & robur eius eſt lex, cuius tranſgreſſio peccatum eſt: quæ ſi non eſſet peccatum, non imputaretur: Sed Deo patri gratias, qui dedit nobis uictoriam per Ieſum Chriſtum dominum noſtrum. Quam tamen uictoriam non conſequimur, niſi cooperemur uincenti, ut exquirit ſtatus uiæ, & pugnæ. Sed tandem(iubente Deo)ipſa mors, & angelus mortis penitus deſtruetur, ablata ab eo omnimoda nocendi poteſtate, ut paulo ſuperius dixerat Apoſtolus: Oportet hunc ſic regnare, donec ponat inimicos ſuos ſub pedibus eius: Nouiſſimè autem inimica deſtruetur mors: ut clarius cũ Hebræis diſſerens ait: Vt per mortem deſtrueret eum, qui habebat imperium mortis, id eſt diabolum: & liberaret eos, qui timore mortis per totam uitam obnoxij erant ſeruituti. Et ut deſtrueret cupiditatem habendi, docuit uerbo, & facto deteſtari diuitias, proteſtans, ꝙ non poſſumus ſeruire Deo, & Mamonæ. Et ut ſuppeditaret ambitũ dominandi, docuit nos eſſe mites, & humiles corde: Et inuitatus ad regnum recuſauit fugiens. Et ut amoueret à nobis omnia carnis deſideria, iuſſit nos lumbos præcingere, noſq; hortatus eſt caſtrari propter regnum cœlorũ. Nec contentus uerbo tantũmodo inſtruxiſſe mortales, facto etiã docere uoluit, ut tanꝗ uerus dux præiret in bellum dicẽs: Venite poſt me. Ductus enim à ſpiritu in deſertum illa trina prælia ſuſtinuit: in quibus ſemper feriens inimicum gladio ſpiritus, quod eſt uerbum Dei, glorioſum reportauit triumphum: Quid enim per panem fomentum præcipuum animalis hominis, niſi cõcupiſcentia, & carnis illecebræ, & totum, quod ad ipſam pertinet, intelligitur? Et quid per ſuggeſtionem gloriæ comparandæ in deiectione à pinnaculo templi, niſi ambitio, & ſuperbiæ faſtus denotatur? Et quid per omnia regna mũdi oſtenſa, & promiſſa, niſi poſſidendi cupiditas intelligi poteſt? Victor itaq; in principẽ tenebrarũ, & mortis, peccatiue ſuggeſtorem effectus, fortior illo totũ eius regnũ deſtruxit, ſpolia diripuit,

prædamque captiuam è manibus ipsius eruit: Quo prostrato, facilè omnia, quæ suo astu, & nequitia machinatus fuerat, ut auerteret hominem à Dei cultu, demolitus est.

Quomodo aduocauerit ad se omnia alia numina. Cap. X V.

V*Erum, ut idololatriam, & cultum plurium numinum amoueret à mortalibus, totum numen in multa diffusum (sic iubente Patre) ad seipsum aduocauit: Quod sacramentum sanè intelligentibus patefaciens ait: Omnia mihi tradita sunt à Patre meo, id est omnium uires, omnium uirtutes, omnium numina, ut Paulus exerta uoce nos admonet dicens:* Expolians principatus, *& potestates, palam triumphans in semetipso traduxit confidenter omnem aliorum uim ad seipsum* : Et iterum : *Euacuauit omnem principatum, & potestatem, & uirtutem, ~~ut non ultrà ab aliis procuremus necessaria, & opportuna, sed ab eo~~, cui* Pater *omnia donauit.* Hinc *docuit omnes, ut de cætero à* Patre *peterent in nomine suo: Quæcũque (inquit) petieritis* Patrem *in nomine meo, dabit uobis.* Et *hic est principatus, qui (attestãte Isaiæ oraculo) factus est super humeros eius: qui esse solebat super humeros diuersorum principum: sed illis* expoliatis, *omnia collecta sunt in eum: quem prouisor summus iussit apparere in carne uisibili, ut uulgarium oculi, qui spiritualia aspicere nequeunt, nec ipsa contemplari ualent, oblatam haberent figuram, quã conspicerent: & in ea numen, & diuinitatem adorarent: quam depressæ mentes imaginari non poterant.* Qui *ergo sapientiam ueram, non mineruam imaginatam desiderat, Christum Dei sapientiam inuocet.* Qui *uult uitam, & sanitatẽ, non quidem* Apollinem, *uel* Aesculapium *imploret, sed illum, qui est uera uita, & medicus omnes sanans* languores *: de quo canit* Regius *propheta: Misit uerbum suum, & sanauit eos.* Qui *uult iter prosperum in terra, & mari, non* Aeolum, *aut Astræos, sed illum oret, qui mari & uentis imperat: & obsequuntur.* Qui *opulentiam frugum, aut uini appetit, nõ iam* Cererem, *uel* Bacchũ, *sed illum deprecetur, qui ex quinq; panibus statim multiplicatis satiauit uirorũ, & mulierũ turbam copiosam, & solo iussu aquam in uinum conuertit: qui etiã inquit: Ego sum uitis uera, præbens uidelicet uinũ melius, quàm* Bacchus, *aut* Dionysius. *Si uerò aqua quis indiget, non ad* Oceanum, Achelou*m*, Nereides, Cymothoem, *uel* Amphitritem *accedat, sed ad illum fontem uitæ uberrimum cõuolet, à quo aqua effluit: quam qui biberit, nõ sitiet iterum. Si quis autem floribus, fructibus, atque oleribus oblectari uoluerit, non iam* Atym *uel* Adonidem *inuocet, sed ueram illam arborem uitæ geminam, quæ præbet diuinos, & humanos fructus: uel pascit corticẽ, & medulla, ut utrobique in ea pascua inueniamus.* Et *si quis diuitias appetit, non iam ad* Plutonem *secum terræ dominum accedat, sed ad* Principem *uerorum thesaurorum, qui conseruantur in cœlis : qui etiam scit remunerare in centuplum renuntiantes partem habere cum* Mamona : Quibus *centenariis, & millenariis pecuniis à* Deo, *& non à* Mamona *datis, li-*

CHRISTVS.

CHRISTVS.

Isaias

Dauid

CHRISTVS.

citè uti poterimus, ſicuti fecerunt Abraham, Dauid, & alij amici Dei, qui diuitiis abundarunt. Sed ſi quis nuptiarum optimam copulam deſiderat, non iam Hymenæum coniunctionis, & amoris numen excogitatum petat, ſed ad illum, qui coniunxit ea, quæ incōnexibilia exiſtimabātur, diuinā uidelicet & humanā naturā accedat: Qui & nos omnes ad nuptias, non tanquā extrarios, aut miniſtros, ſed tanquam ueras ſpōſas inuitat: Et qui has carnales nuptias prius copulat in cœlo, quàm coniuges iungantur in terris. Et ſi quis delitias appetit, non iā à Venere, Cupidinéque expetat, ſed ab illo, qui hortulum delitiarum plantauit ab initio: in cuius dextera ſunt delectationes ſempiternæ: & qui torrente uoluptatis ſuæ potat omnes ad ipſum accedentes. Si quis denique regnum, & primatum ambit, non iam ſupplex à Ioue expoſcat, neque Martio fauore, bello, & armis quærat, ſed ad illum accedat, qui dixit: Ego diſpono uobis regnum, ſicut di-

CHRISTVS. ſpoſuit mihi Pater: Et qui ſe dicturū ~~promiſit: Venite~~ benedicti Patris mei, poſſidete paratum uobis regnum à conſtitutione mundi. Sed quid plura? Dicamus

Paulus cum Apoſtolo: Diues in omnes, qui inuocant illum: adeo, quòd ad nullum aliud numen poſthac recurrendum eſt, niſi ad Patrem: ad quem intramus per Filium, tanquam per oſtium: & deducimur per Spiritum ſanctum, iuxta illud prophe-

Dauid ticum: Spiritus tuus bonus deducet me in terram rectam. Qui tamen tres unum ſunt in deitate, & numine: à quo ſolo quærenda ſunt neceſſaria, & opportuna, & non à diuerſis numinibus: Ad cuius unici Dei cultum ipſe prius deduxerat familiā Iſraëliticam, nunc autem totum humanum genus, eſto quòd Hebræi Meſſiā ueniſſe non admittant, & Iſmaëlitæ ſequantur hæreſes Mahumeticas, unicum tamen Deum omnes adorant: Quod uirtute Chriſti in cruce exaltati factum eſſe non ambigimus. Cur autem Hebræos in ſua obſtinatione, & Iſmaëlitas in illo errore diutius immorari permittat, alibi diſcutiendum eſt.

Hoc dominium obtentum, & attractio omnium numinum ad ſe probatur euidenti facto. Cap. XVI.

ET ne ſolum uerbis uideamur aſtruere, quod molimur, percurremus & aliquos, qui uiſi fuerunt effectus manifeſtiſſimi hoc comprobantes: Nam mortuo Chriſto in cruce, in qua eum reportauit de hoſte triumphum, ut deiectæ fuerint tenebrarum poteſtates: adeo, ut quæ primo coli procurabant dantes reſponſa ex idolis, & templis tanquam diuina oracula, ſtatim ſiluerint, ablata ab eis omnimoda poteſtate nedū dominandi, ſed etiam loquendi mortalibus ſub perſona Deorum, & mundi huius diſpoſitorum: Quod non modo uidemus oculis propriis, ſed (quod mirū eſt) ipſi eorum cultores præcipui fatentur admirantes: Porphyrius enim in libro De

Porphy. oraculis deficientibus hæc ueritate compulſus decantat:

Ablata eſt Pythij uox haud reuocabilis ulli
Temporibus longis, etenim iam ceſſat Apollo,
Clauibus occluſis ſilet, ergo ritè peractis

Diſcedas patria, & redeas ad limina, ſacris.

Et Plutarchus in eiuſdem libri titulo: Cum (inquit) dicerem ad Cleombrotũ: Narra ô amice, ſi placet, cur oracula, de quibus tanta dicebatis extincta ſint, tacente illo præ pudore, Quid oportet (inquit Demetrius) de illis quærere, cum omnia hîc ferè præter unum defeciſſe proſpiciamus. Sed & in Boëtia multiuoca dicta propter multitudinem oraculorum, omnia quaſi aquarum fluenta deſiccata ſunt: Quin & plus dicit Plutarchus, uocem delatam ex Echinadis inſulis tempore Chriſti patientis, magnum Pana ipſorum mortuum eſſe, extincta uidelicet eius uirtute, tam in dominando, quàm in reſpondendo, quamuis adducatur oraculũ in cõprobationem, quòd dæmones moriãtur. Hanc autẽ uocẽ delatam celebri fama, diuulgatũ eſt, etiam apud Tyberiũ Cæſarẽ, qui examinatis teſtibus in archiuis regiis depoſitionem collocauit. Ceſſauit igitur oraculũ Delphicũ celebratiſſimũ: ceſſauit & Pythiũ, & alia omnia. Sed & paulo poſt mortem debellatoris dæmonũ deſtructa ſunt tẽpla omnia Apollinis, Iouis, Iunonis, Mineruæ, Dianæ, & quorũcunq; falſorũ deorum, & erecta ſunt templa Chriſti, & in honorem eorum, qui ipſum ſecuti ſunt: ut exclamare poſſimus: Plutarc. Demetr. Plutarc.

Ecce Deus noſter CHRISTVS per ſæcula regnat:

Dantque Creatori cuncta creata preces.

Et quid Porphyrius aduerſus nos rabidus canis dicat in eo libro, quẽ cõtra religionẽ noſtrã ædidit, audiamus: Nec miremur (inquit) ſi iã multis annis ciuitas peſte uexatur, cũ Aeſculapius, & alij Dij longè ſint ab ea: Ex quo enim Ieſus colitur, nihil utilitatis à diis cõſequi poſſumus. Mira eſt quidẽ ueritatis uis, ut ſpiculũ, quod acerrimus hoſtis in nos dirigit, in dirigentẽ ui ueritatis uerſum, eũ, qui miſerat, feriat. Si dij ceſſerunt Ieſu ô Porphyri, nonne profiteris inuitus Ieſum fortiorem tuis diis? Si dicas: Indignati abierunt: Cur (inquam) nõ deprimũt eũ, qui ſuam dignitatẽ occupat, & cultores ipſius? Puniunt (inquies) morbo uexantes: Sed ceſſante morbo, & præualẽtibus Ieſu cultoribus, nunquid pœnitẽtia ducti dij tui ceſſarũt à uexatione cultorũ Ieſu? Hũc enim colentes, à diis tuis, & Romanis principibus per multa tẽpora impugnati ſemper meliora incremẽta ſuſcepere, & cultus eius adeo eſt ampliatus, ut mũdi principes prorſus debellati fuerint: & totius mũdi uires paucis, & paupculis euãgelij nũtiis ceſſerint. Inſuper & Aeſculapij, & Apollines, & Plutones, & Serapides, & Mineruæ, & Pallades, & Veneres, & Cupidines, & quodcũq; eſt portẽti genus, aut quæ erãt idololatriæ nomina, reſurgẽte Chriſto ex mortuis, quaſi audito terræmotu corruerũt: ut nec reſpõſa dare poſſent, nec cultũ exquirere: nec hominũ cruorẽ expoſcere, nec auguriis, aut quibuſcũq; præſtigiis fauere, nec Ieſu obſtare nũtiis: quibus dedit poteſtatẽ in illos hoſtes facilè ſubiugãdos, & deiiciẽdos, ut in euãgelio, cui titulus eſt ſecundũ Lucã, ait: Videbã Satanam, ſicut fulgur de cœlo cadentẽ. Ecce dedi uobis poteſtatẽ calcandi ſuper ſerpẽtes, & ſcorpiones, & ſup omnẽ uirtutem inimici, & nihil uobis nocebit. Sed & hanc poteſtatem dedit nõ Porphy. Lucas

in nominibus aliquibus inuocatis, ut solent Magi, uerum in nomine proprio ipsius uincentis, & obtinentis imperium in omnem uirtutem inimicam, sicut post resurrectionem triumphans de omnibus ipsius cultoribus dixit: Signa autem eos, qui crediderint, hæc sequẽtur: In nomine meo dæmonia eiicient: linguis loquẽtur nouis: serpentes tollent: & si mortiferum quid biberint, non eis nocebit: super ægros manus imponent, & bene habebunt. Illi autẽ profecti, prædicauerũt ubiq;, Domino cooperante, & sermonem confirmante, sequentibus signis. Quæ perpetrata ab Apostolis, & Iesu triumphantis asseclis, adeo manifesta sunt, & ubiq; comprobata, ut nouis probationibus non indigeant. Quæ propriis oculis conspicientes mundi principes, cum negare non possent, attribuebant magicis artibus opera, & miracula illorum, qui magiam, necromantiam, auspicia, præstigia, & quicquid dæmonum arte moliebantur gentiles, toto conatu destruere satagebãt. Nec dubitandum est de scripturæ ueritate, cum tot conueniant in diuersis mundi partibus testes, ut impossibile sit eorum conuentum esse falsum, id maximè, cũ & ipsi horum aduersarij huiusmodi facta ab eis confiteantur. Verum quid egemus testibus? Iam ipsi uidemus templa deorum destructa, oraculaque extincta: Quæ statim mortuo, imò triũphanti Christo cedere cœperunt, ut & ipsi crucifixi hostes sua sponte fassi sunt: & in nostris libris amplissimè legimus. Siquidem cũ Albanam maioris Armeniæ urbem Bartholomæus ingrederetur, & intraret in templum, ubi Astarot colebatur, dæmones ulterius dare non potuere responsa: Admirantibus incolis, & ad uicinã ciuitatem, quo adhuc nõ perrexerat Apostolus, proficiscentibus, sciscitantibusque ab idolo illic existente, cur in Albana responsa non haberent, fassus est cacodæmon ueritatem ui Christi compulsus, Albanorum Deum, imò cacodæmonem ob ingressum Bartholomæi in ciuitatem, & templum, cathenis ligatum, ut loqui amplius non ualeret. Confessi etiam sunt mali dæmones Cypriano tunc mago, aut necromanti Christum preualuisse in eos: Quare spretis Cyprianus uictis adhæsit uincenti. Fœlix presbyter, & martyr non modo dæmones ligauit, sed solo flatu Mercurij statuam, & Dianæ simulachrum deiecit: Arborem quoq; ubi lucus, & templum erat, solo iussu in crucifixi nomine cõminuit. Margarita proprio cingulo dæmonem ligatum in crucifixi uirtute ducebat ad nutum. Innumerabilia sunt in huiusmodi paradigmata. Sed quid moror exemplis, quorum me turba fatigat? Iam celebri fama diuulgatum est omnes potestates aëreas pauere non tantum Christum iesum, sed olim infamem, nunc autem insignem crucem, in qua triumphauit: ut iam in prouerbium uenerit: Magis timetur hoc, uel illud, quàm diabolus timeat crucẽ. Neque tacebo, quod experimento didici, nullum dæmonem, malum spiritum, uel tetram uirtutem ex his, quæ uexant, uel possident humana corpora, posse resistere, quin, uelint nolint, genuflectant, quando nomen Iesu debitè pronuntiatum ipsis proponitur uenerandum: Et quod plus est, iam experimento comprobatũ est nihil fauoris haberi posse à cœlestibus, nisi interueniat nomen, authoritas, fauor,

CHRISTVS.

Paulus

& assensus Iesu. Hinc Hebræi in diuinis nominibus peritissimi, nihil post Christum operari possunt, sicuti faciebant prisci eorum patres. Vndè cum aduocare nequeant cœlestia, & munda numina, ad tartareas potestates, & immundos dæmones confugiunt: & ad necromantiam illam artem omni lege, omnique religione damnatam: ut mihi proprio ore fassi sunt, qui in huiusmodi magis experti, & præcipui habebantur. Aliqui tamen, ut suam incredulitatem, & perfidiam obtegant, criminantur peregrinationem suam, in qua longè distantes à terra promissionis, & templo, nihil (ut inquiunt) authoritatis, aut uirium obtinent. Sed hæc uerba & nugæ meracissimæ sunt, cum Ioseph in Aegypto, Ezechiel in Chaldæa simul & Daniel uaticinati fuerint: Et hic etiam Dagon ibidem destruxerit: & Christi discipuli ubique terrarum in dæmones prorsus præualuerint, & mirabilia operari passim comprobentur.

Eadem comprobantur uaticiniis. Cap. XVII.

AD oracula autem, quæ huiusmodi negotium præuenerunt, ueniē-
tes, incipiemus à Mose, à quo habemus in Leuitico, quòd Nadab, Leuitic.
& Habiu filij Aaron arreptis thuribulis imposuerunt ignem, &
incensum desuper, offerentes coram Domino ignem alienum, uel
extraneum, quod eis non præceperat: Et egressus ignis à Domino, deuorauit
eos, & mortui sunt corā Domino. Non sine admiratione legi potest hic textus,
nisi intelligatur latens, & mysteriosus sensus. Laborauit Abrahā, Moses, Aa-
ron, & electi illi sacerdotes, ut idololatriā extinguerent: atque omnes ad cultū
summi Dei deducerent: quod super omnia peroptabant. Hoc zelo Abraham, cū
Deum unicum doceret Chaldæos, in ur, uel fornacē missus fuit ab eis. Hoc ze-
lo Elias impetrauit ignem de cœlo contra prophetas Babal. Hoc zelo Nadab,
& Habiu arrepti uoluerunt adolere cum igne alieno, id est sacra offerre pro
extraneis: Sed cum arrogarent sibi maximum opus Messiæh tantūmodo reser-
uatum, & minimè ipsis commissum, de arrogātia puniti sunt: Vndè cum doleret
Aaron de filiis perditis ex opere, maximè bono zelo perpetrato, dixit ei Mo- Moses.
ses: Hæc dicit Dominus: Sanctificabor in proximis, uel propinquis meis, & in
conspectu totius populi glorificabor. Propinquus, & proximus Deo, in primis
Christus eius Filius fuit: Postea Apostoli: quorum plærique propinqui Christi
erant in secundo gradu consanguinitatis secundum carnem: ut Ioannes, uterq;
Iacobus, Philippus, Simon, & Thadæus: Secundum autem spiritum discipuli om
nes, præcipuè Apostoli, in quibus sanctificatus, & glorificatus est in conspectu
cuiusque populi & uniuersi mundi: Quam gloriam sibi uendicare uoluerunt il
li duo sacerdotes, non præcipiente Domino, nec exigente tempore, ideo puniti
fuere: Quod audiens Aaron tacuit, rationi, & iustitiæ cedens. Isaias autem, cū Isaias
de Mesiah multa uaticinatus esset, quid de idolis deprimendis adiecerit, uidea
mus: ait enim: In nouissimis diebus, id est in ultima ætate, erit præparatus mons
Domini in uerticē montium: Et eleuabitur super omnes colles. Nec enim legi-

mus,aut uidimus,ꝙ aliquis mons proximè eleuatus sit super colles, aut alios mō tes,ad quem confluxerint gentes: Vndè mons hic eleuatus super omnes colles est ille,qui scriptus est in capite libri,& effectus Rex regum, & Dominus dominantium,prælatus,atque eleuatus super omnes principes, qui tāquam colles eleuati sunt super populos: Et ad hunc confluxerunt gentes suscipientes eius characterem,& donatiuum, & ipsum adorantes:tunc enim,ut sequitur, eleuatus est Dominus solus cōtritis penitus,& demolitis idolis:undè sequitur: In illa die
Zacha. ꝓiiciet homo idola argenti sui,& simulachra auri sui.Zacharias quoq; sole clarius loquitur dicens:In illa die erit fons patens domui Dauid, & habitantibus Ierusalem,in ablutionem peccatoris,& menstruatæ: Qui fons(ut omnes interpretantur) Messiah est:qui abluit peccatum, & menstruata, id est actuale,& originale peccatum. Et tunc(inquit Dominus exercituum) disperdam nomina idolorum de terra,& non memorabuntur ultrà:quod iam facto comprobamus.
Ezechi. Iterum in Ezechiele inquit contra Aegyptum idolis opulentam:Disperdam simulachra,& cessare faciam idola de Memphis: & dux de terra Aegypti non erit amplius:Et multa prosequitur Vates de strage Aegyptiorum, quam principes Romani,& alij executioni demandarūt. Sed hæc omittentes de idolis prosequamur, quæ primo in Aegypto,Memphis, Taphene, Canopo, Alexandria, Thebis,Heliopoli,& aliis ipsius Aegypti locis,florēte cultu crucifixi, demolita sunt:& repleta loca Anachoritis,Monachis,& quāplurimis Iesum à terra ex-
Malach. altatum uenerantibus. Sed & Malachias ultimus prophetarum de abiectione Israël,& uocatione gentium per Messiæh uirtutem quàm apertè loquatur, uideamus: Non est (inquit ad populum Israëliticum)uoluntas mea in uobis, dicit Dominus exercituum:& munus non suscipiam de manu uestra: Ab ortu enim solis usque ad occasum magnum nomen meum in gentibus,& in omni loco adoletur, & offertur nomini meo oblatio munda: quia magnum nomen meum in gentibus,dicit Dominus exercituum: Quæ propheta ipse tanta certitudine cognoscebat,ut ipsa futura tanquā præsentia,more prophetico,denūtiaret: Nec enim in gentibus tunc glorificabatur nomen Domini,sed exaltato crucifixo honora-
Isaias ri cœpit:Ad quē uerum Messiam tandē ueniēt Israëlitici omnes, ut per Isaiam dicitur:In die illa erit radix Iesse,qui stat in signum populorum,in cruce uidelicet exaltatus:Ipsum gentes deprecabuntur,& erit sepulchrum eius gloriosum: uel(ut habet ueritas textus)erit requies eius honor:Et adiiciet Dominus secundo manum suam ad possidendum residuum populi sui, quem uidelicet reduxit aliquando,sed plenius reducet ex uariis captiuitatibus, & ingenti dispersione,
Idem quæ impræsentiarum est ubique terrarū,ut tāgit propheta:dū sequitur: Quod scilicet residuū relinquetur,& ab Aegypto,& à Phetros,& ab Aethiopia,& ab Elam,& à Senahar,& ab Emath, & ab insulis maris: Quibus uerbis tres mūdi partes præcipuas tangit,Aphricam,Asiam, & Europam:ut ex illis omnia
Idem loca intelligantur, in quibus dispersi sunt.Sequitur: Et leuabit signum in natio-

nes, & cõgregabit ꝓfugos Iſraël, & diſperſos Iehuda colliget à quatuor plagis terræ. Nec aliquid clarius dici poteſt, ſicut ad uerbum completum eſt, triũphãte crucifixo, & miſſo ſpiritu ſancto: Quo repleti Apoſtoli, dum loquerentur, erant (inquit Lucas) admirantes Parthi, Medi, Elamitæ, & habitantes in Me- Lucas. ſopotamia, Syria, & Cappadocia, Ponto, & Aſia, Phrygia, & Pamphilia, Aegypto, & Libya, Cyrene, & aduenæ Romani: Iudæi quoque Proſelyti, Cretes, & Arabes, & dicebant: Audiuimus eos loquentes noſtris linguis magnalia Dei. Hoc enim primo die, quo Chriſtus prædicari cœpit actũ eſt: Quæ autẽ ab illis cunabulis ad noſtra uſq; tẽpora ſucceſſere, uolumẽ noſtrum capere minimè poſſet. Multis quoq; aliis oraculis hoc idẽ corroborari ſolet, ſed quæ dicta ſunt, ad præſens ſufficiãt: Hoc tamẽ unũ ꝑſtringã, quod à Moſe, Chriſto, Paulo, & aliis prædictũ eſt, ꝙ tanq̃ omniũ immaniſſimũ ſcelus, & peſtis, atq; abominatio ſæuiſſima à IESV crucifixo cõteretur, qui ꝑ antonomaſiã antichriſtus dicetur. Multi enim (inquit Ioã.) antichriſti facti ſunt, ſed unus omnium acerrimus, Ioan. qui eleuabitur, nõ tãtum cõtra Chriſtũ, ſed (ut inquit Apoſt.) cõtra omne, quod Paulus dicitur Deus, aut quod colitur, ita, ut in templo Dei ſedeat oſtendens ſe, tanquam Deum: De quo Moſes inducit Bilhan uaticinantem in huiuſmodi uerbis Moſes Bilhan

אוי מי יחיה משמו אל וצים מיד כתים וענו אשור וענו עבר וגם הוא עדי אובד

Quod ad uerbum traductum dicit: Heu quis uiuet ab eo, id eſt à facie eius, qui poſitus eſt contra Deum? Et naues de litore Italiæ, ſupple uenient, & affligent Aſſyrium, & affligent Hebræũ: & etiam ipſe tandem peribit: Eleuabitur enim abominabilis, & affliget potiſſimè Aſſyrios & Hebræos, ubi reſidebit: & conſequenter affliget quoſcunque potuerit ſtrage, & tribulatione magna, ut etiam infallibilis Veritas proteſtata eſt dicens: Cum uideritis abominationem deſola- CHRISTVS. tionis, quæ dicta eſt à Daniele, ſtantem in loco ſancto: qui legit, intelligat. Veh prægnantibus, & nutrientibus in die illa, in qua erit tribulatio magna, qualis nõ fuit ab initio mũdi uſque modo, neque fiet: & multa, quæ ſequuntur: quæ apertè innuunt, nunquam acriorem hoſtem in Chriſtum, & Deum, & ſalutem noſtram inſurrexiſſe, aut inſurrecturum: De quo nihilominus crucifixus noſter reportabit uictoriam, & triumphum trahens de manibus ſuis omnes, quos accepe- Paulus rit: ut ſubinfert Paulus dicens: Quem Dominus IESVS interficiet ſpiritu oris ſui: & deſtruet illuſtratione aduentus ſui eum, cuius eſt aduentus ſecundum operationes ſatanæ in omni uirtute, & ſignis, & prodigiis mendacibus, & in omni ſeductione iniquitatis iis, qui pereunt, eo quòd charitatem ueritatis non acceperunt, ut ſani fierent: & meritò attraherentur à crucifixo noſtro. De eius quoque uictoria ſequitur ſumma Veritas dicens, quòd tunc apparebit ſignum fi- CHRISTVS. lij hominis in cœlo, quo ipſum ſceleſtum uidelicet debellabit. Et mittet angelos ſuos cum tuba, & uoce magna, & congregabũt electos eius à quatuor uẽtis cœli, à ſummis cœlorum uſque ad terminos eorum. Poſtea ſubinfert: Cœlum & terra tranſibunt, uerba autem mea non præteribunt. Quo debellato deſtruetur,

& inimica mors: quæ in hoc ultimo, & supremo conatu confracta peribit, triũphante Iesu, & attrahente ad se omnia attrahenda, ut statim dicetur.

Quomodo distrahentia omnia tandem amouebit, ut ad se unum omnia perfectè trahat. Cap. XVIII.

Magna quippe ex antè dictis insurgit admiratio, cur non uideamus attractum istum omnium gentium, & etiam populi Israëlitici, sicut uidetur prædixisse oracula: Ait enim Regius propheta: Et adorabunt eum omnes reges, omnes gentes seruient ei: Et Isaias: Surge, illuminare Ierusalem, quia uenit lumen tuum, & gloria Domini super te orta est: quia ecce tenebræ operient terram, & caligo populos: super te autem orietur Dominus, & gloria eius in te uidebitur: & ambulabunt gentes in lumine tuo, & reges in splendore ortus tui: Caligo enim & tenebræ operiebant populos, quando idolis, & potestatibus tenebrarum seruiebant: Sed orto Domino in Ierosolymorum agro, & uisa eius gloria, gentes cœperunt ambulare in lumine suo, & reges in splendore ortus sui, uisa eius stella in oriente. Sunt quoque innumera alia oracula, quibus prædictum est omnes illuminari, dirigi, & deduci debere à luce ista à terra exaltata pro illustratione, & salute nostra. Sed hoc infert speculantibus admirationem non modicam, si hæc lux (ut dictum est) omnes collustrauit, cur tot remanent obtenebrati, & illi, qui spurcissimæ bestiæ characterem suscepere, & qui eam lucem respuentes à figuris, & ænigmatibus discedere nolunt? Nonne & illi, qui nomen tantummodo suscepere, undè christiani denominentur, operibus autem illud nomen impugnant? certant enim inter se odiis, & litigiis, Deumque ueluti detrusi tartareis carceribus blasphemãt, carnis illecebris obuoluuntur, idola pecuniarum adorãt, terrena sapiunt, spiritualia oderunt, castrimargiæ inseruiunt, cultum Dei contẽnunt, adeo, ut non attracti, sed expulsi penitus ab ista luce uideantur: Vndè & prophetarum oracula, & summæ Veritatis sententia de falsitate argui posse diiudicetur: quia nec ad eum confluunt gentes, nec ipsum adorant omnes populi, nec ab eodẽ omnia attracta conspiciuntur: Quibus satisfacientes, dicimus Christum omnium salutem operatnm fuisse pro omnibus, traditum pro omnium liuoribus sanandis, & in lucem omnium instar ueri Solis ortum, & accensum: Non tamen omnes salutem capiunt, etiam quibus salus parata est, quousque ipsorum tempus aduenerit: Sol enim in sua primæua fabrica refertus fuit ea luce, quæ ꝓ omnibus mundi partibus illuminandis est sufficientissima non tamen partes omnes simul collustrat, sed completo circuitu, nulla remanet lucis ipsius beneficio priuata, & omnia suo tempore lumen suscipiunt. Ortus quoque est sol iustitiæ Christus luce perfecta, qua posset omnem hominem illuminare: Sed sunt tenebræ, quæ nequeunt eam comprehendere, uel nunquam uel pro tempore: Et qui nunquam eam suscipere uoluerint, tanquam lucis inimici dabuntur in sortẽ pessimam cum principe tenebrarum: Qui autem statim, uel saltem aliquando eam

Dauid

Isaias

susceperint, hi & in patria lucis eius beneficio perfruentur. Virtus enim Christi distributa in omnia membra mystici, & Christiani corporis diffunditur tanquam fermentum in totam massam, & tanquam ignis in plura ligna: Sed sicut massa illa tota fermentatur cum tempore, & ligna calefacta suo tempore accẽduntur, & in ignem transmutantur, sic & massa ista humani generis, suscepta Christi uirtute, tota suo tempore fermentabitur bono fermento: & calefacta igne illo diuino in ipsum transmutabitur, excepta ea parte, quæ ueluti fex, & purgamentum proiicietur ad latrinas tartareas. Sed id erit completo curriculo, quod Pater æternus decreuit pro expurgatione massæ in illum transmutandæ: de quo Sophonias ait: Expecta me, dicit Dominus, in die, quo surgam: quia iudicium meum, id est decretum mihi datum est, ut congregem gentes, & colligã regna, & effundã super eos indignationem meam, omnem iram furoris mei, quia in ira zeli mei deuorabitur omnis terra, id est omnis, qui terrena sapit, & secundũ carnem, & sanguinem uiuit: & expurgabo omnem scoriam, tam in operibus, quàm in uerbis: & tunc omnes erũt puri, & in operibus, & in uerbis: Vndè sequitur: Tunc effundam super populos labium purum, ut inuocent omnes nomen Domini, ea uidelicet sanctimonia, & puritate, qua inuocare debent. Et hoc quo ad uerba. Sed de operibus sequitur: Et seruient ei humero uno, id est unico corde, unico cultu, & conformibus operibus: Quod adhuc minimè uidimus: Speramus autem uidere, & lætari, quando congregatis gentibus, & collectis regnis effundetur furor, zelus, & sancta indignatio emũdans, & expurgans omnia immunda, & colligens omnia dispersa; reddensque unicum labium, & illud purum, & mũdum: Quod (inquiunt Hebræi) illud erit, quo lex, & oracula data sunt, & celebres hymni dictati: Vel sit sermo purus, & clarus, non secundum idioma, sed procedens à corde puro, & unico in omnibus ex colliganti charitate: Et tunc homines à multiplicitate rituũ, & cæremoniarum, in qua multoties confunduntur, ad unicum cultum reducentur: qui tunc clarè, secundum Dei beneplacitum explicabitur, cessante omni discordia, & dissidio: Quæ an ab animis natura dissidentibus, an ex corporibus ex contrariis qualitatibus compositis, an ex formis multigenis procedant, an ex uario cultu, influxu multiplici, & diuersis nutrimentis foueatur, altissima quippe ad discernendum exquireretur indago. Adsunt quidem in homine contrariæ qualitates diuersissimè commixtæ: undè diuersæ complexiones. Intercedunt quoque uarij influxus diuersissimè disponentes corpora nostra. Intersunt etiam diuersæ regiones, uarij cibi, conuersationes multiplices: ex quibus omnibus (ut Ptolemæo placet) deducitur homo ad diuersos effectus. Nec minus id procedit ab animis, qui si ab eodem fonte procedunt, ~~transeuntes tamen per diuersa media (ut Pythagorei, & Academici autumant)~~ diuersas tamen induũt naturas, & inclinationes: undè dissensio exoritur. Sed cum illud, quod est summè unum, à quo omnis multitudo emanat, deducere intendat debito rerum curriculo omnem multitudinem in seipsum unũ, oportet, ꝙ col-

Sopho.

Hebræi.

Ptole.

Pythag.
Academ.

ligendo multitudinem resecet, & amoueat omnia, quæ ab unitate distrahunt. Hinc (quod dictu mirabile est) etiam intelligentias ab eis, quos tuentur, tandem
Isaias amouebit: Quod dicere nō auderē, nisi Isaias me aperto sermone doceret dicēs de multiplici militia præsidente Edom, & Bosra: Et tabescet omnis militia cœli, & cōplicabuntur, sicut liber, in quo chartæ multæ colligūtur, & cōplicātur. Et hoc amplius subinfert: Et omnis militia eorū defluet, sicut defluit foliū de uinea, & de ficu, quoniam inebriatus est gladius meus in cœlo: Quod non de militia intellectuum beatorum intelligitur, neque de primæua expulsione principis tenebrarum: quia de militia Edom, & Bosra loquitur: quæ tum non erant, & de futuro est sermo, & non de præterito: Sic & antea clarissimè loquitur di-
Idem cens: Visitauit Dominus super militiam cœli in excelso, & super omnes reges, qui sunt super terram, auferens forsitan ab hominibus, & regnis (ut aliquibus placet) omnem particularem tutelam, ut regens ipse unicus, quos regit, deducat ad omnimodam unitatem cordis, amoris, cultus, & idiomatis meliori fruge, q̃
Moses. principes angelici, esto ꝙ boni. Hinc Moses non contentus ducatu angelico, ipsum Deum uoluit habere ductorem: Reducet (inquit) plura idiomata ad unum, quæ tot sunt, quot principes cœlestes distributi per portiones signorum, ut secretiores Theologi docent: Sex enim sunt pro quolibet duodenario illo cœlesti, qui connumerati reperiuntur septuaginta duo, quot erant sapientes in consilio Sinedrim iudicantes turbam, & quot electi sunt post Apostolos duodenarios in doctores, & ductores gentium non sine magno mysterio, ut Resp. patrum antiquorum, & Christiana simulachrum tenerent Reip. cœlestis. Et cum dignabitur Princeps habere de nobis tutelam immediatam, tunc forsitan deuenient gen-
Ioan. tes ad illud millenarium, de quo Ioannes in Apocalypsi: Et uiuent, & regnabunt cum Christo mille annos, & omnes facti sacerdotes Dei, & Christi: Et iterū: Et ipsi populus eius erunt, & ipse Deus erit cum eis eorum Deus in millenario septimo sabbatario, & quietis: In quo Deus quiescet ab operibus, quæ nobiscū
CHRISTVS. agit: & in nobis quiescet, & nos in eo, iuxta illud, quod dixit: Qui manet in me, & ego in eo: Sed multo fœlicius erimus in alterutro, & uniti perfecto amore, & quiete in patria illa, ubi dabitur perpetua mansio, & quies.

Quòd tandem trahet omnes attrahendos. Cap. XIX.

Amotis igitur omnibus impedimentis, & collecta tutela omnes attrahendos tandem ad seipsum deducet absque aliqua resistentia,
Idem aut errore, iuxta id, quod ait: Ego uitā æternam do ouibus meis, & non rapiet eas quisquam de manibus meis: Et iterum: Omnes quos dedisti mihi, non perdidi ex eis quemquam: Et rursum: Omnes, quos dedisti mihi, ego custodiui, & nemo ex eis periit, nisi filius perditionis, ut scriptura impleatur, quæ multa de proditore prædixerat: Nam sicut Deus elegit, ita modum adinuenit, & uiam, qua ipsos ad se deducat, sicut docet nos Paulus cū Ro

manis differens: Quos præsciuit, & prædestinauit conformes fieri imagini Filij sui, hos & uocauit: & quos uocauit, hos & iustificauit: quos autem iustificauit, illos & magnificauit: quid ergo dicemus? Si Deus pro nobis, attrahens uidelicet, & deducens, quis contra nos distrahens & deuians? quasi dicat nullus. Et de huiusmodi attractu fortissimo sequitur Paulus dicens: *Quis ergo nos separabit à charitate Christi? An tribulatio, an angustia, an fames, an nuditas, an periculum, an persecutio, an gladius? Nã in his omnibus superamus propter eum, qui dilexit nos: & qui nos attrahit, & tenet.* Ideo deprecabatur ille sapiens dicens: Trahe me post te curremus. Traxit quippe, & trahit Pater æternus in funiculis diuinis, sed Deus factus homo trahit in funiculis hominum, sicuti per Osee prædixit: In uinculis hominum traham eos, in uinculis charitatis: uel in seruitute amoris, ut habet ueritas literæ. Quibus uinculis hominis extensis ab illo, qui habitu est inuentus, ut homo, quia sensibilia, quia domestica, quia maximi amoris pignora traxit multo maiorem multitudinem, quàm irretierat uinculis illis inuisibilibus, & non perceptis sensibus, quibus uulgariũ copiosa turba innititur. Sed hic insurgit non modica inter multos sapientes disceptatio, quænam sit maior turba, aut eorum, qui trahuntur, aut eorum, qui abiiciuntur à Christo: Quod uolens determinare Symeon dixit: Ecce positus est hic in ruinam, & in resurrectionem multorum in Israël, non magis unam, quam alteram multitudinem præponderans. Mouentur nonnulli & illo uerbo, quod iste attractor dixerat: Multi sunt uocati, pauci uerò electi, existimantes, quòd soli pauci electi ex multis uocatis saluentur: Sed quid dicemus ad Paulum, qui non contra Christum, sed pro Christo loquitur dicens: Quos uocauit, hos & iustificauit? Omnes igitur uocati in numerum electorum uenire censentur. Nec quidem à ueritate est alienum: Nam illi pauci electi non secernuntur à uocatis, tanquã à reprobis, sed tanquam consignati ab illa turba magna, quam dinumerare nemo poterat, deliguntur, ut ordine, & numero illo duodenario sacramentorum pleno aliis præferantur. In cœna quoque illa, ad quam multi uocati fuere, unum tantummodo expulsum, & abiectum legimus, cæteris autem in nuptiis illis æternæ beatitudinis persistentibus: Vndè edocemur, quòd ex uocatis non pauci, sed pene omnes saluantur. Nec illud uerbum Christi, quo ait: Multi sunt uocati, pauci uerò electi, intelligi potest de illo uno tantummodo expulso, sed de illis, qui multi inuitati fuere: quamuis Hieronymus dicat per illum unum intelligi debere omnes, qui simul uniti sunt in malitia, cum Iudæis uidelicet, qui erant uocati per legem, & ex ipsis pauci nuptiarum participes sunt effecti: Ne tamen sedilia uacua remanerent, missi fuerunt nuntij ad exitus uiarum, id est ad gentilium populos, qui erant extra uiam legis, ut introducerent ad nuptias, quoscunque adinuenirent, sicuti bene interpretatur Hieronymus. Sic igitur pauci ex uocatis per legem electi fiunt, quousque dabitur tempus: ut conuertantur reliquiæ Israël, sicut edocemur oraculo Isaiæ dicentis: In ueritate reliquiæ conuertentur, reli-

Marginal notes: Paulus. Salomon. Osee. Symeon. Paulus. CHRISTVS. Hieron. Idem.

quiæ inquam Iabacob ad Deum fortem: Si enim fuerit populus tuus Israël quasi arena maris, reliquiæ conuertentur ex eo: Quod & Paulus adducit cum Romanis disserens. Sed ex maxima turba gentilium omnes uocantur, omnes introducuntur, qui ubicunque sunt, reperiuntur. Sunt ergo pauci electi ex multis Iudæis uocatis, ad quos sermo Christi dirigebatur: Vel sunt pauci electi, ut aliis præferantur: Nam seruatorum est turba magna ex omnibus linguis, populis, & & nationibus: Quorum nomina, & si uulgò obscura, Deo tamẽ cognita, & manifestissima sunt, annotataque in libro uitæ, qui Deo semper patens est. Insuper isti diminuentes numerum saluandorum in fauorem eorum, quæ dixerant, aliud

CHRISTVS. *uerbum Saluatoris adducunt, qui ait: Angusta est porta, & arta est uia, quæ ducit ad uitam: & pauci sunt, qui inueniunt eam: Vndè uidetur satis manifestũ, quòd pauci ingrediantur, aut attrahantur ad uitam, respectu multorum qui per uiam mortis, & damnationis gradiuntur. Sed attendant, quæso, isti cautum loquendi modum summæ Veritatis, quæ ait: Et pauci sunt, qui inueniunt eam: Nam si dixerimus, quòd nullus eam inuenit, non discedemus à ueritate, acclamante*

Baruc. *Baruc: Nõ est, qui possit scire uiã eius: neque qui excogitet semitas eius. Et si non possumus excogitare, minus adinuenire, nisi ostendat nobis, & ducat ille, qui scit uniuersa: & nouit eam, & tradidit eam Iabacob puero suo, & Israël dilecto suo: Postea in terris apparens docuit eam ore proprio: imò fecit se*

CHRISTVS. *uiam, & ostium dicens: Ego sum uia: Ego sum ostium, per me solum datur introitus ad uitam. Hic ergo solus uiam inuenit, & ostium, sine quo nihil facere possumus, aut excogitare: illum tamen docentem, ducentem, & præeuntem secuti sunt multi, & turba magna, quã dinumerare nemo potest. Nec arbitror fuisse tam paruæ uirtutis illum, qui uult omnes homines saluos fieri, ut salute paucorum contentus ab aliorum cura destiterit. Nec tam exigua fuit ducis uirtus,*

Paulus *ut in paucorũ attractu uideatur extincta, dicente Paulo ad Romanos: Si unius delicto multi mortui sunt, multomagis gratia Dei, & donum in gratia unius hominis IESV Christi in plures abundauit: Et iterum: Si unius delicto mors regnauit per unum, multomàgis abundantiam gratiæ, & donationis, & iustitiæ accipientes in uita regnabunt per unum Iesum Christum: Igitur sicut per unius delictum in omnes homines in condemnationem, sic & per unius iustitiam in omnes homines in iustificationẽ uitæ: Et sicut per inobedientiã unius hominis peccatores cõstituti sunt multi, ita & per unius obedientiã iusti constituentur multi. Si igitur multi, quomodo pauci? Neque contra Christum Paulus, in cuius pectore*

CHRISTVS. *Christus resonat, sed cum Christo, qui ait: Veni saluos facere, & quærere eos, qui perierãt. Et qui iterum dixit: Omnes quos dedit mihi Pater, non perdidi ex eis quemquam. Igitur omnes datos à Patre saluat. Sed nec opinandum est, quòd largissimus dator omnium bonorum ex maxima multitudine paucos dederit filio, cui omnia donauit: Nec bonitati Dei, & misericordiæ conuenit, ut plures perire sinat, quàm saluet, cum possit, & uelit omnes saluare, nisi qui salutem re-*

cusant. Dabitur quidem (Deo fauente) tempus, quando reliquiæ, quando dispersi congregabuntur, quãdo omnes seruient Deo humero uno, & quando (ut inquit Zacharias) erit Dominus unus in omnibus, & nomen eius unum: Quod erit (ut supra dixit) in die nota Domino: In qua exibunt aquæ, quæ supra cœlos sunt, de Ierusalẽ superna uidelicet, & medietas earum ibit ad mare orientale: Ad orientem quippe illum, de quo Isaias: Vocans ab oriente iustum: Et de quo Psalmographus: Ascendit super cœlos cœlorum ad orientem: Medietas uerò altera ibit ad mare, non quidem illud Syriacũ, quod facit littora Palæstinæ, ut aliqui interpretantur: sed ad Christum, qui nouissimis temporibus repletus fuit aqua illa diuina, & supercœlesti, ut pelagus effectus sua plenitudine irrigaret uniuersos: Quam aquam tam libenti animo propinat, ut publicè in templo clamet, & dicat: Si quis sitit, ueniat ad me, & bibat. Et istæ aquæ (ut sequitur propheta) nunquam deficient, sed erunt in hyeme, & æstate semper refocillantes animas. Et tunc erit Dominus rex super uniuersam terram, non quidem id temporis nouum adeptus regnum, quia iam effectus est Rex regum, & Dominus dominantium: Sed quia habebunt eum in dominum omnes, quos permisit per tempus uagari suo arbitrio: Vel erit Dominus omnium, quia cessabunt dominia & principatus aliorũ, ut paulo antè diximus: Quod suum sortietur effectum aut in secundo Christi aduentu, ut sentit Hieronymus, aut quando id ille decreuerit, cui soli hæc dies cognita est: Quandoquidem nostrum non est scire tempora, uel momenta, quæ (ut Christus discipulos ab huiusmodi inquisitione reuocans apertè reseraui) Pater posuit in sua potestate.

Zacha. Isaias Dauid CHRISTVS. Hieron. CHRISTVS.

CHristus est verus sacerdos, & verus panis, & hostia, & sacrificium omnia purgans, & omnia pacificans. Tonus tertius.

QVID SIT SACERDOS, ET EIVS *officium.* *Caput primum.*

LATISSIMVM *campum, & qui sese ab oculis nostris sua magnitudine tollit, intramus, dum tractare uolumus de sacerdote, qui medium inter Deum & hominem tenet: & est quasi Deus uisibilis:* Et maximè *summus, & uerus sacer dos Christus, cuius sacerdotium pro uirili nostra explicarè intēdimus. Sacerdos itaque sic dicitur, quasi sacra dans: Ea enim quæ à sacrario supramundano suscipit, plebi administrat:* Vndè *quàm mūdus, quàm purus, quàm diuinus esse debeat, iudicent sapientes:* Nam *& si omnia sacra nobis administrare debet, septem potissimè ei necessaria ad præsens percurremus. Primo igitur orare debet pro populo, tanquam mediator, ut in Leuitico,* Leuiti.
quando agitur de perfido periuroq́; bis repetitur: Et *rogabit pro eo sacerdos, & dimittetur ei: uel propitiabitur ei, aut pro remissione sup eū deprecabitur, ut sonat ueritas literæ, quæ sic habetur* וכפר עליו הכהן *uecaper alau hacohen. Sic, & ubi tractatur de purificatione mulieris post partū, dicitur:* Et *ora bit pro ea sacerdos, & mundabitur, & in quacunque expiatione, aut propitiatione lege iubetur, ꝙ interueniat sacerdos, tanq̄ medius, &* impetrator *ueniæ, & remissionis. Sic &* Iacobus *ait:* Infirmatur *quis in uobis, inducat presbyteros ec* Iacobus
clesiæ, & orent super eum. Debet *quoque secundo loco offerre sacra, ut Pau-* Paulus
lus cum Hebræis *differens nos admonet dicens:* Omnis *pontifex ad offerendum munera, & hostias constituitur: & paulo antè:* Necesse *habent sacerdotes pro suis delictis prius hostias offerre, deinde pro delictis populi:* Et *de hoc in lege plenissimè edocemur.* Tertio *doctor populi constituitur, non quidem uanæ, & curiosæ doctrinæ, sed legis, & eorum, quæ Dei sunt: ut in* Aggeo *dicitur:* Aggeus
Interroga *sacerdotem legem:* Et *per* Malachiam: Labia *sacerdotis custodiunt* Malach.
scientiam: & legem requirent ex ore eius: quia Angelus *exercituum est, id est dux exercitus* Domini. Vndè *consequenter quarto loco dux diuini exercitus constituitur: ut dirigat, corroboretque debiliorem populum, & hostium impetum primus sustineat: ut aperto sermone docemur in* Deuteronomio: Si *exieris (in-* Deuter.
quit) Dominus *ad bellum contra hostes tuos, & uideris equitatus, & currus, & maiorem, quàm tu habeas aduersarij exercitus multitudinem, non timebis eos: quia* Dominus Deus *tuus tecū in medio uestri:* Et *hoc interueniēte sacerdote:* Vndè *sequitur:* Appropinquabit *sacerdos ad populum & dicet ad uos:* Nō *pertimescat cor uestrum, nolite cedere, nolite formidare eos, quia* Dominus Deus *uester uadit uobiscum, & præliabitur pro uobis contra aduersarios, & saluabit uos.* Quod *& factū est in* Phinee *zelantissimo sacerdote, qui iubente* Deo *constitutus fuit dux exercitus duodecim milliū electorū ex omni tribu* Israël, *contra magnā multitudinem* Madianitarū: *de quibus gloriosum reporta-*

runt triumphum. Id quoque facere debet contra omnes hostes uisibiles, aut aë-
reas potestates quilibet sacerdos: quando imminet periculum plebis, & diuini
cultus: Et pugnare debent potius zelo, & oratione, & gladio Spiritus, quod
est uerbum Dei, quàm armis: ut in antiqua lege fecit Samuel, Eliseus, Moses,
& Aaron: pugnãte enim populo contra Amalech, orabat Moses pro populo ma
nibus eleuatis: Quas nutantes sustinebant Aaron, & Hur qui unà cum eo ora-
bant: Et præualente oratione, præualebat populus Dei contra hostes. De qui-
Paulus bus, & aliis sic pugnantibus, inquit Paulus: Fortes facti sunt in bello, castra uer
terunt exterorum, effugauerunt aciem gladij. Et post Christum Martinus non
adhuc constitutus, sed futurus sacerdos sese obtulit securus in ipsius Christi ue-
xillo hostiles cuneos inuasurum. Leo primus Pontifex Maximus commiserescẽs
populo inuaso ab Attila Hunnorum rege, ad ipsum intrepidè Dei Spiritu con-
fortatus accessit: qui coram rege orans animum immanissimum barbari adeo
emolliuit, ut omissa Italia, ad propria redire promiserit. Et admiranti toti exer
citui, & sciscitanti cur id faceret, respondit: (ut fama est) Non id feci Præ-
sulis ratione allectus, sed perterruerunt me duo, qui strictos mucrones tenen-
tes ei astabant, necemque mihi, ac exercitui comminabãtur. Hi uerò Petrus &
Paulus fuisse creduntur: Vel fuerint angeli, sicuti astiterunt Eliseo circundato
in Dotaim à militibus Assyriis, ut caperent eũ: quos timenti ministro, & accla-
manti, heu, heu, heu, domine mi quid faciemus? dixit: Noli timere, plures sunt no
biscum, quàm contra nos: Et orante uiro Dei, ut aperirentur oculi ministri uidit
montem plenum equorum, & curruum igneorum in circuitu. Insuper adhuc orã
te propheta, ut percuteret eos Dominus cæcitate, obcæcati fuere, ut duceren-
tur ab Eliseo in Samariam terram quippe hostium suorum. Nouissimè Capi-
stranus ille cum uexillo crucis pro Pannonibus irruens in hostes in tantam fu-
gam conuertit, ut sempiternus terror ipsius apud eos, qui rem uiderant, & au-
dierant, remaneret. Quinto loco sacerdos ducere debet populum ad ipsis de-
Iosueh stinatum finem, sicuti in libro Iosueh legimus figuratiuè factum, quòd uidelicet
dum Israëlitæ Iordanem transirent perrecturi ad promissam terram, sacerdo-
tes pergebant ante populum diuidentes Iordanem: Cuius pars aquarum retror
sum resilibat, pars uerò alia in mare salsum rapido fluxu diffugiebat: Sic uerus
sacerdos sub IESV pontifice summo uolens introducere populum in ueram
promissionis terram præcedit per Iordanem, illum uidelicet in quo (ut ait Apo-
Paulus stolus) omnes baptizati sumus, faciens aquarum diuisionem in baptismate ad-
ministrato: Nam pars in sua dulcedine firmiter, & constanter permanet, in his
uidelicet, qui opere cõplent, quod in baptismate promiserunt: Altera uerò, quæ
in amaritudinẽ cõuertitur, est eorũ (ut cũ dolore loquamur) qui illecebris carnis,
& mũdi uitiis inquinati dulcissimũ gratiæ donatiuũ in amaram damnationem
Deuter. conuertunt. Sexto, sacerdotum est iudicare: ut in Deuteronomio dicitur: Si dif-
ficilè, & ambiguum iudicium apud te esse perspexeris, inter sanguinem & san-

guinem, causam & causam, lepram & non lepram, & iudicium intra portas tuas uideris uarium, surge, tanquam uidelicet pro ultimo remedio, & ascende ad locum, quem elegerit Dominus Deus tuus, *uenies que ad sacerdotes leuitici generis, & quaeres ab eis:* Qui *iudicabūt tibi iudicij ueritatē, undè facies, quaecunque dixerint:* Et *docebunt te iuxta legem* Domini, *& sequeris sententiam eorum, & non declinabis ad dextram, neque ad sinistram.* Non *autem admittebantur tunc ad sacerdotium, nisi peritissimi in lege, & in omnibus iudiciis, sed heu infoelicia tempora, in quibus multoties feces ignorantiae, & cloacae turpitudinis deliguntur ad sacerdotium, nec habentes ungulam fissam, nec comedentes aliquando butyrum, & mel, ut sciant reprobare malum, & eligere bonum, nec ruminantes uel minimum iota, nec in uero sensu legis meditantes.* In *exodo quoque tanti* Deus *facit sacerdotes, & ueros iudices, ut eos* Deos *uocet dicens: quòd damnificantes proximum debent applicari ad* Deos, *id est iudices, qui praecipuè ex sacerdotibus deligebantur, ut iā ex testimonio* Deuteronomij *comprobauimus.* Vltimo *loco, debet sacerdos tanquam bonus pastor curā habere de ouibus suis, sacramenta ministrare, inuigilare super gregem, & omnia exponere pro salute plebis commissae, etiam animam, si opus esset: quia bonus pastor dat animam suam pro ouibus suis.* Haec *sunt, quae potissimè pertinent ad officium sacerdotis.* Exodus

Quod Christus fuerit uerus sacerdos, & omnibus refertus, quae ad uerum sacerdotem, & summum pontificem spectant. Cap. II.

CHristus IESVS *unctus in regem, prophetā, & sacerdotē prae omnibus cōsortibus suis, merito fuit* Rex *regum, propheta prophetarum,* Sacerdos *sacerdotū, aut* Pontifex *pōtificū.* Sed *primis duobus dimissis loco suo declarandis, quàm bene functus sit officio sacerdotis uideamus.* Primo *enim orauit pro populo, non semel tantum, sed pluries, & toto tempore uitae suae, nunc in monte, nunc in spelunca, nunc publicè, nunc secretè, ut ab euangelistis plaerisque in locis recitatur.* Nec Paulus *tacuit, sed cum* Hebraeis *differens ait.* In *diebus carnis suae obtulit preces cum lachrymis, & clamore ualido, & exauditus est pro sua reuerētia:* Et *potissimè in extremo uitae ostendens quantum in fine dilexerit eos, sumpta mysteriosa & ultima coena orauit* Patrem *dicens:* Pater *sancte conserua eos, quos dedisti mihi: nunc autem pro eis rogo:* Et *iterum:* Ego *rogabo* Patrem, *& alium* Paracletū *dabit nobis.* Et *rursum orauit pro tota ecclesia, ut habemus in euangelio, cui titulus est secundū* Lucam: Ego, *inquiens, pro te rogaui* Petre, *ut non deficiat fides tua.* Sed *& nunc in gloria triumphans interpellat uultui* Dei *pro nobis, ut inquit* Apostolus. Sacra *quoque obtulit* Deo, *& sacratissimū omnium sacrificiorum, seipsum uidelicet* Agnum *immaculatū:* De *qua oblatione, cū multa disseruisset* Paulus *cum* Hebraeis, *tandē subintulit:* Hic *autem unam pro peccatis offerens hostiam, in sempiternum sedet ad dexterā* Dei, Cuius *hostiae semel oblatae*

Paulus — CHRISTVS. — Lucas. — Paulus — Idem

uirtus præstat, ut nos quotidianum, & perpetuum sacrificium offeramus. Et quid effecerit hac sua oblatione Petrus innuit dicẽs: Christus semel pro peccatis nostris mortuus est, offerens se uidelicet æterno Patri, iustus pro iniustis, ut nos offerret Deo mortificatos quidem carne, uiuificatos autem spiritu. Doctorem insuper se exhibuit docens eam doctrinam absconditam à sapientibus mũdi, quã susceperat à Patre luminum: Mea (inquit) doctrina non est mea, sed eius qui misit me Patris. Ea etenim erat, ut etiam puerulus in stuporem induceret audientes, ut habemus in euangelio, quod est secundum Lucam: ubi dicitur: Stupebant autem omnes, qui eum audiebant, super prudentia, & responsis eius. Hæc quippe sua doctrina est, qua maior à quocunque ingenio excogitari non poßit. Nec mirum, cum in ipso essent omnes thesauri sapientiæ, & scientiæ absconditi: Quam doctrinam huc & illuc peragrando ore proprio docebat prædicans in synagogis Galilææ, & in templo: De qua doctrina (Deo fauẽte) sequenti Tomo differemus. Contra hostem etiam in certamen stricto mucrone perrexit, quẽ primo expugnauit in deserto pro se, postea pro omnibus nobis obtinuit uictoriã, dũ modo uelimus eam sequi. Deo autem gratias (inquit Paulus) qui dedit nobis uictoriam per I E S V M *Christum Dominum nostrum: Hic enim de omnibus inimicis humani generis triumphauit expolians principatus, & potestates, palam triumphans in semetipso. Dux etiam fuit regens, & ducens, ut à Matthæo extat adductum Michææ uaticinium, quo de Bethlehem loco natiuitatis Christi ait: Et tu Bethlehem terra Iuda nequaquam minima es in principibus Iuda: ex te enim egredietur dux, qui regat populum meum Israël. Et Isaias, postquam Dei uicem gerens inuitauerat sitientes ad aquas, & uinum, & lac gratis comparandum, sequitur: Et feriam uobiscum pactum sempiternum, misericordias Dauid fideles: Ecce testem in populis dedi eum, ducem, ac præceptorem gẽtibus: Per quem Dauid omnes interpretantur Christum plærisque in locis figuratum, & denotatum per filium Isai, & meritò: Nam hic non rexit, nec dux, uel præceptor fuit in gentibus, sed in solo populo Israëlitico. Christus ergo noster datus est in præceptorem gentium, quas in Dei cultum deduxit eis prædicans nõ tantum ore proprio, sed in Paulo, cæterisque Apostolis, & prædicatoribus: Pro quibus omnibus prædicantibus in ueritate inquit idem Paulus: An experimentum quæritis eius, qui in me loquitur Christus? Curam tandem animarum eam habuit uerus Sacerdos sacerdotum, pontifex pontificum, & Princeps principũ sacerdotum, ut bonus, & optimus pastor animam daret pro ouibus suis, peccata dimittens, redimens eas non in sanguine hircorum, aut uitulorum, sed in proprio sanguine, introiens quidem pro nobis in sancta non manu artificis fabricata, sed excelsa, cœlos penetrans, & super omnes creaturas conscendens ad eũ, qui habitat lucem inacceßibilem, Patrem uniuersitatis: cui præsentauit ouẽ deperditam, id est naturam humanam, portans eam humeris suis.*

Petrus

CHRISTVS.

Lucas

Paulus

Matth.

Miche.

Isaias

Paulus

Christo tanquã uero sacerdoti omnia sacerdotalia debentur. Cap. III.

SAcerdoti (lege iubente) dabantur primitiæ cum omnibus, quæ offerebantur in sanctuario: Item hostiæ omnes, & à populo iubebantur honori, & revereri. De primo in libro Numerorum dicitur ad Aaron: Omnes primitiæ, quas offerunt filij Israël, ad sacerdotem pertinent: & quicquid in sanctuarium infertur à quocunque, & traditur manibus sacerdotis, ipsius est: Sed postea in capite decimo octauo ait Dominus: Ecce dedi uobis custodiam primitiarum mearum, ac si diceret: Primitias meas ad custodiendum tradidi, ut bene sentit Origenes: Quod ad legem literæ applicari minimè potest: quia hæ consumebantur in cibo, & digestæ (ut in euangelio dicitur) in secessum ibant: Vndè ad legem spiritus necessariò referendum est, secundum quem primitiæ conseruari possunt: Illæ utique, de quibus ait Apostolus ad Romanos: Nos autem primitias spiritus habentes: Quod dupliciter intelligi potest: Aut primitiæ, quas Spiritus sanctus in primitiua ecclesia donauit Apostolis, dona uidelicet, & charismata multiplicia: Aut per has primitias intelligimus initia bona nostrorum operum, seu bonas inspirationes: & has conseruare debemus, & offerre illas Christo sacerdoti magno ab ipso sua gratia conseruandas, suisque augendas meritis, ut eas Patri gratissimas repræsentet. Hæ autem dicũtur offerendæ solummodo à sanctificatis Israël, id est ab illis, qui principes Dei effecti pugnare incipiunt in hostem, contra quem pugnauit & noster IESVS Pontifex Maximus, & ab his qui initiati, & consecrati sunt Deo per baptismum, & alia sacramenta. Primitiæ autem fructuum operum nostrorum sunt initia dilectionis, & charitatis: qua Deum & proximum complectimur: Siquidem inter fructus spiritus charitas prima à Paulo collocatur: Quam & noster maximus Antistes, tanquam ueras primitias, & decimas, super omnia alia exquirit, concludens in ipsa, ueluti in primario fundamento, & fine decorante omnia alia præcepta, & totam legem, & prophetas, mandans peculiari præcepto, ut ipsa omni diligentia obseruetur dicens: Hoc mando uobis, ut diligatis inuicem: Et iterum: In hoc cognoscent homines, quòd eritis mei discipuli, & oues mihi bono Antistiti creditæ, si dilectionem habueritis ad inuicem. Sed ut omnia opera fiant in charitate, & Deo grata, consecranda sunt initia Christo, sicut Paulus nos in Colossensibus docet: Omnia (inquit) quæ facitis in nomine Domini nostri Iesu Christi facite. Primitias igitur, & omnia, quæ inferuntur in sanctuarium, debemus huic summo Põtifici præsentare: ut ipse eadem conspersa suo sanguine, & cõdita suis meritis grata præsentet Patri æterno præsentatione sempiterna. Et hoc est, quod dicitur: Hæ erãt pro officio sacerdotali, statuto sempiterno. Sed cum huiusmodi defecerint in sacerdotio legis, ne soluatur scriptura, oportet, ut compleantur in nostro uero sacerdote Christo, in quẽ, & in suos posteros, presbyteros uidelicet seu sacerdotes translatum est omne sacerdotiũ legis: Debẽtur quoq; huic Antistiti non tantum primitiæ, quas

Numeri. — Ibidem — Orige. — Euange. — Paulus — Idem — CHRISTVS. — Paulus

Hebræi תרומה terumah dicunt, ſed terumah de terumah, id eſt primitiæ primitiarum: Quæ ſic deligebantur: Populus ex centum decem offerebant ſacer-
Nume. dotibus: Sacerdotes uerò ex decem unum offerebant Deo, ut in libro numerorũ legimus. Deo itaque ſimpliciſsimo dabatur unum, populo tanquam materiali cẽtum: Sacerdoti autem, qui medium tenet inter Deum & populum, decem: qui eſt finis numerorum, & principium denariorum, mediuſque inter unum, & centũ. Chriſto autem noſtro ſummo ſacerdoti debentur unum, & decem: Decem quidem tanquam homini ſacerdoti, Vnum autem tanquam Deo: Eſt enim mediator, & finis quietans, & reficiens. Sacerdoti inſuper noſtro debentur non tantum primitiæ uirtutum, ſed hominum. Et ij fuere innocentes primi pro ipſo occiſi, de quibus Ioannes: Ii empti ſunt ex omnibus, primitiæ Deo, & Agno. Nec ex hoc quidem alios reſpuit, dummodo uelint ei offerre primitias, & decimas, id eſt initia, & complemẽta operum ſuorum: Vndè inquit: Qui perſeuerauerit uſque in finem, hic ſaluus erit: Perſeuerantia enim eſt uerarum decimarum oblatio. Exquirit etiam primitias dierum: Nam in antiqua lege contẽtus erat Deus, ut ſanctificaretur ultimus dierum & ſeptimus in hebdomada: Chriſto autẽ ſimul cum Deo Patre damus primum, qui ex eo, quòd eſt Domino conſecratus, dies dominica dicitur: In qua & mundo dedit exordium, ſimul & uitæ ſpirituali, reſurgente Chriſto ipſo die, ut in eo principium daret beatæ uitæ, ſicut in eo exorſus eſt fabricam ſuam. Hinc dicũt nonnulli hunc fore ultimum diem, quo Deus claudet ſtatum peregrinationis noſtræ, ueluti in diapaſon perfecto dedu-
Dauid ẽto ex multis octonariis curriculis: Pro qua octaua Dauid nonnullos celebrauit hymnos, ut patet in eorum titulis. Sacerdoti quoque debentur hoſtiæ, ſicuti
Leuiti. ex libro Leuitico edocemur, ubi dicitur: Sicut pro peccato, ita & pro culpa, uel pro delicto, ut habet noſtra traductio, ad ſacerdotẽ pertinet hoſtia: Duas enim hoſtias hic meminit textus: Altera eſt ꝓ peccato cõmiſsionis uidelicet, ubi eſt aliqualis uoluntaria culpa: Altera eſt pro delicto, id eſt peccato omiſsionis, ut ſen
Orige. tit Orig. Sed ſi bene perpẽdatur ueritas literæ, eſt pro culpa cõmiſſa ꝑ errorẽ: Quod ſacrificiũ אשם aſſam Hebræi uocãt, ut patet ĩ quĩto capite eiuſdẽ Leuitici, ubi dicitur: אשר שגג והוא לא ידע ונסלח לו: אשם הוא אשם אשם ליהוה quod ad uerbum interpretatum dicit: Quia errauit, & ipſe non cognouit, & propitiabitur, uel parcetur ei, culpatarium ipſe offeret in culpatarium Domino, id eſt in ſacrificium culpæ commiſſæ per errorem. Tales & aliæ hoſtiæ ſacerdotis erant, ut ipſas ſuſcipiens in ſe, ſuſciperet & delictum, & peccatum, & culpam quãcunque, pro qua erant oblatæ: & intercederet apud Deum pro offerentibus: In quo penitus figurabatur Pontifex Maximus Chriſtus: in quo Pater poſuit, & ipſe ſuſcepit, iniquitates omnium noſtrum: & effectus ipſe Agnus, &
Paulus uera hoſtia tulit peccata totius mundi, ſicut & Apoſtolus cum Hebræis inquit: Chriſtus ſemel oblatus eſt ad multorum exhaurienda peccata: Et iterum: Sanctificati ſumus per oblationem corporis Ieſu Chriſti ſemel: Et rurſum cũ Ephe

ſiis ait: Chriſtus dilexit nos, & tradidit ſemetipſum pro nobis oblationem, & Paulus
hoſtiam Deo in odorem ſuauitatis. Et plæriſque in locis habemus de oblatione facta à Chriſto uerò Pontificè pro nobis, adeo, ut non amplius neceſſe habeamus offerre animalia, aut alias hoſtias, quàm noſmetipſos in agnitionem tãti beneficij, & ut nos ipſi uero ſacerdoti oblatos ſanctificet, purget, & præſentet æterno Patri. Et de prima oblatione Apoſtolus cum Hebræis agens inquit: Per Idem
ſpiritum offeramus hoſtiam laudis ſemper Deo, id eſt fructum labiorum cõfitentiũ nomini ſuo: talibus enim hoſtiis promeretur Deus. De qua & in Pſalmographo dicit Deus: Sacrificium laudis honorificabit me. Et hoc tam in confeſſione, Dauid
& laude ſui nominis, quàm in gratiarum actione. De ſecũda uerò oblatione idẽ Apoſtolus nos in Romanis docens inquit: Obſecro uos per miſericordiam Dei, Paulus
ut exhibeatis corpora ueſtra hoſtiam uiuẽtem, ſanctam, Deo placentem, rationabile obſequium ueſtrum. Si etiam ad particularia deſcendere uoluerimus, in Leuitico legimus, quòd ſacerdoti dabatur pectuſculum pacificorum, & armus Leuitic.
eius dexter: In pectuſculo extat cor: & armus in Hebræo dicitur שוק quod apud nos armum ſignificat, & concupiſcentiam. Cor itaque quod reſidet in pectuſculo, & armus in quo eſt concupiſcentia, & appetitus ſacerdoti dantur iudicandi, & mũdandi. Hinc & nos exponimus ſacerdoti in cõfeſſione cogitationes, & affectus noſtros, & omnia ea mala, quæ (ut Chriſtus ait) de corde exe CHRISTVS
unt, & mala concupiſcentia fiunt: ut ipſe ea diiudicet, & abſolutione & pœnitentia iniuncta expurget, & mundet. Et ualde quidem proficuum eſt, ut quiſque habeat cor, & affectum in manu boni, & ſapientis ſacerdotis, à quo ſemper expurgetur, & dirigatur in bonum: Nam (ut ſupra diximus) iudicium cauſarum difficillium, & cognoſcere inter lepram & lepram, & expurgare ipſam (quod difficillimum eſt) ad ſacerdotem pertinet: qui minimè iudicare poteſt cauſam cordis, niſi illud ipſi præbeamus apertum. Et quia ſacerdos Dei uicem tenet in terris occulta diiudicans, & ea, quæ ad diuinum iudicium ſpectant, ideo ex diuino præcepto ipſi quoq; debetur honor, ut in Deuteronomio dicitur: Qui Deuter.
ſuperbierit, & noluerit obedire ſacerdotis imperio, qui eo tẽpore miniſtrat domino Deo tuo, ex decreto iudicis morietur ille, & auferes malum ex Iſraël, cũctuſque populus timebit audiens, ut nullus deinceps intumeſcat ſuperbia: Quod ſummatim reſumendo dico, quòd Deus iubet, ut ſacerdos, quia eius miniſter in tanta reuerentia habeatur à populo, ut contemnens illum moriatur: Cui adſtipulatur illud Regij prophetæ: Nolite tangere Chriſtos meos, & in ꝓphetis meis Dauid
nolite malignari: Et hoc, quia quicquid agit ſacerdos in terris ſacerdotali officio fungens, id facit uicem Dei gerens: ut clara uoce Chriſtus proteſtatur dicens: Quæcunque ſolueritis ſuper terram, erant ſoluta & in cœlis: & quæcunque ligaueritis ſuper terram, erunt ligata & in cœlis. Ineſt inſuper in ſacerdote aut character quidam (ut dicunt noſtri Theologi) aut numen quoddam, uel Theolo.
terror impreſſus, quem cæteri timeant, ſicut & in principibus, & in regibus mũ

danis eſt quoddam, quod populus timens reuereatur. Eſt quoque, aut eſſe debet in ſacerdote inſigne quoddam uirtutis, & conſequenter diuinus fauor, ut omnes Origen. *eum uereri debeant.* Hinc Alexander (*ut refert* Origenes *in* Cælſum) *dũ bellum ageret contra Darium, ſacerdotem* Dei *magnum Hebræum reueritus eſt, ſicut edoctus fuerat nocturno oraculo.* Theodoſius Imperator *reueritus eſt* Ambroſium *ipſum increpantem.* Attila (*ut diximus*) *perterritus eſt à* Leone Põtificẽ. *Sed longum nimis eſſet omnia adducere, quæ de his & huiuſmodi ſcripta reperimus.* Verum *dolendum nobis eſt de calamitate horum temporum, in quibus (cum rubore, & ſtomacho loquar) ſacerdotes adeo ſeſe uilibus, & turpibus immiſcuerunt, ſceleſtis, & non cœleſtibus inſeruientes, ut iam ludibrio ſint* Deo, *angelis, & hominibus.* Chriſto *autem uero, & maximo ſacerdoti ſtigmatizato non communi charactere ſacerdotali, ſed pontificatus maximi, & imperij ſuper omnes doctrina, ſapientia, & ſanctitate præ omnibus fulgenti debetur bonor, & gloria præ cæteris:* Vndè *non ſolum in nomine eius flectitur omne genu cœleſtium, terreſtrium, & infernorum, ſed etiam inſenſibilia eum reuerẽtur, & ad eius nutum contremiſcunt omnia:* Imperat *enim mari, & uentis, & obediunt ei:* Panem *benedicit, & mirum immodum ſtatim multiplicatur:* Iubet *impleri hydrias aqua, &* uinum *efficitur:* Animas *euocat ab inferis, & reuniuntur corporibus:* Imperat *febribus, & ceſſant uexare:* Et *ut breuiter concludamus, omnia eum reuerentur: omnia ipſi obediunt: imò & poteſtatem dedit nobis ſuper omnem uirtutem inimici, dummòdo ſequi uelimus eius ueſtigia, & effici ueri ſacerdotes conſecrantes noſmetipſos* Deo *in odorem ſuauitatis.*

Sacerdotis ueſtimenta quæ ſint. Cap. IIII.

VT *uideamus, quàm legitimus, & uerus ſacerdos, &* Põtifex *fuerit* Chriſtus *noſter, opportunum duximus adducere, quæ ueſtimenta præordinata ſint à* Deo *pro ſacerdotibus, & pontificibus antiquæ legis: quæ omnia figuram, & typũ gerebant noſtri ſummi pontificis* IESV, *& eorum, quæ in ſacerdotio euangelico conſtituit.* Veſtimenta *itaq; (prout ex diuerſis locis ſcripturæ collegimus) octonaria ſunt:* Quorum *quatuor ad ſacerdotes, ſimul & pontifices pertinent:* Aliis *autem quatuor utebatur ſolũmodo ſummus* Pontifex. *Primũ eſt* מכנסי *micneſe,* Græcè περισκελῆ, Latinè *uerò feminalia, uel bracæ uſq; ad genua: quæ de byſſo retorta (in-*
Ioſeph. *quit* Ioſephus) *texebantur, ut fortia eſſent.* Aliud *eſt* כתונת *cetonet,* Græcè χιτὼν, Latinè *tunica, uel camiſia ſtricta dicitur abſque ruga.* Tertium *eſt* אבנט *abnet, quod nos cingulum, baltheũ, uel zonam dicere poſſumus:* Et *eſt quaſi pellis colubri, qua exuit ſenectutem, textum ſub tegmine cocci, purpuræ, & byacinthi, & ſtamine byßino ob decorem & fortitudinem: atque ita polymita ar-*
Hieron. *te diſtinctum (inquit* Hieronymus) *ut diuerſos flores, & gemmas artificis manu non textas, ſed additas arbitreris:* Quo *baltheo, qui eſt quatuor digitorũ in la-*

titudine, linea tunica perſtrigebatur inter umbilicum & pectus. Quartum ueſtimenti genus eſt pileolus rotundus, quaſi ſphæra media, quod Græci & noſtri κίδαριν tiaram, & alij galerum uocant, ſed Hebræi מצנפת miznephet: Nec habet acutum in ſummo, nec totum caput tegit tertiam partem à fronte inopertam relinquens: & eſt in occipitio uitta conſtrictus, ut non facilè labatur ex capite: & eſt byſſinus ſic affabrè opertus linteolo, ut nulla acus ueſtigia appareant. Reliquorum autem indumentorum, quæ propriè pontificum ſunt, primum eſt מעיל mabil, id eſt tunica talaris tota hyacinthina ex lateribus, eiuſdem coloris aſſutas habens manicas, & in ſuperiori parte, qua collo inducitur, aperta: quod uulgo caputium dicitur, oris firmiſſimis ex ſe textis, ne facilè abrumpantur: In lumbo autem pedes uerſus ſunt ſeptuaginta duo tintinnabula, & totidẽ malagranata ſibi inuicem, alterniſque ſuccedentia, ut totus uocalis in templum accederet, ne moreretur. Sextum eſt אפוד, quod ſeptuaginta ἐπωμίδα, id eſt ſuperhumerale appellãt: Aquila ἐπίῤῥαμμα: Sed Hieronymus ſuo proprio nomine ephod nominat: quod duplex eſt: alterum ſacerdotum, & hoc ſimplex lineum, quo uſus eſt Samuel leuita, & ſacerdos: Vſus eſt & Dauid rex quando uoluit conſulere Dominum, an deberet perſequi latrunculos, qui ſuccẽderant Sicelech, & deprædauerant eam: tunc enim dixit ad Abiatar ſacerdotẽ: Applica mihi ephod: quo ueſtitus conſuluit Dominum, & clarum reſpõſum habuit: Alterum eſt ephod, ex ſæpe in lege repetitis quatuor coloribus hyacinthino, byſſino, coccino, & purpureo, contextum ex auro cum ſubtegmine hyacinthino, coccino, & purpureo, & cum ſtamine byſſino, mira pulchritudine habens in utroque humero geminos lapides clauſos, & inſertos auro, qui Hebraicè dicuntur שהם ſobam: quod ſeptuaginta tranſtulerũt ſmaragdum, Ioſephus Sardonychum, Aquila autem, Symmachus, & Theodotio onychinũ, & bene, ut ſuo loco declarabimus: & in unoquoque illorum ſena Patriarcharum nomina: In dextro humero maiores filij Iahacob, in ſiniſtro uerò minores inſcripti erant. Septimum ueſtimentum eſt menſura paruũ, ſed cunctis prædictis celebrius: quod Hebraicè dicitur חשן hoſſen Græce λόγιον. Hinc Latinè traductum eſt rationale: Pannus quidem breuis ex quatuor antedictis coloribus intextus, habens magnitudinẽ ſpithamæ per quadrum, & duplex ne facilè rumperetur: Habebatq; quatuor ordines, uel lineas, in quorum quolibet erant tres lapides pretioſi: In primo ſardius, topatius, & ſmaragdus: In ſecundo carbunculus, ſapphyrus, & iaſpis: In tertio lyngurius, achates, & amethyſtus: In quarto uerò chryſolithus, onychinus, & beryllus: In quibus cælata erant duodecim nomina duodecim filiorum Iſraël. In cuius rationalis quatuor cingulis erant quatuor annuli aurei correſpondentes quatuor annulis, qui erant in ſuperhumerali copulati uittis hyacinthinis, & cathenis aureis: ut ligatura firma eſſet, & una textura uideretur. Erat quoque (quod maximè importat) in ipſo rationali iudicij, iuſſu Dei poſitum, האורים ותומים haurim ue tumim, quod nos habemus interpretatum, doctrinam, & ueritatem. Et

Hiero. Dauid

Septua. Ioſeph. Aquila. Symma. Sheod.

hæc erant ſuper cor Aaron, pro quo nos habemus ſuper pectus Aaron: quando ingrediebatur in templum coram Domino, ut portaret Aaron iudicium filiorū Iſraël ſuper cor ſuum: quando ingrediebatur coram Domino ſemper. Octauum ornamentum erat lamina quædam aurea, quæ Hebraicè dicitur ציץ זהב *ziz zahab, in qua inſcriptum erat nomen magnum Dei quadriliterum* יהוה. *Et hæc erat ſuper pileolum lineum cōmune omnibus ſacerdotibus. Pōtifici autem ſtringebatur in fronte uitta hyacinthina: Et his omnibus coronabatur, & protegebatur caput ſacerdotis mira pulchritudine uiſibili, & intrinſeca uirtuali, & diuina, quæ eſt ſecundum Platonicos participatio diuinæ pulchritudinis. Hæc ex* Platon. *multis de ſacerdotalibus ueſtimentis excerpta ſunt: Quid autem ſignificent, uideamus.*

Quid hæc ueſtimenta ad ſacerdotes, atque ad Antiſtitem maximum conferebant. Cap. V.

QVo myſterio, quaue figura hæc indumenta à Deo maximo iuſſa ſint fieri, diſcutere uolentes non contemnemus ea, quæ doctores Hieron. *Hebræi pro ſenſu myſtico declarando exponunt: Quos & Hieronymus, tanquam in hoc negotio peritiſſimos non erubuit imitari: Poſtea amoto uelamine, & diuino lumine illuſtrati declarabimus in ſenſū myſtico, quid in noſtris ſacerdotibus, & quid in ſummo Pontificè noſtro Chri-* Sap. He. *ſto, ad quem omnia tendunt, repræſentent. Dicunt igitur ſapientes Hebræi, ꝙ quatuor colores ad quatuor elementa referuntur, ex quibus uniuerſa conſiſtūt. Byſſus, qui ex terra gignitur, terræ deputatur: Purpura mari quæ ex eius concheolis tingitur: Hyacinthus aëri propter coloris ſimilitudinem: Coccus quaſi ardens igni, & æthери. Aequū enim adiudicarunt, ut Pontifex ſummi opificis gratias ageret illi, qui & ipſa elementa, & quæcunque ex eis fabricata ſunt, produxit: repræſentaretq; ipſa elementa, & conſequenter elementata omnia opifici ſuo. Primum itaque ueſtimentum, quo pudenda cooperiebātur lineum erat terram ſignificans, à qua traximus, undè genitalia nobis cooperienda ſunt: quia inde uoluptatem ſentimus, ad quam nullatenus condeſcendere debet ſacerdos: nec cum ipſis membris aliquid agere, niſi quatenus neceſſitas, quā ex terra deduximus, cogit. Sed de terrenis paulatim ad excelſa erecti, à capite uſque ad talos cooperiebantur ueſte hyacinthina: quæ aërem indicat à cœlis uſque ad terram diffuſum: Cui appenſa erant tintinnabula, & mala punica. Quorum ſtrepitus, tonitrua, & fulgura, quæ in aëre fiunt, comprimebant, aut ſuo ſonitu terrebant aëreas poteſtates: Vel (ut melius dicatur) repræſentabant harmoniam, & conſonātiam elementorum, & omnium, quæ ex eis compacta ſunt. Quod & malorum punicorum compoſitio, & ordo mirabilis ſignificat. Altius quoque conſcendentes dicunt, quòd per ſeptuaginta duo illa tintinnabula, & totidem malogranata citabant etiam ſeptuaginta duos principes idiomatum, ſex pro quolibet ſignorum cum omnibus ipſis creditis, ut intereſſent ſacrificio, quod fiebat*

à summo Pontificè Domino uniuersorum. Sed si uera est hæc eorum sententia, citatio illa erat figuratiua per tintinnabula quasi præludio quodam sonantia, ut indicarent ea, quæ in aduentu ueri Pontificis summi effecta sunt: ut statim declarabimus. Aurum uerò, quo intexti erant colores, aut colorata illa uitale uinculum; quo elementa connectuntur in compositis, repræsentat. Superhumerale uerò hemisphærium superius resignat, in quo sunt duo lapides Onychini, id est duo luminaria magna desuper rutilantia. Zonam autem, qua sacerdotis pectus artatur, & linea tunica aliqui Occeanum, alij uerò zodiacum significare uolũt: sed utrumque dicere possumus: In eo enim, quòd uestis linea, id est terra cingitur, Oceanus est terram circundans: In eo autem, quòd circumuoluitur pectus sacerdotis, quod mundi minoris meditullium est, Zodiacus intelligitur, omnia mũdi maioris centralia circumcingens. Rationale in medio pectore positum terrã, & eius ornatum edisserunt floribus, herbis, & fructibus uestitam: Quæ meditullium tenens huius mũdani corporis suscipit uirtutes duodecim signorum, quæ duodecim lapides in eo rationali fixi repræsentant. Quatuor uerò ordinibus, in quorum quolibet sunt tres lapides, quatuor anni tempora, quibus terra uariè disponitur, distinguũtur, dãtes cuilibet tẽpori mẽses tres. Vel per quatuor ordines quatuor signorũ naturæ repræsentãtur, cũ tria in cuiuslibet elementi proprietate reperiantur. Et ut omnia, quæ in pectorali sunt, terræ applicentur, uolunt etiam ut per urim ue tumim claritates, & perfectiones significentur: quæ in terra, ubi effectus secundarum causarum apparent, passim dignoscuntur: Hîc enim aliqualiter cõprehendimus quàm clara, & quàm perfecta sint opera Dei, & suorum ministrorum. Pulchrè igitur hoc ipsum, quod in medio est, rationale appellatur: quia in terra hac media ratio causarum secundarum, & effectuum summi Dei ab expurgatis mentibus percipitur: Ratione enim cuncta hic plena sunt, terrenis ad cœlestia correspondentibus, & colligatis. Hinc rationale cum ephod, id est suphumerale cõstrictũ dicitur. Et illud urim ue tumim clarius explicantes dicunt significare ueritatẽ, & perfectionem rerum, ueritatem quippe, quia omne, quod est, ipsum quoq; uerũ est: ut Metaphysici dicũt: Pari modo & omne, quod est, bonum est, dicente scriptura: Vidit Deus cuncta, quæ fecerat, & erant ualde bona, id est perfecta in suo genere. Nec ab re in sacerdote summo Opifici sacrificanti ipsius opificium figuratur; adiecta ueritate, uel claritate, & bonitate in eo, qui splendore doctrinæ, perfectionisque bonorũ operum erudire populum debet: adeo, ut gressus eius (ut inquit Hieronymus) motus, & uniuersa, quæ agit, uocalia sint. Veritatem itaque, & diuinum splendorem mente suscipiat, & toto eum habitu resonet, & ornatu, ut quicquid agit, quicquid loquitur, sic doctrina populorum. Cidaris autem, & uitta hyacinthina citra omnem controuersiam cœlum monstrat: quod debet semper esse super caput sacerdotis, & oculis eius obiectum, nec aliquando deponi: In quo est lamina aurea inscripta nomine magno Dei: Ex qua addiscimus in cœlo esse magnũ nomẽ Dei

Metaph. Genesis.

Hieron.

Abraham insculptum, præsidens, & sigillans omnia duodecim signa, & omnes mundi angulos, sicuti docemur in libro de formatione, qui Abrahæ inscribitur: A quo nomine uniuersa suscipiunt uim, & fomentum. Sed inscriptum dicitur nomen in lamina ex auro, quod uitam naturalem, & spiritualem significare comperimus: Et non inconcinne, quia solare est, & cum sole cœlesti conueniens, qui dator uitæ naturalis dicitur, & cum sole supramundano, qui uitam largitur spirituale͂. Pontifex itaque omnium creaturarum, & mundi totius uestigium portans indicabat, cum Deo sacrificaret, cuncta indigere misericordia, & fauore ipsius, à quo debent expiari, & foueri: Et sic non pro liberis, parentibus, ac propinquis tantum, sed pro omni creatura, uoce, & habitu precaretur. Et huius pontificis

Exodus Leuitic. uestimenta in Exodo iubentur fieri, sed in Leuitico à Mose (Deo iubente) Aaron ipsis induitur: quia à lege hæc addiscenda sunt, & Deo iube͂te assumenda:

Paulus Nemo enim sibi assumere debet honorem, nisi (inquit Apostolus) uocatus à Deo tanquam Aaron: nec præsumere debet diiudicare, quæ Deo sunt placita, nisi ipso dictante.

Quid ad sacerdotes Christi pertineant hæc figuratiua indumenta. Cap. VI.

CVm omnia in figura patribus illis contingerent, & cuncta hæc sacra (ut Origenes inquit) ad Christum Pontificem maximum referantur, & ad ea, quæ à suis Christicolis fieri iubet, uidebimus primo, quomodo hæc omnia in usum Christianorum sacerdotum deueniant, postea discutiemus, quomodo hæc eadem omnia in Christo co͂clusa, & resoluta sint. Sed hic illud præmittendum censeo, quòd sacerdotes, & pontifices priusquam induerent aliquod illorum uestimentorum, lauabantur, ut in

Leuiti. Leuitico legimus: Vbi habetur, quòd ex Domini præcepto aduocato Aaron, & filiis eius ad ostium tabernaculi cum uitulo pro peccato, & duobus arietibus, & canistra azimorum, conuocatóque cœtu filiorum Israël ante fores tabernaculi, ait Moses: Iste est sermo, quem iussit Dominus fieri: Statimq; obtulit Aaron, & filios eius, & lauit eos, & uestiuit pontificem subucula linea, accingens eum baltheo, & induens tunicam hyacinthinam, & desuper humerale imposuit, quod astringens cingulo aptauit rationali, in quo erant urim ue tumim. Cidare quoque texit caput, & super eum contra frontem posuit laminam auream consecratam in sanctificationem, sicut præceperat Dominus. Lauabatur itaque sacerdos antequam indueret uestimentum aliquod, sed lotio illa erat uirtute, & iudicio legis, quam dedit Dominus per Mosem, ideo dicitur, quòd lauabatur à

Hieron. Mose: Quod tamen (ut inquit Hieronymus) mundi purgationem figurabat, & baptismi sacramentum, uel pœnitentiæ: in quibus abluimur, ~~antequam~~ ut induamus

Paulus illam sacram uestem, de qua inquit Paulus: Induimini Dominum nostrum Iesum Christum: quinimmo & ipse uoluit lauari in Iordane, & indui, atq; repleri Spiritu sancto, qui super eum egredientem de lauacro ascendit in specie columbæ,

antequam intraret in ſacra, & in expiationem generis humani: Quàm baptizatus ſtatim cœpit, aſſumpta pugna in eremo contra hoſtem humani generis, proſequendo poſtea docens, & ſanans, & tandem offerens ſe in ſacrificiũ. Lotus itaque ſacerdos induebatur primo ſubucula, aut feminalibus, quia ſacrificaturus hoc primum obſeruare debet, ut ſuccingat lumbos ſuos, quando nec uxori iure matrimonij ſeruiẽs poteſt Deo, & ſacris bene uacare, niſi ab actu uxorario abſtineat. Hinc Apoſtolus docẽs uxoratos, ut alter alteri redderet debitum (quia neuter habet poteſtatẽ ſui corporis, ſed alter alterius) ſubiungit: Niſi ut uacetis orationi ad tempus: Quod nihil eſſet, niſi præſupponeret non poſſe quempiam ſeruire rei uxoriæ, & orationi, aliiſque ſacris ſimul: Quia ſicut non poſſumus Deo ſeruire, & mamonæ, ita nec ſpiritui & carni, ambitui mundi, & Chriſti iugo. Succingebatur poſtea baltheo cõfecto ex quatuor coloribus, ꝑ quos (ut diximus) quatuor elementa primaria, & omnia ex eis compoſita intelliguntur; denotans, quòd omnia hæc, quæ dicuntur mundi huius, & ex elementis corruptibilibus ſunt, femori & parti inferiori alligari, & ſtringi debent: ut ibi dimiſſa non præpediant partem ſuperiorem ſacerdotis, quando in ſacris agens Deo eſt ſacrificaturus. Induitur poſtea tunica hyacinthina, ut ex colore diſcat totus cœleſtis fieri: Nam hic tendens in ſapphireum cœlum ſacerdotem ad cœleſtem mãſionem inuitat, quam uidit Ezechiel eſſe ſapphirini coloris: Et hoc magno myſterio ſuo loco declarando. Imponebaturque ſuperhumerale ex eiſdem coloribus, quibus & baltheus, ſuperintextum, ut iam elemẽtis iſtis alterabilibus cũ ſuis elementatis ad animalem partem dimiſsis, ad meliora elementa cœleſtia, atque diuina (de quibus ſupra diximus) erigat animum: Quod & lapis שהם *ſoham, id eſt onychinus aſtrictus auro in utróque humero deſignat: Eſt enim hic lapis circa centrum terreus, in ſuperficie autem ſapphireus: quo docetur, ut terrenis iam concluſis in cẽtro, & circa ima ſacerdos ubique cœleſtis appareat. Et quia ſacerdotis eſt tanquam hierarchæ medij deducere infimum in ſupremũ, & plebem ipſi creditam in Deum, ideo dicitur, quòd in lapidibus illis inſcripta erãt nomina filiorum Iſraël, & conſequenter tribuum cunctarum ex illis deſcẽdentiũ; ut totum populum in ſacrificio Deo præſentans, cum ipſo eundem reconciliaret. Quod autem maiorum nomina in dextera, minorum autem in ſiniſtra collocata dicuntur, id ſignificare exiſtimo quòd potiora dantur maioribus, non quidem ætate, ſed uirtutibus & meritis: & minora minoribus, & minus merentibus dãtur. Multa poſſent dici de particularibus filiis, & tribubus: & quomodo, Deo iubente, in caſtris figuratiue locabantur: & quid importatur per dextrum & ſiniſtrum, quæ non ſunt præſentis ſpeculationis, ideo ueniamus ad ea, quæ portare debent ſacerdotes noſtri temporis: qui non nomina filiorum Iſraël, & quadriliteri portant, ſed nomina Apoſtolorum, qui ſtant pro filiis Iſraël in eccleſia; & nomen I E S V in quo eſt tetragrammi uirtus. In fundamẽtis ſanctæ, & nouæ ciuitatis deſcendentis de cœlo (inquit Ioannes) ſcripta erant nomina Apoſto*

Paulus
Ezechi.
Ioan.

lorum, & Agni: Vndè quilibet ſacerdos huius ciuitatis fungens officio ueri ſacerdotis habere debet hæc nomina, id eſt uirtutem, & fauorem eorum, qui iecerunt ipſius ciuitatis primaria fundamenta. Hinc ſacerdos celebraturus in canone miſſæ poſt Deum Patrem, & Ieſum Chriſtum filium eius, Apoſtolos, & aliquos, qui ſi non prima ſaltem ſecundaria iecere fundamenta, nominat implorando eorum ſuffragia. Appendebatur poſtea rationale omnium ſacratiſſimum cũ duodecim lapidibus pretioſis, & urim ue tumim: Et ligabatur rationale cum ſuperhumerali, utrunque duodenarium: In ſuperhumerali enim inſcripta erant duodecim nomina filiorum Iſraël duobus lapidibus onychinis: In pectorali uerò uel rationali erant duodecim lapides pretioſi, in quatuor ordinibus cum duodecim nominibus cælatis correſpondentibus magno myſterio duodenis nominibus exiſtentibus poſt tergum: Quod magno ſacramento factum fuiſſe non ambigimus: Nam duodenarius inferior reſpondet duodenario cœleſti, quem alibi quamplurimum cebratum demonſtrauimus. Aequatur & duodenarius euangelicus figuratus in lapidibus pretioſis pectoralis cum duodenario legali: qui continebatur in duobus lapidibus ſuperhumeralis. Lapides igitur duodecim pretioſi exiſtentes in pectorali ephod duodenos principes Apoſtolicos repræſentãt cum duodena familia duodecim millium electorum, habentes ſingulos duodecim
Paulus *fructus, quos arbor uitæ producit: Qui nominantur à Paulo fructus ſpiritus: Nam idem eſt uita & ſpiritus, cum ſpiritus ſit uita, & aliis uitam præbẽs. Sed alij ſunt fructus, quos Dei gratia producimus in terra, & alij, quos colligemus in æterna beatitudine: Et iſtis ſupernis reſpõdere debent illi, quos in terra producimus, & duodenarius terreſtris duodenario cœleſti, & duodena familia euangelica duodenæ familiæ figuratiuæ, & colligari ad inuicem, ſicut pectorale cum ſuperhumerali, eo quòd Pontifex noſter Chriſtus fecit ex utraq; unũ: Quod ſuo loco relinquimus declarãdum. Erant inſuper in illo pectorali, uel rationali urim ue tumim, quod, ~~neſcio quo modo~~, interpretati ſunt doctrinam, & ueritatem: Nam* אורים *ab* אור *uenit, quod lucem ſignificat: Vndè urim claritates, & illuſtrationes doctrinæ, & ſpiritus mihi ſignificare uidentur: quas habere debet ſacerdos, qui mediatoris inter Deum, & hominẽ officio fungitur, & ducatũ in Deum populo præſtat. Nec enim ſciet dux, aut poterit dirigere quẽpiam in uiam, quã neſcit: Nec cæcus alteri bonũ poterit præſtare ducatũ: Nec propitiationem adinueniet cum Deo, qui nõ eſt ſuæ gratiæ lumine colluſtratus: quia nec Deum nec diuina abſque eius lumine cognoſcere poſſumus. Clarus itaque, & colluſtratus debet eſſe pontifex doctrina, ſcientia utriuſque teſtamenti, & ſpiritu, ut ſciat, quid faciat, & intelligat, per quam uiam plebẽ deducat, & cognoſcat, quid Deus expetat à nobis pro purificatione, & ſanctificatione noſtra. Hoc myſterio portare dicũtur põtifices noſtri bipartitam illam mitram, ut denotetur uidelicet peritia, quã habere debent ipſi pontifices in utròque teſtamẽto: quamuis in plæriſque noſtri temporis res nimium deficiat à ſacramento. Eſſe*

quoque debet pontifex purus, mundus, & perfectus, ne Deo inuisus ponat potius inter Deum ipsum, & populum offendiculum, quam propitiationem: Et hoc significat illud תומים tumim, quod immaculatum, perfectum, completum, simplicem, & sine defectu possumus interpretari. Hinc tanta diligentia iubetur ut sacerdos non modo caueat à peccatis, sed sit impollutus etiam à mortuo, à muliere etiam, quæ corpus suum alteri uiro concessit: Item quòd sit liber à lepra, à fluxu sanguinis, ab hernia: sitque integer in omnibus mēbris, nō cæcus, non claudus, nō gibbus, non naso nimis grandi, & deformi: quæ omnia in aliis tolerātur, in sacerdote uerò nequaquam: quia completus esse debet omni perfectione intrinseca, & extrinseca. De primo in Leuitico dicitur ad uerbum: Sacerdos magnus sit de fratribus suis, in cuius caput fusum est oleum unctionis, & manus impletæ, scilicet bonis operibus ad uestiendum, uestimenta uidelicet sacerdotalia, caput suum non discooperiat, & uestimēta sua non scindat, & ad omnem animā mortuam nullo modo ueniat, etiam in patre suo, & in matre sua nō polluatur: Et de sanctuario non egredietur, & non prophanabit sanctū Dei sui: quia נזר nezer, id est nazareus, hoc est separatus, à turba uidelicet, uel coronatus, corona scilicet sanctitatis: Oleum chrismatis Dei sui super eū: Ego Dominus. Plena sacramentis sunt uerba hæc: Sed quid significent, breuiter percurramus: Oleum, quod effunditur super caput sacerdotis, diuinitas est; qua perfusus debet esse sacerdos præ turba, in capite præcipuè, ubi residet portio illa suprema animæ, quæ diuina est: & qua Deum intelligimus, & ea operamur, quæ ipsi Deo grata sunt, dummodo sit sua gratia irrorata. In Pontificibus itaque, Regibus, & prophetis, qui ungebantur, esse debet particulari effusione comsperſa. Impletio uerò manuum multitudinem bonorum operum significat, quibus refertus esse debet sacerdos. Diuinitate ergo perfusus, & diuinus effectus, plenusq; bonis operibus habitum quoq; sumat diuini ministerij, qui pontificalis, seu sacerdotalis est: Caput nō discooperiat deponens cidarim, quæ (ut diximus) hemisphæriū superius significat: quo caput sacerdotis obtectum esse debet. Et ut clarius loquamur, nunquam deponat cœlestia, sed illis semper mente, animóque intendat: Nam si omnibus à Christo indictū est semper orare, & nunq̃ deficere, semper & unusquisq; animū, & mentē in cœlum habere debet, cum nō oret mēte, qui eā non habet in Deum eleuatam: Oratio (inquit Damascenus) est eleuatio mentis in Deū. Multo magis igitur sacerdos, qui orat pro se, & pro populo habere debet semper mentem, & caput in cœlum erectum, & diuino tegmine obumbratum. Vestimentū quoque non scindat. Duplex est genus uestimenti, quod uestire debet quilibet Christianus: Alterum est baptismatis, de quo inquit Hieronymus: Vestem Christi Romæ suscepi: De baptismo enim loquebatur: Alterū est pœntētiæ, quæ est secunda uestis cooperiens nuditatem in his qui perdiderūt uestimentum baptismale: Et hanc uestiuit Deus protoplasten, & quotquot in peccata lapsi saluantur: de quibus inquit propheta: Beati quorum remissæ sunt

Leuiti. | CHRISTVS. | Damas. | Hierom. | Dauid

iniquitates, & quorum tecta sunt peccata. Et hoc duplici genere uestimenti utebatur noster Pontifex maximus Christus non pro se, sed pro omnibus, quorum peccata tulit: Altera enim erat tunica inconsutilis, quæ baptismi uestem significat indiuisibilē, & nunq̄ reiterandā: Altera erat diuisibilis per partē, & partē: Et hæc significat uestē pœnitentiæ, toties resumendam, quoties homo peccat, dicente ipso Christo ad Petrum, cui præcipuè facultatem dederat hanc uestem induendi: Non dico tibi septies, sed septuagies septies, id est toties, quoties, ut omnes exponunt: Vtitur autem uterq; numero septenario remissiuo, sed Christus multiplicat per denarium, & per illum ex completo denario deductum septenarium quadrat, nō sine mysterio suo loco declarando: Ex quibus omnibus reiteratis uicibus pœnitentiæ conficitur una tātummodo uestis, quæ unica est: quamuis eo modo, quo diximus, diuisibilis. Nullam autem istarum sacerdos, & pontifex scindere debet, sed utramq; tenere inconscissam, ne unquam appareat eius ignominiosa nuditas ueste per peccatum conscissa, eo ꝙ ipsius est uestire denudatos. Impollutus itaque esse debet, sanctus, & mundus. Nec obstat, quòd offerat primo pro peccato suo uitulum, arietes duos, & canistrum azymorum, cū nullus dicatur mundus à sorde, etiam infans unius diei: quia omnes nascimur filij iræ, & peccato obnoxij. Siquidem sunt peccata, quæ uenialia dicuntur, nec scindunt uestimenta, & digna facilis ueniæ: à quibus nihilominus mundus debet esse sacerdos agere uolens cum Deo sancto, mundo, & puro. Vndè sequitur, quòd ad nullam animam mortuam accedat, ne polluatur, & coinquinetur super mortuo, esto quòd fuerit ipsius pater, uel mater: Ex quo habetur, quanto maior mundities exquiratur in pontificè, quàm in sacerdote, cum isti concedatur in principio capitis accessus ad funus patris, matris, filij, filiæ, fratris quoque, & sororis uirginis: Pontifici autem summo interdicitur accessus ad quodcunque funus. Et quid fœditatis cōtineat funus, ut possit coinquinare accedentem ad ipsum, non est præsentis tractatus: Hoc tamen dicam, ꝙ antiqui Patres in rebus spiritualibus peritiores quàm hi, qui in relationibus, & quidditatibus inueniendis phantasticantur, quas nunquam inueniunt, non sine causa ordinarunt, ut cadauer sepeliatur in loco sacro, lumine associetur, quousq; super terram extiterit, aqua benedicta aspergatur, & incenso thurificetur: Quæ omnia nō frustra, ut uulgus opinatur, sed ad expiationē cadaueris, quod ualde immūdū est, ordinata sunt: Et q̄uis ista fœditas nō grauet fœdatū de mortali, imò cū merito contrahitur, quando quis charitate mortuū sepulchro demandat, nihilominus ab ista etiam fœditate iubet Deus sacerdotem esse immunem. Iubet etiam, ut nunquam de sanctuario exeat, sed semper (si fieri potest) sanctus sit, qui sancto sanctorum ministraturus est: Nazareus est enim, id est separatus à turba coinquinata, & à uulgaribus operibus fœdantibus dignitatem suam: Aut Nazareus, id est coronatus diademate sanctitatis, & perfusus diuinitatis oleo. Subinfert Deus post omnia hæc: Ego Dominus, id est ego adonai,

CHRISTVS.

uel quadriliterus, qui uidelicet ſanctiſſimus, & puriſſimus ſum, ideo exquiro mi niſtros meos puros, & ſanctos, ſicuti alibi clara uoce ait: Sancti eſtote, quoniã ego ſanctus ſum. Nec uult, ꝙ fœdetur ſacerdos cum muliere uidua, repudiata, ſordida, aut meretricẽ, ſed habeat uxorẽ uirginem, cũ qua copulatus ſacramen tũ teneat unicæ copulæ, quã cũ Deo habere debemus nuptiis, ad quas pleriſq; in locis ſcripturæ ſacræ inuitamur: Quod & in ſacerdotibus noſtris obſeruatur, & dicũtur irregulares ex digamia, qui duobus mulieribus copulati ſunt, aut cũ muliere, quæ ab alio uiro cognita eſt: ne uioletur ſacramentũ bifario matrimonio. Sed heu infœlicia tempora, & perditos mores, quãdo uerba ſtatuti, & legis præcepta ſeruantur tãtũmodo in corticẽ deprauato trũco, & putrefacta radice. Nõ admittũtur ad ſacerdotiũ huiuſmodi digami, niſi à Põtifice, & gerẽte uicem Dei in terris contra Domini ſtatutũ diſpenſetur. Et meretrices, & cinædi paſſim admittuntur à ſacerdotibus, qui uiolati, deturpati, coinquinatiq; ad põtificatũ, & ſacra peragẽda abſq; diſpẽſatione, & punitione, nudata fronte accedunt. Inſuper & gibbi, & claudi, & hernioſi, & ſpurij, & habentes naſum tortum, & immodicũ, & omne genus monſtroſitatis: Quæ ſecũdum ſenſum myſticum intelligentes uitia, & defectus in anima denotant, quibus diminuti nõ poſſunt portare tumim, quod perfectiones, & cõplemẽta ſignificat, tam in naturalibus, ꝙ̃ in ſpiritualibus: Nã portare uerũ urim ue tumim eſt habere lumẽ Dei, & uerã perfectionẽ in opere: ut de Ioãn. inquit Chriſtus ſub aliis, ſed his ſimilibus uerbis, dicẽs: Ille erat lucerna ardẽs, & lucens: Lucebat quippe doctrina, & ardebat charitate ſimul cũ bonis operibus. Cidaris uerò, quæ iubebatur portari in capite, pro quo amictũ nos gerimus, eſt cœlũ, & cœleſtia, quæ ſemper ſpeculari debet ſacerdos actu, uel uirtute: ut dicunt Theologi noſtri. Hinc Nazarei non tondebant capillos, aut comas: quæ (ut in Canticis dicitur) iunctæ eſſe debent canalibus, ꝑ quos ueniunt influxus, & chariſmata ſuperiora ad nos. Nec adhuc didici, cur nobis ſit indicta denudatio capitis, & raſura contra id, quod Chriſtus obſeruare uoluit, qui capillos nutriuit, & barbam. Dicunt aliqui: Hoc fit, quia Petro barba, & capilli in Antiochia raſi fuere. Sed miror, cur ignominiam Petro illatam repræſentare curamus, & ad ea, quæ Chriſtus magno ſacramento, & ſapientia maxima fecit, nõ attendimus, id maximè præcipiẽte lege in Leuitico: Nõ tondebitis comam in rotundum, nec radetis barbam. Inſuper miror, ſi Petrũ raſum imitari uolũt, cur permittant, ꝙ ubiq; pingatur cũ barba, & capillis: quæ indicãt, ꝙ Petrus ipſe poſt illuſionẽ illã nutriuerit capillos, & barbam. Ad Apoſtolũ confugiẽt, qui cum Corinthiis ait: Vir nõ debet uelare caput ſuum, quoniam imago, & gloria Dei eſt. Nã uir orans, aut prophetans uelato capite deturpat caput ſuum, quod uidelicet Chriſtus eſt: cui debet homo eſſe expoſitus atque apertus. Et iterum: Vir ſi comam nutriat, ignominia eſt illi: Quibus dicere poſſumus: Non iubet Apoſtolus caput radendum, uel barbam, ſed dicit non nutriat comam, curioſe uidelicet: Nec uelet caput ornatu munda-

Ioan. Theolo. Canti. Leuitic. Paulus Idem.

no, & pompatico, cum nullam gloriam ex mundanis ornatibus capiti cōparare poſſint, quod Chriſtum ſignificat. Vel dicamus, quòd hic ſermo eſt ad communes homines, & mulieres, non ad pontificem, uel ſacerdotē: ut inde concludi poſſit raſuram eſſe neceſſariam pontifici, aut ſacerdoti. Sed quicquid ſit, Deo, & Sanctæ eccleſiæ me, & mea omnia committo. Poſita tandem dicitur lamina aurea ſuper caput ſacerdotis, in qua deſcriptum erat nomen magnum Dei: Quod & inſcriptū eſt in fronte uniuſcuiuſq; credentis: ut in Apocalypſi dicitur: Qui uicerit, ſcribam ſuper eum nomen Dei mei. Et ad numerum ueniens Ioannes peculiarium electorum dicit: Vidi ſupra montē Sion Agnum ſtantem, & cum eo centum & quadraginta quatuor milia habentium nomen eius, & nomē Patris eius ſcriptum in frōtibus ſuis. Qui centum & quadraginta quatuor milia ſunt collecti ex illis duodenis milibus, ex qualibet tribu, magno myſterio ſuo loco declarando: Quod nomen Chriſti, & Dei, ſi omnes milites portant, tanquam characterē, & ſtigma, aut inſigne Chriſtianæ religionis, quanto magis portare debet Pontifex maximus, ſimul & ſacerdotes, qui ſunt tanquam angeli, & duces diuini exercitus? Sed Pontifex ſummus & maximus tanquam dux totius militiæ Imperatorúe, cæteri autem ſacerdotes inſtar ducum priuatarum legionum ſeu cohortum. Quid autem hæc cum Pontificē maximo Chriſto agant, in quem ipſa omnia tendunt, uideamus.

Apocal.

Quid illa omnia ueſtimēta cū Chriſto, quē potiſſimè figurabāt. Cap. VII.

Iam ad Chriſtum nobis deueniendum eſt, in quem omnia tendunt, & ad quem omnia reſpiciunt, tanquam ad dominum rerum, propter quem illa omnia ordinata ſunt, & in quo omnia uerificari debent: Quia ſemper Moſes cum Chriſto, & lex cum euangelio: Ideo erroris notatur Petrus, qui in monte Thabor, quando Moſes affuit Chriſto, uolebat facere tria tabernacula, cum unum ſufficeret Chriſto, Moſi, & Eliæ: Nam unum ſunt lex, prophetia, & euangelium: & unum alteri adeo correſpondens, & connexum, ut idem penitus ſint: Quod uidere poſſumus, dummodo Deus ſua benignitate auferat à nobis uelamen, ut reuelata facie ualeamus gloriam Domini contemplari, transformati & nos in eandem imaginē ueri Filij Dei, qui primo ſub ænigmatibus legis, & prophetarū continebatur: Quem nobis iam exhibitum contemplabimur aſcendentes à claritate legis in claritatē euāgelij. Dicitur in Leuiti. ꝙ congregata multitudine ad oſtiū tabernaculi, Aaron conſtitutus eſt ſacerdos à Moſe: Qui eum citauerat illuc cum filiis, & cum uitulo pro peccato, & duobus arietibus, & caniſtro, azymorum: Nonne & Chriſtus uolens offerre unicum ſacrificium pro peccatis totius mūdi, exhibens ſeipſum hoſtiam pro peccato, pro delicto, pro errore, pro iniquitate, pro tranſgreſſione, pro rebellione, & pro omni ſcelere, quod legis ſacrificio non purgabatur, uenit extra portam magna Hebræorum, Romanorum, & omnium gentium comitante caterua, inſtitutus ſacerdos nō quidem à Moſe, id eſt à lege, ſed à Deo

Leuiti.

Patre, qui iurauit, & non pœnitebit eum, ut esset sacerdos in æternum, seipsum tandem obtulit in hostiam ipsi Deo Patri placentem, aduocans in se uirtutē, mysteria, & significata uitulorum, hircorum, azymorum, & omnium: quæ à sacer dote legali offerebantur? Nónne, & antequam ad altare crucis conscenderet, lotionem præmisit meliorem quàm Aaron? Lauari quippe uoluit à Baptista in Iordane faciens seipsum lauacrum, quo diluerentur omnes sordes. Nec adhuc hac lotione cōtentus lauare uoluit pedes discipulorū eo lauacro, quod iam seipsum fecerat: Quod mysteriū non intelligēti Petro dixit: Quod ego facio, tu nescis modo, scies autem postea, quando uidelicet intelliges, quo sacramento, quo lauacro, qua aqua lauerim te. Intellexit quippe docente Spiritu sancto, qui suggessit, & declarauit omnia, quòd antequam aliquid agamus cum Deo mundissimo, oportet, quòd baptizemur, & mundemur lauacro baptismi confecto ex aqua, ~~quæ effecit~~ filius Dei: qui lauit nos (inquit Ioannes) à peccatis nostris per uerū baptismum: Et lauat ab affectibus significatis per pedes uerbo, & amore, iuxta id quod dixit: Vos mundi estis propter sermonem, quem locutus sum uobis, plenum uidelicet doctrina, & amore. Lotione itaque præmissa uestimēta suscepit, imò seipsum uestimentum fecit, quo operiret nuditatem nostram, sicut se fecerat aquam, qua lauaremur, & hostiam, quam pro nobis offerret, panem, quo nos pasceret, & ostium, per quod intraremus: Factus est igitur feminale coope riens turpitudinem, quam patefecerat humanum genus per peccatum, ut in Iere mia loquitur Dominus dicens: Nudaui femora tua contra faciem tuam: & apruit ignominia tua. Tegit autē ignominiam nostram ueste confecta ex suaipsius pelle, qui est uerus Agnus tollens peccata mundi: Quibus sublatis cooperta est ignominia. Et hæc est illa pellicea tunica, quam Deus uestiuit Adam: cuius peccati ignominia non poterat tegi, nec tolli, nisi uirtute, & merito istius Agni, qui tollit peccata mundi. Extat & tunica byssina: Quæ ex terra facta, terrâque significans (ut omnes affirmant) carnē terream, quam assumpsit, ut in ea nos red deret Deo placato, absq; dubio repræsentat: Qua indutus habitu fuit inuētus ut homo. Et hæc retorta erat uirtute diuinitatis, ut nequiret rumpi: aut scissurā aliquā præbere peccato, & sensualitati: Quod in nostro summo Pōtifice Chri sto tātummodo locum habet. Et hæc stricta fuit baltheo ex quatuor coloribus, quos diximus significare quatuor elementa, ex quibus compositum, artatum, & compaginatum fuit corpus illud מצנפת *Miznephet uerò, id est pileolus, uel tiara, quod significare cœlum diximus, quo inuolui, & cōtegi caput debebat sa cerdos, IESV nostro præ omnibus cōuenit: qui cœlestis fuit totus, atq; diuinus, cœlo, Deóq; sine aliqua intercapedine semp incūbēs: iuxta illud quod dicitur, ꝙ sacerdos illud tegmentū nunq̄ deponere debet.* מעיל *Mabil quoq;.i. palliū hyacinthinū nō dicā sumpsit, sed effectus est cū tintinnabulis, & malogranatis: Fuit enim non solum colore cœlestis, ut hyacinthus, sed re & opere, sicut dicit Apostolus. Secundus homo de cœlo cœlestis. Quinimo (ut idem Apostolus ait)*

Margin notes: CHRISTVS. — Ioan. — CHRISTVS. — Ieremi. — Paulus

cœlos penetrauit melior ipſis effectus. Cœlũ etenim fuit ſupremum figuratũ ꝑ
coopertoriũ arcæ, alias dictum propitiatoriũ, quia inde fiebãt ꝓpitiationes, ſi-
Exodus cut in Exodo legimus: Pari, & meliori modo ex corpore noſtri Pontificis .i. ex
eis quæ tulit in corpore ſuo, fiunt remißiones omnibus nobis. Mente autem cœlos
penetrauit conſcendẽs ad dexterã Patris in excelſis, ut mediator eſſet inter ip-
ſum Patrem uniuerſorũ, & nos: Et appẽſa tenebat malogranata, & tintinnabu
la utraque ſeptuaginta duo: Quæ tintinnabula diximus ſignificare ſeptuaginta
duos principes præpoſitos ſeptuagintaduobus idiomatibus cũ populis ipſis cre-
ditis, figuratis in totidem malogranatis, eo ꝙ omnia illa numina, & intelligẽtia-
Paulus rum ipſarum uirtutes ad ſe aduocauit ſibi omnia ſubiiciẽs, ut Apoſto. ait: Quia
in ipſo habitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter, ut ſicut per ipſum Deũ,
Idem & in ipſo omnia creata ſunt, ita in corpore caput eſſet eccleſiæ in omnibus pri-
Dauid matũ tenẽs: Et cũ Hebræis aſſerẽs de Chriſto dictũ fuiſſe illud prophetæ: Om-
nia ſubieciſti ſub pedibus eius, adiũgit: In eo enim ꝙ omnia ſubiecit, nihil reliquit
ei nõ ſubiectũ. Prĩcipes eſſe ꝓuinciarũ, & populorũ nemo ex his, ꝗ ſacris literis
Diony. Daniel. ſtudent, ambigit, ut docemur pleriſq; in locis, maximè à Diony. & Daniele: qui
angelũ principẽ Perſarũ commemorat, & Michaëlem ſtantẽ pro populo Iſraëli
tico. Sed ij omnes aduenienti Chriſto ceſſerunt, imò ipſi ſubiecti, quicquid dein
ceps faciunt, eius perpetrant imperio. Populi quoq; ipſis crediti ſignificati per
malogranata Chriſti pontificis noſtri diſponuntur arbitrio. Hinc ipſe non tãtũ
Iſraëliticam familiam curat, ſed ex omni natione, quæ ſub cælo eſt, & ex omni-
bus populis (ut inquit Ioã.) & ex omnibus tribubus, & linguis ſuam collegit ec
cleſiam. Bene itaque portauit ſuperhumerale cum lapidibus, in quibus ſcripta
erant nomina filiorum Iſraël: quia in humeris ſuis portauit totam familiam Iſ-
raëliticam, & purgans, & ſaluans eam: Et quod durum uidetur, inquit: Non ue
CHRISTVS. ni, niſi ad oues, quæ perierant domus Iſraël: Quod tamen intelligendum eſt de
utraque familia, figuratiua uidelicet & uera: quæ eſt eccleſia, & collectio om-
nium fidelium, ſicuti infra (Deo fauente) declarabimus: Et ideo dicuntur colli-
gata pectorale, & ſuperhumerale catenis ſuis per annulos quatuor utrinque
tranſeuntibus: Vndè innuitur utraque familia colligata quaternario magni no-
minis, quo omnia ligantur, & in quo omnes ſaluantur. Sed hæc nomina ſcripta
dicuntur in lapidibus onychinis, qui inferius circa centrum ſunt terrei, in ſuper-
ficie autem cœleſtes: in quibus innuitur, quòd totã illam familiã, quæ terreſtris,
& animalis erat, prætendit facere cœleſtem. Suſcepit & חשן choſſen, quod lo
gion Græci dicũt, id eſt rationale: & eſt pectorale ornamentũ, in quo erãt duo-
decim lapides pretioſi cũ duodecim nominibus filiorũ Iſraël. Nomina autẽ illa
portabantur cælata in duobus lapidibus ſuperhumeralis, & in duodecim lapi-
dibus pectoralis: Vndè expreſſe demõſtratur noſter Pontifex maximus Chri-
ſtus: qui altare crucis conſcendit oraturus, & ſacrificaturus pro utraque fa-
milia duodenaria: Quarum figuratiua erat à tergo contenta duobus lapidi-

bus onychinis, uera autem inſcripta duodecim lapidibus pretioſis, & uariis: Hoc ideo, quia illa Patriarcharum familia non erat collecta ex omni natione, quæ ſub duodecim ſignis cœleſtibus continetur, ſed ex genere uno, & ex Patre uno Iabacob progenita: Bipartita tamen dicitur, quia ex eadem familia ſunt, qui collocari debebāt à dextris, & qui collocari debebant à ſiniſtris. Iſta autem noua familia, & noua ſponſa deſcendens de cœlo, collecta fuit à noſtro ſummo ſacerdote IESV ex omni tribu, lingua, populo, & natione, quæ ſub cœlo eſt, diuiſa præcipuè in duodecim partes contentas ſub duodecim ſignis cœleſtibus: Ideo inſcripta dicitur in duodecim lapidibus pretioſis: quia omnia, quæ in hac familia geſta ſunt, pretioſa meritò dici poſſunt. Verum ad unumquemque lapidum applicare poſſemus duodenam partem iſtius nouæ familiæ cum ſuis duodenis principibus: Sed hoc ſuo loco faciendū (Deo fauente) reſeruabimus. Cur autem ipſum pectorale ex quatuor coloribus ſæpe antedictis dicatur intextū, facilè enodare poterimus, ſi meminerimus nos dixiſſe quatuor illos colores ſignificare quatuor elementa, ex quibus omnia cōponuntur, & in quæ etiā ipſum cœlū dicitur partitum, & ex ipſis cōpoſitū, nō quidem ex his elementis defecātibus, ſed ~~melioribus~~. Hinc illius ſigna tria dicūtur terrea, tria aquea, totidem aërea, reliqua uerò ignea: Quibus omnia eis correſpondentia conueniunt, adeo, ut omnia tam cœleſtia, quàm terreſtria diſtribuātur illis elementis ſignificatis per quatuor colores: Ideo typus utriuſque familiæ per illos quatuor colores diſtinguitur: Illa autem duo ſacramenta, quæ dicuntur urim ue tumim, adeo Chriſto noſtro Pontifici ſummo conueniunt, ut ipſe non tantum portet, ſed eadem penitus ſit, quæ per illa ſignificatur, interpretētur quomodocūq;: Si enim traducatur doctrina, & ueritas, iā ipſe publicè clamat: Ego ſum ueritas: & doctrina mea nō eſt mea origine, ſed eius, qui me miſit, mihi autem ſic cōmunicata, ut uerbo, & facto ſim populorū doctrina: quia omnis Chriſti actio noſtra inſtructio fuit. Si uerò interpretentur claritatem & perfectionē, ipſe fuit lux illuminans omnem hominem, & adeo immaculatus, & perfectus, ut nos ſua gratia, & meritis immaculatos Deo Patri repræſentet. Et ſi totū pectorale dicatur logion, id eſt uerbale, uel rationale, nōne ipſe eſt uerbū, in quo ſunt omnes regulæ tam rerū creatarū, quàm eorū, quæ facere debemus? Ipſum quoq; omnibus rationē intelligēdi, & operandi præbet: Et duplex dicitur, quia ibi duæ fuere naturæ: in quarum qualibet paſcua rationis, & intelligentiæ inuenimus. Erant quoq; ligata pectorale & ſuperhumerale uittis hyacinthinis, & catenulis aureis in binis quatuor annulis, qui erant quatuor in uno, quatuor in altero, ſibi inuicē correſpōdētes: Sed quæ melior uitta hyacinthina, & cœleſtis, quàm ille totus cœleſtis, qui de cœlo deſcendit, ut nos faceret cœleſtes? Et quæ eſt catena hæc aurea, niſi charitas, & amor, quo ligare nos uenit noſter Pontifex maximus, ad hoc tendens omni uerbo & opere ſuo? Ligauit itaq; utrāq; familiam, antiquā, & nouā: ligauit cœleſtia, & terreſtria: ligauit creaturā cū Deo, ſicut in ipſo erāt ligatæ duæ

CHRISTVS.

naturæ, & factum est ex utraque unum. Ligauit tandem omnia membra ipse caput existens, & neruorum compactio. Restat lamina aurea, in qua scrip tum erat nomen magnum Dei quadriliterum: quod explicatur in nomine quadragin ta duarum literarum, in quo Deus mundum fabricauit, sicut conueniunt omnes, qui de huiusmodi nominibus tractant: Quod nomen conueniens, & combinatū cum nomine nostri maximi Antistitis ישו cuius literæ omnes reddunt.316.in nu mero: Cui si addantur quadraginta duo, conscendetur ad.358. quantum reddit nomē huius rationalis, quod est חשן: ש enim dat.300.ן.50. & ח 8. quæ suppu tata dant mihi.358. Ex quibus concluditur à peritioribus huius artis sacræ, scilicet arithmetices diuinarum literarum, quòd illud pectorale mysteriosissimum, in quo erant duodecim lapides pretiosi inscripti cum nominibus electæ familiæ, & cum urim ue tumim sacratissimis, in quibus splendebant omnia intelligēda, & facienda, Christum uerè repræsentabat: in quo est uirtus mundi creati, dicente

Ioan. *Ioanne: Omnia per uerbum facta sunt. Ecce igitur quàm bene nomen illud quadraginta duarū literarum, in quo fabricatus est mundus, cōuenit cum IESV: Sed in tot & tanta intramus sacramenta, quòd si uoluerimus omnia explicare, quæ hic occurrerent, nec meæ uires suppeterēt ad dicendum, nec lectores perciperent, quæ scriberentur. Nec conueniens est, ut ea, quæ sunt ore communicanda inter paucos sapiētes, publicis literis committantur: Abscondi (inquit propheta) in corde meo eloquia tua, ut non peccem tibi. Ne tamen ieiuni lectores penitus dimittantur, aliqua uel pauca perstringemus. Si omnes illi electi & cōsignati dicuntur habere nomen Agni, & nomen Patris sui scriptum in frontibus eorum, non mirum est, si dicimus ipsum Filium Dei primogenitum in multis fratribus, & cui omnia dedit Pater, habere nomen ipsius Dei in se. Et hic aduertant, quæso, legentes, cur ipse Pontifex noster maximus in diebus carnis suæ dixerit:*

Dauid

CHRISTVS. *Quicquid petieritis Patrem in nomine meo dabit uobis: cum postea resurgens dicat: In nomine meo dæmonia eiicient: & cætera quæ sequuntur: Vbi attenta indagine aduertendnm est, cur de nomine magno Dei taceat, in quo Moses, Patres & prophetæ omnes ab eo usque ad Christum, quicquid mirandi faciebant, operabantur: Et quod à diuo citharœdo tanta celebritate plærisque in locis decantatur: Et hoc nihilominus silentio prætermisso noster Iesus suum tantummodo proponit nomē, in quo Patrem rogare, & petere docet, quicquid habere cupimus. Nunquid uoluit sibi arrogare, quod non debebat? Absit: Non enim rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo. Id autem fecit, quia sensit uirtutē magni nominis sibi à Patre donatam, atque in nomine suo proprio conclusam. Dedit itaque potestatem hominibus, qui perpetrarēt miracula, loquerentur linguis, & huiusmodi, quæ fiebant uirtute magni nominis quadriliteri. Sed hoc nostro temporis curriculo à Iesu citrà, portare debemus nomen ipsius Iesu, & consequenter nomen magnum Dei in ipso nomine Iesu inclusum: & hoc in frontibus nostris ligatum uitta hyacinthina, & cœlesti, id est uita, cōuersatione, & mente*

cœlesti, & spirituali: quia (ut inquit Apostolus) Nemo potest dicere Dominũ Iesum, nisi in Spiritu sancto. Non ergo nominando Iesum polluto ore, aut tanq̃ nomen hominis cuiusdam, uel etiam indiuidui assumpti à diuinitate, illud ore ꝓfitendo, & illud intelligentes secundum doctrinas hominũ, facere possumus miracula in uirtute ipsius nominis: sed uocantes, illud in Spiritu sancto mente expurgata, & animo feruenti consequemur ea, quæ promissa sunt in nomine isto; maximè cognitione præuia, iuxta illud propheticum: Protegam eum, quoniã cognouit nomẽ meum. Nunc itaque in nomine Iesu fiunt mirabilia, & datur salus, quia nõ est (inquit Petrus) aliud nomen sub cœlo datum hominibus, in quo oporteat homines saluos fieri, nisi istud: de quo & de uirtute illius, & quomodo alia nomina sint conclusa in ipso, cui pater dedit omnia, loqui uolentes possemus illud Pauli adducere: Grandis est nobis sermo, & interpretabilis ad dicendum, & multi imbecilles facti ad intelligendum: illi potißimè, qui in sacratißimis Dei arcanis uolunt habere duces, Aristotelem, & Aueroim: Nam ista non addiscũtur in scholis, uel gymnasiis gentium, sed à Spiritu sancto: & à diuino lumine suscipiunt hi tantummodo, qui à Patre æterno ad huiusmodi sunt electi, dicente Filio: Pater manifestaui nomen tuum hominibus, quos dedisti mihi. Nomen dixit tuum loquẽs cum Patre, & suum manifestauit Filius, qui loquebatur: Hoc ideo, quia in suo nomen Patris includebatur: Quod nomen, & quomodo unum in altero sit inclusum, nec totus mundus simul intelligere posset, nisi ipso reuelante: quia abscondita sunt hæc sapientibus, & prudentibus, & reuelata paruulis, & his, qui sunt puro, & mundo corde.

Petrus.

CHRISTVS.

Christus est sacerdos in æternum. Cap. VIII.

VErus itaque Sacerdos, & Põtifex maximus est noster Christus, fungens æterno sacerdotio, ut Paulus cum Hebræis ait: Alij quidẽ plures sacerdotes facti sunt secũdum legẽ, idcirco, quia morte ꝓhiberentur permanere: Hic autem, eo ꝙ maneat in æternũ, sempiternum habet sacerdotium: Vndè & saluare in perpetuum potest accedens per semetipsum ad Deum, semper uiuens, ad interpellandum pro nobis. Hinc prædixit Dauid Spiritu prophetico: Tu es sacerdos in æternum. Nec morte præpeditur, quin fungatur ꝑpetuo sacerdotio: imò in morte obtulit seipsum hostiã Deo Patri consecratam, & per resurrectionem mutatam in melius: Vndè permanẽs, atque indefectibilis effecta, semper, perseuerãterq; aßistit corã deo, ut sit æterna propitiatio pro peccatis nostris: Per quam præsentatam æterno Patri, & diuino tribunali, interpellat pro nobis impetrans ueniam ea mediante, & solutionem à debitis: Omnia enim soluit sanguine suo sparso, quo & mundos de die in diẽ nos præsentat Deo, quos sua morte, & sacrificio semel oblato expurgauit: Hoc quidem (infert Apostolus) fecit se semel offerendo. Et talis effectus est põtifex, qui consedit in dextera sedis magnitudinis in cœlis sanctorum minister, & tabernaculi ueri, quod fixit Deus, & nõ homo. Fũgitur ergo Christus sacerdo-

Paulus

Dauid

Paulus

tio æterno in cœlo, meliori quàm Michaël, de quo dicitur, quòd eſt ſacerdos, & princeps ſuper omnes animas ſuſcipiẽdas, nec minus ſuper corpora: Nã & pro corpore Moſi altercatus eſt cum diabolo, ut refert Thadeus in epiſtola ſua canonica: Diabolus enim uolebat illud auferre, tanquã peccato obnoxium: ſed Michaël ex aduerſo illud præſentare uolebat Deo, tanquam lege purgatum, & purificatum ex diuino conſortio: undè ad tantam claritatem deduxerat faciem, ut nõ poſſent intẽdere filij Iſraël in eam ob ſplendorem uultus eius: Quod & merito noſtri æterni ſacerdotis, de quo ipſe Moſes multa dixit, factum eſſe credimus, ut animã, & corpus illud iam expurgatum potuerit Deo præſentari. Pu-
mysticus gnauit itaque Michaël tanquam ~~[illegible]~~ ſacerdos, & Angeli, id eſt miniſtri eius cum eo pro animabus omnium, contra ſerpentem antiquũ: qui eas continuè quærit, ut deuoret: Sed præualuit Michaël, & eiectus eſt draco. Nec minus nunc,
Daniel. & cõtinuò eſt in adiutorium populo Dei, ut in Daniele legimus: Michaël princeps magnus, qui ſtat pro filiis populi tui, id eſt pro electis. De hoc canit eccleſia, ꝙ cõſtitutus ſit princeps ſuper omnes animas electás à Deo ſuſcipiendas. Si igitur Michaël fungitur perpetuo ſacerdotio habẽs cõtinuam curam animarum, quanto magis filius Dei, & ſummus ſacerdos Chriſtus, cui data eſt ipſarum animarũ omnimoda redẽptio, & qui ſuo oblato ſacrificio iuge, & perpetuo æternam pro nobis inuenit redemptionẽ, debet fungi æterno ſacerdotio interpellans cõtinuè uultui Dei pro animabus omnibus, pro quibus ſeipſum obtulit ſacrificiũ,
Ioannes & hoſtiam? Et hoc eſt, quod inquit Ioannes: Siquis peccauerit, aduocatum habemus apud Patrem Ieſum Chriſtum iuſtum. Et ipſe eſt propitiatio pro peccatis noſtris, & non pro noſtris tantum, ſed pro totius mundi.

Cur Chriſtus fuerit ſacerdos iureiurando. Cap. IX.

Paulus NEc tacuit noſter Paulus ad pedes Gamalielis eruditus, & inſtructus in tertio cœlo, quomodo Chriſtus conſtitutus fuerit ſacerdos iureiurando, dicens ad Hebræos: Alij quidem ſacerdotes ſine iureiurando facti ſunt, hic autem iureiurando per eum, qui dixit
Dauid ad illum: Iurauit Dominus, & non pœnitebit eum, tu es ſacerdos in æternũ. Sed quid hoc iuramentum importet, & quomodo omnes iurantes liget, ut nõ poſſint à iuramento ſine cauſa diſcedere, reconditũ eſt hoc arcanũ. Dicunt ſecretiores Hebræi, ꝙ iuramentum multa connectit, maximè ſeptenarium illum excelſum, à quo proueniunt omnia, ſicut & uocabula iuramenti, & ſeptenarij idem ſunt in eorũ lingua, adeo, ꝙ השבע hasbah, quod iurauit ſignificat, uenit à שבע quod ſignificat ſeptem, ut ſecundum eorum ſenſus ſit, Iurauit, id eſt ſeptenauit, uel per ſeptem obteſtatus eſt, & illa ſeptem adduxit in teſtimonium: Quod uolens ſignificare Abraham, quando pepigit fœdus cum Abimelech ſtatuit ſeptem agnas in teſtimoniũ: per quas ſeptem agnas repræſentare intendebat ſeptenariũ illud excelſum, iuxta quod ſtant ſeptẽ ſpiritus, qui in cõſpectu throni Dei ſunt. Vndè trãſgreſſio iuramenti eſt quodammodo uelle facere illos teſtes menda-

ces, & priuare seipsos ab influxu illorũ, à quibus omne bonũ. Iurauit igitur Dominus Christo obtestans illi per septenarium illud, & communicans omnimodũ eius influxum septenarium, iuxta illud Isaiæ oraculũ, quo de Christo facto sacerdote hoc iureiurando inquit: Egredietur uirga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet, & requiescet super eum spiritus Domini, spiritus sapientiæ, & intellectus, spiritus cõsilij, & fortitudinis, spiritus sciẽtiæ, & pietatis: & requiescet super eum spiritus timoris Domini: Ac si diceretur, iuxta illud septenarium, requiescet in eo spiritus intelligentiæ, & culparũ remißiuus: Item gratia uel pietas, iustitia & terror, pulchritudo & rectitudo, uictoria & perpetuitas, decor & ornatus, uita & regnum, ut non sine causa dixerit: Omnia dedit mihi Pater. Quod ponderans Origenes scribens in illud Isaiæ, Apprehendẽt septem mulieres uirum unum, ait: Supra multos fuit Spiritus sanctus cũ suis donis, sed in nullo requieuit, nisi supra IESVM: qui est ille unicus sponsus, quem apprehenderunt septem mulieres, id est septenarius ille excelsus indissolubili uinculo: Nam uenit spiritus sapientiæ cum cæteris donis, in Mosem, sed non requieuit, maximè quando errauit in percußione petræ, propter quod oblatus fuit ab eo ducatus populi ad promissam terram: Venit super Aaron, sed in peccato uituli receßit: Venit & super Isaiam, sed quid ait? Immundus labiis ego sum: Venit & super Dauid, sed sentiens se id commeruisse, quo foret iure priuandus, clamabat dicens: Spiritum sanctum tuum ne auferas à me. ~~Et cum nullus sit, qui non peccet, nullus est, à quo non recedat spiritus Domini ad tempus, nisi~~ solus Iesus, de quo dictum fuit Ioanni: Super quem uideris spiritum descendentem, & manentem in eo, hic est Filius Dei, hic est, qui baptizat in Spiritu sancto, potens ipsum spiritum, quem firmiter poßidet, & aliis impartiri: Et quia uidi (inquit Ioannes) Spiritum descendentem, & manentem, testimoniũ perhibui, quia hic est Filius Dei. Mansit itaq; spiritus, mansit & septenarius ille super Iesum firmiter, & sine aliqua intercapedine, & absq; aliquo recessu: Sed quare hoc? Quia iurauit Dominus, & non pœnitebit eum: Iurauit, ut esset sacerdos in æternum: Iurauit, ut esset Pontifex maximus: Iurauit, ut esset sanctus, purus, mũdus, & segregatus à peccatoribus, ut omnium peccata tollere posset. Et quia iurauit, ideo quieuit super eum spiritus, & illud maius omnibus, quod dedit ipsi Pater: Vndè æquatur illud tertiũ, scilicet שבת Sabat, quod Hebræi dicũt cõuenire cũ iuramento, & septenario: & quietem significat. Quieuit igitur septiformis spiritus in eo & septenarius ille excelsus, quia iurauit Pater omnipotẽs ad eũ, ut semper sanctus, & diuinus permanens alios sanctificaret, & diuinos faceret.

Isaias. CHRISTVS. Origen. Isaias. Moses. Aaron. Isaias. Dauid. Ioan. Hebræi.

Quomodo fuerit sacerdos secundum ordinem Melchisedech. Cap. X.

Qui iureiurãdo constituit Christum nostrum Pontificem maximũ statuit eum secundum ordinem Melchisedech: Quod cũ omnibus innotescat, uideamus igitur quis sit ordo Melchisedech, secundum quem Christus constitutus est. Discußis itaque his, quæ in Genesi

Genesis.

Paulus legimus, & his quæ à Paulo cum Hebræis pertractantur de hoc Melchisedech, quinque reperimus, in quibus Christus noster cum ipso conuenit: Quatuor tanguntur à Paulo, quorum primum est: quoniam Melchisedech inducitur in scriptura sine patre, & matre, neque initiū dierum, neque finem habens, sic filius Dei constitutus est sacerdos sine principio, & fine dierum, cū sit æternus: nec in eius

Idem sacerdotio aßignatur pater, aut mater: Ideo inquit Paulus: In hoc Melchisedech

Rab. Sal. Hebræi Hieron. Sem aßimilatus est filio Dei. Dicit tamen Rabbi Salomon, & cum eo multi sapiētes Hebræorum, quibus consentit Hieronymus, ꝙ Melchisedech est nomen appellatiuum, & significat regē iustū, cuius nomen proprium est Sem: ille utique filius Noë: & sic habemus patrē eius, quamuis non expresè à scriptura: Sic & Christi nostri habemus patrem, quamuis non expressum, ubi de sacerdotio eius agitur. Secundum est, quia fuit rex Salem, id est pacis, Christum nostrum Pontificem, & regē ueræ pacis significans: qui uenit dare, & relinquere eā uerā pacē nobis: quam mundus dare non potest: Ideo introëunte ipso in mundum ministri eius cantabant: Et in terra pax hominibus bonæ uolutatis: Et relinquens mundū

CHRISTVS. ipsemet dixit discipulis suis: Pacem meam do uobis, pacem relinquo uobis, non quomodo mundus dat, ego do uobis. Tertium est nominis interpretatio, quæ est

Isaias rex iustitiæ, quadrans cum nostro Christo, de quo Isaias ait: Et regnabit rex, & sapiens erit: & faciet iudicium, & iustitiam in terra. Quartum, quod ex hoc infertur, quia sicut Melchisedech fuit rex & sacerdos, sic & Christus: Qui ideo uenit de tribu regali Iehuda, ut & regnum assumeret hæreditario iure secundum carnem, sicuti & à Patre cœlesti acceperat, quod etiam nobis daret si-

Ioan. mul cum sacerdotio. Hinc Ioannes in Apocalypsi: Et fecit nos regnum, & sacer

Petrus. dotes Deo, & Patri suo: Cum quo Petrus scribens aduenis dispersis Ponti, & Galatiæ, Cappadociæ, Asiæ, & Bithyniæ dixit: Vos estis genus electum, regale sacerdotium. Quintū, quod magis pondero, est oblatio, quæ facta repitur ab isto Melchisedech in solo pane, & uino, nulla mentione habita de animalibus, aut aliis quibuscunque rebus: Ritus quidem conuenientißimus Pontifici nostro Christo Iesu, qui omne sacrificium conclusit in solo pane, & uino, tanquam in primaria substātia humani cibi: Cui sacrificio omnis sanguis, & occisio animalium, & quodcunque aliud offerebatur in lege, ceßit: cum modo non indigeamus sanguine, in quo mundemur: quia iam in sanguine Christi perfectè mundatum est humanum genus: & omnia, quæ erant immunda tunc: quia nostra lex est gratiæ, & aquea, undè non intramus amplius in hanc legem, aut in christianam familiā per sanguinem circuncisionis, sed per aquam baptismatis, tum etiam, quia nihil expreßius figurat corpus mysticum uniuersalis ecclesiæ, cuius Christus est caput, quàm panis: Hic enim conficitur ex multis granis, & est communis, & uniuersalis cibus omnium nationum: sicut hoc corpus mysticum conficitur ex multis indiuiduis cuiuscunque nationis, quæ sub cœlo est. Hinc dicitur congregatio ista ecclesia catholica, id est uniuersalis. Et nihil magis consonum uitæ, quam Chri-

stus uenit nobis daturus, quàm sanguis in quo potissimè residet uita, ut multi sapientes affirmant & ex scriptura sacra satis clarè coniicere possumus. Hic est igitur ordo Melchisedech, in quo Christus noster cōstitutus est sacerdos, & Pōtifex maximus. Et huic tanquam summo Pontifici detulit Abraham dans decimas de omnibus, & accipiens ab eo benedictionem. Ex quo concluditur Melchisedech maiorem fuisse quàm Abraham, per argumentum Pauli, qui ait: Sine ulla contradictione, qui minor est à meliori benedicitur. Cum igitur acceperit decimas ab Abraham, & consequenter à Leui: qui adhuc (inquit Paulus) erat in lūbis eius, & benedixit ei, maior fuit quàm Abraham, & Leui: & eius sacerdotium maius quàm sacerdotium leuiticum, & legale: id maximè (ut ponderat Apostolus) quia legale sacerdotiū in illud Melchisedech transferri debebat, id est in sacerdotiū Christi, qui cōstitutus fuit sacerdos secūdū ordinē Melchisedech: Ideo ipse Christus non fuit de sacerdotio Aaron, neque de tribu Leui, sed de tribu regali Iehuda: ut intelligatur, ꝙ sacerdotiū Christi fuit regale, & secūdū uerum ordinem regis iusti: Vndè hæc contestatio, Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech, reprobatio quidem fuit prioris mandati, & sacerdotij, tanquam infirmi & inutilis, cum ad nullam perfectionem deducat lex. Cessare igitur debebat sacerdos, qui secundum legem mandati carnalis factus erat, & surgere ille, qui secundum uirtutē erat uitæ indissolubilis: Hæc ex Paulo deduximus. Cur autem Christi sacerdotium æternum figurabatur in sacerdotio Melchisedech? Ad hoc respōdens dicam cum Hieronymo: Si uas electionis stupet ad mysterium, & de quo disputat ineffabile confitetur, quanto magis nos uermiculi, & culices solam debemus scientiam inscitiæ confiteri, & amplissimam domum paruo quasi foramine uidisse? Grādis enim est sermo, & interpretabilis ad dicendum, cur sine genealogia inductus sit Melchisedech. Et si uerum dicunt Hebræi, ꝙ fuerit Sem, quid importat hoc nomen Sem, quod interpretatum Latinè nomen significat? Illud fortè nomen, quod est super omne nomen, sicut quando dicitur uirgo, intelligitur Virgo, quæ est super omnes uirgines: Et Apostolus super omnes Apostolos: & Pater super omnes patres, & ut breuiter ex omnibus cōcludamus, in Melchisedech erat aliquid diuinū, & permanens, in quo repræsentabatur sacerdotium Christi æternum: de quo (ut inquit Paulus) effari non licet, ideo ad alia ueniamus. Paulus Idem Idem Hieron. Paulus

Quanto maior, & melior sacerdos fuerit Christus quàm Aaron, & omnes sacerdotes legales. Cap. XI.

VErum quantum Christus noster Pontifex maximus alios omnes sacerdotes leuiticos, & legales excesserit, Paulus cum Hebræis differens apertè demonstrat: Vbi, postquam multa enarrauit de sacerdotio legali & tabernaculo, subintulit: Christus assistēs Pōtifex futurorum bonorum, per amplius & perfectius tabernaculum non manufactum, id est non huius creationis: Neque per sanguinem hircorum, aut uitu-* Idem

lorum, sed per proprium sanguinem introiuit semel in sancta, æterna redemptione inuenta. Sex à Paulo tanguntur, in quibus Christus fuit perfectior, & excellentior pontifex, quàm legalis & figuratiuus: Primo quia illi impetrabant propitiationem à Deo, qua placatus faueret in bonis temporalibus, ut patet in tota promissione legis, qua dicitur: Si audieritis me, bona terræ comedetis: Et possidebit semen uestrum portas inimicorum suorum: Et unus ex uobis fugabit mille & duo decem milia, & huiusmodi: Quæ omnia temporalia erant, quamuis essent figura æternorum. Ad quæ sapientiores aliquando introcedebant loquentes de sæculo futuro, de beata uita, & de uero paradiso delitiarum: Ad cuius statum non deueniebatur per sacrificium, sed per meliorem sortem, & pretiosam mortem sanctorum, sicut deuenerat prophetæ. Sed loquamur de sacrificio, per quod tantummodo expiabantur peccata aliqua, & non omnia: Vndè ab illis expurgati nõ merebantur præmium æternum, sed ea quæ secundum præsens sæculum promittebantur. Noster autẽ Põtifex factus est (inquit Paulus) futurorum bonorum, ideo per amplius & perfectius. Secundo loco sacerdos leuiticus introibat tabernaculum manufactum, imò ligneum, postea lapideum erecto templo: Sed noster Pontifex introiuit tabernaculum non manufactum, id est non huius creationis: Per quod tabernaculum Origenes cœlum intelligit: Quod confirmari posset testimonio Pauli dicentis: Habemus Pontificem maximum, qui penetrauit cœlos, Iesum filium Dei: Et iterum: Talem habemus pontificem, qui consedit in dextera sedis magnitudinis in cœlis sanctorũ minister, & tabernaculi ueri, quod fixit Deus, & non homo. Ipse autem Origines dictum suum roborat testimonio diui Citharœdi dicentis: Hæc recordatus sum, & effudi in me animam meam: quoniam ingrediar in locum tabernaculi admirabilis, usque ad domum Dei: Et iterũ in alio psalmo: Domine quis habitabit in tabernaculo tuo, aut quis requiescet in monte sancto tuo? Qui ingreditur sine macula, & operatur iustitiam. Et quis est locus tabernaculi admirabilis, ex quo peruenitur usque ad domum Dei? Et quod est illud tabernaculum, cuius memor factus propheta effusa est in ipso anima eius, ueluti quodam intolerabili desyderio resoluta? Non quidẽ erat illud ex pellibus caprinis, & cortinis byssi, purpuræ, hyacinthi, & cocci: Nec illud quod ab Allophylis captũ est: Nec illud, quod à filio fabricãdũ erat: Sed tabernaculum Paternum, quod diuisum in plures mansiones in plurali nominatur à Christo dicente: Facite uobis amicos de mamona iniquitatis, ut cum defeceritis, recipiãt uos in æterna tabernacula. Et à Regio propheta in psalmo: Quam dilecta tabernacula tua Domine uirtutum, concupiscit & deficit anima mea in atria Domini. Tabernaculum igitur hoc non manufactum est cœlũ, quod non manu hominum, sed uirtute & iussu Dei fabricatum est. Est & aliud tabernaculum, in quo Deus habitare delectatur, quod templum Dei uocatur à Paulo dicente: Templum Dei, quod estis uos. Anima igitur uniuscuiusque mundata & purificata est templum, & tabernaculum Dei: Et hoc non manufactũ,

Paulus

Dauid

CHRISTVS.

& non huius creationis, uel fabricè, quá scilicet materialia hæc omnia fabricata sunt, sed modo quodam singulari Dei ore insufflatum. Tertio quia legalis põtifex accedebat in sancta in sanguine hircorum, uitulorum, arietum, agnorum, passerum, & columbarum, uel in cinere uitulæ asperso, & huiusmodi: Quæ omnia animalia sunt, & ad animalem hominem expurgandum pertinentia: Christus autem introiuit per proprium sanguinem in sancta, ut omnia emundaret tanto melius, quanto sanguis, non dicam hominis, sed filij Dei sanctißimi pretiosiorum, quàm sanguis animalium, quo mundabatur animalis homo: Et consequenter tanto perfectius sacerdotium Christi mundantis in sanguine proprio, quàm sacerdotium legale mundans in sanguine animalium. Cur autem omnia penè (ut inquit Apostolus) mundentur in sanguine (pene inquit, quia uasa metallorũ purgabantur igne, & alia uasa & uestimenta aqua mundabantur, ut in libro numerorum legimus) id in causa esse existimo, quia peccatum trahit originem à sanguine & carnæ, ideo expiatio fieri debebat per sanguinem: Tribunal enim iustitiæ Dei exquirens pœnam, ubi fuit peccatum, uult ut sanguis effundatur, & comprimatur caro, quæ fuerunt fomenta peccati: Sed in sacrificio legali & figuratiuo, quod non plenè expiabat, fiebant expurgationes in sanguine figuratiuo animalium. Veniens autem Christus, promittens, & dans cœlestia, effectus caput omnium membrorum huius mystici corporis, sanguinem non humanum peccato obnoxium, & non animalium, sed pretiosißimum quoque super omnes sanguines, qui erant in hoc mystico corpore pro expiatione omniũ fudit. Hinc Paulus noster ait: Necesse erat, ut exemplaria cœlestium illis animalium sacrificiis mũdarẽtur: hæc autem cœlestia melioribus hostiis, quàm istis, id est sanguine Redemptoris, ut inquit Ioannes in epistola: Sanguis Iesu Christi emundauit nos ab omni peccato: Et in Apocalypsi: Qui dilexit nos, & lauit nos à peccatis nostris in sanguine suo: Iamque omnibus notum est, ꝙ Christus patiens non in sanguine animalium figuratiuo, sed in proprio sanguine satisfecit tribunali iustitiæ diuinæ. Quarto quia sacerdotes legales toties, quoties pro peccatibus ad ipsos recurrentibus impetrare uolebant propitiationem, introibant in sancta, mactabãtque animalia: Noster autem Pontifex Christus introiuit semel in sancta: quia semel in crucem ascendit offerens se Deo Patri, & satisfaciens pro omnibus nõ figuratiua, sed uera satisfactione, etiam pro præcedẽtibus patribus: Quia hæc oblatio facienda iam accepta fuit à Patre ante mundi constitutionem, & in ea expiabantur quotquot salui fiebant: ut expresè inquit Ioannes in Apocalypsi: Adorauerunt bestiam omnes, quorum nomina non sunt scripta in libro uitæ agni, qui occisus est ab origine mundi. Et Petrus: Nõ corruptibilibus auro, & argento redempti estis de uana uestra conuersatione paternæ traditionis, sed pretioso sanguine, quasi agni immaculati Christi, & incõtaminati, præcogniti quidem ante mũdi constitutionem, manifestati autem nouißimis temporibus. Quibus uerbis citra omnem ambiguitatem declaratur sacrificiũ huius Põtificis no-

Paulus

Idem.

Ioan.

Apocal.

Ioan.

Petrus

ſtri Ieſu factum de ſeipſo præordinatum fuiſſe ab æterno, ut ipſo mundaretur etiam Hebraicus populus à coinquinationibus, à quibus non poterant per ſacrificia animalium emundari. Quinto in eo, quod ait: Aeterna redemptione inuenta: Quæ uerba duplicem poſſunt habere ſenſum: Alter eſt, ꝙ ſimus redempti à peccato & ducti ad æternam gloriam: Alter, ꝙ noſter Pontifex Ieſus adinuenerit redemptionem, quæ unica eſt & æterna, adeo, ut alia non indigeamus, ſicut indigebant illi Patres antiquæ legis, qui expectabant hanc redemptionem: Et hoc interim plures faciebant redemptiones: Redimebant enim primogenita certo pretio: Nam primogenitum aſini redimebant oue, & facultates uenditas, & libertatem redimebant anno iubilei. Sed & ipſe populus totus redẽptus fuit de Ægyptiaca ſeruitute, iterum captiuandus: Et pluries redempti ſunt aliquãdo generaliter, aliquando uerò particulariter, nunc ab una, nunc ab alia ſeruitute, nunc à peccato, nunc ab obligatione: Chriſtus autẽ ſemel redemit nos æterna redemptione inuenta: Redemit inquam propriè, & non emit: quia iam antè per naturã ipſius eramus, licet admodum noſtris ab eo auerſi delictis. Redẽptis quidem omnibus nihil deeſt, niſi ut conſequamur effectum huius redemptionis: Quem conſequi poſſumus, ſi tamen uolumus, quia fons baptiſmatis, ubi illum effectum conſequimur, omnibus iam patens eſt. Patet & ærarium gratiæ, & remiſſionis: Nam facta redemptione miniſtros, & executores ipſius reliquit tri-

CHRISTVS. buens eis omnimodã eiuſdem redemptionis diſtribuendæ poteſtatẽ dicẽs: Quorum remiſeritis peccata, remittẽtur eis. Et iterum: Quæcunque ſolueritis ſuper terram, erunt ſoluta & in cælis. Ex quibus omnibus ſextũ infertur maximè põderandum, ꝙ ex ſacrificiis legis non iuſtificabatur homo, ſed per Chriſtum, ut Paulus Romanis ſcribens aperta uoce teſtatur dicens: Ex operibus legis, tam naturalis uidelicet, quàm ſcriptæ non iuſtificatur omnis caro coram illo: Iuſtitia autem Dei per fidem Ieſu Chriſti, in omnes, & ſuper omnes, qui credunt in eũ: Omnes enim peccauerunt, & egent gloria Dei, iuſtificati gratis per gratiam ipſius, per redemptionem, quæ eſt in Chriſto Ieſu: quem propoſuit Deus propitiatorem per fidem in ſanguine ipſius, ad oſtẽſionem iuſtitiæ ſuæ propter remiſſionem præcedentium delictorum: quæ punire decreuerat, niſi uidelicet mediator redemiſſet ſatisfaciens tribunali iuſtitiæ: Quã ſatisfactionem iuſtus & clemens Deus acceptauit iuſtificans eos, qui ex fide Ieſu Chriſti ſunt, & non per legem naturalem, aut ſcriptam: Nam cognitio peccati fit per legem, naturalem uidelicet, ut cõcordes interpretantur Hieronymus, & Origenes: quia ex ea quilibet diiudicare poteſt, quid iuſtum, & quid iniuſtũ, ut idem Paulus paulo ſuperius dixerat: Cum enim gentes, quæ legem non habent, naturaliter ea, quæ legis ſunt faciunt, eiuſmodi legẽ non habentes, ipſi ſibi ſunt lex, qui oſtẽdunt opus legis ſcriptum in cordibus ſuis, teſtimonium reddente illis conſcientia ipſorum, & inter ſe inuicem cogitationum accuſantium, atque defendentium. Et hac lege obſtruitur omne os, & ſubditus fit omnis mũdus Deo: Quod de lege ſcripta

intelligi non poteſt, cum non ligaret omnes, nec obſtrueret omnium ora: quæ tan
tummodo Iſraëliticis data erat: Quæ nec iuſtificabat, ~~niſi à peccatis commiſſis~~
~~per errorem & aliis uel paucis, quæ ſecreta erant, & non ueniebãt morte mul~~
~~ctanda: Scelera autem, rebelliones, & iniquitates, quæ ſunt acriora peccata, nõ~~
~~remittebantur in lege neque per ſacrificia, neque per orationem ſacerdotis, ſed~~
~~morte propria expiabantur: ut patet de blaſphemo, homicida, adultero, coëunte~~
~~cum beſtiis, & contra naturam: Qui omnes lapidari, aut cõburi iuſſi ſunt, ut in~~
~~diuerſis locis librorum legalium legimus~~: Ideo inquit Apoſtolus cum Hebræis: Paulus
Impoſſibile eſt in ſanguine taurorum, & hircorum auferri peccata. Ideo ingre
diens mundum noſter Pontifex maximus, & Dei uiui Filius dicit: Hoſtiam, &
oblationem noluiſti, corpus autem aptaſti mihi, in quo, ſcilicet offerrẽ ſacrificiũ
pro omnibus: Holocauſtomata & pro peccato tibi non placuerunt, tũc dixi: Ec
ce uenio: In capite libri ſcriptũ eſt de me, ut facerẽ uoluntatẽ tuã, Deus meus uo
lui: iuxta illud Iſaiæ: Oblatus eſt, quia ipſe uoluit. Supius dixerat, quia hoſtias, Iſaias.
& oblationes, & holocauſtomata, & pro peccato, ſcilicet ſacrificiũ peccatariũ
noluiſti, tunc dixi, ecce uenio, ut faciã uoluntatẽ tuã. Aufert primũ, ſcilicet ſacri
ficium legis: ut ſequens ſtatuat, Chriſti uidelicet oblationem: undè ſequitur: In
qua uoluntate ſanctificati ſumus per oblationem corporis Ieſu Chriſti ſemel. Et
omnis quidem ſacerdos præſto erat quotidie miniſtrans, & eaſdem ſemper offe
rens hoſtias, quæ non poſſunt auferre peccata: Hic autem unam pro peccatis of
ferẽs hoſtiam, in ſempiternum ſedet ad dexteram Dei de cætero expectans, do
nec ponantur inimici eius ſcabellum pedum ipſius: Vna enim oblatione conſum-
mauit in ſempiternum ſanctificatos: Quæ adeo clara ſunt, ut expoſitione nõ in-
digeant: Ideo Dauid, qui commiſerat adulterium, & homicidium, ſciens huiuſ-
modi ſacrificiis emundari non poſſe, clamat, & dicit: Quoniam ſi uoluiſſes ſacri Dauid
ficium dediſſem, utique holocauſta non uoles: pro quo habemus: holocauſtis non
delectaberis. Et cum nihil aliud facere poſſet, niſi dolere de peccato expectans
redemptionem à cœlo, aut in aduentu Meſſiæh, aut in ſua paſſione præuiſa, di-
cit: Cor contritum, & humiliatum Deus non deſpicies. Sed quia non erat ex- Idem
hibita paſſio, ideo ſupplicium mortis effugere non potuit, ſed ei dictum eſt per
Natam prophetam, ut patet in ſecundo uolumine Regum: Quare contempſi- Natam
ſti uerbum Domini, ut faceres malum in conſpectu eius: Vriam Ethæum percuſ Li. Reg.
ſiſti gladio, & uxorem illius accepiſti in uxorem tibi, & interfeciſti eum gla-
dio filiorum Amon: Quamobrem non recedet gladius de domo tua uſque in ſem
piternum: Ecce ego ſuſcitabo ſuper te malum de domo tua, & tollam mulieres
tuas in oculis tuis, & dabo proximo tuo, & iacebit cum mulieribus tuis in ocu
lis ſolis huius. Hoc tantum impetrauit, ut mortem non ſubiret, forſitan meri-
to Chriſti uenturi, quem maximo affectu decantauerat fore redemptorem, &
ſaluatorẽ mundi, cætera autem mala ipſi prædicta ſuſtinuit: Expulſus enim fuit
à filio ſtupratis eius mulieribus, uidit mortem Amõ, & Abſalõ filiorum ſuorum:

Adonias autem ſtatim poſt eius mortem, iubente Salomone, neci traditus eſt. Hic autem noſter Pontifex maximus omnia ſcelera expurgauit, & omnia peccata tulit per ſacrificium, quod tulit: ut pulchro Iſaiæ oraculo prædictum fuerat. והוא מחולל מפשעינו מדכא מעונתינו. Et ipſe infirmatus eſt propter impietates noſtras, & attritus eſt propter iniquitates noſtras: Quæ impietas, & iniquitas Hebraicè dicta עון hauon, & פשעה paſſah, non remittebantur per ſacrificium legale: Ideo clementiſſimus Pater hæc omnia poſuit ſuper humeros Filij ſui, qui ſeſe offerens in ſacrificium omnia tolleret. Et quia non omnes huius expiationis beneficium conſequi uolunt, ideo ſequitur: Et ipſe peccata multorum tulit, illorum uidelicet, qui ſaluari uolunt: Et pro tranſgreſſoribus orauit, faciēs, quod in ſe eſt pro omnibus: Qui ſi non conſequuntur ſalutē, ipſis imputetur: quia nolunt eam ſibi acquiſitam complecti.

Chriſtus fuit uera hoſtia, & omnigenum ſacrificiū, & oblatio. Cap. XII.

Oblatus itaque pro nobis effectus eſt uera hoſtia, holocauſtum, ſacrificium, peccatarium, culpatarium, pacificorum cherbona, id eſt oblatio, munus, & quicquid in lege offerebatur. Hoſtia enim & uictima eſt illa, quæ offertur (ut docēt authores noſtræ linguæ) quādo quis aggreditur hoſtes aut de eis uictoriam, uel triumphū reportat: ut Poëta in huiuſmodi peritiſſimus decantat: Victima, quæ dextra cecidit uictricē uocatur: Hoſtibus à domitis hoſtia nomen habet. Chriſtus itaque aggreſſus hoſtem humani generis ſeipſum obtulit Patri hoſtiam uiuam, & eum deiiciens, & debellans ſe in uictimam mactauit, ut ſimul uictoriam reportaret, & ſe in hoſtiam de hoſtibus debellatis offerret: Ideo inquit Paulus cum Epheſiis: Chriſtus dilexit nos. & tradidit ſemetipſum pro nobis oblationem, & hoſtiam Deo in odorem ſuauitatis, ut nos, debellatis hoſtibus, eriperet ex eorum manibus: Et iterum cum Hebræis ait: Nunc autem ſemel in conſummationem ſæculorūm, ad deſtructionem peccati per hoſtiam ſuam apparuit. De qua hoſtia Origenes multa diſſerit in epiſtolam ad Romanos. Fuit quoque Chriſtus holocauſtum, quod apud Latinos totum combuſtum ſignificat: Hebraicè autē dicitur העולה haholah, quod propriè interpretatum dicitur aſcendens: Combuſtus enim fuit totus igne amoris, & conſumptus, & tranſmutatus in naturam ſpiritualem. Hinc demonſtrans qualis futurus erat, transfiguratus fuit ante eos, mutato corpore paſſibili, obſcuro, & graui in corpus agile, lucidum, & impaſſibilē: Sed non ſtetit, quia non adhuc oblatus in holocauſtum erat uerè combuſtus, & tranſmutatus: Poſt factum autem holocauſtum in cruce ſuſcitans ſe oſtendit (ut erat) penitus tranſmutatum, intrans clauſis ianuis, apparens quando uolebat, & ſe occultans ad nutum: & tandem leuiſſimus effectus multis uidentibus aſcendit glorioſus: Vndè accommodatè dictus eſt עולה holah, id eſt aſcendens. Cōbuſtus igitur, & uirtute diuini ignis in naturam ipſius ignis, & ſpiritus tranſ-

Ouidius.

Paulus

Idem

Orige.

mutatus ascendit ad Patrem, præstita primo fide discipulis per quadraginta dies de ueritate suæ resurrectionis: Et ascendens in altum quamplurimos conscẽdere uoluit secũ, iuxta illud prophetæ: Ascendẽs in altum captiuam duxit captiuitatem. Fuit quoq; sacrificiũ oblatum pro peccato, quod Hebræi חטאת batat uocant, & propriè interpretando nihil accõmodatius dicere possumus, q̃ peccatariũ ab חטא bata, quod est peccatũ: De quo sacrificio, inquit Paulus cũ Corinthiis: Qui non nouit peccatum, pro nobis peccatarium se fecit: pro quo [redacted] codices habent, pro nobis peccatum fecit: ~~Quomodo enim qui nõ nouit peccatum, potuit facere peccatũ? Et quẽ fructũ nobis attulisset faciẽs peccatũ? Nec placet illa expositio à nonnullis data: fecit peccatũ, id est se obtulit pro peccato: quia & si conueniunt in sententia, non tamẽ illa interpretatio conuenire potest.~~ Fuit igitur peccatariũ, id est pro omniũ peccatis oblatũ. Fuit etiã culpatariũ, sacrificiũ uidelicet oblatũ pro culpa, aut pro errore, ut propriè loquamur: Quod sacrificium in lege אשם assam dicitur: quod nos traductum habemus, pro delicto: In quo à sacerdote, uel uncto peccante, & à turba offerebatur uitulus, à principe uerò bircus: Sed uulgaris anima capram offerebat, uel ouem, ut in Leuitico legimus: Et sanguine partim intincto digito sacerdotis aspergebatur cornu altaris, partim ad ipsius basim fundebatur: Quæ omnia plena sunt sacramentis: Vitulo enim birco, & capra placabatur tribunal diuinæ iustitiæ, cui omnia illa correspondent: quæ etiam significant in homine partem illam, in qua est fomes peccati, ut non sine causa suscepturi sententiam, & Dei iustitiam punitiuã à Saluatore comparentur hœdis, qui sunt caprini, & bircini generis: Per quæ animalia cæsa, & sacrificata facilè placabatur Deus, errore in parte excusante: Et aspergebatur cornu altaris erecti ante ipsum tribunal sanguine ipsius animalis oblati ad placandas cœlestes uirtutes, quæ sanguinem exquirunt ab his, qui peccant secundum carnem, & sanguinem, ut secundum rectitudinem iustitiæ quisque puniretur per ea, per quæ & peccauit. Et hoc fiebat digito sacerdotis, qui tanquam mediator interuenit ad placandum Deum cũ homine peccante, Christus autem non solũ Sacerdos, & Pontifex, sed etiã bircus, uitulus, ouis, agnus, & omnimodum sacrificium effectus, ut statim declarabimus, ipsemet fundens sanguinem proprium in quolibet cornu altaris crucis peramplius, & perfectius placauit Patrem æternum, & tribunal iustitiæ suæ, quàm fiebat sanguine animalium. Nec uacat à mysterio sanguis, qui fundebatur ad basim altaris, in multo maiori quantitate, quàm is, quo aspergebatur cornu altaris, quia multo plus est sanguis, & meritũ per effusum sanguinem acquisitum, quod superabundat, & reseruatur, q̃ ille sanguis, uel meritũ expositũ ad cornu altaris digito ueri sacerdotis in purificationem peccantis: Sãguis enim Christi, & meritum eius suffecisset, & sufficit pro millibus & millenis millibus mundis, ut dicunt nostri Theologi. Maior est igitur pars, quæ superabũdans reseruatur, q̃ illa, quæ in nostram actualem expurgationem exponitur. Sed hoc quoque aduertẽdũ est,

Dauid

Paulus

uulgati.

Leuitic

quòd hæc pars,qua emũdamur,digito ſacerdotis aſpergitur:quia merita Chri-
Act. Ap. ſti diſpenſantur nobis per manus ſacerdotis, ut in Actibus Apoſtolicis legimus:
Per manus autem Apoſtolorum fiebant ſigna, & prodigia multa, data uideli-
Paulus cet ipſis poteſtate per ſanguinem, & meritum Chriſti. Hinc Paulus ad Timo-
theum: Admoneo te,ut reſuſcites gratiam Dei, quæ eſt in te per impoſitionem
Idem manuum mearum:Et in priori epiſtola ad eundem: Noli negligere gratiam,quæ
Act. Ap. data eſt tibi per impoſitionem manuum presbyteri. Et iterum in actibus Apo-
ſtolicis dicitur:Tunc imponebant manus ſuper illos, & accipiebant Spiritũ ſan-
ctũm:Quæ omnia dicta ſint ad denotandum,quòd merita, & dona Chriſti diſ
penſantur per manus ſacerdotum,& miniſtrorum ſuorum, largè & apertè,ſi-
cut ſanguis figuratiuus parcè aſpgebatur ſolo digito ſacerdotis legalis. Quòd
autem uitulus,hircus,capra, uel ouis oblata pro peccato Chriſtum figurarent,
habemus ab Iſaia dicente: Omnes nos ſicut oues errauimus, unuſquiſque in uiã
ſuã declinauit: & poſuit Dominus in eo iniquitates omniũ noſtrũ: Oblatus eſt
quia ipſe uoluit: Tanquam ouis ad occiſionem ductus eſt, & ſicut agnus coram
tondente ipſum,non aperuit os ſuum. Ecce quomodo nunc ouis, nunc agnus dici-
tur oblatus,pro expurgandis peccatis. Fuit etiam hoſtia pacificorum, quæ in le
Paulus ge dicitur זבח השלמים zebah aſelamin: Quod clariſſimè reſeratur à Pau-
lo ſcribente ad Coloſſenſes: Pacificans per ſanguinẽ crucis eius,ſiue quæ in cœ-
lis,ſiue quæ in terris ſunt. Et uos cum eſſetis aliquando alienati & inimici ſenſu
in operibus malis, nunc reconciliauit in corpore carnis huius per mortem exhi-
bere uos ſanctos,& immaculatos,& irreprehenſibiles coram ipſo,ſi tamẽ per-
manetis in fide fundati, & ſtabiles, & immobiles à ſpe euangelij, quod audi-
ſtis, & quod prædicatum eſt in uniuerſa creatura, quæ ſub cœlo eſt. Quæ
uerba Apoſtoli ponderanda ſunt,& attendenda quàm clarè excludant à bene-
fico effectu perpetrato à noſtro Pontificè maximo Chriſto in cruce pro nobis
eos, qui nolunt ipſius cooperatores eſſe,conſentientes & firmiter cuſtodientes
ea,quæ ipſe donauit:quia(ut ſæpius diximus)uult, ut ſimus cooperatores eius:
ut pretioſius ſit nobis præmium, & illi iuſtius,quod dat noſtris interuenientibus
operibus. Fuit etiam munus quod קרבנה cherbonah, & apud nos oblationem
ſonat: in quo quam optimè denotatur Chriſtus,qui ſponte ſua oblatus eſt, ut in-
Iſaias. quit Iſaias: Et Paulus de eo cum Epheſiis dicit: Chriſtus dilexit nos,& tradi-
dit ſemetipſum pro nobis oblationem:& hoſtiam Deo in odorem ſuauitatis: Et
iterum cum Hebræis: Sanctificati ſumus per oblationem corporis Ieſu Chriſti
ſemel. Fuit etiam munus, quod מנחה minha dicunt Hebræi, & aliud genus
doni, & ipſum ſponte oblatum ſignificat, quaſi in ſignum amoris ſine aliqua
obligatione: Et differt à cherbonah, quod dabatur quodammodo in ſignum feu-
di, & ſubiectionis. Hoc igitur donum in ſignum amoris datum quàm optimè
Idem Chriſtum ſignificet, explicat Paulus cum Romanis dicens: Deus proprio filio
non pepercit, ſed pro omnibus nobis tradidit illum: Et cum ipſo, qui continet

omnia, omnia donauit, ut ſubinfert Apoſtolus inquiens: Quomodo non etiam cum illo omnia nobis donauit? Et cum nihil habeamus, quod non acceperimus, æquum eſt, ut & apophoreta reddamus diſtribuentes hæc pauluſcula, & uilia bona terreſtria ſuis patientibus membris, & egentibus: cor autem, & animum, atque amorem demus illi, qui omnia nobis dedit, id maximè ipſo acclamante: Date, & dabitur uobis: Date de terrenis unum, & dabo de cœleſtibus centum: Date uos mihi uiles, & ſeruos: & dabo uobis meipſum Dominum. CHRISTVS.

Quomodo Chriſtus fuerit uerus agnus. Cap. XIII.

PRimum ſacrificiorum, quod mactauerunt filij Iſraël, fuit agnus, quem iuſſu Dei præparauerunt pro paſchate, id eſt pro tranſitu de Aegypto celebrãdo: Cuius præparatio hæc fuit, ſicut in Exodo legimus. Menſis iſte Martij, quem Hebræi ניסן *niſan uocant, erit uobis primus in menſibus anni. Bene quippe primus cum in ipſo datum fuerit principium nouæ uitæ, non primus, eo quòd in ipſo fuerit mundus fabricatus, quia ex lege, & clarius à ſapientibus Hebræis habetur, quòd mundi fabrica facta fuit in menſe Septembris, eo uidelicet tempore, quo ſata matureſcũt, & arbores ſuos fructus red dunt, ut ſicut homo introductus fuit in domum iam pleno ædificio conſtructam, ita adinueniret matura, & præparata ea, quæ ad uictum humanum pertinent: Quod tempus celeberrimum habent Hebræi, & dies remiſſionis uenerantur: Quibus ſicut Deus munificus fuit in fabricando, ita eſſet in remittendo. Hinc conuenienter denominatur hic menſis Septembris à numero ſeptenario remiſſiuo: Sed ab Hebræis* תשרי *tiſri quaſi dirigens, & æquilibrans omnia. Celebrant quoque eodem menſe feſtum tabernaculorum, ſed de his aliâs. Dictus ergo fuit ille menſis primus, non reſpectu creationis, ſed renouationis ipſius mundi. Sequitur edictum Dei: In decima die menſis tollat unuſquiſque Agnum per familias, & domos ſuas: Qui denarius numerus quidem completus denotat plenum curriculum uitæ, & conſummatum opus, quod tunc expleuit author uitæ: in cuius typum agnus legalis immolari, & comedi iubebatur. Nec attenditur hic numerus materialis, ſed ratio formalis cõplementi, quæ eſt in denario: ad quod potiſſimè ſpectant, qui philoſophantur, & theologizantur per numeros. Iuſſus itaque fuit tolli agnus per familias, & domos eo numero, & diſtributione, quæ ſufficeret ueſcentibus: & ipſi totum ueſci poſſent, ut nihil remaneret abiiciendum, nec deficeret comedere uolentibus. Iam incipiunt ſacramenta rerum ſpiritualium, quæ omnibus accipientibus, quotquot ſint, ſufficiunt: nec aliquid proiiciendum reſtat: in quorum figura illud de agno typico datum erat præceptum. Sitque agnus anniculus, qui menſium, & totam reuolutionem cœli ſuſceperit, ut plenus ſine macula, & perfectus eum meritò figuraret, qui peccatum non fecit, nec inuentus eſt dolus, aut error uel defectus in ore, uel operibus eius. Iuxta quem ritum tolles & hœdum,* Exodus

qui ad sinistram dicitur collocandus, sicut agnus ad dexteram: unde innuitur, quod Christus per illa duo animalia figuratus medium tenet de utroque latere participans, regnans in domo Iahacob media inter Abraham & Isahac: In quo com
Dauid *pletum est illud Dauidici oraculi:* Misericordia & ueritas obuiauerunt sibi: iustitia & pax osculatae sunt: *Iustitia enim & ueritas cum hoedo in latere sinistro Archetypi collocantur: misericordia autem & pax cum agno in dextera: medium uerò locum tenet mediator Christus Iesus. Seruari quoque iubetur agnus usque ad uesperam quartidecimi diei, quo immolaretur adueniente quintodecimo die & plenilunio: à nouilunio enim incipiebat mẽsis. Sed quid expectabatur Luna in iis quae significabant Christum, & Dominum, qui nec Lunae nec Soli, nec stellis subiicitur, sed omnium fabricator omnibus imperat? Dicimus quòd non expectabatur plenilunium huius septimi erratici sideris, sed superioris: cuius hoc simulachrũ gerit. Luna quoq; domum figuratiuã significat, quae habuit suam plenitudinem in Dauid, qui fuit quartusdecimus ab Abraham, à quo coepit illa domus, & in Salomone, qui fuit quintusdecimus, in quo perfectum fuit plenilunium, & foelicitas familiae illius: A Roboam autem Salomonis filio deficere coepit usque ad omnimodam occultationem, quae facta fuit tempore Ieconiae per captiuitatem Babylonicam. Duo itaque duces figurarunt istud plenilunium, Dauid scilicet & Salomon: sub quibus regnantibus habitus est cultus plenissimus Mosaicae & figuratiuae legis, qui & ambo figurauerunt Christum sed*
Idem. *diuersimodè: Dauid enim multa perpessus imago fuit Christi patientis in car-*
Salomon *ne: Salomon autem foelicissimè regnans typus fuit Christi resurgentis, & foelicissimè post resurrectionem regnantis. Hinc ambo de ipso Christo prophetantes loquebantur sub persona propria, tanquam gerentes Christi imaginem, sed ille patientis, hic autem triumphantis. Plerique sacrae scripturae loci hoc cõprobant, uerũ duo tantũmodo exempli gratia subiiciamus: Ait enim Dauid:* Foderunt manus meas & pedes meos: *& alia quae ibidem, & alibi prosequitur: quibus expressissimè pingit Christũ patientem. Salomon autẽ ait:* Venite & uidete Regem Salomonẽ diademate coronatum: *& multa quae in canticis de Christo triumphante canit sub uariis aenigmatibus, & hoc sub propria persona, quae suo loco relinquimus declaranda. Plenilunium itaque, & consummatum opus legis expectauit figuratum per plenilunium, quod fuit sub illis duobus regibus: Altius autem conscendendo (ut theologiam Hebraeorum prosequamur, qui diligentius de hoc pertractant) Luna est mensura infima archetypi nobis domestica: quae nunc uacua, nunc semiplena, nunc plenissima dicitur, prout charismata suscipit à superioribus nobis communicanda. Hoc itaque plenilunium plenissimam illam innuit mensuram gratiarum, & omnium bonorum, quae ab ea in se*
Ioan. *suscipiens Christus nobis per passionem communicaret, iuxta illud Ioannis:* De plenitudine eius omnes accepimus. *Tunc igitur sumi praecipitur de sanguine ipsius Agni, & liniri uterque postis, & superliminaria domorum, in quibus*

comedebant Agnum. Domus autem in qua comedimus, ecclesia Christi est: o-
stium ipse Christus, qui ait: Ego sum ostium. In quod non datur introitus nisi li- CHRISTVS.
nitis postibus, & superliminari sanguine ipsius Christi ueri agni: quia per san-
guinem eius datur introitus (inquit Paulus) ad Sion, & ad sanctam ciuitatem, Paulus
& ad omnem salutem. Et tunc edent carnes nocte illa assas igni. Nobis quoque
iussum fuit sub interminatione uitæ æternæ denegandæ, ut comederemus carnes
huius agni, qui tulit peccata mundi: Nisi (inquit) manducaueritis carnem filij ho CHRISTVS.
minis, nō habebitis uitam in uobis. Comedimus autem assas igni, illo utique igni,
de quo dicitur: Ignem ueni mittere in terram. Et azymos panes cum lactucis a-
grestibus: Neque Deus adeo ponderat fermentum, ut iubeat exterminari ani-
mam de populo, quæ azymum non comedit, & habeat uel modicum fermentum
in domo, sed propter ea, quæ fermentum significat, sub tanta comminatione pro-
hibuit: Fermētum enim malitiam significat, quæ uel minima nō admittitur in his,
qui transitum uerum facturi sunt in Deum: quia modicū fermētum (inquit Apo Paulus
stolus) totam massam corrumpit, & coinquinatio uel modica probibet accessum
ad Deum. Vult igitur Deus in hac solemnitate transitus ad nouam uitam spi-
ritualem significari per trāsitū illū de Aegypto, ut comedantur azymi synceri-
tatis, & ueritatis, & מרור merur, id est amaritudines, pro quo nostra tradu-
ctio habet lactucas agrestes: Amaritudines enim comedendæ sunt: quia non po-
test fieri transitus ad meliorem uitam, nisi moriatur homo uita hac animali: Sed
cum hoc fieri nequeat absque uiolentia, inde sequitur dolor, & amaritudo. Et
hoc est, quod dixit uerus Dux huius transitus: Regnum cœlorum uim patitur, CHRISTVS.
& uiolenti rapiunt illud. Violenti uidelicet deprædatores, & oppressores, at-
que homicidæ animalis hominis comprimendi, nullo respectu habito ad dolorem
inde sequentem, Caput cum pedibus & intestinis uorabitis, & nō remanebit ex
eo quicquam usque manè. Totum igitur comedere debemus, sicuti manet totus
sub utraque specie, ut omnibus partibus assumptis, secundum quoque omnes par
tes, ipso fauente, in eundē transformari ualeamus, & caput rationis, & pedes
affectuū, atque omnia interiora cordis migrent in ipsum Christū, quē sumimus.
Nec potest quis esse spiritualis, & diuinus, nisi secundū totum: quia qui deficit,
aut offendit in uno (inquit Iacobus) factus est omnium reus. Hoc autē diuinū & Iacobus
sacrum conuiuiū oportet, q̄ fiat in uespere ipsa transitus, ut corroborari ualea-
mus transitū perfectum facere. Quod autem dicitur, ut nihil relinquatur in ma
nè, significat, quod de sacramento figurato nihil relinqui debet non assumptum,
sed totum assumi: ut perfectè, & secundum omnes partes (ut diximus) transfor
memur ipsum. Si quid tamen remanebit, quod assumens non adhuc bene corro-
boratus comedere nequeat, comburatur igne amoris, fidei, & bonæ uolunta-
tis: quæ pro facto sufficit, quando quis non potest perficere, quod desiderat.
Alienigena autem, à fide uidelicet, & peregrinus nō existens de ecclesia nō co-
medat, sed tantummodo illi, qui continentur in domo ecclesiæ: Vnde sequitur:

In una domo, id est in una ecclesia, & in una fide comedetur: Non enim profe rendæ sunt carnes, passimque infidelibus exponendæ. Nec os illius confringetis: Ioan. Quod Ioannes de ipso uero Agno crucifixo ad literam interpretatur dicẽs: Ad Iesum autem cum uenissent, ut uiderunt eum mortuum, non fregerunt eius crura, ut scriptura impleretur: quæ dicit: Os non comminuetis ex eo. Si uerò ad cor pus mysticũ referre uoluerimus, id quidẽ significat, ꝙ de mẽbris illis electis per ossa denotatis nullũ debebat comminui, iuxta illud, quod dixit uerus agnus: Om CHRISTVS. nes quos dedisti mihi, non perdidi ex eis quemquã. Si qui autem confracti sunt, ut filius ꝑditionis, illi non erant de ossibus suis, nec de ouibus suis: Nam ossa eius integra manserũt: & de ouibus inquit: Oues meæ uocẽ meã audiunt, & ego cognosco eas: & sequuntur me, & uitam æternã do eis: & non peribũt in æternũ, & non rapiet quisquam de manu mea. Postea tradens modũ comedendi ait: Sic autem comedetis illum. Renes uestros accingetis tenentes baculos in manibus, & comedetis festinanter: est enim phasce, id est transitus Domini. Quibus uer bis docemur, quòd primo debemus totam carnis uoluptatem comprimere, quæ potissimè in lumbis uiget, si aptè uolumus comedere cibũ, quo trãsmutemur in na turam spiritualem. Postea ꝙ habeamus calciatos pedes affectuũ, quos Christus uoluit etiam esse lotos, antequam comederetur agnus ille. Tenere insuper debe mus in manibus, id est in operationibus baculum crucis, ut meritò in ea facientes opera nostra sint Deo grata: Comederéq; debemus festinãter: quia maledictus Ierem. homo, qui facit opus Dei negligenter, inquit Ieremias. Sed potissimè excussi debemus esse à negligentia in hoc opere, in quo tota summa negotij nostri concludi tur, ut scilicet transformati in meliorem sortẽ Deo uiuamus, undè sequitur: Est enim phasce, id est transitus Domini, de seruitute Aegyptiaca ad regnũ: de tenebris ad uisionem pacis: de angustia ad regiones lætas, de palea, luto, & latetere, ad mana, legem, & sapiẽtiam rerum diuinarum: de uita bestiali ad diuinã. Hinc sequitur: Et transibo per Ægyptũ nocte illa: percutiamq; omne primoge nitum in terra Ægypti ab homine usq; ad pecus: & in cunctis diis Aegypti faciam iudicia: Ego Dominus. Primogenitus occidendus in hoc transitu est ille, de Paulus quo Paulus: Prius quod animale, deinde quod spirituale: Prior enim natus est Esau, quem odit, postea Iahacob, quem diligit. Occidendus est ergo animalis ho mo, & Aegyptiacus, qui spiritualem opprimit, si uolumus facere uerum transi- Idem tũ, & uiuere meliori uita: iuxta illud Apostoli ad Colossenses: Mortificate mẽbra uestra: quia cum mortui fueritis, uita uestra erit cum Christo. Et clarius cũ Romanis hoc (inquit) sciẽtes, quia uetus homo noster simul crucifixus est, ut destruatur corpus peccati, & ultrà nõ seruiamus peccato: Qui enim mortuus est, iustificatus est à peccato: Si autem mortui sumus cũ Christo, credimus, ꝙ simul etiam uiuemus cum illo. Quo animali nostro mortuo fit iudiciũ in cunctis diis Aegypti, id est in his, quæ adorabat animalis homo, ut sequitur Paulus dicens: Non ergo regnet peccatum in uestro mortali corpore, ut obediatis cõcupiscen-

tiis eius: Sed neque exhibeatis membra uestra arma iniquitatis peccato: Peccatum enim uobis non dominabitur: An nescitis, quoniam cui exhibetis uos seruos ad obediēdū, serui estis eius cui obeditis? Dij igitur seruiētium peccato sunt, aut uenter, iuxta illud Pauli: Quorum Deus uenter est: Aut auaritia, quæ est idolorum seruitus: Aut diabolus, cui obediunt seruientes peccato: Quæ omnia iudicabit Deus, dicēte Apostolo: Esca uentri, & uēter escis, & Deus destruet hāc, & illum simul cū suggestore corū. Et talis est differentia inter seruientes Deo, & inter seruientes peccato, qualis erat inter filios Israël, & inter Aegyptios: quia uidelicet illorū ædes erāt linitæ sanguine agni: Nam serui imò amici Dei, & hi qui iustificantur à peccato, habere debent superliminaria linita sanguine agni, qui tollit peccata mundi: quo mereantur tutelā ab angelo percutiente, grātiam bene operandi, & introitū ad cœleste regnum: Seruiētes autē peccato priuati illo sanguine uera omniū tutela occiduntur ab angelo percutiente, cū nō uideat in eis pignus reconciliationis: ideo sentiunt & primogenita, & omnem uirtutem eorum collisam, & tandem se in mari suffocatos, & penitus destructos. Paulus

De uirga Mosi, & cruce. Cap. XIIII.

Vltra agnum typicū affuit in illo trāsitu Israëlitici populi sacramentalis uirga, primo in conspectu Pharaonis admodum prodigiosa, postea in omnibus miraculis perpetratis in mari, deserto, & locis omnibus, quousq; intraret populus in terram promissionis insignis ualde: Quæ uirga, quamuis Mosi diceretur, uirtus tamen Dei citra omne dubium fuit: super quam sustentabatur Moses nulla propria uirtute confisus. Et inter alia, ipsius uirgæ auspicio perpetrata hoc insigne prodigium fuit, ꝙ in terram proiecta in colubrum se erexit: Cuius cauda cum à proiiciēte foret apprehensa, iterum uirga apparuit: Vndè docemur, ꝙ proiecta Dei uirtute, non operatur quis, nisi fauore colubri, qui præstigiorū author facillimè pro uirga subintrat fauens ad præstigia, cum ad uera miracula conuenire nequeat. Ad quorum præstigiorum exitum, qui semper malus est, aspicere debet sapiens, ut illa, & eorum authorē contemnens Deo uero operatori adhæreat: Ideo iussum fuit Mosi, ut apprehenderet per caudam, id est ad finem attenderet, & exitum uenenatorū, & letaliū præstigiorum, & ipsa fugans soli Deo inniteretur: Quod etiam indicant discalciamenta pedum, & pastura gregum post desertum: Iusserat enim Deus, ut pedes affectuum, quos calciatos habebat Aegyptiorum doctrinis discalciaret: quia locus, & terra, aut status, ad quē deuenerat, sanctus erat: Nō enim amplius in deserto loco uacuo diuinorum influxuum morabatur, sed post desertum magicæ, & Aegyptiacæ artis: Pro quo nos male habemus, ad interiora deserti: Non enim tunc in deserti penetralibus, sed post ipsum desertum morabatur, in Arabia uidelicet fœlice, in monte Sina multo influxu diuino irrigato: In cacumine enim illius montis, qui Oreb nuncupatur, cum Elia domesticè locutus est Deus: Et in alio uertice eiusdē montis denominato Sina Mo-

ſi legem dedit multa cum eo familiariſsimè agens, multáque oſtendens prodigia,
ut non deſertum, ſed locus irrigatiſsimus eſſet. Quæ etiam uirga diuinæ uirtutis
proiecta coram Pharaone ſerpens uiſa fuit, maximè ipſi, & ſuis ſapientibus aſ-
ſuetis magicis artibus: qui omnia ſua præſtigia uirtute antiqui ſerpentis perpe-
trabant. Hinc opinantes uirtutē Moſi præſtitam ab ipſo antiquo ſerpente pro-
ceſsiſſe, oppoſuerunt ex aduerſo uires, quas uerè à ſerpente malo acceperant,
& uerſæ ſunt in ſerpentes: Sed uirga Moſi, id eſt uera diuina uirtus, quãuis ſer
pens uideretur, uirgas illas, & uirtutes necromanticas deuorauit: ut indicare-
tur quòd uirga, id eſt uirtute diuina, quæ omnem uim dæmoniacam ſuperat, mi-
racula in Aegypto, mari rubro, & deſerto perfecerit. Fœlicius autem uerus,
& uniuerſalis redemptor Chriſtus uirga crucis ſublimiora, & excellentiora
prodigia peregit, quàm legiſlator Moſes: cum iſta uirtus Chriſti non ſolum uir-
ga fuerit unica extēſione cōtenta, ſed & per tranſuerſum tranſiens, quaſi tex-
turam quandam fortem & amplam ex ſtamine & ſubtegmine confecerit. Vir
ga enim Iabacob & Moſi erecta erat tantũmodo in altum, ſed hæc Chriſti ad
omnem partem extenſa fuit, in longum, latum, ſublime, atque profundum: Ideo
non tantum ad liberandum unicum populum Iſraëliticum præualuit, ſed in totũ
humanum genus, & aëreas poteſtates, has debellans, & illos ſuſtentans, ut nihil
Paulus remanſerit, in quod non præualuerit eius uirtus. Et de hac loquitur Apoſtolus
dicens: Vt poſsitis comprehendere cum omnibus ſanctis, quæ ſit latitudo, longi-
tudo, ſublimitas, atque profundum, ſcientiæ uidelicet ſupereminentis charitatis,
& uirtutis Chriſti in cruce affixi: Cuius extenſio, & intenſio indicatur per ra
mos & ipſorũ angulos: Rami enim in altum, & profundũ, & per tranſuerſum
extendũtnr, ut in diuerſas, & omnes mundi partes protenſi innuant uirtutē illã
ubique diffuſam. Sexdecim anguli, quatuor ſcilicet in quolibet ſtipitis capite, in-
nuunt quantum ſit eius uirtus intenſa: Nam ſexdenarius eſt primus numerus au
ctus ex duodenario primo creſcente, & quo (ut ſupra diximus) creſcentia om-
nia diſtributa ſunt. Sed & hoc obſeruandum eſt, quòd unus quaternarius in ter
ra occultatur, fixo ſtipite in ipſa terra, uel lapide: & apparent patentes duo-
decim anguli in tribus patulis ramis: Qui duodenarius numerus inſurgens per
ternarium conductum à quaternario, uel per quaternariũ multiplicatum ex ter
nario, quorum hic diuinus, & ille elementaris, expreſsè indicat diuina, & ter-
rena omnia in ipſa cruce cōciliata eſſe, cũ in duodenario alter per alterum con
Paulus ducatur, & uterque in ipſo connexus ſit. Et boc eſt, quod inquit Apoſtolus: Cō-
placuit, ſcilicet Patri omnem plenitudinem in ipſo habitare, & per eum reconci
liari omnia pacificans per ſanguinem crucis eius, ſiue quæ in terris, ſiue quæ in
cœlis ſunt. Sic & in cœlo partito hoc duodenario conciliãtur ſpiritualia, & cor
poralia, aſsiſtentibus illic intelligētiis influentibus per illa duodenaria ſigna cor
porea. Quaternarius autem augmenti occultatus fructum ipſius crucis ſignifi-
cat occultum noſtris ſenſibus, & iudiciis, ſed eum tamen, qui ſit radix, & fun-

damentum omnium fructuū, & meritorum, sicuti quaternarius est radix omniū numerorū. Duodenarius quoque ille, alio non mediocri mysterio conducitur, ex quatuor uidelicet capitibus ipsius crucis, tribus clauis, & quinque plagis in ea patientis: Vbi duodenarius ipse resultat ex quaternario materiali, ternario diuino, & quinario conglutinatiuo: Nam hic denotatur apud Hebræos per literā ה in qua dicunt mundum fabricatum, & conglutinatum, & quæ est sigillum illius opificis spiritus, qui nexus dicitur. Et hæc crux uisa fuit aliquando serpēs, non quidem præstigiosus & letalis, sed salutaris: de quo dicitur: Sicut Moses exaltauit serpentem in eremo, sic oportet exaltari Filium hominis, in cruce uidelicet, & in modum crucis extensum, ut ipse quoque fuerit crucifixus, crux, & serpens, non in perniciem, sed in salutem expositus, undè sequitur: Vt omnis qui credit in illum non pereat, sed habeat uitam æternam. Sicut enim caro serpentis medelā affert uulneri uenenoso, undè fit thiriaca, quæ est antidotum ueneni, ex carne thiri, sic caro Christi sanitatem & uitam præstat omnibus, quos momordit non ipse Christus, sed malus serpens: Ideo contra huius uenena ipsa caro nobis comedēda est. Et quia ipse sibi uisus fuit uulneratus, leprosus, & maculosus serpens, ideo cœpit pauere, tædere, & mæstus esse, & tandem dicere: Pater si poßibile est, trāseat à me calix iste. Erat quippe, & cognoscebat poßibilē, undè illud si pro quia (ut aiunt) accipi potest: Alium enim ordinem succurrendi nobis peroptabat (ni fallor) utiliorem: Neque à charitate summa deficiens sensitiuæ parti condescendebat, ut opinantur nonnulli, cum semper corpus & animā pro ouibus suis exponere paratus fuerit: Sed longiorem moram contentus erat nobiscum trahere, ut opus excellentius perficeret. Hinc non dixit, ut amoueretur calix, sed ut transiret, & differretur usque ad illud tempus, quo compleret illud, quod inquit Apostolus horum sacramentorum conscius: Nouissimè autem inimica destruetur mors, ~~id est~~ angelus mortis, sicuti alibi clarius explicat dicēs: Vt per mortem destrueret eum, qui habebat imperium mortis, id est diabolum: & liberaret eos, qui timore mortis per totam uitam erāt obnoxij seruituti. Noluit tamen acquiescere Pater, non quidem spernens orationem supplicantis, quē semper audiebat, sed ut omnia librarentur suis ponderibus, & distribuerentur suis tēporibus, & momentis, quæ ipse Pater habet in sua potestate cum magno sacramento, ut nec nostrum nec Apostolorum istæc nosse sit: Sed quod in primo aduentu non perfecit, in secundo citra omne dubium perficiet. Verum ut, undè digreßi sumus, reuertamur, quamuis horrorē senserit ex terrifica paßione, & mortē oblata, nihilominus apprehendens per caudam, id est ad finem gloriosum aspiciens, iterum uirga insignis & celeberrima apparuit: Quæ iterum coluber uisa fuit pharisæis, & maliuolis qui dicebāt: In Beelzebub principe dæmoniorū eiicit dæmonia. Verum ostendit uirtutem illam diuinam, quæ deuoraret omnem uim diabolicam, probans quòd dæmon non à dæmone, sed à digito & uirtute Dei eiicitur. Qua uirtute multis miraculis in Ægypto huius mundi perpetra-

Margin notes: CHRISTVS. — Idem — Paulus — Pharisæi

tis, in donatis sanitatibus, suscitatis mortuis pane multiplicato, aqua in uinũ trãsmutata, & huiusmodi innumeris non in Aegyptiorum perniciem, sed semper in beneficium & emolumentum: Tandem mare, aquam uidelicet baptismi sanctificauit, per quem transitus datur nobis ad diuinum consortium in Sina, ubi legẽ audimus, & Deum sentimus familiariter agentem, & meliori quàm roratico illo pascimur pane, qui uidelicet uiuus de cælo descendit, oblatus & coctus in clibano crucis: Qua deniq; doctor noster Christus nos introduxit in ueram promissam terram, uero lacte & melle manantem: Quod facere nequiuit Moses, nõ enim potuit introducere populum ad figuratiuam terram uirga illa, qua abusus erat percutiens ubi, & quando non debebat. Fœlicius igitur uirgæ crucis & Christi, quàm Mosi & Iabacob nobis innitendum est, quia illis innixi, aut deficiemus in uia, aut ad umbraticam terram tantummodo deueniemus, sed hac suffulti ad terram, & ueras mansiones uiuentium applicabimus ducem sequentes,

Iahacob *qui errare non potest. Hinc Iabacob dum nouissima uerba proponeret, quibus penè omnia negotia tam figuratiuæ, quàm ueræ familiæ summatim prædixit, non iam baculo suo, quo transiuit iordanem, sed huic meliori uirgæ innitebatur, in cuius uirtute illa omnia efficienda prospiciebat: Dicitur enim in textu: Et collegit pedes suos, id est affectus* אל המטה *El hamitah: Quod quamuis bene traductum habeamus ad lectum, potest etiam intelligi ad uirgam: Nam* מטה *uirgam & lectum mutatis punctis significat. In sensu igitur literali ad lectum, sed in sensu allegorico aptius trasfertur ad uirgam, quæ est crux, cuius uirtutẽ non minus præsentiebat, quàm antiquorum nonnulli, qui ante Christũ signũ crucis uenerabantur: ut non modicæ authoritatis uiri scribunt: Quod erat aut natura, aut spiritu dictante, aut à sapientioribus intelligentius edocentibus, quæ nouerant quanta per crucem fieri debebant.*

Ad quid sacrificia, & cur hirci sorte delecti pro peccato offerri iussi sint. Cap. XV.

CVm ad sacrificia instituẽda deueniret Deus, multa præcepit pro diuersis, uariisque expiationibus offerri: Quod quidẽ prima frõte durum uidetur & extraneum, Deum uidelicet delectari sanguine animalium fuso, carnibus assatis, aut combustis, & horum atque aliarum rerum odoramentis, ut plerisque in locis dicitur: Et odoratus est Dominus odorem suauitatis. Ideo hæc inter maxima habentur sacramenta: Pro cuius aliquali explicatione id pro constanti tenendum est, quòd Deus summus nullis odoribus, nullis saporibus oblectatur, nec cibis pascitur materialibus ex carnibus animalium, aut panibus confectis, & oleo linitis, aut adipe aliqua perfusis, quamuis hæc omnia fieri iuberentur in lege: Et hoc, aut in sacramẽtum eorum, quæ à Christo uerè fieri debebant, & eorum, quæ consequenter à nobis

Paulus *peragenda sunt, mortificando uidelicet, iuxta apostolicum præceptum, membra nostra, & offerendo in sacrificium acceptabile ea, quæ in nobis sunt, quorum*

illa figuram gerebant: ~~Vel ut uirtutes illæ, quæ nos continuè de criminibus à no bis perpetratis, & omnibus~~ bonis omissis accusant, ad tribunal Dei placaren tur peractis his, quæ figurabant ueram oblationem illam, per quam plena ex piatio fieri debebat omnium peccatorum: Aut ut accepta (quod asserũt docto res Hebræi) portione, quæ ad eos spectat, & in qua pascuntur, & oblectantur, quiescerent. Pascantur enim uirtutes illæ his crassioribus cibis ex terrea mate ria confectis, sicuti à Deo serpenti antiquo indictum est, ut in Genesi legimus: Genesis.
Terram comedes omnibus diebus uitæ tuæ. Et per Isaiam etiam, quando stabi Isaias
tur perfecta requies electis, dicitur: Et serpenti: Puluis panis eius: Puluis au tem est animal nostrum, sicuti scriptum est: Formauit Deus hominem puluerem de terra, pro quo nos habemus, de limo terræ: Qui puluis est animal, non qui dem in melius transmutatum, & surgens spirituale, sed corruptioni derelictum, aut terra, & puluis, atque fex dimissum in cibum serpentis, quia, ut inquit Paulus
Apostolus: Et si omnes resurgemus, non omnes immutabimur, remanentibus ui delicet aliquibus in cibum serpentis: quos etiam in hac uita comedere studet: ut decantat propheta: Catuli leonũ rugientes, ut rapiant: & quærant à Deo escã Dauid
sibi. Catulos enim leonum omnes cõmuniter interpretãtur aduersarios nostros, qui (ut Petrus inquit) circuẽunt quærentes, quem deuorent. Et dicuntur quære Petrus
re à Deo escam, quia nihil sibi possunt assumere, nisi quantum Deus permittit. Et huiusmodi dantur, quæ in nobis animalia, & deturpata sunt, aut quia Deus ~~permittit diabolo, ut tollat quod diabolicũ est, sicut de proditore dicitur: Vnus ex nobis diabolus est~~. Aut quia nos spõte relinquimus, & damus diabolo, quod suum est, ut reddamus Deo quod Dei est, iuxta edictũ saluatoris dicentis: Red dite, quæ sunt Cæsaris Cæsari: & quæ sunt Dei Deo. Quæ autem diaboli sint CHRISTVS.
ex scriptura sacra luce clara docemur: Nam summus doctor uocat diabolum principem mundi huius: Quæ autem mundi sunt Ioannes breuiter ad tria redu Ioan.
cit, ad cõcupiscentiam oculorum, & carnis, & superbiam uitæ. Sed hoc, tanquã spirituali quodam ad præsens dimisso, ueniamus ad alia duo, quæ sunt caro, & diuitiæ: à quibus uouent se abstinere, qui Deo penitus uacare prætendunt, aut ut ab ipsis exuantur, omni diligentia student. Primo à diuitiis, dicente Christo: CHRISTVS.
Nemo potest Deo seruire & mamonæ: Et iterum: Nisi quis renunciauerit om nibus, quæ possidet, nõ potest meus esse discipulus. Postea à carnis illecebris iu xta Apostolicum præceptum: Qui Christi sunt carnem suam crucifixerunt cum Paulus
uitiis, & concupiscentiis. Dum igitur distribuuntur diuitiæ, quæ mamonæ sunt, & crucifigitur, domatur & sacrificatur caro (quæ quãtũ ad pruritũ, & repũ gnantem uim à nobis debellandam, Azazelis est, qui idem à sapientibus cense tur cum mamona) ut reddatur Deo purificatum, quod ipsius est: Tunc (ni fal lor) Christi monumentum seruatur, quo ait: Esto consentiens aduersario tuo ci CHRISTVS.
tò, dum es cum eo in uia: ne fortè tradat te iudici: Qui quidem consensus est in erogando, uel relinquendo, quod ad ipsius iurisditionem spectat, uel sacrifican-

do animal nostrum, quod sedes potissima ipsius aduersarij est, ut ipso sanctificato, & mundato nō reperiat ingressum in ipsum, facta satisfactione tribunali diuinæ iustitiæ, & sanctifiato ipso animali, ut non amplius diaboli, sed Dei sit, relictóq; diabolo, quod pruritui, oblectamēto, uel corruptioni erat obnoxium, & à nobis penitus euulso. Quod magno mysterio in Leuitico præfiguratū legimus, ubi iussit Deus deligi duos hœdos, & ut super eos iacta sorte, alter Deo sacrificaretur, alter uerò dimitteretur in deserto Azazeli principi omnium desertorū: Qui hœdus, caper, uel hircus destinatus Azazeli dicitur emissarius in traductione nostra, non quidem, quia tanquam equus detur ad grauidandas fœmellas, sed forsitan, ~~quamuis minus accommodatè~~, dicitur emissarius, quia emittebatur: Et hic caper, antequam mitteretur in eremum, statuebatur coram Domino uiuus, ut fusis primo precibus super eum, mitteretur in solitudinem ad accusatorem humani generis, ut comprimeretur os ipsius accusantis. Et ut aliquid de incluso hic sacramento aperiamus, animal illud quod mittebatur, Hebraico idiomate dicitur שעיר sahir, quod significat caprum, hœdum, pilosum, diabolum, malam cogitationem, turpitudinem, malam mentem, turbinem: ut intelligamus, quod ad desertum, & diabolum destinatur, quod malum est, diabolicū, uersutum, turpe, pilosum, & hispidum. Hinc Iabacob lenis dilectus fuit à Domino, primogenita à fratre abstulit, benedictionem suscepit, dominum in fratres cōparauit, semper & ubique diuino fauore suffultus: Esau autem pilosus, & hispidus eiectus est cum omnibus ducibus, & familia ab ipso egrediente ad montem Sehir, locū quidem denominatum in mysteriosa lingua eo uocabulo, quo nominatur omne illud, quod illuc destinatur. Duo enim sunt in homine, alterum spirituale, & alterum animale: Et in animali iterum duo, alterum quod diabolo relinquitur, alterum quod transmutatur in melius, & spirituale, dicente Paulo: Seminatur quod animale, & surgit, quod spirituale. Cuius rei simulachrum habemus in semine plantarum, de quo aliquid mutatur in plantam uirescens, & fructum producēs: aliquid uerò corrumpitur breui in terram resoluendum: Quæ duo significātur per hos capros, quorum alter Domino offertur, alter uerò proiicitur Principi corruptionis, & mortis: Vel sint ij duo hirci (ut sentit Origenes) duæ familiæ Dei, & diaboli: quarum altera oblata Domino sacrificatur in hostiam immaculatam, uiuam, sanctam, Deo placentem: altera uerò dimittitur diabolo, cui uixit: sicut de diuite, & Lazaro mendico legimus, quòd hunc angeli deportauerunt coram Domino: & ille sepultus est in inferno denotato per eremū, quæ est locus desertus uirtutibus, desertus Deo, desertus iustitia, desertus Christo, desertus omni bono. Illud quoque aduertendum est, quòd animalia, quæ hic, & ubicunque offeruntur in sacrificiis, non immunda sed munda sunt: quamuis alterum illorū tanquam immundum proiici uideatur, ut intelligantur hæc eorum tenere figuram, qui non modo extra fidem sunt, sed qui oblati sunt Deo per baptismū: quorum aliqui ipsi Deo reseruantur, alij uerò iterum immundi effecti diabolo tra-

Leuitic. — Paulus — Orige.

dũtur magis cruciandi: quorum cuilibet dici potest dũ Deo oblati sunt: Iam am-
plius noli peccare: ne deterius tibi aliquid contingat. Quando igitur iubetur da
ri hircus pro peccato, reddi præcipitur scoria, fex, & quod suum est ipsi dia-
bolo: ut quod Dei est, purum, & mundum Deo reddi possit: Figuratiua enim,
sicut & cæteræ, erat oblatio illa: Aut dicamus quòd pro re capraria, quæ est in
nobis male gubernata, & quæ pasci iubetur in Canticis, non ab re, iuxta taber- Cantic.
nacula pastorum, datur caper, non quidem iustificans, quia (teste Paulo) nemo Paulus
ex operibus legis iustificatur, sed in expiationem quandam figuratiuam, ad ob-
turandum os accusantis nos apud Deum, quousq; ueniret ille qui offerens uerã
expiationem penitus accusatorem nostrum expelleret, ut in Apocalypsi inquit Io Ioan.
annes: Nunc facta est salus, & uirtus, & regnum Dei nostri, & potestas Chri
sti eius: quia proiectus est accusator fratrũ nostrorum, qui accusabat illos an-
tè conspectum Dei nostri die, ac nocte. Relinquenda igitur sunt diabolo omnia,
quæ cum ipso re, & nomine conueniunt, mala uidelicet cogitatio, turpitudo, quic
quid pilosum, & hispidũ in nobis est: quæ omnia sabir appellantur, sicut & dia-
bolus, & animal quod in huiusmodi expiationem offerri iussum est. Si autẽ hæc
uoluerimus (ut debemus) referre ad Christum, qui est omnium sacrificiorũ ar
marium, nexus, uirtus, & ueritas, possumus quidem: In ipso enim erat diuinitas,
quæ nec sacrificabat, nec sacrificabatur: Erat quoque humanitas ex duobus re
sultans, anima uidelicet, & corpore, aut ex animali, & spirituali: Et horũ utrũq;
oblatum est pro peccato, ut dicitur de illis duobus capris: Anima nanque Deo
oblata est pro peccatis populi, iuxta illud Isaiæ: Si posuerit pro peccato animã Isaias
suam. Posuit quidem, ut ipsemet testatur dicens: Ego animam meam pono pro CHRI
ouibus meis. Oblatum quoque corpus traditum est uoluntati, non dicam diabo- STVS.
li, sed membrorum eius, dicente Luca: Iesum autem tradidit uoluntati eorum, Lucas.
quantum uidelicet ad corpus crucifigendum. Et sicut is, qui portabat hircum in
desertum, tradebatque ipsum potestati deserti, rediens lauabat uestimenta sua,
sic Pilatus illius aliquale simulachrum gerens, cum tradidisset Iesum potestati
tenebrarum, lauit manus suas. Vel sit caper illud, quod crucifigendum, conteren
dum, & mortificandum tradidit ipsemet Iesus, ponens super illud, iubente Pa-
tre, iniquitates omnium nostrum, quas portaret in solitudinem, ut de figuratiuo
hirco dicitur. Solitarius quippe erat ille Caluariæ locus, quo conductus est Ie-
sus: quia ibi in patibulo pendens ille, qui pro omnibus suscipere solebat plenissi-
ma charismata nobis communicãda, tunc adeo desertus fuit, ut clamaret ad Pa-
trem, qui est omnium confugium, & pro omnibus semper patentissimus fons: Vt
quid dereliquisti me? Qua oblatione à Christo exhibita, & facta satisfactio-
ne pro omnibus, amouit penitus figuratiuas omnes illas oblationes, & expul-
sa atque foras eiecta omni uirtute, & potestate immunda, aduocataque, & at-
tracta ad seipsum exaltatum à terra omni uirtute munda, nihil reliquit, cui de-
beretur caper, uel animal aliquod, aut oblatio quæuis, nisi illa, quam de seipso

fecit is, qui fuit sacerdos, & hostia Christus Iesus, Deo patri æterno: Quam & nos recolere iussit in illius memoriam, quamuis semel facta fuerit in plenissimam remissionem omnium peccatouum: Et hanc reuocationem oblationis, quæ fiebat Azazeli, uel cuicunque huiusce generis potestati, Moses (iubente Deo) prædixit post textus trigintatres, more Hebræorum, quos ipsi passuchim appellant, innuentes, quòd post trigintatres annos uitæ Messiæh ipsa reuocatio fieri debebat: Ait enim: Et non sacrificabunt amplius sacrificium Sabarim, post quos fornicati sunt, adeo uidelicet ipsis condescendentes, & obnoxij effecti, ut eisdē aliquid deberent, quousque ueniret plenissimus liberator. Sequitur: Et hoc statutum sempiternum erit in generationem, & generationem, nunquam uidelicet reuocandum, sicuti liberator dixit, dum illud nouum sacrificium institueret: Hic calix noui, & æterni testamenti est in meo sanguine: Aeterni inquit, quia ultra illud non dabitur aliud, ut sapientes exponunt. Sequitur: Et ad eos, id est ad populum dices: Quilibet de domo Israël, aut de peregrinante in medio eius, qui obtulerit holocaustum, aut sacrificium, & non deduxerit ipsum ad hostiam tentorij testimonij, ut offerat illud Domino, abscindetur uir ille de populo suo. Liberati itaque à seruitute diaboli Deo tantummodo uacemus offerentes preces, & & sacrificia, & oblationes nostras omnes ad illud ostium testimonij, qui dixit: Ego sum ostium, per me si quis introierit, saluabitur. Et est ostium testimonij, cū ipse sit (ut inquit Ioannes) testis fidelis: Ad hoc enim ostium offerimus preces, & oblationes, quando Patri dicimus, per Iesum Christum dominum nostrum, tanquam per medium, quo introducimur, & impetramus quicquid petimus. Et quia dicitur, quòd odorabat Dominus illa sacrificia in odorē suauitatis, tanquam ipsi oblata, & ueluti oblectaretur odore rerum crassarum, dicimus pro aliquali satisfactione, quòd omnia illa sacrificia ad Dei honorem in primis offerebantur, quamuis daretur portio uirtutibus uariis, prout exigentia exquirebat: Et odorabat ipse Dominus, non quidem illos crassos fumos, sed oblectabatur suauitate resultāte ex ordine, quo distribuebatur unicuique, prout cōueniens erat.

Moses. | CHRISTVS. | Idem Ioan.

Cur par turturum, aut duo pulli columbarum offerri iussi sint in purificationem partus, & mulieris parturientis. Cap. XVI.

IN partus uerò purificationem, cur præcepto diuino offerebatur par turturum, aut duo pupilli columbarum, perscrutari pulchrū est: Id enim (ut à sapiētioribus accepi) in causa est, quia & si matrimonium à Deo indictum est, cum difficultate tamen maxima, stante lapsu naturæ humanæ, exercetur absq; culpa: Quod fit, quando cohabitant coniuges, ut prolem generent in Dei honorem, & augmentum generis humani: Sed hoc rarissimè fit, condescendente unoquoque concupiscentiæ, & prurituі, & explendæ libidini, & consequenter inficienti diabolo per hæc media, per quæ contrahitur immunditia. Pro hac igitur expellenda, & purificādo se-

mine suscepto ex bino parente, patre scilicet & matre ambobus infectis offer-
tur par turturum, qui fidelissimi coniuges sunt atque grandi puritate gauden-
tes, aut duo pulli columbarum, aues quidem & ipsæ simplicissimæ atque omni
puritate refertæ, nullique nocentes, maximè pulli, qui iubentur offerri. Et tan- CHRISTVS.
ta puritate donatæ sunt, ut Saluator Dei *sapientia munditiam, & simplicita-*
tem, quam exquirit à nobis, per simplicitatem horum animalium, tanquam nihil
haberet simplicius, indicauit dicens: Estote simplices, sicut columbæ. Et in Can- Canti.
ticis purissima, sponsa columbæ comparatur à sponso, qui ait: Amica *mea, co-*
lumba mea, formosa mea. Q*uæ etiam tanta simplicitate, & rectitudine uo-*
lat, ut propheta eius alis perferri in Deum *appetat dicens:* Q*uis dabit mihi pẽ-* Dauid
nas, ut columbæ: & uolabo, & requiescam? Et quod maius est, Spiritus sanctus
nulli animali assimilari uoluit, nisi soli columbæ, ut in Matthæo *legimus:* Et ecce Matth.
aperti sunt cœli, & uidit spiritum Dei *descendẽtem, sicut columbam, & uenien*
tem super se: Et *Baptista apud* Ioannem *euangelistam inquit:* V*idi spiritum de-* Baptist.
scendentem, & mansit super eum. Descendit nanque ueluti columba, quæ fixo,
& magno impetu uolat ad ima: V*el in specie columbæ, ut nonnulli dicunt suf-*
fulti uerbis Lucæ*, qui ait:* Apertum *est cœlum, & descendit Spiritus sanctus* Lucas
corporali specie, sicut columba, in ipsum: Sed adhuc non concluditur, quod fue-
rit in forma columbæ: quãdoquidem columba descendens super hominẽ non in-
trat in ipsum. Videtur igitur, ꝙ illa comparatio sit potius ad uolatum, uel pro-
prietatem, quàm ad formam: V*el si instetur, quòd etiam in figura effigiabat co*
lumbam, dicemus, quòd figura illa quamuis corporea, non tamen crassa erat, sed
tenuis: ut nihil obstaret ad introitum eius in hominem, sicuti flatus, uel ignis descẽ
dit, & introiuit in Apostolos. *Comparatus est itaq; columbæ simplicissimæ, &*
puræ ille, qui omnes purificat, ut in Actibus *Apostolicis dicitur: Deus misit illis* Actus
Spiritum sanctum, qui fide purificaret corda eorum. Hoc itaq; animal cũ Spiri
tu sancto purificante conueniens accommodatè offertur in purificationem par-
tus figurans purificationem faciendam uirtute ipsius Spiritus sancti, qui purifi-
cator dicitur omniũ flagitiorũ. Et quia turtur, & columba in eadẽ puritate con
ueniunt, ideo indifferẽter alteræ earum iubẽtur offerri à pauperibus, quibus nõ
est facultas offerendi agnum: qui eadem puritate refertus, qua aues illæ, lege iu
bente, offerebatur à ditioribus. Nec sine mysterio est, ꝙ turtures iam fidelissi-
mo matrimonio cõiugatæ iubẽtur offerri, sed columbarũ pulli simpliciores, quia
hi prolem, illæ autem parentes purificandos indicant. Et quia ad unius purifica
tionem alter quoque purificatur, ideo alterum par istorum animalium indiffe-
renter offerri præcipitur. Sed cur in fine quadraginta dierum hæc purificatio
indicatur, nõ uacat à mysterio: Sicut enim quadraginta diebus semẽ embryo fa
ctum uegetatur & transformatur, quousque in corpus organicum perfectum
suis debitis, & harmonicis mensuris conducatur, ut dispositum sit ad suscipien-
dam animam masculeam, quæ est potissima hominis ratio, ita quadraginta die-

bus decurrit mulier post fœtum æditum, ut adaptentur muliebria in partu commota, antequam purificetur. In columba itaque, aut turture Deus per sacerdotem (figura tamen quadam) purificabat fœtum, & mulierem parturientem, ut totus sanctus genitus esset, innuens ueram purificationem faciendam per summum Pontificem Christum in Spiritu sancto, qui uenit uelut columba, ad quem spectat (ut diximus) purificare homines: Nam quando dedit nobis potestatem purificandi homines à coinquinatione peccati, dixit: Accipite Spiritum sanctũ, quorum remiseritis peccata, remittuntur eis: Nam spiritum hunc Deus mittit Paulus *per Filium suũ, dicente Paulo: Misit Deus spiritum Filij sui in corda uestra clamantẽ Abba Pater, spiritum quidem sanctificantem, ut alibi dicit idem Apostolus: Christus prædestinatus est in uirtute secundum spiritum sanctificationis: Se*Isaias. *cundum quem, & purificationem, & multa alia bona nobis tribuit, ut Isaias sub eius persona antè prædixerat: Spiritus Domini super me, euangelizare pauperibus misit me, ut mederer contritis corde, & prædicarem cõtritis indulgentiã, & clausis apertionem, & annum placabilem Domini.*

Cur aues duæ offerebantur pro leproso mundando. Cap. XVII.

C*Vm originale peccatum, & eius concupiscentia purificari iussa sit animalibus puris, quia puer simplicissimus purificabatur simul cum matre, non à malitia, sed ab ea, quæ in generatione prolis intercessit concupiscẽtia maior, quàm exquirebatur, lepra, quæ indicat peccatum, uaria & multiplici dispositione contractum aliis auibus, uel indifferentibus expiari iussum est: quamuis in traductione nostra exprimantur passeres illæ aues, quæ ad purificandos leprosos offerri iubebãtur:* Nam צפרים *Zipurim indifferenter aues significat, ut ex multis locis scripturæ sacræ comprehendere possumus, & particulariter ex præsenti textu, ubi dicitur:* Præcipe *sacerdoti, ut accipiat duos zipurim uiuos, mundos, pro quo traductio nostra habet ex his, quæ mandi possunt:* ~~*Si enim Zipurim significaret passeres, signanter, non oportebat addere mundas, aut ex his, quæ mandi possunt. In com*~~
Orige. ~~*muni igitur aues iubentur assumi, quas*~~ Origenes existimauit gallinas. *Sed quia, quæ sint, scriptura clarius non exprimit, ideo aues in communi illas fuisse admittentes ad alia mysteria explananda ueniamus. Duæ aues iubebantur offerri, quarum altera immolabatur, aut iugulabatur in uase fictili super aquas uiuentes: Altera autem uiua cum ligno cedrino, & cocco, & hyssopo intingebatur in sanguine passeris immolati, quo aspergeretur, qui mundandus erat à lepra, septies: & dimittebatur auis uiua super faciem campi. Duæ quidem aues in leproso duas conditiones carnis indicant: Nam pars quædam carnis uiuit, pars autem alia adeo mortua est, ut si quis eam pungat, non sentiat leprosus. Auis igitur, quæ uiua dimittitur, purificationem, aut signum uiuacis carnis, & non plenè infectæ indicat. Altera uerò occidebatur in purificationem & reuiuificationem illius carnis præmortuæ. Fiebat quoque hoc*

super aquas, primum & præcipuum omnium sordium lauacrum, & uiuas, quia aquæ mortuæ communiter putridæ sunt, coinquinantes potius, quàm lauantes. Iugulabatur autem in uase fictili, & terreo, quod corpus significat, in quo purgari debet per mortificationem spiritus ille animalis uolatilis inficiens carnem ipsam, quam præmortuam dicimus. Viua autem auis, quæ dimittebatur in agrum, carnem illam ualidiorem, aut spiritus non adhuc infectos, uel meliorem animam significat. Sed ad sensum allegoricum conscendendo, duæ aues duo indicant pignora, quæ obtulit in expiationem nostram ille summus purificator Christus Iesus, hominem uidelicet spiritualem, & animalem: Et hic occisus fuit, ut nostram concupiscentiam expurgaret. In uase autem fictili dicitur iugulatus, quia in corpore ipsius de terra fabricato immolatus fuit: Et hoc super aqueam uirtutem misericordiæ, cuius signum simul cum sanguine, iustitiæ uidelicet signo, exiuit de latere ipsius morientis. Auis itaque occisa est corpus, uel uirtus eius animalis in uase corporis sui extincta: Auis autem uiua est spiritus, uel anima eius, & ipsa oblata in expiationem nostram, iuxta id, quod ait: Et animã meam pono pro ouibus meis. Sed tamen cum occidi non possit, dimissa fuit uiua in agrum, aut campum illum supremum, undè omnia trahunt originem: qui est Pater æternus, cui moriens & spiritum dimittens ait: Pater in manus tuas cõmendo spiritum meum. Hanc autem animam, uel spiritum dimisit aspersum sanguine auis iugulatæ, & etiam sanguine eorum, pro quibus iugulata erat auis, sicuti per Isaiam loquitur dicens: Et aspersus est sanguis eorum super uestimenta mea, Quẽ sic aspersum uidentes angeli (ut diuinus Dionysius exponit) dicebãt: Quis est iste, qui uenit de Edom aspersis uestibus de bosra, id est de uindemia, quam scilicet fecit de animabus per aspersionem sanguinis ipsius? Et iterum dicebant: Quare rubrum factum est uestimentum tuum, sicut calcantis in torculari? Respondet: Torcular calcaui solus: quia solus in sanguine proprio operatus est salutem humani generis. Illa autem aspersio fiebat cum ligno cedrino figurante uerum aspersorium crucis fabricatæ (ut dicitur) ex cedro præcipuè. Addebatur coccus & hyssopus: Coccus quidem uermiculus est, qui Hebraicè dicitur תולעת tolahat: Ille utique uermiculus, qui in psalmo inquit אנכי תולעת anochi tolahat, id est: Ego sum uermis, & non homo. Additur שני seni, quod nostra traductio aliquando habet bis tinctum, sed propriè secundarium, aut geminum significat: Quod aptissimè Christo competit, qui solus hoc habuit, ut duplici natura gauderet, diuina scilicet & humana: Quæ ambo aspersæ fuerũt sanguine illius ueræ auis pro humana salute iugulatæ. Sed diuina natura aspersa erat in uestimento naturæ humanæ: de qua Paulus: Habitu inuentus, ut homo. Ideo dicebant angeli: Quare rubrum & consperſum est uestimentum tuum? Hyssopus uerò aut libanotis (ut alibi declarauimus) planta quidẽ est omnium excellentissima, ut sapientibus notum est, & aspersioni aptissima, cum ramusculos habeat ligneos, densissimis, & minutis foliis. Hinc ipsa iubeban-

CHRISTVS.
Idem
Isaias
Diony. Angeli
CHRISTVS.
Paulus

tur fieri aspersiones effigiantes ueram aspersionem faciendam planta, aut uirgulto omnium arbustorum optimo: de quo inquit Isaias: Et ascendit, ut uirgultũ, uel planta coram eo. Sanguine igitur occisæ auis aspergebatur mundandus septies, numero quidem (ut alibi diximus) remissioni, & expiationi aptissimo. Nec frustra additur in textu: Et mundus erit ipse: quia multa lauacra pro mũdatione, & multæ medicinæ pro curatione frustra expenduntur: Sed hæc una inanis non fuit, maximè in figurato generi humano leproso, quod totum absque dubio mundatum est sanguine illius ueræ auis Christi, qui sicut de cœlo uolauit ad nos, sic nobis purificatis, iterum reuolauit ad cœlum: Quem mundatorem illic uidẽs Ioãnes in fronte suæ celeberrimæ uisionis ait: Christus dilexit nos, & lauit nos à peccatis nostris in sanguine suo, melius & efficacius expurgans, quàm infecerit protoplastes.

Isaias

Ioan.

Cur simul cum hirco uitulus, siue bos pro peccato offerebatur. Cap. XVIII.

PRo peccato autem offerri iubetur hircus, pater uidelicet hœdorum, qui in sinistra reponentur iudicandi, ut per hircum oblatum hircina, aut hœdina pars, quæ est in homine, expietur: Est enim lasciua portio in homine similis hirco, aut hœdo, uel capræ matri eius lasciuienti & demolienti uineas: Idcirco expiandus, comprimendus, uinciendus, & deducẽdus est in seruitutem melioris portionis, sicuti de alio animali huic simili dicitur in Canticis: Capite nobis uulpes paruulas, quæ demoliuntur uineas. De hœdis quoque ibidem dicitur: Pasce hœdos tuos iuxta tabernacula pastorum, illorum uidelicet, qui in scriptura dicti sunt bene pascere oues: quorum princeps est ille, qui ait: Ego sum pastor bonus, & animam meam do pro ouibus meis. Offerendi igitur, & castigandi sunt huiusmodi appetitus, qui demoliuntur uineam, illam utique, quæ (ut Isaias ait) domus Israël est, & cœtus electorum, atque hæreditas Domini: de qua in parabolis loquẽs Christus inquit: Ite & uos in uineam meam, in quam intrare nequit caro, & sanguis, ac portio illa lasciuiens: Ideo in hirco ueniebat offerenda, & expianda: in quo est maior, & magis inueterata lasciuia, quàm in hœdo: adeo, ut ualde fœteat, sicut & carnes nimium lasciuiẽtium, & multo magis, quàm carnes castè uiuentium. Nec uacat à mysterio barba, quam habet hoc animal offerendũ pro peccato: Barba enim robur significat, quod multiplex est, & aliquando bonum, & conseruandum, & aliquando malum, & omnino resecandum. Est nanque robur, & uirtus Græcorum (inquit Origenes) in sapiẽtia humanis ingeniis acquisita: Et est robur Assyriorũ, & Chaldæorum in cognitione stellarum, & in influxu inde suscipiendo: Est quoq; robur, & uirtus Persarum, & Aegyptiorum in secretiori Philosophia, usq; ad fœdera cum malis spiritibus: Est quoque robur dominorum temporalium in pecuniis, militibus, & bellicis instrumentis: Est tandem robur carnalium uis ipsa generatiua: Et similia multa cũcta

Cantic.

CHRISTVS.

Isaias

CHRISTVS.

Orige.

significata in barba, non utique illa Nazareorum, quæ nunquam abradi, nec diminui, neque pessundari debet, sed illa, quæ robur significat eorũ, qui extra gremium bonorum sunt, & ultra flumen diuidens inter collectos in sinu Abrahæ, & eos, qui sepulti, aut sepeliendi sunt in inferno, sicuti præsentientis Isaiæ edocemur oraculo: Qui ubi de partu Halmæ & Himanuel comesuro butyrum, & mel, ut inde discat discernere inter malum & bonum, uaticinatur, subinfert: In die illa radet Dominus nouacula conducta in his, qui sunt trans flumen, in rege Assyriorũ, caput, pilos pedum, & barbam uniuersam. Robur itaque, & uirtus, quæ est secundum carnem, & sanguinem abradenda est, aut offerenda in sacrificium: ut hac debilitata, aut mactata, altera pars, melior scilicet robustior fiat: Quod & in Deuteronomio clarius explicatur, cum dicitur: Si quis ex alienigena uoluerit aliquam assumere in uxorem, radetur ei cæsaries, circumcidentur ungues, & deponat uestem in qua capta est, ut uidelicet denotentur omnia deponenda fore, quæ ad gentilitatis, & carnalitatis robur, & uirtutem pertinent, ab his, qui in electorum gremium assumendi sunt. Hæc igitur barba hircina, aut radenda & auferenda à nobis, aut offerenda in sacrificium cum eo, in quo est ipsa uirtus. Offerendus quoque uenit pro peccato uitulus, uel bos armentorum rex, fastus uidelicet, & superbia animalis hominis, qui gloriatur in malitia, & lætatur, cum male fecerit: Quæ duo, lasciuia scilicet & fastus, procedunt à duobus præcipuis fontibus scaturientibus in deteriori homine, concupiscibili uidelicet & irascibili, quæ ab homine pergente ad Deum ipsi Deo offerenda sunt, ut longo & egregio sermone differit Origenes super Numeris: Deduxit (inquit) Dominus populum suum in manu Mosi, & Aaron, hoc ideo, quia alterius manus tantũmodo non sufficiebat: Moses enim scientiam legis indicat, Aarõ uerò sacrificandi Deo, & immolandi peritiã: Nã si exiens de Aegypto, & conuersus ad Deum superbiam abiiciant: taurum ipsi Deo per manum Aaron sacrifico: sed uitulum, si adhuc tenera superbia, & elatio est: Si uerò petulantiam, lasciuiamque peremero, hircum Domino iugulasse me quoq; Aaron manu credam: Quæ manus Aaron rectè nullatenus offert, nisi à lege regulata, ideo & Mosi manus exquiritur. Nec iudicium legis sufficeret, nisi perficiatur opus per uerum sacerdotem, qui iuxta Apostoli sententiam, offert seipsum hostiam uiuentem, sanctam, Deo placentem, cum rationabili obsequio, discretione legis uidelicet. Ecce igitur, quomodo utraque manus Mosi, & Aaron exquiritur, ut introducatur electus populus in promissam terram, & transmeetur per desertum huius arentis sæculi: Quod Christus perfectißimè effecit, iuxta eum, qui præcesserat typum: Ipse enim legem obseruans usq; ad minimũ ι, iod minutissimum apicem, obtulit seipsum summus Sacerdos hostiã uiuã, pro uitulo, pro hirco, & pro quocunque holocausto: cum ipse sit totum, & omnia continens, ut suo loco latius declarabimus. Et inter alia obtulit barbam, robur uidelicet, hominis inferioris, ipsum penitus mortificans in se, qui est caput omnium, ut in

Isaias. Deuter. Orige. Paulus

CHRISTVS. *omnibus membris idem mortificaret, iuxta illud, quod dixit:* Nisi *granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit, ipsum solum manet:* Si *autem mortuum fuerit, multũ fructum affert.* Et *hoc est mysterium mortis* Christi *figuratæ per mortem omnium animalium, quæ, iubente lege, in sacrificiis offerebantur, ut ex illa morte uitam, atque omnes fructus uitæ nobis tribueret.*

Quid ouis, & agnus. Cap. XIX.

ET *si lege iubetur offerri hircus, uitulus, ouis, agnus, uacca, passeres, turtures, & huiusmodi, alia tamen, & alia est offerendi ratio:* Pro *partus etenim purificatione agnus, uel turtures, siue duo pulli columbarum:* In *purificationem leprosorum paßeres:* Pro *peccato autem uitulus, & hircus:* Vacca *uerò rubea pro uniuersali, & ingenti scelere primorum parentum, & adorati uituli:* Sed *oues, atque agnos nullibi reperio offerendos, nisi pro purificatione partus, & pace conducenda hominis cum* Deo. Ratio *autem huius mysterij tam sublimis est, & eleuata à nostro contuitu, ut uix de ipso fari audeamus.* Sed *id præmittere opportunum duxi, quòd* צון *zon totam familiam ouinam significat, oues uidelicet, arietes, agnos, & agnas:* כבש *chebes, uel* כשב *chesseb, quod idem est, agnum, uel agnam tenerrimam, & aliquando (semper tamen cum mysterio) in scriptura ponitur zon, & aliquando alterum istorum duorum:* Cuius *rei sacramentum subticentes pro nunc, aliud præmittamus, quòd agni, uel oues, quamquam in dexteram iudicis collocabuntur suscepturi benedictionem, & uitam, ab altiori tamen loco est eorum origo, ut non sine mysterio* Redemptor *noster, qui à* Patre *progressus est, nunc agnus, nunc ouis dictus fuerit.* De *altero inquit ille, quo non surrexit maior, loquens de* Christo: Ecce Agnus Dei, *ecce qui tollit peccata mundi.* De *utroque autem ait* Isaias: Tanquam *ouis ad occisionem ducetur, & quasi agnus coram tõdente se.* Et *quia curauit facere nos omnes oues, ipse ex oue, & agno effectus est pastor bonus, adeo ut animam suã poneret pro ouibus suis.* Bene *igitur ouis, uerus typus illius, qui pacificauit omnia per sanguinẽ crucis eius, offertur in pacificationẽ hominis cum* Deo: Nullus *enim æquè bene poterat pacificare nos cum summo* Patre, *sicut ille, qui est in sinu* Patris, *& ab eo procedit, expreßius effigiatus per ouẽ & agnum, tũ quia nulli nocent, quin semper benefici sunt multigeno beneficio: tũ etiã ex proprietate intrinseca, & origine, de qua ad præsens fari nõ licet.* Hinc *nõ immerito tanti existimatur ouis, ut maximi uiri, &* Deo *gratißimi pastores ouiũ fuerint, sicuti* Abel *primus iustitiæ nomine, etiã filij* Dei *testimonio decoratus,* Abraham Pater *fidei, & multarũ gentium,* Iabacob Pater *electæ familiæ, & princeps, atque hæres* Dei, Moses *legislator, &* Deo *super omnes ꝓphetas domesticus,* Dauid *electus secũdũ cor* Domini, *primus* Rex *de tribu* Iebuda, Spiritus *sancti concentor, & sacratißimi cultus reparator, & fautor:* Et *tãdẽ ipse omniũ* Redẽptor *&* Filius Dei *summi: q etiã perbibet se uenisse tantũmodo ad quærendas oues perditas* Israëliticæ, *&*

Ioã. Bap.

Isaias

CHRISTVS.

electæ familiæ: Pro cuius eductione de Aegypto, id est de peccato angustiante, & obtenebrāte, ueluti ouis, & agnus oblatus est, sicut ille typicus iubente lege immolabatur. Quod quidem mysterium explicare per singula, quamuis difficillimum sit, adumbrando tamen aliquid percurremus. Iubetur in lege, ut unaquæque familia tollat agnum immolandum, & penitus comedendum, adeo, ut si una familia, quia paruula, nō sit sufficiens ad esum eius, assumat uicinum in conuiuiū: Omnis enim familia assumere debet agnum, ne aliqua remaneat priuata fauore ueri Agni, cuius ille typum gerebat. Totus quoque comedi iubetur, ne aliquid remaneat pessundandum, iuxta illud ipsius ueri Agni: Colligite fragmenta, ne pereant: quia rerum pretiosarum nihil perire debet nostra incuria: Panis enim & agnus pari ab his, qui sciunt, æstimantur pretio: ideo Redemptor peculiariter panis & agnus nuncupari uoluit. Masculus esse debuit, in quo uirtus nobilior, & fortior uigeret: Anniculus uerò, id est perfectus toto decursu solis, qui & ipse redemptorem significat fœcundantem duodenarios principes: quos constituit super duodenas tribus electorum, sicut ille in anno fœcundat duodena signa cœlestia. Sine macula quoq; esse debebat, ut significaret diuina, quæ omnia integra sunt, iuxta illud prophetæ: Magni Dei perfecta sunt opera: Et noster Agnus inquit: Totū hominem saluum feci. Additur, ut eodē ritu sumatur & hœdus, qui (ut nuper diximus) offerebatur pro expiatione animalis hominis, sicut agnus, & ouis ad cōfœderandum meliorem hominem cum Deo, ut totus homo perfectum transitum faceret ad ueram promissionis terram. Sed cum agnus immolari iubeatur decima die, hœdus seruabatur usque ad quartamdecimā, nō sine sacramento: Nam consummato uitæ cursu designato per denarium numerum completum protrahitur adhuc perfecta expiatio animalis, & quadrielementalis hominis: quia beatificato spiritu, & restituto ad Deum, qui dedit illum certo tēporis curriculo à Patre determinato, prorogatur releuatio animalis hominis, & quadrifarij corporis à corruptione, & transitus eius in cœlestē, beatāq; naturam. Vt igitur indicetur totus homo trāsiturus de Aegypto ad ueram promissam patriā cœlorum, totus homo expiatur, sed primo melior pars per agnū, postea reliqua quadrifaria per hœdū, qui ideo post quartū diem immolandus reseruatur. Verū agnus iubetur maiori obseruātia atq; celebrioribus cæremoniis immolari, & comedi: quia diligētior cura habēda est de cœlesti homine sanctificādo: ad cuius sanctificationē subsequitur & terreni sanctificatio. Et ut tribuatur patēs introitus utriq; homini, iubetur ex sanguine immolati agni intingi uterq; postis, per quos uterq; homo intrare debet: melior quidē homo p dexterū, alter autē p sinistrū, sicuti & ouis illū pacificās dicitur reponēda in dextera, & hœdus hūc expiās collocabitur in sinistra. Altissima quippe sunt hæc mysteria, nec uerbū, nec minimū iod uacat à sacramento. Linitur autem uterq; postis sanguine, quia (ut Apostolus ait) Omnia penè mundantur in sanguine, & sine sanguinis effusione nō fit remissio. Cauetur insuper ne crudum quicquam comeda-

CHRISTVS. Moses CHRISTVS. Paulus

tur,aut coctum aqua,sed tantummodo assum igni, per quem quoque fit expiatio, sicut ait Apostolus: Saluus fiet sic quasi per ignem, quamuis ab igne detrimentũ patiatur,id uidelicet quod deterius est:cuius pars & si in scoriã collata proiici tur, quicquid tamen boni auri retinet,expurgatur: & cum meliori iam purifica ta unitur. Iubetur insuper,ut comedatur totus agnus, qui nunc caput,nunc totũ corpus mysticum repræsentat: Cuius nullum membrum proiici, aut cõtemni debet,sed per dilectionem suscipi,comedi,& in seipsum traiici,ut seruetur præcep tum,quo dicitur: Diliges proximum tuum,sicut teipsum. Et cum caput super om nia membra diligi,& suscipi debeat,ideo primo fit de capite mentio, & dicitur: Caput cum pedibus & intestinis comedetis: Et ut diligenter obseruemus,ne ali quem excludamus à dilectione,& cõmunione nostra,iubetur, ut nihil remaneat non comesum: Si uerò aliquid remanet,illud detur igni, ut comedat,& transmu tatum offerat Deo: quia si quis est,cui non possimus beneficium dilectionis impẽ dere,& actuale obsequium, illum offeramus Deo igneo amore decoctum, & oratione commendatum. Comedere autem debemus cum azymis panibus,id est cum syncera charitate:in qua non sit uel modicum fermentum nequitiæ,& malitiæ,aut simulationis corrumpens panem dilectionis. Et quãuis sic putrefactus panis gustui uideatur suauior,continet tamen malitiam corruptionis: Quæ,sicut & alia omnia, in figura iubebantur patribus illis. Adduntur lactucæ agrestes,ut habet nostra traductio, uel indiuia, ut alij uolunt,sed מרור marur,sicut habet litera Hebraica, quod amarum,uel acrem saporem significat: qui appetitum disponit,sicut uersa uice dulce tollit,ut uidelicet comedatur cum affectu,& appetitu: qui faciat ad digestionem bonam, & transmutationem comesi in comedentem: Aut cum amaritudine, & mortificatione animalis hominis,ut spiritualis sit fortior,& ad digerendũ aptior: Quod clarius exprimitur in his, quæ sequuntur: Subnectitur enim, Renes uestros accingetis, ne quid uidelicet carnale sentiatur,aut cogitetur in hoc edulio. Et nè affectus offendãtur ab aliquo extrinseco, & deuiante obiecto, ulterius subinfertur, ut scilicet calciati sint pedes:qui communiter in scriptura affectus significãt. Baculus quoque in manibus teneri iubetur,id est uirtus præstita meliori homini à Deo, in cuius uirtute omnia facimus: Hunc autem baculum tenere debemus, ut ipso percutiamus omnem uirtutem inimicam,& impedientem opera,& iter nostrum. Et hic est baculus, aut uirga,qua semper utebatur Moses, & in qua Iahacob transiuit Iordanem: Quam uirgam Mosi tribuit Adonai,nobis autem præstat noster IESVS,qui ait: Ecce dedi uobis potestatem super omnem uirtutem inimici, dummodo ipsam conseruare nouerimus. Comedi tandẽ iubetur festinanter,ne maledicatur quisquam faciens opus Dei negligenter: & ut citò suscipiamus citò transeuntem,sicut in Isaia dicitur: Eleuabit signum,crucis uidelicet,in nationibus procul, quan do,scilicet exiens à Patre uenit in mundum nos educturus de Ægyptiaca angustia,& quando perfecto opere transire debebat de hoc mundo ad Patrem. Se-

Lex

CHRISTVS.

Isaias

quitur propheta de illius aduentu dicens: Ecce festinus uelociter uenit, iuxta illud Regij prophetæ: Velociter currit sermo eius. Quam Domini consuetudinē noscens angelus, qui ad Petrum liberandum de carceribus uenerat, ipsi ait: Surge uelociter, ne transeat uidelicet tēpus fauoris: Nam quamuis Dominus sua benignitate semper præsto sit, ut nobis succurrat, faueatque, Spiritus tamen eius ubi, & quando uult, spirat, ut ipsemet ait in euangelio, cui titulus est secundū Ioannē: Quod & ipse Dominus iubens clarissimè explicat dicēs: Est enim Phasce id est transitus Domini; sic enim in Hebræo scribitur פסח pascah, à uerbo פסח Pascah; quod est transiuit: Transit autem, ut & nos transire faciat: Sed festinat, ut & nos festinos reddat ad ingressum in terram promissam, ubi datur uera requies, de qua Apostolus: Festinemus ingredi in illam requiem. Festinandū quippe est, quia periculum est in mora, sicut infert idem Apostolus: Ne in idipsum quis incidat incredulitatis exemplum: in quam incredulitatem incidit populus ille trahens longam moram in deserto. Dauid CHRISTVS. Paulus Idem

Quid de panibus propositionis, placenta azyma, lagana, panibus similæ, & huiusmodi oleo delinitis. Cap. XX.

SEd cum de carnibus diuersorum animalium offerendis satis dictum sit, restat, ut etiam de panibus aliquid percurramus: Qui offerri iubentur sub diuersis figuris, & modis, non sine profundo mysterio à paucissimis percepto: De quibus & si in plerisquc locis pertractetur, pro nunc tamen explicabimus tantummodo ea, quæ de panibus facierum, pro quo nos habemus panes propositionis, & ea, quæ tanguntur in septimo capite libri Leuiticorum, quem Hebræi uaicra appellāt in tractatu, cuius titulus apud eos est צו, id est præcipe: Vbi & uaria forma panis describitur, & multiplex modus conducendi ipsum cum maximo mysterio: Ad quod omnia, quæ alibi pertractātur, mysteria de panibus reduci possunt: Iubetur enim primo accipi מצות חלות halot mazot, quod nostri traductum habent azymos panes. Sed erat placenta, aut collyrida azyma, & hæc subacta oleo. Postea exiguntur רקיקי rechiche, quæ laganas significāt: Et eæ iubentur tantūmodo oleo liniri. Postea offerri præcipitur סולת מרבכת חלות solet murbebet halot, id est simila addita cū placēta, & illud totum simul subactum, & inuolutum oleo: ~~Quæ nostra traductio tam implicatè, & confusè habet, ut nec factum, nec mysterium, nec sacramentū, quod magnum est, percipi posit.~~ Hæc enim simul cum his, quæ de panibus facierum dicuntur reconditissima sunt arcana, & symbolum habentia cum eo sacrificio, quod unicum summus Pontifex noster Christus Iesus offerri iussit in cibum, uitamque nostram, atque in sui commemorationem: Sacramentum autem est, quia per illum panem unicum compactum ex diuersis granis, atque transmutatum in corpus ipsius innuit nos omnes, qui sumus membra eius, primo conficiendos fore in unum corpus per charitatem, & amorem, postea offerendos Deo in hostiam sanctam, ipsique Deo placētem, ut tandem inde transformemur in Chri-

stum, ut dicamus: Viuo ego, iam non ègo, uiuit uerò in me Christus: Qui Pontifex summus, sicut in terris uisus, totum sacrificium carne, & pane conclusit, ueluti præ omnibus magis exprimens corpus nostrum couniendum cum capite nostro Christo, & animam in Deum transformandam, ita dum olim loqueretur Israël dilecto suo figuratiuum sacrificium in huiusmodi, carne uidelicet & panè conclusit. Et primo ordinauit panes quosdam reponẽdos super mensam in arca ante faciem Domini ibi existentis, undè panis facierum, id est coram Domino propositus dicebatur: De quo nõ licebat comedere, nisi sacerdotibus, & his, qui erant mundi à mulieribus, & coinquinatione corporis à die tertio citra, sicuti patefecit Achimelech Dauid flagitanti panem illum in extrema necessitatè constituto, pro qua tantummodo illis qui sacerdotes non erant comedere permittebatur. Qui panis sanctus expressè significabat panem illum, qui de cœlo descendit: quique est uerus panis facierum, quia introducens ad uitam, in qua uidebimus Deum facie ad faciem. Et sicut ille non pertractabatur, nisi à solis sacerdotibus, nec dabatur nisi mundis, ita hic nõ pertractatur nisi à sacerdotibus:

Paulus *& prohibetur dari immundis sub comminatione maxima, dicente Paulo: Qui manducat & bibit indiguè, iudicium sibi manducat, & bibit: Imò, si bene perpẽdimus, nõ datur nisi sacerdotibus: quia datur solummodo christianis, quibus*

Petrus *Petrus ait: Vos estis regale sacerdotium: Sumus enim membra illius, qui constitutus est sacerdos secũdũ ordinẽ Melchisedech, id est regis iusti: quia omnes obtulimus nos in baptismate mortificatos quidem carne, sed Deo hostiam uiuentem.*

Leuitic. *Et ut Deus perficeret mysteriũ de panibus, in Leuitico iubet addi oleum, quod (ut alibi diximus) significat diuinitatem, qua ungebantur, & perfundebantur reges, uates, & sacerdotes offerentes sacrificia. Vngebantur quoque panes significantes in nobis ea, quæ perfundenda sunt diuinitate, animas nostras uidelicet: Caro enim illa animalium significabat corpus Christi: primo, quod traxit de purissimis sanguinibus Virginis, postea corpora nostra simul offerenda cum eo, cuius membra sumus: Panis uerò effigiat primo animam illam Pontificis nostri, qui de cœlo descẽdit, & consequenter animas nostras perfundendas de plenitudine diuinitatis ipsius, ideo illi panes hæc significantes iubebantur oleo perfundi. Sed obserua, quæso huius perfusionis ordinem: Primo enim offerebatur placenta azyma oleo subacta, postea lagana tantummodo illita oleo, postremo placentæ addebatur simila, quæ simul cum placenta subigebatur oleo, & azymus panis: quibus denotatur egressus animæ per panẽ signatæ à Deo, progressus in uita, & debitus redditus in ipsum Deũ. Anima nanque nostra dum egreditur à Deo, sentit naturam parentis, & Dei ipsam insufflantis, undè dicitur inuoluta, atque subacta diuinitate: Cuius signum est, quia nocere nescit, diuina libenter gestit, & aspirare uidetur ad Deum, cuius semen retinet adhuc recens, quousque obtenebretur, & fuget hospitem Deum admittens oblectamenta rerum inferiorum, & peccati: quibus subintrantibus recedit Deus. Sed quia non*

penitus destituitur anima, quamuis sit in peccato, & affectibus terrenorum plena, adhuc tamē christiana, id est uncta, ideo designatur per laganam tātūmodo oleo illitam. Si autem laborat homo reuerti in Deum, & effici filius eius, iuxta potestatem ab eo ipsi traditam, tunc iterum linitur oleo diuinitatis, & repletur de plenitudine christi, sicut contigit priscis illis patribus, de quibus dicitur: Repleti sunt omnes spiritu sancto: Et tunc reuertitur homo ad illū statū, & conuentionem cū Deo, qua eramus, quando ab ipso exiuimus: Quò optat nos deuenire cœlestis doctor: imò ut illuc deueniamus hortatur comminando etiam, dum ait: Nisi efficiamini, sicut paruuli, non intrabitis in regnum cœlorum: Quod innuitur per placentam uel collyridam, quæ subacta oleo tertio loco offerri iubetur. Simila autem, id est deflorata farina, & reliqua parte candidior, ex qua oriētales solent albissimas spiras conficere, indicat eam meliorem sortem diuinitatis, quam in Dei seruitio puro, mundo, atque fideli, diuina præstāte gratia, comparamus: Quod signatur per quinque, uel duo talenta acquisita ultra illa bono negotiatori à principio tradita: Non enim talento præstito stare debemus contenti, ne ut torpentes, & ingrati ab eo qui tradidit, arguamur. Additur adhuc huic placentæ, & similæ fermentatus panis cum sacrificio laudis, in pacificatione offerentis uidelicet. Quod fermentum non quidem est nequitiæ, & malitiæ totā massam corrumpens, sed melius fermentum transmutans uidelicet hominem in sortem, & gradum superiorem, & in eādem imaginem, quæ est filius Dei, existens uerus lapis, non quidem philosophorum, aut medicorum, sed cœlestis, & diuinus, qui Christus est: Ideóque intrat in nos, ut diuinos & cœlestes nos efficiat, de quo inquit Petrus: Ad quem accedentes lapidem uiuum ab hominibus quidē reprobatum, à Deo autem electum, & honorificatum: Qui nunc fundamentum nostrum est, nunc uirtus quædam sanctificans, & transmutans, ideo sequitur Petrus: Et ipsi tanquam lapides uiui superædificamini in domos spirituales, ecce primum: Postea de secundo sequitur dicens: In sacerdotium sanctum offerentes spirituales hostias, acceptabiles Deo per Iesum Christum, qui uidelicet uirtute sua transmutat nos in ueros sacerdotes, & Dei filios: ut cohæredes simus regni, & gloriæ ipsius. Quam uirtutem, & potestatem nobis contulit, sicut & seipsum tradidit comedendum: ut ingrati in ipsum transformemur effecti & nos in panem cœlestis diuinitatis oleo subactum, & fermentatum gratia, & uirtute ipsius.

Petrus.

Idem

Quid suffumerium, siue thuribulum, thus, & thurificatio. Cap. XXI.

HEc uacat à mysterio suffumigatio, quæ in sacris fieri iubetur: q̃a æquum est, ut & Deus colatur, & homo interior nutriatur omnibus possibilibus modis: Colitur enim Deus auditu, dum orationibus, & laudibus ipsum, quantum possumus, complemus. Nutritur homo per aures cibo uerborum omnium, quæ procedunt de ore Dei, & eis internis locutionibus, de quibus inquit propheta: Audiā quid loquatur in me do

Dauid

minus Deus. Colitur Deus cibo, quem apponimus, quando ipſe intrat ad nos cœ
CHRISTVS. naturus nobiſcum: Et hic cibus eſt conuerſio, & attractio animarum noſtrarũ,
ſicut ipſemet teſtatur loquens de Samaritis conuerſis cum diſcipulis, & dicens:
Alium cibum habeo mãducare, quem uos neſcitis. Nutritur & homo per os pa
ne illo, qui de cœlo deſcẽdit, & carne agni ꝓ nobis oblati, illius quippe, qui tulit
peccata mũdi. Colitur Deus cognitione & meditatione noſtra: de qua canit re
Dauid gius Vates: Beati qui ſcrutãtur teſtimonia eius, in toto corde exquirũt eũ: Et ite
rũ: Et meditabor in mandatis tuis, quæ dilexi. Nutritur & melior oculus noſter
ea luce, quæ illuminat omnem hominem uenientem in hunc mũdum. Colitur Deus
multiplici ſuffumigatione, ut pleriſque in locis dicat ſcriptura: Odoratus eſt Do
minus odorem ſuauitatis. Nutritur & melior homo per nares, per quas infuſa
eſt anima illa melior quæ ſpiraculum uitæ, ſed uitarum dicitur in ueritate lite-
ræ, eadem ſuffumigatione thuris, & thymiamatum, quæ ab eo loco proueniũt,
à quo & ipſum ſpiraculũ infuſum: ut cõgeneus ſit cibus cum eo, qui cibatur: &
is, qui colit, cum medio quo colit conueniat, & utrumque ſimul cum eo qui coli-
tur: Prouenit nanque anima à ſupremo fonte bonorum, & uero datore forma-
CHRISTVS. rum per eum, per quem facta ſunt omnia, ſicut ipſemet teſtatur dicens: Pater
meus uſque modo operatur, & ego operor, ~~aut~~ de nouo creando, ut dicunt no-
ſtri Theologi, ~~aut~~ infundendo id, quod ab ipſo fonte emanat, ~~ut alij afferunt.~~
Ab eodem loco originem, & uim ſuſcipiunt & thus, & huiuſmodi odoramenta,
quæ in lege adoleri iubentur, ut dicunt ſecretiores Theologi: Nam unaquæque
res, ut ipſi docent, habet in archetypo particularem locum, undè uim & origi
nem trahit. Hinc ſuſcipit Dominus in odorem ſuauiſsimum huiuſmodi, quæ ipſi
reſtituuntur ab anima purificata, & iam diſpoſita ſimul conſcendere cũ illa ſuf
Dauid fumigatione: cum qua optabat diuus Citharœdus, ut ſaltẽ eius cõſcenderet ora-
tio, dum cecinit dicens: Dirigatur Domine oratio mea, ſicut incenſum in conſpe-
ctu tuo. Condelectatur in huiuſmodi odoramentis & anima noſtra ipſius Dei
proles, ſuſcipiens ea per illas nares, per quas & ipſa intrauit in inferiorem ho-
minem: per quas etiam aliquando emittuntur ſpiritus uiuaciſsimi, qui retineri ne
queunt in corde, bile, aut labore exæſtuante. Hinc exiſtimatur à quibuſdã odo-
ratus ipſe uiuacior, & ſpiritualior cæteris ſenſibus: Thus autem, quod in lege
adoleri iubetur, uariis componebatur aromatibus, & gummis, tanta arte, & ſa
cramento conductis, ut magna comminatione iubeat Deus, ne compoſitio illa ad
alios uſus conuertatur, aut alteri adoleatur quàm ipſi Deo, ſicuti habetur in fi-
ne trigeſimi capitis libri Exodi, ubi dicitur: Sãctum ſanctorum erit uobis thy-
miama illud uidelicet: Quod nullatenus facietis in uſus ueſtros, quia ſanctum ti
bi erit Domino. Vir quicunque fecerit tale thymiama pro odoratu ſenſuali ui-
delicet, abſcindetur à populo ſuo. Quæ autem ingrediebãtur compoſitionem il-
lam, & quomodo conducebatur, non adhuc perfectè exploratum habeo, quam-
quam aliqui iactitant de ſcientia illius compoſitionis, & gummarum, atque aro-

matum ingredientium ad thymiama illud conducendum: Varias quippe inuenio ſententias, atque interpretamenta de gummis, & aromatibus iſtud conficientibus נטף *Nataph enim in noſtra traductione uerſum babemus ſtacten, ſed alij nõ ignari aſſerunt, quòd ſit balſamum, alij opobalſamum,* שחלת *Sachelet, quod noſtra traductio habet onychã, apud alios habetur ambracã.* חלבנה *Helbena, quod traductor noſter interpretatus eſt galbanam boni odoris, alij aſſerunt eſſe maſticen. Item quamuis dicatur in textu, quòd omnia iſta ſumantur in æquali pondere ſimul cum thure lucidiſsimo, aut tranſparenti, tamen de modo componendi nihil dicitur, ſed tantum, quod fiat arte pigmentarij: Qualis autem illa ſit Deus nouit: Nouerant & illi patres, qui huiuſmodi odoramenta ſolebãt Deo adolere: Nobis autem, in quibus figura ceſsit ueritati, diligẽtiſsimè curandũ eſt, ꝑ ſacrificiis animaliũ, & delicato thymiamate, ut offeramus noſmetipſos Deo in hoſtiam ſanctam, ipſi placentem, & in thymiama ex diuerſis uirtutibus compoſitum, gratia, & arte ſummi pigmentarij noſtri Chriſti Ieſu, ut dicere poſsimus cum Apoſtolo: Chriſti bonus odor ſumus. Deo uidelicet & hominibus.*

Chriſtus eſt ſumma ueritas, & lux omnes docens, & omnia colluſtrans. *Tonus Quartus.*

QVID SIT VERITAS, *Caput primum.*

TANTVS *est ueritatis splendor, ut omnes debiles oculos opprimat, & paruam potentiæ uirtutem excedēs offendat: Hinc uulgarium animi, & non adbuc bene expiati magis crasso mendacio, quàm subtili ueritate oblectātur: quia ueritas est rectitudo sola mēte perceptibilis, ut communi sententia diffiniunt Sapientes: Et si sola mente percipitur, non igitur deprehenditur ab iis, qui mentē ipsam nullatenus possidēt, qui nec sapiunt ea, quæ Dei sunt, qui est fons totius ueritatis: Cuius propria uis est concordia, & conuenientia medij cum principio, & fine. Hinc mysterio non modico in antiquissima lingua (quæ sancta dicitur) ueritas sic describitur* אמת. *In quo uerbo prima litera alphabeti, media, & extrema connexæ conueniunt: Nam* א *Aleph est prima.* ת *Tau ultima* מ *Mem uerò media, & cū earū punctaturis profertur emet: Quibus literis indicatur tota rerum textura, egressus uidelicet à principio in rē ipsam, atque reuersio in finem: Et hæc est propriè ueritas, & rectitudo, quæ ad ueritatem spectat. Insuper ad denotandam firmitudinem, stabilitatemque ueritatis, eius nomen componitur ex literis bifariè quadratis, figura uidelicet & numeris: Figura enim ipsarum literarum ea est, quæ firmos habeat pedes, & bases, quibus stet quælibet earum seorsum, & fortius omnes simul, sicuti econtrario nomen significans mendacium scribitur eis literis, quæ nullam habent stabilitatem, nec stare possunt seorsum, neque simul iunctæ, ut uerum sit adagium, mendacium breues pedes habet, imò claudos, & debiles: Sic enim illud nomen scribitur* שקר *quod proferentes nostra lingua dicimus secber. In numeris quoque omnes literæ, ex quibus componitur nomen ueritatis, importāt numerum quaternarium solidum, & firmum:* א *Aleph enim unum significat, & mille: Quod unum est principium solidum, & essentia omnium numerorum: Mille quoque est cubus denarij numeri completi,* מ *mem autē significat. 40. qui est numerus deductus per denarium numerum completum, & per quaternarium numerum radicalem, & solidum fundamentum omnium numerorum.* ת *Tau uerò significat. 400. numerum deductum per denarium, & quadragenarium, siue per quaternarium, & centenarium, qui est quadratus denarij: Decies enim quadraginta, aut quater centum constituit. 400. sicque numeri, atque figuræ literarum, quæ continentur in nomine ueritatis, semper solidæ sunt: In literis autem, quibus componitur nomen mendacij, nec figuræ (ut diximus) nec numeri importati per eas continent aliquid soliditatis: undè innuitur quòd ex se mendacium facilè corruit. Insuper aduertendum est, numeros literarum mendacij multum discrepare à numeris denotatis per literas ueritatis: In istis enim una litera significat (ut di*

Sapien.

ximus) unitatem, & millenarium, alia quatuor denarios, tertia uerò quatuor cẽtenarios, indicans quòd ipsa ueritas deprehendit, & colligat res diuinas denotatas per א *aleph, cœlestes per* מ *mem, & quadragenariũ, & terrestres per* ת *tau, & quatuor centenarios: ut patet iis, qui sciunt ueram mathematicam formalem. Litteræ autem, ex quibus componitur nomen mendacij, omnes important centenarios, numeros quippe addictos rebus inferioribus, & craßioribus, ubi uiget mendacium, & falsitas:* Nam *illarum literarum* ק *coph dat centum,* ר *res ducentos, &* ש *sin trecentos.*

Christus est ueritas. Cap. II.

EX *antedictis facilè deprehēditur, quomodo Christus sit ueritas, qui non modo conuenire facit medium cum principio, & fine, sed est ipsum medium, principium, & finis, sicuti ipsemet attestatur loquens* Ioanni *in pathmotica uisione dicẽs:* Ego *sum* α *&* ω, *alpha & omega, principium & finis: Græco enim sermone loquebatur sicuti & reuelatio ipsa fuit tota Græco idiomate conscripta, & perinde est ac si dixisset* He*braico sermone:* Ego *sum* א *aleph &* ת *tau: Harum enim una est prima, altera uerò ultima litera, sicuti in Græco alphabeto alpha est prima, & omega postrema.* Nulli *igitur relinquitur dubium, quin Christus sit primus & ultimus, principium & finis:* Qui *iterum dixit:* Ego *principium:* Et *iterum:* Omnia *traham ad meipsum, tanquam uidelicet ad finem.* Hoc *quidem solum testabar, ut medium quoque constitueretur.* Hinc*(ut suo loco explicabimus) in mediũ, & mediatorẽ multifariè effectus est.* Ecce *igitur elegantißimam rationem quare scilicet* Dei *uerbum humanitatem, & corpus, atque totum hominem omnigenam creaturam assumpsit: ut uidelicet principium existens, mediumque assumens, id est hominẽ, qui est medius inter* Deum, *& creaturas alias, omnes ipsas continens, deduceret ipsum, & omnia, quæ in eo sunt, in debitum finem:* Atque *hoc modo conuenire faciens extrema, & medium cum utroque, meritò ueritatis nomen sibi uendicaret, & diceret:* Ego *sum ueritas.* Insuper *ueritatis nomen sortitur, quia in ipso sunt regulæ æternæ, quibus conformari omnes debẽt in uita, & moribus:* Vn*dè ipse moderator est omnium factus uia, ostium, uitis, truncus, regula, doctor, magister, regulator, omnes dirigens, & ueritate complens, quia ipse plenißimus est, iuxta illud* Ioannis: Vidimus *eum plenum gratiæ, & ueritatis, de cuius plenitudine omnes accepimus.*

CHRISTVS. Idem. Idem. Ioan.

Christus est legis ueritas. Cap. III.

IN *hunc quoque Christum nõ tantum omnis creatura colligitur, sed adeo tendit tota lex & prophetæ, ut ipse sit ueritas ipsius legis: quia per ipsum, & in ipso tota lex uerificatur:* Et *hoc est* ꝙ Ioannes *ait:* Lex *per* Mosem *data est, gratia & ueritas per* Iesum *Christum facta est, complendo uidelicet, quæ in lege de ipso scripta erant:* Et *in hunc sensum* Philippus *de ipso, qui non adhuc compleuerat scripturas, in-*

Idem. Philipp.

CHRISTVS. quit: Quem scripsit Moses in lege, & prophetæ, inuenimus Iesum filium Ioseph à Nazaret: Et ipsamet Veritas ait: De me scripsit Moses, uolẽs inferre ea, quæ in lege scripta sunt, in ipso uerificari: Quod uerum est, sed diuersimodè: Nam aliquando retexitur eius genealogia, aliquando scriptura de ipso loquitur typicè, & figuratiuè, alibi per effectus exhibitos in uirtute Christi uenturi, alicubi uerò uaticinatur promittens ipsum uenturum, & plerisque in locis ipsius dignitatem, gloriam, uirtutem, & opera præclarißima multigena exarat: Et hæc omnia eo uelamine reclusa, ut nisi amoueatur, nullibi clarè percipi poßit, ubi Moses de Christo scripserit: Sed reuelata facie aliquid de gloria Domini speculari poterimus: Quod sua benignitate cõcedat ille, qui (ut Lucas narrat) incipiẽs à Mose, & prophetis, sic interpretabatur scripturas duobus comitibus, ut dicerent, Nõnne cor nostrum ardens erat in nobis, dum in uia aperiret nobis scripturas? Genealogiam enim texere incipit à protoplaste, proceds per totum Pẽtateucum, & per libros ducum, iudicum, & regum, & per libros dierum, quos paralipomenon dicunt: Vndè Matthæus, & Lucas assumpserunt, quid de ipsius genealogia perstrictè recenserent: Et quamuis ij duo discordes aliquando uideantur, non tamen falsa enarrant: cum alter naturalem genesim, alter uerò legalem describat, sicuti Hieronymus, & Augustinus longa serie disserunt. Per figuras uerò, & similitudines in locis penè innumerabilibus hunc nostrum Christum depictum habemus: In tota enim serie tabernaculi, sacrificiorum, & sacerdotij Melchisedech, atque Aaron (Paulo interpretante) ipse magnis sacramentis discribitur, ut aliqualiter suprà adumbrauimus. Non secus de Iona misso ad Niniuitas, qui fugiens in Tharsim in mare poiicitur, & tandẽ per prædicationem Assyrios ad pœnitentiã impellit, sicut ipsamet Veritas negotium illud in ipsius typum, & signum exhibitum fuisse referat. Itidem quoque in tota historia Abrahæ, qui (sicut Paulus cum Galatis disserens interpretatur) duos filios genuit, significantes duo testamenta: alterũ quippe in seruitute legis, alterũ autẽ in libertate spiritus. Et filius ancillæ fuit prior natu, sicut & testamentum seruitutis: Posterior autem & hæres filius liberæ, sicut & testamentũ libertatis in spiritu hæreditatem ueram, & sempiternam promittit. Et sicut tunc filius ancillæ persequebatur filium liberæ, sic & à multis temporibus citra descendentes à filio ancillæ, qui Ismaëlitæ dicuntur, persecuti sunt, & persequuntur cohæredes Christi, quousque dabitur tempus, quo fiet unum ouile, & unus pastor: Et tunc omnia clara luce completa uidebuntur: Quod tempus (ni fallor) propinquißimũ est: Effectus autem, qui in uirtute Christi exhibiti narrantur in lege, sunt penè infiniti, ex una tamen radice prodeuntes omnes: Quæ radix est redemptio, siue liberatio, clementia, pietas, misericordia, condonatio delicti, iuxta illud Apostoli: Cum mortui essetis in delictis, cõuiuificauit uos, donans uobis omnia delicta, delens, quod erat aduersus uos, chirographum decreti, quod erat contrarium nobis. Et ipsum tulit de medio affigens illud cruci: Imò tota Pauli doctrina hac ra

Margin notes: Idem Lucas. — Hieron. Augusti. — Paulus — Idem

dice pullulat, sæpius, & plerisque in locis repetens gratiam, quam nobis acquisiuit Christus, & omnia pietatis obsequia, quæ nobis exhibuit. Et ut aliquid de antiquis effectibus percurramus, id indicauit uestis illa pellicea, quam Deus eius clementia uestiuit primos parentes peccati ignominia denudatos. Hoc innuit quælibet promißio facta Patribus de benedicendis omnibus tribubus terræ in semine Abrahæ, Izahac, Iabacob, & Dauid: Hoc liberatio Abrahæ de Vr Chaldæorũ, benedictio Iabacob, & uictoria deducta: Hoc deductio posteritatis eius de Aegypto, & cibus de cœlo ministratus in deserto, & aqua propinata de petra, quæ (ut clarè inquit Apostolus) erat Christus: Quem Moses in petra percutiens grauiter peccauit, non confidens de aqua misericordiæ gratis tribuendæ, absque ipsius petræ percußione. Et secundum gratiam à Christo impetratam dictum fuit Dauid per Natam prophetam: Distuli peccatum tuum: Et de Achab dictum est ad Isaiam: Nonne uidisti Achab humiliatum? Ideo nõ inducã malum in diebus eius. Omnia itaque huiusmodi, quibus Deus se clementem, & misericordem præbebat, erant effectus Christi uenturi: in cuius uirtute aperta est ianua pietatis, & clementiæ: quæ brachium dextrum à secretioribus Theologis nũcupatur: De quo Isaias: Et brachium Domini, cui reuelatũ est? Et cœlorum regina in Cantico: Fecit potentiam in brachio suo: potentiam quippe, quia non minor uirtus requirebatur in restaurando, & redimendo, quàm requisita fuit in creando. Tunc quoque lex, quæ erat ignea, & à sinistris terrificans, & occidens, deducta est in dexteram pietatis, sicuti præcinuit Moses, antequam benediceret filios Israël, dicens: Dominus de Syna uenit, & de Sebir ortus est nobis: & hoc, quo ad legem, in qua uisus est oriri apparens in igne, quando ipsam dedit, & sensibiliter loquens, ac in tabernaculo habitans, atque legis doctrina (sub uelo tamen quodam) contentus. Sequitur Moses: Apparuit Dominus de monte Pharan, uel uel ut melius dicamus iuxta literam, de monte פארן Paaran, id est de monte pulchro, & gloria pleno: Qui mons est Christus noster, de quo alibi dicitur: Mons coagulatus, mons pinguis, mons, in quo beneplacitum est Deo habitare in eo, iuxta illud paternæ uocis: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui. Ex monte igitur hoc pleno gloria, & gratia apparuit iterum Dominus, & cum eo sanctorum milia, qui (ut Matthæus inquit) introierunt cum eo in sanctam ciuitatem, & apparuerunt multis. Tunc uisa est in dextera eius ignea lex: Quia tunc ignis zeli, & excandescentiæ diuinæ deductus fuit in dexteram, & conuersus in aquam sapientiæ, & pietatis: Ideo Christus uenit in aqua, & per aquam dicitur nos regenerasse: Et hoc quia (ut sequitur) dilexit populos nõ ultra puniẽs, & terrificãs, sed ut benignus Pater diligens, purificans, pascens, & dans seipsum in redemptionem pro multis: Per quos omnes effectus habemus Christum prænuntiatum in lege, decantatum à prophetis, & attestatum ab Apostolis, & Euangelistis: Vaticiniũ autem factum de ipso, à Mose potißimè, semper occultũ fuit, adeo, ut in cortice

Paulus

Natan

Isaias

Idem

Btã Vir.

Moses

Idem

Psalm.

DEVS.

Matth.

*literæ nullum uideatur. Si autem quis amoto uelamine introſpexerit, ſentiet cor
in uia ardere ſummopere: Et ut aliquã feneſtrenulã aperiamus, narrat Moſes
hominẽ ſolertiſsimo artificio fabricatũ cum imagine, & ſimilitudine Dei utroq;
Mercu. ſexu decoratũ, ſicut de opifice atteſtatur Mercurius, ut alibi diximus: Et ipſum
deſcribit prælatum omnibus creaturis, ſicuti ad uerbũ de Chriſto interpreta-
Paulus tur Paulus: Et hoc antequã (ut ipſe Moſes ait) eſſet homo, qui operaretur ſuper
terram: De cuius hominis fabrica ſtatim ſubintulit dicens: Formauit igitur Do-
minus Deus hominẽ puluerem de terra, & cætera, quæ ſequuntur: Vndè clariſ
ſimè habemus primam deſcriptionẽ humanæ fabricæ (ut nonnulli ſapientes aſſe
Ioan. runt) fuiſſe de Chriſto: Qui ſicut (teſte Ioãn.) occiſus fuit ab origine mundi, ita
Paulus quoq; ab origine mũdi productus fuit, & omnibus prælatus, iuxta illud Pauli:
& cum introduceret Primogenitũ in orbẽ terræ, dixit: Et adorent eũ omnes an
Moſes. geli eius. De ipſo quoq; loquitur Moſes, aut lex in Iabacob dicens: Veniet Silo
id eſt Meſsiah, & ipſe erit expectatio gentium. De ipſo quoq; dicebat ipſe Mo-
Idem ſes, dum eligeretur à Deo liberator populi: Mitte, quẽ miſſurus es. Innumerabi-
les ſunt huiuſmodi loci, in quibus Chriſtus præcinitur: Et pleraq; ſunt, in quibus
dignitas, gloria, uirtus, & egregia opera ipſius enarrantur quãplurima, ut illud
Iſaias Iſaiæ: Et factus eſt principatus ſuper humerũ eius, & uocabitur nomẽ eius ad-
mirabilis conſiliarius, Deus fortis, Pater futuri ſæculi, Princeps pacis, multipli-
cabitur eius imperium, & pacis non erit finis, ſuper ſolium Dauid, & ſuper re-
gnũ eius, ut confirmet illud, & corroboret in iudicio, & iuſtitia amodo, & uſq;
Iahacob in ſempiternũ: Et illud, quod in Geneſi antea uaticinatus fuerat Iabacob dicẽs:
Non auferetur ſceptrum de Iehuda, donec ueniat Meſsiah: Et ipſi congregabũ
Dauid tur omnes gentes, aut populi: Quod clarius regius propheta decantauit in ſecũ
do hymno dicens ad ipſum ſub nomine Patris: Poſtula à me, & dabo tibi gentes
Paulus in hæreditatem tuam: Nam (ut inquit Paulus) factus eſt hæres uniuerſorum, ſi-
cuti per ipſum facta ſunt ſæcula, id eſt machina hæc tota, atque omnes hoſpitan
tes in ea: Ideo ſequitur propheta: Et poſſeſsionem tuam terminos terræ. Sic &
Pſalm. in pleriſque pſalmis, maximè in ſeptuageſimo primo, & octogeſimo octauo mul
tas de Chriſto cantat regius propheta egregias laudes: Et ut breuiter me ex-
pediam, nulla eſt legis, aut prophetarũ enarratio, quæ non referatur aliquo mo
do ad Chriſtum, ſiue immediatè, ut tetigimus, ſiue mediatè, ſicuti myſterium de
ueſtimentis ſacerdotum, quæ ſacramenta habent in ipſis Sacerdotibus induẽdis:
Item in noſtris, & tandem in Chriſto, ad quem omnia referuntur, ſicuti in ſupe
riori tono explicauimus. Et omnia denique adeo referuntur ad Chriſtum, ut
nullum ſit iota, aut apex, qui non compleatur in ipſo, ut patet ſanè intelligenti:
Sed omnia exarare ſingilatim labor quidẽ eſſet inexplicabilis: Ne tamẽ uidea-
mur hæc ſine fundamento aſſerere, aliqua percurremus, in quibus etiam minimũ
iota, uel apex locum habuit in Chriſto, ut ex paucis adumbratis cætera facilius
poſsint credi, & aliqualiter attingi.*

Quomodo iota unum, aut unus apex legis non præteribit non completus, & non uerificatus in Christo. Cap. IIII.

IOta minima est alphabeti litera, apex uerò punctus, siue accẽtus;
Quæ omnia in scriptura debito numero, pondere, & sacramen-
to collocata sunt, adeo, ut Rabbi Symeon Ben Iochai & post eũ Symeon Elchana
Elchana, & alij, non solũ sententias, & uerba interpretari cona-
ti sint, sed etiam rationem reddere de literis, & ipsarum figuris, cum apicibus
sub, & supra positis: Et ut aliquid exempli gratia adducamus in medium, pri-
mum uerbum legis, quod est בראשית Beresit interpretantes quærunt primo,
cur lex, & descriptio fabricæ incipiat à ב Bet: Respondent: Quia ב Bet signi-
ficat domum, & indicat sapientiã superiorẽ: in qua omnia collocata erãt prius,
quàm in proprias formas educerentur & per ipsam producta sunt omnia iuxta
illud Psalmographi: Omnia in sapientia fecisti: Cui adstipulatur Ioannes, qui di Dauid
xit omnia præfuisse in uerbo, ueluti uitam quandam creatricem: & postea om Ioan.
nia per ipsum uerbum facta fuisse. Quæritur secundo, cur sequens litera sit ר
res: Et ut omittamus ea multa, quæ tangit Elchana, dicunt aliqui, quoniam cum Elchana
Bet ב importans duo in numero denotet primum productum in diuinis, qui est
Filius, & secũda persona Trinitatis ר res importans duo centenaria innuit pri
mã rem productam in rebus crassissimis, materiam uidelicet, quæ apud Pytha- Pythag.
goreos denotatur per dualitatem. Tertio loco ponitur א Aleph litera quidem di
uinitatis, & primi fontis omnium bonorum, innuens quoniam producta materia
interuenit formarũ dator, qui (ut Elchana ait) influens in ב Bet & ר res dat, Elchana
ut materia formetur, & uiuificetur per filium, qui est sapientia creatrix, &
omnium rerum uita: Et ꝙ pulchrum est, iunctò א Aleph cum ב fit אב ab, quod
patrem significat, qui pater non potest esse sine filio. Ecce igitur, quomodo do-
ctores Hebræi reserantes mysteria literarum confitentur Patrẽ, & filium, &
consequenter totã Trinitatem: Nam de Spiritusancto nulla est apud eos ambi-
guitas: Qui primus dator formarũ deducens in materiã formam, quæ præerat
in filio, tanquã idea, & uita rei producẽdæ, causat ש sin, quæ litera ternariũ cẽ
tenariorũ importat, innuẽs expressè illis, qui huiusmodi mysteria norũt, ꝙ in ma
teria illa crassa producta sit forma. Et cũ nihil possit stare in mũdo, nisi replea
tur diuinitate, iuxta illud propheticũ: Auferes spiritum eorũ, quẽ scilicet uiuifi Dauid
cantem dedisti eis, & deficient: ac in puluerẽ suũ reuertentur: aperiente autẽ te
manũ tuã omnia implebuntur ubertate: ideo quinto loco ponitur י iod, quod no-
stri proferũt iota, Quæ litera quoq; diuinitatẽ significat rebus infusam, & om
nia replentẽ, iuxta illud, ꝙ habetur in Ieremia: Cœlũ, & terrã ego impleo. Quæ Ieremi.
plenitudo prius fuit ĩ Christo, dicẽte Paulo: Quoniã placuit Patri uidelicet om- Paulus
nem plenitudinẽ habitare facere in eo. Omnibus itaq; sic productis coaceruata
est massa generis humani, & separatus electorũ cœtus dictus populus Israël,
ad quem solum reparandũ uenit Messiah. Et ut etiam hunc cõplecteretur in pri

mō uerbo legis, & hiſtoriæ mūdanæ fabricæ, addidit ת Tau, quod cōgregationem Iſraël ſignificat, ſicuti Elchana exrepſsè ait: Quorū omniū ſummarius ſenſus eſt: In ſapiētia, quæ eſt uerbū, & Filius ſummi Patris, producta eſt prima materia omniū rerū, poſtea à fonte omniū bonorū data eſt forma rebus, & cōſequēter omnia ſunt bonitate cōpleta: & tandē genus hominū, præcipuè electorum, propter quos facta ſunt omnia, innuitur productum. Quæ cuncta, cum reduci debeant ad illud primū, à quo prodierūt, prima litera ſecūdæ dictionis iterum eſt ב Bet, ſigillū quippe ſapientiæ, quæ Chriſtus eſt, & eſt principiū ברא Bara, quod creare, purificare, & innouare ſignificat, innuēs omnia reſumēda à Chriſto, atq; purificanda per lauacrū, quod in paſsione effudit, & tandē renouāda per ipſum ſuſcitatū, & reducētē hominē renouatū, & per ipſum omnes creaturas in eo cōtentas, in Deū Patrē, ſignatū per א Aleph: Creatura autē reducenda ſignatur per ר res, quod ducentos importat, ſicut א Aleph unū, & mille, ut expreſſe dicitur in fine Canticorū: Aleph tibi ſelomo, & ducēti iis, qui cuſtodiūt fructus eius, id eſt creaturis omnibus, quāuis mēdoſi codices habeant: Mille pacifici tui. Ecce igitur quomodo omnes literæ illorū uerborū referūtur, & cōplentur in Chriſto, etiā minima litera, quæ eſt י iod: cuius ſpinula ſuperior, quādo bene formatur, ſubtiliſsima eſt, & extenditur quouſq; aufugiat aciem oculi noſtri, innuens inuiſibilem diuinitatē: à qua (ut dicit Elchana) repletur illud iod, id eſt Chriſtus per ipſum denotatus, qui benedictionem illam, & influentiā ſuſceptam influit inferius, ut expreſsè inquit Ioan. Vidimus eū plenū gratia, & ueritate: de cuius plenitudine omnes accepimus. Ideo non ſine cauſa illud iod ponitur in principio nominis ישו Ieſu. Aliud quoque myſteriū cōtinetur in literis cuiuſq; dictionis, quoniā ſi reuoluātur p modū apud Hebræos celebrē q dicitur ſiruph diuerſa inde extrahuntur myſteria, ut exēpli gratia, in dictione חמר Hamor, quæ aſinū ſignificat: quē non ſine myſterio aſcēdere uoluit Chriſtus in die palmarum, quando ex pietate, horridam prouinciam redimēdi humanum genus aggreſſus eſt: in quo uerbo ſi pponatur ultima litera, habebimus רחם Rehem, quod pietatem, & clementiam ſignificat, qua potiſsimè uſus fuit ab illo die, uſq; ad extremum paſsionis pro nobis toleratæ. Hinc quoq; diuina diſpoſitione factum eſt, ut in illa die pueri ſemiuates proſternerent ante ipſum ramos oliuarū: ut denotaretur opus pietatis, & miſericordiæ, quod tunc aſſumere incipiebat. Alio quoque ordine à literis illis excerpūtur myſteria, aſſumēdo uidelicet, aut primas, aut extremas literas diuerſarum dictionū: ex quibus componitur nomē illius, de quo occultè loquūtur uerba oraculi, ut in exemplum adducamus illud, quod Iahacob Deo plenus in Iehuda de Chriſto uaticinatus eſt dicens: Quouſque ueniet Silo, id eſt Meſsiah, & ipſi congregabuntur populi: in Hebræo habetur יבוא שילה ולו יקהת Iabo ſiloh uelo: Quarum dictionum primæ literæ ſunt ישו, quæ ſi componantur ordine, & more Hebraico, conſtituunt ישו Ieſu, ut ſit ſenſus: Donec ueniat Meſsiah, qui eſt Ieſu, cui congregabūtur gentes

Elchana

Cantic.

Elchana

Ioan.

Iahacob

ſuſcipientes cultum, & teſtamentum eius. Simili modo in pſalmo ſeptuageſimo primo, in quo multa eulogia decantantur de Chriſto, inter quæ illud habemus: Permanet, aut firmatur nomē eius, & benedicētur ĩ ipſo omnes gētes, ubi in Hebræo habetur ינון שמו ויתברכו בו כל גוים *iinon ſemo ueit barcu bo col goim: Quarum priorum trium dictionum, ſi primæ literæ accipiantur, & ordinentur eo modo, quo nuper dictũ eſt, conſtituitur hoc nomen* ישו *Ieſu: Vbi expreſſe innuitur, quòd Ieſu eſt nomen illius, de quo tot, & tanta decãtat Vates, in quo benedicentur omnes gentes, & in quo ſolummodo (ut ait Petrus) oportet homines ſaluos fieri. Celebriori autem myſterio illud idem nomen eodem modo retexitur in pſalmo nonageſimo quinto, ubi propheta inuitat omnes ad celebrandum nouũ canticũ pro nouo opere, quod celebrare debebat Meſſiah: Et inter alia monumēta hoc habemus: Lætētur cœli, & exultet terra: cõmoueatur mare, & plenitudo eius: gaudebũt cãpi, & omnia quæ in eis ſunt: Quæ uerba in Hebræo ſic habētur* ישמחו השמים ותגל הארץ ירעם הים ומלואו יעלז שדי וכל אשר בו *Ioſmehu haſſamaim uetagel haarez, irbam haiam, umluo iabelaz ſadai, uccol aſſerbo: Quæ dictiones eo modo ſunt diſpoſitæ, ut ſi accipiantur primæ litera priorũ quatuor, debito ordine collocatæ, conſtituunt nomen magnum Dei quadriliterum, quod eſt* יהוה. *Si uerò accipiantur primæ literæ trium dictionum ſequentium habemus idem nomen ſine ultima litera, quæ eſt* ה: *& hoc magno myſterio: Nam per illud* ה *probant in eo libro, qui dicitur ſepher temunot, uerbum & diuinitatē uniendã cũ carne, ex qua unione conſtituitur Ieſu: in quem uirtus magni nominis Dei diffunditur, ut quaſi uideatur cedere Ieſu: quo ſolo nomine datur nunc homines ſaluos fieri: & datum eſt nobis operari ea mirabilia, quæ ſolebant fieri in uirtute illius magni nominis quadriliteri, ſicut alibi diximus. Hinc mirando ordine ſequuntur aliæ tres dictiones, quarum primæ literæ debito ordine collocatæ conſtituunt nomen* ישו *Ieſu. Quia igitur erectum eſt hoc nouum nomen, quod os Domini nominauit, ideo incipit hic propheticus hymnus: Cantate Domino Canticum nouum. Hinc inuitantur cœli, mare, terræ, campi, & omnia, quæ in eis ſunt, ad depromendas laudes huius noſtri Chriſti, cui Pater dedit nomen, quod eſt ſuper omne nomen. Longum quippe eſſet omnia loca ſacra ſcripturæ retexere cum eorum myſteriis, cum nullus à ſuo ſacramento uacuus ſit: Ideo his paucis adductis in exemplum, ad apices ueniemus, qui bifariĳ ſunt: Inferiores enim qui pro maiori parte puncta dicuntur, Hebraicè autem* נקודות *necudot, uiuificantem ſpiritum ſignificant, atque uolitantem, & incubantem ſuper omnia membra, tam mundani, quàm myſtici corporis, de quouis loquatur ſcriptura. Quod uidens Ezechiel dixit: Et ſpiritus uitæ erat in rotis, mundana uidelicet, atque humana, utramque uiuificans: Superiores autem apices, qui à nobis accentus dicuntur, Hebraicè autem* טעמים *ſpiritum diuinum, & ſanctum ſignificant, ſanctificantem, & in Deum redeuntem: De quo bifario ſpiritu, qui tamen unus eſt, loquitur Origenes in Peri archon nõ in-*

Pſalm. Dauid Petrus Pſalm. Origen.

doctè: Nam quamuis multiplex sit diuini spiritus uirtus, hæc tamē bifaria præcipuè est, ex qua dicitur spiritus uitæ, & spiritus sanctus: Et cum iste sit spiritus Iesu, ideo opera ab eo perpetrata dicūtur opera Iesu, & consequenter ea, quæ in spiritu completa reperiuntur, de Iesu intelliguntur completa: Et hoc est, CHRISTVS. quod dixit noster Iesus, ille de meo accipiet, & annuntiabit uobis: Et iterū: Spiritus sanctus, quem mittet Pater in nomine meo, ille uos docebit omnia, atq; omnia uidelicet perpetrabit in nomine meo. Et cum nihil fecerit, neq; faciat Iesus, Paulus nisi in Spiritu sancto, imò teste Paulo, nemo potest ritè nominare Dominum Iesum, nisi in Spiritusancto, ideo nō reperitur aliqua litera in scriptura innuens, & signās nomen Iesu sine eius apice, & punctatura: Pari ratione nō reperitur aliqua syllaba sine eius accentu. Et hæc sufficiant dicta de apicibus abstinendo ab ulteriori reseratione: quia ulterius loqui non licet: Sed huiusmodi communicanda sunt inter perfectos, aut spiritu contemplanda, dicēdumque est cum pro- Dauid pheta: Reuela oculos meos, & considerabo mirabilia de lege tua.

Christus legem perfecit. Cap. V.

NEque tantummodo uerificauit legem complens omnia, quæ in ipsa continentur, sicuti ipsemet testatus est dicens: Non ueni soluere legem, sed adimplere, sed etiā perfecit, & deduxit ad meliorem gradum per Euangelium, quod bonum nuntium significat, ue- CHRISTVS. luti si quis acciperet characteres plumbeos impressorum cōpositos in tabella ad exprimenda aliqua dura, & eosdem rursum coaptaret ad exprimenda uerba dulciora, & sublimiora, eadem tamen manente figura characterum: Pari modo fecit Christus non adinueniens aliam, sed perficiens eandem legem, & deducēs in eam meliorem sortem, ut uideatur alia, cū tamen non sit, sed eadem, sicuti pannus quando tingitur uermiculo, aut aliquo colore pretioso, perficitur, & nō mutatur. Perfecta igitur fuit lex tincta, & colorata sanguine Christi multo fœli- Paulus cius, q̄ respersa sanguine animaliū, sicut inquit Apost. Christus assistens Pōtifex futurorum bonorū, peramplius & perfectius tabernaculum, qui uidelicet ipsemet Christus erat, uerum, & uiuens, non quidem manufactum, id est non huius creationis: neque per sanguinē hircorum, aut uitulorum, sed per proprium sanguinem introiuit semel in sancta: Ex quibus uerbis liquidò habemus, quòd Christus in proprio sanguine ampliauit, & perfecit legem: Ampliauit quidē, quia ea lex, quæ obseruabatur ab unica familia Israëlitica, & paucis aduentitiis in paruulo Iudeæ, & Phœnicis loco, p̄ Christū diffusa est in uniuersum orbē, & in om- Psalmus nes gentes, sicuti in psalmo canitur: Et adorabūt eū omnes reges, & omnes gentes seruiēt ei: & aliis plærisq; in locis. Perfecit quoq; & adeo immutauit, & mitiorē, atq; benigniorē reddidit, ut adultera, quæ lege lapidari iubebatur, ab ipso Christo facilè absolueretur: & publicanus, ac famosa meretrix p̄tegeretur: & alter in Euāgelistā & Apostolū, altera autē in hospitā eligeretur. Latroni,

dũ ipsi adhæret, paradisum promittit. Et ut breuiter cõcludamus, in omnes peccatores misericordiã ostẽdit aperto sermone dicẽs: Nõ ueni uocare iustos, sed peccatores: Et quod grande uidetur, permisit Deus omnes incurrere peccatum, & indignationem, ut omnes sentirent misericordiam impetratam per Christum, & non per legem, per quam (inquit Paulus) nemo iustificatur: Quod asserere minimè auderem, nisi me idem Apostolus doceret, dũ ait: Omnia conclusit sub peccato, ut omnibus misereatur: quamuis Apostolus dicat, conclusit in incredulitatem: Nam ipsa est fons omnium peccatorum, & uera alienatio à Deo. Et adeo ponderat Apostolus hoc uerbum, quamuis sciat esse uerum, ut statim clamando subinferat: O altitudo diuitiarum, sapientiæ, & scientiæ Dei, quàm incõprehensibilia sunt indicia eius, & inuestigabiles uiæ eius. Verum si alicui illa secreta credita sunt, ea tamen lege id factum est, ut indignis non pandantur. Hinc Paulus fidelis in commissis arcanis non explicauit, sed innuit, cur Deus id fecerit, dicẽs: Quoniam ex ipso, & per ipsum, & in ipso facta sunt omnia: uoluit enim inferre: Quoniam sicut per ipsum Dei uerbum facta sunt omnia, ita ipsa deprauata per idem restaurarentnr, ut ab ipso tanquam à capite, omnes influxus, & omnia bona cognosceremus suscipi: Ideo subinfert: Non plus sapere, quàm oportet sapere: quia unusquisque habet, sicut Deus diuisit: Sicut enim in uno corpore multa membra habemus, sic etiam habemus donationes secundum gratiam, quæ data est nobis, differentes. Et ꝙ uita, & operationes omnium membrorum prouenîant à Christo, longo sermone reserat cum Corinthiis, & Ephesiis inter alia dicens: Vnicuique nostrum data est gratia secundum mensuram donationis Christi iuxta id, quod dicitur: Ascendens in altum captiuam duxit captiuitatẽ, dedit dona hominibus: Nã dedit quosdam esse Apostolos, alios autem prophetas, & cætera, quæ sequuntur. Voluit itaq; Pater, ut omnia, quæ habemus, suscipiamus per filiũ, & ipsum esse, & munera omnia, & charismata, atq; salutem, & misericordiã cõsequamur. Hinc dixit Zacharias ad filiũ præcursorẽ Domini nuper æditũ: Præibis ante Dominũ parare uias eius, qui scilicet uenit ad dãdã salutẽ plebi eius in remissionẽ peccatorũ eorũ per uiscera misericordiæ suæ, quibus uisitauit nos oriẽs ex alto, Nõ igitur ꝑ legẽ quis iustificatur, aut per sanguinẽ animaliũ, sed per eũ, in quo posuit Dominus iniquitates omniũ nostrũ, cuius liuore sanati sumus. Et Paulus nedũ homines, sed & omnia deducta esse in debitũ concentũ per sanguinẽ Christi reserat dicẽs: Pacificans per sanguinẽ crucis eius, siue quæ in terris, siue quæ in cœlis sunt. Magnũ quippe tangit mysteriũ, dum etiã ea, quæ in cœlis sunt pacificata attestatur per Christi sanguinem, cum omnes asserant angelos malos à cœlo expulsos sine spe reditus. Quæ igitur restabant in cœlo pacificanda Christi sanguine, nisi intelligamus de Patre æterno, & de omnibus cœlestibus numinibus nobis pacificatis, quando Christus soluens pro nobis debitũ in passione Patri nos cõciliauit, qui prouocatus fuerat trãsgressione protoplasti: Nam ut Apostolus cũ Corinthiis ait: Sicut unius delicto mors

Paulus
Idem
Idem
Zachar.
Paulus
Idem

regnauit per unum, multo magis abundantiam gratiæ, & donationis, & iustitiæ suscipientes in uita regnabunt per unum Iesum Christum: in quo, & non in lege sanantur, iustificantur, & perficiuntur omnes, non tantum in carne, ut fiebat in lege, sed in spiritu, & in operibus, ut Paulus prosequitur cum Hebræis dicens: Si enim sanguis hircorum, aut uitulorum, & cinis uitulæ aspersus coinquinatos sanctificat ad emũdationem carnis, quanto magis sanguis Christi, qui per Spiritum sanctum semetipsum obtulit immaculatum Deo, emundauit conscientiam nostram ab operibus mortis ad seruiẽdum Deo uiuenti? Et cum de sanguine animaliũ plerisque in locis dictum sit, percurrendum est etiam aliquid de mysterio cineris uitulæ ruffæ, quo aspergebantur inquinati.

Paulus

Quid sibi uelit uitula rubea, & eius cinis in sacris, & in expiatione coinquinatorum. Cap. VI.

ET quamuis omnes expiationes à Summo legislatore fuerint miro ordine constitutæ, mysterium tamen uaccæ rubeæ excellentissimum, & super alia sacrificia celeberrimũ æstimabatur, cum id ordinatum esset in expiationem immanissimorũ scelerum, & trãsgressionis primorum parentum, & conflati uituli, erectique ab Aaron, & à populo in deserto: In expiationem inquam, pro quanto patiebatur figuratiuum sacrificium: nam omnia uerè plenè expiantur in Christo, ut nuper tetigimus: & quanto hoc mysterium de uacca rubea excellentius opus redemptionis præfigurauit, tanto celebrius est. Si autem id ordinatum fuerit pro expiatione delicti erecti uituli, uideamus: Nam educti filij Israël de Aegypto, ~~& soluti à iugo domini illius, qui regebatur ab ariete, adhuc tamen timentes influxum illũ,~~ ductore eorum priuati (ut rebantur) uoluerunt asciscere uirtutem fortiorem illa Aegyptiorũ tauri uidelicet, qui supersedet in cœlesti circulo arieti: Vndè arte quadã secretiori dispositis rebus, liquefacto de more metallo fabrefactus est uitulus: Illumque erigentes rerum diuinarum adhuc ignari opinabatur haurire uirtutem superiorem arieti, & indè præualere (si opus foret) contra eos, qui ab ariete regebantur: Sed hic fuit error, & peccatum maximum, dũ attribuere uoluerunt tauro cœlesti fauorem, quem à Deo ui~~uo suscipere debebant, sicut illucusq; susceperant. Auctus quoque fuit error, quia~~ erexerunt imaginem bestiæ contra præceptum Dei adiutoris eorum: Cui sceleri, & uulneri, ipso Deo iubente, duo sunt adhibita remedia: Alterum, quia iussi fuere expiari multi in sanguine proprio: Quod effectum est per filios Leui, undè meruerunt benedictionem, qua priuata erat illa familia ob scelus perpetratum in sichimitas: Alterum remedium fuit uitula hæc rubea: Cuius mysteriũ aliqualiter percurramus: Obserua, quæso, ordinem: Vacca, siue uitula eligitur contra peccatum uituli adorati, ut expurgatio fiat per id, per quod quis peccauit: Sed debilior sexus assumitur, ne credamus expiationem fieri ex uirtute ipsius animalis: non enim ex animali, sed ex diuino numine influebatur, undè expurgatio fieret: Hinc nõ dignius

animal, sed debilius in sexu secernitur: Et ut comprabaretur fauor hauriendus, non ab ipso animali, sed à cœlo, iussit Deus ipsum cum omnibus eius extis comburi, igne illo uidelicet, qui è cœlo ministrabatur ad holocausta suscipienda, ut ex plerisque locis scripturæ discere possumus, & celebri fama apud Hebræos diuulgatum est: Qui in his (ut aiunt) dabatur è cœlo in toto tempore primæ domus, sed etiam in secunda aliquando subministratus fuit, ut ex secundo uolumine Machabeorum habemus: ubi legitur, quòd ueniens Neemias de Perside, ut sacrificaret, quæsiuit ignem cœlestem reconditum, & non inuenit, sed aquam crassam: qua iussit aspergi sacrificia, cum ignē non haberet à cœlo ministratū. Elias autem tempore primæ domus, ut comprobaret cultum Dei sui meliorem, quàm cultus prophetarum Babal, exposuit sacrificium suum igni de cœlo subministrādo, exquirēs, ut & ipsi prophetæ Babal itidem facerent: Et cum ignis nequaquā absumeret sacrificium illorum pseudo prophetarum, sed sacrificium Eliæ combureret, & transmutatum in ignem cœlo præsentaret, comprobatus fuit cultus Eliæ uerus, & bonus, ut habetur in tertio uolumine Regum. Hoc igitur igne cōbusta uaccà cum omnibus intestinis eius, ex illis cineribus conspergebantur inquinati, iuxta illud Pauli: Si enim sanguis hircorum, & taurorum & cinis uitulæ aspersus inquinatos sanctificat ad emundationem carnis, & sanguinis uidelicet, secundum quæ prouenit peccatum in hominem, ideo peccatum sapit naturam rubei sanguinis: undè Esau peccator Edom, id est rubeus dictus fuit, & pro quodam rubeo uendidisse primogenituram. Primus quoque parens, per quem introductum fuit peccatum in omnes, nominatus fuit Adam, qui terra rubea (ut dicunt) in lingua nostra significat. Sed si bene perpendimus characteres illos, illud nomen significat quid sanguineum diuinitate conspersum: Componitur enim ex א Aleph, quæ est litera diuinitatem innuens, & דם, dam, quod sanguinem significat. Hinc potissimè pro expiatione peccati non solum adorati uituli, sed etiam protoplasti deligitur uitula rubea, sapiens uidelicet non ruborem carnis & sanguinis, sed meliorem, de quo dicitur in Canticis: Dilectus meus candidus, & rubicundus: candidus quidem innocentia, rubicundus charitate, & igneo feruore. Et sicut Adam, per quem inductum fuit peccatum in inferiorem mūdum, dictus fuit rubeus uel terra rubea, quia tractus ab האדמה adama, quod terram rubeam significat, ita Dauid electus secundū cor Domini dictus fuit אדמוני Admoni, id est rubens, uel ruffus, ut habemus in primo uolumine Regum: Et Christus ab eo descendēs, homo quippe de cœlo cœlestis, reparator peccati inducti à primo homine terreno, rubeus fuit, si pictura nos uerū docet, & ij, qui eius physiognomiam describunt: Cuius rubor adeo efficax fuit, ut sicut candor corporis ipsius transfigurati redundauit in uestimenta, ut apparerent alba sicut nix, sic & feruor eiusdem patientis diffusus fuit in uestimenta, adeo, ut (Dionysio teste) Angeli admirantes dicerent illud Isaiæ: Quare rubeum factum est uestimentum tuum? Non mirum igitur, si ad figurandam expiationem faciendam per

Neemias

Paulus

Canti.

Regum

Isaias

hominem ruffum cœlestem à peccato contracto per hominem rubeum terrenum, iubetur eligi uacca rubea: Sed hæc perfecta esse debebat, & nulla macula deturpata, nullumq; iugum inferioris seruitutis portare, ut plenè indicaret expurgationem, quæ debebat fieri in lege libertatis, & perfectissima ab eo, qui ab omni seruitute nos liberauit: Et ut facilius susciperet cœlestem influxum, si quis tūc dabatur, qui declinat à coinquinatis & aliqua deprauatis macula, ut in lege clarius edocemur. Iugulabatur quoque uitula extra castra, ut de ipsa, & de uerò

Paulus holocausto inquit Apostolus cum Hebræis: Quorū animalium infertur sanguis pro peccato in sancta, horum corpora cremabātur extra castra: Propter quod & Iesus, ut sanctificaret per sanguinem eius populum, extra castra passus est, ut expiaret eos, etiam qui per peccatum extra cœtum iustorum exclusi erant, iu

CHRISTVS. xta illud quod summus Redemptor ait: Non ueni uocare iustos, sed peccatores: Et iterum per alium Euangelistam: Venit Filius hominis quærere, & saluum facere, quod perierat. Ex sanguine quoque iugulatæ uitulæ sacerdos intincto digito aspergebat contra fores tabernaculi septies, numero quidem remissionis, ut indicaret remissionem faciendam in sanguine ueri holocausti, qui etiam solus ostium est, per quod ingredimur ad salutem, & uitam. Postea cremabatur igne illo à cœlo ministrato, ut conueniens esset medela, uel saltem figura medelæ, contra maculam ex inferiori igne, & rubeo deductam. Denique ex cineribus combusti animalis aspergebātur non sine mysterio coinquinati, quia nihil magis sanctificat animal, & rubeum nostrum, quàm eius mortificatio, & combustio facta à sancto illo igne, quem redemptor uenit mittere in terram. Sed mirandū sacramētum occurrit: Nam si cinis ille coinquinatos sanctificabat, & mundabat, cur inquinabatur sacerdos, qui ipsum cinerem extra castra portabat, uel qui eū cōburebat? Vndè de isto cinere dicebatur, quòd purgaret coinquinatos, & fœdaret mundos. Ex his infero, quòd cum sacramentum huius uaccæ, & aliorum sacrificiorum sit multigenum, & profundum inter omnia, quæ habentur in scriptura sacra, hinc multipliciter, & pro diuersis sensis resoluitur quæstio. Aliqui igitur dicunt, quòd inquinatio illa & mundities contrahebatur in sacerdote illam comburente, quia sacratior erat res, quam gradus ille sacerdotalis, sicut contigit laico, aut mulieri tangenti sacra, & corpus Christi, quod à solis existentibus in sacris pertractandum est: Alij, quia sacra suscepta cum deuotione, & reuerentia mundificant, irreuerenter autem pertractata, aut curiosè inuestigata inquinant: Alij uerò dicunt, quòd pro quanto litera sonat immundus erat comburens eam, id est tāgens, quousq; per ignem illud animal expiaretur: & qui pertractabat illos cineres extra castra, aut quomodocunque, tanquam morticinum quisque illa pertractaret: undè statim sequitur: Qui tetigerit cadauer hominis, immundus erit septem diebus: sed aspersus aqua cum illis cineribus die tertio & septimo mundabitur: Alij dicunt, quòd locus ipsorum cinerū erat in castris, ideo tangens illos extra castra immundus erat, sicut consecratis in loco non cōueniē-

ti. Si autem ulterius hoc negotium perſcrutari uoluerimus, & reſerare aliquid
de recōditis myſteriis, dicemus quòd hæc uitula rubea eſt beata Virgo de pro-
genie ruffi Dauid per quam inducta eſt benedictio expellens maledictionē, &
infectionem diffuſam per Euā in humanū Genus. Et ne erubeſcamus id ſine ra-
tione aſſerere, uideamus breuiter quanta conſonantia omnia in hunc ſenſum cō
ueniant. Eua rubea terreſtris, Maria rubea cœleſtis, & plena igneo ſpiritu, ple-
náque gratia, & uirtutibus, ſicuti cœleſte perhibet oraculum, ut dicere poſſit il
lud Eccleſiaſtici: In plenitudine ſanctorum detentio mea: Ideo dicitur, quòd ui- Eccleſiá.
tula illa eligenda erat perfecta, integra, & ſine aliqua macula: Quæ nec fuerit
preſſa aliquo iugo, ſicut & Virgo cœleſti nuntio proteſtata eſt dicens: Quoniā
uirum non cognoſco. Huius quoque uitulæ ſacrificium, & omnia eius myſteria
celebrata fuere extra caſtra, & communem cœtum etiam electi populi, ſicut &
Mariæ myſteria omnia celebrata ſunt extra communem legem: Fuit enim ab an
gelo denuntiata, à Spiritu ſancto obumbrata, à uirtute diuina grauidata, & re
pleta gratia non communi, ſed ea quæ erat apud Deum primarium fontem om
nium bonorum: peperitque filium ſine dolore ſeruato clauſtro uirginitatis, ſem-
per procedens ultra naturæ leges. Hinc Salomon quærens, & inueſtigans de ip Salomoñ
ſa in Prouerbiis dicit: Mulierem fortem quis inueniet? Et ne quæſiſſe uideatur
deſperans, ſubdit prophetando: Procul & de ultimis finibus, aut de penetrali-
bus (ut habet ueritas literæ) pretium eius. Et ut aliquid de myſteriis ſecre-
tioris Theologiæ reſeremus, obſeruabimus etiam quanto ſacramento nume-
ri literarum uitulæ, & Mariæ conueniant: Nomen enim Mariæ, quæ in He-
bræo ſic ſcribitur מרים dat mihi 290: Vacca autem, quæ Hebraicis characte-
ribus ſic exaratur פרה dat in numero 285. Cui ſi reſtituatur he ה ſiue quina-
rius à שרה Sara ablatus, iubente Domino, quæ prius dicebatur שרי Sarai, cō
ſurgit 290: Qui numerus fuit etiam ablatus à prima muliere per Adam, quan-
do uocauit eam אשה Iſſa, ubi paſſim habetur uirago, quoniam de uiro aſſump-
ta erat: Vbi aduertendum eſt, quòd nomen uiri, quod eſt איש Ais, dat 311: ſed
nomen mulieris, quod eſt אשה Iſſa, dat 306, deficiens per quinarium à nomine
uiri. Hoc igitur quinario reſtituto uitulæ, ut ſit perfecta, & quadam uirilitate
plena, dat 290, quantum reddit nomen Mariæ, quæ plena fuit omni uirtute, &
uirilitate, ut pareret ſine uiro, myſterio quidem occultiſſimo: quod à nemine ad-
huc in ſcriptis explicatum uidi. Aderat quoque in illa expiatione altiſſima larix
uel cedrus, ut habet traductio noſtra, & minima omnium hyſſopus, quæ aut ip-
ſa roſmarinus eſt, aut ſpecies quædam ipſius, ut de mente quorūdam alibi dixi-
mus, qui eſt minima arbor, uel maior plantarum, & forſitan de utroque parti-
cipat, ſicut in aliis cōtingit, quod alias tetigimus: Intererant itaque ſuprema, &
infima arbor: illa, ut denotaret eminentiſſimum culmen excellentiæ Mariæ, ſecū
dum quod dictum eſt: Benedicta tu inter mulieres: hæc autem, ut innueret ip-
ſius profundam humilitatem, de qua ipſamet ait: Quia reſpexit humilitatē an-

cillæ suæ. His itaque aspergebatur populus, quasi quodam præludio ueræ, & cōsummatæ expiationis, quæ debebat fieri in Christo: Cui tandem mediatè, uel immediatè respondent cuncta legalia, & cætera quæque. Sed de isto sacrificio, tanquam celebriori, & profundiori sacramento pleno, spiritu nobis suggerente, & impellente aliquid percurremus explicantes qualiter illud sit uerificatum in nostro Christo, ut per ipsum etiam cætera uerificata intelligantur. Nec me carpat quispiam, quia dixi uitulam combustam in expiationem peccati significare Beatam Virginem, quasi uelim innuere hanc expositam in expiationem nostram: Non hoc sentio, cum unicus tantūmodo sit expiator, & redemptor omnium: Sed id uolui innuere, quòd sicut peccatum exordiū habuit à muliere præ-

Angelus. uenta ab angelo mortis, ita & expiatio exordiretur ab angelo lucis, & uitæ,

Matth. qui ipsi à cœlo hoc detulit oraculum: Ecce concipies, & paries filium, & uocabis nomen eius Iesum, qui (ut in alio Euangelista dicitur) saluum faciet populum suum à peccatis eorum, sed ad alia transeamus.

Qualiter Doctrina Christi sit summè uera. Cap. VII.

CHRISTVS. IN Christo non solum lex uerificata est, ut de milibus aliqua adūbrauimus, sed etiam ea, quæ docuit, uerissima comprobantur, Primo, quia emanauit illa eius doctrina à fonte ueritatis, qui est Pater, sicut ipse explicauit dicens: Qui misit me uerax est: Et iterum: A me ipso non sum locutus, sed qui misit me Pater, ipse mihi mandatum dedit, quid dicam, & quid loquar. Hæc igitur doctrina emanans à paterno fonte descendit per primum canalem ueritatis faciens profundissimum mare altissimæ

CHRISTVS. sapientiæ, qui est filius, ut Hebræorum more loquamur. Hinc iterato sermone ipse ait: Mea doctrina non est mea: mea quippe, quia mihi hæreditario iure tributa: mea, quia à me edocta: sed non mea, quia aliūde traxit originem. Hinc ue-

Augusti. ra quia concors, imò eadem cum illa supremi fontis ueritatis. Idcirco semper uera, quia in Filio existens effecta est meta, linea, & regula eorum omnium quæ in mundo facta sunt, cum ipsa omnia in ipso præexisterent, & examussim per ipsum facta sint, prout in eodem erat ipsorum idea. Et quia ea est regula omniū agendorum, tam à nobis, quàm ab intelligentiis, quæ ipsam consulunt (ut ait Augustinus) tanquam uitæ & ueritatis fontem, ideo quanto quis cum ea sapientia, & regula magis conuenit, tanto perfectius in ueritate est: & quanto quis ma-

CHRISTVS. gis ab ea elongatur, tanto longius à ueritate discedit. Hinc de diabolo dixit ipsa ueritas: Ille homicida, siue occisor, & ipsa mors effectus ab initio in ueritate non stetit: Hoc ideo, quia recessit à Christo, imò præsumpsit contra eum insurgere, ipsumque deuorare, quando præostensus fuit in cœlo nasciturus de muliere amicta sole, & coronata duodenis stellis. Vera insuper fuit, quia nullum in eius uerbis aliquando contentum fuit mendacium: Quod persentiens ipse omniū cognitor dixit: Cœlum, & terra transibunt, uerba autem mea non præteribunt: Nam (ut diximu) nullus fuit propheta, quem aliquando non fefellerit opinio,

præter Christum, in quo nullus error. Hoc enim priuilegio decoratus fuerat à Patre, qui semper erat secum complens omnia, quæ dicebat, iuxta id, quod ait: Qui misit me mecum est, & non relinquit me solum, quia ego quæ placita sunt ei, facio semper. Nam omnes nos (inquit Isaias) quasi oues errauimus, sed ipse iniquitatem nunquam fecit, nec dolus inuentus est in ore eius. Vera denique fuit, quia deducta semper ex primo & omnium uerissimo principio, quod ait: Ego principium, qui loquor uobis: Principium quidem omnium rerum, principium totius perfectionis & salutis, principium quoque cunctarum ueritatū: Cui omnes facilè assentiunt notis terminis, cognito uidelicet quomodo illud principium significat eum, per quem, & in quo facta sunt omnia, & in quo sunt omnes thesauri sapientiæ, & scientiæ absconditi, atque omnes ueritates, quæ de quacunq; re demonstrari possunt, ut meritò de ipso dicat Abacuch. Hic inuenit omnem uiam disciplinæ, & tradidit eam Iahacob puero suo, & Israël dilecto suo: Post hæc in terris uisus est docens & explicans, quæ per ora Prophetarum antè prædixerat. Isaias CHRISTVS. Abacuch

Quid cum ueritate legis ea, quæ Christus docuit. Cap. VIII.

SEd cum lex iam data sit à Deo summa ueritate per angelos ueritatis in manu mediatoris, non insulsè quærendum est, quid ueritatis contineant, & quem conuentum habeant cum lege ea, quæ Christus docuit: An sit aliquid contra legem, an aliud à lege, an ex ipsa, an interpretamenta, & perfectio legis. Non quippe continet aliquid contra legem doctrina illius, qui uenit adimplere legem etiam usque ad minimum apicem: Nec aliud à lege, cum ipse ad legem remiserit eos, qui salutem quærebant: Nec ipsa lex ad unguē, quia superflua fuisset duplex legis traditio, & simplex reiteratio, imò ea, quæ Christus docuit, uidentur quid aliud à lege ex doctrina illius, in cuius pectore ipse Christus resonat: qui ponens differentiam inter legem, & euangelium inquit cum Romanis: Ex operibus legis non iustificabitur omnis caro: per legem enim cognitio peccati: nunc autem sine lege iustitia Dei manifestata est, testificata à lege, & prophetis. Si autem lex dat cognitionem peccati, & non iustificat, euangelium uerò iustificat, & id sine lege, quamuis illud prædictum fuerit in lege, euangelium omnino est aliquid aliud à lege, nec tamen diuersum, cum de euangelio testetur lex. Hæc itaque fuit locus umbra, & obscuritate occupatus, quousque illustraretur succedēte luce, quæ ait: Ego sum lux mūdi: de qua Isaias quoque uaticinatus erat, dum diceret: Populus, qui habitabat in tenebris, uidit lucem magnam: & habitantibus in regione umbræ mortis lux orta est eis: Sed quando? Quando paruulus natus est nobis, & filius datus est nobis: cuius nomen est admirabilis consiliarius, Deus fortis, Princeps pacis, Pater futuri sæculi: qui est Christus noster, à quo regenerati, & edocti sumus. Est igitur euangelium lux collustrans, & interpretans legem: Est quoque dulcissimus fructus duri trunci, & amaræ radicis legis: Amara quippe hæc fuit, dicēte Pau Paulus CHRISTVS. Isaias Paulus

lo: Lex iram Dei operatur, quia ubi non eſt lex, nec præuaricatio: Et iterum,
quod durum ſummopere uidetur: Lex ſubintrauit, ut abundaret delictum: Ergo
Paulus lex mala, lex peccatum eſt? Abſit inquit Apoſtolus: Nam peccatum cognoui per
legem, à qua ipſum accepit occaſionem, ut ſubintraret: Lex quidem ſancta, &
mandatum iuſtum, & bonum: Et iterum: Lex ſpiritualis eſt: Et ſi malum cogno-
ſco per legem, ergo lex non eſt mala: Et ſi, quod nolo, illud facio, conſentio legi,
quia bona eſt: cui uidelicet uolens conſentire nollem malum illud facere, quia cō-
tra legem. Non igitur lex mala, ſed amara, quia inde ſentio amaritudinem pec-
cati: Nam concupiſcentiam neſciebam, niſi lex diceret, Non concupiſces: Sine le
ge enim peccatum mortuum erat: Et tunc uiuebam ſine lege: Sed cū ueniſſet mā-
datum, peccatum reuixit, quod uidelicet contractum fuit per legem, qua primo
parenti dictum eſt: De ligno ſcientiæ boni & mali ne comedas. Nec alij ligabā-
tur lege aliqua, niſi ea, quæ ſcripta erat in cordibus eorum, quouſque publicatū
eſt mandatum, quod ligabat familiam illam Iſraëliticam, & alienigenas quoſ-
dam, qui legem ſuſceperant: in quibus peccatum reuixit data peccati occaſione:
quia uirtus peccati lex: Quæ adeo fuit amara, atque mortifera, ut ex ipſa mor
ti omnes mancipati ſint, ſicut primo Progenitori, ex cuius ſemine omnes prodie-
runt, dictum fuit: Quacunque hora comederis, morte morieris. Sauiſſimus au-
tem fructus legis eſt euāgelium, in quo fauſtè annuntiatur, & declaratur Chri
ſtus: cui qui credit, reputatur id ſibi ad iuſtitiā: Nac hæc uox (teſte Paulo) non
ſolum propter Abraham, ſed propter nos omnes delata eſt, quibus reputatur ad
iuſtitiam credentibus in eum, qui ſuſcitauit Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum
à mortuis, qui traditus eſt propter delicta noſtra, & ſurrexit propter iuſtifi-
cationem noſtram. Iuſtificati ergo ex fide, pacem habemus ad Deum per Do-
minum noſtrum Ieſum Chriſtum: per quem habemus acceſſum per fidem in gra
tiam iſtam, per quam ſtamus, & gloriamur in ſpe gloriæ filiorum Dei: Quam
gloriam, & conſolationem habemus in Chriſto, qui eſt fructus legis, atque ue-
rum legis ipſius interpretamentum, ueráque perfectio ipſius: Nam ex illa ſapiē
tia habemus, undè iuſtificemur à peccatis contractis per legem, & undè libere-
mur à ſeruitute legis, & undè conſequamur miſericordiam, & gratiam: quæ
ſunt inficientis legis antidota: A lege enim contrahimus culpam, ab euāgelio me-
dicinam: A lege ſentimus punientem iuſtitiam, à Chriſto autem &, euangelio
gratiam, & miſericordiam, A lege delictum, ab euangelio undè delictum condo
netur: Per legem omnes, tanquam oues errauimus, per Chriſtum, qui eſt uia, ue
ritas, & uita diriguntur pedes noſtri in uiam pacis: A lege, undè iniquitates no
ſtræ, ſicut onus graue grauentur ſuper nos: in Chriſto uerò poſuit Pater ini-
quitates omnium noſtrum: Per legem uulneratur, & infirmatur anima: Chri-
ſti autem liuore ſanati ſumus.

Qua ueritatis rectitudine Christus Deus regat mundum. Cap. IX.

Sed antequam deueniamus ad ea particularia, quæ secundum ueritatem docuit, uideamus, qua rectitudine regat mundum ille, cui Pater dedit omne iudicium, omnemque potestatem in cœlo, & in terra, quamuis contrarium uideatur iis, qui non plenè percipiunt ea, quæ Dei sunt: & quàm occulta sapientia summus ipse moderator permittat multa mala, ut inde extrahat maius bonum, & appareat sapientia, & bonitas ipsius moderantis: Qui sicut à principio in mundana fabrica posuit malum contra bonum, inuersum, & obliquum contra rectum, tenebras contra lucem, passiuum contra actiuum, frigus contra calorem, & huiusmodi multa, pari modo in membris ueri, & mystici corporis, alterum contra alterum collocauit, in illo dextrũ contra sinistrum, in hoc autem angelum tenebrarum contra angelum lucis, malos contra bonos: Ex his nonnulli eleganter connumerantur à Clemente in reco Clemens
gnitione Petri: Cain scilicet contra Abel, Gigantes contra Noë, Pharao contra Abraham, & contra eius à Deo electam familiã, Philistiim & Gerarites cõtra Izahac, Esau cõtra Iahacob, Magos itẽ adducit cõtra Mosem, Tẽtatorẽ cõtra Redemptorem, Simonem magum contra Petrum, Gentes contra fideles, filium iniquitatis contra Christum: Ideo iam ab omnibus antichristus uocatur, quasi contra Christum. Et sic omnia habent eorum contraria, ut quasi per quandam antiparistasim concentus mundani, & humani corporis suauior habeatur: Vndè Dionysius in eo, in quo tractat de diuinis nominibus, de malo differit, tanquã Diony.
de aliquo pertinente ad Diuinam prouidentiam, & ad concinam rerum dispositionem. Hinc & Amos magna confidentia prorupit: Non est malum in ciuita- Amos
te, quod non faciat Dominus: Et Isaias sub Dei persona loquens ait: Ego sum Isaias.
creans malum: ~~Nec tamen Deus creat pœnam, ut aliqui exponunt, quia malus eum generat ex dissonantibus moribus, & turbato animo: cum omnis inordi~~ Augusti.
~~natus animus (ut rectè sentit Augustinus) sibiipsi pœna sit~~. Est itaq; Deus creãs malum, quia creauit materiam, quæ ex ipsius natura mala est, & omnia ei inni xa, & adhærentia trahit ad ~~malum~~, quia facit recedere à primo, & summo a- imperfectum
ctu, qui est ipsa regula boni, & ueritatis: Facit quoque omne malũ, qui fecit naturam uertibilem, & materiæ annexam, undè efficitur prona ad malũ. Nec inde censeri potest ipse opifex malus, cum multo maius remedium bonitatis præparauerit, & præstet uolenti illud, quàm sit pronitudo ad malum. Nec poterat aliqua creatura produci, quæ suapte natura nõ distaret à prima regula, à qua, & moribus, & uoluntate discrepans peccat. Hinc Anselmus, & alij eum sequẽ Anselm.
tes, dicunt Deum non potuisse facere naturam impeccabilem: quia non potuit facere alium Deum, qui esset prima regula omnium. Sed cum nolim esse censor diuinæ potentiæ, & asserere an Deus potuerit hoc, uel illud facere, necne cum ipse possit multa facere, quæ nos intelligere nequimus, ideo ab illa censura nos abstinentes dicamus, quòd omnino in primæua distributione rerum exquirebatur,

ut congrua limitatione daretur unicuique mensura bonorum, ne aliquis sibi uendicare præsumeret, quod à summo datore tributum erat: Vndè quia plus æquo fuerat donatus primus apostata, superbia grandi intumuit dicens: In cœlum ascendam, super astra Dei, id est super omnes electos, exaltabo solium meum: sedebo in monte testamenti in lateribus aquilonis, ascendam super altitudinem nubium, illarum uidelicet superiorum, in quibus solet Dominus habitare: & similis ero Altißimo: Et dum præsumebat propriis uiribus assimilari Deo, ab ipso recedebat peccator, & dissimilis penitus effectus: Ideo ad eius collidendam, & puniendam superbiam subinfertur: ueruntamen ad infernũ detraheris in profundum laci. Conueniens insuper erat, ut seipsam cognoscens creatura omnis rationalis diceret cum Augustino: Quando steti, per te steti: Quando cecidi, per me cecidi: Et cum cecidissem, semper in luto iacuissem, nisi tu me erexisses. Postremò iterum cõdecebat unumquodque sic regi, ut eorum moderator proprios motus agere sineret: Si autem ipsa deciderent moderatoris prouidentia ad debitum ordinem conducerentur. Et in primo uidetur opifex sapientissimus distributor, in secundo benignus & liber conseruator, in tertio ex affluẽtia bonitatis optimus reparator. Fecit itaque Deus omnia ualde bona, & ordinata: & tamen nullum malum est, quod ipse non faciat naturam tribuens uertibilem, & ad casum proprio pondere inclinatam, nisi ab ipso summo bono sustententur, à quo & condita sunt, ut discant omnia eundem esse conseruatorem, & auxiliatorẽ, qui & conditor fuit: Et sic bifariè ei teneremur, & quia opifex, & quia conseruans, & perficiens. Non igitur est malum aliquod propriè, aut formaliter (ut aiunt) à summo bono: sed illud, in quo fundatur malum, natura scilicet uertibilis, & illud à quo trahimur ad malum, quod est materia penitus elongata à bono, id maximè impellente nequissimo suggestore, qui penitus elongatus à Deo, secum colligere affectat omnes ad cẽtrum suæ nequitiæ, & diuellere eos à sphæra boni, & fœlicitatis: Inter quæ duo, summum uidelicet bonum, & nequissimũ peruersorem collocatus est homo in tanta libertate, ut Deus nolit boni, aut mali cẽseri patrator, iuxta illud Ieremiæ in lamentationibus: Ex ore altissimi non egredietur bonum, neque malum, ut uidelicet alicuius illorum integer sit perpetrator quamuis sit cooperator cuiuslibet bene operantis. Nec malum aliquod reperitur à Deo effectum, quod concupiscens homo peccatum faciat: quia nihil extra uniuersum: & ea, quæ in ipso reperiuntur sunt ualde bona, propriis tamen limitibus contenta, & ipsorum gradibus distributa: sed malũ perpetratur, quando spreto maiori bono minori adhæremus. Hinc Dionysius, & Vgo eius interpres, omnesque ueri sapiẽtes conueniunt, quòd peccatum tam in angelis, quàm hominibus fuit, & est quando quis discedens à summo bono uel maiori, oblectari uult in minori. Hinc totam peccati summam complectitur ipse Deus, dum inquit per Ieremiam: Duo mala fecit populus meus: me dereliquerunt fontem aquarũ uiuentium Dominum, & foderunt sibi cisternas dissipatas: quæ continere non

Margin notes: Augusti. (beside "tionalis diceret cum Augustino"); Ierem. (beside "seri patrator"); Diony. Vgo. Sapien. (beside "do spreto maiori bono"); Ierem. (beside "per Ieremiam")

ualent aquas, Nec tantummodo peccatum eſt, quando præeligitur bonum creatum ſummo bono, ſed etiam quando exiſtentibus duobus bonis creatis, præeligitur minus, ſicuti præponens commodum proprium publicæ aut multorum utilitati: A *quo errore declinans Apoſtolus aiebat:* Non *quærẽs quod mihi utile eſt,* Paulus
ſed quod multis: Pari *modo, quando bonum, & delectatio corporea præponitur oblectamento ſpirituali.* Eſt *(ut denique concludamus) peccatum, & error, quando debitus peruertitur ordo, ut uerum ſit illud* Auguſtini: *Malum eſt pri-* Augufti.
uatio ordinis, aut debitæ rectitudinis. Hic *autem error, aut peruerſio ordinis non eſt ex aliqua uirtute à* Deo *tributa, ſed ex debilitate, aut obſcuritate noſtra ignauia contracta, quam ſaluator, & cum eo* Dionyſius, *&* Damaſcenus Saluator Diony. Damaſc.
uocat noctem, uel tenebras dicens: Qui *in tenebris eſt, neſcit quo uadat:* Et *iterum:* Qui *ſequitur me, ſummum uidelicet directorem, non ambulat in tenebris, peccatorum uidelicet:* Quas *tenebrãs ſequitur ſempiterna nox inferni: de qua iterum ait:* Veniet *nox, quando nemo poterit operari.* Et *ſicut nox, uel obſcurũ eſt priuatio lucis, ita error eſt priuatio rectitudinis:* Vndè *concluditur, ꝙ proprium eſſe peccati eſt priuatio boni: in quam currit homo aut peruertendo ordinẽ in electione, aut præſumendo à ſe, quod à ſummo doctore recognoſcere deberet.* Itaque *culpa non eſt à* Deo, *ſed à uoluntate malè eligente, aut nimis præſumente:* Sed *bene eſt à* Deo *illud, quod malè præeligitur, & uoluntas, quæ propria culpa errat in eligendo.* Reſtat *igitur* Chriſtus, *& homo* Deus, *ſiue* Deus *homo uerus optimus moderator, dum hortatur & fauet ad bene, rectéque uiuendum, ſicuti in eius doctrina, & geſtis clariſſimè comprobamus.*

Quæ in ueritate de credendis Chriſtus docuerit. Cap. X.

QVæ *autem de credendis ſummus* Doctor *noſter tradiderit, omnes conueniunt in eos, qui dicuntur articuli fidei:* In *quibus expreſsè trinitas iam à* Chriſto *explicata cotinetur:* Nemo *enim ante ipſum apertè reſerauerat trinitatem clarè exprimens* Patrem, Filium, *&* Spiritum *ſanctum, & ipſarum perſonarum (ut aiunt) circuminceſſionem, ſicuti* Chriſtus *docuit dicens:* Ego *in* Patre, *&* Pater *in me eſt.* Et *de ipſarũ productionũ nullus antea uel uerbũ fecit, ſed* Chriſtus *apertè explicauit dicẽs:* Exiui *à* Patre, *tanquã filius uidelicet ab eo progenitus.* Et *de* Spiritu *ſancto, ꝙ à* Patre *procedat, inquit:* Spiritus *qui à* Patre *ꝓcedit: ꝙ etiã ab ipſo filio progrediatur, cõtra id, quod nõnulli ſcioli* Græci *malè intelligẽtes dicta patrum ſuorũ falsò aſſeuerãt, ait:* Ille *de meo accipiet:* Nõ *utiq; tantũmodo doctrinã accepit ipſius uerbi diſcipulus effectus, ueluti puerulus inſtructus in ſcholis, ſed eſſe accepit ſimul atque intelligentiam, qua* Apoſtolos, & *antea prophetas inſtruxerat:* Non *enim ſapientia, & intelligentia diuinarum perſonarum, atque aliæ ipſarũ proprietates uel attributa (ut dicunt) diſtinguuntur, nec ueluti accidẽtia*

de nouo infunduntur:undè quicquid dicitur una persona ab alia accepisse, sta-
tim concluditur accepisse totum, quod ipsa est, & omnia ipsi attributa: cum
nec separari,nec succeßiuè illa recipi poßint:Idcirco,sicut filius fatetur se exis-
se à patre,& ab eodem ita doctrinam accepisse, ut ipsam doctrinam Patris nũ
cupet & non suam,pari modo fateamur Spiritum sanctum à Patre,& Filio es-
se simul cum doctrina,& doctrinam simul cum esse personali suscepisse. Et cum
ex uerbis nostri doctoris Christi satis clara luce didicerimus ea, quæ unicuiq;
personæ attributa sunt,& ea,ad quæ ipse Christus perpetranda uenerat, faci
lè cum Apostolis articulos fidei profiteri,uel decantare possumus: Nam cũ di-
dicerimus Patrem esse primum fontem, à quo filius, spiritusque processerunt,
ipsi tanquam præcipuo opifici mundi fabricã attribuere possumus dicentes: Cre
do in Deum Patrem omnipotentem,creatorem cæli,& terræ,uisibilium omniũ,
& inuisibilium. Et cum didicerimus Filio attributam esse sapientiam, in qua &
mundus,& nos conditi sumus,& per quam omnes illustramur:dicaturque uera
aqua non tantum supercœlestis,sed supramundana, huic meritò totius fabricæ,
& potißimè hominis restauratio attribuitur,ut omnia eadem sapientia restau-
rarentur,qua & condita sunt: & lauaretur humanum genus lauacro illo ema-
nante à supramũdano fonte,cum à mundano ablui nequierit,eo quòd totum hoc
infectum penitus erat:Hanc autem restaurationem profitemur, dũ red empto-
ris gesta præcipua reteximus,conceptum uidelicet ipsius de Spiritu sancto,nati
uitatem,paßionem,sepulturã, descensum ad inferos, ut inde captiuos educeret,
resurrectionem,atque ascensum,& reditum ad Patrem,à quo exierat, ut illuc
omnes eius asseclas fœliciter eueheret. Et cum Spiritui sancto doceamur attri-
buere amorem,& nexum:hinc cum ipsum spiritum profeßi sumus, statim subiũ
gimus:Et sanctam ecclesiam catholicam,uniuersalem scilicet communionem, &
nexum fidelium. Et cum iterum didicerimus remißionem dari per Spiritũ san-
ctum dicente doctore nostro,Accipite Spiritũ sanctũ,quorũ remiseritis peccata
remittuntur eis,ideo quoq; subnectimus,Remißionẽ peccatorũ. Et perbellè &
colligatio fideliũ in unam ecclesiam, quã matrẽ uocant,& remißio peccatorũ à
Spiritu sancto prouenire dicũtur: quia idẽ est locus utriusq; in archetypo, &
Theolo. Spiritus sancti remittentis, & matris filiorũ lætantis, ut docẽt antiqui theolo-
gi:de quibus in huiusmodi mysteriis non initiatis per singula fari non datur. Et
cũ ad Patrẽ,undè digreßi sumus,reuerti debeamus, & cũ ipso uniri,sicuti à no
stro docemur doctore,necessaria est nobis corporis transmutatio in melius:ideo
profitemur Carnis resurrectionem, & renouationẽ, antequam deueniamus ad
uitam,quæ est ultimus & æternus finis noster. Et quamuis alia Patri, alia Fi-
lio,aliáque eorum,quæ profitemur,Spiritui sancto attribuantur, non tamen se-
Idem iungũtur personæ diuinæ in operando circa nos, ut Theologi nostri omnes cõue
niũt: Nã & si mũdi fabrica Patri,tanq̃ præcipuo parẽti attributa est,nõ defuit
tamẽ Filius,in quo Pater omnia produxit,& portat. Nec exterus fuit spiritus

ille, qui uolitās sup aquas incubabat, & informabat omnia. Pari modo, q̄uis mū di restauratio, & humani generis lauacrum adscribatur Filio, *ueluti immediato restauratori,* & *seruatori, nō defuit tamen uirtus* Patris *luminū, à quo omne datum optimū, & qui est primus fons, à quo* Filius *aquam suscepit in nostrā lotionē effusam:* Nec *alienus fuit* Spiritus *sanctus, cuius uirtute fœcundata est uirgo, & unitum uerbū cū natura illa assumpta, per quam totam massam humani generis repararet.* Hæc *quidē à nostro doctore edocti legitimè profitemur.* Sed *& aliud restat nullatenus prætermittendum, quod etiam summa obseruatione profiteri debemus, unicum uidelicet esse omniū redemptorem, in quem credentes salui efficiamur dicente* Petro: Non *est in aliquo alio salus:* Non *enim est aliud nomen datum hominibus, in quo oporteat homines saluos fieri, nisi istud.* Quod *& ipse redemptor reserauit in eo euangelio, cui titulus est secundum* Ioannē *dicens:* Sic Deus *dilexit mundū, ut* Filium *suum unigenitum daret, ut omnis, qui credit in illum, non pereat, sed habeat uitam æternam:* Et *iterum:* Qui *crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit: qui uerò nō crediderit, cōdēnabitur.* Ex *quibus uerbis, & aliis plerisque in locis descriptis habemus, quòd nobis credendum est in filium* Dei *conceptum de* Spiritusancto, *de uirgine natum, passum propter delicta nostra: ut uidelicet per mortem suam omnigenam culpam nostram expiaret, & antidotum afferret omnibus uenenatis à letali uulnere antiqui serpentis:* Et *surrexisse propter iustificationem nostram: & ut daret principium nouæ uitæ, quam expectamus, & in qua beari poßimus:* Quod *& si in symbolo nostro uirtute continetur, non tamen clarè explicatum habemus.* Hic *enim uidetur conclusum totum hominis, redemptionis, & fidei negotiū: quòd fuerit uidelicet productus primus homo de terra terrenus, qui diaboli, & mortiferi serpentis uenenum imbibens receßit à* Deo *trahens secum in radicè totam arborem generis humani in seruitutem diaboli, & in pabulum mortis, secundum quod dictum fuerat:* Quacunque *hora comederis, suasu, scilicet serpentis, morte morieris.* Bene *enim nouerat sapientißimus* Opifex *hominē inuadendum, & tentandum à mortis angelo, & uirulento serpente, undè fuit uulneratum humanū genus letali, ~~& irreparabili~~ uulnere: ~~quia peccatum fuit (ut alibi diximus) quodā modo in spiritum sanctū.~~* Hinc *medela afferri debebat ab homine, qui non esset de illa stirpe infecta, sed descenderet de cœlo cœlestis:* Cuius *pelle primo tegeretur nuditas hominis terreni per peccatū (ut legimus) inducta:* Postea *carne ipsius melioris serpentis à nobis comesa sanaremur à uulnere inflicto à serpente illo nequißimo.* Et *hoc est, quod noster bonus serpens & cœlestis homo ait:* Sicut *exaltauit* Moses *serpentē in deserto, ita oportet exaltari* Filium *hominis, ut omnis, qui credit in illum, non pereat, sed habeat uitam æternam.* Bonū *quidē fuit antidotū serpentis caro cōtra serpentis uenenū:* Et *si unusquisque serpens habet antidotū ꝓprij ueneni, fœlicius habet melior & optimus serpēs, qui nō solū curauit nos à ueneno, sed dedit potestatē nobis calcandi sup serpētes, & scorpiones, & sup*

Pet. 1 act

CHRISTVS

Idem

Lucas omnẽ uirtutẽ inimici: ut dicitur in euãgelio, cui ti. est secundũ Luc. Postremò cre dẽdũ est, ꝙ uenerit ea magna uirtute, qua posset nos eripere de imperio mortis,
Petrus & à potestate tenebrarũ, & facere nos credentes (ut Petrus ait) genus electũ, regale sacerdotiũ, gentẽ sanctam, populũ acquisitionis, siue acquisitũ, & ereptũ de perditione inducta per peccatũ, & detrahentẽ nostram terream sortẽ impel lente ad casum illo mortifero angelo, qui iam à fœlici sorte sua deciderat. Hæc quippe sunt, quæ profitenda docuit nos doctor noster Christus, dũmodo opere cõpleamus, quæ profitemur, & credimus: Et quia aliqui nõ modo hac nostra tẽ pestate, sed etiã retroactis tẽporibus pertinaciter asserere conati sunt solã fi dẽ sufficere ad salutẽ, ideo quid in hoc pro cõstanti tenẽdũ sit, ex sacris eloquiis breuiter enucleare tentabimus: Nam aliunde id exprimere nequimus, cũ ratio nes sint minus sufficiẽtes, nec aliis credendũ est de iis, quæ in secreta curia prin cipis petractantur, nisi iis, qui sunt à secretis ipsius principis: Cuiusmodi fuere in nostro negotio Apostoli, Euangelistæ, prophetæ, & ipsemet princeps Christus, & doctor noster supremus, cui omnes fidem indubiam debent adhibere.

Quòd sola fides, quæ est pura credulitas, minimè sufficiat ad salutem. Cap. XI.

FVerũt quidẽ non solũ hac tẽpestate, sed lõgè antiquiores, etiam apud Hebræos, qui asserere uoluerunt solam fidem sufficere ad salutem: Et illi dicti sunt Rabini: quia sequebantur opiniones quorũdam magistrorũ: contra quos ex aduerso insurrexit alia secta, quæ dicebatur Carienorum: quia sequebatur tantũmodo lectionẽ, & textum scriptu ræ sacræ nullas admittendo opiniones hominum, nec sophisticas rationes magi strorũ: Quorũ rationes, & adinuenta impræsentiarũ omittentes ueniemus ad
Nouitiores. coæuos nostros, qui innixi multis authoritatibus Euangelij, & Apostolorũ, quæ idẽ asserere uidentur, ausi sunt tantũ tribuere fidei, ut opera quodãmodo dam nent: imò asseuerare uidentur fidem non posse subsistere cum operibus, quia si per opera quis iustificari præsumeret, hoc esset in duas partes claudicare, Ado rare Baal, & manum osculari: quod est iniquitas maxima, ut Iob inquit, Adhuc subinferentes dicunt: Cum incipis credere, simul discis omnia, quæ in te sunt,
Paulus esse prorsus culpabilia, peccata, & dãnanda, iuxta illud Apostoli: Omnes pec
Psalm. cauerunt, & egent gloria Dei: Et iterũ: Nõ est iustus, nõ est qui faciat bonũ, om nes declinauerũt, simul inutiles facti sunt? Et multa huiusmodi ꝓsequẽtes tãdem hæc inferũt: Quare cuiuslibet christiani prima cura esse debet, ut posita operũ opinione sola fides magis ac magis roboret, & ꝑ eãdẽ crescat in cognitione nõ operũ, sed Christi Iesu ꝓ ipso passi, & suscitati: in quẽ ut (ait Petrus) credentes exultabitis lætitia inenarrabili, reportãtes finẽ fidei uestræ salutẽ animarũ ue strarũ. Sic & Christus, q(ut narrat Ioã.) cũ interrogaretur à Iudæis, qd face rẽt, ut operarẽtur opa Dei, Ipse operũ multitudine, qua illos uidebat turgere, re pulsa unũ eis præscribit dicẽs: Hoc est opus Dei, ut credatis in eũ, quẽ misit ille:

Habet enim fides secum uniuersam salutem, seruans ab omni malo, sicut ipse au thor fidei breui sermone explicat in calce euãgelij, cui titulus est secundũ Mar cum, dum ait: Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit: Qui uerò non crediderit, condemnabitur. Adstipulatur Paulus, qui cum Romanis disserens ait: Si confitearis in ore tuo Dominum Iesum, & in corde tuo credideris, quòd Deus illum suscitauit à mortuis, saluus eris: Et iterum: Finis legis est Christus ad iustitiã omni credẽti: Et antea adducẽs prophetæ, & oraculi sententiam ait: Iustus ex fide uiuit: Multæque aliæ sententiæ euangelij, & Apostolorum possent adduci, quæ idem sonare uidentur, quas etiam ipsi non adduxerunt: sed hæ pro tempore sufficiant. Adducamus quoque in medium, quomodo sophisticè sal uare conãtur, per solam fidem satisfactum iri tot operibus demandatis, cærimoniis legis, & omnibus præceptis affirmatiuis: Dicunt enim ad interiorẽ hominẽ aliud pertinere minimè, nisi fidem, sed ad exteriorem expedire opera, quibus mortificetur, & subiiciatur interiori credẽti: Deniq; iterũ scripturã bipar titam faciunt, præcepta scilicet & promissa, & præcepta docere quædam dicunt à nobis faciẽda, quæ nõ possunt fieri: uerũ ad id ordinata, ut cognoscat hõ mo impotẽtiam propriam, & de suis uiribus desperet: Nam lex dicit: Non con cupisces: Nemo tamẽ est, qui posit nõ concupiscere: & pari modo de aliis præceptis: Vndè cũ moneatur de impotẽtia propria ad legẽ obseruandã, cuius uel minimũ iod, aut apex præteriri nõ debet nõ obseruatũ, inde desperet, ad nihilũq; redigatur in oculis propriis, nec audeat accedere ad alterã partẽ scripturæ, quæ sunt promissa, quibus annuntiatur gloria Dei, & ibi audiat: Si uis legem adimplere, ut ipsa exigit, uade ad Iesum, in quo promittitur tibi gratia, pax, iustitia, libertas, & omnia, quæ habebis, si credes, si non credis, carebis. Hinc promis sa Dei donãt, quod præcepta exigunt, & implet ibi, quod lex iubet: & sicut ta ctu Christi sanabatur infirmus, sic fide, & uerbo Christi tenerrimus in fide iustificatur, uerificatur, sanctificatur, pacificatur, liberatur, omni bonore pletur, & efficitur filius Dei credens in nomine eius: Et hanc sententiam longo prosequuntur sermone, & persuasionibus repetẽtes, & affirmantes, aliis, & aliis uerbis asseuerãtes id, quod sæpius dixerant: Nam & Abrahæ ut prosequuntur, fides reputata fuit ad iustitiam, non opus aliquod: Idem de aliis sentien dum adiudicant: Quæ omnia repetere reor superfluum, cum eadem sententia posimus omnibus adductis, & eodem fundamento adducendis facere satis.

Eliminatio illorum fundamentorum. Cap. XII.

AD euellenda omnia illorũ malè collocata fundamẽta, primo rumi nãdã admonemus illã Iacobi sentẽtiã, Fides sine operibus mortua est: Et iterũ: Dæmones credũt, & cõtremiscũt: In quibus cõcluditur fides sine opibus penitus extincta. Sed ~~si his uerbis, tanquã du bij authoris, stare noluerint,~~ ueniamus ad euãgeliũ, & ad sentẽtiã Iesu Christi, qui est testis fidelis: Hic enim quid dixit? Qui crediderit, & baptizatus fuerit,

ſaluus erit: Alibi *quoque dixit:* Si *uis ad uitam ingredi, ſerua mandata:* Et *quod maius eſt, totum negotium ſalutis, & beatitudinis conſequendæ concluſit in operibus dicens:* Ab *his duobus mandatis tota lex depẽdet, & prophetæ:* Nec *quippe dixit, à fide dependet lex, & prophetæ, ſed à dilectione* Dei, *& proximi: quæ in opere conſiſtunt, & non in pura credulitate:* Q*uid igitur ad hoc dicent noui dogmatizantes?* Deuicti *enim hac, & ſimilibus ſummæ* Veritatis, *& diſcipulorum eius ſententiis laudent opus, cum ſecludere illud non poſsint, ſed ſtatim adhibito ueneno ſubinferunt, quòd opus faciendum eſt tantummodo, ut mortificetur rebelle corpus, & ſubiiciatur ſpiritui, ſed ad ſalutem nihil ualere opus, magnificare opinantes in hoc Chriſti redemptoris obſequium, cui omnia attribuunt :* Maximè *quidem efficaciæ fuit oblatio illa, & oratio pro nobis facta, ac ſufficientiſsima pro ſalute omnium:* Ea *tamen fuit, ut ipſe offerens uelit nos cooperatores eius, iuxta illud* A*poſtoli:* Dei *enim adiutores ſumus.* Hinc *ipſe* Redemptor *diſpenſatis cenſibus in opere redemptionis acquiſitis (quos in* Mat*thæo talenta, in Luca autem mnas uocat) ſubinfert :* Negotiamini *, dum uenio:* Vbi *duo attẽdenda occurrunt ,* Primo *pecunia, aut munera præſtita ex ærario ſuæ clementiæ, & plenitudinis acquiſitæ in opere redẽptionis ,* Secũdo *innuitur cooperatio noſtra dum dicitur:* Negotiamini. Et *quod magis obſeruãdũ eſt, niſi negotiando reddamus lucrum, comminatur de pœna, ei uidelicet qui abſcondito talento nihil lucri cooperando reportat.* Si *igitur opus neceſſarium non eſt, cur tanta comminatione à nobis exquiritur?* Cur *eum, qui cooperari negligit in talento præſtito, eiici iubet ad tenebras exteriores?* Dicite, *quæſo, noui theologi, qua iuſtitia puniuntur omittentes ea , ad quæ nullatenus obligantur?* Q*uomodo ſtat ſententia ueſtra cum ſententia ueritatis?* Summa Veritas *ait :* Q*ui non operatur ſecundum gratiam præſtitam , eiicietur ad tenebras exteriores , id eſt damnabitur, ſalutéque priuabitur :* Vos *uerò dicitis ,* Fides *ſaluat ſine operibus :* Alterutri *proculdubio errant :* Non *quidem ſumma* Veritas *:* Vos *igitur erratis , qui nimis contrà , & ſuprà tot ſapientes ſenſa euangelij interpretantes præſumitis.* Nec *mirũ, ſi in apertũ errorem irruitis, cũ à ſumma* Veritate *familiariter cũ* Patre *loquẽte ſit illud decretũ rememoratũ:* Abſcõdiſti *hæc à ſapiẽtibus, & prudẽtibus, in oculis ꝓpriis uidelicet, & alios cõtẽnẽtibus, & reuelaſti ea paruulis, qui malũt humiliter aliis cõſentire, q̃ ut ſingulares uideantur, faſtu & arrogantia elati ſimul cum negligẽtibus operariis ad tenebras interiores, & exteriores deduci .* Si *iterũ* Redemptor *noſter non exigit opera noſtra, tanquã neceſſaria ad ſalutẽ: cur eius præco iã in doctrina euãgelica inſtructus clamat,* & *proteſtatur dicens:* Facite *dignos fructus pœnitẽtiæ?* Et *eſto, ꝙ pœnitentia ſit reuerſio ad* Deum *(ut aſſeritis, & ſicut indicat uocabulũ* Hebraicum תשובה *quod reuerſionẽ ſignificat) cur ultra pœnitentiã requiruntur fructus?* Q*ui enim ſunt iſti fructus, niſi bona opera perpetratã ab eis, qui iã ad* Deũ *reuerſi perfectã pœnitentiæ uiã proſequuntur?* In *quos ſic cũ* Deo *adaptatos ſub-*

intrat ipsius Dei spiritus grauidans animam ad producendos iterũ fructus meliorum operum quos commemorat Apostolus cum Galatis dicens: Fructus autẽ spiritus est charitas, gaudiũ, pax, patientia, benignitas, modestia, continentia, castitas, &c. Si igitur fides hic enumeratur, tanq̃ singularis fructus, & pars eorũ, quæ exigit à nobis spiritus: Quomodo fides sola, tãquam mediũ sufficiẽs est ad complenda ea, quæ spiritus sunt? Audite hæc & intelligite uos, qui cæteros cõtemnentes uobis tãtummodo scientiam spiritus, & euangelij uẽdicatis, atq; perpendite quàm longo itinere à spiritualibus semitis aberratis. Nec hic tantummodo errabundi uagamini, sed etiam matrimonia, à quibus Paulus hortatur abstinere eos, qui orationi uacare prætendunt, extollitis, continentiam, & castitatẽ, & abstinentiam à fomentis carnalibus contẽnitis, quamuis paucis uerbis huiusmodi cõmendetis, ne ueniatis ab omnibus cõtemnendi: Vno enim uerbo Pauli, adeo connubia, & liberum ciborum usum commendatis, ut dãnatos penitus existimetis eos, qui cœlibatum, & ciborum abstinẽtiam, saltem certis temporibus obseruant, ut fomentis carnalibus aliquantulum semotis, liberius in solennitatibus subsequentibus dies ieiunij, & abstinẽtiæ Deo uacare poßint christicolæ, Cur quæso, adeo uno Apostoli uerbo ducimini, ut mille alia cõtrarium asserentia cõtẽnatis? Nõne ipse Apostolus luxũ carnis, & comesationes, liberas uidelicet cõnumerat inter opera carnis, quæ semper cõtrariantur spiritui? Manifesta igitur (inquit cũ Galatis loquẽs) sunt opera carnis, quæ sunt, fornicatio, immũditia, impudicitia, luxuria, dissensiones, sectæ, ebrietates, comesationes, & his similia, quæ prædico uobis, sicut prædixi, quoniã qui talia agunt, regnũ Dei nõ cõsequũtur. Nec futurum uidelicet regnum dandum his, qui à dextris erunt in extremo examine: Nec præsens, quod Christi testimonio intra nos est, comparandum tamen, & augendũ ui nobisipsis illata, dũ cohibemus nosipsos ab oblectamẽtis, & uoluptatibus carnis: Quod regnũ cœlorum, & Dei proculdubio est Deus habitãs in nobis, siue per gratiam, ut multi habẽt in usu, siue per lucem, quæ (ut inquit Ioã.) illuminat omnẽ hominẽ, siue per uim, & chrisma quoddam, quod est ipse Deus perfundẽs, & liniẽs nos sua clemẽtia, & bonitate: qua primo ꝑfusus fuit ille, qui per antonomasiã dictus est unctus Latinè, Christus Græcè, & Meßiah Hebraicè: siue quocunq; alio nomine, siue sub quacunq; metaphora describatur, ipsum regnum Dei est ipse Deus habitans in his, qui non solũ credunt in nomine eius, sed operantur secundũ fidẽ susceptam, sicuti ipse cœlestis doctor perhibet dicens: Si quis sermonem meum seruauerit, Pater meus diliget eum, & ad eum ueniemus, & mansionẽ apud eum faciemus: Sermo enim eius non solum est de fide habenda in eundem, sed de dilectione, & obseruatione mandatorum, quæ operis est, & non solius fidei. Hoc itaque Dei regnum, & Deum hospitantem in nobis tanto melius, & amplius suscipimus, quanto magis elongamur ab operibus carnis, & seruamus cœlibatum, quem uos impudicè contẽnitis. Hinc Paulus cum Romanis inquit: Non in comesationibus, & ebrietatibus, non in cu-

Paulus

Idem

bilibus, & impudicitiis, sed induimini dominũ Iesum christum, & carnis curam non feceritis in desideriis, oblectando uidelicet in huiusmodi, quia hæc oblectamẽ
Petrus ta, & carnalia desideria (ut inquit Petrus) militant aduersus animam. Innumeræ sunt huiusmodi Apostolorum sententiæ, quibus suademur pugnare cõtra carnem & sanguinem repugnantẽ spiritui: Quod fit per abstinentiam ciborum, & omnis luxus, & per uerum cœlibatum, quem uos spernitis. Sed reuertamur, undè digressi sumus: Venite, & audite omnes, qui spretis operibus solam fidẽ ex-
CHRISTVS. tollitis, quid Christus constitutus omniũ iudex remunerare promittat, & dãnare comminetur, an solam fidem, uel incredulitatem, an opera ipsa: Hæc enim se dicturum protestatur: Venite benedicti Patris mei, possidcte paratũ uobis regnum: Et rationem huius remunerationis subinferens ait: Esuriui, & dedistis mihi manducare: sitiui, & dedistis mihi bibere: &c. quæ sequuntur. Econuerso autem comminatur se puniturum non fidei, sed operum defectum subnectẽs: Ite maledicti in ignem æternum, quia non pauistis me, neque dedistis mihi potum, non uisitastis, non uestistis, non curastis, non fecistis denique opera charitatis. Quo fugient noctuæ istæ à rutilante & clarissima hac iudicis, & ueræ lucis mundi sententia? Nec equidem uideo, qua fronte quis audeat excludere opera, & attestari ipsa non requiri à iudice, & non fore necessaria ad salutem, & regnum consequẽdum. Nõnne hoc est temerariè contra iudicis edictũ præsumere? Cur, quæso, tantum attribuere uultis fidei, ut postergetis opera, quæ iam introductis in domum Christi per ostium fidei, tanto affectu ab ipso Christo exquiruntur, ut omnia in eis, maximè in charitate omnium bonorum operum radice conclude-
Ioan. re uideatur dicens: Hoc mando uobis, ut diligatis inuicem. Et iterum quasi omnium aliorum oblitus repetit: Hoc est præceptũ meum, ut diligatis inuicem: Hoc sæpius repetit, & confirmat in epistolis suis discipulus ille, quem diligebat Iesus:
Paulus & qui præ omnibus aliis erat eius secretorũ conscius. Et Paulus, in cuius quoque pectore Christus ipse resonabat, Charitatem præfert fidei dicens: Nũc autem manent tria hæc, Fides, Spes, Charitas: Maior autem horum est charitas: Et ulterius prosequens asserit, quòd etiam suprema fides, & adeo grandis ut etiã per ipsam montes transferãtur, nihil est sine charitate. Quid ad hæc dicetis noui dogmatizantes: Forsitan, ꝙ charitas sit fides: Sed hoc non est secundum doctrinam Apostoli, qui illas uirtutes cõnumerans aliam ab alia penitus distinguit, ~~adeo, ut aliquando cessante fide remaneat charitas, quæ nunquam excidit~~. Cũ igitur charitas distinguatur à fide, illa inter opera computatur, id maximè stãte communi omnium distinctione, quòd ea, quæ pertinent ad legem, & euãgeliũ, & totum negotium nostrum inter credenda, & operanda diuiduntur. Charitas igitur, quæ fidei præponitur, opus est, cum omnibus quæ in ipsa charitate fiunt. Et ipsa charitas simul cum contemplatiuo amore, & opera omnia in charitate perpetrata fœlicissima illa pascua sunt, quæ inuenit omnis, qui ingreditur per ostium fidei ad diuina pascua ipsa, & egreditur quoq; ad pascua dilectionis, &

operis in proximum exhibendi: quæ pabula minimè gustabunt, qui morantur tantummodo super ostio fidei.

Quomodo intelligantur authoritates, quæ fidei tantum tribuere uidentur. Cap. XIII.

Authoritates igitur omnes, quas noui dogmatizantes in nimium fauorem fidei adduxerunt, quòd non obstent ueræ doctrinæ, quam omnes bene sentientes profitentur, neque faueant hæresi ipsorũ, unica possemus comprobare solutione dicentes, quod omnes illæ attestantur fidem necessariam, tanquam ostium, & principiũ salutis, & ueluti semen bonorum operum, atque eorum radicem: Vndè omnia opera meritoria, ac Deo *grata in fide perpetrata fuisse ab Apostolo asseuerantur: Sed summus doctor exerta nos admonet uoce, quòd uerbum* Dei, *cui credere debemus, est semẽ bonorum operum: Quomodo igitur ò* Aquilonares Theologi *fides excludit opera? Quid enim nobis ostiũ sine domo, aut radix, & stirps sine fructu? Quid iterum claudicat, qui iustificari cupit &* Deo *gratum sese exhibere ex fructibus simul cum radice, & semine? Claudicatis uos, & passim labentes ruitis, qui unò tantum pede contenti alterum, & summè necessariũ spernitis: Nos enim utroque pede, fidei uidelicet & charitatis ambulare uolumus solidiori gressu, quàm uos monipedes. Nec manum nostram osculari oblectamur, sed* Dei, *cuius auxilio freti opus quodcunque nobis destinatum aggredi confidimus: Non enim nos soli, sed gratia* Dei *nobiscum* Apostolum *imitantes operari conamur bonum, dũ tempus habemus. Et hoc est: quod credentes discimus: quia nos omnes nascimur filij iræ, & indigemus non tantum gloria, sed & gratia* Dei, *ut operemur bonũ in fide, quam suscepimus. Cognoscimus insuper procliuem naturam, frequentem casum, imbecillitatẽ nostrã, ac proinde quo fauore indigemus, ut possimus operari bonũ. Nec deponẽda est opinio operum, imò aspirandũ ad ipsa per gratiã* Christi *pro nobis passi, suscitati, & merito suo semper fauentis: In quo exultamus lætitia inenarrabili reportantes finem fidei nostræ salutem animarum nostrarum: Et id dummodo fides ipsa perficiatur per charitatem, cum qua producantur fructus bonorum operum, pro quibus promittitur remuneratio. O bone* Deus, *qua fronte, quo ausu, qua (ut uerum dicam) temeritate isti gloriosi recentiores theologi opera excludere præsumunt, cũ regius propheta denunciet, Apostolus proclamet, & ipse omnium iudex profiteatur, quòd ueniens cum angelis suis, ut negotio humano finem imponat, reddet unicuique secundum opera sua. Obmutescite igitur, & nolite acquiescere spiritui erroris, sed cedite prophetæ, cedite* Apostolo, *cedite* Christo, & Spiritui *sancto, quo inspirati loquuti sunt sancti* Dei *homines: Qui & si fidem extulerunt, non tamen excluserunt opera, nisi ea, quæ facimus absque fauore illius, qui dixit: Sine me nihil potestis facere: Qui Iudæis nondum initiatis, & qui adhuc semen fidei non susceperant, neque radicem collocauerant bonorum operum, dixit: Quoniam opus* Dei *erat,*

Paulus

DEVS. CHRI

ut crederent in eum, quem ille miserat, qui & semen bonũ fidei seminat in agro animæ nostræ, ut fructum producamus bonorum operum: Qui ostium est, per quod intramus in uineam, & agrum Domini fructum inde reportaturi. Et hoc pacto habet secum uniuersam salutem, tanquam ostium, & semen, per quod (ut Petrus inquit) generamur in ipso Christo: quod innuit, dum ait: Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit: Qui uidelicet tanquam terra bona, & bene irrigata susceperit uerbum Dei, quod est semen fidei: Sunt enim qui ueluti arida petra suscipiunt ad tempus credentes, & in tempore tentationis recedentes, eo quòd non habeant humorem gratiæ uidelicet irrigantis, per quam operamur bonum. Ecce igitur, quòd ex hoc uerbo Euãgelico, quod sic magnipenditis aliquid aliud exquiritur à Christo, quàm fides: Semen enim ipso interpretante est uerbũ Dei, cui credere debemus. Sed ultra hoc exquiritur & terra bona: exquiritur & irrigatio, quæ fit p uerã baptismatis aquã: Quæ aqua est sapientia salutaris: est & gratia, atque fauor bene operandi impetrata à Christo: Qui omnibus in templo clamat dicens: Si quis sitit, ueniat ad me, & bibat: Et iterum ad samaritem: Si quis biberit ex aqua, quam ego dedero, fiet in eo fons aquæ saliẽtis in uitam æternam. Nec dicant idem esse fidem, & baptismum, quia hæc duo primo seiungit, postea copulat attestans utrũque necessarium: quia copulata sententia est. Per hanc uiam currit illud Pauli: Si cõfitearis in ore tuo dominum Iesum, & in corde tuo credideris, quòd Deus illũ suscitauit à mortuis, saluus eris: quia iam habes salutis arram, & semen fidei suscepisti non utique in petra sine humore, quia huiusmodi à Christo excludũtur, sed in terra bene irrigata & producente fructum tempore suo. Et hoc est credere Christum suscitatum, & suscitantem nos ad bona, atque cœlestia opera conducenda, iuxta illud apostoli: Si consurrexistis cum Christo, credentes uidelicet ipsum suscitatum, quæ sursum sunt quærite, quæ sursum sunt sapite. Quærite quidem affectu, & sapite gustu, quando uidelicet illa perpetrabitis, quæ sursum spectant. Non igitur hic excluduntur, sed includuntur opera. Confitemur insuper cum Apostolo Christũ esse finem legis ad iustitiam omni credenti, finem utiq;, quem lex, & ipsius legis præcepta operibus comprobata desyderant, & ab eo suscipiuntur, ut uiua sint ipsa opera secundum legem perpetrata: Quæ, nulli dubium, mortua erant sine arbore uitæ, sine pane uitæ, sine denique uita ipsa, quæ Christus est: ubi nec sola fide potest satisfieri cærimoniis, & operibus demandatis in lege, atque præceptis affirmatiuis: Satisfit enim per fidem Christi omnibus, quæ ipsum Christum præfigurabant, atque in ipso completa, imò perfecta sunt: cuiusmodi sunt sacrificia, sacramenta, uestes, ornatus, tota tabernaculi ac templi fabrica, omnes denique cærimoniæ, quæ in figuram Christi contingebant eis. Præcepta autem nequaquam adimplentur sola fide, alioquin non dixisset Christus: Si uis ad uitã ingredi, serua mandata: sed dixisset: Si uis ad uitam ingredi, crede me. Si igitur obseruatio mandatorum est conditio adeo necessaria ad salutem, ut per ipsam ab authore

Marginal notes: Petrus (beside "Petrus inquit"); Paulus (beside "Si consurrexistis").

salutis promittatur nobis salus, quomodo opus pertinet tantummodo ad exteriorem hominem? Nunquid exterior, aut inferior homo solummodo saluatur? Hæc quippe dogmata mulierculis delirantibus, & uulgò tantummodo persuasibilia sunt, nemini tamen persuadenda. At forsitan inquient: Mortificare exteriorem hominem esse necessarium, ut ad uitam quis ingrediatur: Damus: Est igitur necessarium hoc opus, est necessaria quoque manus simul cum corde: Sed plus dicimus, quòd non uidetur sufficiens cor credens simul cum lingua confitente, cum ipsa ueritas, & summus Iudex dicat: Non omnis, qui dicit mihi Domine Domine, credens uidelicet, & confitens, intrabit in regnum cœlorũ: sed qui fecerit uoluntatem Patris mei, qui in cœlis est. Qui iterum protestatur seruum inutilem, & qui operari neglexerit, cum pecunia accepta à domino suo eiiciẽdum ad tenebrans exteriores, atque à Deo, & salute anathematizandum. Et quòd lucrũ exquirat, statim declarat subinferens: ut minimi, & membra eius cibentur, uestiantur, & huiusmodi, quæ opera sunt, & non sola fides. Et quòd præsupponũt Deum præcepisse impossibilia, hoc secundum Hieronymum anathema est: Sed plus dicam: Impium est, blasphemia pessima est, damnare Deum est, si præcipit, & exquirit à nobis impossibilia, cum id nullo ordine, nulla æquitate, nulla ratione sustentari possit, ut Dominus exquirat, & uelit à seruo, quod impossibile est: At inquient: Supplet Christus meritò, & gratia sua: Iam hoc sciunt omnes, & delirantes uetulæ. Quid igitur proponitis hæc tanquam uestra adinuenta? Hoc enim iam declaratum erat Christo dicente: Sine me nihil potestis facere: CHRISTVS *Hoc comprobatur à Paulo, qui ait: Non ego, sed gratia Dei mecum. Nec potestis alind innuere per promissa, ut dicitis: nouo enim utimini uocabulo, ut noui uideamini, & nouitate moliri ualeatis, quod prætẽditis: sed cõfido in spiritu Christi Iesu recto, quòd deducet in meliorem sortem, quod forsitan obliquo animo astruitur: Quid enim est, non potest quis legẽ implere sine Christo, nisi sine adiutorio Christi? Hoc iam concessimus: Et cum dicunt, Non potest quis accedere ad Christum sine fide, ergo fides sufficit, illatio est falsa, & incõgrua, & præmissa sententia dubia, cum ipsemet Christus dicat: Nemo uenit ad me, nisi Pater meus traxerit eum: Quæ attractio an sit ipsa fides, an aliquid aliud, isti noui dogmatizantes nõ adhuc declararunt: Non enim dubitamus an fides sit necessaria, ut accedamus ad Deum, quia ea est aperta sententia Pauli, ~~[illegible]~~ epistola ad Hebræos, ubi ait: Sine fide impossibile est placere Deo: Credere enim oportet accedẽtem ad Deum. Sed quòd hæc sola exquiratur, hoc negamus: Nam attractus quis à Patre, & introductus in domũ, & familiã Christi per ostium fidei statim suscipit talenta, uel mnas, siue quocunque alio nomine uocetur donatiuum illud, ut statim incipiat operari, & lucrum reddat donatiui accepti. Nec opus erat ô nouitij theologi multis uerbis offuscare ueritatem iam omnibus manifestam, & ab omnibus acceptam, ut uel uideremini quid noui attulisse in medium, aut ut moliremini aliquod scandalum, quod adhuc è pectore*

Paulus

uestro non euomistis: Quid enim est damnare opera nisi peruertere totam uitã euangelicam, & præparare se cum Sardanapalo, & aliis spurcissimis non dicam Epicureis, sed bestiis ad omnimodam uoluptatem? Id enim proculdubio sequitur, si in sola fide confidunt, ne non damnentur uigiliæ, ieiunia, castitas, austeritas uitæ, opera charitatis, & omnis cælibatus, ut facitis, Nec innitamini uerbis illis, quibus dictum est: Credidit Abraham Deo, & reputatum est ei ad iustitiam: Nam quamuis fides illa fuerit opus iustitiæ, nõ tamen fuit tantummodo iustitia, per quam fuerit tam Deo gratus, ut fuerint ei tot & tãta repromissa, le-
Gene.26 *gatur (si placet) liber Geneseos cap. 26. & hæc inuenies ad uerbum dicta ad Izabac filium ipsius Abrahæ: Tibi enim & semini tuo dabo uniuersas regiones has, complens iuramentum, quod spopondi Abrahæ patri tuo, & multiplicabo semen tuum, sicut stellas cœli: daboque posteris tuis uniuersas regiones has, & benedicẽtur in semine tuo omnes gentes terræ: eo quòd obedierit Abraham uoci meæ, & custodierit præcepta mea, & mandata mea, & cærimonias, legemque seruauerit: uel ut habet ueritas Hebraica, & custodierit custodiam meam, ea uidelicet, quæ tradidi custodiẽda præcepta mea, statuta mea, & legẽ meam. Si igitur fides sufficiebat, cur addita est legis obseruatio? Cur nunc per fidem, nunc per obseruationem legis cõmendatur Abraham, & fit ei tam pulchra promissio? Non quidẽ, quia idẽ sit fides & operatio, sed quia utraq; præsupponit, aut trahit alterã, nec potest altera sine altera esse pfecta: Fides enim ut uiuat, ad opus cõducit, opus uerò fidẽ præsupponit: Abrahã igitur in utraq; perfectus commẽdatur, & aliquando seorsum de fide, & aliquando de obseruatione man datorum: Quæ reserata fuerant à Deo ipsi Abrahæ non minus quàm Mosi, quamuis hic iubente ipso Deo populo tradiderit, & scripturæ commendauerit. Et sic Abraham seruauit legem, præcepta, & statuta, ergo hæc possunt obseruari. Quid igitur garritis dicentes, ꝙ lex obseruari nequit, & quòd Abraham ex sola fide, & non ex opere iustificatus sit? Scrutemini scripturas, & sententiam sententiæ coaptetis, si uultis ueritatem percipere. Reputata quidẽ fuit fides Abrahæ ad iustitiam, reputata fuere & opera, propter quæ promissa fuit benedictio omnium gentium in semine eius, id maximè, quando obtulit filium Izabac in sacrificium: quem & si in fide obtulit (ut inquit Apostolus) illa tamẽ oblatio non erat ipsa fides, sed opus fundatum in fide, quæ est fundamentum spiritualis ædificij.*

Solutio magnæ difficultatis, quam afferunt dicta Pauli in Epistola ad Romanos. Cap. XIIII.

Paulus *Sed ne aliquid relinquamus intactũ, quod nos in hoc negotio urgeat, ueniamus ad ea, quæ Paulus agens cũ Romanis scribit in Cap. 4. ubi adeo apertè deponere uidentur pro fide, ut magis angustẽt uerba ipsius, quàm alia, quæcunque sint à nouis dogmatizantibus adducta: Ait enim. Si Abraham ex operibus legis iustificatus est, habet gloriam,*

sed non apud Deum: Quid enim dicit scriptura? Credidit Abraham Deo, & reputatum est ei ad iustitiam: Ei autem, qui operatur, merces non imputatur secundum gratiam, sed secundum debitum: Ei uerò, qui non operatur, credenti autem in eum, qui iustificat impiũ, reputatur fides eius ad iustitiam, secundũ propositum gratiæ Dei: Vndè & Dauid decantat beatitudinẽ hominis, cui Deus accepto fert iustitiam sine operibus: Beati quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata: Beatus uir, cui non imputauit Dominus peccatum: Dauid

Et paulo post: Non enim per legem promissio Abrahæ, aut semini eius, ut hæres esset mundi: Si enim q ex lege hæredes sunt, exinanita est fides, abolita est promissio: Quæ uerba & si nouo dogmati fauere uidentur, non tamen sunt aliena ab ea, quæ plerisque in locis contraria prædicat Apostolus: Non enim ille, in cuius pectore Christus resonat, adeo delirat, ut nunc unum asserat, & statim palinodiam canere incipiat: Sermo nanque erat ad sedandos Hebræos, atq; Romanos: quorum illi in circuncisione, & lege confidebant, isti uerò in præputio, & baptismate: Vndè nunc pro illis, nunc pro istis pientissimum se exhibet defensorem: Et iis, in quibus illi, uel isti nimia elatione turgentes confidebant, acerrimus obuiat impugnatur: Inter eos etenim sese collocat eorundem quæstionũ diremptorem, ut Hieronymus optimè sentit, Conatur quoque demonstrare, ꝙ salus allata à Messiah non confertur neque ex circuncisione, neque ex lege, neque ex operibus, quæ fecimus nos, sed ex gratia, & munificentia Dei, qui per suam misericordiam, & clementiam misit ad nos saluatorem: Nihil enim feceramus, quo extorqueremus, aut disponeremus Dei clementiam ad dandum redemptorem, & ad impetrandum agnum tollentem peccata nostra: Qui ex decreto patris occisus fuit (ut inquit Ioannes) ab origine mundi pro uniuersali salute omnium, sed ex mera Dei gratia id factum est: Vt autem quis ex hac uniuersali affluentia salutis suscipiat portionẽ aquæ, & benedictionis in propriam, & particularem salutem, necesse est, ut per fidem adhæreat propinanti & afferenti aquam salutarem, ut bibat, & mediante ipsa operando crescat in immẽsum, & fiat in eo fons aquæ salientis in uitam æternam: Vndè non standum est in sola fide, sed ulterius progrediendum ad opera, quæ exposcit ipsa fides suscepta. Si autem quis operari nequiuerit, uoluntas pro facto reputatur, & in hunc sensum intelligitur illud Apostoli: Ei autem, qui non operatur, credenti uerò in eũ, qui iustificat impiũ, reputatur fides eius ad iustitiam secundum propositũ gratiæ Dei, qui uoluntatẽ suscipit, quando adest operandi impossibilitas. Et hæc est gratia singularis, & beatitudo quædam, iuxta id quod sequitur. Dauid dicit beatum hominem, cui Deus acceptam fert iustitiam sine operibus: Beati quorũ remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata. Posset utique Deus, qui uult omnes homines saluos fieri, omnes saluare, etiam sine operibus, sed nec omnes saluat, quia non omnes ei obediunt, nec omnes uolunt operari iuxta fidem susceptam, de quibus dicit idem Apostolus: Non coronabitur, nisi qui legitimè

Ioan.

Paulus

certauerit: Et iterum: Dum tempus habemus, operemur bonum, tempore enim
Paulus suo metemus. Audite ô contemptores operum quid dicat Apostolus: Non enim inquit, credamus & metemus, sed ait, operemur & metemus: Et hoc secundum mensuram operum, sicut alibi dicit: Qui parce seminat, parce & metet, & qui seminat in benedictionibus, de benedictionibus & metet, in benedictionibus quidem gratiæ præstitæ ad cooperandum, sicut subinfert: Potens est autem Deus omnem gratiam abundare facere in uobis, ut in omnibus omnem sufficientiam habentes abundetis in omne opus bonum: Et ad quid hoc opus bonum? Non utique, ut tantummodo corpus subiiciatur spiritui, sed ut mercedem accipiamus, si manserit opus, quod superædificauimus, ut docet in priori epistola ad Corin-
Idem thios: Sed ad priora uerba Apostoli redeuntes, confitemur nullum ex operibus legis iustificari, nec iustificatum fuisse, quia peccatum primi parentis, & consequēter totius generis humani id erat, ut nullis humanis uiribus posset auelli, nec naturali, siue legali medela expurgari, neque uelari poterat ignominia illa aliqua ueste rerum inferiorum: Hinc non suffecit folium fici ad tegendam nuditatem protoplastorum, quamuis ficu Isaias sanauerit Ezechiā regem à plaga particularis. Hinc clementissimus Deus miseratus humanum casum, amoto tegmento ex ficu folio consuto, & accepta tunica pellicea uestiuit eos, tunica utique cōfecta ex pelle agni illius, qui sustulit peccata mundi: Qua ueste diuina clementia non modo tegit nuditatem primorum parentum, sed omnium, quos adiudicauerat dignos illo tegmento: Quod opus, & quam uestem nec lex præstare poterat, nec sacrificium, nec sacerdos quispiam, nisi ille, qui sacerdos, hostia, & agnus existens occisus fuit pro omnibus ab origine mūdi, ut omnibus prodesse posset. Cum igitur lex siue legis obseruatio id minimè conferre posset, ideo ex operibus legis nullus iustificabatur: Nec Abraham, nec quisquam alius ex patribus ex operibus legis iustificatus fuit, ut habuerit gloriam apud Deum, qui iustificationem, & purificationem iussit fieri per illum, qui omnium peccata portauit, & per sanguinem ipsius, non autem per sanguinem animalium: Cui Redēptori credidit Abraham, reputatumque fuit illi ad iustitiam, quia non in propriis meritis, nec in seipso, nec in operibus legis confidebat, sed in uero expurgatore, in quē uenturum credebat: Et sic contingit omnibus, qui operabantur, & operantur secundum legem, quibus datur merces secundum meritum illius regulæ, qua dicitur: Reddet unicuique secundum opera sua: Sed cum illa opera, quæcūque sint, non sufficiant ad salutem, quæ datur per gratiam impetratam à Christo, ideo
Idem inquit Apostolus, quòd non imputatur ei secundum gratiam, sed secundum debitum iuxta euangelicum illud denuntiatum ad seruos, qui complent opere ea, quæ
CHRISTVS. mandantur in lege: Cū hæc omnia feceritis, dicite, serui inutiles sumus: quod debuimus facere, fecimus: Nec inde acquirimus gratiam filiorum Dei, nisi adiuuemur per illum, qui obtinuit, & dedit nobis potestatem, ut efficeremur filij Dei: In cuius nomine æquum est, ut credamus: & nō sequamur natiuitatem, quæ est

ſecundum carnem, & ſanguinem, ſed illam quæ eſt ſecundum Deum, & ſpiritum, ſecundum quam & operemur, cum ocioſi ſtare non poßimus., nec filij Dei conſtituti ſecundum carnem & ſanguinem operari debeamus: ad quem gradũ, & ad præmium ſecundum illum reportaturi de condigno (ut aiunt) aut ſecundum proportionem æqualitatis, & arithmeticam peruenire nequimus, ſed per gratiam, & in proportione geometrica: ut ſi pro uno dantur centum, pro duobus dari debeant ducenta, & pro decem reddantur mille. Hic plura ſeruantur, quæ prima fronte uidebantur male conuenire: Hic enim ſaluatur, quomodo non ſunt condignæ paßiones huius temporis, & opera noſtra ad futuram gloriam: quia illa per numeros perpetrantur, hæc autem per centenaria redditur. Saluatur etiam quomodo gratia Dei ſit uita æterna: cum per opus quod perpetramus in pondere, uel menſura unius, nõ poßimus per illud unum attingere ad remunerationem faciendam per centenarium, niſi faueat gratia illius, qui eſt diues in omnes, qui inuocant illum. Hic etiam explicatur, quomodo ſaluamur per fidẽ, cum adhærere debeamus ei, qui id effecit, ut opera noſtra exhibita per unitates remunerentur per centenaria. Hic denique reſeratur, quòd & ſi per gratiam ſaluamur, & fidem, & licet non ſint condigna opera noſtra ad futuram gloriã, æquus tamen iudex in remunerando reddet unicuique ſecũdum opera ſua: quia hæc remuneratio fit æqua proportione, intercedente nihilominus ſemper gratia Redemptoris promiſsi in lege, & prophetis: Et in hunc ſenſum intelliguntur illa uerba Pauli: Si qui ex lege hæredes ſunt, exinanita eſt fides, abolita eſt ꝓmiſsio. Id enim apud omnes clariſsimũ eſt, quòd ſalus nõ eſt data ꝑ legẽ, aut ſanguinem animaliũ, ſed per Chriſtũ, & Meſsiam: cui reſpondent ſacrificia, prophetæ, & tota lex: & in quo complacuit Patri omnem plenitudinem inhabitare facere, & per eum reconciliari omnia. Et id, dummodo accipiamus nos crucem noſtram, laborantes, decertantes, operantes, & uim nobis inferentes, ut à uitiis abſtineamus: & operemur bonum pro uirili noſtra: Reliquum autem ſupplebit ille omnium bonorũ pleniſsimus, adeo, ut de plenitudine eius omnes accipiamus. Hæc eſt uera doctrina à Chriſto, & Apoſtolis pleriſq; in locis prædicata, omnibus ſyncerè proclamata, & quæ omnes ſentẽtias ab eodem ſpiritu per ora diuerſorum, & pleriſque in locis æditas conuenire facit in unum. Ad hoc igitur dogma diaboli aſtu aliâs perſuaſum, & Dei prouidentia iam ſopitum, denuo ſuſcitatur, ut pernicioſum ſcandalum, & ſciſma emergat: & ut retrahantur fideles à bonis operibus, pro quibus uita, & ſalus promittitur.

Paulus

CHRISTVS Pater omnium per ueram regenerationem effectus, & caput corporis mystici in omnia membra influit. Tonus Quintus.

QVOMODO DEVS SIT PATER OMNIVM. Caput primum.

QVALITER primo Pater æternus, postea Christus dictus etiam sit pater omnium, si explicare uoluerimus, nõ erit ineptũ repetere ea, quæ à sapientibus naturalibus dicũtur de uniuscuiusq; animalis genitura, hominis potissimè, cum in his inferioribus sint simulachra, & imagines rerum diuinarum. Existimauit itaque Hippocrates partẽ spumosam, Hippoc. & carnosam seminis emanare à cerebro: Aristoteles à corde, quod est præcipua Aristo. animæ sedes: Galenus ab hepate, cum in eo uirtus naturalis digestiua, & gene- Galenus. ratiua situata sit: Sed Auicena à tribus membris principalibus, à corde uideli- Auicena. cet, cerebro, & hepate, ut omniũ admittat sententias, & rationes, effluere profitetur. Aliqui uerò (ut Aristo. meminit) opinãtur ipsum semẽ ab omni mẽbro, Aristot. quo ad utrãq; partẽ, decidere, quia delectatio tũc in omnibus mẽbris sentitur: tũ quia ex quolibet stigmate alicuius mẽbri paterni simile generatur in filio, tum etiã quia in multis quælibet pars geniti effigiatur cũ similitudine patris: undè cõiicitur, ꝙ à qualibet parte generãtis secũdum idolũ in ea existens semen defluit: Quod totũ forti imaginationi aliqui, & falsò attribuere uoluerũt: tum quia id euenit absq; imaginatione generantis, tum etiam quia ex nimia decisione seminis quodlibet membrũ ipsius generantis debilitatur. Dicant igitur alij pro exercitio ingenij, quicquid uelint: mihi uidetur, ꝙ à quolibet mẽbro decidat portio seminis, undè ex ipso formetur filius cum generantis imagine, quæ totum repræsentat, & membra omnia: Et sic cor geniti est à corde generantis, cerebrum à cerebro, oculus ab oculo, manus à manu, & sic de unoquoque: esto ꝙ uirtus, & spiritus præcipuè sit à cerebro, corde, & hepate, tãquã à principalibus, & magis spiritualibus mẽbris. A cerebro itaq; descẽdẽs uim trahit rationalẽ, & transiẽs per uenas, quæ sunt post ambas aures, ad micã, cui continuantur, pergit per renes usq; ad uasa seminaria, & testes: A corde uerò progrediens, & ab hepate uim deducit, & spiritũ amoris, & dilectionis. Sic & Christus Dei filius, perfe- CHRISTVS. cta Patris imago, & sapiẽtia emanauit ab omnibus, quæ in Patre sunt, omnia secũ trahẽs, ideo dixit: Omnia mihi tradita sunt à Patre meo, sicut uidelicet ab omnibus processit: Ab essentia enim pietate, clemẽtia, iustitia, bonitate, infinitate, & à toto fonte omniũ bonorũ emanauit, & emanat, sed ꝑcipuè in eo, qđ sapiẽtia est, processit à cerebro, id est à mẽte paterna, ut nõ incõcinnè dixerit Orph. & post Orph. eũ Theologi gentiliũ, Palladẽ, id est uerã sapientiam è cerebro Iouis natam: A corde uerò & intimo penetrali paterno traxit, undè simul cũ Patre spiritũ dilectionis produceret: Ad cuius exemplar & nos geniti fuimus primo ab æterno Patre, per filiũ tamen, in quẽ semen idearũ perfusum erat: Postea iterũ regenerati sumus per filiũ hominẽ factum: Hæc enim nostra seminaria uirtus primo

uenit à cerebro paternæ mentis, à quo uerbum & armarium omnium rerũ crea tarũ: Nam in ipso ideata sunt, tanquam in uirtute seminaria, uniuersa, siue quæ in cœlis, siue quæ in terris sunt, uisibilia, & inuisibilia: Explicanturque *ista cum imagine, uel simulachro* Patris *generantis, prout perfectio eorum exigit: undè* & *emanant, & decidunt ab omnibus, quæ repræsentant.* Hinc *cum homo habeat patris imaginem, ut totum, quod est in patre repræsentet, formatur ex omnibus, quæ sunt in parente generante, nõ tamen ea perfectione, qua filius, sed lõgiori & obscuriori imagine, sufficienti nihilominus ad hoc, ut dicatur filius, qui*
Aristo. *debet esse similis generanti, ut docet* Aristoteles *in sermone secundo de anima.*
David Moses. Cum *his omnibus igitur propheta hilari spiritu exultans decantat:* Ego *dixi dij estis, & filij excelsi omnes.* Et Moses *quasi de ingratitudine reprehẽdens populum ipsi creditum, & consequenter totum humanum genus, ait:* Nunquid *non est ipse* Pater *tuus, qui fecit te, creauit te, & poßedit te?* De *qbus & ipse* Deus *in*
Malac. Malachia *conqueritur dicens:* Si *ego* Pater *sum, ubi est bonor meus?* Et *iterum admonens mortales omnes fratres esse, inquit:* Nunquid *non* Deus *unus creauit nos?* Nunquid *non* Pater *unus omnium nostrum?* Sed *& ille regenerator noster præponens ipsum uerum omnium* Patrem Deum, *ac si omnes alij essent patres*
Matth. CHRISTVS. *similitudinarij, inquit in* Euangelio, *cui titulus est secundum* Matthæum: Nolite *uocare patrẽ super terram, unus est enim* Pater *uester, qui in cœlis est:* Ad *quẽ quoque magna confidentia nos docet accedere, dum oramus, dicens:* Cum *orau eritis dicite:* Pater *noster, qui es in cœlis.* Quem *etiam* Patrem *non tantũ crea-*
Paul. *turarum rationabilium, sed omnium rerum* Paulus *uocat, dum ait:* Ex *quo omnis paternitas in cœlo, & in terra nominatur.*

Quomodo Christus *in natura humana iterum nos regenerans effectus sit uerus pater.* Cap. II.

D*Iximus filiũ, qui similis est generanti, & producenti:* Ideo *cum facti fuerimus in imagine,* & *similitudine* Dei *summi omnium opificis, dicimur præ omnibus productis ab eo filij* Dei: Sed *imagine deturpata, & similitudine penitus deperdita non dicebamur meritò filij summi* Patris, *nisi iterum regenerati reformaremus deboneſtatam ima-*
CHRISTVS. Nicod. *ginem, & recuperaremus similitudinem penitus abolitam:* Ideo *dixit ille, qui regeneraturus nos uenerat, ad* Nicodemum: Oportet *uos nasci denuò:* Sed *non intelligens mysterium* Nicodemus, *dixit:* Quomodo *possunt hæc fieri?* Nun-
CHRISTVS. *quid potest quis in uentrem matris suæ iterato introire & renasci?* Respondit *nouus* Pater *nouam docens generationem, affirmans, & declarans, quæ dixerat:* Amen *amen dico uobis, nisi quis renatus fuerit ex aqua, & spiritu sancto, non potest introire in regnum* Dei: Aquam *aßignat principium regeneratio-*
Moses. *nis, sicut & primæuæ generationis animaliũ, aquæ fuisse à* Mose *dicuntur: dũ inducit* Deum *iubentem, atque dicentem:* Producant, *uel serpant aquæ serpituram animæ uiuentis:* Quod *& indicat semẽ animalis aqueum.* Tanquam *igitur*

optimus philosophus, & bene gnarus antiquæ generationis filius Dei, *de secunda ueluti primæ conformi dixit, quòd oportet nos renasci ex aqua, ut sicut ab aquis supramundanis, & cœlestibus emanauit prima genitura, etiam ab eisdem proueniret regeneratio*. In Dei *itaque filio, qui uera aqua supramundana est, condita sunt uniuersa, & in eodem regenerantur omnia:* ~~*Neque enim de aqua elementari loquebatur: quando dixit: Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & spiritu sancto: Nam quid aqua hæc feculenta cum sancto, & diuino illo spiritu? Quomodo possunt hæc penitus diuersa conuenire, ut sint unum principium regenerationis? De aqua igitur loquitur, quæ est filius Dei, qui simul cum spiritu sancto regenerat homines: Quorum sacramentum est hoc elementum aqueum, quod supra caput regenerandi extrinsecus ponitur, simul & uerbum hoc foris sonans: Quorũ alterum semen, alterum uerò uim propagandi significat.*~~ Et *quia in hac regeneratione ex spiritu ignea, & excalefactoria, atque dispositiua uirtus spiritus sancti exquiritur, ideo & ipse per sensibilem uocem, tanquam per sacramentum à ministro, & regenerando signatur, dum fides, & abrenuntiatio diabolici & mundani impedimenti exquiritur, & promittitur, quando à sacerdote interrogatur baptizandus*: Q*uid petis ab ecclesia?* Et *abrenuntias diabolo, mundo, & pompis eius?* Protestatur *regenerandus illis omnibus renuntiare, ut amoto amore rerum inferiorum totus colligetur per spiritum sanctũ in amorem* Dei. Fidem *quoque exigit, & donum ipsius sancti spiritus, quo firmiter adhærere posit illi, à quo generatur, & cum eo connecti eodem spiritu, qui nexus & uinculum amoris dicitur.* Regeneramur *itaque à filio, & spiritu sancto in baptismo, quorum regenerantium signa,* & *sacramenta sunt aqua, uerba, & illa, quæ extrinsecus fiunt:* Q*uæ non tantum effectum, & gratiam donandã significant, sed ipsum regenerantem, tanquam ueram efficientem causam.* Sed *quia in generatione naturali exquiritur pater generãs, semen, quod infunditur, & mater illum suscipiẽs, posset meritò quis hic dicere:* Patrẽ *habeo, qui est* Chri*stus regenerans, & semen, quod est aquea uirtus ipsius, & efficax seminarium, matrem autem non cognosco, quæ semen suscipiat.* ~~*Nec mihi satisfacit quod cõmuniter dicunt, Ecclesiam esse coniugem formatam de latere Christi dormientis in cruce, quia Ecclesia nihil est, nisi relatiuũ quoddã aggregationis, aut fideles ipsi cõgregati: Qui cũ generẽtur, nõ possunt esse mater generans, & filij generati: Et minus aggregatio, aut relatiuũ illud potest cõcipere, & generare homines secundũ carnẽ, vel spiritum.*~~ Huic *difficultati duplici possumus uia occurrere,* Primo, *ꝙ sicut* Pater *æternus in generatione illa æterna, & diuina filij nõ exegit matrẽ, neq; in primæua mũdi, & hominis genitura, ita nec* Christus, *q regenerat nos genitura spirituali, & diuina, exigit matrẽ.* Sed *si cõtẽdatur, ꝙ omniũ uoce* Ecclesia *dicitur cõiũx* Christi, *& mater nostra, dicemus, ne sit cõtẽtio, ubi esse nõ debet:* Primũ *matrimoniũ, qđ fuit inter* Adã *&* Euã, *magnũ qđ ẽ sacramẽtũ (inqt* Paul.) Christi *&* Ecclesiæ *docet nos, quõ hæc se habeãt:* Ibi *enim*

CHRISTVS.

Paulus

mulier primo fuit filia, quia accepta de costa Adæ, tanquam de materia magno mysterio ipsi proportionata: Postea uerò uxor ex costa eius formata genuit filios. Sic & prima Christi cõiunx ecclesia .i. collectio Apostolorũ fuit formata in uitam spiritualẽ ex costa .i. ex dilectione cordiali, quia eos elegit de mundo: uel ex aqua gratiæ, & uirtutis baptismalis fluentis ex latere, & ex corde Christi, maximè dormientis in cruce: Quibus formatis, & instructis misit per omnes mundi plagas grauidos semine, & uirtute generandi filios, quã eis præbuit, dum

CHRISTVS. ait: Euntes in mundũ uniuersum prædicate euangeliũ omni creaturæ, baptizãtes eos in nomine Patris, & filij, & spiritus sancti. Et sic ex eis, quos primo fundamenta, & ecclesiã, & cõsequenter matrẽ constituerat omniũ generandorũ, cæteros filios ecclesiæ genuit. Ideo Apostolus tanq̃ tenera mater Galatis blandiens dixit: Filioli mei, quos iterum parturio, donec formetur Christus in nobis, ut .s. possitis & uos ab ipso Christo grauidi gratia, & uirtute alios parturire. Ite-

Paul. rũ dicit, iuxta illud Christi: Oportet uos nasci denuò. Fuere igitur Apostoli prima fundamẽta ædificij spũalis, fuere & primogeniti, & primò Christi sponsa, ex qua regenerati sumus. Nec enim legitur, ꝙ Christus aliquẽ baptizauerit, nisi Iohannẽ: Baptizauit (ut creditur) etiã Apostolos, & matrẽ, in quos, & oẽs uicẽ ipsorũ tenẽtes ĩfudit seminariã uirtutẽ, qua ꝑ uniuersum mũdũ cæteros de nouo parturirẽt, præstãtes regenerationis, & noui partus sensibilia signa, quæ sacramenta dicũtur, id est, sacrarũ rerũ signa, & eorũ quæ non uidẽtur: Quæ sacramẽta an sint tantũmodo signa, uel etiã instrumẽta, aut efficaciter operẽtur, disputatur seriosius à Theologis nostris: Sed (ni fallor) per seipsam soluta est difficultas, & tota ablata ãbiguitas, si attendimus ad illud, undè prouenit tota uis: Hæc enim est à generãte nos Patre nostro Dei filio, sicut semẽ habet uim ab eo à quo decidit: Sed continetur hæc uirtus [illegible] per extrinseca, & sensibilia signa, ut percipere possint aliqualiter mysteriũ ij, qui tantũmodo sẽsibus exterioribus innituntur, nõ habentes adhuc interiores sensus exercitatos ad discretionem rerum spiritualiũ. Quia igitur filius Dei, & Redemptor noster sic nos

Isaias. regenerat, tanq̃ uerus Pater, ideo uaticinando Isaias ipsum alloquitur dicẽs: Tu

Idem. autem Pater noster, redẽptor noster, à sæculo nomen tuum. De quo paruulo loquens iterum ait: Et uocabitur Deus fortis, princeps pacis, & pater futuri sæculi, id est pater regenerationis, per quã frui possemus futuro sæculo: Cum semine enim suo, quod ab ipso decidit, descendunt & spiritus genitiui, qui sapiunt naturam diuinam, & faciunt regeneratos capaces futuri sæculi.

Cur in hac regeneratione exigatur à nobis fides. Cap. III.

ET si in quolibet matrimonio carnali exquiritur fides, tanq̃ unum de præcipuis bonis eius, qua & alter alteri coniugum fidelis sit, & credatur successiura posteritas: In hoc etiam matrimonio, & regeneratione spirituali exigitur fides, nõ solũ à formata cõiuge, sed etiam à regenerandis, tanquam principium, & dispositio accessus in Deum:

Et etiam(ut aliquid de intimis penetralibus educamus) exquiritur tanta diligētia à baptizando fides per ministrum, ut firma adhæsione intēti ad ea, quæ peraguntur in nobis, ex forti imaginatione per illam regenerationem melius assimilemur generanti : Multum etenim operatur fides, quæ est firma adhæsio, & fixa intentio cooperantis in quacunque re, aut suscipientis seminarium doctrinæ, & instructionis sanitatem, aut generatiuum semen. Opinabatur enim Aristoteles natum assimilari generanti ex forti imaginatione tam concipientis, quā ipsius generantis. Et Auicena tantum tribuit imaginationi, ut non solum in proprium subiectum, & fœtum, sed etiam in externum multoties operetur, si est intensa: In quam sententiam alibi descendit etiam Aristoteles, & cum eo Algazel Saracenorum sapientissimus, atque Galenus: Quorum primus opinionem suam comprobat per id, quod triuiale est: mulierem generasse filium AEthiopē ex forti imaginatione, quam habebat ad picturam æthiopis existētem in cubiculo : Galenus autem hortatur, ut tali imagini à concipiente fixi teneantur oculi, & ex consequenti mens ad effigiatum, qualem fœtum esse desiderat: Si enim formosum expetit, Polycretum, uel Absalonem ante mentem, & eiusdem statuam ante oculos habeat: si militem strenuum, feratur in Cæsarem, Alexandrum, Hannibalem, uel aliquem huiusmodi. Si expetatur philosophus, Aristotelem, uel Platonem consideret. Qui sapientes forsitan didicere ab integerrimo philosopho nostro Mose, qui narrat Iabacob uirgas iniecisse canalibus, ubi potabātur oues, quales fœtus peroptabat, albos, nigros, aut uarios. Nec aliud est fides firma, & certa, quam à nobis exigit parens noster Christus non solum in baptismate, sed in quocunque opere, quod perpetramus, quàm stabilis adhæsio, & uehemens applicatio ad ipsum cooperantem, & dantē uim, & ad opus, quod facere intēdimus, adeo, ut fiat quodāmodo in nobis idolum uirtutis suscipiendæ, & rei à nobis, uel in nobis faciendæ. Et quia in infantulo non potest esse hæc fides, hinc in baptizādo nō adulto requiritur fides in patrinis, ut ipsi in eūdē tenerum infantem operētur disponendo, & cooperando matri, id est ministro concipienti, atq; parturienti, & præcipuo genitori Christo, cuius uirtute regeneratur infans. Prodest itaq; ualde hæc firma adhæsio cū genitore, aut præcipuo cooperatore Deo, aut Christo I E S V, adeo, ut Paulus omnia opera egregia a magnis uiris perpetrata fidei attribuat, sicut patet in his, quæ longa serie cum Hebræis recitat. Sed potissimè hæc fides exquiritur in suscipiētibus diuinum semen in agro animæ, & mentis suæ, ut totus in Deum occupatus per firmam fidei adhæsionem cum eo, superueniens inimicus hominis nullum uacuum reperiat, ubi superseminet zizaniam: Quanto enim plenior diuino semine est ager animæ nostræ, tanto minor locus relinquitur hosti humani generis, qui procurat superseminare zizaniam: Ideo non sine causa exquiritur fides, quæ esse debet non tamen in pura credulitate, sed firma & fortis mentis adhæsio, & tota applicatio animi in seminantem, & regenerantem.

Aristo.

Auice.

Alga.
Galc.
Galen.

Moses.
Iahacob.

Paulus

Vndè generetur masculus, fœmina, uel androgynus. Cap. IIII.

CLara experientia comprobamus in naturalibus generationibus
aliquos esse fœtus masculinos, aliquos fœmininos, & aliquos (q̃uis rarò) promiscui sexus: Sed undè hoc sit, uaria est inter sapientes opinio. Aliqui id influxibus cœlestibus attribuunt: aliqui
uasi matricis dicentes, quòd si in casula residente ad dexteram recipiatur semē,
fœtus erit masculus: si autem ad sinistram, concipitur fœmina: Sed placet hic
Galen. Haliab. sententia Galeni, & Haliabbatis, quòd hoc proueniat à seminè: Nam si semen
uirile superabundauerit, patri similior erit fœtus, & masculus: Si uerò præualuerit semen fœmineum, concipietur fœmina matri similior: Si uerò consequenter
æquè permixtum, androgynus erit conceptus. Quod pulcherrimè ad nostrum
Plato. sensum mysticum differit Plato in conuiuio: Quando (inquit) homo adhæret soli lumini uidelicet, & semini diuino, masculum generat, fœminam si terræ, androgynum uerò, quando Lunæ commiscetur. Ad uerum nanque solem suspicit
homo, & cum ipso generat, quando suscipit lucem, quæ omnem hominem illuminat, & semen suscipit, qui melius omnes rationales mentes grauidat, quàm hic,
quem uidemus lucere super terram, grauidet sydera, tanquam cœlorum gallus.
Paulus Superiori igitur Soli adhærentes efficimur duo in spiritu uno, dicente Paulo: Qui adhæret Deo, unus spiritus efficitur cum eo. Et tunc suscepto eius semine opus egregium, & masculeum generamus: Si uerò inhæret quis terreo animali eidem condelectatus, opus animale, & infimum concipiens, quod fœmineũ
dicitur, effœminatur & ipse, ut in scriptura sacra dicitur: Qui etiã iubētur exterminari de terra, tanq̃ deturpatores, & cōtēptores suæ dignitatis. Si autē naturali innititur lumini, quod lunare dicitur, immiscēdo se ciuilibus cōtentus philosophia naturali, & morali, androgynũ parit opus inter diuinũ, & animale mediũ. Diuinũ igitur cũ habeamus præ manibus Patrē, qui nos generat, pascit, &
instruit Christus, & habeamus animal nostrũ, qđ nobis blanditur, ut ad infima
trahat, & deturpet, & habeamus ciuile mediũ, quod nos agitat, & turbat circa
plurima: & distrahit à meliori, & optio libera nobis data sit, ut adhærere possimus, cui uoluerimus, cauēdũ est, ut bene eligamus: Si enim animali, & ipsius illecebris adhærere maluerimus, effœminati fœmineũ opus cōcipiemus, quod uirũ decipiēs præuaricari illũ faciet, & diuellet à statu suo, in quo per regenerationē positus erat, sicut & collocatus fuit in primæua generatione. Si uerò diuinũ semē in bona terra seminatũ præualuerit, masculi effecti masculeũ & uirile
opus, imò diuinũ generabimus, quo digni efficiamur filij Dei, iuxta potestatē illis traditã, qui credũt in nomine eius ipsi penitus adhærētes, & qui nō ex sanguinibus, neq; ex uoluntate, aut concupiscentia carnis, sed ex Deo nati sunt. Si
autem circa ciuilia soliciti ibi præfigerimus terminum, androgyni effecti promiscuũ cōcipiemus opus, iuxta illud Pauli: Qui seruit uxori, solicitus est quæ sunt
mundi, & quomodo placeat uxori, & diuisus est. Vt igitur partus noster, gene-

rante Christo, sit masculeus, diuinus, & fœlix, dum regenerari prætendimus, interrogat nos, qui à secretis est, & nūtius patris regeneraturi dicēs ter: Abrenuntias diabolo, mundo, & pompis eius, ut totus Deo uacans, & ipsi soli inhærens ualeas fœlix regenerari? Respōdet ille ter, promittens uidelicet corde, ore, & opere, Abrenuntio, promitto, & spondeo firma adhæsione me dedicare patri regeneranti, semoto omni alio, quod me ab ipso distrahere queat. Tūc sic dispositus suscipiens saluificum illud semen fœlicissimè regeneratur tanto fauore, ut debinc diabolo cedere nequeat, dicente Ioanne: Omnis, qui natus est ex Deo, peccatum non facit: quoniam semen ipsius in eo est, & non potest peccare: quoniā ex Deo natus est: Et iterū: Omnis, qui natus est ex Deo, nō peccat: sed generatio Dei cōseruat eū, & malignus nō tangit ipsum: Et rursum: Omne, quod natū est ex Deo, uincit mundū. Et non admirari nequeo, cur ij, qui etiam minutissima theologiæ nostræ in neutra problemata, & questiones deducunt, non discusserint, quomodo uera dixerit Ioannes, cuius testimonium uerum est, quòd natus ex Deo uincit mundum, diabolum, & peccatum: cum uideamus tot in baptismate regeneratos scelestos, iniquos, peccatis obuolutos, mundo, & diabolo seruientes, imò diaboli effecti, ut de proditore dixit parens noster Christus: Vnus ex uobis diabolus est, cum tamen ille cū cæteris Apostolis (ut consentaneum est) baptizatus, & regeneratus fuerit à Christo. Hic (ni fallor) dicendum esse diiudico, quòd homo ~~non~~ renascitur per aquā, & uerbum sacerdotis, quæ sunt sacramenta, & exteriora signa eorum, quæ Deus in internis operatur, ~~sed~~ per semē illud diuinum, ut inquit noster Ioannes: Quod (ut diximus) aqueum est ex aqua illa supramundana confectum, quod non datur, nec permanet in aliquo, nisi per fidem adhæreat regeneranti, & fide stabilitus, firmáque adhæsione conseruet, quod suscepit: Qua fide cōseruans illud semen, præualet in mundum, diabolum, & peccatum, ut clarè infert Euangelista: Hæc est uictoria, quæ uincit mundum, fides nostra. Si autem quis fide non adhæret, suscipit quidem sacramentum, sed non rem, aut uirtutem ipsius: Datur quippe etiam indignis, non in fauorem, sed in præiudicium, sicuti proditori datum fuit in nouissima cœna sacramentum corporis, & sanguinis ab ipsomet Christo. Idē euenit his, qui suscipiunt semē illud cū fide, sed in tēpore credunt, & in tempore tentationis recedunt à fide: quæ uictoriam præstat, in qua semen Dei fit fœcundum, efficax, & operans ea, quæ Ioannes enarrat: Tantum enim quis est uerus filius Dei, quantum in fide, & firma adhæsione adhæret ipsi Deo, ut idem Euangelista ait: Dedit potestatem filios Dei fieri iis, qui credunt in nomine eius. Qui igitur à fide recedunt corde, uel opere, nec filij, nec serui, nec amici Dei, & Christi regenerantis sunt: sed delentur de libro filiorum, & curialium cœlestium in peiorem sortem [illegible]bentes, quàm si nunquā regenerati fuissent: quia iurisiurandi & sacramenti in baptismate præstiti uiolatores, & rei criminis læse maiestatis omni supplicio ueniunt puniendi. Nec mirum igitur, si nec Spiritussanctus in baptizatis conspici-

Margin notes: Ioan. (quamdiu conseruauerit.) — Idem — CHRISTVS. — Ioan. — Idem — Idem.

tur, nec sentitur, sicut tempore Apostolorũ, nec uisio angelorũ datur, sicut Tyburtio, & Valeriano ab Vrbano episcopo baptizatis, nec uictoria præstatur aliqua contra antiquum hostem, quia nec habet quis eam dispositionem firmæ fidei, & inhærentiæ, quam Christus, & eius minister exigit, nec ea, quæ spondet, uel in minimo obseruat. ~~Hinc abit uirtus seminis, nulla relicta patris imagine, nullóque uestigio, ut tantummodo falsum restet christianitatis nomen.~~

Vndè similitudo perficiens imaginem generantis in genito. Cap. V.

PVlchrum quidem est, quando filius est bono patri similis omnimoda similitudine, quæ multiplex est: Effigiatur enim filius ad parẽtis formam primo in ratione specifica ex natura ipsa proueniens in generatione uniuoca: in qua genitus secundum speciem generanti simillimus dicitur filius: Effigiatur quoque filius, cum patris simulachro in liniamentis, figura exteriori, uoce, loquela, gestu, & huiusmodi, quæ à forti imaginatione, & idolo existente in corde generantis (ut diximus) prouenire potest: Vel à uehementi uirtute seminis, & spiritus emanantis à generante per ipsum semen: Aut est (ut aliqui opinantur) à cœlorum influxu, qui symbolo quodam fauent generanti, & genito. Assimilatur insuper filius parentibus in moribus, quando eos æmulari studet: Quibus omnibus modis Christi filius potest, & debet patri assimilari. Primo itaque ipsi similis est in generatione spirituali, natura ipsa sic exigente, ut inquit Apostolus: Primus homo de terra terrenus, secundus homo de cœlo cœlestis: Qualis terrenus, tales & terreni: Qualis cœlestis, tales & cœlestes. Sicut igitur portauimus imaginem terreni, portemus & imaginẽ cœlestis. In effigie quoq; Christianus assimilatur patri, dũ formatur semine deciso à patre Christo pleno Spirituſancto, & diuino quo refertus est genitus: Ideo dixit præcipuus doctor huius regenerationis: Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spirituſancto, ex semine uidelicet pleno diuino spiritu. Neque uerò deficit imago in patre nostro regenerante, qui præuia perfectissima cognitione, pleno affectu generauit, & regenerat nos utrobique ex perfectissimo idolo: Nam in prima generatione nos ad idolũ ideale cõfinxit: In secũda uerò ad illud idolũ, quod pictum est in libro prædestinationis & uitæ, id est in uerbo nos regenerante, in quo scribuntur omnes: & ad cuius perfectionis gradum deducendi sunt, nisi rebellent inscripti, adeo, ut de ipso libro uiuentium deleantur. Nec solum habent illic nomen, & idolum pictum, sed inde uim quandam accipiunt, sicut filij à parentibus per semen ab eis diuulsum. Suscepta igitur perfecta patris imagine in primæua generatione, & restaurata in regeneratiõe, adhuc exquiruntur opera nostra, & mores, in quibus ultra imaginem habeamus etiam similitudinem parentis generantis, & regenerantis: Quæ in uitæ perfectione est, iuxta illud paternum monumentũ: Estote perfecti, sicut Pater uester cœlestis perfectus est. Sed quia difficilè nimis est cõformari Patri summo, qui nõ uidetur, exhibitus est nobis pater sensibilis habitu inuentus, ut homo: cui facilius

Paulus

CHRISTVS

Idem

assimilari possimus, dicente Paulo: Dedit nobis conformes fieri imagini filij sui, Paulus
quando uidelicet eius operà imitamur, sicuti ipsemet inuitat dicens: Exemplum CHRISTVS.
enim dedi uobis, ut quemadmodum ego feci, & uos faciatis: Quod in lege quo- Exodus
que antea iussum fuerat sub typo tabernaculi formandi: Inspice, & fac secundum exemplar, quod tibi in monte monstratum est: In monte etenim in quo Christus cruci affixus est, demonstratum est nobis exemplar tabernaculi animæ nostræ formandi hospiti similis, & cōdigni, ut in eo habitare cōdelectetur: Quãuis enim semper parens noster Christus se præbuerit exemplar à nobis imitandum, potissimè tamen id fecit in cruce: ad quam breui conscensurus omnes inuitat ad sui imitationem dicens: Qui uult uenire post me, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me. Quem examussim sequentes non tantum CHRISTVS.
eius nobis similitudinem comparamus, sed transformamur in eandem imaginẽ, quæ est ipse Dei filius uera æterni Patris imago.

Quomodo Christus omnes, quos generat, pascat. Cap. VI.

Nec satis fuisset pietissimo Patri nostro nos generasse in spiritualem hominem: nisi & cibos ipsi conuenientes præparasset: Non enim minor ei cura fuit de homine spirituali pascendo, quàm de animali, pro quo tantam rerum copiam præparauit: Aërem nanque, mare, & terram animalibus in eius escam compleuit: hancque multiplicibus cœlorum influxibus fœcũdauit, addens uentorum, roris, & pluuiarum fomenta: ut herbas, & fructus multiplices, & abundantissimos in eiusdem cibum pro duceret. Restabat pro meliori quoque homine cibos præparare. Hinc paradisum uoluptatis multigenis arboribus omnium fructuum fœcundissimis consitum præparauit: Insuper & lignum uitæ in eius meditullio ~~non pro animali, sed pro meliori homine~~ collocauit: & prope lignum scientiæ boni, & mali, bonum utique ad uescendum, pulchrum oculis, aspectúque delectabile: Et ad omnes arbores irrigandas erat fluuius egrediẽs de loco uoluptatis, qui diuisus postea in quatuor capita etiam partes inferiores omnes potaret: Quæ arbores, qui fructus, qui latices omnes fuere homini concessi præter lignum scientiæ boni & mali, quod Christus est, ut alibi diximus: Cuius gradum nec æmulari debebat homo, nec ip mystice
so, aut ligno uitæ, quod idem est, pasci, quousq; afforet tempus præfinitum a Patre, quo maturatus fructus nobis præberetur in cibum. Id uerò tum fuit, quando dixit: Accipite, & manducate, hoc est corpus meum: præbuitque non tantum Idem
fructum: sed totam arborem, absque tamen sui diminutione. Nec tamen à protoplaste usque ad Christum relictus est homo spiritualis absque cibo: dedit enim sacrificia, & orationes, quæ primo Abel obtulisse legitur: Dein & posteri om- Abel.
nes id iussu Dei faciebant, ut bene coniiciunt omnes, qui rectè sapiunt: quia nõ attentasset quispiam Deo offerre sacrificia, & munera à Deo non requisita. Verum tempore captiuitatis, quo non dabatur eis sacrificandi locus, & modus, orationes habebãt in cibũ illi, quorũ cura erat pascere spiritualẽ hominẽ. Egres

ſæ autem familiæ diuinæ de ſeruitute Aegyptiaca additũ fuit mana, cibus quidem angelorum, aut fortium, ſicut in ueritate literæ continetur. Auctum quoque fuit ſacrificium, data lex, & celebrati hymni: Quæ omnia ſunt ueri cibi pro ſpirituali, & meliori homine: A qua familia degenerante, & multis ſceleribus obuoluta ſubtracti fuere cibi, deſtinata ipſa ad captiuitatẽ Babylonicam: à qua ſoluta, ſed non plenè reſtaurata ſatis debilis deuenit uſque ad Chriſti tẽpora: In quibus pientiſsimus, atque munificus Pater regenerauit eam, & totam humani generis maſſam, præparans meliorem cibum, quam ille umbraticus, ut ipſemet arcanum reſerando ait: Amen amen dico uobis, non Moſes dedit uobis panem de cœlo: Ego enim ſum panis uiuus, qui de cœlo deſcendi: Patres ueſtri manducauerũt mana in deſerto, & mortui ſunt: Ego autem ſum panis uiuus, qui de cœlo deſcendi, ſiquis manducauerit ex hoc pane, uiuet in æternũ. Conceſſa eſt igitur nobis arbor, & fructus uitæ, quem ne primus homo tangeret, expulſus fuit à loco illo uoluptatis: & nobis edẽdus oblatus eſt ſub mortis interminatione, dũ dicitur: Niſi manducaueritis carnem filij hominis, quæ idem eſt, quod panis uitæ, & biberitis eius ſanguinem, non habebitis uitã in uobis. Solicitiſsimus igitur fuit pro utroque homine paſcendo uterque Pater, & ille, qui primo nos genuit, & hic ab eo miſſus, qui nos regenerauit: Hic enim de homine animali dixit: Nihil ſoliciti ſitis animæ ueſtræ, quid manducetis, aut corpori ueſtro, quid induamini: Reſpicite uolatilia cœli, quæ neque ſerunt, neque metunt, neque congregant in horrea, & Pater ueſter cœleſtis paſcit illa: Nónne uos pluris eſtis, quàm illi? Quid ergo de Patre diffiditis? Quid de ſua prouidentia in eius iniuriam dubitatis? Quando uidiſtis eum curam filiorum neglexiſſe? Si ea omnia, quæ ad hominis ſeruitium producta ſunt, tanta prouidentia curat, ut nihil eis deficiat, quid dubitatis de filiorum prouiſione? Nec ſolum animalibus eſcas præparauit & ueſtes, ſed ad flores agri adhuc uiliores deſcendit dicens: Videte lilia agri, aut roſas, quomodo creſcunt: non laborant, neque nent, & tamen pretioſius ueſtiuntur, quàm Salomon in omni gloria ſua: quia hic ueſtimento artificio intexto, & coloribus aduentitiis picto utebatur: Flores autem, quæ natura præparauit, induunt ueſtimenta, & coloribus pinguntur à natura comparatis, quæ nobilior eſt, quàm ars: Et ſubiungit: Si fœnum agri, quod hodie eſt, & cras in clibanum mittitur, Deus ſic ueſtit, quanto magis uos minimæ fidei? Ab hoc itaque doctore edocti poſsumus & nos arguere: Si corpus uermibus tradendum tot, & tantis exquiſitiſsimis epulis paſcit, quanto magis ſpiritualem hominem, quem ex ſuis uiſceribus genuit in paternæ hæreditatis cohæredem aſſumendum, ac ipſi perpetuo conſortio uniendum? Pro hoc igitur meliori homine peculiares cibos de cœlo miſſos præparauit, cœleſtes, atq; diuinos, quibus ipſe homo ueſcens totus efficiatur diuinus: Quos cibos ſub pane, carne, & uino concluſit, tanquam ſub præcipuis humanæ uitæ cibis, & potu. Verum ſanguis adhuc in maternis uiſceribus decoctus, & in lac mirabili metamorphoſi tranſmutatus infantibus, &

CHRISTVS.

teneruliѕ administratur: Adultis uerò & grandioribus idem ſanguis, in quo eſt uita cœleſtis, mutatus in cœleſte uinum propinatur, iuxta illud Apoſtoli: Vobis tanquam infantibus lac præbemus: Perfectorum autem eſt ſolidus cibus, eorum, qui pro conſuetudine exercitatos habent ſenſus ad diſcretionem boni, & mali: Cui Petrus adſtipulatur dicens: Quaſi modo geniti infantes ſine dolo lac concupiſcite, ut in eo creſcatis in ſalutem: quia tunc guſtare poteritis quàm ſuauis eſt Dominus: Et ſic idem potus, qui infantibus datur in lacte pro cibo & potu, adultis datur ſub uino & ſanguine, non utique illo, in quo reſidet beſtialis anima, & qui regnum Dei poſsidere non poteſt, ſed in quo reſidet diuina uita, quã uiuere debet ſpiritualis, & diuinus homo: Et hic præparatus fuit in peculiare donum in nouiſsima cœna, dum diceret: Bibite ex hoc omnes: Hic eſt enim ſanguis meus noui, & æterni teſtamenti, qui pro uobis, & pro multis effundetur in remiſsionem peccatorum: à quibus per ipſum mundati uiuatis diuina uita. Hinc concluditur, quòd ſanguis ille fuit lauacrum, & potus: Cui potui conformẽ dedit panem, & carnem, & hæc igne decocta, ut nauſeam tolleret, ſicut ſtatim dicemus: Quem panem alibi uerbum uocauit, quod procedit de ore Dei, in quo etiam dixit, hominẽ uiuere, & nõ in ſolo pane: Quia in hoc uiuit homo animalis, & in uerbo ſpiritualis. Si autem per hunc panem intelligitur ille uitæ, & ſpiritualis, tunc dicere poſſumus, quòd hoc pane ſuſtentatur uita ſpiritualis hominis: in quantum autem eſt uerbum, & ſapientia, paſcitur portio illa intellectiua: Idem tamen eſt diuerſas proprietates induens: Idem enim Chriſtus in corpore eſt panis, in diuinitate eſt uerbum, in anima eſt ſanguis, & uinum: In unoquoque tamen eſt cuiuſcunque uirtus, undè qui ſuſcipit panem, ſuſcipit quoque uirtutem ſanguinis, & diuinitatis, ſicut edocemur cõmuni ritu eccleſiæ, quæ diiudicat laicos ſpiritualiter cibari ſumendo tantummodò panem, & corpus, ueluti cõtineatur in eo, & uirtus ſanguinis, & diuina: Qui parẽs noſter declarãs, qs ſit hic multigenus cibus, dixit: Ego ſum panis uiuus, qui de cœlo deſcendi: Et iterum. Caro mea uerè eſt cibus, & ſanguis meus uerè eſt potus. Effectum quoque huius cibi manducandi ſubiungit dicens: Qui manducat meam carnem, & bibit meum ſanguinem, in me manet, & ego in illo. Se quoque non tantum uinum eſſe docet, ſed uitem, ex qua naſcitur, dicẽs: Ego ſum uitis uera: Dixitque rurſum: Ego ſum ueritas, id eſt uerum Dei uerbũ, in quo paſcitur homo noſter interior. Omnia itaq; quæ ad hanc nouam doctrinam, nouumque cibum pertinent ipſemet exprimere uoluit ſciens, quòd alium doctorem, qui hæc doceat, habere nequimus.

Petrus

CHRISTVS

Idem

Quomodo, ut nauſeam tolleret, hos cibos decoxerit. Cap. VII.

SEd ne ſtomacharẽtur ſuſcipientes, pientiſsimus Pater hos cibos decoquere curauit, ut in figuratiuis cibis fœlici præſagio obſeruatum fuit: Facturis enim Iſraëliticis typicũ tranſitum iuſsit Deus, ut agnum figuratiuum igne aſſarent. Et offerentibus panem in lege in-

dictum fuit, ut nullatenus crudum, sed coctum clibano præsentarent: Ideo Pater & sacerdos noster maximus Christus omnia, quæ in lege præmissa sunt usque IESV *ad minimum apicem obseruans & complẽs, omnem cibum quem præparauit, decoxit in clibano crucis illo igne, de quo ait: Ignem ueni mittere in terrã, & quid uolo, nisi ut ardeat? Ardet quippe, non ut consumat, sed ut decoquat cibos præpa-* Ieremi. *ratos: ut conflet nos in unum: ut erudiat, & transmutet, iuxta illud Ieremiæ in Trenis: De excelso misit ignem in ossibus meis, & erudiuit me: aut dissoluit liquefaciens, ut habet ueritas literæ: uel acquisiuit me, transmutatum uidelicet de animali in spiritualẽ:* וירדנה *uairdenah enim* & *acquisiuit, uel & dissoluit interpretatur. Dissoluit itaque nos hic ignis, ut conflet, & transmutet in melius, ut* Gui. Lo. *non incongruè exclamet ad hunc ignem Lateberacensis dicens: O fœlix flamma ardens, & non urens, illuminans, & non incinerans, sic omnes, quos tangis, in te transformas amantes, ut meritò Dei uiui nomine appellentur: Calefecisti Apostolos, & omnia præter te relinquentes filii Dei effecti sunt: Calefecisti martyres, & sanguinem fuderunt, ut ille eorum mixtus cũ tuo sanguine unum quid efficeretur: Calefecisti uirgines, & igne amoris ignem fœtoris extinxerunt, ut legitimæ efficerentur sponsæ tibi coniungendæ: Calefecisti confessores, & duris sese carceribus mancipar unt, ut tibi soli uacãtes facilè tecum unirentur. Omnis itaque creatura huius ignis beneficio uiuit, ut non sit, qui se abscondat a calore eius: si cupit Dei habere consortium. Ignem igitur hunc diuinum accendit in coquendis cibis præparatis, adiiciens fomenta lignorum ipsi conuenientium: Quæ figurata sunt per ligna crucis ueri clibani, ubi hi cibi coquũtur. Et hæc ligna fuere cedrus, cupressus, oliua, & palma, ut passim asseritur: Prima igitur est cedrus corruptionis inscia, & semper durans, denotãs affectum, & effectum indefectibilem, & bonitatem ignei amoris fomentum semper durans: quia etiã bonus amore semper ardet. Cupressus olens odorem significat uirtutum ipsius expurgatis naribus semper fragrantem, ut illum persentiens dicat: In odorem un-* Orige. *guentorum tuorum currimus. Variis quippe (inquit Origenes) Deus Pater eum ungens unguentis fecit illum Christum, & medicum. Fecit quoque ipsum uirgulam fumi ex aromatibus myrrhæ, & thuris, & uniuersi pulueris pigmentarij: Quibus odoribus oblectatus inflammabatur desiderio, ut ipsis nos cõspergeret,* Paulus. *& redolẽtes nos faceret, iuxta illud Apostoli. Christi bonus odor sumus. Odore quidem fragramus: quãdo Deo offerimus opera nostra, & nosipsos hostiam uiuam, Deo placentem, quam suscipit in odorem suauitatis: Et hoc fuit fomentum excalefactorij amoris, quo accensus est ad conducendum opus redemptionis nostræ. Oliua præ se fert misericordiam, & benignitatem, qua in nos semper beneficus ardenti fertur amore. Palma uerò triumphum reportandũ de antiquo hoste designat, cuius etiam amore accendebatur: Nam palma martyres portant in signum constantiæ, & triumphi, eo quòd quanto magis eius ramus est onustus fructibus, tanto magis erigitur nunquàm flexus. Hæc igitur quatuor ligna sunt,*

quæ illi diuino igni fomentũ præstabant, quo perfectus, decoctus, & conditus redemptor noster cõductus est in optimum panem, & carnẽ nobis pro edulio subministrandam. Insuper eodem igne in nobis diffuso, tanquam bonus panifex, & artopta nos decoquit, & parat in panem, & cibum ab eo mãducandum. Intrabo (inquit in Apocalypsi) ad mihi aperiẽtem, & cœnabo secum, & ipse mecum. CHRISTVS.
Effectus est enim homo, ut hominem faceret Deum: Se quoque fecit hominis cibum, ut hominem cibum suum efficeret, & ambo pranderent, & cœnarẽt simul in cœna illa ultima, & æterna: in qua decocti, & semper excalefacti cibi igne illo diuino appositi sunt indefectibiles: Vbi etiam est uinum illud nouum productum ab ea uite, quæ ait: Ego sum uitis uera: Et expressum est ĩ torculari crucis ab eodem, qui dixit: Torcular calcaui solus & de gentibus non est uir mecum. Idem
Solus quippe calcauit uinum meriti, quia solus meruit gratiam, qua bene operaremur, & præmium gloriæ, quod nobis datur. Hos itaque cibos diuino igne decoctos præparauit pro cibandis filiis ex diuinis illis, & sacratissimis femoribus genitis, ne deficiant. Vt sicut animalis homo uiuit pane siligineo, hordeaceo, triticeo & hoc attolagano primario, secundario, uel subcineritio, & huiusmodi, cũ carnibus multigenis, piscibus, fructibus, & oleribus uariis, potaturque uino multiplici, & uario latice, sic spiritualis homo pasceretur pane de cœlo præstito omne delectamentũ in se habente, & omnium ciborũ uirtute referto, subactoque dulci sanguine ueri Agni: cibareturq; carne, in qua omniũ carnium uirtus excellentissima quadam nota conclusa est, non solum, quia est caro hominis omnes alias excedens, sed quia caro Principis, quia caro immaculata, arca existens diuinitatis, quia caro illius, qui est omnium creaturarum uinculum. Pascitur etiam lacte, uel butyro, quod qui comederit, scit reprobare malum & eligere bonum: Quod lac expressum est ab illis uberibus excelsis, de quibus dicitur in Cãticis: Canticõ.
Meliora sunt ubera tua uino: Et iterum: Ibi dabo tibi ubera mea. Bibitur quoq; aqua sapiẽtiæ salutaris propinata ab illo hospite, qui nobiscum peregrinans clamabat dicens: Si quis sitit, ueniat ad me, & bibat: Et iterum: Qui biberit ex hac aqua, quam ego dedero, fiet in eo fons aquæ salientis in uitam æternam. Aderit CHRISTVS.
etiam mel, quod est gustus, & dulcedo sacrorum eloquiorum, & sapientiæ diuinæ tunc clarissimè manifestatæ: Quod persentiens aliquantulũ Propheta in hac peregrinationis uia, dicebat: Quàm dulcia faucibus meis eloquia tua, super mel ori meo. Sed de his cibis comedẽdis in cœlestibus nuptiis diffusius suo loco disseremus. Dauid

Hic, qui genuit, & pascit, etiam ueluti bonus pater nos instruit. Cap. VIII. Ecclesi.

F Ilij tibi sunt (inquit ille sapiens) erudi illos. Hinc omnium sapientissimus, & optimus pater IESVS post genituram, & cibum summa diligentia curauit nos instruere in omnimoda doctrina non solum uerbis, sed factis, & exemplis edocta. De doctrina uerbo facta, omnia euangelia plena

ſunt, ubi pluries habetur qualiter aperuerit os ſuũ & docuerit, & prædicaue-rit in ſynagogis Galilææ, & Iudææ, ut doctrina in mundi meditullio ſeminata facilius ad mũdi extrema omnia deduceretur. Perfudit quoq; Apoſtolos, & diſcipulos ſancto ſpiritu promiſſo, qui ſuggerens eis omnia, edocuit ipſos omnia, ut per totum mundum diffunderent doctrinam, quam ſuſceperant, & ad metam euangelicam, & diuinæ ſapientiæ omnia deducerent, ut præcinuit diuus Ci-

David *tharœdus dicens:* In omnem terram exiuit ſonus eorum, aut linea eorum, *ut habet ueritas textus, omnia uidelicet regulans,* & in fines orbis terræ uerba eorum: *uel, & melius iuxta literã,* conciones eorum. *Nec fuerunt idiomata aliqua, in quibus non audita fuerint uerba eorum, quibus datum fuerat in nomine* IESV *parentis, & doctoris noſtri loqui omnium linguis, ut ab omnibus doctrina illa intelligeretur, & in confirmationem, quòd doctrina illa erat à Spiritu ſan-*

CHRISTVS. *cto, ſicuti & donum linguarum, & conſequenter à doctore noſtro Chriſto, qui miſerat illum. Docuit etiam factis, & exemplis, iuxta illud, quod dixit:* Exemplum enim dedi uobis, ut quemadmodum ego feci, & uos faciatis. *Et adeo factis docuit, ut dicant noſtri ſapientes, quòd omnis eius operatio fuerit doctrina & inſtructio noſtra. Ipſe igitur ſapientia Patris, & Dei ſummi expreſsit, & manifeſtauit ſeipſum uerbis, factis, ueſtimẽtis, diſcipulis, ĩternis inſpirationibus, & per diuinũ lumen, quo multoties melius docet, q̃ uerbis, ut nõ ſine cauſa dixe-*

Ioan. *rit Ioannes:* quòd erat lux uera illuminans omnem hominem uenientem in hunc mundum. *Quomodo autem per diuinum lumen nos alloquatur, & doceat, Dio-*

Diony. *nyſius in ſuo de diuinis nominibus ampliſsimè tractat. Per uerba igitur myſtica,*

Idem. *& per hoc lumen docuit nos eam doctrinam, quæ (ut inquit idem Dionyſius in de myſtica Theologia) ſuperincognita eſt, ſuperlucida, & ſupremus uertex ſapiẽtiæ: Quia in ea ſunt myſteria ſimplicia, & abſoluta ab omni infima diſciplina, cõtenta, & inuellata inſuperlucida caligine, & in tenebroſiſsimo lumine, edocta magis occulto ſilentio, quàm uerbis publicis: Nihilominus quæ, & quanta ſit, aliqualiter percurremus.*

Quam doctrinam nos docuerit. Cap. IX.

Ioannes. HAnc *etenim doctrinam ſi uoluerimus explicare, nec uires noſtræ debiles ſuppetẽt, nec tempus, neque charta & atramentum ſufficient, ſed (ut uerbis Ioannis utar) nec totus mundus capere poſſet eos, qui ſcribendi eſſent libri, ſi exararentur per ſingula ea, quæ docuit* IESVS: *aut exponerentur etiam illa, uel modica, quæ ab euangeliſtis texuntur ſimplicibus quidem uerbis, ſed longè ſublimioribus, & profundioribus ſenſibus, ut omnes quamuis ſapientes non pertingant, & acerrima ingenia hebeſcant, ut ipſemet doctor proteſtatur dicens:* Confiteor tibi Pater Domine cœli, ac terræ, quia abſcondiſti hæc à ſapientibus, & prudentibus. *Diuina tamen opitulante gratia, quantum ipſum lumen & lux uera* IESVS *noſtros di-*

*gnabitur colluſtrare oculos pro uiribus Euangeliſtarum ueſtigiis inhærentes a-
liquid innuemus de his mirabilibus, quæ continentur ſub cortice literæ utriuſq;
paginæ: de quibus dicebat propheta: Reuela oculos meos, & conſyderabo mi-
rabilia de lege tua. Quæ quidem lex plena ſapientia primo data eſt Moſi, ſed* Dauid
*à Chriſto conuoluta, & conducta in melius: quemadmodum ſi figulus eandem
maſſam, quæ erat ſub figura bouis, arietis, uel agni conduceret in figuram homi-
nis nihil addito, niſi noua forma, ſubſtantia & materia eadem permanente. No
ſter itaque pater, & doctor* I E S V S *eam legem, quæ prius ſubacta erat ſan
guine animalium pro ſanctificando homine animali rurſum ſubegit, tanquam
maſſam aliquam, proprio ſanguine circumuoluit, & conduxit pro ſanctifican-
do homine ſpirituali, & meliori nihil perdens, nihil relinquens, quod ad ſubſtan
tiam legis pertineat, ſed figuram tantum, & effectum commutauit in meliorem
ſortem: & hoc eſt quod dixit: Iota unum, aut unus apex non præteribit à lege,
donec omnia fiant, & compleantur uidelicet per euangelium, & euangelij aſſe-
clas, quæ in lege dicta ſunt. Iota quippe eſt minima alphabeti litera, ex qua (in-* CHRISTVS.
quit Hieronymus) *oſtenditur, quòd ea, quæ minima putantur in lege, ſacramen-* Hieron.
*tis ſpiritualibus plena ſunt, & quòd omnia recapitulantur in euangelio. Eſt etiã
apex, id eſt punctus, & accentus: Quæ duo ſimul cum literis de ſubſtantia ſa-
cri eloquij ſunt, ut dicunt ſecretiores Theologi: Nam literæ corpus legis faciunt,
puncta animam tribuunt, & mobile reddunt corpus illud, accentus autem dant
ſpiritum, uitam cœleſtem, & conſonantiam harmoniæ cœlorum conformẽ: undè
illa tria complent, & perficiũt legem facientia eam quodammodo uiuam, iuxta
illud Pauli: Viuus eſt ſermo Dei, & efficax. Viuus quidem, quia penetrat uſq;* Paulus.
*ad interiora animæ, & ſpiritus, & ad penetralia cordis omnia proſpiciens. Ef-
ficax autem, quia diuidit ſpiritum ab anima, animali uidelicet uniens illum cum
portione ſuperiori, ut tãdem deducat etiam animalem animam iam ſpiritui ſub-
iugatam in Deum, ut canitur in Pſalmo: Lex Domini immaculata, id eſt perfe* Dauid
*cta conuertens animas, ad creatorẽ ſuũ uidelicet, à quo proceſſit, & ſapientiam
præſtãs paruulis, malitia ſcilicet & aſtutia humana, ſicuti doctor noſter poſtq̃* CHRISTVS.
*de iſta ſapientia occultata prudentibus mundi locutus eſt, ſubiunxit: Et reuela-
ſti ea paruulis: Qui immunes a peccato, & mundo corde admittuntur ad hanc
doctrinam, ſapientibus mundi, tanquam immundis porcis, & canibus denegatã:
De qua loqui uolens Paulus cum Hebreis, inquit: Grandis eſt nobis ſermo, &* Paulus
*interpretabilis ad dicendum, maximè quoniam multi imbecilles ſunt ad audien-
dum: Et hi ſunt, qui indigent, ut doceantur, quæ ſint elementa exordij ſermonis
Dei, & quibus tanquam infantibus lac præbendum eſt, non ſolidus cibus, qui per
fectorum eſt. Quæ autem ſint hæc elemẽta proſequens declarat, dum ait: Si fer
ri uultis ad perfectam Chriſti doctrinam, omittendus eſt ſermo inchoationis, in
quo uidelicet tractatur de principiis, & fundamentis diuinæ ſapiẽtiæ. Quæ ſunt* Idem
de pœnitentia ab operibus mortuis, de fide, de baptiſmate, & ſacramentis, de

authoritate absoluendi, & impositione manuum, & de resurrectione mortuorum, & iudicij æterni: Quæ omnia habentur in cortice euangelij, & pertractãtur à scholasticis Theologis quotidie in scholis, & in problemata discutiẽda deducuntur: Sed inter perfectos (ut ibidem Paulus innuit) hæc pertinentia ad meliorem sapientiam pertractantur: Quod sit donum cœleste, & manna absconditum, quod nemo scit, nisi qui accipit, ideo non pertractandum de eo, nisi inter expertos: quia alij capere non possunt: Insuper quomodo homo sit particeps spiritus Dei, & unum & idem cum ipso: Quomodo etiam degustatur bonum, & melius uerbum Dei quàm id, quod foris ad aures sonat, & plebeis in parabolis disseminatur, iuxta illud nostri doctoris dictum ad secretiores discipulos: Vo-

CHRISTVS. *bis datum est nosse mysterium regni Dei, cæteris autem in parabolis: Quæ insuper sint uirtutes sæculi futuri, & fœlicitatis, quam expectamus, quam nec oculus uidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, nisi subuectus fuerit quis uirtute Spiritus sancti ad ea cognoscenda, quæ homo propriis uiribus indagare*

Isaias *non potest, sicut cautè loquitur Isaias dicens:* Non uidebit Deus absque te, *quæ præparasti diligentibus te:* ~~*Demonstrata tamen hæc fuere primo parenti, dum*~~

Theolo. Paulus ~~*existeret in paradiso uoluptatis, quem secretiores Theologi simul cũ Paulo uocant sæculum futurum, id est restituendum nobis, qui illud perdidimus:*~~ A quibus *dependet cognitio perfecta de origine, & fine animæ, de angelicis spiritibus, de conditione, & qualitate illius immensæ gloriæ, de ratione illius paradisi uoluptatis descripti penitus sub metaphoris: Quæ omnia in medulla, & nucleo euãgelij includuntur: Ad quæ deuenit, qui scit auferre corticem, & frãgere nucleũ:*

Idem. *Cuiusmomi erat ille, qui dixit:* Nos autem reuelata facie gloriam Domini speculantes. *Hanc autem doctrinam, quæ nõ reseratur literis, aut uerbis, nemo scit, nisi qui dono peculiari accipit, dimittentes pertractandam inter perfectos, & eos, qui ipsam degustauerint, percurremus aliquid de ea quæ potest propalari doctrina, & maximè de hominis conditione quid docuerit doctor noster Christus melius quàm omnes mundi sapientes.*

Breuis epilogus circa ea, quæ docuit Christus de negotio hominis. Cap. X.

QVinaria sunt de homine instituta à sapiẽtibus mundi, maximè ab his, qui nunc habentur præ manibus, tacta, & non decisa, à Christo autem clarissimè definita: Qui sumus: Vndè uenimus: Vbi habitamus: Quo tendimus: Per quam uiam. Quis sit homo, hoc tan-

Peripate. *tum à Peripateticis determinatum habemus, quod sit animal, & hoc rationale productum ab homine, & à sole: Ab Academicis autem (prout ex prophetica*

Academ. *officina deduxerãt) additur, quòd ultra animal, & rationẽ in homine est quod-*

Plotinus *dam diuinum, quod Plotinus intellectum nominat, aut lumen intellectuale, quo mediãte cognoscere possumus Deum, & bonum operari ipsi Deo gratũ: Quod*

& Pythagoras ex eadem officina depromit dicens in aureis uerbis : Confide, Pytag
quoniam diuinum genus hominibus ineſt. Sed Chriſtus ulterius trãſcendens do
cuit, quòd ſumus filij Dei, dum prophetam commendat, qui dixerat: Ego dixi dij
eſtis, & filij excelſi omnes. Sed quia ab hac dignitate cecidimus, adeò, ut nullum Dauid
ipſius in nobis remanſerit ueſtigium, ~~nec adinuẽtus ſit, qui de ipſa aliquid uel do~~
~~cere, uel ſcire poſſit~~, I E S V S doctor noſter non tantum docuit, ſed poteſtatem
dedit (inquit Ioannes) ut filij Dei fieri poſſemus, mortificata carne, & ſanguine, Ioan.
quæ nos ab illa dignitate diuulſerant: Qui & alibi exultans ait: Videte qualẽ Idem.
charitatem dedit nobis Deus, per Chriſtum uidelicet, ut filij Dei nominemur,
& ſimus. Docuit iterum, ut efficiamur filij Dei per ſuauem concordiam cum ip-
ſo, dicens: Beati pacifici, quoniam filij Dei uocabuntur: Quæ pax non eſt quidẽ CHRISTVS.
illa Octauiani, aut quam mũdus cupit, ut abſque prædonibus, uel ſicariis poti-
ri poſſit unuſquiſque ſuis bonis ſecurius : ſed illa , quam cum Deo habere debe-
mus: quæ in omnimoda conſonantia, & concordia cum ipſo conſiſtit: ut nihil op-
temus, nihil peragamus, niſi quatenus ipſi gratum ſit, ſuppeditatis penitus uitiis,
& concupiſcentiis, debellatis hoſtibus, & pacatis affectibus: Quod facere nec
ſciebamus, nec poteramus, niſi per I E S V M Chriſtum patrem, & doctorem
noſtrum, dicente Paulo: Deo autem gratias, qui dedit nobis uictoriam per I E- Paulus
S V M Chriſtum dominum noſtrum. Quæ pax, & uictoria ſtat cum omnimo-
do bello extrinſeco, perſecutione, & martyrio: In quo uexatus Vincentius dice Vicent.
bat. In ſublimibus agor, ideo tormenta tua non timeo: Docuit inſuper conditionẽ
humanam angelicæ tandem aſſimilandam, dum ait: Et erunt in cœlo, ſicut ange- CHRISTVS.
li Dei, maiori forſitã nedum ſimilitudine, ſed identitate, quàm exiſtimetur. De-
clarauit quoq; animæ pretiũ, dum ipſam toti mundo prætulit dicens: Quid pro-
deſt homini, ſi uniuerſum mundum lucretur, animæ uerò ſuæ detrimentũ patia-
tur? Quæ omnia, & his ſimilia, ſiquis bene perpenderit, intelliget ea definita de
hominis conditione, quæ ſapientes mundi huius minimè declararunt. Secũdũ eſt:
Vndè uenimus: Quod ab Ariſtotele diſcere nequimus, cum nõ determinet, undè Ariſto.
egrediatur rationalis anima, an de ipſius gremio materiæ, an ueniat deforis, ſed
dubitatiuè, & palpitando loquitur dicens: Si eſt aliqua forma ueniens deforis, Pythag.
ipſa eſt anima intellectiua. Pythagoras autem ex antedicta officina (Alexan- Alexan.
dro, & Laërtio referẽtibus) aliquid celebrius protulit dicens: Anima eſt immor Laërti.
talis, cum illud quidem à quo aulſa eſt, immortale ſit: Vbi duo profitetur, Alte-
rum, quòd anima ſit immortalis, Alterum, quòd à Deo emanauerit: quorũ utrũ-
q; ab Ariſt. relinquitur dubiũ, quia non curauit addiſcere à gymnaſio cœleſti,
undè omnis ueritas: in quo præ omnibus edoctus Chriſtus aperta uoce inſtruit CHRISTVS.
nos à Deo ꝓgenitos, dũ docet, ut magna cõfidẽtia recurramus ad Deũ uocãtes
ipſum Patrẽ, ſicuti eſt, imò nullũ aliũ cognoſcamus patrẽ, dum ait : Nolite uoca-
re uobis patrem ſuper terram : Vnus eſt enim Pater ueſter , qui in cœlis eſt: Et
de ſeipſo ait: Exiui à Patre, & ueni in mũdum. Sed cum fratres ſimus potius ex Idem

patre, quàm ex matre, & nos ab eodem absque dubio exiuimus, non tamen eadẽ perfectione, & gradu: Quod minimè cognoscimus, sic nos primorũ parentum obtenebrante peccato, undè ignorantiæ, aut obliuionis pœnã incidimus: Proinde confinxerũt Poëtæ antiquiores, & gentium Theologi nos bibisse de Lethæo gurgite. Tertiũ est ubi habitamus: Circa quod adhuc uagãtur Philosophi naturales, An hæc sit nostra patria, ubi consequi possimus intellectum adeptum, in quo (ut ipsi opinantur) beari possimus, An sit hospitium hic locus peregrinationis nostræ, & an hæc sit mansio amica, uel hostilis: Circa quod, quid senserint Peripatetici, nondum exploratum habeo: Brachmanæ autem & Academici diuinam doctrinam, quam Christus explicandam uenerat, olfaciẽtes aliquid ueritatis in huiusmodi protulerunt: Non sumus (inquit illorum rex Didymus) huius mundi incolæ, sed aduenæ. Et Academici suum Platonem sequentes fatentur alias mansiones tam pro bene, quàm pro malè merentibus, ut expresse in Phædone disserit ipse Plato. Mercurius quoque à suo Pymãdro edoctus, & in mentẽ erectus, dũ moreretur (Chalcidio referente) dixit: Hactenus fili pulsus à patria uixi peregrinus, & exul: nunc uerò patriam repeto: Cumq́ue paululum à uobis uinculis corporeis absolutus abscessero, uidetote ne me quasi mortuum lugeatis: nam ad illam optimam, beatamq́ue ciuitatem regredior, ad quam uniuersi ciues mortis concione uenturi sunt. Noster autem doctor Christus, quomodo se habeat nobiscum hic, quem habitamus, mundus, ante omnes apertè declarauit dicens: Ego testimonium perhibeo de mundo, quia opera eius mala sunt: Et iterum: Si mundus uos odit, scitote, quia me priorem uobis odio habuit. Et multa huiusmodi tangit, ex quibus cognoscimus mundum, & hoc hospitium, in quo peregrinamur, nostrum esse acerrimum inimicum: Quem secuti Iacobus, & Ioannes dixerunt: Qui uoluerit esse amicus huius mundi, inimicus Dei constituetur. Sed Ioannes paterna charitate nos blandiendo admonet dicens: Filioli nolite diligere mundum, neque ea, quæ in mundo sunt, quia in eo non sunt, nisi nobis inimica omnia, concupiscentia carnis, atque oculorum, & superbia uitæ. Ostendit insuper noster doctor, & Pater factis magis, quàm uerbis hanc non esse patriam nostram, sed peregrinationis diuerticulum, dum tanquam peregrinum se exhibuit discipulis, sub cuius persona dicit propheta: Aduena ego sum, & peregrinus, sicut omnes patres mei. Hinc concluditur mundus non esse diligendus, sicut nec diuerticula peregrinationis, imò cautissimè aduertendum, ne expoliemur, dilapidemur, & uulneremur. Quartum, quod magis mirum est, quia cum continuè peregrinemur, nullus tamen sapientum mundi declarauit, quò properemus, nisi qui à diuinis eloquiis didicerunt, ut Pythagoras, cuius sententia ad metrum redacta hoc resonat: Corpore deposito cum liber ad æthera perges, Euades hominẽ factus Deus ætheris almi. Cum quo Plato eadem disciplina imbutus in Phædone inquit: Qui piè præ cæteris uixisse inueniũtur, hi ex his terrenis locis, tanq̃ è carcere soluti, ad altiora transcendũt, puramq; supra terram habitant regio-

Poëtæ The. Gẽ. Philo.

Peripate. Brach. Academ.

Didy.

Plato. Mercur. Chald.

CHRISTVS.

Iacobus.

Ioannes.

Dauid

Pythag.

Plato.

nem, ubi præmium pulchrum est, & spes ingens. Sed noster doctor Iesus nos de hoc aperto sermone docet, dũ ait: Hæc est uita æterna, ut cognoscant te Deũ Patrem, & quem misisti filium tuum: Quæ cognitio cum haberi nõ posit in hac peregrinatione, quando habebitur, declarauit dicens: Quando uenerit filius ho minis in sede maiestatis suæ, congregabuntur ante eum omnes gentes: quibus separatis, dicet iis, qui à dextris eius erunt: Venite benedicti Patris mei, possidete paratum uobis regnum à constitutione mundi: In quo regno erit patens uisio Patris, & opificis: erit fruitio omnium bonorum: erit denique status omnium bonorum aggregatione perfectus, qui est status ueræ beatitudinis: Quis autem Philosophorum aliquando declarauit paratum esse nobis regnum? Quis ausus fuisset ipsum petere, aut sperare, nisi ipsius regni Dominus declarasset, & promisisset? Quis iterum declarauit nos inuitari ad illud regnum, tanquam ad nuptias, nisi doctor noster, ut patet in parabola de nuptiis? Vltimũ, qđ omniũ difficillimum est, qua uia in illum finem pergendum sit: Nullus est (inquit Baruch) qui illius regni uiam scire posit: nec est, qui excogitet semitas eius: Nec gigantes, qui fuerunt à principio statura magna, & uiri nominis: Nec aliquis principum huius sæculi, qui destruuntur: Nec philosophorum quispiam, quamuis in exquirendo ætatem consumpserint, & tempus (ut longo sermone differit Lactantius) simul & industriam perdiderint, quousque iste doctor noster, & Pater uisus fuit in terris, & cum hominibus conuersatus: Qui non tantum docuit, sed fecit seipsum uiam, non inquam illam præceptorum, per quam currebat Dauid dilatato eius corde, nec uirtutum tantummodo, quamuis eam omnimodam plenisime docuerit, sed fecit se uiam, & baculum, cui innixi pergeremus ad Patrem, ncdũ sustentans, sed ducens, attrahens, & portans, ut in parabola de oue perdita, & humeris pastoris portata docemur: sub cuius psona inquit Augustinus disputãs contra quinque hæreses: Cum esses inimicus Patri meo, reconciliaui te: Cum errares inter montes, & syluas, quæsiui te: inter lapides & ligna, quæ adorabas, inueni te: humeris meis portaui te usque ad Patrem, cui te reddidi. Omnia quoque pondera peccatorũ nostrorum in se suscepit, ut exonerati facilius pergeremus, aut portaremur. Docuit etiam, quomodo renouari, & transmutari debeamus, ut leuiores effecti non deficiamus in altisimo & difficillimo itinere, & ne in effigie bestiæ, quam per peccatum assumpseramus, apparentes in curia illa mentium, & intellectualiũ spirituum expelleremur multò seuerius, quàm eiectus dicatur à nuptiis ille, qui non habebat uestem nuptialem. Cuius transmutationis principium fit per sacramentale semen, quo concipimur in baptismo, & renascimur secundum spiritum: Sed per resurrectionem complementa suscipimus perfectæ regenerationis, de qua dicitur: In regeneratione cum sederit filius hominis in sede maiestatis suæ cum angelis suis, uos, scilicet Apostoli, sedebitis super sedes duodecim iudicantes duodecim tribus Israël: Sed alij omnes, qui reliquerint domum, fratres, uel sorores, aut patrem, aut matrem, aut filios,

CHRISTVS.

Baruch. 3

Lactan.

Augusti.

uel agros,centuplũ accipient,& uitam æternam poßidebunt. Quis enim de hac regeneratione ante ipsum sermonem habuit,uel excogitauit? Cuius regenerationis,quæ fit in resurrectione,ipse fuit principium,& uia,dicente Paulo:Christus surrexit à mortuis primitiæ dormientium, quoniam quidem per hominem mors, & per hominem resurrectio mortuorum : Et sicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Christo omnes uiuificabuntur. Et hæc est uera uia uitæ, quam docuit doctor noster Christus,sicut prædixerat propheta : Notas mihi fecisti uias uitæ,quæ(inquit Ambrosius)antea habebantur ignotæ: Quem præuidens in spiritu Isaias lætabundus ait: Venite,ascendamus ad montem Domini,montem utique illum eleuatum super uerticem montium , & super omnes colles,id est super omnes sublimes in potẽtia, sapientia, & sanctitate , & ad domũ Dei Iabacob, de qua egressus est secũdũ carnẽ iste Doctor noster I E S V S, & docebit nos uias suas: & ambulabimus in semitis eius:quia de Sion exibit lex,& uerbũ Domini de Ierusalem,Lex quidem proximè subacta (ut diximus) & uerbum Domini , quod est factum caro,& docuit nos potißimè in templo, quod est in Ierusalem,& in cruce fixa ante portam ipsius.

Paulus
Dauid
Ambros.
Isaias

In quo gymnasio,& qua cathedra nos instruxerit. Cap. XI.

ET quamuis iste Pater,& Doctor noster docuerit nos in templo, in montibus,in synagogis Galilææ, & in diuersis locis, totam tamen doctrinæ summam,& efficacius tradidit in cruce, ut meritò dicat Augustinus: Crux Christi patientis fuit cathedra magistri docentis. Quod cognouit & ille,qui dixit cum Corinthiis: Nihil putaui me scire inter uos,nisi Iesum Christum,& hunc crucifixum: quia in cruce positus nobis omnigenam doctrinam dedit:quam in superficie percurrentes dicemus,ꝙ ab elementis melioris,& mysticæ grammaticæ incipiens deduxit nos usq; ad summos apices profundißimæ theologiæ nullam doctrinam intermediã relinquens intactam. Primo enim docuit uerbũ æternum concordare cum nomine illo, quod est super omne nomen, datum quidem ei per uirtutem crucis,si uera docet Paulus:qui de hoc uerbo incarnato, qui cognominatur Christus, inquit:Factus est ꝓ nobis obediẽs usq; ad mortẽ,mortẽ autẽ crucis:propter quod & Deus exaltauit illũ: & dedit illi nomen,quod est super omne nomẽ,ut in nomine I E S V omne genu flectatur,cœlestium,terrestriũ,& infernorũ: Cuius nominis uirtus,& si data in cruce est,id tamẽ intuitu diuini uerbi uniti, & perfundentis hoc nomen I E S V M,& ipsum nominatũ,adeo, ut per antonomasiã cognominetur Meßiah,& Christus, id est unctus præ omnibus participibus suis . Hinc docuit & participiũ,id est ~~complex~~ utraq; natura ~~portione~~,qua cõstituitur ipse Christus. Aliud quoq; participiũ explicauit in cruce , dũ participauit nobiscum gratiam, gloriam, & meritum , quod acquisiuit in ea,ut nos suiipsius participes faceret, & secum uniret. Pronomen uerum est illud cognomen Christus, quo utimur loco nominis I E S V, & uocamur Christiani à Christo,sicut deberemus dici Ie-

Augusti.
Paulus
Idem.

compositam
personam

ſuani à Ieſu: Aut dicamus, quòd & ſi Ieſus eſt nomen, poteſt tamen eſſe pronomen, quia ſtat nobis pro nomine magno Dei, quod exprimi non poterat, quouſque exigeretur opus crucis: in qua (ut diximus) data eſt uirtus huic nomini, quod inuocamus pro nomine magno Dei, ſicut ſupra declarauimus. Præpoſitionem autem docuit, dum nomen ſuum tradidit in omnibus operibus noſtris præponendum, ſicuti expreſsit Paulus dicens: Quæcunq; facitis, in nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti facite. Docuit quoq; nos præponere crucē ſequendam dicens: Qui uult uenire poſt me, abneget ſemetipſum & tollat crucē ſuam, & ſequatur me, qui cruci affigendus ſum præbens ipſam uobis, tanquam baculum, & ſignum præuium in omnibus operibus proponendum. Explicauit quoque aduerbium, matrem uidelicet ſtantem iuxta uerbum, quando dixit diſcipulo, & conſequenter omnibus nobis: Ecce mater tua, quam relinquo loco mei, ut mediante ipſa: quæ ſtat cōtinuè iuxta me, & antè faciem Patris, poſsitis à Patre, & à me obtinere quicquid uultis: Ideo tunc diſcipulus nomine ſuo, & nomine omnium noſtrum accepit eam in ſuam tutelam, & refugium pro Chriſto, & ſimul cum ipſo. Sed & interiectiones maximas docuit nos facere, præbens undè ſuſpiria & omnes dictiones dolentis emittamus. Poſtremò coniunctionem illam, ad quam omnes inſtituti ſumus, cum Deo uidelicet nos beatificante: Nam ſentiens quid in cruce breui facturus erat, ut efficacius operaretur, poſt nouiſsimam cœnam Patrem orauit dicens: Rogo Pater, ut ſicut ego & tu unū ſumus, ita & iſti unū ſint in te. In logica uerò meliori inſtruxit nos quàm Ariſtoteles, cum longè clarius ſciamus per ipſam diſcernere uerum à falſo, quàm per hanc, quam in ſcholis & Peripateticis gymnaſiis iuuenes inſtruuntur: In doctrina enim crucis (ſiquis bene perpendere uoluerit) abſque dubio diſtinguet inter uerum & falſum, iuſtū & iniuſtum: In ea nanque homo efficitur ſpiritualis, & conſequenter (ut docet Paulus) iudicat de omnibus: Ibi comeditur uerū lac, & butyrum, quo ſciat unuſquiſque reprobare malum & falſum, & eligere bonum & uerū. Summā quoque Rhætoricam docuit, imò omnem efficaciam orationi tribuit, dum meruit, & is effectus eſt, per quem omnia impetramus à Patre: Nomen enim hoc IESV (in quo petere docemur, quicquid cupimus) habuit (ut paulo antè diximus) efficaciam à cruce, ex qua acquiſiuit illud nomen, quod eſt ſuper omne nomen. Duo etiam præbuit gratiſsima ad reconciliandum auditorem Patrem, ad cuius præſentiam ſemper orare debemus: Alterum eſt diligens cura, quàm habere debemus, ut repræſentetur anima pura & munda Deo Patri, à quo ipſam accepimus, quod facto efficere docuit, dum ait: Pater in manus tuas commendo ſpiritum meum: Alterum eſt dilectio inimicorum, in qua ſingulari efficacia præbuit ſe imitandum dicens: Pater ignoſce illis, quia neſciunt, quid faciunt, excuſans eos de ignorantia. Inſuper & ad orationem pro nobis factam deueniens obtulit (inquit Paulus) preces cum lachrymis, & clamore ualido nos inſtruens, ut idem faciamus orātes, cū clamore uidelicet cordis, magis q̄ oris. Nec Arithme-

Marginalia: Paulus — CHRISTVS. — Idem — Ibidem — Paulus — CHRISTVS. Paulus

ticam prætermisit, quin eam profundè doceret, dum multitudinem ab uno emanantem in idem conducere studuit in eo, quod ait: Cum exaltatus fuero à terra, omnia traham ad meipsum, unicũ uidelicet principium, à quo emanarũt. Sed & multiplicare docuit, quando instruxit nos coniungere pauca merita nostra cum suis abũdantissimis, ut debita ratio inueniri possit. Docuit & diuidere animam uidelicet à spiritu per gladium spiritualem, quod est uerbum Dei nobis creditũ, & habens efficaciam potissimè per crucem, & Christum crucifixum. Subtrahere quoque demonstrauit debita à meritis nostris, ut uiderentur, qui fructus ex nostris restarent operibus. In Geometria uerò docuit illud, quòd omnes, ut inueniant, frustra & incassum laborant, quomodo uidelicet quadretur circulus: Et hoc, dum sphæram intellectualem, & naturæ diuinæ quadrauit in corpore quadrifarij elementi præbens & nobis eisdem elementis quadratis, undè possimus conuenire cum sphæra illa diuina. Et hæc est unica uia, ut premamur sub torculari crucis, & ex quadrariis, atque corporeis efficiamur sphærei, & diuini: Non enim potest ritè dari sphæra quadrati, aut cubi, nisi resoluatur figura illa quadrataria: & reducatur in circulũ: Ideo oportet dissolui corpus hoc corruptibile, & quadrãgulare, uel quadrifarium per crucem mortificãdum, si debet fieri sphæricum & diuinum induendo (ut inquit Paulus) incorruptionem, & immortalitatem, atq; naturam illam unigenam, & spiritualem: Dedit nãq; per crucem nobis potestatem filios Dei fieri, per ipsam carnem & sanguinem mortificando, & per uirtutem Christi patientis renascendo, ut supra diximus. Musicã adiecit, docẽs eam, & sonans cũ tympano corporis extensi in cruce, pulsante anima, & reboante spiritu tanta suauitate, ut longè melius, quàm de Orpheo dicatur trahere ad se etiam longissimè distantes in omnibus mũdi partibus: Cõsonantiã nãq;, & concordiã inibi cõduxit rerum inferiorũ cũ cœlestibus omnia cõcilians, omnia pacificans per sanguinẽ crucis eius, ut inquit Paul. Quod nemini antea, uel pòst efficere datum est. Docuit insuper uerã, & meliorẽ astrologiã cũ effectu ꝓducẽs, & diffundẽs cœlestes, & diuinos influxus in nos omnes: Imò seipsum uerũ cœlum aperuit, ut de plenissimis suis charismatibus in nos oẽs diffunderet. Exposuit etiam ueram philosophiam, quæ docet abstrahere intellectualia, & spiritualia à sensibilibus, dum docuit hæc cõtẽnere, & illa appetere: Ad quẽ doctorem inuitat nos Paulus dicens: Occurramus in oppositum nobis certamẽ suspiciẽtes in authorem fidei, & consummatorem IESVM: qui postposito sibi gaudio, mundano uidelicet, & sensibili, sustinuit crucem ignominia cõtempta, quæ inde sequebatur, ut potiretur cœlestibus, & diuinis deliciis. Medicinam autem docuit, & èxercuit gratis effectus omnium languentium medicus, donans etiam medicinas, atque unguenta, quibus uariis delibutus ubique fragrabat suauitatis odorem. In philosophia uerò morali adeo omnes excessit, ut uirtutes, quas docuerunt ij, qui de moribus tractant, umbræ sint tantummodo, & picturæ in comparatione uirtutum perfectissimarum, quas docuit in cru-

Marginalia: CHRISTVS. — Paulus — Idem. — Idem.

ce: Ibi enim charitatem palàm ostendit super omnem charitatem, & dilectionem exponens corpus, & animam pro amicis suis: Ibi humilitatem, cum humiliauerit semetipsum usque ad extremum gradum ignominiae: Ibi obedientiam factus obediens usq; ad mortē, mortem autem crucis: Ibi fidem, quando crucē conscensurus dixit discipulis: Creditis in Deū, & in me credite, qui sum author, & consummator fidei: Ibi patiētiam, & spem futurorum bonorum cum innumeris, & immanibus lacessitus iniuriis stetit, tanquā agnus coram tondente ipsum, & non aperuit os suum. Verum tandem summum apicem Theologiae docuit, dum omnia cōpleuit, quae in tota scriptura sacra, lege uidelicet. & prophetis continentur, adeo, ut ritè omnibus perfectis alta uoce exclamaret dicens: Consummatum est, & completum, omne uidelicet, quod de me scriptū erat, & de redēptione humani generis, & de reseratione ianuae coelestis, & de omnibus, quae hominē, & consequenter omnem creaturam in debitum finem conducunt. Quae uniuersa latent eos, qui non habent sensus interiores exercitatos in agnitione ueritatis. His autem, qui collustratos habent oculos manifesta sunt, sicuti dicebat Apostolus: Nos praedicamus Christū crucifixū, Iudaeis quidem scandalū, gentibus autē stultitiā, ipsis autē uocatis, & illuminatis Iudaeis, atq; Graecis Christū Dei uirtutē, & Dei sapientiā: Quia quod stultū est Dei, sapientius est hominibus: & quod infirmū est Dei, fortius est hominibus: qui magnipendunt sapientiam, & doctrinas humano ingenio excogitatas, quae nihil sunt apud Deū. Nam infimus gradus diuinae sapientiae, quae stultitia quaedam existimatur, maior est omni sapiētia mundi, adeo, ut in omni gradu sapientiae suae perdantur mundi sapiētes, sicut scriptum est in Isaia, & allegatum à Paulo: Perdam sapientiā sapientū, & prudentiam prudentum reprobabo: Vbi sapiens, ubi scriba, ubi inquisitor huius saeculi, qui intelligat mysterium crucis? Ibi enim sunt thesauri sapientiae, & scientiae absconditi, sapientiae quidem non huius saeculi, neque principum mundi huius, quae destruitur, sed est sapientia in mysterio abscondita, quam praedestinauit Deus ante saecula in gloriam nostram, quā nemo principum huius saeculi cognouit: Ad quam percipiendam saepius Deus stultos huius mundi elegit, ut confundat sapientes, & infirma, ut confundat fortia, & ignobilia mundi & contemptibilia elegit, & ea, quae non sunt, in conspectu hominum uidelicet, aut ea, quae nō sunt, ut faciat, & destruat ea, quae sunt, & non glorietur omnis caro in conspectu eius: Qui constituit Christum IESVM nobis sapientiam, iustitiā, sanctificationem, & redemptionem, ut qui gloriatur se scire, uel posse aliquid, in Domino Christo IESV glorietur, qui est uera sapientia, uerus doctor, & nobis omnia administrans: Qui docuit suos electos non longo temporis spatio, nec tot uigiliis, & assiduis laboribus, quot solent iuuenes addiscere doctrinas gentium, sed sola unctione Spiritus sancti eos in omnibus instruxit, sicut promiserat dicens: Ille suggeret uobis omnia, & docebit uos omnia: Et Ioannes in epistola: Vnctionem habetis à sancto, & nostis omnia: Et iterum: Non necesse ha-

Margin notes: CHRISTVS. — Idem. — Paul. — Isaias. Paulus — CHRISTVS. Ioan.

betis, ut aliquis uos doceat, sed sicut unctio eius docet uos de omnibus, ita uerum est. Nec dubitandũ est de doctore, & doctrina eius, quia nõ est mẽdaciũ in eo.

Quibus thesauris, ueluti bonus pater, ditet nos Christus. Cap. XII.

NOn suffecisset parenti nostro nos generasse, & continuò pascere, & instruere, nisi & nos diuites faceret, & accommodaret in omnibus: Diuitiæ enim dicuntur (ut docet Marcus Varro, & alij grammatici) quia diuos nos faciant, nullóque egentes, sicut Deus est: Ad quem statum nos conducunt ueræ diuitiæ. Sed tantus error inoleuit in hominibus, ut diuites sese facere existiment in his, quæ inferioribus regnis tanquam feces & expurgamenta dicata sunt: Habet enim & Pluto antideus suas diuitias ex terra effossas, undè Dis dicatur, quia semper his terrenis dues, ut inquit ipse Pluto in Claudiano: semperque tenemus, Quod superi tenuere semel. Qui Pluto (ut diximus) Mamona à Saluatore nominatur, simul & diuitiæ quas possidet: Quæ diuitiæ ueris opponuntur, sicut & princeps eius Mamona opponitur Patri nostro uerò diuiti non tantũ pro se, sed pro omnibus aliis, ut inquit Apostolus: Diues in omnes, qui inuocant illum: Et tãta est inter ipsos discrepantia, ut nemo possit utrique inseruire, sicuti testatur ipse summus doctor noster dicens: Non potestis Deo seruire, & mamonæ: qui opponuntur, tanquam uerum & falsum. Et ideo nos admonet falsas contemnere diuitias, & ueras appetere: Nolite (inquit) thesaurizare uobis thesauros in terra, ubi ærugo, & tinea demolitur: & ubi fures effodiunt, & furantur: sed thesaurizate uobis thesauros in cœlo, ubi nec ærugo, nec tinea demolitur: & ubi fures nec effodiunt, nec furantur: Qui thesauri, & diuitiæ ex multis peculiis coaceruantur. Est enim thesaurus gratiæ, de quo inquit Apostolus cum Ephesiis: Habemus remissionem peccatorum secundum diuitias gratiæ eius, quæ superabundauit in nobis: Et iterum: Deus, qui diues est in misericordia propter multam charitatem suam, qua dilexit nos, conuiuificauit nos in Christo, cuius gratia estis saluati: & coëxcitauit, & conscendere fecit in cœlestibus, in Christo IESV, ut ostenderet in sæculis superuenientibus abundantes diuitias gratiæ suæ in bonitate super nos. Et non sine causa commiscet Apostolus diuitias misericordiæ Dei, gratiæ, & bonitatis: quia omnia illa ex eodem ærario supramundano proueniunt. Est quoque thesaurus sapientiæ, ut cum Colossensibus ait: In Christo sunt omnes thesauri sapientiæ, & scientiæ communicati amicis suis, ut Corinthios alloquens dicit: Diuites facti estis in illo in omni uerbo, & in omni scientia: Quos thesauros dispensandos sibi creditos esse Ephesiis declarat, dum ait: Mihi autẽ sanctorum minimo data est gratia hæc, in gentibus euangelizare inuestigabiles diuitias Christi, & illuminare omnes, quæ sit dispensatio mysterij absconditi à sæculis in Deo, qui uniuersa creauit: ut innotesceret nunc principatibus, & potestatibus in cœlestibus per ecclesiam multiplex sapientia Dei secũdum præ-

[Margin notes: M. Var. — Claudi. — Paulus — CHRISTVS. — Paulus — Idem.]

finitionem sæculorum, quam fecit in Christo Iesu domino nostro. Erāt enim hæ diuitiæ absconditæ in Deo omnibus retroactis sæculis, quousque per Christum fuerunt reuelatæ, & creditæ Apostolis dispensandæ: Quas cum omni reuerētia distribuere uolens Paulus subinfert: Huius rei gratia flecto genua mea ad Deum patrem Domini nostri Iesu Christi: ex quo tanquam metro, & mensura, atque origine omnium paternitatum omnis paternitas in cœlo, & in terra nominatur. Nec est enim aliquis pater, qui non sit primo genitus à Patre summo, & ab eo habuerit fœcunditatem, undè possit effici pater. Hunc igitur rogo (inquit) Paulus, ut det uobis secundum diuitias gloriæ suæ, quas uidelicet ego dispēso, corroborari per spiritum eius in interiorē hominem, habitare Christum per fidem in cordibus uestris, in charitate radicati, & fundati, ut possitis cōprehēdere cū omnibus sanctis, quæ sit lōgitudo, latitudo, sublimitas, & profundū, sapientiæ uidelicet Dei, & scire supereminentem charitatem Christi, in qua scilicet ditissimus fuit, ut de plenitudine eius omnibus erogare posśit, undè sequitur: Vt impleamini in omni plenitudine Dei. Est quoque ditissimus gloria, ut idem testis cum eisdem loquens deponit. Precor continuè in orationibus meis, ut illuminati oculos cordis uestri sciatis, quæ sit spes uocationis eius, & quæ diuitiæ gloriæ hæreditatis eius: Et iterum: Det uobis corroborari per spiritum in interiori homine, secundum diuitias gloriæ suæ: Sine quibus diuitiis Christi, quamuis potiamur inferioribus & terrenis, pauperrimi sumus, ut ipsemet aperta uoce insinuat dicens: Tu dicis, Diues sum, & locupletatus, & nullius egeo, & nescis, quia tu es miser, & miserabilis, & cæcus, & nudus. Suadeo itaque tibi emere à me aurum ignitum probatum, ut locuples fias secundum ueras diuitias. Et iterū in euangelio, cui titulus est secundum Lucam: Facite uobis sacculos, qui non ueterascunt, & thesaurum non deficientem in cœlis, loco quippe ueris diuitiis pleno, ut canit diuus Citharœdus: Gloria, & diuitiæ in domo eius.

Paulus. Idem. Paulus. Apocal. Lucas.

Quo peculio ditauerit filias. Cap. XIII.

NEc Pater iste noster contentus est habere filios, sed uult quoque habere filias, ut utroque sexu compleatur debitus naturæ concentus, sicut & ipse est (teste Mercurio) utriusque sexus fœcunditate munitus: Quæ filiæ sumus nos, qui aliquādo filij, milites, & ministri eius dicimur, aliquando filiæ, & sponsæ, ut in Canticis legimus: Egredimini, & uidete filiæ Sion Regem Salomonem in diademate, quo coronauit eū mater sua in die desponsationis illius, quando uidelicet multas accepit sponsas, ut paulo inferius dicitur: Sexaginta sunt reginæ, & octoginta concubinæ, adolescentularum non erat numerus. Omnes utique descriptæ magno mysterio in figuram accipiendarum à Christo, quod relinquimus suo loco declarandum: Hic enim non tantum illas reginas, concubinas, & adolescentulas accepit in sponsas, sed etiam totam fidelium collectionem innumerabilem: Quam Ioannes dicit uidisse paratam, tanquam sponsam ornatam uiro suo, ut unaquæque sit sponsa, &

Mercur. Canticis. Ibidem. Ioannes.

tota simul collectio sit sponsa, & filia, uel filius, sicut eadem forma etiam apud grammaticos diuersis rationibus dicitur animus, & anima in utroque sexu, sicuti etiam in scriptura habemus dictũ fuisse, antequam produceretur mulier, Masculum & fœminam creauit eos, id est creauit hominem utroque sexu gaudentem, ut tangit Mercurius in Pymandro, & seriosius explicat Plato in Symposio: Et hoc, quia aliquando ueluti fœmina semen suscipit, & grauidatur, iuxta illud Isaiæ: A facie tua Domine concepimus, & peperimus: Aliquando autem uiriliter agens alios grauidat semine uerbi Dei disseminato. Sunt & qui dicunt, quòd anima dicitur, qua uiuimus accipientes uitam à superis, & animus quo sapimus, redire uidelicet in eum, à quo uenimus. Dum igitur filij sumus, ditamur à Patre, & hæreditate donamur: dum uerò filiæ existimus dotamur ab eodem Parente, qui est Pater, & Spõsus, sicuti primus homo fuit pater, & maritus primæ mulieris. Dum ergo anima est filia, dotatur primo gratia præueniente, qua non tantum introducatur ad nuptias, sed ut interesse possit conuenienter ornata, ut tantus sponsus exquirit: Et hoc quousque coniungatur sponso: Ad quam coniunctionem cum peruenerit, aliam partem dotis suscipit, quæ est gratia cooperans, qua mediante uestit & filios, ut habitu nuptiali uestiti admittantur ad nuptias, & in aulam regiam: Ipse est enim qui operatur omnia in omnibus, & qui esurientes replet bonis. Præbet itaque in dotem uestes, quibus operiant animæ nuditatem, ne expellantur à nuptiis, & dicatur: Quomodo huc intrasti, non habens uestem nuptialem? Quam uestem ipse confecit (ut diximus) ex propria pelle. Donat & omnia ornamenta opportuna spõsæ tanti uiri, quæ à prophetis, præcipuè Ezechiele memorantur, prout, Deo fauente, explicabimus. Præbet aurum, argentum, lapides pretiosos, & omnes ueros thesauros affluenter tam filiis, quàm sponsis. Nec dubitet quispiam de tanto coniuge, quasi non possint suppetere tot sponsis ipsius diuitiæ, ut dona & cætera quæ ad negotiũ matrimonialè spectant abundè subministret, quia ipse est diues, & potens satisfacere omnibus, qui illi adhærent: cum plenitudo diuitiarum sit in eo nunquã deficiens, quoniam complacuit Patri (ut inquit Apostolus cum Colossensibus) omnem plenitudinem habitare facere in eo: Et iterum: In ipso habitat omnis plenitudo diuinitatis, quæ de se est infinita, & immensa.

(Margin: Mercur. Plato. Isaias — Matth. — Ezechi. — Paulus)

Quod tandem legatum fecerit. Cap. XIIII.

OPtimus autem hic Pater & si semper dilexit filios, in fine tamen maiora dilectionis pignora reliquit, non tantum in eo, quòd uitam exposuit, sed quia opulentissimum testamentum fecit, in quo legauit illud, quo maius excogitari nõ potest: Legauit enim æternum, & fœlicissimum regnum beatitudinis, quod statim se daturum promisit latroni ei com miserenti, dum ait: Hodie mecum eris in paradiso. Et paulo antè Apostolis, & consequenter omnibus nobis promiserat dicens: Ego dispono uobis regnum, sicut disposuit mihi Pater. Et quamuis hanc hæreditatem statim non possideamus

(Margin: CHRISTVS.)

*eſt tamen in loco tuto repoſita ſtatim aſsignanda, quando adimpleuerimus te-
ſtamentum: Cuius rei fideiuſſores ſunt Petrus, Paulus, Ioannes, & cæteri, qui* Petrus
eam uiderunt, & atteſtati ſunt: quorum primus ait: Benedictus Deus, & Pater
Domini noſtri IESV *Chriſti, qui regenerauit nos in hæreditatem incorrupti-
bilem conſeruatam in cœlis, paratam reuelari in tempore nouiſsimo, in quo exul
tabitis: Sed modicum nunc oportet contriſtari in uariis tentationibus, ut proba-
tio ueſtræ fidei multo pretioſior ſit auro, quod per ignem probatur.* Et *tandiu
oportet nos eſſe ſub tutoribus, & actoribus ſub ſeruitute præceptorum, donec
(inquit Paulus) euadamus in uirum perfectum in ætatem plenitudinis Chriſti:* Paulus.
*ut iam non ſimus paruuli fluctuãtes, & circumacti ab omni uento; ſed compagi-
nati & firmi per omnem iuncturam, & in menſuram uniuſcuiuſque mẽbri cor-
reſpondentis præceptis diuinis, ut alibi declaratum eſt. Si qui tamen ſunt non
adhuc adulti, ſupplebit Chriſtus; prout tanta hæreditas poſsidenda exigit.* Io- Ioannes.
annes quoque bis adſtipulatur dicens: Vi*dimus gloriam eius, gloriam quaſi uni-
geniti à* Patre, *plenum gratiæ, & ueritatis.* De *cuius plenitudine omnes accepi-
mus, ut poſsimus cohæredes effici illius unigeniti ſummi* Patris.

Quibus, & quanta legauerit. Cap. XV.

CV*m hæc, quæ in ciuilibus fiunt, conſentanea ſint diuinis, & cœle-
ſtibus,* & *una reſpublica ſit alterius ſimulachrum, aptiſsimè ex
his, quæ nobis domeſtica ſunt, addiſcere poſſumus diuina. Teſta-
tor ciuilis plura pluribus legare poteſt, ſi tamen hæres aliquis
inſtitutus ſit, à quo hæreditaria legata (ut* Iure*conſulti aſſerunt) debeantur. Pa
ri modo Chriſtus effecit, ut bene diſſerit Ambroſius dicens:* Author *pietatis in* Ambroſ.
cruce pendens teſtamentum condidit, ſingulis pietatis opera diſtribuens, Patri
ſpiritum, Virgini Paranymphum, Nicodemo *corpus terræ tradendum,* Apoſto
lis perſecutionem, Peccatori *infernum,* Chriſtianis *pœnitẽtibus crucem,* Latro-
ni paradiſum, & omnibus fidelibus filiis hæreditatem uitæ æternæ: De *qua lo
qui non datur, cum ipſi, qui eam uiderunt, proteſtentur, quòd non licet homini lo
qui, & ipſemet teſtator dicat:* Nemo *ſcit manna, & ſympoſium, quod præpara-
ui dandum, atque delicias diſtribuendas, niſi qui accipit.* Hinc *ſatagenti Auguſti
no,* & *ſciſcitanti, quæ gloria & lætitia beatis præparata ſit, illuxit lux, & inſo
nuit uox dicens:* Auguſtine, Auguſtine *quid quæris?* Putáſne *immittere uaſculo
mare totum?* Breui *includere pugillo terrarum orbem?* Cœlum *firmare, ne uſita-
tos exerceat motus?* Quæ *oculus nullius hominum uidere potuit, tuus uidebit?*
Quæ *auris nulla hauſit, hauriet tua?* Quæ *cor humanum nullatenus intellexit,
intelliget tuum?* Infinitæ *rei quis erit finis?* Immenſa *qua menſura metieris?* Infi-
*nitũ quippe eſt obiectum, quo ciues illi fruũtur: infinita erit duratio illis beatis
per ſucceſsionem: infinitus erit eorum progreſſus, quia nunquam terminabitur:
nec finem adinuenient eorum bonorum, in quibus oblectantur, aut illius boni om*

nia continentis tanta excellentia,ut in propria forma cuncta umbratica dici possint ratione singularis excellentiæ, quam habent in fonte omnium bonorum: In dextera enim ipsius sunt iucunditates æternæ, pro quo nos habemus usque in finem. Has præsensit regius propheta,dũ prophetico spiritu afflatus cecinit: Adimplebis me lætitia cum uultu tuo,quando uidelicet ostendes mihi faciem tuam, adimplebis me lætitia dans de iucunditatibus æternis, quæ sunt in dextera tua. Sed ne dubitaremus de hac gloriosa hæreditate;ipsam præostendit, antequam testaretur, & post: Siquidem ante eam demonstrauit tribus Apostolis: ex quibus Petrus ait: Audiuimus,cum essemus cum ipso in monte sancto,uocem huiuscemodi allatam à magnifica gloria,Hic est filius meus dilectus: Cuius faciem uiderunt splendescere,instar solis,& uestimenta alba,instar niuis ex gloria,in cuius statum transfiguratus erat. Ioannes quoque ait: Vidimus gloriam eius: Et iterum: Quod audiuimus, & uidimus,& contrectauimus de uerbo uitæ,annuntiamus uobis. Condito uerò testamento Stephano protomartyri ipsam gloriam ostendit, Luca attestante in actibus apostolicis,ubi inquit: Cum esset Stephanus plenus spiritu sancto,intuens in cœlũ uidit gloriam Dei, & Iesum stantem à dextris uirtutis Dei,iam uidelicet in possessionem ingressum, tam pro nobis, quàm pro se: De qua certus dixerat latroni: Hodie mecum eris in paradiso. Et ne quis suspectos haberet ipsos attestantes, tanquam consanguineos,aut familiares amicos,assumpsit quoque in testem Paulum persequutorem,& inimicum, atque acerrimi ingenij uirũ,ne quis de credula simplicitate eum posset criminari: Quẽ subuexit usque ad tertium cœlum,ubi secundum Hebræorum theologiam splendet decor, & gloria Dei, & ubi sunt ubera,quæ lactare solebant prophetæ, & ibi ostendit,& credidit eam gloriam,& arcana,quæ non licet homini loqui: Pro rei tamen ueritate attestanda uitam, & caput exposuit. Sic & pro huius gloriæ ueritate (prout diuino lumine collustrati perfecta in mẽte,& corde diffinitione sentiebant) uitam tradiderunt alij quamplurimi,qui martyres,id est testes dicuntur. Et horum tanta fuit copia, quòd usque ad tempora Constantini supputata fuerint triginta duo milia milium,qui uitam exposuerunt pro attestãda ueritate gloriæ præparatæ animæ nostræ, & toti composito post resurrectionem corporum,quod nullatenus fecissent,nisi Spiritu sancto edocti, & aliquo modo certiores essent effecti de his,quæ tanto uitæ discrimine cõprobabãt. Omnes autem instituit hæredes huiusmodi gloriæ & regni cœlorum,qui tamen uoluerint fieri filij eius,& regenerari eius semine. Exhæredantur uerò hi, qui uolunt uiuere secundum carnem, & sanguinem, qui regnum Dei posidere non possunt: & quos neque inuitos arrogat tartareus princeps,de quibus aliquando dixit testator noster: Vos ex patre diabolo estis,& desideria patris uestri uultis facere: quia eius mores suscipientes faciunt eius opera: quæ omnia in mẽdacio fundata sunt,cum ipse sit mendax,& mendacij pater instruens filios in mendacio,& deceptione: Neque enim promittere, aut agere potest nobiscum, nisi

Dauid | Petrus | Ioan. | Lucas. Stepha. | CHRISTVS. | Idem.

in mẽdacio, & dolo, cũ nihil dare poßit, nisi pœnam, luctũ, horrorem, tenebras, & huiusmodi, quæ homo natura ipsa abhorret: Ideo opus est, ut aliqua falsitate alliciat eos, quos ad se trahit. Offert igitur uoluptates, tãquam lenocinia suæ fraudis, ut illis illecebris, quæ regnum Dei poßidere nequeunt, allecti mortales auellantur, & diuertant ab illo regno, & hæreditate, à qua ipse expulsus est: Quæ pro nobis parata est à cõstitutione mundi, & legata in celeberrimo testamento filij Dei.

Qua solennitate hoc testamentum celebrauerit. Cap. XVI.

IN testamenti celebritate requiritur (ut dicunt Iureconsulti uel ut fieri solet) testator habilis, bonæ & sanæ mentis, tabellio habens authoritatem; testes, & hæredes. Testator fuit Christus filius æterni Patris cõstitutus iampridem hæres uniuersorum cum plenißima authoritate testandi, legandi, hæredesque institučdi, ea aßis partitione, quæ unicuique (optimi patris iudicio) congruere uidebitur. De hoc testamento nimirum prædictum fuerat in oraculo Baruch prophetæ huiusmodi uerbis: Statuam illis testamentum alterum sempiternum, ut sim illis in Deum, & ipsi mihi in populum. De quo etiam in Ieremia dicitur: Ecce dies uenient, dicit Dominus, & feriã domui Israël, & domui Iehuda fœdus nouum non secundum pactũ, quod pepigi cum patribus uestris, pactum quod irritum fecerunt: Nam hoc erit pactum, & testamentum nouum, & æternum, & non amplius amouendum, neque uetustandum. Dicendo enim nouũ (inquit Paulus) inueterauit prius: Et quod antiquatur, & senescit, prope est interitum. Cum igitur testamentum illud antiquum fuerit, debebat in nouũ mutari, & mutatũ est in id, ultra quod ulterius non expectatur. Nec conturbet aliquem, quòd Ieremias dicat fœdus, uel pactũ, quia pro eodem accipitur fœdus, pactum, & testamẽtum, ut ex progressu Pauli cum Hebræis discere poßumus: Sic etiam dicebatur arca fœderis & testamẽti. Et paßim illa promißio facta in lege, & confirmata morte animalium, dicitur testamentũ uetus. Fuit igitur iste testator habilis, testatusque est adeò optimæ & sanæ mentis compos, ut nullus ei æqualis aliquando fuerit, ut patet ex celeberrima eius doctrina, & in his, quæ prudentißimè geßit, quando testamẽtum condidit. Fuit quoque non unus solummodo; sed quatuor tabelliones omni exceptione maiores, Matthæus, Marcus, Lucas, & Ioannes, constituti à summo Imperatore: qui scripserunt uitam, doctrinam, gesta, atque testamentum huius nostri Patris. Testes fuerũt innumerabiles ex omni natione, quæ sub cœlo est: Ad hoc enim spectaculũ conuenerãt Parthi, Medi, Elamitæ, Mesopotamij, Cappadoces, Phrygij, Ægyptij, Arabes, Cretenses, & cæteri, qui in Actibus Apostolicis nominantur, sed præcipuè ex tribus celebrioribus idiomatibus Hebræo, Græco, & Latino, in quorum quolibet supra scripta fuit causa ipsius testatoris: Qui omnes audierunt, quæ uir magnus IESVS ante mortem ordinauerit in suo testamento: & uiderunt ea signa, & mirabilia, quæ in eius corrobo-

Baruch. Paul. Idem. Actus

rationē perpetrata sunt, & tūc, & postea. Hæredes sunt omnes, qui ex Deo na
ti sunt, & renascuntur nolentes uiuere secundum carnem, & sanguinem: Nam si
Paulus quis nō est filius, nec hæres: si autem filius, & hæres, inquit Paulus: Nos autem
cum simus filij non quidem ancillæ, & spurij, sed liberæ, & legitimi, sumus ex
consequēti hæredes. Et paulo antè: Omnes filij Dei estis per fidem in Iesu Chri
sto, quicunque in Christo baptizati estis: Et iterū cū Romanis: Si autē filij, &
Petrus hæredes, hæredes quidem Dei, cohæredes autē Christi: Et Petrus: Vos saluos
facit baptisma Iesu Christi, qui est in dextera Dei deglutiens mortem, ut uitæ
æternæ hæredes efficeremur: Deglutiuit enim & destruxit mortē, quæ nos im-
pedit, & amouet ab illa hæreditate.

Quomodo testamentum confirmatum sit. Cap. XVII.

VTriusque Iuris consulti, & omnes qui de re testamentaria tra-
ctant, in hoc unum cōueniūt, quòd testamentum stabilitur in mor
Paulus. te testatoris, ut Paulus exerta uoce attestatur dicens: Vbi enim
testamentum est, necessariū est, ut intercedat mors testatoris: Te-
stamentum enim in mortuis confirmatum est: alioquin non ualet, dum uiuit, qui
testatus est: quia uoluntas humana est deambulatoria usque ad mortem, & in
quamlibet partem mutabilis: Nec potest quis imponere sibiipsi legem, à qua nō
possit recedere: Et cū mutari possit testator, quousque uiuit, & destruere, quod
iam confecit testamentum, ideo nullū robur habet, nisi testator deueniat ad mor
tem, post quam amplius mutari non potest. Nec dicat quispiam antiquum fuisse
uerum testamentum, in quo legauit terram fluentem lacte, & melle, & tamē nul
Idem. la morte confirmatum, quia iam satisfecit Paulus dicens: Nec primum quidem
testamentum sine morte, & sanguine dedicatum est: Lecto enim mandato legis
à Mose uniuerso populo, accipiens sanguinem uitulorum, & hircorum cū aqua,
& lana coccinea, & hyssopo ipsum quoque librum, & omnem populum asper-
sit dicens: Hic sanguis testamenti, quod mandauit ad uos Deus. Testamentum
autem figuratiuum confirmabatur morte animalium figurāte mortem illius, qui
per illa animalia quoque repræsentabatur, undè sequitur Apostolus: Necesse
erat ergo exemplaria cœlestium his mundari, ipsa autem cœlestia melioribus ho
stiis, quàm istis, morte uidelicet propria ipsius ueri testatoris: Ideo in ultima cœ
na dixit: Hic calix noui, & æterni testamenti est in meo sanguine: Æterni qui-
dem, quia ultra illud non dabitur aliud, cum sit sufficiens, & immutabile promit
tens hæreditatem non figuratiuam, quæ in ueram tendit, & terminatur, sed ip-
Ioan. sam ueram, ultra quam aliam non expectamus. Nec prætereundum censeo, cur
utrumque testamentum confirmatum dicatur non solum in morte, sed in sangui-
ne, cum suffecisse uideatur mors testatoris, ut præsuppositū erat: Id fuit (ni fal-
lor) ut habiles fierent hæredes, & capaces relictæ hæreditatis: nam fœdati, &
coinquinati illam possidere non possunt, dicente Ioanne: Nihil coinquinatum in-

troibit illuc: Nec uiuentes secundum carnem, & sanguinem ad illam hæreditatē poterunt peruenire: Vt igitur nos mundaret à coinquinante sanguine, uoluit testator sanguinem suum purissimum fundere, quo mundaremur à coinquinatione nostri fœdantis sanguinis, & iterum inquit Ioannes: Qui lauit nos à peccatis in sanguine suo. Ioan. Neque erat secundum diuinam iustitiam alia uia, qua institueret filios, & essent capaces tantæ hæreditatis. Sed nonnullos conturbat, dum dicitur, quòd homo spiritualis mundatur sanguine, qui corporeus est: & quòd illo mundantur etiā mentes angelicæ, dicente Paulo: Pacificans per sanguinem crucis eius, siue quæ in terris, siue quæ in cœlis sunt: Paulus Quibus satisfacientes dicimus, quòd cum uita sit (docente scriptura) in sanguine, ideo uita Christi in sanguine existente, purgantur angelici spiritus, & animæ: qui tamen sanguis effundi debet, tāquam totius peccati occasio: Sanguis enim & materia illa terrea, & sanguinea est fomes omnium peccatorum, ut Dionysius in de diuinis nominibus definit: Nam peccatum est ex propria complacentia usque ad contemptum Dei, ut optimè censuit Augustinus: Augusti. Sed complacētia, quæ nos separat à Deo est ex parte materiæ, id est sensibilis appetitus, cui homo cōplacere uult, undè ligatur lege mēbrorū: pro quo Paulus suspirans dicit: Video aliā legem in mēbris meis repugnantē legi mentis meæ: Paulus & ducere me captiuatū in legē peccati, ut non quod uolo bonum, hoc faciam, sed quod nolo malum: Sic & in angelis pondus, quod eos diuertit à Deo est materia, quæcunque sit illa, secundum quam sibi complacere uolentes recesserunt ab illo actu purissimo, qui est Deus. Et in habentibus organizatum corpus, & sanguinem concupiscentia potissimè residet in sanguine, quæ non potest habere hæreditatem in regno Christi, & Dei, quousque per purissimum Christi sanguinem expurgatus sit sanguis noster coinquinatus, iuxta legē, qua in libro sapientiæ decernitur: Sapien. Per ea, per quæ quis peccauit, per ea & punietur. Expurgatur itaque sanguis noster in sanguine Christi, cum omnes unum corpus effecti simus, & ipse omnium caput. Vndè sicut medicina, quæ sumitur à capite per os, expurgat totum corpus, sic & medicina sumpta à capite Christo sanauit omnia mēbra: Traxit enim ad se omnes iniquitates nostras per suū sanguinem expurgandas, ut illud Isaiæ adimpleretur oraculum, quo dicitur, liuore eius sanati sumus. Isaias

Quomodo Christus non tantum pater, sed caput omnium effectus sit. Cap. XVIII.

Vnctus itaque Christus omni paterno officio, generans, pascens, instruens, ditans, dotans, & legans, non adhuc contentus uoluit omnes nos unire simul in idem corpus, ~~qua unione non datur maior:~~ cuius ipse caput effectus omnia membra regeret; & in ipsa influeret: Quod sacramentum Paulus Colossensibus tam clarè explicauit, ut declaratione non egeat, Paulus dum ait: Ipse est caput corporis Ecclesiæ, nosque membra eius:

& ne superna crederẽtur exclusa, iterum ait: Ipse est caput omnis principatus, & potestatis: Et iterum cum Ephesiis: Et ipse dedit caput super omnem Ecclesiam, quæ est corpus ipsius, & plenitudo eius, qui omnia in omnibus adimpletur. Et quomodo nos omnes simus membra huius corporis, satis explicatum habemus

Paulus ab eodem Paulo, ubi cum Romanis, & Corinthiis differens ait: Sicut unum corpus est, & membra multa habet, omnia autem membra corporis cum sint multa, unum tamen corpus sunt, ita & Christus: In uno etenim spiritu omnes nos in unum corpus baptizati sumus, siue Iudæi, siue gentiles, siue serui, siue liberi, & omnes in uno spiritu potati sumus. Quæ mẽbra prius diuiduntur partitione generali omnibus nota, & à multis explicata: Quæ in suis libris legenda relinquẽtes ueniemus ad aliqua particularia ab aliis nõ tacta. In corpore habemus duodecim præcipuas iuncturas: tres in dextera, ad spatulam uidelicet cubitum, & manum, & totidem in sinistra: quæ sunt sex: Tres quoque in quolibet pede, unã ad coxam uel femur: aliam ad genu, tertiam ad uertebrum pedis, ubi est clauicula: Quæ geminatæ senariæ sunt, & simul cum senariis illis brachiorum duodecim reddunt, quot sunt iuncturæ præcipuæ in corpore cœlesti: Iungitur enim Aries cum Tauro, hic cum Geminis, & sic deinceps usque ad duodecimam iuncturam, quibus articulis præsunt duodecim angeli, ut alibi diximus, & Deo fauente, dicemus. Vt ergo corpus hoc Christi mysticum conforme esset corpori cœlesti, & humano, duodecim uoluit habere præcipuos articulos, & membra to-

DEVS tius corporis: Quorum unus, qui locum calcanei tenebat, præuaricatus est, iuxta illud, quod prædixerat Deus à principio: Ponam inimicitias inter te, & mulierem, & inter semen tuum, & semen illius: Et ipsum scilicet semen mulieris, ~~ne~~

uulgata ipsa (ut ~~[illegible]~~ habet traductio) conteret caput tuum: Nam Christus ex semine primorum parentum genitus debellauit, & contriuit caput diabolici draconis. Et sequitur: Tu insidiaberis calcaneo, id est Iudæ, qui & ipse erat unũ de duodenariis membris huius mystici corporis: Qui admittens insidias, & bibẽs uenenum letale ab hoc serpente propinatum utraque morte periit. Sed ne auulso illo membro, corpus monstrosum esset, loco ipsius suffectus est Mathias. Vlterius autem progrediens huius mystici corporis institutor, elegit & septuaginta duos discipulos, iuxta numerum articulorum omnium patentium: Nam in unoquoque digito, tam manuum quàm pedum sunt tres articuli, & digiti omnes sunt uiginti, undè consurgunt articuli sexaginta: qui si coniunguntur cum illis duodecim, septuaginta duo resultabunt. Hinc opinor, ut utrũque corpus sit conforme, Apostolos fuisse de numero septuaginta duorum. Et si instetur per illud, quod

Lucas. scribit Lucas, Designauit dominus IESVS & alios 72. Respondeo, quòd illa litera sic posset intelligi, quòd aucto numero discipulorum ultra illos duodenos, tunc designauit alios, qui tamen omnes erant 72. Per hos igitur expressa est tota textura corporis mystici, sicut p duodecim fundamenta designatur tota structura supernæ ciuitatis: Et sicut omnes stellæ cõtinẽtur in duodecim signis, par-

tito quolibet in senas partes, ut sint ad summã partes 72. quibus præsident septuaginta duo principes, sic & tota familia huius mystici corporis, & omnes electi stellis à Paulo comparati continentur, sub duodecim Apostolis, & discipulis ipsis adiunctis. Et quamuis aliqui diuidant signa per denarios attribuentes cuilibet signo decanos tres, doctior tamẽ est hæc partitio per sex quinarios, quorum quilibet fauet uni idiomati tanta efficacia, ut aliqui temporibus nostris periculum fecerint coram multis peritis astronomis dignoscendi ex mera physiognomia, cuius idiomatis unusquisque esset. Verum ad id, quod cœpimus, redeamus, unum est ex omnibus membris corpus, cuius caput Christus est, & collum uniens bustum cum capite est beata Virgo, ut bene sentit Hieronymus: Cuius colli iunctura cum capite, & busto est ultra illas 72: nã collum est ultra, & supra totum bustum, & supra ipsum collum est caput: Sic beata uirgo est super omnes angelos, & sanctos: Christus autem super beatam Virginem: Quos si cœlis comparare uoluerimus, erit beata Virgo tanquam nona sphæra supra octauam, & stelliferum cœlum: in quas stellas influit, sicut beata Virgo in omnes nos diffundit de plenitudine gratiæ, quam immediatè inuenit apud Deum: Christus uerò utraque natura, diuina scilicet & corporea gaudens empyreo cœlo comparatur, quod est semidiuinum, & semicorporeum, sentiens naturam denarij.

Paulus

Hieron.

Qualiter Christus tanquã uerũ caput influat in omnia mẽbra. Cap. XIX.

CHristum esse caput totius mystici corporis iam probauimus, restat, ut uideamus quomodo in omnes articulos, & artus influat uitæ nutrimentum, regimen, motum, & quicquid ad ipsius coporis sustentaculum, & fomentum pertinet. Et quamuis uita, & motus (ut nonnulli sapientes existimant) sit principaliter in corde, tamen ex sententia Galeni, Haliabbatis, & aliorum, qui de natura, & conditione corporis humani scripserunt, omnis uirtus motiua, sensitiua, & rationalis est in capite: Motiua enim ab ipso capite descendit per neruos, qui à posteriori parte cerebri ortum habent, & diffunduntur per diuersa membra. Nec motus esset regulatus, & rationalis, nisi à loco ubi residet ratio, aut simulachrum rationis procederet: simulachrum dico, quia hoc in bestiis pro ratione existit. Sensitiua patet in oculis, auribus, ore, & naribus, omnibus in capite situatis. Et quamuis tactus sit principaliter in manibus, non abest tamen à capite, & à toto corpore: Et ad hoc, quòd sit circa pertractata rationale iudicium, necesse est, ut totus referatur ad caput, ubi residet iudicium rationis. Sunt quoq; in capite omnes interiores sensus, communis, uirtus phantastica, imaginatiua, cogitatiua, & omnium dux intellectus, & ratio: undè membra dicuntur à capite regi, tanquam à duce, & repleri uirtute, ueluti riuuli, & aluei replẽtur à fonte: Quæ omnia secundum spiritalem influxum prouenire à nostro capite Christo minimè ambigẽdum est: In ipso enim sunt, & ab ipso replentur omnes sensus interioris hominis, cũ nec gustare, nec uidere, nec odorare, nec audire possimus, quæ Dei sunt, nisi p

Galeni. Hali.

Paulus *uirtutem huius capitis Christi, dicente Paulo: Gratia Dei sum id, quod sum: Quæ gratia emanat in nos per Iesum Christum, Hinc Philippensibus ait. Gratia uobis, & pax à Deo Patre, & Domino nostro Iesu Christo: Ab utroq; recognoscit, Patre æterno, & Christo, quia ab utroque emanat. Sed neque ratio, neque intellectus, neque lumen ad cognoscẽdum diuina in nobis existit, nisi subministretur à nostro capite, quæ est lux uera omnes illuminans. Nec ad opus aliquod moueri possumus, nisi ipsò præstãte, qui ait: Sine me nihil potestis facere. Nã sicuti abscisso capite nihil, quod in trunco remanet, aliquid operari potest, sic abscedente Christo ab homine, abscedit uita, & ex consequenti omnis operatio, & motus qui ad ipsam uitam spiritualem pertinet. Quicquid igitur fauoris pro interiori homine habere uoluerimus, ab eo efflagitare necesse est, de cu*

Ioan. *ius plenitudine (ut inquit Ioannes) omnes accepimus. Verum quia hæc passim ab euangeliis, & apostolis satis edocemur, his dimissis ad alia ueniamus.*

Quam curam habeat Christus parens noster de nobis filiis, quos genuit in subministratione rerum temporalium. Cap. XX.

V*T nos totos diuinos faceret, omnem uoluit solicitudinem rerum tẽporalium amouere à nobis, onus & prouinciam assumens subministrandi, quæcunque necessaria sunt, Patrem in fideiussorem huius liberalitatis adducens, ut in euangelio, cui titulus est secun*

Matth. *dum Matthæum, inquit: Nolite soliciti esse dicentes, quid manducabimus, aut quid bibemus, uel quo operiemur? Hæc omnia gentes inquirunt: Scit enim Pater uester cœlestis, quibus indigetis: Quærite primum regnum Dei, & iustitiam eius, & hæc omnia adiicientur uobis. Hic tribus rationibus probat amouendam esse omnem solicitudinem. Prima ratio est, quia hoc gẽtium est, eorum uidelicet, qui non admittunt Dei prouidentiam, sed casui, aut ingenio, & prudentiæ propriæ omnes euentus ascribunt. Secunda: quia Pater optimus omnia curans solicitus est pro nobis, scitque indigentiam nostram, undè si prouidet uolatilibus, cæterisque animantibus, æquum est, ut nobis fœlicius prouideat. Postrema ratio est, quia ordo & rectitudo iustitiæ exquirit, ut quæramus primo regnum Dei, & iustitiam eius, ut omnia hæc ipsi succedentia parata inueniamus: Quod*

Plato. *& Plato ex prophetico sympòsio docet in primo de legibus dicens: Si quis maiora susceperit, minora quoque possidebit: si autem illis caret, utroque priuatur. Maiora autem & diuina bona sunt iustitia, pietas, cæteræque uirtutes, quæ deducunt in Deum: Humana uerò bona sunt uires, forma, sanitas, di-*

Cicero *uitiæ, ciuiles quoque uirtutes. Quem sequens Cicero in suo de officiis ait: Qui præponunt commoda uirtutibus, ordinem, & fundamentum naturæ peruer-*

Macro. *tunt. Quæ fulciuntur his, quæ Macrobius in de somno Scipionis adducit. Rerum omniũ, & actuum naturã Plato inspiciẽs aduertit in omni sermone suo de Reip. institutione proposito infundendum iustitiæ amorem, sine qua non solum resp. sed nec exiguus hominum cœtus, nec domus quidem parua constabit. Et*

antè Platonē ex eodē fonte potatus Pythagoras dixit in symbolis uerba sacro euangelio satis cōfinia: Ne sedeas (inquit) super modiū, uel super chœnicem (ut est rei ueritas) id est super cibū diurnū, ut bene interpretantur Hierony. Laërtius, & Suida: Quod idē est, ac si diceret: Nolite cogitare de crastino, quamuis Plutarch. & alij aliter locū illū intelligāt. Ex antedictis igitur omnibus cōcluditur, ꝙ omnis cura uictus, & uestitus collocāda est in summo patrefamilias, ut docet Petrus dicēs: Omnē solicitudinē uestrā proiicite in Deū: quoniā ipsi cura est de uobis. Quod cōprobamus multis experiētiis: Esculēta enim multigena terra, Deo iubēte, producit, ne dū pro necessitate habitātiū in ea, sed etiā ad largissimā opulentiam. Itidē de lignis pro ædificiis, & igne cōfouēdo, & de lana, lino, & serico ad uestimētorū copiā, affluētiam uberrimam efficit: neq; aliter de metallis in usum pecuniarū & aliarū rerū. Et quod mirandū est, cōtinuè suffoditur aurū & argentū ad cudēdā pecuniā, nulla tamē maior est in præsenti nummorū copia, q̄ multis retrò sæculis fuerit. Quæ omnia ab uno prouisore disponi necesse est: dispositáq; sunt tanto ordine, ut melior excogitari nō possit. Quòd si secus quis opinatus fuerit, ei dicā illud Chrysippi: Doceas, qd melius sit: Quod cum nunquā docere potueris, si id attētaueris, aut deterius facies, aut quod fieri non potest, desiderabis. Quæ seriosius differenda suo loco relinquimus.

Hieron. Laër. Suidas Plutarc. Petrus. Chrysipi.

Christus est finis & complementum omnium operum omnibus dans, ut operentur. Tonus Sextus.

CHRISTVS EST AVTHOR, ET FInis fidei. *Caput primum.*

Paulus TOT VIDENTVR Credenda, *quæ non ſunt Chriſtus* I E S V S, *ꝙ nullatenus dicere auderē ipſum authorem, & finem fidei, niſi id me doceret* Paulus,*in cuius pectore ille reſonat:* Qui cum Hebræis *differens in eis omnes cohortatur dicens:* Occurramus *in oppoſitum nobis certamen ſuſpiciētes in authorem fidei,* & *cōſummatorē* I E S V M. *Id autē hac de cauſa dictū fuiſſe arbitror,quia cū ad cæteros articulos aliquas poſſemus adducere rationes, ad eos autē,qui de Chriſto* I E S V *tractant,nullas penitus,niſi rationes conuenientes, & has quantū ex diuinis docemur oraculis:*Deū *enim eſſe naturali di-*

Aristo. *ſcurſu indagare poſſumus,& eūdem omnium opificē fuiſſe, quāuis* Ariſto.*tanquā Phyſicus,& per ſenſata procedens hoc non admittat:*Experrectus *tamen à ſenſatis ipſis,non diſcrepat ab aliis ſapientibus , qui fatentur* Deum *mundi totius opificē.* Quod *autē per uerbū incarnatum,qui eſt Chriſtus* I E S V S, *hæc omnia fecerit,id tantūmodo habemus ex ſacris eloquiis ſimul cū cæteris articulis ad ipſum pertinentibus, adeò, ut quidā de nouitioribus theologis aſſeruerint Chriſtū eſſe ſubiectum,circa quod uerſatur tota noſtra theologia, cū omnes articuli ad ipſum Chriſtū referri uideantur:*In *primo enim dicitur:*Credo *in* Deū Patrem:Nec *quidem pater poteſt eſſe ſine filio,qui eſt Chriſtus* I E S V S. Secūdus *autē eſt:*Et *in* I E S V M *Chriſtū filiū eius unicū dominū noſtrum.* Tertius:Qui *cōceptus eſt de Spiritu ſancto,natus ex* Maria *uirgine.* Quartus:*Paſſus ſub* Pontio Pilato,*crucifixus,mortuus,& ſepultus eſt.*Quintus:*Deſcēdit ad inferos.*Sextus:Tertia *die reſurrexit à mortuis.*Septimus: Et *aſcēdit in cœlū,ſedet ad dexterā* Patris. Octauus:Inde *uenturus eſt iudicare uiuos & mortuos.* Nonus:Credo *in Spiritum ſanctum.*Et *quia hic à* Patre,*Filióq; procedit,nec haberi,nec intelligi poteſt ſine filio.* Decimus:*Sanctā eccleſiā catholicā,Sanctorū cōmunionem,remiſsionē peccatorum.*Quæ *omnia cū ad corpus myſticum, cuius caput eſt Chriſtus,pertineāt,nequeūt omnino ſine ipſo Chriſto fieri,aut haberi, id maximè,cū* & *gratia uniens, & uita,qua communicant omnia mēbra,& meritum , undè remiſsionem conſequantur,ſit ab eodem Chriſto* I E S V. Vndecimus : *Carnis reſurrectionem :* Quæ *non poteſt eſſe, niſi reſurrexerit Chri-*

CHRISTVS. *ſtus, qui eſt primitiæ dormientium .* Duodecimus: Vitam *æternam, quæ datur à Chriſto,q ait :* Ego *uitā æternā do eis,* Ecce *igitur quomodo omnia credēda, aut ſunt circa Chriſtū, aut emanant ab ipſo, aut ad eundē referuntur:*Facienda *uerò,& mandata omnia,quamuis extranea, & diſparata uideantur ab eo,*

Idem. *nihilominus ſine ipſo conduci nequeunt,qui ait :* Sine *me nihil poteſtis facere.* Chriſtus *itaque eſt author , & conſummator fidei, & omnium, quæ ad ipſam*

pertinent tam in credendis, quàm in peragendis. Si autem theologiam Hebræorum admittere uoluerimus, extant & eorum denaria elementa, & multa in lege descripta, quæ reuelata sunt per uerbum Domini, & Dei sapientiam tandem diffusam in homine, qui est Christus IESVS, *iuxta illud Baruch: Hic adinuenit omnem uiam disciplinæ, & tradidit eam Iabacob puero suo, & Israël dilecto suo: Post hæc in terris uisus est, & cum hominibus conuersatus est, idem dãs instituta in testamento nouo, qui etiam tradiderat in ueteri: Nam ueritas omnis tandem per* IESVM *Christum facta, & explicata est. Est itaq; ipse author, & consummator fidei, & omnium, quæ credere, & operari debemus: & est author, & dator fidei, quæ est habitus, & uirtus: Hinc Paulus ait: Quomodo credent in quem non audierunt? Et quomodo audient sine prædicante? Et infert: Ergo fides ex auditu: auditus autem per uerbum Christi. Ecce igitur quomodo est author fidei. Consummator uerò, quia in ipsum fides nostra dirigi debet, qui & præmium fidei tribuet: quod utrumque ipsemet explicat, dum ait: Qui credit in me, etiam si mortuus fuerit, uiuet: & omnis, qui credit in me, non morietur in æternum: Et iterum: Qui credit in me, habet uitam æternam: Et rursum: Oportet exaltari filium hominis, ut omnis, qui credit in illum non pereat, sed habeat uitam æternam: Et Ioannes. Qui credit in Filium Dei, habet uitam æternam. Nec etiam prisci patres absque hac fide saluabantur, ut de Abraham dictũ est: Credidit Abrahã Deo, & reputatũ est ei ad iustitiam: Sed quid credidit, & cui credidit? Credidit utique (inquit Paulus) in eum, qui iustificat impios. Nec propter eum tantum scriptum est, quia reputatum est illi ad iustitiam, sed propter nos, quibus etiam reputabitur credentibus in eum, qui suscitauit* IESVM *Christum à mortuis, qui traditus est propter delicta nostra, & surrexit propter iustificationes nostras. Ecce quomodo Paulus dirigit fidem Abrahæ, & omnium credentium in Christum* IESVM, *tanquam in uerum authorem, & consummatorem fidei: Cui adstipulatur illud, quod sequitur: Iustificati ergo ex fide pacem habemus ad Deum per Dominum nostrum* IESVM *Christum, per quem habemus accessum per fidem ad hanc gratiam, in qua stamus, qui antè iacebamus per peccatum. Per Abraham itaque patrem fidei, qui credidit in eum, qui iustificat impios, omnes cerdentes intelliguntur, qui & in sinu eius colligi dicebantur. Sed uideamus, quid credidit. Dictum ei fuerat: In semine tuo, quod est Christus, benedicentur omnes gentes terræ, hi uidelicet, qui credent in nomine eius, qui est author, & consummator fidei.*

Baruch. Paulus. CHRISTVS. Ioan. Paul.

Christus non tantum fidei, sed cunctarum rerum causa omnia sua diuinitate replet. Cap. II.

Etsi explicauimus, quòd in Dei uerbo, & per ipsum facta sunt omnia, undè & meritò omnium causa dicitur, non minus tamen replet eadem omnia, quàm ille, de quo dicitur: Spiritus Domini repleuit orbem terrarum. Replet quoque simul cum Patre, qui Sapien.

Ieremi. *aut tota trinitas simul inquit per Ieremiam: Cœlum, & terram ego impleo. Sed diuersimodè secundum diuersa ipsis appropriata. Suprà diximus de mente O-*
Orige. *riginis, quòd à Patre habemus, ut simus: à Filio, ut intelligamus: cætera autem, ut ordinata sint: A Spiritu sancto uerò, ut sancti simus: sed à spiritu uitæ, ut ui-*
The.ant. *uant omnia. Si autem antiquos theologos sequi uoluerimus, qui dicunt unũ præcedere ipsum esse, illud unum attribuemus primo, qui est Pater prima omnium origo: esse autem Filio, ut expressè habetur in eorum theologia, quòd uidelicet esse est supremæ sapientiæ, quæ est Filius: esse utique illud communicabile, sicut & sapientia nobis communicanda attribuitur Filio, quæ, ut in Patre existit, dã da est solummodo ipsi Filio: Et hoc est, quod dixit: Nemo nouit Patrem, nisi Fi-*
CHRISTVS. *lius, & cui uoluerit Filius reuelare. Ecce quomodo expressè habemus sapientiam primo esse in Patre, postea in Filio, deinde per ipsum aliis communicari. Sic & esse, antequam aliis communicetur, est in Filio, & in sapientia suprema, tanquam in armario, ubi sunt omnia per rationem idealem secundum esse simpliciter, antequam in proprias formas habeant esse determinatum. Vnitas itaque à Patre emanans omnia replet, ut unumquodque unum sit, & mediante illa unitate annumerentur: Esse uerò à Filio, & per Filium omnibus communicatur, ut*
Ioannes Paulus *fiant, & sint: quia omnia per uerbum facta sunt, inquit Ioãnes: Et, ut Paulus ait, in eo condita sunt uniuersa: A spiritu autem omnia replentur bonitate, iuxta il-*
Dauid *lud prophetæ: Aperiente te manum tuam omnia implebuntur bonitate: Manus enim est spiritus Dei, per quem tanquam per omnium artificem, aut manum operantem omnia in nobis peragit. Et sicut unum, ens, & bonum idem sunt, ut dicunt hi, qui tradunt elementa dialecticæ disciplinæ, ita Pater, Filius, & Spiritus sanctus unũ sunt in essentia, quãuis ipsorum relationibus distincti. Sed prosequamur de Filio, qui replet omnia esse, & ueritate, sicut Pater replet unitate, & Spiritus sanctus bonitate, & quilibet eorum, & omnes simul replent uirtu-*
Hieroth. Diony. *te diuinitatis. Sed de IESV nostro inquit Hierotheus apud Dionys. de diuinis nominibus: Omniũ causa, & adimpletiua est Iesu Deitas: & est eorũ, quæ sunt causa, esse, & uita, ut suprà dixerat: eorũ autem, qui à Deo prolapsi sunt, reuocatio, atque resurrectio: sed eorum, qui lapsu quodam diuinam in se effigiem perdiderunt, renouatio, atque reformatio: Rursum eorum, qui prophana quadam agitatione quatiuntur, confirmatio sacra, ne collidantur: permanentium uerò tuta securitas: ad eum quoque proficiscentium porrecta manu productio: illuminatorum fulgor, eorum, qui perficiuntur principatus ipse perfectionis, uel eorum, qui deificantur, thearchia: eorũ qui simplices sunt, ipsa simplicitas: qui in unum conueniunt, similiter unitas: & occulti sacratissimi, quãtum fas est, benefica distributio: Et ut simpliciter dicam: Viuentium uita, existentiũ substantia, omnis uitæ, & substantiæ principium, & causa. Quæ omnia à diuinis eloquiis se accepisse profitetur. Sed particularia omittentes ueniamus ad illud*
Paulus *Pauli, quo cum Ephesiis loquens ait: Et ipsum dedit caput super omnem eccle-*

siam, quæ est corpus ipsius, & est plenitudo eius qui omnia in omnibus adimplet. Et iterum cum Colossensibus: Omnia in omnibus Christus, quia omnia complet plenitudine unicuique conuenienti. Quomodo autem iste Christus sit quoddam separatum ab omnibus, & omnia in omnibus, uideamus.

Christus non est pars, neq; totum, & tamen est totum, & pars. Cap. I I.

CVm igitur Christus sit omnia in omnibus, meritò quæri posset, an sit tanquam pars cuiuslibet, aut totum in partibus omnibus, aut numen quoddam omnia complens. Veneratus hic Dionysius Hierothei sententiam ait: I E S V S *neque pars est, neque totum: Et tamen est totum, & pars, omnium partem, & totum in seipso accipiēs, & præhabens: Quod declarans ait,* I E S V *deitas perfecta quidem est in imperfectis, sicuti perfecta gemma in capsula lignea putrida, quæ debet esse in auro: Non tamen æquè bene fulget, nec ita perfectè operatur, sicuti si ligata esset in metallo, uel in re ipsi proportionata: In rebus uerò perfectis non perfecta perfectione, qua illa perfecta sunt, sed supraperfecta, & præperfecta, omnem uidelicet perfectionem inferiorem excedens: Estq; forma faciens, & inducens formā in his, quæ ipsa carent, tanquam uerus dator formarum, & princeps formæ non existens forma, determinata uidelicet, sed super omnes formas, sicut Sol fauet ad omnes herbas, & animalia producenda non existens ipse animal, neque planta, sed habens uirtutem superexcellentem ad omnia illa producenda: Et est substantia omnibus substantiis superueniens omnes illas collustrans absque sui coinquinatione: quia ab omni substantia segregata, sicut solares radij nullatenus coinquinantur perfundentes cœnum, lutum, & quodcunque uile, quia ab ipsis separati: Et est ordinans omnia principia, determinans omnes ordines, collocata tamen super omnem ordinem, & omne principium, & super omnē principatum, sicuti Imperator ordinare debet omnes suos duces supra omnem ducatum existens, & sicut Papa ordinat omnes episcopos existens & ipse episcopus, supra omnem tamen episcopatū: Et hoc est, quod ait Apostolus cum Colossensibus: Ipse est ante omnes, & omnia in ipso constant, cum sit caput corporis ecclesiæ: Et est mensura omniū existentium existens duratio supra omnem duratione͂, quia æternitate gaudet, quæ est tota possessio simul: Et est metrū totius pfectionis: Ideo quātò quis magis ipsi appropinquat, tantò perfectior est: Et est plena mēsura in minus habentibus ex parte sua non deficiens, quin omnia sua plenitudine repleat: In plenis autem non euacuatur eius plenitudo, sed est super omnem plenitudinē: & adeo excedit, ut sit nobis ineffabilis, & inexplicabilis, & super omnē mentē: Et est uita omnia uiuificans, non tamē uiuens uita inferiori, sed suprema ipsa uita existit, quæ est super omnes uitas: & omnia naturalia supernaturaliter habet: Vndè quāuis sua benignitate usque ad nostrā naturā uenerit, & uerè substantia humana, & homo factus sit, & uir summus, Deus tamē appellatus est:*

Diony. Hierot.

Et quamuis acceperit propria naturæ nostræ, semper tamen extitit supernaturale quoddam, & supersubstantiale, nullam prorsus passus iniuriã in sua dignitate ex illa ineffabili exinanitione, quæ inuariabiliter, & inconfusè nobis se communicauit: Vndè fuit nouitas omnes nouitates supereminens, existens in naturalibus nostris supernaturaliter, & in substantiis nostris supersubstantialiter, omnia nostra super nos habens, & continens, omniáque perficiens, ut suprà diximus: Estque (ut inquit Apostolus) uinculum, fundamẽtum, & substẽtaculum omnis creaturæ, omnia ligans, omnia connectens, omnia complectens, omnia uiuificans, & implens.

Paul.

Ex sacris eloquiis habemus Christum esse omnia. Cap. IIII.

G*enerali quadam uia demonstrauimus Christum esse quoddam totum in omnibus partibus, sed quæ testimonia de huiusmodi in particulari reddant sacræ literæ, breuiter percurremus: Et ab infima omnium rerum formatarum incipientes dicemus, quòd Deus est terra, illa quippe uera fluens lac sapientiæ superioris, & mel diuinitatis, aut gustum rerum diuinarum, de qua cecinit propheta: Etenim dominus dabit benignitatem, & terra nostra dabit fructum suum. Est etiam aqua, ut suprà latius explicauimus. Est etiam aër, & flatus, quo insufflans in discipulos inquit: Accipite Spiritum sanctum: Neque enim eum daret, nisi haberet. Est ignis, quem uenit mittere in terram, ut ardeat. Est granum frumenti, & germen terræ dicens de seipso: Nisi granum frumenti cadens in terra mortuum fuerit, nullum fructũ affert: secus autem, si mortuum fuerit: Ex quo frumento confectus est ille panis uiuus de cœlo in nostram salutem descendens. Est arbor (ut diximus) scientiæ boni & mali, & arbor uitæ præbens ligna ad contignationem, & coassationem totius ueri ædificij à nobis construendi. Est quoque lapis, & petra, dicente Paulo: Petra autem erat Christus: Super qua fundata est Ecclesia, & etiam posita in angulo compaginauit totum ædificium, & est petra, quæ præbuit nobis aquam in lauacrum, & potum. Est aurum, quod uendere spondens ait: Suadeo tibi emere à me aurum ignitum. Est argentum iuxta illud propheticum: Eloquia, aut uerba Domini, uerba munda, argentum igne examinatum, purgatum septuplum: Et quid est uerum Domini uerbum, nisi Christus, qui est uerbum caro factum? Inter animalia est leo ferarum rex, de quo in Apocalypsi: Vicit leo de tribu Iehuda, radix Dauid. Est uitulus, aut bos armẽtorum princeps, ut communiter exponunt doctores illud, quod habetur in euangelio secundum Lucam: Et occidit uitulum saginatũ. Est agnus inter mansueta animalia præcipuus, ideo Baptista horum sacramẽtorum gnarus ipsum ostendens inquit: Ecce Agnus Dei. Est quoque aquila auium regina, cuius progressum in cœlum oculis irreuerberatis solem intuentis Salomon inter quatuor difficillima connumerat. Et bene aquila fuit, quæ pullos portat in dorso, extentis alis contra sagittarios, suscipiens in se uulnus, ut filios præseruet: Ideo de Christo inqt Isaias: Ipse uulneratus est pro-*

Dauid

CHRISTVS.

Idem.

Paulus

Apocal.

Dauid

Lucas

Baptista.

Isaias

pter scelera nostra: Et Moses in cantico: Sicut aquila prouocans ad uolandum pullos suos super eos uolitans: expandit alas suas, & assumpsit eos, atque portauit in humeris suis. Est etiam Sol & Luna præcipui planetarum, sicut diuus Citharœdus canit: Thronus eius, sicut Sol in cõspectu meo, & sicut Luna perfecta in æternum, & testis in cœlo fidelis: iuxta illud Ioannis in Apocalypsi: Et à IESV Christo, qui est testis fidelis. Hic à Malachia dicitur Sol iustitiæ nasciturus timentibus nomen Domini: iuxta quod Ecclesia frequenti usu dicit ad Virginem: Quia ex te ortus est Sol iustitiæ Christus Deus noster. In eo quoq;, quòd cœlestis est, & totum cœlorum globum continet, dicitur oriens, pars uideli cet præcipua cœli innuens ad orientem archetypi, à quo uenit, iuxta illud Zachariæ: Ecce uir oriens nomen eius, sub quo ædificatur templum Domino, quod uidelicet sumus nos. Possemus quoque adducere, quomodo omnium planetarum nomina meritò sibi uendicare posset, cum omnium influxus, & effectus eminentia quadam habuerit. Interpres enim fuit rerum diuinarum melius quàm Mercurius, qui Hermes & interpres diuinorum dicitur: Et quàm excellens interpres Christus fuerit, ipsemet paucis uerbis explicat dicens: Omnia quæcunque audiui à Patre meo, nota feci uobis: Et tanquam superior, & bona Venus ipsius effectum, amorem uidelicet, & dilectionem præ omnibus nobis ostendit, animam & uitam dans pro dilectis, Sed & in recessu suo in præceptum, & testamentum amorem reliquit dicens: Hoc mando uobis, ut diligatis inuicẽ. Est quoque uerus Mars, acerrimus malefactorum punitor, quia omne iudicium dedit ei Pater: Ideo inquit Petrus in actibus Apostolicis: Constitutus est iudex uiuorũ, & mortuorum. Est Iuppiter æquus benignitate, atque pietate plenus, iuxta illud, quod inquit Ioãnes: Gratia & ueritas per IESVM Christum facta est. Est denique uerus Saturnus, & uerum sabbatum ab ipso emanans, in quo quiescere debemus, sicut promiserat dicens: Tollite iugum meum super uos, & discite à me, & inuenietis requiem animabus uestris: Quæ requies erit in me, qui reficiam uos omnes, qui laboratis, & onerati estis. Nec conturbetur quispiam, si dicimus Christũ sibi uendicasse planetarum nomina, cum uoluerit & animalium, quæ planetis inferiora sunt, nominibus uocari. Dicitur quoque mons ele uatus supra uerticem montium: Mons utique coagulatus, mons pinguis, mons in quo beneplacitum est Deo habitare in eo: Etenim Adonai habitabit in finẽ, aut iugiter, quia nunquam diuinitas ab eo separabitur. Dictus fuit quoque angelus in Malachia, ubi postquam de Ioanne angelo præcedente faciem Meßiæ locutus est, de ipso Christo subinfertur: Et statim ueniet ad templum sanctum suum dominator, quem uos quæritis, & angelus testamẽti, quem uos uultis. Fuit enim uerus angelus testamenti, & pacis, quamuis melior angelis effectus, & angelorum Dominus. Est enim uerbum, per quod facta sunt omnia: Vndè à Dionysio dicitur ons, id est ens omnia entificans, supereminens causa, existens fundatrix, & principians omnia. Hunc Plato on, & Hierotheus in libro elementorum su-

Mofes. Dauid Ioan. Zachã. CHRISTVS. Idem. Petrus Ioan. CHRISTVS. Mala. Diony. Plato. Hieroth.

persubstantiale ens uocat omnes producẽs essentias, & substentans omnia: Totum esse (inquit Dionysius) in se pariter ambiens, & superapprehendens: Idcirco rex sæculorum dicitur, & in quo, & circa quem totum esse, & ens, subsistẽsq; uersatur. Quod Plato in epistola ad Dionysiũ tangit minimè explicãs: Quæ omnia Christo applicata secũdũ meliorẽ sensum dicta sint, ut sit elemẽtũ, metallum, animal, cœlum, & huiusmodi supracœleste, & supramũdanũ omnium uirtutes excellentissimè continens, undè in omnes influat. Per hæc igitur multigena nomina innuunt ipsum esse quoddam totum, & quodlibet, cui illa nomina competunt, cum & ipsis, & huic uera nomina imposita sint non à casu, sed à consilio, iuxta proprietatem nominati à protoplaste, ut in Genesi legimus: Quod percipitur à bene scientibus proprietatem linguæ primæ, quæ Hebræa nunc dicitur, in qua imposita fuere illa accommodatissima nomina: Hæc Græci, tanquam simiæ, aliquantulum imitati sunt, ut demonstrare conatur Plato in Cratylo. Hic igitur Christus, quia omnigenus, & omnia continens, omnigena nomina sortitus est nõ solũ in naturalibus, infernis, & cœlestibus, sed etiã in artificialibus, & diuinis.

Diony. — Plato. — Genesis — Plato.

Quòd adhuc ex scriptura sacra habeamus ipsum Christũ multorum artificialium nomina sibi uendicasse. Cap. V.

QVæ etiam artificialium nomina sortitus sit, ex eadem scriptura discere possumus: Est enim domus magna Dei, in qua collocatæ fuere omnes rerum formæ, & imagines, antequam in propriis appareret subiectis: Vndè sigillum ipsius, & sapientiæ supremæ in theologia Hebræorũ assignatur ב, quod explicatum domum significat: Et hæc domus typicè fabricata dicitur absque serra, securi, malleo, & omni genere ferramenti, quia tota est referta clementia, pietate, beneficentia, absque aliqua duritie ferrea: In qua domo offeruntur Patri sacrificia, oblationes, & orationes: quod innuitur in eo, quod dixit: Quicquid petieritis Patrem in nomine meo, dabit uobis: Nam in nomine eius petere, est in uirtute eius, & intra ambitũ ipsius operari. Dicitur quoque tabernaculum melius quàm illud manufactum, disponẽte Mose, prout Deus iusserat: Est enim Christus tabernaculum non manufactum, id est non huius creationis: Quod non tãtum cœlum est, ut alibi diximus, sed ipsemet Christus non minus, imò melius tabernaculum Dei existens, quàm nos, de quibus inquit Apostolus: Templum Dei, quod estis uos. Et est ostium, ut ipsemet ait: Ego sum ostium, si quis per me introierit, saluabitur. Estque uera arca fœderis, & pacti inter Deum & nos, uerusque mediator existens: undè & arcus fœderis dicitur. Est quoque non tantum frumentũ, sed panis subactus & confectus arte summi artificis. Est etiam uinum expressũ à calcante in torculari crucis. Dicitur insuper uestimentum, quo teguntur peccata omnium, iuxta illud Apostoli ad Romanos: Induimini dominum nostrum Iesum Christũ. Est etiam liber uitæ, in quo omnes saluandi scripti sunt, iuxta illud, quod canit

Paulus — CHRISTVS. — Paulus

propheta: Et in libro tuo omnes scribentur. Nominatur etiam altare, & hostia, quæ super illo altare offertur. Estque (ipsomet teste) uia perpolita, & recta, per quam in Deum pergere possumus. Est scala media inter Deum & nos, per quam in ipsum Deum scandimus: Quæ olim demonstrata fuit Iabacob defixa in terrea carne, & cacumine diuinitatis tangens cœlum, non quidem hoc, quod uidemus omnes, aut illud tertium, quod Paulus in suo raptu intuitus est, sed supremum illud, de quo simul, atque de terra, super qua erat scala, inquit propheta: Cœlum cœli Domino, terram autem dedit filiis hominum: Ad quod cœlum, quia non conscenditur, nisi per Christum, ideo meritò dicitur scala, qua uidelicet ad Deum conscenditur. Est insuper omne, quod in arca fœderis continebatur, manna uidelicet illud suauissimum diuinitatis, quod nemo scit, nisi qui accipit. Sunt quoque in eo tabulæ legis, quia sicut ibi, tanquam in libro omnes creaturæ scriptæ sunt, ita tota lex, & omnis sapientia, iuxta illud Pauli: In eo sunt omnes thesauri sapientiæ & scientiæ absconditi. Et est uirga Aaron florida, id est uirtus sacerdotalis florescens, & germinans, cum omne sacerdotium tetenderit in Christum, & efficaciam habuerit ab eo, qui iureiurando constitutus fuerat sacerdos in æternum secundum ordinem Melchizedech, sacerdotio quidem regali, & diuino. Est tandem uerum candelabrum diuini luminis, undè Isaias læ tabundus ad hoc capescendum excitabat Dei familiam clamans: Surge illuminare Ierusalem, quia uenit lumen tuum, & gloria Domini super te orta est, id est Christus, qui est gloria Patris: ad quem loquens propheta subinfert: Et ambulabunt gentes in lumine tuo, & reges in splendore ortus tui.

Dauid

Paulus

Isaias.

Quòd etiam absque rapina Christus IESVS uindicauerit sibi omnia diuina nomina. Cap. VI.

AD supramundana autem ueniendo, quamuis Deus sit unicus, & maximè unus, multis tamen uocatur nominibus, non quidem, ut illis exprimantur plures essentiæ, aut deitates eius, sed proprietates; quæ & si ab eodem fonte deitatis emanant, ibidem tamen radicatæ unum semper sunt, sed plures dicuntur ratione habita ad nos, in quos multa beneficia, & diuersa munera per diuersos canales distillant. Quapropter Deus ipse unitissimus sortitur diuersa nomina, de quorum decem Hieronymus ad Marcellam breue compilauit opusculum. Dionysius autē ulterius progrediens quadraginta quinque nomina Dei, & Christi nostri colligit. Doctores uerò Hebræi ex quodam textu, qui habetur in quartodecimo capite Exodi, septuaginta duo nomina deducunt ex nomine (ut aiunt) septuaginta duarum literarum. Alij autem adhuc ulterius progredientes tot innuunt diuina nomina, ut tam eorum numerus, quàm ea, quæ significant, sint nobis penitus igniota, sed loquitur unusquisque pro captu suo, quia non omnibus sunt arcana omnia reuelata: Nec de ipsis aliquid dicere auderemus, nisi quatenus à Deo sunt nobis sua

Hieron.
Diony.
Doc. He.
Exod.

benignitate reuelata, ut docet nos Dionysius, & cum eo cæteri sapientes non modò catholici, & Hebræi, sed etiã Plato, qui in Cratylo: Diuina nomina habita sunt à barbaris, id est Hebræis, qui habuerũt à Deo, sine quo nullatenus capere possumus ueros sermones, ueráque nomina, quibus Deus nuncupatur. Nos itaque pro quanto diuina lux effulserit, de aliquibus perstringemus, quæ omnia
Diony. Christo conueniunt, ea tamen lege, quam Dionysius docet, ut nullatenus præsumamus exponere supremam illam, ineffabilemque substantiam, quam neque sensus, neque phãtasia, neque sermo, neque tactus, neque sciẽtia nostra attingit: quia inuocabilis, supernominabilis, & supersubstantialis deitas est, contenta in remotissimò suæ diuinitatis recessu, ac solitaria retractatione, in abysso suarum tenebrarum se contegens: In supersubstantiali quoque thearchia ab omni habitu, motu, deliberatione, nomine, uerbo, intellectu, collocatione, statione, & fine excellenter segregata cognitionem nostram & expositionem penitus refugiens: quam
Hebræi. Hebræi infinitam uocant causam causarum, & substantiam super omnem substantiam: Nec aliud de ipso loqui præsumunt, quia infinitus, & nullatenus ab
Isaias intellectu nostro perceptibilis: quem (ni fallor) Isaias non explicare, sed uix innuere uoluit generali quodam uocabulo, dum ipsum inducit in hæc uerba loquentem: אני יהוה הוא שמי וכבודי לאחר לא אתן: id est Ego Dominus, ipsum scilicet quod est, est nomen meum, gloriam meam, hãc uidelicet alteri, aut extraneo à me non dabo: Pro quo nostra traductio habet: Hoc est nomen meum, ut uideatur illud relatiuum hoc, aliquod nomen referre: nullum enim nomen indicat, sed tantummodo innuit illud, quod summè est, & à se, à nobisque penitus inexpressibile, sicut melius interpretatũ habemus paulo inferius, ubi inqt כי אני הוא id est chi ani hu: Quia ego ipse sum, à me uidelicet & per essentiã, undè sequitur: Ante me nõ est formatus Deus, & post me nõ erit, à quo uidelicet possim de
Dauid pendere, & esse suscipere: Sic & illud Dauiticũ ואתה הוא ושנותיך לא יתמו ueata hu nesenoteca lo iitamu, congruè uersum est: Tu autem idem ipse es, & anni tui non deficient. Illud itaque הוא non est relatiuum illic, sed innuens id, quod est, à se uidelicet, & primum esse, quod est per essentiam: De quo nomine & nominato nihil omnino ulterius fari permittunt secretiores Theologi, nisi quòd est à se, & infinitum. Cum autem ipse Deus incipit fontẽ suæ bonitatis aperire, & diffundere ad intrà (ut aiunt) & ad extrà, tunc alia sortitur nomina quamplurima: De quibus loqui uolentes protestamur id tantummo
Diony. do efficere ea lege, qua Dionysius agit cum Timotheo: ut auribus indignorum non perfundantur arcana, sed inter sapientes collecta custodiantur ea qua decet reuerentia. Est itaque primum nomen Dei producentis, אהיה אשר אהיה ehieh asser ehieh tantis mysteriis fœcundum, ut omnia ab ipso producantur: Est enim nomen attributum coronæ superiori, & fonti, bonitati, & origini omnium, quem Christus docuit nos uocare patrem: Qui adeo est nostrum captum fugiẽs, ut nemo nouerit ipsum, nisi filius, & cui uoluerit filius reuelare: A quo nostra

traductio breuiter se expediens interpretatum habet, Ego sum, qui sum: Quod melius ad ueritatem literæ sonaret: Sim, qui sim, uel ero, qui ero, cum uerbum illud repetitum bis in Hebræo futurum sit: Nihilominus multò longiora mysteria includit, quàm ad uerbum possit interpretari: Sed per superficiem tantummodo percurrentes dicemus, quomodo ex illo אהיה *formatur illud magnum nomen Dei quadriliterum, aut tetragrammaton* יהוה *attributum filio: ut sicut filius à Patre procedit, sic & nomen eius à patris nomine producatur: Cum enim* אהיה *datur* אשר *quod ex uno numero minori, & duobus maioribus dat mihi sex, qui numerus signatur apud Hebræos per* ו *& ponatur hoc in loco* ו, *& hoc si præponatur, constituitur tetragrammum* יהוה: *Quod est nomen filij tribuens uitam inferioribus: Quod innuitur per illum* ו *characterē uidelicet uitæ susceptum à Patre, à quo omnia ipsi tradita sunt: Et sic, qui unicus erat in Patre signatus in* א *quæ est prima litera unum significans, efficitur* ו *uita uidelicet, & senarius communicans esse, & uitam omnibus rebus in senario illo denotato in operibus sex dierum: Omnia enim per uerbum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Et ne credatur Filius segregatus à Patre, illud nomen quadriliterum filij includitur in domus, mensuræ, uel Paternæ mansionis sigillo, quod est* א *formatum ex* ו *& duobus* י *quæ literæ in numero computatæ reddūt 26. quantum dat nomen quadriliterum, quod est filij: Per quos numeros non intelligimus uocales, aut naturales, uel rationales, sed diuinos, & diuinitatis proprietates, quæ sunt adeò reciproca communione in Patre, & Filio, ut dicat ipse filius: Ego* CHRISTVS. *in Patre, & Pater in me est. Et ex præfato nomine* אהיה *mutata una litera* ה *uidelicet in* ל *&* ם *quæ literæ in mediis numeris reddunt septem, id est septem denarios, constituitur* אלהים *quod est nomen Spiritus sancti, cui semper tribuitur septenarius: In quo connectitur ternarius cum quaternario, ad denotandum quòd uirtus Spiritus sancti unit quaternaria corporea cum diuino ternario. Ad denotandam quoque connexionem, quam habet Spiritus sanctus cum Filio, accipit duas literas, quæ tam in nomine Patris, quā Filij reperiuntur* י *uidelicet, atque* ה: *Hinc ait Filius de ipso spiritu: Ille de meo accipiet. Et cum Filius acceperit à Patre, ideo à Patre, Filióque procedit, & accipit. Et cum omnia illa nomi-* Idem. *na includantur in quadrilitero, quod est nomen Filij, idcirco uendicat sibi absque rapina omnia prædicta nomina, & omnia alia, quæ ad diuinitatem, & archetypum pertinent: Perfecta itaque productione personarum aperit fontanum splendorem suæ bonitatis in creaturas producendas à Patre in Filio, & per Filium, perque Spiritum sanctum, tanquam per immediatum opificem: ideo semper nomen eius operans, & disponens inducitur à Mose dicente: Et dixit Elohim,* Moses. *& fecit Elohim. Et ut denotetur etiam Filius in hac productione intercessisse, in epilogando omnia, quæ facta sunt, utriusque nomen tam Filij, quàm Spiritus sancti inducit dicens: Hæ sunt generationes cœli, & terræ creatæ in die, qua fecit Adonai Elohim terram, & cœlum. In hac igitur productione Deus opifex, qui*

eſt in Chriſto I E S V, ſortitur alia plura nomina, ſed ſeptem præcipua: nam cũ ſola bonitate, & amore inductus fuerit ad opus, & in amore produxerit, ſorti

Hieron. tur nomen clementiæ, quod eſt אל uel אלהי El, uel Elohe, Quòd El (ut Hieronymus docet & in frequenti uſu habemus) Deum ſignificat, clementiſſimum ui-

Aquila. delicet, & pium: quamuis aliquando etiam fortem ſignificet, ut ſæpius Aquila

Pſalm. interpretatus eſt. De El habemus in pſalmo. 49. ſecundum nos, ſed 50. ſecundum Hebræos אל אלהים יהוה El elohim adonai diber: quod interpretatum habemus, Deus deorum Dominus loquutus. De Elohe habemus in Exodo יהוה אלהי העברים נקרה עלינו Adonai elohe abibrim nicrah balenu, id eſt, Adonai Deus Hebræorum inuocatus eſt ſuper nos: pro quo nos habemus: Vocauit nos: Et utrunque nomen El & Elohe ſunt pietatis, & clementiæ. Et quia non tantum pietas, miſericordia, clementia, & benignitas exquiritur, ſed aliquãdo iuſtitia, & ſeueritas in flagitioſos, & improbos, ideo eſt aliud tribunal Dei, quod dicitur iuſtitiæ ſeueræ, & punitiuæ, timoris, & roboris: & tunc Deus uocatur אלהים גבור Elohim gibor, id eſt, Deus robuſtus, ordinans, & coaptans omnes culpas per pœnam, & punitionem, ſicut ordinauerat prius in fabricando omnia ſuis gradibus diſtribuens. Quæ duo nomina, ſi Ieſu cõueniant, uideamus: Ipſe enim eſt dator gratiæ, & miſericordiæ, pius, & clemens, factuſque iudex omnium, ut etiam omnes culpas ordinet per inflictam pœnam: Hinc dicitur collocandus in medio hœdorum, & ouium, ut in nos gratiam, & clementiam, in illos

Iſaias autem iudiciũ, & ſeueritatem exerceat: Ideo utroque nomine uocatur in Iſaia, qui de eius natiuitate uaticinando inquit: Paruulus natus eſt nobis, & uocabitur nomen eius admirabilis conſiliarius אל גבור El gibor: Nam El ad tribunal pietatis, & gratiæ pertinet: Gibor uerò ad menſuram iudicij & iuſtitiæ ſeueræ. Nec tantum his duobus extremis Deus agit nobiſcum, ſed medio temperamento harmonizans, & pulchrifaciens omnia aliud ſortitur nomen, & dicitur

Dauid תפארת tipheret: Quo ſæpius nominatur in ſacra ſcriptura, maximè à Dauide pleriſq; in locis, ut in pſalmo. 96. עוז ותפארת במקדשו boz ue tipheret be michdaſo: Pro quo habemus interpretatum: Confeſſio, & magnificentia in ſanctitate eius: ſed melius diceretur: Virtus & pulchritudo, uel gloria in ſanctuario eius: Tipheret enim collocatũ in medio archetypi repræſentatum eſt per ſanctum ſanctorum, in quod introibat ſacerdos legalis: In illud autem ſupramundanum, & non manufactum introiuit Ieſus factus ſacerdos in æternum: Vndè & habetur in ſecretiori theologia Hebræorum, quòd in menſura, uel manſione ipſius tipheret eſt ſacerdos, Chriſtus uidelicet Ieſus omnia expurgans, glorificans, & pulchrifaciẽs: hinc dicitur gloria, & pulchritudo. De altero inquit Pau

Paulus lus: Nos autem reuelata facie gloriam Domini ſpeculantes in eandem imaginem transformamur. Sed cũ imago idem ſit quod gloria, filius igitur, qui eſt imago, eſt etiam gloria. De altero autem dicit Auguſtinus in ſermone: Vbiq; Chriſtus Dominus pulcher occurrit: pulcher in cœlo, pulcher in terris, pulcher in patre

uerbum, pulcher in matre caro: Et adeò pulcher hic noster Iesus nazareus, ut omnes suos pulchros faciat, ut in Trenis dicit Ieremias, quòd scilicet nazarei e- Ieremi.
ius sunt sapphyro pulchriores, id est pulchriores cœlo per sapphyrum indicato. Huic quoque mensuræ, quæ dicitur tipheret, assignatur nomen magnum quadri literum, & aliud nomen, quod scribitur ודעת *uaudahat, id est uita innotescẽs, aut uita scientificans. Et quid aptius illi, qui dixit: Ego sum ueritas & uita, dãs uidelicet scientiam ueritatis, & ueram uitam? Nominatur etiam nomine magno quadrilitero, ut clarissimè habemus à Ieremia dicente: Hoc est nomen, quod uo* Idem.
cabunt eum יהוה צדקנו *Adonai zidchenu, id est tetragrammus iustus noster: de Christo enim uaticinabatur propheta, ut patet in antè dictis. Gaudet itaque Christus etiam hoc nomine collocato in medio illorum duorum, scilicet* אל *&* אלהים*: Et sic exponunt Hebræi illud uerbum Micheæ, quod habetur in tertio* Michę.
uolumine Regum: Vidi Dominum sedentem super solium suum, & omnem exercitum cœlorum à dextris, & à sinistris: à dextris enim אל *& omnis militia, quæ dependet à proprietate significata per* אל*: à sinistris autem* אלהים *& omnes, qui dicuntur filij Elohim: & qui dependent à proprietate significata per illud nomen. Et quia summus princeps tam secundum pietatem, quàm secundum seueritatem iudicij aliquando remißius agit, & secundum ordinem ab æterno constitutum, adsunt & aliæ duæ mensuræ, uel proprietates, undè immediatius & remißius influat: Quæ etiam dicuntur duo ubera, quibus propinat lac sapientiæ diuinæ & mel domesticis suis. Et aliquando ambo simul uocãtur tertium cœlũ, ad quod dicitur raptus fuisse Paulus, & multa imbibisse arcana pñetia ad* Paulus
lac diuinæ sapientiæ: & sic Deus uocatur יהוה צבאות *&* אלהים צבאות *Adonai zeuaot, & Elohim zeuaot: Habet enim utrumque tribunal pietatis & iustitiæ suum exercitum, eorum uidelicet, qui militant sub eo in pace, & clementia, in pugna, & iustitia: quæ duo exercuit Christus nobiscum agens: Pugnam, dum contra hostem humani generis bellans maximam reportauit uictoriã pro se, & pro omnibus nobis, dummodo ipsam uelimus, iuxta illud Apostoli: Deo au* Idem
tem gratias, qui dedit nobis uictoriam per Iesum Christum Dominum nostrũ. Pietate uerò, gratia, clementia, & decore refertißimus fuit, ut sæpius tactum est: imò gratia per ipsum facta, & communicata est. Effectus est itaque meritò princeps utriusque exercitus, & totius angelicæ militiæ, ut explicat Paulus Ibidem
horum sacramentorum conscius, & doctor, dum ait: Et cum introduceret eum primogenitum in orbem terræ dixit: Et adorent eum omnes angeli eius. Quia uerò Deus omnibus uitam communicat, & præstat, undè omnia uiuant, sortitur aliud nomen, quo dicitur אל חי *El chai, id est Deus uiuus. Vocatur quoq;* שדי *Sadai, id est sufficiens pro omnibus, aut sufficienter dans esse, uitam, & omne bonum: Et Christus noster non tantum uocatus est Deus uiuus, sed uita, præstãs* CHRISTVS.
non modo uitam communem, sed meliorem dicens: Ego uitam æternam do ouibus meis, id est electis merentibus, & credentibus in me. Agens tandem Deus

domesticè & generali quodam influxu cum omnibus, dicitur, מלך & אדני Me*lech & Adonai, id est* Rex & *Dominus omnium omnia gubernans*, Et Chri-
Ioan. *stus à Ioanne in Apocalypsi dicitur* Rex *regum, & Dominus dominantium, & princeps regū terræ. Multa sunt alia nomina pertinentia ad diuinitatē, quæ possemus adducere, sed hæc sufficient, quæ in scriptura sacra celebriora sunt, & à quibus alia omnia depēdēt, imò (ut dicūt secretiores theologi) omnia diuina nomina deducūtur ex quadrilitero, uel tetragrāmo: quo cognito omnia alia cognoscuntur: Et quo cōcluso in nomine Iesu, omnia alia intelligūtur in eodē conclusa.*

Quomodo in nomine Iesu omnia tam producta, quàm diuina nomina includantur. Cap. VII.

N*Isi uirtus omnium nominum includeretur in nomine Iesu, non diceret* Apostolus: *Dedit illi nomen, quod est super omne nomen. Magnum quippe uerbum est, quo ait: Dedit illi nomen quod est super omne nomen: Est quidem super omne nomen rerum omnium crea-*
Paul. *tarum, etiam* Angelorum, *ut alibi dicit* Apostolus: *Tanto melior angelis effectus quanto differentius præ illis nomen hæreditauit. Et quia uirtus omnium nominum diuinorū includitur in nomine Iesu, cū reuerentia dicemus, ꝙ hoc nomen sit super omnia nomina exprimentia attributa, uel proprietates particulares: Nam sicut omnia dedit ei Pater, sic etiam ipsi donauit nomen importans illa omnia, ut sit ipsum nomen conueniens nominato. Quanto etiam artificio omnia includantur in nomine* ישו *aliqualiter pecurramus. Apud eos, qui periti sunt in arithmetica formali, numerus simplex indicat diuina, denarius cœlestia, centenarius crassiora & corruptibilia, millenarius uerò iterum diuina,* & *Deum, quem*
Canti. *tandem omnia repetunt:* Ideo *in fine* Canticorum *dicitur:* Mille *tibi* Selomo, *id est tibi, qui es pax tua, & ducenti iis, qui custodiunt fructus eius, id est nobis in carne corruptibili uiuentibus, qui custodire quærimus mandata eius, ex quibus capimus fructus uitæ æternæ:* Quam *doctrinam sequuntur sapientes Hebræi, dum declarant mysterium illud teruma, quod nos decimationem dicimus: in qua centenarius est populi: denarius uerò, qui est decima centenarij dabatur sacerdotibus uiris utique cœlestibus: decima autem huius denarij, quæ est unum, dabatur* Deo. *Ecce igitur, quòd numerus simplicior datur* Deo, *centenarius crassiori populo adhuc rudi, & corruptioni obnoxio, sed denarius sacerdotibus mediantibus inter utrunque:* Hæc *autem omnia intelliguntur conclusa in nomine Iesu: componitur enim ex tribus literis, quarum una importat numerum simplicem, scilicet* ו*: alia, quæ est* י *denarium, alia autē id est* ש *centenarios includit.* Nec *mirādum est, si litera importans numerum non unitatem, sed senarium referat, quia non sine sacramento factum est:* Nam *cum opifex summus deuenerit in fabricā per senarium, numerum utique primo perfectum, conueniens est, ut includatur in nomine uerbi incarnati, per quod facta sunt omnia. Sed quāto mysterio egressus in fabricam fuerit per senarium, præter ea, quæ alibi dicta sunt, hæc pauca*

perstringemus. Monas, & summè unum fœcundum est, ideo alterum producit, undè binarius consurgit: & inter producentem & productum est relatio mutua, ecce ternarius: complica modo tria, dabuntque senarium sic faciendo, unum & 2. faciunt tria: quibus si adduntur tria, faciunt 6. quorum primus ternarius collectus ex producente, producto, & relatione mutua, uel amore reciproco est in Deo: alter autem ternarius est in rebus creatis, cum omnia contineant uestigium Dei etiam in numero: habent enim materiam, & formam, ex quibus resultat compositum, quod tertium quoddam uocant. Nec instetur de angelis, quia etiam illi suam materiam, & suam compositionem habent. Est quoque alius ternarius in unaquaque creatura, principium uidelicet medium, & finis. Et bene inter literas significantes numeros in nomine Iesu ponitur ו per quod arbor uitæ designatur, cum ipse fuerit & ipsa arbor uitæ, & uita, & omnibus donās uitā. Ecce igitur quàm bellè in hoc nomine Iesu indicātur omnia inclusa fuisse in nominato, ut inquit Apostolus: Quoniam complacuit, Patri uidelicet, omnē plenitudinē inhabitare facere in eo, & per eū recōciliari, aut recapitulari omnia. Sed cū producta quælibet cōtineātur in Christo homine, etiā rationes producentes, & operātes, quæ sunt in archetypo continentur in Christo Deo: De quibus omnibus exarare longum nimis esset, & ulterius progrederemur, quàm præsens exigat opus. Quomodo autē principalia nomina Dei, & quæ frequentius in scriptura sacra apertè repetūtur, in hoc nomine ישו Iesu cōtineātur, adumbrabimus. Hoc nomē quadriliterū est celeberrimū, & frequētatissimū, quod sic scribitur יהוה nec exprimi potest: sed quādo legitur, pronuntiatur Adonai. Huius itaq; nominis duæ literæ præcipuæ י uidelicet atq; ו cōtinētur in nomine ישו Duo uerò ה maximò mysterio mutātur in ש: Dicūt enim secretiores theologi, ꝙ summus opifex Deus spiritualia omnia produxit per quandā uim significatam in priori ש Corporalia uerò per uirtutē signatā in posteriori ה. Et cū omnia per uerbū humanatum, quod nominatur Iesus effecta sint, uirtutes, aut proprietates ipsæ signatæ per illa duo ה includūtur in eo. Sed quia Iesus datus, & missus est nobis tanquā redēptor, & ductor ad uerā quietē, quæ est uita æterna, imò factus est ipsa quies nostra, ideo in loco illorū duorū ה significantiū rationes principij in nomine ישו Iesu ponitur ש, quod est principiū שבת sabat, & ipsum significat, quod interpretatur requies. Ecce quot & quāta mysteria importātur in tribus literis huius nominis ישו Iesu: Nā י diuinitatē significat, ut est notissimū apud ipsos theologos: ו arborem uitæ, & ש requiē: denotaturq;, ꝙ Iesus noster est Deus omnes uiuificans utraq; uita, & tandē beatificās in requie illa æterna. Extat quoq; illud nomē quadriliterū alio mysterio in nomine Iesu, ꝑ uiā uidelicet numerorū adiūcto nomine matris, à qua substantiam corporis traxit: Nam quatuor literæ illius nominis reddunt in numero 26. & nomē matris, quod est מירים miriā dāt 290. Qui numerus iunctus cū illis. 26. cōstituit. 316, quē etiam numerū dant literæ nominis ישו. In quo denotatur nominatum ipsum

Paulus

à patre Deo, matreque humana processisse. Per hanc eandem uiam numerorum
concludimus conclusum in Iesu *illud terrificum nomẽ* שדי *sadai: cuius literæ in*
numero dant 314: *Cui numero si addatur binarius, qui corporaturam signifi-*
cat, constituit 316. *qui est numerus literarum nominis* ישו *ut nuper diximus,* Da
Dauid *ta est quo huic uirtus illius nominis* שדי *sadai, quod semper terreficum fuit in*
hostes humani generis: Vndè *in psalmo* 90. *qui factus est ad terrendos illos ho-*
stes, dicit propheta: In *umbra Sadai morabitur:* Pro quo nos habemus: In prote-
CHRISTVS. *ctione* Dei *cœli commorabitur.* Cum igitur *Christus cognosceret ipsius nomi-*
nis uirtutem in suo fuisse conclusam Apostolis *mysterium reserauit dicens:* In
nomine meo dæmonia eiicient, & cætera quæ sequuntur. Est quoque in nomi-
ne Iesu *hoc nomen* אל *quod Deum significat: &* אלהי *quod idem est cum suo*
plurali אלהים *quamuis aliquando hoc nomen sit singulare, & importet singu-*
larem Deum diffusum, & multiplicatum in multa creata. Hinc *in mundi fabri-*
ca, quando Deus *sese diffundendo in creaturas cœpit multiplex apparere, indu*
citur fabricans sub hoc nomine Elohim, *dicente scriptura:* Et dixit Elohim, *& fe*
cit Elohim, *creauitque* Elohim: Q*uod aliqui non intelligentes malè traduxerũt*
dicendo: Creauit Dij. *Alij uerò adiungunt cum uerbo singulari nomen singu-*
lare dicentes, quòd per illud intelligitur trinitas, & pluralitas personarum: Sed
uerè & propriè exponendo, per illud nomen Elobim *intelligitur opifex diffun-*
dens se in multa, uel iudicans multos per ministros multiplices exequens iudiciũ:
Vndè *in scriptura aliquando & angeli exequentes* Dei *iudicia, & iudices iu-*
Exod. *dicantes dicuntur* Elohim, *ut habemus in* Exodo, *quando fures, & damnifican*
tes iubentur deduci ad Elohim, *ut ab eis iudicētur: ubi nos traductum habemus*
ad Deos horum causa perueniet. Horum *igitur nominum non tantum uirtutes,*
quæ sunt misereri, distribuere, & iudicare conueniunt in nostro Iesu, *sed etiã*
mysteria literarum: Q*uæ si declarare uoluerimus, dubito ne ulterius progredia*
mur, q̃ scribere, aut fari liceat: Aliquid *tamen, uel in superficie pcurremus:* In
hoc igitur nomĩe אל *prima litera est* א, *quæ explicata in suis literis dicẽdo* אלף
mille significat, quod iam attributũ declarauimus: nostro uerò Salomoni, qui est
pax sibiipsi, & uerus Rex *pacificus:* Si *uerò numerus illarum trium literarum*
supputetur, grande adhuc insurgit mysterium, פ *enim dat* 80. ל 30. א *unũ:* Q*ui*
numeri simul iuncti reddunt 111. *centenarium uidelicet, denarium, & unitatem,*
de quo suprà diximus. Et *si attẽdatur ad characteres numerorũ, adhuc prospi-*
cietur mysteriũ: Sunt *enim tres emanãtes ab uno charactere, qui unũ importat,*
ut innuatur, quòd trinitas personarũ prouenit, & cõtinetur in una unitate, sicut
etiã pronuntiando ipsum א *necesse est, ut explicemus in tres literas illas supra-*
dictas. Habemus *igitur in* א *mysterium unicæ deitatis, & trinitatis:* Sed *huic*
additur ל, *quod significat* 30. *in numero, id est tres denarios, ad denotandam uir*
tutem cœlestem munitam sanctissima trinitate, per quam Deus *tanquam per cau*
sas secũdas disponit omnia inferiora: Q*uæ omnia si in Christo* Iesu *reperiãtur,*

clarum est:Est enim I E S V S *principium significatum per* א*,sicuti ipsemet te-*
*statur dicens:*Ego *principium,qui loquor uobis.* Et *est in eo ratio trinitatis, dum* CHRISTVS.
de Patre *ait:*Pater *in me est:*Et *iterum:* Ego & Pater *unum sumus.* De Spiritu
*sancto quoque inquit:*Ille *de meo accipiet.* Ex *quibus colligimus rationem trini-*
tatis, & principium esse in eo, undè ipsi competat nomen illa duo importans . Et
hinc coniicere possumus, quomodo etiam uirtus supremi nominis contineantur in
Iesu:Illud *enim est* אהיה *incipiens ab* א & *continens* י *& duplex* ה, Per quod
א *scientibus mysteria literarum denotatur principium primũ, & finis ultimus,*
cum significet unum, & mille, qui est cubus denarij, & ultimi numeri simplicis:
Similiter י *importat principium, sicut eius interpretatio indicat, & importat fi-*
nem , cum sit litera significans ultimum numerum : Vndè *utraque litera diuina*
est, & utraque significat principium, & finem, quod idem est: quia illud , quod
est principium rerum, est etiam finis earum : & una figuratur per aliam : Nam
א *figuratur ex duobus* י *interposito transuersaliter uno* ו*;*Idcirco *in nomine qua*
drilitero, & in nomine Iesu *ponitur* י *pro* א*, & pro ipso* י *:*Et *sic habemus in no-*
mine Iesu *mysterium duarum literarum, & significata earum in ipso nominato:*
quia ipse Iesus *est principium(ut nuper diximus) & est finis dans quietem , &*
beatitudinem. Sunt *quoque in illo supremo nomine duo* ה *significantia duos exi*
tus producentis in res productas : In *quibus omnibus productionibus intercedit*
Filius, *dempta productione suiipsius à* Patre:Hinc *dixit:* Pater *meus usque mo-* Idem.
do operatur, & ego operor, secũ uidelicet omnia producẽdo. Nec *ulterius pro-*
cedamus in huiusmodi mysteriis declarandis, quamuis plurima sint. Quia *igi-*
tur uirtus, & mysteria omnium nominum continentur in nomine Iesu,*non est mi*
rum si Paulus *dicit , quòd in hoc nomine omne genu flectitur cœlestium , terre-* Paul.
strium, & infernorum.

Cur solum Iesu *nomẽ hodie inuocetur à ueris* Dei *cultoribus.* Cap. VIII.

CVm *omnia nomina, atq; uirtutes omnigenas ipsorũ cõclusas decla*
rauerimus in Iesu, *& eius nomine, meritò ipsum nomẽ solũ inuo-*
camus, iuxta Zachariæ *uaticinium, quo ait:* Et *erit* Dominus *rex* Zacha.
super omnẽ terrã, & in die illa erit Dominus *unus, & nomẽ eius*
unũ. Nec *aliquis inuenitur, qui fuerit rex uniuersæ terræ, &* Dominus,*nisi* Ie-
sus, sub quo destructa idololatria omnes habuerũt eũ in Regẽ, *&* Dominũ,*pau*
cis Hebræis *dispersis exceptis, quousque insurrexit bestia illa* Mahumeth: Nec
tamen inde aliud datum est nomen hominibus , in quo saluari possent , nisi no-
men I E S V *, ut dixit* Petrus *in* Actibus Apostolicis : Quod *diffundi iussit in* Petrus.
omnes gentes, sicut quadriliterum nomen erat solummodo notum in populo Isra-
ëlitico *: dixit enim ad* Ananiam *de* Paulo: Vas *electionis est mihi iste , ut por-* CHRISTVS.
tet nomen meum coram gentibus, & regibus, & filiis Israël *: quod & fecit:* Nã
statim ex Damasco *abiit* Ierusalem *, inde* Tharsum Ciliciæ *metropolim , de-*
inde Antiochiam *egregiam* Syriæ *urbem,* Postea Phrygiam, Galatiã, Troiam,

Macedoniam, Athenasque, ubi uigebat mundi ſapientia. Poſt hæc Corinthum, Epheſum, Miletum, Con, Rhodum, & per inſulas illas Achaiæ, & Græciæ ulterius proficiſcens perrexit ad Arabes; & uenit in Italiam: & profectus eſt uſque ad Hiſpanos per Aſiam & Europam portans, & diuulgans nomen Ieſu: Et quod reliquum mundi erat, cæteri Apoſtoli nominis huius uirtute compleuerunt, ut omnes & omnia petere poſſent in nomine Ieſu, ſicuti ipſemet docuit dicens: Quicquid petieritis Patrem in nomine meo, dabit uobis: Cuius nominis tanta eſt uirtus, ut omnes in eo ditari poſsint, dicente Paulo: Diues in omnes, qui inuocant illum, id eſt nomen IESV, quod tam lene, tam communicabile, & diffuſiuum ſuipſius eſt, ut oleo in Canticis comparetur, ubi dicitur: Oleũ effuſum nomen tuum, quia eius uirtus chriſmate plena diffunditur in eos, quos tangit, ſicut oleum in panno: & quia ſanat, quia condit, & omnia facit, ſicut uerum oleum ſcientibus ipſum ſuſcipere, & inuocare, ſicuti Apoſtoli faciebant: Nã in nomine eius loquebantur linguis, dæmones expellebant, infirmos ſanabant: Dixit enim Petrus ad claudum ſedentem ad portã ſpecioſam templi: Argentum, & aurũ non eſt mihi, ſed melior theſaurus, uirtus uidelicet nominis Ieſu in quo præcipio tibi, ut ſurgas, & ambules: & protinus conſolidatæ ſunt baſes eius, & plãtæ: & exiliens ſtetit ambulans, & intrans in templum, laudans Deum. Fluit quippe uirtus nominis illius, quãdo debitè inuocatur, ſicut fluuius à fõte: Nã (ut Democritus ait, & poſt eũ Epicurus) uox, & nomẽ ſonãs eſt tãquã rheuma, aut alueus cõducens uerbũ mentis, quæ eſt tanquã fons, dans uirtutẽ uerbo prolato & cõcipiẽs ipſum: Sed ueri alui diuinorũ nominũ ſunt in idiomate Hebræo cũ ſuis characteribus, quibus primo illa nomĩa etiam myſterio maximo deſcripta ſunt: Hinc Iambl. ait: Dij, id eſt angeli agẽtes nobiſcũ ſermonẽ barbarũ, Hebræũ uidelicet, quaſi ſatis cõgruẽtem approbauerũt, præſertim, quia antiquior, & primus fuit modus loquẽdi: Sed addamus hoc: quia characteres illi tũ ex numeris importatis, tũ ex effigiatione rerũ cœleſtiũ mirabiles, & myſterioſi ſunt: Idcirco & Zoroaſtres peritiſsimus in operando docet, ne barbara uerba, id eſt Hebraica immutẽtur in ſacris: Quod & eccleſia catholica pleriſque in locis obſeruauit, ſicuti quando iuſsit dicere alleluia, quod ſignificat laudate יה Iah, quod eſt nomẽ diuinũ maximi momẽti, & fœcundũ nominis tetragrammi, quia plenis illis duabus literis reddit in numero 26. qualis eſt numerus quadriliteri: Sic & illud Adonai Domine: & illud oſianu, pro quo nos dicimus oſana: & illud, Dominus Deus zebaot, pro quo ~~corrupto uocabulo~~ dicitur ſabbaot: hoc enim uocabulum requies ſonat in plurali: illud autem exercitus: hic enim debet dici Dominus Deus exercituum. Et nomen redemptoris noſtri ſcribi deberet tribus literis tantummodo ipſius plenis myſterij ſcilicet ישו Nec addenda eſt litera ה combinata, ut aliqui opinati ſunt, quia illæ iam (ut diximus) conuerſæ ſunt in ש. Nec apponendum eſt ſecundum ש dicendo ישוש quamuis Latinè dicatur, ſic exquirente ordine declinationis grammaticalis: De quo non multum curan-

CHRISTVS. Paulus. Cantica. Petrus. Democ. Epicu. Iambli. Zoroa.

dum eſt, quia myſteria non ſunt in idiomate Latino, ~~ſed~~ & Hebræo, ubi attendendum eſt, ne aliquid addatur, uel minuatur: quia multa deſtruerentur myſteria, quæ tã in ſignificatis literarũ illius nominis, quàm in numeris earum, & etiam in uaticiniis correſpondentibus continentur: ex quibus aliqua uel pauca percurremus. Habent pro conſtanti ſecretiores Theologi, quòd oracula multoties cõtinẽt nomina illorũ, de quibus prophetatur, in principio, fine, uel medio dictionũ: ſecũdum quẽ modũ nomẽ Meſsiæh ſæpius reperitur, ut in uerſiculo pſalmi ſeptuageſimi primi: Ante ſolẽ permanet nomẽ eius, & benedicentur in ipſo omnes tribus terræ: Nomẽ enim. ישו Ieſu continetur in capitibus horũ uerborũ, permanet nomẽ eius, & benedicẽtur, quæ in Hebræo ſic dicũt: ינון שמו וית ברכו inin ſemo ueit barcu: ubi ſi accipiãtur capita dictionũ, quæ ſunt ו ש י cõſtituũt ישו Ieſu: Quod nomẽ fuit ante ſolẽ, & in ipſo benedictæ ſunt õnes gẽtes. Similiter in lib. Gen. cap. 49. ubi dicitur: Veniat Meſsiah, & ipſi cõgregabũtur, capita dictionũ cõſtituũt nomen Ieſu, quæ in Hebræo ſic dicunt: יבא של ולו iabo ſilo uelo. Capita enim ſunt י ש & ו: Quæ literæ collocatæ ordine Hebraico reddũt ישו Sed mirabilius eſt in pſalmo nonageſimo quinto in uerbis illis: Lætentur cœli, & exultet terra, contremiſcat mare, & omnis plenitudo eius: Exultabũt campi, & omnia, quæ in eis ſunt: In quorum uerborum capitibus habetur nomen quadriliterum completum: Et poſtea idem nomen abſque ultimo ה: Deinde nomen Ieſu ad denotãdũ, ꝙ quadriliterũ illud cõplecti debebat in nomine Ieſu, tanq̃ ſucceſſore ſuo, cui quodãmodo cedebat, quia uirtus illius nominis quadriliteri data eſt Ieſu, cui Pater omnia dedit: Vndè probat author Sepher temunot per illud ה ultimũ ipſius nominis quadriliteri, diuinitatẽ debere uniri cũ humanitate, & effici Meſſiah, in quo exiſteret uirtus illius magni nominis: Ideo uniuntur nomina, & ſuccedit nomen Ieſu, incõpleto illo quadrilitero, quando ſecũdo repetitur: Quia ſicut in priori teſtimonio uenerabantur cõpletũ, ſic in ſecũdo, & ultimo ceſsiſſe innuitur (ut diximus) noſtro Ieſu: Verba enim Hebræa textus illius pſalmi ſic habẽtur ישמחו השמים ותגל הארץ ירעם הים ומלוא יעלוז שדי ובל: Quarũ dictionũ capita ordine Hebræo poſita ſunt ו ש יהו ה יהו. Sed poſtquã de literis nominis Ieſu pertractamus, opportunũ exiſtimaui explicare etiã ꝙ ex literarũ interpretatione plures literæ in illo reperiri non debeant, cũ iſtæ perfecte importent ea, quæ continentur in nominato per hoc nomen ישו: Nam י principium ſignificat ו ipſe ש principium ſabat innuens ipſum requiem, & finem. Denotant igitur, ꝙ ipſe eſt principium, finis, & requies omnium, ſicut in Apocalypſi ipſemet ait: Ego ſum α, & ω: principiũ & finis. Et cum in his uerbis omnia includantur, ſufficiunt illæ literæ, neq; aliæ debẽt apponi. Completur inſup hoc nomen ישו ex numero maiori, minori, & medio in denariũ, qui eſt numerus cõpletus: Eſt enim ſenarius, unus denarius, & tres cẽtenarij, qui ſimul iuncti cõſtituunt decẽ, numerũ quidẽ perfectũ, & cõſtitutũ ex omnibus generibus rerũ, ſpiritualiũ uidelicet, cœleſtiũ, & terreſtriũ, quæ importãtur ꝑ numeros, denarios,

Theolo.
Pſalm.
Geneſis.
Se. Te.
Apocal.

Paul. & centenarios, iuxta illud, quod Paulus sæpius repetit dicẽs: In ipso est omnis plenitudo, & in ipso reconciliantur omnia. Sed inferiora dimittentes, ut loquamur de superioribus, dico ꝙ omnes aquæ supernæ gratiarũ, & donorũ collectæ sunt in ipso, tanquam in uera piscina superiori, de qua in Canticis dicitur: Canti. Oculi tui, sicut piscina in hesbon, id est in cogitatione uel uerbo, in quo omnia continebantur antè quàm crearentur: Hesbon enim cogitationes ad uerbum significat: Vnde ubi nos habemus, In principio erat uerbum, in Hebræo habetur בראשית היה השבון beresit haiah hesbon, id est erat cogitatio, uerbũ, piscina, in qua continebantur omnia, antequam crearentur. Est iterum uera piscina probatica, in qua lauari debent omnes oues reponendæ in dextera summi Iudicis: Quæ piscina figurabatur per illam, quæ erat in Ierusalem terrena, in qua sanabatur unus, quisquis fuerat ille, & à quacunque detineretur infirmitate, quia unica ratione sanandi in uerbo diuino sanantur omnes à quacunque ægrotatione, iuxta illud prophetæ: Dauid Misit uerbum suum, & sanauit eos. Hæc pauca, uel minima sunt cõparatione eorum, quæ dici possent de hoc sanctissimo nomine, quod à Deo fuit nominatum, denuntiatum ab angelo, impositũ a parentibus, celebratũ à mundo, ueneratũ ab omni genu, positũq; omnibus in salutẽ, dæmonibus tamẽ in errorem, & operãtibus in uirtutẽ: Nã in seraphinis ui ignea inflãmat: In cherubinis splẽdet: In thronis cõpaginat: In dominationibus imperat: In uirtutibus exequitur: In potestatibus arcet: In prĩcipatibus curat prouincias, principes, & magistratus: In archãgelis sacerdotio fungens dirigit mortales in Deum: In angelis omnia nostra curat: In homine omnium uinculo omnia operatur: Docet nanque, & uariis loquitur linguis in apostolis: ueritate fulget in euangelistis, & doctoribus: uirtute diffunditur in operantibus miracula: dulcedine replet contemplantes: ueniam præstat pœnitentibus: & omnigenum auxilium omnibus indigẽtibus. Nec ultrà procedendum est ad particulares uirtutes huius nominis, in quo cuncta nobis nunc petenda sunt: quia cũ omnia in ipso includi, & ab eodem dependere demonstrauerimus, superfluum duxerim laborare per singula.

Qualiter ex scriptura sacra præfiguratum habeamus Christum esse fontem totius meriti, gratiæ, & gloriæ. Cap. IX.

VT nominatũ nomini correspondeat, sicut in nomine omnia contineri cõprobauimus, sic necesse est, ut in ipso nominato cõtineatur omnis uirtus, omne meritũ, & omnis gratia, à quo tanꝗ à fonte ueri paradisi delitiarũ irrigetur uniuersa terra. Verũ quæ de huiusmodi à nostris Theologis tractata sunt, quasi iã triuialia suis in locis legẽda relinquẽtes ꝑstringemus tãtũmodo aliqua, quæ in diuinis oraculis occultantur: Et primo ea, quæ factis præfigurata sunt: postea, quæ diuinis oraculis sunt prædicta, enodabimus: Petẽtibus enim Pharisæis uerũ signũ aduẽtus Mesiæh respõdit CHRISTVS. Christus: Generatio hæc signũ quærit, & nõ dabitur ei signum, nisi signũ Ionæ

ꝓphetæ: Quia ſicut fuit Ionas in uẽtre ceti tribus diebus,& tribus noctibus,ſic erit Filius hominis in corde terræ tribus diebus & tribus noctibus. Attendendus eſt hic ſermo Chriſti, quo non ſine cauſa prætulit ſignum Ionæ cæteris ſignis, quia in eo illud includitur,propter quod præcipuè uenerat Chriſtus,ſ.redemptio humana per plenitudinem gratiæ,& meriti: Cuius rei (prout poterat purus homo) Ionas typum elegantiſſimum geſſit: Ideo aliis omiſſis,in quibus celebrata eſt trinitas dierum,Ionam ſolummodo expoſuit, & adduxit in ſignum: Profecti enim filij Iſrael de monte Ephrain perrexerunt uiam trium rerum: & ambulauerunt tribus diebus per deſertum Ethā: Stetitque Daniel in lacu leonum,& tres pueri in fornace,& Ioſeph in carcere uaticinans per trinum dierum numerum,hæc tamen ſigna nuſquam adducuntur a ſaluatore in exemplum, & typum,ſed ſolummodo Ionas,quia in eo ſolo celebratus eſt redẽptionis progreſſus: quem ut explicemus,exordiemur a nomine: Iona enim columba interpretatur animal ſimpliciſſimum, quod offerebatur in purificationẽ partus mulieris maledictæ,& condemnatæ per peccatum originale,ut cum dolore, & immunditia pareret: Ideo aptè figurat Chriſtũ innocentẽ, & manſuetũ oblatũ in ablutionẽ,& purificationẽ omniũ inquinamẽtorũ,quæ cõtraximus per peccatũ. Verũ ingrediamur ad ſecretiora myſteria,Huic Ionæ præceperat Deus, ut prædicaret Niniuitis errãtibus: Et Chriſto præcepit Pater, ut ꝑdicaret,& redimeret totũ mundũ deperditũ. Timuit Ionas ſubire onus impoſitũ,& fugere ſatagebat: Et Filius Dei cœpit pauere,& tædere,fugamq; procurare ad Patrẽ dicẽs: Pater,ſi poſſibile eſt,trãſeat à me calix iſte. Confugit Ionas ad mare ſuperexcelſum uidelicet, & ad aquas miſericordiæ,& gratiæ,quã ꝓcurauit Niniuitis: Confugit & Chriſtus ad aquas ad quas inuitabat ſitiẽtes,& ꝑ quas ſaluos nos fecit,& expurgauit: In cuius expurgationis ſignũ meritò aquã elementarẽ inſtituit. Orta eſt tempeſtas in mari ex fuga Ionæ,aut ex impetrata uenia pro Niniuitis,facta contentione antè tribunal iuſtitiæ diuinæ, quæ nolebat permittere, ut ſcelera Niniuitarum tranſirent impunita. Orta pari modo, & excitata eſt procella in cœlo,& in mundo,quia non patiebatur idem tribunal,ut liberaretur humanũ genus ſola interceſſione redemptoris, abſq; condigna pœnitentia ſcelerum ſuorum: Factum eſt (inquit Ioannes) prælium magnũ in cœlo non ſolum ex rebellione draconis,& ſatellitũ ſuorũ,ſed etiã,quia nolebãt pati,ut humanũ genus redimeretur,maximè abſque cõdigna pœna: Quærebãt enim à Deo eſcã ſibi,ut ſcilicet deuorarẽt humanũ genus iuxta flagitia. Obtulit ſeſe Ionas paſſurũ pro Niniuitis dicẽs: Tollite me,& mittite in mare, & ceſſabit mare à uobis: ſcio enim quòd propter me uenit hæc grãdis tempeſtas: at ego non renuo mari tradi, ad quietandos hos tumultus ſuſcitatos contra peccata Niniuitarũ,pro quorum uenia ſum deprecatus, Pari modo Chriſtus uidens totum Dei tribunal agitatum, atque expetens uindictam malè actorum à genere humano, & quòd non poterat ſtante iuſtitia mitigari,dixit ipſe Filius Dei: Ecce ego, mittite in hoc

[margin: CHRISTVS.]
[margin: Ioan.]

mare memet paratum suscipere omnem pœnam, quæ debetur omnibus transgressoribus, qui sunt in hoc mundano mari. De oblatione hac facta ab antiquo Isaias Euang. loquutus est Isaias, dum in eius persona dixit: Ecce ego, mitte me. Sed de eadem facto exhibita habemus in euangelio, quando ipsi timenti bibere calicem pasionis semper tamẽ parato obedire paternæ iussioni misit Pater æternus angelum, qui confortaret eum: & exponeret, quæ agitabantur à tribunali diuino: Nam tunc ipse, sicut antea dixerat Patri, non mea, sed tua uoluntas fiat, opere comple Isaias uit offerens se (ut uaticinatus est Isaias) quia ipsemet uoluit: Et tunc suscepit iniquitates omnium nostrum, quas Pater posuit super eum: Tuncque portauit om Ierem. nes dolores nostros, qui tot, & tanti fuere, ut clamet Ieremias: Magna est uelut mare contritio tua. Et quãuis Ionas in se peccata Niniuitarum suscepit, & Christus peccata totius mundi, oportuit tamen, ut & Niniuitæ, & populi totius mundi susciperent aliquam partem pœnæ compatientes & ipsi, sicuti æquum erat: Ideo Ionas intrans ad Niniuitas prædicauit pœnitẽtiam protestãs, quòd ex sen CHRISTVS. tentia iam lata usque ad quadraginta dies debebant pati pœnam subuersionis, nisi uidelicet per pœnitentiã immutaretur sententiæ executio. Ad hanc igitur immutandam saccis uestiti sunt omnes à maiori usque ad minimum, & salua facta est ciuitas; Pari modo & Christus cum missus à Patre prædicare cœpisset, sic exorsus est: Agite pœnitentiam, & appropinquabit uobis regnum cœlorum: Cuius restitutionem uobis impetraui, dummodo uelitis mecum condolere, & pœni Idem. tere, id est reuerti ad Deum, quod est uera pœnitẽtia. Hinc iterum ait: Nisi pœnitentiam egeritis, omnes simul peribitis, esto quòd fecerim, & faciam ne pereatis, quantum in me est, quia oportet (sic iustitia exigente) ut & uos cooperemi ibidem. ni. Sed conqueritur Christus de mundo & de Hebræis præsertim præferẽs Niniuitas, & dicens: Viri Niniuitæ surgent in iudicium cõtra generationem hãc, & condemnabunt eã, quia egerunt pœnitentiam ad prædicationem Ionæ, & ecce plusquam Ionas hic: nam ille fuit umbraticus, & figuratiuus saluator ad unũ populum tantummodo destinatus, qui relapsus tandem interiit: Christus autem uerus saluator pro toto humano genere introiuit semel in sancta, æterna redẽptione inuẽta, dans utiq; nobis continuè gratiam, qua operari possimus ea, quæ pertinent ad salutem, & impartiens de meritis pro nobis acquisitis, & tandem tribuens gloriam accumulatissimè præparatam: undè eius gratia operamur bonum, & eius meritis deuenimus ad salutem, & gloriam.

Idem comprobatur uaticiniis. Cap. X.

NEc tantum id habemus ex figura, sed à multis etiam oraculis comprobatum: Regius enim propheta uidens humanum genus præuaricasse, & indigere redemptore, qui meritis, & gratia, atque uenia impetrata succurreret indigẽtibus, sub persona redimẽtis ait, Dauid sicuti bene Paulus interpretatur: Quoniam, si uoluisses, sacrificium dedissem, Paulus

animalium uidelicet,sed sacrificium,& oblationem noluisti,aures autē,uel corpus(ut Paulus inquit)aptasti mihi, corpus meum uidelicet offerendum in redem ptionē præuaricatorum. In capite libri scriptum est de me,ut facerem uoluntatem tuam,Deus meus uolui,& legem tuam in medio cordis mei: In capite quidem,uel in uolumine (ut habet ueritas Hebraica) libri uitæ scriptus fuit Messiah super omnes,& præ omnibus:qui & ipse(inquit Paulus)prædestinatus est in uirtute.Scriptum quippe est,ut facerem uoluntatem tuam, quam faciens mererer pro me,& pro omnibus aliis. Deus meus uolui,& acquieui hoc onus subire:dixit enim: Veruntamen non mea uoluntas,sed tua fiat:Et legem tuam, quá iussisti peccata puniri per sanguinem, & præuaricatorem per me redimi debere,hanc tenui in medio cordis mei:Et hanc iustitiam tuam, qua iubes omnia pec cata purgari per uerum sacrificium,& omnia debita solui per eum, qui est diues in omnes,qui inuocant illum. Annuntiaui non tantum in synagoga Iudæorū, sed in ecclesia,& congregatione magna omnium gentium, pro quibus meipsum obtuli in uerum sacrificium:Cuius omnes illæ antiquæ immolationes erant figuræ,non quidem expiantes,sed placantes accusatores,quousque offerretur uerū sacrificium expurgans,& iustificans: Vndè magno mysterio liber Leuiticus,in quo tractatur de sacrificiis, incipit ויקרא *uaicra: Vbi non sine mysterio dicit scriptura in principio uoluminis:Et uocauit Mosem, non exprimens quis uocaue rit,sicut dicere consueuerat:Et uocauit Dominus,& loquutus est Dominus,& huiusmodi:Vndè inquirendū est,quis uocauerit,cum non sine mysterio prætermissum sit in hoc principio libri,quod in toto progressu facere consueuit: Sed si supputetur numerus importatus per literas illius principij, quod est* ויקרא *mysterium incipit indagari:dant enim illæ literæ (ut patet scienti supputare) 316. adiuncto* א*: ubi innuitur Iesu* ישו *quod nomen tantumdem in numero importat: & est nomen illius,qui dedit uirtutem omnibus sacrificiis: Cui adiungitur* א *Patrē significans existentē cū Filio,& omnia secū operantem, sicuti ipsemet Filius testatur dicens:Pater meus usque modò operatur,& ego operor:Et iterū: A meipso facio nihil,sed sicut docuit me Pater,hæc loquor:Et qui me misit,mecū est. Ab isto igitur Messiah pleno paterno numine incipit liber, ubi tractatur de sacrificiis offerendis ipso Patri,& typum gerentibus ueri sacrificij, quod ip se Messiah obtulit, & in uirtute cuius illa sacrificia umbratica offerebantur. Hic est ergo,qui existens non tantum ante Mosem,sed antequam Abraham fieret,Mosem uocauit,& excitauit,ut faceret ea,quæ ipsum præfigurabant: & ut de eo in capite libri scriberet,& in principio Geneseos, & in principio huius uo luminis: Quod bene nouerat ille,de quo scriptum erat:qui dixit ad legisperitos, ut habetur in euangelio Ioannis:Si crederetis Mosi, crederetis forsitan & mihi:Ille enim scripsit de me. Non habetur, ubi Moses clarè scripserit de eo: sed si ille,qui solus habet claues aperiendi scripturas, nobis eas commodauerit, ex mille,& pene infinitis locis aperire,& enodare poterimus, ubi Moses scripse-*

Paulus. Leuiti. CHRISTVS. Idem.

Zacha. rit de eo: sed prosequamur. Zacharias etiam idem mysterium aperit domestico sermone loquens cum redemptore, & dicens: Tu quoque in sanguine testamenti tui eduxisti uinctos de lacu: Per quem sanguinem nos redemit, omnia debita soluit, & omnem gratiã, & meritũ nobis cõparauit, ut inquit Petrus: In obedientiam, & aspersionem sanguinis Iesu Christi gratia uobis, & pax multiplicetur.

Quàm clarè Isaias hæc omnia unico reserauerit oraculo. Cap. X I.

Isaias. Hieron. ISaias autem hoc negotium adeò apertè describit, ut non uaticiniũ sed euangelium iam exhibitum (sicuti inquit Hieronymus) uideatur: Ait enim Parauit Dominus brachium suũ, brachiumque utique dextrum, misericordiæ uidelicet, & gratiæ, in oculis omnium gentium: Quod brachium erat tantummodo in populum Isräeliticum extensum: Vndè sequitur: Videbunt omnes fines terræ salutare, uel salutem, aut saluatorẽ Dei nostri, quẽ scilicet mittet pro omnibus redimendis. Postea propheta ad gentes sermonẽ dirigens subinfert: Recedite, recedite à cultura, dæmonũ uidelicet, & idolis: Pollutũ, id est idolotytũ nolite tangere. Exite igitur de medio eius, cultus, scilicet idolatriæ, & mũdabimini ab omnibus inquinamẽtis, & pollutionibus uestris. Vos, qui fertis uasa Domini, id est qui habetis potẽtias receptiuas diuinitatis, adeo, ut dicamini tẽplũ, & habitaculũ Dei: uel uos, q fungimini officio

CHRISTVS. sacerdotali, nolite uasa, quæ Domino dare debetis, ãplius offerre idolis uestris: uasa utiq;, in qbus locatis sacrificia, uel uasa, quæ estis uos, sicut de Paulo dixit

Hieron. oraculũ: Vas electionis est mihi iste: Vel (ut sentit Hierony.) uos Apostoli, qui fertis uasa, id est uirtutẽ, in qua habetis, undè possitis baptizare populũ, recedite à Iudæis obstinatis, blasphemis, & iniquis, in quorũ pniciẽ paratus est Romanus exercitus. Nec tumultuatim recedetis, sicut olim fecerunt de Aegypto,

CHRISTVS. sed præcedet uos Dominus, & princeps pacis, qui ait: Ego uobiscum sum usque ad consummationem sæculi. Hoc igitur opus, quamuis aridum, fiet sine strepitu, & tumultu: quia sine strage populorum, imò cum eorum salute, quamquam plerique mortem in testimonium prædicatæ fidei, & doctrinæ sustinebunt:

Sapien. quia id cũ pace sustinentiũ fiet, ut in libro Sapiẽtiæ dicitur: Visi sunt oculis insipientiũ mori, & existimata est afflictio exitus illorũ: illi autem sunt in pace. Et hoc est, quod sequitur propheta: Quoniã in tumultu aggrediemur hoc opus, nec cum tumultu exibitis ab eo, nec cum fuga properabitis ad illud exequendũ: Præcedet enim uos Dominus, & congregabit, uel sociabit uos Deus Isräel. Ecce seruus meus, populus uidelicet uerè Isräeliticus, intelliget, & exaltabitur, & eleuabitur, atq; sublimis erit ualde: Nã ex ipso electi sunt Apostoli, qui præfecti sunt uniuersæ ecclesiæ, constitutiq; assessores principis, qui & ipse ex eodẽ populo Isräelitico traxit orginẽ, & multi alij ex eadẽ stirpe diuersimodè sublimati. Et sicut obstupuerunt super te multi, quãdo uidelicet extraxi te de seruitute Ægyptiaca, & præfeci super gentes, & exaltaui te in prodigiis, & miraculis multis, & dedi te super gentes, & regna, sic obstupebunt in isto Redẽptore,

& opere eius: Nam qui prius uidebatur inglorius, & uilis inter uiros, & aspe-
ctus eius inter filios hominum non reputabatur, hic asperget gentes multas, san-
guine suo uidelicet eos mundans: Ideo super ipsum continebunt reges mundi os
suum eum reuerentes: Nam quibus non est narratum de eo uiderunt: & qui nõ
audierunt, prophetas uidelicet loquentes, contemplati sunt hoc magnũ sacramen
tum: Quod tam magnũ, & arduum est, ut uix sperem me aliquid persuasurum,
si enarrare uoluero: Vndè sequitur: Domine quis credet auditui nostro, id est
his quæ audire faciemus? Aut uirtus, & brachium Domini plenum misericor-
dia, gratia, & pietate cui reuelatum est? ut exerceatur, & appareat in hoc, qui
ascendit tanquam uirgultum coram eo, ex terrea uidelicet carne, & sicuti ra-
dix de terra sitienti, humana scilicet natura arida meritis, & operibus, & pri-
uata influxibus diuinis, quibus possit mereri æternam uitam. Non est ei species,
neque decor diuinitatis, aut redemptoris, cum appareat purus homo, & natus
iudicetur communi uia. Vidimus eum, & non erat aspectus aliquis, ut faceret
ea, quæ omnia alia opera excesserunt: Omnia enim innouauit, & immutauit, &
magis occultas uirtutes, & dispositiones, quàm uisibiles oculis corporeis: Bene
desiderabamus eum, sed iste uidetur despectus pauper, à patria profugus, nouis-
simus uirorum: Vir utique dolorum, & subiectus infirmitatibus, & passionibus
naturalibus: & tormentis plenus, quibus uexantur etiã maximi sicarij. Et quia
absconditus est uultus eius, & despectus à multis, ideo non reputauimus eũ, nec
existimauimus illum esse, qui in rei ueritate erat: Sed uerè languores nostros ip-
se tulit, & dolores nostros ipse portauit habitu inuentus, ut homo: Qui sciret
(inquit Paulus) cõpati infirmitatibus nostris tẽtatus per omnia: Aut tulit infir- Paulus
mitates, & dolores, quia sanauit ægrotos & oppressos, ut exponit Matthæus in Matth.
octauo capite sui euangelij. Onus quoque nostrum, peccatorum uidelicet, quod
maximum est, ipse portauit. Et nos cogitauimus eum plagatũ, percussum à Deo,
& humiliatum, & non uoluntariè assumpsisse plagas illas ob nostram redem-
ptionem: Sed ipse infirmatus est propter scelera, aut transgreßiones nostras,
& attritus est propter iniquitates nostras: Quod maximum est: Nam ex
lege non iustificabatur quis, nisi à peccato per ignorantiam contracto, aut per
mentis surreptionem, & huiusmodi, sicuti suprà explicauimus: Ab iniquitate
uerò quam עון hauon dicunt, & à transgreßione, uel rebellione, quam פשע Dauid
pissah nominant, & ab impietate, quam רשע nuncupant, nequaquam: Ideo Da-
uid commisso adulterio, quod est iniquitas: & homicidio, quod impietas dici-
tur, sciens quòd huiusmodi non purgabantur sacrificiis, dixit: Quoniam si uo- Paulus
luisses sacrificium dedissem, utique holocaustis non delectaberis. Hinc Paulus cũ
Romanis disserens ait: Non iustificabitur quis ex lege. Huiusmodi autem iube-
bantur lapidari, uel aliquo necis propriæ genere expiari: à quibus omnibus ue-
niens Meßiah nos liberauit: ideo sequitur propheta: Disciplina pacis id est mo-
dus reconciliationis cum Deo acquirendæ super eũ, & liuore eius sanati sumus;

Nam omnes nos, quasi oues errauimus, unusquisque in uiam suam declinauit, omnes peccatis & iniquitatibus, & eis reatibus erant obnoxij, à quibus non poterant eripi: Ideo posuit in eo Dominus iniquitates omnium nostrum: Quod opus, quamuis cum repugnantia partis sensitiuæ, tamẽ uoluntariè aggressus est: undè sequitur: Oblatus est, quia ipse uoluit. Hinc dixit Petro conanti eripere eũ de manu capiẽtium: Calicẽ, quẽ dedit mihi Pater, nõ uis ut bibam illum? Et cum antea abhorreret Petrus nomen, & opus crucis, dixit ei: Vade retro satana, scãdalum mihi es, quia non sapis, quæ Dei sunt, sed quæ hominũ. Quia igitur uolũtariè suscepit hoc opus, ideo non aperuit os suum in sui defensionẽ, sed tanq̃ mutus stetit corã Herode, & Pilato, qui quærebant liberare eum: undè sequitur. Sicut ouis ad occisionem ducetur, & quasi agnus coram tondẽte se obmutescet: Agnus quidem fuit tollens peccata mundi, & scelera omnia, quæ nullo sacrificio expiari poterant, immolatus in uero paschate, & trãsitu ad meliorem uitam. De angustia igitur pro nobis tolerata, & iudicio, atque sentẽtia quam sustinuit pro nobis acceptus est, & glorificatus. Et cũ ea fecerit, quæ quiuis homo facere nequit, igitur supra hominem esse comprobatur: unde subinfert propheta: Generationem eius quis enarrabit? Nã abscisus est de terra, non morientium, sed uiuentium, qui uiuificare nos uenerat. Propter iniquitatem populi mei plagatus est, uel plaga illata est ei, ut sit uox Patris æterni, aut prophetæ enarrantis, quãuis nos habeamus percussi eum, ut expressè intelligatur illa esse paterna uox. Sequitur: Et donabit impiis sepultura sua, id est morte, & sepultura donabit populis peccata eorum, & ueniã impetrabit pro eis: Et diuitias in morte sua acquiret: Siquidem diues erit in omnes, qui inuocabunt nomen illud, quod dedit ei Pater: quia factus est obediẽs usq; ad mortẽ crucis. Nec fecit iniquitatẽ, neq; dolus inuentus est in ore eius, necesse ipsi fuerit in expiationem propriam pati: propter nos igitur uoluit Dominus conterere eum. Et quia ipse sciebat, ꝙ si exponeret pro peccato populi animam suam, uisurus erat semen longæuum, sponte eã tradidit: undè uidit semen suum dilatatum, & multiplicatum magis quàm illud Abrahæ, quod sicut stellæ cœli, & arena maris fuit innumerabile: Nam ultra electos, & consignatos principes, turbam magnam genuit, quam dinumerare nemo poterat. Fuit quoq; longæuum semen eius, quia ipsius familia in æternum durat, & potitur perpetuo regno, ut in psalmo dicitur: Semen eius in æternum permanet, & thronus eius, sicut Sol in conspectu meo: Et iterum: Et ponã in sæculũ sæculi semen eius, & thronum eius, sicut dies cœli. Sequitur: Et uoluntas Domini in manu eius dirigetur, uel germinabit, aut prosperabitur, ut habet ueritas literæ: Patri enim dixit: Non mea, sed tua uoluntas fiat: Et iterum: Meus cibus est, ut faciam uoluntatem Patris mei, qui in cœlis est: Quam etiam nobis obseruandam explicauit dicens: Omnia, quæcunque audiui à Patre meo, nota feci uobis. Sequitur: Pro eo, ꝙ laborauit anima sua, aut præ labore animæ suæ uidebit saturitatem, iuxta regulam ab eodem publicatam, Beati qui esuriunt, & sitiunt iu

CHRISTVS.

Psalm.

CHRISTVS.

ſtitiam: quoniam ipſi ſaturabuntur. In ſcientia ſua ipſe iuſtus iuſtificabit ſeruos meos multos: Deſcenderat enim ſuper eum ſpiritus ſapientiæ, & ſcientiæ, qua ſciens, quæ Deo placita ſunt, & ad iuſtificationem noſtram exquirũtur, illa omnia efficere ſedulò procurauit portans iniquitates ipſorum ſeruorũ Dei. Sequitur: Quapropter diuidam, uel diſpartiar ei plurimos, aſsignans eos ipſi in populos, quibus ipſe diuidat, & tribuat de ſua plenitudine: Nam fortium, id eſt principum tenebrarum diuidet ſpolia, ſicuti inquit Apoſtolus: Expoliãs principatus, & poteſtates: De quo & Regius propheta decãtat: Species, uel pulchritudo domus diuidere ſpolia: Quæ ſpolia reportauit ex uictoria habita in morte ſua, ideo ſubinfertur: Pro eo, quòd tradidit in mortem animam ſuam, mortem utiq; ignominioſam, undè ſequitur: Et cũ iniquis uel rebellibus connumeratus eſt. Sed ipſe peccata multorum tulit, eorum uidelicet, qui uolũt ipſius redemptionis beneficium, & portare crucem ſequentes ipſum. Et pro tranſgreſſoribus, aut rebellibus, uel crucifixoribus ſuis rogauit dicens: Pater ignoſce illis: Nec tantum pro crucifixoribus, ſed pro omnibus aliis, dicente Paulo: In diebus carnis ſuæ obtulit preces cum lachrymis, & clamore ualido, & exauditus eſt pro ſua reuerentia.

Paulus. Dauid CHRISTVS. Paulus

Ex omnibus antè dictis concluditur Ieſus fuiſſe complementum, non tantum operum Dei, ſed noſtrarum quoque operationum, atque meritorum, & conſequenter dans, undè operemur. Cap. XII.

DVm igitur Meſsiah, & Chriſtus noſter fuerit, per quem anteà facta ſunt omnia, & ſit author, & conſummator fidei, & omnia replens ſua diuinitate, pars & totum exiſtens, & quodammodò omnia exiſtẽs in omnibus, omnia mẽbra myſtici corporis, ſicut anima humana, uiuificans, extendens ſe uſque ad artificialia, & opera noſtra, ſicuti ex nomine proprio ſacramentorum pleno, & eius cognominibus nõ à caſu, ſed ex euentibus, & accommodatis myſteriis impoſitis diſcere poſſumus, adeo, ut ſolum eius nomen à ueris cultoribus inuocetur: & in ſeipſo ſuſceperit omnes languores, infirmitates, & debita noſtra, ut liberi expeditius operari ualeamus, meritò is effectus eſt, per quem operamur omnia, dicente Paulo. Omnia poſſum in eo, qui me confortat: Et iterum: Idem uerò Deus, qui operatur omnia in omnibus: Qui Deus eſt in Chriſto Ieſu omnia diſponens, undè ipſemet aperto ſermone ait: Sine me nihil poteſtis facere: Et ſi quis in me non manſerit, mittetur foras, & areſcet, & in ignem mittent, & ardet, ſicuti Deo fauente, apertius reſerabimus in fine huius ſecundi uoluminis: Ideo ad ipſum omnium bonorum largitorem, & uerum mediatorem recurrendum eſt, & per ipſum omnia à Patre efflagitanda, ut ipſo annuente, det nobis de plenitudine diuitiarum ſuarum: quibus ditati honeſtè apparere poſsimus in conſpectu tanti principis: De cuius dominio, & regno iam nobis diſſerendum eſt.

Idem. CHRISTVS.

Christus est Rex regum, & summus Imperator omnia moderans. Tonus Septimus.

CHRISTVM ESSE VERVM DOMINVM VATICINIIS MOSAICIS PRÆNVNTIATVM EST.
Caput primum.

VT QVID DE *Christi nostri dominio, & regno Spiritus sanctus per ora prophetarum prædixerit, uel in parte reseremus, à Mose nobis exordiēdū est. Legigraphus enim* Moses.
cum de hominis genitura loqueretur, bis eius productionem exarare uidetur: Primo, quòd masculum & fœminam creauerit eos, enarrat, cum imagine & *similitudine sua: Postea, ac si nihil de homine dixisset, in sequentibus ait: Nec homo erat, qui operaretur in terra, undè formauit Dominus Deus hominem de limo terræ, aut puluerem de terra, & insufflauit in facie eius spiraculum uitarum. Nec opinandum est tātum uirum in omni sapientia eruditissimum, ac Deo plenum, & Spiritu sancto perfusum, ea hebetudine percussum, ut immemor eorū, quæ paulo antè dixerat, iterum eius formationem repetat, quem iam in similitudinem* & *imaginem Dei effectum, atque omnium rerum Dominum constitutum prædixerat: Parique ratione postquā enarrauerat masculum & fœminam fuisse productos, statim oblitus, quæ dixerat, subiungat: Et homini non inueniebatur adiutorium simile ipsi, aut quod staret coram eo, ut habet ueritas literæ: Quis enim hanc mentis ignauiam tanto uiro ascribere posset, ut bis idem repetat frustra, qui nec iota superfluum in sua descriptione interposuit? Vt ergo à uiro Deo pleno, & à sacris eloquiis hunc, qui uidetur, errorem tollamus, ex sacratissimis promptuariis pandimus (ut affirmant harum rerum peritissimi) quòd primo Moses descripsit Messiæh, & matris eius productionem: Quorum Christus est cum uera imagine Dei, & omnium primogenitus, dicente Paulo: Qui est imago Dei inuisibilis, pri*- Paulus
mogenitus omnis creaturæ. Et factus est ipse masculus, & ipsa fœmina in mente diuina primi, & ante, & *supra omnes alios: Quibus etiam subiecit omnia dicēs: Dominamini piscibus maris, uolucribus cœli, bestiis terræ, & uniuersis animantibus, quæ mouentur super terram: Quod decantans diuus Citharœdus ait: Glo*- Dauid
ria, & honore coronasti eum, & constituisti eum super opera manuum tuarū: Omnia subiecisti sub pedibus eius, oues, & *boues, uniuersas, insuper & pecora campi, uolucres cœli, & pisces maris, & qui perambulant semitas maris. Et quòd inibi decantetur de Christo, Paulus arcanorum reserator cum Corinthiis, &* Paulus
Hebræis aperto sermone explicat dicens illa de Christo prædicta fuisse, & deueniens ad uerbum illud, Omnia subiecisti sub pedibus eius, dicit: In eo, quòd Idem
omnia subiecit, nihil reliquit non subiectum præter eum, qui subiecit omnia, cui ille filius subiectus erat: Quem (ut sequitur cum Hebræis) uidimus propter passionem mortis suæ gloria, & honore (ut in psalmo dicitur) coronatum. Quibus masculo, & fœminæ dictum est: Crescite, & multiplicamini, non quidem multiplicatione carnali, sed spirituali, & diuina, sicuti factum est: adeo, ut de plenitu

dine meriti, & gratiæ uiri, & de plenitudine gratiæ, & misericordiæ mulieris
omnes accepimus: ut paßim sapiētes, & sancti atteſtātur. Inducitur quoq; à Mo
Iabacob se Iabacob uaticinās ad filiū suū Iebuda, & dicēs: Nō auferetur sceptrū de Ie
buda, nec dux de femore eius, aut statutor de medio pedū eius (ut habet ueritas
literæ) donec ueniat, q̄ mittēdus est: & ipse erit expectatio gētiū: Sed melius (ut
Onche. habet ueritas Hebrai.) donec ueniat שלוה Siloh: Quod Targō Onchelos apđ
Hebræos celebratißimū Chaldaicè habet משיחא Meſsiah: Cuius uerba sunt:
לא יעדי עבד שלטנמדבית יהודה וספרא מבני בנוהי עד עלמא עד דייתי
Quod interpretando משיחא רדיליה היא מלכותא וליה ישתם שון עממיא
ad uerbum dicit: Non præteribit sultan de domo Iebuda, & scriba, aut doctor
de filiis filiorum eius usque in sæculum, quousque ueniat Meßiah: & ipsius erit
Dau. Ki. regnū, & ipsi obedient populi, siue gentes. Cui adstipulatur Dauid Kimbi mul
ta adducens, quibus probat per Siloh debere intelligi Meßiah. Nec audiendi
sunt recentiores Hebræi, qui uariè, & semper erroneè interpretantur uerba il-
Nabuch. la, ut suam defendant pertinaciam: Dicunt enim aliqui, quòd iste Siloh fuit Na
buchdonozor rex Babylonis missus à Deo ad punieda peccata iudaicæ gentis:
qui imposuit finem regno Iebudæ abducto Sedechia rege in Babylonem capti-
uo, & deuastata ciuitate, & templo: adeo, ut nunquam fuerit postea rex in Ie-
rusalem, nec in domo Iebuda: Et dicunt, quòd iste Nabuchdonozor fuit expe-
ctatio gentium: quia sub ipso ampliatum est dominium, & imperium gētium: Sed
isti uerè potius sunt ridendi, & exibilandi, quàm audiendi: quia Siloh non signi-
ficat missum: neque fuit Nabuchdonozor expectatio gentium, nec ipsi congre-
gatæ sunt gentes aliæ, quàm Chaldæorum, Persarum, atque Medorum, quæ uel
modica pars sunt respectu aliarum nationum. Nec defecit penitus sceptrum Iu-
daicum sub Nabuchdonozor: quia reducto populo de captiuitate multi fuerunt
duces in tribu illa. Alij dicunt, quòd habuit locum in Saul, qui fuit de tribu Ben-
iamim unctus rex in Siloh: quia tunc gloria regni, & sceptri Iebuda transiuit ad
tribu Beniamim: Quod non minus ridiculum est, quàm primum: cum non ablatū
fuerit sceptrum regni ex Iebuda, non enim adhuc fuerat executioni demanda-
tum decretum Dei, quòd illa tribus haberet regem, sicut regalis semper fuerat
ex diuina sanctione, Ideo (ut dicunt sapientiores Hebræi) magis credidit Iaba
cob promisso facto à Iebuda pro Beniamim reducendo, quàm aliis decem filiis
Genesis fideiubentibus pro eo, ut in libro Geneseos legimus. Hoc igitur sceptrum regium
tribui Iebuda a principio tributum a deo fuit, per modicum tempus tribui Benia
mim concessum, & statim restitutum tribui Iebuda in Dauide, uiuente adhuc
Saule: Et durauit regnum in illa familia per quatuordecim generationes, usque
ad captiuitatem Babylonicam: post quam fuerunt adhuc duces de tribu Iebuda,
ut Zorobabel, & sequentes. Nec Saul unctus fuit in Siloh, sed in Cariathiarim
(ut aliqui dicunt) uel in terra Suph, sicuti habetur in primo uolumine regum. In-
ueni quoque nostra hac tempestate proteruè asserētes oraculum habuisse locum

in Ieroboam: quia tunc ablatæ fuere à sceptro Iudaico decem tribus, & datæ ipsi Ieroboam, qui fuit de tribu Ephraim, sicut ei prædixerat Abias Silonites: Dicunt igitur: Donec ueniat Siloh, id est Abias de Siloh: Quod nequaquam sta re potest: quia non fuit tunc ablatum regnum à tribu Iehuda, sed tantummodo diminutū, remanente regno in Roboam, & eius descendentibus adhuc per duodecim generationes: & postea fuere duces quamplurimi: in quibus adhuc perseuerauit sceptrum: Nam שבט *sebet, quod nos sceptrum interpretatum habemus, potest esse tam Ducum, quàm Regum, ut habetur in libro Iudicum, ubi dicitur: De Machir principes descenderunt, & de Zabulon, qui exercitum ducerēt ad bellandum: uel ut habet ueritas Hebraica: Et de Zabulon trahens, uel ducēs in uirga scribæ: ubi in Hebræo habetur* שבט *quod nec Latinè, nec Hebraicè stare potest pro sceptro regali, cum in tribu Zabulon nunquam fuerit regnū, sed bene ducatus & sceptrum ducis. Fuerunt quippe in tribu Iehuda etiam post captiuitatem Babylonicam duces, & magni statutores, aut interpretes, uel doctores legis usque ad Herodem Ascalonitam, in cuius regni anno tricesimo primo natus est Christus noster: Neque ante eum post sceptrum datum populo, & tribui illi Iehuda, regnauit aliquis alienigena super eos, nec in regione illi consignata. Tunc igitur ablatum fuit ab ea tribu sceptrum, quod in captiuitate Baby lonica siluerat: Nec infaustè, sed fœlicissimè à Messiah ablatum fuit: quia mutatum in melius, de temporali uidelicet & terreno in perpetuum atque cœleste: Et hoc per ipsum Messiam, qui fuit de eadem tribu, & uerus Rex regum, & Dominus dominantium, quamuis regnum suum non apparuerit in hoc mundo: siquidem, ut cœlesti regno incumberet factus omnium uerum exemplar, ab hoc tempo rali uacauit: quamuis in eo haberet plenum dominium, sicuti ipsemet attestatus est dicens: Data est mihi omnis potestas in cœlo, & in terra: Qua potestate etiam in humanis agens utebatur pro libito imperans mari & uentis, multiplicans panes & pisces, expellens infirmitates & uexationes uarias, sed potissimè expolians mundi huius principem, & eiiciens eum foras. Sed multo fœlicius nunc in eo dominatur, quāuis sedem suam in cœlis fixerit: nam datum est illi nomen, cui flectitur omne genu, cœlestium, terrestriū, & infernorum. Hic est ergo Messiah, Christus, & unctus super omnes in uerum regem, sacerdotem, & prophetā, cui congregatæ sunt omnes gentes, ut habetur in textu* ולו יקחת עמים *uelo icheha t hamim: quod sic ad uerbum interpretatur: Et ipsi congregabitur gens, aut populus: Pro quo traductio nostra habet: Et ipse erit expectatio gentium. Neque enim alicui de Israëlitica familia regnanti congregatæ sunt gentes, ut parerent ditioni ipsius, nisi Christo: cui totus mūdus adhæsit, & ex omni natione, quæ sub cœlo est: attrahit enim uirtute sua omnes, etiam inimicos ad se, sicut antea dixerat oraculum: Manus tua in ceruicibus inimicorum, & adorabūt te filij Patris tui, Patris utiq; cœlestis, q omnibus dominatur, & omniū dicitur Pater. Extēdit itaq; dominiū, & regnū etiā ad exteros quousq; sicuti diuus*

Iudicum

CHRISTVS.

Citharœdus canit: Iebuda Rex meus, id est Adonai, uel tetragrammus humanatus est rex meus: Nam יהודה Iebuda Hebraicè scriptum est ex quatuor literis magni nominis quadriliteri interposita ד dalet, quod quatuor importat, id est quadraturam corporeæ molis. Sequitur propheta: Moab olla spei meæ, id est expurgandus in camino, uel igne, & in olla probationis, ut sit exemplar omnibus conuersuris. In Idumæam extendam calciamentum meum, id est humanitatem, qua calciatus, & uestitus est populus Idumæus, atque totum humanū genus expoliatum, & nudatum in protoplasti peccato, & etiam in iis, quæ unusquisque committit. Et quia gentes etiam extrariæ sunt ab ipso redemptæ, ideo seqtur: Mihi alienigenæ subditi sunt. Vndè uirga regia in tribu Iebuda coartata, adeò in Christo dilatata est, ut non tantū in familia illa, & domo Israëlitica, sed in omnia extensa sit, cum Christo omnia sint subiecta. Tunc impletum est illud, quod sequitur: Ligabit ad uitem pullum suum, & ad ramos, uel surculos uitis fili mi asinam suam: Per pullum autem (ut rectè sentit Hieronymus) populus gentilis intelligitur nouellus in fide, & filius misericordiæ, & gratiæ, qui ligatus est ad uitem illam, quæ ait: Ego sum uitis: Asina uerò est mater ecclesia, cuius & populus gentilis, & Israëliticus est filius, sed ille nouellus, & pullus, hic autem iam longæuus, forsitan indicati per duos filios, quorum unus acceptā portionem à patre distraxit, & consumpsit in regione longinqua alienigena quadāmodo effectus patri. Horum igitur matrem ecclesiam non sine mysterio per asinam significatam ligauit ad surculos, uel ad palmites uitis, quibus ipsa subinferendo dixit: Et uos palmites in me contenti: Apostolis enim & successoribus ecclesiam cōmendauit, & subiecit, adeò, ut eorū institutis & iudiciis ligata sit, Et quia Christo uiro purissimo, & sancto non debebat copulari sponsa idololatra, & aliis fœditatibus polluta, ideo sequitur: Lauabit in uino uestimentum suum, & in sanguine uuæ cooperimentum suum: Quod uestimentum, aut est illud confectum ex pelle Agni, & eius sanguine tinctum, & mundatum, quo cooperuit nuditatem totius generis humani: aut est populus gentilis, & omnis qui beneficium redemptionis cognoscens Christo adhæsit cooperiens ignominiā Christo in passione illatam, ne uideretur frustra tot ludibria sustulisse: Quod uestimentum lotum est in sanguine uuæ, quem propinans dixit: Hic calix sanguinis mei noui, & æterni testamenti: qui pro uobis, & pro multis effundetur in remissionem peccatorum. Quod totum deprompsit oraculum, ut indicaret, undè Christus legitimū acceperit imperium super totum genus humanum, Angelicam naturam, & cætera omnia, per passionem, & mortem uidelicet, qua omnia redemit, & subiecit. Hinc Paulus arcanorum reserator ait: Factus est obediens usque ad mortē, mortem autem crucis, propter quod & Deus exaltauit illum, & dedit illi nomen super omne nomen, cui curuantur, & flectuntur omnia cœlestia, terrestria, & inferna.

Hieron.

CHRISTVS.

Idem.

Idem comprobatur aliis uaticiniis. Cap. II.

QVid alij Vates prædixerint de hoc dominio, & regno dato noſtro Ieſu, aliqua de multis percurremus: Dauid enim ſub eius pſona loquens in pſal. ſecundo ait: Dominus dixit ad me: Filius meus es tu, ego hodie genui te: ubi in Hebræo habetur: היום ילדתיך baiom ielidtica: per quod uocabulum baiom intelligitur æternitas ſine aliquo determinato tempore, ut bene interpretatur author libri, qui dicitur, Eloquia pulchritudinis. Adhuc igitur ab æternitate genitum, & natum temporaliter ſecũdum carnem dicit: Poſtula à me, & dabo tibi gentes in hæreditatem tuam, & poſſeſſionem tuam terminos terræ: Poſtula, opere uidelicet exequendo, quod ſtatui, ut habeas legitimum dominium in omnibus finibus terræ: Quod habuit, & habet, quamuis diſciſſio Mahumetica diuina diſpenſatione, non ſine ordine & myſterio permiſſa ſit: de qua grandis eſſet ſermo, ſed tantummodo adducam, quod Paulus Dei arcanorum conſcius uaticinando Theſſalonicenſibus ſcribit: Ne uos terreat, aut uos ſeducat quiſpiam per ſermonem, aut per epiſtolam, quaſi inſtet dies Domini: quoniam non ueniet, in ſedem uidelicet maieſtatis ſuæ oſtendens authoritatem ſui imperij, niſi uenerit diſſenſio primum: quæ uerè & magna facta fuit per Mahumet: & reuelatus etiam fuerit homo peccati, filius perditionis, qui aduerſabitur, & extolletur ſuper omne, quod dicitur Deus: undè antichriſtus, & antideus, id eſt contra Chriſtum & Deum dicetur: Sed hunc interficiet Dominus Ieſus ſpiritu oris ſui, & redintegrabit ea, quæ per Mahumeticam beſtiam ſciſſa ſunt. Tunc autem reget omnia in uirga ferrea, id eſt inſuperabili & prorſus inuicta poteſtate: & tanquã uas figuli confringet eos, beſtiam uidelicet cũ ſecta ſua, & filium iniquitatis cũ patre ſuo diabolo, qui habet imperiũ mortis: tunc autẽ inimica deſtruetur mors. In alio quoq; pſalmo idem propheta ait: Ipſe inuocabit me, Pater meus es tu, & fortitudo, uel rupis, aut confugium ſalutis meæ, Et ego primogenitum ponam illum excelſum præ regibus terræ, ut meritò dicatur (ſicut inquit Ioannes) Rex regum, & Dominus dominantium, & princeps regum terræ, & ea, quæ ſequuntur, ut ſuprà declarauimus. Iſaias quoque ait: Et factus eſt principatus ſuper humeros eius: & uocabitur admirabilis conſilij angelus, uel admirabilis conſiliarius, Deus fortis, Pater futuri ſæculi, quod omnes iuſti expectant, tanquam uerum regnum, in quo perfecta pace regnare debemus: Ideo ſubinfert, quòd uocabitur princeps pacis: Et paulo inferius: Multiplicabitur eius imperium, & pacis eius non erit finis: Super ſoliũ Dauid, & ſuper regnum eius ſedebit uidelicet, ut confirmet illud, & corroboret in iudicio, & iuſtitia, amodo & uſq; in ſempiternũ. Ex quo ridẽdi ſunt ſcioli Hebræorũ, aut obſtinatione excæcati, qui dicũt uaticiniũ illud in Ezechia eſſe completũ, cum nec Ezechiæ, nec Dauidis regnũ, familiáue ſecundum carnem duret, imò regalis illa proſapia olim penitus extincta fuit, ut Ioſephus, & Euſebius narrant, remanente ſola paupercula Chriſti fa-

Dauid | Au. &c. | Paulus | Dauid | Ioan. | Ioſeph. | Euſebi.

milia, quæ iam à regia põpa exclusa erat, quia ad aliud regnũ aspirabat, in quo uerificaretur oraculum. Christus igitur regnum Dauiticum in melius commutãs iam firma, & perpetua pace fruitur. Et ut omnis tollatur ambiguitas, quòd uaticinium non loquatur nisi de Meßiah, & de Deo homine, subinfert: Et uocabitur אל אל נבור El gibor, id est Deus fortis: Quod dici nõ potest nisi de Deo, & de Meßiah Deo & homine. Nec cauillentur Hebræi dicentes, quòd El aliquando significat fortem, quia esset nimis incongruus sermo, si diceretur: Fortis Fortis, cum Gibor nihil aliud significet, quàm fortem, & robustum. Ieremias quoq; aperto sermone hoc negotium prædicat dicẽs: Ecce dies ueniunt, dicit Dominus, & suscitabo Dauid germen iustum, pro quo Targon Chaldaicũ Ionatha ben aboziel ואקים לדוד משיחא דצדקא uaachim ledauid meßiah dezidcha. Quod ad uerbũ interpretatum dicit: Et suscitabo Dauidi Meßiah iustũ, id est suscitabo in familia, aut domo Dauid Meßiam iustum. Et regnabit rex, & sapiens erit, & faciet iudicium, & iustitiam in terra. Nec delirent Hebræi dicentes hoc dictum fuisse de Iosia, aut Ezechia: quia in neutro illorũ saluari potest, quod sequitur: In diebus illis saluabitur Iehuda, & Israël habitabit cõfidenter: Et hoc est nomẽ, quod uocabunt eũ יהוה צדקנו Adonai zidchenu, id est tetragrãmus iustus noster, uel (ut Symmachus interpretatur) Adonai iustifica nos. Neq; enim tempore illorum regũ saluatus est Iehuda, nec Israël habitauit cum fiducia, neque secundum regnum temporale, neq; secundum spiritualem cultum, aut æternum regnum, sicut fuit, & est in Meßiah, quo regnante stabilita est ecclesia, & cultus Christianus, qui nũquam cessabit quousq; duraturũ est sæculũ: Quo etiam operante dispositum est regnũ, & in dies distributum, quod paratũ erat à cõstitutione mũdi, sed nulli cõcessum, cũ omnes rebelles, & filij iræ nascerentur: Sed reconcilians nos Christus reddidit illius regni capaces possessores. Et quod postremo subinfertur de nomine, quo uocabitur, minus illis regibus, aut alicui puro homini competere potest: quia nullus homo uocari debet nomine illo magno quadrilitero, ut dicit Moses Ægyptius in libro de directione: Vndè sapientiores Hebræi sponte fatentur oraculũ loquutũ fuisse de Meßiah, ut habetur in glossa quadã magistrali super Genesim, & alibi à pluribus. Dauid iterum Spiritu sancto arreptus decantat. Dixit Dominus Domino meo, sede à dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum. Et de quo loquatur propheta, ipsemet Christus exponit, dum phariseos interrogat, de quo loquitur propheta, de seipso ne an de alio? Non quidem uocaret seipsum Dominum suum. Cum igitur de alio loquatur, quẽ uocauit Dominũ suum rex existẽs super omnem populum electum? Non quippe aliquem de subditis suis, nec externum quempiam, aut gentilem: Idcirco de Meßiah tantummodo loquitur, quem in spiritu uiderat Dominum suum, & rerum omnium, ut explicat Paulus cum Ephesiis apertißimo sermone dicens: Deus Pater suscitauit Christum à mortuis constituens ad dexteram suam in cœlestibus supra omnem principatum,

Ierem.

Tar. ch. Ionathæ.

Symmã.

Mos. Ae.

Dauid

Paulus

potestatem, uirtutem, & dominationem, & omne nomē quod nominatur non solum in hoc sæculo, sed etiam in futuro: & omnia subiecit sub pedibus eius: & ipsum dedit caput super omnem ecclesiam, quæ est corpus ipsius: Et iterum cum Hebræis: Ad quem aliquando angelorum dixit, Sede à dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum? Omnes enim sunt administratorij spiritus, non ergo domini: ideo nec ponendi sunt inimici sub scabellum pedum eorum: neque sedent à dextris Dei. Restat igitur, ut propheta loquatur de eo, qui imperat in cœlis, & dominatur super omnes reges terræ. Paulus.

Cur Christus non dicatur regnare in domo Abrahæ, cum ipsi fuerit de eo primo facta repromissio. Cap. III.

Abraham citra omnem dubitationē dictus fuit pater electæ familiæ, pater fidei, præses existens, ut in Euangelio edocemur, sinui, in quem confluebant omnes electi: nihilominus non dixit cœleste oraculum, cum Redemptoris annuntiaret conceptum, regnabit in domo Abrahæ, sed regnabit in domo Iabacob: Quod fuisse opinor, quia Abrahæ dictum est: Eiice ancillam, & filium eius: Gerit in hoc Abraham magni, & uniuersalis patris imaginem, qui habet filios bonos, & malos, iustos, & iniustos, super quos pluit, & solem suum oriri facit: Ideo non sine mysterio ex Abrā uocatus fuit Abraham, id est Pater multarum, & mixtarum gentium: Qui etiā in fœtura, & prole ipsius patris tenet imaginem: Habuit enim Izabac ex legitimo coniugio, & Ismaëlem ex spurio. Sed, heu me, quo ingredior? Quod erit paternæ, & diuinæ mentis legitimum, & spurium coniugium, ut ibidem Abraham possit ipsius tenere simulachrum? Fuit quippe legitimum coniugium Patri, quando ab æterno essentiam suam tanquam propriam uxorem, uel (ut aiunt) obiectum proprium oculus ille diuinus intuitus est, & facti sunt intellectus uidens, & essentia uisa duo non in carne una, sed in mente una fœcundissima: quæ & Pater dicitur filium suum prædilectum generans, meritò Izabac, id est risum, & oblectamentum, patris uidelicet denominatum. Hic est (inquit uox illa paterna) Filius meus dilectus, in quo mihi bene cōplacui: Et hic est legitimus filius, qui naturaliter genitus omni dignitate, omníque priuilegio donatus constitutus est hæres uniuersorum, per quem fecit & sæcula. Sed quis fuerit Ismaël de spurio coniugio natus, impium est primo aspectu uel hæc considerare, quòd Pater æternus habuerit filium ex alio, quàm legitimo coniugio: Nec tamen prudentes aures offendit sermo, quamuis piæ audire pertimescant. Dicatur quæso, quomodo angelicæ mentes, cæteráque omnia extra Deum producta sint a cōmuni omnium parente: Non quippe ex legitima, & naturali unione illius paternæ mentis cum diuina essentia, quia ex illa tantummodo unigenitus ipsius prodiit, uerum ex alia proculdubio, id est complacenti intuitione ideas omnium rerum in mente produxit, ad quorum exemplarium metas omnia exteriora confinxit: Quæ idearū cognitio, & rerū productio spuria qua-

dam denominatione effecta dici potest respectu naturalis intuitionis, ex qua le-
gitimus natus est filius. Prima itaque productione ~~spuria~~ natus est ille, de quo
inquit Dominus in Iob: Ipse est initium uiarum Dei. Et hic est princeps rebellan
tium, ut omnes sapientes conueniunt, & ille, qui opprimere uolebat ~~legitimum~~ fi-
lium, Qui si ad Christum comparatur, non est initium uiarũ Dei: quia Christus
nõ fuit productus quo ad diuinitatem in uiis creaturarum: Nec est (inquit Pau
Paulus lus) huius creationis, sed ab initio, & ante sæcula genitus est filius per modum
Theolo. naturæ, ut dicunt Theologi nostri. Alia autem omnia non ex naturali, sed uolun
tario, & complacenti cõiugio. Vidit tamen hic primogenitus ex ~~spuria~~ produ-
ctione, filium ~~legitimum~~ cum humanitate assumpta futurum hæredem omnium,
quem Pater æternus proposuit ab omnibus angelis adorãdum, iuxta illud Pau
Paulus li: Et cum introduceret eum primogenitum in orbem terræ, dixit: Et adorent eũ
omnes angeli eius. Idcirco liuore tactus, & elatus superbia ille nequam cæpit
eũ persequi, unde ex dignissima creatura draco teterrimus effectus est. Et ste-
Ioan. tit (inquit Ioannes) draco, qui est diabolus, ut deuoraret filium mulieris amictæ
sole, & stellis duodenis coronatæ: Sed sublatus est filius, & dictum est in cœlo:
Eiice ancillam, & filium eius, id est delectationem habitam in producendo il-
lam nobilissimam creaturam simul cum ipso filio producto: Et proiectus est dra
co ille magnus, qui est diabolus. Percutientur nonnulli incredibili forsitan admi
ratione interrogantes: Quomodo ex delectatione exteriori & Deo natus est
ille, qui effectus est diabolus, quo etiam pacto ipse & delectatio, quæ erat cir-
ca eum producẽdum, & conseruandum eiecta est, cum in Deo nec externa de-
lectatio sit, nec proiiciatur aliquid, tanquam reprobũ à summo bono? Quibus sa
tis sufficienter respõdere possumus declarantes, ꝙ & si Deus optimus est fœlix
sine aliquo bono exteriori, nulloq; bonorũ nostrorũ indigens, imò illa omnia no-
Salomon bis tribuens, Salomon tamen eius personã gerens canit in prouerbiis: Et deliciæ
meæ esse cum filiis hominum. Et si delectatur in humanis mentibus, cõueniens est,
etiam ut in superioribus, aut angelicis delectetur. Deliciatur etiam in singulis
creaturis, quas produxit, ut paulò antè dixerat: Et delectabar ꝑ singulos dies,
idest in unaquaq; forma apparente in creaturis meis, quæcunq; illa fuerit: Hoc
enim propriũ est cuiuscunq; artificis, delectari, scilicet in operibus manuũ sua-
rũ, in quibus imaginẽ, aut simulachrũ sui sentit, & intuetur, quod natura ipsa mi
ram affert delectationẽ artifici. Nec alia est apud me elegãtior ratio, cur Deus
tantum diligat creaturas, nisi quia aliquid de suo sentit in opere, & imaginem
suam, aut uestigium conspicit. Nec est delectatio ab opere exteriori proueniens,
sed ab ipso opifice fluit simul cum idea, & forma rerũ, quæ omnes ductæ sunt
à superno exemplari: Quæ delectatio, cum transit in creaturas, meritò ancil-
læ nomen sortitur. Hanc igitur fugat à domo sua regali cum filio, quando quis
immundus, aut rebellis effectus reperitur indignus tanto symposio, & regno.
Expulsus est igitur primo ab illo regno ille nequã, & rebellis cum suis satelliti-

bus: quia uolebat effici hæres, & opprimere ~~legitimum~~ filiũ: Qui ~~spurius, id est natus ex complacenti delectatione~~ tandiu stetit in regno paterno, quandiu legitimum filium reueritus est: Sed statim cum insurrexit in eũ, eiectus est simul cũ ipsi adhærentibus: Et tunc ~~ablata~~ est ab eo imago Patris, & delectatio inde cõsequens: Nam ex angelo pulcherrimo horridus coluber, & ex amico domestico inimicus atrocissimus effectus est. In hoc igitur regno non adhuc pacato noluit Pater æternus, ut regnaret filius, qui Rex pacificus dicitur, cum oportuerit, ut primo ponerentur eius inimici scabellum pedum suorum, ut ait cœleste oraculum: Non igitur dictum fuit, Regnabit in domo Abrahæ.

primarium
foedata

Cur nec in domo Izahac regnat, cui secundo facta est repromissio. Cap. IIII.

SEcundus pater electæ familiæ fuit Izahac, in cuius etiam domo non dicitur regnare Christus: quia in eadem fuit, quẽ oderat Dominus, ut in Malachia inquit: Iabacob dilexi, Esau autẽ odio habui: Hic datus est in seruitutem fratris minoris, & ab eo supplantatus, & spoliatus primogenitura, & tandiu seruus effectus, quandiu fratrẽ indebitè persequebatur: Quæ sicut & cætera, magno mysterio descripta sunt in figuram rerum meliorum: Hic etenim & opificis gerit imaginem, qui bifarium genuit hominem, prius animalem, quem odit, deinde spiritualem, quem diligit, dicente Paulo: Prius quod animale, deinde quod spirituale. Quod & Moses innuit, dũ ait: Formauit Deus hominẽ puluerem, aut fauillam de terra: & hoc quo ad hominẽ animalẽ: & postea inspirauit, uel insufflauit in nares eius spiraculum uitarum, quod in Hebræo sonat portionem illam meliorẽ, unde dicitur homo spiritualis. Et quãuis alter alterũ præcedat, gemelli tamẽ sunt Esau & Iabacob. Et iubet progenitor, ut maior seruiat minori, dum ait homini meliori: Subter te erit appetitus tuus. Et tãdiu maiorem odit, quandiu fratri, cui subiici debet, rebellis est. Nec eum in amicitiam admittit, nec in ipso regnat Christus, nisi minori natu, sese submittat, ut cum Pilato disserẽs ait: Regnum meum non est de hoc mundo, in quo præualet animalis homo, & Esau, qui & Edõ, id est rubeus, & sanguineus dicitur: imò apertè fatetur inimicitias, quæ sunt inter eos, dũ ait: Si mundus uos odit, scitote, quia me priorem uobis odio habuit. A quo edocti duo secretiores discipuli Iacobus & Ioannes id asserunt concordes: Qui uoluerit esse amicus huius mundi, inimicus Dei cõstituetur: Et ut clarè intelligatur, de quo fiat sermo, Paulus postquã multa de homine animali, & spirituali disseruit, subinfert: Caro & sanguis regnũ Dei possidere non possunt, nisi uidelicet mutẽtur in melius, & in naturam spiritus. ut prosequitur dicẽs: Oportet corruptibile hoc induere incorruptionẽ, & mortale hoc induere immortalitatem. Nec uacat à mysterio, ꝙ minor maiorem supplantat, & subiicit, dicente Paulo: Castigo corpus meum, & in seruitutẽ redigo. Primogenita igitur aufert, dignitatem uidelicet præeminentiæ, & cultũ Dei, qui ad spiritualẽ, non ad animalem hominẽ pertinet. Bene-

Malach. Paulus DEVS CHRISTVS. Idem. Iacobus. Ioannes. Paulus. Idem.

dictionem quoque non sine mysterio præripit: quia benedicitur uera benedictione, qui Deo uacans, proximum debita charitate complectitur, ut habemus à nostro uero progenitore dicente ad huiusmodi pios quidem & benignos. Venite

CHRISTVS. benedicti Patris mei, possidete paratum uobis regnum. Quam benedictionem præripit suasu matris Rebeccæ, id est ecclesiæ, quæ docet sanctificare hominē,

Izahac. ut capax sit benedictionis illius magnæ, quam mysticè innuit Pater Izahac, dū ait: Det tibi Deus de rore cœli, & de pinguedine terræ abundantiam frumenti, uini, & olei: & seruiant tibi populi, & adorent te tribus: Esto Dominus fratrum tuorum, & incuruentur ante te filij matris tuæ: Qui maledixerit tibi, sit ille maledictus: & qui benedixerit tibi, benedictionibus repleatur. Prima itaque portio istius benedictionis est de rore cœli, de rore utiq; illo supramundano designato ꝑ Hermon, qui anathema mœroris dicitur. Ros est distillatio à cœlo denotans irrorationem gratiæ diuinæ, aut Spiritus sancti, uel quodcunque bonum fluit à patria illa supercœlesti, ubi anathematizatus est omnis mœror, & dolor: Et hæc est prima benedictionis portio, quæ datur uerò Israëlitæ. Adiungit etiam de pinguedine terræ, non quidem omnem pinguedinem, sed frumenti, uini, & olei. Frumentum uerum est illud, de quo confectus est panis uiuus, qui de cœ

CHRISTVS. lo descendit. Vinum est expressum ab illa uite, quæ ait: Ego sum uitis uera. Oleum est, de quo diuus Citharœdus canit: Vnxit te Deus Deus tuus oleo lætitiæ. Et iterum: Oleo sancto meo unxi eum. Quæ omnia, cum alibi explicauerimus, declarata prætermittemus. Seruiāt tibi populi, & ardorent te tribus: quia

Paul. uerè benedicto à Deo omnia seruiunt, cum omnia sint iustorum. Hinc Aposto-

Lib. Sap. lus ad rectè incedentes ait: Omnia uestra sunt, uos autem Christi. Et Salomon, siue quisquis fuerit autbor libri sapientiæ, postquam de iustis multa bona protulit, hoc quoque subinfert: Iudicabunt nationes, & dominabuntur populis. Nec perturbetur quispiam, ꝙ boni in hac uita multoties affligantur, subiiciantur'que, nec dominētur: quia nec Iabacob statim post benedictionem dominium obtinuit, & fœlicitatem: sed prius profugus fuit in Mesopotamia Syriæ, uxores duxit, filios genuit, discordiam filiorum sensit, peregrinatus est cum tota familia in Ægypto, sub seruitute fuit eius posteritas, laborauit in luto, & latere, mare transiuit, desertum peragrauit, transuadauit flumina, debellauit gentes, & tandem regnum possedit: Quod etiam ipse sapiens tetigit dicens: In paucis uexati, in multis bene disponentur, quoniam Deus tentauit eos, & inuenit eos dignos se. Verū non sine admiratione legi potest, quod sequitur. Esto dominus fratrum tuorū. cum tantum unum habuerit fratrem, Et cum iterum populos, & tribus ipsi subiecerit, cur postea in particulari fratres submittat. Altius (ut opinor) conscendit oraculum, quàm demonstret contextus facies: Sed hæc mirabilia in lege Domini recondita denudabimus, dummodo ipse Dominus oculos nostros illustrare di

Ioan. gnetur: Dicit Ioannes, quòd cum uellet adorare Angelum, qui loquebatur secum, ipsemet probibuit dicens: Vide ne feceris, conseruus tuus sum, & fratrum tuorū

habentium testimonium Iesu. Nunc seruum se cognoscit eorum, qui habent testimonium Iesu, qui se prius adorari permittebat: Vndè quæso hoc? Profectò quia regnat in domo Iabacob, & nos cohæredes suos fecit ille, de quo dicitur: Et adorent eum omnes angeli eius. Vndè post Christum non amplius funditur sanguis animalium ad placandas potestates, & uirtutes cœlestes: imò omnes facti sunt administratorij spiritus (ut sequitur Paulus) in ministeriū missi: Qui & nostri fratres sunt ex eodem Parente Deo progeniti, & seruiunt nobis: Pro qua benedictione præaccepta uehementer contristatur prior natu animalis homo, rugitque clamore magno, quia nollet subiici spiritui, quousque ueluti nouellus equus sub domitore mansuescat: Conqueritur, & rogat Patrem, ut saltem unam partem benedictionis seruatā donec, ut possit & ipse præualere in aliquo: Vel resipiscens cupit cum fratre benedici, ut cum ipso corregnare possit: Dominium fratris non recusat, nec reuocari petit, quod ipsi (Deo iubente) tributum est, sed cupit & ipse combenedici. Super quo Pater, qui uult utrunque saluare, misericordia motus ait: In rore cœli, & in pinguedine terræ erit benedictio tua: Nam si animalis homo, etiā inuitus, spiritui subiicitur cupiens cum eo benedici, fit particeps benedictionis iam minori filio concessæ, quæ est in rore cœli, & in pinguedine terræ: ut sicut quadrifarius fons est pro irrigando potissimè homine spirituali, ita ros, qui per numeros est eius cognomen, uel uagina, est ad irrigandum hominem inferiorem, ut dicunt secretiores Theologi: Pinguedo autem terræ in frumento, uino, & oleo est pro utroque: quia panis cœlestis, & uinum Deificū assumitur ab utroque homine: sic & uterque ungitur chrismate, & oleo sancto, sicut & uterque perfunditur rore cœlesti, quamuis (ut diximus) in cōparatione aliorum influxuū addictus dicatur homini inferiori. Benedicitur itaque etiā hic homo, dummodo cōtentus sit redigi in seruitutem spiritualis, quamuis sentiat repugnantiam magnam, ut lugeat clamore uehementi: Et tunc fit una familia, in qua Christus regnat. Nec tamen dicitur regnare in domo Izabac, ubi Esau, qui & Edom, quem interpretātur rubeum, & sanguineum, præesse uult: quia nō regnat, ubi præualet caro, & sanguis, quæ regnum Dei participare non possunt, nisi conuertantur in naturam spiritus, & redigantur in seruitutem eius. Si autem rebellis persistit Esau, efficitur de familia Ismaëlis, & filius illius, qui de regno illo eiectus est, ut quibusdam dixit, qui regnaturus erat: Vos ex Patre diabolo estis: Et iterum: Vnus ex uobis diabolus est. Ideo nec in ista familia, in qua adhuc sunt inimici, & rebelles, regnare debet rex pacificus, quousque ponātur omnes tanquam scabellum pedum eius.

Paulus. Idem. CHRISTVS.

Cur angelico oraculo dictum sit, regnabit Iesus in domo Iabacob in æternum. Cap. V.

EX diuino decreto ab angelo proclamato habemus, quòd Christus regnare debet in domo Iabacob, qui ipsius typum expressissimum gessit: Fuerunt enim ambo patres duodenæ familiæ, ille quidem fi-

*guratiuæ, iste autem ueræ: Et fuerunt ambo principes diuinæ, & electæ fami-
liæ: Iabacob enim dum pugnauit cum angelo, princeps, uel hæres Dei appella-
tus est: sic enim Israël interpretatur: Et Christus, dum pugnauit cōtra mundi ty
Ioan. rannum, princeps regum terræ (authore Ioãne) meritò dictus est: Vterq; etiam
familiæ suæ nomē dedit: Sicut enim ab Israël ipsius posteri Israëlitici dicti sunt,
sic à Christo christiani: Non autem ab Abraham Abrahamitici, nec ab Izabac
Izabaditici progeniti ab eis fuere dominati. In multis quoque aliis conueniunt,
ut prosequendo explicabimus: Verum aliqua obscœna, & absurda præoccurre
re uidentur de isto Iabacob, quæ mentem supramodum primo intuitu pertur-
bant, & à Christi figuratione uidentur penitus aliena: quod uidelicet fratrem
supplantauerit, & eius abstulerit primogenita: quòd duas sorores habuerit in
uxores, nec earum coniugio contentus ~~vel ad explendam libidinem, sed pro~~-
lis amore etiam cum earum ancillis se commiscuerit: Quis quæso huiusmodi ui-
rum Christi sacramenta præuenisse, & eundem ipsum effigiasse credat, nisi a-
lius exquiratur sensus, quàm præbeat occidens litera? Quicquid enim circa hūc
uirum gestum est, ad sacramenta altissima pertinet: Supplantauit maiorem na-
tu, & eripuit benedictionem ab eo, qui carnem & sanguinem effigiat, sicut face
re debet uerus homo spiritualis. In Mesopotamiā à patre destinatur, id est ad
Paulus eleuatam uocationem, de qua dictum est: Nos ad cœlestia regna uocauit: Huic
præceptum datū est: Accipe tibi inde uxorē, uitā uidelicet, aut operationē gemi
nā, cui addiceretur: quæ sit de filiabus Laban, albedinis uidelicet superioris, cu
ius ille typum gerebat, uel claræ lucis, qua indiget qui niger est, & tenebris cir-
cumuoluitur: Quod iter dum aggredi incipit homo, à patre multis benedictio-
nibus præuenitur: Quorsum etiam tendens sopitur aliquando illo somno, de
quo dicitur: In pace in idipsum dormiam, & requiescam. Et tunc uidet scalam
uirtutum, aut graduum, per quos in Deum ascendimus: de quibus iterum prophe
Dauid ta: Ascensiones in corde suo disposuit in ualle lachrymarum in loco, quem po-
suit. De quo loco dicitur, quòd erat pes eius in terra, id est in corde nostro ex
terra fabricato: quod esse debet uallis quædam lachrymarum, cum nobis, dum
CHRISTVS. terram habitamus lugendum sit, iuxta summi Imperatoris edictum, ut in patria
consolemur. Cacumen autem scalæ cœlum tangere debet, quia illuc & mens, &
oculus, & totus progressus figi debet: Per hanc uidentur angeli ascendentes, at-
que portantes ad Deū orationes, & opera nostra, & descendentes ad nos por-
tantes gratias, & illuminationes cœlestes. Pleraque alia arcana enarrantur,
quæ duci nostro Christo, & familiæ suæ ad Deum pergenti occurrunt iucundis
sima: quibus pro tempore prætermissis, enodabimus, quæ sint hæ quatuor mulie
res, quarum consortium habuit Iabacob, quamuis pro una tantummodo seruie-
rit, Hîc igitur aduertēdum est, quòd harum mulierum duæ sunt uxores, reliquæ
uerò ancillæ, & concubinæ. Illæ autem duæ sorores, quas ducit in uxores spiri
tualis homo figuratus per Iabacob, in cuius domo Christus regnat, sunt duæ ui-*

tæ, actiua scilicet & contemplatiua: quibus applicat & coniungit duas portiones, superiorem, & inferiorem: Neque enim est homo de familia Christi, nisi se exerceat in uita actiua cum Martha, uel cōtēplatiua cum Maria, aut in utraque cum Apostolis. Actiua itaque figurata est in Lia, quæ laboriosa dicitur, & lippos habet oculos, & impeditos à clara uisione indicans, quòd mens occupata in operibus exterioribus turbatur erga plurima, ut non possit perfectè uacare, & oculo interiori intendere diuinis: Contemplatiua uerò in Rachel, quæ uidēs principium interpretatur, & pulcherrima est: quia oculus mentis, & portio illa suprema uacans contemplationi speculatur Deum omnium rerum principiū: qui cum pulcherrimus sit, necessè est, ut oculus illum conspiciens pulcher sit, dicente Plotino: Efficiatur pulcher, atque Deiformis, si modo sit diuinam pulchritudinē inspecturus. Sed ordo (quæso) huius negotij obseruetur: Pro Rachele suspirat, & seruit Iabacob, & tamen primo Liæ coniungitur, eo quòd spiritualis homo pro quiete, & uisione, quæ est in contemplatione suspirat: pro qua subiit iugum seruitutis Dei: nihilominus ut Liæ, & uitæ actiuæ coniungatur primo, necesse est, antequam deueniat ad perfectionem contemplatiuam: Ideo patres illi antiqui decreuerunt, ne quis admitteretur ad uitam solitariam, & contemplatiuam, nisi exercitati per decem & octo, uel uiginti annos in operibus charitatis, & seruitiis monasterij: Hic est enim mos patriæ, & familiæ Deo uacantis, ut per opera pœnitentiæ, & laboriosa expurgatus homo conscendat ad diuinorum dulcem contemplationem: pro qua seruit iteratis septenis annis, quibus duplex homo bene expiatus, & initiatus Deo uocare possit: Est enim septenarius numerus creticus, purgatiuus, atque remissiuus. Creticus quidem, quia in eo fiūt cōmuniter mutationes, & renouationes: Nā infantulus, utrū uicturus sit, septima hora dignoscitur: & post dies septē reiicit reliquias umbilici: & post bis septem incipit ad lumen uisus eius moueri: & post septies septem liberè iam pupillas, & totam faciem uertit ad metus singulos circa uidenda: Post septem uerò menses dentes incipiunt maxillis emergere: & post bis septem sedet sine casus timore: Post ter septem sonus eius in uerba prorumpit: Post quater septem non solum stat firmiter, sed incedit: Post quinquies septem incipit lac nutricis abhorrescere: In septimo anno mutantur dentes in aptiores, & eodem anno plenè absoluitur perfectio loquendi: completaque secūda hebdomade pubescit, & incipit uis generationis moueri: In tertia ostendit flores, & lanugines: In quarta diffiniuntur incrementa staturæ: In quinta completur iuuenilis perfectio: In sexta seruantur uires antè collectæ: In septima ætatem perficit, ut consilio aptus sit. Cum uerò ad decades septenas deuenerit, ubi septenarius per numerum cōpletum conducitur, tunc metam communem uiuendi habet, dicēte propheta: Dies annorum nostrorum in ipsis septuaginta annis. Et per hunc septenarium numerum authores medicinæ multas alterationes in febribus fieri decernūt. Hæc perstrinximus, ut intelligatur, quòd non sine causa describitur seruitus bis septena-

Plotinus

Dauid

Auth. m.

ria facta ab homine, qui uult incumbere Deo, & cõtemplationi: Ad quam si deuenire uult, oportet, quòd bis mutetur, & transformetur à claritate in claritatem, ut possit oculum mentis figere sine ipsius offensione in æterna illa spectacula. Indicatur & per eundem numerum expurgatio facienda, cum expurgatus sit: Ideo Eliseus huius sacramenti non ignarus iussit, ut Naamã lauaretur septies in Iordane. Et in lege sancitum est, ut leprorsus mũdatus aspergeretur septies in sanguine passeris. Et quia expiatio fit in septenario, remissio quoque eundem numerum prosequitur, ut longa serie docemur in Leuitico, quòd uidelicet in septimo anno remitterentur debita, & quiescerent agri, nulla exactione facta ab eis per cultum. In septimo autem quadrato fiebat plena remissio debitorum, seruorum, & omnium, quæ alienata fuerant. Hinc Petrus cum de remissione ageret, septenarium numerum proposuit dicens: Domine quoties peccauerit frater meus, dimittam ei usque septies? A quo numero Christus respondens noluit discedere, sed ait: Non dico tibi usque septies, sed usque septuagies septies cõducens septenarium per denarium numerum completum: Et de prudentia laudatur uillicus iniquitatis, qui centum non sine mysterio reduxit ad quinquaginta: ut inde facilius remissionem consequeretur, sicut disserit Hieronymus ad Galasium, & apud eum Theophilus. Hunc tandem numerum seruauit Redemptor in Spiritus sancti missione, qui uenit post eundem quadratum, sicut in lege dabatur in ipso quinquagenario plena remissio. Meritò igitur Iabacob hoc numero laborans expurgatus remissionem consecutus, atque in melius bis mutatus deuenit ad suam Rachelem, quæ contemplationẽ præfigurat. Sed redeamus ad uxores binas, quarum quælibet habet suam ancillam. Legitimæ itaque uxores sunt uita actiua, & contemplatiua, quibus duæ potentiæ Iabacob condelectãtur, intellectus uidelicet atque uoluntas: uel (ut academici docent) portio illa superior intellectus, quam aliqui synderesim uocant, & portio rationalis, & discursiua, quarum hæc uitæ actiuæ inseruit, illa uerò contemplatiuæ. Sed mirandum est sacramentum, quomodo utraque illarum suam præbeat ancillam. Habet utiq; portio illa superior, & contemplatiua ancillam, qua creata hæc, & inferiora contemplans delectetur: per quæ uisibilia ad creatorem inuisibilem conscendat: Et hæc est ratio discurrens annexa sensibus, per quos sensibilia percipit: coniungiturque ipsi noster Iabacob, quando per hæc inferiora conspecta uenatur opificis magnitudinem: Coniungitur uerò Racheli, quando ipsum rerum principium, & omnium bonorum fontem in lumine ab eo emanante oculo mẽtis intuetur, & contemplatur. Habet etiam portio inferior, siue uoluntas, aut operatiua uirtus ancillam suam, delectationem uidelicet in rebus peragendis: cui delectationi, aut condelectanti uirtuti si coniungitur Iabacob, & spiritualis homo dirigens omnia in Deum parit & ipsa bonos fructus dignos uita æterna: Coniungitur Liæ, quando immediatè agit propter Deum. Sed & nomina ancillarum, si cõueniant, obseruemus: Rachelis ancilla est Bala, quæ absorpta, uel inueterata dici-

Eliseus

Leuitic.

Petrus

CHRISTVS.

Hieron.

Theop.

Academ.

tur: Nam contemplans homo hæc, quæ miranda producta sunt, ab eorum magnitudine absorbetur in contemplationem creatoris; ad quem suspirando uidetur ei uita longa, & tædiosa, ut clamet cum propheta: Hei mihi, quia incolatus meus prolongatus est: Videturque ipsi plus nimio in huiusce inferioribus ueterescere, ut accommodatè hæc consyderatio inueterata dicatur. Altera ancilla est Zelpha, quæ os hians interpretatur, id est desyderium inexplebile, quod uidelicet in rebus istis pertractandis exoritur: Et hoc etiam bonum est, dummodo Iahacob, id est spirituali homini subiiciatur. In hac igitur domo, quæ tota Deo uacat, & ex qua cuncta colligitur ecclesia, regnat noster Christus in æternum. Et hæc, quantum ad sensum moralem pertinent, dicta sint.

De fructibus huius domus, in qua Christus regnat. Cap. VI.

SEd qui sint fructus, quos Iahacob ex istis uxoribus, & ancillis susceperit, uideamus. Primo, non uacat à mysterio, quod plures habuerit de Lia, quam de Rachele, quia plures de uita actiua, quam de contemplatiua, & tempestiuiores expectamus, quamuis amabiliores de contemplatiua. Hinc, esto quòd à Saluatore commendetur Mariæ electio, quia optima, Marthæ tamen solicitudo non uituperatur, quamuis laboriosa, & turbationes multas persentiat. Optima est quoq; pars, quæ meritum actiuæ præsupponit, & altius conscendere satagit: Ideo primus filius Rachelis dicitur Ioseph, idest augmentum ad omnia, quæ in uita priori acquisita sunt. Hinc etiam declaratur, quare nouissimi fructus sint de Rachele: quia uidelicet omnes fructus actiuæ, per quos ad contemplatiuã disponimur, præsupponuntur. Hoc quoq; prætermittendum non est, quod in ancillis non adulteratur Iahacob, neque id ægrè ferunt uxores, imò sponte ancillas offerunt: quia etsi in rebus creatis speculandis & pertractandis condelectatur homo, dummodo omnia in Deum dirigat, non peccat, imo meretur: Neque ægrè fert utraque portio, quæ Deum quærit immediatè, sed sponte offerunt uiro etiam rerum creatarum delectationem, dummodo ipsæ suscipiant proles ex ancillis conceptas: ideò dixit Rachel: Habeo ancillam Bala, ingredere ad eam, ut pariat supra genua mea, & habeam ex ea filios: Quod æmulata soror itidem fecit. Deuenientes autem ad particulares filios exordiamur a partu, à quo incipit spiritualis homo: quia longè facilius per actiuam, quàm per contemplatiuam uitam fructus producitur. Ex ea igitur generatur primo Reuben, postea Simeon, Leui, & Iehuda. Reuben, qui interpretatur uidens per medium, intentionem sanctam significat: quæ omnia recto itinere in Deum dirigit, ne declinet ad dextram, neq; ad sinistram. Et primogenita debet esse hæc intentio, si filios, & fructus dignos uitæ æternæ producere desideramus: quod exerta uoce Saluator admonet dicens: Si oculus tuus simplex fuerit, totum corpus tuum lucidum erit, non habens aliquam partem tenebrarum, sed ut lucerna fulgoris illuminabit te, per uerum uidelicet medium aspiciens in

Rachel

CHRISTVS.

obiectum, quo tendimus: Nam oculus hic (ut omnes conueniunt) intentionem significat: post quam intentionem in rebus faciendis, & praeceptis obseruandis sequitur obedientia erga praecipientē, ut omnia ad nutum eius peragantur: Hinc secundo generatur Simeon, qui audiens, & obediens interpretatur. Subsequitur Leui, qui applicatus, additus, uel appositus dicitur: quia rectam habens intentionem cū obediendi promptitudine, restat, ut applicet manus ad opus. Et quia in cunctis, quae facimus, Deum laudare debemus inuocato nomine eius, ideo post hos nascitur Iehuda, qui laus, uel confeßio à nostris dicitur: Sed uidens contemplatiua uita, aut portio illa superior partum sororis festinum, atque foecundum sanctißimo zelo inuidit: Et cum non se tam perfectam sentiret, ut parere posset, quia non adhuc expiata in Deum nequit figere oculum, ancillam praebet, id est contemplationem creaturarum, per quam à creatura mundi deuenitur ad inuisibilia, & in Deum: Quae concipit, & parit Dan, id est iudicium existimatiuum magnitudinis rerum diuinarum ex his creatis, quae contemplatur: aut iudicium, quo subtilißimè sese dānat, & expiat, ut tendere poßit in Deū immediatè: Post quem statim concipitur, & paritur Nephtalim, qui dilatatio cordis dicitur: quia ex magnitudine rerum creatarum contemplata ab expurgata mente dilatatur cor, ut currere poßit in Deum: Hanc aemulata soror & & ipsa praebet ancillam, delectationem uidelicet in rebus pertractandis, quae tanquam calcar, & stimulus quidam mentem nostram ad merita cumulada solicitā reddit. Hinc postea bene producitur Gad, qui succinctus dicitur, ad praedam uidelicet, & cumulum meritorum, quibus meritis ditata, & contēta quodammodo se beatam existimat: undè Asser postea suscipit: qui beatitudinē significat: Quare laeta, & iucunda adhuc animatur ad prolem, quā geminam iterum suscipit Issacar & Zabulon: Quorum alter Domini memorans, alter habitaculum fortitudinis interpretatur: idque indicat, quòd perfecta uita actiua, & ditata meritis, consummatóque opere domum mentis disponit pulcherrimo ornatu, ut suscipere ualeat coelestem hospitem, de quo semper memorans ipsi Deo per contemplationem uacet. Quiescens igitur noster Iabacob productis operibus à Lia susceptis, quae ad ipsam uitam actiuam, & ad praeambula contemplatiuae pertinent, restat, ut tantummodo Racheli, & perfectae contemplationi incumbat: ex qua primo suscipit Ioseph, qui augmentum dicitur, ad omnia uidelicet opera, & merita, quae ex Lia, & ex utraque ancilla suscepit. Quapropter (ni fallor) haec est optima pars non tantū, quia securior, & iucundior, sed quia omne uitae actiuae meritum praesupponit, & augmentum quaerit: Ideo hunc partum plus caeteris diligit, quia omnibus auctus est, & eo quòd optima quiete ipsum genuerit. Nec à mysterio uacat, quòd ad hunc partum disposita fuerit Rachel ex mandragoris: quas primogenitus Liae Reuben ei praebuerat, quem supra intentionem significare declarauimus: nam eadem intentio, quae praeuia fuit in fructibus operatiuae uitae, eadem etiam in progressu, & fructificatione contemplati-

uæ exquiritur, ut utrobique per rectam, mediamque lineã in idipsum inspiciat: Qua intentione bene firmata uenit ad germina contemplatiuæ uitæ, Ioseph scilicet & Beniamin, in quorum solummodò tribubus, & familiis non sine mysterio fuerunt domus Dei: Prima enim fuit in Silo, quæ est in tribu Ioseph: Altera omniũ celeberrima ædificata est in Ierusalẽ, quæ est in tribu Bẽiamin, quo cõceptu, & partu celebrior nõ expectatur. Primo itaque filio habito cœlestis cõtẽplationis, & gustus, appositóq; ad omnia merita iã acquisita, alter quoq; generatur, qui Beniamin fuit, & filius dexteræ interpretatur non alium significans, quàm illum, qui sedet à dextris Dei, Iesum Christum Redemptorem nostrum: quem omnes perfecti generare debent in mente, & uisceribus: post quem, tanquam ultimam prolem parere cessent. Illud quoque aduertendum est, quòd in eius partu moritur Rachel, portio uidelicet illa superior, & diuina nobis communicata, quia iam unita cum ipso Christo in mente generato dicere debet noster spiritualis homo ei cedens simul cum Paulo: Viuo ego, iam non ego, uiuit uerò in me Paulus. *Christus. Ipsi nanque plenissimo, & perfecto cedit portio, quæ ex parte est, & moritur, ut uiuat in toto. Mortua itaque Rachele in partu istius Bẽiamin sepelitur in Ephrata inter Ierusalem & Bethlehem, id est in abundantia, & diuitiis cœlestibus, sic enim Ephrata interpretatur: Quæ nec sine mysterio posita dicitur inter Ierusalem, quæ est uisio pacis, & Bethlehem, quæ domum panis significat: Nam qui moritur mundo, & animali homini, aut qui moritur morte osculi, quod fit in excessu mentis (ut alibi enodauimus) sepelitur in diuitiis abundantissimis, quæ dantur omnibus, qui inuocant illum, & collocatæ sunt inter uisionẽ ueræ, & supernæ pacis, & panem illum uitæ, quem qui manducat uiuit in æternum: Habet enim tunc principium uisionis beatificæ, & uitæ æternæ: ad quam conscendere cupit uerus Iabacob, & uerus Israëlita, qui concipit & peperit fructus illos duodenos explicatos, & descriptos à Ioanne in sua sacratissima reuelatione, ubi ait: In medio plateæ eius, id est in corde ueri Israëlitæ, & ex utraque parte fluminis, ex utraque uidelicet portione est lignum uitæ, Christus uidelicet, aut spiritus, uel gratia eius nos uiuificans, & fœcundos reddens fructibus duodenis productis per singulos menses, id est per singulas reuolutiones menstruales, & lunares, quæ continentur sub una reuolutione solari. Maxima hic occurrerent mysteria explicanda, cur scilicet sol, cæterique planetæ in suo pleno, & proprio circuitu discurrant per duodecim signa confota (ut dicunt Theologi Hebræi) à duodecim reuolutionibus magni nominis Dei, in cuius uirtute omnia fiunt: Et cur Luna duodecies gyret per illud duodenarium in eo temporis spatio, quo Sol semel percurrit. Et quid Sol, & quid Luna in nobis significent: Plato enim in Symposio superiorem, & diuinam portionem in nobis solem nominat, inferiorem uerò discursum lunam: Et utraque producit: sed inferior uirtute superioris à uirtute diuina confotæ: pluriesque gyrat ratio discursiua, quàm superior, quæ magis fixa, & semper directa, uelut sol in diuina*

Marginal notes: Ioannes. (beside "peperit fructus…"), Th. he. (beside "dicunt Theologi Hebræi…"), Plato. (beside "significent: Plato…")

ſemper intendit. Et *ſicut utrunque luminare per duodenarium circulum influendo, & producẽdo percurrit, ita* Sol, & Luna *in humano mundo per hunc duodenarium, tanquam per numerum primo creſcentem fructificare dicuntur.* Hinc

Paulus & Paulus *fructus ſpiritus, & uirtutum, qui in peragendis rebus producuntur, duodenarios enumerat dicens :* Fructus *autem ſpiritus eſt charitas, gaudium, pax, & cæteri, qui ſequuntur, iuxta numerum ſignorum, & articulorum principalium in humano corpore, & tribuum* Iſraëliticæ *domus, in qua* Chriſtus *regnat, & ad cuius oues, quæ perierant redimendas* Redemptor *uenit in mundũ:*

Orige. Quæ *(ut* Origenes *ait) non ſunt intelligenda ſecundum carnem, ſicuti* Ebionitæ *toto (ut aiunt) cœlo aberrantes ſenſerunt, qui re & nomine pauperrimi ſunt ſed ſecundum ſpiritum, uel in ſenſu morali, de quo diximus, uel in ſenſu allegorico, ut nunc latius explicabimus.*

Quæ ſit hæc domus ſecundum allegoriam. Cap. VII.

SI *autem à ſenſu morali ad allegoricum, uel anagogicum procedere uoluerimus, clarius intelligemus, quomodo* Ieſus *regnat in domo* Iabacob *in æternum:* Quod *ſecundum corticem literæ intelligi nequit, cum illa amplius non dignoſcatur, niſi in aliquibus reprobis & diſperſis.* Nec *domus, aut familia* Dauid *(in qua particularis promiſsio regni facta erat) reliquit aliquod ueſtigium, cum eius memoria amplius nõ habeatur iã extincta tempore* Euſebij, & Ioſephi, *ut ipſi referunt.* Hæc *igitur domus, in qua* Ieſus *regnat in æternum, eſt eccleſia uniuerſalis, cuius illa typum geſſit :* Quæ *per totum orbem diffuſa meritò dicitur domus* Iabacob, *quem diligit, aut* Iſraël, *id eſt principis, aut heredis* Dei *ſummi, qui eſt* Chriſtus Ieſus: De *qua etiam (er*

Matth. *rore poſthabito) locutus eſt in euangelio, cui titulus eſt ſecundum* Matthæum, *dicens:* Non *ſum miſſus, niſi ad oues, quæ perierant domus* Iſraël, *ueræ uidelicet, & non figuratiuæ tantum :* Huius *quidem tribus & familias duodenas ſedes duodenariæ, iudicium ſcilicet apoſtolicum cenſebit, ut promiſſum fuit à dicente:*

CHRISTVS. Sedebitis *ſuper ſedes duodecim iudicantes duodecim tribus* Iſraël. Quod *enim iudicium dari potuit, aut debuit* Apoſtolis *ſuper familiam, in quam nullam penitus iuriſditionem haberẽt?* Quodúe *dominium dari decuit filiis in progenitores ſuos?* Apoſtoli *enim fuerũt nouiſsimi filij illius tũc tẽporis nobilis, & regiæ familiæ.* Neq; *in iſtos profugos & nobis extrarios collatũ eſt iudicium, & do-*

Paulus *minium, atteſtante* Paulo: Quid *nobis de his, qui foris ſunt iudicare?* Nam *eos, qui foris ſunt,* Deus *iudicabit.* Non *ergo illi, qui duces & principes facti ſunt in eccleſia iudicabunt extraneos, ſed tantummodo domeſticos :* Forenſes *autem, & extrarios iudicabit ille, qui in omnibus primatum tenens* Rex *regum, &* Dominus *dominantium non immeritò dicitur.* Nec *quiſquam ſibi perſuadeat, quòd ex mera uoluntate* Principis *datum ſit* Apoſtolis *illud iudicium, & illa confeſsio, quia eſto quòd ſit prima regula omnium, & poſsit eſſe pro ratione uoluntas,*

omnia tamen æquißimus Princeps, imò omnimodæ rectitudinis fons ordinatè disponit: posset quidem dare paradisum sine meritis, nihilominus milites iuxta præclara cuiusque gesta remunerare decreuit: Posset itidem remittere illatam sibi ab hostibus, & à desertoribus iniuriam absque ulla pœnitentia, iußit tamen, ut quisque peccans legi pœnitentiæ subiaceat, iuxta grauitatem delicti: Poterat etiam solo nutu tribuere filio imperium, uniuersique ditionem: non tamen id fecit, sed potius statuit, ut hæreditario, & bellico iure dominium sibi acquireret, idque debellatis, fugatisq; hostibus quietißimè poßideret: siquidem primogenitus est illius, qui cuncta fabricauit: Hinc magnanimus Imperator immanißimum humani generis tyrannum & principem mundi ad singulare certamen prouocauit, quem etiam fœlici Marte profligauit: sanguinéque ex generosis suiipsius uulneribus effluente omnem humanam fœditatem lauit, & à peßimo tyranno iniustè oppressos in pristinam libertatem restituit, summáque hac liberalitate sibi hominum genus deuinxit: Hinc dictum est: Oportuit Christum pati, CHRISTVS. pro liberandis uidelicet captiuis, & ita intrare in gloriam suam: Cuius gloriæ pars est dominium, & principatus omnium rerum. Simili etiam uia suos electos principes conduxit, quos misit in uniuersum mundum prædicare euangelium omni creaturæ, & unicuique partem mundanæ familiæ consignauit, ut eis prædicans, & docens sanguinem etiam in testimonium doctrinæ expendens meritò tribui, uel familiæ, aut genti, quam acquisierit, tanquam filiis, & quodammodo redemptis (uirtute tamen summi redemptoris) præsideret. Et istæ sunt ueræ duodecim tribus, super quas præsidentiam, & iudicium uniuersi imperator & Redemptor Apostolis repromisit: Quarum tribuum duodecim illæ Israëliticæ paruulæ simulachrum fuerunt, & figura: & utraque familia numero duodenario distributa est: Apostolica, ut duodecim orbis partes duodecim signis correspondentes debito ordine prosequeretur: Illa uerò Israëlitica, ut duodenam ecclesiæ familiam eodem numero præsignaret. Et quamoptimè utraque partita est illo duodenario numero primo crescenti, sicut crescentia omnia (ut suprà tetigimus) annumerata sunt. Creuit enim illa typica gens breuißimo tempore in immensum, adeo, ut primo Ægyptum, postea terram illam promissam, quæ sanctæ ecclesiæ similitudinem gessit, compleret: Creuerunt & duodenæ tribus ab Apostolis edoctæ, & acquisitæ, ut breui totum orbem complerent credentibus. Aucta itaque fuit, & est utraque familia, ut æquet spatia immensæ terræ illius de qua propheta canit: Credo uidere bona Domini in terra uiuentium: Ad Dauid quam fit introitus per duodecim portas custoditas à duodecim angelis: quæ ædificata est super duodecim fundamentis: sicuti & cœlum ipsum uisibile partium est in duodecim signa plena innumerabilibus stellis, sicut in qualibet duodenaria familia fuerunt innumerabiles electi ultra duodecim milia consignatorum.

Quanta consonantia tribus illæ Apostolicæ distributæ sint iuxta partitionem figuratiuæ familiæ, & signa stelliferi cœli. Cap. VIII.

Illud quoque sacrarum rerum mysterium attendendum est, quòd duodenarius numerus ex quatuor trigonis, uel ex tribus quaternis nascitur, diuiditurque tanquam solidum quid in quatuor angulos: quod in hac utraque familia, & cœlo stellarum obseruatum cõperitur: Differens enim dilectus Apostolus Christi de partitione illa cœlesti, & uero hospitio electarum tribuum dicit: Ab oriente portæ tres: ab occidente portæ tres: ab aquilone portæ tres: Ad cuius similitudinem factum est tẽplum, per cuius quaslibet tres portas intrare solebant tribus tres, ut in monumẽtis Hebræorũ comperimus. Hoc eodem ordine & sacramẽto castrametati sunt filij Israël, iubente Domino, ad orientem tribus tres: ad meridiem tribus tres: ad occidentem tribus tres: & ad aquilonem tribus tres: Quæ cœlestis familia cœli ordinem consequitur, de quo dicunt Astronomi, quòd orienti aßignantur signa uel imagines tres: meridiei imagines tres: occidenti imagines tres: & aquiloni imagines tres. In regionibus autem subiectis tribus primis imaginibus, & orientalibus prædicarũt tres Apostoli, Simõ, Bartholomæus, & Matthæus: Et in regionibus directis à tribus figuris meridionalibus prædicarunt tres alij Apostoli, Thadæus, Andreas, & Thomas: Sed in plagis trium imaginum occidentalium concionati sunt Iacobus minor, Ioannes, & Philippus: Regiones uerò directæ ab aquilonaribus imaginibus creditæ sunt Iacobo maiori, Petro, & Mathiæ: Hæc sufficere possent ad eorum conuenientiam describendam cõticescendo (ut iubet Plato) à particularibus: attamen pro quanto Dominus nostros collustrauerit oculos, particularia quædam percurrere tentabimus: quæ si plena consonantia persoluerimus, gloria summo reddatur concentori: si uerò minus dixerimus, excusent quæso legentes imbecillitatem nostram, quæ nec turbatur, si supremus Dominus seruis suis indignis aliqua occultauerit, quæ electis amicis communicanda reseruat. Freti igitur gratia illius, à quo omne bonum, aggrediemur etiam particularium quorundam concordiam explicantes sub quo uerò principe unaquæque tribus militet, & per quam portam ipso duce ingredi poßit cœleste regnum, quod obtinendum sperat continua, & fideli militia: Et ut id faciamus, uidendum est primo, quo aspectu, & qua cœli plaga unaquæque typica tribus, & quo mysterio castrametata sit: Postea uidendum censemus, in quos trigonos cœlum distribuatur, cuique trigono, aut cui signo unaquæque regio dicata sit: Denique qua plaga unusquisque Apostolorum prædicauerit.

Ioan.

Astro.

Plato.

Qua distributione, & quo mysterio pro cœlorum aspectibus castra locauerint singulæ figuratiuæ tribus. Cap. IX.

ET ne quis existimet distributiones regionum ad aspectus cœlorum (ut docent Astronomi) esse superstitiosas, & uanas, sacra scriptura perhibet, quod Deus, cuius opera omnia in sapientia disposita sunt, iussit tribus illas electissimæ familiæ Israëliticæ castrametari circa tabernaculũ fœderis ad cœlorũ aspectus triarias, & triarias, ut in numerorum uolumine legimus: Præcepit enim Mosi, & Aaron, ut singuli per turmas suas signa, atque uexilla, & domos cognationum suarum castrametarẽtur per gyrum in circuitu tabernaculi fœderis: ubi Origenes: Hic formam dicimus esse præscriptam, quomodo populus Dei egrediens de Ægypto ad ueram promissionis terram, & regni cœlorum gloriam ordinibus quibusdam, & meritorum gradibus deducantur sacramento quodã mirãdo, & ordine sacro: Dicitur enim ad orientem Iehuda figet tentoria per turmas exercitus sui: princeps Nahasan filius Aminadab: numerus pugnantium septuaginta quatuor milia sexcẽti: Prope ipsum tribus Issacar: princeps Natanaël filius Suar: numerus pugnatorum quinquaginta quatuor milia quadringenti. Deinde tribus Zabulon: princeps Eliab filius Helon: milites numerati quinquaginta septem milia, & quadringenti: & uniuersa multitudo huius triarij exercitus militantis sub Iehuda erant centum octogintasex milia, & quadringenti. Vexillum castri Reuben uersus meridiem: princeps Elizar filius Sedeu: computus bellantium quadragintasex milia, & quingenti: & castrametabantur iuxta eum illi de tribu Simeon: princeps Salamiel filius Zuri Sadai: summa pugnantium quadraginta nouem milia trecenti. Postea tribus Gad: princeps Eliaza filius Rehuel: numerati milites quadraginta quinque milia sexcenti quinquaginta: summa uerò omnium militãtium sub triario Reuben centum quinquaginta milia mille quadringenti, & quinquaginta, qui proficiscebantur secundo loco: Sed tabernaculum testimonij portabatur à Leuitis, qui erant in medio castrorum. Vexillum castri Ephraim erigebatur ad mare, uel occidentem: princeps Elissamah filius Hamihud: militantes quadraginta milia quingenti: Et iuxta eum tribus Manasse: princeps Gamaliel filius Pedahzur: summa bellatorum triginta duo milia ducenti. Postea tribus Beniamin: princeps Abidã filius Gedeonis: numerus pugnatorũ trigintaquinq; milia quadringẽti: Summa militantiũ sub Ephraim cẽtũ & octo milia atq; cẽtũ, & hi tertio ordine proficiscebãtur. Vexillũ castri Dan ad aquilonẽ: Princeps Ahihezer filius hamisadai: Annumerati milites sexagintaduo milia, & septingẽti: iuxta quos castra locauit tribus Asser: princeps Paghiel filius Hocrã: Pugnatorũ numerus quadraginta milia, mille, & quingẽti. Post quã tribus Nephtadin: princeps Ahirah filius Henan: Milites erant quinquagintatria milia, & quadringenti: summa omniũ militantium sub Dan centum quinquaginta septem

Astron.

Nume.

Orige.

milia sexcenti: Sed summa omniũ tribuũ erat 603550, sexcẽta tria milia quingẽti quinquaginta: quot literæ radicales (ut asseritur) sunt in toto Pentateucho. Nec ideo castrametari dicti sunt ad cœli plagas, eo quòd aspectibus, & influxibus syderum subiicerentur, cum in plerisque sacræ scripturæ locis declarentur exempti, sicuti & Ptolemæus fatetur in fructu, sed ut respondeant supramundano cœlo, à quo præcipuè omnes dirigimur: & cui omnes conformari debemus: in quo etiam sunt quatuor cœli plagæ: ut ex scriptura instruimur: Oriens, de quo inquit Isaias: Nomen eius oriens: Et iterum: Vocans ab oriente iustum: Illinc enim uenit Meßiah. Auster, de quo Abacuch: Deus ab austro ueniet. Nec dißident prophetæ, cum ab utroque loco uenerit, ut notum est his, qui sciunt denominationes illas, & conuenientiam mundi inferioris cum archetypo. Occidens, pro quo communiter Hebræi habent mare, aquas illas supremas indicat, cum quibus uenit Christus, dicente Ioanne: Hic est Iesus, qui uenit in aqua, & sanguine. ~~Neque enim de aqua elementari, sed supracælesti & spirituali intelligi debet.~~ Aquilo est rectitudo iustitiæ, à qua panditur, & manifestatur omne malum: quod à recto iudice primo dignoscitur, postea punitur: Qui supramundani aspectus priores sunt his, qui à cursu solis sic denominantur: Et hi ab illis omnem uim, omnéque robur suscipiũt: ad quorum aspectus magno mysterio castrametari iussæ sunt tribus non solum illius typicæ familiæ, sed ueræ, & militantis sub principe Christo, ut statim dicemus.

Ptolem. · Isaias · Ioan.

In quot trigonos cœli distincti sint, cuique trigono, aut signo unaquæque regio sit subiecta. Cap. X.

Astron.

EST in cœlo isto uisibili (ut omnes Astronomi conueniunt) quadruplex trigonus: Quorum primus est aëreus, & orientalis ab oriente in septentrionem uergens: cuius imagines sunt Gemini, Libra, & Aquarius: & ipsorum Domini Mercurius, Venus, & Saturnus. Geminis autẽ cũ Mercurio subiiciũtur Hyrcanica, Armenia, Mantiana, Cyrenaia, Marmarica, & inferior Ægypti regio: Libræ uerò, & Veneri Bactriana, Caspia, Syria, Thebais Oaxis, & Troglodytica regio: Sed Aquario cum Saturno Sauromatica, Oxiana, Sogdiana, Arabia, Azania, Media, Ethiopia: & hæ regiones pro maiori parte ad Asiam interiorem pertinet. Secundus trigonus terreus est, & meridionalis, à meridie in orientem tendens: cuius imagines Taurus, Virgo, & Capriconus: Domini Venus, Mercurius, & Saturnus: Tauro cum Venere subiiciuntur Cyclades, Maritima paruæ Asiæ, Cyprus, Parthia, Media, & Persis: Virgini cum Mercurio Græcia, Achaia, Creta, Babylon, Mesopotamia, Assyria, & Elam, undè Elamitæ, Sed Capricorno, & Saturno Macedonia, Thracia, Illyria, India, Ariana, Gordiana: Quarum regionum multæ sunt in Asia minori. Tertius trigonus est aqueus, & occidentalis ab occidente in meridiem distentus: cuius

imagines ſunt Piſces, Cancer, & Scorpius: Domini Iuppiter, Luna, & Mars, Piſcibus cum Ioue ſubiiciuntur Lycia, Lydia, Cilicia, Pamphilia, Paphlagonia, Nazamonitis, & Garamātica. Cancro uerò & Lunæ Bithynia, Phrygia, Colchica, Numidia, Aphrica, Carthago, & tota Carchedonia. Scorpioni autem & Marti Syria, Comagene, Cappadocia, Metagonitis, Mauritania, & Getulia. Vltimus trigonus igneus aquilonaris ab aquilone in occidentem uergens: cuius imagines ſunt Aries, Leo, Sagittarius: Domini Mars, Sol, & Iuppiter: Arieti & Marti, ſubiecta eſt Britannia, pars Galliæ, quæ à Græcis Galatia dicitur: Germania, Barſania, Concaua Syriæ, Idumæa, & Iudæa: Leoni, & Soli Italia, Appulia, Sicilia, Phœnices, Chaldæi, Orſenij, uel Orchenij: Sagittario & Ioui Thuſcia, Celtica, Hiſpania, & fœlix Arabia. Hæc ſunt, quæ ex Aſtronomis potiſſimè ex Ptolemæo aſtronomorum facilè principe certa habere poſſumus: Et ſi quæ ſunt aliæ regiones, ſubtilis indagator eas cum iſtis præcipuis concordare poteſt. Aſtronō. Ptolm.

In quibus prouinciis, & quibus ſignis ſubiectis prædicauerit unuſquiſque Apoſtolus. Cap. XI.

ET maxima quidem prouidentia (Spiritu ſancto ſic decernente) factum eſt, ut unicuique Apoſtolo aſſignata fuerit regio aliqua ab uno ſignorum directa, adeò, quòd ipſi duodecim Apoſtoli prædicauerint in omnibus duodecim præcipuis cœli plagis conuenientibus cum duodecim imaginibus cœleſtibus. In trigono enim orientali ſubiecto Geminis, Libræ, & Aquario concionati ſunt Simeō, Bartholomæus, & Matthæus: Simeon enim in Ægypto, quæ Geminis aſſignata eſt, ſortem prædicationis habuit: Bartholomæus in Bactriana, Lycaonia, & Armenia regionibus Libræ ſubiectis: Matthæus in Æthiopia, quæ Aquarij eſt. Nec dicā quemlibet Apoſtolū prædicaſſe in omnibus regionibus, & ciuitatibus ſubiectis illi ſigno, cui reſpōdet, ſed in aliqua illarum: Et hoc ſatis fuit pro collocandis in magna domo Dei duodecim fundamentis correſpondentibus duodecim imaginibus cœleſtibus, & duodecim intelligētiis præſidētibus, & duodenario illi ſacramentorū pleno: undè in ædificio illo ſupramundano, aut eccleſiæ Dei meritò uniuſcuiuſque Apoſtoli nomē collocatū eſt in fundamēto, ſicut nomen angeli uniuſcuiuſque in ſingulis portis, ut habemus à cœleſti Ioanne, quæ ſuo loco (fauente diuino numine) latius explicabimus. Et aliquando unus Apoſtolus alterius coadiutor fuit: Paulus enim omniū coadiutor ſolicitus fuit pro omnibus (ut inquit) eccleſiis, & præ omnibus laborans circunquaq; diſcurrit. In particulari autē Simeon, poſtq̄ Ægyptum totā peragrauit, tandem poſt mortem Iacobi ad Ieroſolymitanū epiſcopatum aſſumptus fuit, ut ſuppleret, quæ Iacobus martyrio præuētus perficere nequiuit: Matthæus quoque ad Macedones acceſſit, qui ad Andreæ iuriſditionem ſpectabant: qui etiam ſimul cum Simeone ad Perſides deuenere: & Ioannes ul-

Bartholō. Matth. Ioan. Paulus Simeon Matth. Simeon

tra Ionios Romam quoque perrexit. In secundo uerò trigono, & meridionali
aßignato Tauro, Virgini, & Capricorno prædicarunt Andreas, Thadæus, &
Andreas Thomas: Andreas enim In Achaia, & Græcia uirgini suppoſita concionatus
eſt: deinde tranſiuit ad Thraces, & Byzantios Saturno & Capricorno ſubie-
Metha. ctos, ut habemus ex Methaphraſte: Quæ regiones in Thomæ ditione ſunt collo
catæ: Et inde ad Bithynicam regionem, quæ Cancro & Lunæ ſubeſt Ioanni aſ
ſignatam: Et inde ad Pontum Euxinum, & Propontidis ambas partes: quæ uſ-
que, ad Aſtacenum ſinum pertinet: & rurſum nauigatione ſuſcepta peruenit ad
Macedoniam, & Theſſaliam uſque ad Iſtrum, & tandem in Patris martyrio
Thadæ. coronatus eſt. Thadæus in Perſide, & Meſopotamia & partibus ſuperioribus
Thomas Ponti: quorum Perſidē iam Tauro aſsignatā explicauimus: Thomas Indiā ſupe
riorem, quæ ſummopere barbaricis moribus tenebatur, in ſortē ſuſcepit: Brach-
manas quoq;, & Hyrcanos ſubiectos Capricorno: Parthos inſup, & Medos,
quamuis hi ſint de iuriſditione Thadæi. In tertio Trigono occidentali, cuius ima
gines ſunt Piſces, Cancer, & Scorpius, ſortem habuere Iacobus minor, Ioannes,
Philipp. Ioannes. & Philippus: Hic enim in Syria dicata Scorpioni conuerſatus eſt: Ioannes poſt
Paleſtinam in Aſiam peragrauit, & ingreſſus Ioniā morabatur in Epheſo per-
currens tamen aliquando per eccleſias, quæ ad Phrygiam, & minorem Aſiam
Iacb. mi. pertinent Cancro & Lunæ ſubiectam: Iacobus autē minor quo perrexerit, aut
ſi diſceſſerit à Iudæa ex hiſtoriis non habemus, ſed tantummodo fuiſſe epiſco-
pum Ieroſolymitanū uirum utiq; ſanctimonia, & deuotione inſignem: Hic ſalitē
Lucas. ibi docuit, quo conuenerant (ut Lucas narrat) illi, qui erant ex Cilicia, Pamphi-
lia, & huiuſmodi regionibus, quæ à Piſcibus aſpiciūtur, ut & ipſe gaudeat ſuo
populo conducto in obſequium Chriſti. In quarto trigono aquilonari, cuius ima
gines ſunt Aries, Leo, & Sagittarius, concionati ſunt Mathias, Petrus, & Iaco
Math. bus maior: Mathiæ enim in ſortem uenit Iudæa, Idumæa & cōcaua Syriæ, quæ
Petrus. Arieti ſubiecta eſt: Petro Italia, maximè Roma, quæ à Leone penitus regitur:
Iacb. mi. Iacobo uerò maiori Hiſpania, ubi uſque ad præſens fulget miraculis immenſis,
quæ ſimul cum Celtica, Thuſcia, & Arabia fœlici à Sagittario, & Marte di-
ſponitur. Quæ omnia ſecundum analogiam intelligantur relata ad ſupramun-
danos cœlos, aſpectus, & planetas, ad quorū duodenas metas formata eſt utra-
que eccleſia: & cum utraque habeat eundem influxum, eadem cenſeri poteſt:
Nam eccleſia noſtra eodem influxu confota, eodem ordine collocata, & ab eo-
dem fluuio quadrario egrediente de paradiſo uoluptatis irrigata, qua Iſraëliti-
ca familia, poteſt dici uera domus Iſraël, & tanto fœlicius, quanto meliori influ
xu gaudet, Pro hac igitur & pro ipſius ouibus, quæ perierant, dicit ſe ueniſſe
Saluator: qui non mutauit, ſed perfecit, cōglutinauit, & in meliorem ſortem de-
duxit familiam, & domum ipſam: Sic & principes iſtius familiæ fœlicius hanc
rexere, quàm principes domus illius figuratiuæ: ſed utrique maxima concordia:
de qua ſtatim (duce & fauente Deo) diſſeremus.

De conuenientia Apostolorum cum signis cœlestibus. Cap. XII.

Et cum non sine mysterio unaquæque regio suo signo subiecta aßignata sit uni Apostolo, hinc percurrendam censeo conuenientiam quā habet unusquisq; Apostolus cum signo regionis sibi aßignatæ: quod ut faciamus, uidenda sunt propria nomina Apostolorum, prout ex monumentis reconditißimis Hebræorum excipere potui: quæ nomina cōueniunt cū in nominibus quæ habentur in דברי הימים, id est in uerbis dierū. Et hæc nomina sunt, Primum ipsorum Apostolorum principis שמעון הכפי Simehon hacephi, qui à nobis dicitur Simehō Petrus: Simehō enim audiēs, uel obediēs interpretatur: hacephi autē est petra, & nō caput, ut aliqui decepti affirmāt: nō enim est uocabulum Græcū, sed Syriacū petrā significās. Secūdi apostoli nomē est אלעוזי Aleuzi, id est Deus fortitudo mea: pro quo nos habemus Andreā, qui respōdēs pabulo interpretatur. Tertius est Iacobus maior, qui proprio uocabulo dicitur יעקבה Iahacobah, id est opprimens: sed literis inuersis more Hebraico dicendo קבע cabah, galeā, aut galeatum significat. Quarti nomen est פוליפוש Polipos, id est humile os, aut humiliatio oris: pro quo nos Philippū habemus. Quintus ברכיה Barachiah, id est benedictus à Domino: pro quo ~~nescio quomodo~~ habemus Bartholomæum, quem filium suspendentis aquas interpretantur: Bar enim est uocabulū potius Chaldaicū: quàm Hebræū, nec in nominibus Hebræis aliquando reperitur Bartholomæus. Sextus יוחנה Iochana, quē Ioānem dicimus, & Dei gratia interpretatur. Septimus תמני Tamni, qui Thomas est, & geminū, uel didymum importat. Octauus מדון Medon. i. diiudicans: pro quo nos habemus Matthæum quē donatū interpretantur aliqui existimātes nomē illud descēdere à uerbo נתן natan, quod dedit, aut donauit significat. Nonus Iacobus Alphei, uel Iacobus minor, qui propriè dicitur יעקב Iahacob, quē supplantatorē, aut uestigiatorem, uel imitantē uestigia significat. Decimus Thadæus, qui proprio uocabulo dicitur חטיפא Chatepha, id est cōprimens, uel uim inferēs, & non à תודה Todah, qđ laus interpretatur. Vndecimus Simō Cananeus, qui proprio uocabulo שמאם Samam, quod interpretatū dicitur nomē matris, aut destruēs eos. Duodecimus מתניה Matan ia, id est donatus à Deo, qui sorte (Deo iubente) electus fuit in loco proditoris. Prosequentes autem ordinem castrametationis, & conuenientiam familiarum Apostolicarum cum tribubus Israëliticis, & cœlorum aspectibus, ad quos castrametati sunt, incipiemus à Samam, cui geminæ interpretationis Geminorum imago attributa est: Et bene nomen matris ipsi competit: quia (ut in quibusdam occultißimis monumentis repperi) frequentabat inuocare nomen summæ matris Mariæ uirginis, cuius fauore hostes Christi, & ecclesiæ destruebat: quem æmulans ecclesia supplex ait: Da mihi uirtutem contra hostes tuos. Et quia feruidus fuit in hostes Christi, hinc meritò Cananeus, id est Zelotes dictus est: qui etiam tanquam cœlestia

Simeon

Ecclesi.

brachia corporis mystici amplexus est fidem, honorem Christi, & ecclesiam Ierosolymitanam, quae tunc inter omnes ecclesias praecipua erat. Pro illius itaq; defensione, & tutela fidei Christi cum ipso crucis patibulum sustinuit. Libra,
Bartho. qua aequa lance appenduntur commutanda, & distribuenda, Bartholomaeo, uel Barachiae dicata est, qui benedictio Domini dicitur: Nam benedictio Domini aequo libramine, & debita portione distribui debet, & aqua gratiarum iusta statera appendi, ut unusquisque in pace quiescat: Hinc fit per illum, qui uirtutem haurit à signo coelesti, & influxu supercoelesti, qui membris sessionis praeficitur.
Matth. Matthaeus, qui Midon dicitur, & diiudicans interpretatur, Aquarium possidet qui est signum respondens cruribus, quibus bene diiudicans inter diuina, & terrena, recedens à terrenis, quibus abundat sedens in Teloneo, iter arripuit post Christum ad coelestia, scripsitque euangelium, quod pro cruribus, & firma columna christianae religionis habetur.
Thadę. Thadaeus, qui Chatepha, idest conculcās, comprimens, aut ui rapiens dicitur, Taurum sibi uendicat collo correspondentem: quia sicut hic collo iugo submisso omnem terram quamuis asperam domat,
Thadae. & soluit, sic Thadaeus statim supposito collo iugo Christi ad inferioris Ponti regiones uenit, ubi efferas, atq; indomitas nationes, quasi beluarum more degentes suo sancto dogmate (ut in gestis eius legimus) christianam religionem erudiēs fidei dominicae subiugauit: durumque barbaricarum gentium ad fidem reducendarum iugum portauit.
Andreas Andreas, qui Eleuzi, idest fortitudo mea, Virginis regiones in praecipuam sortem habuit, existens & ipse uerus Virgo, integerrimae uidelicet uitae, & primogenitus illius, qui corona uirginum existens in horoscopo habuit Virginem, & de Virgine natus est. Huius itaq; fauore redegit in seruitutem regiones Virgini dicatas docens comprimere ilia, quibus Virgo praeest,
Thomas & omnia uasa luxuriae, ut seruirent Deo in munditia cordis, & corporis. Thomas, qui Didymus, aut Geminus dicitur, Capricornum possidet, qui Geminorum antisius existit, & ipse geminus, quia Sol illuc intrans incipit geminare cursum denuo ascendens. Et sicut Capricornus in Zodiaco extremum possidet locum, sic Thomas ad Indiam usque extremam terrae habitabilis regionem concionaturus accessit: Ibiq; incolarum genua durissima ad redemptoris cultum ui mirabili flexit, quam suscepit à supramundano Capricorno, qui corporeis genibus,
Iac.min. & melioribus praeest. Iacobus minor Iabacob.i. supplantator, aut uestigiator nuncupatus Piscium signum, & regiones eius adeptus est: Hoc enim signum pedes respicit, à quo & melioribus piscibus uirtutem hauriens didicit, & docuit supplantare, atq; conculcare omnia inferiora, & perfectè obseruare uestigia Christi, eius pfectus imitator: Nazareus enim fuit Iesu Nazareni discipulus, nunquam tonsus, nec uiribus diminutus, templum frequentabat, & orationem,
Hieron. adeo, ut eius genua duritiem camelorum, Hieronymo teste, susceperint. Sed foelicius intrauit in tabernaculum non manufactum, in quod Christus semel introiuit pro omnibus: Vinum & siceram non bibit, neque omne, quod inebriare po-

test, & distrahere à Deo, & diuinis: non tamẽ inde Christum excedens, qui unum bibit, cum hic ebrietatem pati nequiuerit omnibus prædominans, à quorum multis abstinere debent, qui ipsius Christi uolunt sequi uestigia. Ioannes, qui & Iochana, Dei gratia dicitur, cum Cancro conuenit omnium signorum sublimissimo, sicut ipse sublimissimus fuit in charitate omnium uirtutum præcipua: iuxta illud Hieronymi: Qui priuilegio amoris cæteris altius meruit honorari. In ipso quoque uerus sol sublimissimum se ostendit, sicuti eius doctrina, & priuilegia indicant, ueluti hic sol sublimẽ se præbet in Cancro: cuius imago pectus aspicit repræsentans illum superiorem fautorem pectoris illius, in quo dormiens Ioannes potauit (ut ait Hieronymus) fluenta euangelij. Philippus, qui Polipos dicitur cum Scorpione conuenit, qui semper os humile, & depressum in terram portat, & inguini præest: qui si in malum accipitur, & uenenosi scorpionis figurã gerit, illos scorpiones malos innuit, qui blanditiis decipiunt homines, & benignitate simulata inguen, & omnia uasa lasciuiæ, & concupiscentiæ in luxuriam mouent: de quibus in Apocalypsi: Data est locustis potestas, sicut habent potestatem scorpiones terræ: Non quidem hæc paruula animalia, sed nequiora istis, quæ aliquantulum infrà referans ait: Et habebant super se locustæ scilicet & scorpiones angelum abyssi, cui nomen Abadon, id est exterminator, super quos calcandos dedit Christus Apostolis potestatem. Si autem in meliorem sortem accipiatur scorpio, ille cœlestis uidelicet, ut fieri debet, tunc antidotum est, & medicina scorpionis huius uenenosi, sicuti serpens ille superior, cuius imaginem iussit Dominus erigi in deserto, in medelam fuit eorum, qui mordebantur à serpentibus uenenosis: Cum hoc igitur meliori scorpione conuenit Philippus, qui patrem uidere flagitabat in sanitatem incredulitatis, & uulneris illati per morsum antiqui serpentis: quod fuit potissimè obscuritas, ignorantia, & impotẽtia rerum diuinarum capescendarum. Cum ipso quoque sermonem habuit Christus, quando de panibus satagebat prouidere in salutẽ animæ & corporis turbæ defessæ, dum sequeretur Christum: Qui etiam eunuchum sanauit medela ueritatis declaratæ. Hic quoque humilis ore & corde inguina lasciuiæ bullientis comprimit: Nullus enim potest esse continens, nisi Deus det: nec donat Deus, nec audit, nisi humilem, & trementem uerba ipsius. Mathatia, qui & Mathias donum Dei dicitur, uel donatus à Domino, quia peculiari sorte Apostolorum cœtui donatus fuit: Dixerant enim Apostoli: Domine ostende, quem elegeris ex his duobus unum. Arietem sibi uendicat Deo sæpius in lege oblatum, & donatum: Habuit autem in sortem regionem Iudææ, regionem quippe sorte distributam electo populo. Symeon, qui caphi, id est Petrus dictus est, Leonem, Romam, & omnia directa à Leone ferarum principe meritò sibi subiicit princeps Apostolorũ effectus: In quo uerus Sol, sicut hic cœlestis in Leone, ostendit maximam uim: tantam enim uirtutem ei contulit uerus Sol, ut sola umbra sanitatem conferret infirmis, & summum apicem in Apostolico cœtu, & tota ecclesia tenens eam po

Ioan. Hiero. Philip. Apocal. Math. Petrus.

testatem haberet, cui portæ, & uirtutes infernales cederent: Vndè fuit uerus
Sapien. Leo, de quo Sapiens in prouerbiis ait: Leo potentissimus bestiarum ad nullius
Iacob. pauebit occursum. Iacobus minor, qui & Iabacobah, opprimens, sed literis inuersis galeatus dicitur, Sagittarium obtinet, qui Hispaniæ præsidens effectus fuit oppressor gentilitatis salutis galea obtectus & defensor populi Hispaniarum, quem suscepit, hucusque miraculis, & magna tutela eum protegens: Nec tantū illius populi tutelam accepit, sed cunctorum, qui ad ipsum confugiunt omnibus suffragiorum beneficium præstās. Hæc percurrimus, non tantum ut demonstraremus conuenientiam Apostolorum cum signis cœlestibus à quibus absoluti, & cœli effecti enarrarunt ubique gloriam Dei, sed ut innueremus eam correspondentiam harmonicam, quam habent cum supercœlestibus signis, & cum duodecim præsidibus signorum cœlestium, ut sicut illorum præsidum nomina scripta sunt in portis supernæ ciuitatis, ita hi apostoli effecti fundamenta concinna portis, & toti ciuitati ornarent ipsa fundamenta nominibus eorum: Hauriebant enim uim suam nō à cœlestibus signis, sed simul cum tribubus duodenis à melioribus fontibus,
Psalm. de quibus dicitur in psalmo, Benedicite Deo Domino de fontibus Israël: Ibi Beniamin, ibi principes Iuda, principes Zabulon & Nephtalim, & quicunque principes ad utrasque tribus ueras, & figuratiuas pertinent: à quibus fontibus hauriens utraque familia breuissimo tempore creuit in immensum numero, & charismatibus, sed multo fœlicius Apostolica & Christiana familia, quæ non tantum creuit in sexcenta tria milia quingentos & quinquaginta, sed in turbam copiosissimam ex omni tribu & lingua, populo & natione, quam dinumerare nemo poterat. Nec solum cum figuratiuis & umbraticis charismatibus, sed ueris & manifestis.

Conueniunt etiam Tribus cum imaginibus, ad quorum aspectus castrametabantur. Cap. XIII.

ETsi (ut diximus) populus Israëliticus exemptus erat ab influxu syderum, nō tamen habebatur præter ipsorum ordinem, sed illis correspondebant, ut ab eorum numinibus, & à uirtute magni nominis sua circunuolutione in ipsa partiti, fauorem susciperent, & amplecterentur omnia, quæ signis illis correspondent, omnium domini effecti maximè in figurata familia. Hinc figuratiua, cui omnia in figura contingebant, castrametari iussa est ad cœlorum & signorum aspectus: Ad orientalē enim plagam,
Iehuda. ubi sunt hæ imagines Gemini, Libra, & Aquarius, castra locarunt Iehuda, Issacar, & Zabulon: Iehuda confessio uel celebritas interpretatur, quæ debet dari geminæ naturæ Messiæh, aut Deo qui dedit geminam legem, quæ tamen una est, sicut illæ duæ imagines geminorum pro uno signo computātur: Quam legem
Mercur. interpretatus est Mercurius melior, quàm ille qui Geminis præsidet: uerus enim
Abacuc. eius interpres ille fuit: de quo inquit Abacuc. Hic est Deus noster, qui adinue-

nit omnem uiam disciplinæ, & tradidit eam Iabacob puero suo, & Israël dilecto suo: post hæc in terris uisus est, & cum hominibus conuersatus est proprio ore ipsam legem interpretans: ad quam acceditur per ueram confeßionem fidei tam corde quam ore, dicente Paulo: Corde enim creditur ad iustitiam, oris autem confeßio fit ad salutem. Issacar mercedem significat, quæ libratur secūdum uniuscuiusq; merita, dicente scriptura plerisq; in locis: Tu reddes unicuique secundum opera sua. Hinc dicitur Issacar castra iuxta Libram locasse. Zabulon habitaculū uel terminum pulchritudinis significat, quod hospitium habemus post fidem, & merita præsentata atq; librata: Quod habitaculū erit in dextra summi & ueri tabernaculi, ad quā collocandæ sunt omnes oues præmium suscepturæ: In qua dextera sunt aquæ illæ, quæ supra firmamentum esse dicuntur; hinc iuxta Aquarium castra sua locauit. In plaga meridionali, cuius sunt tres imagines Taurus, Virgo, & Capricornus, castrametatæ sunt Tribus Reuben, Simeon, & Gad. Reuben primogenitus tētoria erexit iuxta Taurum, qui est princeps armentorum, & domesticorum animalium, atque robustißimum eorum. Ideo de Reuben dixit Iabacob in suo testamentario uaticinio. Reuben tu fortitudo mea. Interpretatur quoque filius uisionis dicente Lia: Sic uoco eum: quia uidit Dominus afflictionē meā. Castrametatus est igitur iuxta Taurum illum, de quo Moses, dum Ioseph benediceret, ait: Quasi primogenitus Tauri pulchritudo Ioseph. Accomodatè quidē aßimulatur Reuben, & participat de priuilegio Ioseph, quia uidit afflictionem eius & compassus est liberans eum, quando fratres eius uolebant ipsum occidere, sicut Deus uidit afflictionem matris paruipensæ à patre Iabacob: Vnde utrinque bene filius uisionis nuncupatur. Simeon insignia sua erexit in Virginem, signum equidem sterile, sicut & ipse satis sterilis fuit, iuxta patris oraculum quo ait: Diuidam Simeon & Leui in Iabacob, & disperdam eos in Israël: Diuisum enim fuit Robur eius in fratres, & in se diminutum. Gad, de quo pater ait, Accingetur retrorsum, iuxta Capricornum castra locauit, in quo sol accingitur ut retrorsum pergens reascendat sicut descēderat: Accinctus est enim Gad retrorsum ut habet nostra traductio, quāuis dicatur aliter in ueritate literæ: de quo alibi dicetur. In plaga autem occidentali ubi pictæ sunt figuræ Pisciū, Cācri, & Scorpionis, castra locarūt Ephraim, Manasses, & Beniamin. Ephraim iuxta Pisces aciē direxit: quod signū aqueum est & ualde fœcundum, sicuti est natura piscium & aquarum. Hinc introeunte sole in ipsum incipit terra germinare, & pisces in aquas effundere oua, aues quoque & animalia ad genituram se disponere: & bene iuxta fertile signum castrametatus est Ephraim, quem frugiferum interpretantur: Hunc benedicens auus eius Iabacob posita dextra manu super eum dixit: Crescat Ephraim in multitudinem super terram. Manasses autem quem obliuionem interpretantur ad Cancrū castra locauit, in quod signum cum intrat Sol, quasi sui ascensus obli tus retrograditur descendere incipiens. Hinc non sine sacramento cum auus eū

Paulus. Issacar. Zabulō. Reuben. Iabacob. Lia. Moses. Simeon. Gad. Ephraim. Iabac.

benediceret, cancellatis manibus posuit dexteram supra Ephraim minorem natu, præponens illum Manasse, apertè indicans retrocessionem ipsius Manasse.

Manass.

Beniamin ad Scorpionem insigne erexit, signum utique occidentale de directo oppositum contra signa orientalia, in quorum uno Iehuda castrametabatur (ut in libro Numerorum & Iosue dicitur) quando terra promissionis diuidebatur. Initium sortis filiorum Iehuda est à summitate mare salsissimi, & à littore eius, quæ respicit ad meridiẽ: graditurq; contra ascensum Scorpionis, contra quẽ etiã locauit Beniamin castra, ut simul unus hinc, alius inde amplectẽtes Scorpionẽ cœlestẽ, præualerẽt contra Scorpionẽ inferiorẽ & malũ, & contra omnia uenena colubri illius, de quo dicitur: Erit Dan coluber super uiam, cerastes super semitam, mordens calcaneũ equi, ut cadat equitator retrorsum. Ex Tribu enim Dan exiit serpens cerastes Ieroboam, qui uenenauit totum Israël deducens decem tribus ad idololatriam erectis uitulis in Samaria, ut habetur in iij. uolu. Regũ. Contra quod uenenum præualuerunt solæ tribus Iehuda & Beniamin perseuerantes in cultu ueri Dei, & adorantes in templo Ierosolymitano. In trigono aquilonari, ubi sunt figuræ igneæ Arietis, Leonis, & Sagittarij, respondentes igni aquilonari supramundano, castra locarunt Dan, Asser & Nephtalim, & quàm optimè Dan, quod indicium interpretantur, aciem dirigit in aquilonem, undè per seuerum iudicium panditur omne malum. Et id facit iuxta Arietem animal quidem quod offerri iubet lex ad comburendum in expiationem peccati simul cum uitulo, quod offertur pro peccato, ut cesset ipsum Dei iudicium in peccantem. Asser, qui diuitiæ interpretatur, iuxta Leonem & aquilonem, undè uenit aurum, exercitum statuit: Est enim Leo animal aquilonare, robustum, & ferocissimum. Et de Asser dixit Moses dum ipsum benediceret: Ferrum æs calciamentum tuum: Quæ denotant aquilonare robur, ut patet scientibus, & de abundantia eius, & diuitiis dixit pater Iahacob. De Asser pinguis panis eius, & præbebit delicias regibus. Et de robore eius in inimicum sequitur Moses, Equitator cœli auxiliator tuus. Et iterum: Expelles à facie tua inimicum & dices: Cõtere uigore uidelicet Leonino. Nephtalim manipulos cõponit uersus Sagittarium, aut arcitenentem: sic enim Hebræi ipsum uocant: qui & ipse in parte aquilonis est, undè diriguntur sagittæ in flagitiosos: Quæ quia comprimuntur, quando pœnitentia aut meritum æqua trutina respondet peccato, flagitio, & inde iudicio punienti, ideo iuxta illud ponitur Nephtalim, qui non solum dilatationem significat, ut habetur in Chaldaicis interpretationibus, & suprà diximus, sed æquationem iuxta ueram etymologiam uocabuli. Venit enim à פתל Patal quod est æquauit. Hinc mater Rachel ei nomen imponens dixit. Comparauit uel æquauit me Dominus cum sorore mea, ideo uocabitur nomen eius Nephtalim.

Beniam. Regum. Dan. Asser. Moses. Iahucob. Nepht.

De concordia benedictionum, quas dedit Iahacob ad filios suos duodecim cum duodenis populis, quibus prædicarunt duodecim Apostoli, secundũ ordinem signorũ, quibus respõdent. Cap. XIIII.

IAm aliqualiter explicauimus concordiam utrarumque tribuum, figuratiuæ uidelicet & apostolicæ familiæ cum signis cœlestibus: Nunc uideamus quàm concinnè uaticinatus fuerit de utraque in extremo uitæ suæ pater utriusque familiæ Israël, qui de Reuben ait: Reuben primogenitus meus, tu fortitudo mea, & principium doloris, aut uirilitatis meæ: prior in donis, & maior in imperio: Vel ut habet ueritas literæ: Residuum doni, aut tumefactionis, & residuum fortitudinis: Effusus es sicut aqua, non crescas, quia ascendisti stratum patris tui, & maculasti lectulum eius: Quod oraculum pro maiori parte satis clarum est: Fuit enim primogenitus, & principium fructus uirilitatis paternæ: Maculauit quoque thorum paternum, quia commiscuit se cum Bala concubina patris ipsius ancilla Rachel, ut habetur in Genesi: Quapropter fecit se penitus indignum cœlesti influxu: hinc dixit pater: Non descendet super te illud, quod tibi paratum erat uidelicet, quia posuisti obstaculum maculãs paternum cubiculũ: Vndè sequitur: Residuum doni, & residuum fortitudinis, quod tibi uidelicet debebatur ratione primogenituræ, nõ do: Nam effusus es uelut aqua, ideo non restat, quod uidelicet tibi dem: Pro quo nos habemus, Non crescas: & ratio est, quia posuisti obstaculum maculans thorum patris tui, & polluens uiam, aut cursum ascensus. Quæ hic dicta de Reuben cum his quæ dicentur de aliis filiis, uel tribubus, locum habent in familia genita à Patre Christo, cuius Iahacob typum gerebat. Hinc ille tanquam uerus pater, & redemptor ueræ Israëliticæ familiæ dixit: Non sum missus, nisi ad oues, quæ perierant domus Israël. De qua domo uera, & figurata potius quàm de figurante pater antiquus Iahacob breui ad maiores suos demigraturus Spiritu sancto plenus dixit ad filios suos האספו beazephu. Quod ~~[illegible]~~ congregamini significat, ut habet ~~nostra~~ traductio, ~~sed~~ augemini, & crescite meritis, atque lumine, ut possitis capere ea profunda mysteria, quæ uaticinari uolo uentura uobis in extremo tempore, id est in ultima ætate, quando ueniet Mesiah. Postea sequitur הקבצו hicabzu, id est coniungimini non tantum uos, qui estis de stirpe mea, sed omnes, qui principari debent, aut militare sub Deo in utraque familia. Hinc notãter dixit: Audite filij Iahacob, id est uos qui de lũbis meis processistis, & processuri estis: Et iterum ait: Audite filij Israël, id est omnes, qui militaturi estis sub Deo: A longe enim sequens uestigia ueritatis sum Iahacob, Deo autem familiaris, & ab eo principatum uerum obtinens pro filiis meis nouissimis, de quibus dictum est: Constitues eos principes super omnem terram. Israël nuncupor prædicens ea, quæ uentura sunt filiis illis melioribus, & melioris familiæ principibus, qui nati sunt pro patribus suis, & constituti principes ueræ

Israël. Genesi. CHRISTVS. uulgata

familiæ pro illis, qui fuerunt in figuratiua. Ad hanc itaque figuratiuam familiã dico, Reuben primogenitus meus: Dirigitur enim hic sermo ad populum respondentem primo signo cœlesti, qui est Aries, aut uirtuti angelicæ siue diuinæ ipsi præsidenti: Hic populus est habitans Iudæam, Idumæam, concauam Syriæ, Æ-
Hebræi. *gyptum (ut Hebræi asserunt) Britanniam, Galliam, & Germaniam. Bene profectò populus Iudaicus (ut à priori incipiam) dicitur filius uisionis, cum omnis pene uisio, & prophetia populo Hebraico data sit: qui & priuilegio primogeni-*
Exod. *turæ decoratus est Dei testimonio, qui in Exodo ait: Israël primogenitus meus: Cuius præcipua, & regia Tribus fuit Iehuda: undè aliquando sumitur Iudæus*
Paulus *pro tota familia Israëlitica, iuxta illud Pauli: Iudæo primo, & Græco. Tu fortitudo mea, & principiũ uirilitatis meæ: Quod de utraque familia figuratiua, & uera ad unguem uerificatur: Nam prima & præcipua signa uirtutis, & roboris excelsi summus Pater Deus ostendit deducens primogenitum ipsius de Ægypto, & in noua familia prima miracula, & signa fecit in Iudæa & circũ adiacenti regione: Nec defuit Ægypto, in qua primos annos deduxit. In Gallia quoque adeo robur suũ perfudit, ut Rex ipsius Christianissimi nomine decoratus sit, & præcipuam tutelam habeat pro Patre literarũ studio, & armamis. Et Germania Imperatorem eligit, qui præcipua insignia gerit principatus ad tutandam Patris Christi & Dei familiam. Verum de populo Iudaico uerificatur illud, quod sequitur: Residuum doni, & residuum fortitudinis, quod tibi debebatur tanquã primogenito, dare nequeo, sic tuis malis meritis exigentibus: maculasti enim cubile, & decorem Patris tui incusans ipsum falsò, inferens opprobria, & iniurias quamplurimas, conspirãs tandem maxima nequitia in eius necem: Ideo effusus es sicut aqua: Ex illa enim si effundatur, minus restat in uase, quàm ex quocunque alio liquore: Hinc aquæ effusæ bene æquiparatur populus Iudaicus, quia statim euacuata sunt omnia charismata ab eo: Defecit enim citò ecclesia Ierosolymitana, & ea, quæ erat in tota Iudæa, adeo ut nihil christianitatis ibi relictum sit, nisi tantummodo nomina, & aliqualis memoria locorum, in quibus celebratæ fuerunt illæ summè reuerendæ primitiæ Christianitatis: ad quæ uisitanda conueniunt hac etiam nostra tempestate nonnulli. Viuit igitur adhuc in illa regione paruulus igniculus Christianitatis, ut habeat locum illud Mosaici oraculi: Viuat Reuben, & non moriatur, & sit paruus in numero, quia paruulus est Iudææ locus, paruulusque ibi Dei cultus.*

Digressio, cur ordo primarius non seruabitur. Cap. X V.

HEc mirabitur quispiam, si non semper prosequemur eundem ordinem in applicatione tribuum, & familiarum insimul cũ signis cœlestibus, & populis eis correspondentibus. cum scriptura sacra ordinem ipsum pluries immutet: In benedictione enim patris Iabacob, & in descriptione facta in lapidibus, quæ dicuntur urim ue tumim idem ordo seruatur: alius uerò in locandis castris: alius in benedictione data à Mose:

alius in Apocalypsi. Et ut uariationẽ ipsam proponamus, hîc subnectemus unũquemque ordinem seorsum.

In benedictione Iabacob.	In castrametatione.	In benedictione Mosi.	In Apocalypsi.
Reuben.	Iehuda.	Reuben.	Iehuda.
Simeon.	Issacar.	Iehuda.	Reuben.
Leui.	Zabulon.	Leui.	Gad.
Iehuda.	Reuben.	Beniamin.	Asser.
Zabulon.	Simeon.	Manasse.	Nephtalim
Issacar.	Gad.	Ephraim.	Manasse.
Dan.	Ephraim.	Zabulon.	Simeon.
Gad.	Manasse.	Issacar.	Leui.
Asser.	Beniamin.	Gad.	Issacar.
Neptbalim.	Dan.	Dan.	Zabulon.
Ioseph.	Asser.	Nephtalim.	Ioseph.
Beniamin.	Nephtalim.	Asser.	Beniamin.

Aliæ quoque uariationes factæ reperiuntur: Nam ad explorandam terram promissionis electi fuerunt principes alio ordine, & aliis in locis, sed quæ dicta sunt, sufficient ad explicationem, & comprobationem eorum, quæ diximus. Nec secus fecere qui à secretis cœlestibus erãt in enumeratione principum figuratæ, & ueræ familiæ: Hic est enim uarius ordo eorum.

In Matthæo.	In Marco	In Luca	In Actibus.
Petrus.	Petrus.	Petrus.	Petrus.
Andreas.	Iacobus Ze.	Andreas.	Ioannes.
Philippus.	Ioannes.	Iacobus Ze.	Iacobus Ze.
Bartholomæus.	Andreas.	Ioannes.	Andreas.
Iacobus Ze.	Philippus.	Philippus.	Philippus.
Ioannes.	Bartholomæus.	Bartholomæus.	Thomas.
Thomas.	Matthæus.	Matthæus.	Bartholom.
Matthæus.	Thomas.	Thomas.	Matthæus.
Iacobus Al.	Iacobus Al.	Iacobus Al.	Iacobus Al.
Thadæus.	Thadæus.	Simon.	Simon Ca.
Simon Ca.	Simon Ca.	Thadæus.	Thadæus.
Iudas.	Iudas.	Iudas.	Mathias.

Cur autem id in utraque familia suis rationibus, & sacramentis factum sit, multa dicenda forent, quæ forsitan longius abducerent, quàm præsens negotium exquirat: Sed ne id casu, aut sine ratione factum fuisse credatur, assignabimus

saltem rationem, quare Moses, dum tribubus benediceret, prætermiserit Simeonem, quasi ipsius oblitus, in cuius loco posuit filiũ Ioseph Manassem, qui obliuio interpretatur: In hoc enim fuit conformis cum Iabacob, qui ad Simeonem deueniens dixit: Simeon, & Leui uasa iniquitatis bellantia: Isti quidem à robore excelso uim robustã susceperãt, sed quia ipsa abusi sunt in Sichimitas, & in fratrẽ Ioseph, hinc sapiens pater, & plenus Deo non tantum protestatur consilio, & furori eorum non assentire, sed maledixit dicens: Maledictus furor eorum, quia pertinax: & indignatio eorum, quia dura: quia in furore suo occiderunt uirũ, Emor uidelicet, & Sichem filium eius cum populo ipsius: corde autem & uoluntate occiderunt Ioseph fratrem ipsorum: & in uoluntate sua suffoderunt, uel euulserunt murum, Sichimitarum uidelicet, aut taurum: שׁוֹר *Sor enim murum & taurum significat. Si igitur pro tauro accipitur, de Ioseph loquitur, de quo inquit Moses: Quasi primogeniti tauri pulchritudo eius. Et ne tam robustus furor in duabus illis tribubus collectus noceret, sequitur diuus Patriarcha: Diuidam illos in Iabacob, & dispergam eos in Israël. Diuisa itaque fuit tribus Leui, quæ pro omnibus tribubus tabernaculo seruiebat, & ex decimis ab illis oblatis alebantur. Simeoni quoque non benedixit, quia non erat capax benedictionis, nec terminos aßignauit illi Moses, uel Iosue minister eius, quãdo diuisa fuit promissa terra, sed locauit eum in terminis Iehuda, à cuius bono, & copioso influxu comprimeretur eius indignatio dura: & capax fieret ex consortio eius alicuius boni influxus. Leui autem, quẽ Iabacob noluit benedicere, benedictus fuit à Mose: quia redemit maledictionem sibi datam, & promeruit benedictionem ex zelo maximo diuini amoris, quẽ ostendit contra idololatras, & rituli cultores, ut in Exodo legimus: Nam uidens Moses uitulum erectum in deserto, & populum circa ipsum ludentem, dixit: Si quis est Domini, iungatur mihi: Congregatique sunt ad eum omnes filij Leui, quibus ait: Hæc dicit Dominus Deus Israël: Ponat uir gladium super femur suum: Ite, redite de porta usque ad portam per medium castrorum, & occidat unusquisque fratrẽ, amicum, & proximum suũ: Feceruntque filij Leui iuxta sermonem Mosi, & occiderunt in die illa quasi uiginti tria milia hominum: & ait Moses: Consecrastis hodie manus uestras Domino, unusquisque in filio, & fratre suo, ut detur uobis benedictio. Ecce igitur quomodo compararunt sibi benedictionem: quam confirmauit Phinees, quando zelatus pro Domino Deo suo accepto pugione transfodit in membris genitalibus Zambri filium Salumi ducem tribus Simeonis simul cum Cozbi Madianite filia principis Madianitarum, cum qua cubabat in iniuriam Dei Israël, à quo recesserant multi initiati Beelphegor, & permixti cum Moabitis, & Madianitis: & morte unius tanto zelo illata expurgatum fuit scelus Israël, ut in libro Numerorum legimus. Et sicut leuiticis zelantibus restituta est benedictio, qua priuati erant ob scelus uiolati fœderis, & fratricidij, sic zelanti Phineæ datum est sacerdotium sempiternum. Cum autem Simeon nullo bono ope-*

Exo. (margin, beside "res, ut in Exodo legimus")

Numer. (margin, beside "in libro Numerorum legimus")

re redemiſſet commiſſum facinus, nec à patre Iabacob, nec à legiſlatore benedicitur: nec confinia, nec particularem ſortem in diſtributione promiſſæ terræ ſuſcipit: Nam collocatus fuit in Iebuda, ut habemus in decimo nono capite libri Io ſueb. Iosueh Si igitur, & nos poſtponentes eum aliquo ſibi conuenienti loco aſsignabimus, id ſuo ſacramento, & ratione fiet. Aliæ quoque tribus non ſine cauſa hîc præmittenda (ut aſsignauimus) tranſmutatæ ſunt.

Proſecutio concordiæ benedictionum Iſſacar, & Zabulon cum populis eorum. Cap. XVI.

ISſacar ſecundus in caſtrametatione cum ſecundo ſigno, qui eſt Taurus, mibi conuenire uidetur: De illo enim inquit oraculum: Iſſacar aſinus fortis, patiens uidelicet, & robuſtus in ſtudio literarum, cui illa tribus dedita erat. Sapit etiã aſinus neſcio quid clementiæ, & eius influxus, à quo eſt ſapiẽtia, ut dicunt ſecretiores Theologi: Theolo. Sed bæc myſteria occultiora pro tẽpore miſſa facientes literam proſequamur: Robuſtus enim exquiritur ut ſit, qui in doctrina proficere debet, ideo in benedictione cum aſino, in ſignis cœleſtibus cum Tauro æquiparatur omnium armentorum robuſtiſsimo. Vidit hic requiem, & ocium ſtudij, quia bonum, & terram in qua morabatur ipſa tribus ſine diſcurſu, quem ſolent facere mercatores, & milites, quia delectabilis, ideo aptauit humeros ſuos ad portandum magnum onus, quod in ſtudio literarum eſt. Et factus eſt tributo ſeruiens: Nam ſeruiuit quodammodo Iſſacar tribui Zabulon, qui diuites, & negociatores prouidebãt neceſſaria illis de tribu Iſſacar uacantibus ſtudio literarum, ut aſſerunt Hebræi. Hinc dixit Moſes, dum ſuæ benedictionis portionem diſtribueret: Lætaberis Zabulon in egreſſu tuo, quando ſcilicet huc & illuc proficiſceris merces conducẽs: & Iſſacar in tentoriis tuis, habitabit uidelicet, aut frequentabit, ut in mercedem emolumenta uitæ accipiat, ſicut & nomen eius indicat, quod merces interpretatur. Si autem hæc uerba aptentur cum regionibus directis à Tauro, uideamus: Illæ enim ſunt maritimæ, paruæ Aſiæ, Perſis, Media, Parthia, Cyclades, Cyprus: In maritimis paruæ Aſiæ fuerunt ſeptẽ eccleſiæ, quibus prophetia illa celeberrima, & unica in nouo teſtamẽto Ioãni reuelata in Pathmo inſula, quæ nunc Chios dicitur, dedicata eſt, ut in principio ipſius uiſionis dicitur: Ioannes ſeptem eccleſiis, quæ ſunt in Aſia, gratia uobis, & pax ab eo, qui erat, qui eſt, & qui uẽturus eſt, & à ſeptẽ ſpiritibus, qui in cõſpectu eius ſunt, ac ſi ſeptẽ illi præcipui ſpiritus curã ſpecialẽ ipſarũ gererẽt eccleſiarũ, quæ ſunt Epheſi, Smyrnæ, Pergami, Thyatiræ, Sardis, Philadelphiæ & Laodiceæ, iuxta quas ciuitates eſt inſula Pathmos una de Cycladibus, quæ nũc Chios dicitur, in qua diuina reuelatio illa facta eſt. Et in his locis cũ circũadiacẽtibus regionibus multũ uiguit literarũ humanarũ ſtudium: & multi ex eis in doctrina celeberrimi uiri prodierunt: Ex Epheſo enim Heraclitus dictus Epheſius: ex Scepſi ciuitate in conti-

nenti posita prope Antandrum iuxta Mitylenem fuere Socratici philosophi Erastus, & Coriscus, ad quos epistolæ à Platone datæ reperiuntur: Fuit & Neleus Corisci filius, Demetrius grammaticus, & Metodorus: Ex Pergamo illi uicino fuit Galenus: Ibidem cura Attalicorum regum maxima fuit constituta bibliotheca, & in ea ab Appellicone repositi fuere libri Aristotelici, & Theophrastici: Aristoteles enim bibliothecam, & scholam Theophrasto reliquit: & hic primus omnium Græcorũ libros congregauit, & Aegypti reges bibliothecæ ordinem docuit: Theophrastus quoque eam Neleo tradidit: Neleus uerò eandẽ Scepsim detulit, ac posteris dedit, hominibus quidem imperitis, quorum negligẽtia humiditate labefactati, & tineis corrosi fuere libri: sed ab Appellicone trãscripti erroribus pleni, ut refert Strabo: Vndè ab aliquibus Philosophia Aristotelica, & Theophrastica mendosa iudicatur: & non illa nitida, & casta, quam tradiderunt eius authores: Sed quomodocunque res se habeat, prima bibliotheca doctrinæ Athenarum, quæ mater studiorum erat, in Pergamo fuit erecta: Verum ex uicinitate Athenarum cum illis maritimis cum eis satis conueniebat, q̃uis in regione Græciæ Europeæ sitæ sint: Sũt enim inter illa maritima & Athenas Cyclades insulæ aliquo maris tractu ab utrisq; solũmodò disiunctæ, quæ simul cum maritimis illis à Tauro directis cõueniunt, & cum studiosa tribu Issacar: Ex quibus quamplurimi in doctrina clari traxerunt originem: Ex Co enim habemus Hippocratem, & ut aliqui pro constanti asserunt, Homerum: Inter quas est etiam Delos Apollinis templo & oraculo clara, undè antiqui eorũ sapientiæ magna suscepere fomenta. Occidentem quoq; uersus iuxta Rhodũ est Halicarnasus suo Dionysio clara: ex Mitylene uerò Pittacus unus de septẽ sapientibus egressus est. Longum foret retexere omnes uiros claros, qui ex illis locis prodiere, & quãto labore incolæ eorum studio literarum operam dederũt. Ad Persidẽ autẽ accedendo, ibi Magia, quæ secretior philosophia est, undè uenerũt hi, qui primi Christũ adorauerunt: Inde Charũdas in doctrina illa præstãtissimus, & Auicena, ut aliqui asserunt. Et quamuis schola eorum fuerit equitandi & sagittãdi cultus, & ornatus, non defuerunt tamen literarum studio in rebus maximè reconditis: Vndè in sacris fuerunt diligentissimi. Omitto alia multa, quæ de studio, quod habebant incolæ harum regionum, dici possent, cum hæc pauca sufficiant ad innuendum quàm concinnè conueniat influxus cœlorũ super illas cũ influentia tribus Issacar, cuius studium erat incumbere doctrinæ humanitus acquisitæ: Nã illa diuinitus reuelata Leuitis præcipuè data erat. Castrametationes uerò ut sequamur, Zabulon tenuit tertiũ locũ in plaga orientali, cui dabimus tertium signum, quod Geminorum est, & primum in triplicitate sua: cuius regiones sunt Hyrcania, Armenia, Margiana, Cyrenaica, Marmarica, & inferior Aegypti regio: & huic dictum est à paterno oraculo: Zabulon ad littus marium habitabit, [struck out] maris, ut habet nostra traductio: Et ipse ad portum nauium, supple habebit confinia: & dilatabitur usque ad Sidonem. Bene

Strabo. Char. Auicena. uel

ad littus marium dicitur extendi, quia ex orientali plaga habet Getuliam & ומרעלה umarhalab, quod noſtri Magdalum dicunt, uel Medala. Extat & ibi Tyberias cum mari eius. Ex occidentali uerò habet Carmelum montem cum portu, qui nūc dicitur Caſtrum peregrinorum: Habet & portum Ptolemaidis, quæ nunc Acon nominatur: & extenditur per mare Syriacū uſque ad Tyrū, & Sidonem, quāuis mēdoſæ figuræ aſsignent Ptolemaidam tribui Aſſer: Nam ut expreſsè habemus in oraculo, extēditur Zabulon uſque ad Sidonem: Nec aliud priuilegium datum legimus huic tribui, niſi maria, & portus, per quæ, & ad quos ſuas merces conducerent: Quæ omnia conſequuntur regiones à Geminis directæ: quarum prima eſt Hyrcania ſita ad mare Hyrcanum, uel Caſpiū: contra quod mare dirigitur etiam Armenia maior. Cyrenaica quoque regio in mare tendit contra Græciam: Marmarica autem, & Ægypti inferioris Regio in mare idem ferè protenduntur: Quæ omnes regiones contentæ ſunt ea, quæ in ipſis fit, nauigatione, & mercibus, ſicut & tribus Zabulon, cui reſpondent, niſi eleuemus oraculi ſententias ad altiores ſenſus, & ad mare ſupramundanum, de quo non eſt pro nunc habendus ſermo.

De concordia benedictionis datæ Iehuda cum populo directo à ſigno ipſi correſpondente. Cap. XVII.

A Parte meridionali in ſecundo ordine locauit primo loco Reuben aciem ſuam, qui tamen locus eſt quartus in ordine caſtrametationis. Sed cum in exponendis paternis benedictionibus ordinem geniture ſequentes, atque patrem imitantes ipſum in primo loco ſtatuerimus, in hoc quarto ordine locabimus Iehudā quarto loco natū, & quarto loco benedictum in huiuſmodi uerbis: Iehuda te laudabunt fratres tui, & honorabunt, uidelicet tanquā regē: Ipſi enim datū fuit regiū ſceptrū uigens occultè in ipſa tribu quouſq; ueniret Dauid publicè ſublimatus in illo ſceptro regio, quod & durauit in regibus, uel ducibus uſq; ad Siloh, id eſt uerū Meſsiā: Qui tamē regnū nō abſtulit, ſed illud in melius, & fœlicius cōmutauit promittēs illud omnibus ſuis ueris, & piis aſſeclis dicēs: Venite benedicti Patris mei, poſsidete paratū uobis regnū. Quia igitur regnū iſtud erat in lumbis Iehuda ſimul cū rege illo, cui curuatur omne genu, ideo ſequitur: Curuabuntur ante te filij patris tui: & uera authoritate, & uigore regio manus tuæ erunt in ceruicibus inimicorū tuorū: Catulus uel terror leonis Iehuda. גור, Gur enim utrūq; ſignificat catulū ſcilicet & terrorē: Sed melius (ut reor) hîc accipitur ꝓ terrore, quia ſequitur ad id, quod præcedit: Manus tuæ in ceruicibus inimicorū: & ad id, quod ſequitur bene cōpetit: De præda fili mi aſcendiſti: Quæ omnia uerificātur potiſsimè in Chriſto, de quo inquit Ioan. Vicit leo de tribu Iehuda. Et bene Chriſtus de tribu יהודה Iehuda, cū hoc nomen ipſi Chriſto aptiſsimè conueniat, in quo ſunt quatuor literæ magni nominis Dei, interpoſita, ד dalet quæ quatuor importat in numero, ſignificās quadrariū corpus qđ ipſe Deus aſſumpſit, ueſtiuit ſe iuxta

CHRISTVS

Paulus

illud Apoſtoli: Habitu inuentus, ut homo. Hic igitur ille fuit, qui de præda aſcẽ-
dens eduxit in ſanguine teſtamenti ſui uinctos de lacu, humiliatus primo, ut ſe-
uel quitur כרע carab, id eſt genuflexit, aut humiliauit ſe, ~~& nõ~~ quieuit, ut habet trã
ductio noſtra. Accubuiſti ut leo, & ſicut leena, qui quando ſaltare uolunt, ma-
gno impetu primo accumbunt uentre in terra: Sic Chriſtus humiliauit ſemetip-
ſum factus obediens uſque ad mortẽ, inde ſurgens cum tanto impetu, ut omnes ini
micos proſterneret, & acquireret ſibi nomen quod eſt ſuper omne nomen. Illud
autem, quod ſequitur: Non auferetur ſceptrum de Iehuda (ut hîc, & alibi ſuprà
explicatũ habemus) de nullo alio intelligi poteſt, niſi de Chriſto ex his, quæ ibi
dicta ſunt, & ex eo, quod ſeqtur: & ipſe erit expectatio gẽtiũ: Solus enim Chri
ſtus in ſalutem gentium uenit. Ligabit ad uitem pullũ ſuũ. Vitis ſuper omnes ar-
bores dat copioſum, & optimũ fructum: Ad quã ligauit Chriſtus pullũ ſuũ, dũ
eſſet uidelicet in infantia, & pueritia, & adoleſcentia ſemper comprimẽs appe-
titus animalis, fructificans uelut uitis, imò exiſtens ipſe uera uitis. Et ad pampi-
nũ uuæ, ſiue ad ramuſculũ fili mi aſinam ſuã, id eſt partẽ animalẽ iam fœcũdã,
& à ſpiritu, atq; à facie illa ſuperna grauidatã: Vocat eã uocabulo fœmineo,
quia pars iſta inferior in hoc ſexu, ſuperior autẽ in maſculino nũcupari ſolet, ut
Geneſi. in Geneſi habetur: Maſculũ & fœminã creauit eos, prout bene explicat Mercu
Mercur. Plato. rius in Pymandro, & Plato in Sympoſio. Lauabit in uino ueſtimentũ ſuũ, & in
Ioan. ſanguine uuæ pallium ſuũ: Quod ad uerbũ factũ eſſe Ioan. perhibet in Apoca-
lypſi dicẽs: Lauit nos in ſanguine ſuo: Nos utique creaturas eius, qui & ueſti-
menta ipſius dicimur, quoniam creando nos, ueſtiuit ſe uarias ueſtes, ut ſuo loco
(Deo fauente) diſſeremus: Vel lauabit ſeipſum, aut nos in ſeipſo, qui factus eſt
ueſtimentum noſtrum, iuxta illud Apoſtoli: Induimini Dominum noſtrum Ieſum
Chriſtum: quæ omnia cõueniũt cũ populis directis à Leone, cui reſpõdet ille, qui
nuper & catulus leonis, & leena dictus eſt: Qui populi, & regiones ipſorum
Ptolem. Manilius ſunt Italia (ut Ptolemæo placet) quãuis Manilius eam Libræ ſubiiciat: Itẽ Appu
lia, Sicilia, Phœnicia, Chaldæa, Orſenia, uel Orchenia: Quarum regionũ habi-
Ptolem. tatores (ut Ptolemæo placet) ſunt periti regiminis, & laudabiliũ omnium artiũ
cultores, & præcipuè Italia multo tẽpore Imperiali maieſtate, & ſemper Põtifi
cia dignitate refulgens: Nã à Petro citrà ſemper Romana eccleſia inter alias
tenuit principatum: cuius epiſcopus ſol in canone dicitur, ſicut & ipſa ciuitas
præcipuo ſolis aſpectu præfulgida ſemper fuit. Fuerunt quoque in hac regione
oratores facundi, Poëtæ excellentiſsimi, & in omni facultate uiri præſtãtes, ut
ſit hic populus elegãtiſsimum myſtici corporis membrum, cui ea, quæ de capite
ſub nomine antiqui progenitoris eius dicta ſunt, accommodatiſsimè ipſi poſsint
aptari: Incipiendo enim à nomine, bene dici poteſt Iehuda, qui confeſſor, &
laus interpretatur, quia ſemper Patrem Chriſtum ritè confeſſus laudauit. Te
laudabunt fratres tui: quia omnes Latinorũ fidem, & eccleſiam Romanã ſemp
laudauerunt, & uenerati ſunt, ꝗuis nouiſsimi aliq liuore, aut ſtulto zelo abducti

lacerent, & mordeant: sed Deo moderante piè tandem confitebuntur, quod im piè denegarent. Nec solum isti, qui nouissimè aberrarũt à uentre, & locuti sunt falsa, sed etiam qui antea discesserant ab utero matris suæ Græci, & Agareni reducti omnes ad unum ouile, & facti filij ueræ matris ecclesiæ laudabunt te lo cum capitis Christi tenentem. Te quoque adorabunt filij matris tuæ, quia omnes ecclesiæ tanquam regiam, & præcipuam reuerentur. Manus tuæ in ceruicibus inimicorum sunt, quia data est tibi potestas, contra quam inferorum portæ, & inimicorum uirtus præualere nequit. Terror quoq; huius leonis Iehuda, Christi uidelicet, aut eius locum tenentis, siue ipsum purè cõfitentis omnes inuadit, quando excitatur contra aliquẽ excommunicans, aut maledicens: Quod cõprobarunt Græci luentes pœnam maledictionis datæ ab Eugenio.ij. quoniam fictè uenerant ad concilium Florentinum, & simulatè dederant de rebus obseruãdis ibidem pertractatis sponsionẽ. Neque morabor in adducendis his, quæ con tigerũt spernẽtibus ministros, & Vicarios Christi, imò ipsum Christũ dicentẽ: Qui uos spernit, me spernit. Requiescens accubuisti ut leo, per lõgum tẽpus usque uidelicet ad Constantinum magnum nihil tunc temporis publicè, plenáque iurisditione agens: Quis suscitabit eum, imperiũ uidelicet ipsius? Nullus quippe mortalium, sed diuina uirtus, quæ Imperatoris, & regũ terræ animos mouit ad amplexandam fidem Christi submittendo colla iugo, & ditioni ipsius. Non auferetur sceptrũ, pontificij uidelicet de ecclesia hac Italica, & Romana: nec legis statutor de femore, id est electione ipsius, donec ueniat aut Mesiah in secundo aduentu, aut ille, quem mittet reparatorem suarum rerum dissipatarum: Et hic erit expectatio gentium, ut sub eo fiat unum ouile, & unus pastor: & seruient omnes Christo, & Deo humero uno, & cultu uno: Ligabit tunc ecclesia quencumque pullum generabit ad uitem Christum, & ad ramusculos uitis ô fili mi asinam suam: Est enim inibi sermo uel Patris ad Christum filium dilectum, uel Christi ad uicarium suum de liganda ecclesia ad uitem, quæ ipse est, significatam per asinam fœcundam, & matrem pullorum. Lauabit quoque stolam suam in uino, & in illo sanguine uuæ, de quo dictum est: Hic calix noui, & æterni testamenti est, qui pro uobis & pro multis effundetur in remissionem peccatorũ. Oculi tui uino pulchriores, quia speculatores effecti ueri Christicolæ lactis, & rerum supernarum: quæ speculatio, & cognitio longè melior est, q̃ speculatio rerum inferiorum denotata per uinum. Et dentes illius ruminantes cibum illum cœlestẽ sunt niue candidiores: Hanc benedictionem corroborans Moses ait: Audi Domine uocem Iehuda, id est uerè confitentis, & laudantis te, & ad populum suum, collegium uidelicet electorum introduc eum. Manus ipsius Iehuda, id est uerbi incarnati pugnabunt pro eo, populo uidelicet: & adiutor illius contra aduersarios illius, qui dixit ad Petrum, cuius præcipua sedes est Italica, & Romana: Ego pro te rogaui Petre, ut non deficiat fides tua: & Italiæ pars est Appulia, & Calabria, quæ quondã magna Græcia uocabatur, atq; illi uici-

CHRISTVS. Moses. CHRISTVS.

na Sicilia omnes directæ à Leone: cum quibus intelliguntur omnes ecclesiæ coniunctæ, & unitæ cum Latina & Romana. Ex Chaldæis quoque sunt Maronitæ, ut ipsi profitentur, & idioma eorum indicat, qui Romanam ecclesiam sequẽtes eius ritum penitus obseruant super omnes orientales, dempto solũmodo idiomate: Ad quos Chaldæos pertinent etiam Orcheníj, qui (Strabone teste) fuerunt quidam Chaldæorũ Astronomi. Phœnices etiam de primis fuere, qui Christum susceperunt: nam inde fuit illa Syrophœnissa, de qua dixit Christus: O mulier magna est fides tua. Et hucusque laudes Dei, & Christi eius in Phœnicia persoluuntur, in Beruto uidelicet ciuitate in Phœniciæ meditullio collocata, ubi est ecclesia fratrum minorum, in quam non modo ipsi fratres, sed Maronitæ, & quotquot ritum ecclesiæ Romanæ obseruant conueniunt.

Strabo

CHRISTVS.

De aliarum duarum benedictionum tribuum huius trigoni concordia cũ signis & populis ipsi conuenientibus. Cap. XVIII.

ALiæ duæ tribus sunt Simeon, & Gad: cuius Simeonis oraculum iam explicatũ est fuisse potius maledictionem, & diuisionẽ quandam, quàm benedictionẽ: Hinc munere, & influxu uacuus à Mose Deo pleno, & Iosueh ministro eius pientissimè collocatus fuit in tribu Iehuda, ne superno influxu destitutus, sibiipsiq; derelictus labefactaretur in totum, uel pro maiori parte. Et cum hi Simeonitæ non haberent proprios fines, neque plenam portionem partitæ regionis, uictitabant (ut Hebræi dicunt) de lucro acquisito in docẽdo, asserentes non fuisse scriptorem, aut pædagogum, nisi de stirpe Simeonis: Quæ mihi uidentur habere locum in populis, & regionibus Aquario subiectis: quæ sunt Arabia, Aethiopia, Sauromatica, Oxiana, Sogdiana, Azania, & Media: Arabibus enim nulla est determinata regio, sed in aliorum finibus degũt, quamuis triplex sit Arabia, fœlix, deserta, & petrea, quandoquidem in eis non continetur omnis multitudo gentis illius, quæ inde extenditur post Syros, Phœnices, Palestinos, & Carthaginenses, semper inter maritimos populos, & deserta Persica, Aegyptiaca, uel Libyca transiens per Marmaricam & Cyrenaicam regionem usque ad fines Mauritaniæ, & mare Atlãticum, ut in ipsis habeat locum illud oraculi: Diuidam eos in Iahacob, & dispersam eos in Israël, figuratum uidelicet, qui omnem populum, & numerum electorum comprehendit. Dispersi autem, & diuisi Arabes Agareni sunt: de quibus dixit angelus Domini ad Agar (ut in Genesi legimus) loquens de eorum patre, & consequenter de tota familia: Hic erit ferus homo: è regione fratrum suorum figet tẽtoria: Hi etiam uictitant aliorũ præsidiis arte militari, uel huc, illucq; discurrẽtes latrociniis, & prædis cõtinuis, atque agrorum depopulationibus ditantur, iuxta illud, quod idem oraculum ait: Manus eius contra omnes: Non enim fabricant, nec terras colunt, nec firmas habent mansiones, sed hac illacque discurrunt portantes secum domicilia, quæ quidem tentoria sunt,

Genesis

ut potius in aliorum, quàm in ſuis finibus collecti uideãtur. Hos ſequũtur Æthiopes nati ex Cus filio Cam, qui eandẽ, & deteriorẽ uitã degũt, ut luere uideãtur maledictionẽ, quã Noë dedit poſteris per progenitorẽ Cam: quoniã patrẽ calũniatus fuerat turpiter illudẽs: Ij enim proprios filios uendũt pro uictu: & ex eis ſunt aliqui nõ pleno colore nigri ex regione inter Ægyptũ & Æthiopiã prouenietes, qui per orbẽ uniuerſum uagantur erigẽtes tẽtoria extra ciuitates in agris, & triuijs: deceptionibus, & permutationibus, atq; ꝓgnoſticationibus ex liniamẽtis manuũ, & oblectãtes his fraudibus uictũ acquirũt, qui uulgari uocabulo Cingani nũcupãtur, diuiſiq; ſunt & ipſi in diuerſos populos. De Sauromatis autẽ, ſiue Hyperboreis, quos alij Arimaſpos uocãt, nõ amplius dicã, ꝗ ſcriptũ reperiã, cũ authores nihil de eis exquiſitè dixerint: ſunt enim populi in Sarmatia collocati, ſicut Medi inter Hyrcanos, Parthos, & Armenos, atq; Perſas: Media enim inter duas partes diuiſa, altera maior uocatur, cuius Metropolis eſt Ecbatana, qua Parthi utũtur ꝓ ciuitate regia degẽtes ibi æſtate, cũ frigida ſit: Hyeme uerò uitã Seleutiæ ducũt, quæ eſt ſecus Tigrim prope Babylonẽ: Altera pars Mediæ Atropatia dicitur ab Atropato duce nominata: quorum incolæ cũ Armenis cõiũcti affinitate Armeniæ ipſi Mantianæ ad orientem adiacẽtes: ſed Perſis potiſſimè confœderati adhærent: Acheſuaros enim quẽ noſtri Aſſuerũ dicũt, Rex fuit Perſarũ, atq; Medorũ, ut in libro Heſter legimus: Cuius ortus, & origo fuit in Suſa, quã Hebræi שושן Suſan, noſtri autẽ Suſis dicunt: Et eſt regio à finibus Perſicæ oræ uſq; ad Babylonicã regionẽ ad Tigris oſtia triũ milium fere ſtadiorum habẽs ab aquilone Medos: De quibus relatu dignum comperio nihil, niſi quia ſemper didicerunt ſubiici aliis adhærentes. Reſtat Oxiana, Sogdiana, & Azania regiones inter Bactrianos, & Maſſagetas, Nomades, & eam, quæ Sacra regio dicitur: Quæ omnes cum obſcuræ ſint, nullam de ſe memoriam præſtitere ſcriptoribus, niſi quia domos non habent, & pecoribus, ac lacte uiuunt, maximè equino: Vicinis autem regionibus, intra quarũ fines habitant aliquantulum nominatæ, Bactriana enim ſuo Zoroaſtre ſplendet: Maſſagetæ uerò Thomyri regina, quæ Cyrum Perſarum regem debellauit: Azaniæ autem oppida ſimul cum memoria deleta ſunt. Vltima illius trigoni familia fuit Gad, qui primus eſt Zelphæ ancillæ Liæ filius, Iahacob autem ſeptimus, undè nomen eius ex duabus literis ſeptem importantibus accommodatiſſimum eſt: Hebræi enim duabus literis tantummodo ipſum nomen ſcribunt hoc modo גד Gad quarum ג gimel tria, ד dalet autem quatuor in numero reddunt: qui ſimul iuncti ſeptem conſtituunt: Nos autem caſtrametationis ordinem proſequentes ſextum locum ipſi aſſignabimus: nam omnes illorum ordines, cum uarij ſint uno contextu ſequi non poſſumus: Huius igitur benedictio fuit: Gad fœlix, aut eufortunium fortunatos nos faciet: & ipſe fortunatus erit calcaneo, uel ueſtigio. ~~Et neſcio quomodo~~ traductum habeamus: Gad accinctus præliabitur contra eum, & ipſe accingetur retrorſum: Gad enim non accinctum, ~~ſed~~ fœlicem aut

Heſt.

Hebræi.

bene fortunatū significat: ut explicatum habemus à matre, uel à domina ancillæ parturientis, quæ illo suscepto filio inquit בגד bagad, id est in prosperitate, uel eufortunio, siue, ut nostra traductio habet, fœliciter: Cuius fœlicitatem, aut bonam fortunam pater Iahacob declarauit in calcaneo: Moses autē ipsam deduxit usque ad uerticem dicens: Benedictus in latitudine Gad, quasi leo accubuit, & deprædabit robustus usque ad uerticem. Dilatauit quidē, & auxit Moses influxum, & bonam fortunā ipsius: quia præcessit audacter, & fideliter omnem Israël in bello cōtra gentes, quas iusserat Dominus expelli de terra ipsi po-
Nume. pulo promissa, ut in libro Numerorum legimus. Eufortunium autem ipsius non fuit sacerdotium, neque regnum, aut sapiētia, uel insigne aliquod acquisitum in-
Aristo. dustria, uel ingenio: quia (Aristotele teste) ubi hoc uiget, ibi minus est de fortuna: sed in bello, peculiis, & diuitiis, quibus affluētes uulgò fortunati dicuntur. De huius autem tribus diuitiis ibidem legimus: Reuben, & Gad habebant pecora multa, & erat illis in iumentis substantia multa: Vndè uoluerunt ultra Iordanem in pascuis illis uberrimis degere: Hinc cum suo Capricorno, iuxta quem castrametatus fuerat, & cum regionibus, & populis ab eo directis conuenit: quæ sunt Macedonia, Thracia, Illyria, India, Ariana, & Gerdosia. Macedones autem fuere bello fortunati, maximè Alexandro duce: Pecoribus quoque,
Strabo & argento ditissimi: ideo (ut Strabo ait) Philippus inde maxima ex metallis, & reliqua locorum ubertate uectigalia constituit: Ad cuius Macedoniæ meridiem est Thessalonica oppidum quondam spoliis opulentissimum. Thraces quoque & Illyrici diuitiis multis abundant: Bizantio, Adrianopoli: & multis oppidis, mercibus, & diuitiis celebres. India autem Ariana ab Indo fluuio auro locupletissima est. Gerdosia uerò aut Gedrosia aromatibus tantū, maximè myrrha & nardo abundat. Ii igitur omnes benedictionem Gad consequuti ipsi in hoc particulari munere quam optime æquiparantur. Ex electione autem, & fide, si aliqua in eis est, in Israëlitica familia recensentur.

De concordia benedictionum trium familiarum, quæ castra locarunt cōtra tertium trigonum, cū populis ab ipso directis. Cap. XIX.

IN tertio Trigono castrametati sunt Ephraim, Manasse, & Bēiamin: Quorū primis simul data fuit ab auo Iahacob huiusmodi benedictio: Deus, qui pascit me ab adolescentia mea usq; in præsentem diem, angelus, qui eruit me de cunctis malis, benedicat pueris istis, & inuocetur super eos nomen meum, & nomina patrum eorum, & crescāt in multitudinem super terram. Nec aliud in particulari habemus de Ephraim in benedictionibus paternis, nisi quia Iahacob cancellatis manibus posuit manū dextram super eū, cū esset iunior, dicens: Hic maior erit fratre suo minori. Cur autem præmiserit minorem, & postposuerit maiorem, id est in causa, quia pater Ioseph suscepto Manasse dixit: Obliuisci me fecit Deus laborum meorum, &

domus patris mei: Quod uerbum minus consultè dictum fuit, quia in iniuriā domus paternæ cum aliquali displicentia, non sine culpa, & perturbatione cordis proferentis illud, ideo ipsi à Iabacob Deo pleno præpositus fuit Ephraim, in cuius natiuitate meliori dispositione dixit Ioseph: Crescere, uel abundare me fecit Deus in terra afflictionis meæ: Vndè hic potitus est bona, ille autem luit malam dispositionem patris: Et de utroque prosequens Ioseph subintulit: In te benedicetur Israël, atque dicetur: Fiat tibi, sicut Ephraim, & Manasse. Similiter & Mosès eos simul prosequens, & benedicens ait: Hæ sunt multitudines Ephraim, & hæc milia Manasse. Et cum simul ab utroque benedicti sint, nos patres illos sequentes simul de ipsis loquemur, in quos etiam peruenit benedictio locupletissima data patri suo Ioseph, cui Iabacob ait: Filius remunerandus Ioseph, filius remunerandus, pro beneficio uidelicet summæ liberalitatis fratri, & patribus in Ægypto exhibitæ, cum fames desæuiret. [illegible] bene habet traductio nostra filius accrescens, cum uerbum illud פורת porat [illegible] sit Hebræum ueniens à פרה parab, quod fructificauit, aut creuit significat, [illegible] est uocabulum Ægyptiacum remunerandum, uel dignum remuneratione importans. Et decorus aspectu, Filiæ scilicet Ægyptiorum discurrerunt, aut ambularunt supra murum, ut uiderent scilicet pulchritudinem eius: Et hoc quātum ad literam dictum sit, quam pro nūc sequimur omissis altioribus mysteriis, quæ in penetralibus latet: Amaricare fecerunt eum, & contenderunt secū sagittarij, aut patroni sagittarum, ut habet ueritas literæ, qui in malam partem à sacra scriptura accipiuntur, pro duris uidelicet, & offendentibus proximum. Et ij fuerunt fratres eius, qui uolebāt occidere eum, & tandem uendiderunt: Sed quia Dominus insontes liberat eripiēs eos de manu iniustè opprimentium, ideo sequitur: Reuertetur in fortem, & in proiicientem, uel dirigentem arcus eius. Nam mala, quæ uolebant potentes fratres eius inducere super puerum Ioseph, redundarunt super capita eorū: & undè id fiat, exprimit subinferēs: Disperdetur fortis manus eius à manu fortis Iabacob, q fortis Deus est: Sequitur: Inde, à Deo uidelicet uel Israël, ueniet pastor lapidis Israël: Lapis enim uerus est ille, de quo dicitur: Et super hanc petrā ædificabo ecclesiam meam: Pastor uerò ille, qui ait: Ego sum pastor bonus: Qui non ex Ioseph, sed ex patre eius, & à Deo processit, ideo notanter dicit, inde: attribuit enim priuilegium hoc celeberrimū patri, quod filio attribuere nequiuit: & ne iactabundus de seipso loqui uideretur, dixit quòd inde ueniet: & quia id nō poterat fieri, nisi à Dei uirtute, ideo seqtur: A Deo patris sui, & adiutore tuo, & Sadai (pro quo nos omnipotentem habemus) erit istud uidelicet: & benediceris benedictionibus cœli desuper, & benedictionibus abyssi iacentis sub benedictionibus uberum, & uuluæ: quæ non absq; mysterio dicta credātur: nō enim tantūmodo de uulua, & uberibus mulierum, & de cremento in duas tribus loquitur: quia hæc paruipēdēda essent, sed de supernis innuit oraculum: ab uberibus enim illis supramūdanis lac suxerunt prophetæ omnes, & de uulua illa, quæ

CHRISTVS.

pietatē indicat, fuit benedictus Abrahā. Ioseph igitur cū īferior fuerit Abrahā, nec habuerit in tribu, uel in tribubus suis pphetā lactētē ubera illa excelsa, ideo benedicitur tantūmodo inferiori benedictione, quæ est congeminationis familiæ suæ cū donatus fuerit priuilegio duarū tribuū: quarū una dicta fuit Ephraim, altera autem Manasse, ideo sequitur: Benedictiones patris tui roboratæ, & auctæ sunt sup benedictionibus cōcipiētis, aut cōceptus, & cōgeminationis tribus. Quæ benedictio extēdetur usq; ad desideriū colliū excelsorū, aut collium mundi, uel occultorū: quia suū desideriū erit non tantū familiæ multiplicādæ, & rerum terrenarū, sed etiam ab excelsis collibus cupiebat aliquid haurire: & hausit quantum ipsi datum erat desuper: Sequitur: Et hæc omnia sint in capite Ioseph, & in uertice Nazarei, id est separati à fratribus suis, iuxta illud quod supra dicitur: Do tibi partem unā extra fratres tuos: Aequum enim erat, ut seorsum aliquid acciperet à patre, qui indebitè expulsus fuerat à fratribus: à qua benedictione, quantum fas erat, dilatata, & intra limites suos cōtenta nō discedēs Moses ait: De benedictionibus Domini terra eius, scilicet benedicatur, de fructibus cœli, & de rore, & de abysso latēte, subter terra illa uidelicet, & rore, qui est ultimus fons benedictionis supernæ. Prosequitur benedictionē circa huiusmodi inferiora dicēs: De fructibus solis, id est à sole generatis, & de fructibus lunæ, à luna uidelicet æditis (Sol enim generat, & luna partum ædit) & de uertice mōtiū oriētis, & de fructibus colliū mundi: Mōtes enim oriētis, q in Hebræo dicitur קדם kedem, mōtes supernæ regionis significant, in qua plantatus dicitur paradisus uoluptatis. Colles autē mundi hos inferiores significāt, de quorū fructibus sequitur: Et de fructibus terræ, & plenitudinis eius, & ouiū uidelicet fœcunditate: Habitator Sina, id est habitaturus, & daturus legē in Sina, deducat super caput Ioseph, & super uerticem Nazarei eius, sicut nuper expositum est. Primogenitus tauri, illius uidelicet excelsi, quē uidit Ezechiel à sinistris supni tribunalis, est decor uel pulchritudo eius: Et cornua unicornis cornua eius: illis enim cornibus animal defendit se ab infestātibus: & his defendūtur alij à ueneno: Sic & Ioseph nō solū defensus fuit ab insidiis fratrū, sed à falsa calūnia uxoris Putipharis. Defendit quoque patrē, ac fratres ab exitio famis præualidæ. Sed ad Ephraim reuertamur. Hic castra locauit iuxta pisces: Cuius imaginis, regiones sunt Lycia, Lydia, Cilicia, Pamphilia, Phazania uel Hazania, ut alij dicūt, Nazamonitis, & Garamantica. Lycia, & Lydia, atq; Mysia sunt paruæ Asiæ regiones mediterraneæ ab olympo mōte usq; ad Pāphiliā, cui succedit Cilicia, opulētæ quidē & fertiles, sed adeò confusis terminis, ut uix extet antiqua memoria: Nam cum sæpe alij, atq; alij imperauerint, aliæ cōfusæ sunt, aliæ penitus euersæ: Capta enim Troia Phryges, ac Mysū imperauerunt illic, deinde Lydij, post eos Aeoles, & Iones, deinde Persæ & Macedones, postea Romani, postremò Turcæ, sub quibus nedum Asiani, sed alij quāplurimi populi linguas, & nomina simul amisere: Quæ regiones in ea ratione, qua fructibus & homi-

nibus fœcundæ sunt, cum Ephraim conueniunt, qui frugifer interpretatur. Cili*cia uero* Tharso, & *Paulo celebris: qui quamuis de tribu* Beniamin *fuerit, tamen in regione correspondente* Ephraim; *de quo est benedictio illa data patri suo* Ioseph: *Inde pastor lapidis* Israël: *Fuit enim* Paulus ~~[illegible]~~ *pastor ouiũ lapidis: qui Christus est, & uerum fundamẽtum totius* Israël. *Garamantica aũ tem regio in* Libya *interiori ultra* Marmaricam *usq; ad* Ethiopiam, *sub* Aegypto *usq; ad* Ammonẽ *procedit: cui similis est palmifera,* & *aquosa: ubi adsunt, &* Nazamones, Psylli, & *Getulorum pars:* Quorum *regiones satis fœcundæ referuntur, sed in particulari non multũ nobis cognitæ: quia illuc difficilis & rarus nostratium accessus:* Manasses *autẽ contra* Cancrum *castra locauit: cuius imaginis sunt* Bithynia, Phrygia, Colchica, Numidia, Aphrica, Carthago, & Carchedonia, *regiones quidem non maiori dignitate præditæ, quàm ferat oraculum de* Manasse: *connumeratur enim hæc inter duodecim tribus fœcunda satis, & ipsa communi portione benedictionis communicans.* Nec *aliquid magis singulare de regionibus illis dicitur, quàm de familia ista, de qua inquit* Moses: Et *hæc* Moses. *milia* Manasse: Quod *quidem duobus modis intelligi potest: aut quia sit numerosa tribus per illud milia expressa: aut influxus denotatur, qui est ab* א *aleph, quod mille significat, sed primo ipsum* Deum, *à quo omne bonum, ac si dicat:* Hæc *sunt quæ tibi concessit* Deus, *ut satis abũdanter, & cõmuni uita uiuas inter alios populos.* Nec *aliud insigne ipsi particulariter attribuitur.* Tertium *locum in hoc trigono tenuit* Beniamin *contra* Scorpionem, *qui regit* Syriã, Cõmagenẽ, Cappadociam, Metagonitem, Mauritaniam, & Getuliam. Eius *autem benedictio data à patre* Iabacob *hæc fuit:* Beniamin Lupus *rapax manè capiens prædam, & uespere diuidet spolia.* Sed Moses *longa distantia uidetur eam prosequi dicens:* Amantissimus Domino *habitabit confidenter, in eo quasi in thalamo tota die morabitur, & inter humeros illius requiescet.* Verum, *ut patet bene intelligenti, in idẽ cõueniunt uerba utriusque:* Ad *literam de* Saul *unico rege de tribu* Beniamin *uterque uaticinatus est, fuit enim ueluti lupus qui occultè rapuit prædam: nam occultè introiuit in regnum, quod debebatur tribui* Iebuda, & *hoc obtinuit à mane usq; ad uesperam uitæ suæ.* Et *quod à mane usq; ad uesperam inquit* Iabacob, Moses *per totam diem innuit, cum asserit morari eum in thalamo, id est tribunali regio:* Cõpleto *enim uitæ curriculo diuisa fuit præda, quia ad domum* Dauid, & *ad domum* Iehuda *deductum fuit regnum, quod ab ea quasi præda per diem uitæ* Saul *sublatũ fuerat:* Requieuerat *enim regnum (inquit* Moses) *tempore uidelicet* Saulis, *super humeros eius:* Super *hu-* Idem. *meros quippe illos, de quibus dicitur:* Eminebat Saul *super alios ab humeris suprà.* Sed *quid ad populum correspondentem tribui* Beniamin, & *qui castrametatus est iuxta* Scorpionem, *uideamus:* Est *enim sub hac imagine in* Asia Syria Cõmagenæ *continua, quæ à* Tauro *monte confinia suscipit: ultra quem, & subsequentem* Armeniam *est* Cappadocia *ab eodem signo directa:* In Aphrica *ue-*

rò Metagonia, quæ est Carthagini nouæ contigua, Mauritania, & Getulia: quarum populi manè comederunt prædam illam, de qua dicitur: Ad prædam fili mi ascendisti. Proposuit enim Redemptor mundi cœleste pabulum nobis comedendum, quasi prædam quandam, ereptum à Patre, uel de manibus hostium nos impedientium: Quod comederunt hi populi manè, quando fidem Christi paulo antè crucifixi suscepere: Sed uesperascente die euangelico malè diuiserunt spolia adhærentes spurcißimo Mahumeti tam Asiatici illi populi, quàm Aphricani, qui omnes diuisi sunt à Christo per plura tempora: In qua diuisione permodicũ (ut opinor) perdurabunt, quia citò (ni fallor) ueniet iubente Deo illa dies, in qua fiet unum ouile, & unus pastor: Qui populi aliquo modo fuerunt diuisi, aliqualiter uerò minimè, sicut de antiqua illa, & figurãte familia in tertio uolumine Regum legimus, in qua diuisæ fuere decem tribus à domo Iehuda, in qua erat regnum & templum, & ab imperio Dauidicæ stirpis: Nam sicut illi penitus destituti non fuerunt, quamuis apostatæ in uitulorum adoratione reperti: siquidẽ ad reges mittebãtur prophetæ ad populos illos dirigendos, & instruendos, ut semper Deus in Iahacob dominaretur, Pari modo prosecutus est hanc familiã diuisam ab ea, quæ uerè Christiana est, cum adhæserit spurcißimo Mahumet: Nã ipsis relicta est utraque lex, Mosaica scilicet, & euangelica: ex quarum qualibet aliqua acceperunt, quæ obseruent Christum uenerantes natum ex uirgine, quamuis passum denegent, ut & ipse Christus dominetur in Iahacob, & in omnibus finibus terræ.

De concordia benedictionũ reliquarum tribuum, quæ castrametatæ sunt contra quartum trigonum, cum populis ab ipso directis. Cap. XX.

IN quarto signorum ternario castra locarũt Dan, Asser, & Nephtalim: Dan enim cum populis à Virgine directis conuenit, qui sunt Græci, Achæi, Cretenses, Babylonij Mesopotamij, Assyrij, & Elamitæ: Græcia enim latiora extẽdens confinia (ut Geographi aßignant) à Bosphoro usque ad Acarnaniam, quæ Achaiam (quam Phthiã dicunt) includit, & etiam Cretam cum multis adiacentibus insulis. In quibus regionibus uiguit literarum studium humanis ingeniis acquisitum. Nec minus in Babylonica regione, cuius principiũ ab oriente est Susis, ut Strabo refert, & Ptolemæus ostendit: Ab aquilone Euphrate circundatur: Ab alia parte Arabia: & à septentrione Armenis terminatur: Quæ adeò studiis incaluit, mathematicis potißimum, ut etiam in plures sectas Babylonij distenti sint: Eorum enim aliqui Chaldæi dicti Genethlialogiam profitentes in Orchenos, & Borispenos diuisi sunt: Horũ Borispeni à Borispa ciuitate Dianæ & Apollini dicata denominantur. Mesopotamia inter Tigrim & Euphratem sita est, regio quidem in pascuis uberrima, Babylonicæ prouinciæ contigua, inde & doctrinæ illius particeps. Hic enim Abraham omnium uerorum astronomorum facilè princeps diuinam astrologiam primo ab hominibus, sed perfectius diuina collustratione didicit:

Strabo. Ptolem.

Cui contigui sunt Assyrij, & Elamitæ non mediocri sapientia referti, ut in Ioan
ne Damasceno, Pherecide Syro, Bardassane, Eusebio Cæsariẽsi, & multis a-
liis comprobatur: Ij enim clarissimi uiri fuere post Apostolos, & Prophetas, qui
& ipsi Assyrij extitere: Sed hos cum sapientibus doctrinæ humanis ingeniis ac
quisitæ non connumeramus, cum eorum sapiẽtia longè excesserit humanam. De
populis igitur istis, & principibus, qui humanæ sapientiæ uacabant, dici potest,
quod de Dan inquit Iabacob: Dan iudicabit populum suum, sicut & alia tribus: Iahac.
quia uidelicet in his populis erũt sapientes ad iudicandum. Idẽ prosequitur Mo Moses.
ses, quamuis aliis uerbis utatur: Ait enim catulus leonis Dan. Non quippe fuit
ipse leo ferarum rex, sicut Iehuda, de quo scriptum est: Vicit leo de tribu Iehu-
da: sed catulus leonis dicitur, quasi filius regis: Nulli enim tribui datum est uerũ
regnum, nisi tribui Iehuda: cæteris autem per quandam participationem illius re
giæ hæreditatis. Quod autem sequitur Iabacob, dum ait: Erit Dan coluber in
uia, cerastes in semita mordens ungulas equi, ut cadat ascensor eius retrorsum,
hoc totum ad Sansonem refertur, qui fuit de tribu Dan, mirandum quippe atq;
stupendum exemplar roboris, & fortitudinis: Hic enim momordit ungulas, &
pedes equi, id est roboris Philistinorum, quando euulsis columnis palatij, qui-
bus tãquam pedibus quibusdam sustentabatur, corruere fecit principes, & insi
gniores uiros Philistinorum, qui illic aderant. Sed cum hæc omnia à Deo decre
ta fuerint, ideo sequitur: Salutem tuam, ut uidelicet saluus fias à casibus istis, uel
salutem tuam, id est fortitudinem tuam à Domino expectabis: Pro quo nos ha-
bemus: Salutare tuum expectabo domine. Quod & Moses aliis uerbis explicat
dicens: Fluet, scilicet hæc tua fortitudo largiter de Bassan, id est de pinguedine
illa supramundana, unde omne datum optimum. Nec desunt, qui hoc oraculum
aliter interpretentur, de Antichristo uidelicet, quem de tribu Dan nasciturum
existimãt, qui erit hæresiarcha, & tortuosus coluber omnes cadere faciẽs, quos
mordebit: Cuius uirtus fluet de Bassan, id est de siccitate gratiæ, & pinguedi-
ne rerum temporalium: utrunque enim Bassan significat. Hinc opinantur etiam
hanc tribum Dan à Ioanne in signatorum supputatione posthabitam, ne tanti
sceleris origo computetur in beatorum numero: Hic enim mordet equos illos, de
quibus ait Abacuc: Qui ascendis super equos tuos, constrictos uidelicet chamo, Abacuc.
& freno ueræ disciplinæ, & uirtute diuini nominis, de quo ad præsens fari nõ
licet. Asser uerò assignabimus Libram, cuius regiones sunt Bactriana, Caspi-
ria, Syriaca, Thebais, Oaxis, & Troglodytica regio. Bactriana est ab Oxiano
fluuio in aquilone, & oriente uallata: à meridie uerò Arianis conterranea in-
tercedente Caucaso monte: ab aquilone autem Margianis, & Hyrcanis: estque
dromedariis & elephantibus fœcunda, atque rerum aliarum copia satis fœlix:
Insuper suo Pharaote à Philostrato, Zoroastre autem à quamplurimis celebra
ta. Caspiria à Bactriana non multum distat, monte & mare Caspio celebris: cu
ius incolæ in parentes nimis impij: quandoquidem eos, cum ad septuagesimum

annum deuenerint, fame & inedia enecāt. Syria tota à septentrione Cilicia & Amano terminatur: oriētem uersus Euphrate: ad austrum fœlici Arabia: ab occidente autem Aegyptio, & Cyprio mari, regio quippe multa fœlicitate præclara. Thebais inter Nilum fluuium, & Libycos montes: Post quos Oaxites usque ad fontem Solis, & ultra extenti. Troglodytica autem regio distēditur per lineam ad Arabicum sinum usque ad montem Elephantem: Incolarum uita pastoralis est, mulieres & filios communes habent, nisi quæ tyrannorum sunt, qui quamplurimi inter eos reperiuntur: Horum uerò uxores siquis corruperit, oue mulctatur. Sed uideamus, quantū istis populis conueniant ea, quæ de Asser oraculum perhibet: Ait enim Iabacob: Asser pinguis panis eius, & præbebit delicias regibus. Et Moses: Benedictus in filiis Asser, sit placens fratribus suis, & intingat in oleo pedem suum: ferrum, & æs calciamentum eius: sicut dies iuuentutis, ita & senectus. Pinguedo cibi ipsi attributa ad eas refertur regiones, quæ fertiles sunt, & inde placidæ inter fratres, & cōterraneos suos. Verum quod dicitur: Ferrum, & æs calciamentum eius, ad Caspicos refertur, qui crudeles, & impij in parentes dicuntur. Quod autem iuuentutis dies cum senectute æquiparantur, indicat regiones illas nullas, aut paucas mutationes fecisse, sed per diuersa tempora eosdem mores fuisse prosecutas: Idem enim cultus, ingenium, & mores apud eos quasi semp extitere. Nephtalim quippe Sagittario dabimus: cuius regiones sunt Thuscia, Colchis, Hispania, & fœlix Arabia. Thuscia inter Tyrrhenum mare, & amnem Tyberim fructibus multis nobilibus, & tempestiuis referta est, sed facilè præstigiosa. Colchica regio est inter Iberiam, & Pontum Euxinum, & ab illa Caucaso monte disterminata: Corante autem fluuio aquilonari parte à Sarmatia Asiatica distincta: sed occidentali Moschio mōte, Trapezis autem conterranea: Ex ea quoque parte quæ est aduersus Sarmaticos cāpos omnigena sylua ditissima, maximè his arboribus, quæ fabricandis nauibus idoneæ sunt. Arabiam Fœlicem à septentrione deserta alterius Arabiæ distinguunt: ab oriente Persicus sinus: ab occidente Arabicus: à meridie mare magnum, quod extra utrunque sinu est: Fœlix quidem quamplurimis gummis, & odoribus, & tanta opulentia, ut Alexander Macedo mirum in modum ipsa delectaretur, prout Historici meminerunt. Fœlicior autem fuit lege data in monte Sina non sine mysterio, quod Apostolus innuit, quamuis non explicet, dum ait: Sina mons est in Arabia coniuncta ei, quæ nunc est Ierusalem, quæ est mater nostra: Profundiora enim sunt uerba Apostoli, quàm in uoce resonant. Hispania ad meridiem Sardium habet mare, ab occidente Atlanticum usque ad septentrionem, à qua parte quidem syluestris, & noxia est: ab austro uerò uniuersa ferè fœcundissima, & fœlix: Quibus regionibus si elogium Nephtalim conueniat, uideamus: dixit enim Iabacob: Nephtalim ceruus emissus dans eloquia pulchritudinis: Sed Moses ait: Nephtalim abundantia perfruetur, & plenus erit benedictionibus Domini: mare, & meridiem possidebit: Pro cuius literæ declaratione

Iabac.
Moses.
Paulus

sciendum est ex terra Nephtalim demessos semper primos fructus, qui tanquã primitiæ offerebantur Domino: In qua etiam oblatione persoluebantur iucundæ, & pulchræ laudes Deo, Ideo inquit Iabacob ipsum dare eloquia pulchritudinis, cum quo Moses dicit ipsum frui abundantia, & benedictionibus plenum, atque possidere mare, & meridiem, supercœlestem uidelicet, undè omnis benedictio, largitas, & affluentia: ubi etiam est reconditissima uis ceruorum superexcelsorum, qui adiurantur in Canticis: Ideo Iabacob uocat eum ceruum emissum, quia inde eius uirtus, & affluentia: qua fœcundata regio ascripta Nephtalim tempestiuiores fructus, quàm aliæ regiones præbens, primitias Deo offerendas præstabat: & inde ipsi soluebãtur pulcherrimæ laudes, & eloquia pulchra. Præbet & Arabia fœlix thura, & thymiamata, quibus solemus persoluere Deo solennes laudes, & orationes dirigere in eum simul cum ipso incenso, ut de ipsa quoque dici possit: Præbet eloquia pulchritudinis. Profert quoq; Thuscia, & Hispania tempestiuos fructus, maximè huius ea regio, quæ ad meridiem habet mare mediterraneum, iuxta illud Mosaicum: Mare & meridiem possidebit: Moses. *Quod secundum literam, quomodo saluari possit, minimè uideo, quamuis aliqui minus periti in mundi descriptione inepta quædam dixerint, ipsam uidelicet tribum sortem habuisse ad mare Tyberiadis: Quod stare minimè potest, cũ inter ipsum mare & tribum Nephtalim intercidat tribus Issacar, & brachium quoddam tribus Manasse. Nec desunt, qui ineptius dicant tribum ipsam habuisse sortem ad mare Tyrrhenum, qui ridendos potius se præbent, quàm confutandos. Nec de mari Syriaco potest uerificari litera, cum illud habeat perpaucũ, & hoc in plaga occidentali: Nam tribus Dan illa maritima occupat usque ad tribum Simeonis, & Philisteam. Alibi igitur exquirẽda est ueritas Mosaici oraculi, postquam in cortice literæ haberi nequit. Secundum quippe sensum anagogicum habet mare supramundanum, & uerum meridiem, & austrum perflantẽ, à quo largam affluentiam, & tempestiuos fructus suscipit. In sensu uerò nostro allegorico Hispanam regionem significat, quæ à montibus Pyreneis usque ad columnas Herculeas gaudet illo mari Sardio in meridiana plaga, quæ etiam fertilior est cæteris Hispaniarum regionibus: quibus Hispanis oraculum quoque secundum literam, & etymologiam uocabuli accommodari potest, ut bene dicantur cerui emissi, cũ uelocissimi, agiles, & graciles sint, ueluti cerui, qđ etiã interpretatio Chaldaica indicat: Hispani enim accincti, uel expediti interpretantur. Dant quoquè eloquia pulchritudinis, cum uagus, & lepidus sit sermo illorũ ex Ioue forsitan, & Sagittario, ut dicerent Astronomi.* Astron. *Alia multa possemus adducere pro harum rerum concordia, sed hæc pauca sufficiant ad inueniendа potius, quàm bene explicanda huiusmodi sacramenta, cum hoc impossibile sit: Nam quamplurima maiora his abscondita sunt, quæ partim non uidemus, & partim effari non licet.*

Digreßio quare Paulo celeberrimo apostolo nulla fuerit aßignata particularis tribus, aut regio. Cap. XXI.

NEc prætereundum censeo, cur Paulo, qui plus cæteris laborauit, nulla tribus, nulla familia, uel ecclesia, nullaque regio aßignata legatur: Id autẽ (ut clarè cõiicio) in causa fuit, quia ipsi non unius tantum, sed omnium ecclesiarum, tanquam ~~uniuersali~~ pastori, aut generali uasi electo in salutem omniũ gentium cura demandata fuit, ut ipsemet cum Corinthiis differens ait: Instantia mea quotidiana, & solicitudo omniũ
Paulus ecclesiarum. Sicuti quoque regius Vates Spiritu sancto plenus in triumphanti
Dauid carmine decantat dicens: In ecclesiis, nouis uidelicet ex omnibus tribubus collectis, benedicite Deo Domino de fontibus Israël, de fontibus quippe Apostolicis duodenis, quorum typum gerebant duodecim tribus, & illarum duodecim fontes Elim. Sed quia figuratiui fontes defecturi erant, bene illos effigiantes defectiui dicuntur: Elim enim deficiens interpretatur. Veri autem, & figurati fontes nequaquam deficiunt; sed (summa Veritate attestante) ex illis fluit aqua, atq; fontes uiui salientes in uitam æternam, & continuè irrigantes regiones ipsis creditas. Fons itaq; fuit Petrus, fons Iacobus, fons Ioannes, fontes deniq; Apostoli omnes unusquisque irrigans suam familiam: Paulus autem omnium uberrimus fons omnes irrigabat: Hinc sequitur Vates: Ibi, id est in omnibus ecclesiis illis, Beniamin adolescentulus in mentis excessu, & raptus usque ad tertium cœlum, & ubera illa excelsa, à quibus hausit lac, & aquam, quam propinaret omnibus ecclesiis: Idcirco omnes interpretantur hunc Beniamin pro Paulo, qui & de eius familia oriundus fuit, & quia ea, quæ oraculum profert, de eodem ue-
Iahac. rificatur ad uerbũ: ait etenim patriarcha Iahacob: Beniamin lupus rapax manè rapiet prædã, & uespere diuidet escas: Raptor profectò fuit in primordio suæ
Paulus ætatis, quando persequebatur ecclesiã Dei: sed in uespere senescens adeo diuisit escas, & spolia, ut diceret: Omnibus omnia factus sum, ut Christo lucrifaciam. Nomẽ quoq; biforme utriq; cõueniens obseruandum censeo: Ille enim postremus nostri Patriarchæ Iahacob filius dictus primo fuit Benoni, id est filius doloris mei: quia mater ipsum extremo dolore peperit: Postea à patre, Beniamin id est filius dexteræ fuit nuncupatus. Non secus Paulus fuit, qui primo fuit ecclesiæ filius doloris, dum ipsam acriter persequeretur usq; ad eius extremã internicionem, si ei permissum fuisset desuper: Sed Christi uoce admonitus mutatus fuit in uirum alterum, & effectus uerus filius dexteræ, dum ipsum uocãtẽ, cuius propria sedes est ad dexterã Dei patris, in cordis penetralibus adeo omnibus su-
Idem. scepit uiribus, ut non ultrà sibiipsi uiueret; sed magis hospiti dicens: Viuo ego iam non ego, uiuit uerò in me Christus. Nec ipse deinde ex se loquebatur, cum
Idem. Christus ei uerba suggereret, ut alibi testatur: An experimentum quæritis eius qui in me loquitur Christus? Hinc non sine mysterio Paulus filius dexteræ iam
Horati. effectus non solum à pictoribus, quibus simul cum poëtis, Quidlibet auden-

di semper fuit æqua potestas, sed etiam in sigillis diplomatū apostolicorū ad dexterā Petri collocatur. Nec opinādū censeo beatū Syluestrum & priscos illos patres in ecclesiastica disciplina omnino peruigiles hunc ordinem tantorū principū à casu, aut inconsulto in sigillis apostolicis permisisse, sed Deo pleni sacra mysteria inspicientes de industria ad dextram posuere illum, qui bellauit bella pricipis dexteræ, q est Christus IESVS: Fuitq; miles admodū strenuus, & super omnes laborans Imperatori suo innumeros cōmilitones ascripsit, quos ex diuersis gentibus, nationibus, & tribubus collegerat: vndè & doctor gentiū à summo Imperatore appellatus est: Prædicauit enim, vt ipsemet ait, euangelium Christi, vbi Christus minimè nominabatur, sicut scriptū est: Quoniā, quibus non est annuntiatum de eo, videbunt, & qui non audierūt de eo, intelligent. Vt igitur ad gentes deferret euangelium, accessit ad Arabes, Græcos, Italos, Hispanos, & diuersarū gentium regiones magnam orbis partem peragrans, & cū Petro denique apostolorum principe vniuersalis ecclesiæ curam suscepit fauens virtute dexteræ diuini verbi, sicuti Petrus eandem sustentabat sinistra iudicij sibi crediti. Hinc ille gladio spiritus, quod est verbū Dei, hic autē clauibus iudicij nobilibus stēmatibus decorantur: Et ex vtraq; parte cōplexi Christum secuti sunt, qui semper meditulliū in ecclesiastico regno tenuit, quāuis ex patris dextera prodiens illuc iterū reuersus sit: Et quia sunt in peregrinatione cōplexi, & simul pro Christo interempti insimul quoq; regnant. Ibi itaq; Beniamin in mentis excessu, quia ad superna eleuatus vidit arcana Dei, quæ non licet homini loqui. Et cū hoc præclaro exercitus magistro non sine mysterio connumerantur principes Iehuda, principes Zabulon, principes Nephtalim, vt per hos intelligantur principes omnes, & milites, qui pugnāt contra omnigenas nostrorū hostiū turmas, quæ ad triplicem aciem à Iohanne, & à nostris sapientibus reducūtur: Princeps enim militiæ fidei, & debitæ summißionis contra superbiæ aciem Iehuda decantatur. qui laus, & confeßio interpretatus eos regit, qui deum corde, & ore confitentes eum tanquam Dominū, & omnium bonorum doctorem recognoscunt. Princeps verò turmæ spei Zabulon dicitur, qui fortitudinis habitaculū significat, in quo collecti milites, & tutela spei muniti belli duritiem, atq; horrorem minimè timent. Princeps autem charitatis est Nephtalim, qui dilatationem, aut verius (vt suprà tetigimus) æquationem significat: Charitas enim cor, & cūcta dilatat, atq; omnia æquat: Et hæc turma contra auaritiam, odium, factiones, & omnia veræ paci inimica erigitur, sicut spei propugnacula cōtra eneruantē, & mollem lasciuiā. Sub magno itaq; & insigni duce Paulo, & summo Imperatore Christo omnes trinaria turma cōtra tricipitē hostē, & immanem illū, dirūq; Cerberū militamus: Ideo Paulo tanq̄ totius exercitus magistro nō una particularis, sed vniuersalis aßignatur ecclesia, sicuti Petro à sūmo Principe iudici cōstituto omnis Reipublicæ Christianæ iurisditio demandatur.

Isaias.

*Quid ſibi velit in caſtramentatione circa tabernaculum fœderis illa inter-
iecta quinaria turma.* Cap. XXII.

DIſpoſita itaq; caſtrametatione, circa tabernaculũ fœderis aut cita-
tionis, vbi citabatur populus ad diuinum oraculum, interiecta
Nume. fuiſſe legimus in libro Numerorum tentoria quinque inter taber-
naculum & duodenas illas tribus ipſum circumplectentes: Ho-
rum duo erant Moſi, & Aaron: de quibus ibidem dicitur: Caſtrametabuntur
ante tabernaculum fœderis, id eſt ad orientalem plagam Moſes, & Aaron
cum filiis ſuis habentes cuſtodiam ſanctuarij in medio filiorũ Iſraël, quo quiſ-
que alienus acceſſerit, morietur. Alia quoq; tria tentoria filiorum Leui ten-
di iubentur per tres familias, quæ ſunt: Caatitæ ad meridiem, Meraritæ ad
aquilonem, Gerſonitæ ad occidentem: Et hæ omnes cum ſuis aſsignatis curis:
ſuper quorum omnium principibus princeps erat Eleazar filius Aaron. Caa-
titis autem dux erat Eliſaphan, & hi curabant vaſa, menſam uidelicet, mor-
tariola; crateres, candelabra, lucernas, uaſa olei, ignis receptacula, fuſcinu-
las, tridẽtes, uncinos, cadulos, & huiuſmodi: Inſuper & oleum ad cõcinnãdas
lucernas, thymiamata quoq;, & ſacrificia. Gerſonitæ, quorum dux erat Elia-
ſaph, cuſtodiebant cortinas tabernaculi, tectum, & operimentum aliud, &
præcipuè uelamen hyacinthinum tentorij, quod pendebat in ueſtibulo taber-
naculi fœderis: Cortinas quoq; atrij, & uelum, quod erat ante ipſum taber-
naculum: necnon funiculos, uaſa miniſterij, & omnia, quæ ad altare pertine-
bant. Sed Meraritæ, quorum dux erat Suriel, ſuſcepere conſignatas tabu-
las, uectes tabernaculi, columnas atrij per circuitum cum baſibus, paxillis, &
funibus ipſorum, atque totam altaris ſupellectilem, ſicut Gerſonitæ ea,
quæ ad ipſum altare erigendum pertinebant: Et eligebantur ab anno triceſi-
mo ætatis ipſorum uſque ad quinquageſimum. Quod tabernaculum abſque
dubio illud uerum tabernaculum figurabat non manufactum, ſicuti Apoſto-
lus cum Hebræis diſſerens longo ſermone proſequitur dicens: Tabernacu-
Paulus. lum enim factum eſt primum, in quo erant candelabra, menſa, panes facie-
rum, quæ dicuntur ſancta: Poſt uelamen autem ſecundum tabernaculũ, quod
dicitur ſancta ſanctorum, aureum habens thuribulum, & arcam teſtamen-
ti circuntectam ex omni parte auro: in qua erat Vrna aurea habẽs mana, &
uirga Aaron, quæ fronduerat, & tabulæ teſtamẽti: ſuper quibus erant Che-
rubini gloriæ obũbrantes propitiatoriũ, de quibus non eſt dicẽdũ per ſingu-
la. His verò ita compoſitis, in prius quidem tabernaculum ſemper introibant
ſacerdotes ſacrificiorum officia conſummantes, in poſterius autem ſolus Põti-
fex non ſine ſanguine, quem offerret pro ſua, & totius populi ignorãtia: hoc
ſignificante Spiritu ſancto, nondum propalatam eſſe ſanctorum uiam, ad-
huc priore tabernaculo habente ſtatum. Quæ parabola eſt temporis inſtan-
tis, iuxta quam munera, & hoſtiæ offerebantur, quæ non poterant ſecun-

*dum conſcientiam perfectum facere ſeruientẽ ſolummodo in cibis, in potibus,
& in variis baptiſmatibus, & iuſtitiis carnis, vſq; ad tempus correctionis
illis impoſitis. Chriſtus autem aſsiſtens* Pontifex *futurorum bonorum per am
plius, & perfectius tabernaculum non manufactum, ideſt non huius creatio-
nis, neq; per ſanguinem hircorum, aut uitulorum, ſed per proprium ſangui-
nem introiuit ſemel in ſancta, æterna redemptione inuenta.* De *quo taberna-
culo diſſerere per ſingula temerarium forſitan exiſtimabitur, & meritò,
poſtquam* Apoſtolus *id facere non eſt auſus: aut noluit, quia non habebat ini-
tiatos diſcipulos, & perfectos, quibus ſapientiæ arcana propalaret: Sed poſt-
quam reuelata facie nobis datur gloriam* Domini *ſpeculari, aliquid vel ſal-
tem adumbrare de huiuſmodi (Spiritu ſancto duce) minimè temerarium pu-
tabimus.* Erat *igitur tabernaculum illud typicum in medio caſtrorum, & fi-
guratiuarum tribuum ſignificans verum tabernaculum non manufactum, id-
eſt non huius creationis, ſed fœliciori genitura productum, quod eſt* Chri-
ſtus Ie*ſus erectus in medio verarum tribuum, & caſtrorum omnium totius
machinæ huius, iuxta propheticum illud.* Operatus *eſt ſalutem in medio ter-
ræ.* Eſt *nanq;* Ieru*ſalem, vbi propitiationẽ inuenit, in meditullio mundi, iux-* Dauid.
ta ſupercœleſte templum, vt aſſerunt ſecretiores Theologi: E*ſtq; (vt aſtro-
nomos ſequamur) in angulo trigoni meridionalis, iuxta illum verum meri-
diem, de quo inquit* Abacuc: Deus *ab auſtro veniet.* Ad *quam plagam etiam* Abacuc.
deambulaſſe dicitur Deus, *dum volebat primo parenti ſuccurrere, & eius
operire peccatum veſte pellicea confecta ex illius* Agni *pelle, qui tulit pec-
cata mundi:* Ex *illa nanque regione omnia nobis tribuit chariſmata:* Ibi *e-
nim natus, ibi docuit, ibi paſsus, ibidemq; ſurrexit, & inde aſcendit ad il-
lum verum meridiem, & ſupernum templũ, vndè dedit dona hominibus, &
vndè omnis miſericordia, gratia, & ſalus:* Iuxta *quod tendere debent tur-
mæ, & caſtra omnia vexillum, & faciem, vt illuc dirigatur vultus & ora-
tio, vndè emolumenta ſuſcipere ſperatur:* Erectum *eſt igitur tabernaculum
hoc in vtriuſque mundi meditullio, vt utrobiq; regnet in domo* Iahacob, *qui
in ſupramundano ſolio medium tenere dicitur: & hic inferius meditullium
terræ habitabilis in poſſeſsionem ſuſcepit,* Sic *&* Chriſtus *verum taber-
naculum, ſicut naſcens, docens, apparens, moriensque ſemper medium tenuit,
ita regnans in media domo* Iahacob *verus* Iſraël, *ideſt hæres, aut princeps*
Dei *ſedet.* Ad *hunc igitur verum* Dei *hæredem, & principem, qui mundi
principatum crucis trophæo in medio mundi erecto expugnauit, reſpiciunt
tribus & familiæ omnes* Deo *militantes deductæ in illum ſacrum duodena-
rium, tres pro qualibet parte cœli: quarum quibuſlibet (vt* Iohannes *perhi-* Iohan.
bet) tres patent portæ ad cœleſtè regnum. Perquampulchrè *etiam, & my-
ſterioſiſsimè tabernaculum illud typicum bipartitum deſcribitur, ut uerum
tabernaculum ſignificaret biforme: ubi primum reperitur natura humana, &*

CHRISTVS. *ipsa sancta nuncupata: quia linita est sancto oleo diuinitatis præ omnibus pticipibus suis, & illustrata lumine illius cãdelabri, quod ait:* Ego *sum lux mũdi.* Ibiq; *etiam reperiuntur panes facierum, hoc etiam perhibente Christo, ait enim:* Ingredietur, & *egredietur, & vtrobiq; pascua inueniet: Ipse enim Christus homo est verus princeps facierum, per quẽ introducimur ad faciem diuinitatis. In hæc igitur sancta omnes sacrificãtes, & meditantes intrant ad libitum: quia facilis est hominis, & operis eius meditatio. In sancta autem sanctorum (quæ diuina natura est in humana reclusa, vndè propriè expectatur propitiatio & salus) sacerdos magnus, & non vulgaris ingreditur: quia non nisi perfectus, & qui optimè se deo consecrauerit, ad diuina intrat penetralia. Ingreditur verò semel in anno, quando scilicet renouatus, & transmutatus in melius, nouos & annuales fructus veluti alter mundus bene cultus decerpit: & hos vtiq; semper tanto meliores, quanto magis à domata carne, & penè extincto sanguine segregatur:* Ideo *non sine sanguine intrare dicitur, à quo proficiens semper expurgatur, quousq; penitus extincto mereatur secũdum potestatem à verbo traditam effici filius* Dei. *Sed magna differẽtia est inter typicum, & verum tabernaculum: ibi enim sanguis animalium expiabat tantummodo sacerdotis, & populi ignorantiam: hîc autem in sanguine* Christi *omnia expurgantur scelera, ~~dummodo ea in spiritum sanctum perpetrata non fuit, quæ neq; in hoc sæculo, neq; in futuro dimittuntur~~.* Eóque *intrans aureum thuribulũ reperit, idest vas orationis perfecta charitate ditatæ:* Ibi *arcam testamẽti, perfectam videlicet scripturæ intelligentiã, quæ datur veris sacerdotibus, & his qui bene expurgati mentem adepti sunt, &* Deum *videri merentur,* Mana *quoq; suscipiunt suauissimum illud & absconditum, quod nemo scit, nisi qui accipit.* Virgã *insuper, id est sacerdotalem virtutem frondescentẽ, atq; semper in melius proficiẽtem offendit.* Tabulas *quoque testamenti digito* Dei *exaratas intuetur ad libitum: quia sculptum in corde reperit* Dei *amorem, & proximi: ad quem tãquam ad duas præcipuas cælaturas tota lex reducitur, & prophetæ.* Ibi *deniq; intuetur cherubinos gloriæ, per quos splendent (ut suprà tetigimus) creata omnia bipartita in cœlestem, atq; terrestrem machinã: super qua sedet ille, à quo omnis emanat propitiatio.* Verum *inter hoc tabernaculũ, & duodenas tribus ipsum circũuallãtes, quæ omnẽ* Dei *militũ cœtum appræhendũt, non sine sacramento quinque interiacere dicuntur particulares, & segregatæ turmæ in totidem tẽtoriis:* Quæ *(vt pro nunc sensum anagogicum dimittamus) in ecclesia* Dei *(ni fallor) quinque significant approbatas sacerdotũ, ducum, leuitarum, atq; mediatorũ acies inter ipsum* Deũ, *qui residere dicebatur in tabernaculo, & populũ* Dei *collectum, & descriptum per illas duodenas turmas.* Et *hæc sunt collegia* Petri, Augustini, Benedicti, *Basilij, &* Francisci: *ad quæ omnes aliæ particularium ministrorum* Dei *turmæ reducuntur, aut ex ipsis tanquam ex prin-*

cipalibus truncis veluti quidam ramusculi pullulant. Prima itaq; duo tentoria erant Mosi, & Aaron simul: quibus respondent Petri, & Augustini collegia, quorũ vtriq; Canonici dicũtur. Sed hi regulati, & magis expediti ad sacra illa pertractanda, dũmodo seruent instituta à patre ipsorum Augustino tradita: tradita inquam, non vt Petri, imò Christi religionem perficeret, sed vt hos ad pristinos illos mores reduceret, in quibus cœtus ille apostolicus fuerat educatus: penes quos stetit semper authoritas iudicandi, sicut penes Mosem, qui & primum locũ in illo quinario poßidebat. Tres autem sequẽtes turbæ leuitarum, qui sunt Caatitæ, Meraritæ, & Gersonitæ tres alios cœtus regulatorum significant: Caatitæ enim qui dolentes interpretantur, Benedicti turmas figurant, qui obscuri, & semper squallidi continuo luctui peccatorũ, & mortis Christi addicti vidẽtur: Hinc eis mortariola, vasa videlicet in quibus cõterũtur peccata, thuribula suffumigãtiũ orationũ, & crateres, quibus delibãtur cœlestia, crediti sunt: Cãdelabra insuper, & lucernæ lectionum, & supernorũ luminũ: Vasa quoq; olei misericordiæ, qua semp alios cõmiserescãt, & receptacula igniũ, & flammarũ spiritus sãcti: Fuscinulæ etiã, tridẽtes, vncinæ, latillæ, & huiusmodi, quibus excitetur ignis feruoris, & amoris. Sed hæc omnia credebantur eis vestita colore hyacinthino, & cœlesti, cum supernis semper intenti continua contemplatione esse debeant actu, aut virtute, vt seruent euangelicũ illud: Oportet semper orare, & nunquã deficere. Meraritæ, qui amaricatos, aut operientes vigilias significant, Basilij, & Anachoritarũ familiam repræsentant, qui acerrima quadam austeritate in solitaria vita cõtinuis vigiliis intẽti duros & amaros se in seipsos reddebãt, vt aliis essent in exemplar euangelici luctus: Quibus meritò tanquã viris robustißimis omnia robora credita sunt, colũnæ, bases, vectes, tabulæ, & huiusmodi tabernaculi monimenta: Sed heu dolendũ, non mirum, si vidimus tabernaculum maiori ex parte dirutũ, quia nec Paulos habet, nec Petros, nec Macharios, nec Antonios, nec Hilariones, neq; huiusmodi, qui ipsum tabernaculum sanctimonia, doctrina, miraculis, & exemplo sustentẽt, Gersonitæ autem, quos aduenas, vel eiectos interpretantur, pauperculos euangelij viros repræsentant, quibus præceptũ est, vt ad euangelij metã examußim vitam deducãt, & sint aduenæ, & peregrini in hoc sæculo: & viuant ab eo penitus semoti atq; exploßi, ut cum Apostolo dicere poßint: Mihi mundus crucifixus est, & ego mundo. His creditæ sunt cortinæ tabernaculi, cortinæ atrij, uelamina, tecta, operimenta, & omnia, quæ spectabant ad sacra contegenda, ut reuelarent nihilominus, & detegerent arcana tempore à summo Patre statuto. Hoc interim præcessere nonnulli, qui de immensa luce in tabernaculo reconditæ aliquas dedere coruscationes, ut patere potest his, qui Scotenses, Maronenses, Halenses, Occhanenses, Bibracenses, & huiusmodi lectitarunt. Eis quoque commissum fuit hyacinthinum, & cœleste uelamen,

CHRISTVS.

per quod ad tabernaculum patebat introitus, commiſſa quoq; fuere funicula: Quæ etſi abſq; multorũ inuidia explicare nequeã, non tamẽ deſiſtã, quin ſaltem aliqua ex parte exponã: Per hos enim cœleſtes viros, quot & quibus patuit, atq; patet introitus ad verum tabernaculum, & ligantur funiculis Seraphici amoris, & charitatis, in quibus ſummus habitator tabernaculi ad ſe trahit, quos elegit in propatulo eſt, Credita quoq; fuere vaſa, quibus poſſent ſimul cum collegis delibare cœleſtia: quod tanto magis efficiunt, quanto perfectius inſtitutis euangelicis initiantur. Et vtinam ipſi & commilitones totum ſtudium, & conatum apponerent, vt ipſis euangelicis documentis ſeſe, vt debent, expurgarent, & abluerent, vt locum haberet euangelicum illud:

CHRISTVS. *Vos mundi eſtis propter ſermonem, quem ego locutus ſum vobis.*

Quid innuant ſeptuaginta duo diſcipuli, quos princeps noſter IESVS *in euangelio elegiſſe dicitur.* Cap. XXIII.

VLtra duodenariũ, & quinariũ cœtum, de quibus iam diſſeruimus, perhibẽt, qui à ſecretis diuinis fuere Chriſtum IESVM *rerum, & gentium omniũ dominũ ſeptuaginta duos delegiſſe diſcipulos, id quidem, ut utraq; familia typica, & euangelica cũ ſupremo mundo omni conueniret ex parte: nec minus cum tabernaculo noſtro, quod & ipſum mundi ſimulachrũ gerit: In figuratiua enim & legali familia non ſolum duodenarius, & quinarius reperitur, ſed etiam ſeptuaginta duo deligi iuſſi ſunt principes à* Domino, *ut & ipſa perfectũ rerũ cœleſtium ſimulachrũ gereret, ubi duodena ſigna, ſeptuaginta duo principes, & quinarium illud ſacrum reperitur, ad cuius metam Deus familiarius agit nobiſcum & in ipſo denotato per ultimam literam magni nominis quadriliteri (ut ſecretiores theologi aſſerunt) ſummus opifex mundũ fabricauit. Illi autem ſeptuagintaduo principes eo modo in cœlis diſtribuuntur, ut cuilibet ſigno ſex præſidere dicantur, & ſeptuagintaduobus idiomatibus: ex quibus colligitur electorum turba illa maxima, quam dinumerare nemo poteſt. Et perbellè ex ſeptuagintaduobus colligitur, qui numerus deducitur ex ſenario primo perfecto, & ex duodenario primo creſcẽti: ut familia hæc collecta ex omni gente, quæ ſub cœlo eſt, intelligatur perfecta, & ſuperabũdãs: quod pleniſſimũ ſacramentũ fœlicius quàm in cœlo, & in figuratiua, reperitur in regno, & familia Chriſti, cui data eſt omnis poteſtas in cœlo & in terra: Quod corpus myſticũ ſub perfecto capite Chriſto omni quoq; plenitudine pficitur, ſicut corpus hoc naturale, & humanũ tabernaculũ cõficitur ex ſeptuaginta duobus articulis, & totidẽ iuncturis: quorũ duodecim præcipui ſunt in brachiis, & cruribus: In utroq; enim brachio ſunt tres iuncturæ, una ad ſpatulam, ſecũda in cubito, tertia ad manus: quæ cõbinatæ ſenarias reddũt. Tres iterũ in quolibet crure, una ad femur, ſecũda in genu, tertia in uertebro pedis: quæ tot quidem ſunt, quot in brachiis, & ſimul ſupputatæ duodenas conſtituunt. Tres iterum*

iunctura sunt in quolibet digito manuum, vndè ex ipsarum decem digitis triginta iuncturæ resultant, tot idemq; in decem digitis pedum, quæ omnes simul combinatæ sexaginta constituũt, & simul cum illis duodecim maioribus septuagintaduo perficiunt: Nec opponat quispiam per illud, quod in libro numerorum præceptum est, vt septuaginta congregarentur tantummodo, quibus de Mosi spiritu traderetur: Nã & ibi septuagintaduorũ numerus reperitur, si connumerentur illi duo, qui repleti eodem spiritu (ut ibidem legimus) prophetabant in castris, qui ideo cum aliis numerati non fuerãt, quia (vt Rabi Salomon ait) non scriptam scedulam sortiti fuere: Vel (vt aliis placet) cum illis septuaginta numerabantur Moses, & Aaron, vt æqua portio senaria ex qualibet tribu colligeretur. Nec mirum si Moses & Aaron aliquando cum cæteris numerabantur, aliquando verò minimè cum id contigerit in nona familia Paulo, & in antiqua Ephraim, & Manasse, & aliis, non sine mysterio. Ex istis igitur duodecim principalioribus, & ex omnibus septuaginta duobus patentibus articulis, quos Christus habere uoluit in suo corpore mystico, facilè coniicitur ipsum quoq; delegisse omnia alia corporis membra, & partes quasq; minutissimas, & occultas, vt corpus illud perfecta integritate gauderet: Vndè etiã capilli, & quicunq; pili corporis humani (vt Origenes rectè sentit) aliquid repræsentant in mystico corpore, quod non minori diligentia compaginauit vniuersi opifex, quam à principio fabricauerit hominis tabernaculum citò dissoluendum, cum longè magis diligat hoc spirituale corpus, proprio sanguine conglutinatum, quam illud, quod de terræ puluere fabricatum est. Nume. Ra.Sa. Orige.

Quòd Christus regit, & gubernat totum corpus mysticum, & mundanum. Cap. XXIIII.

FOrmato itaq; ipso corpore mystico ex omnibus electis ad vitam tãquam ex membris magnis, & paruis, æquum est, vt totum corpus ipsius, & omnia membra eius viuificet ille, qui est vita, & resurrectio omniũ, sicuti anima particularis viuificat corpus, quod informat, & omnia membra eius. Illud quoq; obseruandũ est, quòd anima nõ modo viuificat corpus, sed regit, & moderatur ipsum totum, & omnes eius partes: Nec minus Christus est corporis eius moderator & rector: Idcirco Paulus vocat ipsum non modo vitam, sed etiam caput huius catholici corporis dicens Colossensibus: Ipse est caput corporis ecclesiæ. Nec solum huius mystici, sed etiam totius mundani corporis est rector, sicuti & ipsum per verbum, quod in Christo latet fabricatum est, vt non sine causa protestetur, & dicat: Data est mihi omnis potestas in cœlo & in terra: Data est vtique ab illo, cui in libro sapientiæ dicitur: Tu autem Pater prouidentia tua ab initio cũcta gubernas. Et id suauissima harmonia, vt suprà præmissũ est: Tu autem cum trãquillitate omnia iudicas, quãuis aliquando nullum, & Paulus. CHRISTVS. Sapien.

aliquando horridũ nobis cæcutientibus videatur mundi regimen. Nihil enim inordinatũ relinquit, sed omnia suis nectit ordinibus, sicuti & cuncta etiam minutissima nouit, ut Sapiens ille, quisquis fuerit, perhibet dicens: Arenam maris, pluuiæ guttas, & dies sæculi quis dinumerauit? Altitudinem cæli, & latitudinem terræ quis dimensus est? Et id explicans subintulit: Vnus est omnipotens creator omnium altissimus & rex potens, ac metuendus nimis: qui sicut numerat, sic etiam ordinat, moderatur, & curat, vt deponit ille, qui ab eodem Patre potestatem accepit, dum ait: Respicite volatilia cæli, quæ non serunt, neque metunt, neque congregant in horrea, & pater vester cœlestis pascit illa, quanto magis vos modicæ fidei? Et vsque ad minutissimas herbas descendens ait: Considerate lilia agri, quomodo crescunt: non laborant, neque nent: Dico autem vobis, quoniam nec Salomon in omni gloria sua coopertus est, sicut vnum ex illis quia hæc naturali, & viuo colore decorantur: vestimenta autem Salomonis colore artificiali, & mortuo picta erãt. Fœnũ igitur agri, quod hodie est, & cras in clibanum mittitur. Deus sic vestit, & curat, ut nihil incognitum, nihil inordinatum ab illo relinquatur in uniuerso. Hic diuus Plato ait: Nullus est locus Deo immortali incognitus, nihil ei inexploratum est, quoniam siue hic mãseritis, siue ꝓfundissimas terræ cauernas subieritis, siue aliud quoduis diffugiũ, atq; latibulum quesieritis, nequicquam latêre poteritis diuinũ illum oculum, atq; peruigilem, nec pœnas vobis iustè debitas euitare. Qui forsitã ab eo didicerat, qui cecinit: Quo ibo à spiritu tuo, & quo à facie tua fugiam: Si ascendero in cælum, tu illic es: si descendero in infernum, ades: Si sumpsero pennas meas diluculo, & habitauero in extremis maris, etenim manus tua deducet me, & tenebit me dextera tua: Et dixi: Forsitan tenebræ abscondent me: sed tenebræ non obscurabuntur à te: neque os aliquod tibi occultatur, quanquam illud diuersimodè cooperuisti: Imperfectum quoque meum viderunt oculi tui. Quibus adstipulatur Orpheus dicens: Dei perfectus oculus, atq; Iouis mens, quæcunque apud nos fiunt, inspicit omnia. Et iterum in Apollinis hymno: Tu habes mundi vniuersi terminos: tibi curæ est principium, atq; finis: per te virescunt omnia: tu sphæram totam cithara resonante contemperas, omnia videlicet suauissimè & harmonicè disponens. His autem impiis, qui negant Deum hæc inferiora, tanquã vilia, & infima & negligenda curare, obsistit pius, & diuus Plato in decimo de legibus dicens: Qui Deum prouidere negant rebus humanis, certè euenire ita necesse est, fateãtur, vel quia nõ vult, vel quia nequit, uel quia officiũ ignorat: Sed cur non vult, est ne ocio deditus, an inferiorem cõditionẽ, tan quã vilem, & abiectam aspernatur, quasi cura tãti Principis indigna sint hæc uilia regulari? Sed (vt Lactantius inquit) si artifex peritus, cum ædificium facere constituit, omnia cogitat, quæ ad perfectum ædificium futura sint, omniaq; mensurat, & ponderat, vt vbi ea collocet, intelligat: curat

Ecclesi. CHRISTVS. Idem. Plato. Dauid. Orphe. Plato. Lactan.

insuper diligenter quomodo conseruet ea, quæ construxit, Cur igitur Deum quiuis putet in machinandis animantibus, cæterisq; mundi membris non antè præuidisse, vbi collocanda erant omnia, priusquam fierent, & non videre, quomodo eadem omnia propriis locis conseruentur? Non igitur ignorat ille, qui omnia nouit: Nec impotens est regere: qui omnia facere potuit: Nec renuit aut dedignatur moderari ea, quæ fabricauit, quæcũque sint nobiliora aut vilia. Nullum itaq; de hac prouidentia relinquitur dubium sapientibus, qui diuinam naturam norunt sapientem, optimam, atq; validissimam. Nec habet ipse moderator vniuersi tantũmodo prouidentiam generali quodam regimine, vt aliqui autumant, quia si vniuersum tuetur, & curat, partibus etiam, vt consulat, oportet: Ita enim natura cõparatum est, ut bene esse in vniuerso non poßit, nisi partes etiã sint rectè dispositæ: Non enim medicus, nõ gubernator nauis, non dux exercitus, non paterfamilias, non rector, gubernatorq; Reipublicæ, nõ artifex, quisquis sit, ita curat, vt grauiora administret, leuiorá-q; contemnat, sed tunc suo quisq; officio fungi existimatur cum singulis studio, & diligentia, vt cuiusque ratio poscit, incumbit. Quòd si homines nec leuiora quidem prætereunt, profectò nec Deus existimandus est exigua quæque negligere, & multominus hominem contemnit, quem animantibus omnibus præfecit. Pater itaq; summus ille est, qui omnia nouit, omnia numerat, omnia metitur, & omnia curat præcipuo regimine: quod regimen filio quoq; tanquam legitimo hæredi post triumphum de tyranno habitum commisit. Hic itaq; eadem omnia regit sapiẽtia, & potestate à Patre tra dita. Verum multos conturbant ea, quæ videntur præter ordinem euenire, nec digna tanto regimine: Ea enim mala vndique consurgunt, quæ Deo regẽte fieri non deberent, cum mala à Deo prouenire nequeant, vt non modo nostri asserunt, sed & Plato in tertio de Repu. ostendit. Et vt cætera, quæ naturæ, & boni regiminis ordinem declinare videntur, omittamus aliqua de mundi antistite, an malè gubernet, percurremus: Ea enim adeo sapientes etiam; & præcipuos heroas in Dei regno percusserunt, vt impatientia quadam etiam in ipsum Deum moderatorem prorumpere videantur. Vociferabor (inquit Abacuc) vim patiens, & non saluabis? Quare ostendisti mihi iniquitatem, & laborem, videre prædam, & iniustitiam contra me? Quare respicis contemptores, & taces conculcante impio iustiorem ipso? Et regius Vates ait: Mei autem penè moti sunt pedes, penè effusi sunt gressus mei, quia zelaui super iniquos pacem peccatorum videns, quia non est respectus morti eorum, & firmamentum in plaga ipsorum: In labore hominum non sunt, & cum hominibus non flagellabuntur: Ideò tenuit eos superbia, qua videlicet ex indebito successu proruperunt contra Deum, & homines. Nec minus de huiusmodi conqueruntur Ieremias, Augustinus Hieronymus & plerique alij domestici Dei: quibus dicere possemus illam semper apud Græcos ve-

Plato. Abacuc. Dauid. Ieremie. Augus. Hiero. Augus.

nerandam sententiam, & ab Augustino in libro de quantitate animæ summopere celebratam: Non quæras, quæ supra te sunt: Nam hæc connumerantur inter illa, de quibus inquit Saluator: Confiteor tibi Pater, quoniam abscondisti hæc à sapientibus, & prudentibus. Et hæc est (vt aliqui asserũt) illa gloria iusti, & æqui regiminis Dei, de qua dicebat Moses: Ostende mihi gloriam tuam, quomodo videlicet te habeas in hoc regimine, vt possim tibi gloriam dare, & eam gloriam defendere à detractoribus: Cui dixit Deus: Non videbis faciem meam, rationem scilicet cur id facio, sed videbis posteriora mea, facta videlicet, & effectus. Et hoc est quod prosequitur ipse regius, uates dicens: Existimabam, vt cognoscerem, hic labor est ante me, donec intrem in sanctuarium Dei, & intelligam in nouißimis eorum: Quæ nouißima sunt, quando discußis omnibus meritis singulorum reddetur vnicuique secundum opera sua. Sed hoc interim illud nobis semper decantandum est: Iustus es Domine, & rectum iudicium tuum: Hic enim ea sapientia, qua de omni malo nouit extrahere bonum, scit etiam omnia, quæ videntur obliqua adaptare in rectum vsum eorum, quæ gubernat, sicuti exemplificat Augustinus de carpentario, cui opportuna, & necessaria sunt instrumenta obliqua, & complicata non minus quam recta. Aliud quoque occurrit, quod particulariter spectat ad Christum, cui data est regendi potestas, & illud est, Cum ipse venerit pro salute omnium, cur doctrina, & redemptio eius à quamplurimis videtur repudiata: & cur permittit destrui uineam suam ab omnibus, qui prætergrediuntur viam, & depasci à singulari fera, & tyranno mundi huius, quem iam foras eiecisse gloriatur: Et cur magis prædicauit in Corozaim, & Bethsaida quàm in Tyro, & Sidone, cum ipsemet comminetur, & dicat: Veh tibi Corozaim, veh tibi Bethsaida, quia si in Tyro, & Sidone facta fuissent, quæ facta sunt in te, in cinere & cilicio pœnitentiam egissent: Cur etiam potiora charismata magis in vnum locum, & gentem, quam in alium diffundit: Et si omnibus prouidere potest, cur (vt ipsemet prænunciauit) permisit insurgere quamplurimos pseudoprophetas, & pseudapostolos, & pseudochristos, & seducere multos: Quibus satisfacientes dicemus: Quoniam sicut in corpore à qualicumque anima bene regulato sæpius ex diuersis causis alterantur humores, quibus si resistat potens virtus animæ, conseruatur corpus validum, quamuis aliqua ex parte, & aliquo modo alteretur, non enim potest fieri, quin alteretur corpus subiectum alterationi, & corruptioni, Pari modo in tam magno corpore ecclesiæ constituto ex viatoribus adhuc bellantibus, & variis defectibus subiectis non potest fieri (nisi viatores essent impeccabiles, quod habet, vt aiunt, contradictionem in adiecto) quin aliqui alterentur, quamuis membra viuificata à Christo vera, & potenti vita, & salute omnium infirmorum, qui succurrere non desistit ex debilitate virtutis eis, quos iussit in stadio suo

CHRISTVS. Moses. DEVS. Dauid. Idem. August. CHRISTVS.

ſponte bellare: verum expectat tempus præfinitum à Patre, de quo edoctus Apoſtolus inquit: Abſorpta eſt mors in uictoria, parta uidelicet uirtute Chriſti: quod paulo ſuperius clarius explicauerat dicens: Nouiſſimè *inimica deſtruetur mors à qua uidelicet omnis infirmitas animæ, omnia enim ſub iecit pedibus eius: Subiecit utiq; Pater, qui eſt præter omnia, quæ ſubiecit: cui tantummodo filius ſubiicitur, cæteris autem dominatur, & contra ea omnia præualet, quando uult. Nec poteſt deſtrui maceries in ruinam uineæ, & fidei ipſius, cum ipſa Veritas infallibilis dicat: Ego pro te rogaui Petre, ut non deficiat fides tua, ideſt, corpus eccleſiæ à me uiuificatum, quod tibi Petre credidi. Et cur non fuerit prædicatum Dei uerbum in Tyro & Sydone, magis quàm in Corozaim & Bethſaida, inquit Origines: Quia fortè non ſtetiſſent: Sed debilis reſponſio fulcimentis indiget: nam ſicut pro redimendo uniuerſo genere humano expectauit illud tempus, de quo Apoſtolus: At ubi uenit plenitudo temporis, miſit Deus filium ſuum, ſic pro Tyro conuertenda expectauit illius temporis plenitudinem, de qua in geſtis apoſtolorum dicitur: Cum Paulus ueniſſet Tyrum, moratus eſt ibi diebus ſeptem: quibus expletis Tyrij cum uxoribus & filiis aſſociati ſunt Paulum: Ipſe autem cum ſociis poſitis genibus in littore orauit pro illis, & fide ipſorum. Eodem modo de quibuſcunq; aliis dicendum eſt: quia expectauit, & expectat tempora, quæ Pater poſuit in ſua poteſtate: & quæ noſcere noſtrum non eſt. Diffunduntur quoque potiora chariſmata in potiora, & nobiliora membra, ſicuti in corpore, regulante natura, purior ſanguis mittitur ad cor: & puriores ſpiritus cerebro, & potioribus membris diſtribuuntur: diuidit enim ſpiritus Chriſti eius munera ſingulis, prout uult, & prout decet: Quibus membris ſecundum propriam uirtutem donatis diuerſos permittit hoſtes, qui nos uiribus, aſtu, dolo, inſidiis, & importunitate impugnent, ut glorioſior ſit uincentium triumphus in uirtute illius, de quo dicitur: Deo autem gratias, qui dedit nobis uictoriam per Ieſum Chriſtum dominum noſtrum.*

CHRISTVS. | Orige. | Paulus. | Act. Ap. | Paulus.

Explicatur id per oraculum. Cap. XXV.

De hoc dominio à patre dando Redẽptori noſtro Chriſto extat mirabile; & ſanè intelligentibus clariſſimum oraculum, ubi etiam tempus, quando illud dabitur, occultè innuitur: Loquitur enim Deus ad Dauid præcipuum patrem, & uerum typum Chriſti dicens in ſecundo uolumine Regum, & in primo Paralipomenon: Quando completi fuerint dies tui, & quieſces cum patribus tuis ſuſcitare faciam ſemen tuum poſt te, quod egredietur de utero, uel inteſtinis tuis: quandoquidem in Hebræo habetur ממעיך *mimmeheca, quod de inteſtinis ſignificat. Idcirco non poteſt referri ad patrem, ſed ad matrem, ex cuius inteſtinis Chriſtus exiit. Nam puer non egreditur de inteſtinis, ſed de lumbis, & uirga paterna: Vt igitur denotaret uerum regem naſciturum de ſola muliere, quæ fuit filia,*

Regum. | Paralip.

& caro Dauid, notanter dixit semen illud, ex quo nasciturus foret uerus rex, egressurum de intestinis. Sequitur oraculum: Et firmabo regnum eius: Quod de Salomone non potest intelligi, quia adhuc uiuente ipso Dominus per Haiam Silonitem id promisit decem tribus Ieroboam, quas & dedit in ditionem eius. Sequitur: Ipse ædificabit domum nomini meo: domum utique ueram Israël figuratam per illam typicam, quæ præcessit. Et hæc est illa domus, de qua

Gabriel. cœlestis nuntius ad matrem: Et regnabit in domo Iahacob in æternum, sicuti suprà exposuimus. Sequitur: Et stabiliam thronum eius usque in sempiternũ, Ecce quàm clarè excludit regnum Salomonis, quod citò defecit. De regno igitur illus loquitur, qui est Rex Regum, & Dominus dominantium: De quo ipse Dauid in quadragesimo quarto hymno totius alphabeti serie decantat dicens sub litera מ mem מלכותך Malcuteca, idest regnum tuum regnum omniũ sæculorum: Ego ero illi in patrem, & ipse erit mihi in filium: Quod intelligi nequit, nisi de illo, qui ait per os prophetæ, cui de ipso facta est repromissio.

Psal. Dominus dixit ad me, Filius meus es tu, ego hodie genui te. Quomodo autem intelligatur illud. Quando completi fuerint dies tui, enodabimus, quantum Dominus permiserit. Dies enim uniuscuiusq; ab initio constituti (ut habemus in secretiori Theologia Hebræorum) mille anni sunt, ad quem terminum, quãuis aliqui appropinquauerint, ut Adam, Matusalem, & alij, nullus tamen applicuit, sic exigente peccato protoplastæ. Et ex illuuione propter peccata cõmunia generi humano inflicta contractus est terminus ad centum & uiginti

Gene. annos, ut in Genesi legimus secundum communem interpretationem, quamuis aliud innuat oraculum, nec propriè uerificetur in hoc sensu, cum Abraham uixerit annos. 175: Izahac. 180. Iahacob. 137: Si quis autem ad statutum ab initio terminum deueniret, attingeret ad millesimum annum, secundum quem terminum locutus est Dominus ad Dauid: Nam ab orbe cõdito vsque ad Christum fuerunt anni. 3784. Sed ab orbe condito vsque ad mortẽ Dauid 2880. Igitur à morte Dauid vsque ad Christum fuerunt anni. 906. Vt patet supputanti: Adde, 70. annos vitæ Dauid, & erunt. 976. Adde iterum numerum literarum nominis Dauid, sicut scribitur in Paralipomenon, cum iod videlicet sic דויד: Nam in libris Regum scribitur sine iod sic דוד non sine mysterio hæc omnia. Illud igitur nomen sic scriptum dat. 24. Qui numerus si addatur numero superiori, reddit ad vnguem mille: qui numerus est completæ ætatis,

Iohan. Pytha. vt diximus. Nec miretur aliquis, si additur numerus nominis, quia nisi aliquod mysterium ibi lateret, non dixisset Iohannes in Apocalypsi: Qui habet intellectum, computet numerum nominis bestiæ, qui est numerus hominis. Pythagorei etiam multa prognosticari profitebantur per numeros nominum. Huic igitur numero vigintiquatuor, qui conficitur ex duplici duodenario, si addatur numerus annorum, quos vixit, & annorum qui fluxerunt à morte eius usque ad Christum, completur curriculum perfectum vitæ hominis:

Et rurſum in computatione numerorum, qui reſultabant ex aliquibus verbis oraculi, habetur ille millenarius completus cum annis vitæ Meßiæh, quæ verba ſunt hæc כי ימלאו ימיך ושכבת: Quando complebuntur dies tui, & dormieris &c. computus illarum literarũ eſt ad vnguẽ .1035. quot ſunt anni à die conceptionis David vſque ad mortem Chriſti: Nam vltra illos mille annos vixit Chriſtus triginta tres cum dimidio: Et ſi accipiantur nouem mẽſes, quibus David ſtetit in materno vtero, & nouem ipſius Chriſti, dant annum cum dimidio: quod tempus additum illis triginta tribus annis cum dimidio reddit triceſimum quintum. Nec miretur aliquis, cur Chriſtus omnium virorum perfectißimus non attigerit ad illos mille annos plenum curriculum humanæ vitæ: Nam Chriſtus nouus homo nouæ vitæ & nouis legibus dedit initium: Primus enim homo de terra terrenus: Secundus homo de cœlo cœleſtis nouum vitæ curriculum compleuit hîc minimè explicandum. Quibus verbis oraculi, vt propoſitum proſequamur, reſpondens David Deo plenus multa tangit myſteria dicens: Hoc non eſt ex meis meritis uidelicet, ſed quia bonum viſum fuit in oculis tuis domine Deus, ut loquereris de domo ſerui tui à longè: Hæc enim eſt lex Adam dominẽ Deus: Quorum verborum myſteria non percipiuntur, niſi in characteribus Hebræis, qui ſunt עבדך למרחוק וזאת תורת האדם אדני. Quarum dictionum extremæ literæ ſunt כקתת סי cum ל quæ eſt dictio per ſe, quarum numerus ſupputatus eſt ſine dubio millenarius. Qui modus ſupputandi per extremas, aut primas literas dictionum apud Hebræos celeberrimus eſt: Et dempto ה à תורת reſtat תור quod ſupputatum dat, 606. quem etiam numerum dant literæ nominis Ieſu, & Mariæ ישו מרים, ut patet ſcienti. Et hoc fecit uera lex hominis, ut ſicut per hominem omnia bona perdideramus, ita per hominem omnia bona recuperaremus, iuxta illud Pauli: Quoniam quidem ꝑ hominem mors, & per hominem reſurrectio mortuorum.

CHRISTVS est mediator, per quem omnibus datur transitus, ut in finem suum deueniant. Tonus Octauus.

CHRISTVS IN SANCTISSIMA TRINITATE *est persona media.* *Caput primum.*

OMNES qui de Trinitate loquuntur, facilè conueniunt, quod filius, & verbum, quod factum est caro, & IESVS denominatus, atque Christus Græcè, & Meßiah Hebraicè, vnctus verò Latinè est cognominatus, tenet medium inter personas illius sanctißimæ Trinitatis: in qua est pater prima radix omnium pullulationum tam in diuinis, quam in creatis: Et est Spiritus sanctus productus à Patre & Filio, & nihil producens in illa sanctißima Trinitate: Est quoque filius persona media productus quidem à Patre, atque simul cum ipso Spiritum sanctum æterno effluxu producens: Quam doctrinam non solum christiani omnes profitentur, sed etiam secretiores Hebræorum Theologi, qui docent חכמה hoema, quod sapientiā significat, emanare à fonte supremo, uel à radice superexcelsa pullulat, quam ipsi vocant כתר עליון cheterhaliona à quibus duobus fontibus, vel à primo fonte, & flumine ab eo procedente producitur illud tertium, quod ipsi בינה bina nūcupant, quod nos propriè interpretantes prudentiam, siue intelligentiam dicere possumus: Intelligentiam vtiq; illam, de qua in Ecclesiastico dicitur: Et spiritu intelligentiæ replebit illum: Intelligentia quidem est cognitionis gradus magis nobis propinquus, quàm sapientiæ, quæ attribuitur Filio: & ideò facilius à nobis susceptibilis: Idcirco dixit Filius: Multa habeo vobis dicere, sed non potestis portare modò, quia videlicet non valetis sufferre splendorem sapientiæ meæ: Cum autem uenerit ille spiritus veritatis, docebit vos omnia, & suggeret uobis omnia, quæcunq; dixero vobis gradu quodam inferiori, quàm in me sint hæc docenda: Nam nemo nouit Filium, propriè videlicet, nisi Pater: Gradu autem quodam inferiori sese nobis quoquè præbet conspiciendum, iuxta illud, quod dixit: Qui diligit me, diligetur à Patre meo, & ego diligam eum: Et manifestabo ei meipsum. Et etiam aliquando per seipsum manifestat Patrem secundum id, quod ait: Qui videt me, uidet & Patrem meum, personam utique omnium nostrum sublimiorem, cum ideo remotior sit à captu nostro: Spiritus sanctus uerò est magis nobis domesticus: sed Filius medius inter utrunque. Et quamuis Deus sit circulus, & sphæra quædam intellectualis, cuius centrum, idest omne q̄d creatum est ubique, tamen sub ratione personarum non per circulum, sed per numerum ipsas exprimimus dicentes: Prima, secunda, & tertia, aut ultima persona, ultra quam non datur productio personarum in diuinis. In illa autem media tanquam in domo quadam omnes res per ideas uitales locatæ sunt: Vndè sicut ipsa persona media mediū fuit, per quod à Patre emanabant omnia, ita & medium est, per quod patrem

Thebe.

Ecclesi.

CHRISTVS.

cognoscimus: Nam ad ipsius notitiam quis peruenire non poterit, nisi cui voluerit Filius reuelare. Quod autem egressio à patre fiat per filium, qui secũda persona est in diuinis, innuit Iamblicus, dum per numeros huiusmodi pertractat dicens: Vnitas identitatis, vnionisq; causa existit: binarius verò discretionis, progressusq; præbitor: sed ternarius regressus eorum, quæ processerunt dux. Referentes itaque hæc quæ dicta sunt, primum & vnicum est Pater: Secundum autem, uel Binarius est filius, per quem omnia facta sunt: vnde est discretionis, progressusq; causa: Tertium autem, quod illam trinitatem complet, Spiritus sanctus est, qui super aquas volitans omnibus præbet formas, & fauorem præstat, vt reducantur in primum, per illud idem tamen, per quod disgregata fuerant.

Iambli.

Christus est uera arbor in medio paradisi collocata. Cap. II.

ET vt clarè significetur quòd filius, qui Christus est medium tanquam sibiipsi peculiare quoddam uendicet, cum de serie rerum intellectualium sub hortuli, & arborum ~~metaphora~~, historia mystice à Mose pertractaretur, in medio ipsius horti describit plantatam uitæ arborem, quæ nulli dubium Christus est, qui panis uitæ, lignum uitæ, & ipsa uita nuncupatur. Plãtata autem fuit in medio, vt unusquisq; facilius de uitæ eius plenitudine pro captu suo suscipere posset. Hinc etiam quando uenit temporis plenitudo hæc arbor inserta fuit in arbore naturæ assumptæ in meditullio mundi, ut fructus suos omnibus circuncirca debita proportione distribueret: De qua insertione Iacobus ait: Suscipite insitum uerbum, quod potest saluare animas uestras. Et hæc arbor uitæ, diuina uidelicet persona in natura humana insita est arbor scientiæ boni, & mali: quia ipse solus (ut alibi diximus) uiator existens experiebatur bonum beatitudinis, & malum humanarum passionum. Est insuper arbor boni & mali, quia ipse præ cæteris nouit discernere bonum à malo, iuxta illud Isaiæ uaticinium: Butyrum & mel comedet, vt sciat reprobare malum, & eligere bonum. Nec tantum ipse nouit, sed nos quoq; docuit cognoscere vera bona, quæ diligere debemus, & vera mala à nobis timenda, & declinanda. Est denique arbor scientiæ boni & mali, cui datum est iudicium, & cognitio discernẽdi bonos & malos: Vndè, ipsomet in euangelio attestante, quando veniet ad vniuersale examen collocabit bonos à dextris malos, autem à sinistris stans ipse in medio, hosque ab illis segregatione perpetua seiungens. Hæc autem arbor, ideo à principio prohibita fuit, ne tangeretur, aut probaretur, siue de ea comederetur, quia legem, & iudicium in ipso existens experiri, aut probare nemo debebat, sed reuereri, & timere, semperq; habere ante oculos, vt ad ipsius metam omnes nostras disponeremus operationes: Quo sensu illud Dei viuentis dictum fuisse non ambigimus: Erunt hæc verba, quæ tibi præcipio hodie, in corde tuo: & narrabis ea filiis tuis, & meditaberis ea sedens in domo tua, & ambulans in itinere,

Isaias.

dormiens, atque consurgens & ligabis ea, quasi signum in manu tua, & erũt ante oculos tuos: Quod etiam in Psalmo dicitur: Beatus vir, qui in lege Domini meditatur die, ac nocte. Et quamoptime hæc arbor legis & regula diuini uerbi dicitur esse scientiæ boni & mali, quia ex illa quid rectum, quid obliquum; quid bonum, & quid malum sit, perpendere possumus. Hæc enim docet nos, quando supremo bono frui debemus: & quando, aut qualiter infimo; aut medio potiri licitè ualemus. Et seruata illa arbore, & regula illæsa tunc possumus de omnibus arboribus comedere, id est in omnibus creaturis condelectari, & ipsas appetere appetitu minimè obliquato. Hæc dicta sint pro his, quæ spectant ad moralem sensum, nam in allegorico, & superiori alibi interpretati sumus. Psalm.

Quid hæc diuina persona media cum natura humana, quam assumpsit. Cap. III.

NEc sine mysterio illa persona media in sanctißima Trinitate naturam humanam assumpsit: quia & ipsa media est inter cœlum, & terram: media inter Deũ, & cæteras creaturas utriusq; naturam sapiens, ut per ipsam naturam mediam omnia uniret extrema: Ipsa enim humana natura meditullium poßidens omnium uinculũ existit: & cum omnibus partem habens cum omnibus deliciatur: Bonum enim, in quo est delectatio, totam latitudinem rerum apprehendit, in quod omne nulla creatura fertur, nisi homo: Nam vnicuique summus moderator tribuit propriam escam, homini autem omnigenam: quod Moses cum suis ænigmatibus indicat: Primo quando homini existenti in paradiso deliciarum omnem arborem in edulium concessit: licet hoc iam antea tribuerit, nondum homine in paradiso collocato; dum ait: Ecce dedi vobis omnem herbam afferentem semen super terram, & omnia ligna, quæ habent in semetipsis sementem generis sui vt sint uobis in escam: Cunctis autem animantibus dedi virorem herbæ, tãtummodo videlicet. Ecce quod non eadem lex ciborum bestiis, & hominibus præscribitur: Siquidem bestiis cum suo herbarum uirore relictis, homini cõceduntur non tantum satiuæ herbæ, sed aliquando animantia. Et in paradiso voluptatis posito omnis arbor, id est omnis creaturarum rationabiliũ vigor, & oblectatio in escam conceditur, & etiam lignũ uitæ, quod erat in paradisi meditullio: Vnde habemus, qualiter homo creatura media inter Deum & cætera creata deliciari potest tã in ipso Deo, quàm in omnibus creatis: Pro ipso enim Deo fruendo producti sumus, si Augustinus & omnis Theologorũ turba rectè sentiũt: & quousque ad ipsius Dei fruitionem, & cũ eodem vnionem pertingamus omnibus creaturis recta lege seruata potiri possumus: Potimur enim terra, quam calcamus, & quæ nobis præbet, cibos, & pro ædificiis construendis stabile fundamentum: In aqua nauigamus, mundanda abluimus,

Moses.

Augusti.

& in multis opportunis ipsa utimur: Potimur quoque aëre, quo respiramus, & per quem oculorum beneficio fungimur: Ignea quoq; , atq; excalefactoria virtute viuimus, & excoquenda, ac expurganda perficimus. Vescimur plantis, & carnibus animalium: quorum etiam pilis, & pellibus induimur, & ipsorum fauore terram colimus, onerosa conducimus, & longa itinera etiã debiles commodè peragramus. A cœlis quoq; magna suscipimus beneficia: maiora autem ab angelis, & ab hominibus, cum quibus siue spiritu, siue corporali præsentia conuersantes mirumimmodum honesta uoluptate oblectamur: Sed ab arbore vitæ, quæ est in omnium istorum medio, omnigenum, atq; perfectissimum omnium oblectamentum, & uitæ, & omnium voluptatum uerarum suscipimus. Concinnè itaq; illa diuinarum personarum media vnita est cum homine creatura media, & cum ea, quæ est omnium vinculum, vt per ipsum medium omnia counirentur extrema.

Quomodo ex illa arbore inductum sit peccatum, & malum in mundum Cap. IIII.

Sicut enim ab arbore illa rectè & debitè suscepta omnis iustitia, omne rectum, omne deniq; bonum procedit, sic ab arbore violata omne malum in genus humanum, & etiam in angelos prouenisse non ambigimus. Nec miretur quispiam, si malum à bono oriri dicimus, cum aliunde progredi nequeat, vt apertè diffinit Augustinus in Enchiridio, & ante eum Dionysius dicat: Omnium malorum principium & finis est bonum: Et rationem assignans ait: Nihil operatur ad malum aspiciens, sed ad bonum videlicet, quod aut negligit, aut indebitè appetit. Est igitur hæc arbor principium omnium bonorum, atq; malorum: quia ipsam siquis veneratur, & obseruat, operatur bonum: Si autem quis eam negligit, & deuorare, aut pessundare præsumit, operatur malum, sicut de ipsa humano surculo insita protestatus est ille sanctissimus senex Symeon dicens: Ecce positus est hic in ruinam, & in resurrectionem multorum in Israël, & in omni populo tam angelico, quàm humano: Peccauit enim angelus nolẽs ipsum suscipere tanquã verum Dominum, & verum legislatorem, atque obedire regulis in eodem descriptis, nolẽsque reuereri ipsum tanquam mediatorem, & per quem cohæredes efficeremur iuxta regis edictum: Quod Paulus cum Hebræis propalãuit dicens: Et cum introduceret eum primogenitum in orbem terræ, dixit: Et adorẽt eũ omnes angeli eius. Sed aliqui illorum proterui à summa illa veritatis regula superbè declinantes in errorem, & mẽdaciũ prolapsi sunt: Quod ipsemet veritatis fons attestatur, dum ait: Ille homicida ab initio in ueritate non stetit: Hinc peccauit & homo ausus extendere ad ipsum rebellem manum, qui sub typo arboris scientiæ boni & mali in medio paradisi collocata à Mose describitur. Ecce quomodo hinc soluimur à magno labore,

Auguſt. Dyoniſi. Symeõ. Paulus. CHRISTVS. Moſes.

qui est apud Dionysium, & alios sapientes in venando, quid sit malum, & vn- Diony
dè suam trahat originem: Quod decidere, maximæ quippe videtur difficulta-
tis, cum malum non sit ens, nec purum nihil, nec causa aliqua, cum omnis cau-
sa sit aliquid realiter existens: Nec videtur effectus, quoniam omnis effectus
procedit à causa, & causa huiusmodi est, vt in operando semper ad bonum a-
spiciat: & semper agat bonum, quamuis in agente libero sæpius fallat imagi-
natio existimans, aut præfingens bonum illud, quod non est bonum: Nec vi-
detur quomodo malum posit oriri ex bono, acclamante summa veritate: Non
potest arbor bona malos fructus facere: Et etiam, quia nihil fit ex contrariis,
nisi tanquam ex termino à quo, vt dicere solent Peripatetici. Nec malum po- Peripat.
test produci à malo, cum malum nullius sit causa, quia haberet rationem boni:
Quæ omnia quamuis prima fronte difficillima, tamen attentis his, quæ de
arbore dicta sunt, facilimè dissoluuntur: Est enim malum carentia rectitudi-
nis, & boni, aut ordinis, qui in opere exquiritur: Rectitudo autem & ordo
est conformitas cum regulis illis existentibus in ipsa arbore, vndè dignoscitur
bonum & malum: Quæ rectitudo, dum adest, opus est bonum, dum verò abest,
fit malum, esto quòd bona sit lex prohibens bonum obiectum; in quod fertur
voluntas: bona voluntas, quæ eligit: bonum corpus, & animal nostrum, cui
consentimus: bonus appetitus concupiscibilis, & irascibilis virtus, quibus uel
appetimus, uel renuimus: quia hæc omnia præstita sunt à bono authore in be-
neficium nostrum: Bonus insuper est actus exterior, quod substratum de-
formitatis dicitur: Sola autem illa deordinatio, & incōcinnitas, aut carentia
ab ordine, & conformitate cum regulis existentibus in illa arbore est malum:
vndè clarißimè infertur, quòd ab illa arbore prouenit malum, non quidem ab
ea productum, sed quoniam operans ab ipsa declinat, ut apertè intonat apo-
stolus dicens: Sublata lege, tollitur peccatum: Et iterum; Si lex non esset, pec- Paulus.
catum non imputaretur. Iaceat igitur hic Manichæus, qui duo somniauit esse
principia, alterum bonorum, & illud bonum, alterum malorū, & illud ma-
lum: Non enim potest esse principium producens, nisi sit bonum: Neque bi-
narius potest esse, nisi ab uno trahat originem: Vnum igitur omnino esset pri-
mum, à quo ista bina principia emanarent: Nec posset Deus esse fœlix, si ali-
quid ipsi inuicto aduersaretur. Hæc igitur Manichæorum marcida & putri-
da aqua de ignorantiæ fonte processit: Lex enim bona est, cuius præuaricatio
est malum: Sed lex est ipsa ueritas, & agendi regula, quæ in uerbo incarnato
est quod nunc IESVS dicitur, & redemptor, olim autem arbor uitæ & ar-
bor scientiæ boni & mali, quia inde cognoscimus bonum & malum, & in-
de habemus, undè operemur bonum & malum: Et cum illinc omne malum
sumat originem, idcirco cum Iona, qui ipsius IESV testimonio eiusdem
personam, & typum geßit, dicere potest: Propter me uenit hæc tempestas.
In cœlis quippe, quia angelus, qui draco & diabolus effectus est, uoluit

Iohan. *ipsam deuorare, dicente Iohanne: Et stetit draco, vt deuoraret filium eius, filium videlicet mulieris amictæ solis, qui olim arbor vitæ, & scientia boni & mali dictus est. In paradiso autem voluptatis, quia homo voluit cõtra regis edictum ad ipsam manum extendere, eamque deuorare, grando illa desæuit.*

Christus in hac vita semper oblectatus est medio. Cap. V.

E*T vt factis ostenderet se perfectum mediatorem, in ingressu, in statu, in recessu, & in regno semper locum medium tenere curauit: Nascens enim in medio duorum animalium, bouis videlicet & asini non sine magno mysterio collocatur: Est enim asinus (vt*
Theolo. *secretiores* Theologi *dicunt) respondens in archetypo dexteræ, vbi est misericordia, bos autem sinistræ, vbi est iustitia: siquidem has in suo aduentu inuicem obuiare faciens mediator noster in medio earum stetit: quod per collocationem factam à principio inter bouem & asinum significari voluit:* Pri*mum quoque opus celebre in medio exercere voluit: disputauit enim adhuc puerulus in medio doctorum:* Et *vitæ, atque virtutum cum iam perfecta incrementa suscepisset, ea quibus plenus erat charismata impartiri volens in medio se collocauit, sicut ipsemet perhibet dicens:* Ego *sum in medio vestrum, tanquam qui ministrat, vt omnibus videlicet æqua distributione, saltem geometrica, suscepta munera distribueret.* Et *cum ad vitæ, & mysteriorum ipsi creditorum metam deuenisset, medium quoque tenere curauit:* Affixns *enim cruci positus fuit in medio duorum latronum pendentium, vnius à dextris, alterius autem à sinistris, ut iam eorum constitutus iudex, redderet vtrique debitas vices iuxta vtriusque merita: & præsagio quodam magni, & extremi iudicij præmiandum habebat ad dexteram, puniendum autem ad sinistram:* Quos *etiam diuidens eam, quam facturus est, extremam diuisionem innuit.* In *regno quoque suo semper tenuit, & tenebit locum medium inter* Pa*trem, & nos aduocatus & mediator existens, atque pro nobis continuè intercedens:* Est *enim, vt* Iohannes *perhibet in regno illo cœlesti in medio throni, in medio quatuor animalium, & in medio seniorum.* Est *denique medium*
Abrahã. *tenens in illo diuino archetypo, in quo* Abraham *plenus pietate a* Theolo*gis* Hebræis *in dextera,* Izahac *verò seuerissimè in sacrificium oblatus in*
Theolo. *sinistra reponitur,* In *meditullio autem* Iahacob, *in cuius domo, angelico attestante oraculo, noster mediator in æternum regnat iam reuersus ad locum, vnde venerat: quò etiam nos veros* Israëlitas *effectos conducere intendit, vt non sine causa dixerit:* Non *veni, nisi ad oues, quæ perierant do-*
CHRISTVS. *mus* Israël. Et *vt non modo nos, sed vota, & opera nostra illuc verus mediator conduceret, dum oramus concordes, in charitate videlicet siue bene ordinati cum* Deo, *aut in aliquod bonum opus conuenimus in medio nostrum adest suscepturus, & delaturus* Patri *summo vota nostra & opera,*
Idem. *quæ in charitate peragimus, sicuti ipsemet testatur dicens:* Vbi *fuerint duo,*

uel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum: Et de quacunque re consenserint super terram, fiet eis à patre meo, apud quem pro eis mediator constitutus sum.

Christus fuit optimus mediator. Cap. VI.

MEritò igitur hic, qui est medius in diuinis, & in medio paradisi veluti arbor in medio horti plantatus, & semper in uita medium tenuit, factus est uerus, & optimus mediator inter Deum & hominen, iuxta illud apostoli: Vnus est mediator Dei, Paulus.
& hominum Christus Iesus: Qui est verus mediator multiplici ratione, sed potißime (ut opinantur aliqui) ex carne, & natura humana assumpta: propter quod ex utroque extremo participans bonum fuit medium, uinculum, & glutinum ligans, connectens, & uniens hominem cum Deo: Quo officio quia etiam ueri sacerdotes funguntur, quilibet illorum dicitur mediator, non quidem primus, sed secundarius, & tenens uicem ueri, & primi mediatoris. Est insuper optimum medium, & mediator, ac ueluti canalis quidam, per quem à fonte uiuo, & supremo fluunt ad nos aquæ uiuæ, quas gratis plerisq; in locis nobis offert: Vndè tãtum quis poßidet de superiori influxu, quantum de istius mediatoris plenitudine suscipit. Neque demum poterat creatura redire in Deum, à quo processerat, nisi per hoc medium, quod de vtroq; extremo participat,

Per Christum hominem conscendimus in Deum & Patrem. Cap. VII.

ESt itaque hic noster Christus uia media, & scala, per quam ascendimus ad Deum Patrem, vt ipsemet in euangelio, cui titulus est secundum Iohannem, aperto sermone protestatur dicens: Ego sum uia, nemo uenit ad Patrem, nisi per me. Qui & antiquo patri Iahacob, in cuius domo regnare debebat, in figura scalæ sese ostẽdit, per quam in Deum conscenderet ipsius uidentis electa posteritas: Huius Iohan.
enim scalæ inferius extremum figebatur in terra, quia mediatoris anima, quæ data est in pretium redemptionis humanæ, & præparauit iter, quo cõscenderemus in Deum, fixa fuit, sicut & cæteræ animæ in terrea carne, quam comitabatur ipsa diuinitas: siquidem alterum extremum scalæ, siue supremum cacumen ipsius mediatoris Christi cœlum tangebat ipsum penetrans usque ad Deum Patrem, qui illi cacumini innitebatur, quasi in ipso quiescens, & eundem ipsum suscipiens, iuxta illam eiusdem Filij Dei, quã nemo, nisi ipse ausus fuisset asserere sententiam: Ego in Patre, & Pater in me CHRISTVS.
est: Et iterum: Pater in me manens ipse facit opera. Quod cognoscens sanctus Iahacob, surgens erexit lapidem in titulum, fundens oleum desuper, & di- Iahac.
cens: Verè Dominus est in loco sancto isto, & ego nesciebam. Quis autem sit lapis, Apostolus apertè reserat dicens: Petra autem erat Christus. Hunc Paulus.
igitur lapidem erexit Iahacob in titulum, suscipiens uidelicet ipsum in Do-

Paulus. minum, & in Deum: In Dominum quippe erigens illum: nam eum semper suscipimus, & veneramur, cuius vexillum, aut insigne erigimus: in Deum verò suscepit oleum, quod in scriptura sacra diuinitatem resignat, perfundens, quadam videlicet professione confitens. Nec mirum si ille, qui nuper scala per quam ascendimus ad Deum dictus est, nunc dicatur lapis pro fundamento collocandus, super quem omnia nostra edificemus: Cum enim Iahacob vtrobique clara luce conspiceret diuinitatem huius mediatoris in humana carne latentem admirans, credens, & confitens ait: Verè Dominus, aut Tetragrammus, vel Adonai (quod nomen diuinitatis importat) est in loco sancto isto, & ego nesciebā: Non est hic aliud, nisi domus Dei, & porta cœli: Porta vtique vt ipsemet ait: Ego sum ostium, per me si quis introierit, saluabitur. Domus verò illa, in qua omnia à principio collocata erant, & in quam suscipit domesticos, vt pascua tribuat, ea scilicet quæ stantes in vestibulo, siue etiam in atrium, uel porticum humanitatis intrantes gustare nequeunt. Nec ambigendum est, redemptorem, fuisse Iahacob in hac celeberrima visione præostensum, cum id clarè expresserit Deus suprà scalam innixus illo pulcherrimo eulogio: Benedicentur in te, & in semine tuo cunctæ tribus terræ: Quæ uerba ubicunque patribus demonstrata sunt, omnes ea dicta fuisse de Christo communi assensu asserunt: cui etiam uouit, & iurauit patriarcha noster Iahacob, exigens prius signum conformatiuum eorum, quæ oraculum spoponderat in eo quod dicitur: Vouit etiam uotum dicens: Si fuerit Dominus mecum, confirmans uidelicet ea, quæ in uita hac me consecuturum promisit: Vndè sequitur: Et custodierit me in uia, per quam ambulo, & dederit mihi panem ad uescendum, & uestimentum ad induendum, reuersusque fuero prosper ad domum patris mei, erit mihi Dominus in Deum, & lapis iste quem erexi in titulum, uocabitur domus Dei: Cunctorum quoque, quæ dederis mihi, decimas offeram tibi: Latus quidem & amplus est spiritus prophetarum, imo Spiritus sanctus replens prophetas, & loquens per ora ipsorum, ideo loquens de uno de pluribus uerificatur. Sed aliis omißis prosequamur, ea quæ de Christo mediatore pater Iahacob Deo plenus perstringit. Tria quidem exigit in comprobationem Meßiæh, de quo uaticinatur: Primum est uiæ præostensio, ducatus, & custodia; quæ omnia præbuit Meßiah ouibus omnibus, quæ perierant domus Israël: Qui nedum uiam ostendit, sed fecit seipsum uiam, lumen, & ducatum omnibus præbens: Eam quoque tutelam habuit, ut dicat: Non rapiet quisquam oues meas de manu mea, quas uidelicet tanquam bonus pastor custodio. Præbuit insuper in cibum panem uiuum, qui de cœlo descendit. Tribuit denique ipse Agnus effectus suam ipsius pellem in tegmentum nuditatis, & ignominiæ nostræ, imo solus potuit tegere peccata nostra: quia nos omnes eramus filij iræ, & denudati: Ideo inquit Apo-

ſtolus: Induimini Dominum noſtrum IESVM *Chriſtum*. Habita itaq; via, & præoſtenſa cum tutela itineris, & optimo viatico ad ſtatutam regionem pergenti, tunc confitetur ipſum, tanquam verum Parentem, & Dominum. Suſcipit quoque in Deum, quando ab ipſo habet omnia, quæ ad vitam æternã ſpectant: ad quam nemo conducere poterat naturam humanam, maximè lapſam, niſi qui eſſet ſuper ipſam humanam naturam, & non infectus ab ea, atque de vtroq; participaret extremo: Et hic ſolus eſt Chriſtus, & Meßiah, homo Deus, & Deus homo. Tunc igitur cognouit ipſum verum mediatorem, & ſcalam, per quam acceſſus in cœlum nobis tribuitur: quò nullus ex maſſa infecta accedere vnquam potuit, quouſque fores aperiret mediator noſter, de quo Paulus: *Teneamus ſpei noſtræ firmam confeßionem habentes Pontificem magnum, qui penetrauit cœlos,* IESVM *filium Dei vt nos quoque illuc introduceret, & Patri præſentaret*. Hîc prætereundum non eſt illud, quod habemus pulcherrimum documentum, quòd omni ſpiritui, omni oraculo, omníq; reuelationi credendum non eſt: ſed veritas exquirenda eſt eorum, quæ præcedunt illa, quæ prædicuntur: Aut aliquando efflagitanda ſunt comprobantia ſigna, vt hîc fecit noſter Patriarcha Iahacob; Quæ etiam aliquoties offeruntur à ſpiritu prædicente; ſicuti Ezechiæ per Iſaiam dictum eſt: *Pete tibi ſignum à Domino Deo tuo*: Quod & Propheta tribuit ipſi uolenti petere dicens: *Dominus dabit ipſe vobis ſignũ*. Petierunt autem apoſtoli dicentes: *Quod ſignum aduentus tui?* Nec quempiam conturbet, quòd Dominus generationem incredulam, & peruerſam vocat eam, quæ ſignum quærit: quia illi plurima ſigna habebant comprobantia ipſum eſſe à Deo, ad quæ aliquando eos mittebat dicens: *Si non vultis mihi credere, operibus credite: Opera enim, quæ ego facio, illa teſtimonium perhibent de me*. Quærebant igitur iſti ſignum ſignorum, non vt haberent, unde crederẽt, ſed vt cauillarentur, ideo meruerunt taxari à cognitore cordium.

Paulus. — Idem. — Iahac. — Iſaias. — Apoſtoli. — CHRISTVS.

Quomodo ſecundum apoſtoli ſententiam Chriſtus noui teſtamenti mediator ſit. Cap. VIII.

ET vltra ea, quæ de noſtro mediatore explicata ſunt, declarandum occurrit, cur ab apoſtolo dicatur mediator noui teſtamenti: Pro cuius explicatu aduertendum eſt, quod in teſtamento alius eſt qui teſtatur, alius legatarius, alius teſtis, alius fidei commiſſarius uel executor teſtamenti: Et hic propriè dicitur mediator, ſicut Moſes ab apoſtolo nuncupatus fuit mediator antiqui teſtamenti: *Lex* (inquit ad Galatas) *data eſt per angelos in manu mediatoris*, ideſt Moſi, qui executor fuit illius teſtamenti, non quidem in toto ob peccatum percuſsi lapidis. Pro ipſo igitur ſuppleuit Ioſue introducens populum ad terram in illo antiquo teſtamento promiſſam: At IESVS verè perfe-

Moſes. — Paulus. — Ioſue.

ctus, & in nullo deficiens plenus fuit noui testamenti executor: Quod testamentum à filio fuit promulgatum, & demandatum executioni: à Patre autem ordinatum, vt ipsemet Filius testatur in Euangelio, cui titulus est secundum Lucam, dicens: Ecce ego dispono vobis regnum, sicut disposuit mihi Pater: Et iterum veluti fidelis executor paternæ voluntatis se dicturum promisit: Venite benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum, paratum vtique à patre, à quo & benedicti estis. Ecce igitur ex his, & plerisque aliis locis ea, quæ ad testamentum nouum pertinent à Patre æterno disposita fuisse: verùm à filio executioni demandata: cui tantam tribuit potestatem, vt etiam testamentum conficere posset. Fuit igitur IESVS Christus testator potestate ei à Patre tradita: fuit quoque huius melioris testamenti executor, sicut Moses fuit prioris. Cur autem hoc nouum testamentum melius sit quàm antiquum, Paulus cum Hebræis rationem assignans ait: Quoniam in melioribus promissionibus sancitum est: In priori enim testamento promissa fuit terra hæc inferior, terra videlicet Canahan, fluens tamen illud lac & mel, de quibus sæpius dictum est. In secundo autem fuit promissa, & data terra quæ est caro, & tabernaculum animæ, & diuinitatis Messiæh, ex qua fluxit perfectius lac & mel, quàm ex terra Canahan: Nam ex corpore ipsius carneo ea sapientia nobis communicata est, quam nullus sapientum huius sæculi antea nouerat, & is mellifluus gustus datus est humano generi, vt innumerabilis multitudo virorum, ac mulierum ea dulcedine allecti corpus & animam exposuerint variis, & atrocissimis generibus mortis: Quæ minimè tanta alacritate sufferre potuissent, nisi confortati, & liniti dulcedine mellis fluentis à diuinitate per terream carnem, & humanitatem Christi. Fuit denique promissa terra illa viuentium, vt ipsemet testator clarè promittit in euangelio, cui titulus est secundum Matthæum, dicens: Beati mites, quoniam ipsi possidebunt terram. In priori iterum testamento crebrò promissa fuit super inferiori illa terra uitæ longitudo, & in eo potissimum loco, vbi in Deuteronomio dicitur: Custodi mandata domini, & cæremonias, atq; iudicia, vt viuas, & multiplicet te, atq; benedicat in terra, ad quam ingredieris possidendam. Ipse est enim vita tua, & longitudo dierum tuorum: ut inhabites in terra, pro qua iurauit Dominus Patribus tuis: In nouo autem testamento promissa est vita cœlestis, diuina, & æterna. In priori quoq; testamento promissa est pluuia elementaris, fertilitas terræ, abundantia fructuum, & omnis denique fauor & copia rerum temporalium: In nouo verò promissa sunt melioris hominis pascua assumenda intus & foris, in vtraque videlicet natura Christi. Promissus fuit quoque largus affluxus fructuum, & omnium bonorum cœlestium, gratiarum videlicet, charismatum, & omnium rerum diuinarum. In priori rursus testamento promissa fuit pax citò perdenda, atque victoria de inimicis humanis, Assyriis, Philisteis, Moab, Ammon, Amalech, & huiusmodi:

[Margin notes: CHRISTVS. — Paulus. — CHRISTVS. — Deute.]

Sed in nouo teſtamento promittitur æterna pax, fœdere perpetuo conſeruãda, ſicuti in eius receſſu dixit teſtator: Pacem meam do vobis, pacem meam relinquo vobis: non vtiq; illam, quam mundus dare ſolet, ſed meliorem, & cum Deo, & angelis, quam mundus ipſe dare non poteſt: Sed & hanc nullatenus cõſequi poſſumus, niſi parta prius perfecta victoria: quam quoque (teſte Paulo) per ſolum noſtrum mediatorem adipiſcimur: in qua victoria, & pace conſequimur omne bonum. CHRISTVS. Paulus.

Digreſsio de bello indicto antiquis Patribus contra illos populos. Cap. IX.

ET quia tetigimus bellum perpetuum demandatum patribus antiquis contra Aſſyrios. Philiſteos, & alios populos proximè nominatos, nullatenus prætermittendum duximus negotium inexplicatum, quod & alia omnia in figura contingebant patribus illis, Id autem non paruipendimus potiſsimè propter duo tacta in conteſtatione belli illius, quæ nequaquam populo Dei, & minus ipſi Deo conuenire videntur: Quorum alterum eſt, quia iuſſum eſt bellum perpetuum, & vſque ad vltimam hoſtiũ internicionem, & eorum omniũ quæ ipſi poßidebant. Alterũ, quia inter Deum & ipſos hoſtes bellum perpetuũ eſſe declaratur. De altero habetur dei præceptũ in Deuteronomio cõtra Amalech in huiuſmodi verbis: Memento, quæ fecerit tibi Amalech in via, quando egrediebaris de Aegypto, quomodo ceciderit extremos agminis tui, qui laſsi reſidebant, quando tu eras fame & labore confectus, & non timuerit Deum: Cum ergo Dominus Deus tuus dederit tibi requiem, delebis nomẽ eius de ſub cœlo. Quod cũ non plenè factum fuerit, idcirco Sauli iterum demandatur, vt deſtrueret ipſum Amalech, & omnia, quæ eius erant vſque ad minima quæque animalia, & vniuerſam eius ſupellectilem, vt in primo volumine Regum legimus. De altero autem habemus in Exodo, qualiter manus ſuper ſedem Dei pugnare dicitur contra ipſum Amalech à generatione in generationem: Hi quippe Amalechitæ ſimul cum Aſſyriis, Philiſteis, Moabitis, & Ammonitis, poteſtates quaſdam tenebrarum indicant, contra quas acerrimum indictũ eſt nobis bellum, & poſitæ inimicitiæ perpetuæ, vt in Geneſi dicitur: Ponã inimicitias inter te & ſemen mulieris, eo quòd ipſe antiquus ſerpens (cuius membrum, & virtus aliqua erat Amalech) obuiare præſumpſit primo homini, & cõſequẽter ipſius poſteritati proficiſcenti ad veram terram promißionis, & locum verè & non figuratiuè deſtinatũ, ſicut hic patrem, & ducem ſequens obuiare præſumpſit populo pergenti ad figuratiuum locum. Hinc contra vtrunq; perpetuum indictum eſt bellum abſque vlla pace, & induciis, & cõtra omnia, quæ eorum ſunt, quia illa omnia ſunt impedimento nobis tendentibus ad patriam. Hinc militaturi pro Chriſto uouemus renuntiare diabolo, mundo, & Deute. Lib. Re. Exodus. Geneſis.

pompis eius. De quibus populis ultra ea, quæ suprà disseruimus, id omni observatione dignum iudicauimus, quòd contra hos hostes uictoriam habemus
Paulus. *solummodo à Deo per Iesum Christum mediatorem nostrum; quod & Paulus exerta uoce proclamat dicens: Deo autem gratias, qui dedit nobis uictoriam*
Moses. *per IESVM Christum dominum nostrum. Et Moses hoc idem suo typico progressu innuit: Nam populus, qui contra Amalech pugnabat, tunc solummodo uincebat, quando Moses extensis brachiis in modum crucis orabat, ut imploraret uidelicet auxilium à Deo per illum, qui cruci affingendus erat. Parta quoq; uictoria ædificauit Moses altare, & inuocauit Adonai uexillifer meus: Pro quo* ~~*mendosa*~~ (vulgata) *traductio habet, & uocauit nomen eius, Dominus exaltatio mea. Accommodatè quidem uocauit ipsum mediatorem, per quẽ habuit uictoriam, Adonai, uel quadriliterum, sicuti sæpius in scriptura Messiah & mediator noster illo nomine uocatus est. Bene quoque subintulit, uexillifer meus, quia ipse est uexillifer uniuscuiusque bellantis contra potestates tenebrarum, & principem eorum, quem noster uexillifer in crucem erectus debellauit, & eiecit foras. Verum quia Pater æternus semper fauet Filio, pugnans etiam pro eo contra eius inimicos, iuxta illud propheticum: Sede à dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum, ideo subintulit Moses, quia manus seper sedem* יה *Iah, bellans pro Adonai, uel tetragrãmo à generatione in generationem: Manus utique uirtus est non quidem creata, sed diuina, quia hæc sola potest esse super sedem Iah. Quod uerbum diuinitatem signat, imò essentiã Dei puram, quam laudare conuenienter nemo potest, nisi expurgatus, & in meliorem, atque puriorem transformatus. Hinc ecclesia prohibuit, ne tempore pœnitentiæ, antequam homo esset plenè purificatus, quisquam dicat alleluia: quod interpretatum dicit, Laudate Iah. Et hoc illi antiqui & boni Patres didicerant à Dauide deo pleno, qui nunquã uoluit cantare alleluia, nisi prius per multos psalmos quæcunque amouis-*
Dauid. *set impedimẽta istius celeberrimæ laudis: Vnde in fine centesimi tertij psalmi, debellatis hostibus, & ab omnibus impedimentis absolutus cecinit: Deficiant peccatores à terra & iniqui, ita ut non sint: benedic anima mea dominum, alleluia. Sic autem purificatus quasi in omnibus psalmis sequentibus repetit alleluia: quod in præcedentibus nunquam fecerat. Manus itaque Patris æterni super sedem diuinitatis pugnat pro Adonai, idest Christo, & mediatore nostro contra Amalech; potestatem uidelicet diabolicam, quousque penitus destruatur inimica mors: & absorbeatur in uictoria data à Deo Christo capiti, & mẽbris eius. Non est mirũ igitur, si tam dirum bellũ, & perpetuũ indictum est nobis cõtra hũc Amalech, & ipsius consimiles populos: Et si Deus dicitur bellare continuò contra ipsos, non quidem pro se, sed tribuen nobis uictoriam per IESVM Christum dominum nostrum: Ex quo concludimus, quòd hic est etiam mediator victoriæ à nobis consequendæ.*

An indigeamus medio, ut in hunc Christum mediatorem deueniamus. Cap. X.

ET quia ambigi potest, an aliud medium nobis sit necessarium, per quod in hunc mediatorē ueniamus: De hoc breuiter me expediēs dico, quoniam non est mediator mediatoris, ne progrediamur in infinitum, sed bene exiguntur duo media, aut dispositiones præuiæ, per quas ipsum suscipiamus, atque eidem uniamur: Quarum altera est desuper emanans, electio uidelicet diuinæ clementiæ, & pietatis collocans nos inter oues, quæ perierant ueræ domus Israël, pro quibus redimendis uenit: Altera est, ut pro talentis nobis creditis laboremus fideliter, ut electio illa sit efficax in nobis, secundum propositum eligentis, & sequamur uestigia ipsius mediatoris, qui dixit: Exemplum dedi uobis, ut quemadmodum ego feci, ita & uos faciatis: Qui iterum ad ipsius sequelam nos hortatur, & inuitat dicens: Qui sequitur me, non ambulat in tenebris, sed habebit lumen uitæ: lumen utique illud, quod omnē hominem illuminat, dummodo ne quis in tenebris peccatorum obuolutus, sponte recuset lumen ipsum, per quod absque alio medio, stante diuina electione, possumus uniri cum mediatore, & suscipere pro captu nostro omnia, quæ explicauimus in hoc cantico fore communicanda à supramundano fonte omnibus membris christiani corporis per caput, & mediatorem nostrum Christum: de cuius plenitudine unusquisque accipit partem ipsi conuenientem. CHRISTVS.

Procemium in tertium & nouissimum canticum.

CVM DVO iam cantica persoluerimus, quorum prius, & antiquum, ad maioris mundi cum minori, & archetypo concordiam pertinet, Alterum nouum, de membrorum omnium cum capite Christo conuenientia, restat, vt nouissimum canticum aggrediamur, quo persoluamus mundi minoris, propter quem facta sunt omnia, concordem in debitum finem, progressum, & statum. Quod eo gratius Principi summo existimamus, quo ipsum hominem cæteris rebus, de quibus iam pertractauimus, accuratius effinxerit, De quo cantico (ni fallor) Propheta, pleno lumine ad omnia intelligenda perfusus, præcinebat, dum diceret. Deus, canticum nouum cantabo tibi. Cantabo vtiq; de homine, qui est nouissimum dei opus, cum opifice cōcordandum, per legis, & decem præceptorum obseruationem, quæ per psalterium decachordum, in quo psallebat Propheta, indicantur. Quorū præceptorum sacramentum, cum totum includatur in cithara euangelica, & amborum laus persoluatur, corpora bene chordato, & spiritu concinno, atq; animo bene psallenti, ideo in alio hymno decantat. Exultate ô bene chordati viri Deo adiutori nostro, à quo omnis perfecta symphonia, & laus. Iubilate Deo Iahacob, vos qui suppeditastis, & cōculcastis omnia impedimenta debitæ laudis. Sumite psalmum, quo mente & animo, deū laudetis, & date in ipsius laudem tympanū corporis bene cōpositum, & tunc assumetis psalteriū iucūdum cum cithara. Psalteriū enim legis iucūdissimū sumitur, quādo pficitur in cithara euangelica, in qua (vt bene intelligēti patet) completur etiam minimum iod, & minutissimus apex ipsius legis. Illa enim omnia, sua sacramēta continēt. Et tunc concinna persoluuntur cantica, quando bene chordatis instrumentis corporis, spiritus & animi, reddimus Deo pro uirili nostra debitas laudes, & concinna opera. Sed pleniora persoluimus cantica, quando superatis, & suppeditatis inimicis deuenimus in veras laudes יה iah, sicuti propheta præmissis primo centum & tribus psalmis, docet, dum ait. Deficiant peccatores à terra & iniqui, ita vt non sint, benedic anima mea domino, alleluia, id est laudate iah. Quod nemo facere potest, nisi fugatis inimicis, vt in præmissis psalmis docemur. Perfectissima autem & plenissima cantica (Deo fauente) persoluemus quando laudabimus eum in excelsis simul cum angelis, in illo beatorum choro resonantibus, non solum lingua, sed spiritu, anima, corpore, & omnibus membris, in laudem opificis, cui omnia debent gloriā, & honorem in sæcula. Et hoc persoluemus diapasonica consonantia octo tonorum, sicut in duobus præmissis canticis perfecimus.

Dauid.

Idem.

Idem.

CAPITA PRIMI TONI.

DE EA QVAE EST IN CORPORE CONVEnientia & ſymmetria. Caput primum.

Vitru.

TANTA eſt corporis commenſuratio, ut periti architecti templa, ædes, domos, columnas epiſtylia, baſes, & omnia membra artificiorū quæcūq; ſint, cum ſuis partibus etiam minutis, toris, videlicet, quadris, trochilis, plinthis ſuperciliis, aſtragalis, modulis, ſpyris, ſtylobatis, & quicquid ad epiſtylia, baſes, columnas, & ad antes pertinet, uel ad quodcūq; ædificij genus, ad metam corporis humani partitum ſit: ſicut huius doctrinæ facilè princeps Vitruuius lōgo ſermone differēs, interſerit. Non poteſt ædes, vlla ſymmetria atq; proportione rationem habere compoſitionis, niſi in ſe hominis bene figurati membrorum habuerit exactam rationem. Proportio enim architecturæ (ut inquit) eſt ratæ partis membrorum in omni opere, totiusq́; modulatio, ex qua ratio efficitur ſymmetriarum. Et vltrà progreſſus, probare nititur ex articulis corporis numerum omnem, atque numeros, qui denarij, vel ſextertij dicuntur, inuentos fuiſſe. Nam antiqui digitis numerabant, & numeros indicabant digitis ipſis: & ædes omnes ad corporis menſuram partiebantur. Cui nimis fauet ſummus architectus Deus, qui Noë docuit fabricare arcam ad menſuram humani corporis, vt ſuprà explicauimus. Inſuper & nauigiorum menſuras à peritis deducere uidi ex humano corpore: Imo ipſe opifex ſummus totam mundi machinā, ſymmetrā corpori humano & totam ei ſymbolicā fabricauit: vndè non immeritò ille magnus, hic autem paruus mundus nuncupatur. Quorū cōſonantiā, & ſymbolū pro parte demonſtrauimus, dū elemēta atque elemētata omnia, cœlos, angelos, & ipſum Deū (ſi licet) in homine cōcluſum patefecimus. Explicauimus quoque quanta proportione elementa, qualitates, atq; complexiones, in corpooe humano conueniant, & quanta conſonantia mēbrorum circunferentia concinant. Sed alij addunt, etiam cōmenſurationes ad longum mēbrorum corporis eſſe proportionatas. Os enim capitis, à mento ad frontem ſummam, & radices imas capilli, eſt decimæ partis. Item manus palma ad extremum digitum medium, tantundem. Caput, à mento ad ſummum verticem, octauæ. A ſummo pectore ad radices capillorum, ſextæ. Ad ſummū uerticem, quartæ. Ipſius autem oris vel vultus altitudinis, tertia pars, ab imo mento ad imas nares. Naſus ab imis naribus, ad finem medium ſuperciliorum, tātūdem. Ab eo fine, ad imas radices capilli, vbi frons efficitur, item tertiæ partis. Pes verò, altitudinis corporis, ſextæ, Cubitus, quartæ. Pectus item, quartæ. Sic reliqua omnia membra ſuas habent cōmenſurationes proportionis, & has ſemper harmonicas: vt bene proportionatus, mirabilem ex cōſonantia afferat iu-

cunditatem aspicientibus. Sunt enim omnes mensuræ illæ partitæ per proportiones multiplices, aut superparticulares, aut mixtæ: ex quibus semper resultat harmonia, aut simplex, aut cōposita. Decupla enim proportio, facit tridiapason & diapente. Octupla tridiapason. Quadrupla, bis diapason. Sexcupla bis diapason, & diapente. Tripla, diapason, & diapente. Pariq; modo omnes aliorum membrorum cōmensurationes sunt proportionatæ, & consonantes: & quod maius est, conuenientißimæ cum mundi membris, cœlorum articulis, atq; mensuris archetypi, quod summum est. Nam nullum est membrum in homine, quod non respondeat alicui signo, alicui planetæ, & alicui mensuræ, quæ sit in archetypo, ut docent antiqui Thelogi. Sunt insuper in eo (sicut superius explicauimus) elementa, & humores, debitis & harmonicis proportionibus cōmixti: ex quorum temperamento sanitas, & ex distemperamento prouenit infirmitas. Et omnes, non dicam corporis partes, sed hominis totius portiones, in una eadem anima omnia uiuificante, tanquam instrumentorum chordæ, aut moduli varij in vna consonantia conueniunt. Et quamuis multigena videatur hominis vita, uegetatiua, animalis, spiritalis, intellectiua, siue quæcunq; alia sit, unica tamen est ratio uitæ in omnibus. Hinc non sine mysterio dicit scriptura, quòd Deus, cum uitam donaret homini, inspirauit in faciem eius spiraculum, aut animam uitarum, quam Hebræi dicunt נשמת חיים *nismat haiim: uitarum dicit, ut innuatur, quòd in illo spiraculo, aut anima, quæ infundebatur, omnimoda continebatur uita, quæ ad totum ipsum hominem spectat.* An. Thel.

De ea consonantia quæ est inter corpus & animam. Cap. II.

Qualis autem sit harmonia inter corpus & animam, quæ uidentur penitus diuersa, Pythagorei præcipui cōsonantiarum inuestigatores, ex ea, quæ ab omnibus conspicitur quietißima, & suaui unione, cōiectare conati sunt. Ex quibus, Timæus Locrus Pythagoricus insignis, solito more adumbrauit, dicens. Quo autem bene habeat anima, corpus expedit habere suas uires, sanitatem, sensus expeditos, robur, pulchritudinem, cuius pulchritudinis exterioris initium, est commensurabilitas, quam symmetriam uocant. Ad membra ipsa, atque animam natura concinnat tentorium, tanquam instrumentum: obtemperansque est ueluti modulabile quoddam uiuendi & subiectionis rationibus: cui consentit Proculus in Timæum Platonis dicens. Anima à principio, secundum harmonicas constituta est rationes: & corpus illi omne, secūdum proportiones dicitur esse coniunctum: uniuersum quoque ipsum harmonicè, concinnéque deuinctum est. Et unde proueniant hæ harmonicæ compagines, prosequens ait. Harum principia sunt à natura, uel à summo opifice insita uis, ut sit homo bene chordatus cum corpore & anima. Quod & Plato satis clarè explicat, dū de anima utriusque mundi, quorum ratio est si-

~~uillius, inquit: Postquam secundum creatoris mentem, tota anima constitutio~~
absoluta fuit, quæ prima est in intentione, & in idea, mox omne corporeum intra ipsam effinxit, mediumque mediæ accommodans apto modulamine copulauit. Mediæ nanque animæ medium corpus conuenit, extremæ extremum, & supremæ supremum: vt dispositio corporis dispositioni animæ coaptetur, magis quam econuerso. Quod in vtroque modo locũ habet, cum nobilior, & ignobilior anima, & media reperiatur: cui in hac mundi machina corpus pro tempore disponitur, pro conditione ipsius animæ suscipiendæ. In mundo quoque minori anima triplici differentia disposita est, sicut & corpus: Instar typicæ arcæ, quam Noë *non sine magno mysterio* Deo *iubente fabricauit. Est enim vilior virtus animæ in ea parte corporis inferiori, quæ est sub diaphragmate, effigiata per tristegam illam inferiorem arcæ. Est media & animalis uis, super ipsum diaphragma, usque ad caput, cuius simulachrũ tenebat illa media statio arcæ, in qua animalia residebant. Est suprema atque intellectiua virtus in capite, denotata per supremam partem arcæ, in qua* Noë *cum rationali familia morabatur. Quarum quælibet anima, aut portio ipsius cum hospitio, in quo moratur, proportionatissima est.* Nam *nisi sit animæ atque corporis proportio, facilis est ad dissolutionem, & casum humana vis: sicuti* Chalcidius *inquit.* Maxima *vitiorum citatio est in corporis, atque humorum, & spirituũ cõcretione, quorũ abundantia, aut indigentia, propensiores ad libidinem, vel iracundiam sumus. His accidunt vitæ ipsius agendæ sortisque discrimen, ægritudo, conuitium, inopiáque rerũ necessariarum, quibus occupati à studiis honestis ad consentaneæ vitæ institutæ deducimur, & absque agnitione vocamur ueri boni. Quæ autem sit hæc conuenientia, reconditissimum quidem est, à sapientibus tamen aliqualiter adumbratum. Qui animarum uarias dispositiones inquirẽtes, pro mediorum per quæ ad nos trãsitum habent, diuersitate, uarias sortiri sortes diiudicant: & has cũ corporibus ipsis proportionatis coniũgi. In corpore enim* Iouio *temperamento conducto, animã opinantur infundi contemperatã à numine, & intelligentia, cui* Iupiter *respondet, & obsequitur. In corpus uerò* Martio *impetu, & bili exæstuans animam à numine, & intelligentia perfusam opinantur infundi, cui* Mars *connexus præsto sit.* Et *sic de aliis diiudicandum censent.* Secundum *quam dispositionem, si bene operatur anima purgata, & expiata, reuertitur ad numẽ, uel mansionem, à qua descendit.* Et *cum mansiones (teste* Christo*) in domo* Patris *multæ sint, & hæ quidem uariæ, alioqui non essent multæ: uariæ sunt etiam animæ, non modo in donis gratuitis, sed naturalibus, quæ gratuita consequuntur, si bene sentit* Gregorius, *qui de angelis, & consequenter de hominibus inquit.* Qui *donorum distributione participãt, sicut & naturalium dispositione conueniunt.* In *quem sensum intelligenda sunt* ~~*uerba saluatoris dicẽtis, quòd uni data sunt quinque talẽta, alij duo, alij uerò*~~

Chal.

CHRISTVS.

Grego.

unum: uel & datæ sunt (ut alius euangelista ait) decem uni e decem seruis, ut ope- Lucas.
raretur unusquisq; secundũ mensuram ipsi præstitam. Secundũ quam uirtutem, qui operatur, reportat præmiũ pro conditione nũmi, uel doni præstiti. Si uerò operari negligit, aufertur donatiuum, & datur alij operanti, ut compleat locum præparatum pro influxu, & donatiuo concesso. De qua reuersione animarũ ad loca ipsis proportionata, & à quibus discesserunt loquentes academici cum suo Academ. Platone dicunt, quòd redeunt ad suas planetas, altius forsitan loquentes, quàm Plato. multi lectores existiment. Theologi autem nostri dicunt, quòd reuertuntur ad il Theolo. los choros angelorum, quibus conformiter uixerunt. Sed (ni fallor) ad illa supramũdana hospitia reuertuntur, ad quæ uia, & ostium est ille, qui dixit: Ego sum uia, Ego sum ostium, per me si quis introierit, saluabitur. Nec enim per CHRISTVS. Christum datur ingressus ad planetas, uel angelos, sed ad ipsum Deum, & Patrem æternum: in cuius domo, & in cuius amplitudine diuinitatis sunt mansiones illæ multæ, & æternæ.

Vndè in corpore dissonantia oriatur. Cap. III.

Corpus autem, cũ tẽperatissimũ sit, aliquando dissonantiã uehemẽtissimã sentit. Quod duplici ex causa præcipuè, fieri non ambigimus. Altera est distẽperamentũ humorũ, aut ex superfluitate, aut ex diminutione, aut alteramento intrinseco uel extrinseco proueniens. Altera, quia à cœlestibus dissidet, ut influxus aliàs boni, ipsi noceat. Dissidet quidem, declinante animo ab eo, quod exquirit cœlestis influxus. Quam deordinationẽ multæ aliæ subsequuntur, quia statim subiicitur dissidens malo dæmoni (inquit Proculus) quousque debitis expiationibus expurgetur. Quæ autẽ Procul. sint humorum distemperamenta, cum hoc medicorum sit, ipsis relinquẽtes, quod suum est, percurremus ea quæ ad rem nostram, & ad meliorem hominem bene instituendum spectant. Distemperãtur enim humores, undè infirmitates suboriuntur, non tantum ex superflua, diminuta, uel alterata materia, sed sæpius, quia ab animo malè regitur corpus. Si enim superfluo cibo pascitur, undè superflui generantur humores, nónne hæc culpa est animi non frenantis ingluuiem? Et si cibi nociui comeduntur, nónne culpanda est animi imprudentia? Et si labor superfluus, undè lassitudo, & uaria humorum alteratio, nónne inscitia nostra criminanda est? Et si homo aliquid perpetrat, undè oriatur tristitia, & augeatur atra bilis, qua humores inficiuntur aut magis doleat, & tristetur de occurrentibus, quàm deceat, ut bili exæstuet, siue melancholia comprimatur, nónne hoc est ab animo malè se habente, qui tristitia absorbetur Aristotelica, quæ corrumpit potentiam habentis? Si uerò animus tanquam dux in toto humano exercitu cum imperatore seu rege consentiens, omnes inferiores appetitus, & uires bene moderatur, dirigens omnes in debitos hostes: si aliqua tristitia ex pugna, aut labore reportatur, illa euangelica est, nõ nocens, sed quæ statim uertetur in gaudium. Nã sicut diligẽtibus Deũ (ut inquit Paulus) omnia co- Paulus

operantur in bonum, ita dissidentibus à Deo omnia nocent, omnia uergunt in malū: q͞a contra huiuscemodi discolos armat se creatura omnis, in ultionē uidelicet Augu*st*. *inimicorum Dei: ut dicitur in libro Sapiētiæ.* Hinc Augustinus ait. *Omniū malorum causa est peccatum: quod est deordinatio & distemperamentum animi, & ducis humani.* Quo malè regēte, aut prostrato, rebellant omnia, & distemperantur, in sui dominij perniciē. Tunc enim animales spiritus amisso freno in pugnā cōgrediūtur, insurgunt humores mali, & etiā boni deordinati, uicissitudine quadam segregati ab inuicem corpus uexant, & torquent. Tunc nocent influxus cœlestes, sicut lux solis oculis malè dispositis. Tunc Dei lictores, & ipsi in torquendos homines sese expediūt, iuxta illud prophetæ. (Dauid) *Et immissiones per angelos malos, uel* (ut habet ueritas literæ) *& angustiam misit per angelos malos.* Tunc (ut inquit Isaias (Isaias.)) *percutiet te Dominus aëre corrupto.* Quod cognoscēs regius propheta dicebat. (Dauid) *Miserere mei domine quoniam infirmus sum: sana me, quoniā conturbata sunt omnia ossa mea,* id est uires, & uirtutes meæ. Et undè turbatæ sint uires, & exorta infirmitas, declarat subinferens. *Et anima mea turbata est ualde.* Quæ etiā aliquādo infirmatur, ut dicat. *Sana animā meam, quia peccaui tibi.* Ex cuius infirmitate, & rebellione, sequitur rebellio, & distemperamētū omniū, quæ ipsi obtemperare debebant. Nec dicas. Vexantur multoties boni, magis quàm mali, quia ~~nullus uexatur in eo quod bonus, sed in eo quod malus. Nam tolle malum puniendum, cessabit uexatio, quia misericordia Dei super omnia opera eius. Iustitia autē Dei, sup omnia opera mala: quæ non Dei, sed hominis, aut diaboli sunt, uel utriusq; simul. Et~~ sicut nō est homo, qui nō peccet: sic non est homo, qui non indigeat purgatione, & qui nō subiiciatur iustitiæ punitiuæ. Expurgatur itaq; homo, hac momentanea angustia, ut fugiat æternā: quæ infligitur illis, qui filij diaboli effecti & à Dei familia penitus separati, traduntur illi igni, & tormēto, quod paratum est diabolo, & angelis eius. Nec dicat quispiā, ꝙ infirmitates proueniant ab illis naturalibus causis senariis, quas cōmemorat Auicenna (Auicen.), uidelicet inanitione, repletione cibi, uel aëris infecti, somno, uigilia, exercitio: sed potissimè ex accidentibus animæ scilicet ira, tristitia, gaudio, & similibus: quia omnia hæc (si quis bene aduertat) dependēt, & reguntur ab animo, cū in eius potestate sit, dare, uel subtrahere cibū corpori, uigilare, & dormire, & ad libitū exercere corpus. Nā bene cordatus potest admittere, uel repellere irā tristitiā, & huiusmodi accidētia animi, quæ sunt (ut inquit) potissima causa temperamēti, & distēperamēti corporis, nō solum in se, sed in aliis: asserens ꝙ anima fortiter eleuata, & uehemēti imaginatione accēsa, immutat sanitatē, uel ægritudinē etiā in corporibus alienis. Nec criminetur quis cōplexionem: quia (ut inquit Ecclesiastes) *Deus fecit hominem rectū, & tēperatissimū:* quo ad corpus uidelicet & animā. *Ipse autē se immiscuit infinitis quæstionibus,* uel (ut habet ueritas literæ) *Ipse quæsiuit cogitationes multas.* Vndè non contentus rectitudine, & statu perfecto in quo ipsum collocauerat opifex, uagatus est circa multa,

undè subsequuta est perturbatio animæ, & corporis, & omnimoda deiectio à statu, & à rectitudine sua. Quod in Protoplaste plenißimè indicatur, qui non contentus recta lege, quam ei constituerat Plasmator ipsius, cœpit quærere uetita, undè ea perturbatio animi sequuta est. Et sentiens carnem rebellem, erubuit de nuditate sua: & tandem eiectus de fœlici statu addictus est laboribus, sudoribus, & perturbationibus multis, interdicta ei arbore uitæ, & sanitatis: qua semper se illæsum conseruare potuisset. Deiecto itaque homine à rectißimo, & fœlici statu ipsius, subiicitur nascens ignorantiæ, malæ ualitudini, & perturbationibus multis, quousque ratio recuperetur & mens. Quæ si corpus regat, omnia temperata erunt: quia animæ uel menti tanquam nobiliori obediunt omnia, ut docet Aristo. in primo uolumine de cœlo, sicut fit in hominibus bene cordatis, Aristo. *& qui animam in suam sedem adegerunt, & mentem adepti sunt: A qua si non deiicitur homo, nec corpus distemperatur: nec infirmitati subiicitur: ut de Mose scriptura perhibet, dicens in fine Deuteronomij: quòd cum esset centum & uiginti annorum non est ei caligatus oculus, neque demoliti dentes, uel (ut habet ueritas literæ) neque rugata maxilla. Quæ reseruamus cum Dei adiutorio, clarius suo loco explicanda.* Deuter.

Vndè, & quæ inter corpus & animã cõsonãtia uel dissonantia. Cap. IIII.

EXtat quoq; inter corpus & animam cõuentio, tanto maiori admiratione dignior, quanto ea quæ cõnectuntur uidentur magis diuersa: adeò ut artificiũ illud omnẽ captũ humanũ transcendat. Tanta est enim eorũ colligatio, ut ipsorũ dissolutionẽ homo, existimans ultimũ terribiliũ, fugiat quoad posit, appetens potius, ut inquit Aposto. superuestiri quàm expoliari. Et hac spe uiuimus læti. Nec inter hæc duo aliquãdo indictum est bellum: sed inter hominem spiritualẽ & *animalẽ: quæ multa ratione differunt à corpore & anima: quamuis aliquando spiritus accipiatur pro anima,* & *corpus uel caro pro animali homĩe. De pace autẽ, cõcordia, & unione illorũ dicit scriptura. Inspirauit Deus in faciem hominis spiraculum uitarũ, & factus est homo unicũ quid, uidelicet in animam uiuẽtẽ. De pugna autẽ istorũ inquit Paulus. Caro cõcupiscit aduersus spiritũ, & spiritus aduersus carnẽ: hæc autẽ sibi inuicẽ aduersantur: & iterũ. Video aliam legẽ in mẽbris meis, repugnantẽ legi mentis meæ, & ducere me captiuatum in legem peccati: ita ut nõ quod uolo bonũ, hoc faciam, sed quod nolo malum. Vndè nõ est dißidium inter corpus & animam, quæ naturalia sunt: & nullam pugnam, sed pacẽ desiderantia: sicuti colligauit ea summus opifex firmo,* & *continuo fœdere. Hinc errant quàm plurimi, qui dum opinantur cum Paulo in seruitutem spiritus redigere corpus, id est animales appetitus: destruunt naturam, aut naturalia dona, quæ in Dei laudem, proprium beneficiũ, & commodum proximi, plenis & non debilitatis uiribus exercenda sunt. Nõ itaq; procuranda est discordia inter naturalia, nec destruenda sunt, sed potius cõseruanda. Hinc idem Apostolus suum*

Paulus

Idem.

Paulus *Timothæum docet,ut utatur uino pro confortando ſtomacho*: Et *ſicut* Paulo *an
tè diximus,iubet omne obſequium noſtrum rationabile eſſe.* Cui cõſentiens Hie
Hieron. *ronymus, præcipit & ipſe,ut moderata ſint nobis ieiunia: cum* Deus *non oble-
ctetur noſtri uentris uacuitate, uel ut uacillantes greſſus baculo,aut pariete ſu-
ſtẽtemus.* Sed *ea ieiunia, & eæ abſtinẽtiæ atque macerationes aſſumendæ ſunt,
quibus corpore non deſtructo, ſed redacto in ſeruitutem,inualeſcat ſpiritus,&
fortior fiat, atque agilior in* Dei *ſeruitio.Diſcrepantia autem, & pugna con-
tinua eſſe debet inter hominem cœleſtem,& ſenſualem: quouſque ille hunc rede-
gerit in perfectam ſeruitutem:ut ſimul conſentientes, & pacifici, beari poßint
in ipſo regno pacis. Corporis uerò & animæ conſeruanda eſt concordia: qua
ipſas colligauit opifex,quouſque(illo iubente)ea fiat diſſolutio,qua expediti ab
hoc corpore,in quo exiſtẽtes peregrinamur à* Domino, *anima adipiſcatur poſ-
ſeßionem regni promißi.* Quo *adepto,iterum reſumat corpus iam indutum in-
corruptionem,immortalitatem, & naturam ſpiritus:ut ſimul uniti,nũquam in-
de diſſoluantur:nec aliquando diſſonantiam admittant,undè triſtitia aliqua ge
nerari poßit.*

De tẽperãdo corpore,& diſpoſitione tẽtorij per naturales medelas. Ca.V.

QVoniam uerò cũ *humores diſſoni ſunt, dißident & ſpiritus ani-
males,qui in humoribus ipſis reſident, perturbanturq́; ſenſus,uir-
tus phantaſtica,& omnia organa melioris animæ:quæ cũ ſequa-
tur corporis paßiones, diſtemperatur & ipſa.* Hinc *medelæ,atq;*
Eccleſia. *medici ſpernendi non ſunt,dicente ſcriptura.*Honora *medicũ: propter neceßita-*
Dauid *tem enim creauit illum altißimus.* Et *iterũ.* Altißimus *de terra produxit medi-
cinam,& uir prudẽs non abhorrebit eam.*Et *quia (ut ſubinfert) à* Deo *eſt om-
nis medela:ideo inquit propheta.*Sana *me* Domine,& *ſanabor.*Nã *ab ipſo con
fertur ſanitas,& medicina,ꝓ utroq; homine.*Virtus *enim herbarũ,radicũ,lapi
dũ,uerborũ, & omniũ quæ ad medicamẽta utriuſq; hominis ꝑtinẽt,à* Deo *inſi
ta eſt:qui aliquãdo immediatè ex ſe ipſo, aliquãdo per intelligentias, & cœlos
operatur ea,quæ ad ſanitatẽ corporis,& nutrimẽtũ ipſius ſpectãt.* Et *hoc qui-
dẽ potißimè propter animam, quam maximè curat.* Quæ, *ut ſit perfectè ſana,
exquirit corpus ſanũ:* Idcirco *orabat ille ſapiens, ut eſſet mens ſana in corpore
ſano.* Pro *utroq; igitur parauit altißimus medicamẽta,& medicos.* Pro *corpo*
Apollo. *re enim ſanãdo(diſponente* Deo *)multus fuit labor ſapiẽtũ,*Apollinis, Eſculapij,
Eſcula. Hippo. Hippocratis,Pauli,Galeni,Ioãnis Damaſceni,Dioſcoridis.Auicennæ,*& mul*
Paulus Galeni *torũ* Arabũ,Perſarũ,Græcorũ,*& diuerſarũ nationũ:quorũ aliqui pro rerum*
Damaſ. *naturis,& uirtutibus inueſtigãdis,& alij pro ipſis componẽdis, & applicãdis,*
Dioſco. Auicena. *pro qualitate corporũ,& ægritudinũ,diligẽtißimi fuere.*De *medicaminibus au*
Theol. *tẽ animæ(ultra ea quæ amplißimè dicũtur à* Theologis *noſtris in quarto uolu-
mine ſententiarũ theologicarũ,de ſacramentis, & ſacrificiis,quæ in medelas a-*
Ioan. *nimarũ inſtituta ſunt) inquit* Ioannes, *ꝙ in ſupercœleſti regione uidit arborem*

uitæ, cuius folia erant in sanitatem gentium. Qua sanitate recuperata, sume-
rent gentes ipsæ iam in uiros effectæ, de fructibus uitæ, qui dicuntur cibi for-
tium, à nullo infirmo assumendi. De medico uerò, canit Psalmographus. Misit CHRI
uerbum suum, & sanauit eos. Hinc ipsum uerbum missum à Patre, & caro fa- STVS.
ctum, de se ipso dixit. Non est opus ualentibus medico, sed malè habentibus. Et
Origines exponens illud sacramentale canticum. In odorem curremus unguen- Orige.
torum tuorum, inquit. Variis quippe Deus Pater eum ungens unguentis, fecit il-
lum Christum, & medicum. Talem nanque sponsum ad infirmam spõsam, Deũ
Patrem decebat destinare. Qui sponsus, ut boni medici perficeret officium, sa-
nans totum hominem, Apostolis quoque dedit potestatem, & mandatũ de utro
que homine sanando: ut habetur in Euangelio, cui titulus est secundũ Matthæũ. Matth.
Qua potestate tradita, dixit. Infirmos curate, mortuos suscitate, leprosos mun- CHRISTVS.
date, dæmones eiicite. Postea iubet, ut expediti ab auro, argento, pecunia omni-
gena, pera, tunicis superfluis, calciamentis uanarum rerum, & uirga humanæ,
uel mundanæ potestatis, annuntiarent pacem, in quãcũque domum ingrederen-
tur. Obserua (quæso) ordinem summi medici: Mandat enim his, quos mittit di-
rectores hominum in uiam salutis: ut primo sanent corpora: & suscitent eos, qui
mortui sunt: & curent obsessos à dæmonio: postea ut ab omnibus terrenis expe-
diti, annuntient, & tribuant pacem: quæ est uerum temperamẽtum, & uera sani
tas, imò tranquillitas animi. Quã nec præstare, nec habere potest, nisi bene cor-
datus. & à terrenis impedimẽtis, & perturbãtibus curis penitus expeditus: ideo
iubet, ut ab huiusmodi expediantur, qui ipsam denuntiaturi erant. Curãda sunt
igitur primo corpora: ut ex harmonia corporis sani, deueniamus ad harmoniã
spiritus, uirtutũ, & rerũ meliorũ, tandẽq; ad diuinã: sicut Pytha. docet. Quæ si- Pythag.
cut ĩ exterioribus cõducũtur Phœbi fauore, q & sanitati, & harmoniæ uim ma
ximã præstat: sic ĩ meliori homĩe, imò in utroq; cõducitur fauore ueri solis, uter
q; effectus, sanitatis uidelicet, & harmoniæ. Tẽperatis itaq; corporibus, tẽperã
tur spiritus, sensus, operationes omnes, & mens: ut gustare possint cœlestia, &
diuina pabula. Quod ut perfectè fiat, in perfecto statu beatitudinis pficitur, tẽ
peraturq; ipsum corpus, ~~& mutatur in naturam spiritus~~: ut nullo distẽperamẽto
grauatũ, semp pabula illa simul cũ spiritu suscipe ualeat. Nec perterreat quẽ-
piã Apostolica illa sentẽtia. Cũ infirmor, tũc fortior sum: quia ibi diuinus homo Paulus
nõ de infirmitate, & distẽperamẽto corporis loquitur: qđ quidẽ multa mala con
sequuntur: sed de ea cessione, quam animalis homo spiritui facere debet in conti-
nua pugna: in qua alterutri illorũ succumbendum est. Vbi nõ corporis infirmi-
tas, sed animalis hominis subiectio exquiritur: quod fit non qualitatum distem-
peramento, sed concordi cessione, & mutatione quadam uirium animalium, in
uires spirituales. Corporis autem dissidium patientis, cura fit per medicamina,
exercitia, purum, & parcum uictum, atq; cœlestem fauorem. Medicamina autẽ
multa sunt: tum ex natura simplicium à cœlis, & intelligentiis, sed in primis à

Deo hausta: tum ex harmonica compositione medicaminum inter se, & concinna corpori suscipienti. Quæ multum operatur, quamuis parum cognita sapientibus nostri temporis: qui suum Aristotelem sequentes, omnia tribuunt primis, & secundis qualitatibus, cõtenti solum earum libramine, cum tamen uideamus aliqua simplicia magis operari, quàm ignis, qui est non solum in tertio, uel quarto gradu, sed summè calidus: & omnium elementorum actiuissimus. Vndè id à uirtute maiori, quàm sit illa qualitatum primarum, procedere necesse est. Videmus quoque proportionata ualde prodesse, quæ distemperata nocent: ut opinari cogamur harmonicam uim multum conferre. Operatur insuper uirtus, & efficax medici animus, quia (ut diximus) fortis imaginatio immutat qualitates etiam in corpore alieno. Id maximè, quãdo infirmus medico adhibens fidem, sese disponit ad medentis uirtutem suscipiendam. Quæ dispositio quantum

CHRISTVS. *ualeat, illæ omnium medicorum magister Christus Iesus indicat, dum suscepturis ab eo sanitatem, tam melioris quàm deterioris hominis, ipsam exquireret: aut in his qui susceperant commendaret. Dixit enim mulieri Cananeæ, O mulier magna est fides tua: Fiat tibi, sicut petisti. Et hæmorrhoissæ inquit, Fides tua tè saluam fecit. Et à cæcis petentibus lumen, fidem requisiuit dicens, Creditis, quòd possim uos illuminare? Et eunucho Candacis reginæ quærenti medelam baptis-*

Philip. *mi, ait Philippus. Si credis ex toto corde, licet mihi uidelicet dare tibi hoc baptismi medicamen. Et sic semper cœlestis medicus, & ab eo instructi discipuli fidem exquirebant ab his, qui sanari cupiebãt, siue in altero, siue in utroque homine. Prosunt etiam ad temperamentum coporis, & consequenter animæ, exercitia debita, & lætæ atque honestæ occupationes. Adsunt quoque iuuamenta quàm plurima, pro recuperandis & conseruandis uiribus. Inter quæ est electio ciborum conuenientium, & salubrium, de quibus omnibus authores medicinæ, plenis uoluminibus conscribunt. Quibus de more, committimus, eos qui ipsorum auxilio indigent: ut conscendamus ad ea pertractanda, quæ potissimè hominẽ meliorem temperant, sed de inferiori, quantum ad ipsius superioris temperamentum spectat. Et cum inter alia ad id conducat prudentia, de ipsa etiam aliquid percurrendum est.*

Quantum in huiusmodi temperamentis conducendis conferat prudentia, atque debitum regimen. Cap. VI.

NEC adeò expectanda est sanitas, & temperamentum corporis ab extraneis, ut contemnatur proprium regimen, quod non minus esse debet quàm in animantibus ratione carentibus ad quæ

Salomon *mittit Salomon rationalem creaturam, dum ait: Si ignoras te ô pulcherrima mulierũ, egredere, & abi post uestigia gregũ tuorũ. In quibus, uidemus prudentiã in malis præcauendis, & in bonis procurandis. Cauẽt enim equi, & asini nos portãtes, atq; cætera animalia à præcipitiis: & duabus obiectis*

uiis, meliorem eligunt. In pascuis herbas proficuas sumunt, nociuas renuunt. Vulneratæ capræ Cretenses ditamum in medelã quærunt, & sanantur. Quam cum gustant, sagittas dicuntur excutere de corpore. Ceruæ paulo antè partum purgant se quadam herbula, quæ seselis dicitur. Corui cum uenenatos se sentiunt toxico gallico, quercum quærunt (ut aliqui asserunt) sed coruatiam (ut aliis placet) pro medela. Pantheræ barbaricæ (sicut Tullius refert) uenenata carne remedium quoddam habent, quo usæ non moriuntur. Cerui quoque post actam pugnam cum serpentibus, ad fontes aquarum properant: ut extinguant sitim, ueneno so flatu commotam. Mittit iterum sapiẽs pigros ad formicam, quæ tanta solicitudine munit horreum suum, præsentiens subsequuturam hyemem, ut prudentia maxima uigere uideatur. Ciconia (ut fertur) rostro purgat intestina, Camelus debitè oneratus surgit, recusans ulterius onerari quia cognoscit ferre illud non posse. Cum autem infinita sint huiusmodi in animalibus exempla, multo magis in homine mente donato id reperiri debet. Sed adeo prudens regimen, aliqui diiudicarunt expediens: ut medicamenta extrinseca renuerint: sicut de Asclepiade narrat Plinius: qui omnibus medicamentis abiectis, & tota medicina ad casum reuocata: quinque res maximè communium auxiliorum professus est. Abstinentiam cibi, aliàs uini, fricationem corporis, ambulationes, gestationesque: quæ unusquisque sibi præstare potest: laudant alij sudores citatos exercitio à sanis, & multiplicibus uestibus ab ægris. Et huiusmodi multa commendantur à nonnullis, quæ prudentia quadam, simul cum fauore naturæ, conducere possumus. Quod & Plato in Timæo docet. Morbi, inquiens (nisi periculosissimi sint) pharmacis irritandi non sunt: sed diligentia corrigendi, & gubernandi: pro ut cuique datur otium. Motum quoque summè laudat pro conseruãda sanitate, & curãdo corpore ab ægritudine. At (inquiẽs) in sanãdo corpore illã imitetur naturã, quã altricẽ uniuersi uocamus: ita, ut nunquã torpere permittat: sed moueat semper iugiq; agitatione, internis, externisq; motibus, secũdũ naturã ubiq; resistẽs, moderata quadã cõmotione, oberrãtes passiones corporis, partesq; cognationis, ratione seruata, uicissim in ordinẽ redigat. Omnium autẽ motuũ optimũ opinatur, qui ex semetipso fit, quia mẽti cognatissimus. Qui uerò ab alio fit, deterior est. Quapropter purgationũ, cõstitutionũq; omniũ corporis, quæ gymnastica fit, saluberrima est. Proxima ad hanc accedit uectio facilis, siue naui, siue quouis alio uehiculo peragatur. Prudentia igitur exquiritur non solum in huiusmodi adminiculis utillimis, facilè à prudente comparãdis: sed etiam ut frenet ingluuiem, & à superfluis, & nociuis esculentis caueat. Optimũ foret (quãuis difficillimũ sit) ut unusquisq; cognosceret, quãtũ escæ sibi sufficeret, nec plus sumeret, ut supfluos uitaret humores: sicuti de Christo asserũt nõnulli: ꝙ ea mẽta cibũ sumebat: ut non generaret superfluũ quartæ digestionis: Multi quoque alij parcitate cibi, simul & sanitate atque agilitate quadam corporis gauisi sunt. Moses, & Elias usque ad quadragesimũ diẽ, ieiuniũ protra-

Tullius.

Ascle. Plinius.

CHRISTVS.

Moses.

xerunt: undè ille splendebat facie, purificato iam corpore: & iste leui, & igneo curru subuectus est: & corpus suum uelutispiritum quędam facilè ducebat ad nutum. Hieronymus gloriabatur, didicisse hebdomadarum sufferre inediam, robustus tamen, mente & corpore. Multique alij maximas abstinentias obseruantes, contenti erant solo naturæ sustentamento, omnem cibi delectationem à se penitus abdicantes sicut Hilarion, Macharius, Franciscus, & alij quàm plurimi, nullam inde mentis, aut corporis sentientes iacturam, imò uim, & robur maximū. Quod fit, & diuino fauore, & perspicaci prudentia, qua homo appetitus corporis moderatur, & ipsum corpus ad spiritus symbolum educans, cibat quodāmodo ipsum meliori cibo, spiritus uidelicet, & delectatione debiti temperamenti, & concordiæ, cum præsidente ipsius: ut inde cibus sit ad sustentationem, & nō ad oblectamentū. Quod cum difficillimum sit noscere, nōnulli maiori inedia, quàm debeant, corpora affligentes, manifesta, & uaria inde nocumenta passi sunt. Magna enim hic prudentiæ indago exigitur, ut ueluti bonus musicus, trahat, & aptet chordas omnes iusto modulamine, ne plus, aut minus quàm deceat tensis, consonantias potius abducat, quàm adducat. Nec enim minor solertia, & acumen exquiritur in diiudicando consonantiam artuum corporis, & in moderandis ipsis, ut omnia contemperata sint cum spiritu, & anima, quàm exquirat musicus in temperandis instrumentis suis. Sed cum perfecta de huiusmodi re notitia haberi nequeat, nisi à perfectissimis: ideo unusquisque cōsulere debet peritiores. Qui, si non omnia, tamen aliqua præcauenda docent, quousque adepta mente, perueniat ad perfectam cognitionem proprij tentorij, hospitantis animæ, intelligentiæ custodientis, & omnium quæ ad ipsam animam perficiendam attinent, & ad perfectum temperamentum corporis, & consummatam concordiam ipsius cum anima.

Hieron.

Hilariō. Macha. Francis.

Quantum ad hæc conducenda ualeat unicuique uera sui cognitio. Cap. VII.

EXtat monumentum à sapientibus celebratissimum, quo ualeat homo corpus propriū, & omnia quæ intra corpus sunt, & quæ circa ipsum adiacent, moderari. Id autem est propria sui cognitio, non quidem, quòd terra sit, aut ex uili materia ortus, aut breui in terram resoluendus, ac uiuens innumerabilibus quæstionibus immixtus, ut nonnulli monumentum illud interpretantur: Sed exquiritur, ut cognoscatur, quæ sit anima propria, undè progrediatur, quantis, & quot gradibus perfectionis referta, qua intelligentia communita, quibus mediis in corpus diffusa, qua harmonia cum ipso compacta, quam affinitatem cum Deo, intelligentiis, cœlis, elemētis, & rebus omnibus habeat, quorum imaginem & simulachrū tenet: Quibusúe influxibus compaginatum sit corpus, & quo uitæ curriculo terminandum, ultrà quod non detur progressus. Hæc enim & huiusmodi, exquirit monumen-

tum,quod Græcia iactat ſe ab oraculo Delphico in uetuſtiſsimo tripode ante om Oracu.
nes accepiſſe. Nec tamen loquenti in oraculo detur laus, tanquam illius documẽ
ti inuentori,cum ante Apollinis oraculum,illud tradiderint qui à Spiritu Sancto
edocti fuerant:ait enim Iob,uiſitans ſpeciem tuam non peccabis . Viſitat nan- Iob
que ſpeciem ſuam , qui aliquãdo mente formam propriam,atque ſeipſum contem
platur. Quod neceſſe eſt,ſi partes omnes ſuiipſius , tanquam totius inſtrumenti
chordas ſuo loco diſponere uelit , & in dignitatem ſuam reſtituere ſeipſum.De Dauid
quo diuus Cithariſta clara uoce intonat,dicens. Homo cum in honore eſſet, non
intellexit,comparatus eſt iumentis inſipientibus, & ſimilis factus eſt illis. Dolet
nanque,quòd non cognoſcat homo dignitatem, & excellentiam,in qua conſtitu-
tus eſt , omnibus præſtans,& ab omnibus fomentũ dignitatis ſuæ ſuſcipere ua-
lens,cum non tantum omnium partium ſuarum concordia, ſed omniũ rerum har
monia, & ſubiectione gaudere poſsit,niſi ſe ipſum deiiciens, iumentis inſipienti-
bus aſsimiletur. Et hæc(ni fallor)ſunt illa mirabilia, de quorum cognitione alibi
exultat propheta,dum ait. Mirabilia opera tua, & anima mea cognoſcet nimis. Idem.
Et quæ,& circa quos ſint hæc mirabilia, explicans,ſubinfert. Mihi autem nimis
honorificati ſunt amici tui Deus , nimis confortatus eſt principatus eorum:co-
gnoſcens uidelicet quanta naturæ , & donorum excellentia eos decoraueris,
quantòue dominio præfeceris,eos ſcilicet qui cognouerunt , & conſeruare ſtu-
duerunt pretium, & dignitatem , in qua conſtituti ſunt. Et ne glorietur quiſpiã
de exteriori apparentia,ſed ſemper timeat, & reuereatur Dei iudicium, ad cu
ius metam homo eſt uerè magnus,uel paruus;eſtque bonus,uel malus;inquit. Nõ
eſt occultatum os meum à te,quod feciſti in occulto: & ſubſtãtia, uel compactio
mea in inferioribus terræ . Imperfectum meum uiderunt oculi tui . Mercurius Mercur.
quoque Triſmegiſtus idem,ante oraculum docuit dicens. Vos,quibus mentis por
tio conceſſa eſt,genus recognoſcite ueſtrum ; ueſtramque naturam immortalem
conſiderate. Non igitur mortalem,aut deteriorem conditionem,iubet iſte ſapiẽs
contemplandam, ſed meliorẽ: Quod explicans Macrobius in de ſomnio Scipio- Macro.
nis,ait. Animas dicimus de cœlo lapſas in corpora, & hanc eſſe perfectam ani-
mi ſapientiam,dum corpore utitur,ut undè orta ſit,recognoſcat. Sic enim omnes
rectè ſentientes uolunt,ut cognitio illa exigatur,per quam, excluſis impedimen-
tis,rectum in Deum capiatur iter . Hinc diiudicarunt oraculum potius à cœlo,
quàm à dæmone emanaſſe , ut Satyricus canit. E cœlo deſcendit γνῶθι σεαυτὸν. Iuuen.
A cœlo quippe, & à ſpiritu ſancto proſiliit documentum, ut diximus: quamuis
à dæmone per oraculum Græcis prolatum fuerit. Hac igitur cognitione de no-
bis ipſis habita,cognoſcimus Deum,ad cuius imaginem facti ſumus:cognoſcimus
mundum,cuius ſimulachrum portamus: cognoſcimus creaturas omnes,quas com
plectimur , & cum quibus habemus ſymbolum, & harmonicam proportionem:
cognoſcimus quid fomenti à lapidibus,quid ab herbis, quid à cœlis , quid tandẽ
ab unaquaque re haurire poſsimus. Cognoſcimus inſuper, quomodo unamquã-

que chordam nostri corporei instrumenti suo loco aptare ualeamus.

Quòd temperetur, corroboreturq; corpus, & consequenter totus homo cœlesti fauore. Cap. VIII.

ET quia fatales sunt aliquando morbi (ut in Timæo asseuerat Plato) ab ipso generationis exordio, certis temporum curriculis terminantes, atque magni animalis sequentes motus: ideo contemperandus est morbus, & corroboranda uirtus cœlesti fauore, ab his tamen, qui in harmoniam inferiorem lapsi, serui miserrimi cœlorum, & aliarum rerum inferiorum (ut Trismegistus ait) effecti sunt. Aliqui enim fuere, & reperiuntur, quibus per Ieremiam dicitur. A signis cœli, ne timueritis, sicut gētes timent, quia non cœlum, non terra, non corporea quæque, sed ipse Dominus immediatè est pars & funiculus hæreditatis illorum, quibus iterum idem Propheta ait. Nolite timere hæc, quia nec malè possunt facere, nec bene. Cum quibus erit suo loco nobis sermo: sed pro nunc, cum his qui cœlis subiiciuntur: quibus dicimus, ut quousque ab eorum præsidentia absoluantur, curent ueluti sapientes Astronomi, præcauere non solum mala multa, quæ cœli minantur (sicuti docet Ptolemæus) sed continuè fauorem, & præsidium hauriant, quousque à cœlorū præsidentia absoluantur. ~~Qui haustus fit (docente Plotino) mediante anima mūdi quæ tot rationes seminales continens, quot sunt ideæ in mente diuina præstat unicuique suam particularem uim, iuxta uirtutes idearum susceptas, sicut & uitam tribuit. Nō enim est in mundano hoc animali mēbrū tā deforme, cui (ut Platonici asseuerant) non insit, & anima, & uitæ munus.~~ Quas ~~uitæ~~ [influxus] connexiones, Zoroastres diuinas illices uocat: & Synesius symbolicas illecebras: Secundum quas, non omnia bona simul oriuntur à cœlo: sed pro temporum curriculis, & opportunitate, & pro uniuscuiusque aptitudine, & dispositione. Hac igitur inducta, stellæ, & intelligentiæ præsidentis, fauorem suscipit dispositus ipsi conuenientem, sicut corpus organizatum, & ultima dispositione conductum, suscipit uitam, & animam. Videmus enim successione temporis, & multis atque uariis cœlorum reuolutionibus, homines ualde proficere, in uitæ, animæ, rationis, & multorum munerū augmentis, & dilatationibus: quæ artis, & industriæ adminiculis conduci nequeunt: adeo ut cœlestem fauorem confiteri cogamur. Quod sæpius diligenti obseruatione comprobatum est: quamuis aliquando fallantur prognosticantes: aut quia non plenè cognoscunt influxus omnes, & undè proueniāt: aut quia homo arbitrio suo & animi libertate aliò tendit, quàm dictet ipse cœlestis influxus. Nam (ut ipse Astronomorum princeps Ptolemæus in principio Apotelesmatum docet) non sufficit alicui, ut castus, & iustus sit, habere Iouem in suo horoscopo fauentem: nisi cauerit à lenonibus, & meretricibus, quorum conuersatio obstat influxui. Obstant enim consuetudines, mores, sanguis, locus genitura, libertas animi, & occasiones quamplurimæ, cum influxus illi non cogant, sed

Mercur. Ieremi. Ptolem. Plotino. Platonici Zoroast. Syne. Ptolem.

disponant, & faueant. Et hoc (*ut dixiimus*) ~~*per mundi animam*~~, *particulari tamen uirtute imaginum, & intelligentiarum præsidentium, & concursu radiorum, & aspectuum, conuenientibus stellis & imaginibus illis, peculiari quodam, & harmonico conuentu.* Et horum omnium uirtus, per solem tanquam per uerũ cœli gallum confouetur, qui & communem uitæ uim, & particularium uirtutũ semina fundit. Cuius seminis uirtute grauidata sidera, maximè Luna, tempore suo in nos fœtum diffundit, tanquam matrix, non tantum solis, sed aliorum planetarum. A quibus omnibus semen, & influxus à superioribus susceptos: ueluti domestica mater nobis tribuit. Hinc diligẽtiori cura ipsa ferme ab omnibus obseruatur. Quod in minori mundo, & in nobismetipsis discere, & comprobare possumus. In corde enim hominis, quod solis imaginem, & uirtutem tenet, est cõmunis uitæ fons: & omnium membrorũ totius corporis uirtus. Nam omnia quæ in corpore sunt, à corde fomentum suscipiunt, & uitæ, atque motionis uim: quæ à corde transit ad cerebrum, quod lunare est: & inde ad omnia membra corporis diffunditur per uenas, & neruos ab ipso descendentes. Platonicos igitur sequentes, qui communi sententia conueniunt, mundum esse animal, magis unum, quàm quodlibet aliud quodcunque sit, dicimus uniuersalis, & particularis membra, eodem modo colligata, & paria esse, atque simillima, in influxu, & communicatione mutua, in motu, qualitate, & omnimoda correspõdentia. Influit enim utrobique, præcipuè membrum principale, quod est sol in mundano animali: & cor in particulari. Cæteraque membra superiora utriusque, in inferiora influunt, pro suscipientium dispositione. Quæ & à natura insita est, & prudentiæ, atque artis adminiculis coadiuuatur. Sed hæc, quæ industria cõparatur uel exigua, sufficit ad cœli munera capescenda, ideo non aspernenda, cũ multũ conferat, & naturali dispositioni, ut plena sit, & animæ disponenti, cũ disponendo faueat & ipsa, sicuti cœli influentes. Et quãuis homo à toto cœlo fauorem suscipiat, potissimè tamen haurit à corde cœli, quod est sol, cum solaris sit homo, (ut Arabes astronomi dicunt) & peculiari quodam munere utriusque solis, cœlestis uidelicet, & supramundani decoratus, ut ex theologia Hebræorum decerpimus. Quod & docet eius pulchra & erecta, statura, humor subtilis, spiritus clarus, imaginatio perspicua, ueritatis & gloriæ studium, & multa, in quibus homo habet utriusque solis symbolũ, & peculiarem eius imaginẽ, & tanto expreßiorẽ quanto perfectior est. Hinc hominũ princeps, & caput Christus Iesus plærisque locis sol dictus est: à cuius luminis, uitæ, & omnium bonorum plenitudine (inquit Ioannes) omnes accepimus. Haurimus quoque ab aliis planetis, & stellis: sed uirtute solis illas suo ipsius semine, uel uirtute confouentis. Sicut in mystico corpore (quamuis præcipuè suscipiamus à corde uel capite Christo) accipimus: tamen etiam illius uirtute, ab aliis membris: quæ ueluti stellæ sunt in magno corpore mystico: ut Daniel, & Paulus perhibẽt. In sole itaque, mundi præcipua lampade, tanquam in corde est potißimè mundani animalis uita: cuius &

Plato.
Arabes.
The. he.
Ioan.
Daniel.
Paulus

ipſe inter cœlica mẽbra eſt præcipuus dator, per ſpiritum quẽdã uitalẽ: quo (ut Timæus Pythagoricus *inquit) uiuit totus mundus, ipſum cõtinuè hauriẽs, ſimul cum ſpiritu, & uirtute aliarum ſtellarum: præſertim homo per ipſius ſpiritum illis ſuapte natura conformẽ: & arte, atque prouidentia, cognatiorẽ effectum, multis regulis & adminiculis, de quibus ueri ſapientes potius ore, quàm uoluminibus pertractant.* Et *tanto celebriorem uim ſuſcipit homo, non ſolum à ſideribus, & intelligentiis, ſed ab ipſo omnium bonorum fonte: quanto magis cœleſtis, angelicus,* & *diuinus efficitur. Cœleſtis autem euadit, quando corruptibilia ſuppeditans, & ſpernens, incorruptibilia amplectitur: & animum, atque opera, ueluti cœlum quoddam, conducit in orbem, reflectens iter, & opus in cœlum, à quo proceſsit. Quod fieri nequit, niſi præmiſſa ſegregatione ab obnubilantibus uaporibus: & ab omnibus his, quæ hominem diſsimilẽ cœlo reddunt. Efficitur quoque angelicus, dum* Deo *munda, & pura mente miniſtrat, & ſemper mũdis oblectatur,* ~~*in uiſceribus, in cute, in ueſtibus, in habitaculis, & in utenſilibus: quorũ omnium immunditia, aërem frequenter inficit: influxumque illum mundiſsimũ cœleſtium, & diuinorum diſturbat, & mundos Dei miniſtros fugat.*~~ Verùm aliquando *immundi angeli, tanquam* Dei, *& miniſtrorum eius ſimiæ, uel ut adorẽtur, uel ut decipiant, huiuſmodi munditiam exquirunt.* Ideo *ſuper omnia, diligenti cura obſeruandum eſt: ut habeat unuſquiſque animum, & cor purum, atque mundũ, quod immundas poteſtates fugat, &* ad Dei *conſuetudinẽ, & contuitũ*

CHRISTVS. *diſponit: dicente ſumma ueritate. Beati mundo corde, quoniam ipſi Deum uidebunt. Hac igitur mundicia in primis comparata, etiam illa corporis & eorum omnium, quibus utimur ſpernenda non eſt: cũ utranque exquirat omnium lympidorum fons, & origo* Deus, *in quẽ tendimus. Illã enim in primis exquirit, dicens per Iſaiam: Lauamini, & mundi eſtote, auferte malũ cogitationum ueſtrarũ. Hanc quoque exquirit cũ ſemper in ſacris omnia munda efflagitet* & *uaſa: & munera: & hoſtias, & ſacrificia: Et, ut breuiter concludamus, eſt doctrina*

Hebræ. *apud* Hebræos *in huiuſmodi re peritiſsimos, omnibus communis, quòd cuncta quæ* Dei *ſunt, tenentur ex parte munditiæ quam* טהרה *thaorah dicunt,* Et *omnia quæ ſpirituũ immundorũ ſunt, & ad ipſos, uel mẽbra eorũ pertinẽt,* טומאה *tumah, id eſt immundũ, uel immunda uocat: ſicut & ipſi dicuntur immundi ſpiritus,* Econuerſo *autem, illi dicuntur angeli lucis, & mundi. Hinc qui ipſorũ con-*

Franciſc. *ſuetudine delectantur, munditiã omnigenam quærunt.* Inter *quos* Franciſcus, *noſter auriga, docta quadam practica: & diuini ſpiritus colluſtratione perfuſus, mirũimmodum munditiã cõmendabat.* Mundus *itaque quiſquis effectus eſt, & angelis ſimillimus, alios mundo itinere, & uita pura, in* Deũ *dirigere ſtudet.* Hic *& cœlos quodammodo tranſcendens, non iam ab ipſis, ſed ab angelis incrementa uitæ, profectus, & fomentũ ſuſcipit, conſuetudine quadam familiari cum ipſis fruens: ſicut de Patribus utriuſque teſtamẽti plæriſque legimus.* Ha-

Abrahã. Iahacob *buit enim* Abraham *angelos optatæ prolis, & multarum rerum nuntios.* Iaba-

cob angelorum familiaritate, in tota sua peregrinatione sæpius usus est. Elias Elias.
non minus mente, quàm corpore, manu angelica pastus est. Petrus quoque libe- Petrus.
ratorem à carcere angelum sensit, & comitẽ: quousque ciuitatem egrederetur,
& pericula euaderet. Ioannes pluries gauisus est consortio angeli, à quo & ce Ioannes.
leberrimam uisionem edoctus est. Et alios quamplurimos omittens, breuiter
me expediam, Mosi (inquit Paulus) lex data est per angelos, cum ipso nimis fa- Moses. Paulus
miliariter agentes. Nec tamen eorum tantummodo contentus fauore, patrocinio
& consuetudine, ad diuinitatem aspirans, Deum quæsiuit sui itineris ducem, ma
gna confidentia ipsi protestans & dicens: Nisi tu ueneris nobiscum, non uadam.
Deus itaque clientulos suos tanto numine munire studuit: ut cœlorum influ-
xus minime timerent: sicuti in Deuteronomio inquit. Gentes audiunt diuinos & Deuter.
מעוננים mehonenim, quod nostri habent augures: sed supputatores, ut Achi- Achinas.
nas dicit. Tu autem aliter institutus es à Deo tuo. Satisque existimauit pro eis
obtinuisse oraculum, & Deum domesticum, à quo, debito, & sacratissimo cul-
tu omnia opportunè haurire possent. Quod melius adhuc pfecit legis uerus re- CHRISTVS.
serator Christus Iesus, docens, quomodo non in tabernaculum manu factum, sed
in nos metipsos templum Dei uiui effectos & palatia cœlestis regni, Deum pos-
semus trahere, & in iis hospitari, dicens: Ad eum ueniemus, & mansionem apud
eum faciemus. Docuit insuper, & facultatem dedit, qua possimus Deum, qui in-
tra nos est, excitare in fauorem nostrum: imò nos in ipsum mutare, dicente Ioan Ioan.
ne. Dedit eis potestatem filios Dei fieri. ~~Quod nec faciunt, nec cognoscũt Chri
stiani nostri temporis: quia adeò obliterata sunt, & postergata monumenta
euangelica: ut uix eorum uestigia, & lineamenta uideantur~~. Ecce igitur, quo-
modo à Deo, ab angelis eius ministris, & à cœlis instrumentis eiusdem, queas fa
uorem suscipere. nunc qualiter id breui, & facili itinere facias, accipe.

Qua breui uia à cœlo, angelis, & Deo fauorem haurire possimus. Cap. IX.

ESset sanè longum, arduũ, dubiũque nimis iter, si omnia sidera, &
influxus, aspectusque fauentes uenari uoluerimus, & per ea quis,
aut qualis sit custos, aut genius noster, cognoscere: cum professo-
res istius doctrinæ, longa, difficillima, dubia, & aliquando inter
se dissidentia instituta, tradiderint. Porphyrius enim ex planeta domino genitu Porphy.
ræ, genium quærit. Firmicus quoque uel inde, uel ex eo, qui plures ibi habet di- Iul. Fir.
gnitates: uel ex eo, cuius domicilium statim ingressura est luna, post signũ, quod
homine nascente, detinet. Chaldæi à sole potius, aut à luna genium auspicantur. Chaldæi.
Alij, ab aliquo cœli cardine id exquirere docent. Et sic per multa uagãtur pro-
fessores huius doctrinæ: aut quia non plenè nouerunt cœlorum sacramenta, &
ordinem: aut quia pandere noluerunt, & communia facere ea, quæ inter pau-
cos sapientes communicanda sunt. Cum igitur illa semita, lõga, & occultissima

sit, breue arripiẽdum est iter, percontando à nobis ipsis, quod à cœlis facere nequimus. Quod quidem faciemus, si amotis impedimentis, submittamus nos spiritui nostro duci, qui nobis non resistentibus demonstrabit iter, quo cœlum, quo genius, imò quo summus moderator conducit. Et hoc, si attendamus ad ea, quæ à primæua ætate nullis contagiis distracta, nobis suggerit, aut quod expurgata mente ab inani cura, & obliquo affectu, natura ipsa uel spiritu dictante sentimus, fingimus, imitamur, & tentamus frequentius. Sentit enim natura: & spiritus noster cœli instinctum, atque fauorem: sentit & genij proprij suadelas: quod unicuique datum est, à principio suæ natiuitatis: ut nõ modo Platonici simul cũ doctoribus nostris asserunt, sed infallibilis Veritas *sermone profitetur aperto, dum ait.* Angeli eorum semper uident faciem Patris. *Hi enim suis clientulis fauent, illò ducentes, quo & eius sidus inclinat, semper utique ad bonum: nisi homo ab his illecebris, aut mali dæmonis suadelis deceptus, suum obliquet iter.* Non enim ducem re uera itineris habet, qui per deuia ambulat: quoniam stellarum, atque custodum nostrorum officium est, semper recta agere: atque ad recta, & excellentiora disponere. Cœli igitur, & genij, uel angeli proprij (ut catholicè loquamur) suasionibus assentiens, aget prosperè, & uiuet fœlix. Alioqui, cœlum sentiet, & superos inimicos: & aduersam fortunam (quæ diuinorũ ducatus est) in omnibus peragendis, alienus effectus à patronis cœlestibus. Quo forsitan tẽdit adagium illud: Nihil agas inuita Minerua. Et si (ut Zoroastres docet) fatũ non est augendum, minus immutandum. Nam si ingenio tuo, contra genium, & cœlestium uocem continuè inuitantem, aliquid professus fueris: frustra laborabis, dicente propheta. Nisi Dominus custodierit ciuitatẽ, frustra uigilat, qui custodit eam. Et nisi Dominus ædificauerit domum, in uanum laborauerũt, qui ædificant eam. Vanum est enim nobisipsis surgere, uel ante, siue contra lucem quæ à cœlo splendet: & ducit, atque conducit hominem, quo pergere debet. Quærẽtibus igitur rerum agendarum faustum omen, omni diligentia obseruandum est: ut audiamus, quid in nobis loquatur Deus: aut in scriptura sua sancta, & lege: quid suadeat bonus custos, quid suggerat spiritus, & ad quid sidus faueat. Attendendum quoque est, quo te ducant. Locus enim multum confert, quia non ab re dixit Deus, uel bonus custos, eius uice, & nomine ad Abraham: Veni in terrã quam monstrauero tibi, & faciam te in gentem magnam: & benedicam tibi, & magnificabo nomen tuum: ubi clarè deprehenditur, quantum locus conferat ad fauorem. Et paulo post sequitur. Perrexit Abraham uadens, & ultra progrediens, aut proficiens ad meridiem. Ibi fauorem supercœlestiũ amplissimum sensit: sicut Izabac in aquilone, de quo dicitur. Venit Izabac in Gerarab, ubi seminauit, & collegit centuplum: aut centum hordeos: ut habet ueritas literæ. Et locupletatus est homo: & effectus est diues ualde. Sacramentum huius negocij quærit Hieronymus, nec soluit: nolens forsitan pandere indigno uulgo, quid locus operetur, quid hordeum significet, quo adeo profecit, & creuit Izabac, ut

Marginal notes: Platoni. — Doc. no. — CHRISTVS. — Zoroa. — Dauid — DEVS — Izah.

efficeretur diues ualde. Dauid quoq;, Sion elegit in peculiare habitaculũ dicẽs. Dauid
Hæc requies mea in sæculum sæculi, hîc habitabo quoniam elegi eam. Nec quidem horum aliquid, absq; mysterio scriptum est. Quis autem sit locus tuus, si ratione, aut doctrina inuenire nequis; obserua ubi potissimè tuus spiritus recreetur: ubi sensus uegetior fiat, ubi corporis ualitudo, & agilitas proficiat, ubi uota succedant, ubi plærique faueant, ubi infensi succumbant. Hanc regionem scito tibi à Deo, *superisque paratam. Hanc citra omnem superstitionem cole, habens huius obseruantiæ præstantissimos duces, Christum maximè, qui frequentabat montem oliuarum.* CHRISTVS.
Colebat etiam Hieronymus *Bethleemiticum præsepe.* Hiero.
Diligebat Franciscus *locum sanctæ Mariæ de angelis: Multiq; alij uiri* Deo *pleni, loca particularia sibi deligebant. Nec aliquando uno tantummodo contenti, sed alia, uel pro tempore, uel pro negocio, occurrente procurabant. Sic & tu, locum, uel regionem muta: & quancũque tibi, & operi quod moliris, fauere senseris, elige: infaustam autem fugito. Opera pariter uirtutis aggredere, in quibus oblectaris, & utriusque hominis profectum sentis. Horas insuper elige pro orationibus, contemplationibus, & aliis operibus spiritus conducẽdis, à patribus nõ sine ratione traditas, & eas quas spiritus ipse suggesserit. Qui aliquando adeò complet, quos tangit, ut suggerat omnia, quæ ad eorum profectum spectant. Et de hoc (ni fallor) inquit Apostolus, ubi spiritus, ibi libertas, animi uidelicet à solo spiritu deducti: ut alio duce, aut præside non indigeat. Vel (ut inquit Hieronymus.) Qui spiritũ* Dei *habẽt, omnia illi nuda sunt, & aperta: ideo nõ indiget alio ductore deductus à spiritu, qui omnia scrutatur. Nec fixus in eodem loco, aut opere, semper permaneas: sed uariis te motibus exerce: gyros quosdam circunduces instar cœlestium, à quibus fauorem quæris. Nec contemnenda est professionis mutatio: cum non modo catholici consuetudine approbent: sed astronomi,* Astro.
& Platonici *geminos doceant esse genios: alteros quidem natiuitatis: alteros autem professionis. Et hos quippe, aliquando concordes: Aliquando uerò ad diuersa deducentes. Si igitur concordes habueris, geminum senties profectum, & augmẽtum, naturæ uidelicet, & professionis. Si uerò dispares fuerint, melius aliquando fomentum percipies professionis, quàm natiuitatis. Quem fauorem, ut magis prosequaris, prodest mirum immodum mutatio nominis, habitus, loci, uictus, & consuetudinis. Nam in mutatione professionis, mutatur uis naturæ, imò superari penitus, & uinci debet, sicuti infallibilis* Veritas *docet, suis nouis professoribus loquens. Regnum cœlorum uim patitur, & uiolenti rapiunt illud, qui scilicet professione naturam superare student. Quantum autem prosit mutatio nominis, à scriptura, quæ non fallit, nec aliquid sine causa admittit, discere possumus. In qua habetur, quòd dum summus moderator uellet magnificare amicũ suum* Abram, *immutauit nomen, & iussit eum uocari* Abraham, *non sine magno mysterio, ut alibi diximus. Sic dum uellet constituere nepotẽ eius* Iabacob *principem totius electæ familiæ, iussit eum uocari* Israël, *id est principatem* Dei, *aut*

Platoni. CHRISTVS. Francisc. Abrahã. Iahac.

principatum Dei ducens. Quantum etiam ualeat uestimentorum mutatio ab eadem scriptura discere possumus, quæ iubet, ut sacerdotes, & ministri Dei sacra peracturi, uestirentur apta quædam, & ibi determinata uestimenta. Pari modo, quantum ualeant assumendi cibi, ab eadem instruimur: quæ maxima diligentia docet suos initiatos, à quibus cibis abstineant, & quos admittant. Sic & eos abstinere iubet à consuetudine diuersarum gentium, quarũ mores, & ritus, etiam adiecta comminatione, interdicit. Mutandi itaque sunt mores, uestimenta, conuersationes, exercitia, & nomina, mutata professione, & gradu: quia tunc etiam nobiliorem custodem, & directorem assumimus. Hic enim nobis datus est progressus, ut conscendere poßimus de gradu in gradum, & de uirtute in uirtutem: quousque uideamus Deum Deorum in Siõ. Qui igitur locum, opus, professionem, sidus, genium, & spiritum suum cognouerit, pignus sui profectus, & fœlicitatis, certißimum habet.

Quomodo ualeat homo paruus mundus ab omnibus mẽbris maioris mundi, (cui simillimus est) fomentum suscipere. Cap. X.

NEc solum à cœlo, angelis, & intelligentiis, sed à quocunque membro mundani corporis, fauorem, & munimentum suscipimus nõ modicum. In quinque enim partes à nonnullis sapientibus partitur homo: In intellectualem, rationalem, irascentiam, cupidinem, & sensus, cum omnibus eorum instrumentis. Intellectus in summa arce collocatus, solus summo principi domesticus, ab eo haurit, quæ nec ratio, nec sensus haurire potest: cum ipse Deus, & ministri eius, non subiiciantur iudicio sensuum nostrorum, nisi quatenus ipsi uelint, per sensibiles imagines, suo arbitrio ostendendas. Nec ratione percipiuntur, nisi orbium motores per eorum motum: ut uenatur Aristoteles, & alij naturales. Multo minus Deus percipitur à sensu, uel ratione, nisi tantummodo, quod est. Si autem aliqua arcana de Deo, déque ministris eius percipimus, id facimus portione illa suprema, quam Platonici intellectum uocant, à ratione distinctum. Et hoc, mediante lumine quodam diuino, quo pfunditur ipse intellectus, uel portio illa superior. De quo lumine inquit propheta: In lumine tuó, uidebimus lumen. Rationalis uerò, & ipsa in superiori solio collocata, media inter intellectum, & phantasiam, ab omnibus, circa quæ discurrit, incrementum suscipit: à cœlestibus, terrenis, & humanis, & hominis potißimè præsentia dilatatur, & acuitur ueluti ferrum ferro, sicuti est commune adagium. Irascentia in domicilio cordis habitans, non multum, extrinseco fauore indiget, ipso corde, & bili satis inflammata, nisi quatenus obiectum, in quod irascitur exterius suscipit. Cupido autem, atque appetitus bifarius est: alter in corde, qui ratione suffultus, in omnia fertur, in quæ ratio discurrit: & ab ipsis, undè dilatetur, & augeatur, suscipit. Sed potißimè à summo obiecto dilectionis Deo: dummodo in ipsum ducatur per intellectum, eius lumine collustratum. Alter religatus in infernis sedibus, longéque à sapientia, & ratione constitutus est: ne

Aristot. Plato. Dauid

importuna uicinitas rationem, & superna cuncta disturbaret. Qui tantũ à rebus suscipit ueri hominis incrementum, quantum est superioribus obtemperans ipsis deuinctus. Media uerò, quibus superior appetitus fouetur, sunt instituta, & documenta: quæ in rectis legibus, & doctrinis continentur, maximè in sacris eloquiis: ubi continentur omnia, quæ ad ipsum dirigendũ, & coalendũ spectãt. Sunt etiam sacra, quibus expurgatur, ut fortius crescat. Sensus deniq; ueluti rationis, & uoluntatis ministri, ab omnibus sensibilibus suscipiunt undè condelectẽtur: & ipsorum præsidibus faueant. Auditus enim aëris particeps, & eorũ, quæ aliis sensibus apprehendi nequeunt, organũ accuratissimũ, & superiorum minister magnificus, pro sapientia comparanda, præ omnibus aliis sensibus seruit. Numeros nanque orationis, & totius consonantiæ metitur, ac modos rerum, & totius discursus: undè fieri potest & ipse modulator, & musicus, & semirationalis, cum solus inter sensus percipiat rationis discursus. A compositis quoque, & artificialibus instrumentis, & ab harmonia mundi, quam sentit meliori auditu, miranda suscipit oblectamenta, & instituta: undè homo seipsum componat, ut Platonici, & Pythagorici asserunt. Oculis quoque metitur cœlum, siderum, & astrorum circuitus consonantissimos, obitus, atque ortus, picturam terræ pulcherrimam, aquarum fœcunditatem, atque rerum omnium uisibiliũ compositionem: undè philosophiæ fons uberrimus imbibitur, ex quo, ad superiorẽ sapientiã peruenitur. Nec minus inde pabulum utriusque hominis, quàm doctrina decerpitur. Inter oculos autem, & aures, oris media regione nares natura constituit: quarum symphonia, odor cum spiritu commeat. Qui solamẽ à rebus bene olentibus, & bene cõpositis suscipientes, & ipsi non modicum quæstum homini præstant. Os quoque in meditulio faciei, dentibus, palato, & lingua munitum, multigenum homini tribuit lucrum. Suscipit enim omnia corporis nutrimenta, uẽtri, tanquam promptuario cuidam, & toti corpori inferẽda. Sed prius palati iudicio committuntur, ut nociua respuat, & proficua admittat. Et hæc dentes mandunt, ut cibus iam tritus præbeatur lebeti stomachi facilè decoquendus. Ad cuius cibi reuolutionem data est lingua, quæ etiam non minus spiritui, & animæ, quàm corpori inseruit, promens oratione, quæ prudentia, & corde concipit: ut & proximo beneficium præstet, & ab eodem, imò à superis, & ab ipso Deo commoda reportet, atque collatione plurimam sapientiam comparet. Quid igitur restat in tota machina, à quibus homo auribus, oculis, naribus, ore, lingua, uel mente beneficium non suscipiat? Nihil enim fugit, quin alicuius illorum subiiciatur iudicio. Nam quæ tactum, uisum, odoratum, & gustum respuunt, auribus saltem percipiuntur, & lingua pertractantur: cum hæc de omnibus loqui, & illæ de omnibus, siue sensibilibus, siue intellectualibus audire possint. Vndè auditus est sensus præ omnibus aliis seruiens intellectui, & eius peculiaris minister. Post quem sunt tres alij sensus, in regia aula capitis constituti, in rationis conspectu: ut eius trutina, omne ipsorum libretur iudicium. Tactus

Plato. Pythag.

uerò, ad partes animales relictus eſt: ut & ipſo ſolidiora hæc, & magis materialia capiente, nihil relinquatur, quod hominis iudicium fugiat, & à quo ipſe homo fomentum non accipiat. Et ſi quid eſt, quod ſenſus non percipiat, mente ſaltem contemplatur. Hæc enim Mercurius filio Tatio proponebat conſideranda, dicens. Illud animaduertas fili mi, quòd unumquodque genus uiuentium propriā mundi prouinciam inhabitat. Humida quidem, aquam: terreſtria terram: aërē uolatilia: homo autem his omnibus utitur, terrà, aqua, aëre, igne, & quibuſlibet in eis contentis. Cœlum inſuper ſuſpicit, ſenſuque illud attingit: ſed ipſum Deū, mente, & intellectu. Et quia cum omnibus proportionem, & ſymbolum habet: ideo omnia intelligit, & ab omnibus ſymbolica ui trahit, undè alatur, & creſcat. Bifaria autem ſumit incrementa: A Deo quidem opificè, & genitore, tanquam à Patre omnia præbente nutrimenta, alitur: à rebus autem cæteris, tanquam pabulo à Patre præparato in eius ſubſidium, & nutrimentum. In quod cō ſentit Peripateticorum Dux, dum ait. Nos ſumus quodammodo finis omnium. Nec placet Simplicij, & Thomæ ſententia, quod de artificialibus tātūmodo intelligatur ſermo, & nos fecerit artificialium ſolummodo, & non aliorum finē. Nam ipſemet in fronte Politicorum ſe exponens, inquit: Exiſtimandum eſt, ut plantæ animalium cauſa ſint, ipſa autem animalia hominis gratia: Cicures enim id eſt manſueta animalia, quæ Hebræi בהמות behemot dicunt, ad uſum, uictūque: feræ autem, & ſi non omnes tamen plurimæ uictus, cōmodique noſtri cauſa habentur: quo ueſtes, & pleráque ex his alia ſubminiſtrētur. Quod ſi natura nihil uel imperfectum, uel fruſtra facit, hæc hominis cauſa facta eſſe, nemo eſt, qui neſciat. Et quamuis ipſe Ariſtoteles nō admitteret cœlos propter hominem factos, cum ipſos in Ethicis præferat homini: tamen quantum ex ſcriptura ſacra, & ex his, qui rectè ſentiunt, diſcere poſſumus, & ipſi in hominis ſeruitium conditi ſunt: eſto quòd immediatius Dei influxum ſuſcipiant. Nam in inferiora influunt, ut faueāt homini abſque alio medio: aut plantis, & animalibus, quæ ordinata eſſe in hominis ſeruitiū, iam cōceſſum eſt. Suſcipit igitur homo ab omnibus ſui profectus incrementa, dummodo omnibus uti ſciat, & dominari omnibus: ſicuti ab opifice inditum eſt ei, ut ſuo loco (fauente ipſo Deo) diſſeremus.

Mercur. Aristote. Simplic. Thomæ. Aristo. Idem.

De conſenſu animæ cum ſeipſa. Cap. XI.

Orige. NE autē ab aliquo diſſentiat anima, ſed ab omnibus fomentū accipiat, neceſſarius eſt cum ſeipſa conſenſus. Quia ſicut ſentimus (inquit Origenes) immenſi doloris cruciatum, quando ſunt diſſoluta corporis membra, atque à ſuis inuicem diuulſa compagibus: ita cum anima extra ordinem, atq; compaginem, qua ad harmoniā, ad bene agendū, & utiliter ſentiendū, à Deo creata eſt, fuerit inuenta. Vndè ſibimetipſi, rationabilium motuum compagine ſoluta, pœnam, cruciatumque infert. Et huius deordinationis ſupplicium, omnes ſenſus, omniáq; membra deſtituta, uel deordinata

sentiunt, quæ ab ipsa regi debebãt. Curanda est igitur anima per ueram philosophiam, ueritatisque studia, uulgò quidẽ occulta: per sacrificia, & omnes conuenientes expiationes: ut sanitati restituta, ueritate firmata, & talibus præsidiis munita, nihil timeat (ut Chalcidius lõgo sermone differit) concussiones subo- Chalcid.
rientes: sed sibiipsi conueniens, cum cæteris inde consentiat: & amica ab omnibus sumat sui augmenti præsidia. Nec quidem potest sibiipsi dissidens, cum aliis conuenire: nec aliorum sentire harmonicum symbolum. Qui enim (inquit Procu- Proculus
lus) ipse secum pugnat, nimirum cũ aliis consentire nequit: nec in aliis uerè oblectari, aut ab eis fomentum sumere. Imò ex dissidio habet, undè semper luat sui erroris pœnam, dicente Augustino. Iussisti Domine, & ita est, ut omnis inordi- August.
natus animus sibi pœna sit. Cui adstipulantur diuersis uerbis, sed eadem sententia, Ambrosius, Hieronymus, Gregorius, Seneca, Cicero, & omnes rectè sen- Ambrof. Hieron. Gregor. Sene. Cicero
tientes confirmant. Quod etiam ex sacris eloquiis, discere possumus. Impij (inquit Isaias) quasi mare ferueſcunt, nullibi quiescentes: sed redundant fluctus eorum in conculcationem, & luctũ: quia non est pax impiis, dicit Dominus. Adest Isaias
& ratio. Nam fugata probitate, disturbatur ordo, exulatque uera pax, quæ est rerum tranquillitas ordinis. Hinc insurgit distemperamentum, perturbatio, inquietudo, inconstantia, afflictio, & uaria tormentorum genera. Quorum multa connumerantur à Dauide, in psalmo trigesimoseptimo, ubi ab infirmitate ani- Dauid
mæ, & eius dissidio incipiens, multa mala, quæ inde consequuntur commemorat. Non est (inquit) sanitas in carne mea, & non est pax in ossibus meis, à facie peccati mei. Nec enim de ossibus materialibus loquitur propheta: sed de uirtutibus, & uiribus animæ, significatis per ossa: Sequitur: Quoniam iniquitates meæ si- Idem
cut onus graue, grauatæ sunt super me. Postea putredinem adducit, miseriam, curuamenta, illusiones, afflictiones, usque ad rugientem cordis gemitum. Hinc bene diiudicarunt Platonici, animi temperantiam, esse omnium uirtutum optimam Plato.
harmoniam: quam cæteræ sequuntur, & imitantur. Vndè antè omnia, animi cõsensus cum seipso procurandus est, si quis aliorũ harmonia oblectari, & ab eis uim, undè proficiat, comparare desiderat, & liberari ab omnibus calamitatibus: quæ ipso perturbato proficiscuntur.

De *uirtutum concentu conducendo, ut possit ex eis anima sanari, & oblectari.* Cap. XII.

E*T quia uirtutes sunt animæ oblectamenta: & medelæ, ut concinnæ sint, necesse est: cum & sanitas, & oblectatio à consonantibus proficiscantur, & consonantiæ quædam sint. Est enim sanitas corporis, temperamentum (ut diximus) humorum, & eorum, quæ ad corporis substantiam pertinent. Est quoque animæ sanitas, concentus uirtutum, & operationum. Estque, oblectatio, ex proportione potentiæ cum obiecto. Et quanto maior proportio, tanto maior delectatio. Et etiam efficitur idem oblectans, & sanans, utramque uim trahens ab Apolline, qui citharæ,*

& medicinæ inuẽtor decantatur,nõ modo corporis,uerũ animi quoq;.Sed multo melius id efficit uerior , & ſupramũdanus Apollo,meliori reſonans harmonia,qua artificialis hæc,aut naturalis,eſt longè inferior, & imago etiam obſcura.Ipſe enim præſtitit,& dare docuit,perfectam utriuſque hominis ſanitatẽ,& temperamentum, per ea,quæ diiudicauit expertus, & ſapientiſſimus medicus, conuenire infirmitati noſtræ. & partibus omnibus temperandis: adeò,ut uana exiſtimari poſſit omnis induſtria,qua decernitur,aut excogitatur, alia doctrina aut uia , uel regula,ad inſtruendum,& perficiendũ humanum genus, quàm illa, quæ à Chriſto perfectiſſima tradita eſt. Sed ſicut in corporibus ſanandis,adeò confert harmonia,ut non modo naturalis, ſed etiam uocalis medelam attulerit,
Democ. ut Democritus, & Theophraſtus affirmare uidentur : & Pythagoras, atque
Theoph. Pythag. Empedocles ſimul cum Aſclepiade,uerbis demonſtrant:quod Dauid, & alij fa
Emped. Aſclepia. ctis comprobarunt.Ille enim Saulem malo ſpiritu furentem cantu,& lyra cura-
Dauid Boëtius uit.Et Boëtio referente, Terpander,atque Arion Methimneus, Lesbios,atque
Terpan. Iones grauiſſimis morbis nexatos cantus eripuere præſidio. Hiſmenias Theba-
Hiſme. nus Bœotiorum quàm plurimis, quos ſciatici doloris tormenta uexabant,modulamine cunctas fertur abſterſiſſe moleſtias. Multi quoque alij harmonia ſenſi-
Boëtius bili,& ab ipſo Boëtio,& ab aliis,recitantur ſanati,Iure igitur id facere debet harmonia naturalis,utique fortior,& excellẽtior,quàm artificialis. Illa autem conſiſtit in proportione,& temperamento medicinarum ad inuicem, & cũ qualitatibus corporis , cui tribuuntur. Temperatæ itaque medicinæ eſſe debent ad inuicem,& cum corpore, ſi lenimentum,& ſanitatis temperamenta afferre de-
Demaſc. Antiqui. beant. Hinc Damaſceni,& aliorum antiquorum,qui de huiuſmodi tractant, diligentiſſima cura fuit,in proportionandis,& contemperandis medicinis,aſsignãdo in commixtione earum,iuſta,& harmonica pondera,relinquẽtes medicis eas tribuentibus , curam proportionandi ipſas corporibus, quibus mederi prætendunt. Quod multi hac tempeſtate ignari contemnentes, ſæpius eam diſſonantiam inteſtinis inferunt: ut horreſcant, doleant, & crucientur ex diſsonantia pharmaci,cum conſonans temperamentum,& ſanitatem afferre debuiſſet. Nec ſecus uirtutes, quæ ſunt animæ medicamina temperatæ eſſe debent inter ſe, & & cum anima, ſi ſanitatem,& oblectamentum ipſi animæ afferre ualeant. Di-
Theolo. ſputant noſtri Theologi longis ſermonibus de connexione,& compagine uirtu-
Thomas tum: Thomas uidelicet, Henricus,Ioannes Scotus,& alij. Quæ connexio, cum
Henricus Scotus. ſine harmonica conuenientia,fieri nequeat,quicquid ſenſerint de illarum omniũ, aut aliquarum particularium connexione,poſthabentes, loquemur de noſtra cõ-
Boëtius. uenientia harmonica . Sicut enim harmonia uocalis(ut Boëtius diffinit)eſt pariũ,diſpariũq; uocũ,in unũ redacta concordia:ſic harmonia perficiens animam, eſt pariũ,diſpariumq; uirtutum,in unũ redactus concẽtus. Diſpares enim uirtutes ſunt liberalitas,& fides,Parſimonia,& ſpes, cõtẽplatio, & ſolicitũ opus charitatis in frequẽti miniſterio,& huiuſmodi multæ. Quæ nihilominus omnes

conueniunt in unũ cõcordes: alioquin non uirtutes, ſed uitia cenſeri poſſunt. Illud autem, in quod conuenire omnes debent, charitas eſt, & dilectio Dei, & proximi: in qua, tanquam in radice, fundamento, uita, & anima omniũ uirtutũ, fundantur, & pendent omnia, quæ cõtinentur in lege, & prophetis: ut ſumma Veritas docet. Quod etiam exerta uoce admonet Paulus, dicens. Si linguis hominũ loquar, & angelorũ, & ſi habuero fidem, ut montes transferam, & prophetiã, & pietatẽ in erogãdis facultatibus, & cæteras omnes uirtutes: charitatẽ autẽ non habuero (in quam uidelicet conuenire omnes aliæ debẽt) nihil ſum, niſi cymbalum tinniens, in utilitatẽ, ſcilicet & oblectamentũ aliorũ. Nihil autẽ mihi prodeſt, ueluti cymbalũ, quod nullũ ex ſonitu commodũ ſibi cõparat: ſed potius cõſumitur, & extenuatur, licet audientium demulceat aures. Non eſt utique profectus aliquis in uirtutibus, niſi in radice & fundamento charitatis firmetur. Nec eſt delectatio, niſi conueniant omnes in unum, quod Plato in Epinomide pietatem, ſed Paulus noſter, & eius doctor Chriſtus charitatem nuncupant. Et quamuis illud commune, in quod conuenire debent uirtutes omnes, ipſe Plato in Republica (quem Macrobius ſequitur, Ambroſius quoque, & Lactantius) aſſerere uideatur, ꝙ ſit iuſtitia, & (ut alij dicunt) temperantia, quæ modum omnibus uirtutibus imponit: non tamen aduerſantur iis, quæ de charitate dicta ſunt. Nam ſicut in ſono concentus eſt duplex: alter fibrarum, modulorum, aut fiſtularum ſeorſum: Alter autem cum aliis fibris, modulis, uel fiſtulis: ut ex toto inſtrumento, & etiam ex pluribus inſtrumentis una reboet conſonantia. Sic in cõcentu uirtutum bifaria eſt modulatio: Altera quidem cuiuſlibet uirtutis in ſeipſa, & hæc eſt iuſtitia: quæ (ut inquit Ambroſius) communis eſt uirtus: qua unamquãque uirtutem metimur, ne excedat, aut deficiat: ſed extendatur, quãtum conueniens eſt: quod libramen alij dixere temperantiam. Altera uerò modulatio eſt omnium uirtutum ad inuicem conuenientium, in eodem concentu charitatis, & dilectionis Dei, uel proximi, aut utriuſque ſimul: ut non tantum audientes oblectent uirtutes: ſed utilitatem afferant pulſanti. Hac enim charitate temperamus, & moderamur omnes uirtutes: necnon dirigitur omne opus bonũ in Deum, à quo eſt omnis uera ſymphonia, ut non modo noſtri catholici docent concordes: ſed etiam gentilium ſapientes quàm plurimi, ex quibus, Hierocles ait. Rationale genus, ſi ſplendorem ſuum ſortiri cupit, illa eadem uelit, quæ diuina lex determinat. Nec enim aliter, niſi ſecundum Deum, eſt bene diſpoſitus animus. Et à Deo decidens, ab intellectu quoque cadit: & à bonorum regula in obſcurum relegatur. Et iterum clarius: Mens ex diuino ſpiritu ducta, adiungitur Deo: quia ſimile ad eius ſimile accedere neceſſe eſt. Nec bonus Dei ſacerdos eſſe poteſt, niſi ſeipſum hoſtiam producens, propriam animam quaſi ſimulachrum quoddam ædificet, & mentem, ac intellectum, in templum conſtruat, in quo, diuinam lucem ſuſcipere poſſit. Hæc autem unio cum Deo, & diſpoſitio templi, fit per ueram dilectionem, quæ eſt plenitudo legis, & totius

[Margin: CHRISTVS; Paulus — Plato. — Paulus, CHRISTVS, Plato. Macro. Ambroſ. Lactan. — Hiero. — Idem.]

mentis profectus, prævia tamen debita cognitione. Cuius ſententia, quantum cō ueniat cum doctrina Pauli, in cuius pectore Chriſtus reſonat, audiamus, quid ipſe cum Epheſiis dicat: Corroboramini *(inquit) per ſpiritum* Chriſti *radicati, & fundati, ut poſsitis comprehendere cum omnibus ſanctis latitudinem, longitudinem, ſublimitatem, & profundum, uitæ uidelicet perfectæ: ad quam tendimus, ut tandem impleamini in omni plenitudine* Dei: *quæ eſt ſcientia ſupereminentis charitatis, aut charitas ſupereminentis intelligentiæ.* Hac *igitur habita, ad ipſam conducuntur uirtutes omnes: tanquam ad uitam, & harmonicam uim ipſarum.* Hinc *Saluator toties repetens, illam præcipuè commendauit, quam etiam reliquit nobis hæreditario iure, atque in ſignū ſuæ inſtitutionis tradidit.* A *quo edoctus dilectus ipſius diſcipulus* Ioannes, *qui ſemper à ſecretis ipſius erat, hanc mirum immodum extollit, & tot proſequitur laudibus, ut omnium aliarum uirtutum oblitus, hanc ſolā obſeruandam præferre uideatur.* Nec *ab re, cum ſit radix, fundamentum, uita, uigor, ſpiritus, & concentus omnium aliarum.*

CHRISTVS. Ioan.

De *conſonantia* Virtutum *cum anima.* Cap. XIII.

ET *quia (ut diximus) non tantum exquiritur pro corporibus ſanandis proportio antidotorum adinuicem: ſed cum corpore, & qualitatibus quoque corporis ipſius temperandi.* Nobis *enim ultra proportionem uirtutum adinuicem, exquirenda eſt proportio uirtutū cum anima.* Et *quamuis uirtus omnis cuilibet animæ conferat, alij tamen animæ melius confert alia uirtus, quàm alia, in quocūq; genere ſit.* Canere *enim alicui adeò proportionatum eſt, & propriū, ut (ita dicā) ſine doctore, & errore cantet, & omnē muſicæ uim facillimè penetret, ad quod alius etiā diligētiſsima induſtria, lōgo tēpore, peruenire nō poteſt: & ſuapte natura adeò diſſonus eſt: ut ſi etiā arte polleat, uoce cōuenire nō poſsit.* Picturā *uel cælaturam aliquis breui arte, ſed multa naturæ ui, pfectā conducet, quæ alius multa diligētia facere nequit.* Alius *gēmas, genio, uel ingenio facillimè nouit, alius uerò nequaq̄.* Proficit *aliquis in ſcientiis exiguo tēpore, & labore exiguo, & alius multo ſudore, & ſtudio fruſtra laborat.* Eſt *alius contemplationi deditiſsimus, exercitio minimè.* Alius *uerò magna delectatione, & facilitate frequentat miniſteria.* Ex *quibus facilè dignoſcitur, ꝙ quāuis unus ſit* Deus, & Spiritus *artifex, operās omnia in omnibus; nō tamē omnia in unū eundē immittit, ſed diſtribuit ſingulis, prout uult.* Quæ *etiā uaria miniſteria, & uirtutes ſequuntur ſidera, & genios, &* Deum *ipſum diſtribuentē, ut paulo antè diximus.* Hinc, *quāuis nulla ſit cōtēnenda uirtus, unuſquiſq; tamē eā ſibi aſciſcere ſtudeat, ad quā ſidus, genius, natura, imò ipſe* Sūmus *diſtributor inducit.* Qui Petrū *fide,* Ioannem *charitate,* Iacobū *deuotione,* Thomā *prudentia,* Abraham *pietate,* Moſem *manſuetudine,* Phineem. & Eliam Zelo, & Dauidem *religione, & robore ditauit.* Vide *igitur in qua uirtute facilius proficias, & in illa uerſare, & ad eius apicē cures cōſcendere: ut in una præſtes, qui in omnibus præſtare nō potes.* In *aliis autē proficere, q̄tū*

ualeas,non contemnas. In quibus nulla dari potest regula, qua unusquisque metiatur, ubi senserit faciliorem animæ profectum. Ad quę deuenitur, per illud triplex genus uirtutum, à Plotino primo descriptum, & ab omnibus sapientibus celebratissimum, politicum uidelicet, purgatorium, & heroicum. Quibus adiũgitur exemplare, sed hoc non est propriè in nobis, uerum ueluti regula dirigẽs, & mensurans uirtutes, quæ in nobis sunt. Illud igitur triplex genus conducit in nobis perfectissimam uirtutum harmoniam. Est enim politicum, tanquam hypate, aut proslambanomenos in instrumento, aut grauior, & depressior uox in cantu. Est heroicum ueluti nete, hyperboleum, uel eleuata & acutissima uox. Estque purgatorium genus sicuti mese, id est medij nerui in instrumento, uel mediæ uoces in cãtu. Et (ut Musici tradũt) à proslambanomenos ad mese, est diapason, & inde ad nete hyperboleum, aliud diapason: & utrobique perfecta harmonia. Sic à uirtutibus ciuilibus conscendens homo ad purgatorias eleuatur, quasi prima diapasonica harmonia, sed à purgatoriis, ad heroicas uirtutes subuectus, aliud diapason conducit harmoniam quidem consummatissimam. Et quomodo uirtutes harmonicam faciant animam, Plotinus huius doctrinæ inter Philosophos meritò princeps, satis clarè explicat, dicens. In homine duæ occurrunt motiones, animam disturbantes: Alteræ quippe sunt nonnulli animalis impetus inconsulti, siue sint incitantes, siue terrentes. Alteræ autem sunt dum prosequimur dedita opera, & consultò motiones illas. Ciuiles itaque uirtutes temperant hos secundos motus, prudentia atq; consultatione: ut non admittat illud quod ratio diiudicat malũ. Quod tẽperamentum inducentes, incipiunt harmonizare animã. Verum purgatoriæ, non modo frenant motiones illas, sed extirpant, & eradicant: atque primas motiones adeò comprimunt, ut sufficiat præsentia rationis, dominæ uidelicet appetituum ad ipsos comprimendos. Quæ purgatiuæ uirtutes, cum animum ab illis perturbationibus penitus liberauerint, reddunt instrumentum animæ temperatissimum, ut nihil restet nisi aggredi cantum, & opus harmonicũ, atq; egregium. Quod cum efficit animus, maximis profectibus incumbens, heros euadit. Sunt iterum politicæ uirtutes cõponentes animal nostrũ, uel exteriorẽ hominem. Purgatoriæ, quasi per primũ diapason expurgant spiritũ, & concinũ reddunt, ut homo dicatur spiritualis, & sit. Heroicæ autẽ mẽtẽ eleuant ad supremũ cõcentũ: unientes hominẽ cũ intelligẽtiis, imò cũ ipso Deo. Cui cõsentit Aristot. dicens, ꝙ homines efficiuntur Dij, per uirtutis excellentiã. Sed noster Plotinus prosequitur dicẽs, ꝙ Heroici studiũ est, atque uotũ, non tantum extra peccatum esse, sed esse Deum, reuertique, undè processit: sicut & ille qui dixit. Exiui à Patre, & ueni in mundum: iterum relinquo mundum, & uado ad Patrem. Et cum nos illius fratres simus ab eodem Patre progressi, ad eundem nobis repetendum est: depressiori tamen gradu. Cum autem repetimus, undè uenimus, consummamus perfectum diapason: in quo tonus redit in eundem, à quo discesserat: quamuis diuersa claui, ut aiunt Musici. Sic & nos emanaui-

[Margin notes: Plotin. (beside "triplex genus uirtutum"); Idem. (beside "uirtutes harmonicam faciant"); Aristo. (beside "cõsentit Aristot."); Ploti. (beside "noster Plotinus"); CHRISTVS. (beside "dixit. Exiui à Patre")]

mus à Deo, tanquam à principio productiuo: & reuertimur in eũdẽ, sub alia tamẽ ratione, finis uidelicet beatificantis. Est itaq; homo (ut sequamur ꝓpositũ de
Plotini. mente Plotini) si aliquid, incõsulto tantũmodo, admittit erroneũ, sequens primas motiones illas, Deus, atq; dæmõ, geminus existens, cũ & dæmones, id est sapien
Platoni. tes intelligẽtiæ (ut dicũt Platonici nõnullis tangãtur affectibus. Et hi sunt, de q-
Chryso. bus Chrysostomus ait. Et si sancti sunt, tamẽ homines sunt: & si uinci à malo non possunt, tamẽ percuti possunt. Si uerò nihil primorũ motuum sentit homo, dũ sic est, Deus solũmodo est. Deus inquam, ex eorũ numero, qui primũ sequũtur, fi-
Ioannes. lij Dei uidelicet, de quibus Ioan. Dedit eis potestatem filios Dei fieri. Sed ultrà
Plotin. progrediens Plotinus, euehit homines, usq; ad exẽplares uirtutes, quas duplices esse dicit. Alteras quidẽ, in intellectu: Alteras uerò in anima. In intellectu autẽ,
Idem. non sunt propriè uirtutes, sed uirtutũ exemplaria. In anima uerò, quæ est (ut ali bi docet) ꝓpria hominis forma, sunt ꝓpriè uirtutes. In intellectu enim sunt quasi in Deo, & idcirco exemplaria dicuntur. Nã in Deo, & in intellectu, qui diuinũ quoddam est nobis infusum, sunt actiones illius, quod est. In anima uerò, sunt uirtutes perficientes. Ibi nãq; iustitia, tẽperantia, & similes non sunt propriè uirtutes, sed regulæ dirigẽtes: quæ dũ in anima sunt, propriè uirtutes sunt. Illic enim iustitia est unius ad seipsum, cõuersio uidelicet, & nihil diuersum ab eo in quo est. In anima uerò est dirigẽs ipsam in Deũ. Tẽperantia quoq; est ibi intima ad seipsum intellectus conuersio, quantũ decens est. Sed in anima est temperãs passiones eius. Fortitudo est illic extra passionẽ penitus cõstituta, in omnia præualens, In anima autẽ passionis particeps, per similitudinẽ eius à quo suscepit. Prudentia est ibi plenus contuitus, omnia moderans, Hic autẽ habitus ex multis experimentis acquisitus. Est ibi charitas (ut etiam de nostris uirtutibus theologicis pertractemus) dilectio, & amor omnia complectens, & cuncta suis conuenientibus gradibus perfundens: In anima est donum distributum, per partes, & partes. Et quæ in anima est fides instruens, & aliquorũ cognitio diuino lumine donata, ex qua fit solidum argumentum uerorum nõ apparentiũ, In intellectu est diuinarũ, & omnium rerum certissima cognitio. Et ea, quæ anima tenet ꝑ spem,
Idem intellectus firma apprehẽsione posſidet. Tendit quoq; anima in illud, quod intellectus per cõtactum attingit. Intellectus enim (inquit ipse Plotin.) tactu quodam habet illud, quod anima cõcupiscit, & sperat. Et ne uideatur hic somniasse Plo
Ioan. tinus, audiamus quid deponat Ioan. noster, qui gradũ illũ conscenderat. Quod audiuimus (inquit) & uidimus, & contrectauimus de uerbo uitæ, hoc annunciamus uobis. Contrectat autem diuina, qui ipsa, experientia quadam com-
Plotinus probat, aut superiori portione (quam Plotinus intellectum uocat) Deo adhæ-
procul. ret, ipsi innixus & contiguitate quadam unitus. Tangimus (inquit Proculus) diuinam essentiam, & ad illam inclinati innitimur supremo animi capite. Et Pau
Paulus lus: Qui adhæret Deo, unus spiritus efficitur cum eo. Quæ spiritus unitas sequitur ipsius intellectus unionem.

De animæ consonantia per rerum intelligentias. Tonus secundus.

QVID SIT ANIMA. *Caput primum.*

Postquam animæ consonantiam cum corpore, cuius est forma, & cũ uirtutibus, quarum est subiectum, perscrutati fuimus, uidendum nobis est, quam cõuenientiam habeat cũ omnibus rebus, quas intelligit. Pro quo opportunum uidere diiudico, quid sit anima, quæ cũ tot rebus eam habet proportionẽ: ut ipsas omnes intelligere possit. Et omissis multis, quas de ipsa in primo uolumine adduximus, opinionibus, uidebimus, quid ea sit, quantum ad hãc rationẽ intelligendi spectat. (Aristote.) *Vbi mihi quidẽ minimè satisfacit illa, quæ ab Aristotele data est iam uulgatissima diffinitio, ꝙ anima est actus corporis physici, organici, potentia uitam habentis. Quia hæc tantummodo explicat, quòd anima est ipsius corporis motrix, nec inde habemus, quomodo possit omnia intelligere. Neq; alia diffinitio est sufficiens, quam ipse tradidit, dicens, Anima est principium sentiẽdi, intelligendi, & secundum locũ mouendi. Quia ex hac tantũ habemus, ꝙ sit principium intelligendi, non autem quomodo omnia intelligat, Nec mirum si defecerit,* (Idem.) *cum notitia de anima (ipso eodem teste) penitus difficillimorum sit. Quod à* (Plato.) *Platone extractum non ambigimus: qui in decimo de legibus ait. Qualis anima sit, & quam uim habeat, omnes ferme ignorasse uidentur. Nihilominus hic, eam doctrinam de ipsa anima tradidit, ex qua facilius eius symbolũ, & proportionẽ cum rebus omnibus indagare possumus. Sed quia nec ipse aperto sermone loqui uoluit de animæ negocio, quod difficillimum, & penè omnibus occultum existimabat: hinc eius discipuli uariis sermonibus eam diffinierunt, ut ibidem adduximus.* (Proculus) *Et quamuis Proculus multos respuat, qui mentem Platonis de anima explicare conati sunt, nec ipse tamen, quid Plato senserit, aperire uoluit. Sed (ni fallor) id reliquit legentibus ex multis coniiciendum, sicut facere solent secretiores* (Theolo.) *Theologi, in quibuscunque arduis negotiis: quorum uestigia, & doctrinam, nulli dubium,* (Plato) *Plato secutus est. Ab ipso itaque id de anima uenari possumus: quòd ea sit diuina quædam substantia, à diuinis fontibus emanans, ducens secum numerum, non quippe illum diuinũ, quo opifex omnia disposuit, sed rationalem numerum: quo cum omnibus proportionẽ habens, omnia intelligere possit. Nec quẽpiam conturbet, quia diximus animã esse quoddã diuinũ, & à diuinis fontibus emanare: cum &* (Pythag.) *Pythagoras philosophorum pater id asseueret, dicens in aureis uerbis. Confide quia diuinum genus hominibus inest. Et quod plus est,* (Paulus.) *Paulus in Actibus apostolicis Arati sententiam adducit, & approbat, qua inquit. Ipsius enim genus sumus. Genus ergo cum simus Dei, non debemus æstimare auro, & argento, aut lapidi, sculpturæ artis, & industriæ humanæ, diuinum esse simile. Ecce quàm clarè concedit genus humanum diuinum esse. Et hoc ex parte portionis illius superioris, quam semper, ut diuinam, uenerantur Platonici. Nu-*

merũ autem illũ, quo anima est Aristoxenus, & Xenocrates dixerunt esse seip Aristox. Xenocr.
sum mouentem: Et hoc, quia ipsa anima est principiũ motus corporis (ut probat
Aristot.) & etiam sui ipsius: quamuis hic, impugnare uideatur & sententiã hãc,
pariter & omnes, qui dicunt animam esse numerum. Et id existimo Aristotelẽ Aristote.
fecisse, potius ut assumeret disputandi materiam, quàm ut destrueret ueritatem.
Id maximè, cum illi loquantur de numero rationali, & formali: hic autem de
materiali, & uocali numero mercatorum: Et loquantur illi de motione, quæ cõ
petit animæ, hic autem de motu corporis, acquirentis locũ per successionem par-
tis, & partis. Vndè tota disputatio Aristotelis, utrobiq; est in æquiuoco. Ex do
ctrina enim Augustini, quam omnes Theologi uenerantur, anima, liberum arbi- August. Theolo.
trium, aut uoluntas, quæ est uis ipsius animæ, mouet seipsam ad quodcunq;. Ni-
hil est (inquit) tam in potestate uoluntatis, quàm ipsa uoluntas. Quæ etiam ex
communi istorum sententia, præcipere potest intellectui, ut intelligat: & sibi ip-
si, ut uelit, uel nolit, ferens seipsam in quodcunque. Quæ motio, quamuis non sit
secundum diuisionem partibilis (ut præsupponit Aristoteles) est tamen uera mu
tatio, & motus, de quo loquuntur, qui dicunt eam seipsam mouere. Et hic motus
est etiam angelorum, & intelligentiarum: de quibus ait Iob. Ecce qui seruiunt Iob.
ei, non sunt stabiles, uel non sunt fideles: & in angelis suis posuit mutationem: ut
habet ueritas literæ, pro quo nos ~~mendosè~~ habemus, reperit prauitatem. Quæ
mutatio, quamuis non fiat per successionem partis, & partis, tamen motus qui-
dam est. Mouetur quoque anima dum mouet corpus, quod ni faceret, non pos-
set Aristoteles tanquam physicus de ipsa pertractare per id, quod in physicis Aristote.
præsupponit, dicens. Quæcunque mouentur dum mouent, sub physica conside-
ratione collocantur: quæ autem non mouentur dum mouent, non pertinẽt ad phy
sicam speculationem. Cum autem ipse tanquam physicus tractet de anima mo-
uente corpus, igitur ex doctrina eius, anima mouendo mouetur. Qui motus &
si per accidens dicitur, tamen est uerus motus: cum habeat principium motus in
se, & ab alio non moueatur. Nec angustant rationes, quibus probare nititur, ani
mam non esse numerum, neque harmonicam: cum fundatæ sint in numeris ma-
terialibus, proculdubio, & sensibilibus: & anima sit ex numeris, & harmonia
formali, extracta à sensibus, à quibus nolẽs discere Aristoteles, eam admittere Idem
non uult in sua doctrina sensibili. Nec est (inquit) in anima harmonica ratio ad
inuicem compositorum: quia anima ipsa non habet partes, ex quibus compona-
tur. Hoc damus: Sed dicimus, quod est harmonia superior, & rationalis, habẽs
species rerum in se, quibus eas intelligit, & numeros rerum, quibus ipsas nume-
rat. Qui quidem numeri, & species, non sunt tantummodo aduentitij, & de no
uo acquisiti: sed congenij ipsi animæ, in ea existentes, meliori quadam nota, q̃
in seipsis: sicut de exemplaribus, uel ideis omnes conueniunt: quòd perfectius es
se habent in Deo producente, & intelligente, quàm in genere proprio: dicente
Ioanne. Quod factum est, in ipso uita erat. Vita utique creatrix, & diuina: Ioan.

Augusti. *quia nihil potest esse in Deo nisi diuinum. Et idem indicat Augustinus de exemplaribus rerum artificialium existentibus in mente artificis, quòd uidelicet perfectius ibi esse habeant, quàm formæ artificialium: quia hîc formæ illæ sunt accidentia, & artificium quoddam, Ibi autem uiuunt, & de ratione animæ intelligentis participant.* Theolo. *Quia obiectum, ut cognitum (dicunt nonnulli Theologi) habet illud esse, quod habet ipsa cognitio. Habet quoque illud esse, quod habet ipsa uirtus, uel potentia cognitiua: si ipsi comproductæ sint species sicut academici asserunt:* Academ. *quia non uident quomodo anima possit metiri ea, quæ intelligit: nisi habeat in se mensuras, quibus illa metiatur. Nec uideo, quomodo intellectus possit percipere, se intelligere ueritatem: nisi in se aliquid habeat, cui conformetur quod intelligit. Nec sufficit uirtus illa intellectiua: sed particulare quoddã exquiritur, cui æquetur illud, quod percipit. Hæc autem sunt species ibi existentes actu, sed impeditæ, ut Platoni, & antiquis placuit.* Platoni. Antiqui. Aristo. *Cui & Aristoteles consentit, dum ait. Anima est quodammodo omnia. Nec aliter intelligo, nisi quia continet omnia in ratione intelligendi, aut habet proportionem cum omnibus: Et illa est harmonia rationalis, de qua, simul cum Pythagoreis, & Platonicis loquimur.* Pythag. Platoni. *Deficit tamen ualde anima à primo, & supremo intellectu, quia omnia simul intelligit. Nã hæc, & si pariter uirtute quadam, aut actu, uel potentia (ut dicunt Peripatetici) continet formas, & simulachra rerũ omnium intelligendarum, & ab ipsa faciendarum per artem, non tamen simul omnia intelligit actu, & unica intellectione, ueluti primus intellectus: sed multis & successiuis actibus.* Peripate. *Est itaque anima intellectiuum quoddam, omnia cõtinens concinnio quodã: ut cuncta intelligenda ab ea: intelligere possit.* Idem

An omnes animas æquales creauerit opifex. Cap. II.

Dixerunt Peripatetici, omnes animas productas fuisse æquis gradibus, & produci: ducti sententia ipsorum præceptoris, qui in superiori philosophia inquit. Species se habent sicut numeri, in quibus uno uariato mutatur species. Nam si ternario addatur unus, fit quaternarius, & sic de aliis. Nouitiores tamen parisienses Theologi, in articulis ipsorum decreuerunt, animas differre, non tantum accidentibus, sed gradibus quibusdam intrinsecis, radicatis in essentia ipsarum, quibus unaquæque res est hæc, differẽs ab alia, per illud quod est ipsi proprium, hoc decernentes, quòd qui dixerit animam Petri, non esse perfectiorem gradu illo suo intrinseco quàm anima Iudæ, sit in errore. Theolo. *Quod ex suo Ioanne Scoto non insulsè decerpunt.* Ioã. Sco. *Qui in secundo uolumine theologicarum quæstionum dicit, quòd unumquodque distinguitur, primo per naturam suam, quæ est hæc, antequam distinguatur per principium operandi, aut per opus, siue per aliquod accidens adueniens. Cui ualde adstipulatur illud sapientiæ: Puer eram ingeniosus, & sortitus sum animam bonam, meliorem uidelicet quàm multi alij.* Sapien. *Tanta est quidem distantia*

unius animæ ab altera, in ſapientia, bonitate, robore, uiribus & diſpoſitione ad diuerſa, ut nõ uideam, quomodo poſsint ſortitæ eſſe æqualẽ gradum. Nec dicat aliquis, quòd differant donis, quia obſtat ſumma Veritas dicens. Vni dedit quinque talenta, alij duo, alij uerò unum, unicuique ſecundum propriam uirtutem. CHRISTVS.
Cum igitur talenta ſint dona accepta ab unoquoque ſecundum propriam uirtutem, quid (quæſo) eſt illa propria uirtus uniuſcuiuſque? Non quippe eſt donum gratuitum, quia illud diſtribuitur unicuique ſecundum propriam uirtutem. Hæc itaque uirtus eſt naturalis quædam uis, certo gradu determinata, ſecundum quã eſt capax ſui muneris, & ipſum ſuſcipit. Nec obuiet quiſpiã dicẽs, quod iuxta Apoſtoli ſententiam, Deus munera diſtribuit ſingulis, prout uult. Paulus.
Nonne (quæſo) ſeruatur iuſtitia in diſtributione donorũ, ut correſpondeãt dona uirtuti uniuſcuiuſque? Alioquin nec ordo, nec pulchritudo, nec condecentia ſeruaretur ab eo, qui eſt ſumma iuſtitia, ipſa pulchritudo, & ipſe omnium concentus. Obſerua precor Apoſtoli uerba. Dedit (inquit) alios fieri Apoſtolos, alios prophetas, alios euangeliſtas, & doctores ad conſummationem ſanctorum, in opus miniſterij, in ædificationẽ corporis Chriſti. Idem.
Si enim dedit aliquos fieri Apoſtolos, nonne diſtinguit Apoſtolicatus donum, à diſpoſitione intrinſeca, qua dedit eos conuenienter aſſumi ad apoſtolatum? Quod niſi dediſſet, ad ipſum gradum minus conuenienter fuiſſent aſſumpti. Quam optimè in hoc negotio loquitur Gregorius. Grego.
Conueniunt (inquit) angeli, ſimiliter & homines in muneribus: ſicut & in donis, aut gradibus natura tributis. Conſentit Origenes dicens: Sunt quædam inuiſibiles uirtutes, quibus ea, quæ ſunt ſuper terram diſpenſanda, credita ſunt: in quibus non parua differentia credenda eſt, ſicut & in hominibus reperitur. Orige.
Et ſicut magna diſtantia differunt membra humani corporis, quãuis omnia unica uita uiuant, non ſecus myſtici corporis membra differunt, quàm oculus, & tibia, uel genu in humano corpore. Nec obſtat fundamentum, & ſimilitudo de numeris: cum non mentiatur infallibile euangelium, & infallibilis ueritas. Sed ne tantum uirum uideamur contemnere, dicemus, quòd etiam in unitate muſica, uel formali ſunt quidam occulti gradus, ut poſsit diuidi in partes inæquales. Exemplum præbeamus in unitate muſica tanquam magis manifeſta. Eſt quidem tonus in proportione ſexquioctaua, ſicuti 9. ad 8. ubi 9. excedit 8. per unitatem, quæ facit ipſum tonum. Tonus autem diuiditur in ſemitonia, lemmata, & dieſes, id eſt in medium tonũ, & quartam partem, & in plures ſi opus fuerit. Ad cuius diuiſionem neceſſe eſt, ut diuidatur unitas, non quippe illa materialis, ſed muſica. Ponantur enim in loco nouenarij 18. & in loco octonarij, 16. & à 18. ad 16. eſt eadem proportio ſexquioctaua: in qua iam ſunt duo numeri, & duæ diſtantiæ facientes duo ſemitonia. Eſt enim diſtantia à 18. ad 17. & hinc, ad 16. Et iterum diuiditur ſemitonium in quatuor partes toni, quæ dicitur dieſes. Et hoc accipiendo maiores numeros uidelicet 36 loco nouenarij, & 32. loco octonarij: Et à 32. ad 36. ſunt quatuor numeri facientes quatuor dieſes. Et ſic multiplica-

do numeros, illa unitas musica diuidi potest, usque ad non diuisibile. Eadem ratio est in numero naturali, qui est proportio naturalis rerum: ubi diuidi potest unitas eodem ordine. Sit ergo unitas, toni ratio specifica, & semitonij, & lemmatis aut diesis, ratio & gradus indiuidualis. Quæ rationes conueniunt in specie, sicut illæ partes toni conueniunt in unitate. Quos gradus indiuiduantes Hieronymus uires nuncupat, dicens super illud de quinque talẽtis datis, unicuique secundum propriam uirtutẽ: Non pro largitate, & parcitate alteri plus & alteri minus tribuit: sed pro accipientium uiribus.

Hieron.

Cur in primæua distributione, hac inæqualitate usus sit æquissimus iudex. Cap. III.

ET quia (ut scio) non desunt Martiones, Valentij, Basilides, atque horum similes, qui sciscitentur, cur tanta inæqualitate distributæ sint animæ, ut alius summum apicem sapientiæ attingat, Alius uerò parum distet à bestiis, Alius sit uirtutibus plenus, alius uel nullam, uel pauluscu lam habeat, Alius ad regnum, & imperium assumatur, & tot ipsi tradantur, ut ebrius sit, & superabundans: ab alio etiam modicum quod habet auferatur, & detur habenti. Alius ad Apostolatum & apicem summum deducitur, & alius bestias pascit semibestia effectus. Quis hæc sine admiratione consideret? Quis hanc Dei distributionem, qua trutina librata sit, intelligere non desideret? Verum id quærere nihil aliud est, nisi sciscitari cur ipse Opifex non fecerit omnia animalia angelos: aut omnes planetas solem: siue omnia membra, oculos. Si enim omnes artus essent oculi: ubi manus, ubi pedes, ubi os, stomachus, & alia membra corpori necessaria? Et si omnes planetæ sol, ubi Luna, suscipiens siderum genituram, ut nobis partum ædat? ubi Mars roborans, Iuppiter æquãs, Mercurius acuens, Saturnus consolidans, & Venus amore connectens? Et si omnia animalia angeli, ubi homo peculiaris imago Dei? ubi equi ipsum portantes? ubi boues ministri humani uictus? ubi alia animalia, quæ ad mundi ornatum & hominis seruitium producta sunt? Sicut enim non est consonantia, si quilibet neruus instrumenti esset nete, uel paranete, aut mese, uel quoduis huiusmodi uniforme, cum ex paribus, disparibusque chordis, aut uocibus consonantia generetur (Harmonia enim & pulchritudo uniuersi est ex rebus paribus, disparibusque gradibus resultans) non secus pulchritudo totius humani generis est in uarietate indiuiduorum, quæ diuersissima summus Moderator (ut inquit Origenes) in unius corporis mystici sub capite Christo consonantiam traxit. Quæ consonantia & mundi, & mystici corporis huius, quamuis paucissimis cognita, tanta nihilominus elegantia, & suauitate conducta est, ut nulla perfectior inueniri queat. Vndè est accommodata Chrysippi sententia. Doceat aliquis res melius

Origen.

fieri potuisse. Nemo utique docebit. Et si quis aliquid corrigere uellet, aut deterius faciet, aut id, quod fieri non potuit, aut non congruit, desiderabit. Omnes itaq; mundi partes ita constitutæ sunt, ut neq; ad usum, meliores fieri potuerint: neque ad species, pulchriores. Sic & indiuidua in suarum specierum latitudine distributa sunt quadam inæquali æqualitate, & consonanti uarietate, maximè humana: quorum quodlibet, & omnia simul, mundani corporis imaginem gerunt. His igitur natura differentibus, assignata sunt dona uaria, unicuique secundum propriam uirtutem, & dispositionem: Quibus etiam præmia redduntur secundum opera ipsorum, proportione tamen geometrica, quæ non est penes numerum, sed penes proportionem proportionum: ut quæ sit proportio munerum ad munera, & meritorum ad merita, eadem sit proportio præmiorum ad præmia. Et hac proportione non tantum Deus omnibus reddet præmia, sed etiam ciuilis Respub. gubernatur: ut Plato, Iamblicus, & Proculus scribunt. Plato. Iambli. Procul. Addunt autem ad Rempubl. bene regendam, necessariam quoque proportionem arithmeticã: qua, tanquam iustitia quadam moderatis rebus, saluetur pax. Nec deest Musica proportio, quæ est iustitia maioribus maiorem tribuens rationem, minoribus autem minorem, ut Proculus ait. Idem. Et hæc fundata est in utraque, ab arithmetica sumens, undè æquet numerum ad numerum: à geometrica, undè comparet proportionem ad proportionem. Ex quibus omnibus proportionibus (ut in primo uolumine diximus) conducta est hæc harmonica mundi machina. Ideo eisdem regitur, & disponitur, non modo ab iis, qui imaginem summi principis tenent, sed ab ipso summo Moderatore: Qui eisdem proportionibus fabricauit humanum genus: quod ipsius Dei, & magnæ huius machinæ simulachrum tenet. Sicut igitur in toto hoc ingenti opificio sunt dispares, atque pares rerum gradus, ex quibus illæ proportiones omnes resultant, sic in Repub. humana sunt pares, atque dispares gradus, & rationes indiuiduorum, ex quibus, & pariter ex eorum muneribus, & operationibus resultant omnes illæ proportiones: ut utraque respu, mundana, & humana sit harmonica, & conformis.

An ex hoc quòd inæqualibus gradibus distribuerit à principio, & uariis donis, & præmiis prosequatur mortales, censeatur Opifex acceptator personarum. Cap. IIII.

ET cum ex ea: quæ uidetur inæqualis distributio, soleant (maximè scioli) dubitare, an inde distributor censeatur personarum acceptator, maiora dona uni, quàm alteri tribuens. Hinc primo patrum sententiis, postea rationibus, dubiis omnibus obuiandum duximus. Paulus enim ueritatis præco, cum Romanis, Ephesiis, & Co- Paulus

Petrus. Acta. loßensibus agens repetit. Deus non est acceptator personarum. Hoc idem Petrus asserit, scribens suis Ponticis, Galatis, Cappadocibus & Bithyniis. Et iterum in Apostolicis actibus gratias agit Deo, cum certißimè comprobaret, non esse acceptationem personarum apud ipsum. Acceptator enim personarum (ut Theolo. nostri Theologi docent) est is qui aliqua ratione, aliis debet, & paribus existentibus meritis, & delictis, non reddit paria præmia, aut æquas pœnas. Nam iudex iustitiæ administrandæ præfectus, duos nactus in homicidio pares, quorum alterum si luere iubeat pœnam sui reatus, alterum autem uel penitus, uel aliquantum à debita pœna absoluat, hic meritò personarum acceptator dicitur, & est. Non secus si duos habet æquè de Repub. benemeritos, & alteri præmia reddit iuxta opera ipsius, alteri uerò nequaquam. Si autem quis liberalitate sua alicui donat, quod alteri dare non uult, non inde personam acceptat, quia nulli est debitor. Hinc in primæua distributione, nullo merito præuiso, nullaque intercedente obligatione, aut naturali, siue ex lege, uel ex pacto, si Deus dat alicui, ut fiat Apostolus: alij autem, ut fiat doctor, uel propheta: aliis autem, ut sint rustici, uel macellarij: quis eum accusabit de iniustitia, aut Paulus de acceptatione personarum? Nunquid dicit figmentum (inquit Apostolus) ei, qui ipsum finxit, quid me fecisti sic? An non habet potestatem figulus, luti ex eadem massa facere aliud quidem uas in honorem, aliud autem in contumeliam? Potéstne dicere formica, aut pulex opifici suo, cur non me equum, aut elephantem fabricasti? Voluit quippe summus Moderator in sua mundana domo oues, boues, asinos, capras, camelos, & huiusmodi multa genera animalium, non solum terrestrium, sed eorum, quæ in aquis, uel aëre sunt, esse diuersißimas species. Sic & in humana Repu, quæ typum supracœlestis curiæ gerit, uoluit esse Reges, & consiliarios, qui aßistant: milites autem, artifices, lictores, rusticos, & huiusmodi, qui ministrent. Iußit & in spiritualibus esse Pontifices, Præsules diuersos, prædicatores, & doctores, qui sint aliorum duces. Quibus subiecit regendos, & qui audituri essent prædicantium uerba. Sunt enim (inquit Apostolus) in magna domo Dei uasa aurea, argentea, & lignea, atque fictilia: ut ordo, & pulchritudo uniuersi exquirit. Varia igitur hominum genera esse uoluit summus Moderator, diuersaque concesit dona, redditurus diuersa præmia pro diuersis mansionibus, quæ in domo eius sunt. Et aliquando (ut ipse remunerator inquit) reddet præmium ultra omnem correspondentiam ad opus, nulla tamen uiolata iustitia. Ait enim in e- CHRISTVS. uangelio, cui titulus est secundum Matthæum, quòd Paterfamilias remunerauit ex denario diurno, tam eum, qui ad uesperam uineam intrauerat, quàm illos, qui portauerant pondus totius diei, & æstus. Et cum hi conquererentur de mercede, non æqua tributa portione, cum eo qui nouißimè uenerat, respondit iustus remunerator, Nónne ex denario diurno conuenisti mecum?

Tolle quod tuum est, & vade. Volo & huic nouissimo dare, sicut & tibi. An non licet mihi facere quod volo, cum sim liber conductor? An oculus tuus nequam est, quia ego bonus sum? Quæ vel de Iudaico populo, & gentili dicta sint, quorum ille venerat primo mane ad vineam Domini, hic autem vesperi. Vnde inter eos altercatio, sicuti per totam epistolam ad Romanos Paulus. Hiero. *(teste Hieronymo in procemio) percurrit Paulus. Siue intelligatur de particularibus hominibus, hoc unum habemus, quod præmium promissum est ad libitum promittentis, citra omnem iniustitiam, cum nulla intercedat obligatio. Vbi autem ratio aliqua interuenit, aut pactum, æqua semper portione agit nobiscum Deus. Est enim in ipso quædam obligatio, aut naturæ dictantis, vt de omnibus filiis curam habens, salutem & regnum pro ipsis procuret, in quibus etiam sui imaginem conspiciens multum eos diligat, tanquam opus suum, & super ipsos tam bonos, quam malos pluat, & solem suum oriri faciat. Aut est obligatio sponte inducta ex pacto inito de vita, & regno æterno tribuendo seruantibus eius præcepta. Quæ iniunxit, vt* Idem. *haberet (iuxta Hieronymi sententiam) remunerandi causam: uel ut hominem ipsis præceptis, & sacrificiis expiaret, & perficeret. Vnde nec his contentus, vt magis adhuc perficeret filios, dedit perfectionis consilia, cum expresso pacto remunerationis dicens. Omnis, qui reliquerit domum, fra-* CHRISTVS. *tres, vel sorores, siue patrem aut matrem, siue filios, vel agros propter nomen meum, centuplum accipiet, & vitam æternam possidebit. Et quia omnium est Pater, omnes tanquam filios vocat ad regnum. Hinc cum vidisset Petrus, quod curam haberet de Cornelio gentili saluando sicut de Iudæis,* Petrus. *dixit. Nunc cognoui, quod non est acceptatio personarum apud Deum. Facto autem pacto de remunerando unoquoque, secundum opera ipsorum si in aliquo deficeret, de acceptatione personarum posset accusari. Si autem vltra promissa aliquid ex sua liberalitate largitur, nullam acceptationis notam incurrit.*

Solutio aliquarum difficultatum. Cap. V.

NVnc vero antequam procedamus, explicanda sunt pro uirili nostra aliqua quæ nos supramodum angustare uidetur, quæ præcipua sunt. Cur de duobus fratribus ex eisdem parentibus natis, cum nihil boni aut mali egissent, per Malachiam dictum sit: Malach. *Iacob dilexi, Esau autem odio habui. Nec minus nos angit, id quod de Pharaone dicit scriptura. In hoc ipsum excitaui te, ut ostenderem in te uirtutem meam, & ut annuntietur nomen meum in uniuersa terra. Quæ commemorans Paulus subinfert. Ergo cui uult miseretur, & quem uult in-* Exod. Paulus.

durat. Durus quippe sermo, & ab eo, quem Deus protulit ualde discrepãs. Ait enim in Exodo, miserebor cui voluero, & clemens ero in quem mihi placuerit. Vel (ut habetur in veritate literæ) gratum habebo, cui præstabo gratiam, & clementiam habebo, in quem ero clemens. Sed Paulus cum de Pharaone loqueretur, cuius cor à Domino dicitur induratum, inquit. Quem vult indurat. Si igitur Deus indurat, quis emolliri poterit? Et si Deus odit, quis gratiam inueniet? Et si Deus repulit quempiam, quis faciet ipsum electum? Quomodo igitur vult omnes saluos fieri, & diligit omnia quæ fecit nihil odiens, si aliquos odit, & reprobat, antequam aliquid boni aut mali faciat? Sed absit à Deo contradictio, cuius uerba sunt regulæ æternæ veritatis. Et quamuis obiurget Paulus eos, qui hæc inuestigare præsumunt. Quis es tu ô homo (inquit) qui respondeas Deo? Nunquid potest dicere figmentum ei, qui ipsum finxit, quid me sic fecisti? An non habet potestatem figulus luti, ex eadem massa facere quidem aliud uas in honorem, & aliud in contumeliam? Nihilominus pro huius difficultatis resolutione aliquid pcurremus, vt satisfaciamus aliqualiter legentibus, non tantum de aliquibus, sed de omnibus, quos indurare videtur. Conclusit enim Deus (inquit ipse Paulus) omnia in incredulitate, ut omnium misereatur. Infideles enim erant gentiles, inuisi Idumæi, indurati Aegyptij, multi effecti uasa contumeliæ, imo omnes nati filij iræ. Hæc adeo apostolum angustant, vt exclamare cogatur. O altitudo sapientiæ & scientiæ Dei, quàm incomprehensibilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles uiæ eius. Quis cognouit sensum domini? aut quis consiliarius eius fuit? Quid igitur ad hæc dicemus nos tantilli, cum uas electionis conticescat, & quasi de resolutioue desperans dicat iudicia Dei à nobis incomprehensibilia? Verum (ut Origenes ait) specialem, & singulorum rationem & quærere imperiti est, & reddere uelle dementis. Aliquam autem (saltem in genere) aßignare rationem, & pro quanto Dominus concesserit, soluere hos, qui uidentur inexplicabiles, duri, & contradictorij nodi, non temerarium iudicamus. Quod ut melius faciamus, illud quidem præmittendum est, quòd Deus omnes diligit, & omnes uult saluos fieri. Bonus est (inquit Sapiens) & suauis domine spiritus tuus in omnibus, & diligis omnia quæ sunt, & nihil odisti eorum quæ fecisti. Et adeo dilexit, ut dicat ipse Paulus. Proprio filio suo non pepercit, sed pro omnibus nobis tradidit illum. Nec est (inquit Augustinus) Deus prius ultor, quàm homo fuerit peccator. Non igitur quempiam reprobat, antequam ipsemet prauis operibus citet Dei iudicium contra se. Non igitur odio habuit Esau in suam damnationem, ipsum pœnitus reprobans: sed fratris dominio ad tempus subiecit, sicut egregiè ait apostolus. Vt secundum electionem, propositum Dei maneret, non ex operibus, sed ex uocatione dictum est ei: Maior seruiet minori. Nec enim de persona particulari erat sermo, cum Esau nunquam seruierit Iahacob, esto

Marginalia: Paulus — Idem. — Idem. — Orige. — Sapien. — Paulus Augusti. — Palus

quòd hic primogenita ipsius abstulerit, sed de populo dictum est, vt ipsemet Dominus explanauit, dicens ad Rebeccam. Duæ gentes sunt in vtero tuo, & duo populi ex ventre tuo diuidentur, populusque populum superabit, & maior seruiet minori. Nec tamen perpetuò seruiuit, sed ad tempus: ut patet Isahac spiritu sancto edoctus, ipsi promiserat dicens: Super gladium tuum viues, & fratri tuo seruies: tempusque veniet, cum excutias, & soluas iugum eius, de ceruicibus tuis. Seruiuit enim, qui & Edom dictus est, regibus Israël, vt Dauid bis repetens dicit. In Idumæam extendam calciamentum meum, eam mihi videlicet subiiciendo, vt exponit Hieronymus. Mihi alienigenæ, id est Allophyli, vel Philistei subditi sunt. Sed excussum est iugum, quando venit Meßiah, qui omnes à seruitute liberauit, vocans ad fidem: vt Paulus subinfert. Vocauit non solum ex Iudeis, sed ex gentibus sicut in Osee dictum est. Vocabo non plebem meam, plebem meam: & non dilectam, dilectam: & non misericordiam consequutam, misericordiam consequutam. Positus enim est in Sion lapis viuus: Omnis qui credit in illum, non confundetur, nec seruus erit, sed liber: quà libertate ipse Christus nos liberauit. Voluit quoque indurare cor Pharaonis, & Aegyptios: vt ostenderet in eis virtutem ipsius: sed veniente Meßiah, adeo emolliuit Aegyptios illos, vt omnia eorum deserta complerentur monachis inseruientibus ipsi Christo. Vel dicamus, quòd non aliter indurat, nisi quemadmodum induratur lutum ex sui dispositione ab eo sole, qui ceram liquefacit. Nam idem Deus (vt longa serie disputat Augustinus) radios iustitiæ suæ diffudit in duos reges, & populos, Chaldæum, & Aegyptium. Cor autem Babylonij, ab eodem sole emollitum est, Aegyptij verò induratum. Emollit quotidie Deus cor exaudientis vocem eius: obaudientis verò indurat, & exiccat, ut ipse apostolus alibi testatur. Tu autem secundum duritiam tuam, & cor impœnitens, thesaurizas tibi iram in die iræ, & reuelationis iusti iudicij Dei. Si quis igitur induratur, id absque propria culpa non fit, Mittit enim Deus radios suos in nos, vt calefaciendo emolliat, si quis verò induratus resistit, induratur adhuc. Vult itaque calefacere, si autem durities sequitur, id fit, quia recipiens ipsum calorem, eo abutitur, sicuti aliqui abusi sunt redemptionis beneficio, & ceßit eis in ruinam: quæ aliis bene dispositis fuit, & est in resurrectionis beneficium. Sic enim contingit infirmis Pharmacum suscipere recusantibus, aut suscipientibus absque regimine: ut aggrauetur infirmitas, non quidem ex medici vitio, sed ipsius infirmi causa: sic abutentibus Dei beneficio fit. Sed adhuc nos præmimur considerantes, quàm pia, & paterna cura factum sit, ut aliqui nati sint inter Hebræos, apud quos erat diuinæ legis eruditio, vel nascantur inter Christianos euangelica doctrina instructos. Alij verò inter Aethiopas, vel insulas canarias: in quibus vesci humanis carnibus, vsus est: aut apud Scythas, quibus patricidium,

Dauid. Hiero. Paulus. Osee. August. Paulus.

quaſi pietate quadam perpetrabatur, vel apud Tauros, vbi immolabantur hoſpites: ſiue inter Indos, ubi diabolus, tanquam numen quoddam adhuc ueneratur. Quod non contra pietatem paternam effectum eſt: cum idem ſit (inquit Paulus) Dominus omnium, & diues in omnes, qui inuocant illum. Omnis enim quicunque inuocauerit nomen domini, ſaluus erit. Et pro altercante ſubinfert apoſtolus. Et quomodo inuocabunt, in quem non crediderunt? Et quomodo credent ei, quem non audierunt? Cui reſpondet. Nunquid non audierunt? Et quidem in omnem terram exiuit ſonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum ſcilicet prædicantium nomen domini: qui contentus eſt habere varios cultores, & diuerſos in moribus ad pulchritudinem vniuerſi. Si autem noluerunt perſeuerare in cultu ab apoſtolis tradito, eorum ſit culpa, & non Dei, qui eos vocauit. Sed quid dicemus de gentilibus ante Christum, aut de habitatoribus inſularum orientalium nuper repertarũ: ad quos non uidetur perueniſſe nomen Domini? De his dicamus, quòd qui fuerunt ante Chriſtum lege Moſi non ligabantur, ſed tantum domus Iſraël & aduentitij quidam, qui ſponte illis addicti erant. Aliis autem ſufficiebat, lex naturalis, cum eſſent ſibiipſis lex, oſtẽdentes opus legis ſcriptum in cordibus ſuis, teſtimonium reddente illis conſcientia ipſorum. De quibus eſt Gregorij ſententia, à nouitioribus Theologis celebrata. Quod apud nos valet aqua baptiſmatis, hoc egit apud veteres, vel pro paruulis ſola fides, vel pro adultis uirtus ſacrificij, & pro eis qui erant de ſtirpe Abrahæ myſterium circuncisionis. Sed poſt Meſsiæ aduentum, de his, qui nati ſunt extra fidem, poſſemus dicere cum apoſtolo. Quid ad nos de his, qui foris ſunt, iudicare? De his videlicet qui non ſunt Chriſtianæ militiæ publicè aſcripti, ſub ſenſibilibus ſignis ſtigmatizati, de quibus tantummodo iudicat eccleſia. Nam Deus, cuius iudicium non ſubiicitur ſenſibus, eos, qui foris ſunt, iudicabit, inquit apoſtolus. Noſtrum autem iudicium ſit de publicè conſignatis. Sed dicent aliqui. Cur Deus reliquit eos foris? Reſpondeant principes mundi, qui adeo expreſſam Dei gerunt imaginem, vt Dij nuncupentur, cur ipſi in ipſorum curias non omnes admittant: ſed eos tantummodo, quos volunt: cæteros autem extra relinquunt. Ipſorum quoque curam gerentes, ipſos diiudicant, remunerantes fideles, & punientes infidos, quamuis ſint extra curiam. Caue (inquies) quia ſummus imperator ait. Qui crediderit, & baptizatus fuerit, ſaluus erit: qui verò non crediderit, condemnabitur. Dicere poſſemus. Credunt forſitan multi, quamuis ſymbolum fidei manifeſtum non habeant. Ait enim ipſe imperator. Alias oues habeo, quæ non ſunt ex hoc ouili, & illas oportet me adducere, & fiet vnum ouile & vnus paſtor. Nec enim intelligitur aliud ouile, niſi gremium eccleſiæ: ad quod duducentur illi, qui in ipſo non erant. De quo ſub nomine regni cœlorum iterum ait. Multi uenient ab oriente & occidente, & recumbent

Margin notes: Paulus (beside "quit Paulus"); Grego. (beside "teſtimonium reddente"); Paulus. (beside "dicere cum apoſtolo"); Idem. (beside "apoſtolus. Noſtrum"); CHRISTVS. (beside "tra curiam"); CHRISTVS. (beside "manifeſtum non habeant"); Idem. (beside "lorum iterum ait")

cum Abraham, Isahac, & Iahacob, in regno cœlorum: Filij autem regni eiicientur in tenebras exteriores. Multi enim regni cœlorum expertes iudicantur ab his, qui tantummodo secundum ea quæ foris sunt, diiudicant: amici tamen sunt Deo gratißimi. Aestimabatur Centurio exterus, nihilominus de fide commendatur super omnes Israëlitas. In huiusmodi enim homines & si non habent sensibile signum, transire tamen potest virtus Christi, sicuti pluries Paulus repetit. Si vnius (inquit) delicto multi mortui sunt, multo magis gratia Dei, & donum in gratia vnius hominis Iesu Christi in plures abundauit. Et iterum. Si enim vnius delicto mors regnauit, per vnum multo magis abundanti am gratiæ, & donationis, & iustitiæ accipientes in vita regnabunt per vnum Iesum Christum. Et rursus. Igitur sicut per vnius delictum in omnes homines in condemnationem, & per vnius iustitiam in omnes homines in iustificationem vitæ. Etsi per inobedientiam vnius hominis peccatores constituti sunt multi, ita & per vnius obedientiam iusti constituuntur multi. Sæpius repetit, vt nos attentos reddat, quòd non minor sit virtus Christi iustificans, & expurgans, quàm fuerit peccatum Adæ coinquinans. In Christo enim & per Christi quæ est vera aqua diluens (cuius hæc elementaris est signum) regeneramur, & expiamur. Et quamuis signum nunquàm sit absque signato (dummodo suscipiens non obstet) res tamen sacramenti quæ signatur bene potest esse sine signo. Est (inquiunt Theologi) triplex baptisma, fluminis, flaminis, & sanguinis. Sufficitq; (vt aiunt) baptisma flaminis, sine baptismate fluminis, nō autē hoc sine illo. Potens est autem Deus ex lapidibus istis, qui scilicet videbatur reprobati, suscitare filios Abrahæ. Et potens est Deus (ait Paulus) inserere illos, qui propter incredulitatem excisi sunt, nisi permaneant in ipsa incredulitate. Et per insitionē, tam surculus oleastri, quàm bonæ oliuæ arbor fructifera fit. Vterque enim hic inseritur fructificans. Insitum quoque est (vt ait Iacobus) diuinum verbum in nobis: Nosque in ipso inserimur, quando adhæremus ei per fidem: & in ipso iacimus fundamentum operum nostrorum: & tunc vasa quæ formata erant in contumeliam, efficiuntur vasa honoris, & digna mensa regia. Nec aliqua tantummodo vasa erant in contumeliam (vt alicubi tangit apostolus) sed omnia, vt ipsemet alibi ait. Omnes nascimur filij iræ, subiecti videlicet peccato, & vasa contumeliæ: quamuis aliqui ordinati sint in honorem. Et qui? Dicat ipse Paulus cum Timotheo disserens. Si quis (inquit) emundauerit se, ex uasc contumeliæ fiet vas in honorem sanctificatum, & vtile in omne opus domino, paratum ad omne opus bonum. Ecce quod prius tribuebat diuinæ electioni, nunc tribuit operibus, & dispositioni nostræ. Id tamen citra omnem controuersiam: Interuenit namque electio Dei, & gratia præueniens, cooperans, & iustificans. Adest quoque consensus noster, & nostra uoluntas cooperans. Cooperatores enim sumus Dei, sed ad animam harmonizandam, de qua erat

Cēturio
Paulus
Theolo.
Paulus
Iacob.
Paulus.

ſermo, reuertamur.

Quomodo anima in principio nuda ſit, aut appareat. Cap. VI.

DEVS. ET ſi diuerſis gradibus animæ ab opifice diſtinctæ ſunt, vna tamen eſt communis omnium earum origo, & idem ortus. Omnes animæ (inquit cœleſtis Pater & formarum omnium dator) meæ ſunt, & à me videlicet progenitæ, & in corpora diffuſæ. Quantum autem ad ortum, ſum quidem (ait ſapiens) homo mortalis, ſimilis omnibus, ex ſemine hominis, & delectamento carnis conueniente conceptus. Et naſcens accepi communem aërem, & in ſimiliter factam decidi terram, & primam vocem ſimilem omnibus emiſi plorans. Nec ex regibus habuit quis aliud natiuitatis initium. Vnus eſt ergo introitus omnibus ad uitam, & ſimilis exitus, abſque uidelicet cognitione & virtute aliqua. Hinc apud Peripateticos eſt illa iam omnibus triuialis ſententia, quòd anima à principio eſt tanquam tabula raſa, in qua nihil ſit depictum. Cui adſtipulari uidetur id, quod infert ille ſapiēs quiſquis fuerit. Propter hoc (quia videlicet nudus, & ignorās egreſſus ſum de vtero matris) optaui, & datus eſt mihi ſenſus: inuocaui, & uenit in me ſpiritus ſapientiæ. Sed Plato, quem multi ex eius academia ſequuntur, cum uidiſſet multos ſine difficultate diſcere, imo multoties ſcire, quæ non didicerant, opinatus eſt ſpecies & formas rerum, & conſequenter doctrinas animæ concreatas, ſed impeditas ſenſibus, & ligaminibus corporeis, adeo ut ſtudio, tempore, & exercitio excutiantur ſpecies, quæ inerant. Hinc dixere antiqui nonnulli, quòd anima intrans corpus bibit de gurgite lethæo dicto ἀπὸ τῆς λήθης, id eſt ab obliuione. Quamuis alij dicant hunc eſſe fluuium inferni, ad quem deſcendentes de ipſo bibunt, quia obliuiſcuntur omnium uoluptatum, quibus in mundo oblectati ſunt. Vndè Seneca, Intus immenſo ſinu, placido quieta labitur lethes uado: Demitque curas, neue remeandi amplius pateat facultas. Flexibus multis grauem inuoluit amnem. Et uerè utrobique lethargum maximum patitur anima, & quando corpore immergitur, & ligatur: & quando luce diuina deſtituta traditur barathri obſcuris tenebris. Nec fuit hæc ſententia primo à Platone ædita, ſed ab antiquis Theologis accepta: qui opinantur omnes animas à progenitore ſuo productas, omnibus ſuis formis perfectas: ſicut producta fuerat anima protoplaſtis. Quam ipſe tranſgreſſione obſcurauit, ex cuius peccati contagione, noſtræ quoque animæ corpus intrantes obſcurantur: & penitus ſopiuntur. Et ſicut ipſi primo parenti de corporali cibo, & forſitan de utroque, dictum eſt: In ſudore uultus tui, aut narium tuarum id eſt ſpiritus tui, ueſceris pane tuo: ſic illa uox, & dura ſententia, omnibus nobis intonare mihi uidetur: In ſudore & labore tuo ueſcēris pane, & corporis, & animæ tuæ, qui eſt doctrina, & cognitio rerum. Nam nobis algendum, ſudandumque eſt, & multa ſufferenda,

Margin notes: Sapiens. — Peripate. — Plato. — Antiqui. — Seneca. — Plato. — Theolo. Antiqui.

si uolumus aut de nouo addiſcere (ut dicunt Peripatetici) aut extrahere eam doctrinam quam animæ noſtræ perſpicacem à principio infudit largißimus diſtributor: ſed mox parentum primorum culpa offuſcatam tetro velamine. Quod Deus ſua benignitate, à quorundam oculis dignatus eſt auferre. Dauid enim literas non didicit, & ex paſtore effectus eſt vates, & diuinarum rerum doctor præcipuus. Quibus adeo ſuos compleuit hymnos, vt omnes quamuis exquiſitißimi poëtæ, ipſi longo cedant interteruallo. Sic Iſaias, Ezechiel, Daniel, cæterique prophetæ, & etiam apoſtoli, quibus dixit: Ego dabo vobis os, & ſapientiam. Salomonẽ quoque in vnius noctis ſomnio Deus tãta ſapientia rerum gerendarum & inferiorum compleuit, vt ne vnus quidem ex cunctis priſcis Regibus ſimilis ei (longo etiam interuallo) extiterit. In ſapientia autem rerum diuinarum, nulli dubium magis excelluit, Dauid pater eius, vnctione facta ex Dei præcepto à Samuele. Hinc ipſo vncto (vt habetur in primo volumine Regum) ſtatim directus eſt ſpiritus Domini in eum. Spiritus quippe qui ſuggerit, & docet omnia, ſiue ipſius proprio chriſmate, vel vnctione, & virtute ſacri nominis, de quo in Canticis dicitur, Oleum effuſum nomen tuum. Quam vnctionem habentibus inquit Iohãnes, Vnctionem habetis à ſancto, & noſtis omnia. Cuius nominis chriſma, & virtutem, cum tradidiſſet Chriſtus iis, quos nouerat idoneos, & electos à Patre dixit. Pater maniſeſtaui nomen tuum hominibus, quos dediſti mihi. Aliqui etiam hoc chriſmate præuenti fuere in materno vtero: vt de Iohanne, & Ieremia legimus. Quod an fuerit per infuſionem nouæ ſapientiæ, an per amotionem velaminis, vt intellectus expeditus, & reuelata facie poſſet tranſcendere à claritate in claritatem, Deus nouit: Ego enim veritati cedo, & ſacris ſcripturis in ipſa veritate firmatis. A quibus habemus, quod Deus fecerat omnia ualde bona, in ſua uidelicet completa perfectione. Nam ſicut uegetatiuas arbores compleuit fructibus, quorum uſum protoplaſti conceßit: ſic reor feciſſe arbores rationales formis, & cognitionibus fœcundas: ſed ex tranſgreßione primi parentis, utrarumque contracti ſunt fructus: & indictus earum cultus, cum labore, & ſudore ſpiritus, & omnium uirium exercitio.

Dauid. Iſaias. Ezechiel. Daniel. CHRISTVS. Cantica. Iohan. CHRISTVS. Iohãnes. Ieremias.

Ad quem gradum intelligentiæ pertingere poßit anima. Cap. VII.

Quamplurima intelligibilia ſunt, quæ quidem omnia ſolus diuinus intellectus percipit, cæteri autem, quantum ipſis præſtatur. Nec conueniens eſt, ut omnes æquentur primo, quia nihil inter Deum, creaturamque diſtaret, ſi omnia quæ Deus nouit, cæterorum cogitatio aſſequeretur. Sunt item multa, quæ angeli (maximè ſuperiores) intelligunt (undè intelligentiæ, aut intelligentes dicuntur) quæ nos

intelligere nequimus corporeis ligaminibus præpediti. In hominibus quoque, apertißime dignoscuntur distincti cognitionum gradus. Multa enim cognouit Adam, Abraham, Moses, Salomon, cæterique prophetæ, quæ vulgares, & etiam multi, qui doctoris, & sapientis sibi nomen uendicant, minime norunt. Reperi in celeberrima Theologia antiqua, Abrahæ patriarchæ ascripta triginta duas esse semitas sapientiæ, aut triginta duos gradus intellectus, iuxta trigintaduos numeros, qui continentur in dictione cordis Hebraicè conscripta, quæ sic exaratur לב. Quarum literarum, ל, dat 30. & ב. 2. qui simul iuncti. 32. numerum quippe iustitiæ; quia semper diuisibilis in partes æquales, vsque ad vnitatem. Qui item numerus coaceruatur non sine magno sacramento ex 22. literis alphabeti, &. 10. annumerationibus, uel mensuris diuinis, quibus Deus omnia metitur: Ex quibus constituuntur illi triginta duo gradus intellectus, ad quos cordi bene disposito & mundo, datum est conscendere, iuxta illud quod dicitur in Dauidico carmine. Ascẽsiones in corde suo disposuit. Ibunt de virtute in virtutem; vel de fortitudine in fortitudinem, aut de gradu in gradum, & videbitur Deus Deorum in Sion. Cuius visio datur per dispositionem, & munditiam cordis, iuxta illud summæ Veritatis. Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt. Graduum autem istorum primus est. Intellectus antiquus absque principio, & gloria prima omnium intelligentiarũ, ad cuius entitatẽ nulla creatura peruenire potest. Secũdus est intellectus collustrans, gloria quidem rerum creatarum & splendor vnicus, positus in capite, atque omnium lux existens, & omnes illuminans. Tertius est intellectus sanctus, fundamentum existens sapientiæ antiquæ, vocatus magister verus & fidelis, radix eius fidelis, suggerens nobis omnem veritatem. Quartus est intellectus profundus, ideo sic dictus, quia ab eo egrediuntur omnes virtutes, vel vires spirituales, quæ producunt in virtute productionis antiquæ. Quintus est intellectus radicatus, adæquans, & vniens in proprietate intelligentiæ productus vel separatus à sepe, vel termino sapientiæ antiquæ. Sextus vocatur influentia magnificata, vel ampliata: quia in eo augetur influentia producta: & ipse est influẽs & super omnes benedictiones aut piscinas vnientes. Et cæteri gradus qui sequũtur: quorum profunditas aliquẽ non patitur explicatum. Sunt enim gradus sapientiæ occultißimæ, de quibus innuitur tantummodo inter perfectos, absque pleno explicatu. Cum igitur tot sint gradus, nulli dubium, inferior intellectus attingere nequit ea quæ superioribus patent, sed vnusquisque intellectus pro captu suo ordinatus est ad gradum ipsi conuenientem. Verum obuiabunt Peripatetici cum suo Aristole dicentes. Intellectus poßibilis est, quo omnia fieri, & intellectus agẽs quo omnia facere, potens uidelicet in omne intelligibile. Quibus dicemus, quòd loquitur Aristoteles de intellectu agente, & poßibili, in communi, quem aliqui eorum existimarunt vnicum esse in omnibus, non autem de intellectu

Adam. Abrahã. Moses. Salomõ.

Dauid.

CHRISTVS.

Peripat. Aristo.

hoc, vel illo particulari, quem negarunt nonnulli eorum, maximè Auerroïs, iudicans satis esse ad constituendum hominem, intellectum illum vniuersalem, cum animali hoc, vel illo particulari; In hoc deprauans sententiam antiquorum, qui locuti sunt de intellectu illo vnico, & vniuersali. Et fixit, atque figit eum errorem, qui subuertit philosophiam naturalem antiquorum, & veram: destruit philosophiam moralem, & Theologiam: aufert iustitiam; & omnem virtutem: & adeo ab omni ratione elongatur, vt neque computatione, neque memoratu dignus sit: sed omnimoda obliuione in perpetuum silentium deportandus. Possemus etiam dicere, quòd intellectus & si omnia apprehendit non tamen comprehendit (vt aiunt nonnulli Theologi) aut non plenè apprehendit. De Deo enim omnes apprehendunt, quòd ipse est: quid autem sit nemo. Patrem etiam simplicissimi confitentur, quis autem sit, nemo nouit, nisi filius, & cui voluerit filius reuelare. De filio quoque plerique multa loquuntur, tamen ipsum nemo nouit. De his igitur, & de arcanis, & de mysteriis, quæ circa ipsam sanctissimam trinitatem, & ipsum Deum sunt, dicere possumus illud Ecclesiastici. Glorificate ipsum quantum potueritis, superualebit adhuc, & admirabilis magnificentia eius: Exaltate illum quantum potestis, maior est enim omni laude. Exaltantes eum replemini virtute: Nec laboretis, quia non comprehendetis. Multa enim sunt abscondita maiora his, & pauca videntur ex plurimis operibus eius. Consentit & Aristoteles, dum ait. Sermo noster de diuina substantia perpaucus est, & debilis: Laudatq; illam Simonidis sententiam, quòd solus Deus habet hunc honorem, vt sit metaphysicus, intelligens videlicet seipsum, diuina omnia, substantias separatas, quidditates, proprietates, numerum, proportionem, ac omnimodam rerum omnium proportionem. Ecce igitur quam multa sunt quæ intellectus noster attingere nequit. Nec solutus à corpore intelliget perfectè omnia, quæ intellectus ille diuinus & infinitus comprehendit. Nec obstat quod dixit summa Veritas de spiritu quem accepturi erant credentes: ille suggeret vobis omnia, & docebit vos omnia: Nam hoc intelligitur, non de omnibus absolutè, sed de iis, quæ ab eis erant intelligenda, & præsertim de iis, quæ discipulis manifestare cupiebat, dum viueret, dicens. Multa habeo vobis dicere, sed non potestis portare modo. Sic etiam intelligitur illud Iohannis. Vnctionem habetis à sancto, & nostis omnia, omnia videlicet à vobis intelligenda.

Auer. Antiqui.

Theolo.

Ecclesia.

Aristote. Simoni.

CHRISTVS.

Idem. Iohanes.

An semper intellectus ad id perueniat ad quod peruenire posset. Cap. VIII.

HEc parua hinc difficultas insurgit, an intellectus semper attingat omne intelligibile, ad quod suapte natura cõscẽdere posset. Hîc breuiter dicimus, quòd (ni fallor) eodem passu currunt intelligere, & viuere. Est enim vnicuiq; terminus vitæ præfixus, quem præterire non potest, ad quem tamen vel pauci deueniunt; morte mul-

tis de causis præueniente. Aliquando, quia violentia infertur, aut malo regi-
Sapien. *mine citatur infirmitas, & ipsa mors, Aut (vt cum sapiente loquar) quia cō-*
summatus in breui, expleuit tempora multa: Placita enim erat Deo *anima i-*
psius, propter hoc properauit educere eam de medio iniquitatis. Non secus cō-
tingit destinato ad aliquem gradum doctrinæ, & alicuius gratiæ. Nam il-
luc pergere, aliquando & sæpius negligit, aut aliis implicatus curis, siue
laborem timens, siue propria offuscatus malitia, vnde sapientia, & cognitio
rerum diuinarum, & humanarum in maliuolam illam, & torpentem animam
Osee. Dauid. *intrare contemnit: sicut ab ipsa contemnitur, vt in* Osee *propheta dicitur.*
Tu autem scientiam repulisti. Et *in* Dauidico *hymno. Noluit intelligere, vt be*
ne ageret. Et *multoties deficit homo à gradu cognitionis ipsi præparato, quia*
Ieremi. *spernit totius scientiæ, & luminis fontem: vt* Ieremias *ait,* Dominū *non quæ-*
sierunt, propterea non intellexerunt. Quia sicut non videtur sol, nisi in lumi-
Dauid. *ne solis: ita non uidetur* Deus *nisi in lumine illo de quo* P*salmographus ait. In*
lumine tuo uidebimus lumen. Lumen *inquit, non tantum rerum diuinarum,*
sed etiam naturalium. Quo illustrati, multo clarius prospexerunt naturas,
& proprietates rerum sapientes, quàm illi, qui solum lumini naturali innixi
sunt. Hinc Eusebius Cæsariensis *optimum profert de utroque lumine iudi-*
Eusebi. *cium, dicens. Cum philosophos inter se, aut cum aliis comparo, non facilè*
negauerim illos, claros fuisse uiros. Quando autem Hebræorum Theologis,
atque philosophis comparo, & doctrinam doctrinæ illorum confero, caduca,
& friuola mihi uidentur omnia, quæ philosophi excogitarunt: Nec mirum: Il-
la diuinitus ædita sunt, hæc humanitus. Illa inquā, uisa sunt (ut cum Platone
Plato. *loquar) lunari lumine; hæc autem solari. Solare nanque lumen uocat* Plato
illud quod à Deo *perfunditur: lunare autem, quod naturæ uiribus compara-*
CHRISTVS. *tur. Sed prosequamur negotium. Multi in euangelio inuitati dicuntur ad nu-*
ptias, sed quia uenire contempserunt, alij surrogati sunt. Multi uocati sunt ad
regnum cœleste, quibus etiam dictum est: Auferetur à uobis regnum Dei, &
dabitur genti facienti fructū. Duodecim electi sunt in apostolos, quibus crede
rētur arcana Dei *reconditissima, unus tamen illorum diabolus effectus est, &*
tenebrarum horrendum antrum. Plures iterum ad discipulatū Christi *uocati*
sunt, quibus gratiam, regnum, & rerum ueram doctrinam daturus erat, si
stetissent. Nam *discipulis, qui eum sequebantur, quotidie suo lumine multa*
suggerebat, sed aliqui obscurati & obuoluti in tenebris suæ obstinationis, aut
malorum operum; lucem illam sufferre non ualentes, abierunt retro (inquit
Iohannes) & *abeunt in dies. Quibus miseratus clementissimus* Pater & *do-*
ctor, ait. Tene quod habes, ne alius accipiat coronam tuam.

Quibus mediis, cognitionis gradum nobis præparatum attingere possimus. Cap. IX.

NE frustra laboret quispiam circa multa, ut ad ipsum cognitionis gradum deueniat, ad quem pro ipsius dispositione pertingere potest, adibimus summum totius sapientiæ, & doctrinæ magistrum Christū IESVM, & videbimus undè suam hausérit doctrinam. Mea (inquit) doctrina non est mea, sed eius qui misit me Patris: Et discipulos huius instructionis participes reddens, ait. Omnia quæcunque audiui à Patre meo, nota feci uobis, pro vestra, scilicet capacitate. Nam multa reseruauit: quæ, quamuis baptizati, & abluti essent aqua sapientiæ salutaris, tamen nec capere, nec portare tunc poterant: quia non adhuc bene extersi, & corroborati, offendebantur superiori luce. Ideo inquit: Cum autem venerit ille spiritus ueritatis, quem mittet Pater in nomine meo, ille tanquam videlicet vobis magis domesticus, ui sua ignea excitabit, & acuet mentes vestras: & vobiscum habitans, atque in vobis perfusus, suggeret uobis omnia: & docebit uos omnia, quæcunque dixero uobis. Nec tantum hoc de duodecim apostolis dictum sit. Nam ille spiritus perfudit omnes, qui erant pariter in eodem loco, quorum summa (ut Lucas paulo antè dixerat) erat hominum ferè centum uiginti. Alios quoque multos perfuderat iste spiritus, ut de Samaritis prosequitur Lucas. Cum audissent (inquit) apostoli, qui erant Ierosolymis, quia recepit Samaria uerbum Dei, miserunt ad eos Petrum, & Iohannem. Qui cum uenissent orauerunt pro ipsis, ut acciperēt spiritum sanctum. Et tunc imponebant manus super illos, & accipiebant spiritum sanctum: Qui dabatur per impositionem manuum apostolorum; & aliquando per eorum sermones, ut infrà dicitur. Loquente Petro cum Centurione, cecidit spiritus sanctus super omnes, qui audierant verbum Dei. Vndè obstupuerunt multi: quòd etiam in gentes gratia spiritus sancti diffunderetur. Et Paulus cùm baptizasset quosdam Ephesios, & imposuisset manus super illos, uenit in eos spiritus sanctus. Et quid operabatur hic spiritus, statim declaratur, dum dicitur. Et ipsi loquebantur linguis, & prophetabant. Consequebātur enim ex illo sacro chrismate immediatè donum scientiæ, & genera linguarum, ut omnibus exprimere possent, quæ nouerant. Et hoc est uerum chrisma, quo antiquitus ungebantur illi, qui statim prophetæ euadebant, & ungebantur primi patres euangelici: ut omnia noscerent, & linguis loquerētur. Cuius chrismatis (heu infœlicia tempora) nunc habemus tantummodo extrinsecum signū, aut nomē, ut dicamur Christiani, & uncti. Hæc enim (inquit summa ueritas) erunt signa eorum, qui in me crediderint, & meo uidelicet chrismate uncti fuerint. In nomine meo dæmonia eiicient, linguis loquentur nouis: & cætera quæ sequuntur. Cuius nominis uirtutem, & spiritus sancti donum obliti, qui dicuntur sapientes hac nostra tempestate laborant, ut à perfido Arabe,

Lucas. Idem. Paulus. CHRISTVS.

aut à Græco dæmone, discant ea, quæ à cœlo & à spiritu sancto suscipere
deberent. Possent quidem multi (si uellent) Christi uestigia in ueritate sequi,
& eius luce perfundi. Sed quamplurimi adeo obtenebrescunt, ut capere ne-
queant lucem illam, quæ omnes illuminat. Quid igitur faciendum? Quærendũ
est inquam donum Dei, & sancti spiritus, qui omnia suggerit pro capacita-
Mer. te nostra: Quærendáque est mens, quam consecuti (inquit Trismegistus) pro
mortalibus immortales habentur, intelligentia sua cuncta complexi, quæ in
terra sunt, quæ in mari, & si quid est præter ea super cœlum. Atque adeo sei-
psos erigunt, ut ipsum quoque bonum intueãtur. Quod sanè cum prospiciũt,
eam, qua hîc uescimur, auram, miseriam quandam arbitrantur: neglectuíq;
habentes corporea omnia, ad unum solum feruntur. Hæc enim scientia men-
tis est: diuinorum scilicet contemplatio, & Dei intelligentia, diuino existen-
te cratere, intellectúque uidelicet, & illo diuino nobis communicato. Quod
cum sapientia impleßet, præconem misit, bonam utique synderesim, aut bo-
num genium iubens talia annuntiare animis hominum. Mergat seipsum in hãc
pateram quicunque potest, credens craterem, animam ad Deum qui demiserat
redituram, quæúe finem noscens cuius gratia nata fuerit. Quicunque igitur
præconem exaudiunt, sese mergentes in mentem, hi cognitionis participes ef
fecti, mentemque suscipientes, in homines perfectos euadunt. Et quærenti filio
quo pacto huius crateris latice ablueretur, inquit. Nisi ô fili tuum corpus ode-
ris, teipsum amare non poteris. Quamprimum non te, sed Deum dilexeris,
mentem protinus consequêris: Hanc denique nactus, scientiam è uestigio nã-
ciscêris. Nec credas simul utrisque intendere, mortalibus atque diuinis. Duo
nanque habemus corruptibile, & incorruptibile, electione unius amittimus
Idem. alterum. Et quotienscunque unius cura remittitur, alterius intenditur. Et ut
ipse Mercurius animum sapientiæ applicaret, remissa omni cura rerum infe-
riorum, laborauit (ut bono authore didicimus) antequam mentem cõsequere-
tur, uiginti & sex annis, pro ipsa consequenda. Quam statim ueri Christi di
scipuli consequebantur, quamuis pro ipsa consequenda, paria uterque præ-
cepta tradiderit. Nónne & Christus docuit odisse corpus, & animam hanc
uidelicet inferiorem & animalem? Nónne ore rotundo protestatus est nos
minimè posse duobus dominis seruire, Deo, & Mammonæ: spiritui, & carni:
diuinis, & terrenis? quæ omnia eodem passu currunt. Nónne docuit primum
quærere regnum Dei, quo adepto omnia alia consequuntur? Sed non possum
(inquies) nec mentem hanc adipisci, nec Christi, aut Sancti spiritus lumine
perfundi, cum iam hac nostra infœlici tempestate, non uideantur amplius nu-
mina uersari nobiscum, forsitan (sed utinam falsò) nostris fugata flagitiis. Re
uocanda sunt igitur pro uiribus. Quod si fieri nequit, audi quid dicat Hiero-
nymus contra Ruffinum. Quod apostolis spiritus sanctus suggeßit, mihi stu-
dio literarum comparandum est. Literarum quidem, quæ exarant ea, quæ di-

uinis oraculis suscepta sunt, non quæ humanis ingeniis excogitata: quia hæc non illustrant, sed obtenebrescere faciunt ingenia. Quem enim docent & instruunt (inquit Firmianus) qui seipsos nondum instruxerunt? Quem sanare Lactan. ægroti, aut regere cæci possunt? Huc ergo nos omnes, quibus vitæ cura est, conferamus. An expectabimus donec Socrates aliquid sciat? aut Anaxagoras Socra. Anaxa. in tenebris lumen uideat? aut Democritus uirtutem de puteo extrahat? aut Demo. Empedocles dilatet animi sui semitam? aut Archesilas & Carneades videant, Empe. Arche. sentiant, & percipiant? Vox ecce de cœlo docens, & nobis sole clarius lumen Carnea. ostendens: Quid nobis iniqui sumus, & sapientiam suscipere cunctamur, quã docti homines contritis in inquirendo ætatibus suis nunquam reperire potuerunt? Qui uult igitur sapiens, ac beatus esse, audiat vocem Dei, qui in scripturis sanctis omnibus loquitur eamveritatem, quam solus cognouit, iter præbẽs, quod solus docuit: lumen ostendens, in quod excellentissimum acies humanæ mentis non figitur nisi ab eo, qui lucem diffundit, expurgetur & excitetur. Omnia enim naturæ, & Dei secreta in sacris eloquiis traduntur: ea tamen lege, vt non percipiant, nisi verè sapientes, & collustrati: cæteri autem Orige. in vestibulo parabolis pascuntur, & ænigmatibus. Hic erat enim mos (vt Origenes ait) nõ modo christianæ, & propheticæ doctrinæ, sed & philosophiæ studentium: ut aliqua in apertum ederentur, nonnulla verò minus vulgata, præmerentur silentio. Erãt enim qui Pythagorã publicè audirent docentem: & qui seorsum instruerentur in his, quæ (vt dicere solebat) digna nequaquã erant, vt ad prophanas, & nondum expiatas aures peruenirent. Erant quoque apostolo Paulo perfecti discipuli, inter quos sapientiam loquebatur: & Paulus. erant communes, & nondum initiati, quibus conciones publicas, & epistolas exponebat. Erant insuper Christo secretiores amici, quibus sacra, & margaritas tradebat pretiosissimas: Et erat discipulorum turba, quibus in parabolis loquebatur. Amoueat igitur velamen ab oculis, & ad penetralia scripturæ ingrediatur, qui naturæ, & Dei arcana discere cupit: & ad eum terminum perfectionis deuenire, ad quem suapte natura: aut diuino munere destinatus est.

An per sensus exteriores procedendum sit, ut ad ipsum deueniamus terminum. Cap. X.

ET quia multi addicti sunt corporeis sensibus, his naturæ arcana, & Dei sacramenta, sub velaminibus, & semsibilibus signis data sunt. Eis autem, qui pro cõsuetudine (vt inquit apostolus) habent exercitatos sensus, interiores videlicet, ad discretionem boni & mali, atque veri & falsi datur solidus cibus: & communicatur sapientia, quæ perfectorum est: & eorum, qui vsum sensuum exteriorum, in meliorem commutarunt: vtentes scilicet interioribus, vt Origenes contra Orige. Celsum optimè differit. Sed durum hoc, & extraneum nimis videretur Pe- Peripate.

Arist. *ripateticis: qui plerisque locis habent à suo* Aristotele *repetitum:* Nihil *est*
*in intellectu: quin prius fuerit in sensu.*Quod *damus his, qui solam cognitio-*
nem deductam à sensibus degustarunt, & contenti sunt suo triplici modo co-
gnoscendi, per diffinitionem, diuisionem, & compositionem. Sed nobis con-
stat duos alios esse modos intelligendi, non tactos à præceptore doctrinæ sen-
*sibilis.*Quorum *alter est visio, & clara rerum diuinarum, & naturalium non*
dicam speculatio, sed contuitus, & contactus: Alter *est æquatio ipsius veri-*
Moses. *tatis, ab aliis expositæ cum intellectu nostro.* Ad *primum deuenerat* Moses *cir*
ca naturalia, iuxta id, quod ipsi promiserat Dominus *dicens.* Videbis *poste-*
riora mea, creaturas uidelicet: quæ respectu opificis, sunt posteriora, & ef-
Peripate. *fectus eius* Hinc *est apud* Peripateticos *consuetus loquendi modus: quòd ar-*
*guentes ab effectu dicuntur arguere à posteriori.*Secundum *quem modum co*
gnoscendi rerum opificem, docemur procedere in libro Sapientiæ, *ubi dici-*
Sapiens. Moses, *tur.*A *magnitudine speciei, & creaturæ, poterit cognosci horum creator.* Et
nisi Moses *rerum naturam, & conuenientiam cognouisset, neque scitè ordi-*
nasset arcam, & tabernaculum Domini: *in quo triplicis mundi perfecta con-*
tinebatur imago. Neque *ritè applicasset sacrificia: quæ exquiruntur ad*
Deum, *& virtutes cœlestes placandas, & ad expiandum hominem, qui &*
Rabi. *ipse* Dei, *& mundi gerit imaginem.* De *quorum sacrificiorum sacramen-*
Simeon. *tis* Rabi, Simeon, Ben, Iochai *super* Leuiticum, *celeberrimum, & amplissi-*
mum volumen ædidit. In *quo penè omnium rerum naturas discutit.* Diui-
DEVS. *na quoque ipsi* Mosi *patefecit ille, qui ait:* Ostendam *tibi omne bonum.* Nec
est alind omne bonum, nisi illud, à quo omnia bona. Et *quamuis aliquando*
faciem suam negauerit, ulteriusque sit protestatus, quòd nullus uidebit fa-
ciem suam uiuens, nihilominus paulo superius dicitur. Loquebatur *domi-*
nus ad Mosem *facie ad faciem, sicut solet loqui homo ad amicum suum.* Quæ
collocutio faciei ad faciem, uidetur præsupponere ipsius faciei uisionem. Et
Hebræi. *(ut* Hebræi *dicunt) angelus, qui loquebatur secum, nuncupabatur* Matatron
princeps facierum, quia eius officium est introducere alios ad faciem princi-
Iahacob. *pis.*Quam *etiam* Iahacob *se uidisse testatur, dum ait.* Vidi *dominum facie ad*
Dauid. *faciem.*Nec *ignorabat diuus citharista spiritu sancto plenus, an posset uideri*
hæc Dei *facies, qui toties in suis hymnis, de ipsa ostendenda repetit:*Ostende
*inquit faciem tuam, & salui erimus.*Et *iterum:* Quærite *faciem eius semper,*
*& rursum:*Illumina *idest illucescere fac faciem tuam super seruos tuos.*Isaias
Isaias. *quoque ait:* Vidi *dominum sedentem super solium excelsum, & eleuatum.*Et
ne sit contradictio in sacris eloquiis, breuiter dico, quòd Deum *non uidebit*
homo, nisi moriatur pretiosa morte iustorum: de qua summa ueritas con-
CHRITVS. *sueto sermone mysterioso, & parabolico ait.*Nisi *granum frumenti cadens in*
terram mortuum fuerit, ipsum solum manet, sine fructu uidelicet melio-
*ris hominis:*Si *autem mortuum fuerit, & cesserit homini spirituali, & in-*

teriori multũ fructũ affert, operando, uidendo, & degustando diuina. Quod aliqualiter explicãs apostolus inquit. Mortui estis, & uita uestra absc̃odita est cũ Christo. Hac igitur morte moriebãtur prophetæ, & amici Dei omnes, quãdo ingrediebãtur ad illa Dei penetralia. Hac quoq; morte arreptus est Iohãnes, quando in principio sacratißimæ uisionis ait. Fui in spiritu in dominica die, quo subuectus uidit thronum Dei, & agnum, & septem spiritus astantes, & omnia quæ decernebantur fieri uariis retroactis temporibus. Audiuit quoque cantica sanctorum, & angelorum ad multaque reconditißima sacramenta penetrauit. De hac morte etiam meminit Paulus dicens: Scio hominem, in corpore siue extra corpus nescio, Deus scit, raptum huiusmodi, usque ad tertium cœlum, & audiuit arcana Dei, quæ non licet homini loqui. Fit enim tunc separatio animæ à corpore, & non corporis ab anima: quia illud uiuificatur ipsa anima, quæ nec operatur in corpore, nec uiuit in eo, nisi quatenus ipsum uiuificat. Ad hunc quoque modum sciendi deuenerant apostoli: & quotquot diuina illa luce, & spiritu omnia suggerente perfusi sunt, qui & ipsi hac pretiosa morte emigrabant. Cuius rei signum erat, quia nec mortem, nec paßionem, nec contumeliam illatam corpori, & animali iam mortuo pertimescebãt. Verum illa mysteria aliquibus minus, aliquibus magis pro illorum capacitate ostendebantur: esto quòd eadem morte arrepti fuissent. Alter autem modus sciendi est per æquatam ueritatem cum intellectu nostro: sicuti æquatur clauis seræ suæ. Quo & si non pleno lumine percipimus ea, quæ deponunt hi, qui ipsa sacramenta conspexerunt, aperitur tamen nobis porta, ut ex conformitate veritatis perceptæ, & ex lumine quod ab ipsis penetralibus apertis nos illustrat, certiores reddamur, quàm ex apparentibus philosophorum demonstrationibus. Apparentes dixerim, quia aut nullam, aut paucißimas ueras fecerunt demonstrationes in naturalibus: sed deducuntur ex præacceptis ab Aristotele, aut à quocunque sit, qui illa antè prædixerat. Hunc igitur modum intelligendi à Philosophis aßignatum: infimum omnium, & minus certum di iudico. Summum, qui habetur illo claro contuitu. Medium verò, quando datur nobis, ut non modo legamus, & intelligamus auribus exterioribus, sed percipiamus melioribus sensibus ea, quæ recondita sunt in his, quæ sub velaminibus tradunt hi, qui vero intuitu eadem conspexerunt. Multi enim sunt, de quibus summa veritas inquit, quòd audientes non audiunt & intelligentes non intelligunt. Nobis enim aliquando datur, vt clarè percipiamus ueritatem è medulla sacrarum literarum emanantem, & ut ablato velamine, & reuelata facie inspiciamus ea, quæ uulgò, & sapientibus mundi abscondita sunt: & tanta certitudine, vt omnis amoueatur perplexitas, cum ipsa percipiamus melioribus sensibus quàm exterioribus.

Paulus. Iohan. Paulus Philoso. CHRISTVS.

Quod veri & necessarij sint sensus interiores, quibus plura & certiora percipi possunt quàm per exteriores. Cap. XI.

DE istis igitur interioribus sensibus tanquam melioribus, nobis disserendum est: Id maximè, cum Peripatetici, qui potißimè sunt hac Peritpa. *tempestate præ manibus de exterioribus plenißimè & minutim scripserint, de interioribus autem nihil, nisi quòd est sensus quidam communis, & phãtasia, aut imaginatio, quam locarunt in anteriori cõcauitate cerebri: vt sensatas species recipiens, diiudicaret inter ipsas, atque expoliatas à materialibus conditionibus, eas iam depuratas intellectui re-* Algazel *præsentaret: Et (vt Algazel ait) omnes sensus in eo coniungerentur, & emanarent, & pendêrent ab ipso veluti partes à suo toto. Vel (ut alij dicunt) ipse resultaret ex partibus, quasi quoddam totum integrale. Aut est (vt ab aliis habetur) virtus aut potentia magis spiritualis, quàm sensus particulares: ni-* Plta.o *hilque ulterius de ipsis sensibus interioribus processerunt. Verum Plato cum* Mer. Moses. *Mercurio, & Mose conueniens, hominem bifarium asserit in conuiuio, & vtrunque cum suis sensibus: vt habeat quatuor oculos, duos ad exteriorem, alteros ad interiorem hominem pertinentes, & totidem aures, atq; nares, ma-* Hiero. *nus quoque, & pedes totidem. Duo item ora, & duplicem gustum, & omnia* Orige. *denique geminata: Quæ in homilia prima super Canticis cãticorum à Hieronymo, vel ab Origene, vel ab eo (quicunque fuerit) qui eam ædidit (incertus enim est illius author) & præsupponuntur, & pertractantur. Vbi per multas scripturæ sacræ sententias commonemur hominem esse geminum. Sic enim* Moses. *Moses in principio Geneseos scripsit: masculum & fœminam creauit eos. Nec tamen tunc fœmina producta fuit, sed postea, aliis multis interstitio illo productis, ideo exaratio illa est de bifario homine, quorũ exterior & animalis, fœmineus & deterior dicitur: interior autem & melior, masculus nuncupatur.* Paulus. *De quibus Paulus sæpius repetens, multa docet de interiori homine ab exteriore qui corrumpitur segregando. De illo quoque est tota decantatio diuini epithalamij. Non enim de oculis, naribus, ore, dentibus mammis, pectore, ventre, cruribus, & cæteris membris animalis hominis concinitur: sed de meliori & archetypo, vt alibi diffusius disseruimus. De sensibus autem prosequentes dicimus, quòd eos non cognoscunt: nec per ipsos sensata aliqua meliora: nisi qui habent eos (vt ait apostolus), exercitatos ad discretionem boni &* Idem. *mali. Quæ discretio nequaquam fit per sensus exteriores. Nam tactus confinia sunt, calidum & frigidum, durum & molle, asperum & lene. Visus verò vsque ad colorem & lucem, & tenebras extenditur. Odoratus inter odores, & fœtores discrimen habet. Gustus inter dulce & amarum: acutum & pingue: salsum & acre: austerum & suaue: acerbum & acidum: auditus verò sonum tantummodo apprehendit. Nullus igitur illorum inter bonum & malum discretionem facit, sed sensus meliores, quibus non tantum mora-*

lia, sed ipsum Deum percipere possumus, iuxta illud Dauidici carminis, Gustate & videte quoniam suauis est Dominus. Et iterum. Audiam quid loquatur in me Dominus Deus: cuius odorem quoque persentiens interior homo, clamat in canticis: In odorem vnguentorum tuorum currimus, exsibilabunt forsitan Peripatetici & dicent. Omni studio, omníque diligentia, naturæ humanæ sortem inuestigauimus, nec tamen, an sensus isti interiores sint, percepimus, imo nec audiuimus. Non equidem miror cum diuina & spiritualia huiusmodi sint, vt superbos, & de seipsis præsumentes irrideant: & ab ipsis penitus abscondantur. De quibus Plato in epistola ad Dionysium. Quicunque enim hæc audiunt, primo aspectu renuunt: Postquam uerò hæc bene discussa fuerint & comprobata, consentientes nobiscũ adinuenimus. Nulla enim sunt quæ populo, & solis sensibus exterioribus addictis, magis ridicula videantur, nec quæ apud ingenuos, & exercitatos magis suspicienda & diuina. Quamplurimi enim fuerunt & quidem acumine ingenij præclari, & optimo præditi iudicio, qui hæc prima fronte nænias (vt ita dicam) prorsus diiudicarent: postcà verò nedum assentirent sed ad hæc mirum in modum anhelarent, & quæ tunc penitus probabilia, ea nunc sibi contraria uiderentur. Inter quæ illud est potissimum, quòd per sensus exteriores totius ueritatis principium oriatur. Imo omnes isti spernendi sunt, cum deuenerimus (vt docet Origenes contra Celsum) ad exercitium sensuum interiorum quibus vtimur, quando agimus cum Deo, qui omnem captum sensuum exteriorum aufugit. Nec enim (vt reor) sufficit ad completam beatitudinem, vt anima intelligat, & diligat Deum: quamuis intellectus & ratio dicantur secundum Aristotelem totus homo. Nam homo completus, est ex anima & corpore quoddam totum resultans, omnes operationes vtrorumque sensuum habens, etiam in corpore existens: Sed sensuum exteriorum in corpore, & per corpus corruptioni obnoxium: Interiorum autem in meliori corpore, in quod hoc corpus animale mutabitur, dicente apostolo. Seminatur quod animale, surget quod spirituale: Seminatur in corruptione, surget in incorruptione: Seminatur in ignobilitate, surget in gloria. Seminatur in infirmitate, surget in uirtute. At (inquies) cum simus in hac miseriæ ualle, corpore hoc corruptibili induti, non possumus vti sensibus interioribus. Audias (precor) quid Paulus subinferat. Si est (inquit) corpus animale, est & spirituale: sicut scriptum est. Factus est primus homo, vel Adam in animam viuentem nouissimus, uel posterior Adam in spiritum uiuificantem. Primus homo de terra terrenus: secundus homo de cœlo cœlestis. Loquitur (inquies) de Christo. Audi quod sequitur. Qualis terrenus, tales terreni: & qualis cœlestis, tales cœlestes: Igitur si portauimus imaginem terreni, portemus & cœlestis. Vtrunque igitur ex Pauli sententia esse videtur in nobis, quod dicere minimè auderem, nisi doctus ab apostolo. Vnum (inquies) tantummodo

Dauid. Cantica. Peripate. Plato. Aristo. Paulus. Idem. Paulus.

habemus corpus, quod nunc est corruptibile: & fiet incorruptibile per resurrectionem: iuxta illud ipsius apostoli. Saluatorem expectamus Dominum nostrum Iesum *Christum, qui reformabit corpus humilitatis nostræ, configuratum corpori claritatis suæ. Est ne inquam granum aliquando futurum herba, nisi corpus herbæ viuens habeat saltem in potentia, vt Peripatetici omnes conueniunt?* Hoc enim *surgit ex grano mortificato, & corpus nostrum spirituale, in quo portamus imaginem cœlestis, surgit ex corpore animali & corruptibili mortificato: vel hac communi morte, quam omnes suscipiunt & comprobant: vel illa morte, de qua idem apostolus:* Mortificate *membra vestra.* Et iterum: *Scriptum est, propter te mortificamur tota die. Et cum Corinthiis apertius ait. Semper mortificationem* I E S V *Christi in corpore nostro circunferentes, vt vita* I E S V *manifestetur in corporibus nostris. Semper enim nos qui viuimus, in mortem tradimur propter* Iesum: *vt & vita* I E S V *manifestetur in carne nostra mortali, de qua latius paulò antè disseruimus.* Non delirat *hic* Paulus, *quamuis hæc deliramenta uideantur his, qui nec* Christum, *nec vitam meliorem, nec corpus spirituale comprobarunt.* Ecce *quàm clarè loquitur, ut manifestetur inquiens uita* I E S V *in nostro mortali corpore. Et ne cauillentur, quòd hæc manifestatio fiet post resurrectionem, audi quid dicat cum* Romanis *differens.* Consepulti *sumus* Christo *per baptismum in mortem.* Et *si complantati facti sumus similitudini mortis eius, simul & resurrectionis erimus:* Hoc *scientes quòd uetus homo noster simul crucifixus est, ut destruatur corpus peccati: & ultrà non seruiamus peccato.* Ecce *quòd apostolus asserit utrunque hominem, & ueterem qui crucifigi, & nouum qui cum Christo uiuere debet. Asserit enim corpus peccati & mortis, & statim subinfert de corpore uitæ & gratiæ.* Non *regnet (inquit) peccatum in uestro mortali corpore: ut obediatis concupiscētiis eius. Sed neq; exhibeatis membra uestra arma iniquitatis peccato, sed exhibete uos Deo, tanquam ex mortuis uiuentes: & membra uestra arma iustitiæ* Deo. *Quod fieri nequit, nisi membra ipsa carnalia mortificata cedant membris melioris hominis.* Ad *quod noster* Paulus *in hac uita degens, & peregrinus in hoc corpore deuenerat, dū ait.* Nunc *autem soluti sumus à lege mortis, in qua detinebamur, ita ut seruiamus in nouitate spiritus, & non in uetustate literæ.* Legem *mortis uocabat legem scriptam, quæ expiabat hominem animalem, & moriturum, sed lex* Christi, *imo ipse* Christus *sanctificat hominem spiritualem semper uicturum.* Qui Christus *(ut non multo interuallo subnectit) si in uobis est, corpus quidem mortuum est propter peccatum, spiritus uerò uiuit propter iustificationem: à mortuis enim uiuificabit uos, & mortalia corpora uestra, propter inhabitantem spiritum eius in uobis.* Mortalia *quippe corpora in melius renascentia ueluti grana pullulant, ut superius explicauimus, quod in resurrectione fiet.* Hìc *autem existentes, præuiam quan-*

Paulus. Idem. Psalmus. Paulus. Idem. Idem. Idem.

dam mortificationem habere possumus: vt cum Christo viuamus in interiori homine, imo ipse uiuat in eo, vt dicebat Paulus cum Galatis. Viuo ego, iam non ego, uiuit verò in me Christus. Quod & nos omnes facere docuit, in Corinthiis dicens. Qui viuunt, iam non sibi uiuant, sed ei, qui pro ipsis mortuus est & resurrexit. Qui ergo viuit Christo, aut is in quo uiuit Christus, assumet illos meliores sensus, quibus percipere posit omnia, quæ Dei, & Christi sunt. Nam tunc reuelata facie in eandem imaginem transformamur à claritate in claritatem, semper videlicet proficientes, à Domini spiritu deducti. Ad quod deuenerant, non modo prophetæ, & primi patres nostri, sed & multi posteri: vt de Benedicto, Francisco, & aliis legimus, qui meliori visu contuebantur absentia, & prospiciebant ea, quæ latebant corporeos oculos, atque in meliorem sortem mutati præsentes erant absentibus. Sic Ambrosius Mediolani existens, exequiis beati Martini affuit, quæ tamen Turonis fiebant. Sic Franciscus in Arelatensi capitulo Antonio prædicanti astitit, quamuis in remotis moraretur. Et aliquando statim corpus veluti spiritus ad longinquas partes deducebatur, vt de Philippo legimus in actibus Apostolicis quando baptizato Eunucho in Iudæa: statim inuentus est in Azoto. Vel fractis aut penetratis portis & munimentis custodiæ liberi euadebant, vt de Petro exorcista legitur, qui iubente Arthemio, duplicatis catenis, & munitis claustris, ex infima custodia affuit Arthemio, & vxori suæ Candidæ, albis indutus vestibus. Vnde harum rerum ignari, & his non assueti, coacti fuerunt proni in terra exclamantes magnificare Christi, & Dei uirtutem: qui suos asseclas ad tam excellentem sortem deduxerat. Alios q̃plurimos omitto, ad eandem sortem deductos, ne tam multos memorando, lõgius progrediar, quàm deceat.

Benedict. Franci.

Ambros. Francisc.

Philip. Acta.

Petrus. Exorci.

An semper homo utatur his sensibus interioribus. Cap. XII.

Euenientes quidem eò, nunquam dimittent sensus, & organa hominis illius, qui beatificatur. Beatitudo enim consistit in uisione, & fruitione. Sed uisio, est operatio illius uisus, & sensus interioris. Fruitio autem oblectamentum uoluntatis; & omnium ipsorum sensuum interiorum. Tunc enim audiemus laudes; cantus, & sonos eorum, de quibus dicitur. Qui habitant in domo tua in sæcula sæculorum laudabunt te. Qui cantabunt plenis faucibus sonantes in tympano, & choro, in chordis & organo, & cæteris instrumentis, quæ commemorantur in Dauidicis hymnis. Tunc etiam gustabimus saporem uerum illius panis angelorum, uel fortium, de quo dicitur. Panem de cœlo præstitisti eis, omne delectamentum in se habentem, & omnis saporis suauitatem. Et tantum comedẽt, ut eructent memoriam abundantiæ suauitatis illius. Tunc sen-

Dauid. Sapiens.

tiemus in toto cœlo perfusum odorem sanctissimi nominis, de quo dicitur. O-
Cantici. leum effusum nomen tuum, & chrisma uidelicet omni suauitate redolens: tūc
tactus & amplexus ibi dabuntur, de quibus iterum dicitur. Læua eius sub ca
Eadem. pite meo, & dextera illius amplexabitur me. Vt igitur plena sit hominis oble-
ctatio, uigebunt semper sensus illi omnes, quibus Deum quæsiuimus: ut in le-
ge iubetur, quando præcipitur, ut Deum ipsum diligamus, & quæramus, nō
modo anima, corde, & mente, sed omnibus uiribus, si quæ sunt in homine,
quibus ipsum Deum prosequi possimus: ut sicut his Deo seruiuimus, sic eisdem
in ipso Deo oblectemur. Nec quidem corruptibilibus sensibus illic utemur:
quia nihil corruptibile erit in illis æternis, & incorruptibilibus mansionibus.
Sensibus igitur melioribus in ipso Deo, perpetuo oblectabimur.

De hominis conuenientia cum intelligentiis, cœlis, & sacris. Tonus tertius.

QVOD SYMBOLVM, ET QVAM CONVE- *nientiam habeat homo cum angelis.* Cap.Primum.

DISPOSITO, & temperato homine, ac aßignato modo sui profectus, & ratione, quantum ad gradus, & dona ipsi distributa, nunc percurrendum est, quam conuenientiam habeat cum creatis: & maximè cum angelis, à quibus tanquam ab indiuiduis totius sui itineris comitibus, suscipere valeat profectus incrementa. Primo itaque conueniunt dispositione naturali cum vtrique rationis sint participes, intelligentiæ capaces, & in eundem finem tendant, eiusdem Domini immediati serui. Vtrique item incorruptibiles & perpetui sint, sed angeli æquali & continua succeßione, homo autem secũdum meliorem partem eodem modo: secundum alteram verò transmutatione quadam, de qua dicitur. Corruptibile hoc induet incorruptionem. Potantur Paulus.
quoq; vtriq; ex eodem fontè & petra, de qua iterum dicitur. Bibebant autem de spiritali consequenti eos petra, Petra autem erat Christus: ipsis quidem præuisa, nobis autem sculpta, erecta, & immensa aqua completa, vt de plenitudine eius omnes plenè suscipere poßimus. Quia nedum homines, sed etiam angeli ab ipsa hauriunt, dicente Augustino. Ipsum consulunt angeli, tanquam August. Petrus.
vitæ fontem. In eum quoque (vt inquit Petrus) desiderant angeli prospicere: vt uidelicet semper hauriant pro se, & pro nobis, quorum curam habet, quousq; sumus, hoc corporeo carcere detrusi. Et quamuis specie dicantur differre ab hominibus, non minus tamen ipsis conueniunt, q̃ ij cum equis, quibus insident, & paruo freno eos deducunt ad libitum, atq; modico calcarium tactu, uel corporis gestu impellunt: & instruunt, prudentiam quandã ad peragendum iter eis ingerentes. Neq; minorem conuenientiam habẽt cum hominibus, q̃ ipsi cum auibus, quas instruunt, vel ad venationem, vel ad cãtum, & ad sermones humanos effingendos. Sic ipsi nobis præsidentes regunt impellunt, & Adam.
instruunt, vt capiamus prædam cœlestium, & vt diuina eloquia reportemus Sem. Abrahã.
plus minúsve pro nostra capacitate, & pro diligentia quam exhibemus, vt i- Isahac. Iahac.
psos audiamus, & nobis reddamus domesticos. Hinc antiqui patres omni dili- Ioseph. Moses.
gentia studuerunt ipsis adhærere, & domesticum cum eis habere consortium. Elias. Petrus.
Sic enim (vt in antiquißimis Hebræorũ monumẽtis reperi) Adam familiarem consuetudinem habuit cũ angelo Razièle: Sem filius Noë, cũ Iophiele: Abraham autem habuit domesticum Zadchiel: Isahac, & Iahacob Pelie: Ioseph Gabriel: Moses Mitatron: Elias Maltiel. Et in euangelica familia Petrus habebat angelum non tantum sibi, sed aliis amicis domesticum, adeo vt quũ Petrus de carcere venisset ad domum mariæ eius hospitis pulsans, ipsa cum cæteris amicis consciis eius consuetudinis, quam habebat Petrus cum angelo, dixerint an-

Iohan. Cecilia Agnes. gelus ipſius eſt, Sic Ioannes angelum habuit, qui oſtenderet, & doceret eum ſa-
cramenta celeberrimæ viſionis. Sic Cecilia angelum habuit, quem marito, &
Leuiro oſtenderet. Sic Agnes eum ſenſibilem habuit angelum, vt etiam in lu-
panari ipſam cuſtodiret. Et multi alij angelos habuerunt familiares cuſtodes,
quos commemorare non patitur hæc breuis rerum perſtrictio. Ex ſacris quo-
que literis habemus, vnumquenque ſuum angelum habere cuſtodem, quamuis
eius domeſtica conſuetudine non perfruatur, quia hoc paucis & mundiſsimis
datum eſt. Ii autem ſymbolum & conuenientiam quam habemus cum ipſis, &
q̃ ſit iucunda, & proficua nobis eorum conſuetudo, cognoſcentes, ſemper eo-
rum procurarunt fauorem, eos ſibi pro virili ſua aſciſcentes amicos, vt iam no-
Franci. bis Franciſcus poſitus ſit in exemplar. Hic enim quadrageſimam beati Micha-
ëlis archangeli arcto ieiunio, & accurata diligentia celebrabat: loca quoque
eligebat, in quibus eos magis propitios exiſtimabat, locum videlicet ſanctæ
mariæ de angelis, Aluernæ montem angelis (vt fertur) peculiariter dedicatũ.
Quod obſeruant, & procurant qui ſpiritualia ſapiunt, & quibus aliqualiter
notus eſt ordo rerum in deum, à quo proceſſerunt, Is enim eſt, vt quæ inferio-
rem locum poſsident, per intermedia in ſupremum deducantur.

An homo ſit excelſior angelis, vel econtrario. Cap. II.

ET quia diximus hominem tanquam inferiorem deduci in Deum
per angelum, prætermittendam hic minimè cenſeo diſcuſsionem,
an nobilior ſit angelus nobis præſidens, ſeu miniſtrans, an homo
ab ipſo cuſtoditus, & miniſteriũ ſuſcipiens. Videtur enim angu-
Dauid. ſtare illa omnibus nota ſententia in Dauidico carmine, quam cum de homine
agitur, præcinit uates. Minuiſti eum paulominus ab angelis. Necnon ea,
Auguſt. quæ dicuntur ab Auguſtino, quòd angelum fecit propè ſe, tanquam dignio-
rem, & excellentiorẽ cæteris rebus ab ipſo perpetratis. Nam quæ magis ap-
propinquant primæ cauſæ & perfectiſsimæ, perfectiora eſſe uidentur. Et cũ
iterum angeli ſint ſupra tempus, & æuiternitate quadã producti, atq; ſemo-
ti ab aggrauante materia, uidentur nobiliores. Addunt aliqui ꝙ angelus, quia
intellectualis, cenſeatur dignior homine qui rationalis eſt. Et comprobare co-
Ezechi. nantur Ezechielis oraculo, quo dicitur: Tu ſignaculum ſimilitudinis. Quibus
verbis (vt aliqui exponunt) videtur aliquid magis tribui angelo quàm homi-
ni, qui ad imaginem Dei factus eſt. Ii enim iudicant aliquid perfectius innui
CHRISTVS. per ſignaculum ſimilitudinis, quàm per imaginem. Quibus ex aduerſo ſtãtes,
ab infallibili veritate ſumimus maiorẽ eſſe qui recumbit, quàm qui miniſtrat.
Paulus. Sed de angelis inquit Paulus: Omnes ſunt adminiſtratorij ſpiritus, non tãtum
quidem dei, ſed etiam hominum: vndè ſequitur. Miſsi propter eos, qui hæredi-
tatem capiunt ſalutis. Dicunt aliqui, ꝙ angeli miniſtrant nobis, non tanq̃ no-
bilioribus, ſed tanquã infirmis, & ipſorũ egẽtibus præſidio. Quibus dicimus,

quòd angeli deportauerũt in sinũ Abrahæ animam Lazari, non infirmam, sed solutam à corpore & collustratam. Et quamuis puer indigeat aliquando ducatu pædagogi, tamen maior est pædagogo, breui possessurus regnum. Nos autem, quibus seruiunt angeli, possessuri sumus paratum nobis, non angelis regnum à constitutione mundi. Vnde & nostra conditio, melior quàm conditio angelorum concluditur. Quod etiam declarat productionis ordo: Nã vltimum Dei opus fuit homo: qui primus & excellentior erat in diuina mente, ex communi philosophorum sententia, qua dicitur. Quod est primum in intentione, est vltimum in executione. Homo autem fuit extremum Dei opus, inductus in hunc mundum, tanquam eius antistes, veluti in domum iam fabricatam, & paratam, Cum insuper Christus homo habeatur angelis nobilior; concludere possumus naturam humanam nobiliorem, per illud Aristotelicum ab omnibus admissum. Cum optimum in hoc genere sit melius optimo illius generis, hoc genus est illo nobilius. Et nisi Christus, & beata virgo nobiliores essent quàm angeli, nunquàm potuissent eorum choros, & gradus transcendere. Sed de Christo inquit Paulus. Tanto melior Angelis effectus, quanto differẽtius præ illis nomẽ hæreditauit. Sed omissis quampluribus, quæ ad saluãdam opinionem suam de nobilitate angelorum adducuntur ab aliquibus, vnũ soluam eorum potissimum robur, ꝙ uidelicet anima Christi fuerit nobilior per gratiam, esto quòd per naturam fuerit inferior. Quod quidem si bene perpendatur, multum à veritate distare uidebitur: ~~cum dona gratuita (vt suprà explicauimus) dentur secundum dispositiones natur~~æ. Et ponderetur (quæso) illud apostoli, quòd tanto melior sit angelis, quanto dignius consequutus est nomen. Quod vtique nomen, non à casu, & impropriè impositum fuit, sicut nostra quotidie imponuntur: sed conuenientissimum nominato, atque fabricatum in sanctissimæ Trinitatis collegio: vbi & gradus rerum, & proprietates omnes, etiam indiuiduales cognoscuntur. Et si Adam paruo lumine impartito, nouit imponere nomina rebus secundum illarum proprietatem: nónne melius nouit Sanctissima Trinitas, & origo totius luminis? Ab hac enim destinatus fuit Gabriel nuntiaturus virgini partum, cum mandato de nomine imponendo filio, cuius conceptum denuntiabat. Curauit quoque Deus addere nomini Abrahæ characterem vnum, vt nominato accommodatius foret. Quid credimus de nomine imposito filio, & Christo homini, quem præ omnibus dilexit & honorauit? Si igitur huic dedit nomen honoratius quàm angelis: fecit & ipsum nominatum honorabiliorem. Non quidem dicam secundum diuinitatem, quia non dignè ipsi compararentur angeli, cum infinitate, & immenso interuallo eos excedat. Adeo ut secundum illam nulla poßit esse comparatio. Reliquum igitur est, ut Christus homo honoratior sit, sicut & nomen differentius hæreditauit. Addam & unum, quòd ualde explicat hominis nobilitatem: quia continet in se mundi machinam, ange-

Philoso.

Paulus

Cum anima Xi. habuerit diuinam personam

los, & archetypum, vt supra explicauimus, ideo habet expreßiorem imaginem Dei, in quo sua pulcherrima nota relucent omnia. Nec urget sententia illa prophetica, qua dicitur, hominem paulominus ab angelis minoratũ, cum in veritate literæ habeantur ותחסרהו מעט מאלהים *vate chasrehu mehat meelohim Quod ad verbum si traducatur, habet: Minuisti eum aliquantulum, vel paulominus à Deo: Elohim enim Deum significat, quamuis aliquando angelos, & aliquando iudices: sed in hoc loco (vt communiter sentiunt sapientes Hebræi) significat Deum. Quod innuitur ex verbis, quæ immediatè sequuntur: Et cõstituisti eum super opera manuum tuarũ. Non igitur homo est inferior angelis, quia & ipsi sunt opera manuũ Dei: Et quanti ipse Deus fecerit hominem, Paulus innuit, dum ait: Nusquam angelos apprehendit, sed semen Abrahæ, tanquam videlicet magis vnibile, quàm angeli. Vlterius procedunt secretiores Theologi, explanantes illud* מעט *per numeros: Nam literæ illæ reddunt, 119.* מ *n. dat. 40:* ט *9* ע *70: qui numeri simul iuncti reddunt. 119. Vbi habetur vnum centenarium, vnum denarium, & totus numerus, vsque ad ipsum denarium exclusiuè. Quod magnum mysterium est, recõditurque apud eos, qui sciunt artem numerorum diuinorum, & naturalium, de quibus fari in præsenti non licet. Ad Augustinum autem dicentem, quòd Deus fecit angelum prope se digniorem, & perfectiorem. Verum est quo ad actum immediatum, cum quo tamen potest stare, quod homo sit factus potẽtia nobilior, aliquando reducendus ad actum: & tunc homo suo completo curriculo apparebit nobilior, qui dum sub pedagogo erat, ignobilior videbatur. Idem dicemus ad id, quod dictum fuit de angelis existentibus supra tempus, quia & homines erunt supra tempus, quando æterna beatitudine perfruentur. Quod autem quarto loco adducitur, angelum esse intellectiuum, & hominem rationalem, nihil est: cum & homo sit intellectualis, vt consentit Aristoteles dicens. Homo est potißimè intellectus, & ratio. Nec regius vates, nisi sensisset se capacem intellectus, toties repeteret. Da mihi intellectum. Et summa veritas quasi exprobrans discipulos inquit. Adhuc & vos sine intellectu estis. Est enim triplex intellectus, diuinus & purus: item separatus, & angelicus: insuper mixtus, & humanus. Cum autem hic solutus erit à corporeis ligaminibus, non solum attinget ad intellectum angelicum, sed ipsum transcendens ad diuinum applicabit, cum ipso vniendus, fœlicius quàm angelus: vt multæ sententiæ sacræ scripturæ resonant. In quibus habemus, quòd homo efficitur filius Dei: transformaturque in eandem imaginem, quæ est Deus, & cum ipso unitur: quæ de angelis, nusquam leguntur, Illud quoque de signaculo, vel sigillo ex seipso corruit. In Hebræo enim habetur* אתה חותם תכנית *atah chotem tabnit, idest, tu sigillum similitudinis. Nec aliquando reperi, quòd sigillum aut signaculum, dicat aliquid maius, quàm imago. Bene dicit Augustinus, imaginem Dei esse in homine tanq̃*

Paulus.

Arist.
Dauid.
CHRISTVS.

August.

in sigillo, in Christo verò, tanquam in filio. In quam imaginem datur nobis aliquando transformari, remanentibus angelis cum imagine sigilli, quæ inferior est. Vel si dicatur, quòd angelus est sigillum imaginis, hoc nihil ad rem, cũ semper sigillatum sit nobilius q̃ sigillum: Nihil igitur nobilitatis arguit sigillum in angelo. Homo itaque restat nobilior, cui angelus seruit, & de eius profectu lætatur: vt ex euangelio didicimus: & aliquid vtilitatis reportat, cum omne agens agat propter finem, vtilem utiq; & delectabilem, nisi sit error in operante. Sed cum angelus non decipiatur, habet illum finem vtilem, quem Deus nouit, & cui uoluerit Deus reuelare.

Quæ inuidia fuerit & sit inter angelos, & homines. Cap. III.

CVm autem viderit angelus expreßiorem imaginem, & maiorem perfectionem in homine, quàm in seipso, hinc forsitan sumpsit, undè ei inuideret. Nam inuidia est tristitia de bono alieno, cum desiderio aut priuandi habentem illud bonum, aut superexcedẽdi ipsum. Hac igitur inuidia (vt inquit Sapiens) mors introiuit in orbem terrarum: quia angelus mortis seduxit, & subiecit hominem, inferens ei mortem, ne perueniret ad eam sortem à qua ipse expulsus erat. Nec opinandum est angelum inuidisse Deo, qui adeo eleuatus est in immensum, ut nullus sit homini, aut angelo locus æmulandi ipsum. Verum cognouit gradum hominis, perfectißimumque finem ipsi constitutum, & imperium quod unus homo cõsequuturus erat. Et id, quando (ut inquit Paulus) Deus Pater introduxit eũ, primogenitum in orbem terræ, dicens. Et adorent eum omnes angeli eius, Vidit insuper unde hic originem traheret, & futurum ortum eius, ut Iohannes in apocalypsi perhibet, dicens. Signum magnum apparuit in cœlo. Mulier amicta sole diuinitatis, & superioris pulchritudinis, & luna luminis, & decoris naturalis sub pedibus eius. Et in capite eius corona duodecim stellarum, idest omnium gratiarum, & munerum, cum cœlestia omnia diuidantur per duodenarium. Et in utero habens, clamabat parturiens, non quidem uoce doloris, sed exultationis, aut terroris, quem incutere debebat nasciturus omnibus potestatibus, & uirtutibus mundi: undè sequitur. Et hæc peperit filium, qui recturus erat gentes in uirga ferrea: iuxta illud psalmi. Dominus dixit ad me, Filius meus es tu, ego hodie genui te. Postula à me, & dabo tibi gentes in hæreditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ. Et reges eos in uirga ferrea. Hinc timens, & inuidens draco magnus, stetit ante mulierem, quæ erat paritura, ut deuoraret filium eius. Et hinc ortum est prælium magnum in cœlo: Michaël, & angeli eius præliabantur cum dracone & angelis eius, sed isti non præualuerunt, neque locus eorum inuẽtus est amplius in cœlo. Et ne quis dubitaret, quis esset hic draco, subinfert. Et proiectus est draco ille magnus, qui est diabolus: & sathanas. Et cum hic filius non solum recturus esset mundum in uirga ferrea, sed exaltatus trahere de-

Sapiens. Paulus. Iohan. Psalmus.

beret ad se omnia, maximè fratres suos, & electos: ideo inuidia agitatus omnibus nobis insidiabatur. Aegrè enim tulit, & erubuit, quòd homo terreno corpore præpeditus, obtineret quod ipse perdidit, & vinceret pugnam, in qua ipse succubuit. Vtrisque enim data fuit pugna: quia non debet coronari, qui non certat legitimè. Vtrisque quoque indictum est præceptum, cuius trāsgressio peccatum est: vt Paulus pluries cum Romanis repetit dicens. Sublata lege, tollitur peccatum. Et si lex non esset, peccatum non imputaretur. Lex itaque data fuit angelis: vt adorarent Dei primogenitum: Lex data fuit homini, ne comederet id est ne æmularetur lignum scientiæ boni & mali, quod Christus est, vt suprà explicauimus. Sed vterque transgressus est præceptum: ille non reuerendo Dei præcipuum filium: hic æmulando eius gradum, ipsi particulariter interdictum. Huc conueniunt nonnulli sapientes, Bernardus præcipuè, qui Dei contemplatione edoctus, dum exponit illud Ionæ, propter me venit hæc tempestas, inquit. Verbum est filij dicentis. Propter me venit tēpestas hæc in angelis, & primis parentibus: In illis, quia nolebāt eum in dominum suscipere: In istis, quia æmulabantur sapientiam, uel gradum ipsius Christi: Quod isti fecerūt suasu illius, qui primo præuaricatus est. Qui casum hominis procurauit, vt socios haberet contumeliæ, & pœnarum: & vt hominem abduceret ab illa fœlicitate, quam ipse adipisci non poterat.

Paulus

mystice,

Bernar.

An homines cum angelis conueniant in numero. Cap. IIII

NEc tantum multa natura conueniunt angeli, & homines: sed etiam numero, vt aliqui autumant dicentes, quòd tot saluabuntur homines, quot ruerunt angeli, vt impleant illas euacuatas sedes: & tot damnabuntur, quot cum Michaële præualuerunt contra serpentem, & rebellantes, vt omnium summa sit æqualis. Hoc non admitterent Peripatetici, qui tot tantummodo rentur intelligentias, quot orbes existimantes ociari intellectuales illas virtutes, & deficere à sua perfectione, si non habeant suum, quem moueant, orbem. Et quia veteres Astronomi quinque supra quinquaginta asserebant motus, hinc totidem admittebant intelligentias. Sed dicant (quæso) isti sapientes. Cur Deo non est tanta cura de rationali, sicut de æthérea creatura? Si enim vnicuique cœlo, aut orbi particulari, suam aßignauit intelligentiam mouentem, & moderantem, cur homines sine auriga reliquit? Nec enim isti minus indigent ductore quàm orbes, tam in infantilibus annis, in quibus nec prudētia, nec solertia, nec ingenium adest: quàm in prouecta ætate, in qua nauigant hoc tenebrosum, & periculosißimum mare, casibus innumerabilibus expositum. Et si aliqui Arabo adhærentes dicant, sufficit ille vnicus intellectus omnia collustrans, & dirigens, dicemus. Cur saltem hominum congeriei, quam vult veluti organi fistulas vnico flatu perflatas repleri, eius gubernatricem intelligētiam non aßignauit? Fortè enim vult eundem esse intellectum illustrantem, dirigentem, atque mo-

Peripate

Astro.

Auer.

uentem. Sed adducta exempla de fistula, & organo, obuiant, ubi aliunde flatus personans, aliunde manus mouens accedit. Et ne uideamur faceto exemplo, solidum (ut aiunt) philosophum uelle concutere, adducamus inuictissimas rationes paucas tamen de multis. Placet quod aliqui adducunt, ad probandam intelligentiarum numerositatem. Ii enim ordinem præsupponunt, sine quo uniuersum stare nequit: & hunc triplicem, adesse uidelicet, ad operationem, & ad finem. Vel ad superiora, inferiora, & æqualia, maximè quando intermedia ordinata sunt. Quæ enim gloria Ducis si oblito imperatore seu rege, tantummodo respiciat ad milites? Quid episcopus agit cum clero, posthabito summo pontifice, aut Christo, quem repræsentat? Et quis sapiens excogitabit aliquando mentes illas cœlestes, in cœlorum reuolutione adeo occupatas, ut ad nihil aliud aspiciant? Aut etiam (ut aliqui uolunt) in influentia, & generatione inferiorum beentur, & non potius in opifice, à quo suscipiunt: unde influant? Id maximè cum ipse Aristoteles doceat, quòd si anima moueretur continuè, nunquam beatam uitam consequeretur: quia ipsa beata uita est potius in quiete, quàm in motu actiuo, uel passiuo. Est igitur ordo intelligentiarum non solum ad cœlos, quos mouent, & ad seipsas mouentes ad inuicem, sed ad Deum à quo suscipiunt, vnde moueat, & in quo beentur. Hinc earum numerus non est supputandus à sphæris, quas mouent sed à ministerio, quod Deo exhibent, in amplissima curia, & in tota machina: prout magnificentia illa Dei immensa exquirit: ut Daniel, non secundum quod imaginabatur, sed pro ut uiderat, asserit dicens. Millia millium ministrabant ei, & deciès cētena millia assistebant ei. Quem numerū maximū omniū sumit propheta, potius ad innuendā, quàm ad determinandā eorū multitudinem: quæ nobis inexplicabilis est, quamuis Deo perfectissimè cognita: Hinc melius, quàm Peripatetici docēt Pythagorei, maxime Hierocles, cuilibet sphæræ, & signo, tanquam in subselliis & corticibus; aut uestibulis summi principis insidere multos angelicos ministros. Consentiunt Arabes, qui in eorum theologia habent ad verbum: Tot in uno quoque cœlorum habentur angeli, quot numerare potest nullus, nisi solus Deus. Aegyptij autem (ut Iamblicus scribit) cum Dionysio nostro consentiunt, distinguentes angelorum ordines, & cuilibet ordini quamplurimos assignātes, numero quidem (ut Augustinus ait) omnem nostrum computum transcēdente, Nec aliter exquirebat tam ampla, & immensa curia, & summa Dei magnificentia. Sicut igitur numerus angelorum, sic & hominum est nobis incognitus: & is quem supputare nemo potest, nisi qui numerat multitudinem stellarum, & omnibus eis nomina uocat. Sed generali comparatione Augustinus in Enchiridio uidetur præferre numerum electorum hominum, numero eorum qui ceciderūt, quamūis dubius loquatur dicens. Superna Ierusalem mater nostra, ciuitas Dei nulla ciuiū suorum numerositate fraudabitur, aut uberiori etiam copia fortasse

Aristote. Daniel. Peripate. Pytha. Hiero. Arabes. Aegyp. Iambli. Dionys. Augusti.

regnabit. Neque enim numerum aut ſanctorum hominum, aut immundorum dæmonum nouimus, in quorum locum ſuccedentes filij catholicæ matris, ſine vllo termino permanebunt. Moſes autẽ vtriuſque familiæ, angelicæ & humanæ numerum coæquare videtur dicens. Conſtituiſti terminos populorum, iuxta numerum filiorum Iſraël ideſt principantium, aut rectè incedentiũ ſub Deo: populos enim homines, & filios Iſraël, angelos (ut nonnullis placet) ritè interpretari poſſumus: Qui & pro angelis aſſumuntur, & pro electis, qui erunt ſicut angeli dei, de quibus dicitur. Non veni, niſi ad oues quæ perierant domus Iſraël, ideſt ad omnes ſaluandos, qui ex quacunque familia ſint, dicuntur filij Iſraël rationibus ſuis pro tempore prætermittendis.

Moſes.

Qua æquiſſima lance eos, qui ex ipſis præuaricati ſunt dimiſerit in nos hoſtes. Cap. V.

ET ſicut ex eis, qui fideles ſunt vnicuique proprius deputatus eſt cuſtos, ita ex rebellibus aliquis dimittitur hoſtis, vt inde, non ignominiam & damnum, ſed lucrum & gloriam reportemus. Vnde iniuſtè conqueritur de his aſsignatis hoſtibus humanum genus: id maximè, cum æqua lance, & compenſato nobiſcum agone colluctentur. Non enim (inquit Paulus) permittit vos Deus tentari ſuper id, quod poteſtis, ſed facit cum tentatione prouentum. Vbi Origenes: Niſi æqualis fuerit concertantium virtus, non erit iuſta palma vincentis. Ideo ij, qui in agonibus præſunt, eos, qui ad certamen veniunt, non vtcumque fortuito inter ſe ſinunt inire certamina, ſed diligenti examinatione, prout vel corpora viderint, vel ætatem, æquiſsima comparatione iungentes hunc cum illo, hac lege, & edicto, vt uincens ſit dominus, victus autem ſeruus, iuxta illud Petri. A quo qui ſuperatus eſt, eius ſeruus eſt. ~~Et victus diabolus, atque ſubiectus, veluti ueſpa fracto aculeo (vt à fide dignis habui) alium ultrà moleſtare nequit. Fauet Origenes dicens. Puto ſanè, quia ſancti repugnantes aduerſus iſtos hoſtes, & vincentes, minuant exercitum dæmonum, ne ultrà fas ſit illi, qui ab aliquo ſuperatus eſt, alterum impugnare.~~ Pugnat itaq; contra nos hoſtis, pugnatq; nobiſcũ genius, & cuſtos noſter contra ipſum hoſtem: ut eadem ſit pugna carnis, & ſpiritus: & ea quæ eſt diaboli præſidentis carni, & pruritui eius, cum angelo corroborante ſpiritum. Vnde in certamine illo magno, Michaël pugnabat pro principe, & angeli eius pro militibus ipſius. Draco autem pugnabat contra ipſum principem generis humani, & principem angelorum pro eodem pugnantem. Satellites autem eius contra milites principis, & angelos eorum: ut ſemper æqua ſit pugna principis contra principem, & militum contra milites. Homo igitur inter iſtos concertantes medius cui uult uictoriam præſtat, atque ipſam conſequitur: ut bene dicat Hieronymus. Debilis eſt hoſtis, qui non uincit niſi uolẽtem. Quicquid enim magni prædicatur de hoſte, quòd aſtutiſsimus ſit, & ueluti ſerpens inſidians, aut ſuriat tanquam leo rugiens, & ſint ipſi nomina

Paulus. Orige. Petrus. Orige. Hiero.

mille, quia mille nocendi artes, tamen hæc omnia æquilibrata sunt cum virtute, prudentia, & sagacitate custodis nostri, atq; diuini splendoris nos confouentis, & auxiliantis contra hospitem tenebrarum. Et nisi sponte se dedat homo, præualent angeli vitæ, & lucis, contra angelos mortis, & tenebrarum. Duæ nanque sunt viæ (inquit Barnabas *apud* Origenem *in* periarchon*) nobis* Bernar. Orige.
propositæ, altera lucis, & altera tenebrarum: per illam autem nos conducere studet angelus lucis, per hanc autem angelus obscuritatis, & Satanas. Quæ viæ in ecclesiastico dicuntur vita, & mors: malum, & bonum. Hominem uerò Ecclesi.
reliquit in manu consilij sui, licet ad vtrunque habeat ductores, & suggestores. Sed audiendus est lucis angelus, cum quo habemus symbolum, & amicitiam: & refellendus est ille, inter quem & nos ab initio positæ sunt inimicitiæ implacabiles, & acerrimæ: vt animus & spiritus noster semper horrescat, & conturbentur omnia quæ in nobis sunt, quando ipsum sentimus, maximè in tenebris, in quibus vires assumit non modicas.

Quid possit homo à cœlis suscipere, ut melior fiat. Cap. VI.

NOn ea tantum, quæ de conuenientia hominis cum cœlis, & de suscipienda ab eis sanitate, dicta sint, sed etiam quid vtilitatis ab eis hauriat, ut melior fiat, percurrendum est. Haurit enim primo lucem, quæ tenebras, & malè operantes fugat: ut in prophetico carmine dicitur. Ortus est sol, & congregati sunt, & in cubiculis suis* Daniel.
collocabuntur. Habet enim hæc lux simulachrum quoddam, & vehiculum numinis, & lucis illius, qui ait. Ego sum lux mundi. Dum lucem habetis, ambula- CHRISTVS.
te in luce, ne tenebræ vos comprehendant. Et *sicut principes tenebrarum in tenebris ipsis robustiores fiunt: sic & angeli lucis nobis fauentes, ~~virium incrementa suscipiunt~~ à luce, nõ modo diuina, sed solari, & cœlesti: per quam etiam illa diuina, & suprema lux splendescens, virtutem quandam cœlis, & per ipsos inferioribus influit.* A Patre *enim luminũ, à quo omne datum optimũ & venit, & esse: & motus, & generatio, & omnis operãs virtus, tam in cœlis q̃ in elementis, plantis, animantibus, & hominibus. Sed illa omnia per cœlos, tãquam per media, & instrumenta, fomenta quædam suscipiunt, quæ naturalia dona dicuntur. Homines autem vltra hæc, suscipiunt undè mores uarios, & vitam multigenam componant: vt Astronomi omnes passim asserunt, decernẽ-* Astro.
tes hunc benignum ex Ioue, *illum impetuosum ex* Marte, *alium splendidum à sole, & huiusmodi multa, de quibus aliqua suprà tetigimus, & ipsi Astronomi immensa compleuere uolumina.* Id *autẽ fit, siue per dispositionem tentorij, siue per uim quandam, quæ ab intelligentiis prouenĩes, per cœlosque penetrãs, peruenit non tantum ad corpora nostra, sed ad interiora spiritus, à spiritibus prouenieus. Suscipimus quoque maximam uim à concentu cœlorum, qui nos ad concinnandos mores disponunt: nisi mala nostra dispositione obuiantes, cõcentum in perstrepentem sonum conuertamus. De quo concentu cœlorum in-*

fluentium in nos cõsonãtissimos influxus loquũtur Pythagoras, & Plato, ma-
Pytha. Plato. ximè in republica: Quem Cicero in libro sub eodẽ titulo sequitur: Sed Macro-
Cicero. bius in primo de somnio Scipionis, eorũ dicta resumẽs inquit. Cũ cœlum intue
Macro. rer stupẽs, Is (inquam) est, q̃ cõplet aures meas, tãtus & tã dulcis sonus. Hic (inquit) ille est, qui interuallis imparibus, sed tamẽ pro rata parte ratione distinctis, impulsu, & motu ipsorũ orbiũ conficitur: & acuta cũ grauibus tẽperãs, uarios æqualiter cõcẽtus efficit. Stelliferũ enim cœlum cuius cõuersio excitatior est, acutiorem facit sonũ, grauissimus autẽ lunaris, motu videlicet violẽto, quo superior orbis velocius mouetur. Sed motu proprio inferior velocior est, & acutior: superior autem, tardior & grauior. Quæ concentio pulcherrima quidem est, & sua reciprocatione suauissima: adeo vt cantus nullus suauior sit, q̃ hic, qui ex numeris, & mensuris ad instar sphærarum motus deductus est: vt clarè comprobauimus. Nec minor concentus est in signis stelliferi
Plato. cœli: quibus (vt Plato ait) præpositæ sunt Sirenes, quæ cãtus dicuntur, eo quòd præsidentes illi, reddunt influxus concinnos.

Vndè cœli suscipiant fauorem, quem harmonicum influunt. Cap. VII

Idem. QVæ autem sint illæ Sirenes tacuit Plato, sed ex scriptura sacra (ni fallor) discere possumus. Hæc enim perhibet (ut in Apocaly-
Apoca. psi legimus) duodecim angelos præsidere duodecim portis illius cœlestis ciuitatis: qui summo & indefesso concentu gyrant, & influunt in portas illas, quæ (vt Academicis placet) signa sunt stelliferi cœli: quorum Capricornus, est porta ascensus præcipua, & Cancer descensus: cætera autem cum alterutro illorum conueniunt. In hæc autem signa gyrantes influunt multigeni angeli (sub illis tamen duodecim principibus ordinati) eũ influxum multiplicem, & suauissimum, atque omnimoda concinnitate plenum, quem à diuino nomine suscipiunt, duodecies reuoluto: vt Hebræi pro constan-
Hebræi Iohan. ti habent. De quo Iohannes ibidem: Et in fundamentis illius ciuitatis nomina duodecim apostolorum, & agni. Nec enim agnus habet duodecim nomina: sed nomen illud magnum (vt superius diximus) in quo tantummodo oportet homines saluos fieri. Salutem itaque in hoc nomine consequimur per Christum qui ipsum nomen hæreditauit: & hanc per angelos, per cœlos, & per quãcunque creaturã: quia omnia diligentibus Deum cooperantur in bonum his, qui secundum propositũ vocati sunt sancti. His enim & cœlorũ influxus, & angelorum uirtus, & creatura omnis fauet, sicuti ecõuerso eadẽ omnis creatura se
Sapiens. se armat ad debellandos inimicos Dei, vt in libro Sapientiæ legimus. Meminit etiam Iohãnes de septem spiritibus, qui ante thronũ Dei sunt, quos præsidere
Mercu. septem planetis plerique affirmant. Vndè Mercurius hos vocat septem gubernatores, quia videlicet per septem planetas, quos mouent, omnia moderãtur etiam influxum duodecim signorum. Et quanta consonantia, hinc cõiice-

re possumus, quia vterque numerus ex eadem radice resultat. Tria enim & quatuor, septem constituunt. Sed alter illorum per alterum multiplicatus duodenarium reddit. Ab angelis itaque suscipiunt cœli, vndè influant, & faueant ad bonum, illi autem à nomine magno Dei: *Cuius uirtus in primis est in* Deo, *postea diffusa in duodenos illos & septenos angelos, per quos extenditur in duodena signa, & septem planetas: & consequenter in omnes ministros & instrumenta ipsius* Dei. *Sic etiam est in mundo hoc, uel corpore mystico spirituali: Virtus enim magni nominis Dei existens in Christo, & complens eum omnimoda perfectione, posteà diffunditur in duodecim illos apostolos, tanquā in duodecim signa, & fundamenta post Christum præcipua cœlestis & spiritualis ædificij. Nam (vt apostolus ait) fundati sumus supra fundamentum apostolorum, & prophetarum: à quibus & septuaginta duo discipuli, & episcopi & prælati omnes, qui sunt loco priscorum patrum, & eorum, qui tanquam prima iacta sunt fundamenta huius sacri ædificij: & consequenter omnes, qui ab eis reguntur. Illi enim fuere primarij lapides fundamenti ciuitatis huius nouæ descendentis de cœlo, & irradiantes stellæ, aut signa firmamēti, sed melius cœlorum. Qui prius repleti sunt numine filij, & chrismate spiritus sancti, iuxta illud Dauidici hymni. Verbo domini cœli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis uirtus eorum. Postea, quæ suscepere, in alios diffuderunt: vt in alio carmine decantat vates: Cœli enarrant gloriam* Dei, *& opera manuum eius annuntiat firmamētum. Et iterum: Annuntiauerunt cœli iustitiam eius, & uiderunt omnes populi gloriam eius. Ecce igitur quomodo utrique cœli, & machinæ huius, & spiritualis ædificij tantum influunt, quāto imbuuntur, & replentur à supercœlesti uirtute: ut de utrisque cœlis decantari possit illud eiusdem diuini vatis. Etenim cœli distillauerunt à facie* Dei Sinai, *à facie* Domini *Israël: Distillauerunt utique pluuiam (idest quemcunque influxum) voluntariam uel spontaneam, quia non necessitate aliqua naturali, sed* Dei *benignitate diffunditur in hæreditatem eius peculiarem, cum ipsius influxus capax fuerit, Non enim charismata spiritualia à* Deo *per cœlos, & angelos, omnes suscipiunt: quamuis gaudeant omnes cōmuni beneficio pluuiarum, quas æternus* Pater *descendere iubet super iustos & iniustos: potianturq; corporea luce solis, quem oriri facit super bonos, & malos.*

Paulus. Dauid. Idem. Dauid.

Quid habeat homo cum sacramentis Cap. VIII.

Q Vamuis summus moderator simplicissimus unicuique sit, & omnipotens: multoties tamen agit nobiscum, angelis, cœlis, & aliis conuenientibus mediis intercedentibus, quæ cum utroque symbolum habent. Cœli enim qui duodenario, & septenario distribuuntur, ex ternario quaternarióque deductis, per ternarium de diuinitate: per quaternarium uerò de inferiorum rerum natura participant.

Angeli quoque multa cum Deo *, multáque cum homine peregrinante habent communia : ideo sunt mediantes ministri , quousque dabitur ipsi homini ea melior sors , quæ angelico fauore non indigeat.* His *tamen non contentus pientissimus* Pater *, alia constituit media , quibus nobiscum familiarius ageret.* Et *hæc sunt sacramenta, & sacrificia, quæ vtriusque naturam sapiunt, aut diuina illa analogicè repræsentant.* Humanæ *enim sordes diluuntur aqua illa supramundana , quæ* Dei *filius est ,* & Dei *sapientia ,* & Dei *verbum , quod sustentat ,* & *sanat omnia : & ille quoque qui solus tulit peccata mundi , purgationem peccatorum faciens.*Hinc *in huius ablutionis signum ordinata est aqua hæc elementaris cuius est abluere corporum inquinamenta, & consignare aquam illam , quæ lauat omnes maculas animæ ,* & *spiritus.*

Nec *enim poterant fœdamenta hæc dilui, nisi aqua illa , quæ* Dei *pietas, clementia , gratia ,* & *misericordia est: adeo ut etiam* Hebræorum Theologi *confiteri cogantur* Messiam *expurgare hominem debere per aquam , qui in lege ignea expurgabatur per sanguinem , sic exquirente iustitia , quam non omittens , sed perficiens* Christus *, venit (ut inquit* Iohannes *) non in aqua solum, sed in aqua & sanguine .* Et *cum ultra ablutionem , indigeamus quoque corroborari , ordinatum est oleum liniens , & corroborans :* Quod *eam conuenientiam habet cum diuino nomine , à quo est omnis uirtus oblectans, & corroborans , ut nomen ipsum dicatur in* Canticis *oleum effusum:* Habetque *conuenientiam cum sancto spiritu , qui omnia solidat , nectit & linit , ut dicatur chrisma, unctio ,* & *nexus .* Et *sicut olei simul & carnis pinguedo, fercula omnia condit ,* & *in nutrimentum nostrum roborat , sic huius sancti spiritus pinguedo & chrisma, condit omnia opera nostra: ut tanquam bene cõdita fer cula, possint in mẽsa summi regis apponi.* Sine *enim gratia ipsius diffusa in cordibus nostris* & *conspergẽte nos, omnia opera nostra insipida sunt,* & *nullius nutrimenti.* Ideo *hoc oleo corroborantur infantes ,* & *à nobis recedentes, & quando quis aliis perficitur rex seu sacerdos , aut episcopus cõstituitur ,* Et *quia natura omnis creata , continuè deficit , continuo indiget cibo , & alimento , hinc aliud sacramentum instituit, panis uidelicet & uini: quæ symbolum habent maximum cum illo, qui panis uiuus,* & *uitis uera nuncupatur, datus utique in cibum , & potum nostri melioris hominis nutriendi.* Habent *quoq; panis & uinum eã conuenientiam ,* & *symbolum nobiscum: ut nullum sit nobis accommodatius nutrimentum.* Restat *sacramentum pœnitentiæ, quod exhibetur ꝑ uerbum repræsentans uerbum illud, cuius virtute omnia purgantur ,* & *purgatio peccatorum efficitur .* Quod *uerbum exquiritur etiam in primo sacramento confecto ,* & *uerbo ,* & *elemento :* Et *si matrimoniũ est sacramentum , illud quoq; verbo conficitur.* Habet *igitur homo symbolum maximum cum sacramentis: quæ media sunt inter* Deum *temperantem animas ,* & *hanc temperandam, & cum ipso tandem uniendã.* Habet

Theo. Hebræ.

Ioannes.

Canticis

insuper homo cum eisdem conuentum ex diuina institutione, cum Dei uoluntas non habeat minorem uirtutem, & efficaciam in instituendo de nouo, quàm habuerit à principio, quando legem, & ordinem simul & esse indidit rebus. Ea tamen instituit sacramentalia signa, quæ rebus signatis, & suscipientibus conuenirent. Quod uel leuiter adumbrauimus, suo loco reseruantes declarare, quomodo homo per hæc sacramenta melior fiat.

Quid habeat homo cum sacrificiis. Cap. IX.

NOn solum autem sacramenta, sed sacrificia quoque tanquam media utrisque symbolica ordinata sunt. Habent enim cum eo cui offeruntur, & cum his qui expiantur symbolum quoddam: sed adeò occultum, ut ipsum capere nequeant humana ingenia: quamuis omnes confiteantur sacrificia necessaria: & ipsa esse intermedia quædam quasi naturalia inter Deum & hominem. Sacrificare enim Deo (inquit Aristoteles) est à natura: huius autē, uel illius sacrificij oblatio, pro hac uel illa expiatione, quāuis ordine naturali conuenientissima sit, tamen à lege instituta est: cū humana ingenia nequeant adinuenire, aut excogitare ea, quæ Deus in particulari exquirat pro nostra expiatione secundum ordinem rerum cœlestium cū ipsis expiandis, & sacrificiis expiantibus, ut placatæ reddantur uirtutes cœlestes: & sese contineant ab executione punitionis, quam merebantur delicta illa perpetrata. Sanguis enim animalium expurgare uidetur peccatum contractum in carne, & sanguine animalis nostri: iuxta illud Apostoli. Omnia pene mundantur in sanguine. Pene (inquit) quia uasa terrea, & ænea mundabantur aqua. Nec enim ab re, homo qui est omnium uinculum, & omnia continet, & symbolum maximum habet in parte inferiori, in qua & per quam contrahitur initiū peccati, cum animalibus expurgabatur per sanguinē animalium immaculatorū: quousque offerretur agnus immaculatus, supplens uices omnium, quæ offerebantur. Hic enim tanto perfectius omnium peccata tulit, & expurgauit, quanto ipse est celebrius uinculum omnium creaturarum rationabilium, & irrationabilium, atque insensibilium, & cœlestium. Fusus itaque animalium sanguis, suscipiebatur in sancta, simul cum peccatis eorum, pro quibus fundebatur: quousque ueniret ille, qui per proprium sanguinem introiuit semel in sancta, æterna redemptione inuenta.

Aristoteles. Paulus.

Quid habeat homo cum uerbis, & orationibus, quæ ipsi suffragantur. Cap. X.

ET quia homo expurgatur, & perficitur, non tātū uerbis expressis in sacramentis, sed etiam in hymnis, orationibus, & quomodocunque debitè exprimantur: ideo quid etiam habeat homo cum ipsis uerbis, percurrendum est, Sunt. n. uerba media inter loquētem

& audientem, deferentia non tantum conceptum, sed uirtutem loquentis, energia quadam in audientes, & suscipientes. Vndè immutant nedum audientes, sed multoties alia quæque. Nec enim dixisset Christus, in nomine meo dæmonia eijcient, nisi uirtus quædam esset in nomine illo expresso, super dæmones, & infirmos & huiusmodi. Mouent quoque uerba incantantiū sapienter, & modis suis. Et hoc, aut ex ui insita uerbis, aut uirtute rerum explicatarum per uerba, quæ tāquā uehicula sunt uirtutis rei expressæ, Sunt insup uerba, (maximè Hebræa) signa quædam, & sacramenta rerum cœlestium: unde habent uim quasi sacramētorum: & hoc, aut ex uirtute instituentis, aut ex repræsentatione illa sacrorum, sicut de celebrioribus sacramentis dicitur. Et quia Hebraica uerba, tam diuina, quam cœlestia, & etiam naturalia, expræssius, & mysteriosius repræsentant, ideo iubet Orpheus nō mutāda esse nomina barbara. i. Hebraica in sacris, si efficaciter operari uolumus. Et ultra efficaciam quam habent uerba, siue ex ui quadam ipsis insita, siue ex diuinis, & sacris, quæ repræsentant, aut undecūque sit, alia quoque reperitur uirtus in orationibus cōplexis, ex ueritate in eis contenta, quæ maximam uim imprimendi, immutandi, ac stabiliēdi habet, adeo ut exagitata magis splendeat, impugnata magis firmetur, & consolidetur. Quæ ueritas non est in uerbis simplicibus, & incomplexis, sed in enuntiationibus: in quibus aliquid affirmatur, uel negatur. Ex istis igitur orationibus ueris, & sacris, quas mente, sensu uel interiori proferimus, magnam uim comparamus. Id potissimè, quando sunt directæ in Deum, ad quem applicantes, mouent ipsum, ut in nos dirigat uerba eius fauente numine plena, per radium diuinum, quo (teste Dionysio) loquitur nobis: sed adeo occultè, ut pauci percipiant. Percipiebat autem ille qui dixit. Audiam quid loquatur in me Dominus Deus. Nunquam igitur redeunt uacuæ orationes Deo oblatæ, & decantati hymni: dummodo non emittamus uerba illa sensu uacua ore tantūmodo, & non corde prolata, in aërem citò resoluenda: sed si dirigamus ea pleno sensu, & efficaci mente in ipsum Deum, sicut dirigitur sagitta extento arcu, à potenti manu.

CHRISTVS.

Orpheus

Diony.

Dauid

De conuenientia omnium rerum cum homine benè cordato, ut poßit in cunctis operari, & omnibus iubere. Tonus quartus.

DE CONVENIENTIA QVADAM OCculta rerum inter se, undè altera in alteram mirabiliter operatur. Caput primum.

Trisme. EXuperantißimus opifex Deus finxit (ut Trismegistus ait) duas sui imagines, mundum uidelicet atq; hominē, in quorū altero luderet, in altero uerò deliciis frueretur. In mūdo nāque ludit miris quibusdā operationibus, non qualitatiua tantum, aut elementari, uel syderea uirtute: sed ui quadam ingeniis hominum occulta, nisi quatenus ipse amicis suis manifestare dignatur. Omnibus etenim notum est, uirtutē quandam magneti inesse, qua ferrum attrahat: & electro atq; balagio, ut cōfricatione calefacta paleam deducant. Sed undè, aut quæ sit, adhucnemo ex his prodidit, qui de rerū proprietate ingentia uolumina complent. Sic nec undè habeat Aetites, ut fœtum mulierum, & plantarū superposita corroboret, & supposita trahat. Nec undè iaspis sanguinem comprimat, & Echneis quæ (& remora dicitur) nauē sistat. Nec undè corallus appensus aliquid lætitiæ operetur in homine, & uim cōferat hiacynthus optimus comes peragrantium. Nec undè rheu barbarū (quod Arabes rauend uocant) choleram ab humano corpore expellat: & medicinalia multa humores diuersißimos detrahant, & depellant: atq; huiusmodi multa, de quibus lōgum esset per singula discutere. Animalia quoq; multa uidemus ex ui quadā ipsis insita, præstigiosa, atq; fatidica, Gallus cantu horas solertißimè indicat, & alis apertis leonē fugat. Aues etiam cōplures cantu, & garritu, & muscæ acri pūctura pluuiā futuram denūtiant: & Delphines tēpestatē crebris saltibus sup

Cicero aquā præcurrūt. Et (ut particularia perstringamus) galli gallinacei (ut Cicero scribit) apud Thebaidam canēdo totis noctibus Bœotiis illam aduersus Lacedæ-

Augures monios præsagiere uictoriam. Vndè augures interpretati sunt auē illam uictā silere, canere autē si uicerit. Maximū quoq; portētū Spartiatis ostendit simia, quam rex Molossorum in deliciis habebat. Hæc enim cum illi à Ioue Dodoneo petiissent de uictoria sciscitantes, legatiq́ue id in quo inierant sortes collocassent, sortes ipsas, & cætera, quæ ad sortem parata erant, disturbauit aliud ab alio dissipans. Tum ea, quæ præposita erat oraculo, sacerdos dixisse fertur: De salute esse Lacedæmoniis non de uictoria cogitandum. Chamæleon-

Democ. tis iecur (ut Democritus attestatur) summis tegulis exustum imbres & tonitrua excitat. Ligurus (ut comprobatum est) præstigiosa uelamina ab oculis aufert. Longum esset retexere omnia præsagia, quæ ex auibus didicere Phrygij, Pysidæ, Cilices, Arabes, Vmbri, Tusci, & alij populi, qui auguria se-

Panę. Carne. cuti sunt. Et quamuis eos Panætius & Carneades irrideant, cum sæpenumero fallāt hæc auspicia: quos seqtur Cicero post multa exēpla adducta de diuinatione per aues, & animaliū exta. Id tamē sæpius comprobatū fuit: Et quod plus

est,aliquas aues à dextera uaticinari,ut coruus:aliquas à sinistra,ut cornix.Insuper & inanimata aliqua prognosticari uisa sunt. Nónne obscurata astra, & aër,atque terra mota,& lapides scissi, tristitiam quandam prætulere in morte Christi omnium rerum Domini? Quod etiam aliâs factũ legimus in morte quorundam regum. Sol enim multimodè præsagit: aliquãdo enim luxisse uisus est, utpote Cæsaris casum,ut Poëta scribit. Sol tibi signa dabit,solem quis dicere falsum Audeat? Ille etiam cæcos instare tumulus Sæpe monet,fraudem,& operta tumescere bella. Ille etiam extincto miseratus Cæsare Romam, Cum caput obscura nitidum ferrugine texit. Et de inferioribus elementis alius uates decantat dicens. Atque etiam uentos præmonstrat sæpe futuros Inflatum mare, cum subitò,penitusq; tumescit,Saxáque curua salis niueo spumata liquore &c. quæ ibi dicuntur. Strages quoq; multas Romanorum prænũtiauit fluuius tinctus sanguine,imberque lapidũ,sanguinis,interdum etiam lactis,ut Cicero testatur. Belláque & perniciosas seditiones præcessit maxima terræ motuum cõflictatio. Et his temporibus expugnationem Bizantij terræ motus indicauit: nouissimè autẽ Venetis bellum,Bononiensibus stragem, multisque regionibus horrendos casus. Summa quoque Veritas terrificum diem uniuersalis examinis prænuntiandum testatur à terræ motibus magnis,qui erũt per loca, simul & ab aliis insuetis,mirisque portentis:undè comprobatur terræ motus educi, sicut & uenti de thesauris Dei. Sed isti sæpius ad utilitatem hominum, illi autem ad eos cõmonendos de malis euentibus, ut rectè sentit Pythagoras:quamuis plærique philosophãtes dicant eos procedere à causa naturali. Sed cum hæc non sit,ipsam adinuenire nequeunt. Vndè per multa uagati sunt. Anaxagoras enim terræ motus causam ætherem dixit:Empedocles ignem:Democritus & Thales Milesius aquam:Aristoteles,Theophrastus,& Albertus uentũ,uel uaporem subterraneum:Asclepiades casum,uel ruinam:Sic Posidonius,Metrodorus,Callisthenes,Parcas, Seneca,& alij in diuersa distracti,nunquam adinuenerũt causam illius effectus: qui est à summo Moderatore,aut ĩmediato iussu,uel ꝑ iussos ministros, siue ui quadam rebus infusa,& in effectum pro libito explicanda, ad strages prænũtiandas,quæ cõmuniter terræ motum subsequuntur:ut etiam Aristoteles fatetur in Meteoris. Est etiam uis ista præsaga aliis rebus insita. Nam bellum Marsicum præuentum fuit sudore,& sanguine simulachrorum,& uocibus. Agri autẽ Priuernatis labes, præcessit fremitus auditus de cœlo, & animaduersi globi, Lunæ tres,& faces in nocte uisæ. Ierosolymæ cladem præiuere gladij furentes in cœlo, strepitus portarum templi nullo uiso mouente, & multa alia prodigia. Et nostra hac tempestate in agro Mutinensi ante ciuitatis ipsius nouissimam deditionem & ante bella in regione illa peracta uisi fuerunt à quamplurimis fide dignis globi inter se certantes. Non equidem uolumine immenso exempla complecterer si omnia adducantur, quæ præsensione quadam multos euentus præuenerunt:sed hæc pauca dicta sint:ut intelligatur rerum conuẽtus: & mutua in

Virgilius

Cicero.

CHRISTVS.

Pythag.

Quæ sit causa terræ motus

Aristote.

alterutrum dispositio, & operatio per rerum cõcentum, quem Græci sympathiã uocãt: & inde discantur hæc omnia perfectiore modo esse in homine, qui est omnium uinculum, & omnia complectitur.

Quæ conueniunt inter se, multo fœlicius congrediuntur in homine, qui est perfectißimum omnium uinculum, & præ omnibus diuinitate suffultus. Cap. II.

EX mutua correspondentia rerum (ut explicauimus) alterã in alteram mirabili quadam, & occulta uirtute operatur. Ideo non mirum si homo cũ habeat omnium & simulachrum, & symbolũ, in omnibus operari poßit. Quod quidem efficit, dũmodo suo debito temperamento gaudeat: & sibiipsi præsideat: ut meritò dominari inter cætera poßit. Nã homini sibiipsi bene præsidenti adest, & inest Deus omnia ope-
Paulus rans: ut non modo Paulus, & nostræ literæ, sed externi sapientes asserunt. Id
Plato. enim docet Plato in Ione: & in Parmenide: Mercurius in Pymãdro, & Xistus
Mercur. Xistus. Pythagoricus, qui dicit hominem Dei templum, Deum autem hospitem. Quod & Poëta his decantat carminibus. Est Deus in nobis, sunt & commercia cœli: Sedibus æthereis spiritus ille uenit. Ipse nanque Deus in animas sanctas se trãsfert: prophetas, & amicos suos constituit potentes in opere, & sermone. Quod
Paulus persentiens Paulus aiebat. Omnia possum in eo, qui me cõfortat. Deus enim est animus nobis, tota uirtus, sine qua (ut ipsemet perhibet) nihil facere possumus.
Aristote. Quod & Aristoteles fatetur in Meteoris: & in fine Ethicorum, dicens nullam esse uirtutem, siue naturalem, siue moralem, nisi per Deum. Et in secretioribus dogmatibus astruit intellectum bonum, & sanum posse in naturæ secreta: dũmodo adsit diuinæ uirtutis influentia, aliàs nequaquã. Quã influentiam tãto copiosius suscipimus, quãto magis absoluimur ab impedimẽtis aggrauãtis carnis, & terrenarũ occupationũ, atq; ambitionis, & animi in proximũ, uel in quãcũq; rem indebitè agitati: ut nõ modo habemus ex nostris dogmatibus, sed etiam Mercur.
Mercur. Cicero. & Cicero attestantur. Hic enim in suo de Diuinatione ait. Nec aliquando animus hominis diuinat, nisi cum ita solutus est, ut ei planè nihil sit cũ corpore, aut parũ. Ille autẽ ad Tatiũ inquit: Despiciant utiq;, cũ corpora, tũ etiam corporea omnia: & ad unũ solũ ferantur: si mentẽ, atq; Deũ consequi uoluerint. Impoßibile est enim ô fili utrisq; simul intẽdere, mortalibus, atq; diuinis. Quanto nanq; magis animalem uitam relinquimus & humanam: tanto magis uiuimus angelos, aut Deum: Quibus coniuncti, & in propriam atq; meliorem sortem restituti, in omnia possumus, omnibus dominantes. Et hic est honor, in quo cum esset homo antè peccatum, non intellexit: sed concupiscentiæ obsequens, similis effectus
Trisme. est iumentis insipientibus: & ex domino (ut Trismegistus ait) seruus miserrimus euasit. Iterũ itaque subuectus per uirtutem, & per sui ipsius uictoriã ad pristinam dignitatẽ restitutus, illud sibi dominiũ comparat, de quo scriptum est.

Omnia subiecisti sub pedibus eius. Hoc autem dominium acquirẽdum est eo or- *dine, quo ab initio statuit summus moderator dicens. Fructificate, & multiplicate, & replete terram, & summittite eam, & dominamini. Fructificate uidelicet in operibus bonis, multóque fructu abundetis: ut replere poßitis etiam terreum corpus, per redundantiam quandam, deducendo uidelicet hominem animalem in seruitutem, & quoad poßit in naturã spiritus: & tunc dominabimini piscibus maris, uolucribus cœli, & bestiis terræ: quæ quidem cum tria elementa inhabitent, cætera quoque hominis ditioni subiecta testantur. Sed ut altius conscendamus, per uolucres cœlorum, omnes hospites intelligi poßunt: per pisces, & bestias terræ, omnes aqueæ & terreæ uirtutes: sub quibus etiam infernæ continentur. Retento itaque Deo, & eius gratia in nobis seruata, & bonis operibus replendo totum hominem diuinitate, restitutique in pristinum, & in nobis constitutum gradum, omnium rerum facilè adipiscemur dominium: Sed ad particularia deueniamus.* Psalm. Genesi.

Quòd uates efficiatur homo bene cordatus aliquando multiplici suffragio inferiorum. Cap. III.

Efficitur multoties homo sibi ipsi præsidens, consors diuinæ mentis ut futura pgnosticetur: quod propriũ Dei est iuxta illud Isaiæ: Annuntiate nobis quæ uentura sunt, & dicemus, quia dij estis uos. Cui Petrus adstipulatur dicens. Non enim uoluntate humana allata est aliquãdo prophetia: sed spiritu sancto inspirati locuti sunt sancti Dei homines. Fatentur hoc & Stoici, quos sequitur Cicero primo de Diuinatione dicens. Præsensionem futurorum tantummodo Diis competere: quia nõ est de futuris contingentibus aliqua determinata ueritas, puro uidelicet mortalium iudicio: quibus consentiens Ptolemæus inquit in Fructu: Soli numine afflati prædicunt particularia. Fuisse autẽ multos uates, & multas ueras præsensiones (ut nostros omittamus) testatur Cratippus, qui summis Peripateticis Cicerone teste par habitus est. Testatur & Zeno, & multi qui ab eo profecti sunt cum ueteri academia. Sed ante eos Pythagoras, hos etiam secuti Stoici itidem asserunt. Calanus enim Indus Alexandri mortem, & Magi Asiatici ipsum Alexandrum natum Asiæ perniciem prædixerunt. Socrates diuinatus est mortem imminere Critoni in tertiam lucem, Sacerdos Diotima, fatidica mulier pestem prædixit. Anaximander Lacedæmoniis terræ motum annuntiauit instantem: & ut urbem & tecta relinquerent admonuit: Quæ tota corruit, & è monte Taygeto extrema pars quasi puppis euulsa est. Epimenides Cretensis uir diuinus, decem annos ante bellum Persicum oraculo monitus peruenit Athenas: & sacrificia quædam oraculo ædita fecit: Atheniensibusque formidantibus Persicã classem, prædixit decennio Persas non uenturos, & postq̃ uenerint infecta re discessuros. Quid referã uaticinia Cassandræ, Heleni, Chalcantis, Amphia-

Isaias. Petrus. Stoici Cicero Ptolem. Zeno. Pythag. Quorundã presagia Epime. Vates diuersi.

rai, Tiresiæ, Mopsi, Amphilochi, Polybij Corinthi, Druidum Gallorum, Mago
rum Persarum, Chaldæorum, atque Memphiticorū uates, Sybillarū, & aliorū
oracula repetere uolumē nequaquam posset quorum aliquos audiui, & cōpro-
baui uera prædixisse. Sed ab innumerabiliū memoria abstinentes, undè ueniat
hæc præsensio, uideamus. Est enim quoddā diuinandi genus, quod arte & expe
rientia fit in uariis rebus agendis. In republica Atheniensi orientem tyranni-
dem Solon multò antè prospexit; & de Cæsare Cato præsaga mente dicebat:
Solon Cato. Cauete à puero malè præcincto. Et huiusmodi innumerabilia possent adduci
exempla. In domesticis quoque rebus, & naturales euentus sapientes multi ua-
ticinati sunt. Pherecides Pythagoræ magister cum uidisset haustam aquam de
Phere. Thales. iugi puteo, terræ motū uenturū prædixit. Thales Milesius, ut obiurgatores cō
uinceret, & quid philosophus facere posset, ostenderet; omnem oleam, anteq̄
floresceret, in agro Milesio coēmit, animaduertēs docta naturæ coniectura olei
ubertatem fore. Quod euenit, reportauitque commodum pecuniæ, non pecuniæ
gratia, sed in obiurgatorum inuidiam. Multa medici, agricolæ & nautæ, unus-
quisque sua arte, & probabilibus signis præsentiunt, quæ tanquam omnibus no-
tissima posthabemus. Et quia præsentienda non modica ueniunt ab his, qui præ-
sunt: quæ prudentia, & arte præuideri nequeunt: ideo uates, aut Deum consu-
lere antiquis quamplurimis gentilibus, Barbaris, Græcis & Romanis, sed potis
simè Hebræis cura diligentissima fuit. Athenienses semper publicis consiliis diui
Athen. nos quosdam sacerdotes (quos Mantes appellabant) adhibuerunt. Lacedæmo-
Laced. nij regibus suis augurem assessorem dederunt, & publico interesse consilio uo-
luere. Iidem de rebus maioribus semper aut Delphicum oraculum, aut Am-
monē, aut Dodonam consulebant. Romani in arduis rebus senatus, decem uiros
Roma. ad libros sybillinos ire iubebant. Hebræorum reges, uates ipsorum, qui uigebant
Hebræi. quamplurimi semper adhibere consueuerant: & si ipsi uates erant, Deum ipsum
immediatè consulebant: ut de Dauid sæpius legimus. Sed ij diuini multigeni fue
Dauid re. Erant enim Astronomi, qui diuinabant per cœlorum aspectus: Augures, qui
aues influxu aut cœlorum, aut eorum, qui ipsis præsident deductas obseruabāt.
Aruspices uel extipices, qui perspectis extis futura prædicebant. Pyromantici
Aruspic. Pyromā. Hydro. qui per ignem, Hydromantici per aquam. Geomantici punctis, uel casu primo
proiectis, uel ui quadam brachio, aut manu deducta, ut antiqui facere consueue
Geomā. rant, ex quibus figuras cœlestes arte componebant, per quas diuinarent. Ne-
Necrom. cromantici uerò (qui & Magi uulgò dicuntur) immundas intelligentias aduoca
bant, à quibus rerum euentus sciscitarentur. Sed ij bifariam processerunt. Alij
enim nefandissimi (& hac tempestate) immundis intelligentiis se summittentes sa
crificant, duplicis immanissimi sceleris rei: quoniam idololatriam cōmittunt: &
quia uilissimis se uiliores exhibēt: nobilem, & excellentem naturam ipsorum pes
sundantes. Alij autem uirtute quadam, maximè diuinorum nominum, ipsos ad-
uocant, & cogunt, ut indicent quæ à secretis, superiorum moderatorum suscepe

rint. Sed utrique pluries falluntur, quia nihil sciunt dæmones de futuris euentibus, quæ à summo moderatore disponuntur: nisi quatenus proclamatum, & diuulgatum est in cœlesti, imò extra cœlestem curiam, antequã res effectui demãdentur. Et ab his quoque aliquando mouentur aues, & exta animalium, aqua, ignis, manus ad puncta conducenda, & huiusmodi. Aliquando etiam spiritus humanus ab ipsis malis spiritibus exagitatur. Et ij omnes, aut per astra ab angelis circũuoluta, aut per inferiora instrumenta ab immundis deducta spiritibus diuinant. Sunt etiam qui naturam ducem sequentes, ex hominum lineamentis ꝓgnosticentur. Qui enim ex signis, quæ Deus (authore Iob) posuit in manibus hominum, ut inde noscat unusquisque opera sua, auspicantur, Chiromantici dicũtur. Qui autem ex faciei filo, & colore diiudicant Physiognomi nuncupantur. In manibus enim & facie hominum quasi in libro quodam legunt nonnulli, sagacissimo ingenio, & docta experientia præditi euentus mores, & gesta ipsorũ. Sed in fronte secretiores Theologi legere profitẽtur omnia hominũ initia, progressus, & fines. Quod & si est, paucissimis tamen inuenitur concessum. Ideo multitudini, & plebi dixit Christus. Nolite iudicare secundum faciẽ. Multi sunt alij diuinandi modi, per inferiores causas, uel signa: sed omnes reducuntur ad descripta primaria genera. His autem omissis: qui sint ueri uates uideamus.

Iob. Chirom. Physio. CHRISTVS.

Quis & undè efficiatur uerus uates. Cap. IIII.

EST uaticinium profectò legitimum & uerum semper (ut diximus) à Deo, & superorum fauore procedens, & hoc multigenũ. Aliquando enim efficitur per somnium: Aliquoties per eam uisionem, quæ est inter somnum & uigiliam: Et aliquando furore, & spiritus agitatione. Qui omnes modi cõueniũt in uno genere diuinandi, quod Hebræi בת קול bat chol, id est filiam uocis nuncupant, quam nos echo dicimus, id est reflexionem uocis. Sunt enim hæc quædam reflexiones diuinæ, & prophe- ticæ uocis. Diuinant autem alij per claram uisionem, quam habet depurata mẽs. Alij uerò quatenus suscipiunt à uiua, & uera uoce. Quæ omnia genera in sacris eloquiis expressa conspicimus. De somnio enim inquit Matthæus. Apparuit angelus Domini in somnis Ioseph, indicans uidelicet quid de coniuge, & de puero sibi faciendum erat. Somnium quoque uidit Pharao, & Nabucdonosor: Ille autem de ciborum opulentia, & penuria imminenti: hic uerò de mysteriosissima regnorum successione: Et ille Ioseph, hic autem Danielem habuit suarum uisionum ueridicum interpretem, nequaquam digni, ut cognoscerent mysteria, quæ ipsis regio stemmate decoratis ostensa erant. De quo etiam somno Iob loquitur dicens. In horrore uisionis nocturnæ, aut uisionum noctis, quando cadit sopor super homines, terror uocauit me: & cætera quæ sequuntur, quibus docet qualis sit uisio somni. De ea autem quæ inter somnum & uigiliam occurrit uisione, nec sopitis nec occupati sensibus loquitur Ambrosius, dicens de seipso. Cum Domi-

Hebræi. Matth. Ioseph. Pharao. Nabuc. Iob.

nus dedisset mihi, ut ieiunantium & orantium participem me faceret, ita me somnus aggressus est: ut nec uigilans apertè, nec dormiens integrè uiderer: apertis tamen oculis uidi duos iuuenes ephebos, uestibus candidissimis, id est collobio, & pallio indutos. Hi enim Geruasius & Prothasius erant, passi pro Christi nomine, ut longa serie prosequitur. Idem contigit Luciano presbytero quando apparuit ei Gamaliel indicans de corpore suo, filiorum, & beati Stephani protomartyris. Et quamuis legatur in hac, quam habemus præ manibus exaratione, ipsum plenè tunc uigilasse, id uitio scriptorum euenisse opinor: cum ordo uisionis sic exquirat, ut existenti in lecto uisio occurrat, aut dormienti, aut non plenè uigilanti. Si autem id alicui contingit in plena uigilia existenti, hoc fit aut in oratione, aut aliqua meliori dispositione, quam quiescenti in lecto, soporíque statim cessuro. Vaticinium autem per furorem, & gentilibus, & diuinis nostris uatibus contigisse legimus. Democritus asserit nonnullos furore decantasse ea, quæ nec eorum natura, nec ars docuerat. Nec quidem aliquos magno opinabatur ingenio præditos, nisi qui furore quodam perciti erant. Meminit Plato de Tymnico Chalcidio, qui nullum poëma memoria dignum composuerat: sed aliquando furore quodam arreptus, hymnum quendam in Apollinem omnium pulcherrimum confinxit: ut diuinum, potius quàm humanum opus fuisse cōiiciatur. Et in Phædro docet, poëticas fores frustra absque furore pulsari. Quem furorem Græci Mantiam uocant à Mantone Mantuæ conditricè: quamuis Mantia pro omni genere inferioris diuinationis sæpius accipiatur. Ipsum autem furorē diffiniens ait. Furor est abstractio, alienatio, & nexus: Abstractio quippe, & alienatio ab umbris istis, & imaginibus: quibus corporei excitantur, & sæpius decipiūtur sensus. Nexus quoniam ab animali homine alieni, numinibusq; adhærentes, multa ab eis suscipiunt, quæ ingenio & uiribus nenari nequeunt. Vndè Dicearchus Peripateticus cum de diuinatione tractaret, somnium & furorem comprobat. Nec Aristoteles dissentit, ut ex problematibus colligimus. Omittam plærosque philosophos, & poëtas, qui de huiusmodi multoties docuerunt: & ueniemus ad sacra eloquia, quæ etiam de furore sub nomine spiritus pertractant: ut illud, de quo in primo uolumine Regum legitur. Et insiluit spiritus Domini in Saul, & prophetauit in medio eorum, & mutatus in uirum alterum annumeratus est inter prophetas, mirante & acclamante populo. Num & Saul inter prophetas? Hæc autem mutatio à spiritu Domini fuit eum arripiente, qui est uerus furor arripiens aliquando hominem, etiam peccatis obnoxium, legitima intercedente causa: ut de Caipha inquit Euangelista: Et prophetauit, cum esset pontifex anni illius. Sic multi poëtæ, aut studij amore, aut uirtute aliqua referti, uel bona aliqua ratione Deo cognita, furore repleti aliquādo occulta prodiderūt, & aliquādo uaticinati sunt. De quo furore, & somno meminit Cicero in libro de diuinatione dicens. Est aliud diuinandi genus in his, qui non ratione, aut coniectura aliqua obseruatis ac notatis signis: sed concitatione quadam animi, aut

Lucia. Democ. Plato Tymnic. Dicear. Aristote. Primus Regum Saul Ioan. Cicero

soluto liberoque motu futura præsentiunt. Quod & somniantibus sæpius contin-
git, & nonnunquam uaticinantibus per furorem: ut Bacchus Bœotiis, *&* Epi- Bacchus Epimen.
menides Cois, *&* Sibylla Erythrea Troianis. *Sed fallitur* Cicero *de* Sybilla, Sibylla Cicero.
quia ipsius diuinandi genus: nec cum somnio, nec cum furore conuenit. Est enim
influxus quidam particularis in eis: de quo in præsenti fari non licet. Sequitur
Cicero: Inest nanque animi præsagatio extrinsecus iniecta, atque inclusa diuini-
tus. Ea si exarsit acrius, furor appellatur, cum à corpore abstractus animus, di- Democr.
uino furore concitatur, ut Democritus *&* Plato *asserunt. Quem furorem sequi-* Plato. Plotinus
tur excessus quidam mentis, & extasis, ut de Plotino *scribit* Porphyrius: *Qui* Porphy.
sæpe soluebatur à corpore, uultumque mutabat, undè tunc mira quædam inue-
niebat, quæ scriberet: quibus miraculis se quater interfuisse asserit Porphyrius.
Seipsum uerò, cum ageret octauum & sexagesimum ætatis annū à numine cor-
reptum semel inter contemplandum affirmat. Sed antè hos multis annis idem fe- Heracli.
cisse Heraclitum, *&* Democritum *legimus: qui eam ob causam solitudine dele-* Democr.
ctabantur. Quorum alter uehementia studij subtristis: Alter uerò super omnia
inferiora euectus, ridebat de singulis: undè ab Abderitis *(ut* Hippocrates *scri-* Hippoc.
bit) fatuus iudicabatur. Qua extatica delectatione correpti Pythagoras, *&* Pythag. Zoroa.
Zoroastres, *prior decem, alter autem uiginti annis latuit.* Harmonij Clazome- Harmo.
nij anima euagari solita erat relicto corpore (ut aiebat) non tamen relicta à cor-
pore, ut rei ueritas est. Meminit etiam Rabbi Semtoph benfalchiera Aristotelē Semtoph Aristote.
testari in libro de Bdelio, *suam propriam animam sensibilibus excussis subuectā*
ad contemplationem rerum altissimarum. Legimus etiam Diomedem Syracusa- Diome.
num geometricis figuris intentum, tumultuosum excidium pereuntis patriæ, &
imminentem super caput hostem non sensisse. Quod contingit aut nimia intentio
Speculantis, aut ob strenuas hominis uirtutes, ut de Cornelio *sacerdote castissi-* Cornel.
mo scripsit Aulus Gelius, *qui* Patauij, *eo tempore quo* Cæsar & Pompeius *in* Aul. Ge.
Thessalia *conflictabant mente subuectus, tempus, ordinem, & exitum pugnæ*
prospexit. Socrates *(ut* Plato *scribit) à solis ortu usque ad solem alterum orien-* Socrates. Plato.
tem, sine cibo, sineque sensu, & corporis motu, ore & oculis in eundem locum
directis, cogitabundus, abstractus, à corpore stabat. Plato *cum frequenter con-* Idem.
templationis intentione longè secessisset à corpore, tandem in eadem ipsa abstra-
ctione, à corporeis uinculis omnino discessit. Eius discipulus Xenocrates *singulis* Xenoc.
diebus per integram horam abstrahebatur à corpore. Et quod philosophis con-
tingebat ui intensissimæ speculationis, multo fœlicius effecerunt uiri & mulie-
res euangelici uirtute Sancti spiritus, in eorum multis copiosissimè diffusi, & eo
amplius, quo magis expiati adinueniebantur. Franciscus *(ut à nostris exordiar)* Franci.
suspendebatur multoties tanto mentis excessu, ut extra semetipsum raptus, &
ultra humanum sensum aliquid sentiens, quid circa se ageretur exterius, omni-
no nesciret. Per burgum enim sancti sepulchri transiens, adeò in seipsum erat
collectus, imò Deo coniunctus, ut nec locum uiderit, nec multa quæ circa eū ex-

Augusti. hibuere Burgenses illi, cognouerit. Augustinus cum meditationi intenderet, mulierem quæ ipsum adierat consultura dum loqueretur, non sensit. Vndè inconsulta abiit, antistiti aliquantulum indignata, credens se à tanto uiro contemptã. Sed postera die suscipiens benignum responsum, non neglectam sed non animaduersam se fuisse cognouit. Thomas aquinâs (ut fertur) sublimioribus intentus, mente simul cum corpore à terra per cubitum eleuari uisus est. Maria Magdalena à bono magistro instructa & suffulta, in solitudine Maßiliensi degens, statis horis angelorum ministerio in sublime attolli solebat. Quã secuta illa Maria Aegyptiaca, à pristina mollitie eremi asperitate expurgata, inter precandum cubitali altitudine sublimis à terra pendere uisa est. Clara Aßisiâs à cœna Domini iacens usque ad resurrectionis diem, crucis trophæum altius contemplans, dũ reuersa est, uisa sibi fuit nec horam quidem acquieuisse. Quod comprobaui in altera, nomine & uita consimili, quæ assumpto sacramento in crepusculo eiusdem quintæ feriæ, genibus innixa stetit immobilis usque ad diem Dominicũ: quo ueluti cũ Christo resurgens, multa mihi enarrauit, quæ uiderat. Innumera huiusmodi adducere possemus exempla, & Pauli & posterorum usque ad hæc nostra tempora, quos aut uidi, aut digna relatione cognoui, à furore, imò à sancto numine arreptos, eò deductos, quo mens humana suis innixa uiribus pertingere nequit. Sed ad aliud diuinandi genus ueniamus, quod fit per claram uisionem.

Thomas. Maria. Magdal. Maria. Aegypt. Clara.

Paulus.

Vbi homo (ut Proculus ait) ueritatem epulatus, in puro uiuit splendore, secundũ perfecta undique, stabiliáq; & syncera imiatus phantasmata, nõ utique hæc extracta à sensibus, sed meliora illa sacramenta, quæ prophetæ in archetypo prospiciebant, prius tamen expurgati per sacrificia, & aliquo peculiari Dei munere, interuenientibus etiam uirtutibus, quas Plotinus accommodato nomine purgatorias uocat. Quibus docet, ut nosipsos radamus, perpoliamus, & abstergamus, quousque unusquisque seipsum in statuam speciosam formauerit. Statuam (inquam) & imaginem, qua perfectè perfectißimum Opificem referamus. Efficiatur enim (inquit) unusquisque pulcher atque Deiformis, si modo sit diuinam pulchritudinem inspecturus. Oportet nanque uidentem uiso similẽ fieri. Et multa prosequitur, quæ omnia unico uerbo summa Veritas complectitur dicens. Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum uidebunt. In quo Deo omnia uidentur, omnia cognoscuntur, plus minúsue, prout uisio illa idoneam uidentis dispositionẽ exquirit. Et isti sunt ueri uates, qui ea quæ prædicunt in speculo illius æternæ lucis uidentes addiscunt. Hinc scriptura de more, oracula à prophetis ædita uisiones uocat, dum ait. Visio Isaiæ, Ieremiæ, Ezechielis, uel cæterorum uatum, & ipsi prophetæ uidentes dicebantur. Sed cum Mosi præ cæteris expositum fuerit lucis plenißimum speculum, adeò ut facie ad faciem cum Deo loqui diceretur, ideo scriptura sacra ipsum cæteris prophetis anteponit: ut habemus in uerbis illis, quæ Iosue (iubente Domino) addidit in calcẽ Deuteronomij dicens: Et non surrexit propheta in Israël sicut Moses, quem nosceret Dominus facie ad

Proculus. Plotini. CHRISTVS. Moses. Iosue.

faciem in omnibus ſignis, atque portentis, quæ miſit per eum facienda in terra Ægypti, Pharaoni, & omnibus ſeruis eius, & coram uniuerſo Iſraël. Eſt ultimum uaticinij genus, quod per articulatam uocem & expreſſam efficitur, omnium excellentiſsimum. Hinc Ioannes, qui uox dictus fuit, etiam pluſquam propheta à ſumma Veritate eſſe perhibetur. Ioan.
Hæc enim uox primo legitur delata fuiſſe Abrahæ ab angelo de cœlo clamante, Abraham Abraham. Qua uoce, & Abrahã.
filij liberatio, & benedictio, quæ per ſemen eius effuſa fuit in totum genus humanum, denuntiata eſt. Ad Moſem quoque paſcentem gregẽ in monte Sina, uox illa diuina intonuit dicens: Moſe Moſe: cui uocato ſtatim credidit negotium libe Moſes.
randi populum de Aegypto: & legis publicandæ, & ſcripturæ committendæ. Vox inſuper ad Samuelem facta eſt bis uocans, & dicens: Samuel Samuel, cõ Samuel
ſtituens eum ſacerdotem, atque directorem & ducẽ Iſraëlitici populi. Nec prætereundum cenſeo ſacramẽtum, cur ſemper uox bis nominatim quoſpiam inclamauerit. Id enim factum fuiſſe ſapientes autumant, quia uox ſemper ad ſubliniorem gradum euehit eum, qui uocatur: Innuit igitur bina uox, & gradum in quo erat, & gradum ad quem uocatus conſcendit. Ad hoc itaque deueniũt expurgati, & bene cordati uiri, ut ſpiritus Dei & ſancti numinis ſæpius participes effecti uaticinentur, occulta dignoſcant, & futura prædicant, quod ſolius Dei eſt, & eorum, quibus Deus ſe cõmunicare, ac familiarem præbere ſtatuit: Quod minimè præſtat, niſi bene expiatis & compoſitis uiris.

Apologeticum pro uaticinio. Cap. V.

E*T quamuis omnibus pateat fuiſſe uates, & uaticinia multa: nihilominus non deſunt, qui ea impugnare conẽtur: hinc rationes eorũ breuiter diſſoluendas opportunum diiudico. Dicunt enim (ut colligit Cicero ſecundo de Diuinatione) Cuius eſt diuinatio fortui-* Cicero
tarum, an fatalium rerum? Fortuitarum non, quia earum rerum quæ nihil habẽt rationis, quare futuræ ſint, nõ poteſt eſſe præſenſio. Sed quid eſt caſus, quid fortuitus euentus, niſi cum ſic aliquid cecidit, ſic euenit, ut uel non cadere uel aliter cadere potuerit? Quomodo igitur quod temere fit, cæco caſu, & uolubilitate fortunæ euenit, præſentiri & prædici poteſt? Nec rerum fataliũ eſt diuinatio: quia cum neceſſariò eueniant, nihil prodeſt imò cruciat earum præſenſio, ſi malus euentus futurus ſit. Nec præcaueri poſſunt ea, quæ fatalia ſunt. Nec dicatur quidem, omnia leuius caſura rebus diuinis procuratis, quia (ut dicunt) cum nihil ſit extra fatum, nihil re diuina leuari poteſt. Concludunt itaque. Si præuideri nihil poteſt futurum eſſe eorum quæ caſu fiunt, quia eſſe certa nõ poſſunt, diuinatio nulla erit. Si autem idcirco poſſunt præuideri, quia certa ſunt, & fatalia: diuinatio nihil proderit. Addunt Chryſippus, Diogenes, & Antipater: Chryſip.
Si Dij ſunt quorũ auſpicio (ut dicitur) ſit diuinatio, cur ipſi apertè nõ explicãt, Dioge. Antipa.
quæ futura ſunt præcauenda, aut amplexanda? id maximè cum dicantur gene-

ri hominum benefici, & amici: nisi existiment nihil interesse hominum scire, aut ignorare quod futurum sit, Et cur tot & tanta hominibus occultant, ut ea quæ sciunt, aut præuident, nihil sint in comparatione eorum quæ latent? Hinc concludere uidentur, quod Dij nihil reuelant, sed si aliqua præsentiuntur, id fit ingenio, arte, uel casu. Inuehunt quoque aliqui in signa, quæ à cœlo dari uidentur, hac potißimè freti ratione, quòd uenti, fulmina, tonitrua, stellæ comatæ terræ motus, uapores uisi decertare in aëre, & huiusmodi, naturalia sunt, & non prognosticationes. Cuius rei signum comprobatiuum est fulmen in medium mare proiectum, aut aliò frustra demissum, & quoniam nō semper comatas stellas, & terræ motus sequuntur hi, qui dicuntur eorum euentus, & multa prosequentes contra diuinationem maiorem in modum machinantur, quæ quidem ex se funditus corruunt. Nihilominus ad ea quæ adducta sunt, respondebimus. Est enim

Cicero. (ut ad Ciceronem, & eos qui ipsum sequuntur, me uertam) rerum fortuitarum & fatalium diuinatio. Et quāuis fortuita nihil uideantur habere rationis, id tamen est in his, quibus hæc eueniunt. Nam in summo moderatore à quo eueniūt,

Aristo. absque ratione non sunt. Omnia enim fortuita à Deo sua disponuntur ratione. Nos autem (ut bene sentit Aristoteles in de bona & mala fortuna) cum non uideamus earum rerum causam, quæ est Deus, attribuimus fortunæ, idest causæ ignotæ. Non igitur eueniunt hæc præter intentionem summi moderantis, ueluti ferrum securis in aquam cadit præter intentionem ligna incidentis. Visa enim

Saul. fuit à casu sors cecidisse super Saul, quando electus fuit in regē, is tamen à Domino fuerat Samueli indicatus rex: & ab eo qui indicauerat dispositæ fuere sortes, ut caderent super Saul, quæ non intelligentibus ipsius Dei dispositionem, à casu cecidisse uisæ sunt, Sic in multis contingit, ut iudicentur fortuita, quæ à diuino decreto summa ratione procedunt. Et hæc in Deo prouisiones diuinæ dicuntur: quæ si per cœlos disponuntur, fatalium nomen assumunt: in his autem quibus occurrunt fortuiti iudicantur euētus. Et horum uaticinia sæpius præmittuntur, ut cognoscant mortales quoniam huiusmodi à Deo præuidentur & destinantur: undè sese disponant ad ipsos influxus benè suscipiendos, & grati sint tribuenti. Aliquando uerò ea serie disponuntur res, ut euentus illarum sint in dispositione recipientis, sicuti est gratia benè operātis, & fauor multiplex. Quæ etiam sub conditione promittuntur, ut sæpius in scriptura sacra summus moderator repetit dicens. Si audieritis me, si hæc, uel illa feceritis, munificus ero remunerator. Et quamuis cognoscat summus moderator quid homo facturus sit, non tamen in præteritum transit uisio: ut ex illa iam habita & decursa, res infallibili euentu succedat. Quomodo autem idem contingens euentus, in Deo sit infallibilis prouidentia, & in cœlis fatum (sicuti Plato benè sentit) id penitus dif-

Plato. ficillimorum est. Et quamuis hæc uideamus, & cōprobemus, quomodo tamē cōueniant, adhuc declarauit nemo. Aliquod tamen exemplum præbere possumus, quo ad huiusce rei explicatum perducamur. Currit fluuius Dei iussu sempi-

terno, & indefectibili lapsu transit per uarias regiones in omnium incolarum beneficium: Suscipere curat aliquis aquæ profluuium, admittendo quantum ei sufficiat ad irrigandos agros, Alius munitis aggeribus nihil aquæ admittit in beneficium, aut maleficium. Alius uerò sua ignauia nullis extructis aggeribus, tota permittit prædia suffocari, & sata omnia opprimi. Est itaque fluuii cursus á Dei prouidentia, & inuariabili iussu, uel à cœlorum ordine, siue fato: beneficium autem, uel maleficium est contingens, pro industria, uel igna uia suscipientis. Si autem de inundatione illa uaticinaretur quispiam, forsitan incolarum aliquis melius muniisset aggera ad maleficium euitandum, & alius se disposuisset ad copiosius beneficium suscipiendum. Ecce igitur quomodò releuã tur ea quæ fatalia sunt, sed (ut more nostro loquamur) ea quæ ab infallibili Dei prouidentia deueniunt. Ad Chrysippum uerò, & collegas dicemus. Deos idest angelos summi moderatoris iussu aliqua nobis reuelare, ut & Principis decus, CHRISTVS.
& nostra merita exigunt. Et ex his oraculo declaratis, alia pleraque consimilia uenari possumus, quia semel (inquit Iob) loquitur Deus, in eadem causa uidelicet, ad cuius unici sermonis metas, in consimilibus nostra opera dirigamus. Et hoc est quod inquit uates Amos: Non faciet Dominus uerbum, nisi reuela- Amos.
uerit secretum suum ad seruos suos prophetas, aut expressè uidelicet, aut per consimile. Verum indignis multa occultantur, sicut & multa cognitio rerum à nobis cognoscendarum. Nec decens est, ut Princeps arcana ipsius uulgo reuelet, sed paucis qui sint à secretis, & his fidelißimis: quorum tamen exequutio per tempus populo demãdatur. Et tunc omnes cognoscunt ea, quæ inter paucos recondita erant. Et hic est ordo rerum disponendarum, nõ quidem in maleficium, sed beneficium totius Reip. Quòd autem negant effectus aliquos cœlestes signa esse futuri euẽtus, nihil est: cũ aliqui effectus sint naturales, aliqui immediato Dei iussu eueniãt. Qui igitur naturales sunt, signa nõ sunt: sed q̃ à Deo demãdantur ad terrẽdos, uel puniẽdos populos: ut prodigia illa immissa per Mosem in Ægyptios, & similia multa, signa meritò dici possunt, & sunt: ex quibus coniectare potest homo rerum exitum. Non itaque adeò angustant adductæ rationes, ut angulus ueri subterfugij (sicut opinabantur arguentes) sit nobis præclusus. Nec miretur quispiam, si obscuræ sint prognosticationes, & interpretibus indigeant, cum nihil quodammodo in rebus naturalibus efficiatur, quin hominis adiumento indigeat. Aurum enim & argentum, cateráque metalla fodiũtur, & excauantur scoria & luto plena, sed industria humana expurgantur. Vua naturæ præsidio nascitur, & maturescit: sed eadem marcescit nisi diligentia humana collecta, & calcata in uinum exprimatur. Grana quoque multo labore demessa, triturantur, conteruntur, & sæpius præ manibus habentur, antequam panes in cibum conficiantur. Linum innumeras operas (ut ita dicam) exquirit, antequam tela in hominum usus texatur. Et sicut naturæ opera arte complentur, sic & oracula diuina nobis explicanda offeruntur: ut naturæ, & Dei

coadiutores effecti, in utroq; habeamus undè exercitari poßimus. Verum aliquando diuinandum eſt, ut intelligamus quid diuini uates præſenſerint. Vndè ſæpius error contingit, non quidem ex uitio ſeu defectu uaticinij, quia quæ ex ore Dei procedunt non fiunt irrita: ſed id fit ex culpa malè intelligẽtis. Nec uaticinium ideo negandum eſt, quia interpres ignorat, aut errat in interpretãdo: quia nec medicina neganda eſt, quamuis medici fallantur in multis. Fallũtur & ruſtici, & nauium gubernatores, quamuis ex comprobatis ſignis boni habeantur aruſpices. Nec deeſt prudẽtia, atque ratio reipublicæ gubernandæ, quãuis Gneus Pompeius, Marcus Cato, Hannibal, & plærique prudentißimi ſenatores, & præclarißimi duces aliquando decepti fuerint. Sic quoque euenit in diuinandi arte, quæ aut prudentia, aut coniectura, ſiue ſpiritus agitatione aut uiſione efficitur, ut aliquando fallantur diuinantes: uel quia non bene percipitur quid ſuggerat ſpiritus, aut indicet uiſio: uel quia aliqua fit mutatio in eo, de quo erat uaticinium: undè oraculi ſentẽtia aut mutetur, ſi in maleficium erat delata: aut ſi in beneficium, differatur. Ionas etenim diuina uoce percitus Niniuitis cladem futuram in quadrageſimum diem nuntiauit, hæc tamen Niniuitarũ pœnitẽtia, & ꝓphetæ oratione (ut ſuprà diximus) dilata eſt. Prognoſticatus eſt Iſaias mortem Ezechiæ imminere in craſtinum: quæ tamen regio fletu uſque ad annos quindecim prorogata eſt. Electus fuit Moſes Dei oraculo, ut traduceret populum de Aegypto ad promiſſam terram: De Aegypto quippe populum eduxit: ſed errans in petra, ad ſtatutum locum minimè perduxit. Solus Chriſtus erroris expers uaticinium nequaquam irritandum protulit, qui ideo dixit: Cœlum & terra tranſibunt, uerba autem mea non præteribunt.

(Margin: Ionas. — Iſaias — Moſes. — CHRISTVS.)

Omnia ad ſe deducunt homines bene compoſiti. Cap. VI.

NOn mediocri experientia comprobatum eſt, neruos benè compoſitos in fidibus, perculſis aliis alios reſonare: Oſtreis quoque & conchyliis omnibus contingere, ut cum Luna pariter creſcant, pariterque decreſcant. Arbores quoque hyemali tempore cum Luna, & Sole ſimul ſeneſcere, & humores demittere, undè opportunè cædi exiſtimantur. Pullulant omnia, & floreſcũt uere, ac læta ſolis curſum proſequuntur. Multa quoque huiuſmodi fiunt: in quibus deprehenditur rerum connexio, atque correſpondentia. Cum igitur homo ſit omnium rerum uinculum, bene compoſitus facilè omnia mouet, & ad ſe trahit, atq; deducit: non minus quàm magnes ferrum, aut electrum confricatum paleam. Hinc ille, qui eſt perfectißimum omnium uinculũ, & plena concinnitate gaudet, dixit: Cum exaltatus fuero à terra, perfectißimè uidelicet in ligno crucis extẽſus, & congruens cum omnibus, qui ſunt in longitudine, latitudine, ſublimi, atque profundo machinæ huius mundanæ, omnia traham ad meipſum, de cunctis diſpoſiturus ad libitum. Huic qui magis conſimilis efficitur, & unitur, tanto maiorem uim attrahendi conſequitur, eòque

(Margin: Idem)

magis corroboratur, eam communiens uim, quæ à natura homini insita est trahendi ex symbolo, quod habet cum omnibus. Quod hinc coniicitur, quia cum habeat unumquodque animal cibaria sua, alia fœnum, uel hordeum: alia herbas: alia legumina, uel semina: alia carnes, & id genus: homo solus omnibus cibis uescens, ab omnibus uitæ incrementa, & fulcimenta suscipit. Possident item ex animantibus aliqua terram, aliqua mare, aliqua aërem, & digniora cœlum. Homo autem omni elemento in sui beneficium utens, uoluptatem & commodum undique trahit. Nec illis contentus, in cœlum, imò in ipsum Deum *conscendere satagit, ut nullus sit locus, quem non asciscat in usum, & meritò, ut uera sit sententia summi* Principis: Omnis locus, quem calcauerit pes uester, uester erit: *quousque uidelicet reuertemini ad me, omnia uobiscum deducentes.* Et *sicut omnia emolumentum afferunt homini bene se habenti cum* Deo, *dicente* Paulo: Diligentibus Deum *omnia cooperantur in bonum*: Sic *dissonanti à* Deo, *omnia in perniciem uergunt, iam uerò filio effecto illius rebellis cui dicitur*: Maledicta *terra in opere tuo.* Ad *cuius terræ, quæ est primarium elementum, & fundamentum omnium rerum corporalium, maledictionem, sequitur maledictio rerum omniũ, quæ ex ipsa fabricatæ sunt, aut ipsi inhærẽt.* Hinc *& hos rebelles abducunt mali & dissoni dæmones, de quibus* Porphyrius *in de bonis & malis dæmonibus ait.* Bonorum *corpora in commensuratione consistunt*: Sed *maleficorum corpora inconcinna sunt: ac affectione passiua, locum incolunt terræ uicinum, imò intra ipsam terram.* Nullum *est malum, quod perpetrare non audeãt.* Habent *omnino uiolentum, & malè sanum morem, desertum uidelicet custodia dæmonũ meliorum.* Ideo*que uehementes, repentinasque insidias plurimum machinantur & moliuntur.* Ac *dum agunt incursiones, partim latere solent, partim uerò inferre uiolentiam.* Quamobrem *acutæ, & ueloces sunt passiones ab eis illatæ.* Curationes *autem, emendationesque dæmonibus melioribus tardiores fiunt.* Et *postquam multa mala quæ perpetrant cõnumerauit, subinfert.* Omnibus *enim rebus sic iniquè, discorditerque factis admodum delectantur.* Qui *igitur à* Deo, *à conscientia, & à bonis spiritibus dissoni uiuunt, cum dissonantibus spiritibus cõmercium habẽtes, dissona, inordinata, & horrentia omnia perpetrant: adeò ut dissonantes sibiipsis cum nullo conueniant: sed omnia dissentientia, & inordinata comprobent.* Qui *autem sibiipsis conueniunt, & cum* Deo, *suo loco positi omnia sentiunt ipsis correspondentia, & facilè conducenda: quia (ut ibidem inqnit* Porphyrius) *omne bonum gubernatione facile, æqualéque est, quia progreditur ab ordine: ex quo sequitur conuentio, tranquillitas, & facilis omnium consensus.*

Deuter. Paulus. Porphy. Idem Idem.

Homines ſuo loco poſiti, & concinni facilè rebus omnibus dominantur. Cap. VII.

CElebri fama diuulgatum eſt (ut ſæpe iam diximus) hominem ſacrarum literarum teſtimonio prælatum, & conſtitutum ſuper omnia opera manuum Dei. Quæ dogmata imitatus Sulmonen. decantat: Sanctius his animal mentiſque capacius altæ Deerat adhuc, & quod dominari ī cætera poſſet Natus homo eſt. Nihilominus pleroſq; uidemus, & ferè omnem hominum turbam mancipari, potius quàm dominari. Quod eueniſſe non ambigimus, quia homo rebellis Deo (ut Triſmegiſtus ait) à cōtēplatione Patris, & ab eius cōſortio undè dominādi uim ſuſcipiebat, ad ſphæram generationis delapſus, ſeruus miſerrimus omnium effectus eſt. Et (ſumma ueritate teſte) peccans homo ſeruus efficitur peccati, id eſt ſatanæ deducentis ad peccatum, aut concupiſcentiæ, quæ eſt ipſius peccati parens. Concupiſcentia
Iacobus. enim (inquit Iacobus) cum conceperit, parit peccatum. Hinc homini à ſua dignitate delapſo repugnant omnia, neq; dignantur habere in dominum eum, qui tam uile mancipium iam effectus eſt. Atq; ipſi obtemperare recuſant, quouſq; in priſtinum honorem, à quo deciderat, reſtituatur, & unanimis fiat cum Deo, à quo dominandi uim reſumat, ſicuti à principio iam acceperat. Tunc uenena, & ho-
Primus regum. ſtes nō timebit, tunc feras nō metuet: ſed ipſas terrore cōcutiet, ſicuti de Dauid in primo uolumine Regum legimus: qui Sauli regi perterrenti eum, & reuocāti à congreſſu gigantis dixit. Perſequutus ſum ſeruus tuus leonē, & urſum, & pcutiebā eos eripiens prædam de ore ipſorum. Et cum inſurgerēt aduerſum me, apprehendebam mentum ipſorum, & ſuffocabam eos. Daniel draconem interfecit, & inter leones famelicos ſtetit intrepidus. Paulus uiperā manui adhærentē ueluti paleam excuſſit, nihil timens morſum, aut offendicula eius, cuius iam plenum obtinuerat dominium. Non enim defluit Paulo ille, qui cæteris Apoſtolis di-
CHRISTVS. xit. Ecce dedi uobis poteſtatem calcandi ſuper ſerpentes: & ſcorpiones, & ſup omnem uirtutem inimici, & nihil uobis nocebit. Bibit Ioānes uenenum lætus, &
Auguſt. conſtans, & ex bullienti oleo illæſus euaſit. Non enim (ut Auguſtinus (iudicio meo) rectè decernit in tertio ſuper Geneſim ad literam) animalia fuere à principio producta uenenoſa, inimica, & moleſta humano generi: ſed poſt peccatum infeſta, inimicáque conſtituta ſunt. Quod ex Domini ſententia in pœnam iniuſtæ rebellionis primorum parentum delata eſt. Ad ſerpentem enim omnium animalium homini infeſtiſſimum (ut inde ad cætera animalia inimica dictum intelligamus) inquit. Ponam inimicitias inter te & mulierem, & inter ſemen tuum & ſemen illius. Et uix prolata ſententia, de remedio quoque prouidens dixit: Ipſum, ſemen uidelicet mulieris conteret caput tuum: ut nec ipſi, nec ueris eius aſſeclis nocere ualeas. Hinc non tantum Apoſtoli, ſed etiam poſteri præualuerunt contra inimica animalia. Hieronymus enim leonem acerrimum hoſtem, in propriū obſequium conduxit. Et Anachoritæ mul-

ti stabant in speluncis & cauernis terræ, non timentes nec leones, nec ursos, nec serpentes, nec ualidissimos dæmones infestantes. Et quod plus est, præualuerunt amici Dei cōtra acerrimam uim naturalem impetuosissimi ignis. Nam tres pueri in fornace Chaldaica, & Thomas in India impetum ignis, & Franciscus cādentis ferri uigorem extinxit. Et ut cum Paulo concludam (deficeret enim tē- Paulus *pus enarranti) sancti per fidem, id est per fidelē & firmā adhæsionem cū Deo, uicerunt regna, operati sunt iustitiam, adepti sunt repromissiones, obturauerunt ora leonum, extinxerunt impetum ignis, fortes facti sunt in bello, castra uerterunt exterorum, & reddiderunt mulieribus mortuos suos, atque ex multis infirmitatibus conualescere fecerunt. Quibus portentis uisi sunt obtinuisse iam omnium rerum dominium, sicut obtinuit pro antiquis præuisus, & pro posteris iam existens ille, qui dixit. In nomine meo dæmonia eiicient, & cætera quæ sequuntur.* CHRISTVS. *Ipse enim in uirtute nominis sui saluos nos fecit, in pristinam dignitatem restituit, & uniuit cum illo, qui facit mirabilia magna solus: ut & nos eadem faciamus, sicut idem restitutor iterum ait. Qui crediderit in me, faciet opera quæ ego* Idem. *facio, & maiora horum faciet.*

Vnde sit uis dominandi, quomodo perdita, & quomodo restituta. Cap. VIII.

D*Iximus iampridem ab opifice summo insitam esse homini dominandi uim. Sed quæ ipsa sit, & quomodo eandem habeamus, percurrendum censeo. Plinius id subtili indagatione percurrit dicēs: Elephas* Plinius *homine obuio forte in solitudine, & simpliciter oberrante, clemens placidusq; etiā demōstrare uiā traditur: Idē uestigia hominis adnimaduertens priusquam hominem, intremiscere insidiarum metu, subsistere ab olfatu, circunspectare, iras perflare, his & aliis indiciis quæ ibidem subnectit naturalis historicus, hominem timeri hoc maximè, sed unde timeatur, haud facilè possemus comprehendere. Verū ne uideamur, ex una tantum rosa (ut aiunt) uer asserere, hoc eodem modo tigris expauet quæ feris cæteris truculentior, atq; ipsa elephantis quoq; spernēs uestigia homine uiso transferre dicitur protinus catulos. Quo nā modo agnito? ubi antè conspecto illo, quē timet? Etenim huiusmodi syluas minimè frequentari certum est, Sanè mirantur ipsam uestigij raritatem. Sed undè sciūt timēdos esse? Imò uerò cur sæpius cōspectum pauent tanto uiribus, magnitudine, uelocitate præstantiores? Nimirum hæc est natura rerum, hæc potentia eius, sæuissimas ferarum & maximas, quæ nunquam uidissent, quod debeant timere, & statim intelligere cur timendum sit. Quæ autem sit hæc hominis natura timorem feris incutiens, non declarat Plinius quamuis inquirat & innuat. Apollonius uerò, dum Pharaotis regis Bactrianorum elephantibus duceretur* Apollo. *ad Brachmanas, cum uidisset paruulum unco quodam elephantis ceruici infixo, ducere ipsum ingens animal, tentauit Damum eius indiuiduum comitem, undè esset hæc tanta tam uasti animalis erga puerum obedientia, & ignoranti*

Albertus Magn. tradit) Deorum ſtatuas conſtruxere tales, ut loquerentur. Quod & Alber-
tus cognomento magnus feciſſe traditur, caput uidelicet æneum loquens. Et re-
peri qui ſe iactitarent facere corpora euntia, & loquentia: nec tamen habe-
re uirtutes animales, neque diu permanere. Ad quæ conducenda dicunt aſciſce
re uirtutes cœlorũ, obſeruatis quibuſdã aſpectibus. Sed forſitã aliud eſt in cau-
Dædalus ſa. Dædalus artificioſis pennis uolaſſe fertur. Quod hac noſtra tẽpeſtate qui-
Roge. Bachom. dam per modicũ ſpatiũ fecit. Multa iactat Rogerius Bachom ſe feciſſe magia
pura, & naturali: tonitrua uidelicet in aëre, nubes & pluuias, atque rerum trãſ
mutationes quãplurimas. Nonnulli quoq; per artem reperti ſunt naturæ ſaga-
Athen. Plato. ciſsimi æmulatores: de qua Athenien. apud Platonem in decimo de legibus: ars
data eſt mortalibus, quæ res poſteriores quaſdam generarent, non quidem ueri
tatis & diuinitatis participes, ſed ſimulachra quædam ſibiipſis cognita deduce
rent. Aliqui nõ contenti arte, naturæ accuratiſsimi indagatores effecti, ſtudue-
runt cõducere ea, quæ à natura præparata erant, applicãtes actiua paſsiuis, an
te tempus natura ipſa ordinatũ: Vndè uulgò uiſi ſunt facere miracula: quæ ta-
men naturalia opera ſunt, interueniente ſola præuentione temporis. Ij autẽ qui
Magi. hæc perpetrare ſolebant uocabulo Perſico magi id eſt ſapientes dicti ſunt: quã-
uis nomen illud abuſu quodam pro necromante à multis accipiatur. Erant enim
ſapiẽtes & occultarũ rerũ gnari: ex quibus fuere illi, qui uidẽtes ſtellã in nati-
uitate Redẽptoris humani generis: ultrà, & præter naturæ ordinẽ q̃ optimè ip
ſis cognitũ, & domeſticũ, auſpicati ſunt (ut æquũ erat) natũ aliquẽ fuiſſe, qui na
turæ ordinẽ, & limites tranſcẽderet. Hinc moti à Perſide & regionibus orien-
tis (id tamen quo ad ciuitatẽ Ieroſolymitanam Bethlehemiticam) uenerunt ad
adorãdum puerum prodigio mirando, & ſupernaturali demonſtratum. Ii enim
qui magi dicuntur, primo medicinæ ſtuduerunt: ut ſcirẽt quid ad choleram, quid
ad flegma, quid ad atram bilem expellendam conueniret: quid ad cor, epar, uel
ſtomachum temperandum, & huiuſmodi: Quod ut melius facerent, aſtronomiã
addiderunt, arbitrantes infirmitates, & herbarum, radicumque atq; aliarũ re
rum medicinalium naturas, ex planetis, & ſtellis, quibus conueniunt facilè diiu-
dicari, ut Hermetem feciſſe comprobamus. Et cum eo Zoroaſtrem, Charun-
dam, Oſtanem, Zamolxen, Brachmanas, Gymnoſophiſtas, multóſque inter
medios, & poſteros, quorum etiam (licet excelluerint) fama obſcura eſt. Verũ
multis de cauſis hîc ſubticẽdis (ne magis digrediamur quã deceat) deꝑdita eſt
naturalis ordinis illius, & rerum applicationis cognitio. Vndè dæmones malos
alij nominibus diuinis adiurare ſtuduere. Alij obſcæni & deteſtandi effecti, ip-
ſos adorantes conſulere uoluerunt, ſcelus quidem omni mulcta plectendum. Ma
los autem & immundos conſuluerunt, quia poteſtates mundæ, & ſuperiores
nõ faciles ſe præbẽt: ſed cordis mũditiã, uitæ ſanctimoniam, iuſſumq; Dei expe-
ctãt. Ipſæ autem immũdæ faciles ſe exhibẽt, falsò fauẽtes hominibus, ut ſuo aſtu
conducentes ad id quod optant eorum cultores, obliuiſcantur Dei, imò opinẽtur

dæmones illos malos diuinitate refertos. Ab *huiusmodi itaque docentur uerba excantandi*, & *eosdem citandi pro libito ad conducenda opera, quibus ueluti Dij apparentes, adorentur à uulgo*. Et *quia mulieres* ~~*maius habent cum dæmonibus symbolum*~~, & *leuius illuduntur: ideo mulieribus faciliores se præbent: quæ arte dæmonum uidentur facere ingentia, ut de Circe decantat Poëta.* Virgil. Circe.

Carminibus Circe socios mutauit Vlixis,
Atque satas aliò uidi traducere messes.

Quòd & *confirmant Cicero, Plinius*, & *Seneca*. *Elementa quoque concussa*, & *turbatas hominum mentes, atque plærosque interemptos non succis, sed uerbis uenenosis decantat alius Vates.* Plinius Seneca.

Mens hausti nulla sanie polluta ueneni
Incantata perit. *Alius quoque Poëta.* Lucan. Ouid.
Carmine læsa Ceres sterilem uanescit in herbam,
Deficiunt læsi carmine fontis aquæ.
Ilicibus glandes, cantatáque uitibus uua
Decidit: & *nullo poma mouente fluunt.*

Et iterum inducit Medeam de seipsa dicentem, Idem. Medea.

Cum uolui ripis ipsis mirantibus amnes
In fontes rediere suos: concussáque sisto,
Stantia concutio cantu: freta nubila pello,
Nubiláque induco: conuulsáque robora terræ,
Et syluas moueo, iubeóque tremiscere montes:
Et mugire solum: manesque exire sepulchris:
Te quoque Luna traho.

Et de quadam incantatrice alius similia se uidisse perhibet. Tibull.

Hanc ego de cœlo ducentem sydera uidi:
Fluminis hæc rapidi carmine uertit iter.
Hæc cantu finditque solum: manesque sepulchris
Elicit, & rapido deuocat ossa rogo.
Cum libet, hæc tristi depellit nubila cœlo,
Cum libet, æstiuas euocat ore niues.

Augustinus quoque perhibet se in Italia existentem adiuisse mulieres quasdam malignis artibus adeò imbutas, ut dato casu statim homines conuerterent in iumenta, quæ necessaria portarent, & *hæc finito opere in homines iterum reducerent*. *Quod comprobat Apuleius, qui longa serie recitat se ueneficiis cuiusdam mulieris, dum per magicam auis fieri conaretur, in asinum conuersum fuisse*. *Quod* & *temporibus nostris multorũ testimonio contigit cuidã in Cherso Illyrici insula, qui per multos annos omnibus uisus est asinus: Tãdem ad se reuersus*, & *ueneficia*, & *malefacta propter quæ id sibi contigerat, sacerdoti* & *publico concionatori enarrauit*. *Et ne quis opinetur fuisse deliramenta,* August. Apule.

Daniel Nabuc. *ſacræ literæ narrant (ut habemus in Daniele) Nabucdonoſor non mulierum ue neficiis, ſed iuſſu Dei ad eius elidendam ſuperbiam mutatum in bouem: & annis*
Regum. *ſeptem fœnum comediſſe. In primo quoque uolumine Regum legimus Phitoniſ-*
Samuel. *ſam mulierem, quæ erat in Endor aduocaſſe Samuelem prophetam: quem intel-*
Saul. *lexit Saul eſſe uerè Samuelem, ſciſcitatus ab eo rerum ſuarum euentus. Qui cõ-firmauit omnia quæ dixerat, antequam ab humanis diſcederet. Et fuit uerus ſpi ritus Samuelis, ~~ante completum annum poſt diſceſſum à corpore facilè aduocan dus,~~ ut*
Hebræi. *Hebræi dicunt: quamuis plærique in diuerſos ſenſus literam interpreten*
Exo. Magi *tur. In Exodo quoque perhibentur magi Pharaonis uirgas in ſerpentes mutaſ-ſe, ranarum multitudinem adductam, aquam in ſanguinem conuerſam in interi-tum piſcium, & Ægyptiorum iacturam. Et niſi magi, phitones, necromantes, malefici, & excantatores, atque huiuſmodi in rei ueritate fuiſſent: non iuberet in plæriſque locis Dei uiui oraculũ eos exterminandos de terra: Sed magna eſt magorum, aut mirabiliter operantium differentia. Sunt enim qui operantur inge nio, arte, & doctrina: ſupplentes, aut accelerantes, uel augentes naturæ opus ſi*
Zoroa. *licet. Si licet (inquio) quia Zoroaſtres magicæ artis inuentor (ut atteſtantur Gẽ tilium literæ) in ſuis oraculis inquit. Ne augeas fatum, id eſt non magis te exten*
Gemi. *das quàm datum ſit deſuper, aut ſeries rerũ exigat, ut interpres eius Gemiſtus Plethon exarat. Et iſti magi, ſapientes, aut ueri philoſophi dicuntur. Sunt etiã qui attentãt ea, quæ uires, & humanam cognitionem traſcendunt. Et hi ea quæ neſciunt, & nequeunt, ſciſcitantur: & fieri flagitant ab immundis dæmonibus, a-liquando ſe ſubmittentes, & adorantes, duplicis criminis rei, idolatriæ, ſcilicet & uiliſsimæ ſubiectionis: his maximè, quibus ipſi longè ſuperiores natura exi-ſtunt. Alij autem uirtute nominum diuinorum adiurantes, ipſos dæmones coar-tant. Et hi quamuis idolatriæ, & deiectionis ſcelus non perpetrent, tamen mani-feſtis periculis ſe exponunt: quia & ſi coacti dæmones, tamen ſemper inuigilãt, ut errantem decipiant. Alij uerò non contenti immundis dæmonibus, meliores & mundas intelligẽtias aſciſcunt, uel ipſum Deum immediatè, quod paucis uel nul*
Moſes. *li datum eſt. Nam & Moſi omnium prophetarum ſummo loquebatur Deus per*
Paulus *angelos, dicente Paulo. Lex data eſt per angelos in manu mediatoris. Sed quia uicem Dei gerebat angelus, ideo loquens dicebat. Ego Adonai, quod eſt nomẽ quadriliterum, ſoli Deo competens. Abrahæ quoq; (ut in Geneſi legimus) loque-bãtur angeli prædicentes Saræ cõceptum: & pentapolitanum incendium, quã-*
Abrahã. *uis Abraham adorans mittentem, dixerit ad nuntios Adonai, quod nomen magis mittenti, quàm miſsis competebat. Et quod patribus illis faciebant angeli, nobis operatur uirtus Chriſti, qui omnia (ut diximus) ad ſe numina traxit: & qui ha bet nomen cui flectitur omne genu, & omne nomen cœleſtium, terreſtrium, & infernorum. Hinc iuſſum eſt nobis, ut in nomine illo omnia faciamus. Nec enim hoc nõſtro tempore alia uia faciendi miracula nobis relicta eſt.*

Quæ ſint naturalia opera, & quæ falſa, & quæ uera miracula, & quæ legitima dominandi uis. Cap. X.

CVm igitur (ut diximus) contenti ſint aliqui quantum ars, ingeniũ, & natura noſtra patitur maritare mundum, & applicare actiua paſsiuis, ij ſapientes, ueri philoſophi, aut magi dicuntur, naturæ ſecreta & rerum ſymbola rimantes. Nec iſti animaduerſione, uel iniuria aliqua, ſed omni ueneratione digni habendi ſunt: quos uniuerſorũ Dominus teſtes & fautores habere uoluit ſuæ fœliciſsimæ natiuitatis. Cũ autẽ malos dæmones conſulunt eorũ implorantes auxiliũ, ut ea cõducant, quæ nec ars, nec humanum ingenium patitur: tunc quæcunque eorum fauore perpetrantur, illa non miracula, ſed præſtigia ſunt: quia aut ſecundum apparentiam tantummodo fiunt, aut in maleficium eorum qui ſuſcipiunt, aut qui ipſa perpetrant. Apparent enim aſini, uel equi, aut quæuis alia animalia, uiſi tranſmutati tantummodo ab oculis faſcinatis, & illuſis. Hinc mulier illa, quæ equa iudicabatur à uulgo, Hilarioni mulier uidebatur, ut erat. Multa quidem comprobamus illata, aut remota impedimenta à Deo, angelis, & dæmonibus: aliquando enim oculos aſpicientium perturbant, & aliquando medium per quod aſpiciunt. Aſtant enim dæmones (ut clara experiẽtia didicimus) coram decem, uel uiginti, ab uno uel duobus tantum uiſi, ab aliis autem nequaquam. Et hoc quia ad libitum ſe occultant, & ad libitum ſe uiſibiles præbent. Iudicabunt item multi aſtare aſinum, leonẽ, aut gallum, hircum, uel hominem. Alij autem nihil penitus uident: & id fit arte, & illuſione malorum dæmonum. Sed ueniamus ad ſuperos. Obſeſſo Eliſeo ab exercitu regis Syriæ uallantis Dotaim, timuit miniſter eius uidens currus, & equites in circuitu ciuitatis: Cui Eliſeus: Ne timeas, plures ſunt nobiſcum quàm contra nos. Et orante ipſo ad Dominum, ut aperiret oculos pueri ſui, ecce uidit hic mõtem plenum equorum, & curruum igneorum in circuitu Eliſei. Orans iterum contra hoſtes, ut auferretur ab eis uidendi facultas, ſtatim quoque exauditus fuit. Vndè ſicut ipſo orãte aperti ſunt oculi pueri, ſic clauſa fuere hoſtiũ lumina, ut nihil uidere poſſent: & cæci effecti, manuducerentur ab Eliſeo dicente: Non eſt hæc uia, nec ciuitas: ſequamini me, & oſtendam uobis uirum quem quæritis. Duxitque eos in Samariam. Quam cum ingreſsi eſſent, orauit iterum Eliſeus dicens: Aperi Domine oculos iſtorum, ut uideant. Ad cuius præcationem aperuit Dominus oculos eorum, & uiderunt ſe eſſe in Samaria. Quod nequaq̃ in damnum Aſſyriorum petiit uir ſanctus: ſed in Dei ſui gloriam. Nam cum rex Iſraël uellet eos percutere, dixit: Nequaquam: non enim cœpiſti eos in gladio tuo: ſed pone panem, & aquam coram eis, ut comedant & bibant, & uadãt ad dominum ſuum. Ecce quomodo ad orationem bene chordati uiri aucta eſt uiſiua ultra naturales terminos in puero: & diminuta in Aſſyriis & iterum reſtituta. Sed redeamus undè digreſsi ſumus. Facta ſunt itaque à fatidicis, & præſtigioſis, quocunque uocabulo cenſeantur, aliqua miracula, ſecũdum apparentiã,

Eliſeus

quæ præſtigia meritò dicuntur. Aliqua quoque facta ſunt arte dæmonum, aut transferentium, ut de meſſibus ad alios agros traductis iam diximus: aut admouentium actiua paßiuis, ſicuti excantantibus magis Pharaonis, eductæ ſunt ranæ, & muſcæ, facta à dæmonibus appropinquatione breui tempore, quæ longo ſpatio conducenda erant: uel tranſmutantium: ſicuti iidem fecere conuertentes aquas in ſanguinem. Et de fatidicis mulieribus multa trãſmutantibus dictũ eſt. Sed ij nec beneficium aliquod conferunt, nec poſſunt in his, quæ ſunt ſupra naturam. Ranæ enim muſcæ, & ſanguis in maleficium ſuorum Ægyptiorum fuere. Quæ autem ſupra naturam perpetrata ſunt, & in beneficiũ, uera miracula dicuntur. Moſes igitur Dei iuſſu educendo pediculos, quorum non aderat materia appropinquanda, miraculum fecit. Educendo inſuper aquam de petra, manna
Dauid de cœlo, præſeruando populum ab infirmitate, ut canit Pſalmographus: Et non erat in tribubus eorum infirmus. Conſeruatio quoque ueſtimentorum, ne conſumerētur, & huiuſmodi multa fuere uera miracula: Quorum aliqua, & ſi in maleficium, imò in pœnam incredulitatis Ægyptiorum, & proteruiæ ipſorũ perpetrata fuere, ceſſerunt tamen in utilitatem populi liberati. Præſtigia autem Ægyptiorũ in nullius utilitatē fuere. Miracula fecit Elias, & Eliſeus mortuos ſuſcitantes, oleum, & farinam multiplicantes, infirmos ſanantes, & huiuſmodi. Sed ſuper omnes, miracula fecit Chriſtus præcipiens tanquam uerus Dominus rerum: & ſemper in beneficium, in maleficium autem nunquam. Et in nomine ipſius quid fecerint aſſeclæ eiuſdem, iam per uniuerſum orbem celebri fama diuulgatum eſt, & nos ſuprà tetigimus. Inde quidē uidebatur in illis immediatis, aut propinquis diſcipulis ipſius eſſe uerum regnum Dei, quod ſe daturum promiſerat:
CHRISTVS. imò quod dederat, dum ait: Regnum Dei intra uos eſt: Et iterum: Ecce dedi uobis poteſtatem ſuper omnem uirtutem inimicam, & reſiſtentem uidelicet: Nam amicam uirtutem facilè habebitis ad nutũ. Hic igitur nobis reſtituit perditum regnum: dummodo bene chordati ipſius ueſtigia, recto & perfecto greſſu proſequamur.

Bene chordatus homo exauditur ad uota de quacunque re petierit. Cap. XI.

Idem. EXtat ſummæ Veritatis ſententia. Quicquid petieritis Patrem, fiet uobis. Sed quibus id fiet attendēdum eſt, ait enim. Vbi fuerint duo uel tres congregati in nomine meo, ibi ſum in medio eorum, poſtea ſubinfert: De quacunque re conſenſerint, ij uidelicet qui congregati conuenerint in nomine meo, fiet eis. Magnum quippe, & apertißimum uerbum. Collectio & conſenſio præmitti debent ab his qui impetraturi ſunt. Conſenſio quidem non tantum duorum uel trium hominum: Sed (ut rectè ſentit
Orige. Origenes) concordia duorum eſt animalis hominis cum ſpirituali: concordia autem trium, eſt utriuſque illorum cum Deo. Et hoc eſt illud temperamentum quod

exquirimus,imò quod expectat ipſe Deus ab omnibus:ſi gratas,& ſuaues orationes ſuſcepturus ſit. Nam tunc homo quaſi temperata cithara, omnem uocē, & ſonum operis reddit Deo iucundum, & ſuauiſsimum, adeò ut ipſe in medio eorum interſonans uim atque energiam præſtet:ut gratæ & efficaces ſint orationes paterno fonti omnium bonorum,à quo hauriuntur omnia bona: & impetratur quicquid petitur. Hic adeò inualuit oratio Moſi,aut Moſes orans,ut diuinam ſentētiam mutauerit. Et dicente Deo,dimitte me,ut iraſcatur furor meus contra eos,& deleam ipſos, faciamque te in gentem magnam:non curauit Moſes de promiſſa exaltatione,iam Deo concors & unitus,ſed de ipſius gloria,undè orabat dicens. Ne iraſcatur(quæſo) furor tuus contra populum iſtum,ne dicant Ægyptij:Callide eduxit eos,ut interficeret in montibus, & deleret eos in terra. Recordare Abraham,Izahac, & Iſraël ſeruorum tuorum,quibus iuraſti per temetipſum dicēs: Multiplicabo ſemen ueſtrum ſicut ſtellas cœli, & uniuerſam terram hanc, de qua locutus ſum dabo ſemini ueſtro: & poſsidebitis eā. Hinc placatus eſt Dominus exaudiens precantem Moſem, ueluti uerum fidelem & bene conſonum ſeruum,qui zelans honorem Domini propoſuit ea, quæ gentes in iniuriam Domini adducere poſſent, obiecitque iuſiurandum iam præſtitum,ne maliuoli taxarent ipſum de infidelitate in promiſſo. Et tantam uim cum Deo habuit hic bene chordatus cum eo,ut ipſum deuinceret,ne contra Moſi ſententiam,& conſenſum punire poſſet rebelles. Hinc dicebat:Dimitte me: Et quod mirum eſt,uenit Deus in ſententiam Moſi,ne diſſentiret ab eo, qui tā bene chordatus erat cum ipſo. Per Iſaiam quoque intimauit Ezechiæ ſententiam iam latam,ut diſponeret domui ſuæ citò moriturus. Orauit & fleuit Ezechias,ut Dominus illicò ſententiam mutauerit, & per eundem uatem ſignificauerit dicens. Vidi lachrymas tuas, & exaudiui orationem tuam. Ecce ego adiiciam ſuper dies tuos quindecim annos,& de manu regis Aſſyriorum eruam te, & ciuitatē iſtam: & protegam eam. Pro ſe orat Ezechias, & non tantum impetrat pro ſe, ſed pro ciuitate,& populo liberando ab Aſſyriis. Et qua uirtute (quæſo) fretus,quáue ratione munitus. Vtique quia bene ſe ſenſerat chordatum cum Deo. Hinc dicebat: Memēto(quæſo)quomodò ambulauerim coram te in ueritate, & corde perfecto,& quod bonum eſt in oculis tuis fecerim. Tradiderat Dominus Druſianam Epheſiam morti,& iam cadauer ipſius ad ſepulchrū efferebatur. Ad inſtantiam ſupplicantis populi orat Ioannes: & eam iterum ad uitam reuocat differens ſententiam iam exhibitam, ad aliud tempus, magiſtrum æmulatus, qui Lazari iam fœtentis lætalem ſententiam reuocans, uitam interruptam in longius ſpatium prorogauit, effuſa oratione ad Patrem. Orat Paulus pro patientibus maris æſtuantis impetum,& ab imminenti naufragio liberat, Domino ipſi eos donante. Orauit Clemens,& aperuit Dominus fontem aquæ uiuæ, omnibus exiſtentibus in inſula,in quam erant cum ipſo relegati. Catharina uidens tormentum rotarum ſibi paratum, erectis ad cœlum luminibus tacitè ora-

Moſes. Iſaias Ezechie. DEVS.

uit, & moles illa uehementi impetu concussa est. Hoc ideo, quia ille fidus uicarius Christi, ista autem unitissima sponsa. Innumera sunt exempla, quæ comprobant orationes fidelium, & bene chordatorum cum Deo exaudiri ad uota. Sed cum in ore duorum uel trium stet omnis comprobatio, hæc pauca de multis sufficiant.

Solus homo, bene chordatus cum Deo uiuit lætus. Cap. XII.

ET mirum quippe est, cum omnes quærant uiuere læti, id tamen paucissimi assequantur. Hoc ideo, quia extra se quærunt intra se positam fœlicitatem: Intra nos enim est regnum Dei, intra nos est uera lætitia, & fœlicitas, dummodo suscipiamus hospitem, à quo omnis fœlicitas, & beatitudo secundum id quod ait: Si quis aperuerit, intrabo, & cœnabo secum, cœna illa uidelicet fœlicissima & æterna. Nec aliud ostium est, per quod intrare possimus nisi ipsemet, ad quem intramus, & quem suscipimus in nos uenientem per amorem reciprocum, & bene chordantem hominem, quo nos secum, & ipse nobiscum non tantum conuersamur, sed unimur ea lætitia, qua maior expectari non potest. Et sicut summa tristitia est, & tartarearum arrha pœnarum dissidere à seipso, & consequenter à Deo: sic uera fœlicitas est cum utroque concordia. Quæ autem tristitia sit dissidenti, & impio, Trismegistus in claui ad Latium explicat dicens: Impietas est fili mi animæ grauissimum supplicium: Nec est enim ignis alicuius ardentior flamma, quàm impietas: Nec aliqua fera mordacior ita corpus lacerat, sicut impietas, quæ est dissidentia à Deo & seipso, lacerat animã. Nonne uides quot malis animus impius prematur? Heu fili, sic uociferatur malus animus: Vror, absumor, quid agam, quid dicam nescio. Deuorant me miserum mala undique confluentia. Rationem autem horum tormentorum assignat Proculus in de anima, & dæmone dicens: Improbus secum consentire non potest, & repugnans sibiipsi cum aliis consentire nequit. Vndè ex perturbata imaginatione plurima ignorare constat, secumque dissidens torqueri. Declarat hoc pœnitentia dimissis perturbationibus ueniẽs, in qua erubescit, & torquetur in his, quæ delectatione obcæcatus dum perpetrat, cognoscere nequit. Addam illud Hieroclis in carmina Pythagorica: Stulti undique suis uitiis, & aspectus diuini priuatione affliguntur. Et quia bono adhærere recusant, hinc mentes ad malorum affectiones ita feruntur in hac uita, tanquam in procellas. In quibus cœleste oraculum per Ieremiam, nos paterno amore cautos reddit, dum ait. Duo mala fecit populus meus: Me dereliquerũt fontem aquæ uiuæ: & foderunt sibi cisternas dissipatas, quæ aquas continere non ualent. Mutauerunt quoque gloriam suam in idolum: Gloria enim hominis, bonum, & fœlicitas, est adhærere Deo. Idolum autem facit, qui neglecto Deo seipsum, aut aliquid uilius, cum magna dissonantia & dissipato ordine adorat. Et cum ex ordine oriatur tranquillitas, carens ordine caret quoque tranquilli-

[Marginal notes: CHRISTVS. — Trisme. — procul. — Hierocl. — Ieremi.]

tate. Faciens itaque idolum de ſeipſo, aut de inferioribus rebus inuerſo ordine, fodit ſibi ciſternas diſsipatas, quæ nullam aquam ueræ delectationis continere poſſunt. Ad gloriam itaque, & dignitatem ſuam reſtitutus homo, & ad fontem aquæ uiuæ, & ueræ refrigerantis reuertens, à quo ſemper undè gaudere poſſit hauriat, tunc uiuit lætus & fœlix.

De conſonantia animæ cum ſpiritu proprio, & aliis ſpiritibus Tonus quintus.

QVID SIT SPIRITVS. Caput primum.

CVM tota lex euangelica tractet de homine perficiendo secundū spiritum, uersans semper circa spiritualia, hinc æquū & opportunum est, ut aliquid de spiritu percurramus: qui tam uariè accipitur in scriptura sacra, ut cū difficultate nō modica intelligatur quid sit. Est *enim de reconditissimis naturæ rebus, nec aliquid de ipso pertractandum, nisi quantū ex scriptura sacra à præcipuo & principali spiritu ædita coniicere possumus, aut excudere ex characteribus uocabuli linguæ illius, in qua omnia nomina imposita sunt rebus, secundum illarum proprietates. Hebræi enim uocant spiritum*
Hebræi. רוח Ruah. *In qua dictione sunt tres literæ. Vna est* ו *quæ est litera diuinitatis, importans numerum senarium, secundum quem ipse spiritus summus omnium artifex primo incubans super fœcundis aquis disposuit (ut conueniens erat) totam hanc mundi machinam.* Trinum *est enim omnium rerum principium, egrediens in opus, ornans, & confouens, & quodlibet illorum per intermedium spiritum, ex quibus senarius resultat in maxima unitate.* Hinc *dixere reconditissimi theo-*
The. He. *logi* Hebræorum *illam literam diuinitatis, quæ est* ו, *significans principium & finem, cum sit finis numerorum, & principium denariorum, habere sex spinulas: quoniam in ea ratione, qua principium est ipse* Deus *signatus per literam illam, ternarius est: à quo, in quo, & per quem omnia.* In *ea autem ratione qua director, confouēs, & reducens est, alio ternario, spiritali uidelicet gaudet: nō quia*
Abrahā. *tres sint spiritus* Dei *(quamuis* Abraham *in libro de formatione dicat spiritum de spiritu) sed quia triplex est eius operatio, secundum quam regius uates in*
Dauid *psalmo quinquagesimo nuncupat eum spiritum principalem, spiritum rectum, & spiritum sanctū.* Est *igitur in uocabulo & nomine illo litera diuinitatis, quæ est,* ו, Est *etiam alia litera uitæ, quæ est,* ח. *Nam uita dicicitur,* ח *hai.* Tertia *est,* ר, *quæ binos centenarios, & materiam, aut corporeitatem quandam significat:* Bi-
Hieron. *narius enim materiam importat, hinc (teste* Hieronymo*) semper infaustus, nisi cum alio numero coniunctus fœlicitetur:* Nam *materiale cum uita & diuinitate*
Cantic. *associatum fœlix est.* Ducenti *enim per* ר, *importati, illi sunt de quibus in* Canticis *agitur. Vbi postquam,* א, *aleph, & unum, & mille attributa sunt diuinitati subinfertur.* Et *ducenti his qui custodiunt fructus eius: Custodes enim positi sumus in uinea* Domini *cum binaria corporeitate. Vbi si custodierimus fructifera* Domini *præcepta: tandem uniemur cum ipso aleph præparato omni uerè pacifico, & illi qui habet pacem in seipso. Spiritus igitur quidam nexus est, ligans, & nectens duo extrema simul: ipsa uiuificans, & corroborans, pro conditione spiritus unientis. Hinc sapit naturam duorum extremorum, quæ uniuntur, & sui ipsius medij connectentis, ut innuitur per literas nominis ipsius iam declaratas. Viuificat enim cū in se uitā cōtineat, undè dicitur aliquādo spiritus uitæ. Cor-*

roborat uerò dans uim operandi iuxta illud Apostoli: Corroborari per spiritū eius. Paul. Et de Sāsone legitur in libro Iudicū: Irruit spiritus Domini in Samson, Samson & lacerauit leonem. Et quodcunque robur in uiuente procedit à spiritu uitæ, qui est in eo: Spiritus autem hominis nexus quidam est, & medium sapiens naturam intellectiuam & corpoream, ligans & connectens animam animalem & crasßiorem cum intellectiua uirtute, quæ dicitur portio superior. ~~Corporeus quidem est spiritus, non tamen habens corpus grossum, tangibile, aut uisibile, iuxta illud summæ ueritatis: Palpate, & uidete, quia spiritus carnem, & ossa non~~ CHRISTVS. ~~habet. Sed corpus illud subtilissimum est, & facilè unibile cum mente superiori, & diuino illo, quod est in nobis.~~ Hinc qui diuini efficiuntur communi, & uulgari uocabulo dicuntur spirituales, quia eorum studium est deducere corpus in naturam spiritus uergentis ad diuinum. Aut quia student mediante Dei spiritu reduci in ipsum Deum: Hinc clarè coniicitur spiritus differre ab anima suprema, quæ intellectus, mens, lux, & portio superior dicitur: & etiam differre ab animali, à qua separari docet Apostolus per uirtutem uerbi Dei dicens: Viuus est Paulus sermo Dei, & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti, pertingens usque ad diuisionem animæ, & spiritus. Docet enim uerbum Dei, ut totum affectum rationalem, qui ad spiritum pertinet, remoueamus à concupiscentia, & oblectamento animali: & reducamus in Deum per illud supremum, & diuinum, quod Dei gratia est in nobis: cum quo uniri debet spiritus non tantum affectu, sed re ipsa. Nec potest cum superiori uniri penitus, nisi quatenus ab inferiori, separatur: sicuti ignis procedens a ligno, non unitur cum superiori, & æthereo igne, nisi separetur à grosiori subiecto. Quod autem separatur, etiam distinguitur. Et si dicant spiritum esse animam rationalem, damus quidem: Nam est medium quoddam (ut Plotino & academicis placet) inter animale inferius, Plotin. Academ. & diuinum, quod est superius, connectens utrūque, & cū utroque unibile. Sed ne offendantur legentes, dum audiunt animam esse aliquid corporeum, dicimus ipsam habere, uel sapere aliquid corporeitatis, dum est in corpore, & corpore utitur, tanquam instrumento sibi necessario. Si autem separetur penitus à corpore, unitur cum superiori illo diuino, imò cum ipso Deo, ab omni corporeitate penitus semoto: trahens tandem secum corpus, quod glorificatur, cuius immediata forma extitit. & cum medium sit ipsa anima deducens corpus in meliorem sortem, necesse est ut utriusque naturam sapiat. Et hoc est quantum de spiritu nostro in præsenti dicere possumus.

Quotuplex sit spiritus. Cap. II.

ET quia non tantū in homine, sed in aliis quoque rebus spiritus reperiuntur: ideo explicemus uarias naturas spirituum. Est enim spiritus naturalis, cœlestis, dæmoniacus, humanus, angelicus, & diuinus. Spiritus naturalis est tā in maiori, quàm in minori mundo medium illud, quo unum membrum in aliud operatur. Est in homine uirtus imagi-

natiua,uel phantaſtica in capite,ut moueat manum,uel pedẽ,& ſtatim mouetur: quamuis ſatis diſtet à capite, ubi eſt uis illa cogitatiua. Vnde hoc fit mediantibus ſpiritibus multiplicibus, qui ſunt inter caput & manũ uel pedem. De quibus ſpiritibus naturalibus,ſiue uitalibus multa pertractant authores medicinæ: quæ in ſuis libris legenda relinquimus. Per ipſos enim unitur anima cũ carne, & corpore,unde uiuit: & per ipſum corpus mediantibus illis ſpiritibus anima operatur. Eſt eodem modo ſpiritus multiplex in mundano hoc corpore inferiori: per quos una res operatur in alia:ſicuti magnes in ferrum, attrahens ipſum: & lapides multiplices in homines,lætificantes, roborantes, & multiplices diſpoſitiones inducentes: & quodcunque in alio operatur non tantum qualitatibus primis interuenientibus, ſed ex uirtute(ut aiunt)occulta. Quæ cum medium ſit,ut unum operetur in aliud,meritò ſpiritus dici poteſt. Eſt quoque ſpiritus cœleſtis, quo mediante inferiora ligantur cum cœlis: ut ab ipſis per ipſum ſpiritum banriãt,& ſuſcipiant cœleſtes inflexus. Eſt etiã ſpiritus dæmoniacus malus, & ſpiritus angelicus bonus,uterque datus cuilibet homini. Quorum officium eſt quærere unionem cum ſpiritu noſtro,ut unuſquiſque euocet, & trahat ipſum ad ſe. Malus autẽ per mala opera conformes,& unitos ſibi reddere ſtudet: ut de pro-
CHRISTVS. ditore perhibet ſumma Veritas dicens: Ego uos elegi duodecim, & unus ex uobis diabolus eſt, ~~in ſpiritum uidelicet diabolicum per ſuam iniquitatem conuerſus, & ſecum unitus atque idem effectus. Commiſcetur enim hi ſpiritus ſicut aqua & uinũ,uel duo uina,aut duæ aquæ ſimul.~~ Bonus uerò per bona opera, & ipſi ſymbolica nos in angelos deducere ſtudet: ut de Ioanne atteſtatur Deus in
Malach. Malachia: Ecce (inquit) ego mitto angelum meum ante faciem tuam. Eſt denique ſpiritus diuinus, qui à ſacris & ueris doctoribus dicitur nexus, ligans uidelicet animam noſtram cum ipſo Deo, unum primo effectam cum ſpiritu illo,
Paulus. iuxta Apoſtolicam illam ſententiam: Qui adhæret Deo unus ſpiritus efficitur cum eo. Et hæc eſt conſummata unio,quam denique conſequi ſperamus. Et quia omnia reducenda ſunt tandem ad ſuum principium,à quo proceſſerunt: quia om
Idem. nia ſunt per ipſum, à quo omnia emanarunt (ut Apoſtolus docet) ideo ille ſpiritus, per quem incubantem ſuper aquas omnia in lucem deducta ſunt, exigitur,ut etiam per eundem reducãtur ad id,à quo prodierũt. Hinc de ipſo dicitur: Spiritus Domini repleuit orbem terrarũ: Et iterũ. Et ſpiritu oris eius omnis uir
Sapien. tus eorũ: Ab ipſo enim ne dũ cœli, ſed machina hæc uniuerſa ſuſtentatur, uiuit, corroboratur, nectitur,& tandem reducitur,quo tendunt omnia. Diuinus autem hic ſpiritus eſt ab omni corporeitate penitus abſolutus,& eſt tanquam ignis conſumens,conflans, conuertens, & deducens quos tangit ~~in naturam propriã,~~ & diuinos faciens. Quouſque autem eos penitus deificet, ſemper in ipſos illabitur,ipſoſque perfundit,exiſtens ignis,& canalis per quem fluit.

Quid agat spiritus in homine vltra animam. Cap. III.

VErum si Peripateticum dogma sequi voluerimus, ex quo habemus hominē ex anima & corpore tantūmodo cōfectum, difficile erit explicare quid sit, & quid agat spiritus in homine ultra animam, cum vterq; ab eis idem esse censeatur. Si autem Platonicos, & Hebræos audiemus, qui illa distingunt, & plura in homine collocāt, facile exarabimus quid sit, & quid agat spiritus: Plotinus enim tria ponit in homine, supremum, infimum, & medium. Supremum est illud diuinū, quod nostri portionem superiorem vocant. Infimum est, quod Paulus animalem hominem nuncupat. Medium est anima, vel spiritus vtrūque connectens. Quæ tria Hebræi omnes dicunt. נפש רוח נשמא nephes ruah nessamah. Quod nos interpretatum dicimus, animam, spiritum, & diuinum quoddam, cuius vocabulum accommodatius non habemus q̄ portionem superiorem: vel vt traductum habemus in Genesi spiraculum, à Deo videlicet vel à spiritu eius in nos spiratū. Quod vnitum cum anima inferiori mediante spiritu nostro, totum communi vocabulo dicitur, נפש nephes, id est anima. Illud itaque intermedium est, quod Plotinus rationale uocat, & Hebræi spiritum, nostri autem animam ex mixtione quam habet cum ipsa. Supremum quoque illud semper deprecatur ad optima nunq̄ peccās, sed peccato & errori remurmurat. Infimū in malo & cōcupiscentia semper immergitur, iuxta id quod ait apostolus: Video aliam legem in mēbris meis repugnantem legi mentis meæ, & ducere me captiuatum in legem peccati, ita vt non quod uolo bonum, hoc facio: sed quod nolo malum. Spiritus uerò medius, qui & rationalis anima à Plotino dicitur, cū vtroq; adhærere potest ad libitum. Meretur autem adhærens superiori, & inferiori cohærens à Deo se auertit. ~~Illud verò superius cū nunq̄ peccato assentiat, neque q̄ peccat, proinde nec damnatur, sed puniendis sociis illæsum abit, veluti quādo clauditur fenestra, abit solaris lux, spatio remanente tenebroso: sic abeunte luce illa remanet anima, & spiritus~~ detrudendus in tenebras interiores, cui addentur exteriores, iuxta illud summæ Veritatis de damnandis testimonium: Ite in tenebras exteriores. Et quia bifarium opus peragit homo mediāte illo superiori: Deum uidelicet intelligit, & meretur bene operans: hinc illo abscedēte, nec Deum intelligere, nec aliquid mereri potest. Itaq; impœnitens efficitur, nunq̄ ad Deum reuersurus. Sed anima media, quam reor idem esse cum spiritu, aut consentit illi superiori, & meretur, cum ipsóque tandem vnitur, & fœlicitatur: aut consentit inferiori trahenti ad malum, & à malo dæmone agitato, & tunc malè meretur: & adeo deprauatur, vt idem efficiatur cum ipso malo dæmone. Differt igitur spiritus à forte animæ superioris, & inferioris, cum utraque tamen ad libitum vnibilis: sed debito calle incedens separanda venit ab inferiori, & cum superiori vnienda.

Platoni. Hebrei Plotinus Paulus.

Hebræi.

Genesis

Plotinus

Paulus

Plotinus

CHRISTVS.

Quam conuentionem habeat homo cum ſpiritu Dei. Cap. IIII.

SEd *cum dixerimus ſpiritum eſſe medium connectens vtrunque extremum, hinc ſapit naturam vtriuſque.* Ideo Dei *ſpiritus, quo mediante unitur homo cum* Deo, *ſapit naturam diuinam: imo eſt ipſe* Deus. Habet *quoque ſymbolum maximum cum illo diuino, quod eſt in homine.* Hinc *diſcipuli melius ueniebant docendi à* Spiritu *ſancto, tanq̃ à proximiori perſona, & habẽte expreſſius ſymbolum cũ homine, q̃ ab illo qui* (CHRISTVS.) *dicebat: Multa habeo uobis dicere, ſed non poteſtis portare modo, me uidelicet docente. Sed cum venerit ille ſpiritus ueritatis, ſuggeret uobis omnia, & docebit uos omnia, tanquam magis uobis domeſticus.* Vndè *non ſine cauſa* Ste- (Stepha. Apoſto.) *phanus, apoſtoli, & alij potius dicuntur repleti* Spiritu *ſancto, q̃ filio* Dei. Hoc *quia ſpiritus eſt magis nobis unibilis q̃ uerbum: vnde nec iſtud ſine ſpiritu unitum fuit cum homine, dicente oraculo ad virginem concipientem:* Spiritus *ſanctus ſuperueniet in te, quo videlicet medio & tu cõcipies, & fiet vnio duarum naturarum.* Dum *itaque ſpiritus noſter eſt in corpore, habet aliquid cor-* (Platoni.) *poreitatis: ſed vnitus cum* Deo *ſeparatur à corpore, maximè hoc corruptibili, & graui.* Nam *ſecundum* Platonicos *ducit ſecum corpus æthereum ex quinta (ut aiunt) eſſentia confectum: quod animæ vehiculum nuncupãt:* In *quo poteſt anima pati tormẽtũ ignis, & cum ipſo triſtari, & gaudere de multis corporeis, & apparere uiſibilis ad libitum.* Sunt *etiã ex eis qui aſſerant animam tãdẽ ab illo corpore æthereo ſeparari: & uniri penitus cum* Deo. Et *id quãdo non tantũ in primo, ſed in ſecundo purgatorio bene purificata erit.* Duplex *enim purgatorium illi eſſe opinantur,* In *quorum altero expurgãtur animæ à ſordibus, ſi quæ ſunt:* In *altero autẽ melius purificãtur, vt diuiniores fiant, &* (Dauid) *dicere poſſint cum diuo Cithariſta:* In *pace in idipſum dormiam, & requieſcã.* Sed *cum ex ſacris eloquiis habeamus corpora noſtra glorificanda ſimul cum anima, id quidem fiet, cum induerint ſecundũ apoſtolicum documentum naturam ſpiritus, & relicto animali, & corruptibili ſurgent incorruptibilia & ſpiritualia.*

Quod commerciũ habeat homo cum ſpiritu angelico. Cap. V.

(Idem.) ET *quia etiã angeli dicuntur ſpiritus iuxta propheticum illud:* Qui *facis angelos tuos ſpiritus, percurrẽdũ eſt quod particulare ſymbolum, aut commercium habeat homo cum ſpiritu angelico.* (Paulus.) Miniſterium *enim ſuſcipimus ab eis, qui (ut ait apoſtolus) facti ſunt omnes adminiſtratorij ſpiritus.* In *quo miniſterio laborant, vt nos in* Deũ *deducant tanquam medij & veri ſpiritus: vnde vtriuſque, &* Dei, *& noſtram naturam ſapiunt.* Et *cum infimi deducantur in ſuperiores p̃ medios, & medij in ſummum per ſuperiores, inter ſupremũ & infimos in illũ deducendos, ſunt innumerabiles intermedij ſpiritus: qui* [redacted] *curant hominem,* ~~*qui alium*~~

& alium sibi in dies comparat custodem, prout conscendit de virtute in virtutem, quousque perueniat ad claram uisionem Dei in speculo superno. Et ut indicet non vnum, sed multos esse hominis custodes, inquit Propheta: angelis suis Deus mandauit de te, vt custodiant te in omnibus uiis tuis. Quod non tātum in Christo, sed in quocunque homine (vt rectè sentit Hieronymus) locum habet. Nec tantummodo sunt spiritus intermedij, qui deducunt in superiores: sed etiam ipsi supremi qui deducunt in Deum. Hinc Ioannes in celeberrima uisione eas supremas intelligentias, quæ in diuino tribunali primarium locum tenent, spiritus nuncupat dicens: Et à septem spiritibus, qui in conspectu Dei sunt. Per quorum unum facta est denuntiatio uerbi diuini uniendi cum homine, sicut & per illos immediatè reducimur in Deum. Dauid. Hieron. Iohan.

Quid habeat homo cum spiritu diabolico. Cap. VI.

HOmo (Mercurio teste) ex omnibus potestatibus constans, cum omnibus habet commercium: ex intellectu cum supernis & bonis: ex materia cum inferius & malis. Hinc Michaël princeps bonorum spirituum, dicitur habere principatum super omnes animas iam expiatas, & à Deo suscipiendas: & malus dæmō, serpens antiquus Azazel, vel Asmodeus, vel quicunque sit, est dominus carnis, & sanguinis, & totius hominis, si spiritus carni, & sanguini adhæret. Ex mala itaque dispositione materiæ, & omnium quæ super ipsam innituntur, habet homo nexum, seruitutem, & aliquando identitatem (vt diximus) cum malo dæmone: sicut in quibusdam comprobaui, qui proprio ore fassi sunt sentire in se nō animam, sed malum dæmonem, semper ad blasphemias Dei, & ad quæcūque scelera deducentem. Sunt & qui commercium, & commixtionem coniugalem habent cū malis dæmonibus, & carnales: atque terrei toti in cibum illorum effecti, vt intonat diuina sententia in pœnam primi præuaricantis, terram comedes omnibus diebus vitæ tuæ. Ad præuaricatorē autem: Terra, uel puluis es, & in puluerem reuerteris. Vnde colligitur hominem malum datum in cibum mali dæmonis. Mer. Micha. affectu

Quomodo intelligatur spiritus unius intrare in corpus alterius. Cap. VII.

FActa itaque mixtione duorum spirituum, humani & mali dæmonis, hoc subintrante in corpus aliquod, subintrat & alter iam malus dæmon effectus. Intrant autem ambo idem effecti, vt non connectant animal cum portione superiori, sed ut & spiritum illius in quem intrant, in suam sortem (si possunt) deducant: Sin autem, vt accepta à Deo, occulto nobis iudicio, potestate torqueāt: & ut oblectetur malus dæmon in sede illa, quæ supremo Domino erat præparata. Delectatur quidem nimis habitare in domo ordinata pro summo hospite, q & multa diligētia eam præparandam præcipit, & hortatur. Hinc præcursor resumens quod Isaias Ioan. Isaias.

antea proclamauerat; dicebat: Parate uiã Domini; rectas facite semitas eius. Nec minus parandum est hospitium q̃ via, & vtrunq; disponendum est rectitudine, cum habitaturus hospes sit, qui summa veritas est, & rectitudo. Malus autem dæmon cum natura sit mendax, & obliquus, pro se errore, & mendacio disponendum procurat. Nec aliquando habitaculum cordis nostri uacuum
Saul. relinquitur: nam vno hospite recedente alius statim subintrat, sicut de Saule in primo volumine Regum dicitur: Spiritus domini recesserat à Saul, & exagitabat eũ spiritus neq̃, à domino videlicet demissus, vt rerum ordo exigebat:
Lucas. Sicuti etiam habetur in euangelio, cui titulus est secundũ Lucã de illo obsesso à spiritu immũdo, quo expulso subintrauit mũdus. Huc reuertens expulsus vt subintraret, nequit quousq; p immunditiã illatam à septẽ spiritibus nequio
Paulus. ribus fugaretur bonus hospes: Quo fugato ingressi sunt mali, Nec enim Deus, angelus, vel dæmon in quopiam habitat, aut aliquid secum agit, nisi mediante uirtute spirituali. Hinc Paulus postq̃ multa meminerat, quæ Deus largitur, & operatur nobiscũ, subinfert: Hæc autẽ operatur unus atq; idem spiritus. Qui tamen aliquando (vt suprà tetigimus) dicitur spiritus Patris, iuxta illud sal-
CHRISTVS uatoris: Sed spiritus Patris uestri qui loquitur in vobis. Aliquãdo dicitur spi
Paulus. ritus filij, de quo ait apostolus cum Galatis agẽs: Misit Deus spiritum filij sui
Act. apo. in corda nostra. Aliquando est spiritus de spiritu: vt in Actibus apostolicis legimus: Repleti sunt omnes spiritu sancto: Qui tamen non discessit à dignitate, & deitate sua: sed uirtute quadam spirituali sanctificauit, & deificauit spiritum apostolorum quos perfuderat.

Quæ consonantia conducatur inter spiritum & animam. Cap. VIII.

VT igitur introducatur in nos bonus spiritus, siue angelicus, siue diuinus, conducenda est consonantia inter spiritum & animam, non utique illam, quæ est idem quod spiritus, sed cum meliori. Ex qua consonantia deueniat tandem ad unionem cum ea, & tanquam medium secum deducat inferius trãsmutatum in spiritum ad me-
Philoso liorem sortem. Sicut enim in arte transmutatoria (vt dicunt secretiores philosophi) est medium, tanquam spiritus quidam indutus, & imbibens primo naturam auri, postea deducit ui quadam ingenti, & velocissima cætera metalla in aurum. Et quia transmutabilis est spiritus hominis in diuersas naturas, hinc
Chaldei. dixere Chaldæi hominem esse dissolutoriæ naturæ animal, nullã habẽs determinatam imaginem, sed aduentitias & extrarias quamplurimas. Nam transmutatur spiritus non solum in naturam superiorem, & inferiorem, quæ sunt in homine, sed in dæmonem, angelum, & Deum, ut tetigimus. Et cum trãsmutatus in meliorem sortem secum inferius deducit, hoc per seipsum subtiliat, sicut subtiliatur aurum deductum per angustissimum foramen: vt veluti filum sericum, vel lineũ deducatur ad libitũ, & de animali fiat spirituale. Hinc non sine mysterio רוח quod est spiritus inuersis literis, per siruph more cabali

ſtico reddit חור hur, quod foramen ſignificat, per quod tranſiens corpus animale fit ſpirituale, ut unitum cum ſuperiori beatificetur. Et hoc quando ſpiritus primo unitur cum illo diuino, & ſuperiore. Si autem decidens conglutinatur cum inferiore, tunc per ipſum tanq̃ per foramina cribri diſtillat, & deperditur quicquid ex ſuperiore deteriorari poteſt. Si igitur homo cupit fieri diuinus, neceſſe eſt, ut eius ſpiritus conueniat cum illo diuino, quod eſt in ipſo, in quod tandem reducat animam inferiorem, primo ſpiritualem effectam. Conſonantem autem facimus ſpiritum cum illo diuino, quando obediens adhæret illi, quæ ſynderesis dicitur, ſemper malo remurmurans, & ad bonũ deprecans. Cui conſentiens, & nullatenus diſcrepans ſequitur in homine pax, & tranquillitas, & inde lætitia cordis, mentis iubilatio, & arrha beatitudinis: ut dicat cum propheta: Mihi autem adhærere Deo bonum eſt. Subſequitur etiam dilatatio cordis, & auidus curſus, atque uolatus uelociſſimus in bonum: Dauid. ut iterum dicat cum eadem propheta: Viam mandatorum tuorum cucurri, cũ Idem. dilataſti cor meum.

De conuenientia ſuauiſsima hominis cum Deo, ut ipſo hîc frui incipiat. Tonus ſextus.

HOMO DEVM NATVRA AEMVlatur. *Caput Primum.*

POSTQVAM *propositum nostrum est, vt explicemus qua ratione homo cum Deo conueniat, & ipsi assimiletur, vt plerisq; locis suademur, & inuitamur, opportunum duximus repetere cum qua sui imagine ipse summus opifex produxerit hominem:* Omnibus *enim iam triuiale est hominem cum imagine dei factũ, & ad ipsius deductum similitudinem. In quo autem consistat hæc imago(~~vt cum bona venia dixerim eorũ qui de hac scripserũt~~) ~~cum adhuc non sit enucleatum, perscrutemur. Vulgari enim & anili doctrina~~ dicitur, tres diuinas personas repræsentari in tribus potentiis animæ, memoria, intellectu, & voluntate.* ~~Nec quidem hæc potest dici imago, cuius est repræsentare totum, & omnimodum effigiatum, vt à theologis nostris perspicacioribus quàm optimè decernitur: vestigij autem est repræsentare non plenum imaginatum, sed aliquam eius rationem, vel partem. Et quamuis tota diuinitas comprehendatur in tribus personis, & etiam in ratione ipsa deitatis: plura tamen in Deo explicari possunt, quæ homo plenissimè repræsentat in aliis partibus, quàm in prædictis tribus potentiis.~~ Hinc ex *nouitioribus theologis aliqui acutiores, non contenti illa simplici assignata ratione imaginis, dicunt ipsam consistere non tantum in illis tribus potentiis, vel (vt suo more loquamur) in actibus primis solummodo: sed etiam in secundis.* Est *enim in nobis intellectus, memoria, atque voluntas: hecque eadem tria in* Deo *repræsentant.* Est *insuper uerbum ab intellectu nostro productum, & amor à voluntate emanans, quorum altero diuinum uerbum, altero autem spiritus sanctus, qui amor quidam est, resignatur.* Intellectus *uerò habens obiectum præsens, & producens patrem effigiat:* ~~sed non minus deficit imago hæc in homine ab effigiato Deo, quàm imago hominis picta decidat ab ipso homine uero.~~ Verbum ~~enim~~ autem *in nobis productum, similiter & amor, qui actus secundi ab ipsis dicuntur, in nobis accidentia sunt: in* Deo *uerò substantia, & idem cum ipso* Deo: Et *memoria quæ in nobis est recordatio præteritorum, in* Deo *est plenissimus omnium præcedentium, præsentium, & futurorũ contuitus: sed adhuc expressiorem imaginem dei in homine uenari possumus, comparantes* Deo *non solum animam, sed totum hominem, in quo relucet omnimoda ipsius* Dei *imago:* Est *itaque* Deus *plena uita, omnia mundani corporis membra viuificans.* Est *quoque in anima fons quidam vitæ, à supremo tamen & diuino mari emanans, omnibusque proprij corporis membris pro sua conditione uitam tribuens.* Hinc *in sacra pagina dicitur:* Et *inspirauit in nares eius spiraculum, aut animam uitarum: vt præstet corpori vitam*

Scotistę.

vegetatiuam, ſenſualem, rationalem, intellectiuam, atque diuinam. *Eſt deus uirtute ſua omnia continens: & de homine inquit Sapiens in concione ſua: fecit Deus hominem puluerem de terra: & dedit ei uirtutem continendi omnia.* Salom.
Cognouit Deus cuncta. Cognoſcere quoque poteſt homo omnia cognoſcibilia, cum pro obiecto adæquato (vt dicunt theologi, & philoſophi) habeat uerum, vel ens in communi: ſed diſtat imago ab imaginato: hic vnico actu omnia intelligit, homo autem per quandam ſucceſſionem. Theolo. Philoſo.
Eſt inſuper Deus circulus quidam, non aliunde quàm à ſeipſo trahens originem, & in ſeipſum tendens omnia illuc ſecum deducit. Eſt etiam homo circulus à Deo procedens, & in ipſum tendens: illuc omnia deducens cum omnia contineat. Nec aliquando quieſcit quouſque ad ipſum Deum, à quo proceſſit, pertingat. Aemulatur quoque ipſum Deum quoad poteſt in duratione. Sed cum nequeat habere ſuæ durationis totam ſimul poſſeſſionem, durat ſaltem ſucceſſione perpetua: Et adeo eſt ſimilis & (vt ita dicam) Deo congeneus, vt tandem cum ipſo uniatur: ſicuti ſuo loco Deo fauente declarabimus. Eſt denique Deus liber à paſſionibus, niſi quatenus paſſus eſt in corpore aſſumpto: nulla quidem ad ipſum Deum paſſione tranſeunte: ſicut nec paſſionem ſuſcipit, quando (vt inquit Ieremias) cœlum, & terram implens alteratur in membris mundani corporis, quod replet. Ieremias.
In quem ſenſum forſitan non inſulſè intelligi poſſunt ſententiæ illæ omnes, quibus dicitur Deus iraſci, pœnitere, dolere, concupiſcere, & huiuſmodi. Nec enim pœnitet: niſi quatenus id apparet in membris, vel rebus, quas replet: à quibus ſe ſubtrahente, & auertente faciem, turbantur omnia: & vacua Deo viuificante in puluerem ſuum reuertuntur: vt uideantur membra illa, imo Deus in illis dolere, triſtari, & indignari, atque pœnitere: Deſiſtens ſcilicet à conſueta influentia. Reuertente autem ſpiritu eius, qui replet orbem terrarum uniuerſum, recreantur & gaudere videntur omnia. Nec aliter ſe habet anima noſtra, de qua Ariſtoteles, & Plotinus inquiunt, qui dixerit animam triſtari, vel gaudere: dixit hâc texere, vel filare. Ariſtote. Plotin.
Non itaque gaudet, vel triſtatur anima: ſicut nec texit, nec filat: niſi quatenus eſt coniuncta corpori. Nam animalis (ut ſequitur Plotinus) eſt pati, atque operari, non autem animæ rationalis, neque intellectus: ſed horum eſt dirigere animal quod operatur: ſicut Dei eſt moderari mundum, cuius membra ſunt ſecundariæ cauſæ operantes, cum huiuſmodi agitationibus, & paſſionibus. Nec reperitur aliqua in homine diſpoſitio, quin in ipſa refulgeat aliquid diuinitatis, nec quicquam eſt in deo, quod non repræſentetur in homine: ſed veniamus ad figuram.

Homo effigiat archetypum in figura. Cap. II.

SI *autem homo continere debet ueram imaginem, necesse est, vt cõ-
simili ei figura gaudeat. Sed heu quo intramus? Quam figuram as-
signabimus ei, qui nullis terminis clauditur, nullis lineis figuratur,
nullis coloribus pingitur? Hinc tanta diligentia diuina lege caue-
tur, ne aliqua imago penitus fieret, neque ipsius* Dei, *neque rerum aliqua-
rum cœlestium: tum ne per idola illa adorarentur creaturæ visibiles: tum etiã
ne falsò exprimeretur, quod effigiari nequit. Verum & si nulla potest figu-
ra deduci, nec in rebus inferioribus reperiatur aliqua, in qua dignoscatur dei
similitudo, aut effigies: nihilominus* Dei *testimonio suffulti, in homine uenabi-
mur ipsius similitudinem, & figuram saltem per analogiam quandam, qua
quidem ipse summus opifex sibi eam asscribere dignatus est, sicut partitio-
nes, & membra humani corporis omnia. Dixit enim se habere dexteram, si-*
Dauid *cut in* Dauidico *carmine decantatur:* Dixit Dominus domino meo, *sede à de-
xtris meis. Habet etiam sinistram, ad quam collocabuntur flagitiosi damnãdi
nouissimo examine. Sedere quoque dicitur aliquando velut homo, vt in* Isaia
inquit: Cœlum *mihi sedes est: & terra scabellum pedum meorum.* Ambula-
Isaias *re etiam in* Genesi *dicitur ad meridiem, uel aduentum* Diei. *Et de itineribus
æternitatis eius inquit* Psalmographus: *Viderunt ingressus tuos* Deus, *in-*
Dauid *gressus* Dei, *& regis mei qui est in sancto. Qui gressus, & itinera aliquan-
do eum terrorem immittunt: vt ab eis (teste* Abachuc) *conterantur montes*
Abacuc. Hieron. *sæculi, & inclinentur colles mundi: quia (vt rectè exponit* Hieronymus)
*quando uenit ad nos, destruxit dæmoniacas potestates: & altitudines sæculi
ad nihilum redegit. De membris quoque ipsi* Deo *asscriptis scriptura sacra
locupletissima testis est. Sunt nanque ei oculi, & aures: de quibus in* Daui-
Dauid. *dico hymno: Oculi domini super iustos, & aures eius in præces eorum.
Palpebræ: de quibus in alio carmine. Oculi eius in pauperem respiciunt: &
palpebræ eius interrogant filios hominum. Sunt nares: quibus (vt in lege sæ-
pius repetitur) odorabat sacrificia in odorem suauitatis. Est os: de quo in* Isaia
Isaias. *inquit: Os meum non interrogastis. Est gustus, & guttur: de quo in canticis:*
Cantic *Guttur tuum sicut uinum optimum. De capite quoque ibidem dicitur: Caput
tuum sicut* Chermel *non quidem mons ille magnus in maritimis Syriæ (vt q̃-
plurimi etiam* Hebræi *decipiũtur) sed ut uermis, qui gignit purpuram.* Cher-
*mel enim vtrunque significat, & montem & vermem. Et quòd comparatio
fiat uermi, & non monti indicant uerba, quæ subsequuntur: Et comæ capi-*
Psalmus *pitis tui sicut purpura regis. Manus quoque sunt ei: de quibus regius vates:
Manus tuæ domine fecerunt me: & plasmauerunt me. Digiti: de quibus ite-
rum canit: Videbo cœlos tuos: opera digitorum tuorum. Dentes: vt in canticis*
Cantica. *dicitur: Dignum est uinum dilecto meo ad potandum, & cibus labiis, & den-*

stibus illius ad ruminandum. Sunt humeri: de quibus Isaias: Factus est principatus super humeros eius. Quibus etiam (vt in euangelio dicitur) portauit inuentam ouem. Brachia etiam ei miranda sunt, dicente Isaia: Brachium domini cui reuelatum est? Nam in brachio extento (vt sæpius in scriptura repetitur) eduxit populum de Aegypto, signis, & portentis quàm maximis subsequentibus. Cor: secundum quod in primo volumine Regum dicitur inuenisse Dauid. Pectus: a quo discipulus dormiens ebibit fluenta euangelij. Dorsum: de quo in Ieremia: Dorsum & non faciem ostendam eis in die perditionis eorum. Et regius vates in hymno, Posteriora dorsi eius in pallore auri. Pedes: de quibus idem vates in alio carmine: Et caligo sub pedibus eius. Pennæ, & volatus: de quibus in eodem carmine: Volauit super pennas ventorũ. Et in alio hymno dicit, cœlesti regi fuisse pennas columbæ deargentatas: quas ipse propheta alibi exoptabat dicens: Quis dabit mihi pennas sicut columbæ? Et aliquando vestitum uariis indumentis se se nobis ostendit opifex, non quidem ut tecta ipsius membra ueluti nostra carnea protegantur à frigore: & ob honestatem uelentur: sed ea sunt hæc indumenta, in quibus, & per quæ Deum cognoscere possumus: quæ in nuda, & pura essentia apprehendere nequimus. Membra itaque sunt vires multiplices in illo uno simplicissimo: & vestimenta uiæ quædã, per quas graditur nobiscum: aut in nobis sese diffundit, dum per membra, id est per uires eius multiplices quo ad nos, sed unicam in se, aliquid operatur. De quibus vestimentis Hebræi amplissimè in eorum theologia pertractant: Quorum fimbria tacta ab hæmorrhoissa clamauit IESVS dicens: Quis me tetigit? Nam & ego noui uirtutem de me exisse. Per hæc enim uestimẽta (ut ipsi Hebræi docent) omnis uirtus ab eo emanans procedit: nam à Deo nudo (vt aiũt) idest penitus semoto ab õni respectu nihil fluit: quãuis fons existat totius bonitatis. In eo enim quòd influit, relationem quãdam induit, quam ipsi vestimentum nuncupant. Membra autem (vt diximus) uires quædam sunt. Oculi enim significant clarissimum eius contuitum: cui omnia nuda sunt. Olfatus discretiuam uim, & susceptiuam odoris bonorum operũ. Aures illud quo omnia percipit, & intelligit vsque ad cogitationes cordis: quas nouit ipse solus Deus. Palpebræ iudicia Dei occulta, & subtilia (inquit Hieronymus) quibus omnia penetralia discutit. Dentibus optimè contritum cibum multiplicem nobis tribuit: & nostra opera tanquam edulium suscipit conterendum in nostrum incrementum & prouentum, sicut de Samaritis cõuersis dixit filius dei: quoniam effecti erant cibus, quem habebat ad manducandum apostolis minimè cognitum. Humeris omnia portat, & sunt peculiares filij Dei iuxta illud apostoli: Portans omnia uerbo uirtutis suæ, super quo etiam posuit oues portãdas, & onera omnium scelerum nostrorum, & pondus dominij, & sceptri, & iudicij: ut ipsemet attestatur dicens: Omne iudicium dedit mihi Pater. Brachium est virtus, qua omnia miranda sæpius perpetrauit, & perpetrat.

Isaias. Reg. 1. Ieremiæ. Dauid. Hieron. CHRISTVS. Paulus. CHRISTVS.

Corde nos tenerrimè diligit. Pectore suscipit, & charissimè nos complectẽdo confouet. Dorsum: quod aliquando uertens se indignabundum ostendit: & aliquando splendens in rebus creatis nobis se contemplandum præbet: sicuti ad Mosem ait, videbis posteriora mea. Pedibus affectuum aliquando ad nos uenit: & aliquando nostris flagitiis exigentibus abit. Pennis celerrimè volat, vt nostris necessitatibus occurrat: quas optare debemus, vt & nos in ipsum uolare possimus. Ecce igitur quomodo Deus in omnibus se similẽ nobis præbuit: imo nos fabrefaciens sibi conformes effecit in membris, & figura: siqua est in ipso. Est quippe, sed nullis terminis artata, nec lineis circumscripta: sed fontalis origo omnium proprietatũ & figurarum. Quæ membra (vt diximus) meliora uestimenta induit, quàm nostra vestita sint. De quibus supramũdanis vestimẽtis aliquid (sacra scriptura duce) percurremus: ea tamen non arroganti quidem, sed conuenienti lege qua dicitur.

Effugite, & procul hinc miseri procul ite prophani.

Corpus non minus conuenit Deo vestito, q̃ ipsi nudo, pura & expoliata materia. Cap. III.

EXplicauimus iam suprà, quàm concinnè materia potentia purissima primo creata respondeat Deo purissimo actui, & primæ omnium causæ. Nunc explicanda est ea conuenientia, quam habet homo consummatissimum dei opus, & omnium totius mundanæ machinæ celeberrimum cum ipso Deo, iam omnes perfectiones, quæ sunt ad intrà, uel extrà (vt aiunt) induto. Nec perterreat quempiam hîc apud theologos nostros inusitatus loquendi modus de vestibus Dei: cum habeamus à scriptura sacra, omnium theologorum matre, & fonte, locupletissimas de ipsis ue-
stibus attestationes. Canit Dauid *in hymno nonagesimo secundo: Dominus regnauit, decorem indutus est: induit dominus fortitudinem, & præcinxit se virtute, Hebræorum autem theologi vsq; ad decem uestimenta non sine sacramento enumerant. Quibus non crederem, nisi illa eadem me sacra scriptura doceret. Nudum nanque Deum asserunt: quando consideratur ipse (benedictum nomen eius) in sua ~~solitaria~~ natura penitus remota ab omni relatione (vt aiunt) intrinsecus, & extrinsecus aduueniente: & vt est summè hic. Qui,*
vt intelligitur sic remotus, loquitur in Isaia dicens, אני יהוה הוא שמי *Ani adonai hu semi. Quod nos interpretatum habemus: Ego Dominus, hoc est nomen meum, sed melius diceretur: Ipsum scilicet quod est nomen meum. Non enim illud* הוא *hu est relatiuum aliquid referens, sed dictio importans ipsum, quod est summè hoc. Qui vt sic, nulli se communicat, ideo sequitur: Gloriam meam, quam scilicet habeo in summa vnitate mea, alteri non dabo. Ipse igitur summè hic, antequam sese in creaturas diffunderet, filium genuit, cum quo simul sanctum spiritum produxit. Dum itaque filium generare statuit,*

Dauid

Isaias.

induit primam vestem: quæ à nostris paternitas dicitur. Sed est lux quædam inaccessibilis, secũdum quam à Iacobo dicitur Pater luminum. De qua ueste ca- Dauid. nit Psalmographus: Amictus lumine, sicut uestimento. Suscipiens autem in paterno sinu filiũ quẽ genuit, aliud induit uestimentũ, de quo vates in eodẽ carmine: Qui tegis aquis superiora, vel excelsa eius. Quid enim est hoc excelsum nisi ille, de quo Paulus: Excelsior cœlis factus? Aut quid est superius, & sublime Dei, nisi ille de quo idem apostolus: Deus constituit filium suum super o- Paulus. mnem principatum, & potestatem, & virtutem, & dominationem, & super omne nomen quod nominatur, non solum in hoc sæculo, sed etiam in futuro: & omnia subiecit sub pedibus eius: & ipsum dedit caput super omnem ecclesiam? Hoc igitur genito, qui supremum eius opus existit, & vera aqua supramundana hab ens uim omnium rerum generatiuam: secundum quam dictum est: Producant aquæ serpituram animæ viuentis: Et iterum: Omnia per uerbum facta sunt: Tunc aquis indutus dicitur Deus: in quo idem est Pater, & filius. In qua diuinitate filius, qui est dei sapientia, induit proprietatem aquæ: ut recte dicat ille sapiens: Et aqua sapientiæ salutaris potauit illum. Quas aquas Sapien. non tantum sumpsit sibi in uestimentum, sed ut eas in nos diffundat, non solũ ad sitim comprimendam, vt clamabat in templo dicens: Si quis sitit ueniat ad CHRISTVS. me & bibat: sed etiam ad profusam satietatem, vt cum Samarite loquens ait: Si quis biberit ex aqua, quam ego dedero, fiet in eo fons aquæ salientis in uitam æternam. Non enim de aqua hac elementari loquebatur, sed de illa superexcelsa: in qua uenit filius dei, ut nos à sordibus ablueret: & propinaret nobis poculum illius aquæ sapientiæ salutaris. Qui filius dei uestitus quoque dicitur uestimentum regium. In uestimento (ait qui à diuinis secretis fuit) in femore eius scriptum erat: Rex regum, & dominus dominantium. Spiritus autem sanctus ab utroque procedens in utraque lege igneus uisus est, & igne circumamictus: Fumabat enim totus mons Synai (ut in Exodo legimus) quando descendit dominus super eum in igne: Et iterum dicitur: Erat autem species gloriæ Domini, quasi ignis ardens super uerticem montis, in conspectu filiorum Israël. Ille igitur spiritus, cuius uirtute data est priscis patribus ignea lex, apostolis quoque apparuit in linguis igneis, eos confouens, & accendens ad explicandam legem illam, quam impleturus uenit filius Dei: Et de qua in nouissimo carmine decantans Moses inquit: Et in dextera eius ignea lex. Post il- Moses. lam autem sacratissimam, & intrinsecam, perfectáque productionem uoluit ipsum summũ bonũ in creaturas sese diffundere: vndè sumpsit (ut aiunt) septem alia uestimenta, quibus nobiscũ ageret, & conuersaretur. Horum primũ magnitudo dicitur misericordiæ, clementiæ, bonitatis, & pietatis, quo se in alios diffundit: & ipsos pientissimè regit, atque clemẽtissimè præuenit, iustificat, & remunerat: de quo in Apocalypsi dicitur: Et datum est illi scilicet agno, & sponsæ suæ ecclesiæ, quã misericordia despõsauit, ut cooperiret Ioan.

se byßino splendenti & candido. Byßinum enim iustificationes sanctorũ sunt, quæ per Dei gratiam, & clementiam nobis (mediante Christo) communicantur. Hac igitur veste nobis bona impartiendo, tanquam byßino quodam vestitur. Et quia clementia, & pietas immensa, iustitiæ libramine temperatur, ideo aliud iustitiæ vestimentum assumit: quod nunc sanguineum, nũc lineum
Idem. in scriptura dicitur. Vestitus enim erat (inquit Ioannes) veste respersa sanguine, & vocabatur nomen eius uerbum Dei: uerbum utique illud per quod facta, & restaurata sunt omnia: Cui unita natura humana sanguinem fudit ad placandam diuinam iustitiam, quæ sanguinem exquirit, ubi contractum est peccatum per carnem, & sanguinem. Quod vestimentum admirantes angegeli (ut Dionysio placet) dixerunt. Quare rubrum factum est vestimentum tuum, sicut calcantium in torculari? In Daniele autem Gabriel, qui Christum virgini illicò concipiendum denuntiauit, & aliquando (non sine mysterio) ipsius personam gerit, uisus fuit uestitus lineo, sacramento forsitan alibi declarando. Et cum sit summum pulchrum omnia pulchrifaciens, maximè naturam humanam, cui sui omnimodam imaginem tribuit: Hinc aliud uestimentũ assumit, quod in plerisque locis scripturæ sacræ, maximè in Dauidicis hymnis תפארת tipheret dicitur. Quod nos nunc decorem, nunc pulchritudinem, nunc magnificentiam interpretatum habemus: Sed est propriè nomẽ gloriæ, & pulchritudinis diuinæ: Quam multifariam in nobis communicans inquit in Eze-
Ezechi. chiele. Et uestiui te discoloribus, & bysso, & polymita: & multa, quæ ibi cõmemorantnr, concludens: Hæc dedi tibi, vt esses perfecta decore, & pulchri-
Cantic. tudine. Hinc dicitur in cãticis: Creatura humana pulcherrima mulierum, idest omnium creaturarum. Post hæc, duo alia vestimenta amictus est summus moderator: quibus magis domesticum se nobis præbeat: Per quæ multa charismata in nos defluunt. De quibus uestimentis in Dauidica ode decantatur.
Dauid Confeßionem, vel celebritatem, & decorem induisti: quia uidelicet per illa facit Deus homines celebres, & decoros. Quæ uestimenta aliquando dicuntur ubera, quæ quidem lactarunt prophetas, & lactant quoslibet Deo familiares, sicuti in canticis dicitur: Dabo tibi vbera mea. Quæ etiam tertium cœ-
Paulus lum aliquando nominatur: ad quod Paulus euectus fuit. Et quia ipse opifex nobis quoque præstat vitam, fundamentum, atque stabilitatem totius boni operis, hinc dicitur uita, arbor uitæ, & terra uiuentium; In qua terra etiam se nobis uestitum præbet: vt diuus Citharista decantat: Abyssus, sicut uestimẽ-
Dauid CHRI tum amictus eius: Eius utique terræ, non quidem huius corruptibilis, quæ si-
STVS. mul cum cœlo materiali transibit, vt ait summa ueritas: Sed illius, quæ nunq̃ mutatur, de qua sequitur uates: Non inclinabitur in sæculum sæculi. Denique summa hæc diuina maiestas ultimum sumit amictum: quo nobis penitus familiarem se præbeat. Et hoc Hebræi מלכות malcut idest regnum uocãt: quia ipso nos domesticè regit. Nuncupatur quoque שכינה sechina idest inhabita-

tio Dei in nobis immediata: secundum quam dixit Ieremias : *Tu autem in nobis es domine.* Et *sic ille qui habitabat cum populo suo in figuratiuo tentorio citationis: nunc habitat nobiscum in tabernaculo non manufacto: idest non huius creationis (vt docet apostolus) Habitans autem in nobis tanquam nubes, defendit nos ab æstu diuinæ iræ: & tegit nuditatem, & ignominiam nostram, ne confundamur à conspectu gloriæ suæ.* Et *de hoc vestimento in* Ezechiele *loquitur dicens:* Expandi *amictum meum super te: & operui ignominiam tuã: lõgóque sermone prosequitur vestimenta, quibus tegit turpitudinem nostrã: & quibus ornati, honesti reperiamur in cœlestibus nuptiis.* Vestiuit *itaq; se* Deus, *vt cum creatura ageret: & homini daret sui perfectam imaginem:* Et *vt hunc hominem uestiret diuinitate, seipsum induit humanitatem, & corpus hoc passibile.* In *quo corpore existente anima cum diuino illo lumine, siue mente, aut intellectu, habet homo (ut sapientes quidam asserunt) expressiorẽ* Dei *imaginem quàm angelus: quoniam corpus hoc organicum cum membris, & particulis suis ea est uestis, per quam omnia* Dei *indumenta repræsentantur.* Hinc Deus *(ut nuper tetigimus) dicitur habere caput, oculos, aures, & omnia membra, quæ sunt in humano corpore:* Quæ *aliqua ratione dicuntur membra: alia uerò ratione uestimenta: alia autem nuncupatur mensuræ: quibus ipse* Deus *omnia metitur, & moderatur: sed hominem potissimè ad perfectam sui metam.* Ieremię. Paulus. Ezechi.

Cum in homine sint infimum, summum, & intermedia, omnia facilè per ipsum hominem cum deo conciliantur. Cap. IIII.

EXtat *in homine aliud* Dei *expressissimum simulachrum:* Id *autem est: quoniam homo omnia continet actu, quæ* Deus *continet uirtute: & per eminentiam quandam, vt* Dionysius *docet.* Sic & *homini dedit uirtutem continendi omnia: undè omnis creatura à saluatore (*Gregorio *interpretante) nominatur, sicuti iam in primo uolumine explicauimus.* Homine *itaque* Deo *conciliato, eidem omnia conciliantur: sicuti in assumpta humanitate omnia consequenter assumpta dicũtur:* Anima *in primis, & spiritus, animalesque uires omnes, uegetandi uis, atque elementa, vsque ad materiam, ex qua fabrefactum est humanum corpus: & denique omnia quæ in ipso continentur.* Nec *tantum id factum esse credimus in homine, & natura illa particulari assumpta à uerbo, sed idem fieri in omnibus, qui hospites efficiuntur illius, qui dixit:* Ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus: Et *in omnibus, pro quibus exaudita est illa cordialissima oratio, quam filius in eius recessu à nobis porrexit ad* Patrem *dicens:* Rogo Pater, *vt sicut ego & tu vnum sumus, ita & isti unum sint in te.* Hic *est enim finis hominis, vt statim dicemus:* Et *finis, in quem tendunt omnia:* Nam *in* Deum *cuncta tendunt: ad quem tandem per hominem reducuntur.* Dionysi. CHRISTVS.

Cur anima in corpore tãq̃ in fuſorio uaſe purgãda collocata ſit antequam reuertatur ad eum, a quo venit. Cap. V.

unionem S Ed *antequam ad hanc* [redacted] *cum Deo* ~~*reuertatur*~~ assequatur *anima, includitur in corpore, ut ipſum perficiat: & ab ipſo perficiatur.* Et *neſcio, an prius perficiat, an potius perficiatur, an vtrunque fiat ſimul.* Et *forſitan utrunque ſimul perficitur in bene, & ritè procedentibus.* Eſt *(inquiunt* Peripatetici *& theologi noſtri) anima in corpore veluti forma perficiens ipſum corpus: non quidem dans ſolummodo motum, atq; ſentiendi, vegetandi, & intelligendi vim: ſed ipſum perficiens, & expurgans: vt in meliorem ſortem transformari valeat.* Nec *corpus diſponit ut tranſmutetur, niſi ipſa expurgata ſit.* Non *enim omnes tranſmutabimur (inquit apo-*
Paulus. *ſtolus) quanq̃ omnes reſurgemus. Sed tranſmutabũtur ſolũmodo corpora eorum, quorũ animæ expurgatæ reperientur. Anima itaque in hoc corpore collocata eſt tanquam in vaſe fuſorio collanda, & expurganda igne charitatis, & diuino perfuſo in toto homine per gratiam infundentis, & pro recipientis diſpoſitione, interuenientibus potiſsimè ſacrificiis, & ſacramentis.* Hinc *oblato illo ſummo ſacrificio, cui omnia alia aſsiſtunt & cedunt, à ſummo ſacerdote* IESV *redemptore humani generis, miſſus fuit ille igneus* Spiritus, *ad liquefacienda, expurganda, & conflanda corda diſcipulorum, & eorum, qui credituri erant per eos.* Nec *aliquod interfuit temporis ſpatium poſt illum ſũmum ſacrificium exhibitum, niſi quinquaginta dierum: numero quidem ſpi-*
CHRISTVS. *ritui illi igneo mittendo conueniente.* Qui *nec miſſus fuiſſet, niſi* Dei *filius in ſacrificium fuiſſet oblatus, ipſomet atteſtante, qui ait:* Niſi *ego abiero, oblatus ſcilicet* Patri *in holocauſtum,* Paracletus *non veniet ad uos.* Quæ *quidem hoſtia in lege antiqua ſæpius præfigurata fuit:* Et *id quando oblato ſacrificio ignis expectabatur de cœlo, qui veniens, & ſacrificium iam accenſum, & in ignẽ mutatum, ad ſublime unde uenerat, maximo myſterio de-*
Deuter. *duceret: & in offerentes diffunderet ignẽ illum, de quo in* Deuteronomio *dicitur:* Deus *ignis uorans, aut comedens, & conſumens eſt.* Sicut *enim comedẽs conſumit cibum, & eius ſubſtantiam immutat in ſeipſum: ſic* Deus *ſuſcipiẽs verum ſacrificium debitè offerentis, paſcitur & ſacrificio, & offerente, traducens utrunque in ſeipſum.* Verum *autem ſacrificium, quod nos offerre debemus ſimul cum ſacrificio oblato à ſummo ſacerdote* Chriſto IESV, *eſt, vt vnuſquiſque ſecundum apoſtolicum documentum offerat ſeipſum in hoſtiam viuam, immaculatam, ſanctam,* Deo *placentem cum rationali obſequio.* Et *ſic non tantum anima aſcendet in ipſum* Deum: *ſed etiam corpus mortale, & corruptibile induens (vt idem apoſtolus ait) incorruptionem, & immortali-*
Paulus *tatem:* Et *tunc erit verum holocauſtum, id eſt cõbuſtum igne illo diuino, qui omnia tranſmutat.* Hebræi *autem hoc ſacrificium* עוֹלָה *holah, ſcilicet aſcẽdẽs,*

nuncupant: quia totum ſacrificium combuſtum, & iam in ignem mutatum aſcendebat coram Deo: Sic & noſtrum corpus ſeminatum animale, diuino igne confotum ſurget, & aſcendet ſpirituale ſimul cum anima, ab ea perfectum, & utraque à Deo, qui eſt verus ignis ardens, conflans, & tranſmutans.

Cur Deus hîc collocauerit animã & mentem uertibilem. Cap. VI.

ET cum anima ſit in hoc uaſe fuſorio expurgandi, & perficiendi cauſa, mirantur nonnulli etiam inferiores, quorum ſtudium ſemper eſt ſuis ipſorum iudiciis, & verbis ferire maiores, cur Deus ipſam animam huc [redacted] non tantum uertibilem, ſed ab acerrimo hoſte continuè impugnandam. Et quaſi Dei conſiliarios ſeſe procaci temeritate conſtituentes, audent veſpertiliones ſummam lucem, ſummamque ſapientiam incuſare. Sed erubeſcat puluis, & cinis, uel nominare illum: cuius decoris ſpecies ſplendet ab ortu ſolis vſque ad occaſum. Et ſi (ex monumento ſapientis) in medio magnorum & ſenum iuuenes conticeſcere debent: quid nos in conſpectu antiquiſſimi dierum, & illius, in quo ſunt omnes theſauri ſapientiæ, & ſcientiæ abſconditi? Poſſumus nihilominus, non vt incuſemus: Sed ut illuminemur, interrogare: cur ſapientiſſimus opifex non fecerit hominem ſtabilem, & continuè recto itinere pergentem. Reſpondet hîc Anſelmus: quia non potuit. Sed (vt melius dicamus) non decuit facere alium Deũ: qui ſolus natura impeccabilis, & immutabilis eſt. Cuius dicti rationes conatur adducere Alexander: Quas Ioannes Scotus tanquam debiles fulcire ſtatuit, cedens tamẽ magis ſanctorum ſentẽtiis q̃ propriis rationibus. Has igitur tanquam inualidas ex proprij autoris iudicio, in illius libris legendas relinquentes, confitebimur cum Auguſtino ad Voluſianum, Deum multa poſſe, quæ nos intelligere non valemus, cum tota ratio facti ſit potentia facientis: quæ infinita eſt, & omne ingenium humanum, & angelicum trãſcendens. Ad huius itaque rei diſcuſſionem (prout Dominus noſtros colluſtrauerit oculos) aliquid dicemus, præſupponentes quid exigat rerum ordo: qui (vt etiam Ariſtoteles docet) duplex eſt in omni exercitu, militum uidelicet inter ſe, & eorũ omnium ad principem & caput: cui ſi conueniunt, omnia rectè peraguntur: Si autem diſſident, incõcinna & confuſa reddũtur. Sicut autem omnes milites ab imperatore quamuis bono deficere poſſunt: ſic cunctæ creaturæ à Deo: multa enim obiecta diſtrahentia ſunt nobis, à quibus nunc in ſummum, nunc in medioere, nunc in infimum ferimur. Nunc quoque diſtrahimur à bono inferiori, nũc ab apparenti, nunc (vt aiunt) à præfixo: Et his continuis illudimur ludis: quouſque cor noſtrum ſemper inquietum, ſemper inſtabile, firmetur in principe: qui ſolus ſtabilis eſt: vnde ſi ſtabiles aliquando efficimur: id non naturæ eſt (inquit Auguſtinus) ſed à gratia illius, cuius eſt omnia ſtabilire. Quam conuenienter autem factum ſit, ut in cãpo certaminis homo poſitus ſit ancipiti pugna, Gre-

Marginal notes: creauerit (handwritten); Anſel.; Alex.; Ioan. Sco.; Auguſti.; Ariſto.; Auguſti.; Grego.

gorius diuino afflatus ſpiritu declarat. In laboribus(inquit)flagellorum, & vitiorum certaminibus, non ſolum nobis noſtra infirmitas innoteſcit: ſed etiam quanta uirtute proficiamus, cognoſcimus. Nemo quippe uires ſuas in pace nouit. Si enim bella deſunt uirtutum experimenta non proderunt. Improuidus miles eſt, qui in pace ſe fortem gloriatur: Nemo enim quantum profecerit, niſi inter aduerſa, & ambigua cognoſcit. Cui adſtipulatur Firmianus *dicens:* Firmia. *Ante omnia Deus voluit eſſe in nobis diuerſitatem, vulgóque non aperuit ſacramentum: ſed pauciſsimis reuelauit. Hæc autē diuerſitas, omne mundi arcanum cōtinet. Hæc enim facit uirtutem: ſine qua non modo eſſe, ſed nec appetere quidem eam poſſet: quia uirtus eſſe nequit, niſi ſit compar aliquis, in quo ſuperādo, vim ſuam, vel exerceat, uel oſtendat. Nam vt uictoria ſine certamine conſtare non poteſt: ſic nec uirtus quidem ſine hoſte. Itaque quando uirtutem dedit homini, ſtatuit ei econtrario inimicum: ne uirtus ocio torpens naturam ſuam perderet. Cuius ratio in eo eſt: vt cōcuſſa, & labefactata firmetur. Nec aliter ad ſummum faſtigium peruenire poſſet, niſi oppugnanti manu ſemper agitata ad ſalutem ſuam dimicandi ſtudio fundauerit: Noluit enim* Dominus *ad illam beatitudinem, & præmiū, delicato itinere pertingi. Daturus ergo uirtutem, dedit & hoſtem: qui animis hominū, cupiditates, & uitia immitteret: in ambiguóq; teneret author malorum, errorūq; omnium machinator exiſtēs: ut quoniam hominem uocat ad uitam: ille econtrario rapiat, & ducat ad mortem. Hinc iter noſtrum relinquitur dubium, ambigua pugna, & caſus q̄plurimi. Ille enim hoſtis abducit, aut decipit eos, qui ueritati ſtudēt. Aut ſi dolo, & ſtudiis nequiuerit: uirilem gerit animam: qua ſublimium uigorem labefactare conatur: obſcœna dictu, & execrabilia moliens, uexat, & interficit: Et tamen ut proſternit multos: ſic à multis uictus, & proſtratus diſcedit: Magna eſt enim hominis uis, magna ratio, magnūque ſacramentum. Origenes quoq; in ſuo de principiis hoc negociū proſequitur dicens: Si enim Deus dediſſet, ut nullo modo uinceremur: quæ iam ſupereſt certādi cauſa ei, qui uincere non poteſt? Aut quod palmæ meritum, ubi repugnandi ratio & facultas non admittitur uincendi? Vndè ſatis bona ei ſunt, quæ ſibi aduerſantur: quæ cum uicerit, maioris ei gloriæ cauſa exiſtunt. Iob enim duplum recepit poſt uictoriam hoſtis: qui contra eum pugnandi poteſtatem acceperat. Nec quidem nobis debetur corona: niſi certamen antè præcedat. Quæ enim gloria, & quæ laus coronati, niſi aliquo curſu, aut pugna meruerit? Nā merendi ea conditio eſt, ut inde præualeat: undè poterat naufragari. Et uictoriæ eſt laus: ut inde uincat, undè potuit debellari. Hinc laudat ſapiens eum, qui potuit tranſgredi, & non eſt tranſgreſſus: facere malum, & non fecit: Huius tandem ſtabilientur bona in Domino: ut ultra ab ordine, pace, & quiete nullatenus diſcedat.* Sapiens.

Quomodo homo à peccato dißideat. Cap. VII.

CVm igitur homo à Deo sæpius recedat tunc errat, peccat, & deficit ab ordine, quem tanti facit Deus: vt prudens Licentius dicat apud Augustinum in libro de ordine: Præter manifestum aliquid accipio: sed præter ordinem nihil mihi fieri videtur. Nam quæcunq; à Deo sunt, ordinata sunt: Quæ autem citra Deum, aut absq; Deo, siue præter Deum, inordinata sunt. Et consequenter culpa, deordinatio, dissẽsio, carentia rectitudinis, defectus, peccatũ, & nihil. Sed heu in syluam intramus teterrimã, & horrẽdam, describentes illud, quod nihil est: Et decernẽtes malam esse deordinationem in eo opificio: quod à summo moderatore omnia ordinante regitur. Est quidem mala deordinatio, & defectus ab eo quod est: & quod bonũ est. Nec malũ est substantia: quia eius esse est esse in alio. Nec est accidens: quia contrariatur bono, & consequenter in genere boni: cum contraria sint eiusdem generis: & bonum uerũ, & à se sit substãtia. Nec est existens: quia quodcunq; huiusmodi habet rationẽ boni. Nec suprà omne existens: quia illud est Deus, & summũ bonum. Nec est omnino nihil: quia malum contrariatur bono: & vitium uirtuti. Nihil autem non contrariatur alicui: quia quæ cõtrariantur aliquid sunt. Nec bonũ contrariatur sibiipsi. Est itaq; malũ, mediũ inter ens, & nihil, ens habẽs, in quo fundatur defectus ipse existens à rectitudine, quæ in illo quod est, inesse debebat. Qui defectus est priuatio quædam in ente fundata, sed in nihil tẽdẽs. Sicut igitur bonũ est supra omne ens: vbi quicquid eò tendit perficitur: ita malum est infra omne ens: in quod tendens deficit. Et sicut cogitando bonum, quod est supra omne ens (vt Academicis, & Dionysio placet) tandem in ens resoluimur: Sic etiam cogitantes malum in priuationem quandam deuenimus. Est itaq; malum in natura defectus & priuatio ordinis naturalis, & perfectionis. Hinc fœmina est malum (vt dicebat Pythagoras) quia deficit à perfectione uiri, Sic tenebræ, quia deficiunt à luce: & orbatũ, aut monstrũ quodq;: quia deficit ab ordine à natura instituto. Et malũ in moribus est defectus à rectitudine: quæ debet esse in actu, & operatione, quã perpetramus: aut dißidentia à summo bono, cui inhærere debemus. Estq; in priuatione deprehensum, è lucis, & entis regione profugum, infirmum, miserũ, lanians, destruens: & à bono non tantum dißidens, sed abducens.

(Licent. — Acade. Dionys. — Pytha.)

Sicut homo per peccatum à Deo deficit, & dißidet: sic per pœnitentiam reducitur, & temperatur. Cap. VIII.

DEficiens itaq; homo à Deo, & dißidens per peccatũ, antidotum vnicum habet, vt reuertatur, & cõueniat cũ ipso Deo. Et hæc est vera pœnitentia: quæ non est (vt aliquid asserũt) pœnæ tenentia, [Solum] aut dolor pro peccatis voluntariè assumptus, sed reuersio ad Deum, à quo recesserat: vt etymologia perfectioris linguæ indicat: Dicitur enim pœnitentia Hebraicè השובה esuba, quod reuersionem significat. Multi nan-

que dolent: & pœnis maximis cruciantur ex delicto perpetrato, nec tamen liberantur, nec iustificantur: quia non habent antidotum peccati, quod est reuerti ad Deum, à quo discesserunt, & conuenire cum Deo, à quo dissentiunt. Hinc semper oraculi uox ad peccantem intonat: Reuertere, aut conuertere.

Zachar. Ieremię. Conuertimini ad me (inquit in Zacharia) & ego conuertar ad uos. Et per alium uatem: Tu autem fornicata es cum amatoribus multis, ueruntamen reuertere ad me, & ego suscipiam te. Et hoc idem est cum eo, quod saluator pro fundamento suarum concionum iecit: Agite pœnitentiam: & appropin-

CHRISTVS. quabit regnum cœlorum. Quid est enim regnum cœlorum: nisi Deus, qui conuertitur ad nos: quando conuertimur ad eum? Et quia tunc peculiari modo habitabat nobiscum, & iam faciliorem in natura humana assumpta præbebat nobis uiam reuertendi ad ipsum Deum, ideo dicebat: quoniam regnum cœlorum, & ipse Deus, in quem tendimus per ueram pœnitentiam, nobis appropinquabat. Si autem ad hanc conuersionem, quæ præsupponit secessum, & ieiunium ab omni illicita uoluptate, sequatur dolor, & afflictio: id ex accidenti, & non ex essentia pœnitentiæ, aut illius conuersionis est: Multæ enim afflictiones consequuntur peccatum: ex quibus tamen homo non dicitur pœnitēs. Nec existimet quispiam aliquē pœnitentem esse, quia assumit dolorem uoluntarium: quia is in peccato aliquando est: Nam sicut ad actum cōuersionis sequitur dolor, sic ad peccatū: quoniā omnis deordinatio secū trahit afflictionem & pœnam. Nullus enim potest immediatè uelle dolorem: quia tristitia (ut

Augusti. inquit Augustinus) est quæ accidit ex rebus à nobis nolitis. Differt tamen doloris occasio: quia in peccātē est progressus ad bonum: in peccantem autē casus & præcipitatio, aut malū. Verū igitur animæ temperamentum est reuersio, applicatio, & adaptatio cū Deo in ueritate, & affectu: sicut per Ioëlem exqui

Ioel. rit Dominus dicēs: Conuertimini ad me in toto corde uestro, affectu uidelicet pleno: in ieiunio à rebus abducētibus ab ipso Deo: in fletu, & planctu: ut lachrymis ab oculis uestris deductis, moueatis diuinos oculos, & fontem clemētiæ eius ad stillandam gratiam pro uobis irrigandis. Oculus enim noster lachrymans mouet fontem diuinæ pietatis: qui in mysteriosa lingua eodem uocabulo nuncupatur, quo & oculus. Nam uterq; hain עין dicitur. Vndè sicut in nomine, ita & in re symbolum habent: & inde facilis est motus unius ad motum alterius: ut de neruis citharæ bene chordatæ aliâs diximus.

Sacramentis homo redditur perfectior in seipso, & cum Deo magis sonorus. Cap. IX.

ET si reuersio hæc in Deum satis temperat hominem cū ipso: nihilominus restat aliquid magis tēperādum: cū magnū, imò maximū sit eum qui quasi ipsa natura dissidet, cōuenire cū illo, qui natura ipsa concinnus est. Dissidet enim homo à primordiis nascens filius iræ, & peccato obnoxius: & curriculo uitæ etiam si iustus sit, septies (ut ait

ſapiens) cadit in die: Et qui exiſtimat ſe à peccato immunem, ſeipſum ſeducit (vt inquit Ioannes) & non eſt in eo veritas: quæ eſt vera conuentio, & concẽtus cum ſumma veritate. Deus *autem cum ſit prima regula contingentium omnia moderans, ſemper concinnus eſt: imò illud vnũ, & harmonica virtus: per quam omnia quæ conueniunt, concinna redduntur.* Hinc *ſacramenta ordinata ſunt tanquam rei ſacræ, & diuinæ ſigna: & quodãmodo effectrices cauſæ, Sũt enim ſigna efficacia diuinæ gratiæ, & fauoris: qui in ipſis præſtatur homini, vt conducatur ad debitum concentum cum* Deo. *Quia igitur homo naſcitur filius iræ, & peccato diſſonus, pro eius temperamento datum eſt ſacramẽtum baptiſmi: in quo abluitur, & temperatur cum* Deo*, non tantum virtute, & efficacia ipſius ſacramenti, ſed fauore inſtituentis: dummodo ſuſcipiens ſit bene diſpoſitus.* Diſsidet *quoq; homo, & deficit quotidianis operationibus, in quibus nec tota mens, nec tota anima, nec omnes uires conueniunt, vt iubet lex: ideo defectus, & diſſonantia quotidiana.* Pro *cuius temperamento ſacramentum pœnitentiæ datum eſt: qua, & ratione cõuerſionis ad* Deum *(vt diximus) & ſacramenti, atq; abſolutionis efficacia, diſſona coaptãtur.* Et *quia cõtinuis alimentis inficimur, & diſtemperamur, ordinatum eſt ſacramentum euchariſtiæ: quo reparamus id quod aliis cibis infectum eſt: & diſponimus corpus humilitatis noſtræ, vt coaptetur & cõfiguretur corpori claritatis ſuæ.* Et *quod in prolis generatione carnis lenocinio deturpatur, & abſonum fit: id ſacramento matrimonij debitè ſeruato reparatur.* Adiudicata *ſunt alia duo ſacramenta ſatis opportuna: quorum alterum eſt cõfirmatio, vel corroboratio eius, quod in baptiſmate factum eſt:* ~~*in his maximè, qui debili virtute, nulláque poſitiua diſpoſitione illud ſuſcepere, in prima videlicet, & infantili ætate.*~~ Alterum *extrema vnctio nuncupatur, in qua abolere prætendimus, & perfectè abſtergere hominem ab omni contagione, & à cuncta (ſi qua relicta eſt) diſsidentia.* Extat *& aliud ſacramentum, quo hierarcha in corpore hoc myſtico inſtituitur, & in caput erigitur cum barba: ex quo, & per quem ſacrum chriſma omnia liniens, & omnia temperans, deſcendat vſque ad oram veſtimenti ipſius corporis: vt in* Dauidico *carmine dicitur: Sicut vnguentum in capite, quod deſcendit in barbam, barbam* Aaron*: quod deſcendit in oram veſtimẽti eius.* Quod *chriſma, aut qui influxus, alia metaphora dicitur ros* Hermõ *id eſt loci illius, ex quo anathematizata eſt triſtitia:* Hermon *enim anathema mœroris interpretatur,* Qui *ros primo deſcendit in mõtem* Sion*, id eſt in eos, qui poſiti ſunt in ſpecula ſuper alios:* Et *inde diffunditur ad totam ciuitatem, & collectionem fidelium.* Vndè *& per id chriſma, aut rorem demandatur etiam benedictio, & vita vſq; in ſæculum.*

Sapiens. Ioan. Dauid.

Sacrificiis expiatur. Cap.X.

POstquam homo temperatus est per pœnitentiam, & adhuc pleniori sonoritate conductus per sacramenta, restat, vt per sacrificia (cum quibus etiam conuenientiam habet non modicam) penitus, expiatus, dignus Deo inueniatur. Sunt enim sacrificia (vt Heraclitus ait) medelæ quædam animarum à summo medico institutæ: Poßidet enim malus dæmon hominem (inquit Proculus) quousque per sacrificia expietur. Et tunc fugato malo dæmone, in Deum reuertitur. Verum autem sacrificium purgans, temperans, & vniens bifarium est. Alterum est illud, quod obtulit summus pontifex Christus in remißionem omnium peccatorum, pacificans per sanguinem crucis suæ, siue quæ in cœlis, siue quæ in terris sunt. Quæ pacificatio reddit hominem iam expiatum, summo concentu Deo concordem, & suauißimè modulantem. Alterum sacrificium est offerre seipsum mundum, immaculatum, atq; perfectum Deo in hostiam viuentem, sanctam Deo placentem. De quo Porphyrius quoque in de abstinentia ab animatis ait: Colamus Deum silentio, cura, religione, puris, verisque de eo opinionibus, laborantes ipsi aßimilari, atque cum eo coniungi: uitæque nostræ sanctimoniam pro sacrificio offerre, idque sacris accommodare. Quod Christus noster se expectare innuit, dum cum Samarite loqueretur inquiens: Erunt veri adoratores, qui adorabũt Patrem in spiritu, & veritate. Spiritus enim est Deus: & adoratores quærit ipsi conformes: Vt autem ipsi conformaremur spirituales effecti, imò in spiritum meliorem conuersi, voluit Christus mortificare seipsum oblatum in summum holocaustum: vt nos offerret Deo mortificatos quidem carne, uiuificatos autem spiritu. Vt igitur Deo conformemur, & uniamur, mortificandum est animal nostrũ: vt surgat, & inualescat spirituale. Et hoc est quod ait, Ioanne referente: Si granum frumenti cadens, in terra mortuum fuerit, secundum carnem videlicet & sanguinem, multum fructum affert: Et iterum: Spiritus est qui uiuificat: caro autem non prodest quicquam. Hinc summus põtifex Christus seipsum obtulit, & docuit nos offerendos simul cum eo, dum ait. Hoc facite in meam commemorationem, & imitationem, vosipsos uidelicet offerentes: sicuti ego oblatus sum. Iubebat enim commemorandum mysterium corporis, iam in sacrificiũ oblati, mortificati per paßionem, & in spiritum iam uiuificati: vt illud de sacramento corporis sui à nobis comedendi, & ab ipso in cruce offerendi, & commemorationis faciendæ ei poßit aptari. Verba quæ ego locutus sum vobis, spiritus & vita sunt. In quem spiritum, & in quam uitam omnia nostra reducenda sunt, si Deum consequi uolumus.

Heracli. Proculus Porphy. CHRISTVS. Idem.

Eleemosynis abluitur. Cap. XI.

Post temperantem pœnitentiam, consonantia sacramenta, & expiantia sacrificia, vt nulla coinquinatione abducatur homo à cõsuetudine, & vnione cum Deo, sequitur ablutio, quæ post illam baptismalẽ fit per eleemosynam. Quod asserere minimè auderẽ: nisi id me doceret summa ueritas dicens: Date eleemosynã, & omnia munda sunt uobis. Est enim aqua quædam emanans à fontibus supramundanis, iuxta quod dicitur in Ecclesiastico: Sicut aqua extinguit ignem, sic eleemosyna extinguit peccatum, Quod idem sub aliis uerbis Daniel regem Babylonis docuit dicens, Eleemosynis redime peccata tua. Et Raphaël angelus in Thobia: Eleemosyna à peccato, & à morte liberat. Ratio autem mea est, quia (vt inquit Rabi Simeon Benoicai) & si omnis regula aliquando deficiat: hæc nunq̃ fallit: Eadem mensura qua mensi fueritis, remetietur & vobis. Hæc enim regula est summæ Veritatis, quæ iterum ait: Date, & dabitur uobis. Et rursum: Tãquã fideiussor docet, vt ad Patrẽ securè dicamus. Dimitte nobis, sicut dimittimus: Da, sicut damus. Ideo sicuti homo est pius in proximum remittens debita, erogans, & donans de suo: ita sentit Deum in se pientissimum, & largissimum donatorem: & tanto abundatius, quanto ille, qui erogat, munificentior est. Hinc dixit ipse munificus remunerator: Centum pro vno accipietis, & vitam æternam possidebitis. Ecclesi. Thobi. Si. Ben. CHRISTVS.

Personat homo Virtutibus. Cap. XII.

Ablutus itaq;, & temperatus homo, atq; compositis instrumentis, cupit concinnos reddere modulos. Sed prima fronte difficultatem sentit: quia (vt Plato inquit) anima nostra à Deo proueniẽs, & in corpore inclusa dissonantiam patitur. Pro qua cõponenda data est harmonia à musis: quæ motiones animæ nostræ cõcinnas, & cognatas reddũt: dũmodo homo ipsis bene vtatur, congruas virtutes amplexans. Quod explicans Chalcidius ait: Quũ iuxta rationem harmonicã animam in superioribus fabricauerit opifex, omnesq; actus eius rithmis, modisq; constare iusserit: sed hæc exolescere consueuerit, ob consortium corporis, quod necessario obtinet: vndè immodulas fore animas plurimorũ. Ideo pro medela huius vitij musicam statuit: non eã, qua vulgus oblectatur, & quæ ad uoluptatẽ excitat, & ad uitia plerũq;: sed illã diuinã, quæ nũq̃ ab intelligentia separatur. Hanc enim cẽset Plato exorbitantes animas à via recta reuocare ad veterem symphoniam. Optima porrò symphonia est in moribus nostris, & iustitia uirtutum omniũ temperamento, per quam cæteræ quæq; uirtutes suum munus, atque opus exequuntur: vt ratio quidem dux sit, & vigor qui est intimus, iracundiæ similis auxiliarem se rationi præbeat. Porrò hæc prouenire sine modulatione non possunt. Modulatio autem sine symphonia nulla est: Ipsa verò symphonia est intelligentia, & uirtutum concentus exornãs animam, & rationabili- Plato. Chalci. plato.

ter ad antiquam naturam reuocans: atq; talem demum efficiens, qualem ab initio Deus opifex eam fecerat, ut virtutibus scilicet personaret. Quæ quāuis quadruplices sint, omnes tamen reperiuntur concinnæ, ueluti citharæ nerui: quorum aliqui sunt infimi, & grauiores, aliqui medij, & aliqui superiores, & acuti, Virtutes enim sunt omnia opera exeuntia ab instrumēto bene chordato dictæ quidem à viro. Vel quia concinna est, sic à grammaticis diffinitur. Virtus est animi habitus naturæ modo consentaneus. In ea ratione autem, qua à viro dicitur, sic eam describunt: Virtus est affectio animi constans, conueniēsq;, laudabiles efficiens eos in quibus est: vel, Virtus est ferendorum fortis atq; inuicta patientia: nam uir (vt aiunt) fortem, vel fortitudinem innuit. Si autem ad sacrum, atq; propriū idioma accesserimus, eamq; denominare uoluerimus, obseruādum erit quibus vocabulis in ea lingua dicatur homo, & dicatur uir. Homo enim dicitur אדם אנוש & גבר *Adam, enos, & geuer, diuersis rationibus pro nunc subticendis. Et hoc tantummodo aduertēdum, in quolibet illorū nominum esse, aut unam, aut nullam literam diuinitatis. Vir autem dicitur* איש *Ais, in quo uocabulo sunt duæ literæ diuinitatis* א *aleph uidelicet &* י *iod, ubi innuunt hominem uirtute præditum, bis esse diuinum: natura scilicet qua continet imaginem Dei: & uirtute, qua continet similitudinem. Secundū quod mysterium, uirtus potest sic diffiniri: Virtus est operatio aßimilans hominem Deo, atque deificans. Aliud quoq; obseruandum est in hoc uocabulo* אדם *Adam duas esse literas quadrarias,* ד *. dalet uidelicet quæ quatuor &* ם *men, quæ quadraginta importat. Ex quibus innuunt hominem ex duabus quadraturis compositum, & aliquali diuinitate perfusum, denotata per ipsum,* א*. Quod satis clarè indicatur in uerbis illis. Fecit Deus hominem puluerem de terra: pro quo nos habemus de limo terræ: & insuflauit in nares eius spiraculum vitarum. Vbi tria tanguntur, puluis, terra, & spiraculum: Terra enim est ex quatuor elementis inferioribus unum,* עפר *Aphar, quod nos puluerem dicimus, uel Atomos melius, & subtilius corpus spiritui conueniens indicat, ut notum est scientibus. Spiraculum autem illud diuinum est nobis perfusum:*
Plotinus *quod nostri dicunt portionem superiorem. Ex qua cum animali nostro (ut Plotino placet) pullulat anima rationalis. Sed quando ex hoc duplici quadrario, mediante uirtute, totus homo reducitur ad illud diuinum, & trāsit in Deum, tunc commutat quadrariam & elementariā literam in notam diuinitatis: & aliam literā quadrariā reducit cum magno mysterio ad trinū centenariū denotatū per* ש *sim tertiā literā uocabuli significātis uirū. Et ut breuiter me expediā, per uirtutes, & alia media expurgatoria homo animalis, & terrenus, efficitur spiritualis, & cœlestis: iuxta illud apostoli: Primus homo de terra*
Pualus. *terrenus: Secundus homo de cœlo cœlestis: Et iterū: Sicut portauimus imaginē terrestris, portemus & cœlestis. Qui trāsitus de homine terrestri ad cœlestem fitp quadrifarias uirtutes, tāq per quatuor gradus: Per ciuiles uel morales,*

per purgatorias, heroicas, & exemplares. De quibus Plotinus, & alij diffusissimè tractant. Sed nos breuiter summa colligentes dicimus: quòd homo in moralibus, vel ciuilibus uirtutibus laborat: In purgatoriis præualet: In heroicis lætatur: In exemplaribus splendet, & diuinitatem consequitur. Et quamuis labor sit in tribus primis uirtutum generibus, secundum quod dicit apostolus ad Timotheum: Labora sicut bonus miles christi: præcipuè tamen in ciuilibus, & moralibus est labor nulla redemptus delectatione: quæ est in aliis uirtutibus melioribus. Vndè nouitiis in via uirtutum passim prædicatur arduum esse, & difficile ipsarum uirtutum iter. Iccirco Basilius: Aspera primo, & penè inuia, sudoris que continui, ac laborū plena est virtutis uia. Quāobrē magna uis exquiritur propter arduitatē illius capessēdæ: nec affectanti facile est ad illius cacumen ascendere. Et Lactantius: Ad supremum boni apicem, non nisi cum summa difficultate: ac labore peruenitur. Nihilominus cum homo expurgari incipit, præualet semper: atq; corroborato spiritu, leuius sentit in dies virtutum iter. Et hoc est, quod ait apostolus: Cum infirmor, tum fortior sum. Non enim loquitur de infirmitate corporea, ex qua nunq̄ vidi aliquē fortiorē: Sed vult dicere: Cū infimor in parte animali, eam debilitās austeritate vitæ, & amore uirtutū frenans cōcupiscentiam, tunc fortior efficior in parte spirituali: Quia virtus, quæ tota erat vt octo, in æquas portiones diuisa, vtrinq; reperitur ut quatuor. Si verò altera pars per dimidiū debilitatur, accedūt duo ad quatuor portiones alterius partis, & redditur triplo fortior. Nec am bigendum est, apostolum non fuisse locutum de infirmitate corporali: cum ex verbis, quæ præmittit facilè coniiciatur, de qua esset sermo. Ait enim Complaceo mihi in infirmitatibus meis, in cōtumeliis, in necessitatibus, in angustiis, in persecutionibus pro Christo: quæ omnia potius ad animalem hominem cōprimendum, q̄ ad corporis infirmitatē spectant. Et istæ sunt ueræ uirtutes purgatoriæ: quæ cōcupiscentiam diminuunt, & spiritum corroborant. Hinc Plotinus quamoptimè de uirtutibus ipsis purgatoriis differens ait: Huius virtutis est dolorem auferre: aut si nequeat, vt moderatè ferat: & quia non simul doleat, eum comminuat, Iram tollat quoad potest de medio, si fieri possit omnino: Si minus: Non simul irascatur melior homo: Dabit sanè operam, vt alterius sit irasci. Timorem præterea expellet, nulla de re metuens. Cupiditatem turpium proculdubio non habebit, neque uenereorum. Si autē habuerit, naturalium duntaxat, vt arbitror: ut neque inconsultum hæc habeant impetum: Omnino enim ab his omnibus phantasia erit pura, volensque irrationale purum efficere, adeo ut ne commoueatur quidem, aut saltem quamminime: Cōmotionesque illius statim rationis propinquitate sedari queant, ac si quis sapienti appropinquans, ipsa propinquitate aliquid ab eo percipiat, vel similis illi fiat, vel reuereatur, vt nihil audeat facere, quæ bonus non audet. Expurgatus itaque homo à concupiscentia, vt vltrà non dicat: Sentio

Plotin.

Paulus.

Basilius.

Lactan.

Paulus

Idem.

Plotin.

aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ: & ducere me captuiatum in legem peccati, ſed dicat: Caſtigo corpus meum, & in ſeruitutem redigo. Tunc abſolutus ab infœliciſſimo ligamine, gaudet etiam in quacunque aduerſitate, quæ homini expurgato minimè nocet, ſed carni: quam iam odit, & in ſeruitutem redegit, tanquam crudeliſſimum hoſtem. Hinc lætatur tanquam iuſtus, qui viderit hoſtem Deo meritas ſoluiſſe pœnas. Sic expurgati apoſtoli, & corroborati illo ſancto flamine ibant gaudentes à conſpectu concilij: quoniam digni habiti erant pro nomine IESV contumeliam pati. Et Paulus cum Coloſſenſibus: Nunc gaudeo in paßionibus meis pro vobis. Et Petrus: Communicantes Chriſti paßionibus gaudete. Et hæc eſt vera uirtus heroica gaudere, & lætari de omni aduerſitate illata corpori, & animali noſtro inimico quidem acerrimo. Et adeo gaudendum eſt: vt id iam beatitudinis arrham, & pignus putemus. Ad hoc itaque loquitur Chriſtus, dum ait: Beati pauperes ſpiritu, ieiunantes videlicet à concupiſcentiis rerum inferiorũ, quoniam ipſorũ eſt regnum cœlorũ: & delectatio rerũ cœleſtiũ, & diuinarũ: Beati mites, manſueti ſcilicet & nemini dantes ullam offenßionem, extincto, aut ſaltem compreſſo impetu iræ, & uindictæ, quæ eſt in carne, & ſanguine clamãte de terra, idcſt de terreo hoc corpore, quoniam ipſi poßidebunt terram, viuentium videlicet, à qua expelluntur malefici, & coinquinati. Beati qui lugẽt, aut ex aduerſitatibus proximis, ſiue etiam indignabundi de prolongato incolatu huius miſerrimæ uallis mundanæ, in qua iam purgatus, impatiens degit, ad ſuperna ſemper aſpirans, iam excuſſa grauedine ad ima pellẽte. Beati qui eſuriunt, & ſitiunt iuſtitiam: Quam optime ſuccedunt hi perfectionis gradus. Expurgatus homo abſtinet à concupiſcentia inferiorum: Hinc nemini inuidẽs & nihil appetens, mitis efficitur. Poſtea condolens & lugens de malo alieno triſtatur, necnon de prorogatione carceris huius: vndè eſurit, & ſitit Dei iuſtitiã, & ſuperna omnia: ex quibus uerè ſaturetur. Beneficus poſtea fit in proximum, & uera charitate ſuccenſus uellet omnes trahere ſecum: vndè ſequitur: Beati miſericordes, condolentes, & pij in proximum, quoniam ipſi miſericordiam, & pietatem conſequentur. Perfectè denique purgati, imo exornati puritate, & munditia introducuntur ad præſentiam regis: vndè ſequitur: Beati mundo corde, quoniam ipſi Deum uidebunt. Videbunt itaque uniti, & concordes cũ eo, in pace perfecta, & omnimoda trãquillitate, quã ex pace cõſequimur: de qua ſubinfertur: Beati pacifici, quoniã filij Dei vocabuntur, iam ad ſublimem gradũ euecti, & perfecta charitate muniti, quæ foras mittit timorem: intrepidi enim & ſecuri ardua quæq; apprehendere audent: & omnia læto animo perpetiuntur adepto iã regno cœlorum: quod (ſumma veritate docẽte) intra nos eſt. Hinc ait: Beati qui perſecutionem patiũtur propter iuſtitiam, quoniã ipſorũ eſt regnum cœlorũ. Iſti itaq; per uirtutes exẽplares deificantur, & aliis ſplendent. Nec aſſerere auderem homines ad deitatẽ perue-

Paulus. Petrus.

CHRISTVS.

Idem.

nire posse, nisi Ioannes aperto sermone me doceret dicens: Dedit eis potestatẽ Ioan.
filios Dei fieri. Splendent autem iuxta illud summæ veritatis: Luceat lux ve- CHRI
stra coram hominibus, vt videamini ab eis: Candela enim vel lucerna accensa STVS.
non sub modio, sed super candelabro ponitur, vt luceat omnibus, qui in domo
sunt. Lucerna quippe accensa, & splendens est ille, qui ad summum apicem vir
tutis iam perfectus ascendit: sicut de Ioanne baptista summo inter natos mulie Ioan. ba. CHRI
rum dixit Christus: Ipse erat lucerna ardens, & lucens: Et sicuti erat Moses: STVS. Moses.
cuius non tantum virtus, sed facies adeo splendebat, vt non possent intendere
filij Israël in faciem illam, ob splendorem uultus eius: Obtenebrati enim oculi
offunduntur à splendenti luce. Hinc multa conticebimus, quæ de splendoribus,
qui procedunt ab illis perfectis, qui iam ad virtutes exemplares deuenerunt,
dicere possemus.

Lectione imbibit undè modulari posit homo. Cap. XIII.

EXpurgatus, ornatus, & concinnus factus homo debet iam coram rege introductus aliquid compositè modulari. Id autem decantã-dum occurrit, quod homo minimè nouit, nisi discat ab eo, qui cõ-centum exquirit: Is enim cantiones omnes ibidem recensendas cõ posuit, & nobis facilè legẽdas obiecit, quis obscuras, & difficiles q̃plurimas. Non est (inquit Baruch) qui exquirat uias Domini: neq; qui excogitet semi- Baruch.
tas eius: Sed qui scit uniuersa, nouit eas, Hic adinuenit omnem uiam discipli-
næ, & tradidit eam, scriptam uidelicet Iabacob puero suo, & Israël dilecto
suo: aperiens aliquibus occultissima, & miranda sacramenta in ipsa cõtenta.
Inter quos fuit ille, qui ait: Reuela oculos meos, & considerabo mirabilia de Dauid.
lege tua. Sequitur Baruch: Post hæc in terris uisus est, & cum hominibus con-
uersatus est, tradens eandem disciplinam sub meliori forma: Quam ij quatuor
conscripsere qui Christo à secretis aderant, ea tamen lege & forma, vt iuxta
doctoris edictũ, non daretur sanctum canibus, nec margaritæ exponerentur CHRI
porcis conculcandæ: non enim propalanda sunt altissimi Regis arcana. Hinc STVS
diuus citharista decantat: Abscondi in corde meo eloquia tua: vt non peccem
tibi. Et quia extranei, & non bene initiati in diuinis, & sacris, ea capere ne-
queunt: sed tanq̃ extranei audiunt loquentẽ idiomate ipsis incognito: stantque
(vt aiunt) tanq̃ asini ad lyram: ideo iterum decantat uates: Quomodo cantabi- Dauid.
mus canticũ Domini in terra aliena? Locutus est igitur sapientissimus concio- CHRI
nator noster Christus ea lege, & ratione, ut tantũmodo secretiores discipu- STVS.
li intelligerent mysterium regni Dei: cæteri autem solas parabolas sentirent:
Est enim scriptura sacra ueluti humanum corpus: in quo sit cutis, caro, & ossa
cum medullis. Multi uident cutem, sed non carnem: multo minus autem ossa cũ
medullis. Literalis quidem sensus est ueluti cutis ab omnibus cognitus: & nul-
li prospicienti occultus. Moralis verò, uel allegoricus sicut caro cute cooperta
nihilominus perceptibilis ab introspiciẽte. Anagogicus autẽ, & diuinus est si-

cut ossa occultißima, obtecta carne, & cute, plenáq; medullis. Nec quippe explicabilis est medulla, quæ pinguißima continetur in oßibus, & virtute sacrarum literarum: quia ea est quæ omne ingenium humanū trāscendit, nec perceptibilis: nisi declaret ille, qui eā tradidit. In bibliis itaq; legis ipsius tā priscis, in quibus est data, quàm nouißimis, ubi Christi & discipulorum commentariis explanata, & non alibi prospicimus, aut accipimus, vndè concinamus omnia Dauid. abdita & secretiora cantica. Hinc igitur quærendæ sunt nobis cantiones suauißimæ, de quibus dicitur. Quam dulcia faucibus meis eloquia tua super mel ori meo: Et iterum: Iudicia Domini uera iustificata in semetipsis: desiderabilia super aurum, & lapidem pretiosum: & dulciora super mel, & fauum. Sunt enim recta, & consonantia in seipsis, & hinc lætificantia cor, & illuminantia oculos: & adeo totum hominem oblectantia, ut beatus sit qui in ipsis uersatur: sicut alibi canit idem uates: Beatus quem tu erudieris Domine: & de lege Idem. tua docueris eum.

Meditatione præludit. Cap. XIIII.

LEx quidem & scriptura sancta beatificat, conuertit animas, & sapientiam præstat paruulis, dummodo legens in ea meditetur, Idem. & admittatur tanq̄ animal ruminans, & mundū, quod offertur in sacrificium Deo per studium scripturæ sacræ. Hinc in Dauidico carmine prædicatur beatus is, qui in lege Domini meditatur die ac nocte: Et in alio carmine: Beati qui scrutantur testimonia eius. Quod non tantū lau- Idem. dat, sed obseruat: dum ait. Præuenerunt oculi mei ad te diluculo, aut anticipa- Deutero. uerunt custodias, vel vigilias oculi mei, vt meditarer eloquia tua: Et id est quod in repetitione legis iubetur. Verba quæ ego præcipio tibi hodie, erūt in corde tuo: & meditaberis ea sedens in domo tua: & ambulans in itinere, & dormiens, atque consurgens: & ligabis ea, vt nunq̄ moueantur ab oculis tuis. Non quidē vincienda sunt filo lineo, vel serico, vt superstitiosi legis obseruatores facere solebant, sed firma mentis tenacitate: vt semper habeas undè exciteris, & ducaris ad suauißimum cōcentum, qui multigenus, imo omnigenus cōtinetur in eis. Ibi enim sunt omnes thesauri sapientiæ, & scientiæ absconditi, inde igitur meditari possumus, vndè canamus non solum errantem lunam, solisq; labores; quorum alter tanq̄ gallus grauidat totum cœlum: altera autem uelut matrix suscipiens effectus ab omnibus sideribus, eos nobis explicat: sed vndè resonare faciamus melos totius machinæ, & hospitum, & archetypi, atq; opificis eius, & omnium simul. Cuncta enim in ea miris modis decantare solent, dummodo illa sciamus perscrutari: & detur nobis, vt reuelata facie gloriam Domini in ipsa contentam speculemur à claritate in claritatem procedentes, quousque ad fontem lucis uiribus nostris inacceßibilem Dei gratia suffulti applicemus. Hinc in ipsa scriptura meditās beatus censetur, non solū in Dauidicis hymnis, sed etiam à Platone, qui in Phædro ait. Diuinis medita-

tionibus qui rectè utitur, perfectisq; mysteriis semper imbuitur, perfectus re vera solus euadit. Ab humanis itaq; studiis segregatus, diuinisq; inhærēs, carpitur à multitudine quasi extra se positus: sed ipse Deo plenus multitudinem latet: Et quæ vulgus opulentiam existimat, ipse summam indigentiam diiudicat: Vndè horum inferiorum impatiens, quia superna degustat ad ea anhelat, & pro illis solicitus orat.

Oratione modulatur. Cap. XV.

His igitur indigentiam suam cognoscit, necessaria procurat, & poscit id quo adhuc caret. Nam cum nos uniuersi partes simus, indigemus vniuerso: vt docet Proculus ex fontibus Porphyrianis, & aliorum sapientum. Et cum vnicuiq; naturæ salus, & cōseruatio ex cōuersione ipsius ad totalitatem suā uerißimè depēdeat, Ab eo qui uirtutem poßidere cupit precationibus insistendū est, & crebrò supplicandū, vt is eam influat, qui omnen in se continet uirtutem, & summum bonum est: atq; bonitatis cuiuscunq; causa, non tantum serie, & successu quodam existens, sed immediatè omnia producens, etiam si uolueris materiam ipsam. Nec ab aliquo semouetur, aut distat diuinitas: sed omnibus ex æquo adest: cum unumquodque Dei munere existat, Nec extra Deum est aliquid: cum ipse omnia cōplectatur, & comprehendat: Et quicquid extra Deum imaginamur, est penitus nihil. Addit Iamblicus precum necessitatē super omnem spem: quia omnia producta sunt, & custodiuntur à Diis, iubente summo. Ideo qui saluari cupit exorandum sibi est ad eos qui saluant: à quibus res separari nequeunt: Nam omne genitum diuulsum à parentibus, & radice, ad non ens statim, & perditionem dilabitur: ea maximè, quæ quamuis in seipsa processerint, in parente tamen permanent: ut sunt creata omnia, quæ à Deo incipiunt, & in ipsum desinent Deum, secundum perfectricem trinitatem, qua à Deo procedūt, in seipsis existunt, & in ipsum Deum tendunt. Gyrum enim quendam creata omnia efficiunt (ut de mente Platonis prosequitur Proculus) à Deo incipientia, & in ipsum desinentia Deum, ueluti circuli linea, quæ ibi clauditur undè incipit. Vt autem reuertantur, indigent fauore illorum, à quibus processerunt: Fauor uerò impetratur precibus, quarum est suadere tum angelis, tum etiam Deo, vt hic scilicet iubeat, illi custodiant tutela perpetua: & eandem reducāt illuc, unde uenimus. Quid enim est (inquit) unaquæq; res sine consensu, & reditu ad Deum: & sine conspiratione, quam sympathiam uocant? Et quamuis oratio omnibus necessaria sit, præcipuè tamen uiris probis, cum applicatio quædam sit, & coniunctio illorum ad Deum: Simile nanq; simili complicari, & coniungi natum est: Probus autem, & integer, Deo similis est: hinc cum ipso complicandus, ut auxilium impetret: quo abstrahatur à cæco carcere, & uinculis corporis, in quo existens peregrinatur ab eo, cui similis est: & cui uniendus uenit. Et sicut à parētibus abducti pueri supplicāt natura impulsi, donec ad eos re-

Proculus

Iamblic.

Proculus

uertantur: sic nos à verò omnium Patre semotos, & seiugatos, ut reducamur, illum orare: & illi supplicare oportet. Hinc academici nonnulli orbos illos, & vtrius; carentes parentibus dicebant, qui orationibus, precibusq; spretis ad superiorem, diuinamq; naturam conuerti negligebãt. Ideo apud uarias hominum nationes quicunq; nomen aliquod sibi duce uirtute uendicauere, circa precum orationumq; studia se exercuerũt: vt apud Indos Brachmanæ, *apud* Persas Magi, Inter Græcos theologi, *in* Assyriis Chaldei: *qui festa Deorũ, & abdita mysteria sanxere, ea orationibus venerantes: Quãto magis id nobis faciendum est, quibus cæli ianua iam est reserata? Quot autem sunt animi bene compositi, prolatæ voces, aut intensæ cogitationes ad Deũ pro indigentiis tẽperandis: aut donis aliquibus impetrãdis, tot sunt cantilenæ suauissimæ* Deo *porrectæ, vltrà laudes, & hymnos, quos frequenter in eius honorem persoluimus. Ad illas autem cantilenas quam optimè concinnandas* Proculus *quinque præbet exactissima documẽta: Quorum primum est cognitio ordinum diuinorum: ad quos ille qui precatur, accedit:* Non *enim propriè expeditéq; accedere potest, qui illorũ proprietates ignorat. Quamobrem oraculum, siue diuina responsa primam in sacrorũ* Dei *cultu iubet ignis accensam esse notionem: Quod à* Mosaicis *institutis acceptum esse non ambigimus:* Nam *in* Leuitico *summo iubente oraculo præcipitur:* Ignis *in altari meo semper ardebit. Post hanc secundum obtinent locum cognatio, affinitasq́; nostra ad* Deum *ipsum, secundum omnifariam in nobis synceritatem, expurgationem, & fidelitatem in commissis: iuxta illud quod summus doctor ait: Qui fecerit uoluntatem* Patris *mei, qui in cœlis est, ille meus frater, soror, & mater est. Tertium in ordine est contactus secundum quem diuinam tangimus essentiam, ipso animi supremo capitè, & ad illam inclinati innitimur. Quo sensu (vt opinor) inquit* Ioannes: *Quod audiuimus, & vidimus, & contrectauimus de verbo uitæ. Sequitur quarto loco applicatio, siue adhæsio: sic enim illam uocat oraculum. Quod & in* Dauidico *carmine expressè habemus, ubi dicitur:* Mihi *autem adhærere* Deo *bonum est. In oraculo autem:* Mortalis *igni adhærens lumen diuinitatis habebit:* Hæc *enim nobis magnam præbet communionem, euidentioremque participationem diuini luminis: & conducit per morum similitudinem, & affectum intensum.* Vltimum *est vnio quæ unum illud quod in animo est, in* Dei *vnitate collocat: & stabiles nos reddit in vnum redigẽs actum: secundum quem non nostri sumus, sed* Dei, *in diuino manẽtes lumine: & ab ipso in gyrum circumplexi:* Et *hic est est finis optimus uerarum precum, ut applicet conuersionem ipsam mansioni: & omne quod ab uno* Deo *procedit, rursum in uno collocet, & stabiliat.* Hic *quoq; est uerus, & consummatus concentus: quem solummodo uir probus, & verò bonus habere potest.* Hoc *etiam est facile, & expeditissimum iter ad fœlicem, beatamq́; uitam, dum precationibus eleuamur, & in* Deum *conscendimus.*

Brach. Magi. Theolo. Chaldei.

Proculus

Leuitic.

CHRISTVS.

Ioannes.

Dauid.

Contemplatione introducitur. Cap.XVI.

VErum cum in oratione petamus, nondum habemus quod concupiscimus: sed post exauditam orationem, & iam adepto optato munere introducimur ad penetralia: in quibus prospicere licet illa spectacula æterna pleno animi oblectamento. Et hæc est vera contemplatio: sicut in de arca mystica bene diffinit Ricardus dicens: Contemplatio est libera mentis perspicacia in spectacula sapientiæ cum admiratione suspensa. Pulsatus enim Dominus precibus aperit aliquando ex quamplurimis cubiculis aliquod: in quod ingressus collustratis oculis uidet spectacula diuinæ sapientiæ vulgo reconditissima. Et quia in infinitum extenduntur, omnia penetrare nequiens remanet videntis mens cum admiratione suspensa. Nam (vt in Ecclesiastico dicitur) exaltate Dominum quātum potestis: maior est enim omni laude: Quis enim magnificabit eum sicuti est? Multa abscondita sunt maiora his: Pauca enim vident operum, & magnificentiæ eius infinitæ etiam beati, qui quamuis uideant cum sicuti est, non tamen quantus est: quia hic infinitus: Illi autem determinatos habent suæ uirtutis gradus. Hinc Isaias cū Deo ipso familiariter agens inquit: Verè tu es Deus absconditus: Abscōditus quippe, & patens: est enim Deus in omnibus rebus, hinc omnibus patens: Estque in seipso tanquam in abysso suarum tenebrarū contectus omnes latens: vt in Dauidico carmine dicitur. Posuit tenebras latibulum suum in circuitu eius tabernaculū eius, tenebrosa aqua in nubibus aëris. Ecce quomodo cōtegitur tenebris, tabernaculo, & tenebrosis aquis. Et aliquando diruptis impedimētis apparet patens, & manifestus: vndè sequitur: Præ fulgore in conspectu eius nubes transierunt, grando, & carbones ignis: Et intonuit de cœlo Dominus, & altissimus dedit vocem suam manifestum se faciēs cui, & quando voluerit: nō solum in hac ingenti mundi machina: sed cum particulari homine agens aliquando abscondit faciem suam ab eo, & ait: Non videbit me homo, & viuet. Aliquando facie ad faciem loquitur, nimis domesticè agens: Vndè precabatur regius propheta dicens: Ostende faciem tuam, & salui erimus. Quam faciem ostendit nobis Deus potissimè in oratione, dicente Iob de appropinquāte Deo: Deprecabitur Deum, & placabilis erit: & videbit faciem eius in iubilo. Reuertitur igitur homo ad Deum per orationem: Quo perueniens (inquit Plato in Phædro) sistit equos: & cubiculum symposij intrat: vbi pascitur ambrosia, & potatur nectare. Quæ ambrosia est mana illud, de quo dicitur: Dabo ei mana absconditum, quod nemo scit, nisi qui accipit. Nectar autem illud est, de quo cœlestis doctor inquit in euangelio: Bibam illud nouum vobiscum in domo Patris mei. Hæc enim (sequitur Plato) est Deorum, & fœlicium hominum vita: ut circulari motu in Deum reflexi eius cibis pascantur, & in ipso conuersi quiescant. Rectus est enim (vt Dionysio placet) progressus, quando fit à Deo in creaturas: circularis autem est reflexio, siue reuersio creaturæ in

Ricar.
Ecclesia.
Isaias.
Dauid.
Idem. Iob.
Plato.
CHRISTVS.
Plato.
Diony.

Deum: quæ fit completo uitæ curriculo: & aliquando non adhuc plenè soluta anima à corpore: Et id quando homini datur, vt amoto uelamine, & reuelata facie gloriam Domini speculetur, conscendens à claritate in claritatem. Et hæc est uera contemplatio. Nam illa excogitatio, quæ per ænigmata, aut imagines fit, speculatio, aut discursus quidam est: Ea verò quæ fit circa Deum immediatè, tanquam in speculo claro cõtemplatio est: vt rectè sentit Augustinus. Ideò Rachel, quam uidens principium, uel uidens Deum interpretantur, accõmodatißimè pro uita, uel mente contemplatiua sumitur: quæ non per ænigmata, neq; per creaturas, sed ipsummet Deum, & principium, in quo relucent omnia, contuetur. Et hæc est optima portio, imò finis, & complementum totius curriculi, quod expectamus: Ad quod Philippus aliquo lumine superno perfusus aspirabat cum diceret: Domine ostende nobis patrem, & sufficit nobis. Et quia idẽ est Pater & filius, ideo hic respondebit dicens: Philippe qui uidet me, uidet & Patrem meum: quia quicquid relucet in uno, in altero quoque plenißimè splendet.

Philip.

Amore unitur. Cap. XVII.

IN speculum igitur diuinæ claritatis subuecta mens, sentit quoque calorem igneum: qui ex reuerberante illa luce consequitur: undè liquefit, resoluitur, & tãdem cum ipso illustrante Deo in unum conflatur. Nec obuient huic ueritati scioli, & uolentes legibus mathematicæ inferioris ligare eum, qui ab omnibus legibus est absolutus, ineptè dicentes, finiti ad infinitum nullam esse proportionem, & consequẽter nec unionem. Insuper cum Deus sit simplicißimus nullam admittit unionem aut mixtionem. Nam ipse est unus, simplicißimus in multis meliori sorte, quàm sol, qui unicus est in omnibus locis illuminatis totius orbis terrarũ. Et cum hic omnia illuminans, & calefaciens, nullam admittat admixtionem: multò minus ille, qui simplicißimus est omnia perfundens, & omnia in se transmutans ad libitum. Nec mirum, quia si ignis hic infimus comburens lignum, illud conuertit in seipsum nullã patiens admixtionẽ: multò magis sine admixtione conuertit in seipsũ eos, quos accẽdit ille ignis, de quo in Deuteronomio dicitur: Deus ignis comedẽs est: Comedẽs enim ui ignea & uitali, conuertit cibum in naturã comedẽtis. Nec proportio quãtitatis, aut uirtutis exigitur in prima causa ab omni lege subsecundariarum causarum penitus absoluta, qualis exquiritur in ipsis secundis causis legibus ipsarum subiectis: Illa enim prima causa, quamuis sit infinitæ uirtutis, & omnium rerum inferiorum proportionem excedẽs, tamen in quodcunque etiam minimum producendum extenditur. Quod etiam sibi unit ad libitum, quamuis in infinitum excedat. Quod enim est in rebus inferioribus proportio maioris inæqualitatis in agente, id in prima causa est omnimodus excessus; Agens tamen est ipsa prima causa, secundum ab ipsamet determinatam uirtutem: quia liberè operatur (ut tota nostra theologia pro-

Deutero

Theolo.

clamat) & non secundum ommimodam virtutem, vt falsò asserunt illi, qui opinantur Deum necessariò agere. Tenet igitur lex proportionis in his, quæ sunt determinatæ uirtutis, & non in excellentissimo agente: qui omnem uim naturalem excedit: & cuius nutui omnia præsto sunt: & antequã sint, vt fiãt: & postquam facta sunt, vt iterum in ipsum reducantur: homo autem potissimè, qui ipsius capax est: & suapte natura natus vniri: dũmodo intercedat uis illa amoris, quæ vnit amantem cum amato: & facit duo, non dicam in carnem unam, sed in spiritum unum dicente Paulo: Qui adhæret Deo, vnus spiritus efficitur cum eo. Quæ unio fit, non tantum per amorem, & dilectione, de qua dicitur: Deus charitas est, & qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo. Sed etiam per transmutationem, quæ fit per extasim & excessũ quẽdã.

Philoso. Paulus. Ioannes.

Extasi, & excessu transmutatur. Cap. XVIII.

NOn igitur cõtenti (vt nõnulli faciunt) euchere hominem vsq; ad vnionem cum Deo, ad ulteriorẽ vltimũq; gradum ipsum deducere conabimur: ad trãsmutationẽ videlicet corporis in spiritũ: & spiritus in Deũ. De quarũ altera inquit apostolus: Saluatorẽ expectamus Dominum nostrum IESVM Christum: qui reformabit corpus humilitatis nostræ comfiguratum corpori claritatis suæ. Hæc autem reformatio cuiusmodi sit futura, alibi declarat, dum ait: Seminatur quod animale, surget quod spirituale. De altera autem inquit euangelista: Dedit eis potestatem filios Dei fieri: dum videlicet trãsformantur homines in eãdem imaginem: quæ est filius Dei. Quæ transformatio fit per excessum mentis & extasim quadã: quã Hebræi mortẽ osculi nuncupant, de qua in Dauidico carmine dicitur: Pretiosa in conspectu Domini mors sanctorum eius. Moritur enim in mẽtis excessu per osculum illud: de quo in canticis inquit Sapiens: Osculetur me osculo oris sui. Existens nanq; homo in mentis excessu moritur corpori, vt eius vita tunc minimè viuat, nec eius vtatur præsidio: quamuis corpus ab animæ viuificante uirtute nequaquam destituatur. Quæ anima in illo excessu Deo innixa, osculo quodam Deo unitur, tanta suauitate ipso oblectata, vt omnium exteriorum, & etiam ipsius corporis oblita ipsum uiuens sed sensibus priuatũ, & semimortuum relinquat, Quod explicat Paulus, dum ait: Mortui estis, & uita uestra abscõdita est cum Christo. Qui adeo ipsam animam suscipit, & secum unit, ut uiuat potius Christi, qui propria vita, sicut iterum inquit apostolus: Viuo ego iam non ego: uiuit uerò in me Christus. Sed cum transformatio ista fiat non tantum per mentis ipsius collustrationem, uerumetiam per vnientem amorem, qui ignis quidam diuinus est, conflans, vniens, & transformans: de hoc peculiarem tonum ædere opportunum duxerim: quem huic subnectemus.

Paulus. Ioannes. Hebræi Dauid. Cantica. Paulus. Idem.

De animæ & corporis harmonia mutata in melius per ignem, & resurrectionem. Tonus *septimus.*

AN RESVRRECTIO SIT POSsibilis. Caput primum.

O PIFEX ille summus, cuius spiritus omniũ artifex suauissimus est, sicuti summa consonantia in opus exiuit, ipsúmq; cum tranquillitate disponit, & moderatur: sic tandem ad perfectum, & consummatum cõcentum, fœliciori & perfecta sorte deducet: idque erit, quãdo deposita omni perstrepenti, & dissonanti materia, quæ suaptè natura ad dissolutionem tendit, homo consummatissimum Dei opus, cum opificè perfectis modulis coaptabitur: ut semper ei debitas, & concinnas laudes reddat. Illam etenim dissonam & horridam materiam morte deponimus, ut eam in meliorem sortem cõmutatam resumamus: ~~& aliquãdo ut quadã spiritus uehementissima in melius commutemus: ut Enoc primo contigit, qui cum~~ Deo perrexit: neq; deinceps uisus est, in carne uidelicet passibili, & corruptioni obnoxia. Id quoque assecutus est Elias, qui curru igneo euectus est. Id Moses: cuius adhuc in humanis degentis facies, ex diuino consortio adeò splendebat: ut nõ possent intendere in ipsam filij Israel ob splẽdorem ab ea rutilantem. Quod signum euidentissimum erat corporis iam in melius transmutati. Hinc nõn uidit corruptionem: nec inter homines reperitur, nec diaboli potestati, sicut alia cadauera, relictum est: sed transmutatum in naturam spiritus, iuxta illud Apostoli, Seminatur quod animale, surgit quod spirituale. Ideo & reductum innuitur à Thadæo in ditionem Michaëlis, qui constitutus est princeps super omnes animas, & spiritus suscipiendos. ~~Et hæc est disputatio illa, & altercatio, quæ ab eodem dicitur facta cum diabolo de corpore~~ Mosi. Sed cum hæc transmutatio paucissimis data sit, ideo per depositionem tabernaculi huius, & igneam uim summi archimusici in resurrectionis opere ad illam consonantiam nobis deueniendum est: De qua aliqualiter tangit Ambrosius, dum ait: Notum uobis faciant, qui primitias resurrectionis degustarunt, quemadmodum organum corporis dissipatum, in priorem statum neruorum rursus coaptauerit: imò in melius deduxerit suauioribus modulis, & tanta concinnitate, ut nunquam amplius dissoluatur: sed absque ulla intercapedine, continuis laudibus omnium artificem benedicant & laudent. Verum antequam hunc describamus concentum, amouenda sunt à mẽtibus hominũ uirulenta dubia, quæ inficiunt salutaria pabula ueritatis: quæ de statu, & fine nostro continua meditatione à nobis ruminanda sunt: Omnis enim uita sapientis, & fœlicis est meditatio nõ corporeæ mortis, & dissolutionis huius nostri tabernaculi, sed mortis sanctorũ: quæ pretiosa est in conspectu Domini: & per quã Deo uiuimus, atq; in meliorem sortẽ trãsformati eam beatitudinẽ quam expectamus, delibare incipimus. Hinc præmittẽdum duximus, qualiter hæc resurrectio, & transmutatio sit possibilis, atq; uera. Hic

Enoc. Isaias Moses. Paul. Ambros.

equidem de quamplurimis non mirari nequeo, qui tantum fidei præstant asserenti impossibile fore id, quod semel destructum est, iterum posse redire, cum quotidie comprobemus hos reditus, in plerisque rebus pluries reiteratos, nunc sub alia, nunc sub eadem forma specifica. Ex corpore enim tauri fustibus cæsi cellulaque reclusi ac humo sepulti, paucis, id est uiginti diebus plus minus generantur apes. Ex equino autẽ cadauere scarabæi: Sed ex corporibus quorũcunque animalium uermes diuersi, ita, ut quæ nunc erat materia bouis, uel equi, fiat apis, aut uespa. Et sæpius eadem specifica forma restituitur. Lactuca enim, Brassica, Serpillum, Petroselinum & huiusmodi ex terra producta, uirtute tamen seminali, iterum in terram resoluuntur reseruato semine, in quo uirtus remanet: qua cum terra iterum eadem producant, ut singulis annis resurgere uideantur. Nec tamen resurgere dicuntur: quia non diiudicatur eadem forma indiuidua reuerti, cum prædictarum rerum forma corruptibilis iudicetur. Si autem maneret forma, non uideo quin possit idem redire, quod aliquando dissolutum fuit. Cum igitur hominis forma, & anima (ut omnes ueri sapientes asserunt & rei ueritas est) semper incorrupta perseueret, citra omnem contradictionem, dum eius materiæ reunitur, idem quod prius erat, constituit. Nec fiat difficultas, de quadam (ut aiunt) tertia entitate, quia illa aut nihil est, uel si aliquid est, non uideo quin possit eadem redire, si est de hominis essentia. Si uerò accidens est, etiam si non redeat, non obstat quin homo idem redeat. Quãuis in resurrectione non tantum occurrat partium separatarum reiterata unio, sed etiam transmutatio quædam in meliorẽ sortẽ, sicut semen mortuũ in herbã. Deus itaq;, ut huiusmodi cunctationem & incredulitatẽ de resurrectione iugularet, multa quotidiana experimenta naturæ nobis præbuit contemplanda. Iussit enim, ut tellus animantia proferret quamplurima, atq; innumeras plantas, illãq; iterũ ad reddendũ fœnus exerceri, ne cũ iussa fuerit producere mortuos, imperij nouitate turbetur. Si enim, quæ dissoluta erant, uiuentia corpora profert, non illi iam nouum uidebitur, si hominum cadauera cũ eius forma, quæ mãsit, counienda restituat. Phœnix quoque Arabiæ insignis auis uiuit ultra annos quingentos, & cum ad senectam deuenerit, collectis in rogum aromatum uirgulis, ad solem conuersa, alarum applausu uoluntarium sibi comparat incendium: ut reuiuiscat potius, quàm ut moriatur. Ex eius nãq; carne combusta (ut refert Ambros. Plinius *Ambrosius) aut ex medulla (ut Plinius asserit) uermis suauissimus prodit: qui alas emittens in auem formatur eandem. Nec mirum existimetur, si ex puluere, luto, & plantis inde pullulatis, uel ex cadaueribus animalium, aut piscium deuorantium humana corpora, eadem tabernacula hominum restituantur, cum ex osse durissimo persici Armeniaci, sed potissimè dactyli, ubi nucleus tenuis, arbor nascendi assumat initiũ: & iteratis uicibus ex ossibus iterum arbor producatur. Vermes qui bombyces dicuntur, & sericum faciunt, consummato opere in ipso (ut ita dicã) scapo tanquã in carcere, uel antro detrusi includũtur,*

Postea in farfallas mutantur, quæ oua tanquam seminaria quædam producũt: hæc uerò statuto tempore calefacta in eosdem uermes iterum erumpunt. Nec ab his (ut secretiores theologi asserunt) differt reiteratio hominis, cuius os quod Theolo.
ipsi, לוז *, luz appellant, in magnitudine ciceris mundati, nulli igni, nullique corruptioni obnoxium, semper conseruatur illæsum: ex quo (ut dicunt) repullulat totum corpus animale, ueluti planta ex semine: cum quo resumpto eodem spiritu, & anima, quam Hebræi ipsi Nessaman uocant, superior constituitur homo & spiritualis: sicut homo inferior constituitur ex ratione & discursu, cum* Hebræi.
animali nostro, uel cum corpore cœlesti, ut Platonicis placet: in quod corpus hoc Plato.
graue & corruptibile secundum Apostoli sentẽtiam transmutabitur. Nec enim Paulus.
fex corporis, & grossior materia est de hominis substantia, ut ipsi autumant. Quod comprobare possumus ex his, quæ contingunt in transmutationibus artificum: ubi uidemus totam rei substantiam, atque spiritum, & uitam, in paruam reductam materiam, & hanc liquidam & raram, ac absolutam à fecali portione. Non secus relicto, quod animale est & feculentum resurget (ut Apostolus ait) Idem.
quod spirituale est, sufficiens quidem ad hominis integritatem, imò rediturus est homo longè meliori sorte munitus, transformatus uidelicet in angelum & in ipsum Filium Dei.

An resurrectio fuerit. Cap. II.

SEd an resurrectio aliqua hominum facta fuerit, cum sit merè contingens, probari nequit, nisi testibus, & facti euidentia: Complures etenim habemus, qui attestantur Christum resurrexisse ex mortuis, atque dedisse suæ ueræ resurrectionis pignora. Sese enim uisibilẽ præbuit non tantum Apostolis, & mulieribus: sed & quingentis simul fratribus uel pluribus, ut Paulus refert, & multis, qui aderant, quando cœlum non sine intuẽtium admiratione conscẽdit se insuper palpabilem, & impassibilem Thomæ exhibuit: quando uulnera absque ullo timore doloris, ex ipsis uulneribus tactis prouenientem, intrepidus obtulit contrectanda. Hinc ille Thomæ clamor maxima ratione obortus, quo ait Dominus meus, & Deus meus: Nunc (inquit) te fidelem sponsorem, & patronum cognoui, dum præmium fidelibus militibus promissum pro laboribus, & morte tui amore tolerata, demonstras. Nunc te Deum cognosco, dum mortale & passibile hoc corpus, in immortale & in impassibile commutasti, & hoc in pignus nostri quoque corporis commutandi. Quod inde coniicio, quia uulnus hoc tuum recens (nullum prorsus dolorem tibi innouando) digitis (ut iussisti) contrecto: Talia autem præstare, quia Dei tantummodo sit, hinc te, qui hæc fecisti, Deum meum confiteor. Attestati sunt quoque ipsius Christi resurrectionẽ cœlestes spiritus, qui mulieribus dixerunt: IESVS, quem quæritis, non est hic, surrexit: & præcedet uos in Galilæam. Sed ne relatione mulierum tantummodo attestatio angelorum nobis innotesceret: Proinde ascendente Christo iidem obstupescentem turbam his uerbis allocuti sunt.

(Margin notes beside this paragraph: Idem. — Thomas.)

Viri Galilæi quid admiramini aspicientes in cœlũ? Hic IESVS *qui assumptus est à uobis in cœlum, sic ueniet in carne, uel corpore iam glorificato, iudicaturus orbem, & eandem gloriam uobis daturus, quemadmodum uidistis eum cœlum ascendere iam glorificatum. Quod cum cæteris à Christo gestis attestantes Apostoli, prout uiderant, id non solum uerbis, sed prodigiis multis, & tandem uitæ discrimine comprobarunt. Et ad tollendam omnem suspicionem temeritatis, & fraudis, quæ ex hac attestatione Apostolis posset ascribi, sapienter arguit Pau*
Paulus. *lus dicens: Nisi Christus surrexisset, præbuissetque nobis resurrectionis aditũ, miserabiliores essemus omnibus aliis creaturis: quæ oblectamentis sibi conuenientibus potiuntur. Nam sicut bruta animalia, sic incredulus homo inferiorem appetitum turpiter fouet: Verus autem Christianus ab omnibus huiuscemodi se abstinet: ut illis fruatur bonis, quæ fœlici animæ, uel à corpore separatæ, uel cum ipso meliori sorte donato, præparata sunt. Hinc meritò Apostoli, & euangelici uiri omnes, qui ab omnibus uoluptatibus abstinent, ut incorruptibilem coronam illam accipiant, nisi ipsam post resurrectionem promissam, plenissimè à toto homine fruendam consequerentur, uerè essent miserabiliores omnibus aliis creaturis, quæ saltem aliqua uoluptate potiuntur. Nec parum roboris habet hæc ueritas, quæ ab omnibus non deprauatis suscipitur, omni lege asseritur, ab omnibus expectatur, nisi sint aliqui tantis & tot sceleribus inquinati, ut nullam sibi futuram uitam persuadeant, nullum tribunal, nullum tantorum scelerum iudicẽ.*
Hierocl. *Horrida enim scelera (ut Hierocles ait) omnem fidem, omnem Deum, omnẽ denique iudicem, ab obcæcatorum mentibus aufert. Omni (inquam) lege resurre-*
Mahum. *ctio asseritur, cum nõ modo Christiana hanc fateatur, sed Mahumetica, & He*
Hebræi. *bræa. Nam Hebræorum præcipui, qui pharisei, id est separati, & semoti à com*
Paulus *muni tuba dicebantur, id citra omne dubium asserebant. Hinc Paulus non erubuit se phariseum profiteri: & dogma ipsorum de resurrectione mortuorum suscipere. Phariseus enim (inquit) ego sum, & filius phariseorum: ac de resurrectione ego iudicor. Erant quippe pharisei antiquitus ueri Hebræorum religiosi, & à uulgo separati dicti à* פרש Paraz, *quod separauit significat, quamuis remisso spiritu, & feruore (ut sæpissimè contingere solet) turbis commiscebantur, perpetrantes ea quæ fas non erat. Sed cum Christus uerus Phariseus, & à mundo, atque ab omni quod in eo est penitus separatus, ipsos redargueret tanquam reos suæ professionis, & nominis: hinc insurrexerunt in doctorem ueritatis, quæ communi lege odium parit. Qui igitur ex Hebræis ipsis bene sentiunt, resurrectionem profitentur, mundum uenturum expectant, & celebrant uoluminibus multis, summopere magnifacientes eos, qui de sæculo uenturo solicitam curam habent. Nec adducam quæ Mahumet in sua theologia de resurrectione asserit, cum omnem, quam profitetur ueritatem, à Mosaica, uel euãgelica lege furto acceperit. Illius tamẽ sectã adducere opportunũ existimaui, cũ ad præsens totum humanum genus in has treis sectas præcipuas, Hebrai-*

eam, Christianam, & Mahumeticam partitum uideatur, ut intelligant omnes nullam esse religionem, aut dogma, quod hanc de resurrectione ueritatem non profiteatur, & doceat.

An resurrectio futura possit probari rationibus. Cap. III.

ET quamuis (authore Platone) diuina sint potius oraculis suscipienda, quàm inuestiganda ingenio, aut rationibus comprobanda, nihilominus cum oracula ipsa ea sint, quæ nihil absonum, nihil non naturæ cōsentaneum doceant, non incongruè perscrutandam diiudico harum rerum diuinitus reuelatarum cū ratione & intellectu nostro conuentionem: quod genus sciendi apud me elegantissimum est, quando uidelicet aliquid cum intellectu consonat, qui sola ueritate pascitur, & in ipsa oblectatur, dummodo expurgatus existat. Nam obtenebratus ueritatis lucem suscipere nequit dicente Ioanne: Et tenebræ eam non comprehenderunt. Cū expurgatis igitur mentibus agentes, proponemus animam esse immortalem, ut non modo leges asserunt, sed omnes ueri sapientes profitentur: & ratio suadet, ut uidelicet consequatur eum finem, quem in hac peregrinatione nullo modo assequi potest, ut sapienter inquit Apostolus: Quamdiu sumus in hoc corpore, peregrinamur à Domino. Est insuper anima diuini & æterni luminis particeps, sicuti angelus: Nam ipse Deus (dicente Ioanne) erat lux uera, quæ illuminat omnem hominem: illa utique lux, quæ est uerbum, & splendor Patris: ad quam etiam angeli (ut inquit Augustinus) accedunt, tanquam ad uitæ fontem. Et (ut ultrà procedamus) omnis qui est particeps alicuius rei, eius natura sentit, cuius est particeps. Oculus enim huius sensibilis luminis capax, eiusdem naturæ censetur, etiam si aliquis minus, & aliquis magis, alius uerò acutius, & alius obtusius uideat. Nō secus est in auditu, cæterisque potentiis. Non erit igitur homo alienus à natura angeli, & Dei, cum omnes (quamuis diuerso gradu) eadem luce fruantur. Et cum illi sint incorrupti & immortales, proculdubio & immortalis erit anima, cum habeat cum ipsis communionem: id maximè, quoniam immediatè ipsa anima trahit originem simul cum angelo ab illo intransmutabili, & perpetuo parente, qui quicquid immediatè, & sine alio adminiculo produxit, æternum proculdubio ædidit: ut docet Plato, & confirmat Plotinus. Produxit nanque cœlum, terram, quæ in æternum stat, hominem quo ad animam, & dracones magnos immediatè, & absq; adminiculo secundæ causæ, uel præsuppositæ materiæ: quæ omnia perpetua, & permanentia sunt. Nec per dracones hos, super terrā reptātes intelligo, sed utrosq; angelos, bonos & malos: ut nonnulli secretiores theologi non incōgruè interpretātur, sicut alibi diximus. Nec obstat illud summæ Veritatis: Cœlū, & terra trāsibūt: qa trāsitus ille erit secūdū aliquē effectū: uel erit trāsmutatio in meliorem sortem, sine sui destructione. Eadem lege ideæ rerum, aut uniuersalia (si qua re ipsa sunt) sempiterna sunt: quia immediatè, & sine aliqua

Plato. Ioan. Paulus Ioan. August. Plato. Plotinus Theolo. CHRISTVS.

intercedente causa producta. Est itaq; anima hæc immortalis, & perpetua: ut perpetuo frui posit sempiterno Deo, & ipsius particeps esse: à cuius consortio peregrina & si aliquando per negligentiam decidit, nec plenè & purè suscipit ipsum, in se tamē habet seminaria quædā, undè fauēte ipso superno sole reparare ac reuocare posit cōpressas uires: quousq; pfectā eius consequatur similitudinem, ~~imaginem~~, atque cōsummatam unionem. Quæ cum integrè facere nō posit peregrina, & hac graui induta mole: necesse est, ut eius transformetur corpus configuratum corpori claritatis illius, qui resurrectioni, & uitæ dedit principium: ut ipsius pleno fruatur consortio: Efficietur enim transmutatum corpus, ueluti semen in uiuidam herbam, ipsius beatitudinis principis consors, & ferculum: sicut ipse factus est panis uiuus, & in edulium nobis exhibitus. Et hoc est il

Apocal. *lud mutuum conuiuium, de quo ipse cibus, & conuiua in Apocalypsi loquitur dicens: Cœnabo cum eo, & ipse mecum. Ipse quippe me manducabit panem uiuū, & mana absconditum: quo & continuè sustentabitur: Ego autem oblectabor illo meliori uita insignito, atque effecto mihi consimile: cui ego resurrectio & uita, uitam illam meliorem præstabo continuò. Neque hic nobis laborandum est, in adducendis scripturæ sacræ sententiis: cum eadem fides uni tantūmodo præstari debeat, quæ multis: cum quælibet illarum à fronte impermixtæ & infalli-*

Paulus. *bilis ueritatis emanet. Paulus qui uidit arcana Dei, & in cuius pectore Christus resonat, hæc à magistro, & in gymnasio ueritatis edoctus depromit: Ecce mysterium uobis dico, omnes quidem resurgemus in momento, in ictu oculi, in nouissima tuba: Canet enim tuba, & mortui surgent incorrupti: Oportet enim corruptibile hoc induere incorruptionem, & mortale hoc induere immortalitatem. Ecce quàm clarè resurrectionis arcanum, & modum detegit: cū quo omnes cōueniunt, qui in eadem academia sunt edocti. Nec desunt, qui innuant resurrectionem probari posse ex astris, si demonstrarentur aspectus, ac loca planetarū eadem esse, sicut quando fabricatus est mundus: atque superficies illas, super quas astra uoluuntur, non esse incommensurabiles, sicut diameter quadrati ad costam: sed symmetras, ut omnia tandem posint cōuenire, sicut erant. Quod tamen nihil est, cum uniuersalis mortuorum resurrectio non exquirat eandem penitus astrorum conditionem, quam tenebat mundus, quādo à principio conditus est: quia tunc non fuere fabricata humana corpora, nec facta cum ipsis animarū unio: sed in multis & successiuis annorum curriculis. Vndè ueritas hæc de resurrectione ab eo tantummodo exquirenda est, qui ipsam conducet ad libitum: & qui dedit homini undè resurgere posit, sicut dedit Plantis, & quibusdam animalibus undè (sicut diximus) suis renouentur temporibus. Ex quibus tantummodo (ultrà ea quæ dicunt oracula) de resurrectione coniectare possumus.*

Quis primo dederit aditum resurrectioni, & q̃ cõueniēter. Cap. IIII.

QVis autem huic ueræ resurrectionis principium, & nobis ad eandem aditum dederit, minimè dubitandũ est, intonante Paulo *summi principis ueridica tuba: Christus surrexit à mortuis, primitiæ dormientium: Quoniam quidem per hominem mors, & per hominem resurrectio mortuorum: Et sicut in* Adam *omnes moriuntur, ita & in Christo omnes uiuificabuntur: Et iterum: Factus est primus homo in animam uiuentem, quod & cæteris animantibus tributum est. Secũdus autem homo in spiritũ uiuificantem, quod soli homini* Dei *gratia conceditur, mediante illo, qui resurrectionis principium præstitit: sicut ipsemet in euangelio, cui titulus est secundum* Ioannem, *exprimit dicens. Hæc est uoluntas* Patris *qui misit me, ut omne quod dedit mihi* Pater *ipse, non perdam ex eo: sed resuscitem illud in nouissimo die: Et iterum: Hæc est uoluntas eius qui misit me: ut omnis qui uidet filium, & credit in eum, habeat uitam æternam: & ego resuscitabo eum in nouissimo die. Concinnum quippe est, ut reparetur homo per quem fuerat institutus: & sicut per inferiorem hominem in mortẽ descenderat, ita per superiorem ad uitam cõsurgat. De homine quippe terreno dictũ est: Creauit* Dominus Deus *hominem puluerẽ de terra: & inde subinfertur: Puluis es, & in puluerẽ reuertêris, quousq; uidelicet surgas meliori sorte decoratus. In secundi autem hominis genitura dixit* Gabriel *angelus eius, qui fuit utriusq; hominis opifex, ad matrẽ secũdi hominis mox futurã: Spiritus sanctus superueniet in te, & uirtus altissimi obumbrabit tibi: Inde cõcipies & paries filiũ, nõ utiq; terrenũ, sicut prior fuit, sed cœlestẽ, diuinũ, & saluatorẽ prioris, & totius humanæ sobolis. Hinc subintulit nũtius: Ipse saluũ faciet populũ suum (quem uidelicet noua generatione regenerabit) à peccatis eorũ: & cõsequenter à morte, quã inde cõtraxerant. A terreno igitur homine habemus, undè cum ipso reuertamur ad terram, de qua sumptus est: A cœlesti autem, undè reducamur ad cœlum, à quo ipse descẽdit, ut istuc nos conduceret. Quod cum fieri nequeat cũ hac ueste corruptioni obnoxia, necesse est, ut illa deposita induamur incorruptã, iuxta illud* Apostoli: *Cum autem mortale hoc induerit immortalitatem, & corruptibile hoc induerit incorruptionem, tunc fiet (ut subinfertur) sermo, qui scriptus est: Absorpta est mors in uictoria. Mors quippe, non modo illa quæ est dissolutio nostra, & diuulsio animæ à corpore: sed & ipse angelus mortis, qui mors dicitur, potissiméque in isto loco: Cuius potestas & uirtus penitus absorbebitur, quando pro uictoria habita consequemur in resurrectione triumphum. Nam tunc nulla erit contra nos hosti uirtus relicta: quando instrumentum eius, quod est animal nostrum, mutatum erit in eam sortem, cui nocere minimè poterit. Ideo exinanita erit eius uirtus, & penitus extincta, sicut extinguitur ignis sublato fomento. Absorpta itaque erit mors, & author eius cum tota ipsius uirtute: quando consequemur in resurrectione immortalitatẽ, incorruptionẽ, & perpetuã uitã. Quã tamẽ uicto-*

Paulus

CHRISTVS.

Idem.

Paul.

riam, & quem triumphum habere nequimus, nisi per illum, in quo mors, qui est diabolus & princeps mundi huius corruptibilis, non habet quicquam: imò sicut in primo aduētu ab eo eiectus fuit, ne ultrà tanquam alter Deus ab humana creatura adoraretur: ita in secundo penitus eiicietur: ut in nullo milite, aut membro ipsius ueri triumphatoris uel minimo præualere possit. Parta enim fuit plenissima uictoria à Christo principe, quādo exaltatus fuit à terra, quia tunc eiectus fuit princeps huius mundi, corruptioni & morti obnoxij, tūc attraxit omnia ad seipsum uirtute quadam, & dispositione sufficientissima: citra tamen effectus consecutionem, quousque à statu peregrinationis & pugnæ, fuerimus penitus absoluti: & adipiscamur regnum nobis paratum à constitutione mundi, & obtē-
Ioan. *tum ab Agno: qui (ut Ioannes ait) occisus est ab origine mundi. Nec erat quippe mundus, & humanum genus per alium reparandum, nisi per quem fuerat in-*
CHRISTVS. *stitutum: Omnia enim per uerbum facta sunt: & omnia per uerbum restituta sunt. Hinc illa reparatoris uox: Sine me nihil potestis facere.*

Quæ de hac resurrectione habeamus à sacris eloquiis reserata. Cap. V.

SEd cuncta hæc, cum omnem humanum captum transcendāt, necunde de eis plenam fidem habere poterimus, nisi de more à diuinis oraculis (quæ frequenter hæc eadem asserunt) edoceamur. Scio (in-
Iob. *quit Iob) quia redemptor meus uiuit, & in nouissimo die de terra surrecturus sum, & rursus circūdabor pelle mea, & in carne mea uidebo Deū saluatorem meum: In carne quidem non hac corruptibili, sed in melius transmuta-*
Martha. *ta. Itidē & Martha iam optimo Doctore theologa effecta (Ioanne referente)*
Paulus *asserit dicens: Scio quia resurget frater meus in nouissimo die. Paulus & cum Thessalonicensibus & Corinthiis agens, longo sermone & rei ueritatem explicat, atque ipsam probare nititur, modúmque miris sacramentis aperit dicēs: Seminatur quod animale, surget quod spirituale: seminatur in ignobilitate, surget in gloria: seminatur in corruptione, surget in incorruptione: & cætera, quæ ibi*
CHRISTVS. *commemorantur. Quod & Christus antè docuerat in euangelio, cui titulus est secundum Lucam, dum ait: In resurrectione non nubent, neque nubentur, sed erunt homines sicut angeli Dei, incorruptibiles uidelicet, agiles, nobiles, spirituales, & triumpho decorati: ut non ultrà succūbant, imò efficientur & angeli, & filij Dei secundum traditam eis potestatem, ut Ioannes perhibet. Non igitur sine*
Ioan. *causa, neque absque sacramento asserit summus Doctor, homines futuros sicut*
Theolo. *angelos Dei: ~~quamuis dicāt nouitiores theologi illos differre specie ab istis. Sed~~*
Peripate. *~~quomodo (quæso) illa quæ specie distant, possunt assimilari? Dicerent Peripatetici, assimilationem illam accidentalem fore, & non in ratione specifica, aut es-~~*
Paulus. *~~sentiali. Quod nullatenus uidetur ad mentem Christi, cui etiam hæc Apostoli uerba aduersantur: Mortale hoc & animale induet immortalitatem, & surget spirituale~~. Insuper docet nos, qua ratione transmutemur in superiorem imagi-*

nem, quæ est ipse Filius Dei: Quam transmutationem nec docuerunt, nec uiderunt, qui naturales philosophi nuncupantur. Hinc ipsam prætermittunt, qui naturæ duces penitus imitantur: cum hæc inferioris naturæ ordinem longis passibus transcendat. Non igitur à nostro Paulo habemus tantummodo resurrectionem futuram aliquando, sed quibus dotibus resurgent corpora, & quam conditionē consequemur. Et ultrà progrediens explicat qua uirtute hæc fient: quia in iussu Dei, & in tuba archangeli: nec non quàm cito, quia in ictu oculi. Qua etiam differentia resurgent homines: quia aliqui mutabuntur, alij uerò minimè: Cui etiam tribunali astabunt suscitati, quia dicitur: Cum uenerit Filius hominis in maiestate sua, & omnes angeli eius cum eo, tunc sedebit super sedem maiestatis suæ, & congregabuntur ante eum omnes gentes, & separabit eos ab inuicem, sicut pastor segregat oues ab hœdis: & statuet oues quidem à dextris, hœdos autem à sinistris. Exprimitur denique iudicium, & præmium quod unusquisq; reportabit iuxta opera sua, dum dicitur: Ibunt hi in supplicium æternum, iusti autem in uitam æternam. Solum uerò tempus quo huiusmodi fient in Patris pectore reclusum declaratur.

Paulus

CHRISTVS.

Si aliqua coniectura possit dignosci, quando hæc resurrectio futura sit. Cap. VI.

QVando igitur hæc resurrectio sit futura diffinire difficillimū est, dicente Christo: Non est uestrum nosse tempora uel momenta, quæ Pater posuit in sua potestate. Et iterum in euangelio, de die illo aut hora nullus scit, neque angeli cœlorum, nisi Pater solus. Et (ut Marcus addit) neque filius, sed Pater solus: & cui uidelicet reuelatur ab ipso Patre, in cuius potestate est hæc omnia decernere. Nam hoc, & alia omnia filius fatetur se à Patre accepisse, dum ait: Omnia dedit mihi pater. Et iterum etiam de rerum cognitione ait: Mea doctrina non est mea, sed eius qui misit me Patris. Qui igitur à Patre luminum sunt edocti, aliqua possunt prognosticari de illo extremo examine, & rerum solenni mutatione. Inter quos ipse filius Dei, qui Apostolis de re hac sciscitantibus, quamuis tempus apertè non expresserit, aliqua tamen præuia commemorauit dicens. Audituri enim estis primo prælia, & opiniones præliorum: & multa subinfert longè antè præcessura: inter quæ connumerat pseudoprophetas, qui uidelicet uaticinari præsumunt ea, quæ spiritus sanctus non suggesserit, uel ut quid nominis aucupentur, sectas & inaudita quædam falsò student plebeculis suadere, quæ non sunt ad ueritatem euangelij, nec ad unitatem spiritus, neque ad uinculum pacis solenni testamento nobis à Christo relictæ. Postea subinfert de filio iniquitatis, qui & ipse per aliquod tempus diem illum nouissimum præcedet, sicut ipsemet referat dicens in euangelio, cui titulus est secundum Lucam: Oportet primum hæc fieri, sed nondum statim finis. Tandem subinfert propinquiora indicia, dum ait: Erunt si-

Idem.

Marcus.

CHRISTVS.

Idem.

Idem.

gna in ſole, Luna, & ſtellis, & in terris preſſura gentium, & præ confuſione ſonitus maris & fluctuum, areſcentibus hominibus præ timore, & expectatione, quæ ſuperueniet uniuerſo orbi. Nam uirtutes cœlorum mouebuntur, ad exequenda uidelicet quæ ſupra omnem naturæ ordinem paſsim contingent. Verum cum multa huiuſcemodi commemoret, nihil de tempore innuit, niſi in uerbis illis, quæ ultimo ſubintulit dicens: Amē dico uobis, quia nō præteribit generatio hæc, donec omnia fiant. Quod uerbum ſatis obſcurum eſt, cum diuerſimodè intelligi poſsit. Nam pro illud generatio hæc, interpretari poſſumus generationem humanā: Sed nonne ſupfluū fuiſſet de humano genere dicere, nō præteribit generatio illa, donec compleantur ea, quæ in ipſa generatione exequenda ſunt? Eſt quoque generatio communis hominis uita, ſecundum quod ſignificatum illa ſententia minime locum habet: cum uita hominis à tempore diluuij citrà, infra ſpatium centum & uiginti annorum concluſa ſit: & iam mille & quingenti & iis plures anni poſt illam comminationem fluxerint. Nec etiam interpretari poteſt uerbum illud de uita hominis magna, quæ uſque ad millenarium proroganda à principio ſtatuta erat: quamuis nemo mortalium terminum illum (nō ſine ſacramento) attigerit, ſed bene ad ipſum appropinquarunt aliqui, ut Adam, Mathuſſalem: & alij. Adam ſiquidem uixit nongentos & triginta annos: Alter uerò nongentos & ſexaginta nouem: Nam & generatio uel uita hæc deficit à tempore iam poſt illa uerba deuoluto. Nec pro ſæculo intelligi poſſet, quia ſæculū
Exo. *pro uitæ communi ſpatio accipiatur aliquando: ut illud quod in Exodo legimus. Et erit ſeruus in ſæculum, quouſque uidelicet compleuerit uitæ ſpatium. Et aliquando extenditur ſæculum uſque ad millenarium annorum, ultra quē terminum (ut Hebræi aſſerunt) minimè prorogari poteſt. Hinc (ni fallor) per genera-*
Hebræi. *tionem hanc ſaluator tertiam fluctuantis mundi curriculi partem intelligit. Nā (ut ex aliquibus non debilioribus locis coniectare poſſumus) labor generationis humanæ in ſex millibus annorum conſummatur: in ſeptimo autem requieſcet: Sicuti opifex ſummus ſex diebus mundum fabricauit, & in ſeptimo requieuit. Nec inconcinnè aptamus millenaria annorum cum totidem diebus, quia apud ſecre-*
Theolo. *tiores Theologos ſæpius millenarium annorum pro die computatur, iuxta illud*
Dauid *Dauidici hymni: Quoniam mille anni in conſpectu tuo ſicut dies externa, quæ præteriit. Senarium quoque laboris, & ſeptimum requiei, tam in diebus, quàm in annis, diuina lege corroboratur. Nam ſex dies hebdomadæ ad opera exercenda lege conceduntur: ſeptimus uerò requiei dedicatur. Et iterum, ſex annis con-*
Exodo. *ceſsis pro agris colēdis, ſeptimo, & agro & cultori requies indicitur, ut in Exodo legimus. Non mirum igitur, ſi poſtquam per ſex milia annorum uariis incōmodis, & diuerſis agitationibus à ſatana, id eſt aduerſante procuratis, laborauerit humanum genus, requieſcet in ſeptimo millenario, ut dilectus Chriſti A-*
Ioannes. *poſtolus in Apocalypſi deſcribit. Et hoc ligato prius ipſo ſatana & aduerſario noſtro, qui eſt antiquus ſerpens: ut non ſeducat, neque perturbet in illo fœlici*

millenario gentes: sed sint homines ueri Christi sacerdotes, dedicantes semetipsos Deo: ut regnent iam in illo regno, quod intra nos constitutũ est: & quod adepti uerè quiescunt. Labor autem qui hanc requiem præcedit trifarius est trina lege distinctus, naturæ, uidelicet (ut aiunt) scripturæ, & gratiæ. Horum temporum primum, & prima generatio lege naturæ tãtummodo directa, absque sacrificiis, & gratiæ influxu, quodammodo arida fuit, & inanis. Secundum autẽ temporis spatium, atque generatio in illo decurrens, aliquid lucri & fauoris reportauit ex lege. In tertio autem spatio plenos manipulos Christi gratia suffultis ipsi iudici & Deo Patri offerre cõcessum est. Hinc illud apud Hebræos Eliæ oraculum summè ueneratum. Duo milia inanes: Duo milia sub lege: Duo milia sub Messiah. Sed cum ex diligenti Hebræorum supputatione, nunc quando scilicet degimus annum à Christi natiuitate supputatum, Millesimum Quingentesimum uigesimum tertium, habemus ab origine mũdi Ducentesimum & octogesimum quartum supra quintum millenarium, restantque ad complemẽtum sexti millenarij, septingenti & sexdecim anni: Post quos intrabimus in septimum millenarium sabbati, & quietis. Generatio igitur hæc secundum huiusmodi supputationem est duorum milium annorum, qui complendi sunt sub Messiah: in quibus omnia à Christo prædicta complebuntur, antequam deueniamus ad magnum diem, & spatium sabbatarium mille annorum. Verum post millenarium illud quietis soluetur (inquit Ioannes) satanas & aduersarius noster, modico tẽpore ut adhuc tentet sanctos Dei: & probet eos consummata & ultima probatione. Quo conflictu, extrema parta uictoria, & adepto pleno triumpho, sequetur plena renouatio, & unio perfecta hominum cum Deo, à quo processerunt. Et tunc misso diabolo in stagnum ignis (ut Ioannes subinfert) absorptáque morte in plena uictoria Christi, & membrorum eius, fiet cœlum nouum, & terra noua: primum nanque cœlum, & prima terra (ut subsequitur diuinus ille scriba) abibit, & mare primum, & agitabile iam non erit, quia dixit qui sedebat in throno: Ecce noua facio omnia. Hæc sunt quæ ex cõiecturis à rebus inferioribus excerptis de temporis extremi determinato cursu haberi possunt. Ab inferioribus inquio, quia etiã ex reuolutionibus, & mensuris inferiora determinantibus, quæ sunt in archetypo, idem coniectari posset: quæ tamẽ omittimus, quia Latini nostri nec illius doctrinæ elementa, nec progressum ex illis habent præ manibus.

Isaias

Ioannes

Idem

Cuius uirtute resurrectio conducetur. — *Cap. VII.*

COmpleto itaque temporum cursu, conueniet & causa omnis, & instrumenta ad conducendam renouationem rerum, quæ ab eisdẽ fuerant institutæ. Deus enim Pater est, à quo tanquam à prima origine, & Filius, in quo ueluti in solido fundamento omnia fabre facta sunt per spiritum omnium rerum fabricatarum artificẽ: de quo in scriptura dicitur: Spiritus Domini uolitabat super aquas: ut ex eis particulares for-

Genesis

mas in lucem deduceret. Ad quæ tamen conducenda creatas iam res tanquam cooperatrices, aut ueluti instrumenta assumpsit opifex iubens terræ, ut æderet herbam uirentem: & aquis ut serperent, & traderent animam uiuentem in genere suo: Et *cætera quæ sequuntur.* Q*uæ post prima fundamenta iacta, interuenientibus uirtutibus quibusdam eduxit, per quas omnia moderatur: & tandē ipsa omnia in debitum finem conducet.* Eodem *itaque ordine completa ea tempo rum uicissitudine, quam* Pater *posuit in sua potestate, iubebit, ut in eo uerbo, in quo portat omnia, restituantur eadem ad integram perfectionē per eundem artificem, & per eadem media, per quæ à principio conducta fuere.* Et *quamuis sacra eloquia uideantur attestari de solo homine resuscitando, & restituendo ipsius primo, & summo parenti: attamen siquis bene perpenderit uerba summæ*

CHRISTVS. Veritatis, *clarè intuebitur omnia esse renouanda, ait enim* Cœlū *& terra trāsibunt:* Nec *(ut reor) transitum aliquem facient, nisi in meliorem sortem.* Nam *transire perire non est: sed mutare locum, statum, uel conditionē aliquam.* Trāsi*bunt igitur mobiles cœli ad statum & quietem, in quam tendit omnis motus.* Trāsibit *& semper alterabilis terra, ad eum statum quo suscipiat sortem quandam terræ uiuentium.* Transibunt *& homines, in quibus omnia continentur, in angelicam & diuinam naturā: ut uerè locum habeat illud cœlestis oraculi nu-*

Apoca. *per adducti.* Ecce *noua facio omnia.* Renouata *quippe fuerat in primo redēptoris aduentu humana conditio signis, sacramentis, lege, cultu, & omnibus dispositiuis mediis ad perfectam, integram, atque eui dentem renouationē.* Sed *in secundo & celebriori aduētu, ea erit renouatio consummata, qua apparebit quid noua sacramenta, quid noua signa,* & *noui ritus profecerint.* Author *igitur resurrectionis, & innouationis huius uniuersalis erit* Deus *trinus & unus: cuius iussu hæc omnia fient.* Sed *meritò illi ascribetur peculiariter, qui est principium resurrectionis, & qui resurgens primus resurgendi aditum cæteris præstitit.*

Paulus Executores *uerò erunt angeli, & ministri ipsius* Dei, *ut* Apostolus *aperto sermone referat dicens:* Ipse Dominus *in iussu uidelicet suo, & in uoce archangeli, & in tuba* Dei *descendet de cœlo.* Et *mortui qui in* Christo *sunt resurgent primi.* Pari *modo &* Christus, *à quo* Paulus *didicerat, in euangelio, cui titulus est*

Matthæũ *secundum* Matthæum, *idem explicat, dum ait:* Videbunt Filium *hominis uenientem in nubibus cœli cum uirtute multa, & maiestate.* Et *mittet angelos suos cum tuba, & uoce magna, & congregabit electos suos à quatuor uentis, à summis cœlorum, usque ad terminos eorum.*

Q*uid sit hæc uox angelica &* Dei *tuba.* Cap. VIII.

VErum *obseruandum est, cur tuba hæc ab* Apostolo *dicatur* Dei, *& à* Christo *angelis ascribatur.* Id *enim effectum est, ut intelligamus uocem illam à quocunque proferatur, deferri ad nos iussu* Dei *præcipientis.* Sæpe *nanque legimus angelos locutos in perso-*

na Dei: adeò ut præceptum illud, & sermo ab angelo proferatur, & tamē Deo
ascribitur. Lex enim (inquit Apostolus) data fuit per angelos: nihilominus sem- Paul.
per Deus introducitur mandans, & præcipiens. Et id, quia angelus illa omnia
iussū, & uirtute Dei ad Mosem deferebat. Iccirco dicitur: Et locutus est Do-
minus ad Mosem: Semper enim angelus influxū & mādatum à Deo suscipiens
ad ipsius nutum mouetur, loquitur, clamat, & sonat ueluti tuba: Hinc quan-
do Dei & Christi præceptum de mortuis suscitandis diuulgabitur per angelos,
ipsi erunt ueluti tubæ deferentes non modo uocem, sed uirtutē ipsius Dei ad ca-
dauera suscitanda, aut ad animas iterum uestiendas. Angelica igitur erit tuba,
quia angelus uocem, & iussum deferet: sed Dei erit, qui iubebit & insufflabit,
aut signum dabit per angelos (ut aliqui opinātur) aut effectum aliquem per eos
deducet, quicunque fuerit. Et meritò tuba nuncupatur, qui uocem Dei ad aures
hominum tanquam canalis quidam deducit. Et sicut tubæ flatum, & uim à tubici
ne suscipientes ad castra mouenda excitant equos, homines ad bellum accendūt,
& ad donatiuum suscipiēdum, atque ad omnes celebres militiæ actus milites in-
uitant, sic angeli uocem, & uirtutem simul cum mandato à Deo principe susci-
pientes excitabunt equos corporum nostrorum, simul cum ascensoribus ipsorū
ad terribile illud examen, ad noua inuadenda hospitia, & ad præmia pro re-
bus bene gestis suscipienda.

Quæ mutatio corporum sit futura. Cap. IX.

HAC igitur tuba sonante maxima fiet rerum, sed potissimè corpo-
rum nostrorum immutatio, dicente Apostolo: Canet enim tuba, Idem.
& mortui resurgent incorrupti: & nos immutabimur. Sciscitari
autem uolentibus, quomodo & quali corpore mortui resurgent,
respondet Apostolus dicens: Insipiens tu, qui non credis uidelicet, aut non intel-
ligis: Non uides qualiter mortui resurgent, & mutabuntur? Quod enim seminas
nō uiuificatur, nisi prius moriatur. Et aduerte quid seminas: non corpus, quod fu
turum est, sulcis commendas: sed nudum granū tritici, aut alicuius plantæ: Deus
autem dat illi corpus sicut uult: & unicuique seminū proprium corpus. Sic cuili-
bet hominum suscitando dabit corpus statui suo conueniens: & qualecunq; cor-
pus illud fuerit, erit uerum corpus (quamuis beati futurum sit corpus cœleste, im
passibile, & gloriosum, reprobi autem passibile, & graue) sicut & corpus ter-
reum, & corpus cœleste utrunque uerum corpus est: Quæ corpora differunt,
sicut carnes diuersorum animalium, iuxta Apostoli sententiā, qui subinfert: Non Idem.
omnis caro eadem caro, sed alia hominum, alia pecudum, alia uolucrum, & a-
lia piscium: sic & corpora cœlestia, & corpora terrestria: Sed alia quidem cœ
lestium gloria, alia autem terrestrium: Et inter cœlestia corpora, alia est claritas
solis, alia lunæ, & alia stellarum. Et iterum constituens differentiam inter si-
derea corpora, subnectit: Sicut stella differt à stella in claritate, sic sanctus à Genesi
sancto in gloria. Et ut clarius explicet ea, quæ per metaphoras adūbrauerat,

aperto sermone explicat subinferens: Seminatur in corruptione, surget in incorruptione: Seminatur in ignobilitate, surget in gloria: Seminatur in infirmitate, surget in uirtute: Seminatur denique corpus animale, surget corpus spirituale: ut semper Patri æterno conformemur. Nam prior homo factus est in animam uiuentem: Posterior homo in spiritũ uiuificantem: quamuis hic cœlestis, ut terrenum illud in cœleste deduceret, corpus terrestre & passibile assumpserit: secundum quod passus, mortuus, & sepultus est. Post quæ surrexit impassibilis, cœlestis, & spiritualis, secundus iam parens effectus: cui conformes etiam in corpore nos effici oportet, si cum ipso regnare debemus, ut subinfert Apost. Sicut igitur portauimus imaginem terrestris, portemus & imaginem cœlestis. Et adeò Paulus hanc transmutationem necessariam fore determinat, ut oppositum prædicet impossibile dicens: Hoc autem dico, & proclamo: quia caro & sanguis regnum Dei possidere non possunt, neque corruptio incorruptionem possidebit: caro utique hæc corruptibilis, mortalis, & passibilis: sed potissimum peccato, & suggestori obnoxia. Hinc apertissimè concludit hanc carnem in aliam transmutandã, natura uidelicet cœlesti, & spirituali decoratam. Sed ualde obstare uidentur ea uerba, quæ de seipso suscitato Christus protulit dicens: Palpate, & uidete, quia spiritus carnem & ossa nõ habet, sicut me uidetis habere: Quod nihil fuisset, nisi corpus eius suscitatum haberet carnem, & ossa palpabilia: Verũ inquam est: sed incorruptibilem carnem, & quæ non possint minui ossa, ad placitum tamen palpabile, & uisibile corpus: Nam ad undecim discipulos intrauit ianuis clausis, quod fieri nullatenus potuisset, nisi fuisset corpus illud pro libito attenuabile, ueluti uentus & spiritus. Nec secus dum ageret cum hominibus per quadraginta dies post resurrectionem, nunc uisibilem & palpabilem sese exhibebat, nunc contactum & contuitum fugiebat humanum. Potest iterum se ad libitum præbere magnum & paruum, ac sine aliqua loci circunscriptione, ut in sacramento altaris contingit: quod omnes sapiẽtes comprobant: quamuis aliqui id per miraculum fieri opinentur, remoto respectu partium ad locum, stante tamen relatione earundem partium ad totum: Sed (ni fallor) id fit ex natura spiritus in quam resurgens transmutatus est. Mutatio itaque horum corruptibilium corporum erit in naturam corporum cœlestium, & spirituum.

Paulus.

CHRISTVS.

Qui sint immutandi, & qui non, & cur. Cap. X.

SI *autem immutabuntur omnes, nec ne, minimè dubitandum est cum habeamus cœlestem tubam apertè id clangentem: Omnes quidem resurgemus, sed non omnes immutabimur. Immutabuntur enim in naturam cœlestem ij, qui corporea & terrena pessundantes uixerunt cœlestes: ac regionibus cœlestibus potituri sunt. Cæteri uerò, qui ultro terræ & ipsius terræ fecibus se submittentes, infernis atque tartareis regionibus mancipati sunt, in imum machinæ centrum detrudendi: si carnem, corpúsque terreum mansioni conforme retinebunt, absoluti tamen ab ulteriori dissolutione, ut*

Paulus.

perpetuò lumine, & gratia Dei destituti, semperq; à Deo auersi tenebroso igne in perpetuũ cruciẽtur, iuxta Imperatoris edictũ, iã ab ipso promulgatũ: Ite maledicti in ignẽ æternũ. Illi igitur tantũmodo mutabũtur in meliorẽ sortẽ, qui ultrà homines euecti Deorũ cõditionẽ, & ipsius summi opificis adipiscentur consortium: Quod hac corruptibili ueste circũamicti consequi nequeunt. Hac enim lege bellum nobis indictũ est ab initio inter carnẽ & spiritũ, & inter corpus & animam: ut quicũq; uinceret propriis legibus uictũ donaret. Si enim uincit caro, aut animale corpus: spiritui, & animæ rationali grauitatẽ tribuit, ut ad infimas mũdi partes descendat. Obscuritate quoq; inuoluit, ut ultrà percipere nequeat lucẽ illam diuinã: cuius bene institutæ animæ fulgore lætantur. Passibilẽ insuper reddit eam animam, quæ ex se tristari nõ poterat, sicut nec texere nec filare: adeò ut ab igne etiam corporeo patiatur. Grossiciẽ deniq; cũ suo pondere præstat: ut ab infernis mansionibus nequaquã discedere ualeat, sed perpetuis uinculis & carceribus mancipata, semper grauissimò pondere propriis sceleribus cõparato, in infima mũdi parte perpetuò iaceat. Si autẽ præualuerit spiritus, ꝓprias leges, & has meliores (quas theologi dotes nũcupant) deteriori nostro con Theolo. *donabit: iuxta Apostolicũ illud. Cũ autem mortale hoc induerit immortalitatẽ,* Paulus *& corruptibile hoc induerit incorruptionem. Ad quam immortalitatem sequitur agilitas, subtilitas, claritas, & omnes, quas tribuunt gloriosis corporibus, dotes: quas corpora accõmodato uocabulo induere dicũtur. Nam sicut corpus nostrũ, ut nuditatẽ cõtegat, & à frigore se defendat, uestẽ alterius naturæ induit: pari modo ipsum corpus alterius, & melioris naturæ cõditionem uestit: ut à labore, & passionibus quibuscũq; immune meliori sorte semper gaudeat. Efficietur igitur corpus agile atq; leue: ut altissimũ cœlum facilè scãdere possit. Erit subtile, ut cuncta penetrare ualeat. Erit lucidum & fulgens tanquam scintilla, imò tanquam stella, ut dignus sit regionis lucis, & splendoris habitator, Impassibile quoq; erit, ut nihil sentiat quod beatitudinem, & plenum illud gaudiũ impediat. Erit denique immortale, ut semper gaudiis illis perfruatur æternis.*

Qua carne, & quo corpore suscitandi sint dormientes. Cap. XI.

ET quamuis multa tetigerimus de corporis nostri transmutatione, & quali conditione resurget, nihilominus faciendum est satis aliquibus, qui subtiliter inquirunt, an istud idem corpus, & cum eadem forma futurum sit post resurrectionem, quo in hac peregrinatione utimur. Hieronymus enim & Ruffinus Aquileiensis de huiusmodi re- Hieron. Ruffi. *pertractãtes dicunt unicuiq; animæ non confusum, aut extraneũ corpus, sed suũ quod habuerat, reparabitur, ut consequenter possit pro agonibus præsentis uitæ, cum anima sua caro uel pudica coronari, uel impudica puniri. Ad cuius rei maiorem expressionem Ruffinus ait, ab ecclesia ipsius, ubi cõmuniter habetur* Idem *in symbolo carnis resurrectionẽ, additũ fuisse, carnis eius, uel eorũ resurrectionẽ: Eius proculdubio quã habet is, q̃ profitetur signaculo crucis frõti imposito.*

Alij autē ecōuerſo clamāt, & dicūt: Quomodo poteſt caro, quæ putrefacta diſſoluitur, aut in puluerē uertitur, maris etiā interdū ꝓfundo abſorbetur, fluctibúſq; diſpgitur, colligi rurſum, & cōpaginari in unū, & corpus ex ea hominis reparari? Quomodo iterū poteſt eadē caro, quæ nūc corruptibilis & diſſolubilis eſt, ſtatim aut poſt aliquod tēpus incorruptibilis eſſe, immortalis, & ab omni trāſmutatione penitus immunis: cū corruptibile & incorruptibile (ut aiūt) differant plusq̃ genere? Horum primum facilè ſoluitur, ſi ad opificis & moderatoris ſummi maieſtatē aſpiciatur. Nō enim tā anguſta & inualida eſt diuina uirtus, ut diſpſum uniuſcuiuſq; carnis puluerē in eius rationem colligere, & reparare nō poſſit: cū uideamus mortale ingeniū dimerſas in profundū terræ metallorū uenas rimari, ubi induſtrius artificis oculus aurū uidet, quod imperitus terram exiſtimat. Cur igitur hæc cōcedere dubitabimus ei qui hominē fecit, quādo is q ab eo factus eſt tātū cōſequi poteſt? Et cū auri eſſe propriā uenā, & argēti, aliā æris quoq; lōgè diſparē, ferri ac plūbi diuerſam, intra ſpeciē terræ latēre mortale deprehēdat ingenium, diuina uirtus inuenire poſſe, ac diſcernere nō putabitur uniuſcuiuſq; carnis propriū ſenſum, & in unū colligere, ſi uideatur diſperſus, ꝑ uim ſui ignis, ſicut colligūt foſſores metallorū ipſorū minutiſſimas particulas hoc cōmuni igne, quo utimur? Quod uerò ſecūdo obiicitur, an eadē erit forma incorruptibilis corporis, & iam in ſpiritus naturā cōuerſi, cū ea, quā hic habet corruptibilē, id facilè aſſerere nō debemus: cū nō uideatur eadē eſſe forma corruptioni obnoxia, & ea quæ eſt penitus ab omni trāſmutatione libera. Id maxi-

Paulus *imè dicēte Apoſtolo: Saluatorē expectamus Dominū noſtrū* I E S V M *Chriſtū, qui reformabit corpus humilitatis noſtræ cōfiguratū corpori claritatis ſuæ. Quibus uerbis (ſiquis ſanè intelligit) Apoſtolus innuit aliā formā, aliámq; figuram corporis reſumēdā à ſuſcitandis, ſicuti iterū dicit: quia immutabimur, quia ſurget ſpirituale, quia induet incorruptionem corruptibile hoc, & quia ex ſeminato corpore fiet noua pullulatio. Nā alia eſt forma grani ſeminati, alia illius, quod pullulat: Illud enim moritur, & mortuum in terra remanet: Hoc autem uireſcit, & uiuit. Corpus quoque, quod reſurget, uitam aſſumet ſemper manſurū. Carne itaque & corpore ſuſcitabimur, quod ex eo quod moritur, pullulat meliori ſorte, quàm illud quod moritur, dicente iterum Apoſtolo. Chriſtus ſurrexit à mortuis, iam non moritur, mors illi ultrà non dominabitur. Quem ut ſequa-*

Iob. *mur, eiſdem dotibus reſurgent corpora noſtra. Nec obſtat illud Iob, quo ait: Rurſum circūdabor pelle mea, & in carne mea uidebo Deum ſaluatorem meū. Quia & ſi alia erit, tamen erit ipſius reſurgentis, ut unuſquiſque dicere poſſit: Hæc eſt caro mea, & cutis mea.*

Quis capillus non periturus ſit. Cap. XII.

S*Ed cum ſcriptura ſacra mentionē faciat de capillis, aliquid etiā de ipſis percurrēdū eſt. Chriſtus enim ait: Capilli capitis ueſtri omnes numerati ſunt. Super quibus uerbis* Hieron. *ait: Deridēt intelligē-*

tiam ecclesiasticam in hoc loco, qui carnis resurrectionem negat: quasi nos & ca pillos qui numerati sunt, & à tonsore decisi omnes dicamus resurgere, cum saluator non dixerit: Vestri capilli capitis omnes saluandi sunt, sed numerati sunt. Vbi numerus est, scientia numeri demonstratur, non eiusdem numeri conseruatio. Quibus uerbis Hieronymus uidetur refellere capillos nos iterum resumpturos. Sed quid dicemus ad illud quod habetur in euãgelio, cui titulus est secundũ Lucam: Capillus de capite uestro non peribit? Iccirco (ni fallor) non de istis capillis, qui abscisi pessundantur, aut igne comburuntur, loquitur Christus: sed de melioribus capillis, qui in Nazareis commendantur: & abscindi prohibentur. Quibus inerat uirtus spiritus sancti, ad prosternendos alienigenas, ut bene sentit Origenes. Ii enim capilli sunt uirtutes animi, & multiplices sensus, qui de potiori parte mentis de Apostolorũ capite producebantur. Hinc Nazareis, & aliis Deo familiaribus, non solũ erat interdicta abscissio: sed etiam ne nouacula ascenderet super caput eorũ: ut de Samuele, Samsone, & aliis legimus: quia iustorũ cogitationes non abscindendæ, sed conseruandæ sunt. Nam quæcunque faciunt iusti, prosperantur, & folium eorum non decidit. Peccatorum autem opus omne, omnis sermo, omnisque cogitatio tanquã mala abscindi, & ammoueri debet. Hinc in Deuteronomio iubetur: ut si qua mulier ex alienigenis, id est gentilitatis erroribus captiua ducatur, radat cæsariem: uel sicut habet ueritas literæ radat capillos capitis sui, & præcidat ungues: ut nihil gentilitatis, aut erroris remaneat in coniuncta cum uero Israëlita. In Isaia quoq;, postquam de cõceptu, & partu almæ uaticinatus est uates, subinfertur: In die illa radet Dominus nouacula conducta eorum, qui trans flumen sunt, in rege Assyriorum caput, & pilos pedum, & barbam uniuersam, apertè significans, quoniam tempore Messiæ debebant abscidi in gentilibus uenientibus ad fidem omnia, quæ erant idolatriæ, & erroris. Et hoc nouacula conducta mercede, id est merito redemptoris: quo omnia quæ sunt peccati, & erroris derasa fuere. Capilli igitur peccatorũ, & errantiũ radendi sunt. Iustorũ autẽ, & Nazareorũ conseruandi: iuxta illud quod mysteriosè scribitur in Cãticis: Comæ capitis tui sicut purpura regis, iũcta canalibus. Quod enim antea dixerat, caput tuũ sicut chermel, nũc dicit, comæ capitis tui sicut purpura. Hæc enim ex uerme nascitur, qui chermel dicitur: unde aliquãdo pro purpura ponitur: sicuti in secũdo uolumine Paralipomenon legimus: quando Salomon misit ad Hiram regem Tyri, ut mitteret ad ipsum uirũ eruditum, qui sciret operari in auro, argento, ære, ferro, & purpura: Pro quo in Hebræo habetur כרמיל charmil. Nec enim hic de carmelo mõte loquitur, aut de uerme generãte purpuram: sed de ipsa pũrpura, quæ proprio uocabulo in Hebræo ארגמן argaman dicitur. Vult igitur, ut comæ, id est cogitationes, & opera sint ueluti purpura regia, ditata, & refulgentia gratia, & merito summi regis redemptoris nostri. Quæ ut fœcunda sint, oportet ut iungantur canalibus illis supernis emanantibus ab illo fonte omnia irrigante, de quo

Origẽ. Deuter. Isaias. Cantica. Paralip.

Psalm. Ierem. dicitur in psalmo: Quoniam apud te est fons uitæ. De hoc Dominus per Ieremiam inquit. Me dereliquerunt fontem aquarum uiuentium Dominũ, à quo omnia irrigari debent, ut bona, & fœcunda sint.

Quibus membris gauisuri simus. Cap. XIII.

ET si per capillos opera intelligũtur, aut cogitationes, qualia etiã erunt membra omnia corporis huius in naturam spiritus transmutandi, percurrendũ est. Nec opinari possem, quoniã ij futuri sint pedes, qui offendũtur ad lapidẽ, aut genua, quæ ieiunio uel nimia flexione debilitãtur. Nec manus erunt, quæ lassæ, & hispidæ ex labore, & duris instrumentis efficiũtur. Nec lingua, quæ aliquãdo in ociosa & scurrilia uerba resoluitur. Nec oculi continendi ne aspiciant uanitatem. Neq; aures, quæ fabellas, atq; cantilenas lasciuas suscipientes, mortẽ ad penetralia admittant. Nec os, quod uentri nimis indulgens superfluũ, & nociuum cibum suscipiat. Nec cor, ex quo aliquando exeant malæ cogitationes, furta, homicidia, & scelera multa. Sed suscipiemus (nulli dubiũ) meliora, & cõcinna membra, quibus sine aliqua intercapedine, & absq; dissonantia continuas opifici persoluemus & suauissimas laudes. Eis enim (ni fallor) gaudebimus mẽbris, quæ solenni epithalamio celebrantur in Canticis. De pedibus nanque gradientibus dicitur. Quàm pulchri sunt egressus tui in calciamentis filia principis. Ad animam fit sermo iam cũ eius corpore glorificatam, atq; effectã sponsam, & filiã summi principis Dei. Eius itaque gressus pulchri, & pedes pulcherrimi calciati secundum Apostoli sentẽtiã, nõ tantũ in præparationẽ euãgelij, sed in obseruationẽ ipsius iam habitã. Nõ enim minus calciati erũt pedes nostri iam obseruato euangelio, quàm dũ præpararemur ad ipsum suscipiendũ. Ij pedes (ut reor) erũt corporis iam in naturam interioris hominis mutati: quia sunt ipsius melioris hominis, & hi affectus esse dicuntur, & isti adeo calciati, ut nullo malo obiecto offendantur: & in ipsum summum bonum directi, in quod sempiterno & fœlicissimo cursu properabunt. Crura uerò erũt tãquam columnæ, שש ses, quod nos traductũ habemus, marmoreæ, sed id sæpius interpretatur byssus: Si autẽ secundũ numeros theologizari uoluerimus ipsum שש ses dat in numeris maioribus, 6, Vel secundum numerum communẽ, dat senarium multiplicatũ per centum: ut sit sensus: Crura, id est robora, & uirtutes affectuũ, quæ nos portabunt, erũt perfectæ: quod denotatur per senariũ primo perfectũ. Quorum sex cuilibet, respõdet cẽtenariũ, de quo dicitur: Cẽtuplum accipietis: undè, 600, resurgunt. Et hæ uirtutes fundatæ sunt suprà bases aureas, id est affectus claritate inflammatos, ut intelligatur, ibi signatũ esse mysteriũ, nõ modo uirtutũ per senarium numerũ perfectũ cõductarum, sed & præmiũ eis per centenarium correspondens. Venter autem aceruus tritici aptè dicitur, uallatus rosis, aut liliis, ut habet traductio nostra: qui bene consentit cum pedibus aureis. Nam & triticum, quod contritum in unum colligitur ad conficiendum panem, coniunctionem, & unionem fidelium significat in

Cantic.

charitate collectorum, sicuti Christus innuere uoluit (Paulo & Augustino in- CHRISTVS.
terpretantibus) quãdo corpus suũ magnũ charitatis insigne sub specie panis tra Paulus.
didit nobis in cibum: ut inde non tantum nos colligaret mutuò, sed etiã secũ uni- Augusti.
ret: Qui cibus charitatis omniũ optimus uallari debet odoriferis rosis, p quibus
nostra traductio habet lilia, ut possimus dicere cũ Apostolo, Christi bonus odor Paulus.
sumus. Manus quoq;, id est uirtutes operãdi erũt aureæ, refertæ scilicet ea cha
ritate, qua pedes affectuum: & eæ plenæ hyacinthis, id est gẽmis meritorũ Chri
sti, sine quibus opera nostra nihil ualent. Guttur uerò, id est organum exprimen
di conceptum erit suauissimũ, ut semper Deo reddat concinnas laudes. Collum
sicut turris Dauid ædificata cum propugnaculis: turris inquã Dauid non quidẽ
ex lateribus, aut uiuis lapidibus, uel marmore fabricata, cum nunq̃ in huiusmodi
confideret ille rex sanctissimus, & uerus typus, atq; peculiaris Messiæh proge
nitor, cui & de ipso peculiaris promissio facta fuit, Sed turris, & refugiũ, atq; Dauid
propugnaculum ipsius ille erat: de quo sæpius in psalmis repetit dicẽs: Deus refu
gium nostrum & uirtus: Et iterum: Dominus firmamentum meum, & refu-
gium meum, & liberator meus. Et rursum: Protector meus, & cornu salutis
meæ. Et hoc est quod sequitur: Mille clypei pendent ex ea, pro quo in Hebræo
habetur אלף המגן תלוי עליו *Aleph hamagen talui halau: Quod interpretatũ*
dicit: Mille, siue aleph scutum appendent super eam: Aleph siquidem unum, &
mille significat: & signat Deum, qui est principium & finis numerorũ, ut sit sen-
sus: Deus est scutum pendens, & imminens super ipsam turrim, ut protegat, &
defendat: ~~*Vndè malè traductum est, pendent ex ea: nam Deus non dependet ab*~~
~~*alio, sed à seipso*~~*: qui est uerum scutum omnes sperantes in se perfectissimè pro-*
tegens: undè sequitur, quia est omnis armatura fortium. Nasus uerò erit ueluti
turris libani, quæ respicit contra Damascum. Pro naso uigor spiritus, & iræ im
petus bonus intelligitur, qui debet esse rectus & fortis, ueluti turris, atque respi
cere debet non contra Deum, aut proximum, uel aliquod bonum: sed contra Da
mascum, qui bibens sanguinem, sanguinis osculum, & propinans sanguinem in-
terpretatur. Et hæc (ni fallor) nihil aliud significant, nisi regnum mundi, car-
nis, & sanguinis cum suis pessimis turmis, quæ sunt concupiscentia carnis, concu
piscentia oculorum, & superbia uitæ: Quis enim est sanguinem bibens, nisi aua
rus, qui sugit secundarium sanguinem pauperum, pusillorum, & orphanorum?
Et quid est sanguinis osculum, nisi concupiscentia carnis, ubi fuerint secundum
carnem & sanguinem mutua oscula & amplexus? Et quid propinans sangui-
nem, nisi superbia, fastus, & ambitio, pro qua explenda tam immensus san-
guis quotidie effunditur? Contra quæ mala opera debet esse indignatio & ze
lus, ut dici possit cum Christo: Ego testimonium perhibeo de mundo, quia opera CHRISTVS.
eius mala sunt. Et iterum cum Paulo: Mihi mundus crucifixus est, & ego mun Paulus.
do. Alioqui, nisi quis insurgat contra mundum, sed amicus eius uoluerit esse Ioan.
(teste Ioanne) inimicus Dei constituetur. Oculi denique erũt columbarum, de-

CHRISTVS. bita uidelicet simplicitate referti, iuxta illud euãgelicum: Si oculus tuus simplex fuerit, totum corpus tuum lucidum erit: quia opus omne fabricatur supra intentionem, ueluti colũna supra basem, & paries supra firmamẽtũ. Hæc itaque sunt futura membra corporis nostri mutandi in naturam spiritus, secundum quam utetur membris, & organis non interioris, sed exterioris hominis.

Quo igne conflandi sint boni. Cap. XIIII.

IAm suprà reserauimus reperiri ignem multiplicem, aut eundẽ diuersa nota distributum, & uariũ in diuersis, ut Cleantes lõga serie apud Ciceronem disputat. Est enim ignis hic aduentitius, quo utimur: estq; in lapidibus, quẽ ictu, & conflictu chalybis excutimus: Est etiã in terra, quæ ex refossione fumat, & aquã calefacit in puteis profundis, maximè temporibus hybernis ob eã causam, ꝙ calorẽ insitũ in terris contineat: Aquis pari modo immixtũ esse calorẽ comprobamus: eo ꝙ aquilonibus, reliquisq; frigoribus adiectis obdurescit humus, & eadẽ uicissim liquescit tepefacta, & calore tabescit. Maria quoq; agitata uentis ita tepescunt, ut facilè intelligi possit, in tantis illis humoribus inclusum esse calorẽ. Aërem quoque multoties feruescere uidemus. Reliqua magni mundi pars, scilicet quarta tota, natura ipsa feruida est. Animalia insuper & omnia uiuentia calore nutriuntur. In stomacho enim tantus est calor, ut nullus tam grauis cibus sit, qui die ac nocte non coquatur. Venæ, & arteriæ non desinunt micare quodam igneo motu. Omne nanque quod uiuit, propter inclusum calorem uiuit. Indec olligitur, caloris naturã uim habere in se uitalem, in mũdo passim diffusam, imò omnia ex igne facta esse attestatur Zoroastres, dum ait: Omnia sub igne uno genita sunt. Igni quippe illo, quem Deus igneæ essentiæ habitator (ut Plato ait) inesse iussit materiæ terræ, & cœli iam creatæ rudi, & informi: ut uitam præstaret & formam. Hinc illis productis, statim subintulit opifex. Sit lux: Pro quo ~~mendosa~~ traductio habet fiat lux. ~~Non enim facta est lux~~, sed rebus adhuc obscuris communicata, & insita: ut in suis formis claræ, & splendentes fierent. Nam sine illa luce in qua habitat Deus, & sine igne ipso qui Deus est, omnia sunt obtenebrata, ut Synesius ex monumentis Chaldæorum de inferna regione decantat dicens.

Cleant. Cicero — Zoroa. — Plato. — nostra — Synesius

Nec tu despicias nigrum & sine lumine mundum,
Cuius profunda substernitur atra tenebra:
Sordidus est obscurus item, simul idola pascens.

CHRISTVS. Sed clarius summa Veritas ait de mittendis ad regionem illam: Ite in tenebras exteriores. Et si qua est lux in rebus istis exterioribus & obscuris, ipsa est umbra, & idolum ueræ lucis, quæ Deus est. Qui omnia collustrat, sed potissimè omnem hominem uenientem in hunc mundũ medium: dummodo ipse adeò non se inuoluat in peccatorum tenebris: ut lucem illam apprehendere nequeat. Quanto enim quis magis dispositus est, tanto magis illa luce perfunditur: ut de Ioanne Baptista perhibet ipsa lux dicens. Ille erat lucerna ardens & lucens.

Sed magis lucebat, & ardebat illa uera lux; de qua Ioannes rependens uicem testimonij, ait: Ille uos baptizabit spiritusancto, & igne: Igne itaque illo, de quo per Zachariam inquit: Ego ero eis murus ignis in circuitu: Ignis utique aut purgantis, aut punientis, aut transformantis. Punit enim malos igne coartato, torquente, nequaquam uerò collustrante, aut consumente. Hinc qui illo igne cruciatur, in tenebris degere dicuntur. Et hoc, si uerum est Pythagoreorum dogma, [Pytha.] unicum uidelicet esse ignem ubique: In cœlo dilatatum collustrantem: In inferno uerò coartatum, tenebrosum, & cruciantem: In meditullio autem totius machinæ est de utroque participans. Purgat etiam, si quis scoria aliqua squallet, ut in Isaia dicitur, Excoquam ad purum scoriam tuam. Et Malachias, Purgabit filios Leui. [Isaias. Malac.] Nam dissoluta anima, aut uulnere peccati destructa nisi deplorata sit, antidoto constipatur, cõsolidatur, & sanitati restituitur, aut per ipsam harmoniæ reuolutionem, sicuti Plato in calce Timæi asserit: [Plato.] Aut adhibitis ignibus, secundum Apostolum qui ait: Saluus fiet, quasi per ignem scilicet transiens; [Paulus.] iuxta illud, quod per figurã in libro numerorũ legimus. Omne quod potest trãsire per flammas, igne purgabitur. Sermo enim erat de uasis tabernaculi; quæ figurabant uasa illa, de quibus Apostolus ait: In magna domo Dei nõ solum sunt ua [Idem.] sa aurea, aut argentea, sed ignea, & fictilia. Et iterum cum Thessalonicensibus: Sciat unusquisque uas suum possidere in sanctificationem, & honorem. Purgatos autem ille ignis transformat. Iccirco in Deuteronomio dicitur: Deus ignis comedens est: Pro quo nos habemus consumens. ~~Non enim consumit, & destruit amicos, sed~~ comedit, id est suscipit in se, & ipsos tanquam cibum in seipsum trãsmutat. Quod & Plutarchus [Plutarc.] (ut hinc inde ex antiquis collegerat) testatur dicens: Deus est spiritus igneus intellectualis, non habens formam: sed transformãs in se quodcũque uoluerit, & coæquans se uniuersis, & uniuersa sibi. Et id efficit non per elementarem ignem, sed per seipsum, aut per seraphicum incendium ipsi diuino igni propinquum.

Quo peculiari igne cremandi sint mali. Cap. XV.

MAlos itaque igne cruciari, & cruciandos, omnes ferè fatentur, & consentiunt cum summa Veritate dicẽte: [CHRISTVS.] Omnis arbor, quæ non facit fructum bonum, excidetur, & in ignẽ mittetur, & ardet, illo utiq; igne, qui paratus est diabolo, & angelis eius. Non enim est ipse ignis in nostram perniciem ordinatus à Deo. Nec quisquã ab eo cruciabitur, nisi eundẽ accẽderit: ut discere possumus ex oraculo Isaiæ dicẽtis: Ambulate in lumine ignis uestri, & in flãma quam accẽdistis: [Isaias.] De manu mea factũ est hoc uobis, in doloribus iacetis. Vtrũq; tangit uates & quia à Deo id efficitur, & quia nos illum ignem accendimus. Nam quamuis sit paratus à Deo, non tamen aliquis illo cruciabitur, nisi ipsum accendat fomentis peccatorũ: ut bene sentit Origenes. [Orige.] Sicut enim igneas febres in corpore accendimus nociuis pabulis, & immoderatis laboribus, sic accẽdemus in anima, & in corpo-

re(quando erunt unitæ)igneos cruciatus, ex ſuperfluitate malorũ operum, & obliquorum affectuum: Quorum abundãtia in homine cõgregata tempore ſuo ferueſcit ad ſupplicium, & pœnam eorum, qui ipſum accenderunt. ~~*Et ſic(ut ſequamur Pythag. dogma)ille ignis qui dilatatus, & colluſtrans beatificat eũ,*~~ *qui*
Pythag. *cor habet dilatatũ in uia mãdatorũ Dei: ſic coartatus ignis ex mala diſpoſitione eorum, qui habent coartatum cor, & induratum ad bonum quaſi lapidẽ, & incudem malleatoris, & tenebroſum affectum (nam ipſi obtenebrati immanitate ſcelerum ſuorum diuinã lucem capere nequeũt)fit obſcurus, & cruciãs: ſicut idẽ ſol, aut ignis indurat, uel liquefacit pro uarietate ſubiectorũ recipientiũ lucem, & calorem illum. Quæ doctrina de eodem igne, beatificante, & torquẽte, non eſt aliena à ſacris eloquiis. Quandoquidem ille ignis, qui in Deutero-*
Deuter. *nomio dicitur comedens: & conſequenter beatificans, & transformans, & qui*
Exo. *in Exodo uiſibili flamma dedit igneam legem, & qui facit angelos ſuos ſpiritus,*
Iſaias. *& miniſtros eius ignem urentem, in Iſaia dicitur flamma increpans, diiudicans, & puniens: Ait enim ꝓpheta: Ecce Dominus in igne ueniet: & quaſi turbo quadriga, uel tribunal eius, reddere in indignatione, uel excandeſcẽtia furorẽ ſuum, & increpationẽ ſuã in flãma ignis: quia in igne ipſe Dominus iudicabit: Quem ignẽ iuſtis, & ordinatis parauit à conſtitutione mũdi in ſplẽdorẽ, gaudiũ, & lætitiam: Sed parauit malis in tormentum, & ſupplicium, ſic exigẽtibus eorum flagitiis, & mala diſpoſitione inducta ex multitudine, & immanitate ſcelerum. Qui ignis beatificans erit perpetuus: expurgans* ~~*autem, breui & ſtatuto tempore extinguetur. Sed crucians erit ipſe quoque æternus*~~*: ut habemus non ſolũ*
CHRISTVS. *ex uerbo ſummi Iudicis dicentis: Ite maledicti in ignem æternum: Sed ex uatici-*
Iſaias. *nio Iſaiæ, qui dum loqueretur de cadaueribus eorum, qui grauiter præuaricati ſunt in Deum, ait: Vermis eorum non morietur: & ignis eorum non extinguetur. Quibus uerbis reſerat propheta damnatorum utrúmque cruciatum, intrinſecũ ſcilicet & extrinſecum fore perpetuos.*

Quomodo cruciandi ſint mali. Cap. XVI.

SEd cum de igne cruciante ſatis dixerimus, percurrendum eſt etiam quomodo illo igne ſceleſti cruciabuntur. Quod non modicam affert difficultatẽ, præſupponẽdo ignẽ illũ eſſe corporeũ(ut cõmunis ſententia eſt) & animas noſtras, atq; malas intelligentias, ſemotas eſſe penitus à corpore. Et hic locus tanto occurrit nobis difficilior, quanto plures & uarios & cenſores habet. Gregorius enim citò ſe expediens cenſet illũ ignẽ
Grego. *cruciare malos tanquam inſtrumentũ diuinæ iuſtitiæ: Sed quomodo ſit inſtrumẽtum, & an cruciatum inferat ex propria forma, an ab alio ducatur ſicut ſerra, uel malleus, in ſectionem, aut percuſſionem malorum, hoc poſteris explicandum reliquit. Verum mirandum eſt, quomodo Gregorius in huiuſmodi palpitauerit, cum alibi aſſerat angelos, & dæmones habere corpora: ſed adeò tenuia, ut comparatione noſtrorũ corporum dicantur incorporei. Vndè de negocio hoc*

nulla debebat apud ipsum esse difficultas. De nouitioribus autem theologis ali- Theolo.
qui opinantur scelestos spiritus, & animas cruciari ab illo igne corporeo, tanquã ab obiecto ipsis disproportionatissimo, & molesto uehementer: sicuti molestus est nobis aspectus horridi serpentis: & id potissimum, quia ab inuiso illis, & infensissimo Deo ui detinentur detrusi in illo igne, cuius præsentiam declinare nequeunt. Academici autem facilius ab hac explicantur difficultate, cum om Academ.
nes saltem (ut aiunt) pedibus currant in hanc sententiã, quod mali dæmones omnes corporei sunt: quibus consentit Basilius, Gregorius Nazianzenus, & com Basilius. Gregor. Nazian. August.
muniter antiqui doctores: A quibus nec Augustinus discrepat, qui super Genesim reddens rationem cur mali spiritus diuinent ait: Quia corporibus subtilioribus uigent: Et in sequentibus inquit: Dæmones sunt aërea atque ignea animalia: Quæ cum actiua sint, nõ dissoluuntur, sicut terrea, & aquea animalia. Nec desunt qui dicant non modo ipsos dæmones, sed etiam omnes angelos, atque animas à terreo corpore separatas habere ætherea corpora. Si autem ad scholam Pauli, qui in tertio cœlo instructus fuit, accedere uoluerimus, facilè hos nodos Paulus.
dissoluemus. Hic enim docet bellum inter spiritum & carnem hac lege indictum esse: ut qui uicerit det uicto eius proprietates, & dotes: & uictus induat naturam uincentis. Iccirco de his quorum spiritus uictor extiterit, ait: Cum autem mortale hoc induerit immortalitatem: Et iterum: Seminatur quod animale: surget quod spirituale. Atque eadẽ contrariorum disciplina, anima à carne & corpore uicta induet grauitatem, ut ad infernas partes descendat: & suscipiet eas malas dotes corporis, quibus ueluti corpus patiatur ab igne corporeo. Sicut igitur anima induta naturã corporis torquebitur ab igne corporeo: sic corpus induens naturam spiritus, beatitudinem simul cum anima suscipiet ab eo, qui à Mo Mõses.
se Deus spirituum appellatus est. Aliud quoque ab Origene, & antiquis acade Origen. Acade.
micis dãnatorum assignatur supplicium, ex deordinatione uidelicet, & confusione proueniens earũ partiũ, quæ ordinatæ, & concinnæ esse debebant. Nã sicut solutis corporis membris, atque propriis diuulsis compaginibus, immensi doloris generalem cruciatum sentimus: ita cum anima extra ordinem, uel eam harmoniam, qua ad bene agendum, & utiliter sentiendum à Deo creata est, fuerit inuenta, à deordinatione illa, & confusione supplicium patietur & pœnã: iuxta illud Augustini: Iussisti Domine, & ita est, ut omnis inordinatus animus sibi pœ Augusti.
na sit. Atque de hoc tormento consequente ex deordinatione animæ à se ipsa, & à Deo, cui semper concors esse debet, multa dicunt, non solum Ambrosius: Hieronymus, Augustinus, multique alij doctores catholici: sed etiam externi Proculus, Hierocles, & alij quamplurimi: inter quos Cicero in Catilinam ait: Cicero.
Nónne iniquitates tuæ quasi furiæ tibi occurrunt? Prophetæ quoque itidem asserunt. Scito (inquit Ieremias) & uide, quia malũ, & amarum est te dereliquis Ieremias. Isaias.
se Dominũ. Et Isaias: Cor impij quasi mare feruẽs, qđ nũquã quiescere potest: sed redundant fluctus eius in conculcationem & luctum: quia non est pax im-

piis dicit Dominus: Ecce quomodo uates describit malorum pœnas consequētes ex deordinatione, & priuatione pacis, quæ est rerum tranquillitas ordinis. Anima igitur non sentiens rationabilium motuum compaginem sibimetipsi consonare, pœnam, cruciatūmq; sustineat necesse est: atq; dissidij inconstantiæq; suæ, ac inordinationis sentiat suppliciū. Aliam quoq; tormēti rationē describūt illi, quos suprà memorauimus authores: quod ex malo idolo generatur. Nam mens, siue animus noster in memoriam recipiens ea, quorū in semetipso signa quædā, atque formas cū peccabat, expressit, historiam quādam scelerum suorū ante oculos uidebit expositam. Et tunc ipsa conscientia propriis stimulis agitabitur, cogitationibus inter se inuicem (ut ait Apostolus) accusantibus: Vndè tormenta quædā ex ipsis pessimis affectibus generabuntur: Vndè etiam flamma mali incendij, & obliqui amoris, ac indignationis contra seipsum, siue liuoris ignibus cruciabitur: uel insana tristitia consumetur. Quam aliqui (dum adhuc remedium afferre possunt) non ferentes, ut ab ipsa declinarent, mortem spontaneam subierunt, tolerabilius existimantes mori, quàm illa tormenta sustinere. Attamen à tormento facilè ammouendo, ad perpetuam pœnam propria stultitia, & malo genio decepti infœliciter transeunt. Vbi & ignis spiritualis est eos intus urens, & crucians, sed non consumens. Corpori quoquæ applicatur ignis perpetuo torquens: Et id iusto Dei iudicio. Nā sicut corporis mēbris adeò uitiatis, ut sanari nequeant, applicātur ferrū & ignis: nō secus animabus scelestis, æque ac corporibus, quæ olim membra magni corporis ecclesiastici extiterant, oppressis diuersorum scelerum immanitate, ut sanari non possint, adhibetur ignis in eorum supplicium: & ut semper urantur, non tamen alia membra inficere, aut molestare queant.

Paulus.

Resolutio difficultatis de hoc igne. Cap. XVII.

ET quia per ea quæ suprà dicta sunt innuimus, nunc ignem illum, qui malos cruciat, esse corporeum, nunc autem esse eundem ignem coartatum, & obscurū, qui dilatatus bonos beatos, & lætos reddit: ideo opportunum erit clarius explicare, qualis ille sit ignis. Et cum omnes ferè asserant illum esse corporeum, durum quidem erit à communi sententia declinare: Si autem uoluerimus iam uulgatam opinionem prosequi, neque etiam dissentire quòd corporeus sit, quomodo idem erit spiritualis, beans animas, & corporeus affligens corpora? Hanc controuersiam soluit Apostolus dicens Corinthiis: Diuisiones operationum sunt, idem autem Deus, qui operatur omnia in omnibus: sicuti eadem anima operatur omnia in omnibus membris corporis. Ideo nemo dicat, quòd ibi Paulus loquatur de operatione spirituali, & interna: Nā ille qui non solum mentes hominum, sed cœlum totum, & terrā implet, omnia in eis operatur: & in omnibus, quæ in eisdem continentur. Non mirum igitur, si omnium iudex etiam in inferno reos punit: aut uirtute sua eos torquens, aut præsentia disconuenienti illis infectis oculis, maiorem eis inferens pœnam, quàm clarissima lux oculis lippientibus, tumefactis, aut quomodocunque

Idem.

læsis: Siue subtrahendo ab eis benignum influxum, à quo omnia implentur bonitate, & derelinquens eos in mala eorum deordinatione sine aliquo bono refrigerante. Et sic illemet qui bene dispositis est in resurrectionem & gaudiũ, malè se habentibus est in ruinam & pœnam. Et hoc est, quod Ezechiel perhibet se Ezechie.
uidisse Dominum, uidelicet à renibus suprà in speciem electri refulgentis: à renibus uerò deorsum in figura ignis candentis. Ille utique Dominus est, qui cœlũ & terram implens, in cœlo sedet bonos lætificans: In terra autem (quæ scabellum pedum eius est) tenens pedes ignis candentis, homines terreos & à cœlestibus elongatos torquet, & cruciat. Et nisi scriptura sacra id me doceret, nullatenus proferre præsumerem, quoniam idem Dominus nunc est lux, & ignis beatificans, & faciens fulgere iustos tanquam stellas, & tanquam scintillas ignis: Nunc igitur est ignis conflans, & purgans filios Leui: Nũc uerò est ignis consumens lignũ, & stipulam: quæ malè ædificauimus: & deuorat, ac destruit (ut Ioël Ioël.
ait) speciosa deserti, id est quæque opera, quæ gloriosa uidentur perpetrata ab his, qui deserti sunt à gratia & influxu cœlesti: Et nunc est ignis torquens & cremans. Hinc iterum Ioël ait: Ante faciem eius ignis uorans: & post eum exurens flamma. Idem.
Quorum uerborum sensus est: Ipse his, qui digni sunt uidere faciẽ eius est ignis comedens, & transmutans in se ipsum: ut suprà tetigimus: Illis autem, qui derelicti sunt in posteriorum, id est inferiorum affectuum delectatione est flamma exurens, & crucians, uel per se (quamuis in seipso optimus sit) sicut contigit quibuscunque malè dispositis, quibus lux, uinum, caro, & huiusmodi bona corporea sunt nociua. Siue id faciat per ministros, quos facit (teste propheta) ignem urentem, sed bonis in gaudium, malis autem in tormentum. Dauid
Vel itidem faciat per aliquod corporeum in torturam malorum fabricatũ: ut fiat satis his, qui contendunt ignem illum esse corporeum. ~~An autem sit corporeus necne, Deus nouit: sed bene inuisibilis comprobatur ab Origene ex Apostolica senten-~~ Orige.
tia: Ille (inquit) ignis talis substantiæ est: ut uisibilia comburat ipse inuisibilis constitutus, ut Apostolus ait: Quoniam quæ uidentur temporalia sunt: quæ autem Paulus.
nõ uidentur, æterna. Si igitur ille ignis quo puniuntur, qui à Deo recedunt æternus est, necesse quoque est, ut sit inuisibilis: cum ex sententia Apostolica sola inuisibilia æterna sint. Nec admireris (ut sequitur Origenes) ignem esse inuisibi- Orige.
lem, & cruciantem, cum non uideas calorem corporibus accidentem, & nõ mediocriter cruciantem in his, qui ab eo ualidissimè molestantur. Alterius itaque generis est hic ignis crucians ab eo, quem habemus in communi usu, ipsi tamen ~~ille summè torquens comparatur, cum nihil sit inter nos magis crucians, quàm hic uisibilis ignis:~~ Quem cruciantem in æternum si declinare cupimus, caueamus ne sit in nobis mala dispositio æterna: sed ea sit, qua suscipere possimus ignem illum supremum in gaudium, aut saltem in consumptionem ligni & stipulæ, & in expurgationem scoriæ: ut simus pulchra uasa ex auro mundo, collocanda in cœlestibus nuptiis, & mansionibus illis beatis, & æternis.

DE SVAVISSIMIS CONCENTIBVS, *& pauſa illa æterna in adepta beatitudine.* Tonus octauus.

EXTREMÆ *huic cantilenæ nouiſsimi cãtici manũ extremam imponentes, muſicos excellentiores pro uirili noſtra imitabimur: qui ſemper ſtudẽt cõcẽtũ nouiſsimũ ſuauiorẽ reddere: & aliquando tanta attrahuntur ſuauitate, ut niſi temporaneis motibus ſubiacerẽt, & labore fatigati deficerẽt, carmen protraherent perpetuũ. Sed quoad poſſunt durantes, nunc continuatis, nunc mutatis uicibus non deſinunt ab ouo uſque ad pomũ. Summus autem archimuſeus, cuius cantum deſcribere tentamus, cum & tempus excedat, & æternitate gaudeat, cantica ſua nunc per tẽpora diſtribuit & partitur, nunc ad ipſam conducit æternitatem.* Harmonicam *enim machinam iſtam (neſcio quo mirando artificio)* & *temporaneæ ſucceſsioni ſubiecit, & à tempore ipſam abſoluit:* Generantur *enim diurnis, & annuis uiciſsitudinibus elemẽtaria hæc omnia.* Mouentur *& cœli in tẽpore, aut (ut rectius dicamus) moti ipſum tempus generant.* Terra *nihilominus in æternum ſtat, & cœli à ſuo eſſe nunquã deficient, quanquam quo ad motum & influxum (ut canit pſalmographus) peribun*t*.* Suauiorem *quoque concentum redemptionis paucis (non dicam) menſibus, ſed diebus conſummauit: manet tamen perpetuò, apud eum copioſa redẽptio: manétq; fructus æternus.* Si quis *(inquit* Redẽptor*) mãducauerit ex hoc pane, in ueſtram, uidelicet, redemptionẽ oblato, uiuet in æternum, fruens ipſius æternæ redemptionis fructu.* Suauiſsimũ *etiam canticũ unionis, ex acquiſitis per tempora meritis conducere uoluit; perpetuis præmiis omnes ad ipſam perpetuitatem attrahere, ſibique coæternos facere ſtatuit.* Hinc *à temporanea ſucceſsione abſoluet omnes, quos exaltatus à terra meliori ui harmonica ad ſe traxerit, quã* Orpheus, & Amphion, *collocans eos in mãſionibus illis conſonantiſsimis, ubi (ſi* Auguſtino *illa aliquando ſuauitate allecto credimus) etiam numeri, & harmoniæ corporeæ nunc latentes ſimul cum aliis concentoribus in publicas laudes artificis, & ſummæ illius pulchritudinis circunſonare uidebuntur.* Ideo *ſumma cũ diligentia ſcribæ illi cœleſtes utriuſque teſtamenti,* Ezechiel, & Ioannes, *manſiones illas exactiſsimis figuris,* & *conſonantiſsimis menſuris, & partitionibus, prout eos* Spiritus *ſanctus edocuit, deſcripſerunt.* Verũ Ezechiel *menſuras fabricæ, diſpoſitione, partitione pro tribubus duodenis, ſacrificia, & nomen ciuitatis tantummodo deſcribit.* Ioannes *uerò principi domeſticus, ad ſecretiora penetralia admiſsus, ſuauiora depromit cantica.* Vterque *tamen ea caligine obnubilati, ut niſi ſupremus ſol calore ſuo illius craſsitudinẽ extenuet, & ſua luce eiuſdẽ expellat tenebras, nec audire quidem quod dicunt, nec uidere quod deſcribunt, & metiuntur, aliquatenus poterimus: in ſenſibilibus enim ænigmatibus obuoluta huiuſmodi tradunt, aut ut ex his quæ animus nouit, ad incognita ſurgere queat:*

Dauid

CHRISTVS.

Orpheus Amphiõ.

Ezechi.

Ioan.

& inuisibilia per huiusmodi sensibilia conspicere: aut quia, nec nobis qui audimus, nec ipsis qui loquũtur, uerba adhuc tradiderit, quibus illa exprimi poßint: sicut qui ipsa uiderunt, id palam affirmant, quòd non licet ea homini loqui. Aut quia mens adhuc corporeæ molis pondere prægrauata, ad hæc suprema conscẽdere nequit: ut Isaias, & Paulus conueniunt, quòd nec oculus uidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, quod Deus præparauit diligentibus se. Ideo, si nec nos illa sacramenta explicauerimus, ueniam dabitis: cum ea sint pertractanda, quæ omne ingenium nostrum transcendunt: omnem memoriam fugiunt: omnem facundiam superant. Vnico tamẽ auxilio freti, & hoc arduißimum opus aggrediemur: cum habeamus duces, quibus Deus hæc patefecit: ut idẽ Paulus subinfert: Nobis autem hæc reuelauit Deus per spiritum suum. Hinc cautius loquitur Isaias dicens: Oculus non uidit Deus absque te, quæ præparasti expectantibus te. Hos igitur diuinos duces è uestigio sequentes, quantũ suprema lux nostros collustrauerit oculos, enodabimus nostris uerbis ea, quæ illi suis ænigmatibus complicuerũt: Ioannísque præcipuè secretiora, & pleniora cãtica prosequemur: qui in pegaseo pectoris Christi, inter duo cacumina diuinæ & humanæ naturæ quiescẽs, ea fuit luce perfusus, eòque furore repletus: ut diuinorũ uates facilè euaserit. Postea à Pathmotica insula ad continentem supramundanam spiritu diuino subductus, nunc ab angelo, nunc à supremo concentore Christo Iesu, nunc à diuersis circũsonantibus edoctus, tradidit nobis illa consummata cantica: mirandóque artificio hincinde discurrens, nunc conscendendo, nunc descendẽdo, plenis musicæ legibus, nullum modulum supramundani instrumenti, nullámque uocẽ musicæ distributionis reliquit intactam. Per uiginti enim gradus distingunt musici totam ab eis inuentam harmoniam: quos super manum collocarunt, ut inde facilior praxis, & memoria tenacior haberetur. Totidem modulos tangit Ioannes, in quibus tota harmonia supracœlestis consummatur. Et hoc sub figura ciuitatis, quæ tanquam cithara cœlestis proponitur, in qua temperatis omnibus his uocibus, & à summo archimusæo tactis, consonãtia illa omnes alias transcendens perficiatur. Gaudent omnes (inquit Dionysius) mouente Patre: Filius nanque organum Dei factum est, cum in ipso rerum omnium fabricatarum ideæ existant: & in ipso omnes tanquam fistulæ collocatæ sint, undè siquis in eo non manserit, nec utile, nec concinnum aliquid afferre potest. Flatus autem est spiritus omnia replens: ut in lib. Sapientiæ dicitur: Spiritus Domini repleuit orbem terrarum, & hoc, quod continet omnia, scientiam habet uocis. Pater uerò est primus, & omniũ motor præcipuus, potißimè in illa ciuitate superna, in qua omnia ei correspondent tanquam fistulæ, fibræ, uel moduli instrumenti: Quos modulos declarantes, & in concentus diuidentes Ioannem sequemur: & cum eo Ezechielem pro uiribus conuenire faciemus.

Isaias
Paulus.
Idem
Isaias.
Diony.
Sapien.

MODVLI SEQVENTIS CANTICI.

Materia.	Lux.	Instrumenta.	Pax.
Dispositio.	Partitio.	Epithalamia.	Vnio.
Mensuræ.	Hospites.	Triumphi.	Fœlicitas.
Structura.	Sponsalitia.	Præmia.	Omne bonum.
Ornatus.	Victus.	Imperium.	Silentium.

MODVLVS PRIMVS, MATERIA.

PRIMVS MODVLVS, MATERIA.

Cur dicatur ciuitas illa ædificata ex auro. Concentus primus.

FACIENS itaque Ioannes superni ædificij fundamentum, illud describit ex auro, pretiosisque lapidibus confectum. Aurum nanque non tantum est pro lithocolla ad pa
I rietes uestiendos, sed pro cemento, & glutino ad lapidum, pro corpusculis, & clauis colligantibus ædificium: Et quod mirandum est, non offuscat aurum illud nitorem pretiosorum lapidum, cum perfecta diaphaneitate gaudeat. Hinc concinnator noster dicit, quòd aurum ipsum simile est uitro mundo: Lapides autem pretiosi sunt pro fundamento, pro portis, & pro tota parietum structura: ut & lapides, & glutinum pretiosissimi sint pro hospitio illo pretiosissimo: & imputrescibilia pro mansionibus illis æternis. Et penetralia adeuntes, quantum fas erit, & permittetur ab archimusæo, percurremus sacramenta, & secretiores symphonias, quæ describuntur sub typo lapidũ pretiosorũ, & auri, quod uittã significat, iuxta illud sapientis: Antequã decurrat uitta aurea: quæ uitta, Sapien.
aut filum aureum ueram uitam significat. Quod ut faciamus, percurrẽdæ sunt nobis proprietates, & natura auri & ipsorum lapidum. Est enim aurum pulchrum & decorum, hinc dictum quasi ὡραῖον (ut quibusdã placet) uel ab aura, quæ significat splendorem: quamuis Hippocrates ab ἄφριον inuentore dictũ existimauerit: Pulchrum est enim, pulchráque alia facit: nec tamen omnia (ut aliquã Aippoc.
do deceptus dixerat Hippias) sed ea, quibus ipsum aurum decens est: Estque inter metalla, & liquentia omnia perfectioris pretij. Est etiam suapte natura con Hippias
stantissimum, ut in tenuissimas bracteolas extentus minimè frangatur: Ex auro enim denario centũ & uiginti quatuor bracteæ quaternorum utrinq; digitorũ nostris temporibus deducuntur, cum id ad septuaginta tantummodo antiquiores extenderet. Est insuper cum quadam cessione tenacissimũ, cedit enim percutienti & plicanti, consumenti autem igni nequaquã, non rubigini, non ærugini, nõ aceti & salis succis omnium rerũ domitoribus, nec arsinico sublimato, qui (teste Al- Albertus
berto) cætera omnia metalla consumit. Nec aliquid ex ipso incessit, quod aliquãdo eis bonitatem, aut põdus diminuat: nec partes suas à se sponte dimittit. Quæ est apud Plinium elegantissima ratio eius prætij, ꝙ ipsum usus minimè deterit. Et Plinius
mirum quippe est: ꝙ igni acerrimo omnium cõsumptore nullatenus lædatur, cũ tamẽ ab eo liquefiat, imò quo sæpius ardet, fit purius & perfectius, undè obrizũ dicitur: quia sæpenumero igne candefactũ, & exustum, nõ consumptũ, sed purissimũ redditur. Beneficia autem ipsius multa cõnumerantur ab expertis. Cor lætificat, ulcera sanat, multis infirmitatibus prodesse, melãcholicis maximè: & omni distemperamẽto inimicatur, ex suo forsitan temperamento, quo gaudet super omnia metalla: aut ex ui quadã Phœbea omnibus conferente, lædẽte uerò nemi-

nem. Aurũ igitur uita est diuina, siue spiritualis, uel charitas, quæ uitã præstat: & qua decorantur, splendent, pulchrescunt, uiuunt, & ditãtur omnes hospites,
CHRISTVS. & concentores illi. Qua si cares, audi archimusæũ dicentem: Suadeo tibi emere à me aurum ignitum, ut locuples fias. Hoc properantibus ad mansiones illas dictum sit: quo qui intrant absq; illa ueste, quæ nuptialis dicitur, turpißimè expelluntur. Omnes enim hospites illi, hac aurea ueste charitatis induti esse debẽt,
Psalm. iuxta illud ꝓpheticũ: In uestitu deaurato. Hæc itaq; aurea charitas ardẽtißima
Paulus. fuit in martyribus, & sanctis omnibus, qua fretus Paulus magna cõstãtia dicebat: Quis nos separabit à charitate Christi, an tribulatio, an angustia, an fames, an nuditas, an persecutio, an gladius? Et si propter Deũ mortificamur tota die, & premimur sub malleo tribulationũ, tamen in his omnibus cõstantes sumus: &
Idem. superamus in charitate illius, qui dilexit nos. Qua perfusus Apostol. subinfert: Certus sum, ꝙ neque mors, neq; uita, neque instantia, neque futura, neque fortitudo, nec aliquid huiusmodi poterit nos separare à charitate Dei, quæ est in
Idem. Christo IESV. Cedit quoque charitas percutienti, torquenti, & dilanianti, ut ipsius charitatis præco insignis iterum ait: Sustinetis enim, siquis uos in seruitutem redigit, siquis deuorat, siquis accipit, siquis extollitur, siquis in faciem uos cædit. Cedit igitur, quia in patientibus charitate perfusis non murmur resonat, non querimonia. Tenacißima tamẽ est: ut nec confricatione, nec percußione aliquid suum amittat: imò in huiusmodi coalescit. Nec corroditur à rubigine peccati, nec ab ærugine malitiæ, non à succo salis, & aceti, humanæ uel diabolicæ astutiæ: nec ab aliquo, quantumcunque acerrimè mordeat. Statque inuicta igni molestiæ, igníque diuino: sed in illo perficitur: in hoc autem augetur, & incremẽtum suscipit. Exponit nanque summus ille diuinus ignis suos dilectores igni angustiarum: ut probentur, sicut aurum in camino, & uase fusorio: ut illo igne expurgati irradient, & splendescant in mansionibus æternis: ubi ardent, & palam splendent hospites, tanquam aurum obrizum. Liquescit autem hoc charitatis aurum, non ut à perfectione, aut gradu ipsius cadat: sed ut cum cæteris metallis, imò cũ ipso igne conflante itidem cõflatũ fiat: ut suo loco (annuẽte Deo) differemus. In operatione quidẽ eius & uirtute cor lætificat: quia nihil uerè iucũdũ
Dauid absq; charitate haberi potest. Quod à regio ꝓpheta discere possumus, qui ipsa charitate amissa cõtristatus, afflictũ, curuatũ, cõputrescẽtẽ, & molestia plenum se prædicat: adeò ut nullatenus gaudere posit. Pro ipsa quoq;, undè sibi lætãdũ
Idem sit, suspirans, clamans, deprecatur. Redde mihi lætitiam salutaris tui, quã in peccato simul cũ charitate perdiderã. Sanat ulcera omnia sola præsentia: quia secũ nullum ulcus peccati cohabitare permittit: cum peccatum ipsum sit deordinatio actus, & deturpatio quædã potentiarũ, & uirtutum. Charitas autem est uiriũ
Paulus. & uirtutum decor: ideo eas omnes sine charitate Paulus penitus nihilipendit. Referta est itaque ui, pulchritudine, & splendore supramundani solis: ut omnia quæ replet, ad perfectam consonantiam, splendorem, & perfectam pulchritudi-

nem perducat. Hinc meritò vbique *diffusa dicitur à Ioanne in hospitiis, & hospitibus cœlestibus.* Hæc enim stratum est pauimentum, hac contexti lapides sanctuarij, hac vestiti parietes, & hospites omnes. Quæ vtiq; vestis tã parietum q̃ hospitum, non est ad tegendum: cum nihil sit fœdatum, nihil paßibile, nihil pudendum, quod tegi debeat, ne turpe uideatur, vel frigore crucietur, aut suffundatur pudore. Erit igitur hæc uestis ornatus non tegens, sed transparẽs vt nihil decorum occultetur, vbi nulla adest inuidia: nihil pudendum cooperiatur, cum turpitudo omnis cessauerit: Patentia enim erunt omnia vnicuiq; cõciui suo, ut vnusquisq; amore consocij ferueat, pulchritudine gaudeat: & consonantißimis fibris omnium membrorum coniubilet.*

Cur parietes ex iaspide. Concen. II.

STructura parietum omnium. (inquit concentor noster Ioannes) erat ex iaspide: quam supramodum celebrant sapientes. Is enim vtroque sexu gaudet, decoro lætatur aspectu, multigena uirtute præstat, multiplicique uarietate, & nomine gloriatur. Tradunt enim Aaron, Plinius, Albertus, & alij nouitiores, qui de lapidibus scribunt, quòd iaspidum genera usque ad decem & septem reperiuntur: quamuis Albertus de decem tantummodo mentionem faciat. Horum autem præcipuus est viridis, & lucens, rubeas habens uenas. Sequitur rubeus ad instar ignis, & translucidus: alius uerò rubeus opacus: Hic præstat utilitate, ille autem pretio. Alius smaragdo similis præcinctus linea alba: quem gramantiam uocant. Alius pluribus lineis distinctus, & polycalamos dicitur: quem secretiores philosophi utilem dicunt esse concentoribus. Virtus eius multiplex est, ut Bocus, Aarõ, Thetel, Zenothemis, Arnoldus, & Albertus tradunt: sed super omnia sanguinem sistit, castum reddit gestantem, & gratum: phãtasmatibus inimicatur, & concinentibus fauet, maximè polycalamos, ut diximus. Multaque alia prosequitur Plinius, & apud eum Thetel de iaspide, & quomodo sit genus lapidum expectatißimum, quæ omittimus. Concinnè itaque nimis cœlestis concentor, concentorum hospitium contextũ describit ex iaspide utriusque sexus decore gloriante: cum lapides illi uiui per hunc descripti, ex quibus construitur ciuitas ipsa, ex utroque sexu coaceruentur: ut laudes depromant illius, qui est (ut Mercurius ait) utriusque sexus fœcunditate plenißimus, Decorque eius perbellè decorem omnium ciuium, & lapidum illorum ignitorum figurat: Non enim coram summa pulchritudine aliquid nisi pulchrum, & decorum astare debet. Varietas insuper eius pretiosa, quàm pulcherrimæ ciuitatis illius regiam pompam designat, quæ circumamicta est uarietate multarum rerum pretiosarum. Differt enim Cherubinus à Seraphino: differt uirtus à potestate: & angelus ab archãgelo. Non secus sanctus à sancto differt in gloria (ut Paulus ait) quam stella à stella differt in claritate. Varia quippe sunt genera iaspidum, una tamen species

Ioannes. Aaron. Plinius. Albert. Bo. Aa. Th. Ze. Ar. Al. Plinius. Mercuri. Paulus.

omnium: ſi genera plura in eadem ſpecie contineri admittantur, ſicut genus Græcorum, Italorum, *&* Arabum *in eadem ſpecie humana conueniunt. Varia pari modo ſunt illorum concentorum genera, prophetarum videlicet, patriarcharum, apoſtolorum, martyrum, confeſſorum, & virginum: omnes tamen in eadem ſpecie continentur. Verum ſi ad virtutes huius lapidis proſpicere uoluerimus: quid aptius dici poteſt pro ædificio illo deſignando quàm virtute ipſius ſiſti ſanguinem, cum caro & ſanguis ab illo regno (teſte apoſtolo) exulent, nec inter filios* Dei *annumerari poſsint, qui ſanguinis & carnis appetitum aſſequuntur? Et quid accomodatius concentoribus illis hoc lapide, qui caſtum reddit? vt poßint & ipſi cantare illa cantica, quæ decantabant ij, qui cum mulieribus non ſunt coinquinati, ſine macula exiſtentes ante thronum* Dei. *Vel ſaltem, vt ſint mundati à coinquinatione illa.* Nam *ſi (Chriſti teſtimonio) mundi corde* Deum *uidebunt, qui non habuerint cor mundum, ipſum uidere non debent,* Nec *tantum per iaſpidem mundi, & viſionis capaces intelligi debent, ſed etiam* Deo *grati: cum gratum reddant portantem. Grati enim ſunt omnes illi hoſpites principi, & vnuſquiſque conſocio ſuo: quia gratia* Dei *eſt vita æterna: vt teſtatur apoſtolus ad illud hoſpitium contuendum aliquando ſubuectus. Perpulchrè additur, quòd inimicatur phantaſmatibus ipſa fugans, ad denotandum, quòd effugatis & deuictis omnibus phantaſmatum occurſitaculis, hoſpites illi perpetua pace, & fœlicitate lætantur: tranquilliſque concionibus uacant. Quibus omnia cœleſtia (etiam parietes) fauent: ideo deſcribuntur conſtructi ex iaſpide, qui & concentoribus fauet, & inimica phantaſmata fugat.*

[Margin: Apoſto. — CHRISTVS — Apoſto.]

Quid ſibi velint duodecim lapides in fundamento. Con. III.

Accedens Ioannes *noſter ad fundamenta huius concinni hoſpitij, ipſa fundamenta duodena deſcribit, ex duodecim lapidibus pretioſis: fundamentum primum iaſpis, ſecundum ſapphyrus, tertium chalcedonius, quartum ſmaragdus, quintum ſardonyx, ſextum ſardus, ſeptimum chryſolithus, octauum beryllus, nonum topacius, decimum chryſopaſſus, vndecimum hyacinthus, duodecimum amethiſtus. Vbi duo aduertenda eſſe exiſtimo antequam ulterius procedamus: alterum eſt, quomodo conueniat* Ioannes *noſter in ſuo progreſſu, cum proponat fundamenta eſſe ornata omni lapide pretioſo, & ea deſcribendo tantummodo duodecim enumeret, cum tamen multò plures ſint pretioſi lapides. Alterum verò, quomodo conueniant in eodem ædificio fundamenta duodecim, vnumquodque ex ſuo lapide contextum: cum unigenum ſoleat fieri fundamentum: & in cœleſti ſtructura, de qua eſt ſermo, nemini detur ponere aliud fundamentum, niſi qui poſitus eſt Chriſtus* IESVS*: ut teſtatur ille, qui etiam ſupernam ipſam uiderat ciuitatem.* Priori *obiectioni obuiare poſſumus dicentes, quòd quamuis fundamenta ſint ex illis duodecim lapidibus tanquam principalibus, inter eos*

tamen aderant & alij lapides pretiosi: Licet fiat denominatio ab ipsis principalibus, ex quibus constructa sunt fundamenta. Ad allegoriam autem conscēdentes, secundum quam describitur illa constructio, ædificata est illa ciuitas super duodecim apostolis præcipuè (existente tamen Christo firma ipsius petra) consequenter uerò ex multis aliis lapidibus, his apostolicis connexis, & Ioannes *admotis: qui cùm sint quamplurimi numero illo duodenario commixti, nescio quo numero comprehendi possint. Hinc ipse Ioannes postquam partitus est electorum numerum, & lapides illos uiuos, & consignatos per duodena milia, subiungit: & turba magna, quam dinumerare nemo poterat: Quæ tamen non auget, nec disturbat partitionem illam duodenariam. Sed & aliud dicemus ad inferiora reuertentes, quòd non omnes lapides, qui à mūdanis ciuibus pretiosi existimantur, sunt in pretio apud ciues cœlestes, vt adamas: quiritia, achates, & multi alij, de quibus non fit mentio in scriptura sacra, neque à* Moses. *Mose, quando describit lapides reponendos in pectorale summi sacerdotis, nec* Ezechie. *ab Ezechiele, dum operimentum quōdam fœlicissimæ tyri ex lapidibus pre-* Ioan. *tiosis contextum describit: neque hic à nostro Ioanne: Adamas enim, qui in tanto pretio est apud diuites mundi huius, à uiris diuinis repudiatur: quia forsitan recipientibus mirum in modum nocet: vndè (vt Mercurius, & alij exper-* Mercuri. *ti tradunt) cum Helleboro nigro conuenit, & cum capite olgol, aut capite diaboli, stella quidem aquilonari, vndè omne malum panditur: & sic de aliis multis lapidibus assignare possemus rationes, cur in sacratissimo illo ædificio non admittantur. Sunt etiam qui asserant lapidum interpretationes non esse factas ad veritatem literæ: Et inter alias* יהלום *quod interpretantur iaspidem, contendunt aliqui, quòd Adamantem significet: & si hoc non placet aliis, ratione prædicta: Vndè hæc prætermittemus tanquam longa, & incerta, etiam apud ipsos Hebræos: & ad secundam obiectionem respondebimus dicentes: quòd diuersæ sunt cincturæ lapidum ingredientium fundamentum: & vnaquæque illarum poterat esse ex suo lapide. Si autem ad ueritatem rei penetrare voluerimus, considerabimus quàm sacer, & quàm mysteriosus sit numerus duodenarius à Platonicis, necnon à scriptura sacra celebratissimus: vt suprà tetigimus. Hoc enim numero electa Dei familia in coordinatione bellica, in distributione promissæ terræ & in omni celebri progressu partita est. Summa quoque consonantia & Christi familia eodem numero complexa est: cui & duodeni principes apostolici præfecti sunt. Qui in militia, & regno principes dicuntur: In sessione verò iudices: sed in fabrica illius supernæ ciuitatis dicuntur fundamenta, non quidem primaria, cùm nemò (teste Paulo) possit ponere aliud fundamentum,* Paulus *nisi qui iam positus est* CHRISTVS IESVS. *De secundario igitur fundamento est sermo: de quo idem Paulus superædificati supra fundamen-* Idem. *tum apostolorum & prophetarum: apostolorum inquam, quo ad familiam*

hanc Christianam, & veram: Prophetarum autem, quo ad familiam figuratiuam. Ista sunt ergo fundamenta duodena: in quibus sunt duodecim nomina apostolorum, & agni: ad cuius declarationem statim veniemus. Sunt nanque apostoli fundamenta secundaria, cum eorum animæ, & gradus eis donati, sint stabiles, & pretiosissimi, pretiosisque uirtutibus referti: ideo describuntur per lapides pretiosos, quorum conuenientiam aliqualiter percurremus. Iaspis enim multigenus, & rubeis guttulis conspersus, quid aliud significat, nisi fidem formatam, conspersam charitate & multimodam in diuersis fidelibus, potissimè tamen & super omnes apostolos in Petro omnium Petrus.
eorum, & consequenter omnium credentium principe? Cui & cœlorum claues sunt pecularius consignatæ. In quod regnum primus introitus est per fidem, dicente Christo: Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit.
Iacobus. *In sapphyro autem cœlestis coloris, Iacobi minoris, cognomento iusti, denotatur contemplatio: qua totus semper ferebatur in cœlum: adeo assiduus precationibus, vt genua eius in Camelorum duritiam venerint: Et uerus Nazareus seiunctus à mundo, vinum & siceram non bibens: nec nouacula super caput, aut barbam admittens, totus sapphyrinus & cœlestis, in illud semper cœlum aspiciebat, quod est quasi aspectus lapidis sapphyri (vt inquit E-*
Ezechie. *zechiel) non sine magno mysterio alibi pertractando. Per chalcedonium ue-*
Ioan. *rò omnibus respersum coloribus Ioannis charitas designatur: quæ omnibus virtutibus est forma illas complectens, complementumque existens legis & prophetarum: de qua dixit: Qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo, tanquam in ciuitate, & templo peculiari. Verum in smaragdo adeo intensæ uiriditatis, vt nec subiectus cuiquam lumini, aut radiis solaribus, quin potius omnem uirorem superans, sua ipsius uirtute totum circuncirca*
Andreas. *aërem inficit, Andreas denotatur: qui adeo uiridis & viuax fuit in mysterio crucis, vt nec facundis Achiuis, nec strenuo Ro. præsidi Egeæ unquã cesserit, imo moriens crucis uirtutem adeo diffudit: vt totam Achaiam suo uirore cõpleuerit. Est etiam smaragdus (vt inquit Aaron, & alij qui de lapidibus tra-*
Aaron. *ctant) conspersus notulis diuersorũ colorum: hinc adeo delectabilis, ut nulla gratior oculorum recreatio. Est etiam in cruce ab Andrea prædicata, defensa, laudata, & inuocata uariis uirtutibus micans refectio, vt animæ afflictæ, & oculo interiori contemplanti nihil sit gratius, & delectabilius: sicut ait apostolus: Mihi autem absit gloriari, nisi in cruce Domini nostri IESV Christi. Prosequuntur de smaragdo, quòd satis conferat cognitionibus futurorum, augeat substantiam, motus lasciuiæ compescat, tempestates eliminet, & in causis vim eloquentiæ præstet. Quæ omnia cruci ab Andrea nostro amplexatæ conueniunt. Ea etenim qui delectatur & gaudet, omnia proficua cognoscit, substantiam spiritualem & merita auget, lasciuiam compescit, dæmones & aduersas potestates fugat, fandiq; copiam accipit. Hinc veri Christi*

concentores, qui crucifixum regem vbiq; prædicāt, tantam hauriūt sapientiā (Paulo teste) ut nulla maior. Per Sardoniū (ni fallor) Mathias denotatur: Est enim lapis ille compositus ex sardo & onice, plurimumq; à chalcedonio distinctus, nonnunq̃ tribus coloribus, subtericio, nigro, & medio, chalcedonioq; superius rubet, & luxuriam depellit, castumque reddit. Et Mathias primo discipulus, postea apostolus, vtraq; dignitate refertus, & decoratus chalcedonio diuinæ & singularis sortis in electione sua. Trifarius quoq; fuit eius color, p trina eius priuilegia quibus excellebat. Dicitur enim q̃ erat prudens in consilio, animo sapiens, & sermone facundus: quæ omnia non sine conuenientia per illos tres colores denotantur. Ad consilium enim & prudentiam Saturnus cōducit: cui subtericius, vel plumbeus, aut æreus color attribuitur. Ad eloquentiam verò Mercurius fauet, qui cum Saturno conueniens secundus Saturnus dicitur: Sed hæc non minus forsitan curiosa q̃ longa dimittentes, succinctum nostrum decursum prosequamur. In Sardio, qui acuit ingenia, mitem reddit, animūq; accendit ad gaudium, Thadæus accommodatè describitur: de quo dicitur, quod cum prædicaret euāgelium Christi in inferiori parte Ponti, nationes quasi beluinis moribus sæuientes sancto euangelij dogmate mitigauit, & eorum ingenia excitauit ad mysteria euāgelicæ & Christianæ doctrinæ subtilissimè percipiendam. Per chrysolithum verò, qui ex Aethiopia uenit, auróque similis ardentibus scintillis refulget, Matthæus figuratur: cuius sors fuit in Aethiopia, vbi & euangelium composuit fulgens vt aurum, cōspersum ardentibus scintillis mysteriorum Christi, de cuius incarnatione, & natiuitate in principio, de prædicatione, & miraculis in medio, de passione, morte, & resurrectione in fine pertractat. Conuentionem quoque habet cum virtutibus ipsius iaspidis, de quo dicitur, q̃ spiritualibus conferat, & in auro ligatus nocturnis obsistat timoribus, & pertusus, setisque asini insulcitus perterreat, & exagitet dæmones. Vnde enim maiorē uim corroborandi spiritualia habemus quam ex euangelio, dummodo eius doctrina ligetur in auro charitatis? Et tunc non solum obsistimus timoribus nocturnis illatis à potestatibus tenebrarum, sed ipsis (quod plus est) timorē incutimus, promittente principe in euangelio, & dicente: Ecce dedi uobis potestatem calcandi super serpētes, & scorpiones, & super omnem virtutem inimici: quæ uirtus præstatur cum penetrata fuerit setis asini: quod forsitan superstitiosum alicui uidebitur non intelligenti naturam rerum: sed dimittamus lapidem, & eius secreta secretioribus philosophis: pscrutemurq; quomodo uirtus euāgelica setis asininis insulciatur: qđ quidē est scitu facilè, si intellexerimus, cur Christus asinā, & filium subiugalē, solui iusserit in die palmarū, vt his insidens Ierusalē intraret applaudentibus turbis, & pueris, sternentibusq; uestimenta, & ramos oliuarum: ut magno mysterio per Zachariæ oraculum præscriptum fuerat: Et cur pater clementiæ Abraham tantūmodo (prout legitur) asinos equitauerit.

Paul. — Matthi. — Thadæ. — Matth. — CHRISTVS. — Zachā.

Hic enim clementiam, & pietatem signat: vt inuersis literis in primæua lingua Hebraica liquet. Nam חמר asinus dicitur, ubi si præferatur ר. dicendo רחם pietatem, uel clementiam significat, ad denotandum, quod tunc Christus cœpit exercere supremum opus pietatis, redimendo humanum genus. Ideo patres illi antiqui horum mysteriorum conscij, statuerunt mysteriū illud annua memoria celebrandum. Beryllus quoq; fauens cōtra hostes & lites, mitem moribus reddēs, & ingeniū bonū præstans, Bartholomæum repræsentat, qui in Albano maioris Armeniæ tantum præualuit contra hostes humani generis: ut nullum deinceps responsum daret uincti catenis Bartholomæi, gentesq; Aonias & Bactrianos indomitos mites reddidit, & cultioris ingenij ad percipiēda euangelica mysteria. Topacius uirore auri ad viriditatem tendente resplendens, feruidam aquam tepidam reddit in eam missus: ut clara experiētia comprobatum est: diuersasque sanans infirmitates Simonem Zelotem repræsentat, qui Dei Zelo feruidus splendebat pallore aureæ charitatis cum uirore bonorum operū. Vndè feruidos Aegyptios in mamonæ seruitute & cultu diaboli, uirtute ei præstitia temperauit, madefaciens eos irrigua euangelij prædicatione, abstergénsq; & accendens igne superno, opposito penitus igni diabolico: sanauitque eos ab animarum & corporum infirmitatibus. Sed per Chrysopassum ab India uenientem & rarum, nónne clara luce intelligere possumus Thomam, qui in India prædicauit rarus & solus, quo nullus alius apostolorum accessit? Qui lapis pallore auri gaudens, ipsum Thomam charitate fulgentem repræsentat: qua inflammatus, cum cæteris apostolis, vitam, & sanguinem fudit pro amore Christi, & hominū salute. Dicitur etiā conuenire hic lapis cum Chrysolitho, per quē supra declarauimus Ioānis charitatem significari, Hyacinthus, cui præcipua uirtus est præstare gratiam obtinendi ea, quæ petuntur sine ulla repulsione, nónne ad vnguē cum Iacobo maiori conuenit? Qui tantam gratiam hominibus præstat impetrandi à principè ea que petunt, vt ad reliquias ipsius Compostellam undiq; nedum priscis tēporibus, uerūetiam hac nostra tempestate magis ac magis confluatur: vt facilè comprobari poßit, ipsum aperuisse aures clementiæ diuinæ, & gratiā impetrandi obtinuisse petentibus: neq; enim ad aliquē sanctorū itur tanta frequētia. Amethystus, cui à cœlo datum est (ut aiūt) fœcūdare steriles, ebrietatē extinguere, & ueneni malitiā cohibere, si cū Philippo conueniat uideamus: Is enim sterilem eunuchum fœcundū fecit in vinea domini: Scytharum postea ebriositatē extinxit: Ebrij enim erant sanguine, & uitiis, sed eos sancta prædicatione. & virtute à cœlo præstita sanauit. Post hæc propinatū per totā Asiā Ebionitarū uenenū cohibuit: Hi enim asserebant Christum assumpsisse corpus nō uerū, sed phātasticū. Et quia per quālibet istarū uirtutū, aut per gratiam, & fauorem istorum ducum, tanquam per portā quādam fit introitus in illam sanctā ciuitatē: ideo & duodenæ portæ dicuntur ex eisdem lapidibus erectæ:

Hebræi. Bartho. Simon. Thomas Iac. ma. Philippo

vt ſplendores iſti cœleſtes, tanquam numina quædam & in fundamentis, & in portis fulgerent: & concinna redderētur duodecim illis ſplēdoribus, & intelligentiis præſidentibus, quorum uomina etiam dicūtur ſcripta, aut ſculpta in portis. Reſponderētq; *duodenis tribubus figuratiuis & ueris, quorū etiā nomina ſcripta enarrantur in eiſdem portis.* Et *perbellè numeris primo creſcētibus, alternis ſuauiter intercinūt āgeli, apoſtoli, & electæ tribus, quaſi quibuſdam antithetis cantantes, & ſuccentantes in laudem, & gloriam ſummi opificis, cōtinuè creſcunt.* Hinc *concentor noſter* Ioannes *ſæpe repetit, ꝙ tribus illæ duodenæ, & ij peculiariter conſignati cantabant indefeſſis uocibus ante thronum* Dei & *agni, nunc cantica expreſſa & publica, nunc cantica ſecretiora, quæ nemo cantare poterat, niſi gaudentes illa mundicia, & illo charactere conſignati,* Ad *quam melodiam dignetur ſummus princeps ipſius gratia, & tot concinentium interceſſione, nos conducere:* Incolatus *ſiquidē huius prolongati tædio ac mœrore tabeſcimus.*

Digreſſio, *vndè lapides ſuam habeant uim.* Concen. IIII.

NOn *ſine admiratione mortales, quamuis ſapientes exiſtant, lapidum admirandas uirtutes contemplantur.* V*ndè magnes ferrū attrahat:* Adamas *ſua præſentia uirtutem magnetis tollat:* Apiſ*tos accenſus nūquam, aut uix extinguatur:* V*ndè etiā* Balagius, & Gagates, & *ferè omnes lapides pretioſi cōfricati paleam attrahāt.* Succinū, *aut electrum (vt* Græci *dicūt) non tantū paleam, ſed folia, & fimbrias ueſtium trahit.* Carbunculus *uerus in tenebris lucet, uenenū aëreū, & vaporoſum fugat.* Liparis *ſuffitu omnes beſtiæ dicuntur euocari.* Hieniæ, *quæ tabido in uaſe reperiri dicūtur, ſi hominis linguæ ſubdātur, futura præmonſtrāt.* Anāchitides *in necromantia imagines (vt aiūt) deorū euocat, ſicut ſynochitides vmbras inferorū.* Dendris *ſub arbore defoſſa non permittit aciem ſecuris hebetari.* Hyacinthus *tutū reddit peregrinū, & gratum hoſpitibus,* Iris *ſi partem alteram ipſius vmbra occupet, altera verò pars ſoli exponatur, reflectit pulcherrimos radios inſtar cœleſtis iridis, vndè etiam denominatur.* Daphnia *comitialibus morbis utilis exiſtimatur.* Dionyſias *mixtis nigrò rubētibus maculis ebrietati reſiſtit, tritáq; in aqua ſaporē uini facit.* Eumetis *capiti ſuppoſita nocturna uiſa inſtar oraculi reddit.* Chloritē, *quam magi aſſerunt in ſyllæ auis uentre reperiri, ferro incluſam ad prodigioſa quædā adhibent.* Heliotropiū *admixta herba eiuſdē nominis, quibuſdam etiam additis precationibus, gerētem (ut nōnulli aſſerūt) conſpici uetat.* Ombria, *quā alij notiā uocāt, in aras addita, ea libamēta cōburi nequeunt.* Hepiſthites, *quæ ſpeculi naturā habēt, in reddendis imaginibus, feruētem aquam addita refrigerat.* Multa *pſequūtur de lapidū virtutibus* Bocus, Aaron, Thetel, Zenotemis, Zoroaſtres, Hermes, Euantes *rex* Arabū, Dioſcorides, Ioſeph, Arnoldus, & *alijq́ plurimi.* Autores qui de lap. tractant.

Zacharias quoq; Babylonius ſcribens ad Mithridatem dicit: Magnam vim, & *fata humana lapidibus ineſſe. Sed vndè hæc veniant, altior ſpeculatio exquiritur.* Alexander Peripateticus *à ſuis ſenſibus, & qualitatibus non diſcedens, opinabatur hæc prouenire ab elementis, aut qualitatibus elementorum componentium ipſos lapides. Quod ſtare nullatenus poteſt, cum qualitates ſint eiuſdem ſpeciei, operationes autem lapidũ multæ nec in ſpeciè, nec in genere cõuenire probantur.* Ideo Academici *altius conſcendentes, eorum nonnulli ideis rerum formatricibus hæc attribuũt:* Hermes *autem ad ſtellas:* Auicena *ad intelligentias:* Albertus *verò ad formas rerum ſpecificas huiuſmodi operationes reducit.* Et *quamuis iſti ſapientes ſibi inuicem aduerſari videantur, tamẽ ſi res bene perpendatur, nullus eorum diſtat à veritate, dummodo ipſorum dicta ſanè intelligantur:* Nam *ad eũdem effectum diuerſa vt in pluribus conueniunt.* Deus *enim in primis tanq̃ omnium virtutum fons, & origo, ſigillum idearum miniſtris eius præſtat:* Intelligentiæ *autem tanq̃ fidi exequutores non alio ſigillo q̃ regio conſignant res ſibi creditas:* Cœli *autem tanq̃ inſtrumenta* Plato. *materiam diſponunt ad ſuſcipiendas formas illas, quæ (vt inquit* Plato *in* Ti*mæo) in maieſtate diuina per aſtra deducẽdæ reſident, easq́; omnium formarum dator diſtribuit per miniſtrorum manus, quos ſuper opera eius conſtituit rectores & cuſtodes.* Nec *enim ipſis indiget opifex ueluti coadiutoribus: ſed habet eos ut miniſtros, ſicut* Regia & *imperialis maieſtas exquirit.* Ipſis *tamen eam facultatem in rebus ſibi creditis commiſit ſummus moderator, vt omnis uirtus lapidum, herbarum, metallorum, & huiuſmodi ſint ab ipſis intelligentiis præſidentibus, vt nonnulli ſapiẽtes aſſeuerant: eo quòd opus, & motus, quæ videmus eſſe in lapidibus, & metallis, nõ poſſint prouenire à non viuente ea vita, quam eorum effectus, & virtus exigit. Itaque conuenit forma & virtus lapidum cum idea, cum intelligentiis regentibus, cum cœlorum aſpectibus diſponentibus, & cum elementorum diſpoſitis complexionibus correſpondentibus cœlorum influxibus, à quibus ipſa elementa diſponuntur.* Eſt *igitur operatio huiuſmodi in mundo hoc inferiori per formas expreſſas, in cœlis per uirtutes diſponentes, in intelligentiis per rationes moderantes, in* Deo *per ideas, & formas exemplares.* Et *ſic conueniunt omnes tam effectuum executores, q̃ ipſarum cauſarum deſcriptores, quamuis intelligendo quemlibet ipſorum per ſe, imperfectam haberemus notitiam: ſed ſi dictis dicta admoueãtur, optimam cognitionem in huiuſmodi re & in aliis quamplurimis conſequemur.*

Quæ ſit uera materia ſupernæ ciuitatis. Con. V.

DVum *hucuſq; ea, quæ de materia cœli ſub ænigmatibus à prophetis deſcripta ſunt, tractauerimus, reſtat, vt aliquid dicamus de uera materia ſupernæ ciuitatis:* De *qua non modica eſt cõtrouerſia, an in cœlo ſit materia necne: & ſi eſt, qualis ipſa ſit.* Nam Pe-

ripateticorum nonnulli (maximè Auerrois*) asserere videntur, quod ibi nō sit* Peripate. Auerrois
materia, quia hæc est in potētia cōtradictionis, & ad diuersas formas: ex quo
videretur cœlum esse corruptioni obnoxium, cum illa materia posset suscipere
aliam formam. Aristoteles verò solito more in hoc, sicut in aliis rebus difficilli Aristote.
mis aliquid breuiter, & obscurè uix tangit, Hinc sententia ab eis satis dubia
relicta est: cum nec incorruptibilitatem cœli probauerit, sed tantummodo opi-
nati fuerint: nec determinauerint, an materiæ posit dari forma admodum e-
ius quietans appetitum, ut nullā vlteriorem appetat formam. Nec *etiam pro-*
bauerint, an materia cœli sit eiusdem rationis cum materia rerum inferiorum,
& transmutabilium. Themistius verò, Simplicius, Auicena, multique alij phi Th. Sim. Auic.
losophi insignes, simul cum Theologis *nostris vel pedibus currunt in hanc sen-* Ph. Th.
tentiam, pluribusque in locis attestantur, q in cœlo sit materia. Quod & Ari-
stoteles innuit dicens: Qui dicit hoc cœlum, dicit materiam, per quam videlicet
cœlum rationem indiuiduationis suscipiat. Vndè maior difficultas est decer-
nere, quæ materia sit illa corporum cœlestium, q̄ si sit in ipsis materia: quia nō
videntur habere conditiones compositorum ex hac materia subiecta transmu
tationi, generationi, & corruptioni. Vndè Albertus suos Peripateticos *sequēs* Albert.
dicit, materiam esse in cœlo, sed æquiuoca ratione differre ab ista rerum trās-
mutabilium. Quod etiam facilè ex scriptura sacra coniici potest: Nam Moses Moses.
cum rerum materiam describeret, quamuis eodem die vtranque materiam &
cœli & terræ creatam enarret, tamen seorsum alteram distinguit ab altera
dicens: In principio creauit Deus *cœlum & terram, idest materiā cœli, & ma-*
teriam terræ, vt suprà declarauimus: Quam forsitan non ineptè aliqui vocāt
quintam essentiam: cum sit distincta à materia quatuor elementorum cōtinuò
alterabilium, transmutabilium, & commixtibilium ad inuicem, & inalterabi-
lis. P*urior autem omnium est materia cœli empyrei, & decimi: quod sapit quo*
dammodo naturam spiritus, ut iam declarauimus. Sed quia elementa reperiri
in cœlis multi affirmant: ut suprà disseruimus: non iniucundum erit uidere, ex
quo potißimè elemento cœli fabricati dicantur. Vndè si sapientes Hebræos *se-* Hebræi.
qui uoluerimus, dicemus, q sunt ex materia aquea, & ignea: non quidem aquæ
& ignis corruptibilis, & alterabilis, sed melioris notæ: Quod confirmant ex
etymologia uocabuli ipsorū idiomatis, in quo cœli dicūtur השמים *assamaim:*
ubi tres ultimæ literæ, uidelicet מים *aquas sine controuersia significant: Duæ*
uerò primæ, quæ sunt הש *reuertendo* ה *in* א *secundum eorum regulas, ignem*
significant & simul coniunctæ illæ quinque literæ ignem & aquam significant:
à quibus cœlorum denominationem tanquam ex partibus componentibns de-
ductam asserunt. Sed cum stabilitatem quandam habeant, ut sustineant aquas
superiores, uidentur etiam de terra participare: de aëre quoque, ut ibi respi-
ratio fieri poßit. Vndè non sine causa, & ratione plerisque in locis Astronomi Astro.
dicunt cœlorū alios esse igneos, alios aëreos, quosdā terreos, & aqueos, quos-

dam. Similiter & signa octauæ sphæræ partiuntur per quatuor elemēta vnicuique aßignantes tria signa: sed cum nobilißimum elementorum sit ignis, opi-
Zo. Cl. De. Pla. nantur nonnulli cœlos potißimè igneos esse: vt Zoroastres, Cleantes, Demo-
Aristo. critus, Plato & ferè omnes antiqui, vt palam fatetur Aristoteles: & si ingratus discipulus nunc magistrum Platonem deridet: nunc illum latenter insequitur: cum ab eius dogmatibus discedere nesciat, quamuis multoties aliud dicere videatur. Hic enim ad Alexandrum scribens, enarrat se à Brachmanis accepisse quintam essentiam: & hanc igneam esse mansionem diuinitatis. Circa Deum (inquit) non aberrantes, ipsum in quinta essentia esse dicimus: quæ est materia absoluta ab omni alteratione, & conditione degenerante. Nec dissonum censeatur, quod Deus in ignea domo resideat, qui non tantum Mosi, &
Moses. Paulus. Pauli testimonio ignis est, sed etiam externorum complurium asseueratione.
Plutar. Scribit Plutarchus multiplici doctrina insignis, Deum esse spiritum, intelle-
Zo. Ha. ctualem ignem, non habentem formam, sed transformantem in se quodcun-
Phœni. que uoluerit, & coæquantē se vniuersis. A quo vno igne (vt Zoroastri, & He
Iul. Cæ. Porphy. raclito placet) omnia genita sunt: qui ignis à Ioanne nostro dicitur lux. Sic & in theologia Phœnicum (vt scribit Iulius Cæsar) habetur, quòd ab illa luce natura quidē incorporea emanat corporea lux, & ignis, à quibus subleuari possumus ad lucem illam, ignemque diuinum: Qui (inquit Porphyrius) lux existens ignem æthereum inhabitat, magis sibi propinquos adeo inflammans, vt
Psalm. in ignem conuertat: sicut in psalmo legimus. Qui facis angelos tuos spiritus, & ministros tuos ignem vrentem, uel ignem coruscantem, aut flammam ignis, ut sonat litera Hebræa. Eliam quoque suum familiarem ministrum sustulit in curru igneo: sic & de Ioanne admodum Eliæ simili perhibuit summa veritas:
CHRISTVS. Ille erat inquiens lucerna ardens, & lucens. Et omnes quos ad se trahere prætendit, & secum connectere renouandos censet spiritu & igne. Hinc non sine mysterio Mosi, quem elegerat ad promulgandam igneam legem, apparuit in rubo igneo, & ardenti. Nósque aliquando tanq̄ ignis uallat, & defendit ab
Zacha. omni aduersa potestate, ut per Zachariā ait: Ego ero eis Deus murus igneus in circuitu sicuti apostolos, & discipulos euangelicis prius institutionibus eruditos spiritu illustrauit, muniuit, & corroborauit, nedum eos inflammans, sed etiam posteros, qui per eos deducendi erant in igneam illam ciuitatem supernam: Cuius species apparuit aliquando nonullis expurgatis oculis, vt E-
Ezechiel. zechiel inquit de specie, quam uidebat ad cœlos aspiciens. Hæc erat visio discurrens, splendor ignis, & de igne fulgur egrediens. Quo igne calefaciat, liquefaciat, confletque in unum nos cum sanctißima maiestate sua, cui honor, laus, & gloria in sæcula sæculorum Amen.

MODVLVS SECVNDVS DISPOSITIO.

De generali partitione Ezechielis, & Ioannis. Con. I.

T*Angentes secundum modulum nostræ harmonicæ ciuitatis personabimus, cur ab Ezechiele, & Ioãne uario modo uideatur partita: Ezechiel enim prima partitione diuidit fabricam in templum, ciuitatem, & totam promissam regionem: Et hanc in duodecim partes, pro duodecim tribubus, cum duodecim portis. Sed & templum diuidit in vestibula, thalamos, atria, gazophilatia, porticus, sancta sanctorũ, & alias partes ad coquinam, & peculiares usus.* Ioannes *verò templum penitus excludit: Templum (inquit) non vidi in ea. Concinnè nimis & aptè Ezechiel figuratiuæ familiæ ædificia describens includit templum ei necessarium pro oratione, & sacrificiis faciendis.* Ioannes *verò domum & ciuitatem exarat Christiani cœtus: qui non indigent alio templo, quàm se ipsis iam extructis in Dei templum, secundum apostoli doctrinam. Ideo Christus ad samaritem illam inquit: Veniet tempus, & nunc est, quando veri adoratores adorabũt Patrem non in monte hoc, aut templo: sed in spiritu, & veritate. Et sic nos purificati hic in uia efficimur* Dei *templum, ipsum suscipientes per pietatem, mũdiciam, & bona opera, sicut ipse hospes promittit dicens: Si quis sermonem meum seruauerit, Pater meus diliget eum, & ad eum veniemus, & mansionẽ apud eum faciemus. Quanto magis erimus nosipsi templum, quando videlicet suscepti in illa æterna tabernacula, aperto cõtuitu, faciè ad faciem, & mutua consuetudine coutemur tanquam ciues illius supernæ ciuitatis? Nunc autem domesticè suscipimus* Deum *hospitem, tunc verò suscipiemur ab illo de quo sequitur* Ioannes: *Dominus enim omnipotens, templum illius est, & agnus: Illius quippe ciuitatis, & cœtus beatorum illuc conscendentium. Portas quoque describit, per quas omnibus patet introitus: dummodo uelint audire inuitantem. Eius etiam splendorem, quo omnes illustrantur, describit: necnon fluuium aquæ viuæ, & arborem uitæ in medio plateæ ipsius, ad cõtinuandam uitam illic degentium in sempiternum. Narrat & sedem agni, qui perpetuò regnaturus est in ea cum suis cohæredibus.*

Ioannes. CHRISTVS. Ierosolymis

Quæ sit ciuitatis huius magnitudo. Con. II.

M*Agna, imo maxima est domus illa Dei, & beatorum: adeo, vt exclamet* Baruch *dicens: O Israël quàm magna est domus* Dei: *& ingens locus possessionis eius. Magnus, & non habet finem excælsus, & immensus: ut quamoptimè dicat* Plinius, *& nonnulli alij sapientes, eos insano furore repletos, qui ipsam metiri opinantur.* Nihilominus Ioannes *noster eam sub paucis stadiis comprehendere uidetur: Et mensus est (inquit) ciuitatem cum arundine aurea per stadia duodecim milia ex quolibet quadrilatere, consummans totam ciuitatem*

Baruch. Plinius. Ioannes

na mysteriis, partitur eam per quadratum numerum solidum & concinnum: Nam in eo omnis musica consonantia contineri videtur: In quaternario enim proportio dupla, tripla, sesqualtera, & sesquitertia reperitur: vndè resultat diapason, bisdiapason, diapente, & diatessaron, & etiam tonus, si quatuor sumantur tria & unum, quæ reddunt octo, & iterum 4.3.& 2. quæ faciunt 9. à quo numero ad 8. est proportio sesquioctaua, & facit tonum: & sic ex eo omnis harmonia resultat. Sed vt adhuc concinnior sit, occentat in ea nomen magnum Dei quadriliterum: cuilibet angulo una litera præsidente, & influẽ-
Paral. *te, iuxta illud quod habetur in verbis dierum: Elegi Ierusalem, vt sit nomen*
Dauid *meum in ea. Cuius nominis suauissimi influxu excitati hospites cõtinuò ipsum nomen Dei laudant, vt regius concentor ait: Laudate nomen domini, sit nomen domini benedictum ex hoc nunc & vsque in sæculum. Laudant igitur in illa ciuitate eius opificem astra matutina, & omnes filij Dei: laudant viginti quatuor seniores: & centum & quadraginta quatuor milia habentium nomen eius, & nomen Patris eius scriptum in frontibus suis. Omnis denique tur-*
Idem. *ba in tympano & choro, in chordis & organo, in cymbalis, & tubis continuè laudant Dominum: vt idem regius concentor in fine suorum hymnorum concludit dicẽs: Omnis spiritus laudet dominum: vel vt melius habet ueritas Hebraica* כל הנשמה תהלל יה *col anessama tehalel iah: Quod ad uerbũ interpretantes dicimus: Omnis anessama, id est anima purgata & superior vel diuina effecta laudet iah, quod est nomen innuens diuinam essentiam, ad quam intuendam introducuntur beati. Hic circunloquuti sumus, quia non habemus nomina ad vnguem exprimentia significata illorum verborum, iah, & anessama,*

De portis eiusdem ciuitatis. Con. III.

Portæ ciuitatis nostræ pro duodecim tribubus duodecim assignantur tam ab Ezechiele, q̃ à Ioanne: Et tres in qualibet plagarum, aut in quolibet quatuor laterum: ne credatur quòd quaternitas illa sit quid differens à trinitate summa. Dicit enim Io-
Ioann. *annes, ꝙ à qualibet quatuor plagarum erant portæ tres, vt ternarius intelligatur contextus in quaternario: quorum quilibet multiplicatus per alterum duodenarium illum sacratissimum toties suprà repetitum conducit. Sicut enim ter quatuor duodenarium faciunt: sic quater tria. Quaternarius igitur illius sacratissimi nominis, & aliarum sacrarũ rerum cõcluditur in trinitate illa superexcelsa: & trinitas in quaternario. Ex quibus deductis in alterutrũ prouenit duodenarius: secundum quem distribuuntur cælestia illa omnia: Electæ familiæ tribus consignati lapides fundamenti, angeli præsidentes, & portæ, per quas fit introitus: Per sanctam enim trinitatem ad regnũ illud in-*
CHRISTVS. *trare nos oportet, dicente ipsius regni principe: Nisi quis renatus fuerit ex a-*

qua, ~~id est filio (vt alibi declarauimus)~~) & spiritu sancto, non intrabit in regnū cœlorum: sed nec ad filiū venire quis poterit, nec ꝑ eū renasci, nisi Pater cœlestis traxerit eū. Ecce igitur, ꝙ per has ternarias portas sanctissimæ trinitatis patefit introitus in cœleste regnū. Et ideo initiādis iubet Saluator, vt baptizētur, & consignētur in nomine Patris, & filij & spiritus sancti. CHRISTVS. A quacūq; igitur plaga illuc voluerimus ingredi, ꝑ has tres portas trāseundū nobis est: siue introëamus ab oriēte adolescētiæ, siue à meridie iuuētutis, & viriditatis: siue ab occidēte senectutis: seu ab aquilone decrepitatis: uel fiat introitus ab oriēte sublimis bonitatis: aut à meridie pietatis, & clementiæ: aut ab aquilone timoris iudicij diuini: siue ab occidente benignæ condescensionis, semper intratur in quadrifariam ciuitatem per ternarias portas. His autem portis præsidere dicuntur duodecim angeli: quia fidem sanctissimæ trinitatis nemo suscipit in ecclesia militanti, nisi per ministerium sacerdotis, qui à Malachia dicitur angelus domini exercituum. Malach. Nec in regno triumphantium per sanctissimæ trinitatis portas intratur sine ministerio angelorum, vt summus imperator docet, quando videlicet Lazari animam conductam dicit in sinum Abrahæ. CHRISTVS. Et si ad locum inferiorem, vbi Abraham pater fidei præsidebat, anima iusti portabatur ministerio angelico: quanto magis per summi Dei ministros portari debent animæ ad sinum Patris æterni? Id maximè, cum transitus fiat per portas sanctissimæ trinitatis. Duodecim quoque sunt angeli præsidentes portis duodenis, distributi & ipsi per duodenarium numerum, quo multa cœlestia connumerantur: & electorum familia in vtraque ecclesia: & eorum principes. Hinc non ab re imperator cœlestis exercitus innuit ipsos partitos per duodenarium, quando dixit Petro: Nónne putas, quòd possim rogare Patrē, & exhibebit mihi modo plusquam duodecim legiones angelorum? Idem. Legio autem id temporis decem cohortibus firmabatur, habebatque peditum sex milia centū, equites verò septingentos triginta: Varronis tamen temporibus tribus tantummodo milibus constabat: aliis etiam temporibus alio militum numero claudebatur, licet vulgò ex sex milibus sexcentum sexaginta & sex milia equitum, neque peditum habita differentia firmari persuasum sit. Sed ne quis crederet angelorum numerum consummatum in illis duodenis legionibus, non ab re adiungit plusquam duodecim: Ii enim per plures legiones distincti deueniūt (vt Daniel ait) vsque ad mille milium & decies centena milia, qui omnes vno ore, & consonanti uoce simul cum aliis hospitibus principem ciuitatis laudant continuè. Daniel.

Quæ plateæ sint ibi. Con. IIII.

PLateæ sunt, quas frequentant ciues, & populi: & vbi solent residere magistratus: Quæ illius supernæ ciuitatis describuntur ex auro, quod charitatem significat, ut suprà exposuimus. Et hoc, ut intelligatur omnium hospitum conuentus in Dei, & proximi

CHRISTVS. *amore ſplendeſcere: iuxta ſignum datum à principe dicente: In hoc cognoſcent*
Ioannes. *homines, q eritis mei diſcipuli, & ciues ſupramundanæ ciuitatis, ſi dilectionē habueritis ad inuicem. In cuius plateæ medio (inquit* Ioannes) *Lignum vitæ collocatum erat: & ex vtraque parte ipſius ligni fluuius vitæ fluens: vt intelligamus hoſpites refertos eſſe non tantum charitate, ſed etiam ſapientia, quæ per fluuium aquæ uiuæ denotatur: iuxta illud quod habetur in libro ſa-*
Sapien. *pientiæ: Et aqua ſapientiæ ſalutaris potauit illum. Quæ ſapientia quam optimè dicitur abundare, & fluere in plateis, vt ſapiens ait: Sapientia foris prædicat, in plateis dat vocem ſuam, in capite turbarum clamitat. Quod duplici de cauſa factum arbitror: altera eſt, vt percipiat vnuſquiſque, quòd ſapientia eſt cuilibet communicanda, dummodo ipſe velit eam ſuſcipere, vt dicit* Mer-
Mercu. *curius cum filio* Tatio *cõcionans: Deus craterem patulum ſapientia impleuit: & præconem miſit iubens, vt mergeret ſeipſum in hanc pateram, qui uoluerit mentem, quæ vera ſapientia eſt, ſuſcipere. Altera, vt perſuadeatur magiſtratibus, qui præcipuè habitant in plateis, quòd ſapientia diuina perfundi omnino deberent. Sic etiam, qui in illa ſuperiori ciuitate potiora loca poßidẽt, maiori ſapientia, & charitate repleri exiſtimantur. Et hi longè excellentiores ſunt ciuibus mundanis: quia adeſt eis arbor uitæ, à qua decerpentes continuè uitæ fructus in perpetua felicitate viuunt. Quas quidem plateas niſi ſedulò frequentent, vt lætentur per charitatem in cõuentu proximorum, & præſentia principis fruantur, vndè meliori amore continuo accendantur, deficientes à fonte totius boni, & pulchritudinis, deturpantur, & deficiunt ignominia*
Ieremię. *pleni: vt deplorando* Ieremias *inquit in* Lamentationibus: *Denigrata eſt ſuper carbones facies eorum, non ſunt cogniti in plateis: Adhæſit cutis eorum oßibus, Aruit ſine videlicet fluuio aquæ viuæ: & facta eſt quaſi lignum aridũ igne perpetuo comburendum.*

MODVLVS TERTIVS. MENSVRA.

De *menſura particulari ſecundum* Ezechielem. *Con.* I.

ETſi *monumentis vtriuſque uatis de magnitudine huius ciuitatis tetigerimus, opportunum nihilominus exiſtimo ad particulares menſurationes ciuitatis eiuſdem, & eorum quæ ad ipſam pertinent deuenire. Et primo percurremus ea, quæ* Ezechiel *vaticinãdo occultiſſimo myſterio, dura expreſſione, fractóque ſermone deſcribit: Is ſiquidem metitur ſuis calamis ædificium neſcio quoddam ſatis obſcurè: Item templum, gazophylatia, portas, veſtibula, & multa quæ ad illa ædificia conducibilia putat: Poſtea torrentem, primitias, reſidua primitiarum, ciuitatem, & ſuburbia. Quæ omnia tantis ænigmatibus inuoluit, & tam breuiter exprimit, vt uix intelligi poſſit. Nihilominus prout is qui reuelauit prophetæ, no-*

stros collustrauerit oculos, abdita illa mysteria saltem adumbrabimus. Et *in primis hoc præmittendum censeo, quo facilior sit aditus contendentibus ad ea penetralia, quod* Ezechiel *incipit à diuino tribunali, & post variam rerum descriptionem tãdem desinit in mensuras eorum, quæ tacta sunt, tanq̃ effectus ultimi cum primo per illas mensuras coniungendi sint & vniendi.* In *principio itaque visionis Deũ, & tribunal eius miro artificio, occultóq; mysterio propo nit: postea sub nomine fabricæ multiplicis, hominem cum* Deo *proportionando metitur, necnon ea, quæ ad ipsum pertinent.* Sed *anteq̃ arcana patefaciamus, quæ sit illa mensura, de qua in contextu secundum literam loquitur, breuiter insinuabimus.* Et *in manu uiri calamus mensuræ sex cubitorum, in cubito, & palmo:* Hoc *ad unguem habemus in litera: quorum uerborum sensus est:* Cala*mus continet sex cubitos, quorũ cuilibet additur palmus.* Sed *cum cubitus cõtineat palmos sex, adito illo uno erunt septem:* Et *supputata tota calami mensura per septies sex palmos, consurgit palmorum numerus* 42. ~~Et differt ista supputatio ab ea Hieronymi superius adducta, in qua nulla erat hæsitatio, q̃n mensura calami esset tantummodo sex cubitorum & palmi: non autem sex cubitorum: totidemq; palmorũ. Verã igitur interpretationem iuxta mentem prophetæ sequẽtes, dicimus, q̃ mensura illa non erat 37. palmorum, ut sonat nostra traductio, sed 42. &~~ *occultißimo sacramẽto, de quo id tantum referabimus, quod diuina permittent oracula.* Palmo *enim & manu, uel digitis opus conducitur: & hoc auspiciis quadragesimi secundi numeri, quo* Deus *exiuit in opus, & omnia mensurat ut tritum est apud sapientes.* Vndè *non sine mysterio dixerunt secretiores theologi nomen* Dei 42. *literarum extrahi à primis uerbis, quibus enarratur, & occulto mysterio à* Mose *describitur mundi fabrica:* Et *iterum per eiusdem numeri mansiones (ut prudenter obseruat* Hieronymus*) populum tam celebri mysterio eductum de* Aegypto *ad terram repromißionis, melioris terræ typum gerentem conducit.* Sed *hac mẽsura quæ unica est, & 42. aliquando per numeros, aliquando per centenarios, aliquando per denarios, & millenarios multiplicat omnia propriis mysteriis distribuẽs.* Hac *igitur mensura propheta primo metitur seipsum:* Et *consequenter quemlibet hominem: & hoc sub figura ædificij nõ expreßi, ut mysterium subticeat.* Postea *mensurat templum illud, de quo apostolus ait:* Templum Dei *q̃d estis uos.* Post *hoc gazophylatia, & æraria idest animæ potentias, in quibus suscipiuntur thesauri cœlestes.* Deinde *portas & uestibula, quæ sunt sensus exteriores, & omnia, quæ extrinsecus homini adiacent: attamen ad integritatem hominis pertinentia.* Post *hæc mensurat totam ciuitatem, idest hominem interiorem, qui effectus est ciuitas, & hospitium suscipiens hospitem* Deum, *& sanctos angelos.* Post *quẽ metitur & suburbia idest ea extrinseca, quæ homini sunt: & per quæ fit introitus ad* Deũ, *&* Dei *ad nos, & unio cũ ipso.* Tã*dem deuenit ad primitias uel decimas, bona uidelicet opera, quæ* Deo *offeri-*

Hieron. — Th. an. Moses. — Hieron. — Paulus.

mus, quæ mensurata esse debent: vt & præmiũ eis cõgruens bona & coagu-
CHRISTVS. *lata mẽsura sit proportionatum: Eadẽ enim mensura (inquit princeps omniũ) qua mẽsi fueritis, remetietur & vobis, proportione tamen geometrica vnumquodque in centuplum repẽdente ex maxima* Dei *liberalitate.* Perbellè *igitur qui decimas exquirit, easdem nobis millenis reddit apophoretis, vt ex centupla euangelij retributione supputanti patebit.* Vel *dicamus, ꝙ decimæ à* Deo *susceptæ ex numeris deueniunt ad millenarios: quia adiuncta* Dei *gratia, cui millenarius attribuitur, illa quæ prius erant denaria, fiunt decem milia, & sic de reliquis. Illud quoque aduertendum est, ꝙ in calce visionis metitur per millenas mensuras, quod antè mensurabat per unitatem, denarium, & viginti quinque.* Nec *illud prætermittendum est, ꝙ limina portæ metiebatur calamo vno, & paulò post subiicit limen portæ esse decem cubitorum. Quæ omnia sacramentorum non ignarus uates, eorum mysterio describebat. Omnium enim mensura fit per vnum, quod principium denotat, & per denarium, omniũ numerorũ simplicium complementum: quia omnium remuneratio, & præmiũ est ille, qui est principium, & finis:* Et *hinc ei iure debentur primitiæ, & decimæ. Deinde à denario transit, ad centum, assignans distantiam inter portã & portam per centenarios cubitos: quia differt præmium centenario multiplicato eorum, qui per vnam, & eorum, qui per aliam portam ingrediuntur.* Et *tamen deuenit ad millenarium, cubũ uidelicet denarij numeri cõpleti: in quo omnẽ mẽsurã claudit, & cõsummat, quãuis nõ plenè exprimat: quinimo ingenuè fatetur se tã profundo pelago immergi: nam cum veniret ad oriẽtem, vndè est origo omnium mensurarũ, dicit, ꝙ aquæ redũdantes erant nimis à latere dextro, vndè misericordia, gratia & omnia dona, denotãs ea quæ impartitus est nobis largitor omniũ bonorũ, tanta esse: vt ea comprehendere nequeamus.* Et *dixit, ꝙ uir veniens ab oriente (vbi fons omniũ bonorum, quamuis cõmunicentur per virtutem dexteræ) cum funiculo mensus est mille cubitos:* Et *dictæ aquæ deuenerunt vsq; ad talos:* Et *mensus adhuc mille, ecce aquæ vsque ad genua:* Et *mẽsus est iterum mille, & traductus fuit per aquam vsq; ad renes.* Sed *cum vlterius progrederetur metitor, adeo creuerunt aquæ, vt transire non posset: quia aquæ profundæ nimis.* Verum, *vt de arcanis aliquid referemus (qđ nihilo minus fari liceat) quousq; metiebatur metitor ea, quæ sunt animalis hominis, siue sint tali, genua, vel lumbi, aut renes, transire poterat profundũ aquarum sapiẽtiæ, qua dispositus cõmẽsuratusq; ipse hõ.* Sed *cũ ulterius ꝓgrederetur, ad ea uidelicet q̃ ad interiorẽ hominẽ spectãt: nõ dabatur ei ulterior trãsitus. Cũ igitur tãta sint hæc, ut ꝓphetæ humeri præ onere succubuerint, multò minus nostri tãtũ sapiẽtiæ onus sustinebũt: quia dũ homo spiritualis est, in ipso habitat* Deus, *qui est infinitus.* Nã *cõpleta mẽsura tẽpli, & ciuitatis, & perfectis sacris, subinfert propheta:* Et *nomen ciuitatis* יהוה שמה *adonai sama, quod*
Ezechie. *interpretatum significat:* Dominus *ibidem, idest in homine iam in ciuitatem*

& templum Dei effecto: à quo nunq̃ recedet ipse dominus, sicut penitus recessit à synagoga, & à multis de ecclesia: non tamen ab omnibus, cum promiserit dicens: Ego uobiscun sum usque ad consummationem sæculi: Hæc quantum ad mensuram ciuitatis secundum Ezechielem leuißimè tacta sint: ut percipiãt legentes quò tẽdant tam exactæ mensuræ: Quæ profectò non ad terram illam crebrò quondam repromissam, nostra autem & uatis tempestate denudatam, expoliatamq; sacrificiis, cærimoniis, gazophylatiis, suburbiis, decimis, & primitiis. Metiebatur itaq; nos, nostráq; opera, & præmia corresp͂odentia: Quæ omnia subsunt Dei trutinæ, & mensuræ.

De mensura primitiarum, aut decimarum. Con. II.

NOn prætermittendas censeo etiam mensuras, quibus vates metitur primitias, sed (ut melius dicamus) decimas offerendas: quæ תרומה teruma Hebraicè dicuntur, ut in libro Exodi plenißimè legimus: Ait enim propheta: Et super terminum Iehuda à plaga orientali, usq; ad plagam maris erunt primitiæ, quas separabitis uigintiquinq; milibus calamis longitudinis, & latitudinis: sicut singulæ partes, tam à plaga orientali ad mare, q̃ in aliis plagis: uel tam in longitudine q̃ in latitudine, ut totus ambitus sit per centum millenaria, ~~non dicam calamorum, quia calamus hic non habetur in textu Hebræo, q̃uis sit in nostra traductione ad libitũ, & non secundum mysterium adiunctum~~. Hic etenim per centum mensuratur præmium, quo remunerantur illi, qui ueras primitias sui corporis mundè, & pudicè conseruati Deo offerunt. Ii enim (ut Hieronymo placet) coronãtur numero centenario, qui à propheta multiplicatur per millenarium Deo semper attributum: ut præmium correspondens operi Deo grato intelligatur diuinũ. Aliarum autẽ tribuũ primitiæ mensurantur uigintiquinq; milibus ex parte aquilonari, & ex parte australi totidem: sed à plaga orientali decem milibus: & ab occidente totidem, quæ in unum redactæ reddunt septuaginta milia. Cuius numeri radix est septenarius, numerus quidem remissionis, ductus per denarium, numerum completum: & iterũ reductus per millenariũ diuinũ denotat opera, oblationes, & præmia pœnitẽtum, qui remissiones à uero septenario expectãt: postea præmium operũ cõpletorũ per denariũ suffultũ p̃ millenariũ diuinũ. Vndè qui nõ possunt cum Iehuda regali tribu seipsos dicare, utpote qui satis infidi ac rebelles extiterint, saltẽ oblationes pœnitẽtum offerãt per manus sacerdotis, nõ cuiuscunq;, & potius polluentis oblationem q̃ offerentis, sed p̃ manus eorum, qui sunt de filiis Zadoc, qui iustus interpretatur: de quo sequitur: Qui custodierunt cærimonias meas, & non errauerunt, cum errarent filij Israël, sicut errauerunt & leuitæ. Hic autem Zadoc (ut sentit Hieronymus) Christus est, sacerdos in æternum, & iustus: ideo dicitur, secundum ordinem Melchizedec: qui rex meus iustus interpretatur. De quo

Exodus. Hieron. Hieron.

Dauid. à regio propheta sub nomine Salomonis in huiusmodi verbis decãtatur: Deus iudicium tuum regi da: & iustitiam tuam filio regis. Huius itaque filij, & ab eo renati esse debent omnes, qui volunt per oblationes gratas admitti in regiam ciuitatem & locum, quem propheta figuratiuè describit. Sed & illud aduertendum arbitror, quod dicitur: Et non mutabuntur, neque transferentur primitiæ, terræ videlicet illius, quia sanctificatæ sunt Domino, & oblatæ oblatione perpetua, & non repetenda singulis annis, sicut illæ quæ annuatim serie quadam offerebantur de corruptibilibus fructibus: & aliquando polluendis per sacerdotum iniquitatem. Multa insuper prosequitur vates de mensuris, & numero, sitúque suburbiorum, & confinium eorum, & de mẽsuris olei, & aliorũ, quæ offerenda erant in sacrificium: quæ iis relinquimus declaranda, qui contextum literæ interpretantur: Nam nos tantummodo adumbrauimus ea, quæ per typum quendam ad ciuitatis supernæ mensuram, in qua beamur pertinere censuimus.

De mensura huius ciuitatis secundum Ioannem. Con. III.

Satis differre videtur mensura Ioannis, ab illa Ezechielis: Hic enim calamo ligneo mensurat ea, quæ ad figuratiuam familiam pertinent, non adhuc expeditam ab oneribus lapidum, lignorum, & paleæ: sed Ioannes beatorum merita, & fabrica describit ciuitatis illius, quam suprà declarauimus ex auro & lapidibus pretiosis contextam: ideo meritò arundine aurea mensurari dicitur. Quanta autem sit mensura, non exprimit: quia nec ea, quæ metitur, determinari possunt: cum beatorum gloria sit circa obiectum infinitum & interminatum, replens continuò suscipientes ipsam pro eorum capacitate: & locus ille sit immensus nulláque mensura uerè terminabilis. Ad duodena tamen milia stadiorum sua arundine deducit ambitum illum: & muros per duodenos cubitos quadratos scilicet centum quadraginta quatuor milium, vtrunque magno mysterio aliqualiter percurrendo. Dicit ergo, ꝙ ille, qui loquebatur secum mensurabat mensura hominis, quæ est angeli: sed quanta sit, nec etiam hoc in loco declarat. In eo tamen quod dicit, quoniam mensura hominis, & mensura angeli, præmium innuit, in quo vterque beatur. Quod cum (vt diximus) Deus sit: eius mensura nec terminari, nec exprimi potest. Eadem tamen dicitur mensura angeli & hominis, quia eadem portione datur, dummodo capacitas, & merita eorum id exquirant. Illa itaque mensura angelus, qui loquebatur secum, mensus est ciuitatem, per stadia duodecim milia: quæ in quadro posita est, & tanta est altitudo eius, quãta latitudo, cũ hæ ad inuicem æqualiter se habeant. Et mensus est muros eius centũ quadraginta quatuor cubitorũ. Multa hîc occurrũt, quæ nõ modicã afferũt difficultatẽ: Et primo quomodo sit æqualis ciuitas in latitudine, & altitudine, cũ latitudo dicatur duodecim miliũ stadiorũ, altitudo autẽ 144 cubitorũ tãtũmodo. Quomodo itẽ intelligẽdũ, ꝙ in quadro

(margin: Ioannes.)

ſit extructa, an quòd in quolibet latere ſint duodecim milia ſtadiorum, & totus ambitus ſit quadraginta octo miliũ ſtadiorũ: an verò ꝙ totus ambitus duodecim milibus ſtadiis conſummetur, extenſo quolibet latere ad 300. milia ſtadiorum ſolummodo: Et quid inſuper ſtadia, & quid cubiti ad ſupernã illã, & diuinam ciuitatem menſuratã illa arũdine aurea, cuius longitudo interminata dicebatur. Quibus obiectis, prout Dominus ſuccurrere dignabitur, faciemus ſatis. Si enim literã ſaluare uoluerimus, dicemus ad primũ, aliã eſſe altitudinẽ murorũ, & aliã altitudinẽ ciuitatis: Muri etenim centum quadraginta quatuor cubitis cõſummantur, ut textus clariſſimè aperit: ſed altitudo ciuitatis, quæ poſita dicitur à Ioanne ſuper montẽ magnũ & altum, habet à radice mõtis vſque ad ſummitatem murorũ, menſurã illorũ duodecim miliũ ſtadiorum, ſacramento ſtatim declarando. Quadra autẽ eſt illa ciuitas (inquit Ioãnes) & in quadro poſita: quod ſic (meo iudicio) intelligitur, vt quodlibet latus ciuitatis ſit duodecim miliũ ſtadiorum: & totus ambitus ſit quater duodecim miliũ, quæ reddũt quadraginta octo milia, & non ex numero quadrato, vt aliqui decepti literam extorquent, concludentes ambitũ in centum quadraginta quatuor milibus ſtadiis, quæ non eſt quadratura æquilatera (ut opinantur) ſed quadratura tantummodo numerorum, omiſſis milenariis, in quibus potiſſimũ huius menſuræ ſacramentum conſiſtit. Si enim quadrentur duodecim milia ſtadiorum per aream, reſultabunt ſtadia. 144. millena milia. Si uerò dicant totum ambitum eſſe duadena milia, & quodlibet latus triũ milliũ ſtadiorum tãtummodo: tunc ſi quadretur, reddet ad unguem nouem millena millia. Quæ utique menſura non erit illius ciuitatis Ieruſalem, in qua Chriſtus paſſus eſt, cum illa, teſte Ioſepho, concludatur trigintaquinque ſtadiis, ſed illius, in qua nunc regnat, quæ millenis, & millenis, & duodenis millibus diſtribuitur: ut ſit accommoda, aptáq; duodenis millibus ex qualibet tribu conſignatis: Atque duodenis familiis tam figuratiuæ, q̃ ueræ militiæ ſummi imperatoris: Quæ etiam reſpondeat magno nomini Dei quadrilitero in ea conſcripto, vt eius uirtute compaginata ſit, ſicut ſtatim dicemus. Quadratã quoque, ſicut & q̃drliterũ nomẽ, eſſe oportet, cũ rotunditate tamen, ſicut quælibet litera eiuſdẽ nominis circularẽ numerũ importat, & ſphæricũ. Prima enim litera denariũ cõtinet: ſecũda, & quarta quinariũ: tertia uerò ſenariũ: Quorũ quilibet circularis eſt numerus. Totũ autem nomem reducitur ad duodenarium ꝑ reuolutionem, quã Hebræi ſiruph dicũt, ut alibi diximus: ſecundũ quas reuolutiones præponitur duodecim ſignis, quibus diuiditur totus cœleſtis ambitus, & ciuitas illa ſupna. Duodenarius uerò reducitur ad millenariũ noſtrũ, qui eſt peculiaris Dei, cui & mille, & aleph, ipſum mille ſignificans attribuitur. Eſt autẽ æqualis latitudo, lõgitudo, atq; altitudo: quia quicquid eſt in Deo, nõ eſt maius aut minus, ſed ſemper æquale: nec eſt uera latitudo a, aut lõgitudo in illa diuinitate, quæ ubiq; ſphærica eſt: unde illæ mẽſuræ, ſimilitudine, & myſterio quo-

Ioannes. Ioſeph. Hebræi

dam dicuntur quadratæ, vt conueniant quadrilitero nomini. Reſtat *modo declarandum, cur cubitis, aut ſtadiis illa ciuitas menſuretur.* Et *hîc breuiter dicimus: ꝙ alia vocabula, quibus accommodatius diuina explicentur, non habemus præ manibus, q̃ hæc noſtra rebus, quæ exprimere uolumus, vtiq; aptiſſima deo non ſine myſterio & arca* Noë, & *tabernaculum fœderis cubitis menſurata dicuntur :* & *ingens ædificium ciuitatis ſupernæ menſuratum dicitur ſtadiis: quæ menſuræ erant tunc in vſu, & ad illas fabricas menſurandas opportunæ: ſed ad allegoriam aſcendentes, quam bene,* & *concinnè præmia ,* & *locus præmiorũ cubitis, & ſtadiis menſurentur, audiamus.* Cubitus *enim brachium ſimul* & *manum importat: qua bonum opus exterius partimur,* & *efficimus. Stadiũ verò curſu* Herculeo *vnica reſpiratione (vt fertur) terminatur:* V*ndè per hoc ſtadiũ omnis nobis poſſibilis affectus ſignificatur, quo tanq̃ pedibus feramur in* Deum. P*er pedes enim in ſacris eloquiis, ſemper affectus myſticè deſignantur.* Et *iſti eſſe debent fortis, magni, & ſtrenui animi , & vnico flatu id eſt vnica intentione delati.* Sed *per cubitũ, brachium,* & *manum, opus remunerãdum intelligitur.* Et *cum præmium,* & *gloria illius ſupernæ ciuitatis correſpondeat operi, & affectui proportione geometrica, ideo pertinẽtia ad illam ciuitatem, & gloriam menſurata dicuntur cubitis,* & *ſtadiis .* Sed *q̃ti ſint cubiti, & ſtadia ipſa, non exprimitur: quia numero noſtro illa cœleſtia terminari nequeunt: quamuis geometrica proportione dicantur cum noſtris operibus,* & *affectibus cõmenſurata.* Quod *vtrũq;* Chriſtus *illius ciuitatis princeps ediſſerit in euangelio dicens.* Centum *pro vno accipietis , ecce geometricam proportionem: & vitam æternam poſſidebitis , ecce interminatam menſuram.* Quia *affectus, & opera cũ reſperſa ſint acceptante gratia, &* Dei *charitate complexa, ipſum* Deum *redolent: & ideo gaudent millenario illo diuino:* Per *ipſumq́; toties multiplicantur, quoties ipſum diuinum nomen à quo eſt omnis uirtus, reuoluitur.*

CHRISTVS (margin)

MODVLVS QVARTVS. STRVCTVRA.

Quis eam extruxerit. Con. I.

QVis *hanc ciuitatem ,* & *hoſpitium noſtrum concinnum, & omni harmonia, gaudióque pleniſſimum conſtruxerit, ſatis apertè declarat* Ioannes, *dum ait:* Vidi *ciuitatem ſanctam* Ieruſalem *deſcendentem de cœlo, à* Deo *paratam, ſicut ſponſam ornatam viro ſuo.* Deſcendit *itaque de cœlo ipſa, & eius* Calotechnius *id eſt bonus architectus, opifex, & ornator: vt nos in eam ſuſcipiens ad ipſum cœlum reduceret.* De *fabrica enim illa loquitur* Ioannes *contexta ex uiuis lapidibus, ſicut canit* Eccleſia: Vrbs *beata* Ieruſalẽ *dicta pacis viſio: quæ conſtruitur in cœlis uiuis ex lapidibus: & angelis coornata, vt ſponſata comite:* Parata *vtiq; eſt in mente opificis à primæua mundi conſtitutione, vt in euangelio dicitur:* Venite

Ioannes. (margin) Ioannes. Eccleſiæ. (margin) CHRISTVS. (margin)

benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum à constitutione mundi. Triplex enim hospitium præparauit summus architectus pro humano hospite: vnum quippe est regnum illud cœleste, & beatorum mansiones. Alterum est hoc mundanum pro peregrinatione nostra: ex quo elegantissimè disposito facilè coniectare possumus, quantum & quale sit illud, quod pro æterna mansione parauit. Tertium est hoc constructum supra fundamentum, qui quidem Christus est, & suprà duodecim fundamenta apostolica, confectum ex viuis lapidibus, & mensuratum mensuris Ezechielis & Ioannis, de quibus suprà tetigimus. Et tanta est horũ trium consonantia, vt ex uno aliud coniicere possimus, dummodo bene intelligamus cuiuslibet ædificij naturam, & dispositionẽ: quis hoc, quod nunc habitamus, fœculentum, & infimum: & illud ad quod tendimus expurgatũ sit & exquisitissimũ: id etiam quod mediũ est, & cuius auspiciis ad illud supernum properamus spirituale sit, domus videlicet, & ciuitas ecclesiæ in cuius sinu vel ambitu, vt cõtineamur, necesse est, si cœleste ac supernum conscendere volumus. Consimiles enim sunt fabricæ istæ ab eodem artifice constructæ: Ipsiusq; imaginem gerit vnaqueque pro captu suo: Vndè symbolum & similitudo inter eas, ex qua de vno pertractãtes, de alio quoq; intelligere possumus. Nec alius horum ædificiorũ fuit opifex, nisi ille, de quo dicitur: Omnium est enim artifex, omnium habens virtutem, omnia prospiciens.

Quomodo, & quo glutino compacta, & vnita sit hæc fabrica. Con. II.

OMnia plura, quæ in vnum conueniunt, oportet ꝙ aut arte, aut natura, aut diuino mysterio conglutinentur. Lapides enim in domo lithocola, calce, ferreisque, aut æneis carpusculis, super infuso plumbo connectuntur. Ligna verò clauis, siue colla casea, vel piscea, aut taurina, quæ perfectißima existimatur, cõiungũtur. Ossa autem in humano corpore colligantur neruis, carne, & cute. Et aliquando lapides, & corpora diuersa ui quadam naturali, non dicam, conglutinantur, sed vniuntur: vt duæ arbores per insertionem: & ostreæ cum lapidibus ui quadam naturæ occultiori. Vidi & corpora humana in lapides uersa, & adeo cum lapidibus unita, ut iam unum corpus, & illud homogeneũ, effecta uiderentur. Et quia fortior est vis naturæ q̃ artis, ideo fortius illa ligat. Sed cum omniũ fortißima sit diuina uirtus, ideo non solũ connectit, sed etiã unit. Et hæc uis est nominis ipsius sancti, & magni, de quo dicitur: Domine dominus noster q̃ admirabile est nomẽ tuũ in uniuersa terra: vtraq; videlicet superiori & inferiori, in vtraq; ligãs, cõnectẽs, & vniẽs omnes partes, & earũ mẽbra simul. Ad cuius similitudinẽ in Ierosolymis (quæ typũ gerit illius supernæ ciuitatis, quã de scribimus) iußit Deus, vt fabricaretur tẽplũ: Postea subintulit in eo uolumine, qđ Græcè Paralipomenon, latinè autẽ uerba dierũ dicitur: Elegi Ierusalem, vt sit nomen meũ in ea: quã elegi: ut ædificaretur in ipsa templũ nomini meo. Sed nedum templũ lapideum, & tota mundi maioris machina, uerumetiam ratio-

nalis, & humana fabrica est illius nominis uinculo colligata: Nam cum huma-
Abel. Cain. na familia biuium faceret in Abel & Cain (in Abel enim diuina, & in Cain diabolica familia fabricatur) hic, qui secundum carnem, & diabolum erat, de more persequẽs eum, qui erat secundũ spiritũ, interfecit Abel: sed statim reparata fuit in Seth, & multiplicari cœpit in Enos ipsius Seth filio. Quæ ut coniuncta esset debito nexu, dicit scriptura: Tunc cœptũ est inuocari nomẽ Domini, quamuis ~~mendosi~~ [uulgati] textus habeant: Iste cœpit inuocare nomen domini: inuocatum enim fuit, & interpositum tanquam nexus, glutinum, & uinculum. Sic

Deuter. & in Deuteronomio, postquam de vinculo charitatis, quod habere debent omnes, qui Dei sunt, sacerdotes, leuitæ, serui, ancillæ, aduenæ, & peregrini in offerendo, epulando, cohabitãdo, & huiusmodi præceptum dederat dominus, subintulit: Vt inhabitet nomen meum ibi, omnia videlicet connectens. Sic &

Ieremię. Ieremias pro electa familia inquit: Tu autem in nobis es Domine, & nomen tuum inuocatum est super nos: Quod ne in patria credatur omissum, inquit

Ioannes. Ioannes: ꝙ illi consignati habebant nomen eius scilicet agni, & nomen Patris eius scriptum in frõtibus suis. Sed quod hic est occultum, ibi erit patens, & o-

Idem. mnibus manifestum: vt in calce uisionis testatur dicens: Et videbunt faciem eius, & nomen eius scriptum in frõtibus eorum. Et primo in baptismate scribitur per militiam: quando homo militaturus sub Christo, accipiens ab eo stipẽ-

Theolo. dium stigmatizatur charactere (vt dicunt theologi nostri) vel suscipit nomen, quod sculpitur in fronte eius: vt ab omni saltem spirituali milita dignoscatur. Postea idem nomen scribitur, dum homo triumphat in bello: vt in principio vi-

Ioannes. sionis inquit Ioannes: Qui uicerit, faciam illum columnam in templo Dei mei: & foras non egredietur amplius: Et scribam super eum nomen Dei mei, & nomen ciuitatis Dei mei nouæ Ierusalem, quæ descendit de cœlo à Deo meo: & nomen meum nouum. Perpulchrè ponitur victor & triumphator tãquam columna, & sustentaculum aliorum in ædificio, & templo Dei, quod est ecclesia illa triumphans: sicut victor & fortis fuit columna, & substentaculum aliorum in ipsa ecclesia militanti. In hoc igitur scribitur nomen Dei magni, tãꝗ familiæ ipsius ascripto, & stemmate decorato. Scribitur & nomẽ ciuitatis Ierusalem, non quippe illius ædificatæ à Sem in terra Canahan, sed illius, quæ descendit à cœlo erecta uidelicet à filio Dei, qui de cœlo venit: Cuius nomen est Ierusalem, sicut & illius materialis quæ huius typum gerit. Sed Ierusalem uisio pacis interpretatur: pacis vtique æternæ, ex qua scatet beatitudo nostra, iuxta illud Augustini. Visio est tota merces: Et hæc sculpi dicitur in beato, ut nunquam ab eo ammoueatur: sed ipsam iure quodam peculiari iugiter possideat. Scribetur insuper & nomen nouum, scilicet I E S V in quo nomina antiqua magno mysterio concluduntur: & dicentur (vt nonnulli asserunt) cohæredes I E S V Christi Iesuani: & meritò, tum maximè, quia eodem utrique vinculo connectendi sunt: vndè ab eo tanquam nobiliori (vt vero satis con-

gruit) fiet denominatio.

Cur & nomina apostolorum, & tribuum in fundamentis, sed in portis nomina angelorum insculpta sint. Con. III.

ET si nomina electorum omnium insculpta sunt in sancta illa ciuitate, ut summa ueritas perhibet dicens: Nomina uestra scripta sunt in cœlis. Et si unumquodque habet scriptum nomē I E S V, & nomen Patris eius in fronte sua: ut sit eorum perfecta connexio. Præcipuè tamen dicuntur inscripta nomina apostolorum, & tribuum in fundamentis: & nomina angelorum in portis. Que inscriptio non tantum ad characteres spectat, quia hoc exigui esset momenti: sed ad latentem uirtutem, quæ in ipsis nominibus uiget, secundum quam nomina imposita sunt electis, ab illo, qui dixit noui te ex nomine. Verum de paucis habetur expressum nomen, quod os Domini nominauit: & si omnibus stellis, & hominibus per stellas significatis nomina uocat: quæ & in cœlis scripta sunt: & secundum ea ibi nominabimur. Quorundā nihilominus explicata nomina habemus à Deo illis imposita, ut Abrahā, Izahac, Israël, Iedidia, Ioānes, I E S V. Abrahā enim Abrā dicebatur, sed iussu Dei (ut legimus in libro Geneseos) uocatus fuit Abraham adiuncta, uidelicet litera, ה, quæ quinque in numero importat. Qui numerus quinarius addito priori nomini, quod sic scribitur אברם & 243. importat in numero, cōstituit nomē, quod sic scribitur אברהם, & reddit in numero 248. quot sunt ossa in humano corpore: & quot sunt præcepta affirmatiua. Ideo ibidem, cum adaptare uellet nomen addito ה, quod quinarium importat, premittit: Ambula coram me, & esto perfectus in uirtutibus uidelicet & præceptis meis per ossa significatis. Quem numerum quinarium (ut statim infert) abstulit à שרה sara, quæ prius uocabatur שרי sarai, qđ in numero quingenta & decem importat, mysterio alibi declarando: & remansit cum quingentis tantummodo & quinque. Et sicut hic summotum est à muliere, & additum uiro, sic in primis parentibus acceptum est à uiro, & datū mulieri, quæ de costa à uiro sumpta formata est. Hinc Adam lapsus, & hinc Abrahā perfectus coram Deo. Nec ultrà hic quàm liceat progrediamur. Izahac quoque sic uocatus fuit à Patre Abraham alludente ad mysterium de risu Saræ in oraculo angelorum: & innuendo quo pacto esse deberet risus, & gaudium Patris, sicut Ismaël onus, & molestia: Vndè à domo paterna simul cum matre iussu Dei eiectus est. Iahacob ab angelo cum quo luctatus est nomen accepit Israël id est princeps uel hæres Dei: & eo quòd præualuerit cum magno Dei principe, & pater, & princeps populi sub Deo uero militantis effectus est. Sed & Ioannes ab angelo denominatus est: ut nomen, quod Dei gratia importat, cōueniret præcursori legis gratiæ, & clementissimi legislatoris nuntio. Filio autem Dei quanta celebritate fuerit impositum illud nomen I E S V, cum alibi tetigerimus, ideo hic alia prosequemur. Nomina igitur apostolorum funda-

CHRISTVS.

mētis inſcripta ſunt, cū ipſi fundauerint eccleſiam in duodecim mūdi partibus,
ſuper illud tamen fundamētum uniuerſale, & unicū, qui poſitus eſt Chriſtus
Paulus. IESVS, *ut ait apoſtolus. Supra quod præcipuū iacta ſunt fundamenta apo-*
ſtolica cum & ipſa ſuſtineāt ædificiū hoc, ut idem apoſtolus ait: Superædifica-
ti ſupra fundamentum apoſtolorū, & prophetarum. Sed cū in ciuitate hac no-
ua, quam deſcribimus, præcipua fundamēta fuerint apoſtoli, ideo corū nomi-
na in eis dicuntur deſcripta. In portis autem perbellè ſculpta enarrātur nomi-
na angelorum: quorū officio incumbit, ut nos in aulā regiā inducāt, ſicut Deus
Exodus. *in* Exodo *inquit:* Ecce *ego mitto angelū meum, qui præcedat te, & cuſtodiat in*
Lucas. *via, & introducat in locū, quem pæparaui tibi. Et in euāgelio* Lucæ *habemus,*
ꝙ angeli deportauerunt animā Lazari *ad locū videlicet ſalutis: quo electorū*
animæ, anteꝗ aperiretur ianua cœli, deferebantur. Qui angeli & ſi diſtribu-
ti ſunt in tres Hierarchias, *& in nouem choros, multæ ſunt tamen aliæ diſtri-*
butiones ipſorū ad diuerſa officia. Septem enim ſunt principes, qui aſtāt ante
thronū Dei: *Quatuor, quibus datū eſt nocere terræ, & mari, à quatuor mūdi*
plagis: ſeptuaginta duo, ſuper ſeptuaginta duo idiomata: & duodecim ſuper
duodecim ſigna, quæ (ut diximus) ſunt tanꝗ duodecim cœli portæ. Ad quarum
Iſaias *cuſtodiā præcipuè poſiti ſunt duodecim angeli: & in tutelam murorum omniū*
complures angeli deſtinati, ut clarè teſtatur Iſaias, *qui dū de renouatione ſu-*
pernæ ciuitatis noſtræ loqueretur, inter alia munera ſibi donata inquit: Super
muros tuos Ieruſalem *poſui cuſtodes, ideſt angelos: ut omnes interpretantur.*
Malac. *Qui angeli non incongruè dicuntur etiam ſacerdotes: ſicuti habemus in* Ma-
lachia: Labia *ſacerdotis cuſtodiunt ſcientiam, quia angelus domini exercituū*
eſt ducens uidelicet & introducens in illam ciuitatem. Nec *ab re præſidēt por*
tis, cum ipſarum claues à ſummo principe ſibi fuerint cōceſſæ. Sūt autē duo-
decim principales ſuper duodecim portas, uel duodecim angeli duodecim apo-
ſtolorum: aut principes angelici eis correſpondentes, uel ipſi duodecim apoſto-
li: qui ſacerdotio fungentes, & euangelicis clauibus utentes angeli officium
exercent: V*ndè angeli meritò dici poſſunt, ſiue angelici principes gradum ſu-*
premum tenentes citra imperatorem in eccleſia, & ſancta illa ciuitate: ut in
ordine illius conſonantiſſimo nullus ſuperior, aut æqualis reperiatur, iuxta
Paulus. *illud apoſtoli:* Primo *quidem in eccleſia dedit fieri apoſtolos. Qui cum ſint cō-*
ſtituti iudices duodecim tribuum à ſummo principe, ideo & nomina ipſarum
tribuum ibidem dicuntur inſcripta, unaquæque ſub ſuo principe, & apoſtolo,
omnes tamen ſub imperatore ſummo. Et *cum quilibet eorum ſit pars ædificij,*
ideo ait apoſtolus cum Epheſiis *loquens:* Et *uos coædificamini in habitaculum*
Dei *in* Spiritu *ſancto. Qui ſimul cum uirtute magni nominis* Dei *totū ædificiū*
viuificat, ſanctificat, & communit. Sunt igitur nomina apoſtolorum in fun-
damentis, tanꝗ peculiarium ipſius ciuitatis fundatorum, uirtute tamen præ-
cipui fundamenti & fundatoris Christi IESV. *Sunt etiam nomina tri-*

buum in toto ædificio, quod ex omnibus illis fit. Sunt quoque nomina angelorum tanquam custodum iu portis. Sed nomen Dei *est in toto ædificio, & in fronte uniuscuiusque hospitis, ligans, vniens, consolidans, viuificans, & deificans totum ædificium.*

MODVLVS QVINTVS, ORNATVS.

Typica ornatus descriptio secundum Ezechielem. Con. I.

ORnatus huius ciuitatis diffusè ab Ezechiele describitur sub typo sponsæ à Domino ex humili gradu ad præclarum sublimatæ: quē Ioannes non exprimit, sed innuit, dum ait: A Deo paratam, sicut sponsam ornatam viro suo. Dominus igitur inducitur ab Ezechiele in huiusmodi uerbis conquerens de synagoga, quæ post tam nobiles ornatus ceciderat in multa scelera: ex quibus ornatibus sub metaphora descriptis facilè intelligere pooterimus ea ornamenta, quibus uestietur ipsa summo principi, & agno perpetuò desponsanda iis quidem nuptiis, de quibus inquit Ioannes, gaudeamus, & exultemus, & demus gloriā Deo: quia uenerunt nuptiæ agni & vxor eius præparauit se: Et datum est ei, vt cooperiat se byßino splendenti, & candido, byßinum enim iustificationes sanctorum sunt. Nec ultrà progreditur Ioannes de ornatu: Ezechiel autem longo sermone enarrat quibus ornamentis, & muneribus donata fuerit prior sponsa synagoga à sponso: & quibus lamentis conqueratur de ipsius ingratitudine dicens: Multiplicatam quasi germen agri dedi te, quod uidelicet numerari non potest: sicut nec beatorum turba. Sequitur: Multiplicata es, & grandis effecta, & peruenisti ad ornatum ornamentorum: pro quo nos habemus mundum muliebrem: Ornatus enim ornamentorum ponitur tempore nuptiarū. Vbera tua intumuerunt: illa vtique ubera, de quibus in canticis. Duo ubera tua, sicut duo hinnulli gemelli capreæ, uel ceruæ, qui pascuntur in liliis, donec aspiret dies, & inclinentur umbræ. Ceruæ utique & capreæ excelsæ, per quas adiurat omnes filias Ierusalem, ne suscitent dilectam. Quæ ubera lac suscipiunt fluens, & emanans à terra illa quondam promissa, nunc autem descripta à nostro Ioanne. Ad quod lac Isaias nomine sponsi inuitat dicens: Venite, & emite absque ulla commutatione uinum, & lac. Et de non habente hoc lac, neque ubera id est capacitatem, ut suscipiat, conqueritur sponsus in canticis dicens: Soror nostra paruula est, & ubera non habet. Beati igitur, qui habent plena illa ubera, quæ sunt meliora uino. Hinc pro magno munere illud adducit: Vbera tua intumuerunt plena lacte illo, quod qui sugit, scit reprobare malū, & eligere bonū. Et pilus tuus germinauit: Ille utique, q in nazareis non raditur, sed crescit, & cum capillis, qui numerantur omnes, connumeratur. Dānabile autem nimis est, quod tumefactis uberibus illo lacte superno, & florente pilo, idest inualescente uirore, & robore iuuentutis nuda fuerit, &

Ezechie. Ioannes. Idem. Cantic. Isaias. Cantic.

confuſione plena. Ideo *miſeratus opulentiſsimus largitor ait:* Et *trãſiui per te,*
Cantic. *& vidi te:* Et *ecce tempus tuum tempus amãtiũ.* Idcirco *uolui & ego præbe-*
re maximum amoris pignus donans tibi meipſum, & portans ſuper me omnia
ſcelera tua, tegens illa, ne appareat ignominia tua, vndè ſequitur: Expandi *a-*
mictũ meũ, vel alas meas ſuper te: & operui ignominiã tuã, vt & de te dicat
Dauid. *propheta,* Beati *quorum remiſſæ ſunt iniquitates, & quorum tecta ſunt pec-*
cata. Sequitur: Et *iuraui tibi, & ingreſſus ſum pactum meum tecum, & facta*
es mihi ſcilicet ſponſa, facta ſponſione in baptiſmate ex parte animæ, ſed in ple
CHRISTVS. *riſq; locis euangelij ex parte ſponſi dicẽtis:* Ego *uitam æternã do ouibus meis:*
Et *qui manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum: &,* Venite *benedicti* Pa-
tris mei poſsidete paratum vobis regnũ. Sed nec ſic copertæ, & iuratæ con-
iungi vult, niſi lauetur, & ornetur: vndè ſequitur: Et *laui te aqua, ſuperna vi-*
delicet de qua antea diximus: Et *emundaui ſanguinem tuum ex te, id eſt præ-*
ceptum tuum, & opus tuum ſecundum carnem, & ſanguinem: à quo niſi quis
mũdetur, nec ſponſo cõiungi poteſt, nec ciuitas Dei *effici, nec in illam intrare,*
Iſaias. *vt* I*ſaias aperta voce teſtatur dicens:* San*ctus erit omnis, cuius nomen ſcriptũ*
fuerit in libro vitæ in Ieru*ſalem.* Et *hoc ſi abluerit* Dominus *ſordes filiarum*
Sion, & ſanguinem Ieru*ſalem de medio eius in ſpiritu iudicij, & in ſpiritu ar*
doris. Spiritus iudicij ad filium pertinet: cui pater omne iudiciũ dedit: Spiri-
tus autem ardoris ad Spiritum ſanctũ ſpectat: qui in ſpecie ignis diſcipulis ap-
Cantic. *paruit.* Poſt *lotionem autem ſequitur vnctio, de qua ſubinfert:* Et *vnxi te oleo,*
chariſmatum videlicet & diuinitatis. Ad *ornatum uerò deueniens primò ait:*
Pſalm. Et *cooperui te* רקמה *ricmah, id eſt diſcoloribus, vel opere phrygio, quod nos*
iuxta uernaculam linguam dicere poſſumus recamo, ſicut & in pſalmo legi-
mus: In *veſtitu deaurato, circundata varietate.* Multis *quidem coloribus ve-*
ſtita fuit ſynagoga, cui Deus *dedit multigena ſacrificia, plurima præcepta,*
variaſq; cæremonias. Veſtitur *& anima diuerſis coloribus, & variis veſtimẽ*
Paulus. *tis, de quibus inquit apoſtolus:* Induimini *viſcera miſericordiæ, bonitatis, hu-*
militatis, manſuetudinis, patientiæ, cæterarumq; virtutũ. Et *calciaui te* תחש
tahas, quod Theodotio, & Hieronymus *traduxerunt hyacinthum, quo calcia-*
batur, & veſtiebatur ſacerdos: Et *eſt aërei coloris: per quem (vt* Philo *ait, &*
Ph.He. *cõmuniter* Hebræi*) cæleſtia, atque ſuperna ſignificantur.* Ideo *intraturi in cæ-*
leſtem ciuitatem ipſo calciari debent affectus per pedes ſignificati. Et *cinxi te*
byſſo, vt cingebantur ſacerdotes, & etiam fœminæ orientales: quæ ad ornatũ
ſuum, præter caligas ſuas habẽt ſubligacula, aut ſuccinctoria, vel femoralia
Ioannes. *pretioſiſsima, quibus lumbos præcingũt:* Cui *byſſo non auſim niſi* Ioannis *ex-*
poſitionem accommodare, qui eodem ſpiritu, quo Ezechiel, *edoctus erat: hæc e-*
nim ſubiũxit, byſſus ſunt iuſtificationes ſanctorũ, quibus omnes illuc introdu
cẽdi fulgere debent. Et *indui te* משי *meſsi, hoc eſt ſubtilibus, uel trichapto, vt*
ſeptuaginta interpretati ſunt. Et *eſt ſericum ſubtiliſsimum in ſtamine, & ſub-*

tegmine,vt inquit Hieronymus.*Et quid ſubtilius q̃ illæ ſpeculationes,quæ fiũt à ſublimioribus theologis vtriuſque teſtamenti circa recõditiſsima arcana legis,& euangelij?Et compoſui te ornamento pulchro, videlicet in ſe,& ſponſæ q̃ pulcherrimæ accommodato.Ad particularia autẽ deueniẽs inquit:Et dedi armillã in manibus tuis id eſt donatiuũ,aut gratiã bene operandi ſine qua nihil fit.Et dedi torquẽ,vel corymbũ ſuper pectus tuum in ſignũ principatus, & dominij,qđ dedi tibi ſuper omnes creaturas,quando dixi,Dominamini. Et dedi inaurẽ, aut rotulã,uel circulũ,ſiue gẽmã ſuper nares tuas quæ* נזם *nezẽ* Hebraicè *dicitur:& vario modo traducitur,& largo modo inauris:ſed eſt ornamẽtum naſi,quod in naribus ponitur. Sed de ornamẽto auriũ ſequitur dicẽs Et circulũ in auribus tuis:Quibus omnibus adhuc vtũtur mulieres oriẽtales. Nec cõtentus ſponſus principatu tradito,& denotato per torquẽ,ſiue corymbum de corona quoque ſequitur dicens:Et corona* תפארת *tipheret in capite tuo:Vbi noſtra traductio habet coronã decoris.Sed tipheret illud ſummũ pulchrum denotat:à quo omnia pulchra, & quo potiſsimè homo dicitur pulcherrimum* Dei *opus:Et eſt gloria maieſtatis* Dei:*ad quam omnes tendimus.Et hãc coronam expectabat apoſtolus,quando dicebat:In reliquo repoſita eſt mihi corona iuſtitiæ,quã reddet mihi* Deus *in illa die iuſtus iudex:non ſolũ autẽ mihi,ſed & his,qui diligunt aduentum eius.Et de quocunq; proficiſcente ad regnum ſupernæ ciuitatis paratum à cõſtitutione mundi dicitur illud prophetæ:Poſuiſti in capite eius coronã de lapide pretioſo. Et ad opulẽtiam oſtendẽdam diuitiarum,& gloriæ addit:Et ornata es auro,& argẽto.Quibus nõ reperitur in rebus inferioribus quicq̃ accõmodatius,quo luxus illius apparatus, & theſauri ſuperni exprimi poſsint.Aurum enim(vt ſentit* Hieronymus*)dona cordis,gratiarum,& charitatis ſignificat:Argẽtum uerò ſonorum , dona intellectus,& eloquij venuſtatẽ,& cõcẽtũ.Et veſtiui te byſſo, trichapto,vel ſubtilibus:& opere phrygio,aut polymito:Quod quidem nõ eſt repetitio:nam ſuperius dixerat.Veſtiui te veſtimẽtis ſcilicet interioribus,quæ corpori adhærẽt:& hîc intelligitur de exterioribus,amictu,pallio,& huiuſmodi,ut interpretatur* Hieronymus *& ſeptuaginta:& etiã de ſuppellectili domus:vt nõ ſolũ cultu corporis ornata eſſe intelligatur,& õnia habere monilia fœminarũ, ſed ſtrata quoq; eius,& lectuli parati ſint diligentia,& ſolicitudine maritali,vt anteq̃ veniret ad ciborum delicias,nec in his quidẽ aliquid deeſſe pateretur.Sequitur igitur de cibo dicens:Similã, mel,& oleum comediſti:uel per ſe vnumquodque(vt plerique exiſtimãt)vel cõmixtione trium dulciorem innuit panẽ,qui de cœlo deſcendit,vt alij opinantur, &* Hieronymo *placet: Vbi ſub tribus nominibus ſacramentum indicat trinitatis:Nõ ꝙ alia,& alia ſubſtantia ſit,ſed diuerſis rebus diuerſas perſonarum figurent proprietates. Similia enim quæ tritici medulla eſt pleriſq; locis in ſacrificiis iuſſa offerri Chriſtum ſignificat,& illius tritici medullam,de qua in pſalmo dicitur: Cibauit eos ex*

Hieron. Cantic. Paulus. Hieron. Cantic. Hieron. Hi e.ſep. Pſalmo.

adipe frumēti: Quod ſcilicet mortuum in terra multum fructum attulit. Mel autem, quo omnia dulceſcunt, Spiritus ſanctus eſt: qui omnes ærumnas & dolores, quibus ij vexantur, qui ſancto flamine lætantur, mirum in modū lenit: de quo ſequitur pſalmographus: Et de petra, melle ſaturauit eos. Hoc enim mel à petra Chriſto procedit, qui ait: Ille de meo accipiet, & annunciabit vobis. Oleū verò omnia membra debilia roborans, & communiens, atq; lumini nutrimentū præbens, quo etiā in tabernaculo Dei iuge lucernæ lumen accenditur, Patri luminum dicitur cōuenire. Harū itaq; influentia perſonarum, in vna tamen vnitarum eſſentia verè decoratur, & paſcitur omnis creatura rationalis: Quæ ſine illarum influxu egeſtate, & inedia inops eſt, debilis, deformis, & famelica. Ideo tāta diligētia Deus in oblationibus illa tria exquirebat, ſimilā ſcilicet, mel: & oleū, vt has ſacramentarias oblationes accipiēs redderet diuina quædam apophoreta non modico etiam auctario cumulata, ſicuti Chriſtus aquam petebat à Samarite illa, vt redderet de propria præſtāte uitā æternā: Quo cibo, & influxū cibata, & pulchrefacta anima, ſequitur: Decora facta es nimis, & profeciſti in regno: Et egreſſum eſt nomen tuum in gētes propter ſpeciem tuā. Sic enim in quoſcunq; præualebat Iſraeliticus populus dum ſtabat in decore ſuo, imo in decore à Deo præſtito: vndè ſequitur, quia perfecta eras in decore meo, quē poſui ſup te, dicit Dominus. Et quia de ſynagoga primo vaticinatur propheta, in qua multi præuaricati ſunt: ideo ſubnectit querelas, quas facit ipſe Deus de fornicationibus, ſtupris, adulteriis, & de idolatriis ab ingrato illo populo perpetratis: Vndè & eius ſtagitium grauius cenſet q̄ Gomorræ, & Sodomæ ſcelus. Si autem verū ornatū eius ſponſæ, quæ eſt indiſſolubili vinculo ſponſo colligata, ꝑ illū figuratiuū intelligere voluerimus: tunc omnes caſus, & ſcelera & abominationes procul ammoueātur, cū in ea ciuitate, & perpetuò deſponſatis ſponſo cœleſti hæc minimè reperiātur, dicente noſtro Ioanne: Nihil coinquinatū, aut immundum intrabit in eā, in thalamos illos videlicet pudiciſſimos: ſed foris ſtabunt impudici omnes, venefici, homicidæ, mēdaces, & quoquo modo polluti fuerint. Habes itaq; ornatū fabricæ ſuperius declaratum ex auro, iaſpide, & diuerſis lapidibus pretioſis: Habes & hic myſtica ornamēta uiuæ ciuitatis, ex uiuis lapidibus fabricatæ, ſeu ornamenta hoſpitum ciuitatis illius: Nec modo vlteriorem ornatum noſtris uerbis exprimere poſſumus.

Dauid.
CHRISTVS.
Ioannes.

Cur Ioannes non exprimat ornatum, ſicut Ezechiel. Con. II.

Vterque autem propheta Ezechiel & Ioannes comparat ornatum illius ciuitatis ornatui ſpōſæ paratæ viro ſuo, cū accuratior apparatus illo non reperiatur: tū etiā quia unio illius ciuitatis, aut hoſpitum cū principe, celebritas quædam, & connexio nuptiarū dicitur, vt expreſſè inquit Ioānes: Gaudeamus & exultemus, quia uenerūt nuptiæ agni, & uxor eius præparauit ſe. Hunc autem ornatū proſequitur Eze-

Ezechie.
Idem.

chiel, Ioannes autem subticuit: & hoc quia ille de figuratiua sponsa loquẽs, ab ornatu hoc similitudinario mutuari poterat, undè cultum illum figuratiuum describeret. Sed Ioãnes, cum de uera sponsa iã ab umbris, figuris, & ænigmatibus omnibus absoluta pertractet, multoties uerba, & imagines non suppetebant, quibus uerum illum apparatum, & gloriã describeret: quæ omnem oculum, & humanũ ingenium exuperat. Ideo iam mihi videor deuenisse ad bonitatem silentij, quod (ut inquit Dionysius*) est in abditis, & in penetralibus diuinis: Vbi omnium gloria, & decor est præcipuè in contẽplatione* Dei*: qui est omnia adeo eminenter, ut nihil ipsi posit comparari.* Hinc *qui ipsam gloriam adepti sunt, silere satius existimarunt, q̃ diminutè loqui: & per inepta tantæ rei exempla, & uerba deficere, aut ea exprimere uelle, quæ non licet homini loqui.* Reliquit *tamen* Ioannes *contemplantibus uiam, per quam multa uenari possunt, dũ unico uerbo ait: Sicut sponsam ornatam uiro suo: Quo ornatu nullus diligentior, nullus celebrior: nec illa coniunctione maritali ulla magis intrinseca. Quæ maximam principis ciuitatis illius charitatem in nos arguunt: cum non in seruos, & ancillas, sed in sponsas ipsi amantißimas nos exquirat cœlestium nuptiarum nexibus deuinciendos, de quibus statim Deo duce differemus.* Ezechię.

MODVLVS SEXTVS, LVX.

Quid sit lux in genere. Con. I.

POst *ciuitatis ornatum concinnè admodum de luce pertractatur: qua uideri posint ornamẽta ipsa, & aspicientes delectari in eo, à quo omnia bona suscipiunt. Sicut enim (ut docent* Phœnices *in sua theologia* Iamblico *referente) bona omnia corporea à luce solis absque ullo medio, aut à planetis & stellis, quibus ipsa lux* Phœbea *cõmunicatur, suscipimus: sic in cœlesti ciuitate quicquid boni habent ciues illi, suscipiunt à* Patre *luminum, & ab illo sole, qui ait:* Ego *sum lux mundi*: Aut *à superioribus mentibus, qui fortiores illuminationes à suprema luce comparantes, inferiores postea illuminant: ut* Dionysius *arcanorum illorum cõscius tradit de qua tamẽ luce cum aliquid dicere statuerim, primo intuitu perhorresco: quia obscurißimum omnium quid mihi sese offert, quod quidẽ quo magis splẽdet, eo etiam obscuriori caligine contrahitur: & densiori inuoluitur nebula: ut oculi non bene expurgati offendantur potius q̃ illustrentur.* Hinc *Salomoni, prophetis, & ipsi* Mosi *in caligine loquebatur illa suprema lux, quousque eorum oculi ab inferioribus tenebris excußi ipsum lumẽ sufferre possent.* Vndè *Moses à corporeis impedimẽtis aliquando expeditus, caliginem transcendens uidebat supremã lucẽ, & ipsum bonum facie ad faciem: undè facies eius adeo splendebat, ut non possent intendere filij* Israël *in faciem ipsius (inquit* Paulus*) ob splendorem uultus eius: Descendens enim de monte habebat ex cõ*

Diony. — Iambli. — CHRISTVS. — Dionysi.

sortio diuino faciem splendentem:~~quamuis~~ traductio nostra habe[a]t cornutam: ~~Qui error~~ *ex similitudine uocabuli ortus est.* Hebræi enim *splendentem dicũt* קרן *karã: & cornu* קרן *qeren eisdem quidem literis, sed uariatis punctis.* Redeamus autem ad rem nostram. Multi sunt, qui nequeunt sufferre illam lucem: sicuti & ille vulgaris populus: vndè necesse est, vt interponatur velamen: alioquin suis tenebris offensi non valentes comprehendere illam lucem, cũ de ipsa loqui præsumunt, multa proferunt deliramenta. Dicunt enim aliqui, & probare opinantur lucem non esse substantiã: eo ꝙ aliquando alicui accidit: & quia non potest esse forma specifica alicuius formæ: Que puerilia sunt, & ligata legibus Peripateticis: habemus enim à Ioanne nostro: quod vita erat lux hominum. Sed cũ vita dicatur lux, infertur ꝙ etiam ipsa lux sit substãtia, sicut & vita. Habemus quoque ab Augustino, à magno Plotino, & ab ipso Aristotele in sermone secũdo de anima, ꝙ lux hæc, quæ oculis cernitur, est forma quædam corporea. Quam lucem (inquit Plato) producta materia cœli, & terræ statim adesse iussit opifex: vt ipsa omnia viuificaret, distingueret, & collustraret, ne omnia confusa, sed distincta essent. Hæc enim adeo clara est, vt omnia clarescere faciat: & adeo obscura, vt nihil difficilius deprehẽdatur. De ipsa autem loquendo non vlterius progrediemur, q̃ ab ipso lumine fuerit ostensum. Lux enim est splendidus spiritus, aut splẽdor spiritualis, siue diuinus ignis, omnia collustrãs, & omnia viuificans. Sed visibilis hæc lux est spiritalis quædã, subita, & latissima, sine detrimento effundentis emanatio, impartiens rebus inferioribus ea beneficia, quæ à suprema luce suscipit. Nec vltrà de luce omniũ clarissima, & omnium obscurissima in generali datur sermo.

Quæ sit lux genita. Con. II.

SEd cum de luce collustrante ciuitatem, quam describimus, sermo nobis faciendus sit, de luce genita loqui necesse est: à qua ciuitas illuminatur dicente Ioanne: Et lucerna eius erat Agnus. Ab ingenita quippe luce cum summa reuerentia se abstinet: Nos etiam instruit, ne præsumamus de ipsa loqui, quousque susceperimus genitam, à qua discamus ingenitam: Quam nemo vidit, nec nouit, nisi cui voluerit filius, & lux genita reuelare. Hæc igitur est splendor à paterna luce emanans, & à Patre luminum: si ritè Paulus docet Hebræos dicens: Qui cum sit splendor Patris. Lux itaque genita verbum est, à luce ingenita procedens: Quæ à Mercurio dicitur verbum lucens: à Paulo splendor, & gloria Patris: à Platone, sol, primusque lucis supernæ filius: Qui cum inter homines degeret, id sæpius testatus est: Ego sum lux mundi: Méque in me, & per me aspicite, nullam aliam lucem expectantes, in qua, vel me, vel mei originem lucem illam paternam aspicere possitis: A qua cũ discesseritis, statim in tenebris palpitabitis. Lucem ideo hanc suscipite: & in ea ambulate, dũ lucem ipsam habetis: quia in solo hoc lumine uidebitis lumen. Hæc est, de qua dixit Isaias futura tanquam præteri-

Marginalia: Quae diversitas. (manuscript) — Peripat. — Au. Plo. Aristot. Plato. — Paulus. — Pa. Me. Plato. CHRISTVS.

ta referans: Populus qui ſedebat in tenebris uidit lucem magnam, de hac alibi furore prophetico afflatus exclamabat: Surge, illuminare Ieruſalem, quia uenit lumen tuum: & gloria Domini ſuper te orta eſt. Nec enim alia lux eſt gloria Domini, niſi hæc in mundo aliquando orta, & ab æterno à Patre genita: Quæ lux genita ſimul cum ingenita opificem mentem peperit (inquit Mercurius) id eſt Spiritum ſanctum, omnium artificem produxit: ut more noſtro loquamur. Hic enim calor eſt, qui à luce, ſplendoréque procedens exiſtit & ipſe lux: Nam tres illæ perſonæ ſanctiſſimæ ſunt tanquam tres radij, in uno ſplendore exiſtentes: ut Dionyſius docet: qui tamen radij non confunduntur. Quod & in tribus luminibus comprobamus, dum trinitatem in umbris ab illis luminibus prouenientibus conſpicimus. Vnitas uerò ineſt, dum unum lumen, & unum ſplendorem efficiunt. Deficit tamen exemplum, eo quòd ſplendores illi lucernarum multiplicati maius lumen præſtant, cum ex terminatione ſua alterum alterius lumen augeat: ſed radij illi ſupramundani infiniti augeri non poſſunt: cõmunicant tamen infinitum ſuum lumen inferioribus quantum ipſis lubet. In umbris quoque ſecernuntur, id eſt in effectibus ab ipſis productis, cum à Patre luminum habeamus eſſe: à Filio intelligere: à Spiritu calorem, & amorem. Diſtinguntur etiam inter ſe tanquam lux, ſplendor, & calor, qui tamen ſubſtantia ijdem ſunt: Non quidem ſplendor, & calor qualitatiuus (ut logici dicunt) ſed eſſentialis lux, ſplendor, & calor: quæ per ſe ſubſiſtunt, abſque eo, quod ſint in corpore, & à corpore emanent: cuiuſmodi ſunt lux, ſplendor, & calor ille diuinus, de quibus loquimur: undè tota uita, & omnia emanant. Quam lucem Ioannes paucis uerbis explicauit: ut moris eorum eſt, qui luci ipſi propinquiores ſunt. Sicut enim lux quanto propinquior eſt ſplendenti, & diffundenti, tanto intenſior, & minus dilatatur. Et quanto magis remota, tanto magis dilatata, & minus intenſa. Pari modo ipſam edocentes, eandémque diffundentes quanto magis ei appropinquauerint, tanto intenſius intelligunt, & paucioribus uerbis explicant. Longinquiores autem à luce, & doctrina, cum non benè ſciant exprimere, quod non bene percipiunt, uerba multiplicant, & audientes atque legentes implicant. Ioannes igitur illuminanti illi propinquiſſimus, & ſupra pectus eius recumbens lucem ſuſcepit intenſam, & minus dilatatam, undè & paucis ab ipſa ſe expedit. Nos autem multo magis diſtantes ab ea luce, & cum ſedentibus in inferioribus ſubſellijs agentes, neceſſe eſt, ut ſicut per plures radios eam recepimus, pluribus etiam uerbis inferioribus noſtris eandẽ explicemus: ea tamen proſequentes, quæ à Ioanne admiſſo ad lucis interna cubicula didicimus paucis ſed ſuauiſſimis concentibus tradita, tam de ipſa luce, quàm de his quæ ex ea emanarunt, & continuò emanant.

Mercur.

Diony.

Logici.

Ioannes.

Idem.

III

Quomodo à luce omnia creata proueniant. Con. III.

LVx itaque illa primo genita unica eſt, unico quoque, & ſimpliciſsimo in ſeipſa uibrans radio unicam diuino oculo offert ideam Sed pro ſuſcipiĕtium multiplicitate, multigena efficitur: Et quãto magis deſcendit, tanto plures radios habere uidetur. Quæ omnia complectens Ioannes unico uerbo dicit: Omne quod factum eſt, in ipſo uita erat, uita utique creatrix inquit Auguſtinus. Et ſtatim ſubiungit: ꝙ hæc uita erat lux, à qua omnia facta ſunt: quam alio uocabulo uerbum appellat. Sunt etiam qui exiſtimant illud à Moſe præſcriptum, fiat lux, ad angelos referri, tanquam prima lumina à Deo emanantia: per quæ tanquam per uitra (ut Iamblicus ex officina Pythagorica depromit) in cætera inferiora ſuprema illa lux lumen ſuum tranſmittat: Sintq́ue ueluti diaphana, & prima media ſuperiores angeli ſuſcipientes lucem ipſam, qua omnes inferiores ſuis gradibus illuminantur, ut Dionyſio placet. Infimorum autem unumquodque per medium, aut media ſibi conuenientia, quibus etiam reſpondent, ut ſuprà tetigimus. Hominum autem unuſquiſque ſuſcipit eam lucis ſortem, cuius naturæ eſt medium cui obiicitur: uel cum quo connectitur. Si enim per Seraphicas intelligentias anima ab illa luce ſuprema emanat, ſeraphica efficitur: & ad ſeraphicas manſiones (naturæ auſpiciis, ſed in primis fauente Deo & attrahente) deuenire contendit. Si uerò per cherubicas mentes ſplendorem ſcientiæ ſuſcipit anima familiaris illius lucis effecta ad cherubica ſubſellia deuenire ſatagit: cuius naturam per tranſuerberantem lucem iam induit: & ſic de aliis quibuſcunque ordinibus dicatur. Sicut enim lux uitra diuerſorum colorum pertranſiens diſcolores etiam radios diffundit, rubeos ſcilicet per rubeum, uirides per uiridem, albos per album, & ſic de cæteris dicendum. Pari modo intellectus, ſeu anima eam naturam induit, per cuius diaphanum tranſit. Nec ſpiritualis lucis diaphanum aër eſt, ſed ſpiritus, & intelligentia: quæ poſſit illam lucem ſuſcipere, & tranſmittere. Et de his forſitan loquitur magiſter ſummus, dum ait: angeli eorum ſemper uident faciem Patris. Et qui ſunt angeli eorum, niſi deputati ad eorum cuſtodiam? Et quomodo aptè deputantur, niſi ſymbolum aliquod habeant cum his, quibus deſtinantur? Sed cum ſuperius omnia inferiora æquauerimus cum cœlis, & cœlos cum angelis, angelos uerò cum luce illa ſuprema: facilè intelligere poſſumus, quomodo ipſa omnia ab eadem luce emanent.

Ioannes. Auguſti. Moſes. Iamblic. Dyoni. CHRISTVS.

Qualiter lux illuſtret. Con. IIII.

L

Vx illa in diuina mente omnem intelligĕtiam ſuperat: adeò ut ibi contineantur ea, quæ latent etiam ſummum ſeraphinum, ut inquit Dionyſius. In angelicis autem mentibus diffuſa, & ſecundum intelligentiæ ſuſcipiĕtis naturam ſuſcepta in uarios diuiditur

Diony.

gradus, omnes nihilominus supra terminos rationis. In mentes autem hominum demissa rationalis est: & haec multiplex, aut pro dispositione corporis (ut uolunt peripatetici) aut pro libito eam largientis, qui diuidit singulis prout uult: ut forsitan, & melius dicere uolunt ueri theologi. Hinc Salomon ait: A principio sortitus sum animam bonam. Descendit deinceps lux ista ad phantasiam, supra sensum tamen: Ad quem tandem deuenit, maximè ad sensum oculorum, qui luminaria sunt huius parui mundi: Et hoc fit eadem per lucē istam uisibilem diffusa, quam Orpheus, Plotinus, & Proculus existimarunt esse uisum quēdam numinum, per radios cœlestium oculorum, spiritúmque omnia uidentem: & qui ab omnibus uideatur. Deuenit ulterius ad perspicua corpora, ut flores, & pulchritudines colorum, & corporum conspiciantur: Color enim (ut opinabantur) lux est opaca. Quae omnia Plotinus, non in corpore, sed in splendore quodam collocauit emanente à summo illo pulchro, à quo omnia pulchra: quod quidem penes Patrē luminū situ est. Penetrat ulterius haec lux opaca quæq; usque ad centrum: sed penes superficiem non adhuc artata irradians uirtute sua, ut metalla generentur, efficit. In centro autem (ut Pythagoræ & Platonicis placet) fortißimi fiunt radij in angustum collecti: adeò ut terra ibi sicca, & humoris expers facilè accendatur, & extenuetur: ita ut per meatus eructet æstus, & incendia aliquando: Sitque ibi lux accensa in caliginosum ignem absq; splendore, sicut in cœlo, ubi dilatatur, est lumen clarißimū expers incendij. Nec mirū, si lux ista nobilißima multigena sit: cum & anima ipsius lucis radius (sicut quidam Platonici docent) uel effectus lucis (ut Trismegistus ait) in corde uiuificet, in cerebro intelligat, in oculis uideat, in auribus audiat, in lingua loquatur, in pedibus ambulet, in stomacho uegetet, & usque ad infimas operationes descendat. Lux itaque optima nota in Patre luminum est uera lux: In Filio, ipsius bonitatis exuberantia, & splendor illustrās: In Spiritu sancto, ardēs fulgor: In angelis, splēdēs intelligētia, profusumq; gaudiū: In hominibus, perlucidus rationis discursus, & rerū diuinarū cognitio: In cœlestibus splendor uisibilis, copia uitæ, & efficax propagatio: In igne, uitalis quidā uigor à cœlestibus insitus: In perspicuis corporibus color, & pulchritudo retinens: In opacis autē, uirtus quædā benefica, & generans: In cētro uerò, calor quidā crucians, & exæstuās: adeò ut omnia lucis beneficiū pro eorū capacitate persentiāt. Et quāuis homines (ut Mercur. docet) ex uita, & luce in animā, mētēq; procedāt, animā à uita, & mentē à luce suscipiētes, tamē in tenebris sua spōte obuoluti mentē perdūt: & animam aliquando: & detrusi in tartareis carceribus, & exæstuante centro incendium crucians experiuntur, lucem autē beneficā nequaquā: ideo dicūtur missi ad tenebras exteriores facti & ipsi intus, atq; foris in miserrimas tenebras. Cætera uerò animantia lucem hanc, quæ corporeis percipitur oculis, suscipiūt tantūmodo: meliorē uerò nequaquā. Homines etiā plæriq; in hac peregrinatione existētes, lunare lumē, id est rationis discursum admittūt cōniuētes ad lumē

Peripatē. Theolo. Salomon Orph. Ploti. Procul. Plotinus. Pyt. Pla. Mercur. Idem

Ioannes. ueri solis, de quibus Ioannes: Venit lux in mundum, & dilexerunt homines magis tenebras, quàm lucem: quia eorũ erãt mala opera, & obtenebrata. Nec expurgare studuerunt oculum: ut non modo Christus, sed Plotinus docet in suo de pulchro: Pythagoras quoque, Lysides Pythagoreus, Democritus, Hierocles stoicus, & communiter academici asserunt lipposum oculum non posse lucem illam aspicere. Nec etiam (ut Hospes Heliates in sophista ait) uulgares oculi, radios diuinitatis sufferre queunt. Extant & inter homines, quamuis pauci, qui uocem præconiam principis lucis audire satagant, qua dicitur: Dum lucem habetis, credite in lucem: Ambulate dum lucem habetis: Ego sum lux mundi: me ipsum uidelicet manifestans uolentibus me suscipere. Se ipsum enim lumen diuinum exhibet contuendum, sine quo diuina uidere non possumus: quia (ut inquit Dionysius) tantum fas est ad cœlestia conscendere, quantum seipsum diuinorum eloquiorum radius insinuare dignabitur. Ipse autem non solum sese insinuat, sed etiam inuitat, nobis commiserescens, qui paruam lucis portionem à principio accepimus: & hanc obtectã craßißima caligine corporis huius: ut nec supremam lucem, nec ipsam modicam portionem præstitam apprehendere aliquatenus posimus, nisi ab eadem noster collustretur oculus, & asiduis studiis expurgetur. Quod facientes, iugiter fauente eadem luce, filij lucis efficimur simul cum angelis lucis: qui (ut bene sentit Augustinus) ad ipsam ueram lucem, tam quàm ad uitæ fontem accedentes, eandem continuè consulunt. In hominibus itaque & angelis illam lucem sequentibus, lucis character imprimitur, de quo inquit propheta: Signatum, aut eleuatum est super nos lumen uultus tui Domine: Qui filij lucis, filij quoque Dei efficiuntur, dicente Ioanne: Quotquot autem receperũt (id est eãdẽ lucẽ de qua suprà dixerat) dedit eis potestatẽ filios Dei fieri. Sed eis: qui noluerunt illam lucem admittere, inquit Iob: Ipsi fuerunt rebelles luminis, & tenebræ effecti: quorum caput in rebellione illa, princeps tenebrarum dictus, & factus est: ad cuius stipendium accedunt omnes obtenebrati, qui lucem illam omnem hominem illuminantem suscipere negligũt: quia qui malè agit, odit lucem nostri Ioannis testimonio. Nec tamen penitus sunt ab illa luce semoti: quia adhuc beneficium lucis suscipiunt, quo uiuunt. Duo enim præcipua emolumenta habemus à luce. Alterum est uita, qua uiuimus. Alterum lux, uel lumen, quo posit ipsa uideri, Qui igitur in tenebris sunt, uiuunt, & non cognoscunt: in tenebris enim remanet lux, ut diuini Platonici, nescio quid diuinum asseuerantes dicunt. Sicut frigus se habet ad calorẽ, & albedo ad nigredinẽ, sic tenebræ ad lumen: Sed in nigredine est exiguum album, in frigore paruus calor, sic etiam in tenebris est modicum lumen, quo uiuant, & non quo intelligãt: Sed tenebris omissis, reuertamur ad lucem.

Marginal notes: CHRISTVS. Pythag. Stoici Acade. Heliates. — CHRISTVS. — Diony. — August. — Dauid — Ioannes. — Iob. — Ioannes. — Plato.

Quomodo ipsa lux accendat, & excitet. Con. V.

HÆC autem lux non tantum illustrat, sed accendit: & per splendorem segregans, rarefaciens, atque excalefaciens (ut Auicena ait) separat purum ab impuro, bonum à malo, pulchrum à deformi: hoc destruens, & consumens: illud autem perficiens. Sed differentia est inter lucem & calorem: Nam lux in collustrante remanet, illuminans tamen, & penetrans collustratũ: Calor uerò in calefactum transiens permiscetur. Hinc Spiritus sanctus, cuius est calefacere, magis dicitur habitare in nobis, & permisceri nobiscum quàm Filius, qui est propriè lux. Hic enim Apostolos docuit, & illustrauit, & in cœlos ascendit: Ille autem missus, & destinatus ab hac luce descendit subintrans, inflammans, & permanens, ut unus idem spiritus cum his, quos inflammat, efficiatur: aut ipsi idem cum eo. Et si ad cœlos ascendit, non tamen nos deserit: sed nobiscum est usque ad consummationem sæculi uiuificans, & illustrans. Nec inde dicitur diffusus in nobis, sicut Spiritus sanctus, de quo inquit Apostolus: Charitas Dei diffusa est in cordibus uestris per spiritum sanctum, qui datus est nobis. Quod & in sole satis perspicaci Dei simulacbro comprobare possumus: cuius lux nos illustrat, sed in nobis non diffunditur, sicut calor. Nam recedente sole, aut ammoto homine ab eo, uel clausa fenestra, lux ultra splendorem non præstat: sed calor diffusus remanet per spatium: Sic & charitas remanet in cordibus nostris, licet actu lux illa non illuminet. Excitat ergo lux illa, quæ in solitaria natura est à nobis penitus segregata, per filiũ uerò tanquam per radios, & spiritum sanctum tanquam per calorem immissa: quæ patres illos antiquos excitauit per splendorem illum ænigmaticum: qui tamen Filius, & sapientia Dei erat sub ænigmatibus, & figuris obuolutus: Postea in carne apparens excitauit nos clara luce, iuxta illud Apostoli: Multifariam, multisque modis olim Deus loquens patribus in prophetis, nouissimè autem loquutus est nobis in Filio: quem constituit hæredem uniuersorum, quo ad humanitatem: per quem fecit & sæcula, quantum ad diuinitatem. Sequitur Paulus: Qui cum sit splendor Patris. Ecce igitur, quòd hæc lux splendor, est Filius Dei: qui uariis ænigmatibus docuit, & excitauit antiquos patres: & tandem clariori luce in carne se demonstrauit. In patria autem omnibus erit lux patentissima, & continua sine aliqua intercapedine, aut obumbratione, uel occultatione sub tenebrosis palliis. Et ideo inquit Ioan. Et nox nõ erat illic, quia lucerna eius erat Agnus. Vndè aliquando excitationem, quæ fit in hac peregrinatione, efflagitabat propheta dicens: Excita gloria mea, excita psalterium, & cithara: pro quo nos habemus: Exurge gloria mea, exurge psalterium, & cithara, עור Hur. enim excitare significat, ~~non~~ exurgere. Precatur itaque lucem illam genitam, quæ fuit psalterium antiqui testamenti, & cithara euangelica, & omnium gloria, ut ipsum excitet: cum non aliunde excitemur: nec aliunde lucem habeamus excitantem.

Auicena. Paulus. Idem. Idem. Idem. Dauid.

Quomodo iſta lux amplificet, & dilatet. Con. VI.

Mira quippe iſta lux eſt, quæ primo obtenebratam ſeſe offerebat, ſed ſtatim cum meos cœperit illuſtrare oculos, ad tam ampla cubicula me conducit, & adeò oculum mentis meæ tranſuerberando allectat, ut nequeam ab ea diſcedere: etiam ꝙ non poßim uel minimam eius portionem plenè concipere. In eam nãque magnitudinem cor meum dilatat, ut recedere non ualeam: ſed cogar laxis habenis currere in uiam radiorum eius, cum dilatauerit cor, & mentem meã. Nec mirũ quidem, ſi amplificet lux illa, & dilatet, cum color albus, qui eſt quædam opaca lux (ut ſuprà tetigimus) diſgreget, & dilatet: & quanto purior eſt lux hæc corporea, tanto magis radios uiſuales protendit in amplum, longum atque latum. Illa autem lux ſemper puriſsima eſt: adeò ut quanto magis oculus noſter interior eam ſuſcipiat, tanto magis purificetur. Inde ſapientes qui fide, & doctrina expurgarunt oculum interiorem, magis uident quàm plebei: Et ſimplices expurgati, magis quàm inuoluti doctrinis, & aſtutiis hominum, dicente ipſa
CHRISTVS. *uera luce:* Confiteor tibi Domine Pater cœli, & terræ, quia abſcõdiſti hæc à ſapientibus, & prudentibus: & reuelaſti ea paruulis: *Et magis adhuc uiderunt prophetæ habentes oculum mentis puriorem, quàm ſapientes huius mundi. In puro enim ſplendore lucis conſpiciunt uerè purificati, dicente eadem ſumma luce:*
Idem Beati mũdo corde, quoniam ipſi Deũ uidebũt. *Cuius lucis uiſionẽ ſequitur gaudiũ, ut eadẽ lux inquit: Hæc loquutus ſum uobis, uos, ſcilicet illuſtrãdo, ut gaudium meum in uobis ſit: & gaudium ueſtrum impleatur. Nec gaudium hoc ſen-*
Thobias *tire poteſt, qui illa luce priuatus ſit, ut dicebat bonus ille ſenex Thobias. Quale mihi gaudium eſſe poteſt, cum lumen cœli non uideam? Hac itaque luce dilatatum fuit cor, & intellectus* Salomonis, *ut res naturales aſpiceret: & diſputa-*
Moſes. *ret à cedro Libani uſq; ad hyſſopum, qui exit de pariete. Hac dilatatus Moſes*
Paulus. *dedit legem diuiniſsimæ ſapientiæ.* Hac dilatatus Paulus uidit arcana Dei, *quæ non licet homini loqui. Hac prophetæ omnes uiderũt nedum occulta, ſed ea quæ longè retroactis temporibus facta ſunt, & quæ poſt multo tempore facienda*
Benedi. Franciſ. *erant. Hac benedictus, Franciſcus, & multi: quorum oculi colluſtrati erant, uidebant abſentia, & remota ab intuitu corporeo. In hac tandem perfecta amplitudine dilatati beari ſperamus: ubi omnia quæ uoluerimus, claro & aperto intuitu conſpiciemus.*

Quomodo hæc lux lætificet, & beatificet. Con. VII.

Poſtremò hæc lux ſanctiſsima ea quæ iã uiuificauerat, colluſtrauerat, excitauerat, & dilatauerat, lætificat, & beat. Rident enim quæ lucent, & quæ illuſtrantur, ſicut mœrent quæ in tenebris iacent. Et cũ nulla ſit nox in regno illo beatiſsimo, ideo ibi nullus mœ-
Ioannes. *ror, aut horror: undè id diuinus noſter Ioãnes atteſtãs ait. Et nox nõ erat illic, quia lucerna eius erat Agnus. Et quanto magis cœleſtis, & diuina illa lux ex-*

cellentior est quàm nostra, tanto magis gaudium menti illam conspicienti affert. Gaudet quippe oculi nostri luce ista solari: Gaudet anima nostra, & spiritus ipse, tanquam in familiarißimo sibi lumine, à quo spiritus & uita luci simillima emanat. Pater enim omnium (inquit Mercurius) intellectus, uita, & fulgor existens, hominem sibi similem procreauit, lucis uidelicet & uitæ participem. Ideo redeunte homine ad sibi cognatam lucem, gaudet multo magis quàm ille, qui diu peregrinatus ad propriam & optatam patriam reuertitur: Et adeò spiritus, & mens nostra luci amicatur, & luce perfusa ipsa delectatur: ut quando gaudet, eam uideatur emittere: ut sicut spiritus intus lætatur, ita foris rideat uultu, & quadam exhilaratione resplendeat. Splendent & oculi, qui maximè luci amicantur, in eóque risu motum instar cœli efficiunt circularem, & dilatantur. In lugentibus autem econtra constringuntur, & obtenebrantur: & quasi centro tenebrarũ inhærentes firmantur: gaudemus enim hac luce, quasi cœli risu perfuso. Si uerò in angelis ea lux uideretur (ut aliquibus contigit) multo magis lætaremur. In illa autẽ suprema luce adeò gaudent beati, ut exuperans gaudiũ in corpus ipsum, illud in cœlestem naturam cõuertat: & gloriosum, lucidum, clarũque efficiat. Nam oculi beatorũ omnium, tam corporis, quàm mentis, iam in lucis naturã conuersi, peruij, atq; lucentes solo intuitu intelligentiæ radios in socios imprimũt iactu illo in utrisque coruscantes: & hoc fulgente illa suprema luce tam abũdè, quàm fœliciter in cunctis, sicuti Sol iste in stellis: & multomagis: nã beatorum stellæ in illius solis naturam transibunt dicente Saluatore. Fulgebunt iusti sicut Sol in conspectu Patris eorum. Vndè melior ibi, & cõcinnior nascitur harmonia, & gaudiũ, quàm oriatur in cœlis ex consonanti eorũ distantia, & ordinatißimis motibus, corridẽtibus ex debita radiorum concursione stellis: Suauiorẽ enim melodiam concurrentes radij illi beatorũ in suprema luce unitorũ efficiunt. Rident insuper ciues illi, & gaudent luce ipsa, omnia quãuis diuersißima collustrante: quia iam filij lucis effecti, mente, & corpore in lucem eandẽ cõuersi sunt. Pulchrescunt quoq; omnia luce illa: quæ adeò pulchra est, ut omni deformitate fugata delectationem mirificam ipsam aspicientibus & suscipientibus afferat. Beati igitur, nunc in luce illa uespertina in plura dispersa, nunc in matutina collecta in uerbo, omnes formas suauißima concordia ibi collectas aspiciunt: Nunc ad illud unum in meridionali luce refulgens sese conuertentes, illinc quoque hauriunt, undè lætentur, percipientes maximè in ipsa luce, undè omnia pulchrescant, & harmonica sint: & undè sit colorum, saporum, odorum, animorum, & omniũ rerum cõuenientia & harmonia. Cõuersi itaq; oculi in meridianã illã lucem adeò absorbentur, ut qui prius cœlestes erãt, tunc diuini efficiantur, diuinæ uoluptatis nectare epoto. Ideo nihil superest quod appetere poßint: quia ad illa penetralia admißi penitus inebriantur ab ubertate illius luci, quæ quicquid in regno illo est, cõfestim replet: Et hoc est quod Petrus inquit. Vocauit nos in admirabile lumẽ suũ: quod prius diffusum est in filiũ, qui est splẽ-

Mercur.

CHRISTVS.

Petrus.

dor Patris: postea in Christum hominem totius ciuitatis principem: deinde in Deiformẽ reginam, quo super cæteros splendidius rutilat. Trãsit deinde ad angelicos choros debito ordine collocatos, usque ad infimam illius supernæ ciuitatis mansionem: ut in ea omnes uidentes Patrem luminum, ipsum semper laudẽt & glorificent.

MODVLVS ~~TERTIVS~~ Septimus, PARTITIO.

Quod partita sit domus, & familia illa cœlestis. Concentus primus.

Ioan. Ezechi. *VRbem, & ciuitatem cœlestem esse in plures partes diuisam plenissimè edocemur à Ioanne, & Ezechiele: qui nunc fundamenta, nũc portas, nunc plateas, nunc suburbia, nunc templum, nunc gazophylatia describunt: in quæ fabrica illa partita est. Sic & hospites in plures gradus diuisos apertè testatur Paulus dicens: In ecclesia, quæ est hæc ciuitas sancta, quã describimus, primo quidem dedit fieri Apostolos, deinde prophetas, alios autem Euangelistas, alios pastores, & doctores ad cõsummationem sanctorum in opus ministerij, in ædificationẽ corporis Christi. Quibus gradibus correspondent, & præmiorum distinctæ portiones, mansiones, atque sedilia, dicente Christo: In domo Patris mei mansiones multæ sunt. Quæ cum nos lateant & quibus paratæ sint à Patre æterno Christus subticuerit, imò & fassus sit non esse suum illa distribuere, sed dari eis quibus paratum est ab ipso Patre, reuerebimur & nos silentio, nisi quatenus dignatus est ipse Filius reuelare prophetis, & familiaribus suis: Quos de huiusmodi tractantes sequemur: in primis considerantes, quòd si in hac mundana domo multigena est partitio in diuersa hospitum sedilia peregrinantiúmq; conturbernia non secus existimandũ de beato ac Cœlesti regno, à quo, nulli dubium, hæc inferiora emanant. Ibi ergo sunt mãsiones æternæ pro omnibus non sibi per tempora succedentibus, sed iã in ciues cœlestes & domesticos Dei ascitis una cõmorantibus. Quorum aliqui assessores, & iudices. Aliquorum uerò animæ sponsæ, & reginæ: sed quorundam concubinæ: & adolescentulæ sublimiori mysterio, quàm sensibilia uerba resonẽt. Cæteri autem sunt distributi in tot gradus, ut nullo pacto audeã rei seriẽ prosequi: Pauca tamen ab his hincinde excerpta, qui sunt diuinis oraculis edocti, subnectemus.*

Paulus.

CHRISTVS.

De particularibus mansionibus, & sedilibus beatorum. Con. II.

Isaias. *PRima igitur sedes summi Imperatoris est, quæ aliquando totius cœli nomine describitur iuxta illud Isaiæ: Cœlum mihi sedes est. Aliquando est particularis thronus, in quo etiam Christus sedet, ut Paulus, Stephanus, & Ioannes plærisque in locis testãtur. Hic enim in principio sacratissimæ uisionis ipsum inducit alloquẽtem in hæc uerba: Qui uicerit, faciam eum sedere in throno meo, sicut ego uici, & sedeo in*

Paulus. Stepha. Ioannes.

throno Patris mei. De quo Isaias quoque ait: Vidi Dominum sedentem su- Isaias.
per solium excelsum, & eleuatum: & plena erat omnis terra gloria eius. Cui
throno astant septem spiritus, ut inquit Ioannes: Et septem spiritibus, qui in con- Ioannes.
spectu throni eius sunt. Sed primo dicamus de regina: & imperatricè omnium:
quæ amicta sole, & stellis duodenis coronata, lunam instar soli pedibus calcãs,
& ipsa à dextris eius assidet: ut propheta spiritu sancto ad illa penetralia olim
admissus, regémque in throno sedentem alloquendo bisce uerbis exclamat: Asti- Dauid
tit regina à dextris tuis in uestitu deaurato, circundata uarietate. Quæ habet
lunam, id est synagogam, aut omnium electorum cœtum sub pedibus suis: quia su
per omnes creaturas exaltata est. Et est amicta sole, id est Christo, super omnes
qui ipsum secundum Apostolicum documentum induunt. Postea sunt Apostolorũ
sedilia duodecim, qui digniorem locũ præ cæteris sortientur, & sedem in thro-
nis iudicij, dicente principe: Sedebitis super sedes duodecim iudicãtes duodecim
tribus Israël. Et cũ istis respondeant duodecim patres figuratiuæ familiæ, 24. CHRISTVS.
efficiuntur: quia (ut inquit Ioannes) Et in circuitu sedis Agni, uidelicet, erant se Ioannes.
dilia, 24. Et supra thronos, uiginti quatuor seniores sedentes circũamicti uesti-
mentis albis, & in capitibus eorum uidi coronas aureas. Qui omnes mutuis uo
cibus laudabant uiuentem in sæcula sæculorum, atque dicebant: Dignus es Do-
mine Deus noster accipere gloriam, & honorem, & uirtutem: quia tu creasti
omnia. Subsequuntur subsellia prophetarum: qui (ut docet Apostolus) locum te- Paulus.
nent sublimiorem, post tamen Apostolos, & fundatores primos, & patres præ-
cipuos utriusque familiæ uiginti quatuor toties celebratores. Cum primis uerò
quatuor maiores Isaias, Ieremias, Ezechiel, & Daniel, & duodecim minores,
& multi, de quibus fit mẽtio in quatuor uoluminibus regũ. Qui ideo dicũtur ab
Hebræis libri prophetarum priorum, quia omnes conspersi sunt factis aliquorũ
prophetarum, incipiendo à Samuele, post quem Natam, Haia, Elias; Eliseus, Et
alij quamplurimi floruere: Inter quos multi absque dubio, quorum nomina &
facta scripta non habentur: & quamplurimi, qui dicebantur filij prophetarum.
Succedunt deinde Euãgelistæ, quos à secretis delegit eo ordine, quo Paulus nos
instruit. Qui figurabantur (ut Gregorio, & plærisque aliis placet) per quatuor Grego.
animalia plena oculis, senis etiam alis seraphicis communita. Pleni nanque fue-
runt oculis diuina luce collustratis, ut describerent euangeliã miro modo cum le
ge consonantia: adeò ut nullus apex, aut iota sit in lege, quod non mirando arti-
ficio contineatur in euangelio. Sed de his non est dicendum per singula. Habent
quoque senas alas seraphicas: quia semper ignito amore ferebantur in enarran
da. Et alas extendebant in sex partes fabricæ illius, ante scilicet & retro, dex-
trorsum, & sinistrorsum, sursum, & deorsum. De quo inquit Apostolus: Vt pos Paulus.
sitis comprehendere cum omnibus sanctis (potissimè cum Euangelistis, qui plenè
scripserunt ea, quæ ad sanctitatem, & uitam perfectam pertinent) quæ sit longi
tudo, latitudo, sublimitas atque profundum. Longitudo enim est antè & retro:

latitudo in dextrum & sinistrum extenditur: quæ sunt quatuor extensiones: Postea sublimitas, & profundum, quæ senarium complent. Et hæc extensio est secūdum sensum moralem. In sensu uerò naturali, seraphini extendunt alas ad omnes prædictas partes: quia calefactoria eorum uirtus ubique exquiritur in longum, latum, & profundum, sicut & solaris. Nec aliorum sedes commemorantur à Ioanne, quamuis multæ sint in domo æterni Patris, & à Dionysio edoceamur de multis angelorum ordinibus, de quibus suprà explicauimus.

De mercaua, siue tribunali Dei, secundum Hebræos. Con. III.

EXtat quoque in theologia Hebræorum tribunal Dei, quod mercaua dicunt: ut ab Ezechiele, & à diuersis locis scripturæ habemus, sed explicatum à doctoribus, maximè in libro de formatione, qui Abrahæ inscribitur: Ad quod pertinere dicūt Ophaninos,
Abrahā. seraphinos, angelos ministerij, & animalia sanctitatis. Quæ eo quòd in usu non sint apud Latinos nostros, nulli dubium, uidebūtur extraneæ ne dicam inepta, quia nihil triuiale penitus sapiunt. Nec tamen hinc desistēdum puto, quin aliqua scitu digna perstringam, præter ea quæ suprà tetigimus. Ophaninos igitur dicunt angelos esse, qbus curæ est materiā rerū disponere, ut forma introduci possit. Nec enim materia seipsam disponit, cum nullā uirtutem actiuam habeat: ideo oportet, quòd ab extranea ui disponatur. Seraphinos autē dicunt calefactorias uirtutes, à quibus uita, & forma subministratur. Angeli uerò ministerij multigeni sunt, sicut & eis credita ministeria. Sed animalia sanctitatis quatuor ab Ezechiele, & Ioāne concorditer memorantur, leo scilicet, uitulus, uel bos, aquila, & homo. Quæ autem hæc animalia sint (quamuis diuersi diuersa senserint in sen-
Hieron. su allegorico & morali, ut Hieronymus in Ezechielem longa serie recitat) nos anagogicum sensum interpretantes antiquos patres prosequemur dicentes, ꝙ hæc quatuor sunt, tanqnam reges quadrigenerum animalium. Inter armenta enim & animalia domestica bos est rex: inter feras leo: In uolucribus aquila: Et inter omnia rationalia homo: qui etiam super angelos obtinet principatum, quo etiam ad utrumque sexum. In sexu enim masculeo Christus eos excedit, di-
Paulus. cente Paulo: Tanto melior angelis effectus, quanto differentius præ illis nomen hæreditauit. In sexu uerò fœmineo illa, quæ dicitur exaltata super omnes choros angelorum: ~~Quibus peculiarius (ut nōnullis sapientibus placet) dictum est, antequam formaretur homo de terra, & de costa eius extraheretur Eua: Dominamini piscibus maris, & cæteris creaturis.~~ Sed ad quid in illo tribunali leo, bos, & aquila? Dico, quòd si omnia ab eo emanant, nónne & omnia suam debent habere in illo imaginem, & ideam & scribi in libro computi summi Dei? Nam sicut in libris supputationum regalium, & bene regentium omnia annotata sunt, & homines, & urbes, & redditus, & quicquid ad regnum pertinet: sic
Dauid & in libro Dei (ut inquit propheta) omnes scribentur. Et ne contendatur, ꝙ ho-

mines tantummodo ibi scribantur, præmisit dicens: Non est occultatum os meum *à te, quod fecisti in occulto:* Imperfectum meum uiderunt oculi tui. *ubi* Hierony- Hieron.
mus: Etiam elementa, ex quibus componitur homo, cognoscit Deus antequam formetur, & omnes partes elementares: sed & stellas numerat, omnibus eis nomina uocans: Numerat quoque harenam maris, & pluuiæ guttas, omnium horũ in se habens idolum. *Multo magis animalia prophetis aliquando demonstrata cognoscit, & effigiem illorum in aula sua refertissima continet. Et ideo* Ioannes Ioan.
Daniel & Ezechiel, *qui aliquando ex eadem aula ad nos redeuntes se ibidem* Daniel Ezechi.
conspexisse equos, serpentes, dracones, pardos, leones, uitulos, & bestias uarias retulerunt. Animalia tamen illa regia peculiarius non ab re (ut mihi uideor) habentur tanquam imagines, & ideæ singulares eorum, quæ hic sunt, sicut & singularium regnorum & principatuum apud Imperatorem *habentur insignia. Et cum sint hæc animalia in regno illo, sicut etiam ipsorum sedilia, & eorum omniũ quorum in hoc mundo typum gerunt. Sed cum à prophetis alia non habeamus expressa de partitione illius ciuitatis, & de sedilibus habitantium: nec nos ultrà progredientes in huiusmodi deueniemus ad hospites, per quos melius adhuc illa partitio dignoscetur.*

MODVLVS OCTAVVS, HOSPITES.

Quot sint hospites illius ciuitatis. Concentus primus.

VLtra trinum, & unicum principem summum, atque reginam, quot sint hospites in illo hospitio, qui semper ibidem in laudem principis concinant, diffinire est impossibile, dicente Ioanne: Vidi turbã magnam, quam dinumerare nemo poterat. *Et de semine Abrahæ pro* Ioannes.
maiori parte saluando dixit Deus *ad ipsum* Abraham: Numera stellas, si po- DEVS.
tes: Sic erit semen tuum, *quod uidelicet egredietur de Izahac, qui quidem non*
secundum carnem (inquit Paulus*) de ancilla natus est, sed de libera, secundũ spi-* Paulus.
ritum per repromissionem, quæ sunt per allegoriam dicta. Hic tamen numerus (ut ait Dionysius*) facultatem humanæ supputationis transcendens cognitus est* Diony.
illi soli, qui capillos capitis omnes dinumerat. Opinantur nihilominus nonnulli se adinuenisse numerum angelorum, & consequenter eorum qui saluantur: quos totidem esse existimãt, quot angeli. Dicunt enim in quolibet choro, qui nouem sunt, tot esse legiones, quot unitates legio ipsa complectitur quadrando numerum legionis. Legio autẽ cõtinet (ut aiunt) sex millia sexcentos & sexaginta sex, Qui numerus, si quadretur & ducatur in seipsum, reddit 44435556, & *sunt quadragĩta quatuor milia miliũ: & quadringẽta & triginta quinq; milia, quingẽti & quinquagĩta sex: Sed collecti ex õibus nouẽ choris esset,* 399920004 *qui sunt trecenta & nonagintanouem milia milium, nongenta uiginti milia, & quatuor: sed hæc relinquemus tanquam fundata in mera imaginatione. Alij autem existimant numerum supputasse ex uerbis* Danielis, *qui ait:* Milia milium

ministrabant ei: & decies centena milia assistebant ei. Et sic erunt in cōputo iā facto duo milia miliū: quis quidā de nostris nouissimis theologis ausit asserere, quòd decies centena milia plura sunt quàm milia milium: Quod ex omnimoda imperitia numerorum, & supputationum procedit. A nemine tandem istorum possumus habere uerum computum angelorum aut beatorum: Nam primi præsupponunt, quod probare debebāt: Et hi, qui innitūtur Danieli, haberent quidē computum iam factum, si declarasset propheta, quòd non sunt plures angeli, q̄ illa duo milia miliū. Hinc prudenter, & doctè inquit Hieronymus: Non ex hoc Danielis dicto numerus ministrorum Dei diffinitus est, sed maiorem multitudinem humanus sermo explicare nequiuit. Ista enim sunt milia, & istæ myriades,
Dauid de quibus, ut in psalmo dicitur: Currus Dei decem milibus multiplex milia lætātium, Dominus in eis. Nobis igitur utrorumque numerus, angelorum & sanctorum relinquitur incognitus: notus autem illi cui pluuiæ guttæ, & harenæ puluisculi agniti sunt, Trigeneos autem esse hospites, diuinos scilicet, angelicos & humanos non ambigimus. Verum primum loquemur de inferioribus, postea dicemus quid supremi illi in inferioribus concinna suauitate operentur.

De hospitibus angelicis. Con. II.

Bipartitæ dicūtur angelicæ mentes, in assistētes, scilicet & ministrātes. Verum astant primò septem spiritus, quibus credita est dispensatio totius regni cœlestis, & inferni: quod (ut aiunt) sub orbe lu-
Theolo. nari est. Hi enim (ut dicunt secretiores theologi) omnia regunt uicissitudine quadam horarum, dierum, & annorum: sicuti de planetis, quibus præ-
Ioannes. sunt, dicitur ab astrologis. Et de his loquitur Ioannes noster, dum ait: Et septem lampades ardentes ante thronū Dei, qui sunt septem Dei spiritus, per quos, tanquam per præcipuos ministros, omnia distribuit: & superiora, quæ numero ternario gaudent: & crassiora, quæ numero quaternario: & quadrariis elementis componuntur: ex quibus ternario, & quaternario septenarius ille completur. Et quòd præsint septem sphæris, & consequenter his, quæ ab ipsis disponuntur,
Idem. satis clarè innuit Ioannes, dum sequitur: Vidi in medio throni, & in medio seniorum, & quatuor animalium Agnum stantem habentem cornua septem, & oculos septem, qui sunt septem spiritus Dei missi in omnē terram: id est uirtute quocunque extensi, ut oculis uideant omnia, & cornibus feriant cuncta ferianda: stant enim in conspectu Dei, ut audiant, & capessāt omnia, quæ iubet princeps. Mittuntur autem, & uadunt, aut uirtute extenduntur, ut ea, quæ sibi credita sunt, mandata exequantur per se, aut per inferiores ministros cœlestis militiæ
Mercur. eorum regimini designatos. ~~Qui (ut docet Mercurius) statim post mentem, & spiritus numen fabricati sunt. Mens (inquit) Deus utriusque sexus fœcunditate plenissimus, uita, & lux cum uerbo suo mentem alteram opificem fabricauit: qui quidem Deus, ignis, atque spiritus numen est. Septem deinceps fabricauit gubernatores, qui circulis mundum sensibilem complectuntur: quorum dispositio fatum~~

~~uocatur. Quòd autem dicit alteram mentem opificem, quæ est spiritus sanctus, fabricatam: non ex cemento, & lapidibus intelligitur cõpositã: sed à Patre, Verbóque producta. Est quoque ipse spiritus opifex, & artifex: ut in libro sapientiæ legimus: Omnium est enim artifex, omnem habens uirtutem. Post quem spiritum, inter spiritalia dicit fabricatos septem illos gubernatores sphærarum, & rerum dispositores tanquam fidissimos ministros~~. Et cum hæc inferior Dei familia simulacbrum habeat supernæ militiæ, & diuini tribunalis: hinc in figuratiua descriptione utriusque ecclesiæ (triumphãtis scilicet & militantis) quæ habetur in libro Hester sacramentorum pleno, septem principes describuntur ministrantes regi Assuero: Qui repudiata Vasti pristina coniuge in uxorem accepit Hester: quam sibi perpetuo fœdere cõiunxit: sicuti Christus repudiata synagoga ecclesiam sibi æterno fœdere desponsauit. In qua à principio septem elegit ecclesias à septem angelis gubernatas: quibus iussu principis scribebat Ioannes. Spiritu quoque sancto dictante, electi fuerunt (ut in actibus Apostolicis legimus.) septem diacones, qui præsiderent ministrationi rerum necessariarum. Quæ omnia (docente spiritu sancto ordinata) conueniunt cum his, quæ sunt in superna curia: in qua septem illi præcipui principes astant coram Deo cum multis milibus aliorũ: ut docemur ex Danielis oraculo. Nec tamen adeò astant, quin interdum aliquo mittantur: ut de Gabriele legimus misso ad Zachariam, Danielem, & Ioseph custodiendos, ut asserunt Hebræi: sed potissimè ad Mariam cum fœlicissima legatione ac mirando nuntio aduentantis uerbi. Missus quoq; fuit Raphaël ad Thobiam: & Michaël in subsidium Gabrielis, sicut in Daniele legimus. Sic & alij plærique de astãtibus missi sunt tanquam legati de latere principis: sicuti à pontifice Deum in terris referente destinantur Cardinales, qui de more ipsi Romano præsuli assistunt. Astantes autem ipsi, necnon & ministrantes in plura officia distributi sunt. Diuiduntur enim in illos nouem ordines nec uulgo ignotos. In quibus primo sunt seraphini, qui hauriũt ab illo igne diuino, undè ardeant, & nos inflamment. Sunt Cherubini, suscipientes formas, & ideas, undè ipsorum intellectus multipliciter ornatus nostrũ quoque depingat. Astant & throni aptè pro negotio compacti, ut firma sint Dei sedilia, nosque disponãt, ut templum Dei effecti, suscipiamus ipsum Deum, tanquam in hospitia sibi gratissima commigrantem. Cæteri uerò (ut nonnuli docent) mittuntur. Dominationes enim ueluti architecti, præcipiunt, quæ reliqui exequantur. Virtutes opere complent cœlos mouentes, & omnigenum præstantes influxum: quem nihilominus à primo fonte suscipiunt. Potestates arcent ea, quæ ordinem diuinæ distributionis perturbare aliquo modo uidentur. Principatus publica curant, gentes, principes, magistratus, prouincias, & regna. Archangeli uerò dominis, regibus, pontificibus, & quibuscunque regentibus præsident, atque sacris intersunt. Angeli autem singulis hominibus singuli saltem custodes assistunt. Sunt quoque principes septuaginta duo, de quibus aliàs diximus. Sunt etiam quibus datum est no

Sapien. Hester. Ioannes. Actus. Daniel.

cere terræ & mari: & quibus datum est probare; quanta sit hominum fides in Dominum Deum suum. Nec desunt, quibus incumbat ut nos sedulò curent, defendant, custodiant, ac etiam bella suscipiant, ne unquam offendamus ad lapidem pedem nostrum, nisi quantum diuina iustitia decreuerit, sic fortè flagitiis nostris exigentibus: uel ut probemur quanto animi robore tentantem Dominum sustineamus. Sunt etiam, qui minutissimis herbis, lapillis, & omnibus inferioribus uirtutem subministrent: & tandem, qui omnigenum ministerium in maximam Dei domum conducant: Quorum officia multifaria omnem captum transcendũt humanũ, & multo magis eorũ numerus. Ideo nullus illũ assignare præsumit, nisi qui ea, quæ decernit, penitus ignorat: Quibus & respondẽt innumeri spiritus immundi tot existentes in cratere inferiori, & immũdo, quot mũdi spiritus sunt in superiori, ut asserunt aliqui se ab oraculis accepisse. Hos itaque immundos cognoscere desiderans maximus ille Hebræorum theologus Simeon Beniochai asserit, non inepto forsitan ioco, sibi demonstratum in fumibulo quodam insidere ducenta milia immundorum spirituum: Et in Euangelio habemus, quòd in uno tantum homine inhabitabat legio: qui expulsi à Saluatore, ac eodem non inuito in porcos se contulere eorum immunditiæ satis similes. Si igitur in fumibulo uno, & in uno homine tot milia concluduntur, quàm innumerabilis sit multitudo reliquorum hinc aliquo modo coniiciant sapientes.

Sim. Be.

Euangel.

De hospitibus humanis. Con. III.

SVnt etiam in illa superexcelsa ciuitate humani hospites tam mirabili consonantia distributi, & collecti, ut quæuis ordinata regna inferiora ne umbratilem quidem ipsius referant imaginem. Ibi enim est princeps totius creaturæ rationalis, qui rex regum, Dominus dominantium, & princeps regum terræ meritò dicitur. Ibi ea, quæ filia & uxor æterni regis est, eadem & mater summi principis. Sunt & patres patrum, qui patriarchæ dicuntur: qui patres eorum fuerunt, qui sunt principes in noua Dei familia, iuxta illud prophetæ: Pro patribus tuis nati sunt tibi filij, constitues eos principes super omnem terram: inter quos parentes & filios est mutua, & suauissima quædam consonantia. Sunt & fundamenta utriusque familiæ: prophetæ qui priscam: & Apostoli, qui recentiorem fundarunt, iuxta illud Apostoli. Superædificati supra fundamenta Apostolorum, & prophetarum. Et hi sunt suauissimo uinculo colligati, atque mirabili concentu sibi inuicem correspondentes: quia Apostoli non alia prædicarunt, quàm quæ prophetæ diuino oraculo edocti prædixerant: Quorum dicta obscura, & obuoluta illi explicauerunt, & in lucem deduxerunt. Intersunt quoque Euangelistæ tanquam à secretis æterni regis in archiuis reponentes principis & ipsius militum gesta: Et hi ex diuersis ordinibus sunt delecti: Matthæus enim Apostolus fuit, & Lucas ex discipulis. Sunt quoque sacerdotes, & reges utriusque testamenti, omnes utique uncti &

Dauid.

Paulus.

christi Domini: quia diuiniores esse debent quàm cæteri. Intersunt & milites strenuissimi in maxima etiã copia, qui fideles in præstito iuramẽto sanguinem, & uitam pro principe exposuerunt. Adsunt & coniuges, qui suo matrimoniali sacramento repræsentarunt nuptias illas cœlestes, & ineffabiles Christi & ecclesiæ. Inter quos admittuntur & uiduæ, iam sui matrimonij sacramento functæ: omnésque concinunt harmonicos hymnos principi summo, clamantes (inquit Ioánnes) uoce magna, & dicentes, Amen, Benedictio, & claritas, & Sapientia, & gratiarum Actio, Honor, Virtus, & Fortitudo Deo nostro in sæcula sæculorum Amen. Quod quidem Elogium loco propemodum exordij opposuit: Idemque perorationi adiecit: ut cõnecteret ea diuina nomina ueri dominij, quæ sub numeris literarum illius dictionis Amen continentur. Quos hymnos gratiarum persoluebant mundatis, & dealbatis stolis in sanguine Agni: Seorsum autem hi, qui cum mulieribus non sunt coinquinati, uirgines existentes cantat nouũ illud canticum, quod nemo cantare poterat, nisi illa centum quadraginta quatuor milia, qui illibati sequuntur Agnum, quocũque ierit: & sine macula sunt ante thronum Dei. Habet nihilominus unaquæq; ipsorum caterua suas mansiones: quæ ideo multæ sunt in domo æterni Patris. De peculiaribus autem quorumlibet cantionibus suo loco (autore Deo) pertractabimus. Omitto turbam illam magnam: quam sicut nemo (teste Ioanne) dinumerare potest, sic nullus eorundem officia, & mansiones.

Ioannes.

Idem.

De hospitibus diuinis. Con. IIII.

EXtant & diuini hospites, à quibus omnis concentus, laus, gloria, esse etiam ac uiuere, & omne bonum: & in quos omnes hymni, & laudes diriguntur. A Patre enim habent, ut sint, qui laudant: A filio mensuras norunt, & artem concinendi, & regulas, quibus moueant cor, manus, linguas, & omnia, in ueras laudes: cũ in ipso sint regulæ omnia dirigentes: A spiritu sancto uerò flatum attrahũt, quo sonoras red dant uoces. Spiritus enim in ea lingua, quæ sancta dicitur, & est propria sacri eloquij, nominantur רוח ruah, quod uentum, & flatum significat. Ipse enim dedit piscatoribus, & omnibus Christi asseclis flatum, uocem, & copiam fandi, Christo id attestante, qui ait: Nõ enim uos estis qui loquimini, sed spiritus Patris uestri, qui loquitur in uobis. Hic enim repleuit puerum citharœdum, & psalmistam fecit: perfudit pastorem ouium, & legiferum statuit: impleuit pastorem armẽtarium sycomoros uellicantem, & prophetam reddidit: impleuit piscatores, & Apostolos, atque concentores effecit: tetigit persecutorem, & doctorem gentiũ constituit: perflauit publicanum, & in Euangelistam promouit. Visitat in dies idiotas, & simplices, & in doctores illuminatissimos euadunt: Idem enim est spiritus diuidens singulis, qui operatur omnia in omnibus. Et si hos peregrinos replens concentores Dei effecit, quid faciet illis, qui iã ciues, & domestici Dei esse

CHRISTVS.

Eti sunt, nunquam à loco, & gradu illo recessuri? Nec minus Filius impartitur continuè de sua plenitudine, ut habeant undè crescant: aut saltem perseuerent
Diony. *in continuam laudem*. Et Pater *omnium exuberantissimus fons dat, ut roborentur, moueantur in Deum, & beentur, iuxta illud Dionysii: Gaudent omnes mouente* Patre. *Sicut igitur omnes beati, quicquid habent, ab illo trisagio suscipiunt, sic in illum tendunt omnes, & aspiciunt tanquam lineæ ad centrum, à quo emanant. Quæ conuersio in idipsum à quo processerunt perfectum diapason reddit.*

MODVLVS NONVS, SPONSALITIA.

Quomodo, & quando initiatum fuerit matrimonium inter Deum & animam. *Concentus primus.*

MAximum *quippe est nuptiarum sacramentum, adeo ut perfecta fabrica, & introducto in eam ipsius antistite, statim celebratæ fuerint nuptiæ:* & à Deo *indictum matrimonium primis parentibus nostris*: Extremam *nanque opifex fabricæ manum imponens, homini iam effecto dare decreuit adiutorium, quod staret coram eo: pro quo textus noster habet*: Fecit *adiutorium simile sibi*. Hinc *immisso sopore in* Adam, *accepit unam de costis eius, & formans eam in mulierem, adduxit ad* Adam, *assignauitque in uxorem: ut & humanũ genus ex applicatione actiui ad passiuum, suum sentiret concinnium: & gauderet fœcunditate tanto celebriori quàm cætera animantia, quanto homo illis melior est.*
Hanc *igitur formatam mulierem de costa uiri suscepit ipse* Adam *dicens*: Os *nunc de ossibus meis, & caro de carne mea*: Propter *quod homo relinquet pa-*
Paulus. *trem, & matrem, & adhærebit uxori*. Quæ *uerba recitans* Paulus *cum* Ephe*siis subinfert*: Hoc *sacramentum magnum est, dico in* Christo, *& ecclesia*: Et *sicut scriptura sacra enarrata fabrica, primo de matrimonio pertractat:*
Ioannes. Eadem *pari modo desinet in sacramentum nuptiarum, dicente* Ioãne, *in fine propemodum celeberrimæ, & postremæ uisionis, dum exultantium referret personam beatorum*: Gaudeamus, *& exultemus, quia uenerunt nuptiæ agni*. Et *ite-*
CHRISTVS. *rum*: Beati *qui ad cœnam nuptiarum agni uocati sunt*. Illius *etiã ciuitatis princeps, &* Dominus *dum in humanis ageret, regnum cœlorum, & summam totius negotij humani nuptiis comparat*. Cum *ibi igitur nuptiæ omnium celeberrimæ conducantur, uideamus quis sponsus, quæ sponsa, quo hymenæo, quibus cõuiuiis,*
Osee. *quo contractu, quo auspice celebrentur*. Sponsus, *nulli dubium est, qui per* Oseã
CHRISTVS. *ait*: Desponsabo *te mihi in fide, & scies, quia ego* Dominus. Qui *sponsus clarius exprimitur in* Euangelio *ab ipsomet, dum ait*: Simile *est regnum cœlorum homini regi, qui fecit nuptias filio suo*. Filius *autem regis summi omnium sæculorum* Christus *est, & ipse rex*: Sceptrum *enim iandudum à* Patre *accepit*. Sponsa *autem est quælibet anima consentiens huic contractui*: Et *consequenter tota ec*

clesia, & collectio fidelium est sponsa, non quidem superuacanea & importuna huiusmodi sponso, qui nunquam in his deerit, quæ ad illas nuptias exquiruntur. De plenitudine enim eius (inquit Ioannes) *omnes accepimus, omnia scilicet* Ioannes. *quæ in hoc, & in aliis negotiis opportuna sunt. Si enim pro omnibus Adæ debitũ soluit, si omnibus promeruit gratiam, & gloriam, si omnium nuditatem tegit, si omnes (ipse enim est omnium pater) regenerat, omnes etiam animas desponsare potest: & dare undè concipiant, & pariant fructum bonorum operum, ut inquit* Apostolus: *Potens est autem Deus omnem gratiam abundare facere in uobis: ut abundetis in omne opus bonum, sicut scriptum est: Dispersit, dedit pauperibus: iustitia eius manet in sæculum sæculi. Qui autem administrat semen seminanti, & panem ad manducandum præstabit: & augebit incrementa frugum iustitiæ uestræ, ut in omnibus locupletati abundetis*. Nullus *igitur talem spõsum recuset, quasi non posit supplere tot spõsis:* Diues *est enim in omnibus his diuitiis, quæ impartitæ non decrescunt:* Poténsque *est ea uirtute, quæ multis communicata, nõ exinanitur: sicut nec lux, neque uirtus solis multis impertita, & omnia inferiora fœcundans diminuitur*. Et *quia matrimonium initiatur, contrahitur, ratificatur, & consummatur, primo uidebimus quomodo,* & *quãdo, initiũ sumpserit*. Initiatæ *igitur fuere hæ nuptiæ per Spiritum sanctum, quando ipso dictã te, toties nos per prophetas ad hunc contractum Deus inuitat: iuxta illud, quod habetur apertè in* Osee: *Desponsabo te mihi in sempiternum: desponsabo te mihi in iustitia, & iudicio, in misericordia, & miserationibus: pro quo in Hebræo habetur* ובּרחמים *ube rahamim: quod nos interpretari possumus, in benignis amoribus, uel pietatibus*. In *lege enim seuerus sponsus desponsauit in iudicio, & iustitia: sed in Meßiah præbens se benignißimum desponsauit in misericordia, pietate, gratia, & omnibus benedictionibus per illud uerbum rahamim significatis:* Et *per* Ezechielem *diuino spiritu afflatum inquit:* Et *iuraui tibi, & ingressus sum pactum tecum, & facta es mihi in sponsam scilicet per consensum, quem facilè præbet omnis anima, quæ natura ipsa appetit beatitudinem sub his nuptiis conuolutam*. Habes *igitur quomodo initiatæ fuerint istæ nuptiæ, ad quas inuitauit primo angelos:* Verum *multos eorum indignos reperit: undè etiam tanquam rebelles, & temerarios iußit expelli*. Inuitauit *& omnes homines, sed plerique sese ineptiis, uilibusque ac beluinis propemodum rebus immergentes, indigni tanto consortio non iniuria sunt reiecti, dimißique in cœno sordidarum uoluptatum uolutari*. Hinc *ipsis eiectis ad nuptias alios conuocauit per nomenclatores & nuntios angelicos, propheticos, &* Apostolicos: *qui omnes soliciti de nostra salute inuitant ad illas nuptias quoscunque repererint in uiarum exitu, seu triuiis ac mundi compitis*.

Paulus.

Dauid.

Osee.

Ezech.

Quomodo fuerit contractum. Con. II.

COntrahitur matrimonium per uerba (ut aiunt) de præsenti uinculo indissolubili inter Christianos : licet iis , qui niuerent secundum legem , permissum fuerit dare libellum repudij : quod & Mahumetici obseruant . Differt autem matrimonium : quod fit per uerba de præsenti inter coniuges illico annuentes, à sponsalitiis , quæ fiunt per uerba de futuro , & per parentes , aut per internuntios , & quosuis auspices , adhuc impuberibus sponsis : qui adulti multoties rescindunt huiusmodi pactiones : inter Christum autem & animam matrimonium initiatum per prophetas , contrahitur per uerba de præsenti in baptismo : quando baptizandus petit fidem : & omnimodum consensum præstat, per quem contrahitur uerum connubium . Et quia de more dexteram dexteræ complicant : hoc repræsentatur per aquam sensibilem , qua immergitur , accedente uerbo : ex quibus præstatur signum sensibile huius contractus . Interponitur autem uerbum , sicut solet dici in matrimonio carnali , uolo te in meam , & uolo te in meum , ita hîc dicitur : Abrenuntio diabolo , mundo , & pompis eius , ut penitus adhæream sponso meo Christo : Qui huiusmodi connubium etiam iureiurando comprobat , iuxta illud Ezechielis : Et iuraui tibi , & ingressus sum pactum meum tecum , ait Dominus: & facta es mihi in sponsam: sed quando? Audi quid subnectat : Et laui te aqua , & mundaui sanguinem tuum ex te , & unxi te oleo : Quæ omnia in baptismate fiunt . De quo , nulli dubium, loquitur propheta sub typo figuratiuæ sponsæ , quæ & ipsa lauabatur aqua : sed non ea perfecta, qua lauamur nos . Coniungimur autem Christo in baptismate, uinculo , & fœdere indissolubili , quod infringere nulli aliquando licet, neque potest , sine expresso adulterio . Neque uerò ullam aliquãdo repudiauit uxorem, & si à charissima olim coniuge synagoga nimirum ingrata diuortium fecerit : ut in figura habemus de Vasthi, quæ regium contemnens imperium repudij libellum commeruit . Hinc etiam inualuerat consuetudo (assistente nihilominus lege) ut crebrò dissoluerentur coniugia . Quod nullatenus conceditur Christianis , quibus dictum est à sponso : Ego uobiscum sum usque ad consummationem sæculi , nunquam repudiaturus,licet mille committatis adulteria,non tamen impune:Perseuerãte enim matrimonio indissolubili cum tota ecclesia , pœnam adulterij unaquæq; impudens anima nõ iniuria exoluet, quãdo expelletur separatione perpetua à sponso dicente:Ite maledicti in ignem æternum. Vndè nunquã repudiabitur sponsa hæc uniuersalis, quæ dicitur ecclesia catholica: Verum reiecta aliqua particulari,alia superinducetur, ut plenus sit ille numerus , quo sponsalitius hic cœtus concluditur:In Iob enim prædictum fuerat : Deus conteret plurimos: & stare faciet alios pro eis . Et in Apocalypsi : Tene quod habes , ne alius accipiat coronam tuam. Nec isti repudiãtur à sponso , nisi quatenus ipsi cõtemnũt

Ezechiel

CHRISTVS.

Idem

ad fœlicissimas nuptias uenire, seu ipsas respuentes, siue etiam negligentes his interesse, ut in Euangelio dicitur: Et qui inuitati fuerant, non erant digni. Vndè alij introducuntur, ut impleantur nuptiæ, perseuerante sponso in hac sententia, ut habeat hanc congregationem in sponsam, nullum ipsius congregationis repudians, nisi qui sponte uenire, aut permanere contempserit. Priorem uerò sponsam adeò repudiauit, ut neminem ex illo cœtu ad nuptias admittat, nisi in gremium huius nouæ sponsæ confugiat christianus effectus. Et ut ad sacramentum primorum parentum redeamus, uocata fuit uxor protoplastis Virago, quia de uiro sumpta erat: & hæc collectio uocatur Christiana, quia de Christo sumpta est. Illa de costa uiri, & hæc de latere Christi: à quo (inquit Augustinus) omnia sacramenta emanarunt, maximè baptismus: qui habuit efficaciam ab illo sanguine, & aqua: aut ab illo, quod importabat ille sanguis, & aqua. Et cum in baptismo formetur ista uxor, meritò dicere possumus, quòd extracta sit de latere Christi dormientis. Et sicut illi duo, & omnes coniugati (teste Euangelio) conueniunt in carnem unam, sic Christus, & eius sponsa uniuersalis, aut particularis conueniunt in spiritum unũ dicente Paulo: Qui adhæret Deo unus spiritus efficitur cum eo.

Augusti.

Paulus.

Qualiter ratificatum. Con. III.

FIrmatur matrimonium carnale, & ratum habetur coram sacerdote: qui testis, & minister existit illius sacramenti: Sic & hæc spiritualis desponsatio ratificatur coram Episcopo, à quo suscipimus sacramentum (ut aiunt) confirmationis: quia confirmatur fœdus, & iusiurandum præstitum in baptismate. Dicitur quoque illud, sacramentum chrismatis: quia ungitur suscipiens particulari unctione diuinitatis. Confirmatur quoque, & ratificatur nuptiale fœdus contractum baptismate, quandocunque suscipimus sacramentum confessionis, aut eucharistiæ: siue quouis alio munere donemur à Christo sponso. Sed ueram confirmationem suscipimus, quando adeò solidamur in gratia Dei, ut in ea sistamus uitæ huius curricula: quamobrẽ nullum nobis in posterum timeatur diuortium. Quam confirmationem appetebat propheta dicens: Et spiritu principali confirma me: uel spiritu uoluntario, liberali, generoso, siue munifico: Id enim נדיב nedib significat, quod traductum habemus principali. Præuidẽs quoque propheta, ea quæ sponsus facturus erat cum sponsa sua ecclesia, deprecatur, & ait: Confirma hoc Deus quod operatus es in nobis, à templo sancto tuo quod est in Ierusalem, uel hac inferiori, ubi contractum istum celebrauit in cruce, & confirmauit Sancti spiritus infusione: uel in Ierusalem superna, ubi & istæ celeberrimæ, & quæcunque aliæ nuptiæ conficiuntur, dicente Christo: Quos Deus coniunxit homo non separet. Si Deus igitur has coniunctiones & copulas matrimoniales efficit, in cœlo fiunt, ubi ipse habitat. Vndè confirmari petimus (inquit Hieronymus)

Dauid.

CHRISTVS.

Hieron.

quia debiles sumus.

Quomodo consummatum. Con. IIII.

Consummamus tandem hoc spirituale matrimonium, quando bono opere exequimur, quod promisimus: In qua consummatione intercedit conceptus, & partus. Sed quia hæc fieri nequeunt sine sponsa prægnante, ideo inquit Isaias: A facie tua Domine concepimus, sicut mulieres rectè concipiunt à facie maritorum. Sequitur: Et peperimus spiritum: quia totum illud matrimonium secundum spiritum intelligi debet. Salutes autem non fecimus terra: id est nos, qui sumus terra, nihil salutis operamur: quia salus ex Deo est. Et non cadent habitores orbis ultrà, ab ista uidelicet desponsatione, quando fœcundissimos obtulerimus fructus nostri conceptus, & partus: quia tunc dicetur de nobis: Filij tui sicut nouellæ oliuarum, in circuitu mensæ tuæ. Quibus fructibus onusti ingredientes illa æterna tabernacula, & thalamos, quos multiplices diximus præparatos, non cessabimus à consortio sponsi: quia tunc maior, & perfectior erit coniunctio, atque unio: & hæc perpetua, colligante illo sacratissimo hymeneo, qui spiritus, & nexus Dei est, omnes colligans, & uniens, quos perfundit. Tunc erunt illa uera oscula, de quibus in canticis dicitur: Osculetur me osculo oris sui. Tunc amplexus castissimi, & sanctissimi amoris, de quibus ibidem dicitur: Læua eius sub capite meo, & dextera illius amplexabitur me, meliori quippe dextera, & amplexu, quàm hic humanus & carnalis. Tunc sanctitas, & unio in spiritu uno: Pro qua rogauit sponsus dicens: Pro eis ego sanctifico meipsum, ut sint & ipsi sanctificati in ueritate: Nam uniti mecum, cum sanctificatus sim, & ipsi sanctificatur. Nec pro eis tantum rogo, sed pro eis, qui credituri sunt per uerbum eorum in me: ut omnes unum sint, sicuti tu Pater in me, & ego in te, ita & ipsi in nobis unum sint: in quam exoptatam unionem omnes contendimus.

Isaias. David. Cantica. CHRISTVS.

MODVLVS DECIMVS. VICTVS.

Quis panis paratus sit in hoc cõuiuio. Cõcetus primus.

DEVS *cuius perfecta sunt opera, tanquam optimus artifex omnia fabricauit ualde bona: & in ipsorum gradibus perfecta. Hinc & optimus prouisor (ut suprà diximus) cibum, & potum pro utroque homine sustentando præparauit: ne fortè extraneo communita præsidio ab eodem summo opifice, qui hominem innumeris cumulauit beneficiis, deficeret. Has autem epulas præparauit multigenas ad tollendum fastidium: Et quod mirum est, pro homine animali unicum præparauit cibum, panẽ uidelicet, qui nunquam nauseam afferret: Vnicum quoque poculũ*

ſuſtentans, uiuificans & lætificans, quod eſt uinum ex phœbea natura ſemper conferente, niſi ſubiectum recipiens ſit malè diſpoſitum, aut plus aſſumatur quã fuerit opportunũ. Pro homine itidem ſpirituali cibum præparauit ſub ſpecie & nomine panis, quo nullum naturæ edulium accommodatius habetur, cui poſſet comparari, & ab eo denominari. Ideo cœleſtem illam ambroſiam, & mana ſuauiſsimum modo abſconditum, tunc autem patens, cibum utique omni ſuauitate repletum, panem uocauit dicens: Ego ſum Panis uiuus qui de cœlo deſcendi, ſi CHRISTVS.
quis manducauerit ex hoc pane, uiuet in æternum. Quàm bellè, & quàm accommodatè eſt præparatus panis uitæ in ſuſtentaculum, & uitam membrorum Chriſti: ut uiuant de ſpiritu, & de uita Chriſti: ut ſequatur illud, quod ait A- Paulus.
poſtolus: Vnum corpus, & unus panis ſumus omnes, qui de uno pane, & de uno calice participamus. Sicut enim ex multis granis unus panis conficitur, ſic ex multis membris credentium efficitur unum corpus Chriſti uiuens totum uita Chriſti, imò illa uita, quæ eſt Chriſtus. Ideo dixit: Qui manducat hunc panem CHRISTVS.
uiuet in æternum. Et iterum: Qui manducat me, ipſe uiuet propter me. Et ſicut nihil melius, nihil facilius, nihilque aptius immutatur in corpus noſtrum quã panis: Pari modo, ut immutemur in Chriſtum, datur nobis hic cibus, quem qui manducat non mutat illum in ſe, ſed ipſe mutatur in cibum manducatum (inquit enim Auguſtinus) ut in ipſo uiuat. Qui uult ergo uiuere, habet ubi uiuat, & un- Augusti.
dè uiuat: Credat, accedat, comedat, incorporetur trãſmutatus, & noua uita donatus, ut tandem comedat cibum illum nouum: & bibat uinum nouum: Quæ qui guſtauerint, nec corporeæ, nec ſpirituali morti deinde ſubiicientur. Et ille eſt uerus panis uitæ, & uerum mana abſconditum, quod nemo ſcit, niſi qui accipit: undè non ab alio de ipſo edoceri poteſt, niſi ab experientia, & guſtu præſtito ab authore gratiæ.

Quòd uinum. Con. II.

Vinum quidem in ultima cœna propinauit nobis admirandum: melius tamen in noſtro circunſonanti regno, & in nuptiis cœleſtibus promittens, dum ait: Amodo iam non bibam de hoc geni- CHRISTVS,
mine uitis uſque in diem illum, cum illud bibam nouum in regno Patris mei. Cum igitur de illo regno, & de illis nuptiis loquamur, explicandum quoque nobis eſt, quid ſit illud uinum, quod ibi dandum promittitur. Vinum quidem exprimitur ab uua, & de uite naſcitur: Nec ab alia uite prouenire poteſt niſi ab illa, de qua dixit: Ego ſum uitis uera. Et præparatur in il- Idem
lis nuptiis cœleſtibus, quas figurabant nuptiæ illæ, in quibus cœleſtis ſponſus ſupra hominem ſeſe primum oſtendens, & ſupra naturæ ordinem ex aqua fecit illico uinũ, & ſolo iuſſu: quod natura facit temporis interuallo, & debitis mediis. Ne igitur nuptiæ illæ, quas conſecrandas ſtatuerat in ſacramentũ uerarũ

B. Virgo *nuptiarum, mœstæ, & insipidæ absque uino transigerentur, Pientissima* Ma-
ter imbecillitati, ac egestati humanæ ultro miserescens dixit ad Filium *ueram*
uitem: V*inum non habent, sed cum* I E S V S *non adesset ueris nuptiis, sed a-*
CHRISTVS. *lienis tanquam aduentitius, ideo inquit:* Q*uid mihi & tibi mulier, cum hæ nup-*
tiæ nostræ non sint? Nondum *uenit hora mea, qua uidelicet mihi uero spon-*
so parentur ueræ nuptiæ. Mater *autem & has figuratiuas curans, & pro eis*
solicita authoritate materna, & uoluntatis Filij *conscia dixit ministris:* Q*uæ-*
cunque dixerit uobis facite. Et *dicit* Euangelista, *neque ipse inscius arcano-*
Hieron. *rum cœlestium:* Et *erant ibi hydriæ sex positæ.* Has *hydrias* Hieronymus *in*
Ezechielem, *& nonnulli alibi interpretantur sex ætates, tanquam uasa capa-*
cia aquæ tam supramundanæ quàm inferioris: Q*uæ aqua si transit per ue-*
ram uitem Christum, *decoquente supramundano sole conuertitur in bonum ui-*
num, quod figuratiua illa transmutatio designat. Si *autem hydriæ plenæ sunt*
tantummodo aqua inferiori, id est gratiis, quas dicunt gratis datas, feruescen-
te malo calore concupiscentiæ conuertũtur multoties in uinum, de quo cum indi-
Moses. *gnatione inquit* Moses *in* Cantico: De *uineis* Sodomorum *uinea eorum, & de*
suburbanis Gomorræ: V*ua eorum uua fellis, & botrus amarissimus.* Fel *dra-*
conum uinum eorum, & uenenum aspidum insanabile. Q*uo uino illa mere-*
trix magna, id est mundialis concupiscentia potauit omnes gentes: Ideo *dici-*
tur uinũ illud peruenisse de uineis Sodomæ, *& de suburbanis* Gomorræ: Q*uæ*
sicut exarserunt in concupiscentiis suis pessimis, sic etiam exarserunt igne di-
uinæ iustitiæ. Et *hæc est uinea amatorum mundi, cuius uua, & botrus est fel*
amarissimus: quia amarum est dereliquisse Dominum *propter concupiscen-*
Ierem. *tias.* Vndè *his plangendum est amarè, ut ait* Ieremias *in lamentationibus ad*
populum suum mundi affectibus obuolutum: Luctum *unigeniti fac tibi plan-*
Ezechie. *ctum amarum,* Et Ezechias *aduertens ad quid eum deduxerat uinum istud,*
dicebat: Recogitabo *tibi omnes annos meos in amaritudine animæ meæ.* Et *be-*
ne uocatur uinum hoc mundanum fel draconum, quia propinatum est à dra-
cone, & serpente antiquo in irreparabilem ruinam nostrã undè sequitur: Et *ue-*
nenum aspidum insanabile, humanis, uidelicet, uiribus, absque auxilio cœle-
stis redemptoris. Et *huic respondet uinum diuinæ sententiæ amarissimum, de*
Dauid *quo propheta in psalmo:* Calix *in manu* Domini *uini meri plenus mixto, aut*
mixtione: quia ipse Dominus *habet imperium, & iudicium, potentiam & iu-*
stitiam, ut bonos remuneret, & malos puniat. Et *distillauit, uel redundare fe-*
cit, pro quo traductio nostra habet inclinauit: Redũdauit, *& redundat malitia*
perpetrantis malum super caput ipsius, sic decernente diuina iustitia. Verunta-
men feces eius epotabunt omnes impij terræ: Diuinæ *enim iustitiæ uinum boni*
degustant, feces autem peccatores & impij. Sed *reuertamur ad eos, qui bibunt*
hic bonũ uinum reficiendi meliori & cœlesti. Vinum *igitur quod hic bibere de-*

bemus est duplex, charitatis, uidelicet, & sapientiæ: Non utique illius sapientiæ superioris, quæ in scriptura sacra dicitur lac, ut alibi declarauimus: Quod paucis datur, uinum autem pluribus. Et ad hoc etiam inuitamur in Canticis ubi dicitur: Bibite amici, & inebriamini. Et iterum per prophetam: Calix meus inebrians quàm præclarus est: Quem calicem propinans, & effundens in die Pentecostes, adeò inebriauit discipulos, ut dicerent nonnulli ex iis, qui aderant, eos esse temulentos. Ebrij utique erant, & pleni illo uino, quod uerè lætificat cor hominis, quod Græco sermone paracletus dicitur, id est consolator. Quod uinum aliquantulum degustans Petrus in monte Thabor, adeò lætus fuit, ut diceret, Domine bonum est nos hîc esse. Degustauerat & Paulus qui dicebat: Cupio dissolui, & esse cum Christo: ut illud melius & nouum bibam in domo Patris eius. Libauerat quoque Stephanus quàm suaue esset, undè ebrius lapides torrentis, quibus lapidabatur, ipsi dulces fuerunt. Hauserat & propheta, qui debacchando clamat: Gustate & uidete, quoniam suauis est Dominus. Gustauerant Apostoli, & martyres omnes, ut plena ebrietate atque furore & ipsi debacchantes, ad mortem perniciter currerēt, ut citius degustarent illud melius, ad quod animabantur dulcedine istius inferioris. Vinum est etiam sanguis Agni, qui pro nobis effusus est: Ad quem bibendum ipsemet Agnus omnes inuitat dicens: Accipite & bibite ex eo omnes: Hic est enim calix sanguinis mei, noui & æterni testamenti, qui pro uobis & pro multis effusus est in remissionem peccatorum: Hoc facite in meam commemorationem, & in memoriam uini melioris parati in domo Patris æterni. Ad quod bibendum ut capaces efficiamini, ecce uerto hoc uinum in sanguinem meum plenum ea uita, quam simul cum sanguine tribuo: ut & uos uiuatis ea uita, qua possitis illud bibere, quod nemo bibit, nisi qui uiuit cœlesti uita. Et hoc est quod dixit: Ego dispono, scilicet p passionē meā, & sanguinem meum effusum, uobis regnum, sicut disposuit mihi Pater: ut per hanc acerbam passionem, & transformationem ad alium modum uiuendi, accedam ad illud symposium, in quo bibitur uinum perfectæ beatitudinis emanantis à uerò Baccho, & uerò Sole. Hinc dixit Apostolis petentibus sedere secum: Potestis bibere calicem, quem ego bibiturus sum? Satis clarè inferendo, quòd qui uult accedere ad conuiuium illud cœleste, oportet quòd bibat calicem passionis, abnegando semetipsum, & transformando se per ueræ crucis mortem, ut sequatur IESVM per hanc uiam euntē ad cōuiuiū illud. Isti igitur sunt calices, hæc sunt uina nobis hîc bibēda, sapientia, charitas, mortificatio, & trāsformatio sui ipsius in cœlestē uitā: ut possimus bibere uinum illic apponendū, & celebrare uera bacchanalia, & ducere uera tripudia, atq; dare & reddere ueros amplexus nuptiales, ubi duo id est omnis beata creatura unietur in spiritum unum cū Christo & Deo cui adhæsit: à quo diuelli amplius nullo modo poterit. Tunc licebit uera oscula figere, & omnibus deliciis perfrui impune, cum nihil uetitū sit, nihil prohibitū in his qui sunt uera, & sanctissima unione cōiuncti: quia ibi nul-

Cantica. Dauid.

Paulus.

Dauid.

CHRISTVS.

Idem

lum uitium, cui cedat, aut cui ſubiaceat beatus, qui erit (ut inquit Auguſtinus) pacatiſſima uirtute & conditione perfectus.

Quis panis, & quæ caro. Con. III.

CVm de ſolo pane ſuprà dixerimus, nunc uidendum eſt, quomodo panis effectus caro detur nobis in conuiuio cœleſtium nuptiarũ, ſicut dixit ſponſus: Panis quem ego dedero, caro mea eſt pro ſæculi uita. Et quid eſt quod dicit, panis eſt caro? Panis enim comeditur, ut tranſmutetur in carnem, & caro efficiatur. Cum autem iſte panis cœleſtis non tranſmutetur, ſed tranſmutet manducantem, comedimus hũc panem ut tranſmutemur in Chriſti carnem & corpus, & efficiamur duo in carnem unam, ut dicat de nobis uerus Adam: Os nunc de oſſibus meis, & caro de carne mea. Comedimus itaque hunc panem, quo transformemur in corpus & carnem Chriſti, quando ſuſcipimus eius doctrinam, quæ eſt panis uitæ & intellectus, & eſt aqua ſapientiæ ſalutaris: & etiam quando debitè comedimus ipſum corpus Chriſti, Sed non fit per aliquod illorum uegetatio & tranſmutatio, niſi adſit ignis ille ſpiritus ſancti & amoris, quo decoquatur cibus antequam accipiamus, ut non conſuetudine, uel hypocriſi, uel alia quauis obliqua cauſa ſuſcipiamus illum ſed ſyncero amore & affectu. Quo etiam igne ſuſceptum cibum decoquamus, & digeramus: Tunc enim uera transformatio
Aca. Epi. efficietur in nobis per ignem amoris, qui (ut academici, Epicurei, ſed potiſſi-
Diony. mè Diony. noſter docet) tráſmutat amantẽ in amatũ. Caro itaq; præcipuè præparata in cœleſtibus nuptiis eſt caro noſtri ſponſi, & Agni immaculati immolo-
CHRISTVS. lati pro ſæculi uita: Et præter hanc carnem in Euangelio, ubi de ipſis nuptiis cœleſtibus pertractatur, fit mentio de aliis quibusdam carnibus à ſponſo dicente: Tauri mei, & altilia occiſa, id eſt dogmatum magnitudo per tauros (ut ſen
Hieron. Hebrei. tit Hieronymus) & altitudo doctrinæ Dei per altilia. Sed Hebræi ſapientes dicunt, quòd Deus in conuiuio pro iuſtis parat taurum, auem, & piſcem: de quorum primis Chriſtus meminit. Taurus enim eſt animal noſtrum, quod expurgabatur per taurum legalem: Auis eſt portio illa ſuprema animæ, quæ uolãdo ſemper alta petit, per aquilam alibi à Hieronymo interpretata: Piſcis autem qui nutritur in aquis ſpiritus medius, aut rationale noſtrum eſt: quod nutritur & delectatur in aquis ſapientiæ, & doctrinarum. Et hæc omnia parantur in il
Apocal. lo conuiuio comẽdẽda à ſponſo, & cõuiuis, ſicut ipſe ait in Apocalypſi: Cœnabo ſecum, & ipſi mecum. Cœnare utique nobiſcum delectatur, non quòd indigeat bonorum noſtrorum, ſed ut comedens immutet nos in ſe, ut unum & idem efficiamur ſecum ab ipſo eſi, digeſti, & in corpus ipſius uegetati. Piſces autẽ
Ezechi. tangit Ezechiel dicens: Plurimæ ſpecies erunt piſces eius, ſicut piſces maris magni: quia multiplices erunt, non dicam tantummodo ſpecies, ſed genera horum piſcium, id eſt ſpirituum & animarnu rationabilium: qui ſpiritus aſſumentur

ad illud conuiuium uniendi simul cum sponso: Quos pisces Christus non nominauit in illo conuiuio parato, sed post resurrectionem assumpta natura, & conditione spiritus de ipsis comedere uoluit, distribuens etiam discipulis, ut narrat Ioannes dicens: Accepit Iesus panem, & dabat eis, & piscem similiter. Sed Lucas quoque ait: Et cum manducasset partem piscis asi, & fauum mellis, sumens reliquias dedit eis dicens: Hæc sunt uerba, quæ ego loquutus sum uobis, dum adhuc essem uobiscum. Alius igitur est hic piscis, quem comedit IESVS post resurrectionem, quàm illi qui nascuntur in mari, cum (teste Christo) eius reliquiæ sint uerba, quæ ipse loquutus erat cum eis, dum esset in humanis: Verba enim spiritualia reliquiæ sunt ipsius spiritus, quæ conseruare debemus multo maiori reuerentia quàm sanctorum reliquias, in quibus etiam fuerunt eorum spiritus. Ioannes. Lucas.

De Fructibus huius conuiuij. Con. IIII.

C Oncentores nostri Ezechiel & Ioannes etiam fructus pro isto cõuiuio præparatos enarrant: inquit enim Ezechiel: In ripis fluuij, qui trãsit per ciuitatem est omne lignum pomiferum: non defluet foliũ ex eo, & non deficiet fructus eius. Per singulos mẽses afferet primitiua, quia aquæ eius de sanctuario egrediuntur. Et erunt fructus eius in cibum, & folia eius ad medicinam. Ioannes autem idem quod Ezechiel personat, sed clarius: quia forsitan & clarius uiderat. Is igitur ait: In medio plateæ eius, & ex utraque parte fluminis lignum uitæ afferens fructus duodecim, & folia ligni ad sanitatem gentium. Magna sunt hic sacramenta, & grauiora quã nostri imbecilles humeri sustinere ualeant: non nihil tamen (fauente Domino) dicemus. Memorant primo concordes fluuium transeuntem per mediam ciuitatem de quo forte regius propheta: Fluminis impetus lætificat ciuitatem Dei. Fluuius hic est affluentia omnium bonorum emanans ab illo indeficienti fonte, à quo omne bonum: qui lætificat ciuitatem ipsam Dei, & omnes conciues eius. Lignum autem uitæ est illud, à quo subministratur eis uita promissa & æterna. Qui uerò sint fructus isti, qui singulis mensibus produci dicuntur, O bone deus nisi tu, qui arborem plantasti doceas, nihil temere ausim affirmare. Nec mihi uidentur illi fructus spiritus, quos meminit Paulus: quia ipsi uiatorum sunt, nec apponendi cœlestibus nuptiis. Et si arbor illa est lignum uitæ, qui est filius, aptius dicerentur fructus illi filij quàm spiritus, quamuis & fructus spiritus dici possent: quia spirituales, & eius uirtute producti. Est nihilominus hæc arbor ipse Deus filius, qui in terrea carne plantata omnimodum fructum produxit. Sed de duodecim præcipuis fructibus fit mentio, quia sunt primarij, & producti dicuntur per singulos menses. Et ut intelligatur quid per menses, & dies innuatur (cum in illa successione æterna non habeatur distinctio annorum, dierum, aut mensium) alius exquirendus est sensus, quàm sonet litera: in quo uerificetur menstrualis il- Ezechiel Ioannes. Dauid.

lorum fructuum productio. Diximus Apostolos duodecim præfectos duodenæ familiæ figuratiuæ & ueræ, quæ partitur ad metam duodecim signorum cœlestium: per quorum spatia decurrens sol distinguit duodecim menses. Sunt itaque menses in illis æternis hospitiis secundum partitionẽ distributionis, & non secundum temporum curricula, descripti per has partitiones inferiores, tanquam causæ per effectus, aut ueræ formæ per picturas. Quia igitur præsidebunt Apostoli duodecim illis familiis, quorum signati, & præcipui distinguntur per duodena milia: hinc numerantur præcipui fructus huius arboris uitæ duodecim, & menstruales: quos primarios & peculiares fructus produxit ipsa arbor uitæ in cibum, & pastores totius familiæ. In cibum quidem & edulium iã principem expositum, simul & nos omnes esse declarauimus. Folia autem data in sanitatem gentium sunt illi, qui in utilitatem aliorum, & non in propriũ fructum prædicant, ut aliâs diximus: uel sunt sacramenta data in sanitatem omniũ uulneratorum, aut languentium per peccatum originale, aut actuale. Sunt nanque folia quasi tegmenta quædam in typum sacramentorũ, quæ expurgant peccata, teguntque nuditatem peccantium. Sed non poterant contegere nuditatem Adæ illa folia ficus; quia non acceperant uirtutem ab arbore uitæ: nec erant

mysticè huiusce arboris folia. Nam si accepisset Adam de foliis eius, forsitan texisset nuditatem suam. Sed prohibuit Deus dicens, ne forte accipiat de ligno uitæ, quia non erat adhuc tempus distribuendi fructus eius, aut folia: at ubi uenit plenitudo temporis, distributa sunt folia huius arboris, & dispensata sacramenta in sanitatem omnium languentium: dummodo sint dispositi debita contritione, &

Dauid. reuersione ad Deum, ut per prophetam inquit: Vt mederer contritis corde. Quod fit semper uirtute illius arboris, quæ est uita, lux, & uerbũ, de quo Psal-

Idem. mographus ait: Misit uerbum suum, & sanauit eos. Et sub istis fructibus duodecim continentur omnes alij, quicunque sint: sicut super duodecim fundamentis (ut explicauimus) cætera omnia ædificata sunt. Et sicut illa duodecim fundamenta innituntur unico fundamento, qui est Christus IESVS, sic omnes illi fructus emanant ab illa unica arbore uitæ Christo IESV irrigata ab aqua flu-

CHRISTVS. ente ab illo sanctuario, à quo omne datum optimum, & omne donum perfectum: & à quo ipsamet arbor uitæ fatetur omnia accepisse dicens: Omnia dedit mihi Pater. Quibus fructibus delectabitur sponsus, delectabitur & Pater summus tanquam in propagine dilectissimi filij. Congratulabuntur etiam ad inuicẽ omnes fructus illi considerantes se à tanta arbore processisse, & appositos esse in tam celeberrimo conuiuio: hi etiam (quod mirum est) nedum erunt fercula, uerum etiam conuiuæ, nec aliqua ex comestione fiet diminutio.

CIbi nequaquam ſufficerent, niſi copioſi: nec boni, niſi ſuaues. Quæ duo clarè reſerat diuus citharœdus (ut ſentit Auguſtinus) dum ait, Memoriam abundantiæ ſuauitatis tuæ eructabunt. Adeo enim ſaues & abundantes illi cibi ſunt, & tanta ingluuie deuorantur: ut non erubeſcant conuiuæ ſuperabundantes portiones eructare. Quamuis aliqui pro eructabunt interpretentur loquentur: ſed melius uertitur eructabunt, cum illud יביעו iabibu à נבע nabah ueniat, quod ſignificat abundauit, & eructauit. Sic enim interpretati ſunt ſeptuaginta, quos ſequitur Auguſtinus. Ij igitur cibi ſuauiſsimi, & abundantes comedendi ſunt in magna copia, poſtquam eructatio ex abundantia in commendationem edentium à propheta decantatur. Quinimo ad ebrietatem inuitamur à cœleſtium nuptiarum ſponſo dicente in canticis: Bibite, & inebriamini chariſsimi, cum uobis uidelicet data ſit menſura bona, conferta, & ſuperaffluens, ut dicitur in Euangelio, cui titulus eſt ſecundum Lucam. Sicut enim crapula ciborum corporalium tanquam ſordida damnatur, ſic copia, ebrietas, & crapula ciborum ſpiritualium tanquam decora, & digna laude commendantur. Hinc beati commendantur in illa regione comeden tes, & damnatur eſuries, ſicuti conuiuij illius princeps in Iſaia loquitur dicens: Serui mei comedent, & uos eſurietis: Ecce ſerui mei bibent, & uos ſitietis: Vos inquã qui egiſtis malum in oculis meis. Et quando hæc futura ſint paulo inferius declarat dicens: Ecce enim ego creo cœlum nouum, & terram nouam, & non erunt in memoria priora, cum erit uita, ſtatus, & hoſpitium nouum, de quo peculiarius ſubinfert dicens: Ecce ego creó Ieruſalem, ſupernam uidelicet ubi fient iſtæ nuptiæ in exultatione, ſtante populo eius in gaudio. Et non audietur ultrà in ea uox fletus, & uox clamoris. Tunc lupus & agnus paſcentur ſimul, quia ex utraque parte (dextera uidelicet undè agnus, & ſiniſtra undè lupus) erunt ſimul conuiuantes, & tribunal iuſtitiæ & miſericordiæ erit unum, exploſis illis, qui citati ad uniuerſale iudicium collocabuntur à parte ſiniſtra ex ipſorum flagitiis condemnandi. Qua ſentẽtia lata non egredietur ultrà à tribunali iuſtitiæ executio in uindictam malorum: undè ſequitur: Leo comedet paleam ſimul cum boue, & non amplius carnes in ſupplicium rebellantium ſuo creatori. Serpenti autem penitus eiecto ab illo conuiuio & hoſpitio relinquetur in cibum puluis, ut dicit propheta: Et ſerpẽti puluis panis eius, ſicuti ei ab initio dictum eſt: Puluerẽ comedes omnibus diebus uitæ tuæ. Et quia regnabit pax perfecta, & unio cum principe, exultabit cuiuſlibet noxij animantis omnis malignitas, & omnis iuſtitia puniens: & ideo ſequitur: Non nocebunt, neque occident in omni monte ſancto meo, dicit Dominus: ſed gaudentes erunt in conuiuiis & epulis illis æternis.

David Auguſti.
Septu.
Cantica.
Lucas
Iſaias.
David.

MODVLVS VNDECIMVS, INSTRVMENTA.

De primo inſtrumento qui eſt cœlorum globus. Concentus primus.

QVa harmonia reſonent cœleſtes orbes, ſatis iã explicauimus: Sed hoc addamus, quòd concentus illi cœlorum aſcendentes reſonãt in tota illa cœleſti aula, ubi ſunt perſonatores, eorum intelligentiæ uidelicet eos regentes, quæ aſtant (ut diximus) ſemper ante
Plato. *thronum Dei.* Et *hi tanquã Sirenes (ut* Plato *ait) inſidentes orbibus illis ubique*
Orpheus *reſonare faciũt eorum melos.* Sed *ſonoros in primis eos reddit ille, cui dixit* Orpheus: Tu *cœlum quaſi canoram citharam temperas.* Et *adeò temperatus eſt locus ille harmonicis proportionibus, ut multo magis reddat uoces ibi cantantium ſonoras, quàm theatra uel ſcænæ muſicis proportionibus fabricatæ, ut ſpectatores facilius perciperent actorum uoces, ſeu hiſtrionum: qui pro ſcæna uel ſuggeſtis illis recitabant comœdias, ſiue quæcunque alia referrẽt: ut ſicuti uidebantur ab omnibus, & qui in orcheſtra, & qui in peripheria hemicycli ſedebant, ſic audirentur eorum uoces conſonantiſſimæ, reboantibus uaſis hinc inde miro artificio ad harmonicas uoces conducendas aptatis.* Nam *ars non poteſt naturam ſuperare, imò eam imitatur, & longis paſſibus.* Melior *eſt igitur cœlorum concentus quàm fabricæ, & inſtrumenta hominum artificio conducta.* Sed *citra omnẽ ambiguitatem opinandum eſt inter omnia opificia ſummi artificis pulchrius & ſuauius eſſe illud, in quo reſidet thronus eius: & ſedilia omnium conciuium ipſius:* In *quo nedum aliqua diſſonantia non ſentitur, ſed omnia conſonantiſſima,*
Auguſti. *omnia læta, omnia feſtiua, omnia iucunda.* Quæ *(ut inquit* Auguſtin.) Dauid *in huiuſmodi canticis eruditus, qui harmoniam muſicam nõ uulgari uoluptate, ſed fideli amore, & reuerentia dilexerat, myſtica rei imagine, atque diuerſis ſonis rationabilibus, moderatiſque concentibus, inſinuauit: & compactam unitatem ordinatiſſimæ ciuitatis ſupernæ concordi uarietate effigians decantauit multis modulis, uariis concentibus, & ſecretioribus inſtrumentorum myſteriis, quàm exiſtimetur à ſapientibus mundi.* Vndè *quamuis aliqui totam pro uirili ſua appoſuerint induſtriam, ut pſalmum uel hymnum ſimilem* Dauidicis *odis decantarẽt, longiſſimo interuallo (ſalua eorum pace) diſtant à noſtro diuo* Citharœdo, *qui ſemper ſublimia petit, ad quæ non conſcendit niſi ſubuectus ab eodem* Spiritu *ſancto, à quo & ipſe efferebatur.*

De ſecundo inſtrumento, quod eſt humana lingua. Con. II.

ASſignato & ordinato loco ad cantum neceſſaria eſt lingua, quæ uocem emittat, & illam ſonoram, mediantibus eius inſtrumentis, quæ ſunt fauces, palatum, dentes, labia, guttur, pulmo, ſpiritalis arteria, quam tracheam uocãt: & præ cæteris pectorales lacer-
Auicena. *ti, qui motionis huius ab anima principium obtinent, ut habetur ab* Auicena, *&*

ab aliis, qui de corporis dispositione scribũt. Quæ lingua, etiã corporea, exercebitur in laudem principis, spiritu sancto in Dauide attestante, qui ait: Exultationes Dei in faucibus eorum. Dauid. Nec enim in faucibus resonat aliqua uox dearticulata & sonora, nisi per motum linguæ: hæc enim corporibus omnibus, quæ surrexerunt, aut resurgent, restituta est, seu restituetur cum omnibus ipsorũ arteriis, & instrumentis multo meliori consonantia, quam quis habuerit, aut haberi possit in hac peregrinatione. Nam sicut omnia, quæ deformia erãt, aut distorta mẽbra & mãca resarcientur, & perficientur, ut quilibet principi summo (sicut ait Apostolus) in uirũ perfectum occurrat. Paulus. Pari modo etiam quæ prius fuerat uox dissona & absona, aut blæsa lingua, perpolita & quàm consonãtissima restituetur, ut nihil turpe, nihil indecorum, nihil inconcinnum ibi uideatur. Sed quia duo Physici media pro uoce & sono formando à natura tributa uidentur (ut dicunt ij, qui de naturalibus tractant, aër uidelicet & aqua, in quibus elementis fit sonitus, aptius tamen in aëre) uidendum est, quæ aqua, quæue aër sit in regione illa supercœlesti, in quo uox firmari poßit. Quod difficulter diffinietur ab his, qui elementa admittunt tantummodo in inferioribus, quæ sunt sub orbe lunæ. Sed qui fatentur elementa etiam in sublimioribus (ut suprà tactum est) facilius hoc negocium determinabũt. Dauid. Ibi enim sunt aquæ de quibus sapientißimus philosophus Dauid: Moses. Et aquæ, quæ supra cœlos sunt, laudent nomen Domini. Moses hoc idem antè docuerat esse, scilicet aquas supra globum cœlorum diuisas ab eis, quæ sub eo sunt. Et iam diximus etiam cœlorum aliquos esse aqueos, & aliquos aëreos: Astron. Si enim cœlum nonum (quod primum mobile dicunt Astronomi, aliqui autem crystallinum) aqueum est, ordinem elementorum sequentes dicemus superius cœlũ, ubi sunt beatorum sedes, esse aëreum, cum soliditate tamen quadã, ut firma sint beatorum sedilia, & thronus principis, prout exigunt sedentes, & hospites omnes iam glorificati. Nec obstabit soliditas, quin in fluida diaphaneitate sonus resonare poßit ubique. Et quamuis aliqui dicant cœlum illud esse igneum, ideòque dictum empyreum, πῦρ enim ignis est, non tamen adeò igneum est, quin sit etiam aëreum: undè alij dicunt ꝙ denominetur empyreum magis à splendore igneo, q̃ Theolo. à natura ipsius ignis. Sonus utiq; ibi resonabit, ut aliqui ex nostris theologis asserunt. Hinc uidendum est qua lingua, uel quo idiomate loquentur. Et pro quanto ratio mihi persuadere potest, si aliquo idiomate utuntur, ipsum est Hebræũ: in quo data est lex, prædicatum euangelium à Christo, conscripti diuini hymni, & data omnia oracula, dempta tantummodo illa reuelatione, quæ Græcè apocalypsis dicitur, Græco sermone tam exarata quàm habita. Tum quia est mysteriosißima lingua in figuris, punctis, accẽtibus, & numeris per illas literas importatis: Idem. adeò ut secretiores theologi ex reuolutione literarũ & apicum, & ex supputatione numerorum per literas significatorũ omnia promittant explicare. Tum quia literæ illæ dicuntur scriptæ in sede Dei, quod cœlum est: instar cuius figurarum sunt formatæ literæ ipsæ, quibus prius usus fuit Moses in danda lege,

ut memini me uidisse, si antiquitati attestanti fides adhibenda est. Tum demum, quia ut hæc fuit prima lingua, emanauitque à cœlo, & fuit ante cõfusionem linguarum exortam in Babylone, ita erit ultima extirpata confusione illa, quæ in Augusti. punitionem (ut inquit Augustinus) tantæ temeritatis & fastus inflicta est. Pœna enim grauissima est hæc linguarum uarietas, ob quã nõ possit unusquisq; uel contubernali, uel cõmeanti socio suos manifestare conceptus, & necessaria petere: Idem. ut melius sit (dicit idem Augustinus) esse cum catulo, uel equo suo, quàm cum socio extranei idiomatis, quia intelliget catulus quæ ille non intelliget. Perstitit igi Idem. tur hæc lingua uel in Heber (ut opinatur Idẽ Augu.) uel in familia aliqua pia, quæ elationi Nẽbrot non consenserat: qui turrim in cœlũ erigere præsumpsit, ut semotus ab aërea alteratione (ut de Olympo mõte dicitur) possent ablato omni impedimento uacare speculationi, & alios excedere elati supra id, quod natura præstabat. Nec aliquando defuit pia familia tantæ temeritati nõ assentiẽs, ex quã descendit Abraham, qui primo in sacris literis Hebræus dictus est ab עבר babar, quod est trãsire, ut suprà explicauimus. Sicut igitur hæc fuit prima lingua semper perseuerãs inuariata, sic erit ultima etiam in patria, si quis dabitur sermo uocalis: Cuius signũ est, quia intelligentiæ dum hominibus loquuntur sciẽtibus ipsam linguam, utuntur sermone Hebraico: Quãuis nonnulli asserant dæmones, aut sapiẽtes intelligentias singulos singularum gentium cũ quibus habitãt, linguas exercere. Verum (ni fallor) quod diximus probabilius est; cum omnia ferme oracula autentica habita sint illo idiomate. Conuenientissimum igitur est, ut sicut quælibet uictoriosa ciuitas non solum iugum imponit domitis gẽtibus, sed multoties & idioma, sic Imperator illius ciuitatis supernæ, & astãtes principes decernent, ut omnes illuc euecti loquantur lingua, & sermone inde oriundo, & quo solebat uti princeps illius regni, dum inter homines uersaretur. Quod forsitan (ut diximus) erit priusquam illò deueniamus, uel saltem post iudicium futu- Sop'io. rum per ignem, iuxta id quod in Sophonia propheta dicit Dominus: In igne zeli mei deuorabitur omnis terra. Et tunc reddam populis meis labium electum, ut inuocent nomen Domini, & seruiant ei humero uno.

De tertio instrumento, quod est corpus nostrum. Con. III.

Corpus humanũ ordinatum esse perfectissima harmonia suprà reseruauimus, adeò ut ĩ nullo alio corpore sit melior, & suauior. Quã Augusti. Augu. dicit esse non solum in his, quæ foris patent suis numeris, & mensuris coaptata, sed etiam in his, ad quæ humanus oculus non pertingit, tanta numerositate & consonantia conducta, ut nullus eam inuenire potuerit, quamuis diligentissima fuerit anatomicorum inuestigatio. De qua Boë- Boëtius tius quoque ait: Viuacitas illa rationis in corpore quadam coaptatione miscetur ueluti grauium, leuiúmque uocum in unã consonantiã tendens concentus. Quam conductam homo melius sentit, quàm intelligat, iuxta illud Zoroastris: Exultat homo ob harmoniam, quam in se sentit. Et quod magis admirandum est, non ha

bet corpus humanum ſolummodo conſonãtiam inter membra, & humores ad inuicem, & inter animam atque ſpiritum regentem: ſed inter diuina quoq; & ſupramundana. Vndè maximo ſacramento data ſunt tot præcepta affirmatiua in lege Moſaica, quot ſunt oſſa in humano corpore, ducẽta uidelicet & quadraginta octo: & tot negatiua, quot ſunt nerui in eodem corpore: qui ſunt non ſine cauſa trecenta & ſexagintaquinq;, quo numero dies & noctes anni comprehenduntur: quæ ſimul iuncta excreſcunt ad ſexcenta & tredecim. Quem numerum iti dem reddunt literæ nominis Dei אלהים *ſi repleantur more cabaliſtico, & nomen* ישו *addito uno ſignificante illud, quod reſultat ex utroq;: Si enim impleantur literæ componẽtes nomen* אלהים *reddunt 296. & literæ nominis* ישו *dant 316. quæ ſimul iunctæ faciunt 612. Et illud unum, quod ex eis reſultat, perducit numerum ad 613. Quod quidem ſecũdũ doctrinam eorum, qui theologizantur per numeros magno myſterio denotat, quòd plenitudo iudicij contenta ſub nomine elohim data eſt* IESV, *qui ait:* Neque enim Pater iudicat quẽquã, *poſt-* CHRISTVS.
quam uidelicet facta eſt hæc tranſlatio iudicij, ſed omne iudiciũ dedit Filio: Qui omnia iudicaturus iterum ait: De omni uerbo ocioſo, quod locuti fuerint homines, reddent rationem in die iudicij: multo magis de omni, quod factum fuerit cõtra præcepta tam affirmatiua quàm negatiua, in quibus omnibus cũ Deo penitus concordare, & conuenire debemus. A quibus non ſumus exẽpti, cũ omnia illa concludantur in breui, ſed myſterioſo uerbo euangelico: in quo abſorbetur tota perfectio omnium præceptorum dicente Chriſto: Ab his duobus mandatis, a- Idem.
more uidelicet Dei, & proximi, tota lex dependet, & prophetæ. Quæ qui adimpleuerit, ſentiet illud quod in oraculo Ezechielis dicitur: Acceſſerunt *oſſa ad* Ezechie.
oſſa, unumquodq; ad iuncturam ſuam: Oſſa utiq; illa de quibus diuus Citharœ Dauid
dus canit: Tunc *exultabunt oſſa humiliata: & iterum: Anima mea exultabit in* Domino, *& delectabitur ſuper ſalutari ſuo, cui uidelicet cõcorditer dixit: Omnia oſſa mea dicent: Domine quis ſimilis tibi, qui omnia tam bene cõducendo aptaſti, maximè uerò oſſa quæ uidebantur hincinde penitus diſperſa? Et his coaptatis ſequitur* Ezechiel *dicens: Et uidi: Et ecce ſuper ea nerui & carnes aſcenderunt, ut omnia membra & inteſtina ſimul conſonantiſsima exultent in Domino.* Auguſti.
Hinc magnifico quodam ſenſu inquit Auguſtinus: quòd omnes nerui & membra corporum ſuſcitatorum reſultabunt in laudem principis illius ciuitatis, & tanto meliori concentu, quanto conſonantiores fuerint homines cum Deo in obſeruandis præceptis, & cærimoniis eius.

De quarto inſtrumento ſcilicet lingua angelica: Con. IIII.

INterſunt etiam illis concentibus angelici ſpiritus, de quibus quidem dubitaremus, an lingua loquantur & collaudent opificem, ni ſi Paulus in illo cœleſti gymnaſio edoctus, & in cuius pectore Paulus.
Chriſtus reſonat, diceret: Si linguis hominũ loquar & angelorũ.

Habent igitur angeli linguam suam, qua loquuntur & adinuicem, & nobiscum, non quidē per uocalem sonũ, sed efficientes nouum cõceptũ in his quibus loquuntur, meliorem quàm si per audibilē uocem exprimeretur. Illud autē instrumētũ, per quod innotescere facit alteri quæ bulliunt in mente, qualecũque sit, lingua uocatur: Quæ (ut ait Plato, & consentit Aristol.) data est, ut ipsius auspiciis exprimamus ea, quæ mente concepimus. Illud quoq; minimè prætereundum censeo, ꝙ nostra lingua carnea duplicem administramus cibum, corporalē uidelicet nobis ipsis, & spiritualem cæteris. De prima administratione inquit Marcus Varro, ꝙ lingua dicitur quasi cibũ ligans, ipsum enim circũuoluens dentibus conterendum præbet: postea conglobans in uētrem demittit. De secunda manifestũ est, qualiter lingua præbemus cæteris pabulũ uerbi Dei: Et quod facit homo sensibili uoce, efficit angelus imprimendo conceptum. Vndè sicut Ioãnes dictus fuit uox, ita Apostoli & prædicatores in eo, quod manifestant occultũ Dei uerbum, dicuntur linguæ: imò & spiritus sanctus qui mouet linguam, & præstat copiã fandi, in linguis igneis apparere uoluit. Quomodo autem angeli sint linguæ, & loquãtur, quãuis occultũ sit, sicut & ipsi angeli, tamē aliquo modo percipere poterimus, aduertentes quēadmodũ unusquisq; loquatur: Si enim procul est, uehementiori clamore indiget: Factus uerò propinquus in audientis aure susurrãdo subloquitur: Et si posset cũ audiente animo & spiritu copulari, nullo sono, prorsus egeret, sed sermo eius mente conceptus nullo penitus sono audienti illaberetur. Hoc quidē animabus è corpore egressis, angelis, & dæmonibus contingit: hos enim omnes sine strepitu (ut in pluribus) aduersari, nulli dubiũ est, & multigena clam nobis inferre bella. Sicut enim aër præsente lumine colores, & formas suscipiens traducit in illa, quæ naturaliter huiusmodi suscipe possunt: Quos colores suscipiendo specula repræsentans susceptas imagines inspicientibus. Sic dæmonia ex corpora (ut quidã asserũt) eas quas recipiunt à phantasia, uel cogitatiua uirtute formas, figuras, atq; cõceptus in ipsum animal nostrũ transmittũt, multas nobis illecebras ingerentes, formas subindicantes, suscitantes iam penè sopitas uoluptates, simulachra paßionũ frequenter concitantes uigilantibus, atque dormientibus. Sed hi perturbant animas arte, atq; sophistica fraude: Angeli uerò & meliores mentes eodē modo operantes alia, & hæc quidē meliora suggerunt, secũdũ eã locutionem (inquit August.) quam sublimiorē Deus habet ad eos per immutabilē operationem, atq; determinationē eius. Et hæc nõ habet strepentē sonum atq; trãseuntē, sed uim sempiternò manentē, & tēporaliter operantem, causando in mentibus illis quicquid per eos decernitur obseruãdũ. Ideo (ut ibidem Augustinus ait) cõsulitur ab eis incõmutabilis Veritas tanquam lex æterna, in illa eorũ supna curia, cũ non sint sibiipsis Veritas, sed creatricis participes ueritatis, ad quam mouētur tanquã ad uitæ fontē. Quibus incõmutabilis illa ueritas loquitur ineffabiliter, ostendēdo tanquã in speculo quæ diiudicat ostēdenda, aut in nostrũ beneficiũ, aut in regimē rerũ nobis creditarũ, aut in beatitudi-

Plato. Aristo.

Mar. Va.

Augusti.

Idem.

nem nobis impartiedã. Quibus sic reseratis correspõdẽtes mẽtibus & affectibus canunt, & Deũ laudãt suauißima consonantia: Et aliquãdo omittũt etiam uocem sensibilẽ, ut in ascẽsione domini memorãtur fecisse audiẽtibus omnibus, qui aderant huiusmodi verba: Viri Galilæi quid statis aspicientes in cœlum, & cætera quæ sequuntur, iuxta illud Dauidici hymni: Ascẽdit Deus in iubilo, & dominus in uoce tubæ id est in uoce angelorũ manifesta, ut interpretãtur Augustinus, & Hieronymus cõcordes. Vocẽ autẽ tubæ terribili clãgore emittet archãgelus ille ad cõuocãdos omnes ad iudiciũ, & tribunal Christi, iuxta illud apostoli: In uoce archangeli, in tuba Dei, idest angelica, cuius flatus & uirtus erit Deus suscitans. Sit itaque uox sensibilis, aut rationalis uirtus concinens, & laudans, erit vtique suauissima. Dauid. Augusti. Hieron. Paulus.

De mentibus angelicis & beatis, quæ & ipsæ instrumenta sunt resonantia. Concen. V.

POstquam igitur sermo illius patriæ cœlestis potius mente q̃ sono cõducitur, erũt & ipsæ mẽtes instrumẽta quædã reboãtia suauiorem cõcẽtũ q̃ ille, qui uocali sono efficitur. Quã cõsonãtiã cõiectare possumus ex his, quæ continua cõprobamus experiẽtia: Quãdo enim manifestatis cõceptibus sentitur cõcordia inter colloquentes, cõdelectatio quadam suauitate referta ex illa cõsonantia resurgit: sicut horror, tædium, displicentia, & dolor sentitur ex dissonãtia uocũ, & animorum præcipuè, adeo ut ab huiusmodi inferni odor præsentiatur. In illo igitur supramundano thalamo, vbi summa esse concordia omnium mentium tam diuinarũ, q̃ humanarum, & angelicarũ ad inuicem, & omnium cum ipso principe, summa omnino concipietur iucũditas, quã Augustinus opinatur, & asserit beatitudinis causam, q̃ est in cõsonãti adhærẽtia cũ Deo, sicuti miseriæ causa esse dissonãtia ab eo. Et hæc esse uera consonãtia mẽtis uidelicet, ad quã omnis cõcẽtus uocalis, qui fit p instrumẽta naturalia, siue ille qui fit p aduẽtitia, & arte cõfecta defertur, tãquã ad præcipuũ instrumẽtũ omniũ laudũ. Decãtat igitur in primis omniũ beatorũ mẽtes opificis laudes sua uoce altisona: quia plura & altiora possumus mente cõtemplari, q̃ ore eloqui: Nec ulla gratior esse principi melodia q̃ concordia mẽtis, in qua ipse potißimè oblectatur: de qua Augustinus super illud psalmi: Psallite sapienter, inquit: Sapienter psallit, qui mentis illustratione laudat, quia nemo sapienter facit, quod nõ bene intelligit. Nec enim elegãs laus est, nisi à mente & corde proficiscatur. Hinc ea, quæ à corde non prouenit, à Deo despicitur: ut in Isaia apertißimè loquitur dicens. Populus hic labiis me honorat, cor autẽ eorũ longè est à me. Iccirco diuus cõcentor, ut laudẽ gratã Deo persolueret, ait: Confitebor tibi domine in toto corde meo: Et deifera uirgo cœlestes cantiones iam instructa per uerbum quod baiulabat in uẽtre, intonuit: Magnificat anima mea Dominũ: & exultauit spiritus meus in Deo salutari meo. Animã enim & spiritũ cõiungit in laudem principis & Augusti. Augusti. Isaias. Dauid. B. Vir.

ſponſi, neſcio qua celebratißima muſica, paruifaciẽs alias, adinuenta procul-dubio plena & potißima laude in noſtro tali concentu.

De flatu præſtante ſonum omnibus iſtis inſtrumentis, qui Spiritus ſanctus & uerbum diuinum eſt. Con. VI.

EX præſcriptis quippe inſtrumentis nullum reſonaret, niſi adeſſet uerbum diuinum, & virtus Spiritus ſancti. Nam ſi virtutem præſtat loquendi coram principibus terrenis, nónne magis præſtare debet his, qui concinunt laudes corã principe ſummo? Ha-

CHRISTUS. bemus enim à Chriſto, qui eſt teſtis fidelis, in euangelio ſecundum Matthæum Cum ſteteritis ante reges & præſides, nolite cogitare quomodo, aut quid loquamini, quia non vos loquimini, ſed Spiritus ſanctus eſt, qui loquitur in vobis. Nec conſonantiam mentis cũ Deo habere poſſumus, vndè veritas pullulet, & coaleſcat, niſi præbeat nobis hanc concordiam & ueritatem ille, qui dixit: Ego ſum veritas. Hinc de primo rebellante & diſſentiente ab illa conſonantia dictum eſt: Ille homicida, vel occiſor ſuiipſius videlicet, ab initio in veritate non ſtetit. Habita igitur hac conſonantia, quæ eſt ex vera concordia cum Deo per fontem veritatis, amor ſuauißimus & delectabilis cõſurgit. Hinc ſapiens

Paulus. ille dicebat: O q̃ bonus & ſuauis eſt domine ſpiritus tuus in omnibus. Et ite-

Sapien. rum: Eſt enim ſpiritus intelligẽtiæ ſanctus, ſuauis. Ideo Paulus quãdo docet vt exhibeamus noſipſos gratos Deo, inq̃t: In ſuauitate & Spiritu ſãcto: Suauitatem enim cum ſpiritu ſancto connectit, quaſi hic ſine illa haberi non poßit. Vbi enim eſt Spiritus ſanctus, ibi ſuauitas: & vbi ſuauitas & gaudium verum, ibi Spiritus ſanctus: & vbi ſpiritus ſanctus, ibi verbum præuium ad ipſum ſpiritum, qui ambo uitam, ambo flatum & virtutem præſtant: quamuis alter magis intellectum per veritatem, alter magis voluntatem amore perfundat.

Quid ſibi velint illa inſtrumenta, quæ multa commemorantur in Dauidicis hymnis. Concen. VII.

Dauid. HEc prætereunda cenſeo inſtrumẽta illa, quibus Dauid iubet Deo perſonari in nouißimo pſalmo. Inuitat enim nos, vt Deum laudemus in ſono tubæ, pſalterio, cithara, organo, cymbalis, & aliis inſtrumentis, quæ apud nos minimè ſunt in vſu: vt השמינית aſeminit, הנתית agitit, נגינות neginot, מכתם, & huiuſmodi. Quæ cum ex neruis lignis, metallis, & huiuſmodi, putreſcibilia, aut corroſiua fierent, aliud prætendere videtur, q̃ litera ſonet. Opinatur hic Auguſtinus õnia illa inſtrumẽta referri ad modũ depromẽdi diuinas laudes, ſic dicens: Sancti in omnibus muſicis inſtrumentis laudes diuinas myſticè decãtare dicũtur. In tuba enim excellentißimã laudis claritatẽ oſtẽdũt. In pſalterio & cithara, per cœleſtia & terreſtria laudãt Deũ, q̃ fecit cœlũ & terrã: Pſalteriũ enim à ſuperiori reſonat: Cithara ab inferiori. Tympanũ fit ex corio exiccato & firmo, vt firmitatem

laudũ, & laudatorũ designet. Organum, licet dicatur quod per fistulas flantibus follibus sonet, hoc tamen est generale nomen omnium uasorum musicorũ, ut multigenã laudem innuat. Cymbala uerò, quæ tactu sonãt, labia nostra effigiãt: quæ quadam percussione ad inuicem sonum emittunt. Sed Cassiodorus illa instrumentaliter interpretatur dicens: Tuba concrepet Regi: Psalterium canat Deo: Cithara cum reliquis sponso: cum reliquis inquam, quæ per chordarum tensionem sonant. Organum quasi turris diuersis fistulis fabricatum ductori nostro, & uincenti resonet. Omittam, quæ iterũ hîc Augustinus, Gregorius, & alij de huiuscemodi instrumentis sentiunt, & producemus ea, quæ nobis omniũ minimis Sanctus spiritus suggessit. Tuba (sacra scriptura docẽte) eam laudem, quã dederũt Deo in concionibus suis, & nunc referunt diuini cõcẽtores, ĩnuit: Ad quos ꝑ Isaiã dicitur: quasi tuba exalta uocẽ tuã. Psalteriũ patres illos ueteris testamẽti significat: qui per decalogi obseruationẽ meruerunt inter cõcentores diuinos cõputari, uirtute tamen illius à quo omnis gratia, & meritũ: quia nemo (inquit Paulus) iustificatur per legem. Cithara euãgelicos personatores cõprehẽdit iam per omnia cõpita, & uicos mũdi diuulgatos, sicut cithara quæ instrumentũ triuiale est. Et quia Christus promissus fuit in Mosaica lege, & exhibitus in euãgelica, ideo Pater eũ duplici uocabulo interpellat pluries repetens: Exurge gloria meã: Exurge psalterium & cithara. Tympanũ, qđ corio extento ad ligneã peripheriã cõficitur, illos præsagit: qui corpora sua ieiuniis, abstinẽtiis, & austeritatibus cruci affigunt, uitia & pruritus ui quadã ad ipsam extendentes: de quibus inquit Paulus: Qui Christi sunt, carnẽ suam crucifixerunt cũ uitiis & cõcupiscentiis. Chorus (absq; cõtrouersia) indicat omnes, qui mutua charitate cõueniũt reciprocè se amantes: sicut in choro diuinæ laudes alternis de more celebrantur. Et cum multa instrumenta prætulisset, tandem excitationem istam ad laudẽ concludit dicens: כל הנשמה תהלל יה col anessama thelel iah: quod nostri interpretati sunt, Omnis spiritus laudet Dominũ. Sed melius dixissent: Omnis anima, iam perfecta uidelicet, laudet dominum: anessama enim animam puram, & diuinã significat: prout à Deo emanat. Ideo quando tractatur de primæua infusione animæ à Deo in hominem dicitur: Et insufflauit in faciem eius nismat haiim: qđ nos interpretatum habemus spiraculum vitæ. Nam aduertendum est, ꝙ hoc uocabulum anessama non habetur in usu: sed magno mysterio ipso utitur scriptura, quando Deus animam infudit homini, & in fine hymnorum, vbi excitatur homo ad reddendam Deo perfectam laudem: quam minimè soluit, nisi anima purificata penitus sit, sicut erat quando à principio infusa fuit. Et quousque fœditatem corporis sentit, non nismat, aut nessama, quod idem est, dicitur in scriptura sacra Hebraicè, sed nephes quod significat animam aliqua animalitate fœdatam. Ad primam igitur puritatẽ reuerti debet, si Deũ (ut cõueniens est) laudare cupit. Nec tãtum expurgata ipsa esse debet, sed expur-

Au. Gre.
Isaias.
Paulus.
Idem.
Genesi.

gasse etiam debuit corpus, quod inhabitauit: ut & ipsum cōueniat in celebres opificis laudes, vt suprà tetigimus. Quod propheta præmiserat dicēs: Laudate eum in chordis & organo: Organum enim passim dicitur corpus nostrum, per cuius neruos, & venas, & arterias anima operatur, & sentitur, sicut sonus per fistulas organi instrumentalis. Sicut enim mundus (Dorylao Pythagorico teste) est organum Dei: sic corpus est organum animæ, cuius nerui, musculi, ossa, & arteriæ omnes, nunc fistulæ, nunc chordæ dicuntur huius corporei organi: quæ chordæ Hebraicè dicuntur מינים minim, quod propriè interpretantes possemus dicere species, vel genera: Genera videlicet multiplicium arteriarum interiorum, quas omnes diuus citharœdus in laudē principis alibi simul cum anima excitat dicens: Benedic anima mea dominum, & omnia quæ intra me sunt, aut omnia interiora mea, nomini sancto eius.

Dauid. Dorilao. Dauid.

MODVLVS DVODECIMVS, EPITHALAMIA.

Quis epithalamia cantet. Concentus Primus.

EXpeditis omnibus musicis instrumentis, restat, ut decantetur epithalamium, quod est sacer hymnus in nuptiis celebratus, quas conciones nemo congruas efficere potest, nisi ductores habeat eos, qui à summo archimusæo, & doctore huius sacramenti instructi sunt. Inter sacra enim volumina quædam epithalamia sunt, & concentiones, quæ ob suam excellentiam cantica canticorum dicuntur, celebrata quidem à Salomone, sed à Spiritu sancto dictata: ~~Nec tamen recepta in sacro canone neq; inserta numero vigintiquatuor librorum vitæ, nisi castigata & approbata ab Isaia propheta, sicut à fide dignis & celeberrimis authoribus habere potui. Nihil enim apud antiquos Patres pro authētico habebatur, nisi emanaret ab officina vatum diuinorum: qui dicta, & sententias omnes ad trutinam arcanorum diuinorum reducerent, & cum eis quantum veritatis continerent sedulò pōderarent. Hinc epithalamia ista (& quia à Salomone aliquādo diuino spiritu repleto ædita, & quia ab Isaia eminentissimo vate cribrata, & approbata) suscipimus tanquam diuina, & ipsa in iis concentibus, quos de rebus diuinis, & gloria cœlesti persoluimus, imitabimur.~~ Verum quia concentus illorum carminum quo ad numeros in traductione nostra seruari nequiit, volui ea quæ cōtinentur in illis hymnis, nostris numeris decātare. Et primo concinemus epithalamium sponsæ, id est animæ bene sentientis de Deo, & ipsi adhærentis. Secundo epithalamium sponsi in sponsam bene initiatā: & iam ipsi coniunctam. Tertio in connubium, & mutuum amorem, atq; maritales affectus. Sed cum ea quæ sunt hîc decantata tot & tantis inuoluantur ænigmatibus, & metaphoris, vt vix quæ dicantur percipi possint: ideo volui quibusdā notulis aperire vel aliquantisper horum carminum sensa.

Epithalamiũ in ſponſum.

a Filiæ dulces Ieruſalem, quæ
Lucidos fontes, & amœna prata
Huc uagæ atq; illuc peragratis, aptæ
Nectere flores,

b Si meum, quæſo, ſpatiando amicum
Quæpiam veſtrum videat, referre
Sit memor, quantos patiar dolores
Eius amore.

c Albus eſt autem meus ille amicus,
Ac ſimul ſparſus rubeo colore,
Eligi qualis nequeat decem de
Milibus alter.

d Eius eſt aurum caput, & comantis
Vertici palmæ ſimilis capillus,
Nigráq; omnis cæſaries ſenis iam
Aemula corui.

Aequat & candens oculus columbas,
Quæ ſolent iuxta fluuios nitentes
Lacteis nixe uolitare pennis
Aëre puro.

f Talis eſt eius ſpecies genarum
Areæ quales, vbi ſunt odores,
Prima quas pingit, variatque mille
Floribus æſtas.

g Liliis certant niueis labella,
Et roſas vincuut hilari rubore:
Myrrheum quiddam ſimul eius oris
Spiritus halat.

h Sunt manus eius tereti figura,
Raſiles torno digiti videntur:
Et micant auro pariter decori,
Atque hyacinthis.

i Leuis eſt eius ſimul & relucens
Venter, & fulgent eboris politi
Laminæ poſtquam ſubiere docti
Verbera ferri:

k Marmor euincunt Pario reciſum
De iugo rectis ſimiles columnis
Tibiæ, quas ſe ſuper innitentes
Suſtinet aurum.

a Filias Ieruſalem eius ſodales petit, quæ iam paſcuntur in amœnis pratis paradiſi deliciarum, potatæ fōte illo, qui diuidebatur in quatuor capita ad irrigandā vniuerſam terram, & colligunt flores ſuauiſsimos affectuum, & fructus bonorū operū.

b Et has adiurans quęrit, vt aliquid indicent de dilecto, ſine quo ſtare ei grauiſsimum eſt: quando de more ſubtrahit ſe viatori. Nam ſi continua viſitatione ſponſus ſolaretur animam, redderet ipſam beatam adhuc per viam pergentē, quod ei nullatenus competit.

c Indicia quęſiti ſponſi ſunt, quia candidus perfectiſsima innocētia in nullo alio reperta: Rubicundus amore, quo vitam & omnia tradidit pro dilecta: Electus ex milibus cubo denarij numeri completi, qui eſt numerus Deo competens, ad denotandam ſublimem perfectionem & diuinitatem ipſius electi ſponſi.

d Caput eius comparatur auro inter omnia metalla perfectiſsimo: Sed capillorum pulchritudo in ordine, æquatur palmæ non ab re, vel cerebro ipſius palmę, ad denotandam virtutē capillorū, quibus euulſis perdit robur, vt de ſamſone legimus: nam euulſo illo cerebro procul dubio moritur arbor. In colore verò aſsimilatur coruo qui eſt (vt ſequamur theologiam Hebræorum) inter præcipuas aues à menſura roboris excelſi proueniens, vt non ſine cauſa in 146. pſalmo, & euangelio dicatur Deus paſcere pullos coruorum inuocantes eum.

e Et quamuis in forti conſtantia aſsimiletur coruo multum habenti de robore excelſo, oculus tamen intentionis eſt velut pura columba: quę tanquam prudens & ſapiens meritò dicitur reſidere ſuper fluenta pleniſsima aquæ ſapientiæ ſalutaris.

f Genæ autem pudoris requiſiti in ſponſa ſunt ſicut areolę aromatum conſitæ à pigmentariis, ob odorem pudicitiæ & virtutum: rotundę autem ob capacitatem influxuum.

g Labia eius velut roſæ ſtillantes myrrham primam, aut ſponte manantē per quā intelliguntur caſtigata eloquia procedētia à labiis redo-

l *Totius verò facies decorque*
Corporis, qualis libanus perenni
Qui coma cinctus rutilum cacumen
Iactat in auras.

m *Quærite ergo illum precor ô puellæ,*
Hortulos nanque (vt puto) per virentes
Hunc rosæ florem legit, atque odoras
Demetit herbas.

Epithalamium in sponsam,

a *Pulchra nites, vultusque tibi sic lætus amica est,*
Hierusalem ut palatia:
b *Horridáque es cōtra, quū frons sua nubila cogit,*
Instructa turba ut martia.
c *Despice io modicū, atq; oculos auerte parumper,*
Quibus superbus turgeo.
d *Ordine dispositi circum tua tempora crines,*
Quales capellarum greges.
e *Sicut grex ouium niueus cum prodit ab amne,*
Dentes ita emicant tui.
f *Sicque genæ fulgent rubróq; albóq; colore,*
Vt scissa mala punica,
g *Artificisq; manu facti crateris imago est*
Tuus vmbilicus candidus.
h *Et uenter tritico similis, cui spica rosarum*
Flauescit inter germina.
i *Inq; sinu gracili molles hæsere papillæ,*
Quales resident hinnuli.
k *Reginæ decies sex, octogenáq; pellex*
De te loquuntur talia.

lentibus prudentia, & per myrrhā præseruata à colloquiis malis corrumpentibus bonos mores.

h Manus aureæ ex pretiositate bonorum operū tornatiles & rotundæ, vt in operibus imitetur sphericum opificem, plenæq; hyacinthis, id est cœlestibus affectibus.

i Venter & intestina per polita velut ebur sunt cogitationes nitidæ, sed inter secatæ sapphyris influxuū cœlestiū, sine quibus non sumus sufficientes aliquid cogitare.

k Pedes affectuum sunt quoq; perpoliti uelut marmor recisum, & sicut colūnæ firmatæ super bases aureas charitatis, quę est radix & fundamentum omnium virtutum.

l Species eius & decor totius corporis assimilatur libano.i. nemori consito arboribus: quia aliquando accipitur pro paradiso deliciarum, quem ~~Deus plantauerat omnigenis arboribus.i. delicijs & gradibus datis creaturis rationabilibus à nobis appetendis, præter arborē sciētiæ boni & mali.~~

m Querendus est igitur sponsus in hoc hortulo, vbi deliciatur odore rosarū i. bonorum operū nostrorum fragrantia ipsorū etiam fructibus, cum bene placito Patris delibatis: quia eius cibus est, vt facit voluntatem Patris.

a Pulchra dicitur sponsa veluti superna Ierusalem, ad quam tendit cum ipsa symbolum habens: vndè Ierusalem vtranque figurat, & ciuitatem illam supernam, & particularem sponsam vel collectionem omnium sponsarum, quę descendit de cœlo tanquam sponsa ornata viro suo, nec cui accommodatius amicam compararet quicquam habebat.

b Quę sic pulchra, tamen ob pudicitiam & munitionem virtutum, atque charismatum terribilis est hosti, sicut castrorum acies. c Auertere precatur oculos blandientis more, cum nimium superbiat, vt gliscat sponsus in aspectu talis sponsę. d Crines sunt sicut greges caprarum, non autem illorū hædorum, qui dabantur in sortem Azazel: aut qui collocabuntur in sinistra iudicandi, sed eorum qui positi sunt de Gilahad.i. qui ponuntur corā Domino in cumulum testimonij: Hædus enim bonus, & capilli numerati idem sunt, & eodem vocabulo Hebræo censeri possunt. e Dentes eburnei sunt innocentes, & mundi, velut oues ascendentes de lauacro. f Genæ sunt fragmē mali puniei pictæ, & ordinatæ.

l *Quænam ista est mulier, quæ se huc ceu luce serena*
Aurora surgens intulit?
Pulchra velut radios plenis e cornibus effert
Quum luna puro lumine.
m *Nunc puto te hortus habet, qa nux sua brachia pādēs*
Inducit vmbram frigidam.
n *Verum age verte gradum, teq; huc conferre memēto*
Amplexibus reddens meis.
o *Quam decet vt leuibus gradiens pedibus sola tangis*
Ac lene fers vestigium.

In connubium.

a *Ille ille in mea se confert vbera:*
b *Quem mecum parili torret amor & face.*
c *Admotis labiis tunc ego suauium*
Vino omni melius iungere gestiam:
d *Arreptumq; manu protinus in meæ*
Deducam thalamum matris, ibi hauriet
e *Is quod grana merum punica condiunt.*
f *Amplexusq; aderunt illico mutui:*
Læua eius capiti subiiciet meo
g *Se, collumq; super dextera vinciet.*

g Vmbilicus tuus nō dum à matris vtero euulsus est: sicut crater tornatilis capacissimus ad suscipienda cœlestia alimenta: sicut per vmbilicum nutritur infans sanguine decocto in uenis matris.
h Venter similis tritico, ex quo fit optimus omnium ciborum, adhuc non editur, sicut pullus non dum ex oui cortice egressus: Nutritur enim puer in ventre matris cōceptus Deifico semine alimēto videlicet seminis ipsius gratiæ baptismalis, quousque genitus infans incipiat lac cō cupiscere, & tandem solidum cibum: qui cibus nuper cōcepti cum sapiat odorem cœlestis seminis, iccirco dicitur rosis vallatus.
I Comparauit vmbilicum crateri, uentrē tritico & rosis: sed ne existimetur aliquod secundum carnem, vbera æquat hinnulis ceruorum excelsorum videlicet, quos præparat Dominus in beneficium nostrum, vt inde reuelet condensa & abdita: sicut prophetis olim qui suxerunt illa vbera, contigit.
k Reginæ sunt sexaginta numero conducto per denarium completum & senarium primo perfectum bona opera denotantes. Concubinæ verò & pellices, id est, affectus rerum cœlestium, expellentes affectus animales conducuntur ex octonario iustitiæ, & denario cōpleto in octoginta. Sed iuuencularum, id est, ocultorum, & de nouo pullulātium affectuum nō est numerus: Nam עלמות halamoth vtrunq; significat iuuenculas, scilicet & absconditas.
l Descripto corpore per accommodatas metaphoras, anima quoque debitis gradibus procedens effigiatur primo auroræ naturalis luminis: postea lunę legis, quæ plena fuit in diebus Dauid & Salomonis: Tandem soli doctrinæ & fidei euangelicæ, quæ Christo rogante nunquam deficit. Qua perfectione donata anima omnium domina efficitur, atque terribilis, & terrificans hostes humani generis, veluti perterrent inimicas acies insignia præualentium castrorum.
m Quæ etiam sic bene instituta descendere dicitur in hortum nucum, vt aliqualis casus describatur, a quo nulla sponsa est penitus libera: quia omnes declinauerunt, & cadit quilibet quamuis iustus, præter illum qui peccatum non fecit, sed aliorum peccata tulit: ideo descendere dicitur, non quidem cadens sed liberans cadentes ab amaritudine, & duritie corticum nucis peccati: quod etiam continet bonum nucleum, dummodo gratia & merito Christi destruatur illico amarus, & frangatur durus cortex, quia vbi abundauit delictū, superabundauit & gratia.

n In casu igitur reperiens sponsam ab ipso eam reuocat dicens: Reuertere reuertere sulamitis, id est, pacificata, & meis meritis perfecta, atque victrix hostiũ cõstituta. Vnde ipsi applaudẽdum est, iuxta id qđ sequitur: Quid videtis in sulamite, nisi choros castrorũ non iam bellantium, sed tripudiantiũ præ lætitia?

Sic autem impliciti nexibus inuicem
h Inter pulchra thori strata cubabimus:
Qui sparsus uariis fragrat odoribus,
i Et circum decies sex vigilant uiri:
Totum qui superant uiribus Israël.
k Mox sensim adueniet luminibus sopor
Diffusus placidè membra per omnia:
l Nec quisquam precor, ô, nos prius excitet.
Incessu crepitans, murmurẽue obstrepens:
Quam sponte ipsa oculis se abripiat quies.

o Erecta itaque & debitis aptata moribus, atque affectibus, aspicientes omnes & cognoscentes ipsius statum faustum, inducit in tantam admirationem, vt dicant: Quampulchri sunt gressus tuorum affectuum & operum in calciamentis, quibus videlicet defenduntur pedes, ne offendãtur à malo lapide ô filia principis? Sponsa enim dicitur & filia.

a ¶ Affectus veri cõnubij cœlestis omni posibili modo, mysticis exprimuntur sermonibus. Reciprocus primo declaratur amor cum alter pro altero solicitus ostendiur, dum mutuo se in amore suscipiunt, & inter vbera nõ quidem muliebria, sed meliora illa ex quibus propinatur lac, quod qui bibit scit reprobare malum, & eligere bonum.

b Quo lacte pasti ambo communi exardescunt amore: Vbera enim in archetypo sunt fontes fluentes propheticos latices. Sunt etiam legales libri præbentes nobis verum lac sapientiæ,

c Ad quæ vbera sugenda deuenitur p osculum, in quo moriẽs mundo anima soli Deo viuit, contenta lacte illo, quod est omni vino sapientiæ rerum inferiorum longe melius. Verum aliquando etiam vinum sugimus ab eisdem vberibus: de quibus quoque dicitur, erunt vbera tua sicut botri vineæ.

d Dato itaque osculo & hausto lacte, introducitur ad thalamum matris, non quidem huius inferioris & mortalis, sed potius illius melioris quæ dicitur mater filiorum lætans & gaudens, in prole videlicet fœcundissima ex qua renasci nos oportet, si volumus regnum cœlorum introire de qua inquit Apostolus, Illa quæ sursum est Ierusalem libera est, quæ est mater nostra: In cuius thalamum introducuntur qui susceperunt verum osculum, & bonum illud suxerunt lac.

e Illuc quoque introducta anima haurit merum, & nectar amoris cõditum cũ succo malorum punicorũ, id est veræ charitatis, vt ab ebrietate lasciuiẽtis & obliqui amoris preseruet.

f Illo itaque amore calentes coniuges deueniunt ad mutuos, & sanctos complexus, per brachia virtutum & bonorum, quæ in veris amicis solent esse communia.

g In quo amplexu læua, & omnia quæ ad eam pertinent capiti, & rationi supponuntur: sicut aliquando demandatum fuerat: Subter te erit appetitus tuus, qui secũdum sanguinẽ est, & eius naturã sapiens: quod etiam in archetypo à sinistra sumit influxum, Sed dextera amoris, & omnium faustorum & linientium influxuum amplexu gaudet. Quæ duo, timor videlicet & amor vigere solẽt in amantibus, vt hoc incalescat & proficiat, illo verò caueat ne offendat, & inde irascatur condilectus: Subesse autem debet timor amori.

h Quo amore amplexati, connexi, & coniuncti, vterque iam adepto fine cubare, & quiescere debet super illa pulchra & odorifera strata, ac thoros veri coniugij cœlestis: Quo sponsa conscendens decantat, In pace in idipsum dormiam & requiescam.

i Vt igitur securè quiescatur, cubicula & lectuli illi circundantur à sexaginta fortibus, nõ quibuscunque sed ex fortissimis Israel, id est militantium Deo in militia illa cœlestis exercitus: Qui deliguntur sexagenario numerò conducto ex senario primo perfecto, & denario completo, ad designandam completam perfectionem custodum: Qui omnes tenent gladios, ex illis vtique de quibus dicitur, Inebriatus est gladius meus in cœlo: Suntque edocti ad bella, & militiam illam qua Michaël præliabatur contra draconem. Vnusquique igitur militantium

more habens gladium super femur suum מפחד בלילות mi pacad belelot, id est à timore, aut terrore noctis, vt videlicet defendant à potestatibus, qui in vtraque nocte tenporis, & peccati solent terrere nos: Ab his igitur custodes illi defendunt quiescentes in tabernaculis illis fiduciæ, & securitatis: vt nullo terrore vexentur.

k In qua securitate adeo anima placidè quiescit, in eo à quo osculum accepit, vt in illo sopore conuertatur in idipsum, in quo quiescit, & vnus idem spiritus cum eodem efficiatur.

l Cum igitur in somno illo eleuetur anima, & cōscendat in Deum, ideo adiurantur omnes consodales, ne excitent, neque euigilare faciant sic quiescentem, quousque spiritus, qui eam arripuit, somnum illum protraxerit: id potissime cum spiret quando vult, nec sit in facultate recipientis, sed ipsius spirantis & venientis, ideo confouendus est quousque abierit. Et quia in ipsis amplexibus, & somno pulchrescit sponsa supra id, quod patitur naturalis progressus, & humanum iudicium, in eam aspicientes admirabundi inquiunt: Quæ est ista quæ ascendit de deserto, mundi videlicet huius inferioris, sicut virgula fumi ex aromatibus myrrhæ & thuris, & vniuersi pulueris pigmentarii? quæ solent esse in horto voluptatis, in quem iam intrauerat sponsa. His cantilenis potius adumbrare volui diuina mysteria, quæ in canticis canticorum continentur, quàm uel minimum ipsorum argumentum decantare: de diuinis siquidem nuptiis ibi agitur, quibus enarrandis omne humani ingenii acumen hebescit. Hinc igitur diuinarum rerum immensum pelagus intuens, inde verò imbecillitatem virium nostrarum perpendens huiusmodi prouinciam nobis admodum imparem existimaui, nisi temere à Paulina illa sententia recedendum putarim, in quam omnes nostræ potissimum religionis sapientes conueniunt: talia scilicet ac tanta ea esse bona, quæ Deus præparauit diligentibus se, vt ne oculus quidem vnquam ea viderit, nec auris audierit, nec in cor hominis ascenderint, tantum abest, vt quis stylo quamuis erudito ea posit complecti, quæ ad fœlicitatem dignitatemq; huius connubii spectant. Volui nihilominus, ne mysterium penitus esset intactum, has odes ex ipsis canticis canticorum excerpere, vbi Solomon rex ille pacificus diuino afflatus numine, has potius nuptias contraxisse, quàm præsensisse videtur. Breuitati nimirum studui, ne regis secreta passim manifestarem: quia & si difficillimum est, vt dixi, rem huiusmodi pertractare, nonnihil tamen Deo dictante, dicere potuissem, maxime si inter perfectos tantummodo, qui solido cibo vescuntur data esset dicendi facultas: memini quid Origenes de hoc senserit: adeo vt Virgilianum illud non incongruè dici posit.

Per varios casus, per tot discrimina rerum
Tendimus in latium, sedes vbi fata quietas Ostendunt.

Necesse enim habent qui ad Cantica canticorum velint conscendere, singula, quæ in scripturis continentur cantica peragrare. Egredi in primis eos oportet ex Aegypto: egressos mare rubrum pertranqre, vt primum canticum posint canere. Perambulent deinde spiritaliter vastā, & incultam eremum, donec deueniant ad puteum, quem foderunt reges, vt ibidem alterum canticum Domino persoluant. Cum verò illud Mosi celeberrimum canticum assumere proposuerint. Attende cœlum & loquar, Audiat terra verba oris mei, conferant se ad oram illam sanctæ terræ cōterminam, vt in Iordanis ripa huiusmodi canticum modulentur. Cæteris quoq; canticis, quæ in sacris voluminibus reperiuntur, concinnè & suauiter decantatis, inde ad altiora conscendant, vt reconditisimum hoc canticum cum sponso canere posint. Id proculdubio animo statuendum est, vt cum monstris sæuisimis congrediantur, eaq; magnanimitate herculea profligent, si augustisimū hebes coniugium promereri voluerint: Quod facile fiet, si summo studio voluptatis illecebras deuitare cōtēdant, debellatisq; perturbationum portentis, omnimodæ mentis quieti insudent, vt spiritali cupidine (quem asserit Origenes) ardentius inflammentur: qui quidem amor, seu Cupido à Deo veniens iis se præcordiis insinuat, quę carnis amore expulso, contemptisq; diuitiis, carne, sanguine & id genus omnibus, imo & ipso cœlo, hęc etenim omnia pertransibunt, huic sancto diuinoq; amori ipsorum mentem, animumq; addixerint, cum nemo posit duobus amoribus posideri, huic igitur amori cedamus, cuius auspiciis connubium illud diuinum celebratur: de quo impræsentiarum vlterius effari non permittitur.

MODVLVS TERTIVSDECIMVS TRIVMPHVS.

Quæ sit iusta pugna. *Concentus Primus.*

NObilis triumphus & gloriosus exquirit primo æquã pugnam, & pulchram victoriam: Et tũc pugna æqua est, quando adest legitima ratio pugnãdi, bello etiam prius indicto: Principis item authoritate interueniente, cuius est decernere bellum, & ꝙ iure pugnetur, nõ autem malæ vltionis causa. Si autem imperator noster Christus habuerit iustam causam in bello, quod assumpsit contra hostem humani generis, manifestum est: cum tanquam prædo immanissimus antiquus ille serpens, qui est diabolus, detineret ipsum humanum genus sub durissimo, horridóque iugo seruitutis: Quod quidem dolo, & fraude multiplici subiecerat. Contra hunc igitur Christus pugnans veritate, pietatéque, zelo etiam honoris diuini, & salutis animarum æquissimus fuit in bello. Et ne hostis (licet iniquus) posset habere in aliquo iustam querelam, indictum est ei bellum per antiquos patres prophetasq;, quibus veluti fecialibus hoc fuerat demãdatũ. Inter quos

Dauid.

regius propheta Dei solennissimus præco proclamauit dicẽs: Liberauit pauperem à potente, & pauperem, cui non erat adiutor. Imo & ipsemet princeps

CHRISTVS.

publicè protestatus est dicens: Nunc princeps huius eiicietur foras, quia secum congressurus sum: & quod plus est, ipse hostis adortus est eum, dum ieiunaret in deserto. Authoritatem verò bellandi habuit à Patre, qui ipsum ad

Isaias.

hoc bellũ destinauit iubẽs, vt eius vulneribus debellaret hostem, sicut per Isaiam dixerat: propter peccata populi mei percussi eum, idest tradidi percutiendum, & vulnerandũ: Nam in hoc nouo genere pugnæ victoria reportãda erat vulneribus: In quo quidẽ bello nulla fraus, nullusue dolus intercessit, neq; malus vlciscendi animus: imò pietas liberãdi iniustè oppressos. Pugnauit itaq; ueritate contra mendacem hostẽ: pugnauit zelo contra inuidum: bonitate cõtra maliuolum, & scelestum: mansuetudine contra superbum. Ad quam pugnam sedulò omnes Christi milites, qui eius stipendium in baptismate acceperunt, accingi debent, sicuti fecerat Michaël animarum custos contra eundem hostem, vt narrat Ioannes dicens: Michaël & angeli eius præliabantur cũ dracone: Quam pugnam aggressus fuerat pro Christo principe, & eisdem legibus

Ioannes.

quibus ipse pugnauit: Ait enim Euangelista, ꝙ cum mulier (scilicet virgo deifera) amicta sole, idest diuino lumine, habens lunam, synagogam uidelicet sub pedibus, & coronata duodecim stellis, id est duodenario illo diuino, cœlesti, & apostolico, de quo suprà diximus, visa & ostensa fuit in cœlo parere filiũ suum primo & vnigenitum, qui recturus erat omnes gentes in virga ferrea: & qui daturus esset omnibus beatitudinem. Serpens ille antiquus & draco, qui est diabolus, nimia temeritate elatus noluit à Christo nascituro de virgine suscipere beatitudinem: sed mente intumescens ait: In cœlum conscendam super

astra Dei, idest super sanctos exaltabo soliū meum, ponam sedem meam ad aquilonem, quasi stans ex aduerso illius, qui venit ab austro. Et bene ad aquilonem se uertit, undè omne malum panditur, & vndè omnis ruina & casus. Contra quem pro Christo insurrexit Michaël & angeli eius, suscipientes edictum illud à diuo concentore decantato: Et adorent eum omnes angeli eius. Dauid
Qui omnes bellum susceperunt contra draconē pro Christo, & legibus Christi: Pugnauit enim serpens contumacia, isti obedientia: Ille odio, isti amore: Ille inuidia, isti zelo: Ille superbia, isti pietate: Ille propriis uiribus præsumens, isti uirtute diuina suffulti. Hac iustitia, & hoc fauore præualuit Michaël & exercitus eius contra draconem, & satellites ipsius vsque ad eorum omnimodum exterminium, & irreuocabilem eiectionem à regno illo, in quo Christus rex pacificus regnat in pace. Victus igitur draco, & eiectus triplicem contra nos direxit aciem, quæ sunt mundi portenta, cuius draco princeps, & tyrānus effectus erat. Quas acies Ioannes meminit in epistola, & omnibus iam notæ factæ sunt, concupiscentia uidelicet carnis, cōcupiscentia oculorum, & superbia vitæ. Et hoc est, quod idem Ioānes in apocalypsi prosequitur: Et iratus draco abiit facere prælium cum reliquis, qui custodiunt mandata Dei: & habent testimonium IESV Christi. Et paulo post: Datumq; est illi facere bellum cū sanctis: & uincere, nisi Christus nobis comparasset victoriam, Cuius fauore multoties vincitur à nobis. Ioannes Idem.

De larga victoria habita à Christo pro se, & pro militibus suis. *Concentus Secundus.*

IN *hoc bello imperator noster Christus adeo victor fuit, ut nec minimum damnum, aut vulnus potuerit ipsi inferre hostis, hinc lætus depromit: Venit enim princeps mundi huius, & in me non habet quicquam. Cuius uictoriæ laus tota ipsi debet adscribi, qui solus cum hoste pugnauit, sicut in vaticinio Isaiæ dictum fuerat: Torcular calcaui solus, & de gentibus non est vir mecum. Et hac de causa quando Petrus stricto gladio uolebat in hostes exilire, dixit: Pone gladium tuum in uagina, non putas, quòd possem rogare Patrem, & exhiberet mihi plusquam duodecim legiones angelorum? sed nolo, quia solus debeo hanc pugnam intrare. Hinc non sine admiratione audientium, & attentè considerantium in ipso conflictu clamauit ad Patrem: Deus meus, Deus meus ut quid dereliquisti me? solum uidelicet in duello cum acerrimo hoste. Quod arcanorum Dei conscius Paulus intelligens Colossensibus sacramentum explicauit dicens: Cum essetis mortui, & deprædati peccato, conuiuificauit uos CHRISTVS donans omnia delicta, tollens quod erat aduersus nos chirographum decreti contrarium nobis: & ipsum tulit de medio, affigens illud cruci: Expolians principatus & potestates traduxit confidenter, palam triū-* CHRISTVS. Isaias. Paulus.

phans illos in ſeipſo: Nónne hic Paulus ſacramentum & ordinem totius belli, & victoriæ Christi de aduerſario humani generis expoſuit, & explicauit? Oſtendit enim, cur pugnauerit, vt eriperet videlicet nos de morte, id eſt ange- lo mortis, & de peccato remittens debita, ob quæ eramus obnoxij & ſerui, delens chirographum, quod feceramus diabolo per manus malè operantes: Et quòd per crucem ſoluerit debitum ditans nos ſpoliis principatus, & poteſtatũ tenebrarum: Et tandem concludit, quòd hanc victoriam, & triumphum reportauit per ſemetipſum, vndè non immerito glorioſiſsimus fuit. Sed quãtum ad nos attinet, ſolus pugnauit, vt ſoli redimenti deberemus, ſicut longa ſerie Ambro. *diſſerit Ambroſius in libro de patriarchis. Et hanc victoriam non procurauit* Paulus. *ſolummodo pro ſe, ſed pro omnibus nobis, in hoc oſtendens magnificentiam ſuam: Quod apoſtolus aperto ſermone reſerat dicens: Deo autem gratias, qui dedit nobis victoriam per* IESVM *Christum dominum noſtrum, dummo- do velimus fideliter militare contra eundem principem mundi & tenebrarum: & cõtra eius malas ſuaſiones & acies: vt multi fecerunt omnia terrena arbitrãtes veluti ſtercora, vt in aciẽ Ditis irruerẽt, carnẽ & voluptates do- mãtes, vt Azazelis lenocinia declinarẽt, ſubiecti obedientiæ legibus, & vilibus mancipati, ne aſmodei faſtus aut arrogantia adinueniret, vbi vulnus aliquod infligeret. Quæ triplex pugna, in ſpiritu videlicet ſenſitiuo homine, & exteriorum circa nos adiacentium oblectatione indicta eſt, ut in trino prælio deuicta tricipiti beſtia ad ternarium illum excelſum, uel aliquo modo meriti deuenire poſſemus. Ritè quidem Spiritui ſancto vnimur, quando proprij ſpiritus faſtu depoſito nihil omnino in nobis remanet, quod impedimẽto ſit omnimodæ ſubiectioni & adhæſioni, qua non modo obtemperare, ſed vniri cũ ſpiritu illo ualeamus. Accommodatè quoque ad filium Christum atingit, qui carnem propriam crucifixit cum vitiis, & concupiſcentiis carnalibus. Optimè tandem ad pientiſſimum Patrem deuenimus, quando piè rebus omnibus abiectis, aut erogatis, ſiue ſaltem peſſundatis, pro viribus religione, pietate, uehementiſsimóque animi ardore eum proſequimur: tunc ipſe, qui uidet in abſcondito, reddet nobis. Fouet etiam nos, amplectitur, & nutrit, iuxta illud quod filius atteſtatur dicens: Scit enim Pater ueſter celeſtis, quibus indigetis. Eſt enim hic excelſus ternarius contra infimum, & teterrimum, illo quidem ſacramento, quo omnia ſic ſtatuta ſunt mala bonis aduerſantia: illis reiectis non mediocri gloria ad iſta deueniamus.*

Triumphi gloria imperatoris & militum. Con. III.

Parta itaq; uictoria, meritò uincenti debebatur triumphus, cum captiuos liberauerit, & non modo ciuitatem unam, aut anguſtũ dominium, uel regnum imbelle ſubiugarit, ſed totũ genus humanum, & quod fuit in omnibus retroactis temporibus, & quod impoſterum erit: imo totum mundum ſuæ ipſius ditioni ſummiſit, dicẽte Paulo

cum Ephesiis : Pater *constituit eum ad dexteram suam in cœlestibus supra omnem principatũ,* & *potestatem,* & *virtutem,* & *dominationem,* & *omne quod nominatur, nõ solum in hoc sæculo, sed etiam in futuro:* & *omnia subiecit sub pedibus eius.* In *quam gloriam intrauit bellando, maximè in paßione sua, vt ipsemet testatus est in euangelio, cui titulus est secũdum* Lucam *dicens:* Oportuit *Christum pati,* & *ita intrare in gloriam suam.* Triũphare *itaq; cœpit die, quo captiuos redimens gloriosus surrexit: sed triumphum perfecit, quando solenni apparatu conscendit ad regnũ, sicut canit* Ecclesia: Datur *triũphus gratiæ, scandens tribunal dexteræ.* Ascendit *enim in currum corporis glorificati, pertractum à quatuor equis albis id est à quatuor dotibus corporis gloriosi: quia graue induit leuitatem, vt facilius* & *delectabilius conscenderet:* & *crassum effectum est subtile, vt cœlum sine obstaculo penetraret.* Corruptibile *autem effectum est incorruptibile, vt in æterna gloria perseueraret.* Sed *obscurũ in lucem conuersum est, sicut in die transfigurationis resplenduit facies eius sicut sol:* Luce *enim refertum esse debet, si stare uelit ante* Patrem *luminum, apud quem nulla est obumbratio.* Et *tandem ex animali surrexit,* & *ascendit spirituale aperiens viam,* & *præbens modum, vndè omnes eisdem dotibus cõsurgant:* & *ad regnum beatum perueniant.* Proferebantur *quoq; in illo triũpho insignia* & *arma, quibus debellauerat hostem, crux videlicet claui,* & *lãcea, undè canit* Ecclesia: Vexilla *regis prodeunt, fulget crucis mysterium.* Acclamabant *ministri* & *paranymphi imperatoris cantantes:* Regnauit *dominus à ligno, itidẽq; in omnibus instrumentis, quibus cruciatus fuit,* & *quæ ad crucem pertinent.* Aderant & *captiui debellati, deuincti ad triumphi pompam, ut* Ioannes *noster perhibet dicens:* Vidi *angelum habentem clauem abyßi,* & *catenam magnam in manu sua :* & *apprehendit draconem serpẽtem antiquũ, qui est diabolus,* & *ligauit eum, ut non seducat amplius gentes, sicut videlicet fecerat ante* Christum *vi quadam deducens homines ad sui cultum: quanq̃ soluetur modico tempore completis mille annis, spatio uidelicet à* Patre *determinato:* & *tunc in antichristo ꝑmittetur potestas faciendi ea, quæ à* Christo *citrà nemo fecerit, quanq̃ præstigiosa erunt omnia.* Sed *ad nostra reuertamur.* Ligatus *itaq; erat hostis cum omnibus suis satellitibus debellatis:* Captiui *uerò, quos de manibus inimici,* & *de tartareis locis, confractis portis* & *feris eripuerat, astabant gaudentes simul cum principe triumphantes,* & *multi eorũ in curribus corporum iam glorificatorum conscenderant, vt euangelista ait.* Multa *corpora sanctorum surrexerunt cũ eo,* & *introierunt in sanctam ciuitatem,* Ierusalem *uidelicet infernam,* & *tãdem supercœlestem:* & *apparuerũt multis in utraq;* Ierosolyma. Acclamabant *insuper concentores quamplurimi ouãtes magno applausu.* Et *alij admirantes ascensum istum cum tãto triumpho dicebant (ut* Lucas *narrat)* Viri *galilæi quid statis aspicientes in cœlum, quo- uester contuitus non attingit?* Hic IESVS, *qui assumptus est à vobis in cœlũ,*

CHRISTVS. Ioannes. Matth. Lucas.

ſic veniet, quemadmodum vidiſtis eum euntem in cœlum. Tunc dabitur vobis plena copia gaudẽdi, & triumphandi cum ipſo. Qui autem cõcentus, qui ſoni tubarum, & aliorum inſtrumentorum fuerint in illo triumpho, diuus Ci-

Dauid. *tharœdus plenus Spirituſancto aliqualiter præcinit dicẽs: Omnes gentes plaudite manibus, quia omnes redemit, & pro omnibus triumphauit, non autem pro iudaico populo, neq; pro* Iſraël *figuratiuo tantummodo.* Iubilate Deo *in uoce exultationis, ſicut fiebat tempore* Iubilei, *quæ erat maxima ſolennitatũ. Nec habebat propheta, quid in hoc triũpho excellentius faciendum proponeret: Quoniam* Adonai *id eſt dominus* I E S V S, *cui illud nomen competere declarauimus, excelſus & exaltatus eſt factus terribilis, rex tremendus, & venerandus ſuper omnem terram, qui prius ſteterat ante iudices terræ manſuetus velut agnus, Subiecit populos nobis, cultoribus diuinis videlicet & ducibus chriſtiani exercitus: & gẽtes, vel multitudinem ſub pedibus noſtris: quod facere nequiuit* Moſes, *& ſacerdotes legales, qui ſolummodo rexerunt* Iſraëliticam *familiam, & paucos aduentitios. Elegit nobis id eſt ſortitus eſt, & diuiſit nobis hæreditatem ſuã, vel elegit nos in hæreditatem ſibi: aut deduxit in hæreditatem ſuam, ideſt in regnum paratum à conſtitutione mundi: Et hoc in gloriam uel magnificentiam* Iahacob, *quem dilexit: quia omnis iam Iſraëlitici facti ſumus ad vitam æternã electi. Aſcenditq;* Deus *homo in iubilo, ſono quidem omnium digniſſimo, & dominus in voce buccinæ, aut cornu, quod ſonabatur tẽpore iubilei, &* Hebraicè *dicitur* שופר *ſophar.* P*ſallite ergo, & hymnum dicite* I E S V *Deo noſtro, pſallite regi noſtro Chriſto pſallite: Quoniam rex omnis terræ iam effectus eſt, atque rex regum, & Dominus dominantium: quia omnia redemit. Ideo tanto regi pſallite ſapienter, vel intelligenter, attendentes videlicet ad ea, quæ dicitis, ut non tantum labiis, ſed corde & mẽte dicatis laudes. Regnabit modo* Chriſtus *Deus ſup gẽtes & Deus homo*

Iſaias. *ſedebit ſup ſedẽ ſanctuarij ſui: Quod ſãctuariũ in archetypo dicitur* תפארת *tipheret, ideſt gloria, pulchritudo, vel triumphus. Hinc typico myſterio dictum eſt in* Iſaia: *Sicut eduxiſti populum tuum olim de* Aegypto *per manum* Moſi, *ut faceres tibi nomen tipheret, quod nos interpretatum habemus nomen gloriæ, & poteſt interpretari nomen triumphi: Quod quidem nomen ſibi comparauit in uera deductione totius generis humani de* Aegypto, *ideſt de anguſtia diabolicæ ſeruitutis, & tartarei carceris per ſanguinem ſuum, ut*

Zachar. Iſeias. Zacharias *vaticinatus eſt dicens:* T*u quoque in ſanguine teſtamenti tui eduxiſti uinctos de lacu. Hinc* Iſaias *cum de iſto triumpho comparato vaticinari cœpiſſet, præmiſit ea, quæ dicebant angeli admirantes de triumphanti aſcẽſu* Chriſti, *nouo triumpho gratiæ acquiſito per ſanguinem, & mortem (ſicut*

Diony. *exponit* Dionyſius) *clamabant ſiquidem: Quare rubrum eſt indumentum tuũ ſicut calcantium in torculari? Quibus triumphans reſpondit dicens:* T*orcular calcaui ſolus, & de gentibus non eſt uir mecum: Calcaui eos (contra quos ui-*

delicet digladiatus sum) in furore meo, & conculcaui eos in ira mea. Et aspersus est sanguis eorum super vestimẽta mea, quia scilicet peccãtium sanguinem, & debitum eorum in me suscepi effundens sanguinem meum iu eorum liberationem, quo securius, lætius que omnes triumphare possent.

De triumpho diuersorum ducum post Christi recessum. Con. IIII.

QVamuis victoria de vniuerso mundo sit parta á Christo in suo sanguine, cui laus & gloria ab omnibus debetur: tamen iubente & fauente ipso, alij triumpharunt (maximè duodeni principes apostolici) de duodecim partibus mundi, per uirtutem Spiritus sancti, quo eos repleuerat, Ideo præfecti dicuntur duodenis tribubus, in quibus (vt diximus) concluditur totum humanum genus. Nec exclusus fuit Paulus, qui plus omnibus laborauit: Nam & ipse (vt patet) cum eis triumphauit de multis ciuitatibus, & prouinciis, quas deduxit in ditionem Christi: De Antiochia enim, Seleucia, Rhodo, Pergen, Pamphylia, & Cilicia: Item de Phrygia, Philippis, Macedonibus, & Corinthiis, Thessalonicensibus., Athenienfibus, & Ephesiis, & de multis insulis Græciæ. De Italia quoque & Hispania, ad quas regiones (vt diximus) portauit nomen Domini IESV ipsi Paulo potißimè decernendus est triumphus. Petro autem de Roma, quæ huius monitis sub imperio Christi militare cœpit: Ioanni de Asia: Thomæ de India: & reliquis de prouinciis ipsis in sortem prædicationis aßignatis. Qua victoria habita, meritò consequi debuerunt triumphum, coronasq; cum imperatore, & collocari tanquam eius assessores supra sedes duodecim, ut præsideant, & iudicent ueras duodecim tribus Israël, de quibus satis suprà dictum est. Hinc de eis decãtat propheta: Principes populorũ congregati sunt cum Deo Abrahã, qui uidit dies nostri imperatoris, & gauisus est. Et dicitur Deus Abrahã, quia eius aduentus primo Abrahæ promissus fuit. Deus quoque Abraham, quia nouus quidem homo effectus, ut mutatum nomen illud mysterium intelligentibus indicat, nouæ familiæ à redemptore regenerandæ Pater constitutus est. Duodeni quoque principes adeo cum Christo nostro Deo uniti sunt, ut de his subinferat propheta: Dij fortes terræ, aut Dij scuta, uel protectores terræ uehementer eleuati sunt: quia exaltati super omnes tribus terræ, & collocati super præcipuas sedes gloriæ. Et de his diuus Citharœdus in alio psalmo concinit dicens: Gladij ancipites in manibus eorũ, ad faciendam uindictã de hostibus deuictis, qui præualuerant cõtra humanum genus, & cõtra omnes nationes. Quam uindictam fecerunt, & faciunt simul cum eo, de quo inquit Ioãnes: Quod ex ore eius procedebat gladius ex utraque parte acutus, ideo simul armati facient iudicium conscriptum, & determinatum in mente diuina, ligando hostiles reges in compedibus, & nobiles eorum in manicis ferreis. Hic igitur triumphus datus est præcipuè principibus apostolicis, & consequenter

David. Idem. Ioannes.

omnibus prædicatoribus,qui deduxerunt populos in ditionẽ Christi & Dei, & omnibus his,qui bene rexerunt plebem sibi creditam, aut saltem se ipsos: vndè sequitur: Gloria hæc est *omnibus sanctis eius.* Et *in Apocalypsi inquit imperator:* Qui *vicerit, faciam eum sedere in throno meo, qui est verus currus* CHRISTVS. *triumphi, sicut ego vici, & sedeo in throno* Patris *mei.*

MODVLVS DECIMVSQVARTVS PRAEMIVM.

Quàm magnum & pretiosum sit pugnantium præmium.

Concentus Primus.

S*Vb multis metaphoris promissum est præmium legitimè certantibus.* Primo *enim* Deus *illud spopõdit sub typo terræ lacte & melle fluentis:* Paulus. Paulus *verò id aliquando coronam vocat dicens:* Non *coronabitur nisi qui legitimè certauerit:* Et iterum : Illi *quidem, vt corruptibilem coronam accipiant, nos autem incorruptam. Aliquando brauium nuncupat dicens:* Omnes *quidem currunt, vnus autem accipit brauium:* CHRISTVS. DEVS. *Sic currite, ut comprehendatis. Christus verò nunc denarium diurnum illud præmium nominat: nunc nuptias, nunc lignum uitæ, nunc mana abscõditum. Sed familiarißimo suo* Abrahæ *Deus clarius explicauit dicens:* Ego *ero merces tua magna nimis:* Quo *maius, & pretiosius, aut æquale nec dari, nec excogitari potuit: quia summum est bonum, in quo omnia bona.* Quod CHRISTVS. *tamen idem est, quamuis diuersimodè nominatum: nam ipse* Deus Pater *à theologis Hebræis corona nominatur:* Ipse *enim vtique corona est & præmium nostrum, cum sit potißimum obiectum beatitudinis, dicente filio:* Hæc *est uita æterna, ut cognoscant te Deum* Patrem. Et *quia filius idem est cum* Patre, Sequitur: Et *quem misisti filium eius:* Qui *quidem est uera terra uiuentium nobis promissa, à qua fluxit, & fluit lac diuinæ sapientiæ & mel, idest dulcedo & gustus rerum diuinarum, qui est circa uerum mana: quod nihil aliud est dicere, q̃ cibum quendam admiratiuum.* Nam *videntes filij* Israël *cibum illum angelorum, uel fortium missum de cœlo omnem saporem in se habẽtem admirantes dixerunt ad inuicem:* מן הוא *man hu, quod interpretantes dicimus,* Quid *hoc?* Inde *dictus est ille cibus man hu, sed nos latinè dicimus mana: illa enim est potius dictio admirantis, quàm nomen cibi.* Nam *cum cibus ille satis transcendat captum imbecillium, ideo dicitur cibus fortium, quamuis nostra traductio habeat angelorum.* Et *quia non potest intelligere illum aut gustare nisi expertus, dicit Christus in Apocalypsi :* Nemo *scit, nisi qui accipit.* Dicitur *quoque hoc præmium denarius diurnus :* Denarius, *idest uerum & completum præmium, sicut denarius est numerus completus:* Diurnus *uerò ex illustratione obiecti, & clara intuitione beatorum.* Dicitur *etiam brauium, promissum videlicet currentibus in mercedem.* Est *igitur hoc præ-*

mium (quocunq; uocabulo nominetur) bonum nunquam defectiuum, nec per communicationem minoratum. Nec *quia magis vni q̃ alteri communicatur, locum inuidiæ relinquit minus habenti, cum omnes coniubilent de gloria, bonóque cohæredum.* Nam *qui inuenti sunt inuidi, ab illo sodalitio, & communione illius præmij irreuocabiliter expulsi sunt.*

Quòd illud præmium sit iucundum, & æternum. Con. II.

DE *quo præmio, q̃ iucundum sit, loquẽs explicat ille qui comprobauerat dicẽs:* Gustate, & *videte q̃ suauis est dominus.* Sed *maiora sperans iterum inquit:* Notas *mihi fecisti vias vitæ, in resurrectione videlicet: ut inquit* Ambrosius. *Adimplebis me lætitia, aut iucunditate cum vultu tuo, sicut* Petrus *allegat in actibus apostolicis,* Dauid. Ambro. Petrus.
Quæ delectationes erunt in dextera Dei, *ubi pietas, misericordia, gratia, & omne iucundum, & amœnũ. Quæ delectatio erit usque in finem, idest æterna, & indefectibilis:* Et *hæc ex multiplici causa resultat, quia videlicet obiectum est pulchrum uisui, sensui delectabile, gustui dulce, & omnibus potentiis perfectè proportionatum interueniente quoque pacto perpetuæ possessionis.* Est *enim* Deus *illud pulchrum, à quo omnia pulchra fiunt: vt bene sentiunt* Platonici, *simul cum* Dionysio, & Hierotheo, *qui dicunt:* Quod *sicut unumquodq; dicitur bonum, quia participat de summo bono: & ens, quia participat de summo ente:* Ita *est pulchrum participatione primi pulchri, quod nunc dicitur* יפית *iaphit, nunc* הדר *hadar, nunc* תפארת *tipheret:* Quamuis *differant, si bene vim vocabulorum perpendimus.* Iaphit *enim pulchritudinem ueram ab intrinseco aduenientem significat.* Hadar *uero decorem, & pulchritudinem in effigie, habitu, ornatu, & moribus indicat.* Tipheret *autem pulchritudinem ipsam, atque maiestatem intrinsecam cum gloria quadam, & triumpho apparẽti resultantem.* Vocatur *enim iaphit in psalmo quadragesimo quarto, vbi traductum habemus:* Speciosus *forma præ filiis hominum:* In Hebræo *enim habetur* יפיפית מבני אדם *iaph iaphita mibent* Adam. Quod *traducendo ad uerbum diceremus:* Pulcher *pulchritudine à, uel præ filiis* Adam. Hadar *habemus in psalmo nonagesimo quinto, vbi dicitur:* Confeßio, *& pulchritudo in conspectu eius, cum in* Hebræo *habeatur,* הוד והדר לפניו *hod ue hadar lepanau:* Tipheret *etiã habemus ibidem* עוז ותפארת במקדשו *hoz ue tipheret bemicadso, idest uirtus, & pulchritudo in sanctuario eius:* Pro *quo nos habemus, sanctimonia & magnificentia in sanctificatione eius:* Quæ *tria vocabula habemus in plerisque aliis locis.* Sed *aduertendum est, quòd maiestas illa & pulchritudo, quæ tipheret dicitur, aliquando innuitur per lucem:* Vndè *habitans in ea ait:* Ego *sum lux mundi.* Aliquando *per solem, iuxta illud psalmographi:* In *sole posuit tabernaculum suum.* Abraham *enim tetenderat tabernaculum suum ad miridiem, in quo profecerat ualde.* Izahac *quoque, sed non ibidem nimis ditatus fuit:* Quod *innuitur in eo quod dicitur:*

Platoni. Dionysi. Hieron. Psalmo. Genesis. Ibidem.

Seminauit Izahac in terra illa, & inuenit in ipso anno centuplum, sed habet ueritas Hebraica: Inuenit in anno illo centum hordeos, & benedixit eum Dominus, & magnus factus est uir: & iuit proficiens & crescens donec effe- Hierony. *ctus est magnus ualde. Miratur Hieronymus, quomodo tam magnus potuerit effici per centum hordeos adinuentos. Veritas est, quod profecit in illa influentia aquilonari indicata per* שערים *seharim, quod & hordeos, & alia multa signi ficat. Iahacob autem fixit tabernaculum suum in medio, ubi est tipheret, idest pulchritudo, & sol supramundanus. De quo tabernaculo, aut tabernaculis di-* Nume. *citur in libro numerorum: Quàm pulchra sunt tentoria Iahacob, & tentoria Israël. Idem itaque est dicere, speciosus forma præ filiis hominum: Erat lux ue ra omnes illuminans: In sole posuit tabernaculum suum: Regnabit in domo Ia-hacob in æternum: Et multa similia, quæ conueniunt, ut notum est eis, qui sciũt quæ per huiusmodi importantur. Est igitur pulcher Deus, merces, & obiectũ nostrum, & consequenter delectabile sensui interiori per diuinitatem: & ex-* CHRISTVS. *teriori per humanitatem assumptam: ut ipsemet Christus redemptor, merces* Petrus. *& quies nostra ait: Ingredietur scilicet ad diuinitatem, & egredietur ad* Dauid. *humanitatem, & utrobiq; pascua inueniet. Est etiã gustui dulce & suaue, ut inquit Petrus: Si tamen gustatis, quoniam suauis est Dominus. Et Dauid in psalmo: Suauis est Dominus uniuersis. Est denique proportionatum omnibus potentiis, quamuis infinitum sit omnes potentias excedẽs: quia illo excessu mi-nimè corrumpit, sed tantum tribuit, quantum potentia recipientis est capax: Et hæc est uera iucunditas, quæ ex proportione & cõueniẽtia resultat. Quod gaudium, quæ iucunditas, quæ suauitas, quæ denique plena fœlicitas nihil es-set quodammodo, nisi continua cum securitate poßidentis. Ideo summus im-* CHRISTVS. *perator noster, ut certos nos redderet de hoc gaudio nunquam amittendo, di-xit discipulis, & consequenter omnibus: Gaudebit cor uestrum, & gaudium uestrum nemo tollet à uobis.*

MODVLVS QVINTVSDECIMVS, IMPERIVM.

De amplo principis imperio. *Concentus* Primus.

P*Ost triumphum datum est huic triumphatori imperium, cũ sit* Paulus. *rex regum, & Dominus dominãtium. Quod imperium quale sit, Paulus paucis admodũ uerbis se expedit dicens: Quem consti-tuit hæredem uniuersorum. Nec ultrà prorogari potest, cũ uni-* Isaias. *uersa sint ei subiecta. De quo & Isaias, cum sermonem de natiuitate eius fa-ceret, uaticinatus est dicens: Multiplicabitur eius imperium, & pacis eius non erit finis: quia princeps pacis erit. Nec turbetur quispiam si bella multiplicia adhuc sunt in regno inferiori, quod Ecclesia militantiũ dicitur: quia nondum* Paulus. *positi sunt inimici eius omnes sub scabellum pedum eius, iuxta illud Pauli: Se-det in dextera Dei de cætero expectans, donec ponantur inimici eius scabel-*

lum pedum ipsius. Sed quãdo dabitur tempus, vt destruatur inimica mors, tũc pfecta pace gaudebit in omnibus mẽbris suis. Sequitur propheta: Super soliũ Dauid, *& super regnum eius sedebit: Bene quidem sedere dicitur in solio* Da- *uid, qui fuit primus rex, & vnicus* Deo *gratus ex iis, qui regnauerunt in to- to* Israël. *Et fuit de tribu* Iehuda, *quæ regio stẽmate decorata fuit* : Habuit e- *nim vnaquæq; tribuum* Israël *sua priuilegia peculiaria, vt* Pater Iahacob, *& post eũ* Moses *in suis benedictionibus occulto & profundo mysterio innuunt.* Tribui *igitur* Iehuda *regale sceptrum designatum fuisse referat dicens:* Non *auferetur sceptrum de* Iehuda. *Et ideo non credidit* Iahacob *alicui filio fide- iubenti pro* Beniamin *deducendo in* Aegyptum, *nisi* Iehuda *tanquam regi, cu- ius verbum veridicum esse debet. Et quamuis non semper apparuerit regnum in tribu* Iehuda, *fuit tamẽ sẽper regio sceptro in archetypo decorata. Electus enim fuerat* Dauid *in regem super vniuersum* Israëlem, *& vnctus à* Samuele, *tamen antequam facto adipisceretur regnũ iam decretũ in mente diuina, per plures annos militauit sub* Saule: *& ob benemerita, & præclara ipsius gesta populis quidem clarissimus fuit, inuisus verò* Sauli, *& multis insidiis obserua- tus: adeo vt liuori cedendum duxerit, mallens allophylis inseruire q̃ inuido re gi. Et postquam regnare cœpit, per septem annos ad solam eius tribum* Iehu- *da adactus regnauit. Quod in exemplar nobis exhibitum est, ne quis contriste- tur, si regnum promissum statim non adipiscatur. Perdurauit autem hoc regiũ sceptrum in tribu* Iehuda, *aut sub nomine regis, siue ducis vsq; ad* Christum: *Quo adueniente, minimè ablatum fuit (quamuis dicat oraculũ:* Donec veniat *Meßiah) Sed sub ipso mutatum fuit in melius, cum fuerit* Rex regum, *& pro nobis omnibus acquisiuerit regnum vtique illud uerum, & æternum.* Ideo Pi- *lato interroganti, si esset* Rex, *respondit:* Tu dicis, quia rex sum ego: Regnum *autem meum non est de hoc mũdo, sed supramũdanã radicẽ habẽs in archety- po, à quo descendens traxi mecum regnum, quod mysteriosè innuitur in hoc nomine* יהודה Iehuda, *ex cuius stirpe verè regia ego sum. In quo nomine con- tinentur omnes literæ magni nominis quadriliteri, aut tetragrammi interpo- sita litera* ד *dalet, quæ quatuor importat in numero: Ex quo innuitur diuini- tas & regia maiestas, quæ continetur in* Tetragrammo, *habitu inuenta fuis- se in corpore humano quadrario ex quatuor elementis, quibus compositum est. Cum igitur* Meßiæ *competat illud sacrum nomen quadriliterum, & fuerit ve rus homo, facilè intelligimus ipsum etiam verum regem supramundanum, & de vera tribu* Iehuda: *quamuis pro tempore peregrinationis suæ latuerit in quadrario corpore humano.* Nunc *autem regia pompa regnat in solio cœlesti, cum qua apparebit in secundo aduentu etiam mortalibus. De quo ipsemet ait:* Cum *venerit filius hominis in sede maiestatis suæ cum angelis suis: Et iterum:* Videbunt *omnes filium hominis uenientem in nubibus cœli cum uirtute mul- ta, & maiestate.*

Dauid. Moses.

Iahac. Moses.

Dauid

Genesis.

CHRISTVS.

Idem.

Quàm sit iustum huius principis imperium. Con. II.

SEd *cum imperatoriam, aut regiã dignitatem quis duplici iure suscipiat, hæreditario videlicet & iusti belli: Videdũ cẽseo, quomodo* Christus *imperator noster non tyrannicè, sed vtroq; iure illud sibi vendicet imperiũ:* Habuit enim in eo *hæreditarium ius cum fuerit filius summi principis, cum quo & omnia, quæ ei subiecit, fabricauerat,*
Paulus. *vt dixit arcanorum reserator* Paulus: *Quem constituit hæredem vniuersorũ, per quẽ fecit & sæcula. Sed hoc parum sibi iustum fuisset, nisi virtute & arte militari (iusto tamen bello) insigne imperium iterum comparasset. Propositum nanque est regnum instar præmij currentium, aut decertantium, his qui in agone huius mortalis vitæ hostem deuicerint. Pro cursu siquidem gymnico est ipsius uitæ curriculũ, quo ad præmiũ, vel pœnã quisq; deuenire potest. Pro certamine verò indictũ est bellũ cõtra vitia, & tartareos hostes, vt suprà explicauimus, In quo prælio vexantur, & anguntur, quicunq; decertãt, iuxta illud*
Idem. *apostolicum: Oportet nos per multas tribulationes introire in regnum* Dei. *Inde ut uim sibi vnusquisque inferat necesse est, sicuti imperator ipse & rex no-*
CHRISTVS. *ster protestatur dicens: Regnum cœlorum vim patitur, & violenti rapiunt il-*
Paulus. *lud. Violenti quippe, aut in seipsos castigantes corpus, & in seruitutem redigentes, aut cõtra imperatoris hostes, sicut & apostolus ait: Non coronabitur nisi qui legitimè certauerit. Et qui fortius in hoc bello, & magis strenuè se gesserit, copiosius præmiabitur.* Hinc *qui excellentiori corona sunt donati, durio-*
CHRISTVS. *res sustinuerunt impetus. Testes sunt apostoli, & domestici discipuli* Domini *iandiu assumpti in assessores principis, quibus ipse dixit:* In mundo *pressuram*
Paulus. *habebitis: & hanc vtiq; magnam, quam* Paulus *cõmemorans ait: Sancti verò ludibria & uerbera experti, insuper & vincula, & carceres, lapidati sunt, secti sunt, tentati sunt, in occisione gladij mortui sunt. Circuierunt in melotis, & in pellibus caprinis, egentes, angustiati, afflicti: quibus dignus non erat mũ*
Simeon. *dus. Testis est & imperatrix, cui dictum est à Simeone propheta:* Et *tuam ipsius animam pertansibit gladius, adeo vt dicant quidam sapientes, quòd fuerit plusquam martyr. Gladius vtiq; compaßionis, qua simul cum filio pro uirili sua passa est: Gladius diuidens animam inferiorem à spiritu, vt perfectè deifica efficeretur. Testes sunt omnes commilitones imperatoris, quibus ipse ait:*
CHRISTVS. *Qui vult uenire post me, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me uim sibiipsi inferens, & decertans contra hostes lucis & ueritatis, sicut & ego feci. Cũ igitur ipse imperator omnes excedat in præmio & corona, ideo certandum sibi erat supra omnes: quod referans duobus discipulis euntibus in* Emaus *dixit: Oportuit Christum pati, & ita intrare in gloriam suam. Passus est itaq; super omnes, & pro omnibus tanto doloris excessu, vt ei dicat*
Ieremię. Ieremias: *magna est velut mare contritio tua. Et cum pro nobis patiens omnium nostrum debitum soluerit, ideo omnes ipsi tenemur. Nec tantum passus*

eſt ut pro nobis debitum ſolueret, ſed ſtrenuè dimicans eripuit è manibus ini-
mici totũ humanũ genus. Cũ autẽ redẽptus à captiuitate (vt leges decernũt)
teneatur redimenti, ideo diuino ſpiritu afflatus Zacharias cecinit: Vt ſine ti- Zacha.
more de manu inimicorum noſtrorum liberati ſeruiamus illi in ſanctitate, &
iuſtitia corã ipſo omnibus diebus noſtris. Et ſic ſapientia illa diuina, quæ tan-
quam author omniũ iure in omnibus principatur, ut in eccleſiaſtico legimus:
In omni populo, & in omni gente primatum tenui, ſic & in humanitate aſſum Ecclesia.
pta decertans, bellans, vincens, & triumphans, iure iuſti belli meritò quoque
dominaretur.

De regno commilitonum. Con. III.

NEque id credatur eſſe quia ſerui dicimur, nos vili ſeruitute dã-
natos, cum ſeruiamus illi cui ſeruire regnare eſt. Hinc impera-
tor declarat nos deſtinatos ad regnũ, ad quod etiam inuitat di-
cẽs: Venite benedicti Patris mei, poſſidete paratum uobis regnũ
à conſtitutione mundi. Si enim imperator mundi huius præeſt multis regibus, CHRISTVS.
multò melius imperator cœleſtis habet cõmilitones reges, quibus loquitur Pe- Petrus.
trus dicẽs: Vos autẽ genus electũ, regale ſacerdotiũ, gẽs ſancta, populus acqui
ſitionis. Põderanda profectò ualde eſt illa coniunctio regni & ſacerdotij: quia
dicitur regale ſacerdotiũ, ad innuendũ, quod quilibet Chriſtianus fulgere de
bet utroq; regno uidelicet & ſacerdotio: vt ſit uerus miles illius, q fuit ſacer-
dos in æternum ſecundum ordinem Melchizedech, qui rex iuſtus interpreta-
tur. Teſtatur ergo, ꝙ fuit ſacerdos regius, ſicut & quilibet noſtrũ eſſe debet.
Nam ut uerus rex debet dominari omnibus terrenis, & corpori ſuo, id (prout
opus fuerit) redigẽs in ſeruitutẽ. Tanq autem uerus ſacerdos quilibet offerre
debet ipſum corpus ſuum in ſacrificium Deo viuenti, ſicut docet Paulus dicẽs: Paulus.
Obſecro uos fratres ꝑ miſericordiã Dei, vt exhibeatis corpora veſtra hoſtiã
uiuentem, ſanctam, Deo placentem: Cui ſi addamus tertium, ſapientiam vide-
licet, erit perfectus homo: ut non triuiali doctrina dicitur de Mercurio, qui e- Mercu.
rat ter maximus, in ſapientia, ſacerdotio, & regno. Sed multo elegantius no-
ſter ſummus pontifex Chriſtus ſplenduit ſapientia, regno & ſacerdotio: Quæ
quidem habere debet quilibet chriſtianus, maximè uerò qui ipſius ſummæ ſa-
pientiæ vices gerit: Vndè non ab re infula, ſeu mitra eius triaria (quæ vulgò
regnum) inſignitur: quaſi ſit triplici dyademate coronatus, ſapiẽtiæ, regni, &
ſacerdotij. Niſi enim ſit ſapiẽs, non poteſt eſſe bonus: quia omnis ignorãs malus,
vt dicũt Peripatetici. Nec tantum ſummus pontifex debet præminere doctri- Peripat.
na, ſed quilibet epiſcopus, ſic dictus ab epi, quod eſt ſuprà, & ſcopos, intendẽs,
quaſi ſit ſuprà intendens plebi, ut Auguſtinus interpretatur: vel à ſcopos, Auguſt.
quod eſt ſpeculatio, vt aliis placet: Vnde intelligatur prælatus in ſpecula poſi-
tus ſuper gregẽ ſuum. Sed nec quilibet alius ſacerdos ſapientia, atque ſcientia Oſee.
carere debet: quia per Oſee cõminatur dominus: Quia tu ſcientiam repuliſti,

CHRISTVS. *ego repellam te, ne ſacerdotio fungaris mihi. Hinc dixit imperator omnibus ſuis aſſeclis, Ego dabo uobis os, & ſapientiam: & loquens de Spiritu ſancto, quem erat demiſſurus, dixit: Ille ſuggeret uobis omnia. Ex quibus colligimus, quòd uult ſuos commilitones eſſe ſapiẽtes. Iubet etiam ipſos regnare eo regno quod diximus conſiſtere in uero contemptu terrenorum, & mortificatione ſui ipſius, ideo dixit: Niſi quis renunciauerit omnibus, quæ poßidet, ſuppeditando omnia tanquam uerus rex, non poteſt meus eſſe diſcipulus. Qua ſapientia habita, & quo regno obtento, iubet aſcendere ad uerum ſacerdotium, de quo* Idem. *ait: Qui uult uenire poſt me, abneget ſemetipſum, & tollat crucem ſuam, & ſequatur me, offerens ſcilicet & mactans ſeipſum in ſacrificium uiuum æterno* Paulus. *Patri: Quod clarius explicans apoſtolus inquit: Qui Chriſti ſunt, carnem ſuam crucifixerunt cum uitiis, & concupiſcentiis. Et hoc eſt, quod conſcenſurus in aram crucis, ut offerret ſeipſum agnum immaculatum, indixit* CHRISTVS. *nobis dicens: Hoc facite in meam commemorationem non tantum panem, & uinum in memoriam corporis & ſanguinis mei offerentes, ſed uoſmetipſos hoſtiam uiuam in odorem ſuauitatis, ſicut obtuli me Patri pro vobis. Quam cruce meo animo tollentes, ut regi noſtro conformemur, ſtatim uera ſapientia, quæ abſcondita eſt in* CHRISTO IESV *crucifixo, potientur: quam nemo ſapientum huius mundi adeptus eſt: Ex qua conſcendimus ad regale ſacerdotium, & regnum ſacerdotale. In quod regnum oportet nos (in-* Paulus. *quit Paulus) introire per multas tribulationes, ſicut ſuprà dixerat impera-* Idem. Ioannes. *tor: Regnum cœlorum uim patitur. Hoc eſt itaq; uerum regnum, ad quod nos (ut ait apoſtolus) uocauit: Cuius ianuas imperator noſter aperuit debellato diabolo in horrido crucis certamine, ut explicat Ioannes in ſacratißima uiſione dicens: Nunc facta eſt ſalus, & uirtus, & regnum Dei noſtri, & poteſtas Chriſti eius: quia proiectus eſt accuſator, qui accuſabat eos die ac nocte in cõſpectu Dei noſtri: ob peccata, quibus irretitum erat humanum genus abſq; liberatore. Sed adeo eum in cruce debellauit, & eiecit foras, ut patefactus ſit aditus omnibus uolentibus illuc introire, ut regnare poßint cum imperatore, cui laus & honor in ſæcula, Amen.*

MODVLVS SEXTVSDECIMVS, PAX.

Quid ſit pax. *Concentus Primus.*

August. PAx *quidem (ut rectè ſentit Auguſtinus) eſt rerum tranquillitas ordinis: qui ordo eſt parium, diſpariumq; rerũ ſua unicuique tribuẽs diſpoſitio: Nã omnibus rite ordinatis ſequitur trãquillitas & pax: quæ cũ multiplex ſit, multiplici diffinitione explicatur. Eſt enim pax corporis ordinata compoſitio partium, quæ ſanitas dicitur. Pax irrationalis animæ eſt ordinatus & quietus appetitus. Pax animæ & corporis eſt ordinata uita, & harmonica unio, & operatio conſentanea utriuſq;.*

Pax autem rationalis est ordinata cognitio, & omnimoda electionis consensio. Et hæc est illa fœlicissima congregatio duorum vel trium, in qua rex pacis habitare promittit, quando videlicet animal nostrum cum ratione, & ratio cum voluntate, & voluntas cum ratione consentit. Ex qua sequitur uera pax cum Deo, quæ est pura legis & voluntatis Dei manifestatæ obseruatio: & nedum templum Dei fit mens ritè temperata, sed qui sic fuerit cōpositus, de quacunq; re petierit, statim exaudietur: quia nequaq̄ discrepat ab eo, quod Deus statuit. Huic quoque iugum Dei & Christi suaue est, & delectabile. Et in huiusmodi habet locum hymnus, quem cecinerunt angeli in natiuitate principis pacis dicentes: Et in terra pax hominibus bonæ voluntatis, eis videlicet qui habent voluntatem cum ratione & Deo concordem, hi siquidem digni habentur, vt conscendant ad illam pacem Dei, quæ exuperat omnem sensum: & vt deueniant ad cœlestem, & sublimem ciuitatem illam, in qua (authore Iob) Deus fecit eam concordiam, ut diceretur ciuitas illa visio, & fruitio pacis. Et quia non possunt ad hoc regnum pacis peruenire nisi pacifici, ideo eius princeps iubet ministris suis, vt quocunque applicuerint, deferant & annuntient pacem. Qui & ab eis recedens hanc pacem seruandam iure testamentario reliquit dicens: Pacem meam do vobis, pacem meam relinquo vobis. Quod testamētum qui obseruare neglexerit, ad hæreditatem pacis nullatenus poterit peruenire: quia dissonans (vel in minimo) ad harmonicum concentum, & canoram suauitatem admitti non debet, nec potest. Sic & qui minimo peccato, vel aliqua in parte voluptati inseruiunt, non possunt deuenire ad regnum, cum sint serui peccati, nec ad pacem illam, quæ à quibusdam sapiētibus diffinitur esse trāquilla animi libertas.

Angel. Iob. CHRISTVS.

A quo detur pax. Con, II.

SEd cum nullus possit esse liber à peccato sine Deo, ideo nec potest absq; Deo pace frui, & in ea proficere. Hinc orat ecclesia: Da nobis illam, quam mūdus dare non potest, pacem. Trifaria enim sunt mūdi habitacula, superna, inferna, & media. Est supnū hospitiū cōsonātissimè ordinatū, & plena pace refertū. Est infimū, ubi nullus ordo, nulla quies, nulla pax, sed sempiternus horror inhabitat, inquit Iob. Est autem mediū ex vtraq; permixtum, in quo homo primo collocatur, proposito sibi biuio, & ad extrema hospitia cōtinuò inuitatur. Sed ad inferna habitacula facilè curritur, laxis habenis, nullo freno, nullo moderamine, nullo seruato ordine, sed omnibus ꝑ petulantia cōparatis. Facilimus est igitur descēsus Auerni: quo sine adiutorio labūtur mortales, adeo à seipsis, & ab ordinăte Deo seiuncti, & dissoni, vt nulla unquam pace, nulla tranquillitate potiri amplius valeant. Qui uerò ad superna habitacula tendunt, & ad superas auras: difficile & arduum iter arripiunt, ita, vt sine Dei numine id perfici penitus nequeat, attestāte ueritate infallibili, q̄ ait: Sine me nihil potestis facere. Sicut enī instru

Ecclesia.

CHRISTVS. *mentum indiget modulatore, qui fibras aut fistulas aptet, & consonas reddat, & postea debita sonoritate moduletur: sic quoque nos tanquam instrumenta (& vtinam bona) indigemus modulatore, qui nostros aptet neruos & fistulas: qui proculdubio sunt anima, atque corpus: animal nostrum, & spiritus: superior portio, & inferior: voluntas, & ratio: & tandem omnia cū ipso Deo concordet. Quis enim corpori disposito animam consonam infundit nisi Deus? Quis illa duo, quæ penitus dissona videntur, corpus videlicet, & animam tāta concordia connectit, vt dissolutiones penitus refugiat? Quis mentem nostrā cum diuina aliquando coaptare poterit, aut sciet? Quis congruo plectro diuinam voluntatem percutit, vt in eum sonum deueniat, ad quem nostra quoq; non frustra accedat? Solus quippe hæc ille efficit, de quo dicit apostolus:* Deus *est, qui operatur in nobis & uelle, & perficere:* Et iterum: Idem verò Deus, *qui operatur omnia in omnibus.* (Paulus.) *Ab hoc igitur data est pax, & concordia animæ cum corpore: Ab hoc, est, vndè animalis homo subiiciatur spiritui: Ab hoc conuenientia mentium humanarum ad inuicem: quia ipse est, qui habitare facit vnanimes in domo: ab eodem est correspondentia mentis nostræ cum diuina.* Inde *igitur est instrumentorum coaptatio: inde sonora, & cōsona operatio: inde tranquillitas, pax, suauitas, & omne bonum.*

Quàm suauis, & concinna sit ista pax. Con III.

A *Deo suauis, iucundáque est pax, vt dicant nonnulli sapientes, ꝙ in natura nihil sit cogitatum præstantius, nihil dulcius. Quia uera pax est tranquillitas animi, simplicitas cordis, vinculum amoris, charitatis nexus, reipublicæ solamen, domorum iucūditas: angelis domestica, dæmonibus inimica,* Deo *super omnia grata, & omnium rerum concordia.* Et *vbi concordia est, ibi harmonia, ibi suauitas, ibi iucūditas.* Hinc *canit propheta:* Ecce *quàm bonum & quàm iucundum, habitare fratres in vnum:* Fratres *uidelicet anima & corpus, quando sunt concordes: vel homines* (Dauid) *simul, aut homo & angelus eius custos: quia tunc* Deus & *Christus (cuius nomen in canticis dicitur unguentum, uel oleum effusum) diffunditur in eos, qui sic conueniunt, conspergens omnia odore & fragantia suauissima: vndè sequitur:* Sicut *vnguentum in capite, scilicet Christo, quod descendit in barbam videlicet Aaaron sacerdotis magni: quia per manus sacerdotum plebi administrantur diuina charismata.* Descendit *igitur hoc vnguentum vsque ad oram vestimenti, illius videlicet quod cōparauit, & intexuit nobis Christus & vnctus noster: ut omnium peccata cooperiret.* Hoc *igitur uestimentum unguento perfundit, vt etiam omnium uulneribus mederetur.* Est *quoque hic influxus diuinus super cohabitantes in pace, sicut ros Hermon, qui descendit in montem* Sion. Ros *quippe est cœlestis influxus, imo diuinus, in quo* Izahac *benedixit filios, vtriq; dicens:* In *rore cœli erit benedictio tua.* A *cœlo enim descendit per* Hermon *indicato, quod anathema mœroris interpretantur:* Et *descendit hic*

ros in monten Sion, ideſt in eos qui poſiti ſunt ſuper ſpecula, & in regimẽ alio-rum: Sion enim ſpeculam denotat. Si autem ſecretiores theologos imitari uo-luerimus, ros qui Hebraicè טל *tal dicitur, per uiam numerorum cognomen im portat magni nominis reconditi, à quo fluunt omnia: Et ſic per unguentum in-dicatur, quòd habeamus influxum nominis, quod propriè eſt unguentum effu-ſum: & per rorem influxum cognominis: adeo, vt nihil deſit habitantibus ſi-mul in pace, & unitate. Et explicando clarius propheta ſubinfert: Quoniam illic mandauit dominus benedictionem, & uitam uſque in ſæculum. Sed quid eſt uita, niſi æterna beatitudo? Et quid eſt benedictio, niſi donum, quo ad ipſam beatitudinem perueniatur. Ideo introducendi ad ipſum regnum gloriæ uocã-tur benedicti à principe dicente: Venite benedicti Patris mei. Ex pace igitur peruenitur ad benedictionem, & de benedictione ad uitam & regnũ, ex uita uerò ad unionem, de qua (quantum fas eſt, & quantum ualuerit imbecillitas ingenioli noſtri) depromere aliquid conabimur.*

Theolo. Dauid

MODVLVS DECIMVSSEPTIMVS VNIO.

De unione beatorum cum Deo. *Concentus Vnicus*

EX *ſacratiſsimis promptuariis paternis* IESVS *Dei filius cum hinc demigraturus maximi erga nos amoris pignus dediſſet, hoc quoque monumentum omnibus ferme humanis ingeniis recondi tum tribuit dicẽs: Pater ſancte ſerua eos in nomine tuo, quos de-diſti mihi: ut ſint unum, ſicut & nos: Et iterum: Non pro eis tantum rogo, quos prædicare miſi, ſcilicet apoſtolis: ſed & pro eis qui crediturì ſunt per uerbum eorum in me, ut omnes unũ ſint, ſicut tu Pater in me, & ego in te, & ipſi in no-bis unum ſint. Quibus uerbis nedum noſtram cum Deo futuram unionem ex-plicat, ſed etiam modum innuit, dum ait: Sicut tu pater in me, & ego in te. De qua unione cum uellet pertractare Plotinus reconditiſsimæ doctrinæ Platonis imò ſapientiæ diuinæ à Platone imbibitæ, pro quanto propinauerant prophe-tæ, eminentiſsimus reſerator inquit: Hoc igitur myſteriorum talium inſtitutio indicat, ut uetet id hominibus nondũ initiatis, expiatisq; patefacere. Nẽpe ue-tuit, quod diuinum eſt alteri aperire, niſi duntaxat illi, cui uidere contigerit. Hinc quia Parmenides dixit omnia eſſe unũ ridẽt Peripatetici ipſi uerè ridẽ-di, quia diſputant contra omnia, quæ non dixit Parmenides: & quod dixit, in-tactum, & ſuis pedibus firmum, & inconcuſſum penitus reliquerunt. Arguit Ariſtoteles (inquit Simplicius) contra uerba, non contra ſenſa Parmenidis, qui diuinè loquebatur, & ſupra metas philoſophiæ naturalis: cui addictus erat Ariſtoteles in phyſicis. Omnia enim ab uno proceſſerunt, & ut ſint eadem o-mnia ex illo uno participare neceſſe eſt. Et ſicut omnia ab uno in multa pro-ceſſerunt, ſic cuncta quæ in illud unum à quo proceſſerant redire tendunt, ne-ceſſe habent, ut exuant multitudinem, quæ ad imaginationem, diſcurſum,*

CHRISTVS. Idem. Plotinus Parme. Peripat. Simpli. Ariſtot.

Aristote. sensusq́; pertinent, per quos tantummodo procedebat Aristoteles: ideo nec mi-
CHRISTVS. rum, si non peruenit ad unum: Et sicut circa multa (teste infallibili veritate) est turbatio, & distractio animi: ita circa vnũ est collectio, & quies: Ait enim: Martha turbaris erga plurima, porrò unum est necessarium: unum uidelicet, in quo omnia collecta habentur, ne quærentibus quietem: & fœlicitatem uagandum sit circa multa. Hinc optimè Augustinus ait: Quid uagaris homuncio
August. circa plurima? Quære vnum bonum, in quo omnia bona, & sufficit. Sed longè aliud est quærere unum, & in illud unum tendere, q̃ effici vnum. Porrò quòd vnum sit necessarium, in quod omnes tendere debeant, cuncti ferè sapientes affirmant. Sed quomodo tendentes in illud unum cum illo idem efficiantur, pauci uel nulli explicauerunt, quod etiam difficile explicatu est: quia id inter ea arcana reconditissima habetur, quæ non licet homini loqui, nisi his tantum, qui ipsam unionem, aut facto, aut saltem contemplatione experti sunt. Est enim (in
Plotinus quit Plotinus aliquid depromens ex officina eorum, qui id comprobarũt) ipse uidens cum eo quod uidetur, non duo, sed unum, tanquam non esset propriè visum aliquid, sed unitum. Est autem ipse unum nullam ad seipsum differentiam habens, neque rursus quantum ad cætera pertinet. Non enim apud eum, qui sic uidet, aliquid mouetur, non ira, non appetitus alicuius inferioris, cum iam ad excelsa profectus sit: Sed nec ratio, neque intelligentia quædam, neque omnino ipsemet, si modo id dictu fas sit. Sed tanquam raptus, siue à Deo penitus occupatus, in tuto quodam secessu, habitúque tranquillo, prorsusque immobili iam constitutus est. Ab essentia quoq; sua nullo modo declinat, neq; etiam circa seipsum reflectens, quippe cum penitus conquiescat in eo quod uidet, &
Paulus. quasi ipse iam status euaserit: Huc enim Paulus adhuc peregrinus deuenerat (ut opinor) quando dicebat: Viuo ego iam non ego, uiuit uerò in me Christus. Qui & raptus aliquando in Deum, se uidisse attestatur, quæ non licet homini loqui. Melius autem & fœlicius ipse, & alij ad hoc ueniunt, quãdo tam ad cursus metam applicuerint, & firma adhæsione connexi fuerint illi uni, in quod semper tetenderant: de quibus idem Paulus: Qui adhæret Deo, unus spi-
Idem. Theolo. ritus efficitur cum eo. Dicunt enim theologi nostri, quod beatitudo est in uisione, & fruitione Dei, atq; firma ipsius fœlicitatis tẽtione, nec ultrà progrediũ-
Plotinus tur. Ex euangelio autem, atq; Plotino, & aliis sapiẽtibus habemus, quod etiã deuenitur ad unionem cum Deo uiso, & dilecto. Nam si uidens idem fit cum eo, qui uidetur (ut nuper dixerat Plotinus) melius & efficacius amans cum a-
Idem. Diony. mato fit unum, dicente Dionysio, & sapientibus quamplurimis: quòd amor est uirtus uniens amantem cum amato. Altius aũt conscendentes, sicut speculatiua uirtus, aut contemplatiua exuit multitudinem, si unum cõtẽplari debeat, ita & effectiuæ, & omnes aliæ uires progressiuæ à multis in unum tandem pergunt, sicut ab uno in multa processerunt: qua uia perfectum diapason, & consummata harmonia conducitur. Ad illud utiq; unum peruenire contendũt,

quod (vt docet Plato *in* Parmenide*) eſt à quo omnia, extra omnia, & in omnibus. & ad quod omnia tēdūt: vt ſit primus & nouiſſimus, principium & finis, ſicut ſacræ literæ pleriſque teſtantur in locis. Si autem ſuapte natura omnia tendunt in illud, tandem ad ipſum peruenient, ne fruſtra appetitus ille inſitus ſit.* Nec *inde deſiſtent eſſe quod ſunt, cum meliori vnita, & in melius permutata, ſuóque iam adepto fine fœlicius viuentia.* Hæc *eſt enim (inquit* Plotinus*)* Deorum, *& hominum diuinorum, fœliciumque uita inferiores omnino negligere uoluptates, quæ in pluribus conſiſtunt, & fuga ſolius ad ſolum:* Horum *enim cogitatio ad copulam prorſus innititur.* Sed *quomodo ad id perueniatur cum intactum non prætermittat, & nos aliqualiter percurremus.* Ad *id enim (inquit) prophetæ cum deuenerint, pleni* Dei *ſpiritu docuerunt, qua ratione illud cernatur, ſed obſcurioribus ſermonibus, adeo quòd vix intelligi poſſint.* Sapiens *verò ſacerdos (qui ni fallor) præcipuus* Chriſtus *noſter fuit, inuoluta explicans, aditum, & ingreſſum præbuit dicens:* Ego *ſum oſtium, per me ſi quis introierit, ſaluabitur, & egredietur, & vtrobique paſcua inueniet.* Ad *hanc igitur uiſionem uiam aperuit, & ducatum præbuit dicens:* Beati *mundo corde, quoniam ipſi* Deum *uidebunt.* Cordis *quidem munditia exquiritur, vt videamus, & contemplemur illum, cui vniri debemus.* Cum *ipſo autem idem efficimur, quando multitudinem exuimus, per ueram exteriorum ſuppeditationem, de qua iterum dicit:* Beati *pauperes ſpiritu, ideſt nihil de extriori bus appetētes, quoniam ipſorum eſt regnum cœlorum, quod ipſe* Deus *eſt:* Ad *quod etiam conducit uera hominis animalis poſſeſſio, & dominium: quia tunc pace perfecta fruitur, de qua ſubinfertur:* Beati *pacifici, quoniā filij* Dei *uocabuntur, & erunt; ut* Ioannes *perhibet dicens:* Dedit *eis poteſtatem filios* Dei *fieri, his qui non ex ſanguinibus, neque ſecundum uoluntatem carnis uiuunt.* Sed *cum ad id deuenerint, ut iam inconcuſſi nullam vllatenus ſentiant iniuriam, quaſi his exterioribus mortui, tunc ſupra homines euectis, omniáque adeptis, nihil iis unquam appetendum eſt.* Et *iſti ſunt, de quibus in calce illius reconditiſſimæ doctrinæ bis repetit dicens:* Beati *qui perſecutionem patiuntur propter iuſtitiam, quoniam ipſorum eſt regnum cœlorum:* Et *iterum:* Beati *eritis, cum maledixerint uobis homines, & dixerint omne malum aduerſum uos mentientes propter me: & uirtutis amore tolerabitis, gaudete tunc, & exultate, quoniam merces ueſtra copioſa eſt in cœlis.* Quæ *merces utique eſt ille, qui dixit:* Ego *ero merces tua magna nimis: copioſa autem eſt, quando copioſè ſeſe diffundit, & ſtrictius ſecum unit amantes in illa æterna beatitudine, & fœlicitate.*

Plato.

Plotinus

CHRISTVS.

Idem.

Ioannes

DEVS.

MODVLVS DECIMVSOCTAVVS FOELICITAS.

Quis sit fœlix, & beatus. Concentus Primus.

Augusti. Plato.

QVis autem censeatur fœlix, atq; beatus, Augustinus diffinit dicens: Beatus est, qui habet quicquid uult. Plato autem in Philebo non multum distat, dum ait: Beatus est, cui nihil deest. Sed in Euthydemo cum Augustino consentit dicens: Fœlicitas est consecutio rerum ad vota. Sed nullus res omnes, quas appetit, possidet, nisi qui adhæret, & vnitur cum fonte omnium bonorum, à quo ad libitum cuncta haurire posit. Beatus est igitur, & fœlix, qui est unitus cum Deo, in quo omnia uidet, omnia possidet, omnibus fruitur meliori sorte, quàm in genere proprio perspiceret: quamuis non denegetur illorum visio, quæ ab Augustino dicitur uespertina, nec eorum fruitio, quam suprà spuriam declarauimus, dummodo omnia referantur in Deum ea relatione, & consonantia quæ decet. Ex quorum conuenientia magna conspicitur creatoris gloria, quæ uibrat, & splendet in creaturis, quam cōtemplantur oculi bene collustrati, sicut seraphini illi, qui (Isaia referente) decantabant, Sanctus, sanctus, sanctus dominus Deus exercituum, plena est omnis terra gloria eius. Quæ si splendet in creatis, multo fœlicius in ipso creatore, cuius uisio datur his, qui mortui mundo, & sibiipsis, soli Deo viuunt, qui ait: Non videbit me homo, & uiuet. Necesse est igitur, si quis fœlix esse uelit, ut moriatur morte iustorum, aut per omnimodam separationem à corpore & econuerso, sicut beati omnes, quorum animæ ad gloriam illam cœlestem peruenerunt: Aut per corporis transmutationem in meliorem sortem, ~~sicut de Elia legimus translato in curru igneo, iam mutato corpore in naturā spiritus: & sicut Henoc, qui ambulauit cum Deo in anima & corpore, & amplius uisus non est~~ [redacted] ~~reis oculis: Et~~ sicut multi alij quorum corpora surrexerunt cum Christo, & introierunt in sanctam ciuitatem fœlices simul cum ipso: Vel per demigrationē à corpore per tempus, sicuti Paulus in raptu: Moses, qui vidit Dominum facie ad faciem: Isaias, qui vidit Dominum sedentem super solium excelsum, & eleuatum: & alij non pauci, quos recensere perlongum foret, ne dicam impossibile.

Augusti. Isaias. DEVS

In quo consistat fœlicitas. Con. II.

QVamuis in primo uolumine multas adduxerimus opiniones illorum, qui diffinire uoluerunt, in quo fœlicitas, & beatitudo cōsistat, hîc tamen negotiū resolutè, & cōclusiuè determinantes dicimus quòd non potest esse fœlicitas, nisi in Deo, non autem in aliqua rerum exteriorum, sicut sapienter decernit Aristoteles in politiis dicens: Teste Deo, non est fœlicitas in rebus exterioribus, quia ipse est fœlix, & nulla rerum exteriorum vtitur. Hic corruit Cicero suo concussus ariete, dum ponit beatam vitā in omnium rerum vacatione: quæ in Deo solummodo locanda est.

Aristote. Cicero.

Progreſſus tamen in Deum fit aliquando per creaturas, dicente Paulo: Inuiſibilia Dei, per ea quæ facta ſunt, à creatura mundi intellecta conſpiciuntur: Ex quibus iterum ad creata Deum videntes conuerſi, gloriam opificis in eis contemplantur, ſentientes ex utriſque concentus mirificos reſultantes. Quæ cõuerſio ad creata nullatenus infauſta eſt: cum non fiat per auerſionem à Deo, à quo nunquam diſcedentes, ipſum continuè in creatis contemplantur. Nunc igitur ipſius Dei oblectantur viſione (quæ meridionalis dicitur) nunc creaturas in ipſo percipiunt uiſione matutina, nunc autem ipſum in creaturis uiſione ueſpertina conſpiciunt, ut diffuſè & apertè Auguſtinus ſuper Geneſim diſſerit. Nec minus profundè, & diſertè Origenes in ſecundo uolumine contra Celſum diſcutit ordine quodam retrogrado: Quem proſequentes, dicimus quod homines aliquãdo à corporeis legibus, & ſenſibus abſoluti, ſiue per extaſim, ſiue per raptum ad locum quendam deducuntur, qui aliquando paradiſus deliciarum, aliquando tertium cœlum, aliquando ubera, & pectus archetypi dicitur: ubi quaſi in quodam eruditionis loco docentur clarè de iis, quæ prius in imaginibus didicerant. Iudicia enim de conſequentibus & futuris diſcernunt, quæ prius per ſpeculum, & in ænigmate aliqua ex parte conceperant. Vident aliquando ſphæras, vel globos cœlorum, vbi cognoſcunt & ea, quæ ibi geruntur, & cur ibidem illa diſpoſita ſint. Et aliquando ultrà tranſgreſſi IESVM ſequuntur, qui cœlum penetrauit dicens: Vbi ſum ego, illic & miniſter meus erit. Ibi enim cognoſcunt multas manſiones diſtinctas, & vnitas, & quæ ſedes unicuique parata ſit, ſicut nouerat Paulus, de quibus dixit: Quorũ nomina ſcripta ſunt in libro vitæ. Tunc etiam ueram conſpiciunt rationem aſtrorum, ſiue animantia ſint, & inde operentur: aut undecunque hauriant uirtutem, vt influant in inferiora. Ibi fœlices intelligunt rerum cauſas, quas ſumma Veritas dilectis filiis, & fidis miniſtris nõ abſcondit. Ibi percipiũt non ſolum quicquid unaquæque ſtella operetur, & quo loco ſita ſit, & quare ab alia tanto dirimente ſpatio ſeparetur, ſed etiam quæ intelligentia unicuique ſyderi præſideat: & à quo loco archetypi ſuſcipiat, vndè in ſtellas, & per ipſas in inferiora influat. Tunc intelligit in puro iam degens ſplẽdore, quid ſacerdos, quid leuita, & quid ordines eorũ: quique ſint ordines iubileorum, ſeptimanarũ, annorũ, feſtorum, & feriarum, atque omnium ſacrificiorum rationes: quæ in purificatione, atque expiatione animarum myſterio penitus reconditiſsimo ordinata ſunt. Quæ inſuper lepræ diuerſæ, & quæ purgatio earum, & quid ſeminis profluuium. Cur iterum gibbi, hernioſi, manci, torto aut nimis magno, uel ſimo naſo, ſtrabones, aut quacunque turpi macula fœdati arceanrur ab altari. Agnoſcunt quoque angelicas mentes, aut intelligentias ſeparatas à ſumma, & unica mẽte: & quæ uirtutes, & quæ poteſtates ſint bonæ, & quæ malæ: quæ propitiæ, & quæ cõtrariæ. Intuentur etiam quæ ſit ratio animarum, & undè unaquæque ueniat: & quæ ſit, & eius perfectionis

Paulus. Orige. Augusti. CHRISTVS. Paulus.

gradus, & gratiæ, atque donorum mensura: quæque diuersitas animalium & ferarum, & cur in tam multas species singula genera diuidantur. Nec occultabitur qua ratione radicibus quibusdã, uel herbis associẽtur virtutes quædam mirandæ: & aliis econtrario herbis, vel radicibus depellantur. Insuper & de his, quæ accidunt hominibus, quæ non fortuito, vel casu occurrant, sed ratione quadam tam examinata, & tam ardua, ut eam non solum sanctorum, sed fortassis omnium hominum nec numerus quidem prætereat capillorum: cuiusque prouidentiæ ratione producatur & vsque ad eos passeres, qui asse veneunt, siue spiritualiter, siue secundum literam passeribus intellectis. Et ne quispiam hoc existimet falsum, aut impossibile, adducam etiam ea, quæ ille pos-

Sapien. sessor sapientiæ (vt celebre est in ecclesia) de seipso asserit dicens: Ipse mihi dedit eorum quæ sunt scientiã verã, ut sciã dispositiones orbis terrarũ, & uirtutes elementorum, initium, consummationẽ, medietatem vicissitudinẽ tẽporũ, anni cursus, stellarum dispositiones, naturas animalium, iram bestiarum, uim uentorum, cogitationes hominum, differentias uirgultorum, uirtutes radicũ, & quæcunq; sunt abscondita, & improuisa didici: Omnium enim artifex do-

Mercuri. cuit me sapientia. Cui adstipulatur ille sapientissimus Mercurius Trismegistus, qui cum suam mentem (de qua loquimur) adeptus fuisset, ait: Diuino afflatus spiritu ueritatis compos effectus sum. Neq; enim synceram ueritatem habere possumus, nisi mentem adepti fuerimus, aut illustremur luce illa supramundana, uel per excessum mentis uehamur in fontem ueritatis, qui idem est.

Sapiens. Paulus. Nam à sensibus aut per inuenta ab hominibns (ut sapientes conueniunt) non est expectãda syncera ueritas. Ideo apostolus cum Colossensibus ait: Videte ne quis uos decipiat per philosophiam, & inanem fallaciam secundum traditionẽ hominum. A supremo igitur fonte ueritatis cum munditia cordis expectanda est uera cognitio. Hinc idem Mercurius mentem adducit his uerbis ad ipsum

Mercu. Mens. locutam. Adsum ego mens, idest diuinus splendor intellectum uestrum perlustrans, his qui boni, pij, puri, religiosi, sanctique sunt: Præsentiáque mea fert illis opem, adeo ut statim cũcta dignoscant. Et filium ad mentem hãc capescẽdam exhortans inquit: Quicunque Dei munere fulti sunt, ut menten sunt cõsequuti, ij ô Tati secundum operum comparationem pro mortalibus immor-

Idem. tales habentur, intelligentia sua cuncta cõplexi, quæ in terra sunt, quæ in mari, & si quid est præterea supra cœlum: atque ideo seipsos erigunt, ut ipsum quoque bonum intueantur, in quo uidelicet omnia uidẽt. Quod sanè cum prospiciunt, eam qua hic uescimur uitam, miseriam quandam arbitrantur: despicientes utique cum corpora, tum corporea omnia, ad unum solum feruntur. Hæc ô Tati est sententia mentis, diuinorum scilicet contemplatio, & intelligentia Dei, diuino existente cratere, id est disposita anima, ut suscipere possit in intellectu splendorem illum, undè mens efficiatur, habens uidelicet intellectum ipsum diuino fulgore perlustratũ. Quam quidem illustrationem Ioãnes

vocat vnctionem dicens: Vnctionem habetis à sancto, & nostis omnia: nec indigetis, ut aliquis uos doceat: quia vnctio eius docet vos de omnibus. Quæ vnctio, aut collustratio, uel mēs datur (vt dicūt secretiores Theologi) in morte Theolo.
osculi, de qua propheta in psalmo: Pretiosa in conspectu Domini mors sancto- Dauid.
rum eius, Ad quam mortem Christus, & Paulus exerta uoce nos prouocant. CHRISTVS.
Alter siquidem mysticè ait: Nisi granum frumēti cadens, in terra mortuū fue- Paulus.
rit, ipsum solum manet: Si autem mortuum fuerit, multum fructum affert, Mori enim necesse est mundo, & homini animali, si quis uelit Deo uiuere, & cernere ea, quæ ad uitam diuinam pertinent attestante ipso Deo, qui ait: Non DEVS
videbit me homo, & viuet uita videlicet animali: Ideo Paulus: Mortificate Paulus.
membra uestra: & iterū: Mortui estis, & vita uestra abscondita est cum Christo. Moriens itaque homo sensibus, in excessu quodam & separatione intellectiuæ potentiæ à discursu circa sensibilia, eleuatur in Deum, ubi omnia uidet. Quod adhuc peregrinantes Dei munere adipiscuntur, dummodo effecti, sint mundo corde, ut docet summa Veritas: Ex cuius officina inquit Plotinus: Qui CHRISTVS.
puri sunt, habitantes secum, nihil impedimenti habentes, quo minus unum effi- Plotinus
ciantur, sed effecti diuini, pulchri, atque Deiformes, tunc ascendunt in mētem ubi pulchras omnes species contemplantur, atque cognoscunt illas ideas esse, quæ veras rerum indicant essentias, & quidditates. Ad quod deuenerant prophetæ, Paulus, & ille, qui dixit: Quod audiuimus, & contrectauimus de uerbo uitæ, hæc annuntiamus uobis: Et iterum: Vidimus gloriam eius, gloriam Paulus.
quasi vnigeniti à Patre. In quo uerbo cum omnia splēdeant, & ibi habeāt sua exemplaria, consequenter omnia ibi conspiciuntur. Verum hæc uia antiquis domestica, & etiam aliquibus, vel paucissimis nostri temporis cognita, qui cum propheta dicere possunt: Notas mihi fecisti uias uitæ: Vulgò autem penitus est obliterata, addicto vnoquoque concupiscentiæ suæ, aut doctrinæ perceptæ à Dauid.
sensibus, qui ad huiusmodi non pertingunt penitus ab ipsis aliena: hinc ipsis uidetur dura, extranea, & forsitan à ueritate exorbitans & inaccessibilis (ut aiunt) pro statu isto. Iccirco iis satis est expectare tēpus, quo reformabitur corpus nostrum graue, & conforme fiet corpori claritatis Christi: quod exstimāt euenire tantummodo post resurrectionem, & in statu gloriæ, non attendentes quid sancti perhibeant: & quomodo (vt scriptura autentica testatur) aliqui adhuc peregrini ea uiderint loquentes cum Deo facie ad faciem: vt de Mose, & de Iabacob dicitur, & de aliis per alia uerba. Postquam igitur omnes consentiūt, quod hæc perfecta cognitio dabitur his, qui ad cursus metam studiosè applicuerint, de ipsis etiam aliquid percurremus.

Quibus fœlicitas perfecta detur. Con. III.

ET *ſi in hac uita degentibus aliquando datur introitus ad paradiſum deliciarum, ubi ueſci poſſumus omnibus ibidem conſitis* Paulus. *arboribus, & deliciari in eo, quem* Paulus, *& alij ſapientes* Hebræi *uocant ſæculum futurū, nihilominus perfecta eius poſſeſſio datur his, qui compleuerunt uitæ curriculum. Antè enim uel paucißimi in* Paulus. Hebræi. *huiuſmodi perfectè initiati cò perueniunt, ut ipſe* Paulus *cū* Hebræis *de hac re non mediocriter inſtructis ait:* Perfectorum *autem eſt ſolidus cibus, eorū qui pro conſuetudine exercitatos habent ſenſus ad diſcretionem boni, & mali. Cum iſtis igitur loquentes interponemus inchoatiuos ſermones* Chriſti, *qui quidem ſunt de operibus pœnitentiæ, baptiſmate, authoritate abſoluendi, reſurrectione mortuorum, & huiuſmodi: ut feramur ad doctrinam perfectam inter perfectos, & eos qui participes facti ſunt* Spiritus *ſancti tantummodi communicandam: iu qua tractatur de cœleſti dono, mana abſcondito, de meliori* Dei *uerbo, recondito* videlicet, *& perfectis communicando, & de uirtutibus ſæculi uenturi:* Ad *quod(*Deo *auxiliante) cum deuenimus, tunc uidemus etiam peregrini, ſaltem in parte, ea quæ abſcondita ſunt:* Si *uerò ſoluti à corpore in* Deum *ferimur, tunc euacuatur quod ex parte eſt, adepto iam pfecto, in quo plenè beamur:* Soluta *uerò anima ab hac mole corporea ſi ſtatim pertingat ad metā & terminū, quò tandem uentura eſt, an ſi adhuc proficiat,* Theolo. Orige. Celſus. *uaria eſt opinio ſapiētum.* ~~Nouitiores enim~~ *theologi uel pedibus in priorē ſententiam deueniunt:* Sed Origenes, *& cum ipſo alij ſapientes opinantur, quòd adhuc proficiant beati, ut ille longo ſermone diſſerens contra* Celſum *ait:* Cū *ad cœleſtia loca peruenerint ſancti, tunc amplius & perfectius cognoſcent q̃ in peregrinatione fecerint.* In *qua cognitione creſcet per ſingula rationalis natura, non ſicut in carne, uel corpore & anima, in qua uita creſcebat, ſed mēte & ſenſu aucta ad perfectam ſcientiam mens iam initiata perducitur, nequaquam in poſterum iſtis carnalibus ſenſibus præpedienda, ſed intellectualibus incrementis aucta, ſemper omni ammoto uelamine, & ad purum (ut ita dixerim) facie ad faciem rerum cauſas conſpiciet:* vbi *ea in primis perfectione potietur, qua in ipſum conſcendit, ea deinceps qua permanet: cibos, quibus ueſcatur, habens theoremata, & intellectus rerum, rationesque cauſarum:* Sicut *enim corpora noſtra in hac uita ciborum præſidio, dum adhuc in iuuenilibus annis ſumus conſtituti continuò adoleſcunt, & plenè perficiuntur: ſed cum natura congruis lineamentis ea ad ſuam proceritatem deduxerit, utimur cibis, iam non ut creſcamus, ſed ut uiuamus, & cōſeruemur in uita per eſcas* Ita *arbitror & mentem, etiam cum uenerit ad perfectum, ueſci tamen, & vti propriis & competentibus cibis in ea menſura, cui neque deeſſe aliquid debeat, neque abūdare.* In *omnibus autem cibus hic intelligēdus eſt theoria, &*

intellectus Dei habens mẽsuras proprias, & cõpetẽtes huic naturæ, quæ facta est & creata: quas mensuras singulos quosque incipientes uidere Deum, & intelligere per puritatem cordis oportet obseruare: Hunc certè profectũ (meo iudicio) nobis indicare uoluit Apostolus, ubi postquam de ascensu in altũ, & illuc Paulus. CHRISTVS. *captiuitate deducta à Christo disseruit, & de gradibus distributis in ecclesia, quibus alij facti sunt Apostoli: alij Euãgelistæ, doctores alij, & huiusmodi, subinfert: Donec occurramus omnes in unitate fidei, & agnitione filij Dei in uirũ perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi, ut iam non simus paruuli fluctuantes, & circunferamur omni uento doctrinæ. Si quis autem asserat nullum esse profectum in patria, quia in uia deuenit unusquisque ad eam, quæ ipsi est destinata mensura, sicuti tenẽt communiter doctores ecclesiæ, & nos cum ecclesia, & cũ Christo sumus hîc, & ubiq;: Videtur tamẽ aliquibus (nisi hoc ueritati repugnet) quòd infinito adhærentes semper ab eo hauriant undè crescant, quousq; idem cum ipso fiant, ut suprà innuimus, & tũc perfecta portione, qua crescunt, subsecuta quiescunt in pace in idipsum: Nam (ut inquiunt) siquid obscœnum & immundum deturpat eos, qui uitæ curricula compleuerunt, habent locũ in quo expurgentur, antè q̃ deueniant ad lucẽ illã collustrantẽ & perficientẽ, ne offendatur ipse fœdus, & debilis à claritate eius: Ita assuefaciendus est oculus, antequam in eam plenissimam lucem figat intuitum: quia (ut inquit Plotinus) sor*Plotinus *dibus infectus oculus, nec dum bene purgatus, aut debilis, si in spectaculũ lucidissimum intendatur, caligabit protinus: oportet enim uisurum uidendo cognatum, similemque, prius effici quàm ad spectandũ adhibeatur: Neque enim oculus unquã uideret solem, nisi factus solaris: neque rursus animus nisi factus pulcher, atque diuinus ipsam pulchritudinem, & Deum intuebitur: neque lucẽ suscipiet nisi factus lucidus & clarus. Hinc Salomon in prouerbiis ait: Semita iusto*Salomon *rum sicut lux splendet uadens, aut proficiens & lucens usq; ad perfectũ diem. Hinc de Christo beatissimo dicitur: Puer autem crescebat, & confortabatur plenus sapientia: Et iterum: Et IESVS proficiebat sapientia, ætate, & gratia apud Deum, & homines. Nec dicendum est quòd ille profectus esset secundum apparentiam, quia criminarentur scripturam de falsitate cum ipsa dicat, quòd proficiebat sapientia, non autem apparentia, neq; tãtummodo ad contuitũ hominũ. Nec bene soluit, qui dicit ꝙ proficiebat experientia: quia ibidẽ dicitur, ꝙ proficiebat sapientia: Neq; enim aliquãdo incongruè loquitur scriptura ipsa, nisi ex translatoris uitio. Proficiebat itaque homo ille etiam cum Deo unitus, sicut & merebatur usque ad eam plenitudinem, ad quã Pater præordinauerat. Crescũt & iusti usque ad perfectũ idẽ, qui est meridies, aut uisio meridionalis, sic dicta ab Augustino, quãdo beatus clarè intuetur Deũ facie ad faciem sicuti* Augusti. *est: in qua uisione est latitudo infinita, sicut & obiectũ uisum est infinitũ. Nec habeant pro incõuenienti, qui sic opinantur, ꝙ beatorũ sit status, & profectus: Status quidẽ est, ut nullatenus quis eorũ cadere possit: Progressus uerò, cũ semper*

NNN

Petrus. *Deo intimiores fiant, quouſq; idẽ cũ ipſo efficiãtur: ũdè et ãgeli (ſicuti Petrus in quit) deſiderant in Deum proſpicere: Deſiderant quippe, quod non adhuc habent, nec fruſtra deſiderant, quia defraudarentur à deſiderio ſuo, & dolerent, quod eſt contra rationem beatitudinis. Obtinere uidẽtur igitur aliquando, quod non habent, quamuis beati ſint: Vel ſi aſſeritur (ut communiter ſentiunt theolo-*

Theolo. *gi) quòd beati ſtatim introducti ad uiſionem illam reperiantur in termino iam præfixo, ut non ulterius progrediantur, aut intimiores fiant Deo, cum illuc intro ducti iam perfectè beati ſint. Sed quomodocunque ſit, fœlicitas perfecta datur his, qui iam deuenerunt ad extremam metam ſui progreſſus, & ad plenam men ſuram pro eorum capacitate, ut amplius capere nequeant. Et hoc eſt, quod dici-*

CHRISTVS. *tur: Petite & accipietis, ut gaudium ueſtrum plenum ſit.*

MODVLVS NONVS. OMNE BONVM.

Quid ſit bonũ, quod dicitur ſummũ, & uerũ bonũ. *Cõcentus unicus.*

CVM *nulla poſſit fieri diſputatio de eo, quod non ſubeſt ſenſibus, aut cõpoſitis rationibus, quia ſimpliciſſimum eſt, ideo de ipſo ſermo faciendus eſt ſimplex, ſolóque diuino lumine edoctus, ſicuti ue*

Triſme *ri ſapiẽtes nos inſtruunt: Nã Triſmegiſtus illo quidẽ lumine perfuſus ait: Deus ipſum bonum eſt, nec aliud quicquam præter bonum: reliqua om nia ab ipſa boni natura ſecreta ſunt: Corpus quidem & anima cum determinata ſint locum habent nullum, quo bonum capiant, quia tam amplum eſt bonum quàm exiſtentia rerum omniũ corporaliũ, & incorporalium, ſenſibilium, & intelligibilium, & ipſum, quod eſt ſuper omne exiſtens. Caue igitur, ne quando dixeris aliud quicquã bonum: Prophanus enim foret error, iuxta illud quod ſum-*

CHRISTVS. *mus doctor ait: Nemo bonus, niſi ſolus Deus. Nec dicendum eſt Deum aliud quidem eſſe quàm ſolum bonum, quia in eandem impietatem incideres. Et quia bonum non ab omnibus intelligitur, idcirco Deus, qui ipſum bonum eſt, non cognoſcitur ab omnibus: uerùm propter ignorantiam, tum deos, tum homines bonũ*

Idem. *nominant: Ideo Chriſtus redarguens illum, qui ei dixerat, magiſter bone, inquit: Quid me dicis bonum? Nemo bonus niſi unus Deus, abſolutè uidelicet, & propriè: ꝑ participationem autẽ aliquis poteſt eſſe bonus, ſicut idẽ doctor ſciens ſe quamoptimè participare de bonitate illa quo ad humanitatem, alibi dixit: Ego*

Idem. *ſum paſtor bonus. Siquidem palàm faſſus eſt, ꝙ omnia dederat ſibi Pater undè in eo, ꝙ homo, non erat bonus à ſeipſo, quod tantummodo Dei eſt, de quo inquit propheta: Cõfitemini Domino, quoniam bonus: Secundum quã bonitatem nullus*

Mercur. *(inquit Mercurius) poteſt eſſe bonus, neque fieri. Quiſquis igitur bonoratur*

Paulus. *ex bonitate, id fiat in eo, quod à Deo accepit: Hinc Paulus omnibus clamat di cens: Quid habes, quod non accepiſti? Cum igitur omnia accipiant à Deo, & nihil dent, & ipſe exhibeat omnia, & capiat nihil ideo ipſe ſolus bonus: nam bo*

nus porrigit uniuersa, nec quicquam accipit: homo autẽ & omnia simul cum eo cuncta accipiunt, dant autem nihil: ideo nihil horum poteſt dici bonum. Chriſtus igitur in eo, quod omnia acceperat à Patre noluit uocari bonus: in eo autẽ quod dedit, boni eſt functus officio. Eſt igitur Deus omne bonum, & ſummum bonũ, nihil accipiens, quia nullo bonorũ noſtrorum indiget, omnibus autem dat, ut bona ſint, ſicut canit Diuus citharœdus dicens: Aperiente te manum tuam, omnia Dauid
implebuntur bonitate. Et hæc eſt uera humilitas, & uera cognitio ſui, intelligere ſe eſſe purum nihil, & omnia accepiſſe à Deo, & hinc eſſe quod ſunt, cũ tantum ſit, quantum Deus ſeſe in ipſum diffundit: Et qui magis de Deo participat, melior eſt, cum Deus ſit ipſum bonũ: & pulchrior eſt, cum Deus ſit ipſum pulchrũ. Hæc enim eſt (ut Dionyſius, & academici docent) uera pulchritudo, participa- Diony. Academ.
re, ſcilicet de ſummo pulchro: & uera bonitas, participare de ſummo bono, ſicuti eſt uerum ens, pro quanto participat de eo quod eſt à ſe, & ſummũ ens, ut tritiſſimũ habetur in omnibus ſcholis: Nam (ut idẽ Diony. ait) eo ꝙ Deus eſt ſub- Diony.
ſtantiale bonũ, ad omnia exiſtentia extendit bonitatẽ ſuam, ſicut ſol per ſuũ eſſe illuminat omnia, quæ lumen eius participare poſſunt. Bonũ igitur ſummũ per ipſam eſſentiam ſuã omnibus exiſtentibus menſura quadam, & proportione mirabili immittit totius bonitatis radios. Non ſecus de pulchro paulò inferius ait: Idem
Ipſum etenim pulcherrimũ, & ſupra pulchrum ſemper, & ex omni parte exiſtẽs omniũ pulchrorũ eſt cauſa. Ex hoc itaque pulchro his quæ ſunt omnibus prouenit, ut ſint pro modo ſuo pulchra ſingula: Efficitq; pulchrũ iſtud rerũ omniũ congruentias, & amicitias, ac ſocietates: pulchróq; iſti tãquã effectiuæ cauſæ, & fini omniũ cuncta cõtingũt: Pulchri enim gratia omnia ſunt. Eſt quoq; exẽplar, & meta, ad quã diffiniũtur omnia. Et idem pulchrũ eſt & bonũ, quod cũcta deſiderant, & quo omnia cognata ſunt, quia nihil eſt in ſubſtãtiis rerum: quod pulchri & boni non ſit aliquatenus particeps. Et cum ſit primarius & immenſus fons, à quo cuncta ſuſcipere appetunt, ideo omnia (ut inquit magnus Theodorus apud Theolo.
Proculum) orant præter ipſum primum, quia omnia indigent: Et dum cognoſcunt, quod ab illo ſuſcipere debent ea, quibus indigent, ipſum rogant: Hinc ſummus doctor Chriſtus docuit, ut orationem dirigeremus in Patrem, à quo CHRISTVS.
omne datum optimum, & omne donum perfectum, dum ait: Cum oraueritis, dicite: Pater noſter, qui es in cœlis. Et ſemper nobis orandum eſt, quouſque compleatur menſura donorum, quæ nobis parata ſunt, & quouſque gaudium noſtrum plenum fuerit. Nam tunc nihil reſtat quod impetrare poſſimus, uerum pro aliis, ut adipiſcantur, quod iam nos adepti ſumus, ex charitate preces effunduntur. Et ideo (teſte Ioanne) Sancti orant, & ipſemet filius Dei: Si Ioannes.
quis, inquit, peccauerit, aduocatum habemus apud Patrem, IESVM Chriſtũ iuſtũ, qui eſt propitiator pro noſtris, & pro totius mũdi peccatis, Cui adſtipulatur Paulus dicẽs: Introiuit IESVS in ipſum cœlũ, ut appareat uultui Dei pro Paulus.
nobis, & tãquã uerus mediator tantũ omnia reducat in ipſum ſummum bonum,

quantum ab ipso recesserunt, & idem fiant cum eo per ueram unionem; sicuti erant in exemplari, & in archetypo boni.

MODVLVS VIGESIMVS SILENTIVM.

De pausa, quiete, & silentio, ad quod deuenitur adepto iam bono, in quod tendimus.

CV M igitur *deuenerimus ad primum & summum, quiescendũ est, nec ultrà progrediendum, cum nihil ultra summum dari poßit.* Et
Ierem. *hoc quod inquit* Ieremias: *Sedebit solitarius & tacebit, quia eleuauit se super se. Quibus uerbis declaratur quies in eo quod dicit,* Sedebit: *expoliatio à multitudine, quia dicit,* Solitarius, *silentium, dum ait: tacebit,* & *transformatio in* Deum *in eo quod concludit:* Et *eleuabit se supra se:*
Dauid. *Nam supra hominem nihil est, nisi* Deus. *In cõsonantiam canit propheta dicens: In pace in idipsum dormiam & requiescam. Quo dicto sileat, quia iam deuenit ad locum, ubi silentium est, eo quod illic unusquisque intimus effectus sit, & intimus cum summo, adeò ut omnium exteriorum oblitus, atque ab omnibus illis seiunctus, nullum habeat cum quo loqui poßit conuersans solummodo cum illo, apud quem sermo non exquiritur, cum omnia intueatur: necnon quia ea prospiciat, & his oblectetur, quæ si uellet etiam exprimere nequiret. Hinc igitur silendum est, nisi quatenus ex mandato principis aliquid inferioribus pro capacitate recipientium ad ipsorum utilitatem manifestat: ut de angelis inquit* Diony
Diony. *sius, ꝙ sint enũciatiui diuini silentij, sicut clara lumina interpretatiua eius, quod est in abditis: Quod diuinum silentium, aut illud quod silendũ est, bonitas quippe est illa, & pulchritudo, & lux adeò eminens, ut uerbis manifestari non posfit, sed percipiatur in ipso eodem lumine non manifestato nisi oculis bene col-*
Psalm. Paulus. *lustratis:* Ideo *inquit* Psalmographus: *In lumine tuo uidebimus lumen.* In *quo lumine uidentur arcana,* & *abdita* Dei, *quæ (teste* Paulo*) non licet homini loqui:* Ideo *de huiusmodi nulli magis patet dicendi campus quàm ignaris:* Nam *si illa percipere nequit nisi raptus in excessu mentis, aut transformatus in eandem imaginem, quæ est filius* Dei, *quomodo ea, quæso, explicabunt non eleuati, aut minimè transformati? Silendum est itaque etiam his, qui ea uiderunt per excesf-*
Ieremias *sum mentis:* Nam *cum* Ieremias *(ut nuper diximus) ageret de solitario, & eleuato in* Deum, *subintulit iuxta ueritatem* Hebraicam: *Sedebit, quia onus super seipsum. Onus enim magnum impositum est supra humeros eorum, quibus cre-*
Isaias *dita sunt arcana principis, ut uidelicet sint fideles, & sileant.* Hinc Isaias *cũ uideret in excessu mentis ea, quæ tempore* Mesiæh *uentura erant, nequiens continere, quæ bulliebant in mente, dixit: Cum glorificatus fuerit* Dominus, *per* Mes*siam uidelicet, exultabunt de mari, scilicet superexcelso, à quo ueniet, sicut per*
Dauid *alium prophetam dicitur:* In *mari uiæ tuæ, & semitæ tuæ in aquis multis, & ue*

stigia tua non cognoscentur, naturali uidelicet lumine: Ideo sequitur Isaias: Sed in luminibus, uel splendoribus (pro quo nos habemus in doctrinis) glorificabunt Dominum: Nam in insulis maris nomen Domini Israël: à finibus uel ab alis terræ laudes audiuimus, futuras uidelicet tibi iusto: pro quo nos habemus, gloriam iusti. Septuaginta autem illud, tibi, interpretãtur speciem: sed propriè iucundũ, & præcipuum significat: & sensus est: Præcipua laus, & iucunditas erit iusto, id est Messiæh, qui solus iustus inter mortales inuentus est. Verùm cùm nimis apertè sibi uisus fuerit loqui, statim subintulit: Secretũ meum mihi, secretũ meũ mihi: Veh mihi, quia uidelicet tam apertè loquutus sum. Postea ad aliud sermonem suum diuertit. Istud quodque silentio Psalmographus innuit dicens: Abscõdi in corde meo eloquia tua, ut non peccem tibi: quod abscondere, silere est: Sed q̃ sit alienum ab officio boni uiri propalare diuina arcana Mercurius ad Asclepium declarat, dũ ait: Irreligiosæ mentis est tractatũ tota numinis maiestate plenissimum multorũ conscientiæ publicare, quia uilescunt nimis in imbecillibus animis profunda eloquia, & mysteria Dei: ideo dixit summus doctor: Nolite sanctum dare canibus, & nolite margaritas exponere ante porcos, propalando uidelicet indignis, & incapacibus Dei pretiosissima arcana. Adde quod aliquando ob reuerentiam (ut Mercurius ait) præstat silentium facundam prægnationẽ ueritatis, ut suo loco tanto efficacius, & sublimius loquatur, qui conseruauerit arcana illa cum reuerentia, quanto magis fidelis seruus fuerit in occultãdo. Grati quoque magis reperiuntur silentio laudantes ineffabilẽ quàm indignè aliquid proferentes, fallacia ueræ laudi contraria maculati. Anima itaque clausis sensibus, qui coloribus, odoribus, saporibus, sonis, & pruritibus oblectantur, clausóque rationis discursu, cuius pabulum & esca est ueritas, & cognitio rerum inferiorum, & collecta tota in mentis apice, cuius pabulum & supramundanum lumen, silet aliis: & illi soli qui summum & unicum bonum est uacans loquitur, & laudes persoluit: Nos etiam (quoad pandere fas est) hymnum Deo optimo maximo persoluamus.

Isaias. Psalm. Mercur. CHRISTVS.

Hymnus soluendus in silentio soli Deo pura, & eleuata mente.

TIbi Domine sancte, & uniuersorum supreme rex debetur laus, quam nemo soluere potest, cum immensus sis, æternus, & ineffabilis: Vndè si non dignas, tamen quantum fas mihi est, & quantum uires suppetunt, imò quantum tu in me loquens iusseris, reddã. Tu nullo termino clausus, nulla ratione circunscriptus, & nulli peruius, omnia in te continens, & omnium causa existens, & si in omnibus existens ab omnibus tamen adeò semotus es, ut de te nec fari, nec cogitare possit humana mens, nisi quantum tua lux eam perfuderit, Tu quidem uniuersorum pater, lux pura, & inaccessibilis, fons profundus, occultus creator, quem nemo nouit, nisi filius, & cui uoluerit filius reuelare, Tu sapientiæ fons ex quo omnia, & uerbum æter-

num omnia portans, habitatio occulta in rebus, esse, uita, fundamentum, & principium rerum omnium & terminus, Tu sanctus, benedictus, ipse Deus *altus, sigillum, forma, spiritus, nexus, & uita mundi:* Magnus *tu, & laudabilis ualde, & magnitudini tuæ non est finis:* Tu *enim ea immensa bonitate qua fabricasti, eadem & confoues omnia, & tuo brachio cuncta protegis:* Tuque *oriēs undè omne lumen rutilat, & omne bonum exoritur:* Tu *potens es, & quis resistit tibi?* Tu *scrutās renes, & corda iusto ac sanctißimo iudicio reddis unicuiq; secundum opera sua nil inultum permittens:* Tua *est pulchritudo, ueritas, & uita, metrum, & mensura rerum, speculum splendens, in quo omnia clarescunt: & lux pulcherrima, qua omnia pulchrescunt:* Munificus, *& pius in omnibus, tardæ iræ, & amplæ misericordiæ.* Tibi *quod fuit, quod est, & quod futurum est idem sunt:* In *te enim est uita præsens, & sæculum futurum, in quo & omne tēpus,* & *omnis terminus concluditur, quia omniū finis es:* Tu *uerus* Deus *sine motu ascēdens ad tuam sublimitatem, & descendens ad nos, & ad infima quæque tanquā basis omnia sustentas, & omnium decor existis:* Tu Deus *uiuus, uita mūdi, authorfœderis, arbor scientiæ, ueritas, & sigillum mundi, fons animarum & formarum, omniū pax, unio, & cunctorum uinculum:* Tu *uniuersorum rex, princeps mundi, iustitia, & regula eius,* Deus *electorum, & custos eorum, atque oculus omnia uidens, habitatio, & hospes in nobis sanctißimus transferens te in animas sanctas, ut eas in tuam imaginē transformans reducas ad id, undè uenerūt, & omnia tecum facere poßint.* Et *qui sapiens est, hæc intelligat, quia hoc est mana absconditum, quod nemo scit, nisi qui accipit: undè de huiusmodi fari minimè licet:* Non *enim hæc ex auditu uocali percipiuntur, sed lumine illo æterno, quo illa concipiuntur eloquia, quæ in corde occultanda sunt, ne ueluti infidi & indigni laudatores peccemus coram regem, cuius sacramentum abscondere bonum est: quod neque propalare possumus, quia ineffabile est:* Ideo *cū uerba non suppetant, silentio laudandus est, corde mundo, & feruido: quia in silentio, & spe erit fortitudo nostra, inquit oraculum: cum quo maximè congruit illud* Ieremiæ: Bonum *est præstolari cum silentio, quousque facie ad faciem uidentes eum sicuti est, soluatur uera nostra lingua in debitas laudes, sicuti iterum scriptum est:* Q*ui habitant in domo tua, in sæcula sæculorum laudabunt te.* Amen.

F I N I S.